

ctus Donatus Regulam mitiorem in Hispaniam invexisset. Id satis patet ex Eutropii Valentini episcopi epistola ad Petrum episcopum, quam, cum esset abbas Sirvitanus, scripsit de districtione monachorum, in qua austriorem monachorum vitam adversus impugnatores defendit. Quod frustra fecisset, si ejus prædecessor sanctus Donatus Regulam Eremitarum mitiorem fecisset. Hujus epistolæ mentionem facit sanctus Isidorus lib. de Viris illustribus, cap. 45, exstatque ms. in bibliotheca Floriacensi. Præterea tanti fuit olim nominis apud omnes nationes beatus Augustinus, ut, si ejus Regulam, etsi non mitiorem, advexisset in Hispaniam sanctus Donatus, ne quidem ullus adversus eum ejusque discipulos hiscere ausus fuisset. Tandem sanctus Donatus non fuit Eremitarum, sed monachorum cœnobarum Pater; ipse enim cum septuaginta monachis in Hispaniam trajecit, quibus monasterium Sirvitanum subsidio et ope Micinæ illustris femine ædificavit, ut docet sanctus Hildefonsus capite citato. Hæc fuis prosequitur sum, ut ostenderem quam futilibus ineptiis a nescio quo hoc sancti Maximi Chronicon conspersum fuerit. Fuit alius Donatus sancti Columbanii in baptismo filius, archiepiscopus Vesontionensis. Libenter hanc Regulam Donato Afro tribuerem, nisi multis annis ei sanctus Columbanus superstes fuisset, vix, dum vixit, Hispanis notus. Quare si ejusmodi Regulam sancto Donato Vesontionensi archiepiscopo addixerim, non multum abs re erit, cum ille monachus fuerit, et monasterium sub Regula sanctorum Benedicti et Columbanii ædificaverit, ut habetur in fragmento Vitæ illius apud Chiffetium lib. II de Archiepiscopis Vesontionensibus.

Regula Magistri ita appellatur in hac Concordia, quia in ea discipulus interrogat, et magister respondet. Exstat in veteri codice ms. bibliothecæ Corbeiensis sine auctoris nomine quinque et nonaginta capita complectens, inter quæ omnia fere capita Regulæ sancti Benedicti recensentur. Hic Pater non raro usurpat sancti Benedicti sententias integras et ipsamet verba, interdum ab eo dissentit, et quæ a sancto Benedicto generaliter statuta sunt, specialius ab eo sæpe ordinantur. Codex autem citatus videtur esse scriptus circa annum Domini septingentesimum primum. Nam ad calcem illius exstat catalogus Romanorum pontificum scriptus eadem manu litteris quadratis, desinitque in Joanne sexto, qui sedit anno septingentesimo primo. Hæc Regula magna cum simplicitate, fervore et regularis observantiæ cura procedit. Auctor illius juxta Trithemium, lib. et cap. citatis, est Vigilius abbas et diaconus: « Vigilius quoque diaconus et abbas in capitulo 35 suæ Regulæ sic loquitur: « Si quid peculiare apud aliquem inventum fuerit, grandi eum abbas et diuturna excommunicatione condemnet, ut illius exemplo deterriti omnes, nullus hoc audeat imitari. » Quæ quidem verba exstant in Regula Magistri, cap. 82, ubi agit de peculiaritate monachorum: ita ut citatio Trithemii sit in notis arithmetiis mendosa.

A tenentem disciplinam. Sed puto hos Vigilios esse distinguendos. Nam hic Gennadii Vigilius aperto et breviato sermone Regulam scripsit, at hic Magister seu Vigilius Trithemii longo, obscuro atque perplexo, cum vix Latine loqui possit. Vigilius Gennadii vixit circa annum Domini 440, ante tempora Genna II, at Vigilius Trithemii vixit post sanctum Benedictum; nam multa a sancto Benedicto, ut dixi, emendicat, quæ a reliquo ejus sermone rudi et scabro longe discrepant. Vixisse videtur circa tempora Clodovæi secundi, Francorum regis, non multo post sanctum Gregorium Magnum, quia utitur vocabulo *majoris domus*, quod tunc maxime erat in usu. Gallus fuit, aut certe aliquandiu in Gallia vixit, quia phrasis illius Gallicum idiotismum sapit, et quædam vocabula habet a Gallis usitata. Suspicerer esse sanctum Benedictum Biscopium Anglum; sed amplius quaerendum est.

B Regula cujusdam duplex est. Quæ prior citatur, est mihi prorsus incognita quoad auctorem illiusque tempus quo scripta sit. Altera, quæ secunda post illam citatur, est veluti quædam Regulæ sancti Benedicti paraphrasis. Illius auctor appellatur a Trithemio, libro et cap. citatis, *servus Dei*. Nam ibi citat quædam ex Regula *servi Dei*, quæ habentur in hac secunda Regula cujusdam, in cap. 42 Concordiæ, ut ibidem notavimus. Hæc Regula ad usum sanctimonialium scripta est, ut liquet ex eodem Trithemio; ita ut existimem ejusmodi Regulam nihil aliud esse quam Regulam sancti Benedicti ad usum sanctimonialium accommodatam, etsi nostræ Concordiæ auctor pro suo more femininum genus in masculinum mutaverit. Cum autem multi fuerint nomine *servi Dei* nuncupati, quis illorum hujus Regulæ scriptor fuerit non constat: videtur tamen non multo post sancti Gregorii Magni tempora vixisse. Citantur insuper capitulum unicum ex Jona abbate de Vita sanctæ Burgundoforæ, unum ex divo Gregorio Nazianzeno, unum ex Cassiodoro in psalmos, quædam etiam ex divo Hieronymo, divo Augustino et Beda, et quædam capitula Cæsariæ, de qua dicitur suo loco.

C Citatur præterea caput unicum ex sancto Valerio de generibus monachorum. Hic Valerius natione fuit Hispanus, civitate Asturicensis (ut ipse scripsit in sua Vita, quam refert Prudentius Sandovaldus prima parte foundationis monasteriorum, n. 3). Appetit monachatum in monasterio sancti Fructuosi Complutico; sed quibusdam de causis, quas non profert, a proposito deterritus secessit in montem Vergidum, in solitudinem juxta castrum sancti Petri. Varie exagitatus sæpe mutare sedes coactus est. Tandem per multas tempestates viginti annis varie tentatus et vexatus conquievit in oratorio sancti Petri, ædificato olim a sancto Fructuoso in solitudine Vergidi. Sed quia litteratus erat, Isidorus episcopus Asturicensis eum inde abstractum Toletum secum ducere voluit invitum; quod tamen morte interveniente episcopi minime perfectum est. Varia opuscula composuit. Floruit circa annum Domini 675. Quod autem dicta sancti Valerii a nostro auctore citata sint hujus Valerii, ex illius verbis clarum est: « Et cum in ista ultimæ extremitatis occidentis partis confinia rara videlicet et exigua pullularent sacræ religionis crepundia. » Quæ verba homini Hispano eoque Asturicensi plane conveniunt.

CONCORDIA REGULARUM PATRUM.

PRÆFATIO.

BENEDICTUS ultimus abbatum, abbatibus et monachis omnibus in Deo Christo salutem.

• Dum communi. Hac epistola auctor hujus Concordiæ.

• Dum communi utilitati consulens attentius quaerem quomodo utilius possem cunctis prodesse, concordie sanctus Benedictus Anianensis alloquitur

PATRUM. CIII.

23

corpore sanctorum Vitas regulasque legere Patrum. A Quas dum sagaci intentione percurrerem, et eadem pene, quæ a sancto Benedicto prolata sunt, verba in quibusdam locis, in quibusdam vero sensum eundem cognoscerem, occurrit animo ea quæ a tepidis segnibusque monachis dici assolet. Quid cæteræ huic conferunt regulæ? Quid ad me, a quas non promisi, pertinet legere? et hæc quidem dicunt ignorantes beatum Benedictum b suam a cæteris assumpsisse Regulam, et veluti ex manipulis unum strenue contraxisse manipulum. Quapropter, seu propter eos qui eas habentes ignorant quibus in locis sit eorum concordia, placuit omnes ex omnibus in unum coarctari sententias quæ cum Patris Benedicti concordare noscuntur Regula, quatenus unus ex multis collectus existeret codex. Ita duntaxat ut B beati Benedicti præcederet, quibus sequentes cæteræ necti possent. Quamobrem *Concordiæ Regularum* hic liber sortitus est nomen. Noverint tamen omnes qui hunc lecturi sunt librum, quoniam non vanæ laudis instinctu, nec arrogantiae fastu, quasi meum post in toto orbe diffusam doctrinam in aren-

omnes monachos, maxime Occidentalis Ecclesiæ, quatuorque præstat. Primo, occurrit quorundam remissorum monachorum objectioni, qui dicturi essent nihil ad se hunc librum attinere, qui tantum in sancti Benedicti Regulam, non in alias jurassent; 2º suum propositum, totiusque operis rationem aperit; 3º causam reddit propter quam se ad hoc opus accinxerit; atque se charitatis impulsu, non vanæ gloriæ motu opus aggressum; 4º mercedis nomine lectoris poscit orationes.

a *Quas non promisi.* Cum hic auctor noster omnibus monachis saltem Ecclesiæ Occidentalis loquatur, quidamque tepidiores opponant se solam sancti Benedicti Regulam vovisse, alias, quæ in hoc ope-

re rivulo cupiens ostendere nomen; sed dilectionis affectu, animæ meæ omniumque legere cupientium salutis augmento a me esse ceptum. Qua de re testem invoco non mei solummodo, sed omnium cordium cognitorem: quoniam ipse novit me non tumoris, sed charitatis causa hoc opus egisse. Quem totis viribus sedulo deprecor, ut, qui se daturus pro calice aquæ frigidæ mercedem promisit, meorum saltem pro hoc exiguo opere remissionem tribuat omnium peccatorum. Vos vero omnes, qui hunc audituri, lecturique estis librum, suppliciter exoro ut dum ex vobis spiritualia sumpseritis mella, pro meis reatibus Domino non dedignemini fundere precem: quatenus, dum vobis propriis laboribus merces largietur æterna, meorum vel mihi vestro suffragio detur remissio peccatorum. Sumite ergo grate gratanter a nobis utilem vobis contractum libellum. Siquidem invictam robustis condidimus turrem, eamque præclaris munivimus armis; invalidis vero multigenis ex floribus nectare assumpto lucidum depinximus favum.

Explicit præfatio.

re continentur, ignorare; planum est solam sancti Benedicti Regulam tempore hujus Concordiæ auctoris, hoc est, Caroli Magni et Ludovici Pii a monachis Ecclesiæ Occidentalis observatam esse: alioqui epistolæ dedicatio auctorisque objectio ineptæ essent.

b *Suam a cæteris Regulam assumpsisse.* Nempe ab iis qui ante eum vixerunt, ut a sancto Pachomio, Basilio, Cassiano, etc. Nam hic citantur Regulæ quorundam Patrum qui ætate sunt sancto Benedicto posteriores; ut sunt sanctus Isidorus, Fructuosus uterque, sanctus Columbanus, et nonnulli alii, ut ex supra dictis clarum est.

ITEM PRÆFATIO.

• Arbiter ut mundi tenebras depelleret omnes,
Sidus ab Eo jussit consurgere; cuius
Luce peropacæ fugiunt ex orbe tenebræ,
Multigenæque simul micuere per æthera stellæ.
Quas lustrare suo jussit ex lumine noctes
Ne frustra pateant oculi sine lumine nostri.
Fulsit et extemplo pandens sua cornua luna,
Nec mora b lucifugæ fugiunt per concava terræ,
Expavere quidem rutilantia sidera cæli.
Cæcus erat mundus, paradisi gaudia postquam

a *Arbiter ut mundi.* Altera præfatio est versibus conscripta, in quibus non semper servatur quantitas syllabarum. In hac autem præfatione scribit quod quemadmodum Deus creavit solem et lunam ad depellendas tenebras, sic cum homo peccatis obscuratus fuisset, misit alterum solem, nempe Christum, qui Ecclesiam illuminavit; in qua primo fulsere apostoli, tum martyres, tandem monachi et anachoretæ, qui non modo virtutis splendore, sed etiam scriptorum suorum luce nobis viam ad cælum munierunt. Ex quorum scriptorum floribus dicit se sertum composuisse, et Regularum Concordiam appellasse, quo horum sanctorum Patrum unam fidem

Perdiderat gestans tetras in corde tenebras,
Nec oculis lucem poterat intendere clausis
Luce quidem vacuus, male sanus, dæmone plenus.
Has tamen ut tenebras superus discinderet omnes,
Fulgidus in carne patuit sol verus Eoi.
• Ecclesiæ splendere jubar jubet, alta polorum
Ut petat, edocuit, typice quæ luna vocatur.
Surgit et exinde nimium sat turba beata,
Cætus apostolicus reboans per compita mundi
D Verba Tonantis. Et exsurgit d post denique fulgens

unamque mentem fuisse ostenderet. Tandem subiungit epilogum, quo abbates et monachos ad hujus libri lecturam hortatur; quem sequitur oratio.

b *Lucifugæ.* Scilicet tenebræ.

c *Ecclesiæ.* Hæc ita distinguenda sunt:

Ecclesiæ splendere jubar jubet, alta polorum
Ut petat, edocuit, typice quæ luna vocatur.

Et luna vocabulum ad τὸ Ecclesiæ est referendum, hoc modo, Ecclesiæ, quæ typice luna vocatur, jubet splendere jubar: edocuit, ut petat alta polorum. Est hyperbaton.

d *Post denique fulgens,* etc. Martyres intelligit.

Astrigerus ordo roseo vestitus amictu :
Sanguine quippe suo rutilans, quem fundere Christi
Fecit amor ^a sacrus. ^b Patuit post, millia mille
Exsuperans numerum niveo qui micat amictu
Ordo beatus iter gradiens quod tendit ad astra,
^c Ibicibus similis temens morientia cuncta,
Et deserta petens, recubans in montibus altis,
Aut profunda nimis retinens confinia vallis
Mortificare semet cupiens; ut scandere cœlum
Posset, et angelicis junctus per sæcula Christum
Conlaudare choris dulci modulamine cantans.
Hic opere verbisque suis documenta salutis
Demonstravit ovans cunctis, qui regna polorum
Scandere quantocius satagunt. Nam multa libellis
Conscripsere quidam, potius quos ordo beatus
Eximius tenuit, docuit quos maxime Christus
Qui pandunt iter astrigerum, qui gaudia vitæ
Vocibus excelsis reboant, ut terrea linquant
Mortales homines : valeant ut vivere semper.
Vir Benedictus et Isidorus, Basilius exstant
Eximii, quorum renitent sat dicta per orbem.

^a *Sacrus*. Pro *sacer*. Glossæ veteres : θείος τόπος, *sacrus*, *sacer*, locus videlicet.

^b *Patuit post millia mille exsuperans numerum*, etc. Intelligit monachos et anachoretas.

^c *Ibicibus*. In Concordia ms. codicis Vindocinensis legitur *Obicibus*. Male. Ibices sunt capræ mirandæ admodum perniciousis. De quibus Plinius, lib. VIII, cap. 53 : « Sunt capræ, sunt rupicapræ, sunt ibices perniciousis mirandæ, quanquam onerata capite vastis cornibus, gladiatorumque vaginis. In hæc se librant, ut tormento aliquo rotati in petras potissimum e monte aliquo in alium transilire quærentes atque recussu pernicious, quo liberit, exsultant. » C

A Ex quorum documentis hos decerpere flores
Multigenos placuit, unoque scribere libro,
Florigerum veluti monachis depingere sertum,
In quo valde rosæ rutilant, et lilia candent,
Ac violæ fulgent, redolent vernantia quæque.
Jam quidquid docuere Patres concorditer, atque
Verius ut fatear, ^d eadem simul unus et ipsa
Verba, licet sensus dispar, non scinditur unus,
Una tenet patria, trames qua duxit et unus,
Dicimus ergo libri nomen *Concordia* rite.
Sumite, cœlicoli Patres, hæc munia Patrum.
^e Sumite hæc, monachi, monita, quæ ^a *Regula sancta*
Vos monet assidue; pavidò ne corde fugaces
Avia sectetis barathri, quod tendit ad ima :
Hæc est vera via; porgit hæc pocula vitæ
B Pabula dulcissima melle, quæ dulcius exstant,
Hæc tribuit codex, tribuit sine fine beate
Vivere cum Christo, dignasque promere grates.
Te, Trinitas, rogitò, nobis iter esto salutis,
Ut te dante tuo valeamus vivere regno.

Comparantur monachi ibicibus juxta illud Cant. cap. II : *Similis dilectus meus capræ hinnuloque cervorum*. Sunt etiam ibices aves streperæ et clamosæ. ἰβὴξ εἶδος ὀρνέου χρακτινοῦ. Id est, ibix species avis streperæ, unde verbum ἰβυξίσσαι; quod per metaphoram significat buccinare, docet Etymologicon vetus.

^d *Eadem simul unus et ipsa*, etc. Id est, eadem verba, unus sensus non divisus, etsi dispar, nempe pro varietate sententiarum.

^e *Regula sancta*. Id est, *Regula sancti Benedicti*. Ita appellatur a Paulo diacono, aliisque auctoribus, ut alias docuimus.

INCIPIIT LIBER.

CAPUT PRIMUM.

DE CONCORDIA REGULARUM.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI (*cap. ult.*). Quod non omnis observatio justitiæ in hac sit *Regula constituta*.

^a Regulam autem hanc descripsimus, ut hanc observantes in monasteriis ^b aliquatenus, vel honestatem morum, aut initium conversationis nos demon-

^a *Regulam autem*. Quispiam fortasse quæret cur hujus Concordiæ auctor ultimum Regulæ sancti Benedicti caput huic suæ Concordiæ præfixerit : et id quod est Regulæ epilogus, operis sui voluerit esse prælium. Verum, cum auctor noster Regulam sancti Benedicti cum aliorum Patrum institutis conferre in hoc opere instituerit, non abs re fuit hoc ultimum Regulæ caput huic libro præponere; in quo etiam sanctus Benedictus Regulam suam cum aliorum Patrum institutionibus monachicis contulit, ea nimirum ratione, ut eam illis postponeret; etsi illorum vestigiis, quantum maxime potuerit, institerit, quemadmodum hic auctor noster demonstrare contendit, qui et hoc præsens caput in lemmatum recensione

stremus habere. Cæterum ad perfectionem conversationis ^c qui festinant, sunt doctrinæ sanctorum Patrum, quarum observatio perducit hominem ad celsitudinem perfectionis. ^d Quæ enim pagina, aut quis sermo divinæ auctoritatis Veteris ac Novi Testamenti non est rectissima norma vitæ humanæ?

Concordiam Regularum appellat. Dici etiam potest : quia suos ad illas institutiones remittit sanctus Benedictus.

^b *Aliquatenus vel honestatem morum*. Hæc per extenuationem humilitatis gratia dicta sunt. Nam longe excellentiorem perfectionem sancti Benedicti Regula complectitur.

^c *Qui festinant*. Subaudi, *iis*. Hoc modo : *iis, qui festinant*. Est hellenismus.

^d *Quæ enim pagina*, etc. Hæc non dicta sunt per elevationem, seu extenuationem, sed res ita est ut verba sonant. Nemo est enim adeo ab omni judicio aversus qui sancti Benedicti Regulam divinis illis oraculis æquiparare velit.

• Aut quis liber sanctorum catholicorum Patrum hoc A non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum? • Nec non et Conlationes Patrum: sed et Regula sancti Patris nostri Basilii quid amplius sunt, nisi bene viventium et obedientium monachorum c instrumenta virtutum? d Nobis autem desidiis et male viventibus, aut negligentibus, rubor confusionis est. Quisque ergo ad patriam celestem festinas, e hanc minimam inchoationis regulam descriptam adjuvante Christo perface: et tunc deum ad majora, quæ supra commemoravimus, doctrinæ virtutumque culmina, Deo protegente, pervenies. f Facientibus hæc regna patebunt g superna.

§ II. — *Item ex eadem Regula (cap. 1).*

h Tertium vero monachorum teterrimum genus B est Sarabaitarum, qui nulla Regula approbati, experientia magistri, sicut aurum fornacis, et cætera.

§ III. — *Item ex eadem Regula (cap. 7).*

Octavus humilitatis gradus est, si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii Regula, vel majorum cohortantur exempla.

§ IV. — *Item in eadem Regula (cap. 18).*

Dum quando legamus sanctos Patres nostros uno die hoc strenue implevisse, quod nos tepidi utinam septimana integra persolvamus.

• Aut quis liber sanctorum catholicorum, etc. Hic textus profertur ab Ivone Carnotensi, iv parte Decreti, cap. 88. Quod attinet ad sensum illius, si species aliquorum sanctorum Patrum libros, certum est C Regulam sancti Benedicti cum quorundam Patrum scriptis posse comparari, imo illis præponi: et hæc verba quodammodo humilitatis gratia esse dicta.

b *Necnon et Conlationes*, etc. Si Collationes, instituta et vitæ sanctorum Patrum in universum spectentur, dubium non est quin eis Regula sancti Benedicti cedere debeat. Certe multa videmus apud Palladium, Cassianum, Severum Sulpicium, Joannem Moschum, sanctum Pachomium et alios antiquos vitæ asceticæ Patres altioris perfectionis, quam ea quæ a S. P. Benedicto præscribuntur: ut sunt assiduus labor, oratio continua, quotidiana jejunia, parcissimus cibus, silentium fere perpetuum, inclusio, vigiliæ longiores, brevis somnus, chameunice, vestis cilicica, vini carentia, crudorum et siccorum esus, et similia, quæ præcellentioris sunt perfectionis iis quæ in hac Regula statuuntur. Divus enim Benedictus cum videret paucos ad sublimem illam priscorum Patrum perfectionem posse pertingere, sancti Spiritus impulsu Regulam discretionem præcipuam, D ut loquitur sanctus Gregorius, condidit, eamque veterum Patrum austeritate temperata hominum imbecillitati accommodavit. Nihilominus tamen si ad particularia Regulæ veniamus, multa sane in ea reperire est quæ veterum Patrum institutis haudquaquam inferiora sunt; ut duodecim humilitatis gradus, perfecta obedientia, etiam in his, quæ impossibilia sunt, instrumenta bonorum operum, et multa alia quæ cum pervolvendo observare licet.

c *Instrumenta virtutum*. Ita in mss. S. Germ. et S. Faronis et apud Ivonem. At vulgo cum Smaragdo et sancto Dunstano legitur, *Exempla et instrumenta virtutum*.

d *Nobis autem desidiis*. Est extenuatio humilitatis causa.

e *Hanc minimam inchoationis Regulam*. Est etiam extenuatio. Dicitur autem Regula sancti Benedicti inchoatio, quia si ad amissum observetur, facilis erit ad sublimem priscorum Patrum perfectionem

§ V. — *Item ex eadem Regula (cap. 40).*

Licet legamus vinum monachorum omnino non esse: sed quia nostris temporibus id monachis persuaderi non potest, saltem vel hoc consentiamus ut non usque ad satietatem bibamus.

§ VI. — *Item ex eadem Regula (cap. 48).*

Si autem ad necessitas loci, aut paupertas egerit ut ad fruges colligendas per se occupentur, non contristentur: quia vere tunc monachi sunt, si labore manuum suarum vivant, sicut et Patres nostri et apostoli.

§ VII. — *Item ex eadem Regula (cap. 49).*

Licet omni tempore vita monachi Quadragesimæ debeat observationem habere, tamen quia paucorum est ista virtus, etc.

§ VIII. — *EX REGULA ISIDORI.*

i Plura sunt præcepta vel instituta majorum quæ a sanctis Patribus sparsim prolata reperiuntur, quæque etiam nonnulli altius vel obscurius posteritati composita tradiderunt. Ad quorum exemplum nos hæc pauca vobis eligere ausi sumus, ut i sermone plebeio vel rustico quam facillime intelligatis quo ordine professionis vestræ k morem retineatis. Præterea quisquis vestrum illam universam veterum disciplinam contendit appetere, pergat, in quantum placet, et l arduum illum limitem atque angustum

aditus, qui patuit summis illis monachicæ vitæ coryphæis, Mauro, Placido, Bonifacio archiepiscopo Moguntino, Anselmo Cantuariensi, Oddoni Cluniacensi: et innumeris aliis, seu martyribus, seu confessoribus, qui ab ipsa sancti Benedicti Regula auspicati, eamque studiosè observantes virtutum sublimitate et excellentia antiquis illis Patribus haudquaquam inferiores fuerunt. Quod quidem impensius notandum est: nec sine causa a sancto Benedicto scriptum.

f *Facientibus hæc*, etc. Hæc clausula non exstat in cod. ms. S. Far., neque in editionibus Coloniensi, Parisiensi vetustissima, et Colmæi, neque apud Smaragdum, sanctum Dunstanum, et Turrecrematam. Nihilominus exstat in Concordia ms. monasterii Sanctæ Trinitatis de Vindocino, atque in aliis mss. nostris codicibus, et in vulgatis editionibus.

g *Superna*. In parvo codice ms. S. Victoris legitur, *æterna*.

h *Tertium vero monachorum teterrimum genus est*. In codice ms. Floriacensi cætera hujus capituli desunt, et sequentia capitula et maxima pars prologi Regulæ sancti Benedicti usque ad hæc verba, *Evangelii pergamus*, quæ supplevi ex Concordia ms. cod. Vindocinensis. Hic autem locus et sequentes, sumpti ex Regula sancti Benedicti proferuntur ab auctore nostro, ut repudiatis imperfectorum monachorum moribus vitam nostram ad antiquorum Patrum instituta componamus.

i *Plura sunt præcepta*. Hæc habentur in præfatione Regulæ excusæ sancti Isidori Hispalensis episcopi, quæ exstat inter ejus Opera.

j *Ut sermone plebeio*, etc. Lege ut in excusa Regula: « Usi sermone plebeio et rustico, ut quam facillime. »

k *Morem retineatis*. In excusa, *Votum retineatis*.

l *Arduum illum limitem*. Limes est via, callis. Plautus in Pœnulo.

Si male dicetis vostra gradiar limite.

Silius Italicus, lib. xv:

At si me comitare, puer, non limite duro
Jam tibi decurret concessi temporis ætas.

• *levigato cursu incedat.* Qui vero tanta jussa priorum **A** explere nequiverit, ^b in hujus limitis disciplinam gressum ponat, neque ultra declinandum studeat : ne, dum ^c delicatius appetit inferiora, tam vitam quam nomen monachi perdat. Quapropter sicut illa præcepta priorum ^d perfectum reddunt, ac summum, ita facient ista vel ultimum : illa custodiant perfecti, ista sequantur post peccatum conversi. • Hæc igitur, o servi Dei, milites Christi, contemptores mundi, ita a vobis volumus custodiri, ut majora præcepta Patrum per omnia conservetis. Suscipite igitur inter illa et hæc commonitionem nostram humili corde custodientes quæ dicimus ; libenter sumentes quæ dispensamus, quatenus et vobis de effectu sit gloria, nobis pro ipsa admonitione proveniat postulata venia.

§ IX.—EX REGULA STEPHANI ET PAULI.

^f Regulae quoque Patrum ideo a nobis assidue leguntur, ut eorum sanctis exhortationibus interiorum accommodantes auditum, et disciplinæ concipiamus anorem dulcissimum, et Domino per omnia adjuvante, vitæ ipsorum exempla sequamur. Propter quod festinandum, ut a nostris mentibus tepor excludatur inoltus. Nam et hæc quæ vobis per singula præsentī loquimur scriptura, non in suggillatione

^a *Levigato cursu.* Id est, facili, plano, non scabroso.

^b *In hujus limitis disciplinam gressum ponat.* In Regula excusa : *In hujus limite disciplinæ gressus constituat.* Hoc loco innuit sanctus Isidorus Regulam ad captum imperfectorum et infirmorum a se compositam fuisse ; quod confirmatur auctoritate sancti Braulionis episcopi Cæsaraugustani, cum agit de scriptis sancti Isidori : « Monasticæ regulæ librum unum, quem pro patriæ usu et invalidorum animis decentissime temperavit. »

^c *Delicatius.* In Regula excusa : *Declinatus.* Lege, *declinatus.*

Perfectum reddunt. In Regula excusa, *Perfectum monachum reddunt.*

^e *Hæc igitur, o servi Dei.* Hæc usque ad finem capitū in Regula excusa desiderantur.

^f *Regulae quoque Patrum.* Hoc caput ultimum est in Regula Pauli et Stephani, ut constat ex serio lemmatum ejusdem Regulæ in cod. Flor., in qua ultimum ita habetur : *Quod et Patrum Regulæ legantur assidue.* Hoc tamen caput in eodem codice, quia ultimum folium avulsū est, non exstat.

^g *Ad vos.* Lege, *apud vos.*

^h *Quorum.* Lege, *quibus.*

sanctorum ac beatissimorum Patrum Regulæ ausu temerario ^g ad vos proferenda præsumpsimus ; sed ea tantum specialiter ex eorum constitutionibus vobis litteris ingerenda curavimus. Plenitudo autem sanctæ conversationis et spiritualis vitæ perfecta doctrina in eorum sanctorum Patrum Regulis nobis quotidie recitatur, ^h quorum et probata vita divino munere et docendi est attributa auctoritas.

§ X. — EX LIBRO ORSIESII.

ⁱ Hæc cuncta replicavi, ut sanctorum vitam considerantes non circumferamur omni vento doctrinæ : sed laboremus, et eorum conversationem nostræ vitæ propositum habeamus ut simus populus peculiaris Dei. Nec contristemus Spiritum sanctum, in quo signati sumus in die redemptionis (*Eph. iv*), nec illum exstinguamus in nobis, et prophetias contemnāmus : ne forsitan volenti Spiritui sancto habitare in nobis non demus locum. Nullum alium timeamus præter Deum, qui ultor et iudex est operum singulorum, et cum sancto sanctus, et cum viro innocente innocens (*Psal. xvii*). ^j *Ego amantes me diligo : et qui me quaerunt, invenient gaudium* (*Prov. viii*). Et alibi loquitur : ^k *Si ambulaveritis contra me perversi, et ego ambulabo contra vos perversus* (*Levit. xxvi*).

ⁱ *Hæc cuncta replicavi.* Hæc videre est in libro Orsiesii edito circa finem.

^j *Ego amantes me diligo.* Proverb. viii in versione vulgata : *Ego diligentes me diligo ; et qui mane vigilaverint ad me, invenient me.* Fere juxta textum Hebraicum. At sanctus Orsiesius locum citat juxta Interpretes Septuaginta : *Ἐγὼ τοὺς ἐμὲ φιλοῦντας ἀγαπῶ : οἱ δὲ ἐμὲ ζητοῦντες εὐρήσουσι χάριν.* Id est, *ego diligentes me diligo, et me quaerentes invenient gratiam.* Sed aut Orsiesius, aut ejus interpres qui vertit, *gaudium*, legisse videtur *χαρὰν*, id est *gaudium*, pro *χάρις*, id est *gratiam*.

^k *Si ambulaveritis contra me perversi, etc.* Locus habetur *Levit. xxvi* : *Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me, et ego incedam adversus vos in furore contrario.* In textu Græco : *Ἀλλὰ πορεύσθε πρὸς με πλάγιοι, πορεύσομαι κατὰ μὲθ' ὑμῶν θυμῷ πλάγιω* id est, *et ambulaveritis contra me obliqui, et ego ambulabo vobiscum furore obliquo.* Apud Arnobium in *psal. xvii* fere juxta Orsiesii interpretem : *Si vero ambulaveritis perversi, et ego vobiscum perversus ero.* Hæc autem verba et versiculus psalmi citatus nihil aliud sonant quam quod Deus bonis bonus est, id est clemens ; et malis malus, id est severus, ut fuse enarrat Arnobius.

CAPUT II.

PRÆFATIO S. BENEDICTI ET ALIORUM.

§ I. — PRÆFATIO REGULÆ SANCTI BENEDICTI.

• *Ausculata*, ^b o *filii*, ^c *præcepta* ^e *magistri*, et *inclina aurem cordis tui*, ^d et *admonitionem pii Patris libenter excipe*, et *efficaciter comple*: ut ^e ad eum ^f *per obedientiæ laborem redeas*, a quo ^g *per inobedientiæ desidiâ recesseras*.

Ad te ergo nunc meus sermo dirigitur, quisquis abrenuntians propriis voluntatibus Domino Christo vero regi militaturus, obedientiæ fortissima atque præclara arma assumis. In primis, ^h ut quidquid agendum inchoas bonum, ⁱ ab eo perfici instantissima oratione deprecas: ut qui nos in filiorum nu-

• *Ausculata*. Ita vulgo habetur. Codex Vindocinensis habet, *Obsculata*. Quam lectionem defendit Smaragdus, sicut dicitur, obaudi, obtempera, obsecunda. Et certe in præfatione Regulæ Magistri scribitur: **B** *qui me obscultas dicentem*.

^b *O filii*. Particula, *O*, non habetur in Regula ms. cod. S. Ebrulphi, et Vict. P.

^c *Magistri*. Nempe Spiritus sancti, non Benedicti. Ita explicat Trithemius. Recte quidem; nam alienum esset ab humilitate sancti Patris Benedicti se magistrum et pium Patrem appellare, maxime cum nulla sit ei hic se laudandi necessitas. Imo ejus humilitati maxime consentaneum, ut ea quæ in hac Regula instituit, non sibi, sed Spiritui sancto attribuat. Eadem est explicatio Petri Damiani, opusculo 13, de Perfectione monachorum, cap. 6: « Quod in ipso libri principio manifeste colligitur, si ad quem sua verba Spiritus sanctus dirigit subtiliter attendatur. Spiritum sanctum dico. Neque enim vir sanctus tantæque cultor humilitatis protinus, ut in verba prorumperet, ^{magisterii} cathedram, et præcipue pii Patris privilegium usurparet, dicens: *Ausculata, o filii, præcepta magistri*, etc. » Smaragdus per magistrum **C** et pium patrem intelligit Christum, quod perinde est. Ruthardus ms. Ista omnia indifferenter habenda esse arbitrat.

^d *Et admonitionem*. Hic mentio fit admonitionis et præceptorum. Nam eorum quæ in hac Regula continentur quædam sunt admonitionis, seu consilii, ut vocant, ut demisso capite ubique esse, etc., quædam præcepti, ut votorum observatio, officii divini recitatio, etc.; qua de re consulte sanctum Thomam. Quodl. 1, art. 20, et 1, 2, qu. 186, art. 9, et Joannem a Turrecremata, tract. 5 et 6 in Prologum Regulæ.

^e *Ad eum*. Spiritum sanctum. Turrecremata legit, *ad Deum*. Hic autem proponitur scopus Regulæ sancti Benedicti, nempe ut homo per Adæ inobedientiam lapsus, et a Deo aversus, ad eum redeat per obedientiam: ut possit pristinam illam primæ innocentie gratiam, quam genus humanum per Adæ prævaricationem in paradiso voluptatis amisit, recuperare.

^f *Per obedientiæ laborem*. Obedientiæ labor dicitur, quia propriæ voluntati nuntium remittere per difficile est. Qui se vitæ asceticæ addicit, per obedientiam ad Deum redire dicitur, quia obedientia est in religione caput.

^g *Per inobedientiæ desidiâ*. Est elegans antithesis. Si labor obedientiæ est, ita et inobedientiæ desidia. Deses et piger est inobediens, qui nihil quod carni adversetur agit, sed semper suis cupiditatibus obsequelam facit.

^h *Ut quidquid agendum inchoas bonum*, etc. Per gratiam Dei videlicet. Nam ne vel minimum bonum

A mero dignatus est computare, non debeat aliquando de malis actibus nostris contristari. Ita enim ei omni tempore ⁱ de bonis suis in nobis parendum est: ut non solum ^k iratus pater suos non aliquando filios exhæredet, sed nec ut metuendus Dominus irritatus malis nostris ut nequissimos servos perpetuam ^l tradat ad pœnam, qui eum sequi noluerunt ad gloriam. Exurgamus ergo tandem aliquando excitante nos Scriptura, ac dicente: *Hora est jam nos de somno surgere* (Rom. xiiii). Et apertis oculis nostris ad deificum lumen, ^m attonitis auribus audiamus divina quotidie clamans quid nos vox admoneat. *Hodie si*

quis sine Dei gratia inchoare potest. Quantum autem Dei gratiæ tribuat sanctus Benedictus satis hoc capite manifestat, cum ait: « Sed ipsa in se bona non a se posse, sed a Domino fieri existimantes operantem in se Dominum magnificent. » Cum igitur inchoatio boni bonum sit, et sanctus Benedictus palam dicat bona nostra esse a Deo, qui ea in nobis operatur, facile conficitur sanctum Benedictum credidisse ipsam boni inchoationem a Deo manare.

ⁱ *Ab eo perfici instantissima oratione deprecas*. Instantissima, id est, ferventi et assidua; qua quidem oratione indigemus ad Dei dona obtinenda: quæ, ut magna sunt, non sine assidua oratione impetranda: ne facile impetrata vilescant, ut præclare monet Faustus Reiensis serm. ad monachos: « *Petite*, inquit, *et accipietis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis*. Id est, ut petamus orando, quæramus laborando, pulsemus desiderando, pulsemus proficiendo, pulsemus perseverando: et in spem cœlestium promissorum tanto incitemur studio, tantoque inardescamus affectu, ut cum præriorum dignitate desideriorum magnitudo concordet. Non vult Deus noster bona sua nimia invenienda facilitate vilescere. Pretiosa et concupiscibilis merces cupidum amatorem et avidum negotiatorem requirit. Ergo ille tantorum munerum repressor non vult in opere suo tepidum, despicit fastidiosum, recusat coactum, respuit indevotum. Lentum enim et parum gratum quærere gratiam divini muneris maxima est injuria remuneratoris. »

^j *De bonis suis in nobis*. Id est, per bona sua, quæ sunt in nobis. Ita autem loquitur sanctus Pater Benedictus, quia bona, per quæ Deo parendum et serviendum est, ab ipso Deo manant, ita ut ne quidem ipsi Deo sine Deo servire possimus.

^k *Iratus Pater*. Alias, *ut iratus Pater*, recte, quia sequitur, *ut Dominus*.

^l *Tradat ad pœnam*. Est antitheton. In serm. 251 D. Augustini de Tempore (si modo illius sit) eadem verba habentur: « Non ut nequissimos servos perpetuam tradat ad pœnam. »

^m *Attonitis auribus*. Smaragdus et Turrecremata illud, *attonitis* exponunt, *intentis*. Sed, quid amplius sonare videtur Servius in illud in Æn.,

Talibus attonitus visis et vocæ deorum.

« *Attonitus, stupefactus*. Proprie is attonitus dicitur, cui casus vicini fulminis et sonitus tonitruum dant stuporem. » Ergo et hoc loco, *attonitis*, est, *stupefactis*, per metaphoram; quemadmodum enim is qui, excusso sonno, ad repentanam lucem stupet attonitus, sic is qui rerum sæcularium sopori immersus repente evigilat, ad divinum lumen obstupe-

roces ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra (Psal. xciii). Et item : Qui habet aures audiendi audiat, quid Spiritus dicat Ecclesiis (Apoc. ii). Et quod dicit : Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos (Psal. xxxiii). Currite, dum lucem vitæ habetis, ne tenebræ mortis vos comprehendant (Joan. xi). Et querens Dominus in multitudine populi, cui hæc clamat, operarium suum iterum dicit : Quis est homo qui vult vitam, et cupit videre dies bonos (Psal. xxxiii)? Quod si tu audiens respondeas : Ego; dicit tibi Deus : Si vis habere veram et perpetuam vitam, prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolium; diverte a malo et fac bonum, inquire pacem, et sequere eam. Et cum hæc feceritis, oculi mei super vos, et aures meæ ad preces vestras : et antequam me invocetis, dicam vobis : Ecce ego adsum. Quid dulcius nobis hac voce Domini invitantis nos, fratres charissimi. Ecce pietate sua demonstrat nobis Dominus viam vitæ. Succinctis ergo fide vel observantia honorum actuum lumbis nostris, per ducatum Evangelii pergamus itinera ejus; ut mereamur eum, qui nos vocavit in regnum suum, videre. In cujus regni tabernaculo si volumus habitare, nisi illuc bonis actibus curratur, minime pervenitur. Sed interrogemus Dominum cum Propheta, dicentes ei : Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo (Psal. xiv)? Post hanc interrogationem, fratres, audiamus Dominum respondentem et ostendentem nobis viam ipsius tabernaculi, dicentem : Qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolium in lingua sua. Qui non fecit proximo suo malum, qui opprobrium non accepit adversus proximum suum. Qui malignum diabolum aliqua suadentem sibi cum ipsa suasionem scit. Et ita hoc vocabulum usurpavit sanctus Paulinus epist. 12, ad Severum :

Antonitis oculis nova lux aperitur...

^a Et cupit videre dies bonos. Ita in Psalterio Romano, quod ubique sequitur sanctus Benedictus.

^b Et sequere eam. Ita in Psalterio Romano.

^c Et antequam me invocetis, etc. Isaïæ lxxv : *Eritque antequam clament, ego exaudiam.* Sed adaptat suo textui hunc locum sanctus Benedictus.

^d Nisi illuc bonis actibus. Ut hæc sententia superiori annectatur, hæc subaudienda : *Sciendum est quod.* Hoc modo : *in cujus regno si volumus habitare, sciendum est quod nisi illuc bonis actibus curratur, minime pervenitur.*

^e Curratur, vulgo, *currendo.*

^f Adversus proximum suum. Ita apud Smaragdum, ut in Psalterio Romano, juxta textum Hebraicum *אל קרני אאל כרונה*. In versione communi, *adversus proximos suos.*

^g Qui audit verba mea, etc. Hic locus non videtur ad rem. Nam quæstio est de inani gloria fugienda. Sed notandum est hoc Matthæi capite agi de hypocritis et seductoribus, qui omnia ad ostentationem et vanam gloriam referre solent, et omne quod agunt bonum, sibi arrogant, nec Deo referunt acceptum, sique non ædificant supra petram, qui est Christus; sed super arenam arrogantiae et inanis gloriolæ : ac proinde eum ejusmodi hominum opera Christus reprehendisset, ut veros suos amatores laudaret, subjauit, *Qui audit verba mea, et facit ea, similabo eum,*

et parvulos cogitatus ejus tenuit et allisit ad Christum. Qui timentes Dominum de bona observantia sua non se reddunt elatos, sed ipsa in se bona non a se posse, sed a Domino fieri existimantes operantem in se Dominum magnificant, illud cum propheta dicentes : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Psal. cxiii). Sicut nec Paulus apostolus de prædicatione sua sibi aliquid imputavit dicens : *Gratia Dei sum, id quod sum* (I Cor. xv). Et iterum, *qui gloriatur, in Domino gloriatur* (I Cor. i). Unde Dominus in Evangelio ait : *Qui audit verba mea hæc, et facit ea, similabo eum viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram. Venerunt flumina, flaverunt venti, et impegerunt in domum illam, et non cecidit, quia fundata est supra petram* (Matth. vii). Hæc complens Dominus exspectat nos quotidie his suis sanctis monitis, factis respondere debere. Ideo nobis propter emendationem malorum hujus vitæ dies ad inducias relaxantur, dicente Apostolo : *An nescis, quia patientia Dei ad penitentiam te adducit* (Rom. ii). Nam pius Dominus dicit : *Nolo mortem peccatoris, sed magis convertatur et vivat* (Ezech. xviii). Cum ergo interrogassemus Dominum, fratres, de habitatore tabernaculi ejus, audivimus habitandi præceptum; sed, si compleamus habitatoris officium, erimus hæredes regni cælorum, ergo præparanda sunt corda et corpora nostra sanctæ præceptorum obedientiæ militatura; et quod minus habet in nobis natura possibile, rogemus Dominum, ut gratiæ suæ jubeat nobis adjutorium ministrare. Et si fugientes gehennæ pœnas ad vitam volumus pervenire perpetuam, dum adhuc vacat, et in hoc corpore sumus, et hæc omnia per hanc lucis vitam vacat implere, currendum et agendum est modo quod in

etc. Sic sanctus Benedictus, agens de iis qui vere Deum timent, bonaque sua in ejus gratiam refundunt, nec inanis gloriolæ fumos venantur, aliis Scripturæ locis hunc Matthæi locum bene subjecit, quia ii qui omnia sua Deo referunt accepta, ædificant supra petram; ii vero qui secus faciunt, et plebeculæ rumores sectantur, super arenam ædificant.

^h Hæc complens. Id est, hæc absolvens et concludens : de hoc vocabulo infra.

ⁱ An nescis quia patientia Dei, etc. In versione communi vulgata ad Rom. ii : *Ignoras quia benignitas Dei.* Juxta textum Græcum, τὸ χριστινόν, id est, bonitas, benignitas.

^j Præceptum. Doctrinam virtutum, quæ præcipitur eis qui in Dei tabernaculo habitaturi sunt.

^k Ergo præparanda sunt corda et corpora nostra. Corda, ut prompta voluntate et parato animo; corpora ut opere obedientiam impleamus.

^l Minus. Id est non, sæpe apud Tullium. Et natura nihil habet possibile sine Dei gratia.

^m Jubeat nobis adjutorium ministrare. Ita in aliis mss. nostris, cum Smaragdo, sancto Dunstano, cum editionibus Parisiensi vetusta et Coloniensi. Et ut sensus clarus sit, sciendum τὸ jubeat hic sumi pro velit, ut alibi loquitur sanctus Benedictus. *Si tamen jusserit abbas, id est, velit.* In ms. S. Far. in editione Colivæ et vulgatis legitur, *ministrari.*

ⁿ Lucis vitam. Ita in utroque ms. cod. S. Ger., S. Ebrul. Far., Vind., Vict. ma. Ita apud Smaragdum et Turrecrematam. At in ms. P. Vict. apud S. Dunstanum cum vetusta editione Parisiensi, genuina Co-

perpetuum nobis expediat. ^a Constituenda est ergo A ut dicta mea et auditus tuus per considerationem nobis Dominici schola servitii, in qua institutione nihil asperum nos constituturos speramus. Sed etsi quid paululum strictius, dictante æquitatis ratione, propter emendationem vitiorum vel conversationem charitatis processerit, non illico pavore perterritus refugias viam salutis, quæ non est nisi angusto initio incipienda : processu vero conversationis et fidei, dilatato corde, inenarrabili dilectionis dulcedine curritur via mandatorum Dei, ut ab ipsius magisterio nunquam discedentes, in ejus doctrina usque ad mortem in monasterio perseverantes, passionibus Christi usque ad mortem ^b participemur : ut regni ejus mereamur esse consortes.

§ II. — PRÆFATIO EX REGULA MAGISTRI.

O homo, primo tibi qui legis, deinde et tibi qui me ^B ^c obscultas dicentem, dimitte alia modo quæ cogitas, et per os meum Deum te convenientem cognosce. Ad quem Dominum Deum ex voluntate nostra per bona acta vel beneplicita justitiæ ire debemus, ne per negligentiam peccatorum inviti rapiamur accersiti per mortem. Ergo auditor qui me audis dicentem, percipe quæ tibi non per os meum, sed per hanc scripturam loquitur Deus, qui te, dum adhuc vivis, convenit ^d de hoc, quod ei post mortem redditurus es rationem. Quia quod adhuc vivimus, ad iudicium vivimus; cum nos pietas Dei expectet quotidie emendari, et meliores vult esse nos hodie quam fuimus heri. Ergo, tu, qui me auscultas, ita intende

lioniensi, et Colivæi habetur, *lucis viam*. Quæ quidem lectio optima et priori præferenda. Quia cum lux hoc loco vitam significet, ineptum esset dicere, *lucis vitam*, id est, vitæ vitam. Legendum est ergo, *viam*. Et sane hæc præsens vita via est ad vitam futuram. De qua via præclare sane sanctus Columbanus episcopus. ¹ : « Via es mortalium non vita, a peccato incipiens usque ad mortem. » Et paulo post : « Quid ergo es, humana vita? non vita, vera es enim via : sed non plena; aliis longa, aliis brevis; aliis lata, aliis angusta; aliis læta, aliis tristis; omnibus similiter festinans, et irrevocabilis. Via, inquam, via es, sed non omnibus manifesta es. Multi enim te vident, et pauci te viam esse intelligunt. Sic enim subtilis es, et sic seductrix, ut paucorum sit te scire viam; interroganda ergo es, et non credenda vita, nec viudicanda; transeunda, non habitanda misera humana vita. Nullus enim in via habitat, sed ambulat; ut qui ambulant in via, ambulent in patria. » Hæc ille. In vulgatis editionibus legitur, *lucis usuram*, sed hæc lectio nullius optimi codicis auctoritate fulcitur, et videtur esse cujusdam correctoris.

^a *Constituenda est ergo*. Conclusio prologi seu præfationis.

^b *Participemur*. Ita in utroque col. ms. Germ. in editione Coloniensi, apud Smaragdum et sanctum Dunstanum. Vulgo *participemus*.

^c *Obscultas*. Ita in ms. Regula ejusdem Magistri codicis Corbeiensis.

^d *De hoc quod*. Lege, ut in Regula ms. cod. Corb., *De hoc de quo*.

^e *In quo trivio unam*, etc. Subaudi viam. Hæc dicit Magister ea ratione qua olim Prodicus philosophus apud Xenophontem (*Lib. II de dictis et factis Socratis*) finxit malitiam et virtutem Herculi in trivio occurrisse, hinc malitiam ei omnia voluptatum genera promississe, illinc virtutem initio quidem labores et sudores, postea vero gloriam immortalium :

ut dicta mea et auditus tuus per considerationem mentis ambulando in trivium cordis tui perveniant. ^e In quo trivio unam ignorantia peccatorum, post dicta mea veniens, post te relinque, et duas observantia præceptorum ante ingrediendi vias. Et, dum quaerimus ad Deum ire, stemus in trivio cordis nostri, et consideremus ipsas duas, quas ante nos scientia conspicimus. In quibus duabus viis, per quam ad Deum possumus pervenire, consideremus. Si sinistram tenemus, timemus, quia læta est, ne ipsa sit quæ ducit magis ad interitum. Si dextram corripimus, bene imus quia angusta est et ipsa est quæ diligentes servos ad proprium ducit Dominum. ^f Ergo vacuus vester auditus sequatur eloquium meum : et intellige, tu homo cujus admonemus intuitum, quia te per hanc scripturam admonet Deus, ut modo, dum adhuc vivis, et tibi emendare vacat, curras, quantum potes, ne jam cum accersitus per mortem fueris, nullam Deo in die iudicii, vel in pœna æterna excusationem afferas, quod nullus te de emendatione, quoad vixisti, convenerit : et cum ulterius tibi jam succurrere non potueris, in æternum te incipiat sine remedio pœnitere. Ergo amodo, qui audis, observa, antequam de hac exeat sæculi hæc. Quia si hinc exieris, non huc reverteris, nisi in resurrectione : et de resurrectione, si hic modo bene egeris, ad æternam cum sanctis gloriam deputaberis. Si autem hanc scripturam, quam tibi lecturus sum, factis non adimpleveris, in æternum ignem gehennæ cum dia-

^C at Hercule labores et sudores amplexatum eos voluptatibus prætulisse. Sic pereleganti fictione apud Silium Italicum, lib. xv de Bello Punico, Scipioni sub umbra requiescenti et animo multa versanti ab aere delapsæ læva dextraque astant voluptas et virtus, utraque eum in suam pertrahere sententiam prævirili entens. Sic enim ait poeta :

Has lauri residens juvenis viridante sub umbra
Ædibus extremisolvebat pectore curas,
Cum subito assistunt læva dextraque per auras
Allapsæ (haud paulum mortali major imago)
Hinc Virtus, illinc Virtuti inimica voluptas.
Altera Achæmenium spirabat vertice odorem
Ambrosias diffusas comas, et veste refulgens
Ostrum qua fulvo Tyrinum diffuderat auro.
Fronte decor quesitus acu : lascivaque crebras
Anclipiti motu jaciebant lumina flammæ.
Alterius dispar habitus, frons hirsuta, nec unquam.
Composita mutata coma : stans vultus, et ore,
Incessuque viri propior : lætisque pudoris
Celsa humeros nive fulgebat stamine pallæ, etc.

^D Hæc quidem ex doctrina Pythagoræ, qui hoc trivium efflaxerat ad similitudinem litteræ Y, quæ diversam virtutis et voluptatis viam ostendit, de qua Persius sat. 3 :

Et tibi quæ Samios diduxit littera ramos
Surgenlem dextro monstravit limite calem.

Ausonius, Idillio 16 :

Pythagore bivium ramis patet ambiguis, r.

Herricus lib. 1 de Vita sancti Germani episcopi Autissiodorensis :

Cumque iter ambivium ramosa ad compitis vexit
Proposuitque viam Samio præeate bicalem.

^f *Ergo vacuus*. In Regula ms., *Ergo vacuus*, id est qui vacat, optime; ita etiam infra loquitur Magister. Glossæ veteres : *Vacuus*, *εὐχρηστος*, id est opportunus, tempestivus.

homo, cuius voluntatem magis secutus es, deputaberis. Audi ergo, et age quod est bonum et iustum, per quod Deus invenitur propitius. Hæc Regula, quæ tibi ostendit, factis adimple. Quæ Regula ad perficiendum rectum Regulæ nomen accepit, sicut dicit Apostolus in Epistola sua: *Secundum mensuram regulæ, quam mensus est nobis Deus mensuram perfringendi usque ad vos* (II Cor. x). Nam Regula veritatis habet initium et iustitiæ finem, sicut dicit Propheta: *Reges eos in virga* (Psal. ii). Hoc est, in timoris vigore, sicut item dicit Apostolus: *Quid vultis in virga veniam ad vos, an in charitate* (I Cor. vi)? Item dicit Propheta: *Virga recta est virga regni tui*, ^b *in qua dilexisti iustitiam et odisti iniquitatem* (Psal. xlv). Et iterum dicit Dominus: *Visitabo in virga iniquitates eorum* (Psal. lxxxviii).

§ III. — PRÆFATIO FERREOLI.

• Domino sancto et cæterorum comparatione sanctissimo, et socio apostolorum, Christiane discipulo
^d Lucretio • papæ Ferreoli episcopus.

^f Hortatu quorundam operante Deo, et una devotione accensus; in qua servorum Dei habitaculum ipsa sibi Divinitas collocaret, ipsi terra obtuli aliam terram conferens. Quod deputo sanctæ congregationi, hoc mei donare saluti credo, ut in unum more

^a *Virga recta est.* Ita in Psalterio Romano.

^b *In qua dilexisti,* etc. Ita in Regula ms. cod. Corb. et in Concordia ms. Vindocinensi, etsi non ita legatur in Psalterio Romano.

^e *Domino.* Hæc præfatio nihil aliud est quam epistola dedicatoria, in qua commemorat sanctus Ferreolus monasterium a se ædificatum hortatu quorundam et regulam monachis conscriptam, quam Lucretii censura permittit.

^g *Lucretio.* Quis sit hic Lucretius episcopus, non adeo exploratum est. Puto tamen hunc esse Lucretium Diensem seu Deensem quondam episcopum Viennensis provinciæ, qui subscripsit conciliis Aurelianensi iv an. 541, Parisiensi ii, Lugdunensi ii, per Vincentium presbyterum, et Parisiensi iv anno 573, ita ut sedisse videatur plus quam quatuor et triginta annos. Ei mittit Regulam corrigendam sanctus Ferreolus tanquam amico, vel quia monasterium in ejus diocesi situm erat.

^h *Papæ.* Id est episcopo, ut ex Sidonio et multis aliis patet, honoris causa: nam papa est nomen ho-

apum religiosorum turba collecta, dum pro meis plene peccatis orationum suarum flores offerunt, quam dulcia mihi intercessione mella conficiant. Et quoniam necesse fuit novo huic populo velut jugum novæ legis imponi, non quo eorum colla deprimerem, sed ut mentium cervices potius inclinarem; Regulam, quæ ab eis pro lege servetur, licentia a vobis tam petita quam accepta, conscripsimus. In qua si quid severitate durum, si quid remissione molliissimum iudicio scientiæ adjudicaveritis, censuram manus vestræ pagina melius inde lecturis placitura, suscipiat. Ut hoc mihi magis gloriæ deur, ^g quod digna inventa est Regula, quam per vos crexistis, fugiendo a facie verecundiæ. ^h Si vero, ut credo, indicium amoris operam veram infixerit dignæ correctione litteræ, ⁱ quidquid demum inepti lectio incastigata protulerit erroris, liberum a culpa erit, cum libellum vestræ me constat subdidisse censuræ. Mihi tamen orandum est, ut in primis Deo, deinde vobis illud placeat quod scripsimus, et illis quibus hæc servanda mandamus, ut in nomine Jesu Christi obedientes in omnibus divinis præceptis, æterna ab eis præmia, et gloria sine fine bonæ tantum vitæ emptæ pretio vindicetur, præstante Domino et Deo nostro Jesu Christo in sæcula sæculorum. Amen.

noris, nec papa est simpliciter pater, sed *πρὸς πατέρα σπυρικὴν πατρί*, inquit Suidas, id est, venerationis vox ad Patrem. Dicitur et *πάπας* pater et Jupiter apud Bithynos. Hæc voce utitur Juvenalis sat. 6, significatque nutritium, pædagogum:

Mordeat ante aliquis, quidquid porrexit illa,
 Quæ peperit, timidus prægustet pocula papas.

Glossæ Isidori: *Papas, pædagogus, qui sequitur studentes.* Dicitur et *ἀππα* pro *πάπας*, per metathesin apud Suidam.

^f *Hortatu quorundam,* etc. Ita emendavi ex alio codice.

^g *Quod digna inventa est,* etc. Ita restitui quæ erant transposita. *Digna*, id est, bona, congrua: Virg., II Æn.,

Aut quæ digna satis fortuna revisit.

^h *Si vero, ut credo, indicium,* etc. Ita emendavi ex alio codice.

ⁱ *Quidquid demum ineptum,* etc. Ita emendavi hunc locum corruptissimum.

CAPUT III

DE GENERIBUS MONACHORUM.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Monachorum quatuor esse genera manifestum

^a *Monachorum.* Quoniam, ut in unaquaque arte sunt quidam cauponatores qui eam adulterant, et, ut aiunt, aquam miscent vino, sic in vita ascetica quidam pseudomonachi reperiuntur qui fucata quadam virtutis specie quosvis simplices et parum cautos

^b *Cænobitarum, hoc est monasteriale.* Vide Casianum, coll. xviii, cap. 4, et sanctum Hieronymum in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis.

est. Primum ^b cænobitarum, hoc est monasteriale, militans ^c sub Regula vel abbate. Deinde cænobitum

^c *Sub regula vel abbate.* Ms. Vict. P., *Sub regula vel sub abbate.* Hæc autem conjunctim sumenda sunt, ita ut particula *vel* ponatur pro copulativa. Sic etiam loquitur sanctus Eulogius lib. ii, Memorialis sanctorum, cap. 4: « Qui dudum sub Regula vel abbate se dederint. » Et ita passim loquitur sanctus Benedictus et auctores in hac Concordia citati. Neo cænobitæ Regulæ vel abbati seorsim, sed Regulæ et abbati simul subjiciuntur.

genus est anachoretarum, id est, eremitarum, ho- A rum, qui non conversionis a fervore novitio, sed
tos decipere solent.

Fallit enim vitium specie virtutis et umbra,
Quod sit triste habitu vultuque et veste severum.
(JUVEN., sat. 14.)

Ideo magnus ille vitæ monachicæ magister ac legis-
lator sanctus pater Benedictus prudenter ab ipso
limine veros monachos a spuris et adulterinis dis-
cernit, ut hujus vitæ studiosus sciat, quos sequi et
amplecti, quos fugere et expuere debeat. Quod spe-
ctat ad nomen monachi ita glossæ veteres interpret-
antur : *μοναχός, solitarius, singularis, monachus*.
Consentit Rutilius in Itinerario agens de monachis
Caprarie insulæ, etsi male feriatas ille paganus eos
irridet :

Ipsi se monachos Graio cognomine dicunt :
Quod soli nullo vivere teste volunt.

Et Cassianus coll. xviii, cap. 5 : « A singularis et
solitaria vitæ restrictione nominatos esse, » dicit.
Aliiter auctor Etymologici veteris, *παρά τὸ μόνος*
ἄχει ἔχειν, id est, quod solus doleat, hoc est, solus
fleat peccata sua. Sanctus Dionysius Areopagita,
lib. de Hier. Eccl., cap. 6, defuit a nomine *μο-
νάς*, id est, unitas; quod ex pura Dei servitute,
abdicata rerum temporalium diversitate, debeat
*πρὸς τὸ ἐν ἑνοποιεῖσθαι, καὶ πρὸς ἰσὴν μονάδα συνά-
γισθαι*, id est, cum eo quod unum est, unum fieri,
et ad sacram unitatem aggregari. Ergo monachus
ille est qui, quantum in se est, per Dei gratiam ad
veræ monadis, quæ Deus est, similitudinem acce-
dit, ac proinde recte a monade nomen sortitur.
Præclare autem Deus monas appellatur, quæ, juxta
Mercurium Trismegistum, cap. 4, omnium est
principium, radix et origo. Quod et multis dispu-
tat Nicomachus Gerasenus in opere de Arithmeticeis
theologicis; qui e contra, ait dyadem, hoc est,
binarium esse ignorantiam atque imprudentiam,
falsum, permixtionem, dissidium et mortem. Nam
recedit ab unitate et divisionem parit, quam qui-
dem monachus cane pejus et angue odisse debet :
quia in monasterio omnia communia sunt : omnibus
etiam monachis est cor unum et anima una, si modo
veri monachi sunt, et divina charitate conjuncti ;
imo cum Deo mente conjuncti, qui vera charitas
est et unitas, ad quam tendit monachus ; qui ideo a
dyade discedit, quæ est simultas, dissidium, atque
etiam permixtio, ut ait Nicomachus, quæ etiam
monacho ad Dei unitatem et simplicitatem tendenti
fugienda est. Quod quidem satis nos Christus do-
cuit, cum Martham, quæ turbatur circa plurima,
benigne increpans, dixit unum esse necessarium,
quod quidem Deus est, vera illa monas et unitas,
quam quidem cum Maria tanquam meliorem partem,
omnibus, quæ mentem perturbant a se amandatis,
omni animi contentione appetere et eligere debet
monachus. Sunt et aliæ sanctæ hujus professionis
sectatorum denominationes : nam et dicuntur *θερα-
πειται*, a Philone Judeo in libello Therapeutarum et
sancto Dionysio capite citato, id est, ministri, qui
singulari quadam ratione Deo servire debeant. Sic
et olim auctore Julio Polluce lib. 1 Onomastici,
cap. 1, gentiliu mystæ οἱ θῶν θεραπεύονται appellati
sunt. Dicuntur et philosophi a sancto Joanne Chry-
sostomo in libello de Differentia regis et monachi,
a D. Gregorio Nazianzeno orat. 9 et 21, et a multis
aliis sanctis Patribus Græcis, quia monachi divinæ
sapientiæ studiosi sunt et amatores. Quamobrem
sanctus Dionysius Areopagita capite citato mona-
chorum vitam τὴν τελειωτάτην φιλοσοφίαν, id est, per-
fectissimam philosophiam, appellat. Dicuntur etiam
ἀσκηταί, id est, exercitatores, apud sanctum Basi-
lium, Maximum, Palladium et alios : quia conten-
tiori studio et animo quam ceteri homines se in

omni virtutum genere exercere debent. Hoc nomen
sumptum est a ludis gymniciis. Nam olim athletæ
ἀσκηταί appellabantur, ut docet Julius Pollux lib. iii
Onomastici, cap. 5. Veri quidem athletæ monachi
sunt, qui quotidie adversus cacodæmonis insultus
acriter pugnant. Unde et vita monachalis dicitur
ἀσκησις, id est, exercitatio. In concilio Gangrensi
(*Can. 12, 13, 17, 18*), et a Palladio in proœmio et
passim alibi, *ἐνάρετος ἀσκησις*, id est eximia exer-
citatio. Atque etiam *λαυρήται* dicuntur monachi
cap. 3 Prati spiritalis, a voce *λαύρα*, id est mona-
sterium, de qua paulo post. Appellantur et nonni.
A Latinis religiosi per excellentiam. Sanctus Fer-
reolus in prælatione Regulæ : « Ut in unum more
apud religiosorum turba collecta, » etc. Sanctus
Hildefonsus, lib. de Viris illustribus, cap. 3 :
« Aliam vero epistolam ad Turibium religiosum. »
Hunc autem Turibium monachum fuisse constat ex
Chronico sancti Maximi Cæsaraugustani episcopi.
Salvianus, lib. iv de Providentiâ : « Atque videlicet
laici tantummodo, non quidam etiam clericorum
sæculares, non multi etiam religiosi, imo sub spe-
cie religionis vitis sæcularibus mancipati ; qui sci-
licet post veterum flagitiorum probrosa crimina,
titulo sanctitatis sibi in scripto, non conversa-
tione alii, sed professione, nomen tantum demuta-
vere, non vitam ; et summam divini cultus habitum
magis quam actum existimantes, vestem tantum-
modo exuere, non mentem. » Idem lib. iii ad Eccle-
siam catholicam de filiis qui Deo offeruntur in mo-
nasterio a parentibus : « Sed præclaram videlicet,
qui hæc faciunt, rationem consilii sui reddunt di-
centes : Quid opus est ut filiis jam religiosi æqua
cum fratribus suis hereditatis portio relinquatur ? »
Et paulo post : « Dicitis : Quid opus est religiosi
æquam accipere cum fratribus patrimonii portio-
nem ? » Concilium Tarraconense 1, can. 1 : « Si vero
religiosus vel monachus in cella monasterii inclusus
penitentia lamenti incumbat. » Ubi particula, *vel*,
expositiue sumitur. Nec locus intelligi potest de
clericis, nam paulo ante in eodem canone de illis
actum est. Magister, cap. 83 Regulæ suæ : « Per mul-
torum religiosorum testimonia conventi ab abbate. »

Hinc religio pro vita monachica. Salvianus, lib.
iii ad Ecclesiam cathol. : « Id agitis, ut sæculi eos
cultores faciatis, quibus sæculares filios antefertis.
Quid est enim aliud quam religionem interdere ? »
Sanctus Ferreolus, cap. 5 Regulæ : « Si quis ve-
niens ad religionem expetens monasterium, » etc.
Sanctus Fructuosus pontifex Bracarenensis, cap. 24
Regulæ : « Et multos ex his cognoscimus ob neces-
sitate imbecillitatem polliceri pactum, non religio-
nis obtentu. » Fructuosus alter, cap. 14 Regulæ :
« Quod non ob religionis venerit occasionem. » Ser-
vus Dei, cap. 3 Regulæ : « Intus vero tantummodo
qui sacram Deo voverint religionem, » etc. Tandem
monachi etiam conversi appellati sunt. Salvianus,
lib. iv ad Ecclesiam cathol. : « Et licet de converso-
rum venerabili choro esse videaris, licet religionem
vestibus simules, » etc. Id etiam manifestum est ex
Isidoro in libello quem scripsit de Conversis, id est,
monachis ; quod nomen postea jam satis longo usu
devolutum est ad illos fratres seu monachos qui laici
etiam appellantur. Mulier vero hujus vitæ cultrix
dicitur *ἀσκήτρια*, ascetria, *μονάστρια*, monastria.
Cod. lege 43, *de episcopis et clericis*, etc. Authen-
tica Justiniani, 124, et apud Manuelem Moschopu-
lum, scheda 3, dicitur et monacha, sanctimonia-
lis, nonna, et barbata, monalis.

• *Ferrore novitio*. Novitius hoc loco adjective su-
mitur, ut apud Plautum in Mostellaria :

Novitium mihi quæstum institui non malum.

^a monasterii probatione diuturna, ^b qui didicerunt A re. Tertium vero monachorum ^c teterrimum genus est ^d sarabaitarum, qui nulla regula approbati, ^e experientia ^f magistra, sicut aurum fornacis, sed in plumbi natura mollii adhuc operibus servantes sæculo fidem, ^g mentiri Deo per tonsuram noscuntur. Qui ^h bini aut terni, aut certe singuli ⁱ sine pastore

^a *Monasterii.* Monasterii vocabulum antiquissimum, quod ab ipso nascentis Ecclesie primordio in usu fuit. Nam antiqui illi Esseni et Therapeutæ Alexandrini, quos sancti Patres Christianos fuisse arbitrantur, sua habuerunt monasteria, ut patet ex Philone Judæo in libro de eorum Vita, et in libello de Vita theoretica : 'Εξάστῳ δὲ τῶν θεραπευτῶν ἐστὶν οἴκημα ἱερὸν, ὃ καλεῖται σεμνείον καὶ μοναστήριον, κ. τ. λ. Singulis therapeutis seu cultoribus est domus sacra, quod somnium et monasterium appellatur, in quo solitarii venerandæ vitæ mysteria peragunt : ubi hæ voces pro cellulis sacris sumuntur. Ubi et nota ^b σεμνείον idem esse quod monasterium, ut etiam videre est apud Suidam et Moschopolum scheda. 5. Σεμνείον, τὸ μοναστήριον. Habet et alias appellationes, dicitur *μονή* in concil. Constantinop., can. 11, et apud sanctum Antiochum in lemnate epistolæ ad Eustachium. *Monachium* Codicis lege *Generali*, de sacrosanctis ecclesiis, etc. ἀσκητήριον, novella Justiniani 105, et apud Palladium passim, id est exercitatorum et Latine etiam usurpatur. Asceterium apud sanctum Eugenium, epist. ad Willisindum episcopum Pampilonensem. Dicitur et *φροντιστήριον* apud D. Gregorium Nazianzenum, orat. 21, quod ibi maxime cura salutis geratur. Appellatur et *λαύρα* apud Joannem Moschum, cap. 3 et 4 multisque aliis, et sanctum Antiochum in epist. ad Eustachium non semel. Estque proprie angustum et parvum monasterium, ut notat Suidas : *Δαύρα ἢ στενὴ κατοικία τῶν μοναχῶν*, id est angusta monachorum domus. Indifferenter tamen sumitur pro quovis monasterio, ut notum ex Moscho et Antiocho supra citatis. Dicitur et cella, ut infra probabitur : atque etiam cœnobium a communi monachorum vita. Hanc tamen differentiam inter cœnobium et monasterium Cass. coll. xviii, cap. 10, refert. Monasterium est diversorii nomen, nihil amplius quam locum, id est, monachorum habitaculum significans; cœnobium vero ipsius professionis qualitatem disciplinamque designat. Monasterium potest esse unius monachi habitatio, id est, cella, cœnobium tantum plurimorum. Antiquum sane vocabulum cœnobium est, notumque olim Pythagoræ et ejus sectatoribus apud Agellium, lib. 1. cap. 9 : « Sed id quoque non prætereundum est quod omnes simul qui a Pythagora in cohortem illam disciplinarum recepti erant, quod quisque familiaræ pecuniæque habebant, in medium dabant : et coibatur societas inseparabilis. Tanquam illud fuerit antiquum consortium, quod in re atque verbo Romano appellabatur *κοινόςτιον*, id est, contubernium. » Sed locus corruptus. Nam quid *τὸ in re* sibi velit non video, quemadmodum nec illud quod *κοινόςτιον* appellatur verbo Romano, cum Græcum sit. Itaque hunc locum ita castigandum puto : *Quod Græce atque verbo Romano appellabatur κοινόςτιον et contubernium.* Græce quidem *κοινόςτιον* et Latine contubernium. Hujus autem communis inter Pythagoricos vitæ meminit Diogenes Laertius lib. viii in Vita Pythagoræ : *καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ παρέθιντο τὰς οὐσίας εἰς τὸ κοινόν.* Id est, ipsius discipuli facultates in unum deponebant, communesque faciebant.

^b *Qui didicerunt.* *Τὸ qui* redundat, quia antea habetur. Anachoretæ seu Eremitæ prius in cœnobio exerceri debent quam in solitudinem transeant, ubi nullus est vitæ spiritalis præceptor. Ita etiam docet Cassianus capite citato : « Secundus anachoretarum, qui prius in cœnobiis instituti, jamque actuali conversatione perfecti solitudinis elegeret secreta. » Sanctus

Hieronymus in epist. ad Rusticum : « Sed de ludo monasteriorum hujusmodi voluerunt egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terrent, qui specimen conversationis suæ multo tempore dederint, qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent. » Sanctus Isidorus, lib. vi Origin. cap. 13 : « Sunt qui post cœnobilem vitam deserta petunt, et soli habitant per desertum. » Idem videre est apud Cassiodorum, lib. de divinis Lectionibus, cap. 29.

^c *Teterrimum.* Ita apud Papiam mox citandum. In cod. ms. S. Germ. et apud Cassianum coll. xviii, c. 7, legitur, *Deterrimum.*

^d *Sarabaitarum.* In Apologia Henrici IV, imperatoris, ubi hic locus citatur, legitur; *sarabaitarum*, id est *sibi viventium*. Lectio quidem vix alibi reperitur, optima tamen interpretatio. Nam sarabaitæ sibi vivunt, semetipsos a cœnobiorum congregationibus sequestrantes, et ideo Ægyptiæ linguæ proprietate sarabaitæ nuncupati sunt, inquit Cass. cap. citato. Unde in glossis anonymis : *Sarabaitæ lingua Ægyptiaca dicuntur renuitæ, qui refutant abbatem habere.* Ubi, *refutant*, est, recusant. Recte, quia, qui renunt abbatem habere, sibi vivunt et suo arbitrio. De sarabaitis hunc sancti Benedicti locum profert Papias, sed mutilum et ex Regula corrigendum. In serm. 21, ad fratres in eremo, dicitur, ejusmodi homines esse hypocritas porcorum vel boum pellibus succinctos, in Ægypto, in foraminibus petrarum habitantes; qui cincti funibus palmarum spinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas nudis pedibus et cruentatis ad festum Scenopægiæ Hierosolymam veniunt, et ejusmodi fictæ pietatis nundinatione pecunias corradunt, ut ad sua reversi se vino et cibis ingurgitent : quæ quidem auctor hujus sermonis se a sancto Hieronymo per epistolam accepisse assertit. Sed hæc esse fictitia nemo est qui non videat, maxime cum hic sermo et alii huic similes ad fratres in eremo non sint sancti Augustini (*Vide Bellarmin. de Script. eccles.*); nec Cassianus alique scriptores, et sanctus Hieronymus quid simile de sarabaitis scripserint; cum etiam tunc non staret templum Judæorum, nec sancta sanctorum, in quæ tamen ejusmodi auctor scribit solitos fuisse ingredi sarabaitas in festo scenopægiæ.

^e *Experientia.* Lege, *Et experientia*, ut in Regula ms. Magistri.

^f *Magistra.* Ita communiter et in Regula ms. Magistri. At in mss. cod. Ebrulphi S. Germ. ma., S. Vict. P. cum Smaragdo et editione Coloniensi habetur, *Experientia magistri*. Quæ quidem lectio non est contemnenda. Nam sarabaitæ arguuntur a sancto Benedicto quod sint sine pastore.

^g *Mentiri Deo per tonsuram noscuntur.* Per tonsuram Deo mentiuntur sarabaitæ, quia non resecant superfluos appetitus, cujus resectionis signum est tonsura; et quia etiam tonsura se monachos fingunt, cum sæculi moribus vivant.

^h *Qui bini aut terni.* Divus Hieronymus epistola citata agens de Romoboth pseudomonachis : « Hi bini aut terni, nec multo plures simul habitant. »

ⁱ *Sine pastore.* Cassianus coll. xviii, cap. 7, de sarabaitis : Cœnobiorum nullatenus expetunt disciplinam, nec seniorum subjiciuntur arbitrio : aut eorum traditionibus instituti discunt vincere voluntas, nec ullam sanæ discretionis regulam. » Sanctus Hieronymus, epist. supra citata : « Non patitur se alicui esse subjectos. »

non Dominicis, sed suis inclusi ovilibus, pro lege eis est desideriorum voluptas : cum quidquid putaverint vel elegerint, hoc dicunt sanctum ; et quod noluerint, hoc putant non licere. Quartum genus est monachorum quod nominatur ^a gyrovagum, ^b qui tota vita sua per diversas provincias ternis aut quaternis diebus per diversorum cellas hospitantur, semper vagi, nunquam stabiles et propriis voluptatibus et gula illecebris servientes, et per omnia deteriores sarabaitis. ^c De quorum omnium horum misera conversatione melius est silere quam loqui. His ergo omnibus ad cœnobarum ^d fortissimum genus disponendum, Domino adjuvante, veniamus.

§ II. Ex REGULA MAGISTRI De generibus monachorum.

• Monteborum quatuor esse genera manifestum est. Primum cœnobarum, hoc est, monasteriale, militans sub regula vel abbate. Deinde secundum genus est anachoretarum, id est eremitarum, qui non conversationis fervore novitio, sed monasterii probatione diuturna, [qui] didicerunt contra diabolum multorum solatio jam docti pugnare, et bene instructi fraterna ex acie ad singularem pugnam eremi, securi jam sine consolatione alterius, sola manu vel brachio contra vitia carnis vel cogitationum ^f cum Deo et spiritu ^g repugnare sufficiunt. Tertium vero monachorum deterrimum genus est sarabaitarum, quod melius adhuc laicum dixissem, si me propositi sancti non impediret censura. Qui nulla Regula approbati, et experientia magistra, sicut aurum fornacis, sed in plumbi natura mollii adhuc ^h factis servantentes sæculo fidem, mentiri Deo per consuram noscuntur. Qui hini aut terni certe singuli sine pastore non Dominicis sed suis inclusi ovilibus, pro lege eis est desideriorum voluptas : cum quidquid putaverint vel elegerint, hoc dicunt sanctum, et quod noluerint, hoc putant non licere. Et dum in proprio arbitrio querunt habere ⁱ cel-

^a *Gyrovagum.* Huiusmodi monachis plenus est mundus, qui et dicuntur circumcelliones ; de quo vocabulo infra. Hi sunt pseudo-eremite, palliata mendicabula, qui urbes et pagos obambulant, ut ventrem et marsupium impleant ; quales erant olim illi *Ἐρημίται μελανιμοῦντες κεφαλὰς κομώντες*, id est nigra veste induti, criniti ; quos sexta synodus, can. 42, in monasteria aut in solitudinem amandari jubet.

^b *Qui tota vita sua.* Codices Victorini, qui per totam vitam suam.

^c *De quorum omnium.* Cod. S. Ebrulphi, de horum omnium.

^d *Fortissimum genus.* Cœnobarum genus dicitur fortissimum, quia cœnobarum multorum solatio adjuti facilius diabolum vincere possunt.

^e *Monachorum.* Initium hujus capituli sumptum est ex Regula sancti Benedicti usque ad illa verba : *et dum in proprio arbitrio*, ut pleraque alia ejusdem operis.

^f *Cum Deo et Spiritu.* In Regula sancti Benedicti, *Deo auxiliante.*

^g *Repugnare.* Ita in Regula ms. Magistri cod. Corb. In Regula sancti Benedicti, *pugnare.*

^h *Factis.* In Regula sancti Benedicti, *operibus.*

ⁱ *Arcellas.* Arcella est arca. Glossæ veteres : *Arca et arcella, κιβωτός, κόμπτρα* ; utitur Casarius Arcla-

las et i rescellas, ignorant quia perdunt suas animalles. Simul et ii, qui nuper conversi immoderate fervore eremum putant esse quietem : et non putantes insidiari et nocere diabolum, singularem cum eo pugnam indocti et securi invadunt, sine dubio inducti lupi faucibus occursuri. Quartum vero genus est monachorum nec nominandum, quod melius tacere quam de talibus dicere. Quod genus dicitur gyrovagum, qui totam vitam suam per diversas provincias ternis aut quaternis diebus per diversorum cellas et monasteria hospitantes ; cum pro horum adventu a diversis volunt quotidie noviter suscipi, et pro gaudio superventientium exquisita sibi pulmentaria adparari, et animantia pullorem sibi curant quotidie a diversis hospitibus pro adventu cultello occidi, gravare se ita diversos non credunt, commutando quotidie hospites ^k pro adventu novitatis sub importuna charitate diversos conantur sibi præparare diversa ; et velut ab invito a diversis hospitibus exigentes præceptum Apostoli, in quo dicit : *Hospitalitatem sectantes* (Rom. xii), per occasionem præcepti inquietos sibi pedes post viam fomentari expostulant, per occasionem itineris intestina sua latiori cœna vel prandio inquinata infinitis poculis magis quam pedes desiderant. Et post exinanitam a famelico hospite mensam et miculas ipsas panis post viam detersas solum suam sine verecundia hospiti ingerentes, si calix his casu defuerit, rogatur hospes in ipsa patella ut misceat. Et postquam ex utraque parte mimietate cibi et potus percalcatisque ad vomitum fuerint, totum laboriosæ viæ imputant quod gula lucravit. Et antequam novus lectus lassum a potionibus magis, vel ab escis, quam a via hospitem suscipiat, laborem suæ viæ pro magno hospiti enarrantes, dum mercedem repausationis largioribus pulmentariis et infinitis poculis hospitem sibi cogant ^l largire, rationem erroris sui per peregrinationem et captivitatem celando excusant. Et mox de vicinis monachis

ten., cap. 36 Regulae : *et claves de arcellis* : dicitur et arcellula. Gregorius Turonensis, lib. x Hist., c. 16, *Si quis earum arcellulas scrutaretur.*

^k *Rescellas.* In Regula ms. Magistri, *recellias*. Rescellæ sunt panni et vestes exiles. Pelagius, lib. x de Vitis Patrum, n. 76, « Pro his utor has viles rescellas. » Dicuntur et recellæ. Apuleius lib. iv Milesiæ fabulæ : « Quid, oro, paupertinas pannosque recellas miserrimæ anus donas vicinis divitibus. » Dicuntur et recellæ et recellulæ, sumunturque etiam pro ornamentis et supellectile. Legis Burgundionum, tit. 14, § 6, « Nisi forsitan quid ex matris bonis, id est in recellis et ornamentis, etc. » lib. vii Capitul. Caroli et Ludovici, tit. 192 : « Qui reiculam ecclesiæ petunt a regibus. » Sunt etiam res quælibet exiguæ aut parvi momenti

^l *Pro adventu novitatis.* Id est pro adventu novo, phrasis Hebraica.

^m *Largire.* Ita in Regula ms., pro, *turgiri*. Sic veteres aliquando locuti sunt.

Sanctus Columbanus in Monasticis :

Non perdit pietas quidquid largire videtur.

Item infra dixit, ulciscere pro ulcisci :

Injuriasque tuas in fratrem ulciscere noli.

aut monasterij positione interrogant; ubi cum inde levaverint, ponant vel applicent, velut lassi et quasi quibus jam universus clausus sit mundus, et ex toto eos nec loca, nec silvæ, nec lata ipsa Ægypti eremus capiat, nec universa monasteria ad servitium Dei eos suscipiant; et eos, ut diximus, totus mundus non capiat: inde se dicunt juste errare, et ex toto locum repausationis et refrigerium animæ et integram se observationem disciplinæ nusquam posse se invenire: quasi dicant se ita multum sapientes, ut totum ipsis solis displiceat, quidquid Deo et hominibus placet. Ideoque magis eligunt ambulare, et noviter per diversos hospites mutatos, et varias refectiones; ut per occasionem sitientis viæ repropinata pocula sumant. Hoc ergo agunt, ut gulæ suæ magis quotidie peregrinari videantur quam animæ. Et cum eis post biduum ad unum hospitem apparatus ipse in pulmentariis jam minuendo subducitur, et mane, alia die, facto, cum non ad refectionem coquendam, sed ad laborem cellulæ suæ viderint hospitem occupari, mox quæri sibi alium hospitem placet. Tunc vale festinant, quasi ab aliquo impellantur, quasi eos jam exspectent aliorum hospitem prandia præparata; et non longe ab ipso monasterio si cellam invenerint monachi repausantes dicunt se a finibus advenire Italiæ, et noviter aliquid de peregrinatione aut de captivitate, et ipsi hospiti quasi humill et inclinato capite mentientes cum proprietate longi itineris cogunt pii hospitii totam paupertatem in cacabis et in mensa exinaniri: sine dubio et ipse hospes nudus, et a glutonibus exinanitus post biduum relinquendus. Et cum post triduum et ipse et cella ejus et mores et ejus displicerit disciplina: et cum subducta eis post biduum ab eo minus exhibuerit mensa, mox et ipse reconsignare bisacias cogitur, quam diversorum hospitem jam

A panes tosti impleverant: cum in diversorum hospitaliis in mensis recentes sumunt, illos servantes cogunt mucidare. Ergo postquam eis bisaciæ consignantur, mox et de pastura miser asinus revocatur, cui post recentes viæ labores misera pastura placuerat, si domino ejus hospitalis non displicisset in biduo: et noviter restratus, et diversis tunicis et cucullis resarcinatus, quas aut importunitas a diversis exegerat, aut inventa occasio fraudis diversos hospites nudaverat, et ut alios petant, fingunt se panes advestiri; et vale et ipsi hospiti dicentes, adhuc non venerunt, et jam vadunt, cum ad alia jam hospitalia in animo invitantur. Cæditur, pungitur, ustulatur, lordicat miser asellus, et non vadit, vapulant aures ejus, postquam clunes defecerint. Ideo B perocciditur et manibus lassus impingitur: quia festinatur et satagitur, ut ad alterius monasterii prandium occurratur. Et cum pervenerint ad alterius monasterii aut monachi regias, ita hilarè clamosa voce deforis, Benedicite, clamant: et quasi jam illum calicem in manum acceperint, quem mox ingressi monasterium pro siti sunt petitari: et intrantes regias adhuc non nuntiati et suscepti excarricant; et quasi pro aliquo debito aut ex alicujus delegatione ibi adveniant. Ante intus bisaciæ porriguntur, quam hospes suscipitur, et non prius ad oratorium festinatur, nisi pro labore desiderandi vini per occasionem viaticæ sitis, ut tu pro charitate hospiti vinum porrigas, ab illis sic manu aqua exposcitur. Hi enim tales cum ipsi jejunia ambulando ignorant, et ad C quoscunque supervenerint jejunantes, aut superventu hospitali cogunt eos jejunia frangere, aut non erubescunt sua voce hoc eis dicere, magis eos propter avaritiam jejunare, ut non velint hospitem recreare post viam. Et post vagam suæ consuetudinis gulam cogunt perseverantium jejunia violari: et nesciunt,

* *Levaverint.* Supple *se.*

† *Ponant.* Id est, quiescant, cessent, ambulare videlicet. Nonnius, cap. 4, *ponere, desinare.* Virgilius, lib. VIII:

Cum venti posquere...

* *In cacabis.* Cacabus est olla. Varro, lib. IV de Lingua Latina: «Vas ubi cibum coquebant, ab eo cacabum appellarunt.» Sanctus Isidorus, lib. XX Orig., cap. VIII: «Cacabus et cucuma a sono fervoris cognominantur; sed utrum Latini a Græcis, an Græci a Latinis hæc vocabula sumpserint, incertum est.» Tamen dubium non est quin cacabus a Græco deducatur. Nam *Κακάβης*, apud Athenæum lib. IV, ex Aristophane et Antiphane est *χύτρα*, id est olla; apud auctorem veteris Etymologici dicitur: *κακάβη σκεῦος πρὸς ἐψῆσιν ἐκτεταμένον*, id est vas aptum ad coquendum. Vide Pollucem, lib. X, cap. 24.

† *Glutonibus.* Gluto est gulosus, vorax, Gall. *Glouton.* Glossæ veteres Latino-Græcæ: *Gluto*, *λίμθος*. Glossæ Græco-Latinæ, *λίμθος*, *lingurius*, id est ligurator, gulosus. Sanctus Isidorus, lib. X Originum, *Gluto*, a *gula*, id est *gulosus*. Glossæ Isidori, *Ardalio*, *gluto*, *vorax*, *manduco*, a nomine glutum, id est, guttur. Eodem Glossæ: *guttur*, *guttum*.

* *Bisacias.* Bisacia, seu potius bisaccia, est mantica hinc inde ex humero pendens mendicantium usui apta. Papias. *Bisaccia*, *sarcina*, *muntica*. Gallice, *Besace*.

† *Restratus.* Id est, veteribus laciniis abjectis, novis et melioribus instratus.

* *Lordicat.* Infra eodem capite: *lordicando.* Lordicare est dorso incurvato incedere. Græcæ *λορδῶν ὑπόκρυτον*, id est incurvatum, *λορδῶς*, curvatus, lignis iunxus, corpore pendens, notat Suidas. Unde Gallica *lourdaud*, qui non recte incedit, facile impingit, ineptus ad omnia. Et, *lourd*, id est grave, ponderosum, quia dorsum incurvat gestantis. Lordicat ergo Gyrovagus, cum incurvato dorso incedens se valde fessum esse simulat.

† *Regias.* Regia est janua, de quo vocabulo infra.

* *Benedicite clamant.* Mos fuit monachorum, ut adveniens hospes ab hospite benedictionem peteret. Vita sancti Onulfrii, cap. 8: «Appropiavi volens sciscitari si forte quispiam intus maneret, secundum consuetudinem monachorum clamare cœpi, benedictionem humillime petii.»

† *Excarricant.* Supple *se.* Excarricare est exonerare, onus deponere. Magister, cap. 91 Regulæ: «Excarricato de se onere facultatum, a verbo *carrico*, id est onero. Glossæ Arabico-Latinæ dictæ: *Carrico*, onero. Rufinus, lib. III de Vitis Patrum, n. 73: Stetit ergo, et ipse tanquam peregrinus carricavit animal.» Lib. V legis Wisigothorum, tit. V, l. 2: «Sin autem nimium cædendo vel fascès carricando, aut quocunque onere, vel percussione mortuum fuerit.»

quia, ut eis non liceat jejunare aut abstinere; aut aliquo [nesciant] aliquando loco stare, non eos aliqua ambulare compellit necessitas, sed gulæ cogit voluntas; cum securi et supervenientes alieni laboris quærunt panes comedere, et diversorum lectis peregrinis straminibus sudores suos amant abstergere. In quibus straminibus cum indigesti per crapulam cibi et potus cupiunt satisfacere somno, vel cum quando occupationem gulosæ ambulationis psalms aliquando neglexerint meditari, ipsorum ore respondent se lassissimos post viam ossibus non posse de lecto surgere, cum visi fuerint sani in mensa serotina manducare. Mox matutinorum expleto opere Dei surgunt velut gementes et lassissimi. Sic primo mane calefacti mero, petito panis fragmento ficti ægroti succos desiderantes monasteria ipsa aut cellas false exeunt loricidant deficta infirmitate, ^c absconse securi, quod sanitatis gressus sint, ab ipso limine reformantes. ^d Nam sibi nolunt sub imperio monasterii abbatem de omnibus necessariis cogitare, vel ipsi alicubi suo viventes arbitrio facta cellula persistendo [vel ipsi] ^e sibi necessaria vitæ debuerant cogitare. Et, si nostra illis displicet vita, vel suam nobis ostendant formam. Unde nunquam persistentes ^f acti sunt quotidie ambulando mendicare, sudare, et gemere, quam uno loco stando laborare, et vivere, quotidie noviter diversorum cellas, ut humiles intrant hospites solo capite inclinati. Deinde superbi et velut ingrati post biduum migraturi, et veluti quibus diversorum vita et actus et omnium monasteriorum disciplina non placeat, eligunt magis ambulare quam sistere. Qui per diversa semper vagando ignorant apud quem lædia sua suscipiant; et, quod est ultimum, nesciunt ubi suam constituant sepulturam. Unde ergo magnum existimantes primum genus cœnobaritarum, cujus militia vel probatio voluntas est Dei, ad ipsorum Regulam revertamur.

Fratres, clamat nobis quotidie Dominus dicens: *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (Zach. 1). Conversio ergo nostra ad Deum, fratres, non aliud est nisi a malis reversio, dicente Scriptura: *Diverte a malo, et fac bonum* (Psal. xxxiii). A quibus autem dum avertimur, Dominum intuemur; et ille nos statim illuminans suo vultu, donans nobis adiutorium suum, mox gratiam suam petentibus tribuit, quærentibus ostendit, pulsantibus patefacit. Hæc tria

^a Aliquo nesciant. Ita in Regula ins., sed *Tò nesciant* redundat.

^b Cum quando occupationem. Lege, cum quidam per occupationem.

^c Absconse securi quod sanitatis gressus sint, etc. Lege absconse securi quod sani sint, gressus ab ipso limine reformantes; absconse, id est apud se.

^d Nam sibi nolunt. Leg. nam, cum sibi nolunt. Ita in Regula ms., et tunc sensus clarus est.

^e Vel ipsi sibi. Hæc verba, ipsi sibi, redundant, quanvis in Regula ms. reperiantur.

^f Acti sunt. Ita in Regula ms. habetur, id est coacti sunt. Nonnius Marcellus, cap. 4: *Actum, coactum, territum* Virgilius lib. vi:

Prodigis acta cœlestibus ossa piabant.

^g Per Isaiam prophetam dabo vobis. Ita in Regula

A Domini dona concessa ipsis conveniunt, qui Dei voluerint, non suam facere voluntatem. Quia aliud nobis Dominus in spiritu imperat, aliud caro cogit in anima: et quis a quo victus fuerit, ipsius servus est. Ecclesiæ suæ namque Dominus secundum Trinitatis nomen tres gradus doctrinæ constituit, primum prophetarum, apostolorum secundum, doctorum tertium; sub quorum imperio vel doctrina Christi regerentur ecclesiæ, vel scholæ, ut pastorum vice sanctis ovilibus divinas oves et cludant et doceant, dicente Domino per ^g Isaiam prophetam: *Dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos pascentes cum disciplina*. Ipso Domino dicente: *Simon Joannis, pasce oves meas* (Joan. xv). *Docentes servare ea quæ mandavi vobis: et ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi* (Matth. xxviii). Ileoque omnes quibus adhuc iusipientia mater est expedit sub unius esse potestate majoris, ut doctoris arbitrio ambulantes iter voluntatis propriæ discant nescire. Per doctorem enim nobis imperat Dominus. Quia sicut dixit superius, cum ipsis doctoribus est semper omnibus diebus usque ad consummationem sæculi; sine dubio non aliud, nisi nos ædificaturus per eos, dicente ipso Domino discipulis suis doctoribus nostris: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit* (Matth. x). Ergo si quæ a doctoribus audivimus, et facimus non jam quæ volumus exercemus; ut in die iudicii nihil habeat in nobis quod secum diabolus vindicet in gehennam, ^b quando in nobis egit Dominus quod ⁱ iudicaret ad C gloriam.

§ III. — EX REGULA SANCTI BASILII EPISCOPI.

¹ Quia ostendit nobis sermo tuus periculosum esse cum his qui mandata Dei contemnunt vitam ducere, nunc discere cupimus si oporteat eum qui ab hujuscemodi consortiis discesserit, remotum esse et solum, an vero cum fratribus ejusdem propositi et ejusdem animi vitam sociare.

In multis utile esse video vitam communem ducere cum his qui ejusdem voluntatis sunt atque propositi. Primo quod etiam ad usus corporales victusque ministerium unusquisque nostrum solus sibi non sufficit, et ideo pro his quæ ad ministerium vitæ nostræ necessaria sunt ^k invicem opera nostra egemus. Sicut enim ¹ hominis pes in alio quidem suis ms. Hic locus non exstat apud Isaiam, sed reperitur Jeremiæ iii, de quo infra.

^b Quando. Id est siquidem Servius in vi Æneid. Quando, si quidem; nam conjunctio est, non adverbium.

ⁱ Iudicaret. Cod. Vind., vindicaret, satis recte.

¹ Quia ostendit. Hæc habentur apud sanctum Basilium, interrog. 7 Regularum fusius disputatarum, et apud Rufinum interpretem, cap. 4, cujus interpretatione utitur auctor noster in hoc libro. Hoc autem sancti Basilii caput profertur, quia sanctus Pater Benedictus cœnobaritarum genus fortissimum appellat. Passim autem quædam linæ hic et in Rufino edito desiderantur, quæ habentur in textu Græco.

^k Invicem. In Rufino edito additur, homines.

¹ Hominis pes. *Tò hominis* non reperitur apud Rufinum nec in textu Græco.

viribus utitur, in alio vero indiget alienis, et sine adjuvamento cæterorum membrorum ^a nec sufficere suis viribus potest; ita etiam vita solitaria mihi pati videtur, cum neque quod ei inest utile, esse; neque quod deest, aliquid possit acquiri. Præter hoc autem nec ratio quidem charitatis unumquemque permittit, quod suum est, querere, dicente Apostolo: *Charitas non querit quæ sua sunt* (I Cor. xiii). Deinde sed nec culpas quidem suas unusquisque ac vitia dignoscit; cum, qui arguat, nemo sit: et facile hujusmodi homini accidere potest illud quod scriptum est: *Væ soli, quia si ceciderit, nemo est alius, qui erigat eum* (Eccl. iv). Sed et mandata a pluribus quidem facilius adimplentur; ab uno vero, dum unum videtur impleri, aliud impeditur. Ut puta quomodo solus quis visitabit infirmum, aut quomodo suscipiet peregrinum? Si vero omnes corpus sumus Christi, singuli autem alterutrum membra per consonantiam, velut in unius corporis compagem in Spiritu sancto aptari et conjungi debemus ad invicem. Quod si unusquisque nostrum solitariam eligat vitam, scilicet non ab aliqua causa, vel ratione, quæ Deo sit placita, vel quod ad communem cæterorum pertineat dispensationem, sed propriæ voluntati et passioni satisfaciens: quomodo possumus discissi et divisi adimplere, et integram assignare membrorum ad se invicem consonantiam? Iste enim talis neque cum gaudentibus gaudet, neque cum fletibus flet: quoniam quidem separatus ac divisus a cæteris, neque cognoscere quidem necessitates poterit proximorum. Tum deinde nec sufficere potest unus ad suscipienda omnia dona Spiritus sancti: quia secundum uniuscujusque mensuram fidei, et donorum spiritalium distributio celebratur, ut id quod per partes unicuique distributum est, rursus tanquam membra ad ædificationem unius corporis coeat et conspiret: *Alii enim datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii fides, alii prophetia, alii gratia sanitatum, etc.* (I Cor. ii). Quæ singula utique non tam pro se unusquisque quam pro aliis suscipit ab Spiritu sancto. Et ideo necesse est uniuscujusque gratiam, quam susceperit a Spiritu Dei, in commune prodesse. Accidit ergo ut is qui remotus vivit, et separatus unam quamcumque suscipiet gratiam, et hanc ipsam inutilem faciat, dum nihil per eam operatur, sed effodit eam in semetipso: quod cujus et quanti sit periculi notis omnes qui legis Evangelium. Si autem cæteris communicat gratiam, et ea ipsa perfruitur proprie quam ipse suscepit, et multiplicatur in eo dum communicatur et cæteris, et ipse nihilominus perfruitur gratia reliquorum. Habet autem et alia quam plurima bona communis vita ista sanctorum, quæ

^a *Nec sufficere suis viribus potest.* In textu Græco additur: *πρὸς διαμονήν*, id est, ad diuturnum tempus, quod quemadmodum hic, sic apud Rufinum desideratur.

^b *Sed et in eadem periculo proxima est, etc.* Quæ hic dicuntur de vitæ solitariæ professoribus, tantum de his qui illotis, ut aiunt, manibus et in nulla cœnobii palæstra antea exercitati ad hanc vitam accedunt, intelligenda sunt.

non est nunc possibile omnia dinumerare. Interim, ut diximus, ad conservanda sancti Spiritus dona commodior est multo quam si degamus in solitudine. Sed adversus insidias inimici, quæ extrinsecus inferuntur, multo cautior est et utilior societas plurimorum; ut facilius suscitetur e somno si quis forte obdormierit somnum illorum qui ducit ad mortem. Sed et delinquenti delictum suum facilius apparebit, cum a pluribus vel arguitur, vel notatur, secundum quod et Apostolus ait: *Sufficit ei qui et ejusmodi est, objurgatio hæc, quæ fit a pluribus* (I Cor. ii). Sed in oratione non parvum emolumentum a pluribus nascitur cum consensu et unitate orantibus, ut ex multorum personis per gratiam, quæ in nobis est, Deo gratiæ referantur. ^b Sed et interdum periculo proxima est vita solitaria. Primo quidem illi periculo subjacet, quod certe gravissimum est, in quo ipse sibi placet, et neminem habens qui possit opus ipsius probare, ^c videbitur sibi ad summam perfectionem venisse. Tum deinde sine ullo exercitio degens, neque quid sibi vitii abundet, neque quid virtutis desit, agnoscit. Neque discretionem habere poterit in operum qualitate, pro eo quod operandi materia omnis exclusâ sit. In quo enim humilitatem suam probabit, neminem habens cui se humilem debeat exhibere? Ad patientiam vero quomodo seipsum exercebit, nullum habens qui videatur ejus voluntatibus obviare? Si quis autem dicat sufficere sibi Scripturæ doctrinam et apostolica præcepta ad emendationem morum vitamque formandam, simile mihi aliquid videtur iis qui semper fabrilis artificium discunt, nunquam tamen fabri faciunt opus; vel his qui instructorum artem semper docentur, nunquam tamen ædificandæ domus operam dabunt. Ecce enim et Dominus non existimavit sufficere sibi solam verbi doctrinam, sed et opere ipso voluit nobis tradere humilitatis exempla, cum præcinctus linteo lavit pedes discipulorum suorum. Tu ergo cujus pedes lavabis? quem curabis officiis? cujus inferior aut ultimus eris, cum solus vivas? Sed et illud quod dicitur bonum et jucundum habitare fratres in unum (*Psal. cxxxii*), quod unguento pontificali de capite in barbani descendenti Spiritus sanctus comparavit, quomodo in solitaria habitatione complebitur? Studium namque est quoddam et apostolica præcepta ad emendationem morum vitamque formandam, in quo per virtutis exercitium proficitur, in quo meditatio divinorum mandatorum effulget amplius et clarescit. Hæc communis inter se unanimatorum fratrum habitatio habet in se illam similitudinem et exemplum, quod in Actibus apostolorum refert de sanctis Scriptura

^c *Videbitur sibi ad summam perfectionem venisse.* Quod unicum est ulterioris progressus in virtute impedimentum. Quod præclare notat Seneca lib. de Tranquillitate animi: « Puto multos potuisse ad sapientiam pervenire, nisi putassent se pervenisse, nisi quædam in se dissimulassent, quædam apertis oculis transilissent. Non est enim quod nos magis aliena iudices adulatione perire quam nostra. »

divina dicens : *Quia omnes credentes erant in unum, A quod elegerit, sanctum sibi hoc putet. Hos tales ubi et habebant omnia communia (Act. 11).*

§ IV. — *Dicta sancti Hieronymi.*

^a Monachus vivat in monasterio sub unius disciplina Patris, consortioque multorum : ut ^b ab alio discat humilitatem, ab alio patientiam; unus eum silentium, alter doceat mansuetudinem. Non faciat quod vult, comedat quod jubetur, habeat quantum acceperit, operis sui pensum persolvat, subjiciatur cui non vult, lassus ad stratum veniat ambulansque dormitet, nec demum expleto somno, surgere compellatur; passus injuriam taceat; præpositum monasterii timeat ut dominum, diligat ut parentem; credat sibi hoc esse salutare quicquid ille præceperit; nec de majoris sententia judicet, cujus officii est: obedire et implere quæ jussa sunt, dicente Moysse : *B Audi, Israel, et tace (Deut. xxvii).* Quidam profitentur se renuntiare sæculum vestimentis et vocis professione, qui nihil de pristina conversatione mutantes, res familiares magis augent quam minuunt. Eadem ministeria servorum, idem apparatus convivii, et inter turbas et examina ministrorum nomina sibi vindicant solitarii. Plerique monachi ^c artibus et negotiationibus pristinis carere non possunt. Plerique non victum et vestitum, quod Apostolus præcipit, sed majora, quam sæculi homines, emolumenta sectantes, sub religionis titulo exercent injusta commercia, et plenis sacculis moriuntur divites, qui quasi pauperes vixerant.

§ V. — *Ex Regula sancti Fructuosi episcopi (cap. 1).*

^d Solent enim nonnulli ob metum gehennæ in suis sibi domibus monasteria componere, et cum uxoribus, filiis, et servis atque vicinis cum sacramenti conditione in unum se copulare, et in suis sibi, ut diximus, villis ex nomine martyrum ecclesias consecrare, et eas falso nomine monasteria nuncupare. Nos tamen hæc non dicimus monasteria; sed animarum perditionem et Ecclesiæ subversionem. Inde surrexit hæresis et schisma, et grandis per monasteria controversia; et inde dicta hæresis, eo quod unusquisque, suo quod placuerit arbitrio, eligat; et

^a *Monachus.* Hæc sumpta sunt ex epistola ad Rusticum de forma vivendi. Citantur ab auctore nostro in vitæ cœnobiticæ commendationem, et ob pseudo-monachos, de quibus agit sanctus Pater Benedictus.

^b *Ab alio discat humilitatem.* De hac re infra.

^c *Artibus et negotiationibus pristinis.* Monachis, qui omnes suas cogitationes et studia ad Deum convertere debent, turpe est rursus negotiorum sæcularium mæandris intricari. Quod docet sanctus Dionysius Areopagita, Eccl. Hier. cap. 6, cum ait multa quæ sæcularibus permittuntur monachis prohiberi, quæ sunt, ut explicat Georgius Pachymeres in paraphrasi, γάμος, καὶ τὸ στρατιῶν καὶ ἑμπορίας ὁμιλίαι, καὶ ἑτάροις, ἐν οἷς ὁ λαϊκὸς οὐ κατακρίνεται, id est, nuptiæ, in bello et negotiatione versari, et aliis rebus, ob quas laicus non condemnatur. Quod sane prohibuit concil. Chalcedonense, can. 4.

^d *Solent enim.* Hæc non existant in Regula ms. sancti Fructuosi Bracarenensis episcopi ms. cod. Cræsensensis, sed sunt alterius Fructuosi, non episcopi, sed abbatis. Hujusmodi autem vitæ monasticæ casuona-

tores haud dissimiles sunt iis de quibus agit synodus Constantinopolitana prima et secunda, qui suis possessionibus monasterii nomen imponebant, se eas Deo consecrare profitentes, sacratarum rerum dominium usurpabant, easque pro libidine tractabant, tandemque vendebant. Quam rei monasticæ caspationem in posterum fieri prohibet dicta synodus.

^e *Plus quam in sæculo erant.* Lege, plus quam cum in sæculo erant. Ita in cod. Vindocinensi.

^f *Vulgares.* Glossæ veteres : *Vulgaris, κοινός, λαϊκός, χυδαίος*, id est, communis, plebeius, gregarius.

^g *Quasi cum benedictione.* Quia olim monachi nihil sine abbatis benedictione agebant, de qua re infra.

^h *Servos Dei dente canino.* Fructuosus abbas, cap. 2 : « Cum episcopis sæcularibus et principibus terræ vel populorum communem regulam servant, et Antichristi discipuli contra ecclesiam latrant. »

ⁱ *Tali se sape.* Tò se redundat.

verbum. Et ut eos in opere cognoscatis, verba illorum pensare potestis, quia cupiditatis face succensi non possunt Christi pauperibus adæquari. Christi vero pauperes hanc habent consuetudinem, nihil in hoc mundo cupiunt habere, ut possint Deum et proximum perfecte diligere. Et qualiter supra dictos lupos possint evadere per Dominum cognoverunt dicentem: *Ecce mitto vos sicut oves in medio luporum; non portetis sacculum neque peram* (Matth. x). Proinde Christi servus, qui cupit verus esse discipulus, nudam crucem ascendat nudus, ut mortuus sit sæculo, Christo vivat crucifixo. Et postquam deposuerit corporis sarcinam, et hostem viderit trucidatum, tunc se putet devicisse mundum, et cum sanctis martyribus æquiparasse triumphum.

§ VI. — DICTA SANCTI ISIDORI DE GENERIBUS MONACHORUM.

^b Unde autem ad monachos studium ^c defert paupertatis, vel quis hujus conversationis exstiterit auctor, cujus isti habitum imitantur; quantum enim, inquam, attinet ad auctoritatem veterum, hujus propositi principes Elias et discipulus ejus Elisæus fuerunt, sive filii prophetarum, qui habitabant in solitudine, urbibusque relictis faciebant sibi casulas prope fluentia Jordanis. Hujus etiam propositi in Evangelio Baptista Joannes auctor exstitit, qui eremi solitudinem incoluit locusta et agresti melle nutritus. Jam deinde progrediens conversationis hujus nobilissimus princeps Paulus, inde Antonius, Hilarion, Macarius, cæterique Patres, quorum exemplis per universum mundum adolevit sancta institutio monachorum. Sex autem sunt genera monachorum, tria optima et præcipua, reliqua vero deterrima, atque omnimodis notanda. Primus est cœnobarum, id est,

^a *Nudam crucem*, etc. D. Hieronymus, epist. ad Paulinum: « Et nudam crucem nudus sequens expeditur et levior scandis scalam Jacob. »

^b *Unde autem*. Hoc caput habetur apud sanctum Isidorum lib. II de Officiis ecclesiasticis, cap. 15.

^c *Defert*. Apud sanctum Isidorum legitur, *defuzerit*, recte.

^d *In sancta communione vite*. Apud sanctum Isidorum: *in sancta communi vita*.

^e *Qui eis per intervalla*, etc. Eremitis olim victus suppeditabatur a cœnobiis et quibus discesserunt. Severus Sulpitius dialogo I: « transgressis a se eremum abbatibus illius ordinatione panis et quilibet cibus alius administratur. »

^f *Tertium genus est anachoretarum*. Hic distinguit inter eremitas et anachoretas. Sed anachoretæ sunt in triplici differentia. Primo pro eremitis sumuntur, ut videre est in Regula sancti Benedicti, cap. 1. Secundo pro his monachis qui post cœnobiticam palæstram includebantur in cellis, ique duplices. Nam quidam infra septa monasterii in cellis includebantur, ut patet ex Justiniani novella 5: « Nisi quidam illorum in contemplatione et perfectione degentes vitam remotam habeant in hospitio, quos vocare anachoretas, id est discedentes, et hesychastas, id est quiescentes, consueverunt, » etc. Ubi hospitium sumitur pro cella. Ibi enim agitur de iis qui in monasteriis includuntur. Id etiam planum est ex can. 41 sextæ synodi, quæ ait ejusmodi inclusos *ἀναχωρητῶν κειδοτριβίσθαι διαγωγῶν*, id est anachoreticam exercere vitam. Quidam vero extra septa monasterii inclusi erant, de quibus hoc capite agit sanctus Isido-

A in commune viventium ad iustarum sanctorum illorum qui temporibus Apostolorum in Hierosolymis vendita ac distributa omnia sua dabant indigentibus qui habitabant ^d in sancta communione vite, non dicentes aliquid proprium, sed erant illis omnia communia, et anima et cor unum (Act. iv). Horum institutione monasteria sumpserunt principium. Secundum genus est eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes deserta loca et vastas solitudines sequi atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Eliæ et Joannis Baptiste, qui eremi recessus penetrarunt. Ii quippe incredibili conversationis desiderio, mundo contempto, sola solitudine delectantur, herbis tantum arescentibus aut pane solo vel aqua contenti, ^e quod his per certa intervalla temporum defertur.

B Sicque secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, remoti divino tantum colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inhæserunt, et propter cujus amorem non solum mundum, sed etiam hominum consortia reliquerunt. ^f Tertium genus est anachoretarum, qui jam cœnobiali conversatione perfecti, includunt semetipsos in cellulis procul ab hominum conspectu remoti, nulli ad se præbentes ingressum, sed sola contemplatione Dei viventes. ^g Quartum genus est, qui sibi anachoretarum imagine blandiuntur. Ipsi, ut ait Cassianus, in primordii sui fervore quodam brevi cœnobia perfectionem videntur expectare: sed continuo tepefacti, dum pristinos mores et vitia resecatæ continent, nec jugum humilitatis ac patientiæ diutius sustinere contenti sunt; C subdique seniorum imperio dedignantem separatam expetunt cellas et solitarie sedere desiderant, ut a nemine lacessiti, mansueti et humiles æstimentur. Quæ institutio, imo tepor, eos quos semel infece-

rus. Tertio dicuntur anachoretæ ii qui sine tecto per solitudinem errantes nullo certo loco consistebant, de quibus Severus Sulpitius, dialogo primo: « Habitatant (inquit) illi plerique in eremo sine ullis tabernaculis, quos anachoretas vocant. Vivunt herbarum radicibus, nullo unquam certo loco consistent, ne ab hominibus frequententur. » Id innuit Cassianus, coll. xviii, cap. 6, cum ait: « Ad imitationem quoque Eliæ et Elizæi, atque illorum de quibus Apostolus, circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, etc. »

^g *Quartum genus*, etc. Hæc sumuntur ex Cassiano, coll. xviii, cap. 8, cujus etiam verba proferuntur. Agitur de quibusdam qui sibi anachoretarum nomine blandientes, in primordiis conversionis tepefacti, nec ultra valentes ferre seniorum jugum, se in cellis includunt, ad id etiam humanæ laudis applausu compulsi. Quorum stultitiæ ut remedium adhibeatur, concilii Toletani vii, cap. 5, cautum est, ne quis prius includatur, quam multos annos in militia cœnobitica exercitatus fuerit, adhibito etiam episcopi et abbatis consensu, ut habetur in concilio Francofordiensi, can. 15; et sextæ synodi can. 41, statuitur ut qui hujusmodi vitam appetunt, quadriennio probentur: nempe, ut prius ingrediantur monasterium, et per triennium ejusmodi vitam seclusam exerceant abbatibus monasterii subditi; quo evoluta, ab episcopo interrogentur, qui eorum voluntatem, an firma sit, exploret; qua perspecta e cella exeant, et anno integro maneant in monasterio, ut eorum propositum plenius tentetur: quibus ita perfectis, si modo certa sit eorum voluntas, includebantur.

rit, ad perfectionem nunquam permittit accedere. A hoc enim modo non solum non abscedentur, verum etiam interius convalescunt, dum a nemine provocati, ut quoddam lethale et intestinum virus, quod quantum amplius celatum fuerit, tantum profundius serpens insauabilem morbum generat ægrotanti. Pro reverentia enim cellæ nullus jam vitia solitarii audeat arguere, quæ ille ignorari maluit potius quam curari.

^a *Quintum genus est circellionum.* Hæc fere excerpta sunt ex divo Augustino, lib. de opere monachi, cap. 28. Quid sint circelliones, exponunt Glossæ Isidori: *Circelliones falsi anachoretæ*: Eædem Glossæ: *Circellio monachus per cellas vagans*: Augustinus. De quibus ipse sanctus Augustinus in psalmod. CXXXII: « Quid sibi vult nomen circellionum? Sed non, inquit, vocamur circelliones. Forte corrupto sono nominis eos appellamus. Nam circuncelliones dicti sunt, qui circum cellas vagantur. » De qua voce Papias: « Circuncelliones dicuntur, qui sub habitu monachorum usquequaque vagantur. » Idem: « Circuncelliones genus monachorum vagantium, dicti quod circum cellas vagentur. » Sunt et alii circuncelliones hæretici qui, ut martyres haberentur, seipsos perimebant, atque etiam obvios passim Christianos: de quibus sanctus Augustinus in ps. LXXXII, epist. 48, 61, et multis aliis locis: et Philastrius, lib. de hæresibus; meminit collatio tertia Carthaginensis.

^b *Alii membra martyrum*, etc. Exsecrabilis illa hypocritarum nondinatio, cuius beneficio æruscatores illi multam stipem cogeant. Hanc attribuit circellionibus sanctus Augustinus, lib. de opere monachi, cap. 28. Similem licitationem exercebat falsus quidam eremita Desiderius nomine, qui Parisiis olim cum cruce sacra loca obambulans in sacculo gestabat radices diversarum herbarum, dentes talparum, ossa murium, ungues et adipos ursinos, quibus tanquam sacris reliquiis a plebe occurrente venerationem exhiberi volebat, ut refert sanctus Gregorius Turonensis, lib. IX Hist. Rodolphus Glaber, lib. IV Hist., c. 3, narrat de simili temporis sui balatrone circumforaneo qui ossibus mortuorum, quæ e sepulcris eruebat, eis varia prophetarum, martyrum et confessorum nomina imponens, superstitiones homines passim decipiebat, emunctis eorum marsupiiis. Hinc nata est quorundam superstitio, ut falsas reliquias falsosque sanctos colerent. Qualis fuit olim mulier quædam Carthagine, Lucilla nomine, quæ obscuri et nondum vindicati cuiusdam martyris obsequio ita addicta erat, ut antequam sanctam Eucharistiam sumeret, illius caput veneretur, eoque nomine a Cæciliano archidiacono correpta, ob idque furore incensa a communione Ecclesiæ discessit, suaque auctoritate atque opibus Donatistarum partes multum adjuvit, ut refert Optatus Milevitanus lib. I contra Parmenianum. Nota est illa historia sancti Martini, apud Severum Sulpitium in ejus Vita, cap. 8, qui latronis cuiusdam aram, qui ab indocta et imperita multitudine pro martyre colebatur, submovit. Sanctus Gregorius papa, lib. III, epist. 30, improbat quosdam Græcos qui Romæ ossa mortuorum effodientes, ea pro reliquiis sanctis in suam patriam asportabant. Fuit etiam olim Romanæ plebeculæ superstitio, ut Dalmaticam, quæ corpus papæ mortuum, dum efferretur, involvebat, scinderet, et partes pro reliquiis servaret, quod idem Gregorius, lib. IV, epist. 44, fieri prohibuit. Guillelmus Neubrigensis, lib. V Hist., cap. 20 et 21, narrat de quodam Guillelmo Lundoniensi, qui a stolidâ plebecula martyr habitus est. Ille enim divitum nummis inhians, seditiosis concionibus multitudinem commovebat, seque pauperum salvatorem nominabat; jamque multa ferramenta ad infringendas locupletum ædes circulator ille paraverat, dum captus de

sententia regii senatus equis prius distractus de patibulari trabe pendere jussus est. Post cuius mortem quidam sacerdos catenam qua trifurcifer ille et sesquilavernio in carcere vinctus fuerat, cuidam ex febre laboranti supposuit, eumque inde sanatum impudenti mendacio palam divulgavit. Statim, ut est cæca et præceps vulgi devotio, patibulum, in quo pependerat impostor ille, a loco revulsum nocte sublatum est; solumque ipsum, ubi defixum fuerat, a fatuis undique concurrentibus, ut reliquias sibi auferrent, abrasum est. Nonnæ quædam Rumesiensis in Angliâ cenobii quemdam recens defunctum pro sancto colere cœperant; quod cum rescivisset sanctus Anselmus Cantuariensis antistes per epistolam (Lib. III, ep. 151) eas ejusmodi superstitione prohibuit. Contigit etiam tempore Alexandri tertii, ut quidam vino madidus ac temulentus, cum petulantius baccharetur occisus, pro martyre coleretur. Olim stultum vulgus quibusdam insomniis et nocturnis visionibus delusum, ficta martyrum monumenta venerabatur. Quod prohibitum fuit in concilio v Carthaginensi, can. 5 (*De reliq. et vener. sanct.*). Sic etiam a quibusdam stolidioribus martyribus hæreticis honor exhibitus est. Quod postea vetitum fuit in concilio Laodiceno, can. 34.

^c *Venditant.* Vendere reliquias martyrum prohibetur. Codicis leg. 3, *de sacrosanctis ecclesiis*, etc.: *Nemo martyres distrahat, nemo mercetur, et cap. Cum ex eo*, de reliquiis et veneratione sanctorum.

^d *Alii fimbrias.* More Phariseorum et Scribarum. Fimbriæ enim sunt quædam texturæ quæ assuebantur a Phariseis et Scribis quatuor angulis amicali, eo tempore quo se ab uxoribus abstinebant, ad castimoniam ostentationem, ut nemo tangeret sanctificatos, ut scribit sanctus Epiphanius lib. I de Hæres., tom. I, cap. 15.

^e *Et phylacteria.* Phylacteria sunt quædam notæ ex purpura, quas Scribæ et Pharisei pallis suis ostentationis causa apponebant, ut refert sanctus Epiphanius capite citato. Ubi, etsi tantum de Scribis loquatur, tamen capite sequenti ait Phariseos Scribarum indumentis uti solitos. Sunt et tabulæ parvæ, seu chartæ, in quibus Decalogus scriptus erat, quas Scribæ et Pharisei memorialis causa in fronte gestabant. Divus Hieronymus in cap. XIII Matth.: *Pictiola illa decalogi phylacteria vocabant.* Rabbini, תפילין, *Tephilin*. Sunt etiam quædam amuleta seu conservatoria, quæ magi ad morbos curandos seu averruncandos, aut ad aliquem casum declinandum mulierculis dabant collo appendenda, aut brachiis alliganda, ut docet sanctus Epiphanius cap. 15 libri citati. Glossæ veteres: *φυλακτήριον, servatorium, amolimentum, amuletum, prævia*. Glossæ Isidori, *Phylacteria Carmina*, id est incantamenta, juxta illud Virgilio in Pharmaceutria:

Carmina vel cælo possunt deducere lunam,

Dæmonum inventum in seductionem ethnicorum. Meminit BeJa lib. IV Hist. Angl., cap. 27: « Aliqui etiam tempore mortalitatis neglectis fidei sacramentis quibus erant imbuti, ad erratica idololatriæ medicamina concurrerant: quasi missam a Deo conditore plagam per incantationes vel phylacteria vel alia quælibet dæmoniacæ artis œcana colibere valerent. » Et sexta synodus, can. 41. Hinc capiendus Tertullianus in Scorpiaco: « Nescio quid magia cir-

aptantes ab hominibus. Alii criniti incedunt, ne vilior habeatur tonsa sanctitas quam comata, ut videlicet qui eos viderit, antiquos illos, quos legimus, cogitet Samuelem, Eliam, et cæteros. Alii honores, quos non acceperunt, habere se protestantur. Alii parentes et consanguineos in illa regione se audisse, videre et ad eos pergere mentiuntur. Et omnes petunt, omnes exigunt aut sumptum lucrosæ egestatis, aut simulate pretium sanctitatis. Cum interea ubicunque in factis suis malis ac verbis deprehensi fuerint, vel quomodo innotuerint, sub generali nomine monachorum propositum blasphematur. Sexu genus est monachorum ipsum deterrimum atque neglectum, quod per Ananiam et Saphiram in exordio Ecclesiæ pullulavit, et apostoli Petri severitate succisum est; quique ab eo quod semetipsos a cœnobiali disciplina sequestrant suasque liberi appetunt voluntates Ægyptiorum lingua sarabaitæ, sive a renuitæ nuncupati sunt. Construunt sibi cellulas easque falso nomine monasteria nuncupant. Liberique ab imperio seniorum, arbitrio suo vivunt, certatim in operibus laborantes, non ut indigentibus distribuunt, sed ut acquirant pecunias quas recondant. Et sicut ait de ipsis Hieronymus, quasi ars sit sancta, non vita, quidquid vendiderint, charioris est pretii. Revera, ut idem dicit, solent certare jejuniis,

enmiliat.) Varia autem fuere hæc phylacteria, seu ligaturæ, ut nervi, ossa, radices in corio inclusæ, ut notat Tatianus Assyrius oratione contra gentiles, pag. 172 editionis Parisiensis. Alii ursos circumducebant per urbes et oppida, et in eorum capite totoque corpore tincturas appendebant, dabantque passim ex pilis eorum cum tincturis tanquam phylacteria ad morbos et fascino oculorum amolendos, ut docet Theodorus Balsamo in canonem citatum sextæ synodi. Additque præfectum quemdam fuisse synodice condemnatum, quod deprehensus esset habere ἔσθυμα, id est, indumentum infantis recens nati a muliere acceptum ad os occludendum iis qui in eum dicere conantur. Hoc autem ἔσθυμα nihil est aliud quam pellicula quædam capitis instar pileoli, cum qua quidam nascuntur, quam olim advocati in sinu gestantes ad eloquentiam conferre credebant, ut refert Lampridius in Antonino Diadumeno : « Solent deinde pueri pileo naturali insigniri, quod obstetricæ rapiunt, et advocatis credulis vendunt, si quidem caudidici hoc juvari dicuntur. » Litteræ solutoriæ sunt etiam phylacteria, quas qui apud se gerebant se nullo pacto vinciri posse credebant. Ut videre est apud Bedam lib. iv Hist. Angl., cap. 22 : « Quarum celebratione factum est, quod dixi, ut nullus eum possit vincere. Interea comes, qui eum tenebat, mirari et interrogare cœpit, quare ligari non posset : an vero litteras solutorias, de quibus fabule ferunt, apud se haberet. » Huc etiam spectat effigies Alexandri Magni, quam qui apud se gestabant, vel in annulis, vel in dextrocheriis, et in omni ornamentorum genere, se in omni actu juvari credebant, ut scribit Trebellius Pollio in Quietone imperatore. Tandem apud Christianos phylacteria sunt sacræ reliquiæ, ut sanctæ crucis, martyrum, etc., in auro vel argento, seu crystallo, aut quavis alia materia celatæ. Sanctus Gregorius papa, lib. xii, epist. 6 : « Excellentissimo autem filio nostro Adulowaldo regi transmittere phylacteria curavimus, id est, crucem cum ligno crucis Domini et lectionem Evangelii theca persica inclusam. » Helgaldus Floriacensis monachus in Vita Roberti regis : « Unde nimirum suos

et rem secreti, victoriæ faciunt. Apud hos affectata sunt omnia, fluxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis grossior, crebra suspiria, visitatio virginum, deductio clericorum : et quando dies festus venerit, satiantur ad vomitum.

§ VII. — DICTA SANCTI VALERII DE GENERE MONACHORUM.

b Hinc subsistit septimum genus monachorum nuper adjectum pejus prioribus. Dum olim secundum superiorem seriem de primo exordio ædificationis Ecclesiæ tantus inardesceret e candor desiderii regni cœlorum atque timor Domini corda perterreret populorum; ut non solum per cœnobialium crebras atque juges congregationes innumerus et infinitus exercitus multiplicaretur monachorum, verum etiam diversa eremi deserta copiosius contegerentur perfectorum d ergastulis anachoretarum, et cum in ista e ultimæ extremitatis occidentis partis confinia rara videlicet et exigua pullularent sacræ religionis crepundia, a paucis electis et perfectis viris in desertis locis rara ope Domini constructa sunt monasteria : ex quibus multas animas Redemptor expletas fece peccaminum suscepit in regna cœlestia. Et quia discedente et ad finem extremante mundi tempore refrigescit charitas, accrescit sevissima iniquitas, et inexplabilis voraxque exardescit mundana

a quibus juramentum recipiebat, volens justificari quemadmodum seipsum, fecerat unum phylacterium holocrystallinum in gyro auro puro ornatum absque alicujus sancti pignorum inclusione, super quod jurabant primates hac pia fraude nescii.) Acta sancti Guillelmi Gellouensis : « Miserat illis ab Hierosolymis per Zachariam magni propositi magnique testimoni sacerdotem, perque duos monachos Hierosolymitanos magnæ religionis, nec parvæ auctoritatis illud Dominicæ crucis venerabile cunctis mortalibus phylacterium adorandum gemmarum splendoribus et auro purissimo, quantum potuit ars humana, decentissime ornatum. »

a Sive renuitæ. Tò sive sumitur ex posit. Nam τὸ renuitæ Latinum est, non Ægyptiacum. Et ita Latini sarabaitarum nomen exposuerunt. Smaragdus in cap. 1 Regulæ sancti Benedicti : « Sarabaitæ autem interpretantur renuitæ, eo quod majorum exempla vel virtutem sequi renuant. » Sanctus Odo abbas Cluniacensis, collatione iii : « Nos miseri non sumus monachi, ut falso nominamur; sed sarabaitæ, id est renuitæ, qui jugum regularis disciplinæ renniumus. » Glossæ anonymæ : *Sarabaitæ lingua Ægyptiaca; in Latina d. cuntur renuitæ, qui refutant abbatem habere.* Unde glossæ mss. in Regulam sancti Benedicti, quæ Parisiis exstant in bibliotheca S. Victoris : *Sarabaitarum, qui refutant, vel rennuunt.*

b Hinc subsistit. Nou hic citatur integrum caput sancti Valerii, sed ultima pars cujusdam capitis de genere monachorum, in qua septimum genus addit, eorum qui ex famulatio et servitio monasterii, invitati tondebantur ab abbatibus, paucis tunc ad conversionem accedentibus; eorumque mores pessimos describit, invehiturque in eorum præpositos.

c Candor desiderii. Id est, ardor desiderii.

d Ergastulis. Metaphorice vocat cellas anachoretarum ergastula, ubi illi laboriosam vitam agunt, quemadmodum fossore in ergastulis.

e Ultimæ extremitatis occidentis partis. Id est, Hispaniæ ex qua oriundus est hic sanctus Valerius, ut supra dictum est.

cupiditas, atque infestior invidens invalescit dæmonum atrocitas, in [quibus] sacratissimis locis paucissimi tandem reperiuntur electi viri, qui de toto corde convertantur ad Dominum. Et ne ipsa monasteria desolata desertaque remaneant, tolluntur ex familiis sibi pertinentibus ^a subulci de diversisque gregibus ^b dorseni atque de possessionibus parvuli qui pro officio supplendo inviti tondentur, et nutriuntur per monasteria, atque falso nomine monachi nuncupantur. Qui dum nec pridem foris in activa vita mundanis studiis, sive servitiis vel operibus executi eruditique patescunt; nec postea in monasteriis citra electionem Domini non ultronee, sed inviti sanctæ religioni sociati concipiunt in corde timoris Domini compunctionem aut desideria regni cælestis; non obedientiæ humilitate, aut sinceræ charitatis dilectione fundantur, sed crescunt typo superbiæ turgidi, fastu elationis inflati, cupiditati ^c philargyriæque fomiti ^d insatiabiliter mersi, voracitati ^e gastrimargiæ et temulentæ inexplebiliter dediti atque atrocissimæ invidiæ flamma succensi, ut

^a *Subulci*. Glossæ veteres: *Subulcus σνοβοσπός, Χαιροβοσπός*, id est, qui porcos pascit.

^b *Dorseni*. Glossæ Isidori: *Dorsennus persona parasitorum*. Et sane Dorsennus quidam parasitus introducitur apud Plautum. Hoc tamen loco dorseni videntur esse pueri opiliones, seu pastores.

^c *Philargyriæ*. Philargyria, inquit Cassianus, lib. viii, cap. 1, est pecuniarum amor, de qua toto illo capite sapienter disputat. Dicitur et *φιλοχρηματία*, quod idem sonat. Appellatur a sancto Antiocho, homil. 8, *νόσημα δαιμόν και ἐλεήριον*, id est morbus gravis et lethalis.

^d *Insatiabiliter mersi*. Avaritia insatiabilis est. Sanctus Isidorus Pelusiotæ, lib. v, ep. 55, *ἢ τὸ προστιθέμενον ὅλη και ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ πλείονος οὐρείως γίνεται. Πάντοτε γὰρ δεχομένη οὐδέποτε πληροῦται. Οἷον δὲ τις πολυκίφουλος ὕδρα μυριοῖς στόμασι τὴν τροφὴν γαστρὶ τῆ ἀνορίστῳ παραπέμπουσα, εἰς., id est, cui id quod adjicitur est materia et fomes cupiditatis multo plura possidendi; undique enim rapiens nunquam expletur. Tanquam multorum capitum hydra, quæ per mille ora cibum in alvum inexplebilem demittens, tanto plus eum appetit, quasi nihil antea acceperit. Et præclare sane Antiochus monachus, homil. citata, *ὡσπερὶ θάλασσα οὐκ ἐμπιλάται δεχομένη πλήθος ποταμῶν, οὕτως ἐπιθυμία φιλαργύρου οὐ πληροῦται χρημάτων*, id est, quemadmodum mare ob multitudinem fluviorum quos recipit, non impletur, sic avari cupiditas nullis divitiis satiatur.*

^e *Gastrimargiæ*. Gastrimargia, juxta Cassianum, lib. v, cap. 3, est gulæ concupiscentia, et juxta sanctum Isidorum Pelusiotam, lib. i, epist. 384, *περὶ γαστέρα μανία*, id est, ventris rabies et insania. Cui suffragatur sanctus Dorotheus doctrina 13, qui deducit, *παρὰ τὸ μαργαίνειν, ὅ ἐστι μαίνεσθαι, τὴν γαστέρα*, id est ab eo quod venter insaniat. Et *γαστρίμαργος* apud Suidam *ἄπληστος*, id est, insatiabilis. Dicitur etiam *ἀδδραφία, πολυφαγία*, id est voracitas, edacitas immoderata apud Athenæum libro x, et *λαίμαργία* apud eundem ibidem, et *λαίμαργος*, ciborum gurges, seu vorator. Glossæ veteres *λαίμαργος, gluttio*. Moschopulus, scheda 3, *λαίμαργος πολυφάγος μετὰ συντόνου ἐπιθυμίας*, id est, multivorus eum vehementi cupiditate. Distinguit tamen sanctus Dorotheus doctrina citata inter læmargiam et gastrimargiam. Nam læmargia est insana gutturis voluptas, *παρὰ τὸ μαργαίνειν τὸν λαίον*, id est ab eo

A si viderint aliquos toto corde convertentes et Domino fideliter servientes bonaque opera et Deo placita exercentes: cum de ipsis monasteriis originales servi existant juris sui ea debita et sibi pertinentia defendere contententes, insurgant superbientes invidiæ atra obscuritate cæcati ^f et adversus opus assumunt justum sævissimæ crudelitatis odium, atque diversis publicis et clandestinis insidiis impedire nitentes. Considerate, obsecro, quantum hos punitura sunt mala sua, ^g quos etiam bona puniunt aliena. Et quis ei poterit subvenire, ^h qui se sibi exhibet invidendo carnificem? Aut unde sibi parabit salutem, qui de salute bonorum contrahit male utendo perniciem? Cum autem in arcem superbiæ atrociter sublimantur, interitum primæ perditionis incurrunt.

B Scriptum est enim: *Quoniam quem dirus superbiæ infecerit spiritus, similem eum effecit diabolo: et quem similem fecerit vitio, simili eum sine fine cruciandum tradet exitio*. Insuper hypocrisi falsæ religionis ita captantur, ut in conspectantium obtutibus sæcularium protendant falsum sacræ religionis

quod guttur insaniat; estque immoderatus saporis affectus; cum quis opiparas epulas et cupedias immoderate appetit, quales fuerunt Philoxenus Leucadius Eurxydis filius et Melanthius decoctores, qui ut diutius cibos saperent, bic avis oblongi colli, ille gruis collum optavit, atque alter Philoxenus dithyramborum poeta Cytherius, qui ob eandem causam collum tricubitale appetiit, ut docet Athenæus lib. i. Gastrimargia vero non tam ciborum saporem et lautilias, quam abundantiam et ingluviem exquiriit. C Læmargia igitur plus saporis delectatione, quam eduliorum ingurgitatione trahitur: licet tandem gustus titillatione victa, ut usu venire solet, in gastrimargiam degeneret, quemadmodum docet sanctus Dorotheus doctr. citata. Exempla gastrimargiæ vide apud Athenæum, lib. ix, et Ælianum lib. i de varia Hist., cap. 26 et seq.

^f *Et adversus opus assumant justum*. Hæc sunt transposita et ita legenda: *Et adversus opus justum assumant sævissimæ crudelitatis odium*.

^g *Quos etiam bona puniunt aliena*. Nam ex alieno hono contabescit invidius. Sanctus Gregorius, lib. v Moral., cap. 34: *«Livor alieni boni suum punit auctorem; nam unde bonus proficit, inde invidius contabescit.»* Ovidius II Metam., in descriptione invidiæ.

Sed videt ingratos intabescitque videndo
Successus hominum, carpitque et carpitur una.

D Sanctus Cyprianus, tractatu de zelo et livore: *«Qualis vero est animæ tinea, etc., illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam.»* Sanctus Prosper, lib. iii de Vita contemplativa, cap. 5: *«Invidus alienum bonum suum facit invidendo supplicium.»* Unde Apollinaris, lib. i, epist. 4: *«de cujus culmine datur amicis lætitia, lividis pœna.»*

^h *Qui se sibi exhibet invidendo carnificem*. Sanctus Gregorius supra: *«Livor alieni boni suum punit auctorem.»* Præclare admodum quidam poeta apud sanctum Isidorum in fine libri de Differentiis:

Justius invidia nihil est, quæ protinus ipsum
Auctorem rodit, excruciatque animam.

Ovidius, libro citato:

... carpitque et carpitur una,
Suppliciumque suum est....

Et sanctus Cyprianus tractatu citato ait invidos pœctori admovere carnifices.

habitum : ut etiam ac si desperantes de bono merito vel vacuum adipiscantur sanctitatis vocabulum. Atque in supra dictorum auditum multiplicant diversas crebrasque series officiorum, et in sublimi arte attollunt canentes melodia vocum, ^a atque crebris genuflexionibus protrahentes copiam orationum, et quotidianis diurnis atque nocturnis temporibus torporem desidiosum otiumque implicant somnolentum, ut scribitur, *Habentes religionis signum, non religionis meritum* : hippocentauro similes, nec equi, nec hominis facta discretio, uti superius dictum est, adversus fidelissimos Dei servos dolosa et iniqua machinantur odia, atque impiissimæ atrocitatis persecutionem incutiunt : et quos noverint esse latrones, homicidas, maleficos, adulteros, atque cætera diabolicæ infanda crudelitatis opera exercentes, eos summi amoris affectione, ex totoque corde charitatis connexionem amplectuntur. Hinc procul dubio aperta ratio manifestat quia, despecto Deo, diabolo obediunt et servi fidei existunt, cujus satellites amant, amplectuntur et diligunt : et Domino, cujus fideissimos servos persequuntur et odiunt, inimici, ^b refugæ, odibiles, et exteri fiunt : qui dixit : *quod fecistis uni ex his minimis meis, mihi fecistis* (Matth. xv). Iterum scriptum est : *ille Dominum odit et contemnit qui non solum non timet Deum, sed gratis odit timentes Deum*. Rectores vero eorum, et si se existiment se graviter ante Deum esse culpabiles, sed quia erga gregem sibi creditum negligentes, et mala non prohibentes existunt, non solum propter propria delicta, sed pro subditorum flagitiis dupliciter condemnabuntur. Hinc David deprecans orat. *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo* (Psal. xviii). Quicumque ex senioribus ^c causam delinquentis adornat, majorem ei insolentiæ fomi-

^a *Atque crebris genuflexionibus*. De genuflexionibus monachorum infra dicitur.

^b *Refugæ*. Refuga substantivum hoc loco est desertor, apostata. Glossæ veteres ἀποστασία, ἀποστατης, *refuga*. Tertullianus, de Habitu muliebri, cap. 5 : « De ignominii in honores metalli refuga mutatur. » Poemate 1 contra Marcionem :

Terribilis refuga attribuit fera munera mortis,
Et secundo :

Postquam fracta fides refugis spirantibus hostis, etc.

Et infra :

Affixit ligno refugarum immane tropæum.

Refuga, qui aliquid refugit. Flodoardus lib. 1 Hist., cap. 24 : « Humanæ laudis et mundanæ retributionis refuga. » Alias adjectivum est, ut, *refuga cæsaries*, apud Sidonium lib. 1 epist. 2, id est, in occipitium

tem generat : ita ut cor ejus magis magisque indurari faciat : et contumaciam delinquentis differendo non discutit, nec humiliari eum sinit, ^d nec dissimulanter quæ permittit de satisfactione et venia cogitare, sed idem denuo iterare, quoniam Scriptura nempe testatur, *Quod omne peccatum quod remissus indisciplinatusque admiserit frater, ad negligenter protinus revertatur seniore* ; et propter se et pro illo duplam redditurus est rationem. Recte namque censetur : ut cum quo participat errorem, æternam retributionis cum eo sortiatur ultionem, quia :

Ipse jubere nefas, ipse perhibetur amare,
Qui prohibere vafet, nec prohibere volet.

Horum et similium prævaricatricem clandestinæ simulationis perniciem simul cum publica mundanæ delinquentiæ facinorum contagione debet fideliter juxta sibi creditum supernæ veritatis divini imperii vicem et gloriosum terrenæ potestatis principium severitas justissimæ censuræ et zizaniorum ac tribulorum de agro cordium delinquentium pessimam suffocationem falcifera emendationis succisione radicitus extirpare, atque vomere justitiæ et rastro veritatis excolere, ut novalem fructum fidei et sanctitatis creatori suo valeat procreare. Hæc exigua verba de exsecranda hypocrisis nequitia dixisse sufficiat. Nam de gravioribus flagitiis delictorum disserere non est meum. Illius semper sententiæ recordabor : *Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversum me* (Psal. xxxviii). *Ut non loquatur os meum opera hominum* (Psal. xvi). Ille justus judex, qui est mentium testis et occultorum cognitor, ipse est et erit bonis bonorum in sempiterna gloria retributor, et malorum secundum merita singulorum veracissimus ultor.

reflexa.

^c *Causam delinquentis adornat*. Causa hoc loco est defensio, excusatio. Terentius in Hecyra, act. IV, sc. IV :

Etsi tibi causa est de hæc re.

Ubi Donatus : « Causam more suo pro defensione posuit. » Et in Phormione :

Justam illam causam, facilem, vincibilem, optimam.

Donatus : « causam pro defensione posuit. » Causam ergo adornare est defensionem parare, instruere, quasdam rationes ad delictum excusandum vel extenuandum proferre.

^d *Nec dissimulanter quæ permittit*. Lege, *nec dissimulando*, et *quæ expunge*, quia redundat. Ut hæc ita connectantur : *Nec humiliari eum sinit : nec dissimulando, permittit de satisfactione et venia* (sup. eum) cogitare.

CAPUT IV.

• DE ORDINANDO ABBATE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^b In abbatis ordinatione illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur ^c quem sibi omnis concurs congregatio secundum timorem Dei, ^d sive etiam pars, quamvis parva, congregationis saniore consilio elegerit. Vitæ autem merito et sapientiæ doctrina eligatur qui ordinandus est, etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis. Quod si etiam omnis congregatio vitis suis (quod quidem absit) consentientem personam pari consilio elegerit, et vitia ipsa in notitia episcopi ad cujus diocesim pertinet locus ipse,

^a De ordinando abbate. In omnibus regulis sive editis, sive mss. quas viderim, hoc caput est sexagesimum quartum ordine.

^b In abbatis ordinatione. ritæ usque ad illa verba, **B** *constituant dispensatorem*, extant Dist. 61, can. In ordinatione. Ubi quædam variant maxime cum legitur, *et præpositi, pro, abbatis*; et infra, *præpositos, pro, abbates*. Sed hæc mutatio facta videtur ex industria. Quare non video cur huic canoni præligatur palea.

^c *Quem sibi omnis concurs elegerit*. Fuit antiqua Ecclesiæ consuetudo, ut monachii sibi suum abbatem eligant. Id præscribit antiquorum Patrum regula, et ecclesiasticæ civilesque sanctiones. Vide titulum sextum *De Electione et electi potestate*; concilium Lateranense sub Gregorio Magno, ubi etiam præcipitur, ut abbas de ipsa congregatione eligatur, si in ea idoneus quispiam repertus fuerit. Cod. l. 46. *De sacrosanctis ecclesiis*. Justiniani Novellam 5, cap. 10; lib. 1 Capitularis Caroli et Ludovici imperatorum, titulo 8. Et praxis videtur in epistola monachorum Laubiensium ad Rothardum Cameracensem et Notkerum Leodiensem episcopos apud Baldricum lib. 1 Chron. Cameracensis, cap. 105. **C** *« In cujus electione noveritis non deesse nostram unanimi-
tatem secundum nostræ Regulæ institutionem: quæ præcipit, vel omnino concordem in hoc fieri congrega-
tionem, vel saniori consilio etiam, quamvis minimam partem. »*

^d *Sive etiam pars, quamvis parva, congregationis, etc.* Parva id est minor, hellenismus, positivus pro comparativo. Et sane in epistola Hincmari ad Rotrudem electam monasterii Sanctæ Crucis, seu Sanctæ Radegundis Pictaviis apud Flodoardum, lib. III Hist. Eccl. Rem., cap. 27, legitur, *et minor*. *« Pro qua rex præceperat Frotario archiepiscopo, et Erardo atque Angenoldo ad præfatum monasterium pergere, et electionem regularem ibi facere; et si cuncta concurs congregatio, vel pars, quamvis minor, tamen melior Rotrudem elegerit, constitueretur in ordine abbatissæ. »* Idem autem Hincmarus in epist. ad Richildem reginam apud Flodoardum eodem capite mentionem facit hujus capituli de ordinando abbate: *« Monens ut legat capitula regulæ beati Benedicti de ordinatione abbatis vel abbatissæ, et inveniet quam graviter pro hac ordinatione in Spiritum sanctum, quo ipsa regula est promulgata, peccaverit. »* Monachi Laubienses in epistola citata dixerunt, *minima*; *« vel saniori consilio, etiam quamvis minimam partem. »* Sed non citaverunt ex codice. Hunc sancti Benedicti locum respicit illud de electione, can. ecclesiast. *« Ut is collatione adhibita eligatur, in quem omnes, vel major vel sanior pars consentit; subaudi. quamvis parva.* Hoc statuit sanctus Pater Benedictus

A ^e vel ad abbates ^f aut Christianos vicinos claruerit, prohibeant pravorum prævalere consensum, sed domui Dei dignum constituent dispensatorem: scientes pro hoc se recepturos mercedem bonam, si illud ^g caste et zelo Dei faciant, sicut e diverso peccatum, si negligant. Ordinatus autem abbas cogitet semper quale onus suscipit, ^h et cui redditurus est rationem villicationis suæ, sciatque sibi oportere prodesse magis quam præesse. Oportet ergo eum esse doctum ⁱ lege divina, ut sciat, et sit unde proferat nova et vetera; castum, sobrium, misericordem; et semper ^k superexaltet misericordia judi-
ut pravorum factionibus fenestram ad licentiam præcludat.

^e *Vel ad abbates*. Ita apud Smaragdum. In cod. mss. Ebrul. et Vict. P. deest præpositio *ad*. In ms. Vict., *vel abbatibus aut Christianis vicinis*.

^f *Aut Christianos vicinos*. Non tanquam jus habentes in monachos, sed qui sint episcopis et abbatibus aut suosores, aut adjuutores, ut nova electio rata habeatur. Quamvis enim hæc omnia sub eodem verbo dicantur, sunt tamen secundum personarum qualitate intelligenda.

^g *Caste*. Id est sine corruptela et muneris palpatione. Cicero, Orat. pro lege Manilia: *« Et meus labor in privatorum periculis caste integreque versatus. »* Nonius Marcellus, cap. 4: *« Casium a furtis et rapinis abstinens. »* Varro Andabatis. *« Nec manus visco tenaci tinxerat viri casta. »*

^h *Et cui redditurus est rationem villicationis suæ*. In canone Theodori archiepiscopi Cantuariensis ad hunc locum fit allusio: *« Fac eam semper agnoscere, quia tibi redditura est rationem villicationis suæ. »*

ⁱ *Legge divina*. Id est, sacra Scriptura et rerum divinarum scientia, ut infra fusius.

^j *Ut sciat et sit unde*. Ita in utroque cod. ms. S. Germ. et apud Rothardum ms. recte, nam phrasis, *sit unde*, est familiaris sancto Benedicto. Vulgo, *ut sciat et sic unde*, etc.

^k *Superexaltet misericordia judicio*. Ita Smaragdus. At sanctus Dunstanus, editio Coloniensis, vetus Parisiensis cum vulgatis: *Superexaltantem misericordiam judicio*. In canone Theodori Anglorum episcopi, in antiquo ordine Romano: *Superexaltet misericordiam judicio*. Sed lege cum Turrecremata: *Superexaltet misericordia judicium*. Nam sanctus Jacobus, cap. II, unde hæc verba sumuntur, scribit: *Superexaltat autem misericordia judicium*, id est, ut in textu Græco habetur; *κατακαυχῆται ἐλεος χριστός*; hoc est, *gloriatur misericordia adversus judicium*; unde, *superexaltet misericordia judicium*, est, se exaltet misericordia super judicium. Judicium hoc loco pro justitia ponitur, et sæpe in sacra Scriptura. Hæc virtus digna rectore monasterii, quia digna Deo, cujus *miserationes super omnia opera ejus*. Digna principe, ut bene monet Cassiodorus lib. 1 Variarum epist. 9: *« Benigni principis est ad clementiæ commodum transire terminos æquitatis: quando sola est misericordia, cui omnes virtutes honorabiliter cedere non recusant. »* Hanc maxime sectatus est sanctus Odilo abbas Cluniacensis, qui etiam se eo nomine arguentibus respondebat, quod si damnandus foret, se malle ob clementiam, quam ob severitatem damari, ut refert beatus Petrus Damiani in ejus Vita. Quinimo non descendit in Tartarum mise-

cio, ut idem ipse consequatur. ^a Oderit vitia, diligat fratres. In ipsa autem correptione prudenter agat, et ^b ne quid nimis : ^c ne, dum nimis eradere cupit æruginem, frangatur vas. ^d Suamque fragilitatem semper suspectus sit : memineritque ^e calamum quassatum non esse conterendum. In quibus non dicimus ut permittat nutriri vitia, sed prudenter

ricordia, cui Christum misericordiam pollicitus est. Quod inuitt sanctus Ambrosius in obitu Theodosii : « Bonum est misericors homo, qui dum aliis subuenit, sibi consulit, et in alieno remedio vulnera sua curat. »

^a *Oderit vitia, diligat fratres.* Hæc hominis omni perturbatione vacui virtus et perfectio est. Idem præclare monet sanctus Augustinus serm. 1, 7. « Quando autem iudicas, dilige homines, oderis vitium. Noli propter hominem diligere vitium, nec propter vitium odisse hominem. Homo proximus est tuus, vitium inimicum proximo tuo. Tunc amas amicum, si oderis quod nocet amico. » Prosper Aquitanicus, Epigram. 2.

Divinum in nullo signum despicitur,
Sola malis studiis addita non placeant.

Item Epigram. 25.

Legem spernentes odit cum legis amator,
Non homines odit, sed reprobat quod agunt.

Et Epigram. 65.

Recta volens animus, sapiens et amator honesti
Quosdam odio dignos iudicat esse suo.
Nec tamen hos toto depellit fœdere, gnarus
Naturam errantem dividere a vitis;
Sic generi indulgens proprio, ut peccata recidi
Optet, et ut damnet crimina, non homines.

Sanctus Gregorius papa lib. ix, epist. 8 : « In qua videlicet correptione hinc esse ordinem noveris ut personas diligas, vitia persequaris. » Sanctus Eutropius Valentinus episcopus in epist. ms. de distinctione monachorum : « Sed Dominus in Evangelio sic dicit : *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.* Et hoc qualiter intelligatur, advertet. Ille in hoc dicto tenetur obnoxius, qui non vitio quod in homine malum, sed naturæ ipsi humanæ, quam utique Deus bonam condidit, irasci voluerit, et prærogare stimulum. » Ita se gerat erga subditos sanctus Fulgentius Ruspensis episcopus, qui, ut in ejus Actis habetur : « Odiens vitia, et diligens homines tandiu severus apparebat, quandiu disciplinæ spiritualis severitas exigebat. »

^b *Ne quid nimis.* Hæc est discretionis et prudentiæ regula. Hujus sententiæ meminit Terentius in Andria.

Nam id arbitror
Apprime in vita esse utile, ut ne quid nimis.

Ausonius in ludo septem Sapientum.

Dixisse ex isto loco

Afer poeta videtur, ut ne quid nimis.

Per Afrum poetam intelligit Terentium. Meminit et sanctus Isidorus Pelusiota lib. v, epist. 75 : *Εἰς μὲν τῶν ἐπὶ τὸν θρόνον ἰσχυρῶν παρρησιᾶν, μηδὲν ἄγαν*, id est, unus e septem Sapientibus hortabatur : Ne quid nimis. Et epist. 528 : *Σοφῶς δὲ ἄνδρες εἶπαν ὁ μηδὲν ἄγαν ὁ δὲ μέτρον ἄριστον*; id est, duo viri sapientes dixerunt : alter, ne quid nimis; alter, modus optimus. Item repetit epist. 413. Sanctus Leander de Institutione virginum, cap. 15 : « Unde vera est illa sententia philosophorum : Ne quid nimis. » Hanc sententiam tribuit Soloni Diogenes Laertius lib. 1, in ejus Vita. Hæc autem regulæ verba usque ad illa, *ut diximus. Et studeat plus amari, etc.*, citantur in conc. Duziac. 11.

^c *Ne, dum nimis eradere, etc.* Idem alia similitudine præclare docet sanctus Gregorius epist. citata : « Sic enim vulnus debes abscondere, ut non possis ulcerare, quod sanum est : ne, si plusquam res exi-

et cum charitate ea amputet, ut viderit cuique expedit, ut diximus. ^f Et studeat plus amari, quam timeri. ^g Non sit turbulentus et ^h anxius; non sit ⁱ nimius et obstinatus; non sit ^j zelotypus et nimis suspiciosus : quia nunquam requiescit. In ipsis imperiis suis providus et consideratus; et ^k sive secundum Deum, sive secundum sæculum sit opera quam

git ferrum impresseris, noceas cui prodesse festinas. »

^d *Suamque fragilitatem semper suspectus sit.* Ut possit alienæ fragilitati compati. Unde præclare admodum sanctus Ambrosius de obitu Theodosii : « Agnoscit se hominem esse, qui novit ignoscere. »

^e *Calamum quassatum non conterendum.* Isaiaæ xlii; et citatur a Matthæo, cap. xii, dictum de Christo, quem antistites monasteriorum debent imitari. Calamum quassatus, ut notat sanctus Basilius interr. 291, Regul. brev., is est qui nondum omni fastu vacuus non adeo sincere mandatum exsequitur : qui non ideo conterendus est, et severius increpandus, sed benigne ferendus, ut sanari possit. Quid sit arundo, seu calamus, belle exponit Eusebius Gallitanus, homilia in hæc verba : « Arundini quoque, id est, carici, quæ a vento movetur, peccatrix et infidelis anima comparatur, ut pote levis, mobilis, inquieta, infirma, fragilis, infecunda velut inutilium numerositate foliorum, plena superfluis, vacua necessariis, inanis gratiis, nodosa peccatis, ad omnia blandientia obnoxia, et facile cujuslibet injuriæ commotione cassanda, inconstans radicibus, a foris nitida vanitatibus, intus cava virtutibus. Quam nulla extrinsecus utilitas vestit, nulla intrinsecus fidei medulla corroborat. Quam, sicut carices, quæ fluvios amant, ita mundi hujus præterfluentia, et celeriter decursu peritura delectant. » Postea concludit invicem alterius commodis laborandum, et invicem labores atque onera esse portanda. Unde sanctus Hieronymus hunc locum Matthæi explicans sapienter dicit : « Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris sui, iste calamum quassatum confringit. »

^f *Et studeat plus amari, quam timeri.* Hic locus habetur in supra citata epistola monachorum Laubiensium. Eandem sententiam profert regula Tarnatensis cap. 23 : *Plus amari appetat, quam timeri.* Præclare Corippus lib. iv.

Corrector iniqui
Censuram gravitate gerens, multoque rigore
Terribilis, mitique magis pietate tremendus.

^g *Non sit turbulentus, etc.* Hæc sancti Benedicti verba ita præclare modificantur et explicantur in libello supplicii monachorum Fuldensium ad Carolum Magnum : « Fieretque non turbulentus vultu, non anxius animo, non nimius in iudicio, non obstinatus in consilio. »

^h *Anxius.* Ut contingere solet pusillanimis, meticulosus et scrupulosus, qui ad quamlibet, vel levem, difficultatem, trepidare solent, atque etiam ardellionibus, qui omnia facere volunt, quos profecto necesse est nimia anxietate sæpius lancinari, cum sæpe negotiorum mole obruantur.

ⁱ *Nimius.* Hoc loco est molestus, importunus. Magister in regula ms., cap. 9 : *Ne aut nimius ei appareat, aut improbus.* Nam *improbus*, ut infra dicitur, est importunus. Proprie *nimius*, est modum in rebus agendis excedens. Unde adverbium, *nimie*, id est, immoderate, apud Julium Capitolinum in Gordianis : « Moribus ita moderatus, ut nihil possis dicere, quod ille aut cupide, aut immodeste, aut nimie fecerit. »

^j *Non zelotypus.* Metaphora ducta est a maritis, qui de uxoribus aliquid sinistri semper suspicantur : quales sunt ii, qui scrupulosus monachorum suorum actiones rimantur, et observant.

^k *Sive secundum Deum, etc.* Lege, ut apud san-

injungit. discernat et temperet, considerans discretionem sancti Jacob dicentis : *Si greges meos plus in ambulando fecero laborare, morientur cuncti una die* (Gen. xxxiii). Hæc ergo et alia testimonia discretionis, matris virtutum, sumens, sic temperet omnia ^a ut sit et fortes quod cupiant, et infirmi non refugiant; et præcipue ut præsentem regulam in omnibus ^b conservet. Et dum bene ministraverit, audiat a Domino quod servus bonus, qui erogavit triticum conservis suis in tempore suo : *Amen dico vobis, ait, super omnia bona sua constituet eum* (Matth. xxiv).

§ II. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 20).

^c Abbas vel præpositus ^d e propriis semper cœnobii monachis eligatur : vir sanctus, discretus, gravis, castus, charus, humilis, mansuetus et doctus. Qui divinis experimentatus [est] documentis omnibus perfectis rebus bene fuerit eruditus. Qui in abstinentia præcellat, in doctrina refulgeat, ^e exquisitas epulas mensæ lautioris consuetudinemque contemnat, vini nimii perceptionem respuat, cunctis in commune fratribus, ut pater proprius piissimusque provideat. Quem nec ira subita immoderate dejiciat, nec mœror ac pusillanimitas frangat, nec libido corrumpat. Qui et in patientia discretionem et cum ira exhibeat lenitatem. Quicque sic egentibus aut pauperibus pareat, ut ministrum se, non prælatum tantum Christi visceribus recognoscat.

etum Dunstanum, Smaragdum, et in vulgatis : *Sive secundum Deum, sive secundum sæculum sint. Opera, quæ injungit discernat, et temperet. Ita ut verbum substantivum, sint, referatur ad rō imperia. Unde Smaragdus : Imperia secundum sæculum sunt, quæ ad corpus spectant, ut sunt arare, metere : secundum Deum, quæ ad animam, ut orare, jejunare.*

^a *Ut sit et fortes quod cupiant, etc.* In cod. ms. Ebrul. : *Et fortes sit quod cupiant*; sed vocabula sunt transposita. In Vict. et S. Germ. legitur, *sint, male*. In vulgatis, apud Smaragdum et sanctum Dunstanum, habetur *sint, et qui pro quod*; non ita recte. Sed locus corruptus est apud Smaragdum. Nam in Commentario ait : *Sic enim cum discretionem, quæ est mater virtutum, monachorum opus est temperandum, ut sit, id est, tale opus, et fortes quod cupiant; subauditur, agere, vel implere.* Recte admodum. In hac lectionem conspirat Arnoldus abbas Lubecensis lib. iv Chron. Savorum, c. 43, agens de Regula sancti Benedicti : *« Ibi enim est quod fortes cupiant et infirmi non refugiant. »* Item sensus habetur in canone Theolori supra citato : *« Ut fortes habeant quod cupiant [Sic agere] et infirmi non refugiant. »* His consentit editio Colinaei, quæ est veluti quædam hujus loci paraphrasis : *« Ut sit, quod fortes agere cupiant, et infirmi, quod non refugiant. »*

^b *Conservet.* Ita vulgo habetur. Et ad abbatem hoc verbum refertur : et ita explicat Smaragdus. Sed in utroque ms. cod. S. Germ. et Vict. legitur : *Conservent* : quæ lectio satis mihi aridet, quia sequentia melius cohærent antecedentibus, hoc modo : *Sic temperet omnia, ut sit et fortes quod cupiant, etc., et præcipue, ut præsentem regulam in omnibus conservent.*

^c *Abbas.* Hæc habentur in R. ms. sancti Fructuosi episcopi Bracarenensis, Cod. Crassensis eodem capite 20; et referuntur in libello qui inscribitur : *Centum et quatuordecim sententiæ Patrum de officio rectorum ecclesiæ, Colonia edito, anno Domini 1551.*

A Cujusque tanta de! et sermonis et vitæ consonantia esse, ut id, quod docet verbis, confirmet operibus sedulis. Et bis acuto præcedens gladio quidquid alios informat verbo, jugi ipse gerat studio : ut nec sermonem operatio destruat, nec e contra operationem bonam sermo inconveniens frangat, sed sint sibi cuncta ita in ^f Patre convenientia, sicut chorJarum concordia in lyra vel cithara, quæ tunc dulcissimum ex se sonum repercussæ residunt cum artificis pulsante manu temperato æquitalis ordine, et non confusæ inæqualitatis præcipitatione feriuntur.

§ III. — EX REGULA ALTERIUS FRUCTUOSI (cap. 3).

Primum prævidendus est abbas vitæ sanctæ institutione duratus, ^g non conversatione novellus, sed qui per diuturnum tempus in monasterio sub abbate desudans inter multos est comprobatus; ^h et non habet hæreditatem in sæculo, sed in toto Israel absque sorte in terra repromissionis est Levita verus. In tantum, ut omnem ⁱ causandi usum radicitus a suo corde depellat : et si ^j fas fuerit, per nullam occasionem in judicio cum hominibus contendat. Sed, si quis eum incitaverit, et tunicam tulerit, ^k qualiter contendat, ad vocem continuo Dominicam et pallium relinquat. Si certe aliquis insecutor monasterii accesserit, et aliquid auferre conatus fuerit, et per vim tollere voluerit, uni de laicis causam in-

^d *Ex propriis cœnobii monachis.* Abbas eligendus est ex ipsa congregatione cœnobii. Ita statuit sanctus Gregorius Magnus in concilio Lateranensi : *« Defuncto vero abbate cujusquam congregationis, non extraneus (eligatur) nisi de propria congregatione, quem sibi propria voluntate concurs fratrum societas elegerit. »* Et lib. i Capitularis Caroli et Ludovici imp. tit. 86.

^e *Exquisitas epulas mensæ lautioris consuetudinemque contemnat.* In præfato libello *Centum et quatuordecim sententiarum* legitur : *« Exquisitas epulas in mensa lautiores consuetudine contemnat, »* male. Consuetudo hoc loco est victus, quæ de re infra.

^f *Patre. Leg., pace.*

^g *Non conversatione novellus.* Quia is qui vix monasterii locus dilexit, nondumque omnia vitia mortificationis locus resevit atque etiam artis spiritualis ignarus, vix poterit alios regere. Quod sane maxime cavendum est; ne etiam in superbiam elatus, in judicium, id est damnationem incidat diaboli, quia existimabit monasterium indignis sua sapientia et auxilio; et se cito ad eam perfectionem, quæ in prælato requiritur, gradum fecisse.

^h *Et non habet hæreditatem in sæculo.* Hæc metaphorice dicuntur. Id est, non appetit hujus sæculi bona.

ⁱ *Causandi usum.* Causari est litigare, causam agere, contendere judicio. Papias : *Causari, causas agere, vel reprehendere, calumniari, inculpate.* Sanctus Hieronymus in caput primum Abacuc : *« Causatur adversus Deum propheta. »* I disputat. lib. ii legis Longobardorum, tit. 52, l. 1 : *« Si quis causam alterius agere aut causari presumpserit. »* Lib. ii Capitul. Caroli et Lud. imp., tit. 54 : *« Si inventus fuerit aliquis, qui non habeat justitiam causandi aut reclamandi. »*

^j *Fas fuerit.* Id est, si fieri possit.

^k *Qualiter contendat.* Id est, ita ut inde ad contendendum irritetur.

jungat, et ipsi fidelissimo Christiano, quem bona vita A commendat, et fama mala non reprobatur. Qui res monasterii absque peccato a judicet et quærat. Et, si usus jurandi est, hoc faciat b sine juramento et pœna: et non tantum pro rerum lucris, sed ut persecutorem humilem et mansuetum ad veniam postulandam reducat. Quod si persecutor in sua perseveraverit contumacia, et plus lucra dilexerit quam animam, statim c causator cum eo contendere dimittatur. d Abbas vero absque ullo usu causandi, et craso rancore stomachi, simpliciter in monasterio cum suis

a *Judicet. Lege, vindicet.*

b *Sine juramento et pœna. Lege, Sine juramenti pœna.* Pœna est difficultas. Jonas in Vita sancte Burgundoforæ: «Cumque mater monasterii sepe anxia quæreret quæ pœne foret occasio, ut nullatenus veritatem valeret exprimere.»

c *Causator.* Id est, litigator, qui judicio contendit. Legis Salicæ tit. 6: «Cum causa discussa fuerit inter duos causatores.» Lib. III. Capitulum. Car. et Lud. Imp., tit. 10: «Et non soli accusatori liceat testes eligere absente suo causatore.» In Glossis Isidori: *Causarius, litis amator; eadem Glossæ: Causarius, reus.*

d *Abbas vero absque usu ullo causandi.* Laudanda sane constitutio. Neque etiam placuit sancto Gregorio magno ut abbas per se litiget, ut videre est libro II Regesti, cap. 42, ad Joannem abbatem: «Non frequenter foras egrediaris: in causis istis procuratorem institue: et tu ad lectionem atque orationem vaca.» Notent abbates et rectores monasteriorum. Turpe est sane videre abbatem pro fora volitantem, qui in litigiorum mœandris misere condescat.

e *Videte.* Hæc habentur in Regula ms. cod. Corb. eodem cap. 93, cujus hoc est initium: *Ideoque judicio Dei,* etc. Ut autem hæc intelligantur, notandum est ex cap. 92 et 94 ejusdem Regulæ quod hic Magister non vult abbatem eligi a fratribus, propter ambitus, rixas et jurgia; sed statuit ut abbas eum quem magis idoneum judicaverit designet oculo, et cum se videt lethali morbo corripit, convocatis fratribus, eum quem antea apud se designaverat, eis patefaciat, et accersito loci illius episcopo, nominatus frater ab eo ordinatur.

f *Præsul.* Adhibetur episcopus territorii in quo situm est monasterium, qui abbatem electum benedicat atque ordinet, juxta antiquum morem, quo abbates ab episcopis benedicuntur et ordinantur, ut videre est in antiquo ordine Romano, et statuitur Codicis lege 46, de episcopis et clericis, etc. Novella Justiniani 123, cap. 54, et lib. IV Basilicorum. Idem videre est apud sanctum Gregorium Magnum, lib. IX, epist. 42, et can. 14 synodi VII: «Lectori autem manuum impositionem licet in proprio monasterio etiam soli unicuique abbati facere, *εἰ αὐτῷ τῷ ἡγουμένῳ ἐπιπέθῃ χειροθεσία παρ' ἐπισκόπου,* id est, Si ipsi abbati ab episcopo manus est imposita.» Abbatissæ etiam ab episcopis ordinantur, ut videre est in antiquo ordine Romano, apud sanctum Gregorium, lib. VI, epist. 12: «Quam tamen (abbatissam) si digna hoc monasterio judicata fuerit, ejusdem loci episcopus ordinet.» Et lib. VIII, epist. 43. Id etiam constat ex epistola sanctæ Radegundis apud sanctum Gregorium Turonensem, lib. IX Hist., cap. 42: «Quam (abbatissam Agnetem) beatissimi Germani presentibus suis fratribus benedictio consecravit.» Intelligit sanctum Germanum episcopum Parisiensem. De abbatum dignitate vide Chassanæum, parte IV Catalogi gloriæ mundi, consideratione 31 et seq.

g *Clericatus officii.* Clericatus officium nihil aliud est quam clericus, qui præsto sunt episcopo, eique

monachis vivat, et nullam cum sæcularibus causandi licentiam habeat.

§ IV. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 93).

o Videte, fratres, ne quis hanc ordinationem animo malo suscipiat, et Christum contemnat, cujus vicem in monasterio vobis iste acturus est. Post hæc statim oratione ab omnibus facta, accersitus statim f præsul Ecclesiæ ipsius territorii vel testimonio ejus g clericatus officii mutato, h episcopi manu nomine ejus in abbatis honorem i in diptycho post nomen prioris ejus, jam i missa altaris in ora-

operam suam in re ecclesiastica administranda commodant: ut in jure civili officium dicitur certus hominum numerus, qui judici jus dicenti assistunt. Cod. I. 6, de Sententiis et interlocutionibus, etc.: «Cum sententiam præsidis irritam esse dicis, quod non publice, sed in secreto loco officio ejus non præsentem sententiam suam dixit.» Edicti Theodorici regis cap. 4, 10 et 55, apud Optatum Milevitanum, lib. VI adversus Parmenianum: «Per judicia sæcularia et leges publicas divinæ legis instrumenta executione officiorum a plurimis eripienda esse dixistis.» In collatione Carthaginiensi n. 201 «cujus loco Felix episcopus subscripserit, officium aperte demonstrat.» Officium etiam milites sunt aulici. Corippus lib. III de laudibus Justiniani minoris:

Omnis sacrorum vis adfuit officiorum,

Et infra:

Officia stratos jussu monitoque jubentis
Erexere viros.....

Et lib. IV:

Dona Calendarum, quorum est ea cura, parabant
Officia, et turmis implent felicibus aulam.

h *Episcopi manu ejus in abbatis honorem.* Locum corruptus, qui ita restitui potest: *Episcopi manu nomen ejus abbatis, qui in honorem ordinatur, post nomen prioris ejus scribatur.*

i *In diptycho.* Glossæ Isidori: *Diptycha tabellæ, quas serinus.* διπτυχον, seu, δακτύλιον διπτυχον, adjectivum, est tabella duas plicas habens dicta ab Atheniensibus γραμματίων δίθυρον, id est liber habens duas valvas. Nam illi valvas, seu θύρας appellant, quas alii plicæ. Dicitur, et τριπτυχον, id est, tabella habens tres plicas: et πολύπτυχον, id est, tabella habens plures plicas, ut scribit Julius Pollux lib. IV Onomastici, cap. 2. Quod etiam Latine usurpatum est: apud Cassiodorum, lib. V Var., epist. 4: «Ut omnibus a te sollicitè atque æquabili indagatione compertis polyptycis jubeantur ascribi;» et Marculphum, formula 3: «Et in polyptycho publico censitus non est.» Dicitur et diptycha sacra libri in quibus scribebantur nomina defunctorum pontificum orthodoxorum, quorum in sacra Liturgia fiebat commemoratio: qua de re agit sanctus Maximus Cæsariensis episcopus in Chron., æra 650, mentionem facit Georgius episcopus Alexandrinus in Vita sancti Joannis Chrysostomi, concilium Constantinopolitanum sub Agapoto et Menna, actione 5 (Photius, n. 96), et multi alii. Scorsum etiam in illis scribebantur nomina pontificum videntium orthodoxorum, ut notum est ex concilio Chalcedonensi, actione 11. Horum diptychorum mentio fit in Liturgia sancti Joan. Chrysostomi: «Ὁ διάκονος θυμῆ γύρωθεν τὴν ἁγίαν τράπεζαν, καὶ τὰ διπτυχα, id est, Diaconus per circuitum incensat sanctam mensam et diptycha. Ubi interpres non ita recte vertit, corporale. Consule Onomasticon doctissimi viri Heriberti Rosweidi societatis Jesu.

j *Missa altaris.* Appellat missam altaris, ut distinguat a missa quæ dicitur conclusio seu collecta.

torio a ^a clerico recitetur, ipso oblationem fratrum recitante. Si tamen abbas adhuc defunctus non fuerit, et adhuc deletus a vivis non fuerit, tunc post nomen majoris. ^b Nam postquam defuncti nomen inter quiescentes migraverit, novi nomen in capite scribatur. Mox ergo celebrantes in oratorio missas, cum explicuerint, præsente, ut diximus, pontifice, vel cuncto ordine clericatus officii, data ei a priore pace, vel subsequente congregatione, tradat ei in manum hanc Regulam, simul, et petitas claves a cellerario de ^c inticis monasterii et ^d brevem rerum universarum ferramentorumque et codicum, vel universarum mobilium, et collata singulorum ^e testamenta omnia ante pontificem assignentur. Nam dicat ei cui dat Regulam hanc, præsente pontifice vel universo clero ejus: *Accipe, frater, Legem Dei hanc regulam, in qua observantibus æternam provideas vitam, negligentibus sempiternum proponas iudicium. Hic anima vincit, aut perit; hic vita aut amittitur, aut tenetur.* Hic pendet istarum, quas conspicias, animarum a te Dei exactio. ^f De hoc breve gregis istius in iudicio Domini post me tu facturum es rationem. Memento, frater, memento, quia plus cui creditur, plus ab eo exigitur: et esto jam sollicitus, et noli esse securus de lupi voracibus faucibus ^g diabolicis insidias gregi tuo futuras, ^h sed et vulneribus animarum vel ruinis culparum, quibus artibus vel monitionibus ad salutem animas valeas instaurare. Esto jam, quantum potes, vigilans et sollicitus, quia usque hodie fuisti securus. Hæc cum compleverit, Regulam istam tenenti in manu iterato dicat abbas: Ingredere in oratorium Domini, et sta in loco meo cum congregatione jam tua. Alliget ⁱ summus sacerdos orationibus suis in

A gestis cælorum quod suscepisti in terris. Et post hæc dicta tradat ei pallium suum: quo accepto, qui acceperit ^j osculetur manum dantis. Et cum acceperit, innox ingressus cum sacerdote novus abbas cum congregatione jam sua in oratorium et stans in loco prioris, postquam sacerdos pro eo orationem fuderit, statim vadat novus abbas ad altare: et ponat super eum Regulam, ^k et dum eam ponit quam acceperit, dicat retro omnis congregatio una cum ipso hunc versum: *Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.* Cum gloria et cantilena. Quæ cum prædixerit, mox clara voce prosternens se in orationem pavimento expetat pro se orare sacerdotem: ^l [quod] et retro stans congregatio similiter pavimento adhæreat; et ^m surgentes post completam orationem, ⁿ osculetur genua sacerdotis, et erigatur ei ad pacem. Deinde omni officio ejus pacem contradat, deinde præpositis vel omni congregationi: et sic exeat disciplinæ, tradens claves manu sua cellerario. Mox vadens et orationem cum omnibus complens sine sacerdote jam ipse petita benedictione in cathedra sedeat prædecessoris, primo præpositi, deinde omnes ejus genua osculentur. Mox surgens vadat ad jacentem priorem, et osculetur genua ejus, porrigatur ad pacem ei. Post acceptam pacem quondam prior dicat omnibus: fratres, et pro me orate, ut orationes animarum vestrarum transactus una cum mea possim in die iudicii ante Dominum discussorem integras exponere et fideliter consignare: et quomodo vos constabilivit Dominus in terris, et meos bene exitus suscipere dignetur in cælis. Unde si post hoc forte melioratus ipse abbas defunctus non fuerit, omnem licentiam vel potestatem, ordinationemque vel honorem pristinum ^o disciplinæ

^a A clerico. Id est, presbytero. Nomen generale pro speciali.

^b Nam postquam defuncti nomen, etc. Id est, cum nomen abbatis defuncti in eam partem seu paginam diptychi in qua nomina defunctorum abbatum scribuntur, relatum fuerit; id est, cum abbas mortuus fuerit.

^c Inticis. Inticæ, id est, enthecæ, ut diptycum, pro diptychum; eptatycum, pro heptateuchum. Entheca a Græco, ἔνθηκον, repositorium, cella, in qua substantia domus seu monasterii reconditur. Cassianus, lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 14: « Cumque totam enthecam cænobii suam credat esse substantiam. » Sanctus Augustinus, serm. 1, de vita clericorum: « Enthecam nobis habere non licet. » Novella Justiniani 128: « Cum omnibus qui in ea inveniuntur, agricolis et peculii eorum, et enthecis, et fructibus. »

^d Brevem. De hac voce infra dicitur.

^e Testamenta. Testamenta sunt instrumenta seu chartæ donationum et acquisitionum. Lex Ripuariorum, tit. 59, § 1: « Si quis aliquid alteri venderit, et emptor testamentum venditionis accipere voluerit, » etc. Marculphus, formula 101: « Sub libertatis testamento solemniter. » Et hoc sensu multa testamenta abbatum intelligenda sunt, quorum fit mentio in historiis et multis sanctorum Vitis.

^f De hoc breve gregis. Ita loquitur, quia ibi erat breve seu matricula, in qua monachorum nomina scripta erant.

^g Diabolicas insidias. In Regula ms. *Vel diabolicas insidias.* Sed lege, *vel diabolicis insidiis gregi tuo*

futuris.

^h Sed et vulneribus. Lege: *sed et de vulneribus.*

ⁱ Summus sacerdos. Id est, episcopus.

^j Osculetur, qui acceperit, manum dantis. Veteres olim manus osculabantur in signum honoris et venerationis. Sanctus Hieronymus in Vita sancti Hilarii: « Et benedictentes Deum sancti deosculati sunt manus. » Idem in Vita sancti Pauli eremite: « Osculatis ejus oculis manibusque. » Et epist. ad Asellam: « Osculabantur mihi manus quidam, et ore vipereo detrahebant. »

^k Et dum eam ponit, quam acceperit. Hæc sunt transposita, et sic legenda: *Et ponat super illud Regulam quam acceperit, et dum eam imponit, dicat.*

^l Quod et retro. Ita in Regula ms. Nihilominus *ro* quod videtur redundare.

^m Surgentes. Ita in Regula ms. Nominativus absolutus pro ablativo. Quod sæpe occurrit in hoc auctore, a quo non adeo exactam Latinitatem quaerimus.

ⁿ Osculetur genua sacerdotis. In signum reverentiae et submissionis olim subditi superiorum genua osculabantur, quod etiam paulo post videtur. *Jam ipse (Abbas) petita benedictione in cathedra sedeat prædecessoris; et venientes primo præpositi, deinde omnes ejus genua osculentur.* Apud sanctum Gregorium Turonensem in Vitis Patrum, cap. 8: « At ego cum trepidatione consurgens osculatus sum sancta ejus genua. »

^o Disciplinæ. Vocabulum, *disciplinæ*, videtur redundare.

ipse recipiat : et merito, cui Deus ad hoc ipsum reddidit vitam. Nihilque sibi noviter ordinatus ex illa hora usque in diem veræ mortis de honore constituto vindicet. Et cum ei certus advenerit dies mortis, qui jam sub præsentia sacerdotis pridem existit ordinatus, sine dubio ipse succedat. Ita tamen si casus superbix vel elationis ejus non deposuerit merita. ^a Ergo cum nihil illo vivo sibi usurpaverit de honore, [sed] hoc tota mentis intentione assumat, et diligenti observatione custodiat : ut non jam de honore designato reddatur elatus, sed in melius magis acta sua de præceptis Dei in Regula constitutis quotidie de se coram Deo et fratribus, vel omnibus hominibus præbeat. Et plus se ex tunc in verbis et factis ipso habitu humiliet, quam antea pro ipsius humilitatis gratia fuerat incurvatus, ut omnes æstiment eum humiliorem et viliozem omnibus [magis] post designationem honoris effectum quam ante : ut quasi profectus merito in se Domini impleat sententiam dicentis : *Qui vult inter vos esse ^b fortior, sit vester ^c ultimus; et qui se humiliaverit, merito exaltetur* (Matth. xx). Tamen propter honorem quem sacerdos orationibus constituerat : et manu sua post abbatis prioris, cum infirmaretur, in diptycho monasterii nomen scripserat : et suo honorabilius prior et verus abbas indicio elegerat ; et quod ante non licebat per regulam pro oratione sacerdotali et ipsius abbatis electione, et magis propter additam et augmentatam in eo humilitatem secundarius jam judicetur. Quod nomen non suo iudicio ipse præsumpsit, sed perfectæ observantiæ merita in eo elegerunt. ^d Nam regula ideo vetat constitui secundarios propter elationem et superbiam. Nam istum per actum bonæ observantiæ, vel nimiam humilitatem et Deus elegit, et abbas concessit, et sacerdos ordinavit : sed constitui adhuc vita prioris reddita non permisit. Unde ex illa die ^e quasi jam spiritalis Cæsar designatus secus abbatem sedeat ; alium chororum psallentium contra abbatem teneat in oratorio, post illum calicem ad mensam accipiat, post ipsum in omnibus habeatur : et ubicunque abbas ambulaverit, ipse locum pro se susci-

piendi vel vitia fratrum emendandi vel excommunicandi licentiam habeat attributam. Quod si excommunicatus satisfacere ei consuevit noluerit, reservata culpa ejus abbati, ipse vero usque ad adventum in reatu excommunicationis permaneat. Omnia ista ex delegatione ambulantis exerceat, et in omnibus absentis agat vices abbatis. Sed hoc ipsum non suo iudicio sibi defendens, sed jussu prioris et veri abbatis : cum ei per præceptum permittitur, tunc licentiam habeat aliquid ordinare aut in hoc honore credit se posse consistere. Nam omni hora omnibus indicans se esse æqualem, et magis, si vult esse perfectus, et digne vult, ad quid deputatus est, pervenire, humiliando se universis fratribus suis, magis se omnibus inferiorem adjudicet, et viliozem se universis ultimo cordis credat affectu. Quia tales novit Dominus exaltare, dicente Scriptura : *Qui se humiliat, exaltabitur* (Luc. iv). Nam hoc cavere semper ipse frater debet, ne aliquando de proviso honore cordis elationem assumat, et in aliquam prorumpens superbiam in aliqua parte aut humilitatis aut præcepti divini corruens Regulam, sicut prius, observabat, minus aliquid modo adimpleat, jam designato honore securus. Et mox sciat pro certo quia cum abbas frequenter ^f in aliquas culpas, quem elegerat, non in majus proficientem, sed per negligentiam magis deterioratum eum aspexerit, et monitus ab abbate non emendaverit se ; et nomen ejus debeat, ^g quamvis sacerdos rogatus ab abbate, de diptycho : et ipse in suum rediens numerum judicetur negligentibus cœqualis : excommunicationi consuetæ subjaceat, qui culpas non vitat, quia per negligentiam perdidit, quod intervenerat ; et recipiat quod admiserat. Et postquam fuerit inferiori redditus merito, a latere jam disjungatur abbatis. Et ex illa jam die ab abbate alius frater de omnibus jam oculo et animo quæretur superior negligenti : Qui et ipse electus absconse quotidie, tempore mortis suæ manu sua eum apertius indicet juste et merito omnibus præponendum in ordinatione primatus. Et reprobi isti, qui per negligentiam de summo honoris culmine cadunt, audiant Apostolum dicentem : *Bene curre-*

Ergo cum nihil, etc. Longi et perplexi hujus circuitus sensus est. Si electus nihil altero adhuc vivente sibi arrogaverit, sed se humiliorem exhibuerit, propter honorem ab episcopo sibi traditum, deinceps habeatur secundarius, id est secundus post abbatem in potestate.

^b *Fortior.* Id est major, superior. Id postulat textus evangelicus Matth. xx, Marc. x, Luc. xxii. Et certe aliquando fortior significat *res major*. Lib. v Capitularis Caroli et Ludovici imperatorum, tit. 136 : « Comites fortiores libram de argento aut valentem donent in eleemosyna. » Et paulo post : « Fortiores comites uncias tres, minores denarios triginta. Lib. iii legis Longobardorum, tit. 11, l. 1 : « Sive etiam nonnulli fortiores vassi comitum. » Regula sancti Benedicti, cap. 14 : « Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo dividendi sunt, qui in numero superscripto fortiores inveniuntur, id est majores. Sed hic locus spectat ad quantitatem.

^c *Ultimus.* Apud Matthæum et Marcum legitur, *minister*.

^d *Nam Regula vetat ordinari secundarios.* Secun-

^e *Quasi jam spiritalis Cæsar designatus.* Is qui in socium ab imperatore ascisceretur ei successurus Cæsar appellabatur, ut vulgo notum ex historicis, qui de gestis imperatorum scripserunt : sic iste secundarius ita ordinatus mortuo abbati successurus est veluti Cæsar spiritalis.

^f *In aliquas culpas.* Supple *incidentem*, vel quid simile.

^g *Quamvis sacerdos rogatus ab abbate.* Ita in cod. Vind. In Regula ms. legitur : *Quivis sacerdos, etc.*, ita ut sensus sit delendum esse nomen istius secundarii a quovis sacerdote quem abbas rogaverit. Sed non video rationem cur ipse abbas non possit delere nomen secundarii. Quod si delendum sit a sacerdote, sanè non a quovis, sed ab illo qui scripserat. Itaque legendum puto : *Quamvis sacerdos rogatus ab abbate scripserit*, ut sensus sit nomen secundarii superbi delendum esse de diptycho, etsi prius a sacerdote scriptum fuerit.

batis, quis vos impediuit? *Satanas*, qui electos deponit. Et antequam deletus reprobis fiat, et in negligentiam convertatur, audiat quid eum quotidie conveniat Scriptura dicens: *Tene quod habes, ne alter accipiat coronam tuam* (Apoc. iii). Et qui audierit, et non observaverit, sibi imputet cum ceciderit. Quia a Domino superbi et negligentes et indigni ideo deponuntur, ut digne observantes præceptum Dei, ut humiles, exaltentur: quia apud iudicem justum Dominum non est personarum acceptio. Nec vult aliquid præstare indignis, cum solos justos bonos et sanctos novit diligere, et ipsis solis de præsentis vitæ honore et de perpetuæ coronæ retributione sit debitor.

§ V. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 3).

^b Abbas interea eligendus est ^c institutione sanctæ vitæ duratus atque inspectus, patientiæ et humilitatis expertus, quique etiam et per exercitium vitam laboriosam toleravit, ac transcendens ætatem adolescentiæ ^d juventutem seu senectutem tetigerit. Cui et majores non dedignentur parere, obediens ei ^e tam pro ætate, quam etiam pro morum probitate. Iste se imitandum in cunctis operum exemplis exhibebit. ^f Neque imperare illi cuiquam licebit quod ipse non fecerit. Singulos autem hortamentis mutuis excitabit, alloquens cunctos, exhortans, vel ædificans in eis si quid eorum vitæ pro uniuscujusque gradu prodesse perspexerit. Circa omnes servans justitiam, contra nullum livore odii inardescens,

^a *Ne alter*. Apocalypsis iii, ubi legitur in editione vulgata, *ut nemo*.

^b *Abbas*. Hæc reperuntur in Regula sancti Isidori excusa, cap. 2.

^c *Institutione sanctæ vitæ duratus*. Ita sanctus Fructuosus supra: *Vitæ sanctæ institutione duratus*, id est, qui multos annos constanter in sancta observantia perseveraverit. Quod etiam habetur Codicis lege 46 de Episc. et Clericis, etc. Ubi agitur de electione abbatis: « Sed quem utique et vitæ optima et mores honesti commendant; *καὶ ἡ περὶ τῆν ἀσκητικὴν συντροφία*: id est, circa *exercitationem, seu vitam monachicam constantiam*, et commune reliquorum monachorum complementum, aut maxima pars idoneum ad hoc putaverit. »

^d *Juventutem seu senectutem tetigerit*. Ita in Concordia Vindocinensi. In Regula excusa legitur *juventute sua senectutem tetigerit*. Sed hæc manant a correctore, qui locum non intelligens, dum corrigere voluit, corruptit. Hæc enim verba nullum sensum efficiunt. Itaque constanter retinenda lectio nostrorum codicum mss. Nec ineptum est aliquem institui abbatem in juventute, si juvenis proprie sumatur: quæ juxta eumdem Isidorum lib. ii Orig., cap. 2, ab anno vigesimo octavo, quo desinit adolescentia, producit usque ad annum quinquagesimum: « Tertia, inquit, adolescentia ad gignendum adulta, quæ porrigitur usque ad vigesimum octavum annum. Quarta juvenutem firmissima omnium ætatum finiens in quinquagesimo anno. » Vel juxta Censorinum libello de Natali die, cap. 14, a trigesimo anno usque ad quadragesimum quintum. « Secundo, inquit, ad tricesimum annum adolescentem ab adolescentem sic nominatos; in tertio gradu, qui erant usque quinque et quadraginta annos juvenes appellatos, eo quod rempublicam in re militari possent juvare. » Et certe intra hoc annorum spatium poterit quispiam muneri abbatiæ idoneus inveniri, modo

A omnes ex corde amplectens, nullum conversum despiciens, paratus etiam quorundam infirmitatibus ^b compatiendi misericordiam Apostolum sequens: *Facti sumus parvuli in medio vestrum, tanquam si nutrix* ^b *foveat pullos suos* (I Thess. ii).

§ VI. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 12).

Interrog. ⁱ Si licet alicui dicere ex proprio sensu, quod sibi videtur bonum absque testimonio ^j Scripturarum, Domino nostro Jesu Christo dicente de Spiritu sancto: *Non enim loquetur a se, sed quæcunque audierit, hæc loquetur* (Joan. xvi). De seipso autem: *Non potest filius a se facere quidquam* (Joan. v). Et iterum; *Ego a me ipso non sum locutus; sed qui me misit Pater, ipse mihi dedit mandatum. Quid dicam, aut quid loquar et scio, quia mandatum ejus vita æterna est. Sicut dixit mihi Pater, ita loquor* (Joan. xii). — *Resp.* Quis potest in tantum temeritatis progredi, ut audeat a se quidquam vel loqui, vel cogitare? Imo vero sciendum est, quia omnes duce itineris indigemus Spiritu sancto, ut ipse nos in viam dirigat veritatis et in cogitatione et in verbis et in actibus. Cæcus est enim et in tenebris degit omnis qui est absque sole justitiæ, qui est Dominus noster Jesus Christus; cujus mandatis velut radiis quibusdam illuminamur: *Mandatum enim*, inquit, *Domini lucidum illuminans oculos* (Psal. cxvii). Quia ergo in omnibus negotiis, quæ inter nos versantur, vel verbis, quædam quidem per mandatum Dei in divinis Scripturis distinguuntur, quædam vero reti-

C neophytus non sit, sed, ut ait sanctus Isidorus, in institutione sanctæ vitæ duratus.

^e *Tam pro ætate*. Recte: quia adolescentior senioribus esset despectui. In Regula excusa legitur: *Non tam pro ætate; male*.

^f *Neque imperare illi cuiquam*, etc. Recte et apposite: quia quod nunquam quis sustulit pondus, quam grave illud sit, ignorat. Phariseorum est imponere onera gravia, et nolle ea minimo digito tollere. Aliud est ferre pondus et æstus religionis, et molam versare monasticam; aliud suæ voluntati obsequiam facere suisque affectibus lenocinari. Idem plane docet sanctus Cæsarius Arelatensis in epist. ad Oratoriam. « Prius cauta consideratione perpensa, ut quod ore promis, factis impleas, ut quod aliis prædicas, operibus præbeas: scilicet ut in tuis humeris atque cervicibus prius sentias, utrum gravibus aut levibus oneribus colla sororum onustes. » Quod servabat sanctus Erminoldus abbas Prufeningensis et martyr, ut habetur in ejus Vita lib. 1, cap. 3: « Hic itaque fidelis servus et prudens subjectis tamen non tam præesse studuit, quam prodesse, nihil subditis faciendum injungens, quod ipse exempli causa non primitus pertulisset. »

^g *Compatiendi misericordiam*. In Regula excusa legitur: *compati misericordiam*; recte. Legi etiam potest: *compati; misericordiam apostoli sequens*.

^h *Foveat pullos suos*. Ita in regula excusa, aliter tamen in vulgata versione: *Foveat filios suos*; ut in textu Græco: *θάλπη τὰ ἰαντοῦ τέτρα*: quod idem sonat. Itaque apud sanctum Isidorum legendum puto: *Foveat parvulos suos*.

ⁱ *Si licet*, etc. Hæc habentur apud sanctum Basilium, interrogatione prima Regularum brevium, et apud Rufinum interpretem, cap. 14.

^j *Scripturarum*. In textu Græco additur, *θεοπνευστων*, id est, a Deo inspiratarum; quod vocabulum hic desideratur, quemadmodum apud Rufinum.

centur; de his quidem, quæ scripta sunt, nulla prorsus licentia permittitur cuiquam vel admittere quod prohibitum est, vel omittere quod præceptum est: cum ipse Dominus ita præceperit dicens: *Et custodi verbum hoc, quod ego tibi mando hodie: non adjicies ad illud, neque auferes ab eo* (Exod. xxxiv; Deut. xii). Sed et terribilis inest exspectatio iudicii, et ignis zelus, qui consumpturus est adversarios et eos qui ausi sunt tale aliquid operari. De his vero quæ scripta reticuit, regulam nobis posuit Apostolus dicens: *Omnia licent, sed non omnia expediunt. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius* (I Cor. vi, x). ^a Itaque omnimode non quæ nobis licita sunt,

^a *Itaque omnimode*, etc. Ita apud Rufinum. Aliter in textu Græco: Ὡςτι παντὶ λόγῳ ἐπάναγκες τῷ θεῷ ὑποτάσσεισθαι κατ' ἐπιτολὴν αὐτοῦ, id est, B

A sed quæ ædificant proximos, agere debemus; non nobis placere, sed proximis ad ædificationem. Scriptum est enim: *Subjici invicem in timore Christi* (Eph. v). Sed rursus Dominus ait: *Qui vult in vobis major esse, fiat omnium novissimus et omnium servus* (Matth. x). Quod utique qui implere vult, sine dubio proprias amputat voluptates secundum imitationem ipsius Domini dicentis: *Descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris* (Joan. xvi). Et iterum præcepit dicens: *Si quis te angariaverit mille passus, vade cum illo alia duo* (Matth. v).

Quocirca omni ratione necesse est Deo subjici propter mandatum ejus.

CAPUT V.

QUALIS DEBET ESSE ABBAS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Abbas qui præesse dignus est monasterio, semper meminere debet quod dicitur, et nomen majoris factis implere. Christi enim vices agere in monasterio creditur quando ipsius vocatur prænomine, dicente Apostolo: *Accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater* (Rom. viii). Ideoque abbas ^b nihil contra præceptum Domini, quod absit, debet aut constituere, vel jubere: sed jussio ejus, vel doctrina ^c fermentum divinæ justitiæ in discipulorum mentibus conspergatur. Memor semper abbas quia ^d doctrinæ suæ et discipulorum obedientiæ, utrarumque rerum in tremendo iudicio Dei facienda erit discussio. Sciatque abbas culpæ pastoris incumbere quidquid in ovibus paterfamilias ^e utilitatis minus potuerit invenire. ^f Tantum ^g ite-

^a *Abbas*, etc. Hujus capituli et præcedentis hæc mentio fit in concilio Trostleiano, cap. 3: « In ipso ingressu sanctæ Regulæ legitur de eligendo abbate, et qualis esse debeat. » Ex quo patet caput de ordinando abbate olim primum fuisse Regulæ sancti Benedicti.

^b *Nihil contra præceptum Domini*, etc. In Canone sancti Theodori Anglorum apostoli, de ordinatione abbatissæ: « Quatenus tua gratia præventa nihil contra tuum præceptum faciat, doceat, constituat, vel jubeat. »

^c *Fermentum justitiæ divinæ*. Non fermentum Pharisæorum, quod inflat ad vanitatem, sed fermentum Christi, quod pusillos discipulorum animos extollat, et excitet ad grandia operanda atque ferenda propter Deum.

^d *Doctrinæ*. Si apta fuerit ad lucrandas animas earumque fervorem augendum et conservandum. Non sufficit enim pastori multa et præclara docere, sed bene et apposite ad animarum salutem.

^e *Utilitatis minus invenerit*. Nota. Non tantum de gregis detrimento, sed etiam de minori illius profectu abbas rationem redditurus est, eoque nomine plectendus, non secus ac opilio, cui juste paterfamilias irascitur non tantum si videat oves suas interisse, vel saltem morbidas, sed etiam si macras et exiles.

^f *Tantum iterum liber erit, ut si*, etc. Ita apud Ruthardum, ita in cod. mss. Vind. S. Faronis, S.

rum erit liber, ut si inquieto vel inobedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia attributa, et morbidis earum actibus universa fuerit cura exhibita, pastor earum in iudicio Domini absolutus dicat cum Propheta Domino: *Justitiam tuam non abscondi in corde meo, veritatem tuam et salutare tuum dixi* (Psal. xxxix): ipsi autem contemnentes spreverunt me. Et tunc demum inobedientibus curæ suæ ovibus ^b pœna sit eis prævalens ipsa mors. Ergo cum aliquis ^c suscipit nomen abbatis, duplici debet doctrina suis præesse discipulis; id est, omnia bona et sancta factis amplius, quam verbis ostendat. Ut capacibus discipulis mandata Domini verbis proponat; duris vero et simplicioribus factis suis divina præcepta demonstret. Omnia vero quæ discipulis docuerit esse contraria, ^d in suis factis indicet non agenda:

Germani utroque, et in editione Coloniensi. At in Regula ms. Magistri, apud Trithemium et Smaragdum, *Tantumdem iterum erit liber, ut si*. In Vict. p., *tandem*. In vulgatis deest particula *ut*; et ante *et pastor* pingitur punctum, ita ut nullus ex tota hac periodo sensus elici possit. In editione Colinaei ita legitur: « *Tantummodo apud Deum liber erit, si (postquam inquieto et inobedienti gregi pastoralis omnis diligentia fuerit attributa, et morbidis earum actibus universa cura exhibita) pastor ipse in iudicio Domini absolutus dicat, »* etc. Clarus est sensus et plausibilis. Itaque legendum puto hoc modo: *Tantum iterum liber erit si (ut inquieto, vel inobedienti gregi pastoris fuerit omnis diligentia attributa, et morbidis earum actibus universa cura exhibita) pastor earum in iudicio Domini absolutus dicat, etc.* Et particula *ut hoc loco est cum vel postquam*, ut sæpe apud classicos auctores.

^g *Iterum*. Nempe in iudicio, cum antea in vi a liber fuerit evadendo negligentis pastoris supplicium temporaneum.

^b *Pœna sit eis*. Est phrasid Hebraica, per quam redundat sæpe pronomen *is*, ut: *cujus participatio ejus in idipsum*.

^d *In suis factis*. In Canone Theodori archiepiscopi Cantuariensis legitur, *in operibus suis*. In epistola monachorum Laubiensium ad episcopos Rothardum Cameracensem et Notkerum Leodiensem, *in suis actibus* (Balduino, l. i Chron., cap. 103).

ne aliis prædicans ipse reprobis inveniatur (*I Cor. 11*): ne quando illi dicat Deus peccanti: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum: tu vero odisti disciplinam, et projectisti sermones meos post te (Psal. XLIX)*.^b Et qui in fratris tui oculo festucam videbas, in tuo trabem non vidisti (*Matth. VII*). Non ab eo persona in monasterio discernatur, non unus plus alio ametur, nisi quem in bonis actibus, aut obedientia invenerit meliorem. Non præponatur ingenuus^c ex servitio convertenti, nisi alia rationabilis causa existat. Quod si ita ratione dictante abbati visum fuerit, et de cujuslibet ordine id faciat: sin alias, propria teneant loca. Quia sive servus, sive liber, omnes in Christo unum sumus, et sub uno Domino æqualem servitutis militiam bajulamur (*I Cor. XII*): quia non est apud Deum personarum acceptio (*Rom. II*): sed solummodo in hac parte apud ipsum discernitur, si meliores [ab] aliis in operibus bonis et humiles inveniamur. Ergo æqualis sit ab eo om-

^a *Sermones meos post te*. Ita in Psalterio Romano.

^b *Et qui in fratris tui oculo*. Horatius, sat. 3, lib. 1, vers. 24:

Stultus et improbus hic amor est, dignusque notari,
Cum tua peribiles oculis mala lippus iuencis,
Cur in amicorum vitis iam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? ...

^c *Ex servitio convertenti*. Huc referri potest id quod scribit sanctus Leander, cap. 12 de Institutione Virginum: « Quas tibi facit, vel fecerit ancillas conditio pares, jam non pro nexu servitutis excules, sed pro paritate professionis honores. Quæ tecum Christo virginutatis stipendiis militat, pari tecum libertate exsultat. Nec sic vos provocamus ad humilitatem, ut illas superbia erigamus: quas dum tu accipis ut sorores, gratius illæ tibi sint famulæ, præbeantque obsequium, non servitute addictæ, sed libera charitate. Quoniam quidem non est personarum acceptio apud Deum, sed in distribuendo fides. Ubi pariter consulitur dominæ et ancillæ, ibi non eligitur domina, et reprobat ancilla. » Nec omitam præclare illud dictum a sancto Ambrosio, epist. 55: « Apud Dominum enim servitus et libertas æqua lance penduntur, cum nulla sit major dignitas quam servire Deo. » Quod non sint contemnendi servi, plura vide apud Macronium, lib. 1 Saturnal., cap. 11, et apud Agellium, lib. 11, cap. 48.

^d *In omnibus secundum merita disciplina*. Disciplina hoc loco est correctio, quæ adhibenda est pro ut quisque meruerit.

^e *In doctrina*, etc. Hic locus citatur in concilio Trosleiano, cap. 3, tom. III Conc. Galliæ.

^f *Argue, obsecra*, etc. Est merismus seu distributio, elegans figura, cum omnia simul accumulatur, ut postea debito ordine distribuantur; quod rite præstat sanctus Benedictus cum subjungit: « Indisciplinatos et inquietos debet durius arguere, obediens autem et mites et patientes, ut in melius proficiant obsecrare: contemnentem autem et negligentem ut increpet et corripat, admonemus. » Ubi etiam notandum est quam apposite hic sancti Pauli locus a sancto Benedicto expositus sit.

^g *Miscens temporibus tempora*. Tempora, id est, occasiones. Miscet temporibus tempora monasterii rector, cum, prudenter arrepta occasione, modo arguit, modo obsecrat, modo increpat, modo terret, modo blanditur. Omnia ergo cum temporis occasione faciendæ.

^h *Pium Patris*, etc. Declarat amplius quomodo est miscenda severitas lenitas. Cujus doctrinam tanquam sub ejus Regula nutritus sanctus Grego-

ribus charitas, una præbeatur^d in omnibus secundum merita disciplina. ^e In doctrina namque sua abbas apostolicam debet illam semper formam servare, in qua dicit: ^f *Argue, obsecra, increpa (II Tim. IV)*; id est, ^g miscens temporibus tempora, terroribus blandimenta; dirum magistri, ^h pium patris ostendat affectum. ⁱ Indisciplinatos et inquietos debet durius arguere, obediens autem et mites, et patientes, ut in melius proficiant obsecrare; negligentem et contemnentem, ut increpet et corripat, ^j ammonemus. ^k Neque dissimulet peccata delinquentium, sed mox, ut cœperint oriri, radicitus ea, ut prævalet, amputet, memor periculi Heli sacerdotis de Silo (*I Reg. 11*). Et honestiores quidem, atque intelligibiliores animos prima vel secunda admonitione verbis corripat: improbos autem et duos, ac superbos, vel inobedientes verberum vel corporis castigatione in ipso initio peccati coerceat: sciens scriptum: ^l *Stultus verbis non corrigitur (Prov. XVIII)*. Et iterum: ^m *Percute filium tuum virga, et*

rius Magnus mirifice illustrat parte II Curæ pastoralis, cap. 6: « Curandum quippe est ut rector subditis et matrem pietatis, et patrem exhibeat disciplinæ. » Et paulo post exponens illud Psalmistæ: *Virga tua et baculus tuus*. « Virga enim percutimur, et baculo sustentamur: si est ergo distinctio virgæ, quæ feriat, sit et consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit pietas, sed non amplius quam expedit parcens; ut, dum se in arce regiminis justitia clementiæ permiscet, is qui præest corda subditorum et terrendo de. ulceat, et tamen terroris reverentiam demulcendo constringat. » Sanctus Casarius epist. ad Oratoriam, « per virgæ disciplinam corrigas, per baculum vero disciplinam sustentens. » His adde illud Senecæ, lib. 1 de Clementia: « Officium bonorum parentum, qui objurgare liberos nonnunquam blande, nonnunquam minaciter solent, aliquando etiam admonere verberibus. » Ita se gerebat sanctus Maximus episcopus Reiensis, qui, ut in ejus Actis habetur: « Metuendus severitate, benignitate venerandus, auctoritatem humilitatis mansuetudine superabat. »

^l *Indisciplinatos*, etc. Præclare sanctus Gregor., lib. 11, epist. 8: « Boni te dulcem, pravi sentiant correctorem. »

^j *Ammonemus pro admonemus*. Ita passim scribitur in hoc Concordiæ codice mss, ut in Victorino utroque et S. Germ. Ita scripserunt veteres, ut docet Papyrianus apud Cassiodorum lib. de Orthographia: « Ad, præpositio interdum retinet d litteram ut, *adsert, adsuit*; interdum variat, ut, *ammonet, amminiculum*. » Et Bedæ, lib. de Orthographia. « Ad, euphoniæ causa in sequentem mutabitur, ut, *afficio, affluo, allido, ammonéo, annuo*. » Itaque ubique hanc scripturam retinemus.

^k *Neque dissimulet peccata*. Demissi est animi atque angusti pectoris dissimulare peccata delinquentium, nec illa corrigere: qualis fuit Claudius imperator, qui socordi lenitate universum imperium laefactavit: qui etsi bonus esset, tamen, ut de eo canit Ausonius (*In Casaribus Tetrast. 6*):

Non faciendo nocens, sed patiendo fuit.

Sic stolidus abbas, qui sibi barbam velli, ut aiunt, a subditis patitur, licet probus, nocens tamen est, non faciendo peccata, sed patiendo.

^l *Stultus verbis non corrigitur*. Prov. XVIII: *Stultus non recipit verba prudentiæ. Sed sanctus Benedictus videtur potius protulisse sensum quam verba.*

^m *Percute filium tuum virga*, etc. Prov. XXIII.

liberabis animam ejus a morte (Prov. xxiii). ^a Meminere debet semper abbas quod est, meminere quod dicitur; et scire, quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur. ^b Sciatque quam difficilem et arduam rem suscepit, regere animas, et multorum servire moribus: et ^c alium quidem blandimentis, alium vero increpationibus, alium suasionibus. Et secundum uniuscujusque qualitatem vel intelligentiam se omnibus conformet, ut non solum detrimenta gregis sibi commissi non patiat, verum in augmentatione boni gregis gaudeat. Ante omnia ne, dissimulans aut parvipendens salutem animarum sibi commissarum, ^d plus gerat sollicitudinem de rebus transitoriis et terrenis, atque caducis; sed semper cogitet quia animas suscepit regendas, de quibus rationem redditurus est. ^e Et, ne causetur de minore substantia, meminerit scriptum: Pri-

mum querite regnum Dei, et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. vi). Et iterum: *Nihil deest timentibus eum* (Psal. xxxiii). ^e Sciatque quia qui suscepit animas regendas, præparet se ad rationem reddendam: ^b et quantum sub cura sua fratrum se habere scierit numerum, agnoscat pro certo, quia in die iudicii ipsarum omnium animarum est redditurus Domino rationem, sine dubio addita et suæ animæ: et ita timens semper futuram discussionem pastoris de creditis ovibus, cum de alienis ⁱ ratiociniis cavet, redditur de suis sollicitus; et cum de monitionibus suis emendationem aliis subministrat, ipse efficitur a vitiis emendatus.

§ II.— EX REGULA SANCTI MACARII (cap. 5).

ⁱ Debetis, qui præestis, Patres, tales vos exhibere ^k ut ait Apostolus: *Estote forma credentibus*

Hoc etiam loco protulit potius sanctus Benedictus sensum quam verba. Nam ita habetur hic locus: *Noli subtrahere a puero disciplinam. Si enim percusseris eum virga, non morietur. Tu virga percutes eum, et animam ejus ab inferno liberabis.*

^a Meminere pro meminisse. Ita apud Keronem discipulum sancti Othmari in expositione Alamannica vocabulorum Regulæ sancti Benedicti, apud Smaragdum et sanctum Dunstanum et in ms. S. Faronis.

^b Sciatque quam difficilem. Præclare sane. Nam ut sapienter ait sanctus Gregorius, lib. i Curæ pastoralis, cap. 1: *« Ars est artium regimen animarum. »* Quarum tanta est varietas, ut plus dissideant inter se moribus, ingeniis, propensionibus, studiis et affectibus, quam hominum ora et vultus lineamentis.

^c Alium quidem blandimentis, etc. Subaudi verbum *regere*.

^d Plus gerat sollicitudinem, etc. Ita in mss. cod. Vind., S. Ebrul, et S. Germ. min. Ita apud Smaragdum. In vulgatis: *Non plus gerat*, etc. Sed hæc negationem superfluum esse arbitror, quia antea scriptum est, *Ne dissimulans*: Nimia autem rerum temporalium in prælatiis cura quantum mali pariat sic docet sanctus Gregorius Magnus parte ii Curæ pastoralis, cap. 7: *« Sicque fit ut dum urgeri se mundanis tumultibus gaudent (rectores) interna, quæ alios docere debuerant, ignorent. Unde subjectorum quoque procul dubio vita torpescit; quia, cum proficere spiritualiter sibi appetit, in exemplo ejus qui prælati est, quasi in obstaculo itineris, offendit. Langente enim capite incassum membra vigent; et in exploratione hostium frustra exercitus sequitur, si ab ipso duce itineris erratur. Nulla subditorum mentes exhortatio sublevat, eorumque culpas increpatione nulla castigat. »* Sed quomodo circa hæc se gerere debeat prælatus, optime docet epistola monachorum Laubiensium ad episcopos Rothardum Cameracensem et Notkerum Leodiensem, cujus locum subjiciam, quia mirifice sancti Benedicti doctrinam illustrat. *« Nobiscum providentis abbatem qui hoc sit quod dicatur, id est, ut et corporibus paterno affectu necessariam curam impendat, et animarum salutem pastoris vigilantia non negligat: sicque interiorum curam in exteriorum occupatione non minuens, et exteriorum providentiam in interiorum sollicitudine non relinquat: ne aut exterioribus deditus ab intimis corruat, aut solum interioribus occupatus quæ foris debet, proximis non impendat. »* Quod facile præstabit, si hoc sancti Gregorii consilium cap. citato sequatur: *« Sæcularia itaque negotia aliquando ex compassione toleranda sunt, nunquam vero ex amore requirenda: ne, cum mentem*

diligentis aggravant, hanc suo victam pondere ad ima de cœlestibus immergant. » Recte, quia id quod ex amore suscipitur, ægre relinquitur. Hic autem ex amore sæcularia amplectitur, qui seu per agros seu per plat. as civitatum volitare delectatur.

^e Et, ne causetur de minori forte substantia. Causari hoc loco est excusationem et defensionem afferre. Ulpianus, ff. l. 2, § *si non propter, si quis cautionibus*, etc. *« Neque iterum mittendum est ei, si quid sit, quod ei imputetur causari tempestatem, vel vim fluminis. »* Tertullianus, lib. de Fuga in persecutione: *« Ne, ut nunc facis, de carnis quidem infirmitate causeris, de spiritus autem firmitate dissimules. »* Rufinus, lib. ii de Vitis Patrum: *« Et cum causaretur non inveniri navigium. »* Hinc causatio, prætextus, defensio, excusatio. Tertullianus, lib. de Corona militis: *« Cæterum subvertit omnem substantiam sacramenti causatio hujusmodi. »* Item, lib. de Exhortatione ad castitatem. *« Scio quibus causationibus coloremus insatiabilem carnis cupiditatem. »* Hæc autem verba: *Et, ne causetur de minori forte substantia*, incipiunt periodum, et jungenda cum sequentibus: *Meminerit scriptum, etc.*

^f Nihil deest timentibus eum. Ita in Psalterio Romano.

^g Sciatque quia qui suscepit animas regendas, præparet se. Ita in Regula ms. Magistri, in ms. cod. Vind., in vetusta editione Parisiensi, ubi tamen habetur, *suscepit*, in cod. mss. S. Faronis, utroque S. Germ.; recte. In Parisiensi recentiore editione: *Sciatque, quia suscepit animas regendas, et præparet se*. Ferenda utique lectio. Apud sanctum Dunstanum et Smaragdum: *Sciatque qui suscipit animas regendas, præparet se*. Videtur deesse particula, *quia*. Lege ergo, ut in nostra Concordia, *Sciatque quia qui suscepit animas regendas, præparet se*. Estque ellipsis, qua interdum ulitur sanctus Benedictus, ut supra, et alibi infra, et subaudi, *neesse est*. Quasi dicat, *Neesse est ut præparet se*.

^h Et quantum sub cura sua, etc. In Canone Theodori Anglorum episcopi, de ordinatione ab atisæ: *« Et quantas sub cura sua animas habuerit, ipsas sine dubio ante sedem majestatis suæ sit latura. »*

ⁱ Ratiociniis. Ratiocinium est ratio quæ redditur. Cod. L. Actuarii, De erogatione militaris anno.æ. *Cujus ratiocinia pertractant*. Et lib. viii Codicis exstat titulus 13, de Ratiociniis operum publicorum.

^j Debetis. Hoc caput exstat in cod. ms. Floriacensis cœnobii, in Regula quæ appellatur Scapionis, Macarii, Paphnutii, alterius Macarii, etc., et edita est Romæ cum operibus Cassiani.

^k Ut Apostolus ait: *Estote*. Locus citatur non prout est in Apostolo, sed textum auctoris accommodatur.

(I *Thess.* 1). Hoc est, ^a pro qualitate quæ mysticæ pietatis et veritatis fuit, animas ad cœlestia de terrenis erigere, dicente Apostolo : *Argue, increpa, obsecra cum omni patientia et doctrina* (II *Tim.* iv). Et alio loco inquit : *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in Spiritu mansuetudinis?* (I *Cor.* iv.) Decernendum est ab illo qui præest qualiter circa singulos debeat pietatis officium monstrare, æquitatem ^b tenere [debet] non immemor Domini dicentis : *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (*Matth.* vii).

§ III. — EX REGULA PATRUM (cap. 11).

^c Abbatii vero nulli liceat ^d sibi quidquam proprie vindicare, cum omnia, Deo propitio, in illius maneat potestate. ^e Si quis vero, quod in regula ^f junioribus prohibetur, sibi aliquid ^g ex successione parentum, seu quolibet modo, vel donato retinere ^B præsumperit, et non omnia in commune posuerit, a fratribus arguatur; si in vitio perstiterit, ad no-

^a *Pro qualitate quæ mysticæ, etc.* Pronomen quæ transpositum, et subaudiendum demonstrativum, eorum, et ita locus construendus, ut sensus elici possit. *Pro qualitate mysticæ pietatis et veritatis eorum, quæ fuit, etc.*

^b *Tenere debet. τὸ debet* redundat.

^c *Abba i vero nulli liceat, etc.* Hoc capitulum reperitur in tertia Regula cod. Flor. supra citati, cujus initium est : *Cum in nomine Domini una cum fratribus.*

^d *Sibi quidquam proprie vindicare.* Hic notandum est abbates et prælatos monasteriorum non esse dominos bonorum quæ sunt in monasteriis, sed administratores duntaxat, ut habetur cap. *Fraternit.* De donat., etc., ac proinde debere illa tantum in eos usus distribuere, ad quos ordinata sunt et destinata, ut recte docet Navarrus in cap. *Nul. am.* 18, qu. 3, n. 6. Quod si ea in usus profanos ac inutiles, ac contra Regulam atque instituta sæ religionis profundant, peccant mortaliter, et sunt proprietarii, ut docet Rodericus tom. III, de Regul., qu. 29, art. 10.

^e *Si quis.* Abbas videlicet.

^f *Junioribus.* Id est, inferioribus, subditis.

^g *Ex successione parentum.* Quod olim poterant monachi parentum hæreditatem adire, infra dicitur.

^b *Illud quoque.* Hæc invenire est in eadem Regula ms. cod. Flor.

¹ *Aut pro negligentia arguendi sunt.* Si nimirum tardius ad mensam accedant, aut ibi quidpiam quod minus deceat monachus faciant.

ⁱ *Aut spiritali debent sermone imbuere.* Cum nimirum prior de lectura aliquid dicit quod sit ad edificationem, ut infra habetur in Regula sancti Benedicti.

^k *Quapropter, o duces.* Hæc habentur in editis Orsiesii.

¹ *Apud quos inveniuntur, K sive I, etc.* In libro Orsiesii edito hæc corrupta sunt. In codice Vindocinensi ita leguntur : *Et apud quos inveniuntur charitas sive justitia, sive æquitas, sive amor.* Sed hæc lectio manat a quodam correctore, qui divinare voluit quid sibi vellent huiusmodi litteræ quarum sensus pendet ex Vita sancti Pachomii, cujus sanctus Orsiesius fuit discipulus, apud Palladium cap. de Tabennesiotis; Sozomenum lib. III Hist. Eccl., cap. 13, et Nicephorum Callistum, lib. IX Hist. Eccl., cap. 14, qui dicunt monachos sancti Pachomii olim in quatuor et viginti classes seu domos fuisse divisos, et singulis earum nomen unius ex quatuor et viginti litteris Græcis fuisse impositum nempe *alpha, beta, etc.*, convenienter moribus monachorum, qui per ejusmodi classes essent divisi; ita ut simpliciorum

titiam episcopi deferatur : quod si ab episcopo correptus, nec sic emendaverit, deponatur.

§ IV. — Item ejusdem (cap. 11).

^b Illud quoque statuimus ut abbates omni tempore cum fratribus reficiant : quia eo tempore quo fratres ⁱ aut pro negligentia arguere, ^j aut spiritali debent sermone imbuere, absque certa necessitate se remove non debent.

§ V. EX LIBRO ORSIESII AD MONACHOS.

^k Quapropter, o duces et præpositi monasteriorum ac domorum, quibus crediti sunt homines, et ¹ apud quos inveniuntur **K**, sive **I**, sive **E**, sive **A** (ut in commune dicam), quibus crediti sunt homines singuli cum turmis suis expectantes Salvatoris adventum; ut in conspectu illius ornatum armis exercitum præparetis; ^m ne refrigeretis eos in carnalibus, et spiritalia non tribuatis alimenta : aut rursum doceatis spiritalia, et in carnalibus affligatis,

classi nomen imponeretur **ι**, morosiorum classi **ξ**, vel **ζ**, etc. Fuit hæc olim consuetudo, ut quibusdam hominibus nomen alicujus ex quatuor et viginti litteris imponeretur ob diversa eorum studia et mores, atque etiam corporis deformitates. Nam Valerius Crassus tribunus militum sub Tiberio Βῆτα est appellatus, eo quod herba, quam Latini betam vocant, libenter vesceretur. Orpyllis Cyzicenum scortum Γάμμα appellabatur. Antenor, qui Cretensium historiam scripsit, Δάλα cognominatus est, quod bonus esset, nam Cretenses bonum δάλον dicunt. Apollonius, temporibus regis Philippi oris astronomia clarus, Εφελον appellatus est a figura E, quam luna in suo cursu describit, in quo ille multum studii contulerat. Satyrus, Aristarchi familiaris, Ζητα est nuncupatus ab investigandi rerum causas studio : nam ζητα est investigo. Æsopus ab Iamone hero Θητα est appellatus : nam θητες Græcis servi dicuntur. Pythagoras, qui numeros omnes descripsit a tertia littera Γμμα est appellatus. Cypseli, Corinthiorum tyranni mater, quod pedibus vulga esset et clauda, Λαμβδα a Pythio Apolline appellata est. Hæc habet Ptolemaeus Hephæstion lib. v novæ Hist., in Bibliotheca Photii, n. 190. Idem de matre Cypseli referunt i elladius in Chrestomathia, apud Photium, n. 279, et Herodotus lib. v, apud quos tamen male legitur λαδα, pro λαμβδα. Ptolemaeus Hephæstion et Helladius nescio quid de Moyse nugantur, cum aiunt illum appellatum fuisse Ἄλφα, a nomine ἄλφος, id est, vitiligio, quod corpus vitiligine distinctum haberet. Fabula nata videtur ex eo quod Moyses manum a Deo in sinum mittere jussus eam inde lepra maculatam retulerit. Eratosthenes Βητα dictus est, quod summis proximis in omni disciplinarum genere secundas teneret, ut scribit Hesychius Illustris libello de Philosophis : Nec Christus Dominus huiusmodi a litteris appellationem repudiavit. Nam Apocalyps. i se ipse nominat Ἄλφα et Ὠμεγα. Est enim ipse prima rerum creaturarum causa, et finis ultimus ad quem ipse referuntur. Sed de his satis. Cum igitur sanctus Orsiesius scribit. *Apud quos inveniuntur K, sive I, etc.*, id est, vos præpositi domorum seu classium monasterii, in quibus sunt discipuli seu monachi, quorum ingenia, et mores sub huiusmodi elementorum figuris designantur, etc.

^m *Ne refrigeretis eos, etc.* Sensus istorum est. Ne ita suppedietis temporalia discipulis vestris, ut spiritalia subtrahatis; nec ita spiritalia subministretis, ut temporalia subducatis : sed utraque pro necessitate conferite.

in escis videlicet et vestitu : sed et spiritales et carnales cibos pariter tribuit; et nullam delis eis occasionem negligentiae. Aut quæ est ista justitia, ut fratres affligamus labore, et ipsi vacemus otio? aut imponamus eis jugum quod ipsi ferre non possumus? Legimus enim in Evangelio : *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (Matth. vii). Unde et laborem et refrigerium cum ipsis habeamus communia : nec discipulos servos putemus, et illorum tribulatio sit nostra lætitia : ne evangelicus nos cum Phariseis sermo corripiat : *Væ vobis legis peritis, qui ligatis onera importabilia, et imponitis ea super humeros hominum, et ipsi ne digito quidem audetis attingere* (Luc. xi). Sicut aliqui attendentes semetipsos, ut viventes juxta mandatum Dei sibi loquantur et dicant : Quid mihi est cum aliis? ego vero ut serviam Deo et ejus mandata implere possim, non ad me pertinet quid alii faciant? Hos Ezechiel corripit dicens (C. xxxiv) : *o pastores Israel, nunquid pascunt semetipsos pastores? nonne oves pascunt? ecce lac comedebatis, et lanis operiebamini. Quod pingue lac immolastis et quod infirmum non confortastis; et quod confractum est, non ligastis, quod errabat, non reduxistis; quod perierat, non requisistis, quod forte erat, fecistis labore deficere, et dispersistis oves meas. Propterea ipse Dominus ad judicium veniet cum senioribus et principibus suis, complebitur illud in nobis. Exatores vestri depradantur vos, et qui repetunt, errare vos faciunt. Qui magis audire debemus : Beata terra, cujus rex filius ingenui, et principes tui in tempore comedunt in fortitudine, et non confunduntur* (Ecl. x). Ideo, o homo, usque ad unam animam, quæ tibi credita est, monere non cesses, et docere quæ sancta sunt, et teipsum bonorum operum præbere exemplum : et cavere quam maxime ne alterum oderis; sed cunctis exhibeas æqualitatem : ne forte, quem tu diligis, Deus oderit; et quem tu odisti, Deus diligat. Nulli erranti pro amicitia

^a *O Pastores Israel.* In versione communi : *Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne greges a pastoribus vascuntur?* Sed idem est sensus.

^b *Quod errabat.* Ita in textu Græco : τὸ πλανώμενον. In versione Vulgata, *quod abjectum est.*

^c *Quod forte erat fecistis labore deficere.* Juxta textum Græcum : καὶ τὸ ἰσχυρὸν κατεργάσασθε μόχθῳ, id est, et forte afflixistis labore. In versione Vulgata : *Sed cum austeritate imperabatis eis, et cum potentia.*

^d *Filius ingenui.* Ut in textu Græco : υἱὸς ἐλευθέρου. In versione Vulgata, *nobilis.*

^e *Sedeas in locis humilioribus.* Respicit ad articulum 128 Regulæ sancti Pachomii : « Præpositus non inelrietur : nec selead in humilioribus locis juxta vasa monasterii. » Intelligit cellarium, a quo præpositus arceat.

^f *Pater noster.* Intelligit sanctum Pachomium, cujus discipulus fuit sanctus Orsiesius.

^g *De præpositis domorum.* Præpositi domorum sunt ii qui præstant ædibus, seu classibus, in quas divisum erat monasterium sancti Pachomii, ut supra dictum est.

^h *De principibus monasteriorum.* Principes monasteriorum sunt abbates; ita appellantur in Regula

A consentias, et alterum premas, et alterum subleves, et pereat labor tuus : * non selead in locis humilioribus, in quibus ^f Pater noster præcipit penitus non sedendum. Caveant præpositi domorum, ne forsitan quilibet unus e fratribus injuriam præposito fecerit et iratus ille discernat et dicat : Quid causæ habeo ad hominem contemptorem? faciat quod vult, ad me non pertinet. O homo, quid hæc loqueris? intellige quo furore supereris, et quod odium occupaverit cor tuum, ut magis tuo vitio quam tuo peccato frater pereat, cui debes ignoscere, et eum suscipere poenitentem, ut possis illud Evangelii dicere : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris.* Si ergo vis ut Deus tua peccata dimittat, et tu dimitte fratri tuo quidquid illud est quod in te peccavit.

§ VI. — *Item ipsius.*

Ex quibus omnibus discimus quod oporteat nos stare ante tribunal Christi, et de singulis non solum operibus, sed et cogitationibus judicari : et post rationem vitæ nostræ etiam pro aliis qui nobis crediti sunt reddituros esse similiter rationem. Et hoc non solum ^g de præpositis domorum audiendum est, sed et ^h de principibus monasteriorum, et de singulis fratribus qui reputantur in plebem, quod omnes invicem debent onera sua portare, ut adimpleant legem Christi (Gal. vi)

§ VII. — *Item ejusdem.*

C Vos ergo monasteriorum principes, estote solliciti et adhibete omnem curam pro fratribus cum justitia et timore Dei. Ne abutamini potestate in superbia, sed ⁱ exemplum præbete vos cunctis, et subdito gregi, sicut et Dominus noster in omnibus se exemplum præbuit. Qui posuit quasi oves familias, ut misereamini gregi vobis credito, et memineritis apostolicæ sententiæ, in qua ait : ^j *Nihil subtraxi, ut non annuntiarem vobis ^k voluntatem Dei.* Et iterum : *Non*

sancti Pachomii, cui addictus erat sanctus Orsiesius. Art. 8 : « Vel monasterii principe disputante. » Vicuntur et Patres monasteriorum in eadem Regula, art. 18 : « Nuntiabit Patri monasterii. » Art. 33 : « Nisi Pater monaste ii præceperit. »

ⁱ *Exemplum vos præbete.* Nihil est tam efficax ad subditorum salutem promovendam, quam prælatorum exemplum : τὰ ὑποδείγματα μᾶλλον ἐνεργητέρα εἰσι, id est, exempla sunt (dictis) efficaciora, inquit sanctus Dorotheus, doct. 17. Quod bene monebat Chærem non apud Cassianum Coll. 11, cap. 4 : « Nunquam erit efficax instrumentis auctoritas, nisi eam electu operis sui cordi affixerit audientis. » Et Cassiodorus lib. 1 Variarum, epist. 4 : « Facilis recti persuasor est. innocuus judex, sub cuius prælicabili conversatione pudet mores probabiles non habere. » Et lib. vi, epist. 2 : « Prima æquitas est, a se præsules inchoare. » Prælati docens et non faciens est cymbalum tinniens, et crotalus crepitans. His accedat, quod præsul non audet in aliis corrigere id in quo se novit delinquere : « Suos actus nullus damnat in altero, » ait Cassiodorus epist. citata.

^j *Nihil subtraxi.* In versione Vulgata, ut in textu Græco : *Nihil subtraxerim vobis utilium.*

^k *Voluntatem.* In textu Græco : βουλῆν, id est, con silium, ut est in versione Vulgata.

cessavi ^a *deprecando unumquemque vestrum, et docendo vos publice* (Act. x). Videte quanta viscera misericordiae fuerint in homine Dei, qui non solum sollicitus est pro omnibus ecclesiis, sed languet cum languentibus, et omnium sustinet passiones. Caveamus ne per nostram negligentiam aliquis scandalizetur et cœruat, et obliviscamur verborum Domini Salvatoris qui in Evangelio loquitur: *Pater, quos dedisti mihi, non perdidisti ex eis aliquem* (Joan. xvii). Nullam animam contemnamus, ^b ne quisquam per nostram duritiam pereat. Si enim aliquis propter nos mortuus fuerit, anima nostra pro illius anima tenebitur in reatu. Quod quidem et ^c Pater noster indesinenter nobis solbat inculcare, et monebat, ne impleretur in nobis illud eloquium: *Singuli opprimunt proximum suum. Et iterum: Si invicem mordetis et devoratis, videte ne invicem consumamini* (Gal. v). Ex quo apparet, quod, qui alterius servat animam, custos animæ suæ sit. Sed et vos, ^d qui secundi estis monasteriis, primos vos exhibete virtutibus, ne quis vitio vestro pereat: ne incurritis in illud opprobrium, in quo incurrit ille qui comedit et bibit cum ebriis, et non dedit in tempore suo conservis cibaria (Matth. xxiv).

§ VIII. — *Item ejusdem.*

Et vos, Patres, nolite provocare ad iracundiam filios vestros; sed enutrite eos in disciplina et admonitione: et scitote, quod cui plus datum est, plus quæritur ab eo; et cui plus creditum est, amplius exigitur (Ephes. vi; Coloss. iii). Nec tantum ea consideretis quæ vobis prosunt; sed et illa quæ proxi-

^a *Deprecando.* In textu Græco: *μετὰ δακρύων νοουμένων*, id est, cum lacrymis monens, ut in versione communi.

^b *Ne quis per nostram duritiam pereat.* Quam perniciosa sit nimia rectorum severitas ex subjecto patebit exemplo. Quondam prope Salizburgum in monasterio sanctæ Erentrudis quædam erat abbatissa nomine Wiradis, severa nimis in sanctimonialibus. Huic erat frater sanctissimus nomine Mazalinus, abbas monasterii sancti Petri, non procul ab eadem urbe. Accidit igitur ut quædam sanctimonialis monasterii sanctæ Erentrudis conceptu fetu alvum duceret. Imminente partu misera illa hinc ignominiam, hinc verberum atrocitatem metuens in sacellum sancti Viti se contulit, oravitque ut tantis miseriis levaretur. Post orationem obdormivit, sed expergefata nihil consolationis retulit. Desperata fetum diabolo in æternam damnationem transcripsit. Tum vir Dei Mazalinus in cella orans vidit demones lætos admodum coram se transeuntes. Quid rerum esset, eos interrogavit. Illi grande negotium esse responderunt. Præcepit vir Dei, ut eo peracio ad se quamprimum redirent. Euntes illi puerum natum repererunt, et subito raptum ad sanctum Mazalinum tulerunt, ei rem gestam narrantes. Eos per Deum sanctus abbas adjuravit, ut puerum sibi traderent. Qui parere coacti, infante in cellam viri Dei projecto, abierunt. Surgens sanctus Mazalinus cum puero ante auroram ad sororem abbatissam venit, puerum dedit; et re gesta ex ordine narrata eam ob sævitiam severius adhibuit, puerumque baptizari jussit.

^c *Pater noster.* Sanctus Pachomius.

^d *Qui secundi estis monasteriis.* Id est, præpositi monasteriorum, secundi post abbates. Quia in hoc libro Orsiesii mentio fit superiorum diversi generis,

et impleatur in vobis Scriptura dicens: *Quia vos sequimini unusquisque utilitatem domus suæ* (Agg. i).

§ IX. — *Item ejusdem.*

Sæpius dicam, et eadem repetam. ^e Cavete, ne alios diligatis, et alios oderitis; ne hunc sustentetis, et illum neglegatis: et cassus inveniat labor vester, et omnis sudor pereat; et quando exieritis de corpore, et de mundi hujus turbine liberati portum vos putaveritis quietis intrare, tunc inveniat in justitiæ naufragia; et in qua mensura mensi estis remetiat vobis ab eo qui personas in judicio non accipit. Si quid mortale aut aliquid turpitudinis ob negligentiam præpositorum in domibus commissum fuerit, ^f post illorum propria supplicia, præpositus quoque reus tenebitur et criminis. Quod semper nobis sanctæ memoriæ ^g Pater noster solebat ingerere.

§ X. — *Item ejusdem.*

Vos igitur qui estis ^h principes monasteriorum, si quos aliqua re videritis indigere, et esse in angustia constitutos, nolite eos negligere, scientes quod redditori estis rationem pro omni grege, super quem vos Spiritus sanctus constituit inspicere et ⁱ pascere Ecclesiam Dei, quam acquisivit ^j proprio sanguine (Act. xx). Propterea nos qui fortiores sumus, debemus infirmitates invalidorum ^k portare, et non nobismetipsis placere, sed proximo in ^l bonum ad ædificationem (Rom. xv). Nam Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me* (Psal. lxxviii).

§ XI. — *EX EPISTOLA SANCTI CÆSARII.*

^m Cum vero annuntiandum verbum Dei te fratri-

notandum est plura monasteria a sancto Pachomio, cujus fuit Orsiesius discipulus, ædificata fuisse, quæ in multas classes seu domos distincta erant, et domus in cellas. Itaque in singulis monasteriis hi erant superiores: primo princeps monasterii, qui et abbas; post eum præpositus, qui appellatur secundus monasterii; deinde erant singularum domorum, seu classium præpositi, et post eos secundi singularum domorum, ut videre est in eodem Orsiesii libro. Secundus in monasterio, id est præpositus appellatur a Zacharia papa in Dialogis *δευτερεύων*, ^a, *δευτερος*; id est, secundus.

^e *Cavete ne alios diligatis, etc.* Idem sanctus Orsiesius supra, ^c Ne alterum ames, et alterum oderis, sed cunctis exhibeas æqualitatem.

^f *Post illorum.* Qui peccaverunt videlicet.

^g *Pater noster.* Sanctus Pachomius.

^h *Principes monasteriorum.* Id est abbates, ut supra notatum est.

ⁱ *Pascere.* Ita in textu Græco: *ποιμαίνειν*. In versione communi: *regere*.

^j *Proprio sanguine.* Ut in textu Græco: *ιδίου αίματος*. In versione communi: *Sanguine suo*.

^k *Portare.* Ut in textu Græco: *βαστάζειν*. In versione communi: *sustinere*.

^l *In bonum.* In excuso Orsiesii libro: *In bono; male.* In textu Græco: *εις αγαθόν*, ut in versione communi.

^m *Cum vero.* Hoc fragmentum est epistolæ sancti Cæsarii episcopi Arelatensis ad Oratoriam abbatissam, quod etiam habetur in Concilio Aquisgranensis lib. ii de institutione sanctimonialium, cap. 7, licet fusius, quamvis multa hic habeantur, quæ non existant in citato concilii libro. Auctor autem noster pro more suo femininum genus in masculinum mutavit.

bus affectaveris, seu pro utilitate animarum, tenoreque regulæ constituendo necessitas incubuerit ^a altercandi, prius cauta consideratione perpensa, ut quod ore promis, factis impleas, ut quod aliis prædicas, operibus præbeas: scilicet ut in tuis humeris atque cervicibus prius sentias, utrum gravibus aut levibus oneribus colla fratrum onustes; verbi gratia, si jejunium super quotidianum, vel abstinentiam ^b extra consuetudinem, nec non, ut assolet, plus solito in synaxi psalmos placuerit decantare. Primus in ecclesia inveniaris, et postremus exeat; primus suscipias laborem, posterior solvas; et in quotidiano corporis alimento atque communi cibo par sis his cum quibus pari in mensa uteris ^c consensu; iisdem denique et tu quibus fratres ferculorum saporibus delectare; et æqualia vobis cibaria potionesque communes exhibeant discoferi vel pincernæ. Primatumque tuum, quem prior ad mensam tenes, primus ad virtutem parcimonix vindices, ut abstinentiam, quam lingua prædicat, proximæ fauces vel vicinus sentiat stomachus. Ne forte subditi audientes tacitis cogitationibus dicant. ^d O quam pulchre nobis abstinentiam prædicat plenus venter, et ^e contentos nos jubet esse vilissimis cibus ac poculis, accuratis cibus poculisque refertum guttur et eructans. Illa enim de abstinentia prædicatio acceptabilis est, quam lurida jejuniis ora decantant. Et in his omnibus hoc noveris convenire, ut angusti callis itinera, per quæ socios ammones ^f gradi, prior ipse gradiaris. Omnia quæ agenda sunt ante factis impleas, ut postmodum ductilis tuba ex percussione perducta rectius ^C erumpas in voce propter illud Dominicum: *Quicumque, inquit, scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, et reliqua (Matth. xviii)*. Inter cætera cum magna tibi cautela custodiendum est, ut omnes in monasterio, quorum gubernacula tuis æqualiter imposuisti cervicibus, diligas: ne unum plus minusve ames; ^g sed cuncta quæ sunt, in quo pos-

^a *Altercandi*. Altercari hoc loco non est *ᾠλογεῖσθαι*, id est, contendere, sed disserere, ratiocinari. Glossæ veteres: *Altercatur, διαλέγεται*, id est, disserit, ratiocinatur.

^b *Extra consuetudinem*. Ita in cod. Vind., sed videtur deesse verbum, *præcipere*, aut quid simile ut sensus ita procedat: *Prius sentias utrum gravibus aut levibus oneribus colla fratrum onustes; verbi gratia, si jejunium super quotidianum, vel abstinentiam extra consuetudinem præcipere: nec non, ut assolet, plus solito in synaxi psalmos placuerit decantare. Primus in ecclesia inveniaris.*

^c *Consensu*. Lege, *consensu*, ut in capite concilii citato.

^d *O quam pulchre nobis abstinentiam prædicat*. Recte: nam; ut ait Juvenalis sat. 1:

Probitas laudatur, et algat.

Facile est saturo ventre sobrietatem laudare: « Plenus venter facile de jejuniis disputat, » inquit sanctus Hieronymus, epist. ad Paulinum.

^e *Et contentos non jubet esse*. His satis quadrat locus Juvenalis, sat. 5:

Aspice quam longo distendat pectore lancem
Quæ fertur domino squilla, et quibus undique septa
Asparagus: qua despiciat convivia cauda,
Dum venit excelsis manibus sublata ministri.

sibilitas exstat, æquo moderamine disponas, parique moderatione dispenses, ac parem eis charitatem impertias: et non quibuslibet per privatum amorem, sed cunctis secundum merita singulorum, quæ sunt necessaria, largiaris. Non qui tibi vultu intuituque placuerit, ^h non quem tibi ad oculum cognoveris, vel a cuius blandiori fueris obsequio delinitus, sed quem amor Christi, et religiosior commendaverit vita, ⁱ præponas.

§ XII. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 2).

^j Abbas citra languoris necessitatem cibus in conspectu pariter cum fratribus sumat: neque cultius quam ea quæ in commune consistunt, præparari sibi quidpiam expetat. Sicque fiat ut, dum præsens est, omnia diligenter administrentur; et dum communia sunt, salubriter et cum charitate sumantur. Æqualia quippe erunt mensarum omnium fercula ^k simillimisque alimentis cuncti reficiendi sunt fratres.

§ XIII. EX REGULA SANCTI FRUTUOSI EPISCOPI (cap. 20).

Abbas vel præpositus divinis semper officiis et vigiliis intersint; et prius ipsi agant, quod alios docent.

§ XIV. — EX REGULA FERREOLI (cap. 37).

^l Ut abbatem cunctis quibus præest monachis strenuitas quidem, sed mansuetudo et potius vita commendet: ita ut illum sanctum magis timeant quam severum et plus [in] metuant quod meritis est primus quam quod honore primarius. ^m Habeat enim in correptione modum et in familiaritate temperamentum; eritque in cunctis ita moribus dispensatus, ut et blandimento vocet et terrore castiget, faciens se ab omnibus, eo quod vitia oderit, plus amari. Tota enim ejus conversatio erit quasi positum fundamentum ut in eo superædificetur quisquis imitatione illius optat bonis Deo meritis proximare. ⁿ Nullus ab ipso erit potestate, sed ratione damnandus; nec tamen ita illi quisquam familiaris, ut cæ-

Sed tibi dimidio constrictus cammaras ovo
Ponitur exigua feralis cona patella.
Lise Venafano piscem perfundit: at is, qui
Pallidus affertur misero tibi canis, olebit
Laterneam. Illud enim vestris datur alveolis, quod
Canna Micipsarum prora subvexit acuta.

^f *Gradi*. In citato concilio legitur: *Gradiendum*.

^g *Sed cuncta, quæ sunt*. Deesse videntur hæc verba in monasterio. Vel certe hæc verba, *quæ sunt*, redundant.

^h *Non quem tibi ad oculum*. Ita in concilio citato. Sed in ms. nostro cod. obliteratum apparet verbum, *Servire*: quod sane restituendum.

ⁱ *Præponas*. Addidi hoc verbum ex præfato concilio.

^j *Abbas*. Hæc habentur in regula sancti Isidori excusa cap. 9. Quod autem debeat abbas cum fratribus reficere, fusius infra disputabitur.

^k *Simillimisque alimentis*, etc. Quidam tamen Patres aliter censuerunt delicate in mundo enutritis aliis indulgentes, de quo infra.

^l *Ut abbatem*. Videtur deesse verbum, *oportet*, vel quid simile.

^m *Habeat in correptione modum*. Nam correptio sanare debet, non vulnerare. Vide supra.

ⁿ *Nullus ab ipso erit potestate, sed ratione damnandus*. Ex his manifestum est non oportere abbatem

teris plus præsumat; neque ita offensus, ut ad veniam expleta contritione non redeat. Convenit namque illi omnes timere, qui timetur ab omnibus, totoque studio atque industria providere, ne aliquis ex his quos regendos propria cura suscepit, adverso quolibet casu discedat de numero. Et ideo plurimis medicamentis necesse est illum subvenire monachorum languoribus, et ægritudinibus mentium remedium curæ spiritualis inferre. Hoc est, si superbum viderit, jugi exhortatione humilitatis porrigat potionem; si iracundum, patientiæ illi afferat unguentum; si mendacium sectantem, veritatis ministret antidotum: beati in hoc ipso Apostoli monitis excitatus, qui dicit: *Attende tibi et doctrinæ, insta in illis. Hoc enim faciens et teipsum salvum facies, et eos qui te audiunt* (I Tim. 1v). Et iterum ad Timotheum: *Formam habe sanorum verborum, quæ a me audisti in fide et dilectione in Christo Jesu* (II Tim. 1). Et iterum: *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac evangelistæ, ministerium tuum imple* (II Tim. 1v). Similiter et beatus Petrus scribens: *Seniores qui in vobis sunt obsecro conensor, et testis Christi passionum, et ejus quæ incipiet revelari a gloriæ socius, pacite qui in vobis est gregem Dei* (I Petr. v). Et addidit: *Neque quasi dominantes in clero, sed forma estote gregi, ut cum apparuerit princeps pastorum, percipiatis illam floridam et immarcessibilem gloriæ coronam* (Ibid.). Jeremias quoque sanctissimus in persona Domini ait: *Dabo vobis pastores secundum cor meum, et pascent vos scientia et doctrina* (Jer. 11). Et iterum: *Hæc dicit Adonai Dominus ad pasto-*

uti libera et absoluta potestate, sed omnia ratione metiri, ut monet sanctus Benedictus, cap. 74: « Qui abbas non conturbet gregem sibi commissum, nec quasi libera utens potestate injuste disponat aliquid. » Et sanctus Orsiesius. « Ne abutamini potestate in superbia. » Et Ezechielis cap. xxxiv malis pastoribus exprobratur: *Sed cum austeritate imperabatis et cum potentia.* Et præclare sane Theodoricus rex apud Cassiodorum lib. 1 Var. ep. 12: « Et quamquam potestati nostræ, Deo favente, subjaceat omne quod volumus, voluntatem tamen nostram de ratione metimur; ut illud magis æstimemus elegisse, quod cunctos dignum est approbare. » Ita se gerebat sanctus Fulgentius episcopus Ruspensis, « qui (ut in ejus Actis habetur) nullis cum typho dominationis sæcularis, quamvis parvulis, imperabat. » Sit ergo abbas, ut de Nerva imperatore scribit Ausonius,

Princeps nomine, mente parens.

Paterna mansuetudine imperet, non regio supercilio.

^a *Gloriæ socius.* In versione communi: *Gloriæ communicator.* In textu Græco δόξης κοινωνός, id est, gloriæ particeps; ita ut, *communicator*, sumatur intransitive, ut aliquando verbum *communico*. Itaque, *socius*, hoc loco nihil aliud est quam particeps.

^b *Sed forma estote gregis.* In editione Vulgata, ut in textu Græco: *Sed forma facti gregis.*

^c *Ut percipiatis.* In editione Vulgata: *Et percipietis*, ut in textu Græco.

^d *Illam floridam et.* Hæc verba non sunt in Epistola Petri. Itaque puto hos textus citatos fuisse ex memoria, non ex codice.

^e *Nunquid semetipsos pascunt pastores?* Ita in Septuaginta: Μη βόσκουσιν οἱ ποιμένες ἑαυτοὺς;

^f *Ob hoc.* In communi versione: *Propterea.*

res Israel: « Nunquid semetipsos pascunt pastores (Ezech. xxxiv)? Et adjungit: *Ob hoc, pastores, audite verbum Domini. Hæc dicit Adonai Dominus: Ecce ego ipse ad pastores, et requiram oves meas de manibus eorum* (Ibid.). Dominus vero idem in Evangelio i Petrum apostolorum principem, si se amaret, interrogans, adjungit: *Pasce oves meas* (Joan. 21). Manifestum est ergo, frater, quisquis præesse videris monachis, magnum tibi per honorem onus impositum, ita ut, cum dignitate sis primus, desudes omnium pondere sarcinatus. Propter quod recti itineris curre semitam quæ ad cælum perducit, et ire ostende gregi inoffensum callem, et sanctitatis eum quoque passibus antecede. Atque ita stude, ut non erret quicumque te ducem gradibus imitationis insequitur: ut videaris apostolicæ monita sententiæ complere, quæ habet: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate* (I Tim. 1v). Et iterum: *Sollicite cura teipsum probabilem exhibere Deo operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis* (II Tim. 11). Hinc itaque tibi, abbas, titulum, ut prætermissum te sermone regulæ non doleas, sicque unum te ex congregatione cognoscas, quasi peculiarius annotamus: monentes, seu coram Deo obsecrantes, ut hæc omnia ferventi studio, etiam cætera propter exemplum, quæ reliquis sunt dicta, custodias.

§ XV. — EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 53).

^o Sanctus abbas extra congregationem non maneat.

^e *Adonai.* Ut in textu Hebraico.

^h *Oves meas.* Ut in textu Græco: τὰ πρόβατά μου.

ⁱ *De manibus eorum.* Ita in textu Græco: ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν.

^j *Petrum si se amet interrogans,* etc. Non prius constituitur pastor universalis Ecclesie Petrus, quam se Dominum amare ter profiteatur: quia Christus, cui ovilis sui cura magna est, illius regimen ei commisit, qui Deum præ cæteris apostolis amaret, ut recte docet sanctus Eulogius episcopus Alexandrinus lib. 111 contra Novatianos: Ὁ γὰρ τὸν πλῆρω πλῆ πρὸς τὸν δισπότην ἀναπτόμενον ἐπιστῶν τῷ ποιμνίῳ, τὴν ὄσσην περὶ τὰ λογικὰ πρόβατα, διαθέσει παρίστησιν ἀναμφιβόλως διὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν τρίτον ἔρωτῆ, τὴν πολλὴν περὶ τὰ λογικὰ πρόβατα ἐπιμέλειαν ἐνδεικνύμενος, id est, præponens gregi eum, qui maximo amore in Dominum inflammatus erat, amorem quem in oves habebat exhibuit, et propter eandem causam tertio interrogat, multam circa rationales oves curam ostendens.

^k *Eum quoque.* Lege: *Eumque.*

^l *Titulum.* Titulus hoc loco sumitur pro capite aut capitulo alicujus libri.

^m *Hæc omnia.* Quæ in hoc titulo, seu capite scripta sunt.

ⁿ *Cætera.* In regula constituta.

^o *Sanctus abbas.* Hac brevi quidem sententia, sed utili, præcipitur abbati, ut maneat in monasterio, et ægre illo exeat: ut possit nimirum omnibus exercitiis una cum fratribus interesse, eos sua præsentia urgere, et exemplo stimulare, eorumque culpas observare, et prudenter corrigere. Quod si strictè observetur, nescio quid salubrius ad salutem animarum, et ad disciplinæ regularis conservationem præstantius inveniri potest. Nihil æque domum auget ac dicit ut domini præsentia, quemadmodum

§ XVI. *Item ex eadem Regula (cap. 42).*

Sancto abbati non liceat aliquid de facultatibus monasterii donare aut vendere, nec aliquid contra regulæ instituta agere. Quod si facere tentaverit ^a secundum consilium et sine consensu fratrum, ^b et nostro permissio, non ei acquiescatis, et hoc fieri nulla ratione permittite: quia causam se ante Deum noverit esse acturum.

§ XVII. — *Item ipse (cap. 48).*

^c Sanctus abbas, nisi ^d inæqualitate facient, extra congregationem non reficiat.

§ XVIII. — *Ex REGULA FRUCTUOSI (cap. 9).*

^e Abbates per monasteria tota mentis intentione cum fletu et cordis contritione, ^f tulta laboris aut itineris occasione, cum omni monachorum congregatione horas canonicas celebrare debent. Et ubi eis ^g properandi fuerit necessitas, et horarum cognoverint metas, continuo humi prostrati indulgentias ^a Domino supplices petant, et suis horis peculiaribus ^b id est, secunda, tertia, quarta, quinta, sexta,

docet Aristoteles in Oeconomico: « Persica sunt, inquit, instituta, ut paterfamilias ipse omnia statuat, omnia invisat: id quod et Dion de tyranno Dionysio dicebat: Nullus enim sic aliena curat ut sua. Debet igitur eniti ut omnia quæ potest, ipse curet. Huc pertinet quod Perses quidam et Libys argute simul et facete dixit. Rogatus ille quid optimum pinguique faceret equum: Oculus domini, inquit. Libys autem cum ex eo quæreretur, quod stercoreis genus optimum putaret: Domini vestigia, respondit. » Quod si hæc de domo et familia dicuntur, multo magis de monasterio dicenda sunt, cum familiæ administratio humanas tantum divitiis, monasterii regimen cæleste spectet. Superior est sui monasterii sol, quo absente omnia tenebrescunt.

^a *Secundum consilium. Lege, sine consilio.*

^b *Et nostro permissio. Lege, et nostro permissio.* Sanctus Aurelianus episcopus prohibet abbati aliquid vendere sine sua licentia. Nam abbates nihil vendere aut alienare possunt de bonis monasterii injussu episcopi, ut cautum est concilii Agathensis can. 56. Idem habetur in concilio Aurelianensi, III, can. 23.

^c *Sanctus abbas.* Hæc sunt emendicata ex regula sancti Cæsarii Arelatensis episcopi cap. 39: « Abbatissa nisi inæqualitate aliqua, aut infirmitate, aut occupatione, extra congregationem penitus non reficiatur. »

^d *Inæqualitate.* Inæqualitas morbum significat, ut in Actis sancti Eugendi: « Cum enim ultra sexagenariam ætatem sex fere mensibus prædictus Pater inæqualitate corporea laboraret. » In concilio Carthaginensi IV, can. 49: « Clericus qui absque corporis inæqualitate vigiliis deest, stipendiis privatus excommunicatur. » Et in loco citato sancti Cæsarii: « Abbatissa nisi inæqualitate aliqua aut infirmitate, etc. Sic Græce ἀνωμαλία, id est, inæqualitas, pro morbo sumitur. Synodus Laodicensis, can. 40: Παρετός τί μὴ δι' ἀνωμαλίαν ἀπολιμπάνοιτο, id est, præterquam si propter ægritudinem non veniat.

^e *Abbates.* Hoc capit est alterius Fructuosi, non enim exstat in Regula ms. cod. Crass. In eo sane præclara documenta continentur, et abbatibus maxime necessaria.

^f *Tulta.* Id est sublata, a *tollo*, cujus præteritum antiquum, *tetuli*. Plautus in Amphitryone, act. 2: *Osculum tetuli tibi*; et alibi passim: quia antiqui dicebant, *tulo*, ut notat Priscianus lib. X: « A *tulo* quoque, quod veteribus in usu fuit, *tetuli*, dicebant. » Supinum tamen se nunquam legisse dicit.

A septima, octava, nona, decima, undecima orare non pigeant; qualiter septem et octo Salomonis congruunt dicto: ⁱ *Da partem septem, nec non et octo* (Eccl. XI, 2): ut per septiformis gratiæ Spiritum, et octo beatitudines, ^j ac resurrectionis diem liberis gradibus per scalam Jacob Christo sibi desuper innitente quindecim gradibus cæli conscendere valeant regionem.

Secundo, ut per capita mensium abbates de uno confinio uno ^k se copulentur loco, et mensuales litanias strenue celebrent; et pro animabus sibi subditis auxilium Domini implorent: quia de ipsis in tremendo iudicio cum grandi discussione sperent se Deo rationem reddere.

Tertio qualiter quotidie vivere debeant, ibi disponant; et tanquam ^l a saionibus comprehensi ad cellas. **B** revertantur ^m supplicitati.

Quarto retro acta sanctorum Patrum per ⁿ scripturas sciscitantes revolvant, ut ab ipsis quid facere debeant agnoscant. Et intus ac foris, ante ac retro, plenam mentem oculis habeant: ne, quod absit, in aliquam hæresim devolvantur, ac pereant. Pro hoc

^g *Properandi fuerit necessitas.* Id est, propere eundi aliquo videlicet extra monasterium.

^h *Id est, secunda, tertia, etc.* Hic tantum ponuntur decem horæ canonicæ; cum tamen ex sequentibus intelligere detur ab hoc Fructuoso statui quindecim: ita ut hic videantur omitti prima, duodecima, initium noctis, seu completorium, nocturnæ vigiliæ, et matutinæ laudes. Sed exprimit tantum horas, quæ in via recitabantur: quia monachi ante primam non egrediebantur.

ⁱ *Da partem septem. Partem,* in singulari, ut in textu Hebraico קָרָה, *chelec*, id est, partem. Et in Græco: δὸς μερίδα τοῖς ἑπτὰ, id est, da partem septem. In versione Vulgata: *Da partes septem.*

^j *Ac resurrectionis diem. Lege, ad resurrectionis diem.* Nam, cum hic sint tantum quindecim horæ canonicæ, quæ referunt septem dona Spiritus sancti et octo beatitudines, non potest illo numero comprehendendi dies resurrectionis. Sed sensus est quod per illos veluti quindecim gradus in die resurrectionis ad cælum ascenditur.

^k *Se copulentur.* Est deponens. Plautus in Aulularia: *copulantur dexteræ.*

^l *A saionibus.* Saio est lictor, carnifex, exactor. Glossæ Arabico-Latinæ dictæ: *Saio, pæuator, tortor.* Eadem glossæ: *Pæuator, tortor, saio.* Sanctus Isidorus lib. X Orig.: *Sagio* (Lege, *Saio*), *ab exigendo.* Sed puto esse vocabulum Gothicum; cujus sæpe mentio in legibus Wisigothorum ut lib. I, tit. 1, l. 17: « Nullus in territorio non sibi commissio, vel illo, ubi iudicandis potestatem nullam habet, quemquam præsumat vel per jussionem, aut saionem dstringere. » Et multis aliis locis. In concilio Emeritensi, can. 8: « Diocesim sibi debitam ordinatemropolitano cum suis fratribus per suum saionem recipiat. » Crebra etiam mentio fit apud Cassiodorum, et maxime lib. XII, epist. 3, ubi ejus officium describitur.

^m *Supplicitati.* Id est, citati, in iudicium vocati: nam placitum est conventus, in quo lites disceptantur, de quo infra. Est autem hic metaphora: quod nempe ipsi abbates congregati peractis comitiis ita festinanter debeant ad cellas, id est, monasteria sua redire, ac si a saionibus seu lictoribus citati essent.

ⁿ *Scripturas.* Scripturæ hoc loco non sumuntur pro utroque Testamento.

ergo semper in communi concilio fratrum ^a æqua lance tanquam in penso persistent, ut præterita recordando, et futura prævidendo, ^b et præsentia recordando hæresum non patiantur stimulos.

Quinto, ut cum fratribus advenientibus, hospitibus et peregrinis in una mensa communiter vivant: quia de ipsis Dominus ait: *Hospes eram, et collegistis me* (Matth. xxv).

Sexto talem sibi consuetudinem debent facere, ut omnem ^c cupiditiam et avaritiam a se radicitus arceant. Si hoc malum non esset, idolorum servitutem eam Apostolus non dixisset (Gal. ii). Et per hoc virus monachi mentem cognoscimus sauciari. Et a nullo vitio penitus unquam potest liber esse, qui talis consuetudinis vinculo fuerit obligatus, et in Dei et proximi dilectione nunquam erit firmatus. Quia hoc, quod in sæculo concupiscimus, sine dubio proximi invidemus. Unde et Patres sancti Spiritu sancto repleti, ut possent Deum et proximum perfecte diligere, studuerunt in hoc mundo nihil habere. Et quia sine aliquo esse non possumus, ipsum debemus habere, quod nos non pigeat cum necesse fuerit egentium proximo reddere, et a charitate Dei et dilectione proximi nunquam animum relaxare. Cujus videlicet fortitudo charitatis vera sanctæ Ecclesiæ voce laudatur, cum per Canticorum Canticum dicitur: *Valida est ut mors dilectio* (Cant. viii). Virtuti enim mortis dilectio comparatur, quia sine dubio mentem, quam semel cøperit, a dilectione mundi funditus occidit. Tales ergo debent esse abbates, ut possint Deum et proximum diligere: oculos lassos a concupiscentia hujus sæculi mala habentes, quales in paradiso habuit Adam ante transgressum.

§ XIX. — EX REGULA CUJUSDAM.

Si quis ex senioribus, sive is qui abbas nuncupatur, voluptuosus existat, et ebriosus et dives, qui huic sæculo conformatur, hoc est, ^d in curribus et in equis de loco ad locum discurrat, hic non solum

^a *Æqua lance tanquam in penso persistent.* Hæc nihil aliud sonant, quam quod abbates accipere personas minime debent, sed esse tanquam lances in penso, seu libratione, quæ si justæ sunt, in alteram partem nec tantillum declinant. Idem dicit de lege Leo imperator Novella 21.

^b *Et præsentia recordando.* Hæc videntur redundare.

^c *Cupiditiam.* Id est, cupiditatem.

^d *In curribus et in equis.* De hoc sumptu equestri in abbatibus refrenando vide bullas Gregorii IX, et Nicolai IV. Hac in re singularis modestia eluxit beati Joannis Marre monachi sanctæ Mariæ de Simora, ordinis sancti Benedicti vicarii generalis, abbatis Cluniacensis, et tandem episcopi Condomensis. Is cum esset episcopus sex tantum aiebat equos: duobus equitabat, reliquis quatuor ad convehenda ligna et lapides pro instaurandis suæ diocesis ecclesiis, novisque ædificandis utebatur. Hic beatus vir obiit anno 1521, miraculis in vita et post mortem clarus.

^e *Homicida animarum.* Quia malo exemplo animas necat juxta sanctum Augustinum, lib. de Pastoribus, c. 4: *¶ Tamen (pastor) qui in conspectu populi male vivit, quantum in illo est, illum a quo attenditur, occidit.*

^f *Et alius monasterio ejus ræsse constituatur.*

A principatu fratrum indignus est, verum etiam ^e homicida animarum judicandus est: ^f et alius ministerio ejus præesse constituatur. ^g Sin vero non poterint monachi, ^h ab illo exeant, et ille ⁱ excommunicetur. Sin vero pœniteat, subdat se sub manibus senioris et servituti subiciat, donec probaveritis qui præest. Monachos in curribus et in equis discurrere præter infirmos, debiles et claudos non permittimus. Si autem hoc fecerint, ^j alieni sint ab unitate fratrum.

§ XX. — EX REGULA ORIENTALIUM.

^k Oportet abbatem irreprehensibilem esse, patientem [^l jejunium,] pium, humilem: ut doctoris et patris locum impleat, seipsum in ^m formam præbens bonorum operum, ad cujus ordinationem omnes B fratres respiciant, nihil sine consilio et auctoritate ipsius facientes. Qui sustinens necessitatem monasterii, de omnibus quæ in monasterio sunt libere judicabit, nullius personam accipiens, nec ulli gratiam præstans: sed unumquemque secundum merita quotidianæ conversationis in veritate judicans admoveat, hortetur, castiget, condemnet: ⁿ vel suscipiat, si ita utile videtur. Venientes ad monasterium vel ejiciat, si ita necessitas fuerit, male habitantes.

§ XXI. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 15).

Int. Quid sentire de se debet is qui præest, in quibus præcipit, vec imperat? — *Resp.* Apud Deum quidem sicut minister Christi et dispensator mysteriorum Dei (I Cor. iv); timens ne præter voluntatem Dei, vel præter quod in sanctis Scripturis evidenter præcipitur, vel dicat aliquid, vel imperet: et inveniat tanquam falsus testis Dei, et sacrilegus: vel introducens aliquid alienum a doctrina Domini: vel certe subrelinquens et præteriens aliquid eorum, quæ Deo placita sunt. Ad fratres autem esse debet tanquam si nutrix foveat parvulos suos. Paratus autem secundum quod unicuique expedit, communicare cum eis non solum Evangelium Dei,

Abbas in hujusmodi luxum profusus, ac proinde cæteris vitiis contaminatus abdicandus est, nempe ab episcopo et vicinis abbatibus; ut habetur 13, qu. 2, cap. Si quis, ex concilio Triburiensi. Antiqua Regula Patrum, cap. 21, abbatem peculiaritati, hoc est, proprietati studentem deponi præcepit ab episcopo.

^g *Sin vero non poterint monachi.* Videntur deesse D hæc verba: *Eum deponere*, vel quid simile.

^h *Ab illo exeant.* Nempe ad aliud monasterium.

ⁱ *Excommunicetur.* Ab episcopo.

^j *Alieni sint ab unitate fratrum.* Id est, excommunicentur.

^k *Oportet abbatem.* Imitatur divum Paulum, Epist. I ad Timotheum, cap. iii.

^l *Jejunium.* Puto hanc vocem redundare.

^m *Formam.* Ex Epist. ad Titum, cap. ii. In Vulgata editione habetur, *exemplum*. In textu Græco: *τύπον*, id est, formam; prout in hac interpretatione regulæ Orientalis habetur.

ⁿ *Vel suscipiat, etc.* Hæc sunt ita jungenda cum hac interpunctione: *Vel suscipiat, si ita utile videtur, venientes ad monasterium; vel ejiciat, si ita necessitas fuerit, male habitantes.* Id est, vel suscipiat ad monachatum eos qui volunt converti, vel ejiciat malos et incorrigibiles monachos.

sed etiam animam suam, memor præcepti Domini ac Dei uostri dicentis: *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos. Majorem hac charitatem nemo habet, quam ut ponat quis animam suam pro amicis suis* (Joan. xv, 13).

§ XXII. — *Item ejusdem* (cap. 13).

Int. Quali affectu vel quali sensu oportet increpare eum, qui increpat? — *Resp.* Ad Deum quidem tali mente esse debet, qualem indicat beatus David dicens: *Vidi non servantes pactum, et tabescebam: quoniam eloquia tua non custodierunt* (Psal. cxviii). Ad eos autem quos increpat, hunc debet affectum servare, quem pater et medicus ^c erga ægrotantem filium servat, et tunc maxime, cum qualitas ^d curæ tristior videtur et gravior.

§ XXIII. — *Item ejusdem* (cap. 24).

Int. Quali affectu quis debet suscipere correptionem? — *Resp.* Sicut æger filius patris et medici de vita sua solliciti: qui etiamsi ^f offerat aliquid asperum ad curandum filium, scit ^g [itaque] filius, quod nec pater in aliquo negligere potest de salute filii, nec medicus falli.

§ XXIV. — *Ex REGULA CUJUSDAM* (cap. 1).

Abbas, monasterii non tam genere quam sapientia nobilis esse debet: ut qui sermonem ad erudientias animas justa eruditione lubricat, propriis actibus non contradicat. Plus etenim ^h subjugati prælatorum actuum formam imitantur, quam doctrinæ illatæ aures accommodant. Debet enim sacris eloquiis opera nectere sacra, ut qui ejus imitatur doctrinam ex voce, imitetur cultum ex opere. Ne, si in aliquo voci opus contradixerit, fructus vocis non obtineat effectum. Sic ergo sit et voce ornatus et opere, ut et opus voci, et vox consentiat operi. Sit continentia et castitatis flore comptus, et omnium

^a *Quali affectu.* Exstat apud sanctum Basilium interrog. 99 Regulæ brev. et apud Rufinum, cap. 23.

^b *Vidi non servantes pactum.* Ita in psalterio Romano. Apud Rufinum: *Vidi prævaricantes*, ut in editione Vulgata.

^c *Erga ægrotantem filium servat.* Ita apud Rufinum. In textu Græco additur *μετὰ συμπάθειας καὶ ἐὼπλαγχίας*, id est, cum compassione et misericordia.

^d *Curæ.* Cura hoc loco est *curatio*. Nam *curatio proprie medicorum: cura reliquorum*, ait Donatus in Terentii Andrian.

^e *Quali affectu.* Reperitur apud sanctum Basilium interr. 158 Regulæ br., et apud Rufinum cap. 23; s^d potius reddit sensum, quam verba, maxime sub finem capituli.

^f *Offeratur.* Apud Rufinum legitur, *offerat*, recitans.

^g *Itaque.* Videtur redundare hæc particula.

^h *Subjugati.* Id est, monachi subditi.

ⁱ *Præstus.* Supple, *sit*, id est, præsto sit et præsens. Glossarium vetus: *Præstos habeat*, id est, præsentēs. ^o Lex Salica tit. 47, § 2: *Et testes suos, qui ad placita fuerunt secum præstos habeat.*

^j *Fessas.* Id est, segnes, desides.

^k *Scientia.* Id est, discretione.

^l *Bonitatem*, etc. Notanda sane explicatio hujus

ore laudabilis, omnium desiderii imitabilis exemplo. Sit charitatis benevolentia ornatus, et omnium fidelium lætificet corda: erga peregrinorum et hospitem sollicitudinem ⁱ præstus, erga infirmantium curam sollicitus, erga inopum et ægrotorum juvenem opulentus. Sic delinquentium ignaviam corrigat, ut ad cultum religionis lascivas et ⁱ fessas mentes reducat. Sic misericorditer bonitatis dona distribuat, quatenus ex nimia bonitate, facinorum fomenta non nutriat. Sit ergo bonus bonis per meritum, sit malis malus per flagellum. Quod ^k mediante scientia agendum est, juxta psalmistæ orationem dicentis: ^l *Bonitatem et disciplinam et scientiam doce me*, ^m *Domine* (Psal. cxviii). In utroque enim abbati cavendum est, ne aut nimia bonitate in sub-
jectorum cordibus vitia nutriat, aut nimia disciplinæ austeritate, quæ leni increpatione sananda fuerant, rigida correptione diripiatur. Incautus etenim sic blanda persuasionem subveniat, ut eorum sanici antidoti quodammodo medendo curam infundat; sanis vero moribus ea hortando præbeat, ut quæ agere cœperunt, meliorando usque ad finem perducant. Nihil etenim prodest cœpisse, si in bono opere, quod cœperant, non studeant perseverare. Habeat ergo tot animos pater, quot in suo regimine filios: ut juxta omnium mores, omnium noverit vitia coercere. Tuta sit in omnes prudentia, ut nec pietas disciplinæ, nec disciplina pietati locum tollat. Agat omnium curam; ut de omnium profectu mercedis recipiat lucrum; ut ex corruptione præsentis vitæ quandoque ereptus, tantum laboris recipiat præmium, quantis ad vincendum inimicum præsidii præbuit supplementum.

§ XXV. — *Ex REGULA SANCTI ISIDORI* (cap. 19).

^a *Abbati vel monacho monasterii servum non li-*

versiculi. Nam per bonitatem intelligit clementiam et lenitatem; per disciplinam, severitatem; et per scientiam, discretionem. Ita ut David a Deo petat, ut populum suum regat *cum lenitate*, et *severitate*, adhibita tamen discretionem. Nam discretionis sale tum severitas, tum clementia condienda sunt, ne, dum rector clemens videri appetit, remittat omnino habenas regulari observantiæ; et dum vitia coercere cupit, fortius adducendo frenum monachos potius irritet quam emendet. Quod reprehendit in Urbico abbate sanctus Gregorius papa lib. ix, epist. 42: *Unde vehementer ingemisco, quia aliter esse monasterium vestrum quam putabam invenio. Quod ex nulla alia re evenire valuit, nisi quia tua dilectio in regimine suo inordinata est, nec cum gravitate aliquid valet disponere: sed modo studet peccantibus leniter blandiri, modo inordinate extra modum nimie irasci.* ^o Sed hoc est stultorum ingenium, ut nullum valeant animi sui affectibus modum statuere; sed statim in vitium oppositum cadant, si velint ab aliquo declinare, juxta illud Horatii (Sat. 2):

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

^m *Domine. τὸ Domine*, translatum est ex superiore versu.

ⁿ *Abbati.* Hæc habentur in Regula sancti Isidori excusa eodem capite 19, quæ nulla puto alia ratione huc referri, nisi quia in his aliqua fit abbatibus mentio.

cebit ^a facere liberum. Qui enim nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non debet. Nam sicut et sæculi leges sanxerunt : *Non potest alienari possessio, nisi a proprio domino.* Omne quod in monasterium in nummo ingreditur, sub testimonio seniorum accipiendum. Eadem pecunia in tribus partibus dividenda est : quarum erit una pro infirmis et senibus, et pro aliquo coemendo in diebus san-

^a *Liberum facere.* Duplex fuit olim libertas seu manumissio : una regia, altera ecclesiastica. Regia fiebat domini consensu coram rege excussione nummi (*Cod. Theod.* lib. iv, tit. 7). Ecclesiastica instituta a Constantino Magno fiebat in ecclesia ante cornu altaris coram presbyteris, comitibus, baronibus, nobilibus et omni populo tam a laicis quam ecclesiasticis, sive illi servi sacris initiandi essent, sive non. Marculphus formula 91 : « Servum juris mei nomine ill. ingenuum esse præcipio, et in sacrosancta ecclesia sancti ill. sub præsentia sacerdotum ibidem consistentium ante cornua altaris ab omni vinculo servitutis absolvo. » Et form. 97 : « Quia fratrum testimonio, inter quos nutritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipiendum prædicaris, censeo te atque statuo ante sacri altaris cornu, in conspectu sacerdotum et cleri et populi astantis, a præsentī die et deinceps ab omni iugo servitutis humanæ absolutum fore, civemque Romanum appellari. » Idem videre est in charta Engiltrudæ et in petitorio sancti Ennodii. Porro manumittere servum abbati prohibetur in conciliis Agath., can. 56, et Epao., can. 8.

^b *Custos sacrarii.* Is est quem *sacristam* modo appellamus. De quo infra. Quid sit sacrarium explicat glossæ veteres : *Sacrarium*, ἱερόν, θυσιαστήριον, id est, herorum, seu herois alicujus templum, altare. Eædem glossæ : *Sacrarium* ἱεροθήκη, id est, locus in quo sacra reconduntur. Item : *Sacrarium* ναυσάριον, id est, parvulum templum. Pro altari sumitur D. ad legem Juliam lege ult. Hoc sancti Isidori capite sumitur pro loco in quo sacra reconduntur, ut apud Ulpianum D. lege 4, *De divisione rerum et qualitate.* « Sacer locus est locus consecratus : sacrarium est locus, in quo sacra reponuntur : quod etiam in ædificio privato esse potest. » Græcis σκευοθήκη apud Theodorum Balsamonem in Nomocanone Photii tit. 2, cap. 2, textu 5, quia in eo sacra vasa reponuntur. Dicitur et διακονίον

ctius cultius ad victum fraternum ; alia pro egenis : tertia pro vestimentis fratrum et puerorum, vel quibusve ad necessitatem monasterii coemendis. Quas tres partes ^b custos sacrarii suscipiat, ac præcipiente abbate sub testimonio præpositi vel seniorum de singulis partibus pro suis necessariis causis expendat.

in conc. Laodiceno, can. 21. Latinis secretarium in conc. Agathensi, can. 66 : « Quoniam non oportet insacros ministerios licentiam habere in secretarium (quod Græci diaconicon vocant) ingredi, et contingere vasa dominica. » Hujus vocis mentio fit a sancto Gregorio lib. iv Regesti, cap. 54. Unde vox Gallica *secretain*, vel, ut alii pronuntiant, *segretain*, id est, sacrista, custos sacrarii. Appellatur et receptorium. Sidonius lib. v, epist. 1 : « Et nuntiatum est progredi episcopum de receptorio. » Ad faciendum sacrum videlicet, ut ibi describitur. Atque etiam saluatorium in concil. Matisconensi 1, can. 2 : « Nec intra saluatorium aut oratorium ingredi permittantur præcipue Judæi. » Ita appellatur, quod episcopus ante missarum celebrationem ibi sederet, et salutationes fidelium exciperet, qui se ejus orationibus commendabant, aut ei aliquid negotii communicabant. Quod videre est apud sanctum Gregorium lib. iv, ep. 98 : « Quo (pallio) non aliter uti memineris, nisi in propria tua civitate, dimissis jam filiis ecclesiæ, procedens a salutorio ad sacra missarum solemnia celebranda, etc. » Et ep. 54 ejusdem libri : « In secretario vero secundum morem pristinum susceptis ac dimissis ecclesiæ filiis, induere vestra fraternitas pallium debeat, atque ad necessaria solemnia ita proficisci. » Quod etiam faciebant presbyteri, aliquando in alio salutorio seu secretario. Sulpicius Severus lib. ii Dial., cap. 1 : « Cum quidem in alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati. » Fuit etiam sanctimonialibus suum saluatorium ; Gallice, *le parloir*. Sanctus Cæsarius in Recapitulatione regulæ, cap. 8 : « Quæcumque ad conversionem venerit, in salutorio ei frequentius regula relegatur. » In sacrario seu salutorio sacerdos sacris vestibus missas celebraturus induebatur ; quibus completis ibidem exuebatur : ut videre est ex locis Sidonii et Gregorii supra citatis.

CAPUT VI.

DE ADHIBENDIS AD CONSILIUM FRATRIBUS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Quoties aliqua præcipua agenda sunt in monasterio, convocet abbas omnem congregationem, et dicat ipse, ^a unde agitur : et ^b audiens consilium fra-

^a *Unde agitur.* Id est, de quo agitur. Hæc phrasī familiaris est sancto Patri Benedicto : ut supra cap. 2 : *Ut sit unde promat nova et vetera.* Id est, ut sit id, seu aliquid, ex quo promat nova et vetera.

^b *Audiens consilium fratrum tractet apud se.* Sanum quidem præceptum, modo is sit abbas, qualem eum sanctus Benedictus supra depinxit. Quod ut perficiat, solum Dei honorem spectet consilium petens : nec huic potius quam isti opinioni adhareat, ea interim pendente, dum auditis fratrum sententiis, quenam præstare videatur, judicaverit. Quod recte monet sanctus Dorotheus, doct. 7, cum ait : « Nihil decretum et præfixum in mente, vel sensu habeat. »

trum tractet apud se ; et quod utilius judicaverit, faciat. Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus, ^c quia sæpe juniori Dominus revelat quod melius est. Sic autem dent fratres consilium cum

Nam si antequam consilium inire velit, aliquam animo agglutinatam habet opinionem, nullo unquam fratrum consilio, quamvis salubri, ab ea deduci poterit.

^c *Quia sæpe juniori Dominus revelat quod melius est.* Hujus rei habetur exemplum apud sanctum Cyprianum, epist. 10 : « Per nocturnas enim visiones, per dies quoque impletur apud nos Spiritu sancto puerorum innocens ætas, quæ in extasi videt oculis et audit, et loquitur ea quæ nos Dominus monere et instruere dignatur. » Quod sane mirandum est, cum tunc temporis tot insignes essent prælati in Africa, inter quos eminebat sanctus Cyprianus ; quibus ta-

omni humilitatis subiectione; et non præsumant A
procaciter defendere quid eis visum fuerit. Et magis
in abbatis pendeat arbitrio, ut quod salubrius ju-
dicaverit, ei cuncti obediant. Sed sicut a discipu-
los convenit obedire magistro, ita et ipsum pro-
vide, et juste concedet cuncta disponere. In omni-
bus i, itur omnes magistram sequantur regulam, ne-
que ab ea temere b declinetur a quoquam. Nullus
in monasterio proprii sequatur cordis voluntatem.
Neque præsumat quisquam cum abbate suo pro-
terve intus et foris monasterium contendere. Quod
si præsumpserit, regulari disciplinæ subiaceat. Ipse
tamen abbas cum timore Dei et observatione regu-
læ omnia faciat sciens se procul dubio de omnibus
iudiciis suis æquissimo iudici Deo rationem reddi-
turum. Si qua vero minora agenda sunt in mona- B
sterio, seniorum tantum utatur consilio: sicut scri-
ptum est: c *Omnia fac cum consilio, et post factum
non pænitebis (Eccl. xxxii).*

§ II. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 8).

d Si inventus fuerit unus e fratribus aliquid per con-
tentionem agens. Vel contradicens majoris imperio,
increpabitur juxta mensuram peccati sui.

§ III. — Item ipsius.

e Igitur qui animo uno esse concupiscunt, et vi-
vere f mente communi disposuerunt, consiliis ma-

men postpositis, sanctus Spiritus pueris revelabat
quæ agenda et futura essent: ut discant pastores
humilitatem, cujus beneficio ad dona Spiritus sancti,
qui maxime prælatis allabitur, suscipienda sint
paratiores.

a *Discipulos.* Ita legunt codices Victorini. Ita ha-
betur apud Smaragdum et Turrecrematam. Recte.
Apud sanctum Dunstanum, *discipulis.* In vulgatis
editionibus, *singulis*, non ita recte.

b *Declinetur.* Ita in omnibus cod. nostris ms.; ita
apud Keronem discipulum sancti Othmari abbatis in
expositione Alamanica vocabulorum regulæ sancti
Benedicti, sanctum Dunstanum, Smaragdum, Tritte-
mium. Ita etiam habetur apud Flooardum, lib. III
Hist. Eccl. Rem., cap. 25, ubi agit de epist. Hinc-
mari ad Fulcranum præpositum cœnobii Corbeiensis.
c *Qualiter in hac electione eis sit agendum se-
cundum doctrinam beati Benedicti, ut in omnibus
magistram sequantur regulam, nec temere ab ea de-
clinetur a quoquam.* d *Et in Additione I Capitula-
ris Ludovici imp. tit. ult.:* e *In omnibus igitur omnes
magistram sequantur regulam, neque ab ea temere
declinetur a quoquam.* f *Quare illud devietur, quod
vulgo habetur, explodendum est.*

g *Omnia fac cum consilio.* In versione communi,
Sine consilio nihil facias, ut in textu Hebraico et
Græco. Notanda sententia, cui simile est illud Me-
nandri effatum in Gnomiis:

Βουλὴν δὲ πάντος πράγματος προλάμβανει.

Id est, ante omne negotium consilium cape. Cui sane
parebat beatus Egila abbas Fuldensis, de quo hæc
refert Candidus monachus in ejus Vita. e *Audiebat
libenter fratrum consilium.* Sciebat enim scri-
ptum: *Omnia fac cum consilio.* Atque ideo non se
sublimiorem, nec prudentiorem cæteris aestima-
bat. Neque etiam inani tumore iactabat se consolati-
one alterius non indigere. Attamen si quandoque
minus prudens in aliquibus errabat, hoc magis alio-
rum minus prudentium introductione, quam propria
inventionem concepit. f *O virum admirabilem, qui
plus ex alieno iudicio sapiebat quam suo.* In multis

orum inserviant: quid ex consiliis processerit Pa-
trum, id faciant.

§ IV. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 67).

Interrog. g Si quis non contentus quod sibi ali-
quid injungi de his quæ pro mandato Dei incidunt,
sed artificium vult discere, quali vitio ægrotat? aut
si oportet ei acquiesci? — *Resp.* Iste talis, et præ-
sumptor est, et sibi placens et infidelis, qui non ti-
met sententiam Domini dicentis: *Estote parati, quia,
qua hora non putatis, filius hominis veniet (Matth.
xxiv).* Si enim quotidie exspectat quis Dominum,
sollicitus est et trepidus, quomodo præsentem diem
non transeat otiosus, et nihil amplius quærit. Si
autem imperatur ei artificium discere, obedientia
sua habeat lucrum, h et in hoc placeat Deo i et non
in eo quod sibi placet, assumat iudicium.

§ V. — Item ejusdem (cap. 68).

Interrog. i Si quis industrius sit et promptus ad
implenda mandata; agat autem, non quod ei injun-
gatur, sed quod ipse vult, quam mercedem habebit?
— *Resp.* Merces illius illa ipsa est quod sibi placet.
Cum autem Apostolus dicat: *Unusquisque vestrum
proximo suo placeat in bono ad ædificationem (Rom.
xv).* Et ut amplius inclinaret et constringeret audien-
tes addit dicens: *Quia ipse Christus non sibi placuit
(Ibid.).* Scire debet unusquisque periculum suum

libenter aliis cedimus; sed, ut ait poeta,

Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

a *Si inventus fuerit*, etc. Habetur in Regula sancti
C Pachomii excusa, art. 118. Citatur a nostro auctore
ob illa sancti Benedicti verba: *Neque præsumat
quisquam cum abbate suo*, etc. Fugienda est autem
contentio non solum cum superiore suo, sed cum
quacunque alia persona. Et si quid difficile occurrit,
non per contentionem, sed per ea quæ lex spiritalis
mandat, nempe per patientiam, precationem et spem
dissolvendum erit, ut præclare monet sanctus Mar-
cus Eremita capitulo 40 Legis spiritalis. De con-
tentione fugienda vide homiliam 56 sancti Antiochi;
Ivonem. part. xiii Decreti, et Burchardum lib. x.

e *Igitur.* Hoc caput non habetur in Regula sancti
Pachomii excusa, quemadmodum et quædam alia
quæ hic ex eadem Regula citantur. Unde signum est
eam sancti Pachomii Regulam, quam excusam ha-
bemus, non esse integram.

f *Mente communi.* Id est, corde unanimi.

g *Si quis non contentus.* Repere est apud san-
ctum Basilium, interr. 117 Regul. brev., et apud
Rufinum, cap. 42. Citatur autem ab auctore nostro
ob illa sancti Benedicti: *Nullus in monasterio proprii
sequatur cordis voluntatem.*

h *Et in hoc placeat Deo.* Hæc non sunt apud Rus-
num.

i *Et non in eo quod sibi placet, assumat iudicium.* In
textu Græco: *Και μὴ ἐν τῇ ὑπερήσει τὸ κρίμα*, id est,
Et non in procrastinatione iudicium. Sed Rufinus
legisse videtur ἐν τῇ ἀνταρταξίᾳ, etc., id est, in sibi
complacencia. Quod sane propius accedit ad men-
tem sancti Basilii. Nam hoc loco sanctus Basilius
vult monachum, si ei injungatur aliquam artem
ediscere, facere lucrum ex obedientia, non vero ex
sibi complacencia, nempe ex propria voluntate ar-
tem eligendo, Dei iudicium seu condemnationem
incurrere.

j *Si quis industrius.* Habetur apud sanctum Basi-
lium, interr. 118 Reg. br., et apud Rufinum, cap.
citato. Affertur autem ab auctore nostro propter
rationem ultima interrogatione dictam.

esse in eo quod vult sibi placere, simul enim et a rum, habeant omnia communia (Act. iv). ⁵ Ille vero qui præpositus est, Dei iudicium et ordinationem sacerdotis in omnibus timere, diligere et obaudire secundum veritatem debet. Quia si quis illum ^h putat

§ VI. — *Item ejusdem (cap. 81).*

Interrog. ^b Si omnino volenti litteras discere, vel lectioni vacare, indulgendum est? — *Resp.* Apostolo dicente: *Ut non quæ vultis, ea faciatis (Gal. v).* In omni negotio sua voluntate permittere unumquemque agere perniciosum est: sed oportet illud suscipere quod ab his qui præsent in iungitur: etiamsi contra voluntatem sit ejus cui in iungitur, ^c secundum Domini exemplum dicentis: *Pater, non mea voluntas, sed tua fiat (Luc. xii).*

§ VII. — *EX REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 23).*

^d Artificium vero descendium, aut quamlibet operam faciendam, non pro suo libito eligant, sed in **B** arbitrio abbatis erit, quod utile prospexerit imperandum.

§ VIII. — *EX REGULA ORIENTALI.*

^e Si inventus fuerit unus e fratribus aliquid per contentionem agens, vel contradicens majoris imperio, increpabitur juxta mensuram peccati sui.

§ IX. — *EX REGULA PATRUM (cap. 1).*

^f Ante omnia habentes charitatem, humilitatem, patientiam, mansuetudinem, vel cætera quæ docet Apostolus (Col. ii); ita ut nemo quidquam suum vindicet; sed sicut scriptum est in Actibus apostolo-

^a *Invenitur.* Ita apud Rufinum. In textu Græco: *ἐλέγχεται*, id est convincitur.

^b *Si omnino volenti.* Invenire est apud sanctum Basilium, interr. 96 Reg. brev., et apud Rufinum, cap. 46. Profertur autem ab auctore nostro propter rationem supra dictam. Pro, *Si omnino*, apud Rufinum legitur: *Si hoc alicui.* In textu Græco, *εἰ παντί*, id est, *Si omni.* Atque hic ita legendum puto, non, *Si omnino.*

^c *Secundum exemplum Domini dicentis: Pater,* etc. Ita apud Rufinum, quæ in textu Græco non reperiuntur, sed ista: *τὸ δὲ ἔγκλημα ἀπιστίας τοῦτο ἀρμόζει, τοῦ κυρίου ἱπποκράτους Γίνεσθε ἴτοιμοι· ὅτι ἡ ὥρα οὐ δοκίμει, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται* id est, huic autem incredulitatis crimen convenit, dicente Domino: *Sed estote parati, qua hora non putatis, filius hominis venit.* Sed cum hæc verba ad rem non faciant, puto textum sancti Basilii Græcum fuisse corruptum, cum illa convenient interrogacioni 117.

^d *Artificium.* Hoc capitulum hic citatur ob eandem causam quam de superioribus sancti Basilii capitulis diximus. Quod tamen videtur sumptum ex Regula sancti Cæsarii, cap. 6: « Nemo sibi aliquid operis, vel artificii pro suo libito eligat faciendum: sed in arbitrio senioris erit, quod utile prospexerit imperandum. » Idem statuit Tetradius, cap. 7 Regule: « Operam, non quam unusquisque voluerit, sed quæ eis ordinata fuerit, faciant. » Quæ quidem sapienter instituta sunt, ut monachus discat suam frangere voluntatem, quod in vita monachica præcipuum est.

^e *Si inventus fuerit.* Hæc sunt prorsus eadem verba supra hoc capite citata ex Regula sancti Pachomii. Et certe multa hic citantur ex Regula Orientali, quæ sumpta sunt ex Regula sancti Pachomii.

^f *Ante omnia.* Hæc habentur in secunda Regula Patrum cod. Flor. cujus initium est: *Cum residemus in vnum in nomine Domini.* Exstant etiam in veteri cod. ms. cœnobii Corbeiensis in Gallia, ubi

rum, habeant omnia communia (Act. iv). ⁵ Ille vero qui præpositus est, Dei iudicium et ordinationem sacerdotis in omnibus timere, diligere et obaudire secundum veritatem debet. Quia si quis illum ^h putat [se] spernere, Deum spernit, sicut scriptum est: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit, et qui me spernit, spernit eum qui me misit (Luc. x).* Ita ut sine ipsius voluntate nullus frater quidquam agat, neque accipiat ab aliquo aliquid, neque det, nec usquam prorsus recedat ⁱ sine verbo.

§ X. — *EX REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 2 et 5).*

^j Seniores junioribus affectum paternum impendant. Et cum ^k imperandi necessarium fuerit, ^l non tumentis animositate, et clamoris vocibus, sed fiducialiter tranquilla simplicitate et auctoritate bonæ vitæ, ad peragendam communem utilitatem, quæ fuerint opportuna, in iungant. ^m Juniores senioribus sincera subiectione obediant, nec tumentis cervice in quocunque respondeant, aut fastidienti animo, et negligenti aure imperantibus obedire detrectent: sed unanimiter et concorditer, tam in spiritali opere quam in terreno omnes fidei intentione occurrant.

§ XI. — *EX REGULA CUJUSDAM PATRIS.*

ⁿ Nullo alio vitio diabolus monachum perdit, ac trahit ad mortem, quam cum eum neglectis senio-

eadem Regula habetur.

C ⁵ *Ille vero qui præpositus.* Id est, qui secundus est a sacerdote; quem isti Patres faciunt veluti abbatem, cui debeat subjacere præpositus.

^h *Putat se.* Tò se redundat.

ⁱ *Sine verbo.* Id est, sine jussu, licentia seu permissione, ut in Evangelio: *In verbo tuo laxabo rete.* In eadem significatione Patres Græci nomen, *λόγος*, id est verbum, usurparunt, ut videre est apud Palladium, cap. de Tabennesioteis: *Ἐξελθοῦσα μία νεώτιρα τῶν παρθένων λόγῳ ἑαυτῆς* id est egressa junior virginum sui ipsius verbo, id est, sine permisso.

^j *Seniores.* Hæc habentur in Regula ms. Pauli et Stephani cod. Floriac., cujus duo hic iunguntur capita, primum et secundum.

^k *Imperandi.* Lege, *imperare.*

^l *Non tumentis animositate.* Notanda doctrina: nam aliud est imperium abbatum, aliud regum. Nam *reges gentium dominantur eorum*, etc. Vide supra.

^m *Juniores.* Hic incipit secundum caput Regule **D** Pauli et Stephani in dicto cod. Flor. 1.

ⁿ *Nullo alio vitio.* Hoc capitulum exstat collat. ii Cassiani, cap. 11. Idem docet sanctus Dorotheus, doct. i: « Ego profecto, inquit, casum ullum alium monachis contigisse nescio, præter hunc, nempe quia iudicio et sensui cordis sui facile credunt, atque obtemperant. Aiunt nonnulli: Propter hoc cadit monachus; alii: Propter illud: ego vero, ut modo dixi, casum alium evenisse cuiquam nescio; nisi quia proprio iudicio et cordi suo credit. Itaque, cum videris quempiam cecidisse, scito nullam aliam potior rem esse causam, quam quod cordi suo credidit, et seipsum instruere voluit. » Hæc ille. Qui seipsum erudit monachus, diaboli discipulus est. Casus nonnullorum monachorum, qui plus æquo suo iudicio tribuerunt, vide apud Palladium in Hist. Lausiaca, capitibus de Valente, Herone, et Ptolemæo; et apud Cassianum, coll. ii, cap. 5.

rum consilii suo iudicio ^a defensionique ^b conspexerit confidere.

§ XII. — EX REGULA SANCTI COLUMBANI (cap. 9).

^c Maxima pars Regule monachorum mortificatio est : quibus nimirum per Scripturam præcipitur : *Sine concilio nihil facias (Eccli. xxxi)*. Ergo, si nihil sine consilio faciendum, totum per consilium est interrogandum. Unde etiam per Moysen præcipitur :

^a *Defensionique*. *Legge, definitionique*, ut apud Cassianum.

^b *Conspexerit*. *Legge, persuaserit*, ut apud Cassianum.

^c *Maxima*. Habetur in cod ms. Flor. et in editione Parisiensi eodem capite. Sed in editione Insule apud Goldastum (*Parte 1 Parv. veterum*), ubi capita Regule sancti Columbani in plura alia dividuntur, capite 14. Proprii autem iudicii et arbitrii abdicatio summa mortificatio est, quæ præcipue monachos de-

A *Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi; maiores tuos, et dicent tibi (Deut. xxxi)*. Sed, licet duris dura videatur hæc disciplina, ut scilicet homo de ore pendeat alterius, certis tamen Deum timentibus ^d dulcis et secunda invenietur, si ex integro et non ex parte conservetur. Quia nihil dulcius est conscientie securitate, nihil securius est ^e animæ impunitate, quam nullus sibi ipsi per se potest tradere, quia proprie ^f aliorum est examinis.

et; ac proinde maxima pars Regule monachorum mortificatio est.

^d *Dulcius*. Ita in Reg. ms. cod. Flor. et apud Goldastum. In editione Parisiensi : *incertius, male*.

^e *Animæ impunitate*. Impunitas animæ est, cum nullis maleficiorum stimulis pungitur, maxime quia illi qui prælati iudicio innittitur, errata non imputantur, nisi ea evidenter legi Dei adversentur.

^f *Aliquorum*. Ita in Regula ms. cod. Flor. In editione Insule apud Goldastum, *aliorum, rectius*.

CAPUT VII.

• QUÆ SUNT INSTRUMENTA BONORUM OPERUM.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^b Inprimis Dominum Deum diligere ex toto corde,

^a *Quæ sunt instrumenta bonorum operum*. Hæc instrumenta sumpta sunt ex epistola prima sancti Clementis papæ ad Jacobum fratrem Domini (si modo illius sit, aut saltem ad hunc Jacobum missa) sub sinem; in qua hæc instrumenta reperiuntur, paucis tamen exceptis et ordine mutato in multis. Hæc sanctus Clemens se a sancto Petro hausisse profiteatur. Horum initium ita habetur. « Quotidiana enim illius (Petri) prædicatio inter cætera diurna mandata hæc erat. Quam in ejus exemplum etiam tibi, frater charissime, significare curavi. Bonorum, inquit, operum, inter cætera, semina ac negotia sunt, quantum unusquisque sapit et potest, » etc. Quædam etiam referuntur in antiquo Ordine Romano ex Canone Theodori Anglorum episcopi, in ordinatione abbatissæ.

Hæc eadem instrumenta, sed a sancto Benedicto emendicata, ejus tamen nomine suppresso, refert Theodulphus episc. Aurelianensis in suo Capitulari, c. 21 : « Libuit nobis, inquit, huic nostro Capitulari inserere sententiam cujusdam Patris de instrumentis bonorum operum, in qua magna brevitate quid agi quidve vitari debeat, continetur. In primis Dominum tuum diligere ex toto corde, » etc. Referuntur etiam a Magistro cap. 3 Regule suæ etiam a sancto Benedicto sumpta, quibusdam tamen aliis instrumentis insertis. Quæ quidem a nostro auctore citata non sunt, ne fere eadem res repeteretur. Horum initium ita se habet : « Quæ hæc est ars sancta? Primo credere et confiteri, et timere Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum in trinitate, et trinum in unitate, » etc. Sed in ipso hujus capituli limine non minima occurrit difficultas, cur ipsamet bona opera, quæ hic recensentur, instrumenta bonorum operum, seu, ut loquitur sanctus Petrus, semina appellentur, cum nihil sit sui ipsius instrumentum aut semen. Verum dicendum est hic per ejusmodi bona opera intelligi perfectionis acquirendæ certam methodum, seu ut loquitur sanctus Pater Benedictus in fine hujus capituli, artem spiritalem, ad quam illa omnia quæ hic commemorantur, viam muniunt, ac proinde recte illius instrumenta ac semina appellantur. Huic sententiæ suffragatur Magister, qui in titulo capituli citati hæc bona

^c tota anima, tota virtute. Deinde proximum tanquam seipsum. ^d Deinde non occidere. Non adulterari.

non appellat instrumenta bonorum operum, sed artem sanctam, cum ait : « Quæ est ars sancta, quam docere debet abbas discipulis in monasterio? »

^b *In primis*. In vulgatis et in ms. cod. S. Faronis, apud Smaragdum, et S. Dunstanum hæc verba præponuntur : *Primum instrumentum*. In ms. cod. S. Ebrulphi post *et in primis* additur, oportet.

^c *Tota anima*. Apud Ruthardum ms. legitur, *tota mente*. In epist. sancti Clementis, *totis intimis cordis visceribus*, tantum. In canone Theodori : *Ex totis viribus suis diligere*.

^d *Deinde non occidere*. Mirabitur quisquam cur monachis, quorum professio est perfectionis studium, tam dira crimina prohibeantur. Sed quamvis rata hæc sint in monasteriis, non tamen abs re est illa prohibuisse : ut suæ recordentur fragilitatis monachi; nec se ob statum religiosum jam perfectionem attingisse existiment seque ultra peccati metas pervenisse, nec posse amplius cadere : cogitentque angelos in barathrum et cælo ob superbiam esse detruços, Adam in paradiso peccasse, Judam unum e collegio apostolorum Dominum vendidisse et omni spe salutis abjecta sibi laqueo fauces obstrinxisse. Quamobrem cum timore et tremore salutem suam in monasterio operentur : humilitati acquirendæ in primis haud segniter incumbant, ad eamque in omnibus vitæ asceticæ procellis ac tempestatibus tanquam ad columnam Rhëgiam velocius adnarent : curentque diligenter quotidie animæ sordes eluere; ne sua negligentia et socordia in eum animi stuporem veniant, ut tandem (quod Deus avertat) gravia illa scelera perpetrent : quæ sane olim a profligatis quibusdam monachis admissa fuisse liquido constat. Nam (ut de cæteris taceam criminibus) SS. abbates Ermenoldus, Bercharius, Abbo, Gerardus a parricidis monachis culeo et simia dignis impie trucidati sunt. Recordabatur, qui scripsit hæc, sanctus Pater Benedictus, sibi a sceleratis monachis vinum veneno mixtum fuisse propinatum. Hlud igitur sacræ Scripturæ ad memoriam revocent : *In terra sanctorum impie gessit, et non videbit gloriam Dei*. Et illud : *Dilectus in domo mea male operatus est*. Non locus, sed boni mores sanctum faciunt.

Non fac re furtum. Non concupiscere. Non falsum A
testimonium dicere. ^a Honorare omnes homines.
Et quod sibi quis fieri non vult, ^b alii ne faciat.
^c Abnegare semetipsum sibi, ^d ut sequatur Christum.
^e Corpus castigare. ^f Delicias non amplecti. ^g Jeju-
nium amare. Pauperes recreare. Nudum vestire.
^h Infirmum visitare. ⁱ Mortuum sepelire. ^j In tribu-

^a *Honorare omnes homines.* Hoc instrumentum non
exstat in Regula ms. Magistri; sed loco illius istud:
Honorare patrem et matrem.

^b *Alii ne faciat.* In Capitulari Theodulphi legitur,
alteri ne faciat. Apud S. Dunstanum, seu in Regula
sancti Benedicti a S. Dunstano correcta: *Et quod
sibi non vult, alii ne faciat.* Sed puto a chalcographo
omissum fuisse verbum, fieri. Hoc autem legis natu-
ralis effatum est, quod olim Alexandro Severo impe-
ratori maxime placuit, ut ex his Lampridii verbis
in ejus Vita manifestum est: « Si quis de via ad
alicujus possessionem deflexisset, pro qualitate loci
aut iustibus subiecibatur in conspectu ejus, aut
virgis, aut condemnationi. Aut, si hæc omnia trans-
iret dignitas hominis, gravissimis contumeliis;
cum diceret: Vis hoc in tuo agro fieri, quod alteri
facis? Clamabatque sapius quod a quibusdam sive
Judæis, sive Christianis audierat et tenebat, idque
per præconem, cum aliquem emendaret, dici jube-
bat: Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Quam
sententiam usque adeo dilexit, ut in palatio et in
publ. cis operibus præscribi juberet. »

^c *Abnegare semetipsum sibi.* Luc. ix, ubi non est
pronomen sibi in vulgata editione, quemadmodum
nec in Regula Magistri. Est tamen in epist. S. Cle-
mentis, in Capitulari Theodulphi et in cod. N. mss.
atque etiam in editis quos viderim; ita etiam legit
S. Ambrosius in epist. ad Constantium. Illud sibi
idem est quod, apud se, in sua conscientia, non coram
hominibus. Et hæc phrasit est sancto Benedicto fam-
iliaris, ut cap. 7 Regule: *Dicens sibi cum pro-
pheta.* Et cap. 52: *Ut frater qui forte eibi peculiar-
riter vult orare. Et paulo post: Sed si alter vult sibi
forte secretius orare.* Qui loci, quid sit illud, sibi,
satis explicant. Abnegare igitur semetipsum sibi est
renunciare suis affectibus et desideris vitiosis in sua
conscientia et coram Deo, non coram hominibus;
conversionis suæ suorumque operum se ac solum
Deum arbitrum seu testem quærere, non homines.

^d *Ut sequatur Christum.* In epistola S. Clementis:
Ut Jesum Christum Dominum nostrum sequatur. S.
Benedictus contraxit.

^e *Corpus castigare.* In epistola S. Clementis: *Cor-
pus custodire.* Sed puto locum S. Clementis esse
corruptum, et legendum *castigare*, In Regula Ma-
gistri adduntur hæc verba, pro anima, hoc modo:
Corpus pro anima castigare.

^f *Delicias non amplecti.* In epistola S. Clementis:
Vanas et caducas non amplecti delicias. In Regula
Magistri: *delicias fugire, pro, fugere.* In Theodori
canone: *delicias non appetere.*

^g *Jejunium amare.* In dicta epistola: *jejunium et
vigilias sanctas amare.* Dicit vigilias sanctas, ut dis-
tinguat eas a profanis vigiliis paganorum atque
etiam hæreticorum.

^h *Infirmum visitare.* In epist. S. Clementis adliur
Silitentes potare.

ⁱ *Mortuum sepelire.* In epist. S. Clementis: *mor-
tuos sepelire, in plurali videlicet, quemadmodum in
duobus præcedentibus et subsequentibus, additurque:
Et diligenter eorum exsequias peragere, pro eisque
orare, et elemosynas dare.*

^j *In tribulatione subvenire.* In Canone Theodori:
tribulatis subvenire.

^k *Dolentem consolari.* In Regula Magistri hoc in-
strumentum hæc duo subsequentur: *mutuum dare.
Indigentibus donare.* Quæ in nullo alio codice reperire
possunt.

bulatione subvenire. ^k Dolentem consolari. ^l A sæ-
culi actibus se facere alienum. Nihil amoris Christi
præponere. ^m Iram non perficere. Iracundiæ tempus
non reservare. Dolui in corde non tenere. ⁿ Falsam
pacem non dare. Charitatem non derelinquere. ^o Non
jurare, ^p ne forte perjuret. ^q Veritatem ex corde, et
ore proferre. Malum pro malo non reddere. Injuriam

^l *A sæculi actibus se facere alienum.* In epist. S.
Clementis: *Et a malis actibus se alienum facere.* Sed
S. Benedictus recte mutavit hoc vocabulum, quia
loquitur monachis, at S. Clemens omnibus Christianis.
Non enim monachis sufficit se a malis actibus
alienos facere, sed etiam a sæculi actibus, etiamsi
aliqui boni sint, aut saltem indifferentes, ut sunt
mercaturam exercere, negotiari, militare, causas
agere et similia quæ haud decent monachos, ut do-
cet S. Dionysius Areopagites; ut sunt etiam alia
B sæculi opera vana et futilia, ut jocari, choreis et
lusibus indulgere, lautius epulari, pretiosa veste de-
lectari, et similia, a quibus monachi penitus abhor-
rere debent.

^m *Iram non perficere.* Recte: nam ad iram per-
fectam quidam gradus sunt, ut notat S. Dorotheus,
doctr. 8. Primus est *ταραχή*, id est perturbatio, quæ
est motus seu conflicatio cogitationum, quæ cor
excitant illudque animosum et audax reddunt. Se-
cundus, *θυμός*, id est furor, sanguinis fervor circa
cor accensus, ut ait S. Basilius, vocaturque *ἄνχοδια*,
id est acuta bilis; quam potes extinguere, ante-
quam fiat *ὄργη*, id est ira perfecta, et tertius iræ
gradus: cum veluti multis lignis aggestis magnum
incendium excitatur, et complures prunæ iuarde-
scent. Et hæc ratione est iram perficere; quod
vetat sanctus Pater Benedictus hoc loco. Quartus
gradus est *μνηστραχία*, quam ad verbum injuriæ re-
cordationem dixeris. At S. Basilius in Regulis bre-
vibus, interrogatione 55, rem aliter exponit. Nam
C juxta illum *ὄργη* est tantum in affectu, *θυμός* in
motu, in quo a S. Dorotheo discrepat; sed quæstio
de nomine est. Apud sanctum Basilium sequitur
παροξυσμός vehementior furoris motus, et *πικρία* con-
firmatio perturbationis acrior; quam Cassianus lib.
viii de spiritu iræ appellat amaritudinem tristitiæ.
Saluberrimum autem iracundiæ sedandæ remedium
est resectio voluptatum, ut monebat senior quidam
monachus; ille enim hæc dicere solebat: Ob hanc
causam illecebras amputo, ut materiam præcidam
iracundiæ; etenim hanc novi pro voluptatibus per-
petuo decertare, tranquillum mentis meæ statum,
intelligentiæ vim auferre, ut refert Socrates lib. iv
Hist. eccl., cap. 48. Charitate etiam exardescentes
animæ partes sanari dicebat Serapion Thmuisensis,
ut refert idem Socrates loco citato.

ⁿ *Pacem falsam non dare.* In Regula ms. Magi-
stri: *De conscientia pacem falsam non dare.* Ubi se-
quuntur hæc tria instrumenta: *Fratri fidem serrare.
Non amare detrahare. Promissum complere, et non
decipere:* quorum duo alibi non reperies. Nam illud:
Non amare detrahare, paulo post exprimitur a S. Be-
nedicto sub illis verbis: *non detractorem.*

^o *Non jurare; ne forte perjuret.* Regula Magistri:
non amare jurare. S. Ambrosius in exhortatione ad
virginitatem: « Non jurandum facile, quia plerum-
que multi casus accidunt, ut non possimus implere
quod juraverimus. Qui autem non jurat, utique non
pejerat; qui autem jurat, aliquando necesse est inci-
dat in perjurium: quia omnino homo mendax. Noli
ergo jurare, ne incipias pejerare. »

^p *Ne forte perjuret.* In epist. S. Clementis: *ne
forte perjurium (quod absit) fiat.*

^q *Veritatem ex corde et ore proferre.* Ita apud Ru-
tharum et alibi etiam vulgo habetur. In epist. S.
Clementis deest præpositio *ex*, cujus loco in Capitu-
lari Theodulphi est particula copulativa *et*.

non facere : sed et factam patienter sufferre. ^a Inimicos diligere. ^b Maledicentes se non ^c remaledicere, sed magis benedicere. Persecutionem propter justitiam sustinere. Non esse superbum. Non vinolentum. Non multum edacem. Non somnolentum. Non pigrum. ^d Non murmuriosum. ^e Non detractorem. ^f Spem suam Deo committere. ^g Bonum aliquid in se cum viderit, Deo ^h applicet, non sibi.

^a *Inimicos diligere.* In Regula Magistri : *inimicos plusquam amicos diligere.*

^b *Maledicentes se non remaledicere.* In Regula Mag. *Maledicentes se non solum non remaledicere.*

^c *Remaledicere.* Ita vulgo habetur, quemadmodum et in Regula Magistri : sed apud S. Clementem, Ruthardum, et Theodulphum, *maledicere.*

^d *Non murmuriosum.* Optima lectio. Ita apud Keronomem. Ita etiam habetur in Regul. ms. Magistri, apud Trithemium, in utroque cod. ms. S. Germani et in editione Coloniensi : a nomine murmurium, id est, murmur. Quod vocabulum non semel in hac Concordia occurrit : a quo, *murmuriosus* : quod reperitur in glossis quæ vulgo inscribuntur nomine S. Benedicti abbatis Floriacensis, *Murmuriosus, γόγγυρος* lege, *γογγυστής*, id est murmurator. Quemadmodum in eisdem glossis habetur, *Memoriosus, μνήμων*, id est memor. Quare illud, *murmurosum*, quod vulgo habetur, excutendum est. Apud S. Clementem legitur : *non murmuratorem.*

^e *Non detractorem.* In epist. S. Clementis : *Nec detractorem : quia qui detrahit non se [lege, non solum] sed alios etiam occidit.* In Regula Magistri hoc instrumentum non exstat hoc quidem loco, sed superius habetur, *non amare detrahere*, quod perinde est.

^f *Spem suam Deo committere.* In epist. S. Clementis : *Et totam spem Deo semper committere.*

^g *Bonum aliquid in se cum viderit*, etc. Præclare S. Augustinus serm. 7 de verbis Domini : eundem Matthæum « Quid tu juste credis ? te sine Deo non posse servare justitiam ipsius ? ergo totum reputa quod justus es pietati (*Dei videlicet*). Quod autem peccator es, tuæ iniquitati attribue. Esto accusator tuus, et ille erit indultor tuus. Omne enim crimen, facinus, vel peccatum nostræ est negligentiae et omnium virtus et sanctitas Dei est indulgentiæ. » *Bonum aliquid.* Ita vulgo habetur. Apud Turcrematam, *Bonum aliquid.* In epist. S. Clementis, *boni aliquid*, et est vera et germana lectio.

^h *Applicet.* In epist. S. Clementis legitur, *Applicare*, id est attribuere. In Regula ms. Magistri hoc instrumentum ita habetur : *Bonum aliquid in se cum viderit, a Deo factum magis quam a se existimet.*

ⁱ *Malum vero a se semper factum sciat, et sibi reputet.* Ita vulgo scriptum habetur. In epist. S. Clementis, *Et malum a se factum cognoscat, et sibi imputet.* In Regula Magistri, *Malum a se factum iudicet, et sibi et diabolo imputet.* Cui hæc instrumenta subsequuntur : *Desideria sua a Deo perfici adoptare. Substantiam suam non in solo labore manuum suarum, sed plus a Deo sperare.* Ubi, *adoptare*, est vehementer optare ; ut ab, *amare*, *adamare.*

^j *Diem iudicii timere.* Elegantem iudicii descriptionem vide apud Tertullianum lib. de Spectaculis, in fine ; et Eusebium Gallicanum, homil. 4, ad monachos.

^k *Vitam æternam omni concupiscentia spiritali desiderare.* Ita vulgo habetur. In Regula Magistri : *Vitam æternam et Hierusalem sanctam desiderare.* In epist. S. Clementis vocabulum *spiritali* desideratur, forte a quodam correctore expunctum. Omni ergo spiritali concupiscentia vitam æternam desiderare est puro Dei amore, et ad majorem Dei gloriam non ob privatam utilitatem æternam felicitatem expectare. Et hic appetitus perfectus est, qui monachum

^l *Malum vero a se factum sciat, et sibi reputet.* ⁱ *Diem iudicii timere.* Gehennam expavescere. ^k *Vitam æternam omni concupiscentia spiritali desiderare.* ^l *Mortem quotidie ante oculos suspectam habere.* Actus vitæ suæ omni hora custodire. ^m *In omni loco Deum se respicere pro certo scire.* Cogitationes malas cordi suo advenientes mox ad Christum allidere, ⁿ et seniori spiritali patefacere. ^o *Os suum a*

maxime decet. Sed ut ardentius a nobis appetatur, illius excellentia hic subjicienda, primo ex S. Prospero lib. 1 de Vita contemplativa, cap. 2 : « Ergo futura vita creditur beate sempiterna, et sempiterno beata. Ubi est certa securitas et secunda tranquillitas, et tranquilla jucunditas ; felix æternitas, æterna felicitas ; ubi est amor perfectus, et nullus timor ; dies æternus, alacer motus, et unus omnium spiritus de contemplatione Dei sui, et de sua cum illo permansione securus ; ubi ipsa civitas, quæ est angelorum sanctorum et hominum congregatio beata, meritis fulgentibus micat, et æterna salus exuberat, veritas regnat ; ubi nec fallit quisque, ne fallitur ; unde nullus ejicitur beatus, quo nullus miser admititur. » Deinde ex S. Columbano, epistola 2 : « Beata familia, quæ in altis habitat, ubi senex non gemit, neque infans vagit ; ubi laudes Domini nulla vox retinet ; ubi non esuritur, ubi nunquam sitiitur ; ubi cibo superno plebs cœlestis pascitur ; ubi nemo moritur, quia nemo nascitur ; ubi aula regis cœlestis pascitur, in qua male resonans nulla vox audita est ; ubi vita viridis veraque futura est, quam nec mortis, nec mœroris, metus consumpturus est. Læti letho transacto lætum regem videbunt, cum regnante regnabunt, cum gaudente gaudent. Tunc dolor, tunc tædium, tunc labor debetur. Tunc Rex regum, rex mundi a mundis videbitur. » Sed var. e a variis Patribus hæc beata vita descripta, maxime a Cassiodoro, lib. de Anima, cap. 19, cujus locum non refero, quia prolixior est ; quem vide, quia nescio quid jucundius animæ spiritali legi potest.

^l *Mortem quotidie ante oculos suspectam habere.* Hoc instrumentum non exstat apud S. Clementem. Mors ante oculos suspecta habenda est, quis cum certa sit, incerta tamen et perflida est : cum absens putatur, præsens est ; cum remota, propinqua ; incogitanti repentina advenit ; præmatura venit ; subsidet in insidiis, incautos aggreditur non præmeditatus : irrumpit, invitos trahit. Suspecta ergo habenda est, ne nos imparatos corripiat, quia mors peccatorum pessima, quæ ad perpetuum ducit supplicium, et ut ait S. Prosper Aquitanicus, epigr. 5 :

Ille igitur finis malus est, quem pœna sequetur,
Et qui perpetuæ porta doloris erit.

At contra sanctorum mors pretiosa in conspectu Domini, quæ perpetuum ducit ad gaudium. Et, si liceat mihi in Prospero versibus ludere, dicam :

Ille igitur finis bonus est, quem palma sequetur,
Et qui perpetuæ porta salutis erit.

^m *In omni loco Deum se respicere pro certo scire.* In epist. S. Clementis : *In omni loco Deum respicere, firmiter scire.* Sed incuria typographi intercidit pronomen *se*, quod habetur in capitulari Theodulphi, et in omnibus nostris cod., tam editis quam mss. ; habetur etiam in Regula Magistri, hoc modo : *In quovis loco a Deo se respici pro certo scire.* Ex quibus omnibus hic S. Clementis locus castigandus est.

ⁿ *Et seniori spiritali patefacere.* Hæc instrumenti pars abest a Regula Magistri. In epistola S. Clementis habetur hoc modo. *Et sacerdotibus Domini munifestare.* Sed sanctus Benedictus quædam mutavit, ut sententiam disciplinæ claustrali accommodaret.

^o *Os suum a malo, vel pravo eloquio custodire.* In epistola S. Clementis : *Os suum a multo vel pravo eloquio custodire.*

malo vel pravo eloquio custodire. ^a Multum loqui a non amare. ^b Verba vana, aut risui apta non loqui. ^c Risum multum aut excussum non amare. ^d Lectiones sanctas libenter audire. ^e Orationi frequenter incumbere. ^f Mala sua præterita cum lacrymis vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri : de ipsis malis de cætero emendare. Desideria carnis non perficere. ^g Propriam voluntatem odire. ^h Præceptis abbatis in omnibus obedire, etiamsi ipse aliter, quod absit, agat ⁱ memores illius Dominici præcepti : *Quæ dicunt facite : quæ autem faciunt, facere nolite (Matth. xxiii).*

Non velle dici sanctum, antequam sit : ⁱ sed prius

^a *Multum loqui non amare.* ^c Multiloquium jactura est monacho, inquit S. Ephr. in parenesi 46. In epist. S. Clementis additur : *Sed custodire labia sua, B ne dolum aut malum loquantur.*

^b *Verba vana, aut risui apta non loqui.* In epist. S. Clementis : *Verba vana, aut mendacia non loqui : quia os, quod mentitur, occidit animam.*

^c *Risum multum, aut excussum non amare.* Hoc instrumentum non exstat in epist. S. Clementis. Mentio fit in Vita S. Odonis abbatis Cluniacensis, lib. 2 : *Locutio vere sua præ nimio gaudio ridere nos cogebat. Sed ille habenas moderationis manu tenens, mox capitulum Regulæ nobis apponebat dicens : Risum multum aut excussum non amare.*

^d *Lectiones sanctas libenter audire.* In epist. S. Clementis : *Verba divina libenter audire.*

^e *Orationi frequenter incumbere.* In epist. S. Clementis : *Prædicationi et orationi ac lectioni frequenter incumbere : et elemosynas veras facere.* Recte autem monachis frequentius orationi incumbere præcipitur : nam, ut præclare monet S. Asterius Amaseus episcopus in homilia in illud Evangelii : *Duo homines ascenderunt in templum : Εὐχὴ τῆς ζωῆς ἡμῶν βροῦθαι, οὐδὲν πρὸς Θεόν, λήθη τῶν γυναικῶν, ἀνοδος πρὸς οὐρανόν* id est, Oratio vitæ nostræ auxilium, conversatio cum Deo, oblivio terrenorum, via ad cælum. Unde recte docet S. Anastasius Sinaita in sermone de sacra Synaxi : *Ἡ γὰρ προσεδρεῖα καὶ σχολὴ τῆς προσευχῆς, καὶ τῶν θείων γραφῶν μήτηρ ὑπάρχει πασῶν τῶν ἀρετῶν* διὰ μὲν γὰρ τῆς προσευχῆς τὰν αἰτήματα καὶ δῶρημα παρὰ Θεοῦ κομιζόμεθα id est, Assiduitas in oratione et in sacre Scripturæ lectione mater est virtutum omnium : per orationem enim omnem petitionem et donum a Deo reportamus. Monachus mundo mortuus cælo per orationem vivit excellentissima sane vita, qua per orationem cum Deo conjunctus est, qui in eo vivit, non jam ipse : ita ut cum Apostolo dicat : *Vivo ego, jam non ego. sed vivit in me Christus.*

^f *Mala sua præterita, etc.* Hoc instrumentum non est in epistola S. Clementis. Illud vero eisdem verbis habet S. Eligius episcopus Noviomensis, homil. 9.

^g *Voluntatem propriam odire.* Odire, pro odisse : sed de hac re inferius. In epistola S. Clementis legitur : *Sed propriam frangere voluntatem.* Illos veros esse monachos præclare dicebat S. Fulgentius Ruspensis episcopus qui mortificatis voluntatibus suis parati essent nihil velle, nihil nolle, sed abbatis tantummodo consilia vel præcepta servare.

^h *Præceptis abbatis in omnibus obedire.* In Capitulari Theodulphi : *Præceptis sacerdotis et præceptoris, etc.* In epist. S. Clementis : *Eorum præceptis in omnibus obedire, etc.,* intelligit episcopos, de quibus paulo ante loquitur. Sed sanctus Benedictus mutavit vocabulum S. Clementis, et Theodulphus S. Benedicti. Ille ut suis monachis, hic ut subditis suis sententiæ aptaret.

ⁱ *Memores illius Dominici præcepti.* In Capitulari Theodulphi : *Memores illud Dominicum præceptum ;*

esse quod verius dicatur. Præcepta Dei factis quotidie adimple. ^k Castitatem amare. ^l Nullum odire. ^m Zelum non habere. Invidiam non exercere. Contentionem non amare. Elationem fugere. Seniores venerari. Juniores diligere. ⁿ In Christi amore pro inimicis ^o orare. ^p Cum discordantibus ante solis occasum in pacem redire. ^q Et de Dei misericordia nunquam desperare. Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritualis, quæ cum fuerint a nobis die noctuque incessabiliter adimpleta, et in die judicii reassignata, illa merces nobis a Domino recompensabitur, quam ipse promisit, quod oculus non vidit, nec auris audivit, quæ præparavit Deus his qui dili-

recte satis, ut cap. 34, de Cellario, in n.s. Concordiæ : *Memor semper illud apostolicum ; potest enim nomen memor regere accusativum æque ac genitivum juxta syntaxim sui verbi.*

ⁱ *Sed prius esse quod verius dicatur.* Ita in Regula Magistri, in Capitulari Theodulphi, apud Ruthardum, Trithemium, S. Dunstanum, in cod. mss. S. Faronis, Vict. p. et in utroque S. Germani ; quæ quidem lectio optima est : ut prædicatio illa sanctitatis non sit causa finalis quæ nos moveat ad sanctimoniam acquirendam, sed tantum consequentia ad illam : nam fama et nomen ex sanctimonia oriuntur. Unde Ruthardus ait : *Sed si forte sine voluntate sua fuerit dictum, verius dicatur.* ^j Vulgo, ut in epist. S. Clementis legitur, *ut verius dicatur.* Quam lectionem, qui admittere volet, dicat, necesse est, particulam *ut* hoc loco non significare causam finalem (ineptum enim esset, si quis famæ sibi comparandæ gratia sanctus esse vellet), sed tantum consequentiam eventus, quemadmodum sæpe in Evangelio occurrit, ut Joan. xix : *ut Scriptura impleteretur dicens : Partiti sunt vestimenta mea sibi, et super vestem meam miserunt sortem.* Non enim hæc vestimentorum Christi partitio, et sors in ejus vestem contingere, quia hoc a Davide prædictum est, et ut ejus propheta vera esset, tanquam illa esset causa finalis ob quam hæc facta sunt ; quinimo ideo prædicta sunt, quia contingere debebant.

^k *Castitatem, etc.* In epistola S. Clementis legitur : *charitatem, male.*

^l *Nullum odire.* Odire, pro, odisse, ut paulo ante : *voluntatem propriam odire.* S. Valerianus, orat. de bono disciplinæ : *odio colloquium mulieris.* In epist. S. Clementis legitur : *Nullum odio habere : quia qui odit fratrem suum, homicida est.* In Canone Theodori legitur : *neminem odisse.*

^m *Zelum non habere.* Recte hoc instrumentum distinguitur a sequenti, nempe, *invidiam non exercere.* Nam ita habetur in cod. Vindocinensi, in epistola S. Clementis, et in Regula Magistri. Vulgo tamen, ut in Capitulari Theodulphi, ex his duobus unum constat : *Zelum et invidiam non habere.* Et in Canone Theodori, ubi sic legitur : *Zelum injustum et invidiam non habere,* Ruthardus addit *inimicitias non exercere.* Quod certe vix alibi repereris. Zelus autem hoc loco pro zelo malo sumitur, de quo infra.

ⁿ *In Christi amore, etc.* In epist. S. Clementis legitur in *Christi nomine,* ut in can. Theodori. Hoc instrumentum non exstat in Regula Magistri.

^o *Orare.* In Can. Theodori, *Exorare.*

^p *Cum discordante.* Ita apud Keronem. In epist. S. Clementis, legitur. *Cum discordantibus, etc.,* ut vulgo. In Regula Magistri habetur : *Ante solis occasum cum inimicis redire in gratiam.* Ubi et hoc instrumentum additur : *Omnibus bonis ex toto corde obedire.*

^q *Et de Dei misericordia nunquam desperare.* In Regula Magistri : *et de Deo nunquam desperare.*

gunt eum. Officina vero ubi hæc omnia diligenter operemur, claustra sunt monasterii et stabilitas in congregazione.

§ II. — Ex REGULA SANCTI MACARII.

• Milites ergo Christi sic taliter suos debent componere gressus, charitatem in se perfectissimam continentes Deum ex tota anima diligere, et ex tota mente, et ex toto corde, et ex tota virtute sua, invicem inter se perfectissimam sectantes obedientiam. Pacifici, mites, moderati; non superbi, non injuriosi, non susurriones, non irrisores, non verbosi, non presumptuosi, non sibi placentes, sed Deo, cui militant, Christo. Non blasphemiam sectantes, nec dicere quidquam præter quod bonum est. Ad obsequium non pigri, ad orationem parati, in humilitate perfecti, in obedientia ^b præcincti, in vigiliis instantes, in jejunio hilares. Nullus se [ab] alio justiore arbitretur; ^c sed unusquisque omnibus se inferiorem contemnat. Qui se exaltat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur. Præceptum senioris est, ut salutem suscipias; non murmurando ullam operam facias; non responsonem contra præceptum usurpes, non te extollas, aut magnifices utilem operam aliquam fecisse. Non acquirendo aliquid lucri congaudeas, aut in damno contristeris. Non te familiaritas aliqua sæcularis trahat, sed tota dilectio tua in cellula demoretur. ^d Cellam ut paradisum habeas. Fratres tuos spirituales ut æternos confidas habere parentes. Præpositum monasterii timeas ut dominum, diligas ut parentem. Similiter quoque et omnes oportet diligere fratres, cum quibus etiam te confidas ^e videre gloriam Christi. Non oderis laboriosam operam, otium quoque ne sectaveris, in vigiliis confectus, in opere justo affectus, ambulans quasi dormitans, lassus ad stratum tuum venias: cum Christo requiescere credas. ^f Cursumque monasterii super omnia diligas.

^a *Milites Christi*, etc. Hæc non exstant in Regula Serapionis, Macarii et aliorum cod. Flor. Quædam, maxime circa finem, habentur in epist. S. Hieronymi ad Rusticum de forma vivendi.

^b *Præcincti*. Id est, prompti.

^c *Sed unusquisque*, etc. Lege, *Sed unusquisque se tanquam omnibus inferiorem contemnat*.

^d *Cellam ut paradisum habeas*. Consule S. Hieronymum, S. Dorotheum, S. Antiochum, Severum Sulpitium, Cassianum, Palladium, Joannem Moschum, et cæteros, qui de vita ascetica, ejusque cultoribus scripserunt, et videbis, quantum sit e re monastica custodia cellæ.

^e *Videre*. Pro, *Visurum*. Ut sæpe occurrit.

^f *Cursum monasterii*. Cursus est pensum divini officii, quod quotidie excurritur, et persolvitur a monachis. De quo infra.

^g *Quid est maledicus*, etc. Habetur apud S. Basilium, interr. 24 Regule brev. et apud Rufinum, cap. 33, ubi ita etiam legitur. At in textu Græco *τι ἐστὶ λοιδωρία*; id est, quid est maledictum? quibus verbis responso convenit: *Omnis sermo*, etc. Hæc autem S. Basilii capita citantur ob hæc sancti Benedicti verba: *non detractorem*.

^h *Maledicus est*. Lege, *maledictum est*, ut in Græco. *λοιδωριζ.*

ⁱ *Quid est detractio*. Exstat apud S. Basilium in-

A Qui vero sæpius orare voluerit, uberiorem inveniet misericordiam Christi.

§ III. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 41).

Interrog. ^g Quid est maledicus, id est *λοιδωρος*. — *Resp.* Omnis sermo qui ob hoc profertur ut infamet aliquem, derogat vel male commendet, ^b maledicus est, etiamsi non videatur esse injuriosus. Et hoc manifestum est ex sententia Evangelii, cum dicit de Judæis: *Quia maledixerunt eum dicentes: Tu sis ex discipulis ejus* (Joan. ix).

§ IV. — *Item ejusdem* (cap. 42).

Interrog. ⁱ Quid est detractio vel derogatio? — *Resp.* Duas opinor esse causas, in quibus licet alicui dicere et retractare aliena mala: ^j si quando consilium habere necesse est cum cæteris, qui in hoc ipsum videntur assumi, quomodo corrigatur is qui peccavit, vel male aliquid egit. Et rursus si quando necesse est prævenire aliquem et commonere ne forte incurrat in consortium alicujus mali, dum eum putat esse bonum: quia Apostolus dicit: *Nolite commisceri cum hujusmodi* (II Thess. iii). ^k Item in Salomone: *Noli manere cum homine iracundo, ne forte vias ejus discas et sumas laqueum animæ tuæ* (Prov. xxii). Quod et ipsum Apostolum fecisse invenimus per hoc quod scribit ad Timotheum dicens: *Alexander ærarius multa mala mihi ostendit; quem tu quoque evita: valde enim restitit nostris sermonibus* (II Tim. iv). Præter hujusmodi autem necessitates quicumque dicit aliquid adversus aliquem, ut vel derogat ei vel obtrectet, istud est detractio, etiamsi vera esse videantur quæ dicit.

§ V. — *Item ejusdem* (cap. 43).

Interrog. ^l Qui detrahit fratri, audit detrahentem, et patitur, quid dignus est? — *Resp.* Excommunicari debet. *Detrahentem*, inquit, *occulte adversus proximum suum, hunc persequeris* (Ps. c). Et alibi dictum est: ^m *Noli libenter audire detrahentem, ne forte eradiceris* (Prov. xx).

terr. seq. et apud Ruf. eod. cap.

ⁿ Si quando consilium, etc. Videndum est tamen si is quicum inis consilium de alieno peccato emendando, sit vir prudens, ut ejusmodi peccatum alteri non sit patefacturus. Et ita hic Basilii locus est explicandus. De detractioe plura vide apud Toletum, lib. v, cap. 63 et seq., Angelum et alios.

^o *Item in Salomone*. In textu Græco nulla mentio fit Salomonis, sed tantum producitur finis hujus sententiæ, mutata secunda persona in tertiam: *Μὴ ποιεῖ λάθῃ βρόχους τῆ ἑαυτοῦ ψυχῆ*, id est, Ne quando quis capiat laqueos animæ suæ. Locum textui suo accomodat.

^p *Qui detrahit fratri*. Invenire est apud S. Basilium, interr. 26 Regularum brevium, et apud Rufinum, cap. 34.

^q *Noli libenter audire detrahentem*. Ita apud Rufinum. Et ad verbum redditur textus sacræ Scripturæ, prout a S. Basilio profertur, qui est hujusmodi: *Μὴ ἰδεῖς ἄκουε καταλαλοῦντος*, etc.; id est, Ne libenter audias detractorem. Aliter tamen Prov. cap. xx, versu 13 ubi hic locus exstat, legitur in versione Septuag. Interpretum, *Μὴ ἀγαπᾷ καταλαλεῖν ἵνα μὴ ἰξαρῆς*, id est, *Noli diligere detractorem, ne eradiceris*. In textu Hebraico אַל-תִּהְיֶה שֹׂחֵן אֶת-הַשְּׂחָן, *al theheb schana*, id est, *noli diligere somnum*, ut in versione communi. Sed si mutatis punctis legas אַל-תִּהְיֶה שֹׂחֵן, efficies τὸ

§ VI. — *Item ejusdem (cap. 44).*

Interrog. ^a Quod si de eo, qui præest, detraxerit, quomodo eum observabimus? — *Resp.* Et in hoc manifestum est iudicium iracundiæ Dei, quæ facta est super Mariam, dum detraxit de Moyse: et peccatum ejus, nec ipso quidem Moyse orante, inultum Deus esse permisit (*Num. xii*).

§ VII. — *Item ejusdem (cap. 61).*

Interrog. ^b Quomodo intelligitur superbus, vel quomodo curatur. — *Resp.* Intelligitur quidem ex eo quod ea semper quæ eminentiora sunt quærit. Curatur autem, si credat sententiæ ejus quæ dixit: *Deus superbis resistit (Jac. iv)*. Illud sane sciendum est quod quomodo quis timeat damnationem superbiæ, impossibile est curare hoc vitium, nisi abstrahat se, et secedat ab omnibus occasionibus elationis. Sicut impossibile est extinguere linguam alicujus, vel gentis loquelam, vel artificium aliquid, nisi quis omni genere se penitus abstrahat non solum ab agendo, vel loquendo [vel movendo], sed etiam audiendo eos qui loquuntur, vel videndo eos qui agunt id quod oblivisci cupit. Et hoc observandum est de omnibus vitiis.

§ VIII. — *Item ejusdem (cap. 90).*

Interrog. ^c Quomodo oportet jejunare, cum necessarium jejunium injungitur, si aliquando quod religio deposcit explendum tanquam ex necessitate, an voluntarie? — *Resp.* Domino dicente: *Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (Matth. v)*, omne quod ad religionem pertinet, nisi ex proposito et religione fiat, periculum generat. Debet ergo jejunio sociari devotio. Quia autem necessarium sit jejunium in talibus quibusque causis, ^d et maxime cum desideramus aliquid impetrare de Domino, etiam sanctus Apostolus docet, qui inter cæteras suas virtutes addidit ^e etiam hoc dicens: *Quia in jejuniis ^f frequenter (II Cor. xi)*.

§ IX. — *Item ejusdem (cap. 138).*

Interrog. ^g Quomodo possumus timere iudicia Dei. — *Resp.* Naturaliter expectatio omnis mali timorem incutit. Ita namque etiam bestias timemus et principes, scientes imminere ab eis aliquid quod ad vitæ exitium pertinet. Si ergo credamus quia veræ sunt

detractorem. Quemadmodum cap. xxiv, Prov.: Et cum detractoribus ne miscearis, ubi in textu Hebræo legitur שוֹנִים, Schonim, id est, detractores.

^a *Interrog.* 27 Reg. brev.; Rufin. cap. 2.

^b *Interrog.* 35 Reg. brev.; Ruf. c. 40.

^c *Quomodo jejunare.* Reperitur apud S. Basilium, interr. 150 Regul. brev. et apud Rufinum, cap. 50. Hoc capit citatur ob hæc verba: *Jejunium amare.*

^d *Et maxime cum desideramus, etc.* Ita apud Rufinum, sed non exstant in textu Græco.

^e *Hoc etiam dicens.* Ita apud Rufinum. In textu Græco additur, *πρὸς διδασκαλίαν ἡμετέραν*, id est, ad nostram instructionem.

^f *Frequenter.* Hoc vocabulum non invenitur apud Rufinum.

^g *Interrog.* 209 Reg. brev.; Rufinus, cap. 72.

^b *Monachis autem, etc.* Hæc habentur in Regula excusa S. Isidori, cap. 3.

ⁱ *Nihilque in quantulumcunque.* Dele τὸ *nihilque* in quod redundat, et lege, ut in Regula excusa nec

A comminationes futuri iudicii et recordemur terribile illud futuri examinis tribunal, timebimus iudicia Dei.

§ X. — *Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 4).*

^b Monachis autem summpere studendum est ut apostolicam vitam tenentes, sicut in unum constituti esse noscuntur, ita cor unum habeant in Deo, nihil sibi proprium vindicantes, ⁱ [nihilque in] quantulumcunque amorem rei privatæ gerentes; sed juxta exemplum apostolicum omnia communia habentes, in præceptis Christi permanendo proficiant, ⁱ Patri honorem debitum reverentes, erga seniores obedientiam, erga æquales incitamentum virtutum, erga minores exempli boni ministerium conservabunt. Nemo cæteris se iudicet meliorem, sed inferiorem omnibus deputans tanta humilitate clarescat, quanto plus cæteris culmine virtutum coruscat. Abstineat etiam a furore et detractone, parcat monachus linguæ. ^k Indecenter quoque ^{vi} ^l notabiliter non incedat. Philargyriæ contagium ut lethiferam pestem abhorreat, ^a turpibus verbis vel otiosis linguam avertat, atque indesinenter cor mundum labiaque exhibeat. Affectus quoque animi turpes ab intentione cogitationis abstergat, seque per compunctionem cordis in studio sancto meditationis exerceat. Torporem somni atque pigritiæ fugiat, vigiliisque et orationibus sine intermissione intendat. Gulæ concupiscentiam deprimat, atque abstinentiæ virtutibus semetipsum pro studio domandarum libidinum affligat, domans jejuniis carnem, quantum valetudo corporis sinit. Livore quoque invidiæ de fraternis profectibus nequaquam tabescat; sed quietus atque pacificus per amorem fraternæ dilectionis de cunctorum gaudeat meritis. Iracundiæ perturbationem a se rejiciens, et patienter omnia sustinens, nulla tristitia, nullo temporali mœrore affectus, sed contra omnia adversa interiori gaudio fretus, ipsam postremo vanæ gloriæ laudem procul a se abiciat, ut dum his institutis radiat, merito nomen suæ professionis retineat.

§ XI. — *Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 24).*

^m Transeuntibus de hac luce fratribus ⁿ antequam sepeliantur, pro dimittendis eorum peccatis ^o sacrificium offeratur. Corpora fratrum uno sepelienda sunt loco, ut quos viventes charitatis tenuit unitas,

quantulumcunque.

ⁱ *Patri honorem debitum reverentes.* Lege: *Patrem honore debito reverentes.* In Regula excusa legitur: *Patri honorem debitum reverentes.*

^k *Indecenter quoque, etc.* Monachus incedere debet juxta id quod præcipit S. Fructuosus archiepiscopus Bracarenensis, cap. 8 Regulæ suæ: « *Definitum est ut ... in gressu nullos strepitus, neque saltus amplos tensis passibus facerent: nec alibi dum pergunt, aspicerent, nisi ante vestigia sua.* »

^l *Notabiliter.* Id est, superbe et fastuose.

^m *Transeuntibus de hac luce fratribus, etc.* Hæc habentur in Regula excusa sancti Isidori eodem cap., quæ hic citantur ob illa sancti Benedicti verba: *mortuum sepelire.*

ⁿ *Sacrificium offeratur.* Antiquus fuit Ecclesiæ mos pro defunctis sacrificium offerre, de quo agit sanctus Augustinus, lib. de Cura pro mortuis habenda, cap. 1, et in epistola de octo questionibus ad Dulcitium, qu. 2. Mentio fit apud Cassianum, coll. 11.

morientes unus locus amplectatur. Pro spiritibus A defunctorum ^a altera die post Pentecosten sacrificium Deo offeratur, ut beatæ vitæ participes facti purgatiores corpora sua in die resurrectionis recipiant. Hæc igitur, o servi Dei, milites Christi, contemtores mundi, ita vobis custodienda volumus, ut majorum præcepta [^b patrum] per omnia conservetis. Suscipite igitur inter illa et hæc admonitionem nostram, humili corde custodientes quæ dicimus, libenter sumentes quæ dispensamus: quatenus vobis de effectu operis sit gloria, et nobis pro ipsa admonitione postulata proveniat venia. Deus

autem omnipotens custodiat vos in omnibus bonis: et quomodo cœpit sic confirmet gratiam suam in vobis. Amen.

§ XII. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 127).

^c Si frater dormierit, ^d omnis eum fraternitas prosequatur. ^e Nemo remaneat absque majoris imperio, ^f nec psallat, nisi ei jussum fuerit; nec post alterum psalmum jungat alterum sine præpositi voluntate.

§ XIII. — Ex REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 23).

^g Ut jurandi consuetudo ad integrum, si fieri po-

resurrectionis suis discipulis denuo apparuit, quadagesimam post resurrectionem die ad cælum ascendit. Nec his adversatur sanctus Augustinus, cum ita ait sub finem Questionum super Genesim: « Et fecit luctum patri suo septem dies. Nescio utrum inveniatur alicui sanctorum celebratum esse luctum novem dies, quod apud Latinos novemdial appellatur. Unde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum observant, qui magis est in gentium consuetudine. » Nam aliud est loqui de nono die, aliud de novem diebus. Novem dies non celebrabant Christiani, sed nonum diem duntaxat. Novemdialis meminerunt glossæ veteres: *Novemdial, έννατα ένι νεκρού έργόμενα*, quos dies etiam Athenienses *έννατα* appellabant, ut docet Julius Pollux lib. II Onomast., cap. 19.

^a *Altera die post Pentecosten*, etc. Mos olim fuit in monasteriis multis ut anniversariæ preces et missæ stato die profunctis fratribus agerentur. Id instituit beatus Ægil abbas Fuldensis in suo monasterio, die sancti Ignatii martyris ad hanc memoriam deputato, ut scribit Candidus monachus Fuldensis in ejus Vita. Sanctus Hugo abbas Cluniacensis idem statuit fieri quotannis feria 5, post octavas Pentecostes in omnibus monasteriis sibi subditis, ut videre est in charta quadam de quibusdam illius decretis (*Bibl. Clun. in S. Hugone*).

^b *Patrum. Lege potius*, ut in Regula excusa.

^c *Si frater dormierit*, etc. Hoc caput videre est in Regula sancti Pachomii excusa, art. 71.

^d *Omnis eum fraternitas prosequatur*. Id est, omnes fratres ejus funus prosequantur.

^e *Nemo remaneat*. Ex art. seq. santi Pachomii, in quo ita habetur: « Nemo exeat foras, nemo loquatur; nemo remaneat excepto majoris imperio. »

^f *Nec psallat*. Ex art. 73 ejusdem Regule, s. l. paulo aliter: « Nemo ante psallat, nisi et jussum fuerit, nec completo psalmo alterum sine præpositi jussione audeat jungere. »

^g *Ut jurandi consuetudo*, etc. Perfectionis Christianæ studiosis, ut sunt monachi, ab omni jurejurando cavendum est. Quod præclare docet sanctus Leander, lib. de Inst. virgin., cap. 19: « Nunquam jurare, sed semper verum dicere pari observatio studio. Nam sicut carnalibus pro terrore fraudis jurare permissum est; sic prohibita sunt spiritualibus, etiam dum bene conscii sunt sacramenta. Sit, inquit, sermo vester, est est, non non. Quod autem, plus est, a malo est. Cave itaque jurare in bono, quia de malo est. Propterea dicitur esse a malo, eo quod jurandi necessitas ex infideli sit conscientia. Ejus enim hominis jurandi extorquetur necessitas, cujus fides manet in dubio. » Cum autem monachorum fides neutiquam vacillare debeat, non opus est eis juramento, quo dictorum suorum veritas confirmetur. Bona conscientia non indiget juramento; tantus est in ea veritatis amor ut quidquid dicit, juratum putet. Recte olim Solon, teste Laertio lib. I, dicebat: *καλοκαγαθίων όρκον πιστοτέρων έχει*, id est, Probritatem juramento fideliorum cense (*S. Hieron.*

cap. 5: « Ab iis qui ejus compatiabantur exitio, vix a presbytero abbate Paphnutio potuit obtineri ut non inter biothanatos reputatus etiam memoria et oblatione pausantium judicaretur indignus. » Et in concilio Bracarenensi I, cap. 24; Aurelianensi II, can. 14; Vasensi I, can. 2; Vasensi II, can. 3, et aliis auctoribus infra citandis. Sanctus Isidorus tantum unius diei, quo in exsequiis defunctorum salutaris offertur hostia, meminit; quæ tamen offerebatur etiam quibusdam aliis diebus ab ipsius defuncti obitu. Alcuinus, lib. de divinis Officiis, cap. 5; Amalarius Fortunatus, lib. IV de ecclesiasticis Offic., cap. 42, mentionem faciunt tertii, septimi et trigesimi dierum, quos adhuc observat sancta Romana Ecclesia. Sed olim mos iste varius fuit. Nam tempore sancti Ambrosii alii tertium diem et trigesimum observabant, alii septimum et quadagesimum, ut videre est in ejus oratione de Theodosii obitu: « Ejus ergo principis conclamavimus obitum, et nunc quadagesimum celebramus assistente sacris altaribus Honorio principe; quia sicut sanctus Joseph patri suo Jacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita et hic Theodosio patri suo justa persolvit. Et quia alii tertium diem et trigesimum, alii septimum et quadagesimum observare consueverunt, quid doceat lectio, consideremus. » Ita in vetustis editionibus; nam in quibusdam recentioribus corrupte legitur: *alii tertium diem, alii trigesimum, alii septimum, alii quadagesimum observare consueverunt*. Dierum tertii et quadagesimi observationem commemorat Palladius in Lausiaca, capite de Eulogio: *και συνίθη του μιν μακαρίου Ευλογίου τα τεσσαρακοστά περιτελεισθαι, του δε λελωθημένου το σώμα τα τρίτα παρά της άδελφότητος*: id est: Et accidit ut celebraretur a fraternitate beati Eulogii quadagesimus dies, mutilati vero corpore dies tertius. Ecce ut veteres illi monachi Ægyptii dies tertium et quadagesimum celebrabant. An alium addiderint, etsi id non pateat ex Palladio, est tamen simile vero eos addidisse nonum. Nam olim in Orientali Ecclesia agebantur tres hi dies pro mortuis tertius, nonus et quadagesimus. Constitutiones apostolicæ: *Επικλησθών τρίτα των κοικομημένων*, etc., id est, tertius defunctorum dies fiat cum psalmis, lectionibus et precibus propter eum qui tertio die a mortuis resurrexit; dies nonus, in memoriam eorum qui superstites sunt, et eorum qui defuncti sunt; dies quadagesimus, juxta antiquam formam. Ubi male vertitur: *exsequia vero defunctorum fiant tertio die*. Justinianus Novella 133, cap. 3: « Sed neque aliquam excogitent occasionem aut vim ad monasteria muliebria ingrediendi, aut mulieres viris deputata occasione horum, quæ circa funus aguntur (quas utique memorias vocant) et tertiam et nonam convenientes diem, et dum quadraginta compleantur. » Idem docet Eustratus presbyter magnæ Ecclesiæ, tractatu 3, de defunctorum animis (*Photius in Bibl. n. 171*); ipse enim scribit tertiam, nonam et quadagesimam dies agi cum precibus et elemosynis in memoriam defunctorum; tertiam, ob Christi resurrectionem, quæ tertia die contigit; nonam, quia post octo dies sua

test, de monachorum interlocutione tollatur : ut, A
etsi secundum humanam fragilitatem minus forsitan
possunt mendacii cavere peccatum, possint saltem
damnandum vitare perjurium. Quos rogo simul at-
que commoneo ut studeant in usum habere verba
sacra, ne unquam necessaria sint sacramenta. Quam
enim hujus vitii debeant omnes vitare flagitium,
beato apostolo monente, didicimus. *Nolite jurare ne-
que per cælum, neque per terram, neque aliud quod-
cunque juramentum. Sit autem verbum vestrum, Est
est, Non non; ut non sub judicio decidatis (Luc. v).*
Et illud similiter divinæ Scripturæ: *Vir multum ju-
rans replebitur iniquitate, et non discedet de domo
illius plaga (Eccli. xxiii).* His namque magnis
atque evidentissimis documentis etiam lectio Evan-
gelii, quæ maxima est plenitudo, similiter atte-
stat, dicente Domino ad discipulos: *Audistis quia
dictum est antiquis: Non perjurabis, reddes au-
tem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis
non jurare omnino: neque per cælum, quia thronus
Dei est; neque per terram, quia scabellum pedum
ejus est; neque per Hierosolimam, quia civitas est
magni regis; neque per caput tuum juraveris, quia
non potes unum capillum album facere, aut nigrum.
Sit autem sermo vester, Est est, Non non (Matth. v).*
Sufficiat ergo nos propria inserenda monita ^a exem-
plis docuisse vitanda.

§ XIV. — EX REGULA AURELIANI (cap. 9).

^b Non juretis, quia Dominus dixit: ^c *Nolite jurare
(Matth. v).* Et alia Scriptura: *Vir multum jurans im-
plebitur iniquitate, nec discedet de domo ejus plaga
(Eccli. xxiii).*

epist. ad Celantiam). Quamobrem lib. II legis Longo-
bardorum, tit. 47, prohibetur episcopis, presbyteris,
clericis, monachis et sanctimonialibus, jurare etiam
in judicium citatis, dilatata lege Marciani impera-
toris, quæ tantum percipitur clericos Constanti-
nopolitanos, ut habetur Cod. I. 25, *De episcopis et
clericis*, etc. Quare in citata lege Longobardorum
male legitur, *Marco pro Marciano*, et *Marci pro
Marciani*. Juramentum etiam prohibetur monachis
prima add. Capit. Lud. imp., tit. 43.

^a *Exemplis*. Id est, auctoritatibus.

^b *Non juretis*. Idem statuitur in Regula Teridii D
seu Tetradii, cap. 4: « Non jurent, quia Dominus
dixit: *Nolite jurare; sed sit sermo vester, Est est, Non
non.* »

^c *Nolite jurare*, profert sensum, non verba.

^d *Non maledicatis*. Eadem habet Tetradii, cap.
6 Regulæ suæ: « Non maledicant, quia scriptum est:
Neque maledici regnum Dei possidebunt. » Idem
etiam statuit Cæsarius, cap. 2 Regulæ: Juramentum
et maledictum velut venenum diaboli fugere et vi-
tare contendat. »

^e *Mentiri*, etc. Circa mendacium hæc statuit Te-
tradius in Reg. monach. cap. 5: « Mentiri qui in-
ventus fuerit legitimam disciplinam accipiat, quia os
quod mentitur occidit animam, et: *perdes eos qui lo-
quuntur mendacium.* »

^f *Eos qui loquuntur*. Juxta textum Hebraicum. In
versione communi, *omnes*.

^g *Si non dimiseritis*, etc. Hæc citantur ex memo-

§ XV. — *Item ejusdem (cap. 10).*

^d Non maledicatis, quia scriptum est: *Maledici
regnum Dei non possidebunt (I Cor. vi).*

§ XVI. — *Item ejusdem (cap. 11).*

^e Mentiri omnino non liceat, quia *os quod mentitur,
occidit animam (Sap. i).* Et illud: *perdes eos qui
loquuntur mendacium (Psal. v).*

§ XVII. — *Item ejusdem (cap. 12).*

Iracundiam nullus usque ad aliam diem protrahere
præsumat. Quod si, ut habet humana fragilitas,
sermo durior inter fratres ortus fuerit, invicem sibi
veniam petere et debita relaxare debebunt propter
Domini mandatum, ubi dicit: *Si recordatus fueris
quia frater tuus habet aliquid adversus te, relinque
munus tuum ante altare, et vade prius reconciliari
B fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum (Matth.
v).* Et: ^g *Si non dimiseritis hominibus peccata eo-
rum, nec Pater vester cælestis dimittet vobis peccata
vestra (Matth. vi).* Item: ^h *Si septies in die peccave-
rit in te, et conversus dixerit: Pœnitet me, dimitte
illi (Luc. xvii).* Et: *Non dico tibi usque septies sed
usque septuagies septies (Matth. xviii).* Et alia Scri-
ptura: *Ira enim viri justitiam Dei non operatur
(Jac. i).* Et Apostolus: *Sol non occidat super ira-
cundiam vestram (Eph. iv).* Quod si, quod Deus
avertat, diabolus instigante, ita fuerit quis furore
repletus, ut ista mandata pertinaci corde contemnat,
et unus de illis qui discordantes sunt, prævenit
alium veniam ei petens; si ille cui petit non dimise-
rit, ⁱ legitimam disciplinam accipiat, ut ad charitatem
se corrigat. Quod si ambo despexerint, pariter a
communione ⁱ vel cibo suspendantur, donec invi-
cem sibi reconcilientur.

§ XVIII. — INCIPIUNT GESTA A BEATO AUGUSTINO,
QUANDO SIBI SUCCESSOREM ELEGIT.

^k Gloriosissimo Theodosio duodecies et ^l Valenti-

ria, non ex codice.

^h *Si septies in die*, etc. Hæc citantur ex memoria.

ⁱ *Legitimam disciplinam accipiat*. Disciplina est
verberum supplicium. Lib. II legis Longobardorum,
tit. 13, l. 3: « Ancilla vero pro ipsa illicita præsum-
tione accipiat talem disciplinam a domino in præ-
sentia servi, ut alia ancilla hoc facere non præsu-
mat. » Legis Boiorum tit. 9, cap. 4, § 3, apud Mar-
culphum, formula 175. In Regula S. Cæsarii cap.
24: « Justum est ut legitimam disciplinam accipiant; »
et paulo post: « disciplinam tamen ipsam in
præsentia congregationis accipiant; et in Regula
Tetradii supra, cap. v.

^j *Vel cibo suspendantur*. Particula *vel* sumitur copu-
lative. Suspendi a cibo est jejunio multari, quia
monachi excommunicati cum cæteris fratribus non
reficiebant, sed aliquot horis tardius, nec ejusdem
cibus, ut patet ex multis hujus Concordiæ locis.

^k *Gloriosissimo Theodosio*, etc. Hæc non exstant
in Concordia Floriacensi, sed supplevi ex Vindoci-
nensi: quo tamen spectent non video, nisi dicamus
esse transposita et spectare ad caput de ordinando
abbate, aut certe referri ad instrumentum, *Contentionem non amara*. Hæc autem Acta habentur inter
epistolas sancti Augustini post centesimam nonam.
Hic Theodosius junior est, qui fuit Arcadii filius
et duodecies consul cum Valentiniano tertio iterum
consule, ut notum est ex chronico Cassiodori.

^l *Valentiniano*. Is est Valentinianus tertius, Theo-
dosii consobrius, filius Constantii, quem Honorius in

niano Augusto iterum consule, cum Augustinus episcopus una cum Regiliano et Martiniano coepiscopis suis consedisset ^a in ecclesia Pacis Iponiensium ^b regionum, presentibus Saturnino, ^c Leporio, ^d Barnaba, Fortunatiano, Rustico, ^e Lazaro et ^f Eraclio presbyteris, astanti clero et frequenti populo, Augustinus episcopus dixit: Quod besterno die promisi charitati vestræ propter quod volui frequentius convenire, et video frequentius convenisse, mora omni postposita, hoc agendum est. Si enim aliud velim loqui, in illud ^g suspensū sumus. Audistis, omnes in hac vita mortales sumus, et dies vitæ nostræ ultimus omni homini est semper incertus. Verum tamen in infantia speratur pueritia, in pueritia speratur adolescentia, in adolescentia speratur juvenus, in juvenute speratur gravitas, in gravitate speratur senectus. Utrum contingat, incertum est. Senectus autem aliam ætatem quam speret, non habet. Incertum est enim ipsa senectus quandiu sit homini: illud tamen certum est nullam remanere ætatem quæ possit succedere senectuti. Quia voluit Deus, ad istam civitatem cum vigore ætatis adveni: sed tamen juvenis fui et senui. Scio per obitum episcoporum per contentiosos, ambituosos aut seditiosos solere Ecclesias perturbari; et, quod sæpe sum expertus et dolui, debeo, quantum ad me attinet, ne contingat, huic prospicere civitati. Sicut novit charitas vestra, in Milevitana Ecclesia modo fui. Petierunt enim me fratres, et maxima servi Dei, qui ibi sunt, ut venirem. Quia post obitum beatæ memoriæ fratris coepiscopi mei ^h Severi, nonnulla ibi perturbatio timebatur. Veni, et quomodo voluit, ⁱ Deus adjuvit nos per suam misericordiam. Acceperunt epi-

consortem imperii assumpserat, et Placidia amite Theodosii filius, qui cum triginta annos imperasset, a Trasila Ætii milite confossus interiit. De quo vide Idacium in Chron., Cassiodorum, Olympiodorum, Paulum Warnefridum et alios.

^a *In ecclesia Pacis.* Ita appellabatur ecclesia Hipponis civitatis, ut notum est ex concilio Africano, anno Christi 395, ubi ita legitur: *Hippone, in secretario basilicæ Pacis.*

^b *Regionum. Lege Regiorum.* Nam hæc urbs dicitur Hippo. Regius, ut notum est ex Mela, lib. 1, et aliis.

^c *Leporio.* Is est Leporius presbyter, de quo sanctus Augustinus, serm. 11 de Vita et Moribus clericorum: « Presbyterum Leporium, quamvis seculi natalibus, et apud suos honestissimo loco natum, tamen jam Deo servientem, cunctis quæ habebat relictis, inopem suscepi. » Alius est a Leporio monacho et presbytero Gallo, qui in Pelagii hæresim lapsus in Africam trajecit; ubi ab Aurelio Carthaginiensi, sancto Augustino et aliis Africæ episcopis susceptus et sanatus, edito emendationis libello, ab eisdem in Gallias remissus est. De quo Gennadius in Catalogo, cap. 59, et Facundus Hieronymianensis, lib. 1 de tribus Capitulis.

^d *Barnaba.* Is est Barnabas de quo sanctus Augustinus serm. citato: « Dixi aliqui suum non habere presbyteros cohabitatores meos: inter quos est et presbyter Barnabas, » etc.

^e *Lazaro.* Is est Lazarus diaconus cujus meminit sanctus Augustinus eodem serm., qui postea presbyter ordinatus est.

^f *Eraclio.* Is est qui hic designatur episcopus Hipponensis, de quo sanctus Augustinus serm. citato: ubi, quemadmodum et in his gestis excusis, male

scopum, quem vivus designaverat episcopus eorum. Hoc enim eis cum innotasset, voluntatem præcedentis episcopi sui libenter amplexi sunt. Minus tamen aliquid factum erat. Unde nonnulli contristabantur, quia frater Severus credidit posse sufficere, ut successorem suum apud clericos designaret: ad populum inde non est locutus. Et erat inde aliquorum nonnulla tristitia. Quid plura? Deo placuit, fugata est tristitia, gaudium successit, ordinatus est episcopus quem præcedens episcopus designaverat. Ergo, ne aliquid de me quæratur voluntatis meæ, quam credo Dei esse, in omnium vestrum notitiam ^k profero. Presbyterum Eraclium mihi successorem volo. A populo acclamatum est *Deo laudes, Christo laudes.* Dictum est vicies tercies. *Exaudi, Christe, Augustino vitam.* Dictum est sexies vicies. *Te Patrem, te episcopum.* Dictum est octies. Cumque reticeretur, Augustinus episcopus dixit, Non est opus me de laudibus ejus aliquid dicere; faveo sapientiæ, parco verecundiæ.

§ XIX. — EX DOCTRINA SANCTI ORSIESII.

¹ Non irascamur invicem. Etiam si ira nos vicarit, ^m non peccamus irati solis occubitu prænitentia prævenientes (*Eph. iv*). Meminerimus esse præceptum quoties peccanti in nos ignoscere debemus, et munus nostrum relinquere ante altare, quod nequaquam suscipitur, nisi fuerit reconciliatio placabile (*Luc. vii*); ut possimus dicere: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Luc. xi).* Et Apostolus dicit: *Si quis habet adversus aliquem ⁿ querimoniam, sicut et ^o Christus ^p donavit nobis, ^q sic facite (Col. iii).*

appellatur Eraclius. Nam hujusmodi nomen vix in usu fuit antiquis, Heraclius usitatissimum. Error manavit ex commensura litterarum, *c* et *l*, ex qua exurgit littera *d*. Apponenda est tamen aspiratio, quæ sæpe in codicibus mss. desideratur.

^g *Suspensū sumus.* Audistis. In editis: *Suspensū minus audistis.* Rectius.

^h *Severi.* De quo serm. cit.: « Subdiaconus est cum sancto fratre meo et coepiscopo Severo in Ecclesia Milevitana. »

ⁱ *Dominus adjuvit nos.* In editis: *Dominus adjuvit nos pro misericordia sua, ut cum pace episcopum acciperent.*

^j *Præcedentis.* In excusis additur, et decedentis.

^k *Profero.* In editis, *perfero.*

^l *Non irascamur.* Hæc habentur in editis circa finem. Proferuntur ab auctore nostro ob illa sancti Benedicti: *Cum discordante ante solis occasum, etc.*

^m *Non peccamus irati.* Nempe contra præceptum Apostoli, si prænitentia ducti solis occubitu prævenimus. Hic locus caute legendus est, nam ira potest esse peccatum, etiam si quis ante solis occasum reconcilietur.

ⁿ *Querimoniam.* In Vulgata versione, *querelam.*
^o *Christus.* Ut in textu Græco. In versione Vulgata, *Dominus.*

^p *Donavit nobis.* Ita in cod. Vind., juxta textum Græcum, *ἐχαρίσατο ἡμῖν* quod idem sonat. At in editione Vulgata, *donavit vobis*, quemadmodum et *iv* ad *Eph.* in eadem versione: *Condonavit vobis.* Ubi in textu Græco: *ἐχοπίσατο ἡμῖν* id est, *condonavit nobis.*

^q *Sic facite.* Ita in cod. Vind. et in editis Orsiesii. At

§ XX. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 4).

Interrogatio discipuli. ^a Quæ sunt ferramenta spiritalia, cum quibus operari possumus artem divinam? — *Resp. Dei per magistrum.* Quæ fides, spes, charitas, gaudium, mansuetudo, humilitas, obedientia, taciturnitas, præ omnibus castitas corporum, conscientia simplex, abstinencia, simplicitas, benignitas, bonitas, misericordia: præ omnibus pietas, temperantia, vigilantia, sobrietas, justitia, æquitas, veritas, dilectio, mensura, modus, et perseverantia usque in finem.

§ XXI — Item ejusdem (cap. 5).

Interrogatio discipuli. Quæ est materies vel causa malorum quæ in fornace timoris Dei excoqui debet, vel quæ est ærugo vel sorditatio vitiorum quam de nobis debet lima justitiæ mundare? — *Resp. Dei per magistrum.* Cavenda in nobis vitia hæc sunt. Primo

in versione vulgata, sic et vos, quemadmodum in textu Græco: οὐτως καὶ ὑμεῖς, quod idem sonat.

^a *Quæ ferramenta.* Ferramentum est instrumentum proprie ferreum. Glossæ veteres: *Ferramenta, ἰργαλία σιδῆρα*, id est, instrumenta ferrea.

A superbia, deinde inobedientia, multiloquium, falsitas, avaritia, cupiditas, zelus, invidia, iniquitas, odium, inimicitia, ira, contentio, fornicatio, ebrietas, voracitas, murmurium, impietas, injustitia, pigritia, fur-tum, detractio, scurrilitas, levitas, immunditia, vaniloquium, risus multus, vel excussus, subsanatio, concupiscentia, dolus, ambitio, vacatio. Hæc omnia non sunt a Deo, sed opera sunt diaboli, quæ in die judicii a Deo meritum suum perpetui ignis gehennam merentur.

§ XXII. — Item ejusdem (cap. 6).

Interrogatio discipuli. ^b Quod est officium divinæ artis, vel operatio spiritalium ferramentorum? — *Resp. Dei per magistrum.* Officina vero monasterium est, in qua ferramenta cordis in corporis clusura opus divinæ artis diligenti custodia perseverando operari potest.

^b *Quod est officium.* Lege, quæ est officina. Ita in Regula ms. cod Corb. Id etiam postulat responsio magistri, *officina vero.* Et hic sancti Benedicti locus: *Officina, ubi hæc omnia diligenter operentur, etc.*

CAPUT VIII.

DE OBEDIENTIA.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora. Hæc convenit his qui nihil sibi ^b a Christo charius ^c aliquid ^d existimant ^e propter servitium sanctum quod professi sunt, seu propter metum gehennæ, vel gloriam vitæ æternæ, mox ut aliquid

^a *Primus humilitatis gradus.* Obedientia hic statuitur primus humilitatis gradus, quæ tamen cap. 7 in tertio gradu collocatur, timor vero in primo. Verum obedientia non est primus humilitatis gradus ordine, sed utilitate potior, quam ita commendat Smaragdus, cap. 13 Diadematis monachorum: *Obedientia salus est omnium fidelium, obedientia genitrix est omnium virtutum, obedientia regni cœlorum inventrix [Al., janitrix] est, cœlum aperiens, hominem de terra elevans, obedientia cohabitatrix est angelorum, obedientia sanctorum omnium cibus est: ex hac enim ablactati sunt et per hanc ad perfectionem venerunt.* ^b Ipsa est primus humilitatis gradus quæ, ut ait S. Antiochus homil. 39, humilitatem parit, proxime quidem, nam timor remote. Ipsa etiam obedientia, ut idem testatur, charitatem gignit, quæ est præcipuus humilitatis effectus.

^b *A Christo charius.* Ita in cod. Vind. et S. Germ. ma.; ita apud Magistrum, cap. 7, tum hic, tum in cod. ms. Corb.; vulgo tamen deest præpositio *a*.

^c *Aliquid.* Est pleonasmus; nam satis erat dixisse *cō nihil*.

^d *Existimant.* Ita vulgo habetur. Lege, *existimantes*, ut in editione Colinaei, et in Regula Magistri hic citata. In cod. Corb. legitur, *eximantes*, quod perinde est. Et ita participium cohæret particulæ *mox*, et sensus clarus est.

^e *Propter servitium sanctum.* Id est, propter vitam religiosam. Tria hic ponit sanctus Benedictus quæ nos ad obedientiam moveant, servitium sanctum, gehennam ignis et gloriam vitæ æternæ, nulla gloriæ Dei facta mentione. Sed ea in servitio sancto

C imperatum a majore fuerit, ^f ac si divinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciendo; de quibus Dominus dicit: *Obauditur oris obedivit mihi (Psal. xvii)*. Et item dicit doctoribus: *Qui vos audit, me audit (Math. x)*. ^b Ergo hi tales relinquentes statim quæ sua sunt, et voluntatem propriam deserentes,

continetur. Nullum est enim servitium sanctum, nulla religiosa via, quæ non puram Dei gloriam tanquam omnium suarum actionum Cynosuram spectet.

^f *Ac si divinitus imperetur.* Rectori monasterii tanquam Deo parendum est; nam, ut ait Corippus, lib. II de laudibus Justini minoris:

... Deis est in corde regentum

Ea erat olim summa militum obedientia, ut imperatori tanquam Deo obedirent ac famularentur, ut notat Vegetius lib. II de Re militari, cap. 5: *Nam imperatori, cum Augusti nomen accepit, tanquam præsentis ac corporali Deo fidelis est præstanda devotio, et impendendus pervigil famulatus. Deo enim vel privatus vel militans servit, cum fideliter eum diligit qui Deo regat auctore.*

^g *Obauditur auris.* Ita in Psalterio Romano.

^b *Ergo hi tales, etc.* Est hyperbaton. Nam postrema hæc hujus periodi verba: *quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit, referenda sunt ad superiora, ergo hi tales, hoc modo: Ergo hi tales, quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit, relinquentes statim quæ sua sunt.* Vel dicendum est hic esse duos hellenismos, primum, cum antecedens pronomen demonstrativum subicitur; quod non raro occurrit in Regula sancti Benedicti; secundum, cum datus jungitur verbo passivo loco ablativi cum præpositione *a*, vel *ab*. Si igitur ita construas, sensus erit clarus: *Ambæ res communiter citius explicantur, id est, expediuntur ab eis quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit.*

mox ^a exoccupatis ^b mentibus, et quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede jubentis vocem factis sequuntur: et veluti uno momento ^c prædicta magistri jussio, et perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei ^d ambæ res ^e communiter citius ^f explicantur, quibus ad vitam æternam gradiendi amor incumbit. Ideo angustam viam arripiunt. Unde Dominus dicit: *Angusta via est quæ ducit ad vitam* (Matth. vii). ^g Ut non suo arbitrio viventes, vel desiderijs suis et voluptatibus obedientes, sed ambulantes alieno judicio et imperio, in cœnobiiis abbatem sibi præesse desiderant. Sine dubio hi tales illam Domini ^h imitantur sententiam, qua dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me* (Joan. v). Sed hæc ipsa obedientia tunc acceptabilis erit Deo et dulcis hominibus, si quod jubetur, non trepide, non tarde, non tepide, aut ⁱ cum murmure, vel cum responso nolentis efficiatur. Quia obedientia quæ majoribus præbetur, Deo exhibetur. Ipse enim dixit: *Qui vos audit, me audit* (Matth. x). Et cum hono animo a discipulis præberi oportet, quia: *Hilarem datorem diligit Deus* (II Cor. ix). Nam cum malo animo si obediit discipulus, et non solum ore, sed etiam in corde si murmuraverit, etiamsi impleat jussionem, tamen acceptum jam non erit Deo, qui cor [ejus] respicit murmurantis. Et pro tali facto nullam consequitur gratiam. Imo pœnam murmurantium incurrit, si non cum satisfactione emendaverit.

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 4).

Volumus ergo unum præesse seniore[m] super omnes fratres, nec ab ejus consilio vel imperio quidquam sinistrum declinare; sed sicut imperio Domini omni lætitia obedire, dicente Apostolo ad Hebræos: *Obedite præpositis vestris, quia ipsi vigilat pro vobis* (Hebr. xiii). Et Dominus dixit: *Nolo sacrificium, sed obedientiam*. Considerandum

^a *Exoccupatis*. Uno verbo, id est, evacuatis, ait Ruthardus ms. in hoc caput Regule.

^b *Mentibus*. Leg. *manibus*, ut vulgo habetur.

^c *Prædicta*. Id est, ante dicta imperata: nam dicere est imperare; *Dic, ut sedeant hi duo filii mei*. Matth. xx. In regula ms. Magistri cod. Corb. legitur, *Prædicata*, id est annuntiata, manifestata.

^d *Ambæ res*. Est pleonasimus. Sic supra cap. 2: *Quia doctrinæ suæ, vel discipulorum obedientiæ utrumque rerum, etc.*, majoris explicationis gratia.

^e *Communiter*. Id est, simul. Caius Gracchus pro lege Papyria apud Sospitrum Charisium, lib. 11: *Qui et vobis et reip. et sibi communiter prospiciat.*

^f *Explicantur*. Explicare est exercere, docet Nonnius cap. 4. Est etiam expedire, absolvere apud Tullium.

^g *Ut non suo arbitrio*. *Ut*, hoc loco pro, *sicut*, hoc modo: *Ideo angustam viam arripiunt, sicut desiderant abbatem sibi præesse.*

^h *Imitantur*. Id est, sequuntur.

ⁱ *Cum murmure*. Recta lectio, quæ etiam habetur in codicibus mss. Vict. p., Vind. et Ebrul.; in Regula Magistri, tum hic, tum in cod. Corb., atque etiam apud Keronem, discipulum S. Othmari, in Expositione Alamannica vocabulorum Regule S. Benedicti; Smaragdum et Trithemium: quo vocabulo sæpe utuntur Patres in hac Concordia citati. Unde adjectivum *murmuriosus*, de quo supra.

A est quoque ab his qui se tali opere unanimes esse cupient quia per obedientiam Abraham placuit Deo et Dei amicus appellatus est; per obedientiam ipsi apostoli meruerunt testes Domino in tribubus et populis esse. Ipse quoque Dominus Deus noster de supernis ad inferiora descendens ait: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit* (Joan. vi). His ergo tantis virtutibus firmata obedientia magnopere, magno studio teneatur.

§ III. — EX REGULA SANCTI COLUMBANI (cap. 1).

¹ Primo omnium docenur Deum diligere ex toto corde, et tota mente, et ex totis viribus; et proximum tanquam nosmetipsos. ^m Deinde ad primum ⁿ verbum senioris omnes ad obediendum audientes surgere oportet. Quia obedientia Deo exhibetur, dicente Domino nostro Jesu Christo: *Qui vos audit, me audit* (Matth. x). Si quis igitur verbum audiens non statim surrexerit, inobediens judicandus est; qui autem contradixerit, contumaciæ crimen incurrit. Et ideo non solum inobedienciæ reus est, sed etiam contradictionis aditum multis aperiens, multorum destructor æstimandus est. Si quis vero murmuraverit, et ipse tanquam non ex voto obediens, inobediens putandus est. Idcirco opus ejus abjiciatur, donec illius bona voluntas cognoscatur. Obedientia autem usque ad quem finem definitur? Usque ad mortem certe præcepta est. Quia Christus usque ad mortem obedivit Patri pro nobis, cum ipse nobis per Apostolum insinuat dicens: *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu: qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, et specie inventus ut homo. Humiliavit semetipsum factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis* (Phil. ii). Nihil itaque recusandum est obedientibus veris Christi discipulis, quamvis durum et arduum sit; sed ^q cum

ⁱ *Obedite*, etc. Ad Hebr. xiii; sensum potius protulit quam verba.

^k *Nolo sacrificium*. Matth. ix: *Discite quid est, misericordiam volo, non sacrificium*. Ex Osee sexto capite. Sed neque hæc verba in tota Scriptura reperire est prout ab hoc Patre citantur. Videtur respicere ad hunc locum I Reg. xv: *Melior est obedientia quam victimæ*; sed ne quidem ipsa verba protulit, sed sensum.

^l *Primo omnium*, etc. Ex S. Benedicto, cap. 4. In editione Insulæ legitur, *primum*.

^m *Deinde ad primum*. In Regula ms. col. Flor. et in editione Insulæ apud Goldastum legitur, *Deinde opera*, quæ verba hac interpunctione a sequentibus disjunguntur: *Deinde opera. Ad primum verbum senioris*, etc. Quæ quidem innuunt post dilectionem Dei et proximi sequi bona opera, nempe obedientiam, et alia quæ in hoc Regula explicantur.

ⁿ *Verbum*. Id est, mandatum, juxta illud: *In verbo tuo laxabo rete*.

^o *Et specie*. Ita apud Goldastum; in versione communi, *Et habitu*.

^p *Obediens patri*. Ita in Regula ms. cod. Flor., in col. Vindocinensi, et apud Goldastum; non est tamen *τὸ Patri* apud Apostolum, sed addidit S. Columbanus explicationis gratia.

^q *Cum fervore, cum lætitia*. Sumpsit ex S. Benedicto. Hilaris et læta debet esse obedientia, quam ideo ita deficit S. Antiochus, homil. 39: *ἡμετέρας*

tervare, cum lætitia arripiendum est. Quia si talis A non fuerit obedientia, non erit acceptabilis Deo, qui ait: *Et a qui non accipit crucem suam et sequitur me, non est me dignus* (Luc. xiv). Et ideo dicit de digno discipulo: *Ut ubi ego sum, b ibi sit minister meus* (Joan. xi).

§ IV. — *Ex eadem Regula (cap. 9).*

c Hoc namque defendit a timore iudicii, quod jam examinavit iudicis censura, cui alieni ponderis imponitur moles, et totum portat quod suscipit. d *Majus enim*, ut scriptum est, *periculum iudicantis quam ejus qui iudicatur.* e Quicumque itaque semper interrogaverit, f si servaverit, nunquam errabit. Quia si alterius erraverit responsio, fides credentis et labor obedientis non errabunt, neque mercede interrogantis carebunt. g Nam si per se aliquid discussit, qui debuit interrogare, in hoc ipso arguitur peccasse, quod iudicare presumpserit, qui debuit interrogare seniore. h Etsi rectum fuerit, pravum deputabitur, dum per hoc a recto declinavit. Quia nihil audet per se iudicare, cujus officium est tantum obedire. Cum hæc igitur ita sint, cavenda ubique est superba monachis libertas, ac vera humilitas discenda sine murmuratione et hæsitatione obedientibus, i quo juxta Domini verbum jugum Christi suave, et onus ejus leve sentiant. Alioquin donec Christi humilitatem discant, suavitatem jugi ejus et oneris illius levitatem non sentiant.

§ V. — *EX REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 4).*

Primum ut monachus, quem proprie manet mul- C tas in se virtutes ædificare, obedientiæ in se collocet fundamentum, ut compleat illa quæ beatus Apostolus nos ammonet, cum præcipit dicens: *Obedite præpositis vestris, et subjacete eis: ipsi enim pervigi-*

οὐδὲ ἴσταν ἀδιακριτὸς πειθῶ ἵνα τις τὸ προσταχθὲν ἀλοποῖ ἐπιτελεῖ; id est, obedientia est persuasio sine discussione, ut quis quod jussum est, sine tristitia perficiat, juxta illud Ecclesiastici (Cap. xxxv): *In omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultationem sanctifica decimas tuas.* Et paulo post: *Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa.* Munus pravam est obedientia invita et cum murmuratione.

a *Qui non accipit.* Ita in Regula ms. cod. Flor. in editione Insulæ apud Goldastum. In versione communi, *qui non bajulat.* In textu Græco βαρῶσαι, quod idem sonat.

b *Ibi sit et minister meus.* Joan. xii, ubi in versione communi, *illic et minister meus erit;* citavit locum ex memoria, non ex codice.

c *Hoc namque defendit,* etc. Habetur in cod. Flor. et in editione Parisiensi eodem cap. et apud Goldastum, cap. 14, quia ibi Regula S. Columbani in plura capita dividitur quam in aliis libris editis seu iass.

d *Majus enim, ut scriptum est.* Hoc testimonium habetur in Sententiis Sixti, sententia 174.

e *Quicumque interrogaverit.* Nempe seniore.

f *Si servaverit.* Senioris seu abbatis responsa videlicet. Notanda S. Columbani doctrina, quæ obedientibus tantam securitatem suppeditat.

g *Nam si per se aliquid discussit.* Debet esse simplex et fidelis obedientia sine ulla discussione et curiositate. Est enim *πειθῶ ἀδιακριτὸς*, id est persuasio sine discretionem et discussionem, inquit S. Antiochus, hom. 39. Hac una ratione primos generis humani parentes diabolus circumvenit, dum eis au-

lant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. Ut cum gaudio hoc faciant non gementes. Hoc enim non expedit vobis (Hebr. xiii).

§ VI. — *EX REGULA CUJUSDAM PATRIS.*

Si quis ad vocem i compulsoris, sive invitantis ad aliud quodcumque, non statim surrexerit, hic k inobediens reus est. Petat veniam a Deo et iterare non præsumat. Quoniam oportet unumquemque ad propriam vocem invitantis assurgere, l velut carbo ignis ardentis descendisset super eum. Si autem obedientia hæc non fuerit quam diximus, mortua est, et non acceptabilis apud Deum. *Omne autem quod non est ex fide, peccatum est* (Rom. xiv). Cum gaudio semper operandum est, et nihil cum tristitia faciendum, et semper dicendum: m *Gaudete in Domino, justi, et semper decet collaudatio* (Psal. xxxii). Et iterum Apostolus dicit: *Gaudete in Domino semper, et iterum dico gaudete* (Ephes. iv). Si autem triste aliquid oblatum fuerit a nobis in Dei donis, non erit acceptabile apud Deum.

§ VII. — *EX REGULA MAGISTRI.*

Interrogatio discipuli de obedientia, qualis esse debet.

Responsio Dei per magistrum. n Primus humilitatis gradus est obedientia sine mora. Sed hæc forma paucis convenit et perfectis, his qui nihil a Christo charius aliquid æstimantes, propter servitium sanctum quod professi sunt, vel propter metum gehennæ, vel divitias vitæ æternæ, mox aliquid imperatum a majore viderint, moram pati nesciunt in sequendo. De quibus Dominus dicit: *Obauditu auris obaudivit mihi* (Psal. xvii). Item dicit doctoribus: *Qui vos audit, me audit* (Matth. x). Ergo hi tales relinquentes statim quæ sua sunt, et voluntatem propriam deserentes, mox exoccupatis manibus, et

ctor fuit ut Dei mandatum quadam curiositate discenterent; dicebat enim ille veterator: *Cur præcipit vobis Deus,* etc. (Gen. iii). Videant igitur illi mandatorum discussores qualem parentem et auctorem habeant.

h *Etsi rectum fuerit.* Nempe id quod suo arbitrio egit.

i *Quo juxta verbum Domini,* etc. Id etiam docet Eusebius Gallicanus, homil. 2 ad monachos, vel juxta alios, 3: « Sciendum est quod quanto humiliores et obedientiores fuerimus, tanto super nos levius et dulcius jugum Domini sentiemus. » Hanc suavitatem et levitatem jugi et oneris Christi expertus est S. Dorotheus perfectæ hujus obedientiæ beneficio incredibili lætitia in animo perfusus: non tamen sine scrupulo, cum scriptum sit quod per multas tribulationes oporteat nos introire in regnum cælorum; ac proinde consulit per epistolam abbatem Joannem discipulum Barsanuphi, qui respondit eum qui se totum dedit obedientiæ, hac animi indolentia et tranquillitate frui, ideoque nihil esse quod vereatur, ut ipse Dorotheus refert doctr. 1.

j *Compulsoris.* Compulsor ille est qui horam operis Dei significat, de quo infra.

k *Inobediens.* Leg. *inobediens*, ut in cod. Vind.

l *Velut carbo.* Lege, *Velut si carbo,* ut in cod. Vindocinensi.

m *Gaudete in Domino, justi.* Ut in Psalterio Romano, sed verbis transpositis. Cætera citantur ex memoria.

n *Primus humilitatis gradus,* etc. Habetur in Regula ms. Mag. cod. Corb. Multa hic a sancto Beaudicto sunt encudicata.

quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientiæ pede jubentis vocem factis sequuntur: et veluti uno momento prædicta magistri jussio, perfecta discipuli opera in velocitate timoris Dei ambæ res communiter citius explicantur. Sed hæc paucorum, perfectorumque forma infirmorum et pigrorum animos in desperatione sua satis non reddat attonitos; sed moneat ^a imitandos. Nam considerantes in nobis diversa esse vasa ^b flevilia, cum multum in diversis pigritiæ contulit tarda natura (nam quorundam auditus noscuntur surdo stupore ^c eviscere, quorundam etiam animos fusione subita in ^d silvosis cogitationibus cernimus aberrare), ideo remissius restrictionem obedientiæ in doctoribus relaxamus, ut combinata præceptione discipulis, et jussionem suam magistrum non pigeat repetere secundum testimonium Domini, qui vocans, *Abraham, Abraham* (*Gen. xxii*). Quæ ergo repetitio manifestat nobis Dominum ostendisse non posse sufficere unam vocem auditui. Nam in ipsis interrogationibus repetita magistri vox repræbatur. Discipulis secunda ideo interrogatio non respondentibus juste indulgetur, ut prima adhuc discipuli taciturnitas non reatui, sed reservatæ magistro reverentiæ [^e custodia] deputetur. In qua reverentia utilis discipulus tarde creditur frangere taciturnitatem, quam continet, ut non ad interrogationem tuam mox præceptis lingua suis te responsis occupet prius. In præceptionibus vero ideo magistri jussio repetitur, ut quamvis tardi aut negligentes sint auditores, cum secundo eis dicta primitus repetuntur, [usque adeo dignum est] jam obedientibus facis mora rumpatur. Si vero tertio (quod absit ut contingat), reatui deputetur. Nam et illud de duabus viis congrue hic et convenienter ^f taxandum est, id est, ^g latam, quæ ducit ad mortem: in quibus viis diversorum hominum obedientiæ gradiuntur, id est, per latam viam sæcularium, et sarabaitarum et gyrovagorum monachorum, qui aut singuli, bini, aut terni æqualiter viventes, et voluntarie ambulantes, et pro alterno imperio quidquid cuique placuerit, sibi vicibus invicem imperantes, quæ noluerint, peculiariter in se defendentes, cum in proprio unusquisque consilio non vult se vinci, scandala sibi tales nunquam faciunt esse absentia; mox post studiosam litem male congregati ac se invicem separantes, et sicut grex sine pastore oberrans per diversa dispersus sine dubio lupi faucibus occursurus: providentes sibi non Deo, sed proprio arbitrio novas iterato cellas, et ^h de se solo sibi soli abbatis nomina imponentes, monasteria videas esse pluriora

quam monachos. In hoc enim via lata a talibus creditur ambulari, cum in nomine monachi communi more viventes, [cum] a laicis solo tonsuræ habitu separati, obedientias suas magis desideriiis subministrant quam Deo. Et suo judicio putant sibi licere quæ mala sunt: et quidquid noluerint, hoc putant non licere. Et acceptum ducentes, ⁱ ut cogitationibus suis corpori eorum magis provideatur quam animæ, id est, victus, vestimentum, et calciarium, magis sibi melius ipsi posse cogitare quam alium. Nam de futuris ratiociniis animæ negligendo ita se reddunt securos, ut sine majorum probationibus sub proprio arbitrio militantes credant se omnem legem et justitiam Dei perfecte in cellula operari. Nam si forte supervenientium quorundam majorum [^j cum] emendationum quædam talis monita ministrantur, et inutilis eis docetur talis solitaria dispositio habitandi, mox eis displicet cum ipsa doctoris persona consilium; et statim non in consentiendo ei vel in sequendo eum emendationem promittunt, sed respondent se debere vivere simpliciter, nescientes illud quod dixit Propheta: *Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in voluntatibus suis* (*Psal. xii*). Et illud testimonium Salomonis dicitur: *Sunt viæ quæ videntur hominibus rectæ, quarum finis usque ad profundum inferni demergit* (*Prov. iv*). Ideo enim via lata a talibus ambulatur: quia quocumque eos desideriorum duxerit pes, mox assensu sequuntur; et quidquid concupierint concupiscentiæ eorum, illico et novos sibi licentiæ calles, vel liberi sine magistro arbitrii facientes viam vitæ suæ illicitis voluptatum diversitatibus delectant, et quacunquē etiam delectationes voluerint progredi licentes, et patulos sibi præbent gressus, illud semper scire nolentes, quia homini creato, *Mors juxta introitum delectationis posita sit* (*Ecccl. xviii*). Et quod eis dictum est: *Post concupiscentias tuas non eas, et ^k a voluntatibus tuis avertere* (*Ibid.*), surdo auditu pertranseunt. E contrario quibus ad vitam æternam ambulandi amor incumbit, ideo angustam vitam arripiunt, ut non suo arbitrio viventes, vel desideriiis suis, et voluntatibus obedientes, sed ambulantes alieno judicio et imperio, non solum in supradictis desideriiis suis et voluntatibus coarctantur, et facere nolunt cum possint arbitrium; sed etiam alieno se imperio subdunt, et in cænobiis degentes abbatem sibi præesse desiderant. Et sine dubio hi tales illam Domini imitantur sententiam, quæ dicit: *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit* (*Joan. vi*). Et proprio non facientes arbitrium, abnegantes propter

^a *Imitandos*. Supple: esse perfectos.

^b *Flevilia*. Vocabulum barbarum, id est debilia. Gallice, *faibles*.

^c *Eviscere*. Lege: *Evirescere*, id est languere, vires remittere. Nonius Marcellus, cap. 2: *Evirescat*. Varro in *Prometheo*, lib. xv: « Atque exsanguibus dolore evirescat colos; » ubi, *colos* pro *color*.

^d *Silvosis*. Id est, redundantibus.

^e *Custodin* redundat.

^f *Taxandum*. Id est, definiendum. Glossæ veteres: *Taxamus*, ὀρίζωμεν, id est, definimus. Festus:

^g *Taxat* verbum ponitur pro his quæ finiuntur, etc. »

^h *Latam quæ ducit ad mortem*. Lege, ut in *Cod. Corb.*: *Latam quæ ducit ad iterium, et angustam quæ ducit ad viam*.

ⁱ *De se solo*. Lege, *de se solis*, id est, de sua privata potestate sibi, cum soliti sint, abbatis nomen imponentes.

^j *Ut cogitationibus suis*. Lege, *cogitationibus suis, ut*.

^k *Cum emendationum*. Tò *cum* redundat.

^l *In voluntatibus suis*. Ita in psalterio Romano.

Christum semetipsos sequuntur Deum, quocunque abbat̄is præceptio duxerit. Et non de solum temporalibus necessariis, id est, victu, vestitu, calciario, non coguntur sibi sub abbat̄is sollicitudine cogitare : sed et de futuris suæ ratiociniis animæ solam in omnibus præceptori obedientiam ministrando de cæteris utilitatibus suis, tam corporis quam animæ redduntur securi. Quia sive bene, sive male, pastori incumbit quod in ovibus exercetur : et illum tangit in discussionis iudicio rationem reddere qui imperat, non qui imperata perficit, sive bona, sive mala. Ideo enim via angusta a talibus creditur ambulari, quia propria in eis desideria minime adimplentur : et non quod volunt perficiunt, alieni iudicii jugum trahentes, quo ire delectationibus suis voluerint repelluntur; et a magistro eis quid agere aut facere voluerint denegatur. ^a Amaricatur quotidie voluntati eorum in monasterio pro Domino, et ad probationem quæque injuncta fuerint, sustinent ^b velut in martyrio patienter, sine dubio illud Domino cum Propheta dicturi : *Propter te morte afficimur tota die, æstimati sumus ut oves occisionis (Psal. XLIII)*. Et item dicturi postea in iudicio Domino : *Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum; induxisti nos in laqueum; posuisti tribulationes in dorso nostro, imposuisti homines super capita nostra*. Cum ergo dicent : *Imposuisti homines super capita nostra*, noscuntur habere super se debere Majorem constitutum vice Dei. Et subsequentes testimonium convenienter item Domino dicent in illo jam sæculo : *Transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium*. Hoc est, transivimus per ^c amaricationes voluptatum nostrarum, et servitio obedientiæ pervenimus ad tuæ refrigerium pietatis. Sed hæc ipsa obedientia tunc acceptabilis erit Deo, et dulcis hominibus, si quod jubetur, non trepide, non tepide, non tarde, vel cum murmuratione nolentis efficiatur. Quia obedientia, quæ majoribus præbetur, Deo datur. Sicut dicit Dominus doctoribus : *Qui vos audit, me audit (Matth. x)*. Et alibi

^a *Amaricatur voluntati eorum*. Id est, mortificatur voluntas eorum.

^b *Velut in martyrio*. Obedientia est quoddam martyrii genus. Ita eam appellat sanctus Columbanus capite citato. Unde sanctus Antiochus hom. 39 : *τὸ γὰρ ἐκπόσαι τὸ ἴδιον θείημα αἰματεκχυσία ἐστὶ, καὶ εἰς βωσίαν λογίζεται ἀνθρώπων*. Id est, voluntatem propriam rescicare, est veluti sanguinis sui effusio, et homini reputatur ad victimam.

^c *Amaricationes*. Id est, mortificationes.

^d *Si autem obediens quis murmuret*. Habetur apud

dicat : *Obauditu oris, obaudivit mihi (Psal. XVII)*. Ergo ipsa obedientia cum bono animo a discipulis præbeatur : *Quia hilarem datorem diligit Deus (II Cor. ix)*. Nam si cum malo animo discipulus obediat, non solum nobis ore, sed et Deo corde improperat, quod malo animo facit. Et quamvis impleat, quod fuerat imperatum, tamen acceptum jam non erit Deo, qui cor ejus respicit murmurantis. Et quamvis faciat quod jubetur, tamen, cum malo illud faciat animo, nullam de ipso facto mercedem Dominus imputabit, cum scrutans mox Deus corda ejus triste facientis votum in eo invenerit.

§ VIII. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 74).

Interrog. ^a Si autem obediens quis murmuret? — *Resp.* Apostolo dicente : *Omnia facite sine murmuratione et hæsitacionibus (Phil. 1)*. Alienus sit a fratrum unitate qui murmurat, et ^e opus ejus abjiciatur. Manifestum est iste qualis est, quia infidelitate ægrotat, et certam futuræ spei fiduciam non gerit.

§ IX. — EX REGULA ^f SANCTI FRUCTUOSI (cap. 5).

Quidquid fecerint monachi, absque murmuratione faciant : ne, quod absit, murmurando ea sententia pereant, qua perierunt hi qui in deserto murmuraverunt. Illi perierunt manna manducando, et isti in monasterio murmuratores Scripturas recitando. Illi manna manducando mortui sunt, et isti Scripturas legendo, et audiendo spiritali fame quotidie moriuntur. Illi murmurando terram promissionis non intraverunt, et isti murmurando paradisi repromissionis terram non ingrediuntur. Grande malum de Ægypto exire, mare transvadasse, tympanum cum Moyse et Maria Pharaone submerso tenuisse, manna manducasse, et terram repromissionis non intrasse (Num. xi, xiv, xvi, xx). Malum pejus de Ægypto istius sæculi exire, mare baptismi cum pœnitentiæ amaritudine quotidie pergere tympanum [*Leg.*, pulsare tympanum], id est, carnem cum Christo crucifigere, et manna, quod est cœlestis gratia, manducare, et cœlestis regionis terram non intrare.

sanctum Basilium inter. 3. Reg. brev., et apud Rufinum, cap. 41, et citatur ab Ivone Carnotensi par. xiii Decreti, cap. 55.

^e *Opus ejus abjiciatur*. Vetus fuit monachorum consuetudo, ut inobedientium et murmurantium fratrum opus abjiceretur. S. Columbanus cap. 4 Regule : *« Si quis vero murmuraverit, et ipse tanquam ex voto obediens, inobediens putandus est : illiceo opus ejus abjiciatur. »*

^f *Fructuosi alterius*.

CAPUT IX. DE TACITURNITATE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Faciamus quod ait Propheta : « Dixi, Custodiam

« Dixi, Custodiam vias meas. Hujus psalmi versiculum proponit Pater Benedictus pro silentii lege. Beatus Pambo in litteris hospes et peregrinus ad quendam accessit, ut psalmum disceret, et cum pri-

vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, et obtutui, et humiliatus sum, et

mum versum psalmi 38 audivisset : Dixi, Custodiam vias meas, etc., secundum audire noluit : sed decedens dixit : Unus hic sat est, si modo eum re ipsa et opere discere potuero. Cumque ille qui versum

silui a bonis (Psal. xxxviii). Ille ostendit Propheta, A si a bonis eloquiis propter taciturnitatem debet taceri, quanto magis a malis verbis propter pœnam peccati debet cessari. ^a Ergo, quamvis de bonis et sanctis et ^b ædificationis eloquiis, perfectis discipulis propter taciturnitatis gravitatem rara loquendi concedatur licentia, quia scriptum est: *In multiloquio non effugies peccatum* (Prov. x); et alibi: *Mors et vita in manibus linguæ* (Prov. xiv). Nam loqui et docere magistrum condecet; tacere et audire discipulum convenit. Et ideo si qua requirenda sunt ^c a priore, cum omni humilitate ^d et subjectione reverentiæ requirantur. ^e Scurritates vero, ^f vel verba otiosa, ^g et risum moventia æterna clausura in omnibus locis damnamus; et ad talia eloquia discipulum aperire os non permitimus.

docuerat, illi vitio verteret quod sex continuos menses se non adisset, respondit se versum psalmi nondum re ipsa didicisse. Longo vero post tempore cuidam ex notis quærenti an versum didicisset, respondit se undeviginti annis integris vix didicisse illum opere complere, docet Socrates l. iv Hist. Eccl., c. 18.

^a Ergo quamvis de bonis, etc. Auctor lib. De conflictu virtutum et vitiorum, cap. 22: « Tenendus est ergo modus in loquendo et ab ipsis nonnunquam utilibus verbis parcendum, sicut beatus Psalmista legitur fecisse. Dicit enim: *Humiliatus sum et silui a bonis.*»

^b *Ædificationum eloquiis.* Ita omnes codices nostri mss. cum Kerone in expositione Alamanica vocabulorum Regule sancti Patris Benedicti Ruthardo, Magistro hic et in ejus Regula ms., cap. 8, cod. C. Corb. Donato, cap. 49. S. Dunstano, et Trithemio. Vulgo, et apud Smaragdum scribitur: *ad ædificationem eloquiis.*

^c *A priore.* Id est, ab abbate, de qua voce infra. ^d *Et subjectione reverentia.* A cod. ms. S. Germ. *re reverentia*, abest. In ms. S. Faronis habetur: *Cum omni humilitate et reverentia.*

^e *Scurritates* Scurritatis vitium S. Nicetius Trevirorum archiepiscopus fugiendum esse monachis dicebat; quia illius contagione os hominis polluitur, refert S. Greg. Tur., c. 7, de Glor. Confess. Quanta sint mala in anima jocis et scurrilitati obnoxia, præclare docet S. Joan. Chrysostomus, serm. 17, in Epist. ad Eph. in Morali: *Μεγάλα κακά ἐν ψυχῇ εὐτραπέλευσμένην οἰκίῃ, μεγάλην διάχυσιν καὶ ἡρέμια. Κίχνην ἢ ἁρμονία, σσαδρωται ἢ οἰκοδομή, ὁ φόδος ἐξώρισται, εὐλάβια ἀπίστη* id est, magna mala in scurrili anima habitant, magna diffusio seu relaxatio et solitudo. In ea dissoluta est harmonia, ædificatio diruta, ab ea timor exsulavit, pietas abscessit. In anima jocis dedita diffusio seu relaxatio magna est; nam anima a Deo per joca aversa in amorem rerum creaturarum penitus diffunditur, omnisque honestatis disciplina in ea prorsus relaxatur. In ea maxima solitudo est atque vastitas gratiæ Dei et bonorum spiritualium; sitque habitatio draconum, id est demoniorum: quia ejusmodi anima, quæ nisi nugæ meditatetur, clausa est Christo, et tota patet diabolo. In ea dissoluta harmonia; nam scurrilis homo nec cum Deo, nec secum, nec cum proximo pacem habet: non cum Deo, quem contemnit; non secum, quem negligit; non cum proximo, quem toties suis diceris carpit et lancinat. Ædificatio diruta est; nempe virtutum, si quas antea habuerat: cum jocularior nihil quod ædificationem spectet, meditatur, et loquatur nugis, et vanis totus immersus. Ab ejusmodi anima timor omnis exsulavit; Dei et hominum

§ II. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 40). *Interrog.* ^b Usque ad quæ verba otiosus sermo judicabitur? — *Resp.* Generaliter omnis sermo qui non proficit ⁱ ad aliquam gratiam fidei Christi, otiosus est. Et tantum est periculum hujusmodi sermonis, ut etiamsi bonum esse videatur quod dicitur, et ^j ad ædificationem tamen fidei non pertinet, non in sermonis bonitate ille qui locutus est, periculum effugiet, sed in eo quod non proficit ad ædificationem, sermo prolatus contristat Spiritum sanctum Dei. Hoc manifeste demonstrat Apostolus dicens: *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat: sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus* (Eph. iv). Et super hæc adjecit: *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis* B *in die redemptionis* (Ibid). Quod utique gravius malum esse poterit?

videlicet, quæ in vanis gaudiis et jocis tota versatur, nulla habita rebus divinis et humanis reverentia. Ab ea tandem pietas abscessit, quæ bonis spiritualibus spoliata nihil, nisi profana cogitat. Γλώσσα ἔχεις οὐχ ἵνα ἔτερον κομωδήσῃς, ἀλλ' ἵνα εὐχαριστήσῃς Θεῷ, subjungit idem Chrysostomus; id est, linguam habes non ut irrideas alterum, sed ut Deo gratias agas. Quod maxime spectare debent monachi, quorum munus est Deum assidue laudare, eique gratias agere, ne ex eodem ore pollutum et sanctum exeat; ne ex ore scurrilitatibus et jocis polluto laus divina procedat, imo polluat. Siquidem, ut ex S. Nicetio supra relatam est, verborum scurrilium contagione os hominis polluitur, et quidquid a polluto manat, pollui necesse est.

^f *Vel verba otiosa.* Particula, *vel*, copulative hic sumitur. Verba otiosa vitanda sunt, non solum quia sunt sine fructu, sine quo nihil debet quis loqui, vel agere, sed etiam quia, ut ait S. Joannes Chrysostomus, serm. citato, ἀπὸ γὰρ τοῦ ἀργοῦ καὶ εἰς ἀτόπους καταπίπτουμ, id est, verbo otioso ad inepta et absurda devolvuntur.

^g *Et risum moventia.* Quia ad fletum, non ad risum vocati sunt monachi; quorum est tam sua quam aliena peccata plorare, Christi lacrymas et gemitus, vulnera, passionem et mortem assidue animo versare. Unde ejusmodi ridentibus, jocularioribus exprobrat S. Joannes Chrysostomus sermone citato. « Christus crucifixus est, et tu rides? Ille colaphis cæsus est, et tanta passus est propter tuum periculum et tempestatem quæ te invasit, tu vero præ gaudio gestis? Et quomodo non cum magis irritas? » Quapropter S. Ambrosius, lib. 1 de Officiis, cap. 23, joca etiam suavia et honesta proscribit, cum ait: « Nam licet interdum honesta joca ac suavia sint, tamen ab ecclesiastica a' horrent regula: quoniam quæ in Scripturis sanctis non reperimus, ea quemadmodum usurpare possumus? » Christus muncio, id est, reprobis, gaudium et risum reliquit, suis electis tristitiam et fletum.

^h *Usque ad quæ verba.* Exstat apud S. Basilium interr. 23. Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 32.

ⁱ *Ad aliquam gratiam fidei.* In textu Græco, πρὸς τὴν προκειμένην ἐν Κυρίῳ χρείαν, id est, ad propositum in Domino usum.

^j *Ad ædificationem fidei.* Ita in versione Vulgata, cui correspondet textus Græcus, apud Basilium: πρὸς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως. Apud Apostolum tamen in textu Græco non est, πίστιως, χρείας, id est, usus: et ita videtur scripsisse Basilium; nam, ut supra monuimus, antea scripserat πρὸς τὴν προκειμένην ἐν Κυρίῳ χρείαν. Itaque in textu Apostoli citato a Basilio ponendum χρείας.

§ III. — *Item ejusdem (cap. 136).*

Interrog. ^a Si bonum est penitus tacere? — *Resp.* Silentium et taciturnitas tunc bonum est, cum vel ad personam, vel ad tempus aplatur, sicut a sancta Scriptura edocemur, quæ dicit, ^b aliquando quidem : *Quia qui intelligit, in illo tempore tacebit, quia tempus malum est (Amos v).* ^c Aliquando autem : *Posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator adversum me : obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis (Psal. xxxviii).* ^d Et alibi : *Quod si alii sedenti revelatum fuerit, e prior taceat.* Sed alio tempore his, qui incontinentem linguam habent, dicitur : *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad edificationem fidei (I Cor. xiv).* Necessaria vero est taciturnitas usquequo vitia, si qua sunt, linguæ vel sermonum temeritas resecetur; et discat opportune, et in tempore utiliter loqui, et sicut scriptum est : ^f *Sermo eorum sale conditius sit, ut det gratiam audientibus (Coloss. iv).*

§ IV. — *Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 122).*

^g Quando ^h domi sedebunt, non eis liceat loqui aliquid sæculare, sed si quid de Scripturis præpositus docuerit, vicissim inter se ruminent, et referant quæ quis audierit, vel quæ memoriter teneant.

§ V. — *EX REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 27).*

ⁱ Cavenda est omnibus nobis joci et risus immoderata ^j luxuria, per quam plerumque inter fratres amarissima nascuntur ^k scandala. Nec debet ex hac

^a *Si bonum est.* Reperitur apud S. Basilium, in terr. 208, et apud Rufinum, cap. 71, ubi additur *et Pater.*

^b *Aliquando quidem.* Ita apud Rufinum, sed male. Nam in textu Græco illud, *κρίθον μίαν*, ita reddendum est : *Quod ad tempus quidem attinet.* Nam ibi duo proponuntur, tempus et persona : prius de tempore loquitur, mox de persona dicturus.

^c *Aliquando autem.* Male. In textu Græco, *κατά πάλιν*, id est, et rursus.

^d *Et alibi.* Ita apud Rufinum, sed male. In textu Græco habetur : *προσώπω δὲ*, id est, quod vero ad personam attinet. Nam primo egit de tempore quo loquendum est, nunc vero de persona tacente.

^e *Prior taceat.* Apud Rufinum et S. Basilium hæc sequuntur : *Et alibi, mulieres vestrae in Ecclesia taceant.*

^f *Sermo eorum.* Cap. iv, Epist. ad Coloss. ubi legitur : *Sermo vester semper in gratia sale sit conditus.* Hic tamen locus non exstat in textu Græco S. Basilii, sed tantum in hæc verba : *ut det gratiam audientibus.* Ad Eph. iv. Sed Rufinus ex duobus locis unum fecit : aut certe S. Basilium, apud quem tempore Rufini forsitan prior locus habebatur, verbis Apostoli ex memoria, non ex codice citatis.

^g *Quando.* Exstat in Regula excusa S. Pachonii, art. 69.

^h *Domus sedebunt.* In regula excusa : *resident.* Dixit, *domus*, quia monasteria S. Pachonii dividebantur in plures domos, seu classes, quibus singuli præerant præpositi.

ⁱ *Cavenda est, etc.* Hæc videre est in Regula ms. Pauli et Stephani cod. Flor. ubi legitur, *cavendum est.*

^j *Luxuria.* Ita in Regula ms. Pauli et Stephani cod. Flor. In Glossis Cyrilli, *ἐξώλεια*, luxuria. Sic in Glossis Philoxeni : *τονικά*, χερών. *Tabola*, σάνις. Ita passim, *o*, pro, *u*, in hoc codice Concordiæ et aliis veteribus cod. mss. juxta veterem orthographiam habetur, de qua Curtius Valerianus in sua orthographia : « Non mirum veteres, *u* littera pro *o* usos :

A re occasio discordiæ provenire; per quam, etsi non nasceretur litigium, cavendus tamen nobis erat ad ædificationem sermo non pertinens. Scientes quia et de otioso sermone ratio Domino est reddenda. Nam risum supra modum quis nesciat indisciplinationis et levitatis esse januam, per quam perniciosos cibos miseræ animæ diabolus subtiliter subministrat.

§ VI. — *EX REGULA SANCTI COLUMBANI (cap. 2).*

^l Silentii regula diligenter custodienda decernitur : quia scriptum est : *Cultus autem justitiæ silentium et pax (Isa. xxxii).* Et ideo, ne reatus de verbositate conquiritur, exceptis utilitatibus et necessariis, opus est ut taceatur : quia, juxta Scripturam, *In multiloquio peccatum non deerit (Prov. x).* Et idcirco Salvator ait : *Ex verbis tuis justificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis.* Juste damnabuntur, qui justa dicere noluerunt, cum potuerunt : sed mala, injusta, impia, inania, injuriosa, incerta, falsa, contentiosa, contumeliosa, turpia, fabulosa, blasphemata, aspera, ^m ac fluxuosa loqui garrula verborum maluerunt (*Prov. x; Math. xii*). Tacendum igitur est, et cum cautela et ratione loquendum est monachis : ne aut detractationes, aut tumidas contradictiones ⁿ in loquacitate vitiosam prorumpant.

§ VII. — *EX REGULA CUIUSDAM.*

^o Silentium in omnibus sectandum est, et tacendi disciplina per omnia facienda est : maxime autem

nam et *o* pro *u* usi sunt. *Publicum* enim, quod nos *publicum*; et quod nos *culpam*, illi *colpam* dixerunt. ^p *Luxuria* autem hoc loco est excessus, seu exuberans alicujus rei copia, atque intempestiva. Nonius Marcellus, cap. 4 : « *Luxuria intempestiva abundantia.* » Virgil. Georg. lib. 1 :

Luxuriam segetum tenera depascit in herba.

Tullius de Oratore libro 1 : « *Et omnis luxuries stylo depascenda.* » Virgil. lib. 11 :

Aut si luxuria foliorum exuberat umbra.

Hic igitur risus immoderata luxuria, est risus excessus immodicus.

^k *Scandala.* Id est, rixæ, jurgia, de quo vocabulo infra.

^l *Silentii regula.* Habetur in Regula ms. S. Columbani cod. Flor. et in editione Parisiensi hoc secundo capite. Sed in editione Insulæ apud Goldastum exstat 4 capite.

^m *Ac fluxuosa.* Ita in cod. ms. Vind.; sed in cod. Flor. ms. et in editione Parisiensi legitur : *ac flexuosa.* ^D Recte, meo quidem judicio. Flexuosa verba sunt tricus involuta, ambigua, ac duplicia, eorum nempe qui dolos consuere solent. Apud Goldastum uno verbo legitur : *afflixuosa.* Quod ipse ait esse monstrum verbi; quod quidem verum est, sed non est S. Columbani. Nec dubium est quin S. Galli codex sit hoc in loco mendosus.

ⁿ *In loquacitate vitiosam.* In Regula a Donato collecta additur : *ac superfluam.* Codex dom. Jodoci Metzeleri prioris monasterii S. Galli habet : *Ne aut in detractationes, aut in tumidas contradictiones prorumpatur.* Quæ lectio non est contemnenda.

^o *Silentium in omnibus sectandum est.* De utilitate silentii et excellentia hæc aurea S. Antiochi verba notanda sunt, hom. 105. *καλή οὖν ἡ εὐκαιρος σιωπή, οὐδὲν οὐσα, ἢ μήτηρ ἐνοιῶν σοφωμάτων. Ἐπειδὴ καὶ τὸ ἀγαθὸν Πνεῦμα ἐκτρέφει τὴν πολυλογία, ὡς παραχρῆς πάσης καὶ φαντασίας ἐκτός οὖν.* Id est, speciosum igitur silentium opportunum, nihil prorsus existens

juxta ^a missam et mensam. Sed omnibus nihil loquendum est, nisi quod necessitas poposcerit. Si quis contra hanc disciplinam cum clamore et acerbiori sermone responderit, ^b notetur, usque quo corrigatur. Si autem hoc vitio curari non poterit, ^c ejiciatur ab unitate fratrum.

§ VIII. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 8).

^d Hæc a fratribus cautius debent custodiri, id est, cogitatio, eloquium et aspectus [cogitatio]. Ut mox captivaverit mentem mala cogitatio, signata statim a fratribus sua fronte, vel ipsum pectus, mox ad præcepta Christi suam convertant memoriam: et dicat sibi frater cum Propheta: *Memor fui Dei, et consolatus sum (Psal. lxxvii)*. Et item dicat: *A te eripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum (Psal. xvii)*. ^e Si vero eloquio iracundo aut pravo aut vano negligentia os armaverit, mox clauso ore, et signato crucis sigillo in corde sibi loquatur dicens cum Propheta: *Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea; ^f posui ori meo custodiam, obmutui et ^h humiliatus sum nimis, et silui a bonis (Psal. xxxviii)*. Hic ostendit Propheta, si a bonis eloquiis propter taciturnitatem debet interdum taceri, quanto magis a malis verbis propter peccati pœnam debet cessari. Ergo, quamvis de bonis et sanctis, et ædificationum eloquiis, perfectis discipulis propter taciturnitatis gravitatem rara loquendi concedatur licentia. Tamen ab aliis verbis non interrogati fratres tandiu in taciturnitate silescent, quandiu taciti frena oris eorum abbatis interrogatione laxentur. Ideoque taciturnitas debet magnopere a fratribus custodiri: *Quia in multiloquio non effugietur peccatum (Prov. x)*. Et ideo: *Mors et vita in manibus linguæ (Prov. xiv)*. Nam loqui et docere magistrum condecet, et audire discipulo convenit.

§ IX. — ITEM UNDE CAPUT IX.

Quo ordine tacentes fratres aliquas interrogationes faciant abbati.

Responsio Dei per magistrum. ⁱ Cum de malis

quam mater sapientissimarum cogitationum. Benvignus enim ille Spiritus vix aliud tam aversatur et fugit, ut multiloquium; cum is se ab omni perturbatione et ludificatoria imaginatione submoveat.

^a *Missam.* Missa hoc loco est cursus operis Dei, seu officii divini. Ita etiam capit Cassianus lib. iii De diur. orat., cap. 5: « Missa canonica celebrata usque ad lucem post hæc vigiliis extendunt. »

^b *Notetur.* Id est, reprehendatur, corripatur, vituperetur. Notare enim hæc significat. Horatius lib. i epist. ad Sævam:

... Si sciret regibus uti,
Festidiret olus, qui me notat....

et lib. i serm., sat. 3.

Sultas et improbus hic amor est, dignusque notari.

Atque ita nota est vituperatio. Glossæ Philoxeni, nota, ψόρος, στίλας, id est, vituperatio, macula.

^c *Ejiciatur ab unitate fratrum.* Id est, excommunicatur.

^d *Hæc a fratribus.* Hæc sunt in Regula ms. Magistri cod. Corb. eodem cap. sub finem. Quædam sumuntur ex regula S. Benedicti.

^e *Consolatus sum.* Ita in cod. Vind. In Vulgata editione, et in psalterio Romano: *Delectatus sum.*

A tamque bonis eloquiis freno taciturnitatis constringuntur discipuli, et licentiæ eorum aditus præsentis magistri custodia observantur; cum necessariæ utilitati eorum aliquæ interrogationes advenerint, adhuc clauso ore et signato tacitæ gravitatis sigillo stantes ante majorem inclinatio humilitatis capite clausum in silentio os i clave benedictionis aperiant. Quod si semel ^k dictæ benedictioni ad postulandum eloquium adhuc non respondeat magistri permissio, iterata humiliatione capitis, et ^l benedictione sola iterum repetita, denuo ab abbate repetatur licentia. Quod si nec sic ab eo responsum fuerit, curvato item in humilitate discipulo, jam ipse frater se tunc demum removeat, ne aut ^m nimius ei appareat, aut ⁿ improbus; et suo operi deditus adhuc personam gerat tacentis ut in ipsa humilitate taciturnitatis æstimet semetipsum ideo indignum judicatum ad loquendum abbatis judicio, aut forte ad probationem inveniendæ humilitatis putet sibi discipulus taciturnitatis ideo fulsse non apertam clausuram. Ideo enim ipsam solam benedictionem denuo diximus repetere, ut, cum sola est, et sine alio eloquio, tamen reservata diu taciturnitas conservetur; cum denuo repetitur, et post ipsam mox a nolente disceditur, adhuc servari probata humilitas sentiat. Nam ideo repetitio discipuli reoffertur magistro, ut non solum propter spiritalem probationem ad inveniendam humilitatem discipuli diu possit tacere magister, sed ne et corporaliter per cogitatum animo occupatus vultus ejus aliis occupationibus obstupescens vocem precantis discipuli surdis auribus prætermittat. Et ne ipsum magistrum per nimiam et importunam humilitatem in iræ cogat vitium declinare, et importuna humilitas in impedimento scandali deputetur, ideo diximus post secundam suggestam benedictionem nolenti majori tertiam non repetere debere; sed mox discipulum exinde debere discedere; et cum ipsa taciturnitate opus laboris quod faciebat, debere perficere. Hæc interrogatio benedictionis, quæ vix sola de taciturnitate

ⁱ *Si vero eloquio iracundo, etc.* In Regula ms. *Si vero eloquium iracundum aut pravam negligentia ori armaverit.*

^b *Posui ori meo custodiam.* Omittit ista: *Cum consisteret peccator adversum me.* Quemadmodum S. Benedictus supra; quæ tamen habentur in versione communi, psalterio Romano, textu Græco et Hebraico.

^h *Humiliatus sum nimis.* Ita in Regula ms. Sed *to nimis*, est additum: cum non habeatur in versione communi, psalterio Romano, textu Græco et Hebraico, neque apud S. Benedictum, unde hæc sumpta sunt.

ⁱ *Cum de malis, etc.* Hæc sunt in Regula ms., cap. 9, nihilque aliud sunt quam explicatio et praxis superioris capitis sancti Benedicti.

^l *Clave benedictionis.* Id est, dicendo: *Benedic*; quod olim faciebant monachi licentiam loquendi postulantes.

^k *Dictæ benedictioni.* Id est, cum dixerint: *Benedic.*

^l *Benedictione sola repetita.* Id est, solo repetitio: *Benedic.*

^m *Nimius.* Id est, importunus, urgens, ut supra.

ⁿ *Improbis.* Id est, impudens, de quo infra.

nitate laxatur cum inclinatione humiliati capitis a discipulis præbeatur. Id est in omni loco per omnem horam, hoc est, in monasterio, in agro, in via, in horto, vel in quovis loco, ut nunquam desit menti nostræ memoria Dei, propter quem aguntur hæc omnia : ut cum forte aliquis ignarus a talem fratrem interrogaverit dicens : Quare tacitus et tristis es, et inclinato vultu ambulas? respondeat illi : quia fugio peccatum et timeo Deum; et ut custodiam me ab omni quod odit Deus, ideo sum mihi sollicitus semper. Ad mensam vero sedentes, si interrogationes suas abbati voluerint intimare, ante benedictionem dictam cultelli aut b cochlearii aut panis percussura indicium sit magistro discipuli postulantis eloquium. Hæc omnia animæ pro D^o necessaria ideo c substantiam taciturnitatis B constituimus clusura servari, ut ab oblivione quis non decipiatur tam facile, et præceps sit semper in lingua. Nam cum per clusuram oris taciturnitas continetur, diu tractetur, vel purgetur in corde, quod possit mundum, et sine peccato de ore proferri, dicente Apostolo : d *Omne verbum vanum de ore vestro non procedat, e sed si quid est ad edificationem* (Eph. iv). Et item dicit Scriptura : *Sapiens paucis innotescit verbis*. Et maxime timere ideo, et omni hora nos a multiloquio custodire debemus. Quia non potest fieri, ut inter multa verba, f aliquanta non exeant cum peccato secundum Scripturam dicentem : *In multiloquio non effugietur peccatum* (Prov. x). Unde et Propheta tradens nobis formam ostendit se de his esse sollicitum, et tam a malis quam a bonis eloquiis debere tacere dicens : *Dixi, Custodiam vias meas, g ut non peccem in lingua*

a *Talem*. Id est, aliquem.

b *Cochlearii*. Cochlearium, cochlear, et cochleare est vasculum sorbendis cochleis et ovis sorbilibus aptum. S. Isidorus lib. xx Orig. c. 4 : « *Cochlear ab usu prius dictum.* » Hinc illud veterum distichon (Martial. lib. xiv, Epig. 121) :

Sum cochleis habilis, sed non minus utilis ovis.
Nunquid scis, potius cur cochleare vocor.

De eo Julix Pollux lib. vi, cap. 12 : τὸ δὲ κοχλιάριον καλοῖς ἐν μυστιάριον, id est, Cochlearium vasculum ad aliquid sorbendum aptum appellare poteris. Agunt et Glossæ veteres : κοχλιάριον, *Cochliarium, ligula*. Ligula autem seu lingula est vasculum concavum jusculis sorbendis aptum. Cujus meminit Sosipater Charisius : « *Lingula cum non a lingendo dicta est, in argento : in calceis vero lingula a ligando. Sed usus lingulam sine, n, frequentat.* » Qui tamen locus corruptus est, et expuncta particula, non, lege *lingula cum a lingendo dicta est*, nam ibi explicat nomen æquivocum, *lingula*; quod a lingendo dictum, est vasculum argenteum sorbendis jusculis aptum : a ligando vero, est corrigia calcei : Alias *Legula*, glossæ veteres : μύστρον, *legulam*. Dicitur et μύστρον, id est, cavum, ut docet auctor veteris Etymologici, cujus tamen hæc verba corrupta sunt : καὶ μύστρον, τὸ κοιλῶ τὸ ἄρτω ἰσθίειν, μυστίλλας δὲ ἄρτων. Sed legendum τὸ κοιλῶ τῷ ἄρτῳ ἰσθίειν μυστίλλας δὲ ἄρτων, id est, de concavo pane edere sorbere dicebant. Verbum dicitur a μυστίλλη, quæ est buccella cava, de qua jusculum sorbetur, docent Julius Pollux cap. citato et Suidas. Lingula est etiam gladiolus in similitudinem linguæ, cujus meminit Nævius in Tragedia Hæsioua :

A mea. Posui ori meo custodiam, b obmutui, et tacui, etiam a bonis (Psal. xxxviii). Hoc [est] ostenditur profecto discipulo tam de malis quam de bonis eloquiis debere tacere. Quia, etsi loquenda sunt bona eloquia, non discipulis, sed magistro debetur i doctrina. Nam et sicut dicit Scriptura : *Vita, et mors in manibus linguæ* (Prov. xiv). Diligenter ergo et juste debet ipsa amplius refrenari. Hæc enim tanta taciturnitatis districtæ custodia perfectis, et i pudoris corde et mundis a peccato, timentibus perpetua gehennæ incendia, et quærentibus vitæ æternæ divitias immortales merito præcipitur observanda. Ideoque præsentē abbate non loquantur, nisi interrogati discipuli; k absente vero abbate, si de verbo Dei, sibi tamen lente et humiliter, non clamosa voce loquantur. Quia omnis lenta locutio ab humilitate descendit. Si vero de inanibus ac sæcularibus, vel quibusve verbis, quæ ad Deum non pertinent, inchoaverint discipuli loqui, mox a prepositis suis eis imperetur silentium. Psalmos vero vel Scripturas extra illas tres horas, in quibus quotidie sine labore l contingit legi, et sic laborantes fratres recensere sibi et animo permittuntur. Hanc vero tantam taciturnitatis clusuram superius præsentē abbate de perfectis apud Deum taxavimus, de his quibus nunquam de Deo oblivio m subripit, et vitia oris quærunt diligenter cavere, et ex toto mundi velut angeli et a bonis et malis eloquiis quærunt tacere pro Domino. Sed quia diversitas concessæ gratiæ secundum mensuram fidei maxime negligentibus poterit minorari, tepidis et imperfectis, et minus in se sollicitis hoc relaxamus, ut de sæcularibus inqui-

Si ne mihi gerere morem videar lingua, verum lingua.

Ut refert Agellius lib. x, cap. 25, id est, si non possum verbis efficere ut mihi obtemperetur, id efficiam gladio.

c *Substantiam*. Locus corruptus in Regula ms. *Sub tantam*. Lege, *Sub tanta*.

d *Omne verbum vanum*. Ad Eph. iv in versione communi : *Omnis sermo malus*. In Græco textu : σαπρός, id est, fædus. Glossæ Cyrilli : σαπρός, *nugatorius, nugax, fædus*. Non male redditum, *vanum* : nam vanum est nugatorium.

e *Sed si quid ad edificationem*. In versione communi : *Sed si quis bonus*. Ita etiam in textu Græco : ἀλλ' εἴ τις ἀγαθός, quod idem sonat.

f *Aliquanta*. Id est, aliqua. Ita loquitur Magister cap. 8 : « *Et in aliquantis, prolixis hominibus;* » et S. Valerianus sermone de bono disciplinæ : « *Dicunt aliquanti disciplinam satis duris legibus constitutam.* »

g *Ut non peccem*. Accedit ad versionem S. Hieronymi.

h *Obmutui et tacui a bonis*. Citat locum ex memoria.

i *Doctrinæ*. Hoc loco doctrina est docendi actio, non facultas.

k *Pudoris*. Lege, *puris corde*, ut in Regula ms. et cod. Vind.

l *Absente vero abbate*. Id est, extra præsentiam abbatis.

m *Contingit*. Ita correxi, cum antea legeretur : *tangit*.

n *Subripit*. Glossæ Philoxeni : *Subripit, ὑφαρτίται* id est, subtrahitur.

ne. dis, duntaxat sine peccato, ^a aliquid quæ ad ædificationem spiritalem non pertinent, nisi petita benedictione fuerit magis concessa permissio, licentia loquendi non sumatur. De aliquo vero spiritali interrogando sermone post benedictionem petitam mox loqui debere discipulum. Scurrilitates vero, vel verba otiosa, et risum moventia æterna clausura damnamus et ad talia eloquia discipulum ^b non aperire os permittimus.

§ X. — A DONATO COLLECTA (cap. 49).

^c Silentii regula custodienda decernitur, quia scriptum est: *Cultus autem justitiæ silentium et pax (Isai. xxx)*. Et ideo, ne reatus de verbositate conquiratur, exceptis utilibus ac necessariis opus est, ut taceatur: quia, juxta Scripturam, *In multiloquio non deerit peccatum (Prov. x)*. Et alibi ait: *Posui ori meo custodiam, obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis (Psal. xxxviii)*. ^d Hic ostendit Propheta.

^a *Aliquid quæ*. Hæc sunt transposita, et ita legenda: *Ut de sæcularibus inquirendis, duntaxat sine peccato, quæ ad ædificationem spiritalem non pertinent, aliquid, etc.* Hoc loco indulget Magister imperfectis monachis, ut de sæcularibus rebus loquantur quæ tamen sint sine peccato, et petita loquendi licentia.

^b *Non aperire os permittimus*. Lege, ut in Regula sancti Benedicti, *Aperire os non permittimus*.

^c *Silentii regula*. Initium hujus capituli sumptum est ex Regula S. Columbani, cap. 2.

^d *Hic ostendit propheta, etc.* Hæc habentur in Regula S. Benedicti.

^e *Pœnam: Adde, peccati, ut habetur in Regula sancti Benedicti.*

^f *Tacendum igitur, etc.* Hæc sunt emendicata a Regula S. Columbani, ubi sic legitur: *Tacendum igitur de his et talibus.*

A Si a bonis eloquiis interdum propter taciturnitatem debet taceri, quanto magis a malis veris propter ^e pœnam debet cessari. ^f Tacendum igitur, et cum cautela loquendum, ne aut detractiones aut tumidæ contradictiones in loquacitatem vitiosam ^g ac superfluum prorumpant. ^h Ergo, quamvis de bonis et ædificationum eloquiis perfectis ⁱ Christi discipulis propter taciturnitatis gravitatem rara loquendi concedatur licentia. Quia, ut superius diximus, *In multiloquio non effugies peccatum (Prov. x)*. Et alibi: *Mors et vita in manibus linguæ (Prov. xiv)*. ^j Quod si altiori voce præsumpserit, ^k duabus silentii superpositionibus pœniteat, aut ^l percussionibus pœniteat. Et, si iterare præsumpserit, c. Scurrilitates vero et verba otiosa, et risum moventia æterna clausura in omnibus locis damnamus: ^l et ad tale eloquium famulo Christi aperire os non permittimus.

^g *Ac superfluum*. Hæc verba non exstant in Regula S. Columbani, saltem in nostris codicibus.

^h *Ergo quamvis de bonis, etc.* Excepta sunt ex Regula S. Benedicti.

ⁱ *Christi*. Hoc vocabulum non est in Regula S. Benedicti.

^j *Quod si altiori*. In Pœnitentiæ S. Columbani sic habetur: « Proferens sermonem altum sine suppressione, nisi ubi necessitas fuerit, superpositione silentii vel ^l percussionibus. » Supple, *pœniteat*; sed S. Donatus videtur locum protulisse ex memoria, non ex codice.

^k *Duabus silentii superpositionibus*. Quid sit superpositio, infra dicitur.

^l *Et ad tale eloquium famulo Christi aperire os non permittimus*. In Regula S. Benedicti conc. Fl. *Et ad talia eloquia discipulum aperire os non permittimus*.

CAPUT X.

DE HUMILITATE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

▪ Clamat nobis divina Scriptura, fratres, *Omnis qui se exultat, humiliabitur; et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv)*. Cum hæc ergo dicit, ostendit nobis omnem exaltationem genus esse superbix. Quod se cavere Propheta indicat, dicens: *Domine, non est*

▪ *Clamat nobis, etc.* Hoc est ad humilitatis gradus præcludium. De humilitate multi multa scripserunt. Multæ de ea exstant S. Ephræm Syri pœneses. De ea scribit S. Ambrosius in epistola ad Demetriadem, S. Dorotheus doct. 2, S. Antiochus monachus homil. 70, et multi alii.

^b *Sed quid*. Hæc vocabula non sunt apud Smaragdum et S. Dunstanum: exstant tamen in Regula ms. Magistri, in qua hi gradus humilitatis retextuntur. In vulgo editis habentur sub interrogatione, et recte. Non sunt quidem Psalmistæ verba, sed a S. Benedicto adjecta, atque ad horum versiculorum lucem non parum conferunt.

^c *Sicut ablactatum*. Hanc lectionem retinent uterque cod. ms. S. Germ., Regula ms. magistri col. Corb., Kero in Expositione Alamannica vocabulorum Regulæ S. Benedicti, Smaragdus, Trithemius, et S. Dunstanus, qui addit substantivum *est*, sed minus necessa-

exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei; neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me (Psal. cxxx). ^b Sed quid? *Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam, c sicut ablactatum d super matrem suam, e ita retribuies in animam meam*. Unde, fratres, si summæ humilitatis volumus culmen

persequi, quia facile subintelligitur. Secutus est S. Benedictus hoc loco versionem Græcam, quæ ita habet. *ὡς ἀπογυλακτισμένον*, id est sicut ablactatum, quod substantivatur in neutro genere. Vulgo juxta versionem vulgatam scribitur: *Sicut ablactatus est*.

^d *Super matrem suam*. Ita in Regula ms. Magistri et apud Smaragdum, juxta textum Græcum: *ἐπὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ*. In vulgo editis juxta versionem communem legitur: *Super matre sua*.

^e *Ita retribuies in animam meam*. Ita Regula ms. Magistri, codices mss. nostri, Ruthardus ms., Smaragdus, S. Dunstanus, et Trithemius juxta Psalterium Romanum, et Septuaginta Interpretes. *ὡς ἀποδοσε ἐπὶ τὴν ψυχὴν μου*. Quod idem sonat. Hanc etiam lectionem retinent vulgo editi codices. In versione communi legitur: *Ita retributio in anima mea*. Sensus autem Psalmistæ est: Sicut ablactatus infans

attingere, et ad exaltationem illam cœlestem, ad quam per præsentis vitæ humilitatem ascenditur, volumus velociter pervenire, actibus nostris ascendentibus scala illa erigenda est quæ^a in somnio Jacob apparuit, per quam et descendentes angeli monstrabantur (*Gen. xxviii*). Non aliud sine dubio ascensus ille et descensus a nobis intelligitur, nisi exaltatione descendere, et^b humilitate ascendere. Scala vero ipsa erecta nostra est vita in sæculo, quæ humiliato corde a Domino erigitur ad cœlum. Latera ejus scalæ dicimus nostrum esse corpus et animam, c in qua latera diversos gradus humilitatis vel disciplinæ^d evocatio divina ascendendos inseruit.

§. II — Ex REGULA SANCTI BASILII (*cap. 60*).

Interrog. ° Quid est humilitas, et quomodo eam implere possumus? — *Resp.* Humilitas quidem est hæc^f ut omnes homines æstimemus superiores nobis, secundum definitionem Apostoli (*Phil. ii*). Implere autem id possumus, si memores fuerimus Domini dicentis : *Discite a me quia* § *mansuetus sum et humilis corde* (*Matth. xi*).^h Quod [se] in multis sæpe ostendit et docuit, et credere ei debemus promittenti. Quia *qui se humiliaverit, exaltabitur* (*Luc. xiv*). Deinde ut indesinenter et absque ulla cessatione in omnibus actibus et in omni negotio humiliores cæteris inveniri studeamus, et in hoc exerci-

lactis dulcedine privatur, sic homo superbus a divinæ gratiæ jucunditate et consolatione removetur.

^a *In somnio.* Ita in Regula ms. Magistri et cod. mss. S. Germ. p. et Vict. ma.; recte Vulgo habetur : *In somno.*

^b *Humilitate ascendere.* His quadrat illud S. Cypriani, lib. de zelo et livore : « Humilitate ad summa crescimus. »

^c *In qua latera.* Ita in Regula ms. Magistri, et apud Keronem. In aliis cod. nostris mss. et apud Smaragdum et Trithemium legitur : *In quæ latera*, quod est plausibilis. In vulgatis et apud S. Dunstanum, in quibus tantum.

^d *Evocatio.* Ita in Regula ms. Magistri, in cod. mss. Vindocinensi et utroque S. Germani. Ita apud Smaragdum, S. Dunstanum et Trithemium. Ubi *evocatio* idem est quod *vocatio*, ut in vulgatis legitur. Ut *evocare* idem est quod *vocare*. Plautus in Amphitruone, actu iii.

Tu gubernatorem a navi huc evoca verbis meis.

^e *Quid est humilitas.* Exstat apud S. Basilium, in terr. 198 Reg. brev., et apud Rulinum, cap. 41.

^f *Ut omnes æstimemus superiores*, etc. Hæc divina Apostoli doctrina vinculum est Christianæ et monasticæ charitatis, cum omnibus sibi invicem cedentibus omnis jurgiorum seges reseccatur. Id præclare docet S. Ambrosius epist. 84 : « Prima ergo humilitatis ratio in communis vitæ versatur officiis, quibus et divina clementia conciliatur, et societas humana connectitur. Multum enim ad roborandam dilectionem valet, cum secundum doctrinam apostolicam invicem se honore præveniunt, et alter alterum superiorem existimantes, amant servire subjecti, et nesciunt timere prælati. »

^g *Mansuetus*, Apud Rufinum, *mitis*.

^h *Quod se.* Tò se redundat, nec est apud Rufinum nec in textu Græco.

ⁱ *Humilitas cordis.* Habetur in Regula ms. cod. Flor. et in editione Parisiensi cap. 9, apud Goldastum cap. 14. Notanda autem S. Columbani doctrina de vera animi tranquillitate, quam humilis quisque possidet. Juxta illud Christi : *Discite a me quia mitis*

etiam nostrum ponamus. Non enim sic poterimus a nobis pristinæ arrogantiae abolere memoriam, et effectum humilitatis assumere, sicut etiam in artificis fieri solet, idemque modus erit etiam in cæteris virtutibus obtinendis, quæ ex mandato Domini nostri Jesu Christi veniunt.

§ III. — Ex REGULA SANCTI COLUMBANI (*cap. 9*).

ⁱ Humilitas cordis requies animæ est intus a laboribus fatigata, unicum illius de tot malis refrigerium; et quantum ad hanc considerationem i tuta de^k tantis^l foris vagis ac vanis attrahitur, tantum intus requiescit ac refrigeratur. Ita ut etiam amara illi sint dulcia, ac dura et ardua ante habita plana ac facilia. Mortificatio quoque superbis ac duris intolerabilis illi est consolatio, cui hoc solum placet quod humile et mansuetum est. Sciendum autem est quod neque hanc mysterii felicitatem, neque aliud quid utile superveniens poterit perfecte complere quis, nisi qui in hoc studium singulare posuerit, m ut non inveniatur imparatus. n Si enim juxta hoc studium suas aliquas sectari aut nutrire voluerit intentiones, continuo interpositorum occupatione detentus, turbatus totus sequi, o qua jussio ducit, p gratus semper non poterit; neque, ut competit, complere poterit, qui turbulentus est et q ingratus. Mortificationis igitur triplex est ratio, r non animo discordare, non

sum et humilis corde : et inveniatis requiem animabus vestris (*Matth. xi*). Idem docet S. Dorotheus doctr. 2 : « Quod si molesti quippiam viro humili et demisso contigerit, confestim ad se revertitur, se contrahit, secum habitat vir humilis corde, se dijudicat, et quamvis pœna ac supplicio dignum se censet, nec vult quemquam accusare, nec causam rejicere in alium patitur. Proinde non immerito absque perturbatione degit et molestia; imo incredibilem animo suo sentit quietem. »

^j *Tuta.* Ita in Regula ms. cod. Flor.; apud Goldastum legitur, *tota*, quod non probo; sed existimo hoc vocabulum esse transpositum et suo sic loco restituendum : *Et quantum ad hanc considerationem de tantis foris vagis et vanis attrahitur, tantum intus tuta requiescit ac refrigeratur.* Ut sensus sit : Et quantum anima a vanis cogitationibus ad considerationem veræ humilitatis attrahitur, tantum intus tuta requiescit, etc.

^k *Tantis.* Id est, tot; de quo vocabulo infra.

^l *Foris vagis.* In editione Insulæ additur, *acuminibus*. Sed necesse non est. *Foris vagum* est vana et futilis cogitatio.

^m *Ut non inveniatur imparatus.* Id est, destitutus armis humilitatis et obedientiæ non inveniatur, cum nempe alea mortificationis est subeunda.

ⁿ *Si enim juxta hoc studium suas aliquas.* Ita apud Goldastum. In Regula mss. cod. Flor. non est tò hoc; recte : et pro *suas aliquas*, lege, *suum aliquis*, ut hæc verba referantur ad sequentia, non ad antecedentia hoc modo : Si enim juxta studium suum aliquis sequitur suas intentiones, id est voluntates, non poterit sequi quo jussio ducit.

^o *Qua jussio ducit.* In regula mss. cod. et in editione Insulæ apud Goldastum legitur : *Quod jussio dicit.*

^p *Gratus.* Id est, spontaneus, libens. Glossæ veteres : *grate*, ἄδως, id est, libenter.

^q *Ingratus.* Id est, invitus. Plautus in Mercatore dixit : *tuis ingratiis*, id est te invito.

^r *Non animo discordare.* Cum suis fratribus videlicet.

lingua libita loqui, non ire quoquam absolute, A xxvi). Juxta exemplum Domini Salvatoris, qui ait :
 a *sum est semper seni dicere, quamvis contraria jubenti : Non sicut ego volo, sed sicut tu vis (Matth.*

a *Suum est semper seni dicere. Ita in ms. cod. Flor. et in editione Insulæ. Sed puto locum esse corruptum, sicque restituendum : Sed suo semper*

seni dicere, quamvis contraria jubenti; etc. Et clarus est sensus.

b *Patris. Hæc vox non est in hoc loco S. Joannis.*

CAPUT XI

DE PRIMO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

a *Primus itaque humilitatis gradus est, si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens b oblivionem omnino fugiat, et semper sit memor eorum quæ præcepit Deus : c ut qualiter d et contemnentem Deum e gehenna de peccatis incedat; et vitam æternam, quæ timentibus Deum præparata est, animo suo semper f evolvat : et custodiens se omni hora a peccatis et vitiiis, g id est, cogitationum et linguæ, mannum,*

a *Primus humilitatis gradus. Hoc caput in plura capita divisit auctor noster, quemadmodum ejus imitator Smaragdus. Titulos quamvis hic desiderentur, apponere singulis capitulis seu gradibus visum fuit, quemadmodum habentur apud Smaragdum. Porro D. Thomas, 2-2, qu. 161, art. 6, et qu. 164, art. 4, ad 4, demonstrat hos gradus duodecim rite a sancto Benedicto fuisse assignatos, sed tractat rem inverso ordine, et quem sanctus Benedictus duodecimum appellat, ille primum; et sic deinceps. Sed nescio quo exemplari usus sit sanctus doctor. Regula Magistri (cap. 20), qui vixit ante annum septingentesimum ordinem S. Benedicti sequitur in his recensendis, ejus etiam verba usurpans. Quemadmodum auctor noster, Smaragdus, S. Antoninus, tit. 13, cap. 13, § 8, Trithemius et Turrecremata, quem de ordine et serie horum graduum consule. Cassianus, lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 39, etsi tantum decem statuat humilitatis gradus, ordinem eundem servat, excepto uno aut altero gradu. Albinus monachus ms., cap. de Remissione monachi, agit etiam de gradibus humilitatis, sed decem tantum statuit, nec ordinem sancti Benedicti sequitur, etsi ex illo hauserit ejus gradus contrahendo hoc modo : « Si humilitas regnat in monacho, cum his decem gradibus comprobatur, et vere dignoscitur. Hæc sunt fundamenta virtutum, sine quibus nemo videbit Dominum. Primus si in se habeat mortificatas omnes voluntates terrenas. Secundus, si actus et cogitationes suas non celaverit abbati suo. Tertius, ut nihil disponat cum propria voluntate, sed omnia committat judicio ejus senioris. Quartus, si in omnibus præceptis servaverit mansuetudinem obedientiæ et constantiam patientiæ. Quintus, ut nulli inferat injuriam; sed quæ sibi illatæ fuerint patienter portet. Sextus, si nihil faciat præter exempla suæ Regulæ. Septimus, si se judicaverit indignum, et velut operarium malum ad omnia quæ illi in operativa [Leg. imperata] fuerint. Octavus, si semetipsum pronuntiat viliorum cunctis. Nonus, si linguam suam constringat, et non sit clamorosus in voce. Decimus, si non est facilis et promptus in risu. » Hæc ille. Qui videtur referre hæc ex memoria, non ex codice. Porro in his duodecim gradibus humilitatis septem priores pertinent ad interiorum hominem, reliqui ad exteriorum.*

b *Oblivionem omnino fugiat. Nempè julicium, mandatorum Dei, æterni supplicii et felicitatis æternæ. Peccator enim Dei, et sui, et omnium, quæ ad salutem spectant obliviscitur; et cum venerit in profu-*

b *pedum vel voluntatis propriæ : i sed et desideria carnis. Æstimet se homo de cælis semper a Deo respici omni hora, et facta sua omni loco ab aspectu Divinitatis videri, j et ab angelis omni hora renuntiari. Demonstrat nobis hoc Propheta, cum in cogitationibus ita Deum præsentem ostendit dicens : B *Scrutans corda et renes Deus (Psal. vii). Et item : Dominus k novit cogitationes hominum (Psal. xciii). Et item dicit : Intellexisti cogitationes meas a l longe**

dum, contemnit. Nihil sane tam a D i et salutis recordatione quam peccandi consuetudo et delectatio nos avertit. Quod recte monet Eusebius Gallicanus, homil. 5 ad monachos : « Habet enim hoc infelix consuetudo peccandi, ut quantum amplius quisque peccaverit, tanto minus peccata sua intelligat, et tanto plus eum peccare delectet; ut eveniat illud quod Propheta peccatoribus clamat : *Non est Deus in conspectu ejus; auferuntur judicia tua a facie ipsius.* Etenim quando subripit peccati delectatio, statim futuri judicii diem abscondit oblivio. » Ruthardus legit, *Oblivionem præceptorum omnino fugiat.*

c *Ut qualiter.* Ita Regula ms., Smaragdus et editio Coloniensis. At vulgatæ editiones cum S. Dunstano habent *et qualiter.* Si legas ut, referendum est cum sequentibus ad illa verba, *animo evolvat*; si legas et, ad illa verba, *sit memor.* Apud Trithemium habetur tantum, *qualiter.* Non ita recte.

d *Et contemnentem.* Particulam et agnoscit Regula Magistri ms., quæ tamen vulgo non habetur.

e *Gehenna de peccatis incedat.* Lege, ut in Regula Magistri ms., *Gehenna de peccatis incendat.* Ubi præpositio de est, pro ob, propter. Ita loquitur supra in prologo sanctus Benedictus : *Qui timentes Dominum de bona observantia sua non se reddunt elatos.* Ubi de est pro ob, propter. Vulgo legitur : *In gehennam pro peccatis incidunt.* Sed hæc sunt in officina cujusdam correctoris cusa.

f *Evolvat.* Ita Magister. Vulgo, *revolvat.* Quod est plausible.

g *Id est.* Id est, hoc loco est *nempe, videlicet.*

h *Pedum.* Id est gressus immodesti, præcipitantis, levis et lascivi.

i *Sed et desideria carnis.* Est ellipsis, quæ etiam D habetur in Regula ms. Magistri, quam etiam agnoscit Smaragdus ad hæc verba, cum ait : « Subauditur : *non delectetur implere.* » Quam sane iisdem verbis supplevit S. Dunstanus, apud quem legitur, *Sed et desideria carnis non delectetur implere.* Recte nam in secundo gradu dicitur : *Desideria carnis non delectetur implere.* Itaque illud, *amputare festinet,* quod vulgo habetur, amputandum est.

j *Et ab angelis omni hora renuntiari.* In vulgatis legitur *Deo omni hora, etc.* Sed hæc vox Deo non est in Regula ms. Magistri, neque apud Smaragdum, S. Dunstanum et Trithemium; nec videtur necessaria, cum ex supra dictis satis intelligi possit.

k *Novit cogitationes hominum.* Vulgo ad titum *Quoniam vanæ sunt.*

l *A longe.* Ut in Psalterio Romano juxta Septua-

(Psal. cxxxviii). Et : *Quia cogitatio hominis confitebitur tibi* (Psal. lxxv). Nam ut sollicitus sit circa cogitationes perversas, dicat semper ^a utilis frater in corde suo : *Tunc ero immaculatus* ^b coram eo, si observavero me ab iniquitate mea (Psal. xvii). Voluntatem vero propriam ita facere prohibemur, cum dicat Scriptura nobis : ^c *A voluntatibus tuis avertere* (Eccli. xviii). Et item rogemus in oratione, ut fiat voluntas illius in nobis (Matth. vi). Docemur ergo merito nostram non facere voluntatem, cum cavemus illud quod dicit Scriptura : ^d *Sunt viæ quæ videntur ab hominibus rectæ, quarum finis usque ad profundum inferni demergit* (Prov. xiv). Et cum item cavemus illud quod de negligentibus dictum est : *Corrupti sunt et abominabiles facti sunt in voluntatibus suis* (Psal. xliii). In desideriis vero carnis ita nobis credamus Deum semper esse præsentem, cum dicit Propheta : *Ante te est omne desiderium meum* (Psal. xvii). Cavendum ergo ideo malum desiderium, quia mors secus introitum delectationis posita est. Unde Scriptura præcipit dicens : *Post concupiscentias tuas non eas* (Eccli. i). Ergo, si oculi Domini speculantur

ginta interpretationem : ἀπό μακρόθεν. Quod idem sonat.

^a *Utilis frater.* Ita in Regula ms. Magistri, in cod. ms. Vind. et utroque S. Germ. et in editione Coloniensi. Ita etiam apud Smaragdum, S. Dunstanum et Trithemium, qui ita explicat : « Utilis frater est qui omnibus prodesse et nulli desiderat obesse, qui nihil sapit nisi quod Deo placere cognoscit, qui totam spem suam ponit in Domino, sine cuius auxilio se nihil posse facere certissime credit. » In vulgata legitur : *Humilis frater.* Sed hoc manat a quodam correctore aut exscriptore.

^b *Coram eo.* Ita in omnibus codicibus, quos viderim, sive excussis, sive mss. cum in psalmo legatur, *cum eo*, etiam in omnibus versionibus quas viderim, juxta Septuaginta et textum Hebraicum. Sed S. Benedictus vocabulum accommodavit suo proposito.

^c *A voluntatibus tuis.* In textu Græco : καὶ ἀπὸ τῶν ὀρεξίων σου. Id est, et ab appetitibus tuis. In versione communi, *et a voluntate tua.*

^d *Sunt viæ, etc.* Hæc sententia exstat in duobus locis Proverbiorum cap. xiv : « Est via, quæ videtur homini justa, novissima autem ejus deducunt ad mortem; et cap. xvi : Est via quæ videtur homini recta, et novissima ejus ducunt ad mortem. Ita in versione communi juxta textum Hebraicum, sed apud Septuaginta, quos sequitur sanctus Benedictus, paulo aliter. C. xvi : Ἐστὶν ὁδὸς δοκοῦσαι ὀρθαὶ εἶναι ἀνδρῶν, τὰ μὲντοι τελευταῖα αὐτῶν βλέπει εἰς πυθμῆνα ἕδου. Id est, Sunt viæ quæ videntur homini rectæ, novissima autem earum respiciunt in profundum inferni. Et cap. xiv. Ἐστὶ ὁδὸς ἡ δοκῆ ὀρθὴ εἶναι παρὰ ἀνθρώποις, τὰ δὲ τελευταῖα αὐτῆς ἔρχεται εἰς πυθμῆνα ἕδου. Id est, Est via, quæ recta videtur esse apud homines, novissima vero ejus tenent in profundum inferni. Interpretatio S. Benedicti confata est ex utroque loco.

^e *Ab angelis nobis deputatis.* Hunc locum profert Rupertus in cap. 9 Commentariorum in Apocalypsim : « Denique ab angelis nobis deputatis quotidie die noctuque Domino factori nostro opera nostra nun-

Abonos et malos, et Dominus de cœlo semper respicit filios hominum, ut videat si est intelligens aut requirens Deum (Psal. xxxiii); et, si ^e ab angelis nobis deputatis ^f quotidie diu noctuque Domino factori nostro opera nostra nuntiantur, cavendum est [ergo] omni hora, fratres, sicut dicit in psalmo Propheta (Ps. li), ne nos declinantes in malum et inutiles factos aliqua hora aspiciat Deus, et parcendo nobis in hoc tempore, quia pius est et exspectat nos converti in melius, ^g ne dicat nobis in futuro : Hæc fecisti, et tacui (Ps. xliix).

§ II. — EX REGULA CASSIANI (cap. 42).

^b Principium ergo nostræ salutis ejusdem custodia, sicut dixi, timor Domini est. Per hunc enim initium conversationis, et vitiorum purgatio, et virtutum custodia his qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur. Qui, cum penetravit hominum mentem, contemptum ei rerum omnium parat : i oblivionem parentum, mundique ipsius gignit horrorem ; i contemptu autem et privatione omnium facultatum humilitas acquiritur.

tiantur. Si ergo magnum sit opus quod agimus, dum annuntiat, ipsa annuntiatio quasi cantus tubæ est, quasi magnus clamor. » Haymo Halberstatensis in cap. iv Epistolæ ad Philippenses, cur opera nostra Deo ab angelis renuntiantur, hanc profert rationem : « Ut officium et ministerium suum impleant, quia nuntii sunt. » Aliam affert Origenes, sive quis alius, lib. i Commentariorum in Job : « Offerunt nihilominus sancti angeli Dei, non quasi nesciat is qui omnia novit antequam fiant, sed ut testes efficiantur sanctitatis atque pietatis justorum ; iterum tanquam deflentes impietates atque injustitias inistorum, atque etiam ipsius diaboli : hæc namque demonstrans atque significans Dominus dicit de illis bonis servis, hoc est, angelis : « Venientes autem nuntiaverunt Domino suo omnia quæ facta fuerant. » Nuntiant opera nostra mala, ut a Deo accipiant quomodo et quando castiganda ad emendationem ; et ideo renuntiatio illa angelorum timenda, et congrua emendatione eorum correctio prævenienda.

^f *Quotidie die noctuque.* Ita in Regula ms. Magistri, in cod. mss. S. Ebrul. et Vind., apud Turrecrematam et Rupertum loco citato.

^g *Ne dicat nobis.* Ita in utroque cod. S. Germ., ita apud Smaragdum, S. Dunstanum, Trithemium et Turrecrematam : sed in Regula ms. Magistri, in cod. ms. S. Faronis, in editione Parisiensi vetusta et recentiore, necnon Coloniæ et Coloniensi, particula ne desideratur : recte ; quid enim attinet illam repetere ?

^b *Principium,* Hæc sumpta sunt ex libro iv Cassiani de Institutis renuntiantium, cap. xxxix.

ⁱ *Oblivionem parentum.* Vix bene conversus est, qui parentum non obliviscitur. Nec bene cum patre cœlesti conjungitur, qui terreno patri non omnino renuntiavit. Nam : *Longe a parentibus salus,* inquit sanctus Bernardus. Ea fuit disciplina olim in monasterio Magistri, quem Trithemius Vigilium abbatem et diaconum appellat, ut monachus nunquam in cœdes paternas pedem inferret.

^j *Contemptu autem,* etc. Nam qui terrena sapit humilis esse non potest, sed qui cœlestia.

CAPUT XII.

DE SECUNDO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Secundus humilitatis gradus est, si ^a propriam quis non amans voluntatem, desideria sua non delectetur implere, sed vocem illam Domini factis imitetur dicentis: *Non veni facere voluntatem meam, b sed ejus qui me misit (Joan. vi).* Item dicit Scriptura: ^c *Voluptas habet pœnam, et d necessitas parit coronam.*

^a *Propriam quis, etc.* B. Isaias abbas sermon. 26: *Humilitas est obedientia et propriæ voluntatis abnegatio.*

^b *Sed ejus qui me misit.* In versione communi repetitur *to voluntatem*, et in textu Græco, *θελουσα*, id est, voluntatem. Joan. vi.

^c *Voluptas, etc.* Ita apud S. Dunstanum, Smaragdum, Ruthardum, et Trithemium, et in Regula ms. Magistri, ita ut hic locus ad desideria carnis referatur. In vulgatis legitur *voluntas*. Hic locus non habetur in sacra Scriptura. Quare hæc verba: *Item Scriptura dicit*, non sunt de sacra Scriptura intelligenda, sed de alicujus sapientis scripto, ut sumunt S. Fructuosus, cap. 10 Regulæ: « Quarto retroacta sanctorum Patrum per scripturas seiscitantes revolvant: ut et ipsi quid facere debeant, agnoscant. » Non dubium est quin per scripturas, sanctorum Patrum anachoretarum et monachorum Vitas intelligat. Magister, cap. 31 Regulæ suæ: « Montrante nobis de sancto Heleno scriptura, cum dicit. » S. Valerius

A

§ II. — EX REGULA CASSIANI (cap. 43).

Humilitas vero his ^f indiciiis comprobatur. Primo, si mortificatas in se habeat omnes voluntates. Secundo, si non solum suorum actuum, verum etiam cogitationum nihil celaverit suo seniori. Tertio, si nihil suæ discretioni, sed judicio ejus universa committat, ac monita ejus sitiens ac libenter auscultet. Quarto, si in omnibus servet obedientiæ consuetudinem, patientiæque constantiam.

supra, capite de genere monachorum: « Quoniam scriptura testatur quod omne peccatum quod remissus indisciplinatusque admiserit frater, ad negligentem protinus revertatur seniore. » Quæ quidem non exstant in sacra Scriptura. Ita etiam aliquando usurpantur ista verba, *scriptum est*, ut infra gradu 11: « Sicut scriptum est, sapiens verbis innotescit B paucis. » Hæc enim sententia non est in sacra Scriptura, sed in sententiis Sixti.

^d *Necessitas.* Angustiæ, inquit Ruthardus, vel necessitas obediendi et relinquendi proprias voluptates et desideria, ut pareamus Dei mandatis; felix quidem necessitas, quæ ad meliora compellit.

^e *Humilitas vero.* Hæc habentur apud Cassianum loco citato.

^f *Indiciis.* Quos gradus S. Benedictus, Cassianus *indicia* appellat, et S. Thomas locis citatis *signis*, quatenus his tanquam notis exterioribus inentis proditur humilitas.

CAPUT XIII.

DE TERTIO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Tertius humilitatis gradus est, ut quis pro Dei amore ^a omni obedientia se subdat majori, imitans Dominum, de quo dicit Apostolus: *Factus obediens usque ad mortem (Phil. ii).*

§ II. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 45).

Interrog. ^b Usque ad quem modum ^c servire oportet eum qui placendi Deo implere Regulam cupit? — *Resp.* Apostolus ostendit proponens nobis obedientiam Domini, qui factus est, inquit, obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Phil. ii). Et ^d prædixit: *Hoc sentite in vobis quod et in Christo Jesu.*

^a *Omni obedientia.* Id est, faciat monachus quæcunque ei senior præceperit, sive illa Regulæ legibus conscripta sint, sive non. Et hæc mens S. Patris Benedicti, cum nullum alium nobis proponit imitandum, quam Christum, qui in omnibus Patri obediens fuit etiam usque ad mortem, juxta antiquorum Patrum usum, qui omnimodam obedientiam non limitatam a suis discipulis requirebant, ut videre est apud Cassianum, S. Basilium et alios.

^b *Usque ad quem modum.* Habetur apud S. Basilium inter. 116 Reg. brev., et apud Rufinum, cap. 4, ubi ita legitur: *Usque ad quem modum oportet progredi eum.*

C

§ III. — ITEM EJUSDEM (cap. 80).

Interrog. « Cum quali affectu obedire oportet ei qui nos ad opus mandati cohortatur? — *Resp.* Eo affectu quo esuriens parvulus nutrici obtemperat ad ubera invitanti, vel quo affectu omnis homo suscipit ab aliquo ea quæ ad vitam pertinent, imo et si quid amplius: pro eo quod multo est pretiosior futura vita quam præsens, ^f sicut et Dominus dixit: *Quia mandata mea vita æterna sunt (Joan. xii).* Sicut ergo vita præsens constat in cibo panis, ita æterna vita in opere mandati, sicut ipse Dominus iterum dicit: *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me, Patris (Joan. iv).*

^c *Servire.* In textu Græco est *ὑπακούειν*, id est, obedire, rectius ad sensum.

^d *Prædixit.* Id est, antea dixit, juxta textum Græcum.

^e *Cum quali affectu.* Exstat apud Basilium interrogat. 166 R. br., et apud Rufinum, cap. 46.

^f *Sicut et Dominus dixit, quia mandata mea.* In textu Græco S. Basilii: « *Ἡ γὰρ ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἧσθε ὁ κύριος, ζωὴ αἰώνιος ἐστίν* id est, Mandatum enim Dei, inquit Dominus, vita æterna est. In Evangelio: « *Ἡ γὰρ ἐντολὴ αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν* id est, Mandatum ejus vita æterna est. Ubi ejus, id est Patris; nam eo loci Christus de Patre suo agit.

§ IV. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI. EPISCOPI A
(cap. 8).

• Obedientia præceptum est Regule, ut ^b impossibilibus quoque rebus opere atque affectu ostentetur, et teneatur usque ad mortem videlicet, sicut et Christus factus est obediens usque ad mortem (Phil. 11).

§ V. — Item ejusdem (cap. 5).

• In tantum debent monachi præceptis obedire majorum, sicut Christus Patri obediens fuit usque ad mortem. Quod si aliter fecerint, sciant se viam, quam quærebant, perdidisse. ^d Nemo vadit ad Christum nisi per Christum. Proinde monachi talem sibi debent facere consuetudinem, per quam a tramite recto nullatenus possint deviare. Primum discant voluntates proprias superare, et nihil suo arbitrio, vel minimum aliquid agere, nihil loqui nisi ad interrogata, et cogitationes de die in diem nascentes jejuniis et oratione expellere, et suo abbati nunquam celare, et quidquid fecerint, absque murmuratione faciant.

• Obedientia, etc. Hæc habentur in Regula S. Fructuosi archiepiscopi Bracaraensis cod. Crass., eodem capite 8. Sed hæc priora verba sunt transposita et ita restituenda: *Præceptum Regulæ est, ut obedientia in impossibilibus, etc.*

^b Impossibilibus. Ita in Regula ms., ommissa est enim præpositio in ob sequentis syllabæ similitudinem; quod non semel occurrit in hoc cod. ms. Concordiæ. Sed lege, *In impossibilibus*, ut in cod. ms. Vind. Hæc erat stricta priscorum Patrum obedientia, C

§ VI. — Item ejusdem (ex eodem capitulo).

Timendum est ergo, charissimi fratres, cogitandum et providendum, qualem viam arripere debeant, qui per Christum ad Christum ire desiderant, et liquido audiant quod observare debeant. Obedientes sint abbati usque ad mortem, in tantum ut nullam faciant propriam voluntatem, sed Patris. Nihil tam charum Deo habetur, si voluntas propria frangatur. Hinc Petrus ait: *Nos qui dimisimus omnia, et secuti sumus te, quid nobis erit (Matth. xix)?* non solum dixit: *Dimisimus omnia, quid nobis erit?* Sed addidit: *secuti sumus te.* Multi omnia dimittunt, sed Dominum non sequuntur; quare? quia non Patris, sed suam voluntatem faciunt. Qui vult ergo arctam et angustam viam invenire et eam sine offendiculo pergere, et pergendo non perdere, et non perdendo ad Christum pervenire, prius discat voluntates proprias superare, et nihil quod propria voluntas corporis quæsierit, facere, et in Patris obedientia usque ad finem vitæ perseverare. Hæc propria vita arcta et angusta quæ ducit ad vitam.

ut fusius infra dicetur.

^c In tantum. Hæc non sunt in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracaraensis, sed videntur esse alterius Fructuosi, ut et sequens capitulum.

^d Nemo vadit ad Christum nisi per Christum. Non itur ad Christum nisi per Christum, quia Christus est via, veritas et vita: via per quam in veritate ambulatur, et via quæ ducit ad vitam, id est, Christum: et ita nemo vadit ad Christum nisi per Christum.

CAPUT XIV.

DE QUARTO GRADU.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Quartus humilitatis gradus est, si quis in ipsa obedientia duris et contrariis rebus vel etiam quibuslibet irrogatis injuriis ^b tacita conscientia patientiam amplectatur, et sustinens ^c non lassescat, vel discedat, dicente Scriptura: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x et xxiv).* Item: *Confortetur cor tuum et sustine Dominum (Psal. xxvi).*

• Quartus humilitatis gradus est, si in ipsa obedientia, etc. Hæc patientiæ virtus compendiosa est ad perfectionem via, ut docet Basilius in ammonitionibus: « Fili, patientiam arripe; quia maxima virtus est animæ, ut velociter ad sublimitatem perfectionis ascendas; » ac proinde maxime amplectenda monacho; quia « Patientia grandis medela est animæ: impatientia autem pernicies cordis. Per patientiam autem expectatur spes futurorum, et quod non fidentur, quasi quod videatur, amplectitur, » inquit S. Basilius ibidem. Hæc fuit quondam humilitas S. Guillelmi ducis Aquitanicæ et fundatoris monasterii Gellonensis, qui cum monachus esset: « Corripiebatur, non irascebatur: interdum cæsus et injuriis læsus neque resistebat, neque comminabatur, gauderet plane in subjectione, » etc., ut in Actis ejus habetur. Nota est humilitas et patientia B. Carolomanni Austrasiæ principis, et monachi Casinatis de qua vide Reginonem in Chronico.

^b Tacita conscientia, etc. Id est, quieto et pacato

Et ostendens fidelem pro Domino universa, etiam contraria, sustinere debere, dicit ex persona sufferentium: *Propter te ^d morte afficimur tota die: astimati sumus ^e ut oves occisionis (Psal. xliii).* Et securi de spe retributionis divinæ ^f subsequantur gaudentes et dicentes: *Sed in omnibus superamus propter eum qui dilexit nos (Rom. viii).* Et item alio loco Scriptura: *Probasti nos, Deus; igne nos examinasti,*

animo, sine murmuratione. His quadrat illud S. Joan. Chrysostomi sermon. 1 in I epist. ad Cor. *κὴν γὰρ ὑδρῖσις, κὴν λοιδορήσις, κὴν ὀτιῶν εἴης, στήσεται, καὶ πρῶως ὀσει,* id est, etsi enim contumelia afflictiis (humilem), etsi vituperes, et quidvis ei dicas silebit, et æquanimitè feret.

^c Non lassescat. Id est, animum non despondeat, metaphoricè. Proprie autem lassescere est lassum, fessum, et debilitatum esse. Faustus Reiensis homil. 8 ad monachos. « Lassescant licet membra vigiliis. »

^d Morte afficimur. Ita in psalterio Romano. Hæc et sequentia ex psalterio per accommodationem citantur.

^e Ut oves. Ita in psalterio Romano.

^f Subsequantur. Subsequi est subjungere, et active sumitur: ut paulo post: *Subsequitur*, dicens. Et cap. 41 Regulæ sancti Benedicti: *Et subsequatur abbas hymnum: Te decet laus.* Sæpe ita usurpat Magister in regula ms.

sicut examinatur argentum, induxisti nos in laqueum; A
posuisti tribulationes in dorso nostro (Psal. lxxv). Et,
ut ostendat a sub Priore debere nos esse, subsequitur
dicens: Imposuisti homines super capita nostra
(Ibid.). Sed et præceptum Domini in adversis et in
injuriis per patientiam b adimplentes, qui percussi
in maxilla præbent et aliam, auferenti tunicam
dimitunt et pallium, angarianti milliario vadunt et
duo (Math. v, Luc. vi), et cum Paulo apostolo falsos
fratres sustinent, et maledicentes se benedicunt
(II Cor. xi).

§ II. — EX REGULA SANCTI MACARII (cap. 83).

c Passus injuriam taceas: d injuriam facere non
nosse, factam posse tolerare. Nec te inania seducant
consilia: sed magis te semper in Christo confirma.
Non tibi æstimes ullos proximiores, quam qui tecum B
sunt e in cella fratres.

§ III. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 80).

f Quomodo quis g promptus fiat etiam ad pericula

a Sub priore. Regula ms. Magistri: Sub majore.
Prior hoc loco est abbas, de qua voce infra.

b Adimplentes. Nempe patientes monachi: est
eclipsis.

c Passus injuriam. Hæc non exstant in regula
Macarii et aliorum abbatum codicis Floriacensis.
Priora quidem verba habentur in epistola sancti
Hieronymi ad Rusticum de forma vivendi.

Injuriam facere non nosse, etc. Lege: Injuriam
facere non nosse: factam nosse tolerare.

e In cella. Id est, in monasterio, de quo vocabulo
infra.

f Quomodo. Reperire est apud S. Basilium inter.
199 Reg. brev., et apud Rufinum, cap. 46.

g Promptus fiat ad pericula. Hæc est perfecta vi-
tæ religiose obedientia, quæ nullis valet succumbere
periculis. Cujus exemplum narrat S. Dorotheus Doctr.
1. Quidam monachus ex partibus Ascalonis abbas
sui jussu ad Seridum abbatem venit, sub vesperam
ad cellam redire jussus. Interim oborta vehementis-

propter mandatum Domini? Primo quidem ut con-
sideret, quia et ipse Dominus obedivit Patri usque
ad mortem pro nobis (Phil. ii). Et certus sit, quia
mandatum Domini vita æterna est, sicut scriptum est
(Joan. xii, Marc. viii). Tunc deinde etiam, ut credat
Domino dicenti: Quia quicumque voluerit animam
suam salvam facere, perdet eam; qui autem perdidit
animam suam propter me et propter Evangelium, sal-
vam faciet eam.

§ IV. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISC. (cap. 8).

b Simili quoque studio et patientiæ virtus est ob-
servanda, ut nunquam nec odio violetur, nec injuria,
nec contumeliis amittatur: sed in sustentatione et
tolerantia roboretur. i Nuditas denique et parcimoniam
ciborum et lectulorum duritia amplectatur.

§ V. — EX REGULA CASSIANI (cap. 42).

Si non solum injuriam inferat monachus nulli:
nec ab alio quidem sibi irrogata doleat atque
tristetur (Lib. iv de Instit., cap. 39).

sima tempestate, imbre et grandine præcipitanter e
cælo ruentibus fluvius adeo intumuit, ut torrentis
instar extra vadum excurrens in campos restagna-
ret effusus. Tandem sol occubuit, et monachus in
monasterium redire voluit. Eum precibus conatus
est prohibere Seridus abbas; sed illis postpositis,
vi obedientiæ compulsus vestibibus in fasciculum li-
gatis, et capiti impositis, renes maphorio circum-
cinctus se fluvio tempestatiq; seu potius divinæ
providentiæ credidit, et immensum illud aquarum
exundantium pelagus natatu, auxiliante Christo, tra-
jecit. Hæc est vis perfectæ obedientiæ, hæc virtus, hæc
miracula.

b Simili quoque. Habetur in Regula ms. S. Fructuosi
episcopi Bracar. codicis Crassensis, eodem capite.

i Nuditas. Id est, paupertas, quæ a priscis illis
Patribus appellatur ἀκτισία, id est, carentia et nu-
ditas omnium rerum, apud Cassianum Coll. 18,
cap. 17.

CAPUT XV.

DE QUINTO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI (cap. 15).

Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogita-
tiones malas cordi suo advenientes, vel mala a se
absconse commissa per humilem a confessionem ab-
lati non celaverit suo, b hortans nos de hac re Scri-
ptura dicens: Revela Domino viam tuam, et spera in
eo (Psal. xxxvi); et item dicit: Confitemini Domino,
quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia
ejus (Psal. cv). Et item Propheta: Delictum meum
cognitum tibi feci, et c injustitias meas non operui. Dixi:
Pronuntiabo adversum me injustitias meas Domino,
et tu remisisti impietatem d peccati mei (Psal. xxxi).

a Confessionem. In Regula ms. Magistri: Linguæ
confessionem.

b Hortans. Ita in Regula Magistri: est nomina-
tivus absolutus, vulgo: Hortatur nos Scriptura de
hac re, dicens.

c Injustitias meas non operui. Ita in Regula ms.
Magistri, quemadmodum in psalterio Romano.

d Peccati mei. In Regula ms. Magistri, et in aliis
codicibus nostris ms. atque etiam excusis habetur:

§ II. — EX REGULA SANCTI BASILII EPISCOP. (cap. 21).

Interrog. e Qui vult confiteri peccata sua, si om-
nibus debet confiteri, aut quibuslibet, aut certis qui-
busque? — Resp. Clementia Dei erga eos qui deli-
querunt, manifesta est, secundum quod scriptum
est: Qui non vult mortem peccatoris, sed ut conver-
tatur et vivat (Ezech. xviii). Quia ergo et conver-
sionis modus aptus esse, et convertentis [est] a pec-
cato fructus dignus ostendi debet per poenitentiam
secundum quod scriptum est: Facite fructus dignos
poenitentiae (Luc. iii); ne forte secundum illam com-
minationem eveniant his qui non poenitent, quod

Cordis mei. Rectius quidem: quia ita legitur in
psalterio Romano, quod sequitur S. Benedictus. Hoc
autem caput intelligitur de revelatione malarum
cogitationum patri spirituali directionis causa: nam
in confessione sacramentali non solum occulta mala,
sed aperta revelanda sunt.

e Qui vult confiteri, etc. Reperitur apud S. Basil.,
int. 288 Regulae brev. Non exstat apud Rufinum,
saltem in nostro exemplari.

scriptum est : *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur et in ignem mittetur* (Matth. iii) : necessarium videtur his, quibus dispensatio mysteriorum Dei commissæ est, confitenda esse peccata. Sic enim et hi, qui antiquitus pœnitebant, ^a inveniuntur apud sanctos confessi esse peccata sua. Scriptum est enim in Evangelio, quia Joanni Baptistæ confitebantur peccata sua (Matth. iii), et in Actibus apostolorum, apostolis, a quibus baptizabantur (Act. xix).

§ III. — *Item ejusdem* (cap. 199).

^b *Interrog.* Si oportet, cum soror aliqua constet quodcunque delictum suum, etiam matrem monasterii adesse? — *Resp.* Honestius mihi videtur esse, et religiosius, ut per seniore[m] matrem presbyter, si quid et illud sibi videtur, statuatur, et modum vel tempus pœnitentiæ imponat ad emendationem ejus, quæ corrigi desiderat a peccato.

§ IV. — *Item ejusdem* (cap. 200).

^c *Interrog.* Si oportet gesta turpia vel obscœna confitentem inverecundius pronuntiare, aut certe quibusque aut quibuslibet? — *Resp.* Confessio peccatorum hanc habet rationem, quam habet vulnus aliquod corporis, vel passio, quæ medicinæ demonstranda est. Sicut ergo non omnibus quis vitia vel vulnera corporis sui revelat, nec quibuslibet, sed his tantummodo qui summæ peritiæ testimonium habent et curæ et medelæ disciplinam, ita et confessio peccatorum fieri apud eos tantummodo debet, qui curare hæc prævalent et emendare, sicut scriptum est : *Vos, qui fortiores estis, infirmitates infirmorum portate* (Rom. xv). Hoc est auferte et exportate per curationem.

^a *Inveniuntur apud sanctos confessi esse, etc.* Quibus nempe dispensatio mysteriorum Dei commissæ erat. Nam his solis confitendum esse hoc loco docet S. Basilius.

^b *Interrog.* 11 Ruf. cap. 93 : quæ tamen non assequuntur textum Græcum.

^c *Interrog.* 229 Reg. brev. ; Rufin. cap. 93.

^d *Qui nocturna, etc.* Hæc videre est in Regula excusa S. Isidori, cap. 13.

^e *Quia nisi præcessisset, etc.* In Regula excusa paulo aliter : *Quia nisi præcesserit in eo luxus animi turpia cogitantis, non sequerentur sordidæ atque immundæ pollutiones.*

^f *Qui nocturno delusus phantasmate fuerit, etc.* Hæc sunt duriuscula, etsi olim a quibusdam sanctis usitata. Cum B. Herluca per somnum hujusmodi infirmitatem, etsi leviter, passa fuisset, nec propterea ab ingressu templi abstinuisset, apparens S. Wicpertus Augustanus quondam antistes, ei injunxit tres Dominicæ orationis recitationes pro foribus templi, totidemque genuflexiones. S. Alto cuidam sanctimoniali nocturna pollutione contaminatæ per visionem apparens prohibuit, ne eadem die in templum ingrederetur : quod cum contempsisset, post mortem ignis purgatorii cruciatu culpam expiavit, ut refert Paulus Bernriedensis in Vita B. Herluæ. Sed hæc minime in exemplum trahenda. Nam olim sancti Patres nec ecclesiæ introitu, nec sacræ eucharistiæ perceptione prohibuerunt eos qui citra culpam ejusmodi illusiones patiuntur, ut constat ex epist. Dionysii Alexandrini, can. 5, qui ait unumquemque in his

A § V. — *EX REGULA SANCTI ISIDORI EPISCOPI* (cap. 15).

^d Qui nocturna illusionem polluitur, publicare hoc Patri monasterii non moretur ; culpæque suæ meritis hoc tribuat, et occulte pœnitentiam agat : sciens, ^e quia nisi præcessisset in eo fluxus animi turpia cogitantis, non sequeretur in eo fluxus sordidæ et immundæ pollutionis. Quem enim præverit cogitatio illicita, tentatio illum cito foedat immunda. ^f Qui nocturno delusus phantasmate fuerit, tempore officii in sacrario statit, nec audebit eadem die ad ecclesiam introire, ^g antequam sit lotus aquis et lacrymis. In lege quippe qui somno nocturno polluebatur egredi jubebatur a castris, nec regredi priusquam ad vesperam lavaretur (Deut. xxiii). Et si illi in carnali populo ita, quid spiritualis Christi ^B servus facere debet? qui magis contaminationem suam debet respicere, et longe ab altari positus mente et corpore pertremiscere, atque in figura aquæ pœnitentiæ lacrymas adhibere : ut non solis aquis, sed etiam flentibus studeat ablui quidquid forte per occultam culpam immunda contaminatio polluit. Qui fornicationis tentamentis æstuat, orci indesinenter, atque abstinere : nec erubescat confiteri libidinis æstum, quo uritur; quia vitium detectum cito curatur ; latens vero quanto amplius occultatum fuerit, tanto magis profundius serpit : quod re vera qui publicare negligit, curare minime cupit.

§ VI. — *EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI* (cap. 15).

^b Omnes actus sive occasionum necessitudines semper necesse est ut monachus Patri ⁱ reserat, et ex illius cognoscat discretionem vel iudicio quid attendat. Cogitationes, revelationes, illusiones et negligentias proprias seniori nullus obcelet, verecundia vel inju-

debere suam consulere conscientiam : *οἱ δὲ ἐν ἀπροσέριτω νυκτερίῳ ῥύσει γινόμενοι, καὶ οὗτοι τῷ ἰδίῳ συνειδῶτι κατακολουθεῖτωσαν*, id est, qui autem in non voluntario nocturno fluxu fuerint, id quoque propriam conscientiam sequantur, et seipsos, an de eo discernant, an non, considerent quemadmodum in cibis, qui discernit, inquit, si comederit, condemnatus est. In his quoque bonæ sit conscientiæ, et libere loquatur secundum propriam cogitationem, qui ad Deum accedit. ^b Idem docet Theodoros Balsamo hunc canonem exponens. Id etiam patet ex Collatione 22 Cassiani, cap. 5; et ex epist. S. Gregorii papæ apud Bedam lib. i Hist. Angl., cap. 27. Vide D. Thomam par. iii, qu. 18, art. 7; et alios. Ejusmodi illusionibus medentur oratio, jejunia et similia spiritualia remedia : quibus etiam accedant medica. Nam semen lactucæ sativæ epotum, ^c assiduas libidinum imaginationes in somno compescit, et Veneri refragatur, ^d inquit Dioscorides, lib. ii, cap. 129. Idem præstat semen lactucæ silvestris. Succus etiam lactucæ silvestris ad eadem valet, sed viribus infirmior, ait idem auctor cap. sequenti.

^e *Antequam lotus aquis et lacrymis.* Hunc morem tangit S. Gregorius papa epist. citata : *« Sed lavandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrymis abluat. »* Idque juxta ritum Hebræorum.

^b *Omnes actus.* Hæc reperire est in Regula S. Fructuosi episcopi Bracarensis cod. ms. Crass., cap. 13.

ⁱ *Reserat.* Hoc vocabulum addidi ex cod. ms. Vind. quod etiam in cod. Crass. ms. deerat.

ria faciente, vel contumacia perurgente. Sed semper hujuscemodi vitia cum lacrymis atque compunctione cordis atque humilitate verissime abbati, præposito sive prælati senioribus revelanda sunt: et consolatione, oratione, castigatione, sive etiam exercitatione idonei operis castiganda.

§ VII. — Ex REGULA CASSIANI (cap. 29).

Illud ante omnia a seniore suo debet junior doceri, ut nullam jam penitus cogitationem, quamvis turpiter nascentem, celet seniori suo verecundia faciente quæ confusio periculosa est animæ. Sed mox, ut exortæ fuerint cogitationes, suo eas publice seniori, ne suo aliquid iudicio, vel discretionem committat: sed illud credat malum esse vel bonum, quod senioris iudicio fuerit definitum. Non enim poterit diabolus circumvenire vel dejicere juvenem monachum, nisi eum quem viderit aut per superbiam, aut per verecundiam suas cogitationes seniori celare. Nam evidenter diabolicam cogitationem Patres esse dixerunt; quam junior seniori confunditur aperire.

§ VIII. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 15).

Fratres, tunc rami arboris mundi sunt, si lignum ejus a radice purgetur. Nec enim dignum est mundatis foris regis, intus inquinari de sordibus. Sed decenter efficitur, si de intus foras ejecta sorde jam tum demum et fores juste mudentur. Non enim secura possunt esse fossata, ubi intus est hostis. Simul et porta clausura sua captiva est, ubi muri non repellunt, sed inclusum retinent inimicum. Nam et vulnus ebullire novit repletum putredine, nisi exprimatur et de eo fuerit sanies ejecta extrinsecus, et de ipsas operatione purgetur, altius potest suam cavare malitiam. Hoc ergo et nos de nostra

Exercitatione idonei operis. Opus manuale non parum confert ad tentationes abigendas. Unde Regula Macarii et aliorum abbatum ait: « Quod si infirmus est animo hujusmodi frater, oportet eum frequentius operari. »

Illud ante omnia. Hæc sumpta sunt ex Cassiano lib. iv de Institutis, cap. 9. Idem docet Cassianus ejusdem libri cap. 37, et Coll. 2, cap. 10.

Exortæ. Hoc vocabulum adjeci ex libro Cassiani edito.

Confunditur. Id est, erubescit, sæpe in sacra Scriptura.

Fratres. Reperire est in Regula ms. Magistri cod. Corb., eodem capite.

Regis. Regiæ sunt fores, januæ, portæ. De quo vocabulo infra.

Fossatum. Fossatum est fossa ambiens muros urbis, aut agri aut domus, aut arcis propugnacula; Gallice, fossé. Glossæ Cyrilli de Τάφος, fossa, sepes, fossatum. Vegetius lib. iv de Re Militari, cap. 16: « Civitatis fossatum, etiam apportatis lapidibus, lignis aut terra, non solum complet. » Significat etiam exercitum. Moschopolus, Περὶ Ἐξέδων, φασσάτων, στρατός, id est, fossatum, exercitus, et Suidas mox citandus. Sumitur etiam pro castris. Suidas: φασσάτων, ὁ στρατός, τὸ στρατόπεδον, id est, fossatum, exercitus, castra. Rufus in legibus militaribus: « Si fossato adhuc integro fuga partis vel aciei totius acciderit, et milites in fugam acti, nec ad defensores cucurrerint, nec ad ipsum fossatum se receperint, etc. »

De ipsas operatione. In cod. Vind. legitur: de

A anima sentiamus. Hoc est, prius debemus de corde projicere quod in corpore nolumus hujulare, dicentes nobismetipsis: Quid taces anima, et non erumpis in voce, et mentis tuæ exponis ardorem, et ejecto de intus ipso fervore malitiæ, præstes fatigatæ refrigerium passioni? Ergo cum alicui fratri cogitatum malum in corde advenerit, et senserit se exinde fluctuari, statim suis hoc præpositis fateatur, et mox oratione facta nuntiet hoc ipsum abbati. Nam ipsi præpositi hoc ipsum ultro semper debent a susceptis suis exquirere: ne forte aut simplicitate quorundam, aut certe ipsa verecundia malorum faciente, res pravæ ac turpes fratrem pudeat confiteri. Sed cum ultro ausus magis a magistro acceperint, jam fiducialiter sine verecundia indicent cogitata peccati. Quod et ipsi præpositi, et si ipsi hoc senserint, referant et de se abbati. Nam et ipse Major, cum de se hoc senserit, petat in oratorio a congregatione universa pro se debere orari. Ergo cum de aliquo fratre nuntiatum fuerit a præpositis abbati, convocet mox universam congregationem, et dicat omnibus abbas: Venite, fratres, subveniamus per dilectionem invicem nobis apud Dominum, dicente Apostolo: *Fratres, et si præoccupatus fuerit quis in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, corripite ejusmodi in spiritu mansuetudinis, consolamini pusillanimes, considerans teipsum, ne et tu tentaris* (Gal. vi). Et: *Tu qui stas, vide, ne cadas* (I Cor. x). Ergo unanimes pro hoc fratre nostro oremus ad Dominum, ut dignetur in eo cum signaculo crucis suæ vel jussione penitentis suæ diaboli tentationes compescere. Cum ergo pro eo ab omnibus diutissime oratum fuerit, surgens abbas cum omnibus, et complens, mox exientes singuli opus quod fa-

ipsa operatione; male. Lege, ut in Regula ms. Magistri: *De ipsa supputatione.* Suppuratio est puris seu saniei expressio. Suppurare est pus seu saniem exprimere.

Et se senserit exinde fluctuari. Nota eas solas cogitationes malas, quæ nos preununt ac urgent ad consensum peccati esse abbati relegendas; non vero eas quæ simul ac natæ sunt, abeunt.

A susceptis suis. Suscepti sunt monachi apud Cassianum passim.

Ausus magis. Id est, majorem audaciam.

Quis. In textu Græco, ἄνθρωπος, id est, homo, ut in versione communi.

Corripite. In versione communi, *instruite.*

Mansuetudinis. In versione communi, *lenitatis.*

Consolamini pusillanimes. Hæc verba addita sunt a Magistro.

Tu qui stas, etc. I Cor. x in versione communi: *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* Ut in textu Græco.

Penitentis. Leg., *potentis*, ut Regula ms.

Surgens abbas. Est nominativus absolutus loco ablativi satis familiaris ipsi Magistro.

Et complens. Id est, collectam, seu orationem dicens, ut loquimur, seu concludens. Ita habetur in epist. S. Epiphani ad Joan. Hierosolym. « Quando autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum. » Lib. iii Dial. S. Gregorii, cap. 17: « Cumque diu orasset, complere orationem Quadragesimum subdiaconum servus Dei jubet. » Rupertii lib. i de Divinis Officiis, cap. 19: « Collectæ quæ dicuntur ad complendum, orationes sedentis in

ciebant, ^a reprehendant; et retento apud se illo solo fratre qui malo cogitationis laborat, proferat codices et adversus necessitatem vulneris ejus similis divina medicina legatur. Nam et per dies quibus ipse frater interrogatus ab abbate, si forte responderit non transisse, illis horis, quibus continget legi sive per hiemem sive per æstatem, ^b pœnitentia codicum ad ipsam cogitationis necessitatem legantur ^c in ipsa decada, de qua est frater: verbi gratia, si suaserit fornicationem, legatur illi ex diversis codicibus, ubi castitatem diligit Deus. Si ^d mentionem suadet frequenter, legatur ex diversis, ubi præcipit veritatem. Si desiderium aliquod, legatur illi, ubi hoc temporale præcipit Deus contemni, et æterna quæri et regnum cœlorum. Unde oportet abbatem multum esse de lege ^e structum, ut aut testimoniis omnia doceat, aut pertinentia ad locum legenda consignet. Nonne ergo cum tali fuerit agrotus refertus succo discipulus, non solum pristinas recipit vires, sed et novas adversus inimicum acquirit; et adversarius perdet, quod ipse putaverat possidere? Unde alio die mane interrogetur ab abbate ipse discipulus, si cogitatio inimica cessavit, aut non. Quod si respondeat non cessasse, superponatur jejunium ab omnibus. Quod iterum si alio die reinterrogatus responderit non transisse reficientibus omnibus mensis, subtrahatur vinum. ^f Nam si tertia, quod absit, jam dictione judicemur modicæ fidei, ne videamur tarde credere Dei posse nobis auxilium subvenire; præterea cum sciâmus eum esse nimis misericordem, vel pium et ad præstandum paratum, quia non obliviscitur misereri Deus, nec continebit in ira misericordias suas: ergo, quod supra diximus, si tertio die interrogatus responderit non transisse, item oleum mensis subtrahatur cum vino: ut multorum labore vel absti-

cœlo capitis nostri Jesu Christi signant. Abbas autem hic complet orationem: quia olim hoc erat munus ejus, qui cæteris præeminebat. Walfridus Strabus, lib. de Rebus Ecclesiasticis, cap. 22: « Solebant enim non solum inter officia missæ, verum etiam in aliis orationibus, conventibus et colloctionibus, qui cæteris aderant eminentiores, brevi oratione opus concludere, quod et in sanctorum Patrum exemplis agnoscimus, dum alii alios honorificentia causa orationes colligere postulabant. » Quod satis patet ex citato textu S. Gregorii, ubi monachus Quadragesimum subdiaconum jubet concludere orationem. Formulæ collectarum diversæ erant. Quædam nostris utcumque similes, ut videre est in loco citato S. Epiphani: « Quando autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum, et pro omnibus, et pro te quoque dicimus: *Custodi illum qui prædicat veritatem*. Vel certe ita: *Tu præsta, Domine, et custodi, ut ille prædicet verbum veritatis*. » Aliæ minime, sed erant quædam Dei glorificatione in fine officii, ut constat ex Dynamio Patricio in Vita S. Maximi Reicensis episcopi: « Cum igitur ad ipsius arce vestibulum suspensus me gradu contuli, atque illic beatissimos apostolos Petrum et Andream, ad complendam cum Maximo orationem alternis honoribus se prævenientes ego peccator audi- vi. Cumque tandem jugi oblatione compulsus beatus Maximus eos diutius differre non posset, his verbis complexit officium: *Sit gloria Dei benedicta in æternum et in sæcula sæculorum*. Reliquis respondentibus: *Amen*. »

A mentis cruciatione nullus pereat, sed omnes evadant; ut in afflictione omnium divinæ misericordiæ remedium speretur, ut apostolicum compleatur præceptum dicens: *In vicem onera portate, et sic adimplebitis legem Christi* (Gal. vi). Nam et frater mittendus in via a præpositis suis debet moneri, ut omni hora in quovis loco sit sollicitus adversus diabolum, qui in via secum nos vult trahere in gehennam: cum non patitur bene agendo in cœlis ascendere hominem, unde per ^g superbiam causam jactatus est. Ideoque debet servus Christi in quovis loco et etiam sine præsentia Majoris cautus consistere, et diligenter se tam a malis factis, quam a pravis cogitationibus observare. Et hoc debet frater moneri, ut, cum cogitatio aliqua ei adversa advenerit, mox fixis in terra cum cervice genibus, vel signo crucis in fronte depicto, precibus debet ad Dominum convolare, ut dignetur suos milites a diabolo defendere. Quia vitia nisi reprimentur cum parva sunt, cum magna fiunt non stringuntur. Et cum cogitata mala factis implentur, de perfecto peccato perfecta mors acquiritur.

§ IX. — EX REGULA CUIUSDAM (cap. 6).

Confessio quam crebra et sagaci cura sit danda multorum Patrum juxta scripturarum seriem traditio demonstravit. Danda ergo confessio semper est, ut veterascentem mentis statum, ^h et peccatorum tenebris quotidianis illecebris fuscatum, rudem custodiat, sicut Scriptura docuit dicens: *Omni custodia serva tuum cor, quia ex ipso vita procedit* (Prov. iv). Sic quippe beatus David orando dicebat: *Delictum meum cognitum tibi feci, et ⁱ injustitias meas non operui. Dixi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino et tu remisisti impietatem cordis mei* (Psal.

^a *Reprehendant*. Id est, rursus capiant.

^b *Pœnitentia codicum*. Lege: *Pertinentia codicum*. Ita in Regula ms. Mag. et in conc. ms. Vind. id est, pertinentes codices.

^c *In ipsa decada*. Decada, seu decas, aut Græce δεκάς est decania, decuria. Glossæ Cyrilli: δεκάς; ἢ δεκάσις, decuria.

^d *Mentionem*. Id est, Mendacium. Glossæ Philoxeni: *Mentio, ἀνάμνησις καὶ ψεύσμα*, id est, recordatio et mendacium. Hinc mentiosus, id est, mendax. Lex Alaman. tit. 41, l. 1: « Qui nec mentiosus, nec prævaricator, nec munerum acceptor sit. » Apud Papiam: *Mentiosus, fallax, aut mendax; lege: mentiosus*.

^e *Structum*. Ita in Regula ms. Magistri, id est, instructum, ut strumentum pro instrumentum, de quo supra.

^f *Nam si tertia, quod absit jam dictione*. In Regula ms. Magistri: *Nam si tertio, quod absit, jam dici ne, recte; et subaudi, interrogatus fuerit*. Et ista, quod absit jam dici, usque ad illa verba: *Ergo quod supra diximus, sunt intercludenda parenthesi*.

^g *Per superbiam causam*. Lege: *Per superbiam causam*. Ita in Regula ms. Magistri et in cod. Vind. causa est culpa, reatus. De quo vocabulo infra.

^h *Et peccatorum*. Copula et translata ante τὸ quotidianis, ponatur.

ⁱ *Injustitias meas non operui*. Ita in Psalterio Romano.

^j *Impietatem cordis mei*. Juxta Psalterium Romanum et Septuaginta: καὶ οὐ ἀπέκρυψα ἀσέβειαν τῆς

xxxij). ^a Quantum valet pura et non tarda confessio, ut sic securam subsequatur impetratio. ^b Confessus se, ut facinorum molem pelleret de se. Qui ingemuit confitendo, ^c glorificavit remissionem recipiendo; dolendo patefecit crimen, dando redintegravit spem. Non enim præcessit spei fiduciam, quia meminerat se olim per Spiritum sanctum a Domino illuminatus dixisse: *Quia apud te est propitiatio, et propter legem tuam sustinui te, Domine (Psal. cxxxix)*. Et iterum: *quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio (Ibid.)*. Apud quem misericordiam perennem agnoscit, apud eum copiosam et redemptionem. Queramus ergo ibi misericordiam, ubi redemptionem manere jam novimus copiosam. Crescat dolor post ruinam, ut culpæ inveniat medicina. Constentiam invicem delicta, ut nostra nobis Omnipotens dimittat peccata. Sic nos Scriptura hortatur: *Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem (Jac. v)*. Quanta clementis Judicis pietas erga nos diffusa dignoscitur, ut quod actibus ærumnosis facinus contractum fuit, mutua præce solvatur. Detur ergo mutue orationis solatium, ut invicem orando capiat præsidium. Magna etenim copia fructum habet, quando ex revelatione delictorum salus acquiritur. ^e Revela, inquit Psalmista, *Domino viam tuam, et ipse te enutriet (Psal. xxxvi)*. Si revelando peccata nutritur anima, quotidiano ergo studio per confessionem revelentur, ut quotidiana medicina vulnera sanentur. Sed quibus horis congruentibus quotidiana delicta sunt abluenda, nobis inserendum est: ^f ut quid post completorium per opacæ noctis spatia mens vel caro per fragilita-

καρδίας μου, id est, et tu remisisti impietatem cordis mei.

^a Quantum valet. Est epiphonema.

^b Confessus se. Lege *confessus est se*. Est autem hic homoioteleuton, id est, similiter desinens.

^c Glorificavit. Supple Deum.

^d Misericordia est. Ita in Psalterio Romano.

^e Revela Domino. Locus contextus ex particulis psalmi LIV et LVI.

^f Ut quid post completorium, etc. Hic notanda est trina quotidie monachorum confessio. Quæ etiam erat in usu in monasterio S. Faxe, ut notat Jonas in ejus Vita: « Erat enim consuetudinis monasterii Regulæ, ut ter in die per confessionem unaquæque earum mentem purgaret. »

^g Ante completam. Completa est completorium. Unde postea dicit: *Similiter et post nonam, vel ante completorium est faciendum*.

^h Scholam ingrediens. Schola est conclave in quo monachi aliquid agunt, legunt et dormiunt. Concilium Turonense II, can. 15: « Nec liceat monachis cellas habere communes, sed schola labore communi construatur, ubi omnes jaceant aut abbate aut præposito gubernante. » Regula cujusdam Patris, cap. 12: « Focos verò in schola pœnitentes, si fuerint, bini per hebdomadas faciant. » S. Cæsarius Arelatensis, cap. 3 Regulæ: « De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo sit in potestate prioris. » Et in recapitulatione cap. 19: « et quia propter custodiam monasterii aliqua ostia sive in veteri baptisterio, sive in schola, vel tetrina aut turre juxta pomarium clausi atque damnavi. » Tetradius, cap. 3 Regulæ: « Cellam peculiarem aut armariolum nullus habeat; in una schola omnes maneant. »

tem deliquerit, post secundam per confessionem curandum est expiari. Quidquid vero diurno actu, vel visu, auditu, cogitatu tepescendo deliquit, non ante horæ expleto cursu, ut purgetur, censendum est. Post vero quidquid ab hora nona mens maculæ attraxerit; ^g ante completam confitendum est. Illud tamen abbas studere debet, ut post secundam, ^h scholam ingrediens, peracta oratione, nullum foras egredi permittat, nisi prius detur confessio: similiter et post nonam et ante completorium faciendum est.

§ X. — EX REGULA DONATI (cap. 23).

Inter ceteras Regulæ observantias hoc magis tam juniores quam seniores monemus fratres, ut assidue et indesinenti studio tam de cogitatu quam de verbo inutili, vel opere, vel aliqua commotione animi confessio omnibus diebus, omnibus horis omnibusque momentis semper donetur, et Patri spiritali nihil occultetur. Quia statutum est hoc a sanctis Patribus, ut ⁱ detur confessio ante mensam, sive ante introitum lectorum, aut quodcumque fuerit facile. ^j Quia confessio pœnitentiæ de morte liberat. ^k Ergo nec ipsa parva ^l confessione sunt negligenda ^m cogitata, quia scriptum est: ⁿ *Qui parva negligit, paulatim defuit (Eccli. xix)*.

§ XI. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 8).

Abbas vel præpositus, vel quilibet seniorum fratrum, cui ab abbate commissum fuerit, ut confessiones recipiat, crimina majora vel minora ^o nullatenus manifestet, nisi soli justo judici, qui omnium conscientium crimina lavat. Ille etenim qui confessus est sua vulnera verecunde; non ad opprobrium recipiendum, sed ad salutem redintegrandam confessus est,

ⁱ Ut detur confessio. Hæc sumpta sunt ex Pœnitentiæ S. Columbani circa initium: « Ut detur confessio ante mensam, ante introitum lectus, vel quodcumque fuerit facile dare. » Ubi legendum est, sive ante introitum, etc., quemadmodum legitur apud Donatum.

^j Quia confessio. Ex Pœnitentiæ ms. S. Columbani, ubi sic juxta ood. Flor. legitur: *confessio et pœnitentia*, etc.

^k Ergo nec ipsa parva. Ex eodem Pœnitentiæ consequenter: « Ergo nec ipsa parva a confessione sunt negligenda peccata, etc. »

^l Confessione. Lege, a confessione, ut habetur in citato Pœnitentiæ, et in codice Vindocinensi.

^m Cogitata. In Pœnitentiæ citato habetur, *peccata*.

ⁿ Qui parva, etc. Eccli. cap. xix. Ita in Pœnitentiæ S. Columbani. In versione vulgata: *Qui spernit modica paulatim decidet*, in futuro, ut in textu Græco, *πταίσει*, id est, *decidet*. Tamen S. Hieronymus habet, *decidit*, in præsentis. In eos qui minima peccata negligunt sic invehitur S. Hieronymus in epist. ad Celsantiam: « Neque vero eorum te seducat error, qui ex arbitrio suo eligunt quæ potissimum Dei mandata faciunt, quæque quasi vilia ac parva despiciant: nec metuunt, ne secundum divinam sententiam minima contemnendo paulatim decidant. » Ex re etiam parva neglecta aliquando magna mala oriuntur; et quod parvum erat, magnum fit. Unde illud cujusdam sapientis apud Dionysium Alexandrinum in epist. can.: *Ὅτι μικρὸν ἐν βίῳ τὸ κατὰ μικρὸν*, id est, *non parum est in vita quod parum est*.

^o Nullatenus manifestet. Idem præcipit sanctus Benedictus, cap. 46 Regulæ.

ustum habens testem Deum, a quo et mederi expectat. Is vero senior qui recipit, cum gravitate et moderatione penes se occultando honestissime teneat, ne, dum alterius vulneri medicinam infundit, suæ mentis corrumpat nitorem. Nullus tamen monachorum confessionem recipere, vel pœnitentiam dare sine ordinatione abbatis præsumat. ^a Ne vitium commissum abbatem celetur, ^b sed ei omnia per notitiam agantur. Qui vero inventus fuerit, qui hoc propositum regulæ violare conetur, gravi pœnitentiæ sententia corripitur. Quia delicti fomitem abbati voluit occultare.

§ XII. — ^c QUID FACTUM SIT IN MONASTERIO EVORIAS.

Denique duas quasdam sorores ejusdem monasterii antiquus hostis aggressus [est] quas noviores et imbecilliores conversatio reddebat, tentare compulit. Primum ut confessionem veram nequaquam ab ore promerent. Erat enim consuetudinis monasterii Regule ut ^d ter in die per confessionem unaquæque earum mentem purgaret. Quæ diu cum ab omni congregatione objurgaret, et nequaquam eis correptio earum proficeret, ultione divina ambæ percussæ meritas luere didicere pœnas. Cumque ^e mater monasterii sæpe anxia quæreret quæ pœnæ foret occasio, et nullatenus veritatem valeret exprimere, hortatur iterato ut intersupremas horas per confessionem

^a *Ne vitium commissum.* Lege: *nec vitium commissum.* Nam hæc non intelliguntur de peccato confesso, sed de peccato manifeste coram fratribus perpetrato, qui hac constitutione tenentur illud abbati denunciare. Et hoc membrum est ab antecedente distinguendum.

^b *Sed ei omnia per notitiam agantur.* In Cod. Vind.: *Sed ejus omnia per notitiam agantur.* Sed *et* ejus transpositum est, itaque lege: *Sed omnia per ejus notitiam agantur.*

^c *Quid factum sit in monasterio Evorias.* Hæc historia habetur apud Jonam, in libro qui inscribitur Vita S. Burgundoforæ. Evorias monasterium est in saltu Brigensi diocesis Meldensis; in Vita ms. S. Faronis dicitur *Eboriacus*, vulgo *Faræ* monasterium, a S. Fara prima abbatissa, Gallice *Fairmoustier*.

^d *Ter in die.* Ex peculiari constitutione hujus monasterii. Nam in Regula S. Columbani, cui hoc monasterium erat obnoxium, non toties in die confessio danda præcipitur, ut ex supra dictis liquet.

^e *Mater monasterii.* Quæ a Jona vocatur Burgundofora, sed legendum *Burgundofara*, ut in citata Vita ms. S. Faronis vetustissima, quæ asservatur in monasterio S. Faronis: quia eadem est cum S. Fara, cujus meminit Beda lib. iii Hist. Angl., c. 8. Dicitur autem Burgundofara, quia ex Burgundia originem duxit, ut testatur Fulcoius Belvacensis, Meldensis subdiaconus, in altera Vita S. Faronis ms. ex bibliotheca ejusdem monasterii.

Binis sideribus fuisit Burgundia tellus
Agerico, propria cum coninga Leondegunda.
Fructum condignum duo sidera quattuor edunt
Faram, te, Faro, Walbertum cum Chanoaldo.

Imo et S. Faro ejus frater in priore Vita citata ms. dicitur Burgundofaro, et in privilegio monasterii S. Dionysii Burgundofar: *Burgundofar episcopus consensit*.

^f *Patefactum.* Lege, *patefactum est*, ut in Jona edito.

^g *In collegio sororum nequaquam sepeliri.* Mos fuit olim in monasteriis ut monachi, sive sanctimoniales,

facinus pandant. Cumque obdurata corda nihil intermedi capere vellent, inter flagella clamare cœperunt: Sustinete paululum, sustinete, nec prorsus expectantes urgete. Cumque aliæ inquirerent a quibus expectare rogarent: Non aspicitis, inquirunt, turmas Æthiopum adventantium, quæ nos rapere, et abducere festinant? Cumque, terribile dictum! quæ aderant, mirarentur, audiunt fragorem supra cellæ tegumenta personantem, ostiumque cellule vi patefactum; ita ut nigrescentes umbras cernerent, et voces crebro clamantes eas per omnia audirent, ita ut vix quæ aderant signo crucis armatæ ad psallendi officium valeret assistere. Tanti doloris atque mœroris eventu Mater urget ut per confessionem sua patefaciant vitia, et sic sacri corporis participatione roborentur. At illæ audita sacri corporis mentione garrire et fremere cœperunt dentibus et frendentes dicere: Cras, cras, sustinete; inter quas voces extremum halitum dimiserunt. Quas cum ^h in collegio sororum nequaquam sepeliri Mater monasterii ratum duxisset, segregatim humandas ac in extremo sepeliendas esse præcepit. Supra quarum tumulos ⁱ globus igneus in modum clypei intra triennium crebro apparuit, præsertim Quadragesimæ diebus usque in adventum sancti Paschæ, vel etiam in vigilia Natalis Domini ferventior apparebat. Simulque voces tumultuantis turbæ personabant, inter quas duæ ululantes

in eodem cœmeterio sepelirentur: ut quos vita conjunxerat, mors ipsa non separaret: S. Antiochus monachus in epist. ad Eustachium, ubi agit de monachis lauræ S. Sabæ, qui ab Ismaelitis fuerant trucidati: Περικύβας (Μόδιστος) τὰ ἅγια, καὶ καρτερὰ αὐτῶν λείψανα κατέβητο ἐν ταῖς θύραις τῶν πατέρων, id est, Et complexus (Modestus) sanctas et fortes reliquias in Patrum monumentis deposuit. Palladius in Lausiaca, cap. de Tabennesiotis, ubi agitur de sanctimonialibus quæ sub eorum cura erant: Διατίθουσι ταύτην εἰς τὸ πέραν, καὶ βάπτουσιν εἰς τὰ μνησὰ ἑαυτῶν, id est, Trajiciunt eam in alteram ripam, et sepeliunt in suis sepulcris. S. Isidorus, cap. 24 Regule: « Corpora fratrum uno sepelienda sunt loco, ut quos viventes charitatis tenuit unitas, morientes unus locus amplectatur. » Joan. diaconus, lib. i Vitæ S. Gregorii, cap. 15, de monacho proprietario: « Cum vero mortuus fuerit, corpus illius cum fratrum corporibus non ponatur. » Idem videre est in Vita S. Eugendi abbatis, et in Vita S. Leutfredi cap. 23; apud S. Gregorium, lib. iii Dialog., cap. 47; Bedam, lib. iv Hist. Angl., cap. 7; et apud Petrum Venerabilem lib. ii de Miraculis, cap. 27.

^h *Globus igneus.* Non absimilis historia narratur a Baldrico lib. i Chron. Cameracensis, cap. 46, de quodam viro excommunicato a S. Theodorico episcopo Cameracensi, quod possessiones et prædia ecclesiæ depopulatus esset, nec sæpe monitus ab incursionibus cessaret; qui ipsam excommunicationem nimium ducens blasphemando terribimam mortem obierat fuis per secretam naturam visceribus: « Porro manifesto divinæ animadversionis judicio, terra, quo sepulture locus ambiebat, tribus per circuitum cubitis ab imo ita exarsit, ut ab oculis meatibus incendio emissio fatisceret: et cum id cernentibus mirum et formidandum esset, illud magis stupebant, quod per triennium in agro illo ros aut pluvia non cecidit, nec gramen apparuit. Expleto vero triennio, cum vir Dei nocte quadam per extasim in sublime raperetur, vidit miserum miro et formidando supplicio cruciari. »

erumpabant, prout in tormentis resonare solent : A menses sex, ex quo functa corpora condita fuerant, Væ mihi, væ mihi, væ mihi. Cernens itaque Mater monasterii justam sententiam a iudice super injustas animas esse illatam, manifestius damnatarum est aggressa comperire sententiam, accedensque ad tumultum experimento quærit si cadavera, quamvis putredine corrupta, in sepulcro manerent. Itaque

transierant. Reperit interius sepulcrum igne exustum, nec quidquam terræ residuum superesse cadaveris, præter favillam vestium. Mansitque per triennium illatæ sententiæ severitas, ut terror damnatarum timorem sodalium præberet remanentium.

CAPUT XVI.

DE SEXTO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Sextus humilitatis gradus est, ^a si omni vilitate vel extremitate contentus sit monachus; et ad omnia quæ sibi ^b injunguntur velut operarium malum se ^B iudicet et indignum, dicens sibi cum Propheta : *Ad nihilum redactus sum, et nescivi; ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. xcii).*

§ II. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 22).

^c Exercitia humilitatis sunt si se vilioribus offi-

^a *Si omni vilitate.* Nempe in potu, cibo, vestimento, calceario et quocunque opere injuncto. Tunc beatus vir monachus, qui nihil excellens iudicat, nisi id quod cum humilitate conjunctum est ut S. Dositheus, qui viles tantum cibos expetebat, piscium capitibus et similibus ægrotorum reliquiis contentus (S. *Doroth. in ejus Vita*). Porro hujus gradus mentio fit apud Joan. monachum lib. II de Vita S. Odonis : « Vilelicet cum in sexto humilitatis gradu præcipiat beatus Benedictus ut omni vilitate vel extremitate contentus sit monachus. »

^b *Injunguntur.* Reg. ms. Magistri, *præbentur.*

^c *Exercitia.* Hæc habentur apud sanctum Basilium,

ciis subdat, et ministeriis indignioribus tradat. Ita namque arrogantæ et vanæ gloriæ vitium curari poterit; ut consuetudine humilis effectus ultra jam non incidat in arrogantæ et vanæ gloriæ delictum. Sed in singulis hujuscemodi vitiis cura similis adhibeatur.

§ III. — EX REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 42).

^d Omni vilitate contentus sit monachus, et ad omnia quæ ei ^e prædicentur velut operarium malum se iudicaverit et indignum.

interrog. 198 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 41, non eisdem verbis : ita ut auctor noster voluerit hoc loco sensum referre, non verba, maxime cum hanc interrogationem seu caput contraxerit.

^d *Omni vilitate.* Exstat apud Cassianum, lib. IV de Institutis renuntiantium, cap. 39, ubi hic gradus, seu signum, ut ille appellat, ponitur septimo loco. Hic autem particula si desideratur, et legendum, si omni, etc., ut apud Cassianum, loco citato; alioqui sensus vacillaret.

^e *Prædicentur.* Lege, *præcipiantur.* Ita apud Cassianum.

CAPUT XVII.

DE SEPTIMO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Septimus humilitatis gradus est, ^a si se inferio-

^a *Si se omnibus inferiorem.* Hunc locum tangit Haymo Halberstattensis, lib. I de Varietate, cap. 32 : « Humilitas quidem hæc est, ut omnes homines æstimemus superiores nobis, et omnibus nos inferiores et viliores non solum humili pronuntiemus sermone, sed etiam intimo credamus cordis affectu. » Non dissimilis est sancti Basilii doctrina inter. 198 Regul. brev., ubi sic humilitatem definit : *Ταπεινοφροσύνη μὲν ἐστὶ τὸ πάντα ἡγῆσθαι ὑπερέχοντας ἑαυτοῦ*, id est, humilitas est omnes seipso superiores existimare. Et in Ammonitionibus : « Humilis autem e contra omnes terrenos respuens honores ultimum se iudicat omnium. » Nec sanctus Ambrosius abscedit lib. II de Offic. cap. 27 : « Hæc est enim humilitas, si nihil sibi quis arroget, sed inferiorem se esse existimet. » Subscribit sanctus Isidorus cap. 3 Regulæ : « Nemo cæteris se iudicans meliorem, sed inferiorem omnibus deputans tanto humilitate clarescat, quanto plus cæteris culmine virtutum coruscet. » Et lib. V Sententiarum, cap. 20 : « Tunc enim se quisque monachum iudicet, quando se minimum iudicaverit, etiam cum majora virtutum opera gesserit. » Eandem humilitatem de monachis Legerensibus prædi-

rem et viliores ^b non solum sua lingua pronuntiet, sed etiam intimo cordis credat affectu, humilians

cat sanctus Eulogius martyr epistola ad Willesindum Pampilonensem episcopum : « Florebat in nonnullis perfecta charitas : plerosque alto culmine extollebat humilitas, qua se unusquisque juniore inferiorem reputans imitator fieri præceptorum Dei contendebat. »

^b *Non solum sua lingua.* Nota quia nonnulli ad nauseam usque se ore tenus deprimunt, et importunius imperfectiones suas commemorant, sed nihilo humiliiores sunt. Nam, ut præclare monet sancta Theresia a Jesu, plerumque accidit ut ex consuetudine suas imperfectiones divulgandi, tantum sit in ore, non in corde humilitas quam etiam sancta illa mater apposite satis uncinam appellat : quod ejusmodi homines verbali hac sui demissione veluti unco famam et gloriam ad se pertrahant. Sed occasio, quales sint, cito manifestat, cum videlicet ab aliis spernuntur ac deprimuntur; tunc enim aliter quam si agentur a furiis inquietantur. Adeo ejusmodi caponatores intemperæ vexant. Quidam gestu et fracta voce humilitatem simulant, quod fugiendum esse docet sanctus Hieronymus epist. ad Celantiam : « Humilitatem sequere, non quæ ostenditur ac si-

se et dicens cum Propheta : *Ego autem sum vermis et non homo : opprobrium hominum et abjectio plebis (Psal. xxi). Exaltatus et humiliatus sum et confusus (Psal. lxxxvii). Et item : Bonum mihi , quia humiliasti me , a ut discam mandata tua (Psal. cxviii)*

§ II. — Ex REGULA CASSIANI (cap. 42).

b Semetipsum cunctis inferiorem non superficie laborum pronuntiet monachus, sed intimo cordis credat affectu.

§ III.—SANCTI AUGUSTINI, DE EO QUOD SCRIPTUM EST : *Invicem onera vestra portate (Gal. v).*

c Illud cogitandum nullum esse hominem qui non possit habere aliquod bonum, etiamsi lateat, in quo

mulatur gestu corporis aut fracta voce verborum. »
a *Ut discam mandata tua.* Ita in Regula ms. Magistri juxta textum Hebraicum *קרקו chechem*, id est mandata tua. In Psalterio Romano et in editione vulgata habetur *τὸ justificationes tuas*, secundum Septuaginta.

b *Semetipsum.* Exstat apud Cassianum lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 39, poniturque octavo loco, atque ita incipit : *Octavo si semetipsum.*

A sine dubio d possit esse superior. Quæ cogitatio ad contundendam et edomandam superbiam valet. » Nec arbitreris quoniam bona tua eminent, et appa- rent, et ideo alterum nulla habere, quæ lateant for- tasse, majoris ponderis bona, quibus te superat ne- scientem. Non enim fallit nos adulatione potius quod Apostolus jubet, cum dicit : *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam : sed in humilitate mentis alter alterutrum existimantes superiorem sibi (Phil. ii).* Non hoc itaque debemus existimare, ut non existi- memus, sed nos existimare fingamus : sed vere existimemus posse esse aliquid occultum in alio quo [unde] nobis superior sit, etiamsi bonum nostrum quo illo videmur superiores esse, non sit occultum.

c *Illud cogitandum.* Exstat apud sanctum Augusti- num, lib. lxxxiii Quæst., quæstione 71.

d *Possit esse.* Apud sanctum Augustinum, *possit te esse.*

e *Nec arbitreris*, etc. Idem sanctus Augustinus, libro de sancta Virginitate, cap. 52 : « Existimate aliquos in occulto superiores, quibus estis in mani- festo meliores. »

CAPUT XVIII.

DE OCTAVO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

Octavus humilitatis gradus est, a si nihil agat mo-

a *Si nihil agat monachus.* Maxima humilitas est Regulae statutis inhærere, et seniorum suorum vesti- gia premere, neque ea sincipitis sui nebulis postpo- nere, nec Regula et majorum exemplis prætermissis altiora quædam venari, quibus apud juniores et imperitos fama acquiritur ab immeritis, imo apud pru- dentes sæpe, nisi forte sint limatioris et emunctioris sagacitatis. Nam communem vitam et Regulam tran- scendentia eo clariora, quo rariora; quæ sane ma- jorem admirationem pariunt quam ea quæ trita sunt et vulgaria. Et ex hoc nimio sanctimonie fulgore, qui fratrum hebetat aciem eorumque perstringit oculos, quominus ejusmodi hominum maculæ et nævi appareant, omnium ordinum religiosorum natus est interitus, cum in abbates et prælatos, non ii qui sapientia præeminent, sed qui præfulgerent, electi sunt. Testis est Pontius in ordine Cluniacensi, testis Elias in seraphica S. Francisci religione, qui quia plus fulgoris quam virtutis habebant, cum in suorum ordinum prælatos electi sunt, disciplinam regularem non mediocriter labefactarunt. Neque hic loquor de hypocritis, quorum certa est apud Deum damnatio; sed de iis qui nescio quo sesamo et sale suas actio- nes aspergunt et condiunt, ut plus famæ una aut altera virtutis actione sibi concilient quam alii sexcentis. Quamobrem iis quos Deus vocat ad auste- riora, quam Regula præscribat, amplectenda, duo potissimum præstanda sunt, nempe ut regulam ad auctissimè observare studeant, et ea quæ duriora et acerbiora suscipiunt, cæterorum fratrum oculis, quan- tum fieri potest, minime subjiciant, ne iis admiratio- nis ansam præbeant, sibi vero interitum parent. Ad- dit præterea sanctus Benedictus majorum sive senio- rum vestigiis insistendum, quia seniores ex longo vitæ regularis usu sunt in ea magis obfirmati, et, ut ait D. Hieronymus, *Bos lassus fortius figit pedem.* Inest etiam in eis morum gravitas et maturitas, ani- mi motus pacatiores, carnis ardor et cæterorum sensuum pene sopitus; nec præcox, ut in juvenibus, sed concocta prudentia. Sunt præterea veteris discipli-

nachus, nisi quod communis monasterii regula vel majorum cohortantur exempla.

næ, regularis observantia, et eorum quæ ab antiquis Patribus statuta sunt, tenaciore, quod summum est in vita religiosa bonum. « Neque enim milites (inquit Marcus philosophus imperator in epistola ad suum præfectum, apud Vulcatium Gallicanum in Avidio Cassio) regi possunt nisi veteri disciplina. Scis enim versum a bono poeta dictum :

« Moribus antiquis res Romana, virisque. »

At contra juniores quolibet objecto bono inconside- rate trahuntur, bonum quidem amplectentes, sed an id expediat, ignari : eoque periculosius, quod inius gratia sæpe a communi Regula monasterii et majorum declinent exemplis. Nec id nos movere debet, si plus fervoris sæpe in junioribus lucet. Nam etsi nummus aureus recens cusus plus fulgoris habeat quam vetus, non tamen ideo majoris est pretii : vinum novum etsi vetere jucundius sit ad gustum, non tamen æque facit ad stomachum. Verum cum sanctus Pater Benedictus proponat majores et seniores imi- tandos, dent illi operam ut habeant in se quod junio- res imitentur. Ad quod ut divino quodam celeumate inflammantur, huc producant quæ habet Faustus Reicensis, serm. ad monachos : « Major quanto senior tanto plus debet studere ædificationi et perfectioni. Nullum sibi finem faciat proficiendi, nullumque ter- minum constituat acquirendi, cum sibi dici audiat : Para in exitu opera. Et iterum : Non verearis usque ad mortem justificari. Et iterum : Sapientia in exitu canetur. Quanto ergo plus proficimus, tanto plus humiliemur, quia quanto plus humiliati fuerimus, tanto plus proficiemus. Nullus ille senior tam indo- ctus appareat, ut putet quod eum non decet obedientia, quæ Deum decuit. Humilitas enim et obedientia in junioribus adhuc necessitas, in senioribus vero dignitas. Ille enim bene consummavit, qui quotidie sic egit, quasi qui semper incipiat. Quamobrem augmenta meritorum incitamenta debent esse profectuum. » Sit ergo senior obedientiæ sectator, ut junior sit ejus imitator.

§ II. — EX REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 42) ^a. A vel communis regula, vel majorum cohortantur Si nihil agat monachus, nihil præsumat quod non exempli.

^a Lib. IV de Institut., cap. 3

CAPUT XIX.

DE NONO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Nonus humilitatis gradus est, si linguam ad loquendum prohibeat monachus, et taciturnitatem habens ^a usque ad interrogationem non loquatur, monstrante Scriptura quia *in multiloquio* ^b non effugietur peccatum (Prov. x). Et quia, *vir linguosus non dirigitur* ^c super terram (Psal. cxxxix).

§ II. — EX REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 29).

Ut loquendi temperantiam monachus in omni locutione teneat : propter quod dicit Scriptura : *In multiloquio non effugies peccatum* (Prov. x). Et ite-

^a Usque ad interrogationem. Lex fuit antiqua monasteriorum ut monachus, nisi interrogatus et jussus, non loquatur. Fructuosus episcopus, cap. 12 Regulae : « Coram seniore suo prior nullus ambulet, neque non jussus sedeat vel loquatur. » Fructuosus abbas, cap. 5 Regulae : « Nihil loqui, nisi ad interrogata. » Magister, cap. 8 Regulae : « Tandiu in taciturnitate sileant, quandiu taciti frena oris eorum abbatis interrogatione laxentur. » S. Ferreolus, cap. 29 Regulae : « Nec hoc tantum, sed etiam taciturnitatem tibi præsentia abbatis vel etiam alterius senioris imponat : ita ut nisi interrogatus ab eo vel jussus silentium irumpere non præsumas. » Regula quorundam Patrum : « Illud quoque observandum est, præsentem seniore quocunque, vel præcedente in ordine psallendi non habeat facultatem loquendi. »

^b Non effugietur. Ita legunt S. Dunstanus, Smaragdus, Turcremata, editio Coloniensis et mss. S. Ebrul. et S. Far.; ita apud Magistrum, cap. 8 suæ Regulae in hoc ms. Concordiæ. In Corbeiensi legitur, *effugitur*. S. Ferreolus et regulae excusæ passim le-

rum in Evangelio : *Noli multum loqui, sicut ethnici* (Matth. vi). Habetur etiam in Psalmo : *Vir linguosus non dirigitur super terram* (Psal. cxxxix). ^d Quisquis ille frater, sint pauci sermones tui. Nec hoc tantum, sed etiam taciturnitatem tibi præsentia abbatis, vel etiam alterius senioris imponat : ita ut nisi interrogatus ab eo vel jussus silentium ^e irumpere non præsumas, obediens Scripturæ, quæ dicit : *Præquam audias, ne respondeas, et in medio seniorum noli te injicere* (Eccli. xi). Quod etiam in convivio apertissime pronuntiamus esse servandum.

gunt, *effugies*, quemadmodum et Regula Magistri in cod. Corb. hoc capite de humilitate. Quæ quidem lectio prævalere videtur. Nam supra capite de Taciturnitate legitur, *non effugies*; idque juxta Septuaginta : οὐκ ἐπαύση ἁμαρτιαν, id est, non effugies peccatum.

^e Super terram. Ita in psalterio Romano et apud S. Ferreolum. In versione communi, textu Hebræo et Græco, *in terra*.

^d Quisquis ille frater. Supple *sis*, id est, qualis sis; perfectus, sive imperfectus; senior, sive junior.

^e Irumpere. Id est, rumpere. Eodem sensu dicit Tertullianus, *irumpere legem*, id est rumpere legem, lib. iv adversus Marcionem : « Et cui credibile, ut mulier nullius adhuc Dei conscia, nullius adhuc novæ legis initiata, legem irrumperet eam, cui adhuc tenebatur : qua denique fide corrupti? »

^f Præquam audias. Ecclesiastici cap. xi, ubi versio communis ita habet : *Præquam audias, ne respondeas verbum; et in medio seniorum ne adicias loqui*.

CAPUT XX.

DE DECIMO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Decimus humilitatis gradus est si ^a non sit facilis

^a Non sit facilis. Humilitatis signum est, seu gradus, non facile ridere : quia, *cor stultorum, ubi lætitia*. Superbus facile ridet quia, cum se justum credit, vix compunctioni studet. Itaque, quantum fieri potest, monacho a risu est temperandum. Christus enim nos ad fletum vocavit, non ad risum, cum dixit : *Beati qui lugent*. Quamobrem præclare dicit, S. Ephrem Parænesi 46, ad Eugenium : « Risus instar veneni novitio abest, et monacho quoque inutilis. Nam illos qui lugent et nunc plorant beatificat Dominus. » Perniciosus sane monacho risus, virtutis et disciplinæ corruptela. Salvianus lib. II de Providentia : « Fletus compunctio est animæ, risus corruptio disciplinæ. » S. Basilius in Ammonitionibus : « Nulum habebit accessum cor ad compunctionem, ubi fuerit immoderatus risus ac jocus; ubi autem fuerint lacrymæ, ibi spiritalis ignis accenditur, qui secreta mentis illuminat. » S. Antiochus homil. 125 : πολλὰ γὰρ εἶσι ἐκ αὐτοῦ τικτόμενα ἄτοπα καὶ διαβολικὰ πάθη, τῶν γὰρ ἀφρόνιόν ἐστι γέλωσ, id est, multæ enim ex eo (risu) gignuntur insulsæ et diabolicæ passiones. Stultorum enim est risus. Subscribunt Paulus et Stepha-

D ac promptus in risu : quia scriptum est : *Stultus in risu exaltat vocem suam* (Eccli. xxi).

nus cap. 37 Regulae : « Nam risum supra modum quis nesciat indisciplinationis et levitatis esse januam, per quam perniciosos cibos miseræ animæ diabolus subtiliter subministrat. » Ubi nota risum esse stultitiæ et levitatis signum. Ita etiam docet S. Isaias abbas oratione tertia : « Ne aperueris. » S. Basilius in Ammonitionibus : « Noli dissolutis labiis risum proferre; amentia namque est cum strepitu ridere. » Est etiam risus lasciviæ et impudicitie signum, ut recte monet S. Leander libello de Institutione Virginum, cap. 41 : « Quale sit cor virginis, plerumque in risu monstratur. Neque enim impudenter virgo rideret, si cor castum haberet : speculenter cordis facies est hominis. Non ridet lascive, nisi quæ corde lasciva est. *Ex abundantia enim cordis, ait Dominus, os loquitur*; ex abundantia vanissimi pectoris ridet facies virginis. » Quare, ut concludam cum S. Hieronymo in epist. ad Demetriadem, « Ridere et rideri secularibus linque : gravitas personam tuam dicit. » Quæ omnia de risu multo et excusso intelliguntur.

§ II. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 54).

Interrog. ^a Si ex ^b toto ridere non licet? — *Resp.* Cum Dominus eos qui nunc rident, condemnet, manifestum est quia nunquam tempus est risus fidei animæ. Et maxime, cum tam plurimi sint qui per prævaricationem legis, Deum non honorent, et in peccatis suis moriantur, pro quibus utique contristari indesinenter convenit et lugere.

§ III. — EX REGULA SANCTI FERREOLI EPISCOPI (cap. 24).

Conveniens etiam hoc credo monachis, ut risu, etsi non assidue, frequenter tamen abstineant. Unde si exemplum legens fratrum quisque requiret, hoc solum ei sufficiet, quod Dominum nostrum Jesum Christum, Evangelio teste ^c flevisse legimus (Joan. xi), risisse nescimus, tristatum fletibus, risibus non solum. Attamen, ne quispiam dicat nullum nos præter hoc habere testimonium lectionis, Salomonem dicentem audiat: *Risus dolore miscebit, et extrema gaudii luctus occupat* (Prov. xiv). Et iterum: *Melior est ira risu, quia per tristitiam vultus corrigitur animus delinquentis.* ^d *Cor sapientis ubi tristitia est; cor stultorum, ubi lætitia* (Eccli. vii). Et iterum: *Stultus in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix*

^a Si ex toto ridere non licet. Hunc locum videre est apud S. Basilium interrog. 31 Regul. brevium, et apud Rufinum, c. 37.

^b Si ex toto. Apud Rufinum additur, corde. Sed male et contra sensum; et in textu Græco est tantum, καθόλου, id est ex toto, omnino.

^c Flevisse legimus, etc. Ita S. Salvianus episcopus lib. v de Providentia: « Scilicet Christus reliquit exemplum, quem flevisse legimus, risisse non legimus. » Humbertus discipulus S. Bernardi non ridebat, teste eodem S. Bernardo in oratione ejus furebri. Ex ethnicis Anaxagoram Clazomenium nunquam ridere visum, nec omnino subridere, atque etiam Aristomenem valde a risu abstinuisse lib. viii de Varia Hist., cap. 13, refert Ælianus. Crassum avum illius Crassi, qui bello Parthico peremptus est, nunquam risisse narrat Plinius lib. vii, cap. 19, atque inde ἀγλαστων, id est, risu abstinentem vocitatum fuisse. Polyzelum Cyrenæum nunquam risisse, idemque nom. n Agelasti adeptum fuisse refert Ptolemæus Hephestion apud Photium in Bibliotheca, n. 190, sed in ejusmodi paganis abstinentiam a risu potius ex nimia bile, aut aliquo naturali defectu, quam ex virtute natam esse credendum est.

^d Cor sapientis. Ecclesiastici vii, ubi in communi versione est, cor sapientium, juxta textum Hebraicum et Græcum.

^e Subridebit. Juxta textum Græcum, μειδιάσει, quod idem sonat.

^f Publicanum. Ita in cod. Vind.; sed quid sibi ve-

A tacite e subridebit (Eccli. xxi). Quicumque ergo ille in congregatione constitutus, ut assolet, aut mente juvenis aut ætate risibus non parceret, joca non sugerit, quid aliud nisi ^f publicanum commutat ex monacho; qui in civitatibus ^g amplius populosis hanc sibi tantum operam deputant vacare jocis, risibus et cachinnis specialiter. Tamen hoc cunctos moneo, servandum mando atque constituo, ut quotiescunque lectio animabus Deo deditis opportune in ecclesia vel in ^h refectorio, aut quolibet in loco publice recitatur, nullus in risu aut moveatur, aut moveat; similiter etiam eo tempore fabulas fugiendas esse cognoscant. Quod si quis non custodierit, præsentis denuntiatione commonitus triduum cum jejunii multatio castiget. Quod triduum neminem volumus sub uno adimplere jejunio, sed terna jejunia vespertina jubemus quotidie refectioe distingui. Hoc etiam de reliquis jejuniis, quibus regulæ culpabiles corriguntur, statuimus observari: ita tamen si in reo quolibet abbas superbiam duritiamque non viderit.

§ IV. — EX REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 47).

ⁱ Non sit facilis et promptus in risu monachus; talibus namque iudiciis et his similibus humilitas vera dignoscitur.

lit hæc vox hoc loco, haud satis capio; sed legendum puto, planum. Planus Latine, ut Græce πλάνος, est scurra, circulator, deceptor, impostor, præstigiator. Horatius lib. i epist., ad Scævam.

Nec semel irrisus triviis atollere curat
Fracto crure planum....

C Juvencus lib. iv Hist. Evang.

Nunc meminisse decet, quoniam planus ille solebat
Vulgari semper jactans promittere plebi.

Tertullianus lib. iii contra Marcionem: « Et adeo non qua alterius Dei, Christum aversati persecutique sunt, sed qua solummodo hominem, quem planum in signis et æmulum in doctrinis existimabant: » et infra: « Sed nec effectum consilii hujus invenio; cum facilius aut suum crederint Christum, aut planum potius aliquem quam alterius Dei Christum. »

^g Amplius populosis. Ita in cod. Vindocinensi Xenophon lib. i de Cyri institutione appellat οἰκουμέναις, id est, populosas.

^h Refectorium. Est cœnaculum, triclinium in quo edunt monachi vel canonici. Additio ⁱ Capitul. Ludovici imperatoris, tit. 52: « Laicus causa manducandi aut bibendi in refectorium non ducatur. » Capitularis Caroli Regis, tit. 16: « Canonici in civitate vel in monasteriis in dormitorio dormiant, et in refectorio comedant. » Græci appellant ἀριστήριον, apud Joan. Moschum, cap. 166.

ⁱ Non sit facilis. Lib. iv Instit., cap. 29.

CAPUT XXI.

DE UNDECIMO GRADU HUMILITATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Undecimus humilitatis gradus est, si, cum loquitur monachus, leniter et sine risu, humiliter cum

^a Et non sit clamorosus in voce. Nom superbi, ut notat S. Prosper lib. iii de Vita contemplativa, cap. 8, clamosi sunt in loquendo.

^b Sapiens verbis, etc. Hic locus in tota Scriptura

gravitate, vel pauca verba et rationabilia loquatur; ^a et non sit clamorosus in voce, sicut scriptum est: ^b Sapiens verbis innotescit paucis.

non habetur, sed exstat in sententiis Sixti, sententia 134. Unde illud, Scriptum est, non semper de sancta Scriptura intelligitur, ut supra notavi.

§ II. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 130).

Interrog. ^a Si licet ei qui ministrat, majore voce, vel cum clamore eloqui?—*Resp.* Vocis mensuram definit audiendi modus. ^b Si ergo brevior fuerit et compressor vox quam res poscit, prope est ut murmur potius vel susurratio videatur quam sermo. Si vero major sit quam res requirit, cum possit audire ille cui loquimur, etiamsi lenius loquamur, jam non erit vox, sed clamor, quod est ^c notabile : nisi forte gravior sit auditus ejus cui loquimur, et necessitas nos cogat ad clamandum. Propterea enim de Domino

^a *Si licet ei qui ministrat.* Reperitur apud sanctum Basilium, interr. 151 Regul. brev. et apud Rufinum, cap. 69.

^b *Si ergo brevior fuerit, etc.* Idem docet epist. ad sanctum Gregorium Theologum : Τόνος δὲ φωνῆς ὁ μίσησ; προτιμπίος, ὡς μήτε διαφεύγειν τὴν ἀκοὴν ὑπὸ συμκρότης, μὴ φορτικὸν εἶναι τῷ μεγέθει τῆς διατάσεως, ^c id est, vocis porro intentio mediocritate temperanda est, ut nec exiliior fallat aures, nec contentior odiosa radat offensione.)

A scriptum est : *Quia Jesus clamabat dicens : Si quis credit in me, non credit in me, sed in eum qui me misit (Joan. xii).* Clamare enim dicitur pro his, quorum interior auditus surdus et obduratus erat.

§ III.—EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 8).

^d Cum loquuntur monachi, ^e definitum est, ut lenta et silens vox esset, juramento et mendacio carens; ^f nec fraudem studens, neque multiloquium diligens, murmurationem omnino et contradictionem et rancorem nesciens, vituperare et ^g judicare indemnem alium pertimescens.

^e *Notabile.* Id est, reprehensione et censura dignum.

^d *Cum loquuntur.* Habetur in Regula ms. sancti Fructuosi episcopi Brauarensis Cod. Crassensis, eodem cap. 8.

^e *Definitum est.* Hæc verba desunt in reg. ms., sed sunt ex hoc codice Concordiæ supplenda.

^f *Nec fraudem studens.* Ita in Regula ms. recte.

^g *Judicare indemnem.* Id est, judicare, innocentem.

CAPUT XXII.

DE DUODECIMO GRADU HUMILITATIS.

§ I.—EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Duodecimus humilitatis gradus est, ^a si non solum corde monachus, ^b sed etiam ipso corpore humilitatem ^c videntibus se semper indicet; ^d id est, in opere Dei, in oratorio, in monasterio, in horto,

^a *Si.* Regula ms. Magistri, *si etiam.*

^b *Sed etiam ipso corpore.* Apud sanctum Dunstanum hæc verba sunt post *τὸ monachus.* Pronomen, ipso, deest in editione Coloniensi et in vulgatis: habetur tamen in Regula ms. Magistri, in veteri editione Parisiensi, et apud Smaragdum.

^c *Videntibus.* Quia debent lucere opera nostra bona coram hominibus, juxta Christi doctrinam. Id etiam præclare docet sanctus Valerianus serm. de bono disciplina circa finem: *« Omnis igitur vita religionis professæ integritatis debet famam sentire: ne, quem exspectat corona virtutis, pudoris damno feriat. Corporis integritas vitam munit, integritatem fides incontaminata custodiat, ut manente utriusque partis beneficio immaculatum hominem faciat regnare cum Christo. Sed in hoc sæculo constat conversationis nostræ ratio, ut boni simus. Laborandum est igitur ut qui bonitatem sequitur, bonus esse judicetur. Nam, quamvis homo purum corpus immaculatumque custodiat, laceratam vitam apud Deum portat, cujus actus vultum infamat, licet sciamus conscientiam solum bonis actibus posse sufficere: sed quanto melius est, ut semper de te sentiat bene, qui circa januam tuam vanis suspicionibus semper ægrotat. Insitum est quidem naturaliter vulgo, ut de bonis semper male judicet. Sed tu, qui curam bonæ famæ colis, studio tuo gratiam integræ opinionis acquire. Vita ergo nostra ita sit, ut sit omnibus nota: integritas religioni, pudor serviat humilitati. »* Præclara sane doctrina. Quamobrem humilitatem non solum in corde teneamus, sed etiam in corpore geramus, ut proximus ædificetur. Actus internos Deo, externos proximi debemus: luceant opera nostra, ut mens proximi illuminetur. Nec vana gloria timenda est, si, ut in corpore, sic humilitas teneatur in corde.

^d *Id est in opere Dei.* Sic in Regula ms. Mag. et

in via, in agro, vel ubicunque sedens, ambulans, vel stans ^e inclinato sit semper capite, defixis in terram aspectibus, ^f reum se omni hora de peccatis æstimans jam se tremendo judicio representari æstimet. Dicens sibi in corde semper illud, ^g quod pu-

^c in vetusta editione Parisiensi. Vulgo tamen vocabulum *Dei* desideratur; et recte quidem: nam subjungit sanctus Benedictus, *in oratorio.* Sanctus Dunstanus hæc vocabula, *in opere Dei*, non agnoscit.

^e *Inclinato sit semper capite.* Idem præcipit sanctus Basilii epist. ad sanctum Gregorium: *Ἐστει δὲ τῷ ταπεινῷ καὶ καταβεβημένῳ φρονήματι ὄμμα στουρνῶν καὶ εἰς γῆν συννεκνῶς,* id est, consentaneus humili et abjecto oculo tristis, et deorsum vergens quod observabat sanctus Odo abbas Cluniacensis: *« Intantum, inquit Joannes monachus lib. II Vitæ illius, apud usum inoleverat regulæ, ut ubicunque esset, sive stans, sive ambulans, aut sedens, curvato capite, defixisque in terram luminibus incederet. »*

^f *Reum de peccatis suis.* Qui vere humilis est, sibi semper peccata sua ob oculos ponit. B. Isaias abbas dicere solebat humilitatem nec linguam habere, qua de aliquo negligente et improbo loqueretur; neque oculos, quibus aliorum peccata perspiceret; neque aures, quibus ea quæ animæ suæ non prodessent, audiret; nihil denique habere negotii, nisi cum peccatis suis.

^g *Quod publicanus ille.* Proponitur exemplum publicani: quia se huic similem cognoscit humilis. Qui se fatetur peccatorem, longe a se Pharisæi factum amolitur, cujus superba oratio ad thronum Dei non pervenit: sed publicani humilia deprecatio. Unde præclare Optatus Milevitanus, lib. II contra Parmenianum, hunc Evangelii locum enarrans: *« Pharisæus, tumidus, superbus, inflatus, talis quales et vos videmus, non humiliato corpore, non inclinata cervice, sed erecta facie et tumentis pectore: Gratias tibi (inquit), Deus, quia nihil peccavi. Hoc est dicere Deo: Non habeo, quod ignoscas. Hoc insanus furor, hoc puniendi et damnanda superbia. Deus paratus est ignoscere, et reus festinat indulgentiam recusare. Publicanus humilis hominem se*

blicanus ille evangelicus fixis in terram oculis **A**stim te ad charitatem, quæ timorem non habet, gradu excellentiore ^k perducit : pro qua universa quæ prius non sine pœna formidinis observabas, absque ullo labore velut naturaliter incipies possidere : jam contemplatione iudicii, vel timoris illius, sed amore ipsius boni et delectatione virtutum. ^l Ad quod ut valeas facilius pervenire, exempla tibi sunt institutionis ac vitæ perfectæ in congregatione comoranti paucissima ab uno vel duobus, non a pluribus expetenda. Nam præter id quod examinata et ad purum excocta reperitur in paucis, etiam istud ex hoc utilitatis accidit, quod ad perfectionem propositi hujus, id est, cœnobialis vitæ diligentius quis unius imbuatur ac formatur exemplo.

§ II. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 8).

^m In gressu monachi ita definitum est, ut ^b nullos strepitus, neque saltus amplos tensis passibus facerent, nec alibi, dum pergunt, aspicerent, nisi ante vestigia sua.

§ III. — EX REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 42).

ⁱ Hæc ⁱ cum fuerint in veritate possessa, confesse cognoscens sic rogavit dicens : *Propitius esto peccatori*; sic justificari meruit. Sic superbia in Pharisæo magistro vestro de templo damnata descendit. Meliora inventa sunt peccata cum humilitate, quam innocentia cum superbia. Cui quadrat illud Prosperi in Sententiis, c. 118 : « Melior est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio. »

^a Dixit : *Domine, non sum dignus, etc.* Miror sane : quia in toto Evangelio nunquam repereris hæc verba dicta a publicano, sed tantum ista Luc. xviii : *Deus, propitius esto mihi peccatori*. Verum non ea quæ in Evangelio dicta sunt a publicano protulit S. P. Benedictus, sed ea quæ ille, vel quispiam ei similis dixisse præsumi potest : præsertim cum hoc de illo dicat sanctus Lucas : *Et publicanus a longe stans nolebat nec oculos ad cælum levare*. Ad quæ verba respexisse videtur sanctus Benedictus. Aut certe dicendum est citasse ex memoria, non ex codice.

^b *Incurvatus sum*, etc. Ita in psalterio Romano, psal. cxviii.

^c *Velut naturaliter et consuetudine*. Ita loquitur, quia ipsa consuetudo veluti in naturam transit, monet sanctus Isidorus Pelusiota epist. 136 : « Consuetudo quid magnum et in naturam abit paulatim : Alteram esse naturam quidam affirmant : alii etiam consuetudine superari naturam illud veteris poetæ adhibentes effatum :

Πέτρον κολῶνει βράνις ὕδατος ἐνδείχουσα.
Id est,

Gutta cavum reddit saxum, dum decidit usque.

Et vere quid saxo durius? Quid aqua mollius? Attamen ictu assiduo naturæ vincitur durities? Difficilis quidem res humilitas, sed quotidiano et assiduo humiliationis usu tandem acquiritur.

^d *Sed amore Christi et consuetudine*. Regula ms. Magistri : *Sed amore ipsius consuetudinis bonæ*.

^e *In operarium suum*. In Regula ms. Magistri : *per operarium suum*.

^f *Spiritu sancto*. In Regula ms. Magistri : *ab Spiritu sancto*. Quod mihi arripit. Et ita conjunge : *Mundum a vitiiis et peccatis ab Spiritu sancto*.

^g *In gressu monachi*. Hic textus mutilus est, sed ita restituendus ex cod. ms. Crassensi : *In habitu quoque et gressu monachi ita definitum est, ut nulla diversitas esset : sed omnes cultu vestimentorum non vario, sed uno et sincero manerent. In gressu nullos, etc.* In cod. Vindocin. legitur : *in ingressu*. Nam ingressus est incessus, ingredi iucedere sæpe apud Tul-

stim te ad charitatem, quæ timorem non habet, gradu excellentiore ^k perducit : pro qua universa quæ prius non sine pœna formidinis observabas, absque ullo labore velut naturaliter incipies possidere : jam contemplatione iudicii, vel timoris illius, sed amore ipsius boni et delectatione virtutum. ^l Ad quod ut valeas facilius pervenire, exempla tibi sunt institutionis ac vitæ perfectæ in congregatione comoranti paucissima ab uno vel duobus, non a pluribus expetenda. Nam præter id quod examinata et ad purum excocta reperitur in paucis, etiam istud ex hoc utilitatis accidit, quod ad perfectionem propositi hujus, id est, cœnobialis vitæ diligentius quis unius imbuatur ac formatur exemplo.

§ IV. — *Ejusdem* (cap. 43).

^m *Quæ omnia tu possis consequi, et sub hac regula spiritali perpetuo perdurare, tria hæc in congregatione necessaria custodienda sunt tibi, ut scilicet secundum psalmi sententiam : Ego autem sicut surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum ; factus sum sicut homo non audiens, et non ha-*

lium et etiam apud sanctam Scripturam.

^b *Nullos strepitus atque saltus amplos, etc.* Incessus indecens et gestus incompositus haud decent monachum. S. Isidorus cap. 3 regulæ suæ : « Indecenter quoque vel notabiliter non incedat. » Ista enim sunt superbi, arrogantis ac audaciæ peritæ hominis, ut videre est apud S. Joan. Chrysostomum, serm. 20, in Epist. ad Romanos, qui ejusmodi hominem sic interpellat : *Τί γάρ, ἐπί μοι, τὸν ἀρχὴ ἀνακρίνας ; τί δὲ βαδίζεις ἐπὶ ἄρκων ἐνύχων ; τί τὰς ὀφρὺς ἀνασπᾶς ; τί τὸ στήθος φυσᾶς ;* Id est, Die mihi, cur enim collum sursum attollis ? cur summis unguibus ambulas ? cur supercilia contrahis ? cur pectus distendis ? Quomodo ergo incedendum sit monacho, ita docet S. Basilus, in epist. ad S. Gregorium Theologum : *καὶ τὸ βᾶδισμα μᾶτε καθρόν, ὡς ἐκλυσο τὰς ψυχὰς καταγορεῖν, μὴδ' αὐ σφοδρὸν καὶ σταδονήμον, ὡς ἐμπλήκτους αὐτῆς τὰς ὀφρῶν υποσπᾶιν*, id est, Incessus esto nec segnis, qui animum dissolutum declaret; nec rursus vehemens insolenterque incitatus, ne consternatos impetus animi significet.

ⁱ *Hæc cum fuerint, etc.* Habentur apud Cassianum lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 39, citanturque ab auctore nostro, saltem quoad medium hujus capituli partem ob hæc S. Benedicti verba : *Ergo his omnibus humilitatis gradibus ascensis, etc.*

^j *Cum fuerint*. Lege, *cum fuerit*. Nempe humilitas. Nam immediate antea dixit : *Talibus namque indicis et his similibus humilitas verâ dignoscitur*.

^k *Perducit*. Lege *perducat*, ut apud Cassianum.

^l *Ad quod ut valeas facilius pervenire*. Cap. seq. ejusdem libri. Hæc doctrina Cassiani intelligitur tantum de cœnobitis, de quibus hoc loco agit, non de anachoretis seu eremitis, qui ex palestra cœnobitica in solitudines venientes possunt alios imitari solitarios, cum in eis eminentior quædam eluceat perfectio, juxta doctrinam magni illius Antonii de qua Cassianus lib. v de Spiritu gastrimargiæ, cap. 4. « Vetus namque est beati Antonii admirabilisque sententia monachum, qui post cœnobiale propositum fastigia nititur sublimioris perfectionis attingere et apprehenso discretionis examine, proprio jam potest stare iudicio, atque ad arcem anachoreticæ pervenire, minime debere ab uno, quamvis summo, universa virtutum genera expetere, etc. » Quidam alii Patres, ut infra ostenditur, hanc singulorum imitationem etiam cœnobitis consulunt.

^m *Quæ omnia*. Hæc reperire est apud Cassianum cap. 41 ejusdem libri.

*bens in ore suo redargutiones (Psal. xxxvii). Tu quoque velut surdus, et mutus, et cæcus incedas, ut absque illius contemplatione, qui tibi fuerit et imitandum merito perfectionis electus, universa quæcunque videris minus ædificationis habentia velut cæcus non videas; ne animatus eorum, qui hæc agunt, auctoritate vel forma ad id quod deterius est et quod ante damnaveras, traducaris. Si inobedientem, si contumacem, si detrahentem audieris, vel secus quam tractatum est, aliquid admittentem, non offendaris, nec ad imitandum eum tali subvertaris exemplo: sed ut surdus, qui hæc penitus nec audieris, universa transmittas. Si tibi vel cuiquam convicia irrogantur injuriæ, esto immobilis ad responsionem talionis, ut mutus ausculta semper hunc Psalmistæ versiculum in tuo corde decantans: *Dixi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea; posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator aduersum me: obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis (Psal. xxxviii). Verum et quartum hoc præ omnibus excole^b, quod hæc, quæ supra diximus, tria ornent te atque commendent. Id est, ut stultum te secundum Apostoli [c] præceptum] sententiam facias in hoc mundo, ut sis sapiens (I Cor. iii), nihil scilicet discernens, nihil dijudicans ex his quæ tibi fuerint imperata, sed cum omni simplicitate et fide obedientiam semper exhibeas, illud tantummodo sanctum, illud utile, illud sapiens iudicans, quicquid tibi vel lex Dei, vel [d] lex] senioris examen indixerit. Tali etenim institutione fundatus sub disciplina hæc durare poteris perpetuo: et de cœnobio nullis tentationibus inimici, nullis factionibus devolveris. Ergo patientiam tuam non debes de aliorum sperare virtute, id est, ut tunc eam tantummodo possideas, cum a nemine fueris irritatus: quod ut possit non evenire, tuæ non subjacet potestati, sed potius de humilitate tua vel longanimitate quæ in tuo pendet arbitrio. Et ut hæc omnia, quæ latiori sermone digesta sunt, cordi tuo facilius inculcentur, et tenacissime tuis sensibus valeant inhærere, quoddam ex iis^e breviarium colligam, per quod possis brevi-**

tate et compendio mandatorum universa memoriter complecti. Audi ergo paucis ordinem per quem ascendere ad perfectionem summam sine ullo labore ac difficultate valeas. Principium nostræ salutis ac sapientiæ secundum Scripturas timor Domini est. De timore Domini nascitur compunctio salutaris, de compunctione cordis procedit renuntiatio, id est, nuditas et contemptus omnium facultatum, de nuditate humilitas procreatur, de humilitate generatur mortificatio voluptatum, de mortificatione voluptatum extirpantur atque marcescunt universa vitia, de expulsionem vitiorum virtutes^b fructificant, atque succrescunt, de pullulatione virtutum puritas cordis acquiritur, per puritatem cordis apostolicæ charitatis perfectio possidetur.

B § V. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 147).

Interrog. Anima post multa peccata et post multas suæ vitæ miserias cum quali timore et qualibus lacrymis debet recedere a peccatis, et quali spe et affectu accedere ad Dominum debet? — *Resp.* Primo quidem odisse debet illam suam priorem vitam in notabilem et ipsam memoriam ejus perhorrescere atque execrari. Scriptum est enim: *Iniquitatem odio habui, et abominatus sum, legem autem tuam dilexi (Psal. cxviii).* Deinde ut majorem timorem habeat magistro, utatur ignis æterni metu et pœnæ perpetuæ. Sed et lacrymarum tempus agnoscat per pœnitentiam, sicut David docuit in sexto psalmo purgationem peccatorum fieri posse ubertate lacrymarum in sanguine Christi per potentiam misericordiæ ejus, et per multitudinem miserationum Dei. *Quia si fuerint peccata vestra¹ sicut Phœnicium, ut nivem dealbabo: si autem fuerint sicut coccinum, ut lanam candidam efficiam (Isai. i).* Et post hæc recepta virtute et facultate placendi Deo dicit: *Convertisti planctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum et præcinxisti me lætitia, ut psallat tibi gloria mea (Psal. xxix).* Et ita accedens ad Dominum psallat et dicat: *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, et non delectasti inimicos meos super me (Ibid.).*

^a Absque illius contemplatione. Id est, præter contemplationem. Contemplatio hoc loco est consideratio, ut supra: non jam contemplatione judicii.

^b Quod hæc quæ supra diximus tria ornent te atque commendent. Lege, quod hæc, quæ supra diximus, tria ornent atque commendat.

^c Præceptum. Redundat.

^d Senioris lex. rō lex, redundat.

^e Ergo patientiam. Cap. 42 ejusdem libri.

^f Et ut hæc omnia. Cap. ult. ejusdem libri.

^g Breviarium. Hoc loco est epitome. Glossæ Philoxeni. *Breviarium, ἐπιτομή.* Glossæ Cyrilli: *ἐπιτομή.* Hoc breviarium.

^h Fructificant. Lege fruticant, Id est, pullulant, ut vocabula sequentia demonstrant. Sidonius lib. 1, epist. 2: «Pilis infra narium antra fruticantibus quotidiana succisio.

¹ Anima post multa peccata. Habetur apud S. Basilium, interr. 10 Regul. brev. Desideratur apud Rufinum.

ⁱ Notabilem. Id est, maculosam.

^k Deinde ut majorem. Non redditur sensus textus Græci, in quo ita habetur: Ἐπειτα δὲ φόβου μὲν διδάσκαλον λαμβάνειν τὴν ἀπειλήν κρίσεως αἰωνίου καὶ κόλασεως, id est, deinde accipere timoris magistræ comminationem æterni iudicii et supplicii.

^l Sicut Phœnicium. Sequitur Septuaginta interpretes: Ἐὰν ὦσι αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικῶν, id est, Si fuerint peccata vestra ut Phœnicium. Hanc versionem agnoscit S. Isidorus in Genesim cap. xxv: *Etsi fuerint sicut Phœnicium.* Phœnicium est purpura, seu puniceus color a Phœnicia regione, ubi inventus est a cane Herculis. Vide Julium Pollucem, lib. 1 Onomast., cap. 4.

CAPUT XXIII.

DE OFFICIIS DIVINIS IN NOCTIBUS.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Hiemis tempore, id est, a Kalendis Novembris usque ad Pascha juxta considerationem rationis

^a *Hiemis tempore.* Omnibus quæ ad humilitatem spectant institutis, ordo divini officii sequitur. Et recte admodum : quia non potest opus Dei pro rei dignitate, nisi ab humilibus celebrari, qui et illius fructum consequuntur. Nam, ut habetur Ecclesiastici cap. xxxv : *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec propinquet, non consolabitur : non discedet, donec Altissimus aspiciat.*

^b *Octava hora noctis.* Vetus ordo Romanus : *Feria quinta Majoris Hebdomadæ, eadem nocte, surgant ad vigiliam hora noctis octava.* Loquitur autem S. Benedictus de horis juxta antiquum morem, quo nox, sicut dies, duodecim horis constabat, longioribus in hieme, brevioribus in æstate.

^c *Ut modice amplius de media nocte pausetur.* Circa tempus æquinocitii autumnalis de quo maxime hic agit, si finita lectura collationum, cum tenebræ terram operire incipiunt, dicatur completorium juxta antiquum morem, ut infra videbitur, hoc est, circa horam septimam nostram nocturnam, et in eo celebrando semihoræ spatio circiter consumpto, indultaque brevi mora ad quædam necessaria peragenda, fiet copia monachis ad lectulos se recipiendos uno quadrante circiter ante horam secundam noctis, hoc est, ante nostram octavam nocturnam : et sic surgendo hora noctis octava, hoc est, nocturna nostra secunda, pausabunt modice amplius de media nocte, hoc est, sex horas cum quadrante circiter ; quia nox olim duodecim horas complectebatur. Circa solstitium brumale, quo noctes longiores sunt maxime in regionibus borealibus omnia sic temperanda erunt, ut spatium illud monachis ad pausationem concessum respondeat, seu coæquetur sex illis horis et quadranti, quæ conceduntur circa æquinocitium. De tempore æstivo infra dicetur.

^d *Quod vero restat post vigiliam, etc.* Sensus est, ut interstitium istud quod intercedit a fine vigiliarum nocturnarum usque ad Matutinos, hi qui psalterii et lectionum ignari sunt, in earumdem rerum meditatione, seu lectione insumant. Cum igitur S. Benedictus dicit, *meditationi inserviat*, subauditur lectionum et psalterii, id est, lectionum et psalterii studio inserviat. Nempe ut discant rudiores recte legere et pronuntiare lectiones et psalterium, atque etiam interpretari : imo et ipsum psalterium memoriæ mandent, si possint. Et hæc fuit antiqua praxis. Quæ videtur in Vita B. Gosuini abbatis Aquicinctensis in Belgio : nam hic beatus vir instituit, ut pueri post vigiliam nocturnam ad lucernam eîscerent psalmos, lectiones et similia. Quæ ante illius ætatem in usu fuit, ut videre est in Concordia S. Dunstani, cap. 2 : « Secundum vero regulam temperius ad vigiliam surgatur, ut nocturnali perfuncti officio et psalmis supradictis, et vigilia pro defunctis cum laudibus suis et matutinis de omnibus sanctis expletis, fratribus psalmodiæ deditis vel lectioni secundum præceptum regulæ ; si qui indiguerint, inservientibus, intervallum usque quo luceat, cum magna vigilantia custodiatur. A lucis crepusculo, dum æditus signum pulsaverit, ad ecclesiam universi convenient, factaque oratione laudes psallant matutinas. » Quæ verba huic S. Benedicti locum mirifice illustrant : qui non est intelligendus de oratione mentali, quamvis alibi nulla ei assignetur hora. Quod mirari debet nemo : quia

^a *octava hora noctis surgendum est ;* ^c *ut modice amplius de media nocte pausetur, et jam digesti surgant.* ^d *Quod vero restat post* ^e *vigiliam a fratri-*

in antiquorum Patrum regulis nullam videmus ejusmodi orationi horam præscribi, cum prisci illi monachi omni loco et tempore divina meditentur. Quod si ita esset, debuisset S. Benedictus iis qui psalterium et lectiones discunt aliam horam ad ejusmodi orationem assignare : quod tamen minime præstitit ; ut nec tempore æstatis, cum ex regulæ præscripto vigiliæ nocturnæ et matutinæ laudes dicantur parvo tantum, quod ad requisita naturæ sufficiat, intervallo interjecto. Imo hæc interpretatio adversatur menti S. Benedicti, qui vult ejusmodi orationem esse brevem (nisi forte ex affectu divinæ gratiæ protendatur) et in conventu omnino breviori. Quod tamen secus esset, si monachi tanto intervallo quod superest a vigiliis usque matutinis meditationi seu orationi mentali incumberent. Nec his obstat olim contraria praxis in monasteriis illis qui erant in loco, qui Sublacus dicitur, tempore S. Benedicti, in historia desidis illius monachi qui expleta psalmodia, hora constituta non poterat in oratione cum cæteris consistere, nam oratio illa juxta regulæ præscriptum brevis erat, in qua ipse monachus præ nimia levitate et nimis urgente dæmone stare non poterat (S. Greg. Dialog. lib. II, cap. 4). Nec dicendum est inde sequi absurdum quod S. P. Benedictus quid sit illo interstitio ab aliis, qui non indigent psalterii et lectionum, agendum, non præscripsit. Non enim omnes horas diei minutatim persecutus est, sed quasdam liberas reliquit. Non enim ordinavit quid a matutinis laudibus finita psalmodia agendum esset usque ad primam, saltem extra Quadragesimam ; nec quid tempore jejunii agendum sit brevi illo spatio inter Vesperam et lectionem Collationum ; nec quid agendum sit feria quarta et sexta a Pentecoste usque ad Kalendas Octobris disponit. Nec sane isti dies ducenti sunt, ut alii in æstate : nam non est eadem reflectionis hora ; nec, ut in hieme : nam debet esse alia ratio spatii quo laborandum est in hieme, alia quo in æstate, quod sane propter longiores æstatis in die horas prolixius esset, nempe ab hora secunda usque ad nonam protrahendum, et tunc fratres ob calores nimios opprimerentur. Ista reliquit S. Benedictus abbatis arbitrio. His ita positus explenda est lectio Guidonis Juvenalis abbatis S. Sulpitii, quæ est ejusmodi : « Quod vero restat post vigiliam a fratribus (nisi qui psalterii vel lectionum aliquid indigent) meditationi inserviat. » Quia alibi hanc particulam, *nisi*, neque etiam in mss. cod. repereris. Et sane plausibilior esset parenthesis regulæ a S. Dunstano correctæ hoc modo : *Quod vero restat post vigiliam (a fratribus qui psalterii vel lectionum aliquid indigent) meditationi inserviat* : ita ut præpositio, *a*, idem sit quod, *præter*, juxta illud Psalmistæ : *Quid mihi est in cælo, et a te quid volui super terram*, nec sit necesse particulam, *nisi*, addere. Sed hanc parenthesisim vix credo esse a S. Dunstano ; quia sibi non constaret. Alia habetur lectio in editione Colinæ, hoc modo : *Si quid vero noctis restat post vigiliam a fratribus (qui aliis non indigent) psalmis, vel lectioni, aut meditationi inserviat.* Sed hanc lectionem, quia textum omnino pervertit, in morboniam longe amolientiam censo.

^e *Vigiliam.* Vigiliæ sunt officii nocturni synaxis. Sic veteres Romani nocturna sacra appellabant : ita

bus qui psalterii, vel lectionum aliquid indigent, A meditationi inserviantur. A Pascha autem usque ad supra dictas Kal. Novembris sic temperetur hora vigiliarum agenda, ut parvissimo intervallo, quo fratres ad necessaria naturæ exeant, mox matutini, qui incipiente luce agendi sunt, subsequantur.

§ II. — EX LIBRO II INSTITUTIONUM (cap. 14). *Quare post missam nocturnam dormire non oporteat.*

• Quem laborem præter illam rationem, qua tota industria adnitentes sacrificium Deo de fructu manuum suarum offerre se credunt, duabus ex causis cum omni observatione custodiunt. Quod nos quoque, si perfectioni studemus, eadem diligentia convenit observare. Prima, ne forte purificationem nostram nocturnis psalmis et orationibus acquisitam invidus inimicus livens puritati nostræ, cui maxime B semper insidiatur et indesinenter infestus est, quadam somnii illusionem contamineat. Qui post illam satisfactionem quam pro negligentis seu ignorantibus obtulimus, et confessionis nostræ veniam profusis gemitibus imploratam sollicitius nos, si tempus quietis invenerit, maculare festinat; tunc præcipue fiduciam nostram dejicere atque enervare contendens, cum ferventius nos ad Deum tendere orationum nostrarum puritate providerit. Ita ut nonnunquam quos per totum noctis spatium sauciare non potuit, sub illius horæ brevissimo tempore dehonestare conetur. Secunda vero quod, tametsi nulla talis verenda diaboli emergat illusio, intercedens etiam purus sopor inertiam monacho b ne vigilaturo parturiant, segnemque torporem inferens menti per totum diei spatium vigorem ejus obtundat, illamque hebetet perspicaciam sensus, et pinguedinem cordis exhauriat, quæ nos possit per totum diem adversus omnes insidias inimici cautiores, robustioresque servare. Quamobrem canonicis vigiliis privatæ ab eis subjunguntur excubiæ, ac majore illis observatione succedunt: ut et illa purificatio, quæ psalmis est et orationibus acquisita non pereat, et intensior solli-

Plautus Cereris Vigiliis dixit (*In Aulularia, in prol. et act. 5*). *Παννυχίδα* Græci vocant, quo vocabulo utuntur etiam Christiani pro synaxi nocturni officii, ut Palladius, cap. de Tabennesiotes, S. Chrysostomus et alii.

a *Quem laborem, etc.* Hæc habentur apud Cassianum lib. II de Nocturn. Orat., cap. 13, quem auctor noster appellat Institutionum librum secundum: ita ut quatuor hos Cassiani libros, qui totius vitæ asceticæ œconomiam complectuntur, nomine institutionum appellet, quemadmodum Cassiodorus de Divinis Lectionibus, cap. 49, quos Photius sub unico libro comprehendit. Gennadius tamen in Catalogo librum quartum Institutionum a tribus præcedentibus distinguit.

b *Ne vigilaturo.* Particula, *ne*, a Cassiano excuso abest, quæ tamen videtur hic necessaria.

c *Cujus solemnitas, etc.* Hæc videre est apud Cass., lib. III de Diurn. Orat., cap. 5. Per hanc solemnitatem intelligitur synaxis matutina, de qua agit Cass. cap. 4 ejusdem libri, ea nimirum, quam nos Primam vocamus, inventa primitus in monasterio Bethlehemitico, ætate Cassiani, ut ipse docet. Quia post matutinum illum cursum, quem nos laudes matutinas nuncupamus, quidam negligentiores monachi

citudo nos per diem custoditura præparetur meditatione nocturna.

§ III. — EX LIBRO III INSTITUTIONUM, capite quo supra, quod post matutinas orationes ad somnum reverti non oporteat.

• Cujus solemnitas ratio, cur statuta sit, vel inventa in hac provincia nonnulli ignorantes, expletis matutinis hymnis, rursum revertuntur ad somnum, in illam causam nihilominus incidentes, ob quam compescendam a senioribus solemnitas instituta est. Illa namque hora eam consummare festinant, qua negligentioribus minusque sollicitis rursum dormiendi reddatur occasio. Quod omnimodis fieri non oportet. Et sicut in superiori libello (*De Nocturn. Orat.*, c. 13) describentes Ægyptiorum synaxim plenius exposuimus, ne purificationem postram confessione supplici, et antelucanis orationibus acquisitam, vel emergens quædam redundantia humorum naturalium polluat, vel illusio corrumpat inimici, vel certe intercedens etiam puri et simplicis somni refectio interrumpat spiritus nostri fervorem, ac teperfacto somni torpore per totum diei spatium inertes deinceps ignavosque traducat. Quod Ægyptii ne incurrant, et quidem cum soleant certis temporibus, etiam ante gallorum cantum consurgere, d missa canonica celebrata, usque ad lucem posthæc vigiliis extendunt; ut eos superveniens lux matutina in hoc fervore spiritus reperiat constitutos, ac per totum diei tempus ferventiores sollicitioresque custodiat, præparatos eos suscipiens ad conflictum et diurnam colluctationem diaboli, nocturnarum exercitatione vigiliarum ac spiritali meditatione firmatos.

§ IV. — EX REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 10).

• Nec ulterius quisquam post purificationem nocturnarum vigiliarum in requiem somni iterum resolvatur, donec superveniente die nocturnæ meditationi operatio diurna succedat; ne forte puritatem nostram psalmis et orationibus acquisitam invidus diabolus quadam somni illusionem contamineat. Quia

somno indulgebant, eo nempe usque ad Tertiam producto: quorum veterno ut occurveretur, a senioribus hæc Matutina, quæ alias Prima appellatur sole illucescente celebranda instituta est. Ex quo notandum est ante Cassiani ætatem nullum fuisse Primæ nostræ usum in Ecclesia, ut etiam clarum est ex Patribus infra citandi ipso Cassiano antiquioribus, qui nullam hujusmodi Primæ mentionem faciunt. Nec huic sententiæ adversantur hæc S. Athanasii verba tractatu de Virginitate: *Ἀνατῆλον ὁ ἥλιος βλέπω τὸ βιβλίον ἐν ταῖς χερσὶ σου, id est, oriens sol videat librum in manibus tuis; post quæ protinus mentionem facit Tertię, Sextæ et Nonæ. Nam hic locus non intelligitur de officio divino seu horis canonicis, sed de lectione et meditatione sacrarum Scripturarum maximeque psalterii, ut illud virgo ediscat: nam antea dixerat: Ἦτοι ἔργον σου διαπαντός μελίτη τῶν θείων γραφῶν, ψαλτήριον ἔχει, καὶ τοὺς ψαλμοὺς μανθάνει, id est, sit hoc opus tuum semper meditatio sanctarum Scripturarum, habeto psalterium, et discito psalmos; et continuo dicit: *Oriens sol videat librum in manibus tuis, nempe, ut psalmos discas.**

d *Missæ canonica.* Missa hoc loco est synaxis horarum canonicarum, de qua infra.

• *Nec ulterius.* Lib. II de Nocturna Orat., cap. 13.

post illam satisfactionem confessionis, quam Deo pro negligentibus, sive ignorantibus nostris obtulimus, invidius nos inimicus, si tempus quietis invenerit, maculare festinat: et tunc fiduciam nostram precipue dejicere atque enervare contendit, cum ferventius et purius nos orare providerit. Nam multoties quos per totum noctis spatium sauciare non potuit, post completas vigiliis sub unius horæ brevissimo tempore quiescentes dehonestare conatur.

§ V. — EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 28).

Post Matutinas orationes ad somnum reverti non liceat, sed completis Matutinis statim dicatur Prima; a deinde usque ad Tertiam omnes lectioni vacent.

§ VI. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 33).

^b In officio nocturno uno tempore psallantur ^c ante pullorum cantum in hieme nocturni dicente Prophetæ: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi (Psal. cxviii)*. Et de æstate item dicit: ^d *Nocte vigilat Spiritus meus ad te, Deus (Isa. xxvi)*. Hoc est, de parte aliqua noctis post pullorum jam cantum signum fiat surgendi. Sed hoc a vigilantibus in hieme cavendum est, ne nocturnos pullus aut antecedit, aut deprehendat: quia ^e largent noctes in tempore hiemis. Nam pullorum cantus ^f declinantis est terminus noctis: quia nox diem parit, sicut in circulo solis declinare jam diem ^g a sexta hora ostenditur, id est, ^h propter noctem tantum festinare descendere solem, quantum cucurrit, ut medium in circulo ascenderet diem. Sed hoc in hieme agendum est, ut nocturnos jam expletos pullorum cantus sequatur, quia noctes sunt grandes, ut digesti a somno fratres vigilant, digesto sensu opus Dei, quod dicunt, agnoscant: et ideo intervallum ponitur, ut

^a *Deinde usque ad tertiam, etc. Regula Tetradii a S. Cæsario Arelatensi dictata: Omni tempore usque ad Tertiam legant.*

^b *In officio nocturno, etc. Habetur in Regula ms. Magistri cod. Corb.*

^c *Ante pullorum cantum.* Pullorum cantus, quod vocant veteres gallicinium, est secunda pars diei civilis inter tertiam et quartam noctis vigiliis circa horam nonam, ut constat ex Macrobio, lib. i Saturn., cap. 3, et Censorino, libello de Natali die, qui post sextam noctis horam seu mediam noctem, a qua diem civilem Romanorum incipere scribunt, has partes constituunt, primam noctis inclinationem, quam Macrobius primam diei civilis partem statuit, deinde gallicinium, postea canticinium, cum galli cantare cessant, quarto diluculum, tandem mane. Et hoc gallicinium est tertius galli cantus, sub quem Petrus tertio Christum negavit, juxta Christi vaticinium: *Antequam gallus cantet, ter me negabis.*

^d *De nocte vigilat spiritus meus ad te, Deus.* Juxta Septuaginta interpretes: *Ἐκ νυκτὸς ὀρπιζέτω τὸ πνεῦμά μου πρὸς σέ, ὁ Θεός.* Quod idem sonat.

^e *Largent noctes.* Id est, protrahuntur. In cod. Vind. legitur, *largæ sunt noctes.*

^f *Declinantis est terminus noctis.* Quia gallicinium succedit primæ noctis inclinationi, ut ex Macrobio notatum est.

^g *A sexta.* Id est, a meridie.

^h *Propter noctem.* Id est, ad noctem.

ⁱ *Octavum. Kal. Octobris.* Eodem die statuit æquinoctium autumnale S. Isidorus lib. de Natura Rerum, cap. 8, et lib. v Origin., cap. 34.

A proluxa nocte somni gravitas finiatur. Nam in vernali vel in æstatis tempore, hoc est, a Pascha usque ad octavum Kal. Octobris, quod est æquinoctium hiemale, propter rationem brevium noctium i a pullorum cantu Nocturni a fratribus inchoatur: et expleto psalmodum numero mox ei Matutinos subjungant, et secundum psalmodum suorum numerum finiant. Et ideo in brevibus ipsis noctibus post pullorum cantum Nocturnos constituimus inchoari, et cum Matutinis conjungi, ut non se recollocantes post nocturnos ingravescant fratres, et suavi matutino somno oppressi non solum perdant Matutinos, sed etiam Primam jam tarde dicere confundantur. Et ideo post pullos Nocturnos cum Matutinis diximus jungi, ut digesti jam a somno prolixo fratres utrumque opus sobrie compleant, et jam reddito Matutino divino debito securi fratres usque Primam jam, qui volent, repaudent, ut his horis somni omnem gravitudinem deponentes bene digesti post Primam jam leves laborare incipiant, monstrante nobis de ^k S. Heleno scriptura cum dicit: *Consuevit enim factis matutinis repaudent.* ^l Ergo ne ante pullorum cantum cum in brevibus noctibus coacti fuerint fratres surgere adhuc crudi ab inchoato somno, cum in ipso impetu venarum sanguis et humor per venas bullescit, et inarmonia gravedinis succussati somni discoquunt membra escam quam susceperant, in ipso adhuc incocti occisi incendio, non suscitati, sed potius occisi, cum coacti fuerint fratres surgere gravi adhuc capite et indigesto rupti effugent sancti Spiritus charismata. Et cum amaricatur carni eorum (quæ quamvis milites Deo, tamen in hac vita interim quaerit quæ sua sunt, etsi non in omnibus aliquantis) amarum videatur esse pro Deo quod dulce est; ut

ⁱ *A pullorum cantu.* Id est, circa horam nonam noctis, ut digesti surgant fratres ratione cœnæ. Et hic Magister declarat hæc verba S. Benedicti: *« A Pascha usque ad supra dictas Kalendas Octobris sic temperetur hora vigiliarum agenda. »* Nam si reflecti hora nona in hieme fratres surgunt tantum hora octava noctis, sane sero reflecti in æstate per eandem digestionem tardius surgere debent ad vigiliis.

^k *De S. Heleno.* Fuit hic S. Helenus Heliopoleos episcopus, tempore Commodi imperatoris: de eo agitur in Actis S. Eugenix, in quibus non eadem quæ profert Magister, forte meliore usus exemplari, sed hæc verba, quæ haud discrepant: *« Perfectis igitur matutinis laudibus paululum succussati somni discoquunt membra escam quam sumpserant in ipso adhuc incocti cibi incendio: non suscitati, sed potius occisi gravi adhuc capite et indigesto rupti effugent S. Spiritus charismata.* Sensus est, ut non incipiantur. Nocturni ante pullorum cantum, quia tunc fratres surgere coacti indigesti et crudi, bulliente adhuc in venis sanguine, non poterunt percipere S. Spiritus charismata.

^l *Ergo ne ante pullorum cantum.* Locus corruptus, ita, ut mihi videtur, restituendus: *Ergo non ante pullorum cantum, ne, cum in noctibus brevibus coacti fuerint surgere adhuc crudi ab inchoato somno (cum in ipso impetu venarum sanguis et humor per venas bullescit, et inarmonia gravedinis succussati somni discoquunt membra escam quam sumpserant in ipso adhuc incocti cibi incendio): non suscitati, sed potius occisi gravi adhuc capite et indigesto rupti effugent S. Spiritus charismata.* Sensus est, ut non incipiantur. Nocturni ante pullorum cantum, quia tunc fratres surgere coacti indigesti et crudi, bulliente adhuc in venis sanguine, non poterunt percipere S. Spiritus charismata.

non ex integro animo amet Deum frater in psalmis, quando per somnum cupit satisfieri carni. Nam sicut luna in circulo minorata deputati nocti minus luminis complet officium, cum tarde surgit orientis exortu, tarde cursu suo in diem inreeditur occasura, sic et brevitatem noctium temperata cum die propter fragilitatem carnis humanæ cogit divina in psalmis abbreviari, et jungi cum nocte diei officia. Ergo psalmi nocturni hiemis tempore, hoc est, ab æquinoctio hiemali usque ad æquinoctium vernale, id est, ab octavo Kal. Octobris usque octavo Kal. Aprilis, sed melius usque ubi fuerit Pascha, quia noctes majores sunt, ^b dici debent antiphonæ currente semper psalterio, et responsoria tria, ut fiant ^c sexdecim impositiones in Nocturnis, quam octavo Matutinorum impositiones similiter viginti quatuor vicibus secundum viginti quatuor seniorum imitationem genua nostra in nocte Deo flectantur ^d cum laudibus. Nam in noctibus majoribus ideo plus psalli debent, ut sicut nobis Deus ad repausationem prolixum spatium junxit in nocte, et nos ei per agendas gratias jungamur in laudem. Tempore vero æstatis, hoc est, a Pascha usque octavo Kal. Octobris ^e octo dicantur antiphonæ, currente, ut supra diximus, semper psalterio, et tria responsoria extra lectiones et versum, et ^f rogos Dei: ut tam istæ duodecim impositiones Nocturnæ quam simul conjunctæ, octo Matutinorum impositiones viginti vices cogat parvæ noctis ratio Deo genua incurvare. Quia somnus, cum brevis est, dulcis videtur esse carni, cum corpus hominis prolixo fatigatum labore diei minori requie brevi quiescit in nocte. Ergo æstatis tempore, sicut supra designavimus, quia minores sunt noctes, novem dicantur antiphonæ, et tria responsoria, ut fiant duodecim impositiones secundum nomina duo-

A decim ^g apostolorum cantici inchoati et finiti; mox eis Matutini subjungantur propter brevitatem noctium. Sed hoc semper tam in hieme quam in æstate, tam in die quam in nocte seu in vigiliis cum psallitur, caveatur, ne psalmi aliquando combinentur, quod non licet, sed singulos debere definiiri cum Gloria: ut nec orationes inter ipsos agenda perdantur, nec Glorias eorum laudi Dei videamur subducere, cum compendiosa negligentia cogimur in se psalmos inserere ^b constituit et finem. Quod si aliqua necessitas omnes psallentes perurgeat, non combinent, sed contnent; tamen cum Gloriis suis subsequantur: et ut citius compleant, et psal-morum numeris non minoretur. Ergo ideo aut singulos aut ternos diximus debere dici: quia sicut ^B unitas in Trinitate, et Trinitas in unitate agnoscitur; ita aut singulos, aut pro necessitate ternos credamus tamen cum Gloriis suis dici debere. Nam combinari ex toto non licet: quia non plus, neque minus ab unitate et trinitate quod defuerit, Christianum decet. Et tunc perfectam fidem habemus, si Trinitatem perfectam æqualiter in unitate, et unitatem in Trinitate sentimus. Nam si aliqua gravis necessitas quavis hora psallentes perurgeat, dicendum omnium psal-morum singula capita cum una Gloria compleant; et sic exeant oratorio, ut quavis necessitate tamen opus Dei non videatur prætermitti.

§ VII. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 8).

ⁱ In psallendi officio ista discretio erit. Dato namque legitimis temporibus signo ad orationes canonicas ⁱ festinabunt fratres cum properatione, omnes ad chorum occurrant, nullique ante expletum officium licebit egredi, præter eum quem necessitas naturæ compulerit. Recitantibus autem monachis post

^a Luna in circulo minorata. Cum nempe in æstate describit minorem circulum super nostrum horizontem.

^b Dici debent antiphonæ. Hic deest aliquid; ut in Regula ms. ubi lacuna est post *trō antiphonæ*, quæ supplenda vocabulo, *tredecim*: quia in Nocturnis hiemis statuit sexdecim impositiones currente psalterio: et perfectus erit hic numerus, si tribus responsoriis addantur tredecim antiphonæ.

^c Sexdecim impositiones. In Regula ms. post hæc verba sequitur: *Secundum numerum prophetarum extra lectiones, versum, et rogos [Leg. rogos] Dei, ut tam istæ sexdecim impositiones.* Quæ hic supplenda sunt ad castigationem hujus corruptissimi loci: et postea sequitur, *in nocturnis, quam, etc.* Et sensus est, ut in nocturnis sint sexdecim impositiones juxta numerum sexdecim prophetarum quatuor majorum et duodecim minorum: quibus si addantur octo impositiones Matutinorum, juxta numerum quatuor et viginti seniorum in Apocalypsi, fient quatuor et viginti genuflexiones. Impositiones autem sunt modulationes, pronuntiationes, recitationes. Imponere modulari, canere, recitare, ut imponere psalmum, imponere lectionem, capitulum. Cassianus dixit præbere psalmum: sed de his infra.

^d Cum laudibus. Id est, cum alleluia, ut infra dicitur.

^e Octo dicantur antiphonæ. Ita in Regula ms. cod. Corb.; lege tamen, *novem*, non *octo*, ut paulo post habetur: *Quia minores sunt noctes, novem dicantur*

antiphonæ. Quod autem hæc lectio prævaleat, patet ex cap. 44 ejusdem Regulæ, ubi hic locus clarius distinguitur: « In æstate vero a Pascha usque æquinoctium hiemale, quod est octavo Kal. Octobris, post versum apertionis et responsum abbatis dici debent antiphonæ sex sine alleluia, deinde tres antiphonæ cum alleluia, currente psalterio, ut supra diximus, deinde aliud responsum cum alleluia, ut fiant duodecim impositiones. »

^f Et rogos Dei. Rogus a rogando est precatio Litanæ, Kyrie eleison. Idem Magister, cap. 35 Regulæ ms., *post ipsam rogos Dei*; cap. 36: *post hoc et rogos Dei*; cap. 37: *rogus Dei, et versus clusorie*; cap. 40: *et versus et rogos Dei.*

^g Apostolorum cantici inchoati. Post *trō apostolorum*, desunt nonnulla sic supplenda ex Regula ms.: *Qui nocturni, ut supra diximus, in ipso æstatis tempore a pullorum cantu inchoati et finiti.*

^b Constituit et finem. Locus mutilus, lege, ut in cod. Corb.: *Quia omni psalmo, cui initium propheta imposuit, constituit et finem.*

ⁱ In psallendi officio, etc. Hæc habentur in regula S. Isidori excusa, cap. 6, ubi sic legitur: *In psallendis autem officiis.*

^j Festinabunt. Lege, ut in regula excusa, *festina*, in qua omittitur *trō fratres*. Hæc lectio confirmatur ex eodem S. Isidoro, lib. 11 de Officiis Ecclesiasticis, cap. 15: « Conveniunt autem omnes frequenter nocte ac die dato signo, festina cum properatione ad orationem solemnium horarum. »

consummationem singulorum psalmorum prostrati omnes humo, pariter, celeriterque surgentes psalmos sequentes incipient: eodemque modo per singula officia faciunt. Quando celebrantur psalmorum spiritualia sacramenta, refugiat monachus risus vel fabulas; sed hoc meditetur corde, quod psallitur ore. Tertia, Sexta et Nona tres psalmi dicendi sunt, responsorium unum, ^a lectiones ex utroque testamento duæ: dehinc ^b laus, hymnus atque oratio. In Vespertinis vero officiis primo ^c Lucernarium, deinde psalmi tres, responsorium unum, et ^d laudes, hymnus, oratioque dicenda est. Post vesperum autem congregatis fratribus oportet vel aliquid meditari, vel de quibusdam divinæ lectionis quæstionibus disputare, conferendo pie atque salubriter, tantumque meditando disputandoque commorari, quoadusque tempus Completorii possit concurrere. Ante somnum autem, sicut mos est, peracto Com-

pletorio, valedictis invicem fratribus, cum omni cautela et silentio quiescendum, usquequo ad vigiliam consurgatur. In quotidianis vero vigiliarum officiis primum tres psalmi canonici recitandi sunt, deinde tres ^e missæ psalmorum, ^f quarta vero canticorum, ^g quinta matutinorum officiorum. In Dominicis diebus, vel festivitibus martyrum solemnitate causa singulæ superaddantur missæ. ^h Verum in vigiliis recitandi aderit usus, in Matutinis psallendi canendique consuetudo, ⁱ utroque modo servorum Dei mentes diversitatis oblectamento exerceantur, et ad laudem Dei sine fastidio ardentius excitentur. Post vigiliam autem ^j usque ad Matutinum reficiendum est. Post Matutinum autem operandum aliquid attendendum. Lectiones autem ex Veteri et Novo Testamento tempore officii quotidianis diebus recitentur. ^k Sabbati vero die atque Dominico ex Novo tantum Testamento pronuntientur. Monachus au-

^a *Lectiones ex utroque testamento.* In Regula excusa ita legitur et distinguitur: *Lectiones ex Veteri Novoque Testamento, duæ deinde Laudes.*

^b *Laus.* In Reg. exc. *Laudes, rectius, id est, Alleluia.*

^c *Lucernarium.* Nota hic lucernarium distingui ab officio vespertino. Sed de hac re infra.

^d *Laudes.* Laudes sunt Alleluia, ut planum est ex S. Isidoro, lib. 1 de Officiis Eccl., cap. 3: «Laudes, hoc est, Alleluia canere, antiquorum est Hebræorum.»

^e *Missæ tres psalmorum.* Missæ sunt collectæ seu orationes, quæ olim dicebantur ad finem psalmorum. Ita collectam appellat Cassianus, lib. 11 de Nocturnis Orationibus, cap. 7: «Qui necdum bene finito psalmo in orationem procumbere festinamus ad celebritatem missæ quantocius properantes.» Ita enim legendum et antiqua lectio est retinenda, pro qua nonnulli supposuerunt: *celeritatem missæ*, per missam finem intelligentes. Sed absurda prorsus loquendi formula. Dicimus enim properare ad finem, non ad celeritatem finis. Nec est quod celeritatem interpretentur accelerationem: nam æque absurdum est dicere properare ad accelerationem finis. Sit ergo missa collecta seu oratio, quæ profecto celebratur cum solemniter a sacerdote profertur. Sciendum est enim olim a monachis Ægypti usitatum fuisse ad finem cuiusque psalmi in orationem procumbere, quæ breviter expedita sacerdos collectam diceret, quæ hic *missa* appellatur. Hæc plana sunt ex Cassiano capite citato. «Has igitur prædictas orationes hoc modo incipiunt atque consummant, ut finito psalmo non statim in incurvationem genuum corruant, quemadmodum facimus in hac regione nonnulli, qui necdum bene finito psalmo in orationem procumbere festinamus ad celebritatem missæ quantocius properantes, etc.» Et paulo post:

«Cum autem is, qui orationem collecturus est e terra surrexerit, omnes pariter eriguntur, ita ut nullus nec antequam inclinetur ille, genuflectere, ne cum e terra surrexerit, remorari præsumat: ne non tam secutus fuisse illius conclusionem, quam celebrasse credatur.» Et nota, *celebrasse conclusionem, non celerasse.* Et cap. 10: «Ac præcipue cum consummatur oratio, in qua nec sputum emititur.» Sed fuit diversus huiusmodi missarum seu collectarum recitandarum usus. Nam S. Isidorus hoc loco statuit, ut post psalmos recitentur. Aliter Tetradius, cap. 20 suæ Regulæ, hoc modo: «Vigilias [*Leg.*, ad vigilias] a mense Octobri usque ad Pascha duos nocturnos faciant, et tres missas: ab una missa legat frater.» Et art. seq.: «Omni Dominica sex missas facite: prima missa semper resurrectio legatur:

dum resurrectio legitur, nullus sedeat. Perfectis missis, dicite Matutinos directaneo.» Per resurrectionem intelligitur Evangelium, quod ita appellatur, quod die Dominica, quæ in memoriam resurrectionis Christi celebratur, legeretur in Nocturnis; vel quia certe tantum in vigiliis nocturnis diei Dominicæ legebatur Evangelium de Christi resurrectione ob eandem rationem. Post psalmos igitur et lectiones die Dominica juxta Tetradium dicitur una missa, seu collecta, quam excipit Evangelium, sequuntur cæteræ missæ, tandem Matutini. In diebus Dominicis et festis numerus missarum augebatur ob solemnitatem. Ita statuit S. Isidorus hoc capite: «Dominicis vero diebus et festivitibus martyrum solemnitate causa singulæ superaddendæ sunt missæ.» Et S. Fructuosus archiepiscopus Bracarenensis, cap. 2 suæ Regulæ ms.: «Sabbatorum vero et Dominicarum nocturnis curriculum seno missarum superadjecto officio senis etiam missis vigiliæ cum senis responsoriis celebrantur, ut resurrectionis Dominicæ solemnitas ampliori officiorum psalmodia magis honoretur.» Unde Tetradius loco citato, vigilias Dominicæ cum sex missis præcipit celebrandas, qui reliquorum dierum nocturnis tres tantum missas assignat.

^f *Quarta Canticorum.* Dicenda ad finem Canticorum.

^g *Quinta Matutinorum.* Dicenda ad finem Matutinorum.

^h *Verum in vigiliis recitandi usus.* Vult vigilias nocturnas tantum recitari, Matutinos vero cani. In Regula excusa legitur: «Verum in vigiliis recitandis aderit usque in matutinis psallendi canendique consuetudo.» Hæc corrupta sunt, nec sequentibus coherent, quæ diversitatis oblectamentum proponunt.

ⁱ *Utroque modo. Lege, ut utroque modo.*

^j *Usque ad Matutinum reficiendum est.* Recta lectio in Regula excusa legitur, *requiescendum est*: sed vocabulum mutatum ab iis qui nesciebant quid sit *reficere*. Nam reficere hoc loco est pausare, requiescere, seu mavis, corpus somno reficere, id est, instaurare. Cassianus lib. 11 de Diurnis Or., cap. 8: «Ut post exorbias totius noctis duabus ferme horis reficientes corpora sua, nequaquam per totum diei spatium somni torpore marcescant.» Hinc refectio, eodem capite: «Requie brevis hujas temporis pro totius noctis refectioe contenti.» Et cap. 4 ejusdem libri: «Reliquas horas (noctis) refectioi corporum deputatas a majoribus nostris invenimus.»

^k *Sabbati vero die, etc.* Cass. lib. 11 de Nocturn. Orat., cap. 2: «In die vero sabbati et Dominico (lectiones) recitent de Novo Testamento, id est,

tem corporis sanitate consistens si vigiliis vel quotidianis officiis defuerit, perdat communionem.

§ VIII. — Ex REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 29).

^a Ad vigiliis dum lectio legitur, aut ^b de sparto aut de canabe aut aliud hujusmodi manibus operamini, ut non somnus obrepat. Si vero Dominicus, aut festi sunt dies, cui somnus venerit, aliis sedentibus, jubeatur stare, ut possit a se somni marcorem depellere: ne in opere Dei tepidus inveniat, aut negligens.

§ IX. — Ex REGULA SANCTI COLUMBANI (cap. 7).

^c De synaxi vero, id est, cursu psalmodum et ^d orationum modo canonico quedam sunt distinguenda;

unam de Apostolo, vel Actibus apostolorum, et aliam de Evangelistis.

^a Ad vigiliis. Ex S. Cæsario Arelatensi in regula Sanctimonialium, cap. 13: « In vigiliis ut nemo per otium somno gravetur, ea opera fiat, quæ mentem non retrahat a lectionis auditu. Si qua gravatur somno, aliis sedentibus, jubeatur stare, ut possit a se somni marcorem repellere: ne in opere Dei tepida inveniat, aut negligens. » Sed hunc locum S. Cæsarii fuisse corruptum certum est; qui ex hoc S. Aureliani loco castigandus est, his verbis: *Si vero Dominicus aut festi dies sunt*, sancto Cæsario restitutus, hoc modo: *Si vero Dominicus aut festi dies sunt, quæ gravatur somno*, etc. Nam statuunt hi patres protestis diebus, dum lectiones leguntur, laborandum esse, si somnus obrepat: festis vero standum; quia illis diebus operari servilia, haud licitum est.

^b De sparto. Spartum est funis, restis, Hesychio, Suida: et aliis, *παρά τὸ σπείρω τὸ εἰδίσσω*, inquit auctor veteris etymologici, a *σπείρω*, id est, implico, involvo, torqueo. Glossæ Cyrilli: *σπάρτος, restis*. Idem quod *πλεχτά*, id est, restis, in Vitis Patrum. Est etiam spartum herba Hispanica rusticorum stratis, calcamentis, sportellis, funibus navium conficiendis idonea. Nascitur in regione Carthaginensi, quæ est Hispania citerior. Non tota regio profert, sed pars quædam ob id sterilis, quia nihil aliud parit, docent Plinius lib. XIX, cap. 2; et Varro apud Agellium, lib. XVII, cap. 3. Illius usus diu Græcis ignotus fuit, etsi Homerus illius mentionem faciat Iliad. II:

... νεῶν καὶ σπάρτα λείονται.

Id est, sparta navium dissoluta sunt. Nam sparta hoc loco sunt geniste, ut vult Plinius lib. XXIV, cap. 9, vel sativa quædam, ut canabe, vel stupa suendis olim navibus apta, ut vult Agellius capite citato. Hæc herba est animalibus noxia, ut scribit Plinius lib. XIX, cap. 2.

^c De synaxi vero. Hæc habentur in Reg. ms. S. Columbani cod. Flor. et in editione Parisiensi, quæ sumpta fertur ex monasterio Bobiensi fundato a S. Columbano, cum in Italia exsularet. Non exstant tamen in editione Insulæ, ubi Regula S. Columbani typis mandata est cura Melchioris Haiminsfeldii Goldasti ex bibliotheca monasterii S. Galli. Quod sane miror. Hoc autem caput multis tricis involutum est ob exemplariorum depravationem, quas tamen evolvere pro virili conabor.

^d Orationum modo canonico. Modus hoc loco est numerus.

^e Apud seniores nostros. Ita in Reg. ms. cod. Flor. In editione Parisiensi: *Cum senioribus nostris*. Sed prior lectio præstat. Intelligit seniores amplissimi et celeberrimi illius cœnobii Bencor in Hibernia siti. Nam illius monachus S. Columbanus fuit, ut scribunt Jonas in ejus Vita, et S. Bernardus in Vita S. Malachie. Fuit etiam aliud monasterium nomine

quia varie a diversis memoriæ de eo traditum est, ideo juxta vitæ qualitatem ac temporum successionem varie a me quoque litteris insinuetur. Non enim uniformis esse debet pro reciproca temporum alternatione. Longior enim per longas noctes breviorque per breves esse convenit. Inde et ^e apud seniores nostros ^f ab octavo Kal. Jul. ^g cum noctis augmentum ^h sensim incipit crescere cum choris brevissimi modi ⁱ in nocte sabbati sive Dominicæ ^j usque ad initium hiemis, id est Kal. Novemb., in quibus xxv canunt antiphonas ^k psalmodum ejusdem numeri, ^l qui semper tres loco duobus succedunt ^m psallites: ita ut totius psalterii inter duas supra dictas noctes

Bancor, seu Bancornaburg in Anglia, in regione Britonum, qui pulsus ab Anglis in penitioris insulæ partes se receperat, religione et monachorum multitudine clarum, ut testatur Beda lib. II Hist. Angl., cap. 2. Quod ideo notavi, quia nonnulli hæc duo monasteria confundunt, cum tamen alterum sit in Hibernia, alterum in Britannia majore.

^f Ab octavo Kal. Julii. Ita in omnibus codicibus.

^g Cum noctis augmentum. Ita in Regula ms. cod. Flor. In editione Parisiensi legitur: *Cum noctis augmento*; recte.

^h Sensim incipit crescere cum choris brevissimi modi. Ita in Reg. cod. Flor.; rectius tamen in editione Parisiensi. *Sensim incipit crescere cursus a duodecim choris brevissimi modi*. Horum autem omnium sensus est: Cum noctis augmento sensim incipit crescere cursus officii divini, qui antea brevissimus erat. Quomodo autem sit paulatim augendus, non dicit: quia a Kalendis Novembris assignat tantum numerum antiphonarum et psalmodum recitandorum tota hieme in noctibus sabbati et Dominicæ.

ⁱ In nocte sabbati sive Dominicæ. Hoc loco particula, *sive*, non est disjunctiva, sed copulativa, ut infra eodem cap.: *Ad mediumque noctis sive pullorum cantum*. Solemnes autem facit vigiliis sabbati, quia olim apud multos sabbatum solenne erat perinde ac Dominica, ut infra dicitur.

^j Usque ad initium hiemis. Hiems hoc loco paulo latius sumitur. Nam incipit tantum in solstitio brumali.

^k Psalmodum ejusdem numeri. In editione Parisiensi additur *τὸ duplicis*, sed puto legendum, *triplicis*.

^l Qui semper tres loco duobus succedunt. Ita in Reg. ms. cod. in editione Parisiensi: *Qui semper tertio loco succedunt*. Flor.

^m Psallites. Ita in Reg. cod. Flor. male. In editione Parisiensi, legitur *psaltis*; recte. Potest etiam legi *psallitis*, pro *psaltis*. Totum ergo hunc locum ita legendum arbitror: *In quibus viginti quinque canunt antiphonas psalmodum ejusdem numeri triplicis, qui semper tres succedunt psaltis*. Sensus est, ut cantantur quinque et viginti antiphonæ cum psalmis quinque et septuaginta, qui numerus ex quinque et viginti triplicatis exurgit; et singulis psalmodum ternionibus una interseratur antiphona: sicque quinque et viginti antiphonæ sufficient huic psalmodum numero. Quod autem hic debeat psalli numerus psalmodum in istis vigiliis, patet ex sequentibus: *Ita ut* (inquit) *totum psalterium inter duas supra dictas noctes numero cantent duodecim choris*. Id est, media pars psalterii in nocte Dominicæ, altera in nocte sabbati cantetur: et sic unaquæque nox habeat quinque et septuaginta psalmos, ut infra declarat: *Pluribus (ut jam dixi) nocti Dominicæ et sabbati deputatis, in quibus sub uno cursu LXXV singillatim cantantur*.

numerum ^a cantent XII choris ^b cæteras temperant. A stea pro pace regum, novissime pro inimicis, ne illis Deus statuatur in peccatum, quod persequuntur nos et detrahunt nobis : quia nesciunt quid faciunt. ^k Ad initium vero noctis duodecim psalmi, ^l ad medium noctis duodecim simul psalluntur. Ad matutinum vero bis deni, bisque hini per tempora brevium, ut dictum est, noctium sunt dispositi, pluribus (jam dixi) semper nocte Dominica sabbati vigiliæ deputatis, in quibus ^m sub uno versu LXXV singillatim cantantur. Hæc juxta communem dicta synaxim. Cæterum vero, ut dixi, orandi traditio, ut possibilitas ad hoc destinati sine fastidio voti prævaleat, ⁿ sive perfectio possibilitatis permittat, vel capacitas mentis illius cum necessitate consideratione, vel vitæ qualitas possit admittere, quantum unuscujusque fervor exegerit, si liber ac solus sit, aut eruditionis ejus quantitas postulaverit, aut status otium, aut magnitudo studii, aut operum qualitas, aut ætatis diversitas permiserit. Ita varie unius rei perfectio æstimanda est, ^o quia cum labore adorationis partitur. Et ideo, licet longitudo standi aut cantandi sit varia, unius tamen perfectionis erit æqualitas orandi, in corde et mente jugis intentio.

^a *Cantent XII choris.* In monasterio S. Columbani erat laus perpetua, id est, perpetuo die et nocte in oratorio Dei laudes canebantur a diversis monachorum choris sibi succedentibus. Notandum tamen est hos duodecim choros in diversis oratoriis officium divinum celebrare solitos. Nam tam prolixum officium non potuisset persolveri integro die a duodecim choris sibi in eodem oratorio succedentibus. Puto igitur plura olim fuisse oratoria in monasterio. S. Columbani, in quibus tres vel quatuor ex his duodecim choris sibi in Dei laudibus celebrandis succederent. Fuit etiam olim hæc laus perennis in cœnobio Agaunensi, ut planum est ex Eucherio episcopo in Vita S. Mauricii, cap. 13, et in cathedrali ecclesia Misnensi, ut clarum est ex Hieronymo Emsero in Vita S. Bennonis ejusdem urbis episcopi.

^b *Cæteras noctes.* A supra dictis noctibus Dominicæ et sabbati.

^c *Ver. Lege : Per ver.* Ita in Reg. ms. cod. Flor. et editione Parisiensi.

^d *Per singulas hebdomadas terni semper decedunt.* Id est, ex illis psalmis quinque et septuaginta, qui bieme in noctibus sabbati et Dominicæ dicuntur, tempore veris singulis hebdomadibus tres psalmi deducantur et subtrahantur, ut remaneant sex et triginta dicendi in sanctis noctibus sabbati et Dominicæ, in ipso solstitio æstivo primo die, quo incidunt.

^e *In sanctis noctibus.* Ita in Reg. ms. cod. Fl. editio Parisiensis habet : *In singulis noctibus*, minus recte. Nam hoc loco, quid dicendum sit in noctibus Dominicæ et sabbati, quæ S. Columbano solemnes sunt, ordinatur.

^f *Id est quotidiani hiemales xxv psalmi cursus.* Primo *τὸ cursus*, transpositum esse videtur, et legendum, *quotidiani cursus*. Secundo legendum, *triginta sex*, ut in editione Parisiensi, quam lectionem germanam esse existimo. Quia cum ab octavo Kal. aprilis, usque ad octavum Kal. Julii, quibus vernum tempus circumscribitur, tredecim connumerentur hebdomadæ, si ex singulis hebdomadis, ut divinus, deducantur tres psalmi, triginta sex remanebunt. Suadet etiam numerus duodecim antiphonarum. Nam si per singulas antiphonas tres psalmi continendi sunt, duodecim antiphonarum numero absolventur. Hi autem psalmi dicuntur hiemales quotidiani cursus,

quod in ejus monasterio quotidie dicerentur hiemis tempore in nocturnis officiis. ^g *xxiv autem*, etc. Ita Reposui, ut in editione Parisiensi : cum in nostra Concordia legeretur, *aut*. Statuitur hoc loco quot debeant dici psalmi in vigiliis nocturnis quotidie, exceptis Dominicæ et sabbato, tempore veris, æstatis atque autumnii. ^h *Crescit et decrescit.* Nempe divini officii synaxis cum ipsis noctibus. ⁱ *Per diurnas horas.* Intelligit primam, tertiam, sextam, nonam, vesperam. ^j *Cum versiculorum augmento.* Sunt hi versiculi, qui dicuntur ante collectam ab iis qui retinent usum antiquorum breviorum ordinis; et preces vulgo appellantur, quorum consuetudo manat ex hac institutione S. Columbani; quia olim in multis monasteriis utraque regula S. Benedicti et S. Columbani observabatur. Harum precum multus est usus apud Græcos, quæ dicuntur *εὐχημα*, id est pacifica. Atque etiam *συναπτη*, id est, connexio, estque duplex, altera major, altera minor, ut planum est ex Liturgia Præsantificatorum. ^k *Ad initium noctis.* Quod respondet Completorio. ^l *Ad medium noctis duodecim.* Hic locus intelligendus est de synaxi nocturna Dominicæ et sabbati. Quibus duodecim psalmis si adjungas quatuor et viginti psalmos matutinos, fient sex et triginta psalmi recitandi in brevibus noctibus Dominicæ et sabbati, ut supra diximus; unde subjungit : *Per tempora brevium, ut diximus, noctium.* Quæ verba superiorem nostram explicationem confirmant. Præterea notandum est officium nocturnum seu vigiliis nocturnas constitui a S. Columbano ex medio noctis et matutino. ^m *Sub uno versu.* Lege : *Sub uno cursu*, ut in Reg. ms. cod. Flor. et editione Parisiensi, quia illis sacris noctibus Dominicæ et sabbati propter officii prolixitatem synaxes mediæ noctis et matutinos nullo temporis intervallo distinguuntur. ⁿ *Sive.* Reg. ms. cod. Flor. addit : *Sua, hoc modo, sive suæ perfectio possibilitatis.* ^o *Quia cum labore adorationis partitur.* Lege, ut in editione Parisiensi : *Quia cum labore ac loco adorationis vices partitur.*

Sunt autem quidam catholici, quibus idem est canonicus duodenarius psalmodiarum numerus sive per breves sive per longas noctes, sed per quaternas in nocte vices hunc ^a canonem reddunt, ad initium scilicet noctis, ad mediumque noctis, ^b sive pullorum quoque cantum ac matutinum. Cursus sicut in hieme parvus esse videtur, ita æstate satis laboriosus, et gravis invenitur, dum crebris in noctis brevitate expeditionibus non tam lassitudinem facit quam fatigationem. Noctibus vero reverentissimis Dominicæ et sabbati ad matutinum ter idem volvitur numerus, id est, ter denis et sex psalmis. Quorum pluralitas ^c ad sanctam conversationem ^d hunc numerum canonicum multis ^e dulci

^a Canonem. More Græcorum dixit, qui cursum divini officii *canonem* appellant, de qua voce infra.

^b Sive pullorum quoque cantum. Particula *sive* hoc loco sumitur copulative, ut supra observatum est: deest tamen in editione Parisiensi. Pullorum cantus est gallicinium, quam noctis partem inter officii divini synaxes recenset Anonymus in expositione psalmi cxix.

^c Ad sanctam conversationem. In cod. Parisiensi: *Ac sancta conversatio*.

^d Hunc numerum, etc. *Legē: Hoc numero canonico*, ut in editione Parisiensi.

^e Dulci. *Legē, dulcem*, ut in Parisiensi editione.

^f Mille abbates. Abbates isti erant instar præpositorum seu decanorum qui plures habebant sub se monachos, quibus omnibus præerat unus archi-

A indixit suavitatem tanquam et reliquam disciplinam: sub quorum nimirum regula nullus invenitur lassus, et cum tanta pluralitas monachorum sit, ita ut f mille abbates sub uno archimandrita esse referantur, nulla ibi ^g a conditione cœnobii inter duos monachos rixa fuisse fertur visa: quod nisi ibi Dei esset habitatio dicentis: *Ego in eis habitabo, et inter illos ambulabo: et ipsi erunt mihi populus* (II Cor. vi; Lev. xxvi), esse non posse manifestum est; merito itaque creverunt, et quotidie, Deo gratias, crescent in quorum medio Deus habitat, quorum meritis mercamur salvari.

mandrita. Notanda sane in eodem cœnobio monachorum quantitas, quæ saltem erat undecim millium, cum credendum sit sub singulis abbatibus seu decanis, qui mille erant, saltem decem fuisse monachos; quid si quadraginta sub uno præposito, ut Pachomiani, erant? Hoc monasterium non erat Bancorense in Hibernia cujus erat monachus S. Columbanus, nam de illo, tanquam de extraneo, loquitur. Nec aliquod erat ex monasteriis Ægypti: nam vix mihi persuadere possum ætate S. Columbani, fuisse in Ægypto tam amplum monasterium. Credibile est hujusmodi monasterium etiam fuisse in Hibernia, cum de eo tanquam de sibi apprime noto loquatur sanctus Columbanus.

^g A conditione. Præpositionem, *a*, supplevi ex Reg. ms. cod. Flor. et editione Parisiensi.

APPENDICES AD CAPUT XXIII.

MONITUM H. MENARDI.

(In codice ms. Concordiæ desunt hic septem capita Regulæ sancti Benedicti, a nono usque ad decimum sextum. Omisit illa auctor noster quia nihil habebat ex antiquis Patribus quod posset cum his capitulis conferre. Magister quidem in sua Regula fuse et enucleate satis officia divina ordinavit, sed in sua ordinatione ita a sancto Benedicto dissidet, ut jure merito auctor noster illam prætermiserit. Nos vero, ne quid ex Regula sancti Benedicti in hoc libro deesse videretur, ea quæ ab auctore nostro prætermissa fuerant appendicis nomine transcripsimus a Smaragdo emendicata, tum quia antiquus scriptor est, tum quia textus Regulæ quem profert maxime convenit cum hoc ms. codice Concordiæ.)

APPENDIX PRIMA. — ^a *Quanti psalmi dicendi sunt in noctibus.*

(Ex Regula sancti Benedicti, cap. 9.)

Hiemis tempore ^b supra scripto in primis versu

^a *Quanti psalmi.* Apud S. Dunstanum legitur: *Quanti et quot.* Sed non videtur necessarium addere: *Et quot.* Quia τὸ *quanti*, idem est ac, *quot*, ut supra notatum est.

^b *Supra scripto.* Ita apud Smaragdum, quæ tamen verba non exstant apud S. Dunstanum, nec in vulgatis editionibus, quemadmodum nec in aliis cod. nostris mss. Referuntur ad illa verba: *hiemis tempore*, ut videre est apud Smaragdum.

^c *Deus in adjutorium meum intende.* Hunc versiculum omnibus actionibus suis præmittentibus monachi illi Ægyptii, ut fuse docet Cassianus, collat. x, cap. 10. Walfridus Strabo de Rebus Eccl., cap. 23, ait hunc versiculum etiam præmissum fuisse ab iisdem monachis horis canonicis: quod non puto, quia Cassianus cap. citato nullam facit officii divini mentionem; et lib. II de Nocturnis Orationibus, ut lib. III de Diurnis Orat. in quibus fuse antiquorum illorum Patrum officia divina describit, nihil tale reperis. Mihi facile in animum induxerim hoc esse

præmissum, id est, ^c *Deus in adjutorium meum intende: Domine, ad adjuvandum me festina.* In secundo, ^d tertio dicendum: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.* Cui subjungendus est tertius psalmus, et ^e Gloria. Post

S. P. Benedicti inventum: cum nihil hujusmodi ante illius ætatem legatur. Porro de officio divino, ut a S. P. Benedicto ordinatum est, vide mysticam interpretationem apud Rupertum, lib. II in Regula S. Benedicti.

^d *Tertio.* Id est, ter: ita loquitur S. Benedictus, cap. 35: « Et hoc idem tertio repetatur ab omnibus. » Et cap. 38: « Et Dicatur hic versus in oratorio tertio ab omnibus. » In vulgatis legitur, *ter*.

^e *Gloria.* Hoc loco S. Benedictus versiculos, *Deus in adjutorium; Domine labia*, et psalmum tertium sub una Gloria concludit. Hunc autem hymnum quem vocant glorificationis, traditione apostolorum ad nos manasse certum est, ut docet S. Basilium, lib. de Spiritu sancto ad Amphiloichium, cap. 7: *Διὸ καὶ μετὰ τοῦ Ἰ. ὁ τὴν δοξολογίαν προσάγομεν τῷ Πατρὶ ἄλλ' οὐ τούτῳ ἡμῶν ἕξαρχεῖ, ὅτι τῶν πατρῶν ἡ παράδοσις;* id est, « quapropter glorificationis hymnum Patri simul cum Filio offerimus: sed nonne hoc nobis sufficit, quod hæc sit Patrum traditio? » Idem docet

hunc • psalmus nonagesimus quartus cum antiphona A aut certe decantandus. ^b Inde sequatur Ambrosia-

cap. 27 et 29, in quibus agit de traditionibus apostolicis, ejusdem libri. Illic hymnus multipliciter exprimebatur. Primo, *δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι ἁγίῳ*, id est *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*, ut notum est ex eodem Basilio, ejusdem lib. cap. 27. Secundo, *δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ σὺν Πνεύματι ἁγίῳ*, id est, *Gloria Patri et Filio cum Spiritu sancto*. Tertio: *Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto*, ut statuitur in conc. Toletano iv, can. 14: « In fine psalmodum non sicut a quibusdam lucisque, *gloria Patri*, sed *gloria et honor Patri*, dicatur, David propheta dicente: *Afferre Domino gloriam et honorem*. » Et in conc. Toletano iii secundæ editionis, quæ est Garsie Loaysæ, can. 14, in confessione fidei: « Quicumque non dixerit, *Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto*, anathema sit. » Ita olim cecinerunt angeli, ut notum est ex Vita S. Eugenie, quæ floruit Commo. lo imperatore: « Et angeli transeuntis hymnum Deo dicebant. Hoc solum intelligebatur, quod nomen Jesu Christi et Spiritus sancti in ipsis laudibus resonabat: *Gloria et honor Patri et Filio et Spiritui sancto, et nunc et semper et in sæcula sæculorum, Amen*. Ariani vero abutentes verbis Apostoli (Rom. xi) ad suæ hæresis patrocinium ita efferebant hymnum glorificationis: *δόξα Πατρὶ δὲ Υἱῷ εἰς τὸ Πνεῦμα ἁγίον*, id est, *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*: ut constat ex Theodoro, lib. i Hist. Eccl., cap. 24, ubi luridus ille et distorta lineamentorum compage deformis spado, Arianorum satelles et administer Leontius patriarcha Antiochenus, ut dissimularet hæresim, cum esset in synaxi, hæc ejusdem hymni verba: *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*, submisse dicebat, reliqua vero: *In sæcula sæculorum*, clare et distincte. Id etiam planum est ex S. Gregorio Turonensi, lib. vi. Hist. cap. 14, ubi Opila Arianus disputans cum dicto Gregorio Turonensi sic ait: « Quia, inquit, Gloriam non recte respondetis, nos juxta Apostolum dicimus: *Gloria Patri per Filium*. » Huic hymno additur clausula maxime a Græcis: *Νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων*, id est, *nunc et semper, et in sæcula sæculorum*. Quam videre est in Liturgia S. Joannis Chrysostomi, in Vita S. Eugenie paulo ante citata, apud Joannem Moschum, cap. 119 Prati Spiritualis, ubi additur particula *πάνθεν*, id est, *undique, πάνθεν νῦν καὶ ἀεὶ*, etc. Et apud Walfridum Strabonem mox citandum. Quidam prætermisiss primis hujus clausulæ verbis dicebant tantum, *In sæcula sæculorum*, ut apparet ex Theodoretico loco supra citato, et ex concilio Toletano iv can. 12: « In fine omnium psalmodum dicimus, *Gloria et honor Patri et Filio et Spiritu sancto in sæcula sæculorum, amen*. » Quod spectat ad hæc verba: *Sicut erat in principio*, in concilio Vasensi, anno 529 statuitur canendum post hymnum, *Gloria Patri*. « Et quia non solum in sede apostolica (inquit concilium, can. 3), sed etiam per totum Orientem, et totam Africam vel Italiam propter hæreticorum astutiam, qua Dei Filium non semper cum Patre fuisse, sed a tempore fuisse blasphemant, in omnibus clausulis post, *Gloria Patri*, etc. *Sicut erat in principio* dicitur, et nos in universis Ecclesiis nostris hoc ita dicendum esse decernimus. » Ubi puto hæc verba, *totum Orientem*, esse additicia, cum nusquam repereris, *Sicut erat in principio*, tunc apud Græcos in usu fuisse. Sed et Walfridus Strabo, capite 25, ait Græcos non dicere, *Sicut erat in principio*; sed hoc modo, *et nunc et semper, et in sæcula sæculorum amen*. Canitur autem hic glorificationis hymnus in fine singulorum psalmodum. Ritum massæ a Damaso papa vulgo fertur hortatu D. Hieronymi, ut patet ex ejus quadam epistola ad ipsum Damasum. Sed viri docti hanc epistolam non esse S. Hieronymi asserunt, quia in ea dicitur ita cani in Orientali Ecclesia: quod tamen apparet falsum ex

Cassiano qui post S. Hieronymum diu vixit in oriente, cum ait, libr. ii de Nocturn. Orat., cap. 8: « Illud etiam quod in hac provincia (Massiliensi) vidimus, ut uno cantante in clausula psalmi omnes astantes concinant cum clamore, *Gloria Patri et Filio et Spiritui sancto*, nusquam per omnem Orientem audivimus: sed cum omnium silentio ab eo qui cantat, finito psalmo orationem succedere: hac vero glorificatione Trinitatis tantummodo solere antiphonam terminari. » Ino Romani rarius hunc hymnum psalmis adhibebant, ut notum est ex Walfrido mox citando, qui vivebat tempore Ludovici Pii. Sed et varia fuit hujus hymni canendi ratio, ut ex his Walfridi verbis, cap. 25, libr. de Rebus Eccl. clarum est. « Hunc itaque hymnum nonnulli in omnibus pene psalmis, interdum incisionibus psalmodum coaptant. Responsorii vero paucioribus, ut illi qui statuta Patris Benedicti in horis sequuntur canonicis. Romani vero in psalmis rarius, in responsoriis crebrius usurpant. » Hispani in fine omnium psalmodum canebant, ut patet ex concilio Toletano iv can. 12 supra citato: atque etiam responsoriis, in letis quidem, non in tristioribus, ut statuitur can. 15 ejusdem concilii infra citando. Unde in officio defunctorum omittitur, ut decernitur prima additione capitularis Ludovici imperatoris, titulo 66 mox citando.

^a *Psalmus nonagesimus quartus*. In mss. cod. S. Germ. ma. S. Far. Vict. p. additur: *Venite, exultemus*. Post imploratum præmissis versiculis et psalmo tertio Dei auxilium hoc psalmo se mutuo fratres ad laudes Deo persolvendas excitant: ac propterea appellatur a Magistro, cap. 44 suæ Regule, *responsorium hortationis*. « Oportet, inquit, in nocturno ab abbate dici versus apertionis, Responsorium hortationis. » Appellatur et psalmus invitatorius, qui olim in officio defunctorum non dicebatur, ut notum est ex prima additione Capitul. Lud. imp. tit. 66: « Psalmus invitatorius et gloria pro defunctis non cantetur: et propter eandem causam appellatur sonus in officio Mosarabò Isidoriano: « Sonus est, *Venite exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro*.

^b *Inde sequitur Ambrosianum*. Ita hunc locum Regule exponit Walfridus Strabo, cap. 25, lib. de Rebus Ecclesiasticis: « In officiis quoque, quæ beatus Benedictus abbas omni sanctitate præcipuus ordinavit, hymni dicuntur per horas canonicas, quos Ambrosianos ipse nominans, vel illos vult intelligi, quos confecit Ambrosius, vel alios ad imitationem Ambrosianorum compositos: » recte. Dicti sunt a S. Ambrosio, ut testatur S. Isidorus, lib. i de Offic. Eccl., cap. 6: « Atque inde hymni ex ejus (Ambrosii) nomine Ambrosiani vocantur, quia ejus tempore primum in Ecclesia Mediolanensi celebrari ceperunt: cujus celebritatis devotio posthac per totius occidentis Ecclesias observatur. » Horum meminit concilium Turonense ii, can. 24, eosque probat, aliosque cantari dignos: « Licet hymnos Ambrosianos habeamus, etc. » quemadmodum et concilium Toletanum iv, can. 12, etsi non sunt de Scripturis canonicis: « Hymni humano studio ad laudem Dei atque apostolorum et Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut ii quos beatissimi doctores Hilarius et Ambrosius ediderunt, etc. » Nec his obest canon 50 concilii i Bracarenensis: « Item placuit, ut Veteris Testamenti nihil poetice compositum in Ecclesia psallatur, sicut et sancti præcipiunt canones. » Nam concilium tantum vetat Veteris Testamenti textum poetice compositum cani in ecclesia, ne per hujusmodi poesin sanctæ Scripturæ puritas et majestas adulteretur: non tamen rejicit hymnos ab orthodoxis Patribus elucubratos. De Ambrosianis consule Rupertum, lib. ii in Regulam S. Benedicti cap. 5.

num. Deinde sex psalmi; quibus dictis, dicto versu, ^a benedicat abbas, et sedentibus cunctis in scamnis legantur vicissim a fratribus in codice ^b super analogium tres lectiones, inter quas et ^c tria responsoria cantentur. Duo responsoria sine Gloria dicantur. ^d Post tertiam vero lectionem, qui cantat, dicat Gloriam. Quam dum incipit cantor dicere, mox omnes de sedilibus suis surgant ob honorem et reverentiam sanctæ Trinitatis. Codices autem legantur in vigiliis Dominicæ auctoritatis tam Veteris Testamenti quam Novi. Sed et expositiones earum, quæ ^e a nominatis et orthodoxis catholicis Patribus factæ sunt. Post has vero sex lectiones cum responsoriis suis sequantur reliqui sex psalmi cum ^f alleluia canendi. Post hos lectio Apostoli sequatur

^a *Benedicat abbas.* Ita hunc locum explicat Smaragdus: *Id est, post versum a cantante dictum dicat Abbas: precibus omnium sanctorum suorum salvet et benedicat nos Dominus, vel aliquam aliam ejusmodi benedictionem.* Hæc ergo benedictio est capitulum illud, quod modo appellatur absolutio. Postea multa addita sunt, ut oratio Dominica, petitio benedictionis a lectore, cujus mentio fit. 1. add. Capitul. Lud. Imp. tit. 67. *Ut lector stando benedictionem postulet, et tu autem Domine, in fine lectionis: cujus mentio fit eadem additione tit. 69. Deinde regula, aut Homilia quædam legatur; deinde, Tu autem, Domine, dicatur.*

^b *Super analogium.* Analogium est pulpitum, id quod supponitur libro. Ita Julius Pollux lib. 1. Onomastici. cap. 14, qui tamen ait in hac significatione non reperiri apud bonos auctores. Glossæ mss. in regulam S. Benedicti cod. S. Victoris Parisiensis: *Analogium, lectorium.* Glossæ Isidori. *Lectrum, analogium, super quo legitur.* Eædem Glossæ: *Lampium, pulpitum, analogum.* Eædem Glossæ: *Pulpitum, analogium, lectrum.* A nomine, *lectrum*, fit Gallica vox, *lutrin*, id est, analogium. Papias analogium sumit pro suggestu: *Analogium dicitur quod sermo inde prædicetur*, ex S. Isidori lib. xv Origin., cap. 4. Walfrius rerum Eccl. cap. 6: *Analogium quod in eo verbum Dei legitur et annuntietur.* Est etiam analogium manuale. Glossæ Philoxeni: *Manuale ἀναλόγιον*; quid sit Manuale, explicant Glossæ Isidori: *Manuale liber ad gerendum aptus, qui enchiridium dicitur.* Mentio fit analogii in Glossis Arabico Latinis, sed sine interpretatione. *Ἀναλογίον* autem apud Suidam est ἐν ᾧ τίθενται τὰ βιβλία, id est in quo ponuntur libri: sed est pluteus, repositorium, seu armarium librorum.

^c *Tria responsoria.* Quid sit responsorium explicat S. Isidorus lib. 1 de Offic. Eccl., cap. 8. *Responsoria, inquit, ab Italis longo ante tempore sunt reperta, et vocata hoc nomine, quod, uno canente, chorus consonando respondeat. Ante autem id solus quisque agebat: nunc unus interduo, vel tres communiter, choro in plurimis respondente.* Idem lib. vi. Etymologiarum, cap. 19: *Responsorios Itali tradiderunt. Quod carmen inde responsorios cantus vocant, quod alio desinente alter respondeat. Inter responsorios autem et antiphonas hoc differt, quod in responsoriis unus versum dicit, in antiphonis autem versibus alternant chori.*

^d *Post tertiam vero lectionem, qui cantat dicat Gloriam.* Nempe in tertio responsorio. Hunc regulæ locum respexit Walfrius Strabo, cap. 25 supra citato, cum ait hunc versum paucioribus responsoriis aptare eos, qui *statuta Patris Benedicti in horis sequuntur canonicis.* Sed fuit diversus usus: nam crebrius Romani hunc glorificationis hymnum canebant in responsoriis, ut notat idem auctor eodem capite. Ab antiquis tamen non adhibebatur, ut notat Amalarius Fortunatus lib. de Ordine Antiphonarii,

^a ex corde recitanda: et versus et ^b supplicatio Litanie, id est, Kyrie eleison. Et sic finiuntur vigiliæ nocturnæ.

APPENDIX II. — *Qualiter ætatis tempore agatur nocturna laus.*

(Ex eadem Regula, cap. 10.)

A Pascha autem usque ad Kalendas Novembris omnis, ut supra dictum est, psalmodiæ quantitas teneatur: excepto quod lectiones in codice propter brevitatem noctium minime legantur: sed pro ipsis tribus lectionibus una de Veteri Testamento memoriter legatur, quam breve responsorium subsequatur. Et reliqua omnia, ut dictum est, impleantur. Id est ⁱ ut nunquam minus a duodecim psal-

^B cap. 2: *Priscis temporibus non cantabatur Gloria post versum, sed repetebatur responsorium.* Concilium Toletanum iv, can. 15, redarguit eos, qui non adhibebant, *Gloria Patri*, responsoriis, et statuit cum hac discretionem esse canendum: *Ut in lætis sequatur Gloria, in tristioribus repetatur principium,* quod adhuc est in usu.

^e *A nominatis et orthodoxis catholicis Patribus.* In cod. mss. S. Germ. ma., Ebr. Far. et Vict. ma. scribitur: *A nominatissimis et catholicis et orthodoxis, apud S. Dunstanum et in vulgatis editionibus: A nominatissimis doctoribus, orthodoxis et catholicis patribus.* Cod. ms. Vict. p. legit: *A nominatis doctoribus et orthodoxis Patribus.*

^f *Cum alleluia canendi.* Ms. cod. S. Ebrul., *Cum albis canendi.*

^g *Ex corde recitanda.* Ex corde recitare est memoriter dicere, quod Græci vocant, ἀποστυθίζειν, ἀστυθός, id est pectus. Palladius in Lausiaca, cap. de Herone: Πεδὸς βαδίζων ἀποστυθίζεν ψαλμούς δεκαπέντε, id est, pedes ambulans ex corde recitabat quindecim psalmos.

^h *Supplicatio litanie.* In cod. ms. Vict. ma., *Supplicatio et litanie*; sed de his infra.

ⁱ *Ut nunquam minus a duodecim psalmodum quantitate.* Veteres illi Ægyptii monachi hunc duodecimum numerum psalmodum tam in vigiliis nocturnis quam in synaxi vespertina mordicus retinuerunt, quod esset ipsis angelica revelatione traditus. Nam cum una convenissent, ut certum quemdam psalmodum numerum struerent, alii vero quinquagenos, alii sexagenos, alii plures paucioresve, quisque pro animi sui fervore recitandos contenderent, quæstione usque ad synaxim protracta, angelus eis apparuit: qui duodecim psalmis coram decantatis adhibitoque in fine Alleluia, ab universorum oculis subtractus, quæstioni finem imposuit, scribit Cassianus lib. ii de Nocturnis Orationibus, cap. 5 et 6. Eundem psalmodum numerum cum in vigiliis nocturnis, tum in vespertina synaxi decantandum S. Pachomius angelus revelavit, ut scribit Palladius, cap. de Tabennesiotis. Hacque ratione noluit S. Benedictus ab hoc numero deflectere saltem in nocturnis vigiliis. Nam in synaxi vespertina noluit hunc duodecimum numerum observari brevitate consulens: quia divinis officii multa adjecit, insuper et completorium, quæ non erant in canone priscorum illorum monachorum. Synodus Turonica ii, can. 18, ob eandem angeli revelationem in utraque celebrate nocturna et vespertina statuit, ut non minus, quam duodecim psalmi canerentur: etsi in quibusdam mensibus hunc augeat numerum in vigiliis nocturnis: *Et ad duodecimam, inquit, duodecim cum Alleluia, quod etiam angelo ostendente didicerunt (antiqui Patres) si ad duodecimam duodecim psalmi, cur ad matutinum, non itemque duodecim explicentur?* Hoc autem loco matutinum pro vigiliis nocturnis usurpatur, ut intra

morum quantitate ad vigiliis nocturnas dicatur, ex- A
ceptis tertio et nonagesimo quarto psalmo.

APPENDIX III. — *Qualiter Dominicis diebus vigiliæ
agantur.*

(Ex eadem Regula, car. 41.)

^a Dominica die temperius surgatur ad vigiliis :
in quibus vigiliis teneatur mensura, id est, modula-
tis, ut supra disposuimus, sex psalmis et versu, re-
sidentibus cunctis disposite, et per ordinem in sub-
sellis, legantur in codice, ut supra diximus, qua-
tuor lectiones cum responsoriis suis : ubi tantum in

explicabitur. Sic in officio monasterii sanctorum
Agaunensium, hoc est, S. Mauricii et sociorum ejus
a sancto Avito Viennensi antistite aliisque episcopis
instituto non minus quam duodecim psalmi in no-
cturnis vigiliis recitabantur, ut testatur Aimoinus
lib. III de Gestis Franc., cap. 80, ubi de illo officio
agit : « Verum in Januario, inquit, et Febuario, ut
possibilitas sinebat. Hoc tamen observantes, ne mi-
nus a duodecim psalmorem quantitate ad nocturnas
dicerent vigiliis. » Causam non profert Aimoinus :
sed satis clara est ex supra citata synodo Turonica,
quæ cum prorsus idem officium instituat, ac antea
S. Avitus, ut ex utriusque loci collatione patet, nul-
lamque aliam referat hujus instituti causam, quam
revelationem angelicam, clarum est non aliam ob
causam institutum esse a S. Avito, ut saltem duo-
decim psalmi in vigiliis nocturnis et synaxi vespertina
canerentur. Apponam hic textum synodi et expli-
cabo : « Ut in diebus festis ad matutinum sex anti-
phonæ binis psalmis explicentur. Toto Augusto ma-
nificationes fiant, quia festivitates sunt et missæ san-
ctorum ; Septembri septem antiphonæ explicentur
binis psalmis ; Octobri, octo, ternis psalmis ; No-
vembri, novem, ternis psalmis ; Decembri, decem,
ternis psalmis ; Januario et Febuario itidem usque
ad Pascha. Sed ut possibilitas habet, qui facit am-
plius pro se, et qui minus, ut potuerit. Superest, ut
vel duodecim psalmi expediantur ad matutinum (quia
Patrum statuta præcipiunt) ut ad sextam sex psalmi
dicantur cum Alleluia, ut ad duodecimam duodecim,
itemque cum Alleluia, quod etiam Angelo ostendente
didicerunt. » Hæc divini officii institutio eadem om-
nino habetur apud Aimoinum capite citato. Primo
ergo hæc verba hujus canonis : *In diebus festis,*
sunt castiganda et legendum : *In diebus æstivis,*
ut apud Aimoinum : *In diebus enim æstivis sex anti-
phonæ,* etc. ; non enim quæstio est de diebus
festis, sed de totius anni cursu, qui non integer or-
dinaretur, si hoc loco de festis diebus ageretur, cum
nihil statueretur de tempore æstivo ad Septembrem
usque, in quo statuuntur duodecim psalmi canendi.
Ita enim intelliguntur illa verba : *Sex anti-
phonæ binis psalmis explicentur,* id est, sub unaqua-
que istarum antiphonarum bini psalmi canantur, et
sic efficies duodecim psalmos ; quæ explanatio satis
est manifesta ex sequentibus Aimoini verbis : *In
Septembri vero septem antiphonæ canebantur, distri-
buitis unicuique binis psalmis,* et sic erunt quatuor-
decim psalmi in Septembri recitandi, et ita expli-
canda concilii verba : *Septembri, septem antiphonæ
explicentur binis psalmis.* Octobri vero si octo,
nempe antiphonæ ternis psalmis explicentur, reci-
tandi sunt psalmi quatuor et viginti ; Novembri sep-
tem et viginti, cum novem antiphonæ ternis psal-
mis explicentur ; et Decembri triginta psalmi cum
decem antiphonæ ternis etiam psalmis expediantur.
Porro duodenarius hic numerus mysticus est, signi-
ficat enim duodecim Patriarchas, apostolos, funda-
menta et portas cœlestis Hierusalem, duodecim
fontes aquarum in Exodo, duodecim stellas, quibus
mulier in Apocalypsi coronatur, et si quid simile in
Scripturis reperitur.

quarto responsorio dicatur a cantante, Gloria. Quam-
dum incipit, mox omnes cum reverentia surgant.
Post lectiones sequantur ex ordine alii sex psalmi
cum antiphonis et versu. Post quos iterum legantur
quatuor lectiones cum responsoriis suis, ordine quo
supra. Post quas dicantur tria ^b cantica de prophetis,
quæ instituerit abbas. Quæ cantica ^c cum alleluia
psallantur. Dicto etiam versu, et benedicente abbate,
legantur aliæ ^d quatuor lectiones de Novo testa-
mento, ordine quo supra. Post quartum responsorio
incipiat abbas hynnum, ^e *Te Deum laudamus* ;

^a *Dominica die temperius surgatur.* In cod. ms.
majori S. Germ. legitur : *Temporius*, optima lectio.
Glossæ Philoxeni : *Temporius*, ἐνοπόριον. Glossæ
Cyrilli : ἐνοπόριον ; *temporius*. Ita loquitur Tertullianus
lib. de Anima : *In masculis, temporius effingitur.*
B *Vetus Ordo Romanus in ordine Paschæ : Conveni-
schola temporius.* Hinc castigandus est locus ejusdem
Ordinis in ordine in nocte Parasceves : *In nocte pa-
rasceves temporaria*, id est, *media nocte, parvam
lignum signum sonetur.* Legendum est enim, *tempo-
rius*, alioqui nullus esset hujus loci sensus. Confir-
matur ex ordine in Cœna Domini supra, ubi hæc
habentur : *Feria quinta majoris hebdomadæ eadem
nocte surgant ad vigiliis hora noctis octava*, id est,
secunda nostra nocturna. Igitur cum in nocte Para-
sceves præcipitur pulsare signum media nocte,
recte sequitur illa nocte pulsandum seu surgendum
temporius, seu citius, aut maturius. Temperius autem
S. Benedictus surgendum esse præcipit die
Dominica, quia propter solemnitatem et reverentiam
hujus diei auget officium nocturnarum vigiliarum
juxta morem priscorum illorum Ægypti monachorum,
et aliorum qui diebus Dominicis et festivis, vigi-
liis nocturnas augendas esse censuerunt, ut notum
est ex Cassiano, lib. III de Diurnis Orat., cap. 8 ;
ex Regula Tetradii, cap. 25 ; S. Columbani, cap. 7 ;
S. Isidori, cap. 6 ; S. Fructuosi episc., cap. 5 ; Pauli
et Stephani cap. 11. « Mane dicta Prima nullus se
in lecto recollocet præter die Dominico et festis
diebus, in quibus vigiliarum labore et præteriti diei
æstu solito amplius fatigati paululum post primam,
qui ex vobis voluerint, membra ponamus [Leg.,
ponant] in lectis. »

^b *Cantica.* Canticorum, quæ in divinis officiis di-
cuntur, meminit S. Isidorus cap. 6 Regule et lib. I
de Officiis Eccl., cap. 4, ubi hoc discernim statuit
inter canticum et psalmum : *Canticum autem vox
humana est, psalmus vero, qui canitur ad psalterium.*
^c *Cum alleluia.* Ms. S. Ebrulphi, *Cum albis.*

^d *Quatuor lectiones de Novo Testamento.* Non ta-
men de Evangelio : quia post, *Te Deum*, nominatim
exprimit dicendam esse lectionem de Evangelio,
quam præcipit a fratribus stantibus audiri ob
reverentiam : quod de his lectionibus Novi Te-
stamenti etiam statuisset, si voluisset eas sumi ex
Evangelio.

^e *Te Deum laudamus.* Hujus hymni mentio fit in
regula Tetradii, in qua præcipit hunc hymnum cani
in laudibus matutinis. « Perfectis missis, dicite Ma-
tutinos directaneo. *Exaltabo te Deus meus, et rex
meus.* Deinde, *Confitemini.* Inde, *Cantemus Domino.
Lauda, anima mea, Dominum.* Benedictiones, *Laudate
Dominum de cælis. Te Deum laudamus. Gloria in ex-
celsis Deo* ; et capitulum. Omni Dominica sic dica-
tur. » Ubi nota hymnum *Gloria in excelsis Deo*, cani
in laudibus matutinis, idque juxta antiquum morem.
Sic S. Athanasius in lib. de Virginitate, ubi normam
divini officii tradit, hunc hymnum Angelicum ad
diluclum recitari jubet : *Διάψαλμα δὲ. Ἐδολογίαι
πάντα τὰ ἔργα κυρίου τῶν κύριον. Δόξῃ ἐν ὑψίστοις θεῶν,*
etc., id est, « diluclum. Benedicite omnia opera
Domini Domino. Gloria in excelsis Deo, etc. » Ut

quo perdicto, ^a legat abbas lectionem de Evangelio, A cum honore et tremore ^b stantibus omnibus; qua perfectæ, ^c respondeant omnes, amen: et subsequatur mox abbas hymnum, *Te decet laus*. Et ^d data benedictione ^e incipiant Matutinos. Qui ordo vigiliarum omni tempore tam ætatis quam hiemis æqualiter die Dominico teneatur: nisi forte, quod absit, tardius surgant et aliquid de lectionibus brevandum

autem ad hymnum, *Te Deum laudamus*, redeamus, præcipitur tum a D. Benedicto, tum a Tetradio cantari in Dominica, quia proprius hujus celebritatis hymnus est. Unde apud Alcuinum, in libro de Officiis per ferias hic hymnus inscribitur: *Hymnus Dominicalis*: etsi Romani olim illum canerent tantum in natalitiis pontificum, ut scribit Amalarius Fortunatus lib. de Ordine Antiphonarii, cap. 2. « Interrogavi (magistrum Ecclesiæ Romanæ) si canerent per Dominicas noctes, *Te Deum laudamus*. Responsum est: Tantum in natalitiis pontificum, *Te Deum laudamus*, canimus. » Sed hic mos postea mutatus est. Præterea notandum est nullum exini a S. P. Benedicto hujus hymni canendi tempus: ne quidem quadragesimale. Hinc fit ut illum omni tempore cani solum sit a monachis Benedictinis. Quod cum episcopi in conciliis Gallie et Italie congregati minime probarent, interpellassentque abbates et monachos nonnullos, cur in Dominicis Adventus et Quadragesimæ: *Te Deum laudamus*, in suis ecclesiis psallerent, et respondissent illi nullum tempus a S. Benedicto in sua regula exceptum fuisse, episcopi aliquid de regula S. Benedicti immutari nefas ducentes, monachis hunc hymnum prædictis temporibus psallere permiserunt, ut scribit Radulphus Glaber lib. III Hist., cap. 3.

^a Legat abbas lectionem de Evangelio. Si est sacerdos aut diaconus, alioqui non debet legere Evangelium publice in divino officio, ut monet Smaragdus hoc loco: « Dixit enim (S. Benedictus) Incipiat abbas hymnum, lectionemque Evangelii legat. Tamen non hoc omnes debent, valentque facere abbates. Sunt enim, qui aut impediende culpa non debent, aut impossibilitate nocente non valent. Igitur sunt abbates, qui nec sacerdotis, nec levitæ funguntur ministerio, ideo nec sacrosanctum legere possunt Evangelium. » Ex quo loco sequitur non fuisse olim usu receptum, ut omnes abbates essent sacerdotes, vel diaconi. Id docet Rupertus lib. II in Regulam S. Benedicti cap. 10. « Olim non ita erat. Multi abbates erant, qui sacros ordines non habebant; exempli gratia Equitius abbas, cujus Vitam, vel Actus heratus papa Gregorius primo Dialogorum narrat. » Quare quorundam recentiorum opinioni suffragari non possum, qui dicunt abbatem teneri ad sacerdotium ex Regulæ S. Benedicti instituto. His enim antiqua praxis et instituta omnino adversantur. B. Servandus abbas, qui familiaris erat S. P. Benedicti, diaconus fuit, non presbyter. Alcuinus ille magnus diaconus fuit, non sacerdos, ut ex ejus Vita constat. S. Ratbertus Paschasius abbas Corbeiensis nunquam presbyter fuit, sed diaconus. Item S. Adalarus abbas etiam Corbeiensis nunquam presbyter fuit, ut ex eorum Actis notum est (Sur. I Jan.). S. item Eugendus nunquam ad hunc ordinem promoveri voluit; et cum de hoc ordine suscipiendo sollicitaretur, dixit utilius multo esse abbati propter juniorum ambitionem liberum a sacerdotio præesse fratribus. Multique alii quos enumerare longum esset. Petrus Blæsensius (*Epist.* 23) valde probabiliter credit S. P. Benedictum nunquam fuisse presbyterum. Neque ipse S. Maurus S. Benedicti discipulum, unquam sacerdos fuit, sed diaconus tantum, ut ex Fausto manifeste liquet, et certe in missalibus mss. monasterii Fossatensis, et in editis Ecclesiæ Parisiensis hæc de S. Mauro collecta habetur: *Deus, qui beatum Mau-*

est, aut responsoriis: quod tamen omnino caveatur, ne proveniat. Quod si contigerit, digne inde satisfaciat Deo in oratorio, per cujus venerit neglectum.

APPENDIX IV. — *Qualiter matutinorum solemnitas agatur.*

(Ex eadem Regula, cap. 12.)

^f In matutinis Dominico die ^g in primis dicatur sexagesimus sextus psalmus sine antiphona. Post quem

rum levitam æternæ gloriæ concessisti fieri participem, etc. (Sur. I Jan.). Nec in hac re fuit Regulæ prævaricator: cum nullum sit præceptum in regula S. Benedicti manifestum, quo abbates obstringantur, ut presbyteri fiant. Et loci Regulæ, qui opponuntur a Dom. Antonio d'Ypez de audiendis confessionibus, missis faciendis, et similibus, intelliguntur, si abbas sit sacerdos. Nec in comitiis generalibus abbatum Aquisgrani habitis coram Ludovico Pio imperat. ad ordinis reformationem aliquid ejusmodi præcipitur: imo tit. 62 habetur: « Ut abbas, præpositus et decanus, quamvis presbyteri non sint, lectoribus benedictionem tribuant. » Postea tamen institutum est, ut abbates presbyteri ordinarentur, ut statuitur de qualitate et aitate, tit. 14, cap. *Ut Abbates*.

^b Stantibus omnibus. Ob reverentiam sancto Evangelio debitam; qui sane standi mos, dum Evangelium legitur, est ab apostolis, ut clarum est ex liturgia S. Marci: *Ἐτάθητε, ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου*, id est, « state, audiamus sanctum Evangelium: » Hujus moris meminit S. Germanus in Theoria mystica: *Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἄρθοι ἀκούσωμεν τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου*, etc., id est, verbum Dei est; recti audiamus sanctum Evangelium. Anastasius I papa instituit ut, cum recitatur Evangelium, sacerdotes non sederent, sed curvi starent, ut refert Anastasius Bibliothecarius in ejus Vita.

^c Respondeant amen. Amen, hoc loco est affirmantis non optantis, ut recte notat Smaragdus, et significat *vere*, non vero, *fiat*: hacque particula chorus se Evangelio credere profitetur.

^d Data benedictione. Nunc loco istius benedictionis dicitur collecta. Quæ sane tempore Gratiani dicebatur, ut videre est, qu. 16, cap. 1. Hinc est etiam, cum ait: « Lectionem quoque Evangelii similiter abbati ad legendum tribuit (S. Benedictus) quam subsequenti oratione legere similiter sacerdotalis officii est. » Ubi haud dubie ponit subsequentem orationem loco benedictionis. — *Data benedictione. A sacerdote. Quare non dixit S. Benedictus Benedicite abbas; Quia forte non erit sacerdos: quæ benedictio cum detur toti conventui non debet dari, nisi a sacerdote.*

^e Incipiant. Ita vulgo. Tamen in cod. mss. S. Ebrul. et S. Far. legitur: *Incipiat*. Recte satis meo quidem judicio, ut hoc verbum referatur ad abbatem. Moris olim fuit, ut abbas officium inciperet: id manifeste constat ex Regula ms. Magistri cap. 44: « Oportet in nocturno ab abbate dici versum apertionis, etc. » ubi versus apertionis est, *Domine labia mea aperies*. Nam ab eo versu incipit nocturnos Magister non a versu, *Deus in adjutorium meum intende*.

^f In matutinis. Matutini hoc loco sunt Laudes, ut vulgo loquuntur. Sed nunc matutini appellantur vigiliæ nocturnæ. Et quidem olim aliquando ita sunt appellatæ vigiliæ nocturnæ, ut videre est in synodo Turonensi II can. 18: « In diebus festis [*Leg.*, æstivis] ad matutinum sex antiphonæ binis psalmis explicentur.

^g In primis dicatur sexagesimus sextus. Notandum est hic S. Benedictum incipere matutinos a psalmo sexagesimo sexto, non a versiculis, *Deus in adjutorium meum intende*. Eadem enim utitur particula, in primis

dicatur quinquagesimus cum Alleluia. Post quem dicatur ^a centesimus decimus septimus ^b et sexagesimus secundus. Inde ^c benedictiones, et ^d laudes, lectio de Scriptura una ex corde, et responsorium Ambrosianum, versus, canticum de Evangelio, ^e litania, et completum est.

APPENDIX V. — *Qualiter privatis diebus matutini agantur.*

(Ex eadem Regula, cap. 13.)

^f Diebus autem privatis Matutinorum solemnitas ita agatur: id est, ut sexagesimus sextus psalmus dicatur ^g sine antiphona subtrahendo modice, sicut in Dominica, ut omnes occurrant ad quinquagesimum, qui cum antiphona dicatur. Post quem alii duo psalmi dicantur secundum consuetudinem. Id est, secun-

explicentur. » Et infra: « Cur ad matutinum non itemque vel duodecim explicentur? » Quod hi loci de nocturnis vigiliis intelligendi sint, patet: quia synodus mentionem facit supra dictæ visionis angelicæ de numero psalmodum duodenario: at hæc revelatio erat de nocturnis vigiliis et de synaxi vespertina, ut supra probatum est. Præterea Aimoinus loco supra citato idem officium, quod dicta synodus, describens id quod synodus matutinum dixit, nocturnas vigiliis appellavit. « Hoc tamen, inquit, observantes, ne minus a duodecim psalmodum quantitate ad vigiliis dicerent nocturnas. » Quæ valde notanda sunt, ad quosdam locos ex conciliis et Patribus explicandos.

in primis, qua supra cap. 9, cum jubet vigiliis incipi a versiculo *Deus, in adiutorium*; et c. 18, de horis diurnis. Accedit quod cum ceteris hunc versiculum discrete præmittendum præcipiat, ut videre est cap. 9, 17 et 18, id nunquam de laudibus matutinis præscripserit. Et ratio est, quia duo primi versiculi psalmi sexagesimi sexti, qui apte sub auroram in hac hora dicitur, quod jam die illucescente mens nostra a Deo illuminanda sit, *Deus misereatur nostri*, etc. *Illuminet vultum suum super nos*, etc., implicite continent quidquid versiculo, *Deus, in adiutorium*, exprimitur.

^a *Centesimus decimus septimus.* Id est, *Confitemini Domino, quoniam bonus.* Ita capiendus est locus regulæ Tetradii: « Dicit matutinos directaneos. *Exaltabo te, Deus meus, et rex.* Deinde, *Confitemini.* »

^b *Et sexagesimus secundus.* Sic S. Athanasius in tractatu de Virginitate præscribit virginibus, ut mane eundem psalmum recitent: *πρὸς ὄρθρον δὲ τὸν ψαλμὸν τούτου λέγεται ὁ Θεὸς μου πρὸς σὲ ὀρθρίζω*, id est, « mane dicit hunc psalmum: *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.* »

^c *Benedictiones.* Id est, canticum trium puerorum ex veteri institutione: cum etiam illucescente die recitari illud jubeat tractatu citato S. Anathasius, *Διάφανμα, Εὐλογεῖτε πάντα ἔργα κυρίου τὸν Κύριον*, id est, « illucescente die, *Benedicite, omnia opera Domini, Dominum.* » In Regula Tetradii, cap. 21, de Matutinis, male legitur: *Benedictionem pro benedictiones.*

^d *Et laudes.* Id est, psalmus centesimus quadragesimus octavus cum duobus sequentibus, qui psalmi olim etiam cantabantur a veteribus Ægypti monachis ad laudes matutinas, ut docet Cassianus lib. III de Nocturnis Orationibus, cap. 6. Hinc etiam capienda sunt verba illa Regulæ Tetradii, cap. 21: *Benedictiones, Laudate Dominum de caelis.*

^e *Litania.* Supra, *supplicatio, litaniae.* Litania est oratio, precatio. Glossæ Cyrilli: *Λιτή ἢ λιτανία, λιτή, precatio.* Suidas: *Λιτανία καὶ λιτή, ἢ παράκλησις*, id est, oratio. Manuel Moschopolus Schedæ 4: *Λιτή παράκλησις, λιτανία, λιτανία.* Idem repetit Schedæ 12. Mentionem facit S. Basilius epist. 63.

A da feria, quintus, et trigesimus quintus. Tertia feria quadragesimus secundus, et quinquagesimus sextus. Quarta feria, sexagesimus tertius, et sexagesimus quartus. Quinta feria, octogesimus septimus, et octogesimus nonus. Sexta feria, septuagesimus quintus, et nonagesimus primus. Sabbato autem, centesimus quadragesimus secundus, et canticum Deuteronomii, quod dividatur in duas glorias. Nam cæteris diebus canticum unumquodque ex prophetis, sicut psallit Ecclesia Romana, dicatur. Post hæc sequentur laudes. Deinde lectio una Apostoli memoriter recitanda. Responsorium Ambrosianum, versus, canticum de Evangelio, litania, et completum est. ^h Plane i Agenda matutina, vel vespertina non transeat aliquando, i nisi in ultimo per ordinem oratio Domi-

B Hæc supplicatio est Kyrie eleison, ut S. Benedictus cap. 9, explicat. De hac supplicatione agit S. Augustinus, epist. 178, et concilium Vasense secundum, can. 3, in quo jubetur recitari ad matutinum, missas et vespere.

ⁱ *Privatis diebus.* Privati dies sunt feriales, non sollemnes. Breviarium Mozarabum: « Dies sive sit festiva, sive privata. »

^g *Sine antiphona.* Antiphona a Græco ἀντιφωνία. Id est, ex adverso reciproce et alternatim seu vicissim canere, idque dupliciter. Primo psalmodia, choris alternos psalmos aut eorum versiculos vicissim modulantibus; secundo per antiphonas, quæ olim versiculis constabant, quos duo chori alternatim concinebant, ut planum est ex S. Isidoro, lib. VI Origin., cap. 19: « Inter responsorios autem et antiphonas hoc differt, quod in responsoriis unus versus dicit, in antiphonis autem versibus alterantur chori. » Hodie aliter: nam ad antiphonas duo junguntur simul psallendo chori. Sed non est proprie ἀντιφωνία, hoc est, per antiphonas canere: quia nulla est ibi vocum reciprocatio seu alternatio, etsi adversi canant. S. Benedictus psalmis interserit antiphonas: quæ tamen olim seorsim a psalmis, illis præmissæ canebantur: ut liquet ex Cassiano, lib. III de Diurnis Orationibus, cap. 8: « Nam cum stantes antiphonas tres concinebant insidentes tres psalmos uno modulante respondent. » Hodie incæpta antiphona (nisi sit festum duplex) canitur psalmus: qui mos antiquus satis, cujus meminit Amalarius Fortunatus lib. IV de Offic. Eccl., cap. 7: « Antiphona inchoatur ab uno unius chori, et ad ejus symphoniam psalmus cantatur per duos choros. » De Antiphonis insuper vide S. Isidorum lib. I de Offic. Eccl., cap. 7.

^h *Plane.* Est vere, certe, juxta Smaragdum. Puto significare, omnino.

ⁱ *Agenda.* Est officium alicujus horæ, officium divinum, cursus divini officii, anniversaria celebritas, *opus Dei*: ut infra hoc capite: *Cæteris Agendis.* S. Gregorii antiphonarius: « In Agenda mortuorum antiphona, requiem æternam. » Anastasius Bibliothecarius in Leone I: « Sed et ne Mauri episcopi anniversitas seu Agenda celebraretur, etc. » Eadem verba repetit Abbo Floriacensis in Leone II, lib. VI. Capitul. Car. et Lud. imp. tit. 234, et Ald. tit. 49: « Si quis presbyter inconsulto episcopo Agendam in quolibet loco noluerit celebrare, etc. » Unde in synodo Carthaginensi II, cau. 9, ex qua citatæ constitutiones sumptæ sunt, male bis legitur, *Agenda*, in neutro plurali.

^j *Nisi in ultimo per ordinem oratio Dominica.* Idem præcipit concilium Gerundense, can. 10: « Item nobis semper placuit observari, ut omnibus diebus post Matutinas et Vesperas oratio Dominica a sacerdotibus profertur. » Ubi proferre est clara et distincta voce pronuntiare.

nica omnibus audientibus dicatur a Priore ^a propter scandalorum spinas, quæ oriri solent in monasterio ; ^b ut conventi per ipsius orationis sponsonem qua dicunt : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, purgent se ab hujusmodi vitio. ^c Cæteris vero Agendis ^d ultima pars ejus orationis dicatur, ut ab omnibus respondeatur : *Sed libera nos a malo*.

APPENDIX VI. — In natalitiis sanctorum qualiter agantur vigilie.

(Ex Regula sancti Benedicti, cap. 14.)

In sanctorum vero festivitibus, ^e vel omnibus

^a Propter scandalorum spinas. Scandalorum spinæ sunt jurgiorum difficultates. Scandala sunt jurgia, rixæ; etiam pugnæ. Regula ms. Magistri, cap. 83 : « Si vero, quod absit, non pacifice, sed magis per scandalum exire noluerint, exuti rebus monasterii duntaxat sine magna injuria, clausa regia excludantur. » S. Gregorius Turonensis lib. iii Hist., cap. 6 : « Multi tunc filii senatorum in hac obsidione dati sunt, sed orto iterum inter reges scandalo, etc. » Lib. i Capitularis Caroli imperatoris, tit. 89 : « Si in hoste, aut infra regnum nostrum litigatio aut scandalum inter quascunque personas videlicet majores aut minores ortum fuerit. » Lib. i Legis Longobardorum, tit. 16, l. 3 : « Si mulier in scandalum ecurrerit, ubi viri litigant, si plagas, aut feritas factas habuerit. » Ergo scandalum hoc loco Regule sumitur pro peculiari peccato dissensionis aut rixæ, non pro malo exemplo. Quod satis patet ex sequentibus : « Purgent se ab hujusmodi vitio : nempe rancoris, iracundiæ, dissidii, contentiosis, etc. » Ita etiam explicat hunc locum Regule Hincmarus archiepiscopus Rhemensis, epist. ad Rotradem, apud Flodoardum lib. iii Hist. Eccl. Rhemensis, cap. 27 : Scitis, quia Regula, quam professe estis, propter scandalorum spinas, quæ in monasterio oriri solent, orationem Dominicam in matutinis et vespertinis officiis, ita ut omnes illam audiant, a priore orare præcipit, ut timentes convenientiam, qua dicimus, *dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris*, omnem rancorem de nostro corde pellamus. »

^b Ut conventi. In cod. mss. S. Ebrul. S. Germ. ma., S. Far. et Vict. p. legitur : *Conversi*. Tamen vulgata lectio potior : *conventi*, id est, interpellati, nempe per orationis pactum et sponsonem. Nam convenire est interpellare ; Nonius Marcellus cap. 4 : *Convenire, interpellare*. M. Tull. in Verrem actione 2, non dubitat, quin ipse, si Verrem convenisset.

^c Cæteris agendis. Id est horis canonicis, ut supra explicatum est, exceptis tamen nocturnis vigiliis Dominicarum : quia cap. 11, illis finitis, data benedictione, jubet incipi matutinos : sicut et natalitiorum, aliarumque solemnitatuum nocturnis, quos cap. 14 instar nocturnorum Dominicæ celebrari jubet.

^d Ultima pars ejus orationis dicatur. Subaudi, clara voce : cæteris submissa recitatis. In editione Colinæi sic legitur : *Ultima pars tantum ejusdem orationis cunctis etiam audientibus dicatur*. Sed quædam hic addita sunt paraphrastica, ut sæpe occurrit in ejusmodi editione. Toties autem sacram hanc orationem recitari præcipit S. P. Benedictus, quia, ut ait concilium Toletanum iv, can. 9, ubi quotidie hanc orationem a sacerdotibus recitari præcipit : « Quotidie, vel cogitatione, vel verbo delinquimus, quotidie hanc orationem effundere in conspectu Dei debemus. » Additque concilium : « Quisquis ergo sacerdotum, vel subadjacentium clericorum hanc orationem Dominicam quotidie, aut in publico, aut privato officio præterierit, propter superbiam judicatus honoris sui ordine privetur. » Pelagiani, qui se justos existimabant, hanc orationem quidem recitabant,

sicut diximus, die Dominico agendum, ita agatur : excepto quod psalmi aut antiphonæ, ^f vel lectiones ad ipsum diem pertinentes dicantur. ^g Modus autem supra scriptus teneatur.

APPENDIX VII.—Quibus temporibus dicatur Alleluia.

(Ex Regula sancti Benedicti, cap. 15.)

^h A sancto Pascha usque ad Pentecosten sine intermissione dicatur ⁱ Alleluia, tam in psalmis quam in responsoriis. A Pentecoste autem usque ad caput Quadragesimæ omnibus noctibus cum posterioribus psalmis tantum ad nocturnos dicatur. ^j Omni vero Dominica ^k extra Quadragesimam cantica, matu-

sed petitionem, et *dimitte nobis debita nostra*, etc., non pro se, sed pro aliis dicebant : vel si dicerent, tantum humilitatis causa. Quos ideo damnat concilium Milevitanum seu potius Carthaginense, can. 7 et 8 ; qua de re plura vide apud S. Augustinum, epist. 89, 92 et 94.

^e Vel omnibus solemnitatibus. Vel, hoc loco sumitur copulative, ut infra, vel lectiones ; per solemnitates intelligit festos dies Natalis Domini, Paschæ et similes.

^f Vel lectiones. Tam illæ quæ leguntur in nocturnis quam illæ quæ in cæteris horis, ut moris est, excepta lectione brevi seu capitulo completorii, quam non mutat Ecclesia. Lectiones nocturnorum sunt de Actis sanctorum, præsertim martyrum in eorum natalitiis, ut statuitur in conc. Africano primo et Carthag. iv, can. 47. Porro quamvis nulla hic mentio fiat responsiorum et versuum, tamen existimandum est ea debere solemnitati convenire.

^g Modus. Id est, numerus.

^h A sancto Pascha usque ad Pentecosten. Hoc temporis interstitio celebre fuit per universam Ecclesiam ob Christi resurrectionem cantare Alleluia. S. Augustinus, epist. 119 : « Ut autem Alleluia per hos solos dies quinquaginta in Ecclesia canetur, non usquequaque observatur. Nam aliis diebus varie cantatur alibi atque alibi, ipsis tamen diebus ubique. »

ⁱ Alleluia. Est vocabulum Hebraicum, quod ita interpretatur Suidas : Ἀλληλούια, αἰνεῖτε τὸν κύριον, παρ' Ἑβραίων, ἥτοι τὸν ὄντα id est, Alleluia apud Hebræos significat, *Laudate Dominum, sive eum qui est*. Ita etiam transtulerunt hoc vocabulum Septuaginta interpretes. Ps. cxlvi, ἡ ἡ δόξα αἰνεῖτε τὸν κύριον. S. Germanus in Theoria mystica Liturgiæ singulas hujus vocabuli partes singulis sanctissimæ Trinitatis personis applicat, variasque illius profert interpretationes, a quibus supersedeo brevilitas causa.

^j Omni vero Dominica. Mos olim fuit omnibus Dominicis in ecclesia canere, alleluia. S. Augustinus, epistola citata : « Unde omnibus diebus Dominicis ad altare observatur, et alleluia canitur. »

^k Extra Quadragesimam. Quia mos olim fuit ut in Quadragesima non caneretur Alleluia. Quod universalis Ecclesiæ consensio in cunctis terrarum partibus roboravit, inquit concilium Toletanum iv, can. 10. Non eximit Septuagesimam sanctus Benedictus, quia in illa, ejus ætate, adhuc cantabatur Alleluia : quod quidem fiebat etiam in Hispania multis annis post mortem S. Benedicti. Nam S. Isidorus, qui, juxta Redemptum, obiit æra 674, hoc est anno Domini 656, lib. i de Offic. Eccl., cap. 5, ait quotidie Alleluia cani in Hispania, excepta Quadragesima. Quidam scribunt S. Gregorium Magnum id primum instituisse, ne Alleluia in Septuagesima cantaretur (Plat. in ejus Vita). De intermissione Alleluia in Septuagesima agunt Alcuinus, cap. 15 de Offic. eccl., et Amalarius. Postea in synodo Francica statutum est ut monachi in Septuagesima Alleluia deponerent, ut refert Smaragdus in hujus capituli expositione, atque etiam in synodo abbatum Aquisgranani habito sub Lu-

tini, prima, tertia, sexta nonaque cum *Alleluia* dicantur. Vespera vero cum antiphona. Responsoria

dovico Pio, tit. 30 : *Ut Alleluia in Septuagesima dimittatur*. Quod tamen statutum non usque adeo observatum est : nam tempore Radulphi Tungrensis, non adeo antiqui scriptoris, qui post institutos Fratres Minores vixit, ut ex ejus scriptis manifestum est, monachi Benedictini adhuc caneant in Septuagesima *Alleluia*. Sic enim ille scribit lib. de Observantia canonum, propositione 16 : « Benedictini autem et Ambrosiani servant *Alleluia* usque ad Dominicam Quadragesimæ, vide in Regula capite 54. » Sed legendum est 15. Nec mirum est si Benedictini tardius dimiserunt *Alleluia* in Septuagesima, cum etiam Ecclesia Ambrosiana illud non deponeret, ut ex hoc loco constat, et quedam Ecclesie tempore S. Gregorii septimi papæ illud retinerent; quod patet ex Actis S. Hieronimi, quæ sub eodem papa claruit, in quibus ait Paulus Bernhriendensis : « Forte contigit ut post septuagesimalem vesperam, in qua plurimi dimittere solent *Alleluia*. » Si plurimi, ergo non omnes. Ex quibus liquet caput Quadragesimæ intelligi a S. Benedicto primam Dominicam Quadragesimæ, non Dominicam Septuagesimæ, ut vult Rupertus lib. II in Regulam sancti Benedicti, cap. 13, hoc pacto arbitratus se S. Benedictum cum Ecclesia Romana conciliare. Loco *Alleluia* postea institutum est ut diceretur hic versiculus : *Laus tibi, Domine*, etc., non solum post gloriam versiculi : *Deus in*

A vero nunquam dicantur cum *Alleluia*, nisi a Pascha usque ad Pentecosten.

adjutorium, ut nunc, sed etiam in psalmis, hymnis et canticis, ut manifestum est ex Alcuino, lib. de Offic. eccl., cap. 11 : « In his diebus (*Septuagesimæ*) ut jam diximus, intermittimus hymnum angelicum, et *Alleluia*, quod est Hebræorum : et pro *Alleluia*, humiliori, id est, Latina utitur lingua dicentes, in psalmis, hymnis et canticis *Laus tibi, Domine, Rex æternæ gloriæ.* » Hæc pro tempore, quo olim dicebatur *Alleluia*. Sed in ipso opere Dei varie canebatur, Hispani illo utebantur in fine psalmorum et lectionum, ut notat S. Isidorus lib. I de Offic. eccl., cap. 5 : « Post consummatam psalmorum sive lectionum prædicationem *Alleluia* in fine cantatur. Hoc in spem resurrectionis facit Ecclesia. » Alexandrini ad ternos usque psalmos illud adjugebant, ut S. Athanasius præcipit lib. de Virginitate. Olim in Gallia persolutis ad sextam sex psalmis, et ad vesperam duodecim, psallebatur *Alleluia*, ut clarum est ex conc. Tur. II, can. 18; ex Aimoino lib. III de Gestis Franc., cap. 80 : « Superest, ut vel duodecim psalmi expendantur ad matutinum (quia Patrum statuta præcipiunt) ut ad sextam sex psalmi dicantur cum *Alleluia*, ut ad duodecimam duodecim, itemque cum *Alleluia*. » Ita hic textus est interpungendus, alioqui juxta veterem interjectionem, quæ non claudit parenthesi hæc verba, *Quia Patrum statuta præcipiunt*, sensus vacillat.

CAPUT XXIV.

QUALITER DIVINA OPERA PER DIEM AGANTUR.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Ut ait Propheta : *Septies in die laudem dixi tibi*

• *Ut ait propheta*. Supp. opera divina agamus per diem. Qualiter, hoc loco, id est quoties. Hoc capitulum profertur a Burchardo lib. II, cap. 105, ubi sic legitur : *Dicente Propheta : Septies in die*, etc. Porro statis quibusdam horis quotidie laudes Deo persolvere vetus est Ecclesie institutum, quod vellicare olim ausi sunt Ecclesie, Neocæsariensis clerici probro vertentes S. Basilio, quod certis horis quotidie laudes Deo caneret, dicentes moris id olim non

• *Qui septenarius sacratus numerus*. Tò *Sacratus* non est apud Burchardum; vulgo tamen habetur. *Sacratus* est septenarius numerus, quia mysteria in sacris paginis plurima hoc numero comprehenduntur : ut septem spiritus, qui assistunt ante thronum Dei; candelabrum in septem ramos exurgens, habens lampades septem et septena lilia; septem oculi super lapidem unum; septem jubilæ tubæ, ad quarum clangorem corruit murus Hierichuntis; septem lampades ante thronum Dei; septem sigilla libri, quem tenet sedens in throno; etsi qua similia in sacris codicibus reperiuntur. Sed ut ad res físicas descendam, universa hominis natura et perfectio septenario consistit; et cum natus est, per septem ætates tota ejus vita decurrit, ut notant Philo Judæus lib. de Mundi Opificio. Solon elegantius carmine apud Clementem Alexandrinum lib. VI Stromatum, et Censorinus de Natali die cap. 14. Eundem sibi numerum musica vindicat. Lyræ septem tenta fidibus proportionem respondens erraticarum choreæ memorabiles harmonias efficit princeps propemodum inter instrumenta musica, inquit Philo, juxta priscorum philosophorum sententiam. Has septem fides primus lyræ apposuit Orpheus obprehensum a se septem orbium planetarum concentum, scribit Servius in illud. VI Æn.

D. Inquitur numeris septem discrimina vocum.

C (*Psal. cxviii*). • *Qui septenarius sacratus numerus* a nobis sic implebitur, si matutino, primæ, tertiæ,

fuisse Magno illi Gregorio Neocæsariensi episcopo. Sed eos egregie refutat S. Basilius epist. 65, dicitque illos probare non posse id non fuisse usitatum Magno illi Gregorio. Hos secutus est Lampetius hereticus ex cæno Messalianorum exortus, qui dicebat eos qui divina officia statis horis canebant, adhuc legi servire, ut videre est in bibliotheca Photii, n. 52, de synodo Sidetana. Horarum autem canonicarum

Idem refert Clemens Alexandrinus eodem libro paulo ante locum citatum. Hic septenarius numerus olim virgo et Pallas appellatus est : « Quia nullum ex se parit numerum duplicatum, qui intra denarium coaretetur, quem primum limitem constat esse numerorum, » inquit Macrobius lib. I in Somnium Scipionis cap. 6. Hic numerus totus cælestis est : sunt enim septem planetarum orbes; pleiades septem; Bootes septem stellis conficitur. Castus ergo ille numerus recte in Dei laudibus celebrandis observatur, qui a castis nullaque immunditiæ fece conspurcatis mentibus laudari debet. Cælestis ille numerus in Dei quotidiano cultu retinetur, qui ab cælestibus hominibus nullaque rerum terrenarum contagione coinquinatis assidue colendus est. Plura vide apud Agellium lib. III, cap. 10, et Nicomachum Gerasenum in bibliotheca Photii, n. 187. Porro S. Benedictus qui octo horas canonicas quotidie persolvendas monachis edixit, hunc Davidis versiculum intelligit de die artificioso, eo tamen late sumpto, prout aurora, et crepusculo circumscribitur. At S. Basilius orat. I ascetica, Cassianus lib. III de Diurnis Orat. cap. 3, et quidam alii Patres supra citati, qui septem duntaxat horas quotidie decurrendas decernunt hunc psalmographi versum de die civili, seu naturali, qui lucem et noctem involvit, exponunt.

sextæ, nonæ, vespere, completoriique tempore nonicarum numerus olim varius fuit pro diversitate locorum et temporum, modo major, modo minor, lib. viii Constitutionum apostolicarum cap. 34, sex horæ canonicæ recensentur: Matutinum, tertia, sexta, nona, vespera, et gallicinium. Totidem recenset D. Hieronymus in epitaphio Paulæ: « Mane, hora tertia, sexta, nona, vespere, noctis medio per ordinem psalterium cantabant. » Per τὸ *mane* intelligit diluculum; nam in epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis ait: « Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vesperam nemo est qui nesciat. » Eundem numerum statuit epist. ad Lætam de Institutione filix. « Et assuescat exemplo ad orationes et psalmos nocte consurgere: mane hymnos canere, tertia, sexta, nona hora stare in acie quasi bellatricem Christi, accensaque lucerna reddere sacrificium vespertinum; » et ep. ad Demetriadem de Virginitate servanda: « Præter psalterium et orationis ordinem, quod tibi hora tertia, sexta, nona, ad vesperum, media nocte, et mane semper est observandum, statue quot horis sanctam Scripturam ediscere debeas. » Nec obstant illa verba supra citate epistolæ ad Eustochium: « Noctibus bis terque surgendum, revolvenda, quæ de Scripturis memoriter retinemus. » Non enim spectant ad divinum officium. Quinarium olim fuisse horarum numerum canonicarum docet S. Cyprianus tractatu de Oratione sub finem, ubi ait tertiæ, sextæ et nonæ, adjunctas fuisse matutinam et vesperam. Ubi per matutinam intelligendi sunt nocturni, ut supra observatum est, et hæc quidem in Africa. Sed postea remissionis fuerunt Afri in horarum celebratione: ita ut illis pigritiam exprobrarent Donatistæ, ut testatur S. Augustinus epist. 119: « Et pleraque in Africa membra pigriora sunt: ita ut Donatistæ nos reprehendant, quod sobrie psallimus in Ecclesia cantica prophetarum. » A monachis Palestinæ et Mesopotamiæ quinque etiam horæ liturgicæ agebantur, nempe vigiliæ nocturnæ, tertia, sexta, nona et vespera, ut refert Cassianus lib. in de Diurnis Orat. cap. 1 et 2. In monasterio S. Eupraxiæ idem numerus servabatur, ut ex ejus actis planum est: « Et dum hæc omnia faceret, nec in nocturna psalmodia deerat, nec in tertia, nec in sexta, nec in nona, nec in vespera. » In quodam sermone in scripto de feria 4, in capite jejunii inter sermones S. Augustini de tempore quatuor duntaxat commemorantur: « Et ideo rogo vos, fratres charissimi, ad vigilias nocturnas surgite, ad tertiam, ad sextam et nonam ante omnia convenite. » Sed, aut me fallit animus, aut hæc verba, *Ad vesperam*, ommissa sunt. Fuit enim olim hæc hora celebratissima. Monachi Ægyptii duas solum habebant horas, nocturnas vigilias et vesperam. Reliquum tempus in cellis manibus operando transmittabant nunquam psalmodiam intermittentes, ut refert Cassianus lib. citati c. 2. Postea tamen addidere tertiam, sextam et nonam. Tempore S. Epiphaniï saltem in Cypro, aut quibusdam aliis locis duæ tantum agebantur horæ, matutinæ et vespertinæ, ut ipse in synopsi testatur: *Ἐσθνοὶ τε ὕμνοι ἐν αὐτῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ διηνεκῶς γίνονται, καὶ προσευχαὶ ἑσθνοὶ, λυχνικοὶ τε ἅμα ψαλμοὶ, καὶ προσευχαὶ*, id est, « Matutini hymni in ipsa Ecclesia incessanter aguntur, et orationes matutinæ, vespertini simul psalmi et orationes. » Orationes autem illæ sunt, quæ olim psalmodum modulationi inserebantur. Nec alias horas recenset S. Epiphanius: nam synaxes, quas supra in eodem lib. commemorat, sunt sacrificia liturgica. S. Publius Zeugmatensis in suo monasterio instituit tantum hymnos matutinos die incipiente, et vespertinos desinente, ut scribit Theodoretus cap. 5 Hist. sanctorum Patrum. S. Julianus cognomento Sabba duas tantum horas canonicas, in conventu publico decantandis in suo monasterio statuit: vigilias nocturnas et ve-

speram. Post auroram vero jubebat duos monachos ire in solitudinem; et unum quidem flexis genibus eam offerre, quæ Deo debetur, latrarium, alterum vero stantem psalmos canere quindecim: deinde commutatione facta liturgiæ, alterum quidem surgentem psallere, alterum humi procumbentem adorare, ut narrat Theodoretus ejusdem lib. cap. 2. Monachi Tabennesiote tres horas canonicas duntaxat persolvebant: vigilias nocturnas, nonam et vesperam, idque angelo revelante, ut scribit Palladius in hist. Laus. cap. de Tabennesiotis: *Ἐπότῳσιν δὲ διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ποιεῖν αὐτοὺς εὐχὰς δώδεκα καὶ ἐν τῷ λυχνικῷ δώδεκα καὶ ἐν πανυχίῳ δώδεκα καὶ ἐν νάτῃ ὡραν τρεῖς*, id est: « instituit ut singulis diebus orationes duodecim facerent, et in lucernario duodecim, in vigiliis duodecim, et ad nonam tres. » Duodecim autem orationes per diem sunt potius privatæ quam publicæ, cum eis nec certum tempus, nec hora assignetur. In monasterio Bethlehemitico septem horæ celebrabantur, addita altera matutina oriente sole agenda, primo instituta in eodem monasterio Bethlehemitico, ætate Cassiani, quæ nostræ primæ respondet, et septenarius horarum numerus ita institutus est, ut testatur ipse lib. iii, cap. 3, 4 et 5 ejusdem libri: Eundem horarum numerum agnoscit S. Basilius lib. de Regulis fusius disputatis, interrog. 37; in quo tamen non reponit primam, sed noctis initium addit, seu *αἴτησιν*. id est, petitionem. Ita autem ab eo enumerantur, *ὄρθρον*, id est matutinum, *τρίτη*, tertia, *ἔκτα*, sexta, *ἐνάτη*, nona, *εὐχαριστία*, gratiarum actio, *αἴτησις*, petitio, et *μεσονυχτιον*, media nox. *Εὐχαριστιαν* dicit fieri *συμπληρωθῆναις ἡμέρας*, id est, die completa: ac proinde quidam dixerunt hanc horam nostrum esse completorium; sed potius est nostra vespera, seu lucernarium, ut vocant: quia nonæ nullo intermedio succedit: et ipsum lucernarium appellatur Eucharistia, ut infra patebit: et dies completa, hoc loco Basilii, nihil aliud est quam sol occiduus, cum se in alterum horizontem convertit; quæ est propria vesperæ, seu lucernarii hora, ut infra docetur. At petitio quæ, ut ipse ait, nocte incipiente celebratur, nostro completorio convenit: nam in ea petitur a Deo nox tranquilla et ab omni peccato libera; ideoque in ea recitabatur psalmus xc, id est, *Qui habitat*, ut docet Basilius hoc loco. In Eucharistia gratiæ Deo agebantur, fiebatque culparum confessio; quæ quidem hora est, quam cap. 29, lib. de Spiritu sancto appellat *ἐπιλόχιον εὐχαριστιαν*, id est, lucernalem gratiarum actionem. Idem Basilius orat. 1 ascetica eundem numerum, alia tamen ratione, commemorat, nempe mediam noctem, matutinam, nonam, vesperam et meridianam: quam, quia his horis numerus septenarius a Davide celebratus minime perficitur, in duas partitur; ita ut una cibum præcedat, altera subsequatur. Idem numerus a S. Athanasio præscribitur, tractatu de Virgin., nempe tertia, sexta, nona, duodecima, id est, vespera, nocturni, matutini, et dies illucescens. Idem etiam numerus servabatur a monachis tempore Cassiodori, sed diverso modo, quem ita promit in illud psal. cxviii: « *Septies in die laudem dixi tibi*. » Si ad litteram hunc numerum velimus advertere, septem illas significat vices, quibus se monachorum devotio consolatur, id est matutinas, tertiam, sextam, nonam, lucernariam, completorios, nocturnos. Hoc et S. Ambrosii hymnus in sextæ horæ decantatione testatur. » Ex quibus postremis verbis liquet in Ecclesia Ambrosiana ejusmodi horas observari solitas.

S. Isidorus

* *Quia de his dixit propheta septies, etc.* Recte apud Burchardum non repetitur: *Septies in die laudem dixi tibi*; est enim hæc repetitio superflua; satis enim subintelligitur.

horis dixit Propheta : *Septies in die laudem dixi tibi* A (Psal. cxviii). Nam de nocturnis vigiliis a idem ipse Propheta ait : *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Ergo his temporibus referamus laudes b Creatori nostro, id est matutinis, prima, tertia, sexta, nona, vespera, completorio, et nocte surgamus ad confitendum ei.

§ II. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 34).

c In exercendo maxime divino officio præ omnibus sanctæ debet militiæ ordo constitui; vel quibus vicibus tramis rectæ observationis occurrat, ut ætatis mos est, et Patrum instituta sanxerunt, id est, matutinus, prima, tertia, sexta, nona, vespera et completorium; ut compleatur prophetica ordinatio dicens Domino : *Septies in die laudem dixi tibi* (Psal. B

S. Isidorus Hispalensis episc. cap. 6 suæ Regule totidem statuit, nempe tertiam, sextam, nonam, vespertina officia, completorios, officia vigiliarum, officia matutina, seu matutinum; auctor anonymus Expositionis psal. cxix inter opera D. Hieronymi eundem profert, sed non eodem modo; nempe tertiam, sextam, nonam, lucernarium, mediam noctem, gallicinium, et primum mane: cujus locum a nobis castigandum infra producemus. In Regula S. Augustini secunda (si modo illius est) octo recensentur: matutini, prima, tertia, sexta, nona, vesperæ, completorium et vigilia nocturnæ: « Simili modo (inquit) ad sextam et nonam dicuntur sui psalmi cum responsoriis et antiphonis; hoc idem in vesperis et completorio: ad lucernarium autem psalmus unus, » etc. Ubi notandum est lucernarium suo hic ordine non collocari, sed seorsim, quia ei peculiare assignat officium, nam proprius illius locus est ante vesperas; imo idem cum vesperis officium est, ut infra dicitur. Unde paulo post in eadem regula lucernarium sumitur pro vesperis, cum dicitur: « Et opportuno post lucernarium omnibus sedentibus legantur lectiones. » Nam olim monachi post vesperas in unum locum convenientes legere solebant, aut disputare de divinis Scripturis, ut fusius infra dicitur. S. Fructuosus Bracarenensis archiepiscopus cap. 2 et 3 Regule decem horas constituit. Primam, secundam, tertiam, sextam, nonam, duodecimam, initium noctis, synaxim ante mediam noctem, synaxim post mediam noctem et matutinum, cui præmittit tres psalmos cum laude et benedictione. Fructuosus alter cap. 10 suæ Regule quindecim horas suis monachis dicendas proponit: Secundam, tertiam, quartam, quintam, sextam, octavam, nonam, decimam, undecimam. Cæteræ non recensentur, ob rationem supra, quæ sunt duodecima, id est, vespera, initium noctis, seu completorium, vigilia nocturnæ, matutini et prima. S. Columbanus cap. 7 suæ Regule constituit initium noctis, medium noctis, matutinum et diurnas horas quæ, ut arbitror, non erant aliæ quam prima, tertia, sexta, nona et vespera. Idem sanctus vir ibidem refert de quibusdam monachis, qui quatuor synaxes nocte faciebant, quæ sunt initium noctis, medium noctis, gallicinium et matutinum, quibus si addideris quinque horas diurnas, novem efficies. Et hæc de horarum canonicarum diversitate et numero. Quod autem dicit S. Hieronymus supra epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis: « Horam tertiam, sextam, nonam, diluculum quoque et vesperam nemo est qui nesciat, » non ita capiendum est, quasi id sit univæse verum; nam ex supra dictis certum est omnes istas horas non fuisse olim omnibus in locis celebratas. Sed et S. Cæsarius episcopus Arelatensis instituit, ut Arelate in ecclesia S. Stephani tertiæ,

cxviii). Sed prima sic debet dici quomodo duodecima, quæ dicitur vespera. Nam prima sic debet dici pungentibus jam radiis solis, et vespera adhuc declinantibus radiis ejus. Quia quomodo inchoatur dies in initio in opere Dei, d in tali debet expleri in fine, ut compleatur Scriptura dicens: *A solis ortu usque ad occasum* (Ps. cxii). Non enim dixit, *post occasum*, e *Laudate nomen Domini*; quia exitus matutini et f *vespere* g delectabitur Dominus (Ps. Lxiv). In quibus temporibus ab angelis nostris diurnis in renuntiatis justorum benefactis delectabitur Dominus. h Sicut sanctus Paulus in revelatione sua dicit: *Filii hominum, benedicite Dominum incessabiliter, magis autem cum occiderit sol*. Nam initium et finem diei sol nobis juste ostendit, qui abscessu suo tenebras B introducit. In æstivo vero tempore adhuc alius

sexte et nonæ officium quotidie celebraretur, ut auctor est Cyrianus lib. 1 de ejus Vita. Et S. Injuriosus pontifex Turonensis, qui sedebat cum S. Chrotildis regina uxor primi Clodovei Francorum regis obiit, statuit ut in ecclesia Turonensi tertia et sexta recitarentur, ut testatur S. Gregorius Turonensis lib. x Hist. cap. ultimo.

a *Idem ipse propheta ait*. Apud Burchardum non repetitur vox: *Propheta*.

b *Creatori nostro*. Apud Burchardum additur: *Super judicia justitiæ suæ*.

c *In exercendo*. Hæc habentur in Regula ms. Magistri cod. Corb., cod. cap. 34.

d *In tali*. Id est, sic.

e *Laudate nomen Domini*. Ita in Regula ms. cod. Corb., ut in veteri versione psalterii apud Fabrum.

f *Vesperæ*. Ita in Regula ms. et in vulgatis Psalteriis. Legendum tamen est, *vesperæ*, in genit. singul., nam apud Septuaginta legitur in genit. *ἑσπέρης*, et in interpretatione S. Hieronymi legitur, *vesperini*. In expositione Arnobii, *vesperi*. Et ut *τὸ matutini* est genit., ita etiam sit *τὸ vesperæ*.

g *Delectabitur*. Apud Arnobium in hunc psalmum: « *In exitu matutini et vesperi delectabitur Deus*, id est, in oriente et occidente in adificationibus ecclesiarum delectaberis. » Unde in commentario qui S. Hieronymo attribuitur: « *Matutinis vespertinisque hymnis Ecclesiæ delectatur Deus*. » In Psalterio Rom., *delectaberis*. Ita etiam in vetustissimo Psalterio ms. biblioth. mon. S. Germani a Pratis, quo usum fuisse ferunt S. Germanum Parisiorum pontificem; et passim ita citat hunc versiculum Magister.

h *Sicut S. Paulus in revelatione sua dicit*. Citat librum apocryphum, qui appellatur Pauli Apocalypsis, seu revelatio, refertus fabulis et ineptiis, de quo S. Augustinus tractatu 98, in Joannem. « *Quidam spiritualium ad ea pervenerunt, quæ non licet homini loqui: qua occasione vani quidam Apocalypsim Pauli, quam sana non recipit Ecclesia, nescio quibus fabulis plenam, stultissima presumptione finxerunt.* » S. Epiphanius lib. 1, tom. III, hæresi 58, agit de quodam libro a Cainis conficto nefariis actionibus pleno, qui Ascensus Pauli dicitur, quo et Gnostici utebantur. Sed puto hos duos distinctos esse libros, etsi uterque tractet de Pauli raptu. Nam ille, de quo agit S. Augustinus; sceleratis actionibus, seu narrationibus non videtur redundare. Id enim non prætermisisset S. Augustinus dicere: quem puto eundem esse qui a Magistro citatur. Etsi enim vana quædam contineret et futilia, multa tamen utilia complecti poterat, ut sunt verba a Magistro producta, quæ nequam libro a Cainis conficto conveniunt, quippe qui nefariis et spurcis narrationibus refertus erat.

stante soie a lucernaria inchoentur propter breves noctes : ut prolixo æstus labore lassis fratrum et jejuniis membris in augmento brevium noctium de lucernaria addatur.

a *Lucernaria inchoentur.* Ita in Regula ms. Lege tamen : *Inchoetur.* Quia hoc vocabulum, quod alii neutrum, hic Magister femininum facit. Cap. 36, *Psalmi lucernariæ in hieme dici debent.* Cap. 41, *Psalmi lucernariæ cum antiphonis psalli debent.* Lucernaria, seu lucernarium, ut ex cap. citatis et cap. 46 Magistri est synaxis vespertina; quia in ea lucernæ accendebantur, ut infra dicitur. Veteres olim hora vespertina lucernas accendebant. Athenæus lib. ult. : *Ἐπεὶ ἰσπέρα κατελάμβανον ἡμᾶς, ὁ μὲν τις ἔλεγε, παῖ, λυχνεῖον,* id est, « Ubi primum nos vespera comprehendit, quidam dixit, puer, lucernam. » Hoc tempus Græci vocant *λυχνιών ἀράς.* Suidas : *Λυχνιών ἀράς, τὸν καιρὸν καθ' ὃν ἀπτοῦσι τοῦς λύχνους,* id est, « Lucernarum accensionem, tempus, quo lucernas accendunt : » et uno vocabulo, *λυχνανίαν.* Glossæ Cyrilli **B** *λυχνανία, lucernarum accensio,* Latine, *Prima fax.* Macrobius lib. 1 Saturn., cap. 3 : « Deinde vespera, etc. Ab hoc tempore prima fax dicitur, deinde concubia. » Censorinus tamen subjicit crepusculo primam facem. Horatius lib. 11, epist. 2, appellat prima lumi.a :

.... et totidem plagis consumimus hostem
Lento Samites ad lumina prima duello.

Est ergo lucernarium vespertina synaxis, in qua lucernæ in ecclesia accendebantur, et vespertini officii cursus agebatur. Illius mentio fit in concilio Toletano 1, can. 9 : « Lucernarium vero nisi in ecclesia non legatur. » In Regulis S. Augustini et S. Isidori infra citandis, et in Vita S. Cæsarii Arclatensis lib. 1 : « Frequenter etiam matutinis ad lucernarium propter adventientes, homiliæ recitabantur. » Sed lege, *et ad lucernarium.* Matutini enim et lucernarium distinguuntur. Cassiano lib. 11 de diurnis Orationibus, cap. 3, dicitur *lucernalis hora.* S. Ambrosio lib. 11 de Virginibus, *Hora incensi.* Græci Patres *λυχνικὸν* dicunt. Ita sexta synodus, can. 91. Palladius cap. *de Tabennesiotes,* *καὶ ἐν τῷ λυχνικῷ δώδεκα,* id est, et in lucernario duodecim, ubi ab interprete male redditur, et in matutino. Ita in pœnis brevibus, quæ S. Basilio tribuuntur, art. 50 : *Στηνῆτω εἰς πρεσβυτήριον ἕως τοῦ λυχνικοῦ,* id est, « Stet in oratione usque ad lucernarium. » Et in liturgia Præsanctificatorum : *Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει τὰς εὐχὰς τοῦ λυχνικοῦ,* id est, « Sacerdos vero dicit preces lucernarii. » A S. Basilio lib. de Spiritu sancto, cap. 29, et S. Gregorio Nysseno in Vita S. Macrinæ dicitur *ἐπιλύχνιος εὐχαριστία,* id est, lucernalis gratiarum actio, et a S. Epiphania in synopsis *λυχνικοὶ ψαλμοί,* id est, lucernaes psalmi. Quod autem lucernalis synaxis eadem sit cum vespertina, patet ex canone citato sextæ synodi : *Ἄηλον τοῖς πιστοῖς καθιστάμεν, ὡστε μετὰ τὴν ἐν τῷ σαββάτῳ ἱσπερινῶν τῶν ἱερομένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, κατὰ κρατῶν ἔθος, μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἑραβῆς κατὰ τὴν κυριακὴν ἑσπέρα, καθ' ἣν μετὰ τὴν ἐν τῷ λυχνικῷ εἴσοδον,* id est, « Fidelibus manifestum facimus quod in sabbato post ingressum sacerdotum vespertinum ad altare juxta receptam consuetudinem, ut nemo usque ad sequentem vesperam in Dominica genuflectat, in qua post ingressum in lucernario rursus genua flectentes sic orationem Domino fundimus. » S. Basilio cap. citato : *Ἐδοξε τοῖς πατρᾶσιν ἡμῶν μὴ σιωπῆ τὴν χάριν ἱσπερινοῦ φωτὸς δέχεσθαι,* id est, « Visum est Patribus nostris gratiam vespertini luminis haudquam silentio accipere. » Concilio Emeritensi can. 2 : « Oportet igitur sicut in aliis ecclesiis vespertino tempore post lumen oblatum, prius dicitur vespertinum. » S. Hieronymo epist. ad Lælam : « Assuescat lucerna accensa reddere sacrificium vespertinum. » Ex his infertur lucernarium celebrari solitum hora duodecima : quia vespertina synaxis cadentibus radiis solis agebatur, ut disertis

verbis asserit Magister hoc cap. et compilerat regulæ monachicæ ex Cassiani operibus infra : « Duodecima vero propter terminationem diei, sicut prima inchoatione cantatur. » Quidam recentior existimat celebrari hora undecima, quia Cassianus lib. 11 de diurnis Orat., cap. 3, dicit : « Ad extremum undecima, in qua lucernalis hora significatur. » Verum Cassianus non vult hoc loco lucernalem horam undecima celebrari; sed quia confert horas canonicas cum his horis, quibus paterfamilias misit operarios in vineam suam, lucernalem, quæ tunc erat ultimum monachorum pensum, attribuit undecimæ, quæ est ultima operariorum hora. Imo ipse Cassianus eodem capite hunc ultimam cursum divini horam appellat vespertinam, quam celebrari solitam olim hora duodecima liquido constat. Sed his videtur adversari secunda explicatio psalmi cxxx, quæ vulgo S. Hieronymo tribuitur : « Monachi dicimur, et licet non simus, quales esse debemus, tamen dicimur. Hora tertia oramus, hora sexta oramus, nona lucernarium facimus. » Sed putò locum esse corruptum, et legendum esse : « Nona oramus, vespera lucernarium facimus. » Nam postea distinguit nonam a lucernario : « Videte quibus horis semper in obsequio Dei suscitamur. Videte quid dicat hora tertia, sexta, nona, lucernarii, media nocte, gallicantio, mane primo. » Præterea constat ex omnibus auctoribus citatis, et citandis nonam distingui a lucernario. Vespere igitur in ecclesiam conveniebant episcopus, clerici et cæteri fideles, monachi in sua oratoria. Tunc lucernæ accendebantur, ut constat ex loco citato S. Basili; et hoc dicebatur, *lumen offerre,* ut planum est ex concilio Emeritensi, can. 2 : « Post lumen oblatum prius dicitur vespertinum, quam sonus. » Hac enim hora lumen Deo offerebatur, ut notum est ex Prudentio in Cathemerino, hymno 5 :

O res digna, Deus, quam tibi roscidae
Noctis principio grex tuus offerat,
Lucem, qua tribus nil pretiosius.

Ubi noctis principium late sumitur pro vespera. Dum accendebatur lumen in ecclesia Mozaraba, ejusmodi preces, quæ in ejus breviario habentur, dicebantur : « Dies sive sit festivalis, sive privata, semper horæ incipiunt a vespertinis ante diem : et principium fit per invocationem Jesu Christi oratione Dominica præcedente, submissa voce dicendo : *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster;* et alta voce : *In nomine Domini nostri Jesu Christi lumen cum pace,* hoc est, lumen oblatum. Respondetur a circumstantibus : *Deo gratias.* Et presbyter dicit : *Dominus sit semper vobiscum.* Respondetur : *Et cum Spiritu tuo.* Et ordo vesperarum, sive sit festum, sive non, sequitur per hunc modum. Primo dicitur psalmus quod est vespertinum, quo finito presbyter dicit : *Dominus vobiscum.* Respondetur : *Et cum Spiritu tuo.* Statim dicitur sonus, si sit festum; eo quod dies ferialis caret sono, nisi in tempore Resurrectionis, propter solemnitatem dicitur; hæc regula. Sonus est : *Venite exsultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro.* Versus, *Prooccupemus faciem Dei in confessione, et in psalmis jubilemus Deo.* Et hæc clare explicant, quid sit in concilio Emeritano lumen oblatum, vespertinum, et sonus. Quod quidem lumen oblatum, sive precatio lucernalis dicitur etiam lucernarium. Ita enim explicandus est locus Regulæ S. Isidori, cap. 6 : « In vespertinis officiis primo lucernarium, deinde psalmi duo. » Ubi lucernarium non sumitur pro tota synaxi vespertina. Et in Regula 2, quæ vulgo S. Augustino tribuitur, manifeste distinguitur lucernarium a vesperis, cap. 1 : « Hoc idem in vesperis et completorio servetur. Ad lucernarium autem, psalmis, respon-

ostendentes, ^a si quid dubium non est fieri, vel accidere, ut nocturno quisquam tempore vocetur a corpore, commendatam jam fidem suam et expiatam ab omni ^b scandalo conscientiam proferant ante Deum. Post deinde adeant cubilia summo cum silentio exhibito, gressuque quieto, nec ullus se vel ultra cubiti spatium jungens alter ad alterum, vel saltem alium respicere audens pergat ad lectum suum: ubi tacitæ orationi insistens, psalmosque recensens ultimo orationem suam quinquagesimi psalmi recitatione, atque oratione consummet. Nec strepere, vel mutire ausus aut excreare cum ^c gratia nocturni somni capiat silentium.

^a *Si quid dubium.* In Regula ms., *Si quod dubium, lege: Sicut dubium.*

^b *Scandalo.* Scandalum hoc loco est offensa, rixa: vide supra.

^c *Gratia.* Ita correctum est a quodam, cum antea legeretur: *Gracitu*, ut adhuc in cod. ms. apparet. In cod. Crassensi legitur *crucitu*, quam quidem lectionem retineo: ut sit crucitus sonus vehementior excreationis per onomatopœam; nam durum esset excreationem absolute prohibere.

^d *Kyrie eleison.* Ms. Vict. p. addit: *Cum precibus.*

^e *Et missæ sint.* In commentario Smaragdi legitur: *Et missæ sunt.* In ms. Vict. p., *Et missa est.* Sed hæc posterior lectio omnibus codicibus, quos viderim, adversatur. Locus obscurus; cujus duas profert interpretationes Smaragdus: « Quod in aliis locis dicit, et completum est, hæc in clausula, et missæ sunt, dicit: et missæ sunt, repetit. Orationes enim officii, quæ a nobis sunt completæ, Deo sunt missæ, quia in illius honore sunt celebratæ; aliter: orationes, id est, collectæ, quæ in fine cursus a sacerdote dicuntur missæ, id est, Deo missæ vocantur. » Quæ secunda interpretatio potior videtur: præsertim cum alias nullam faciat explicitam collectarum mentionem S. Pater Benedictus quæ sane illius ætate erant in usu, quamvis fortasse non sub eadem formula ac nunc. Quod missæ collectas significant fuse satis cap. 23, ad S. Isidorum probatum est. Itaque missæ hoc loco collectæ sunt seu orationes, quæ, juxta Cassianum, ad finem cujusque psalmi dicebantur a sacerdote, quarum mentionem tantum in fine horarum facit S. Pater Benedictus brevilitatis causa, tanquam rei suis monachis vulgaris et tritæ, quemadmodum postea agit de brevi oratione veluti obiter et per transennam, tanquam de re monachis nota, quæ majori explicatione non indigeat. Vel certe dicendum S. Patrem Benedictum juxta aliorum morem, quem supra declaravimus, rejecisse ejusmodi collectas ad finem cujusque horæ, ita ut plures dicendæ sint, non una, atque ob eam rationem dixisse, *missæ sint*, non, *missa sit*. Nec obstat quod agens de nocturnis et matutinis nullam faciat mentionem horarum missarum, sed tantum dicat: *Et completum est.* Nam ob istarum prolixitatem horarum in eis plures hujusmodi collectas recitari noluit: quia his horis multa addidit præter antiquorum monachorum consuetudinem, ut patebit legenti librum II Cassiani de nocturnis Orationibus. Imo hæc obiectio nobis favet: quia nulla potest esse alia ratio cur in prima hora et sequentibus ordinandis constanter dixerit, *et missæ sint*, vel, *missæ fiant*, in superioribus vero, *et completum est*, quam nostra de hujusmodi missis interpretatio, etsi non inficiet in nocturnis et matutinis unam saltem fuisse collectam. Dicit aliquis per missas significari missionem chori. Sed, si hoc ita esset, dixisset: *Et missa sit*, quem-

APPENDIX I. — *Quæ anti psalmi per eandem horas dicantur.*

(Ex Regula S. Benedicti, cap. 17.)

Jam de nocturnis, vel matutinis digressus ordinem psalmodiæ: nunc de sequentibus horis videamus. Prima hora dicuntur psalmi tres singillatim, et non sub una gloria. Hymnus ejusdem horæ post versum: *Deus in adjutorium meum intende*, antequam psalmi incipiantur. Post expletionem vero trium psalmoreum recitetur lectio una, versus: et ^d *Kyrie eleison*, ^e et missæ sint. Tertia vero, et sexta et nona eodem ordine celebrantur: ^f oratio, id est, versus, hymni earundem horarum, ^g terni psalmi, lectio, et versus, *Kyrie eleison*, et missæ sint. Si major fuerit congregatio, cum antiphonis, ^h si

B

admodum diaconus in fine sacræ liturgiæ dicit: *Ite, missa est*, id est missio: non, *Ite, missæ sunt*. Quemadmodum prisci Græci perfecto sacrificio, dicebant, *ἀπαίσις*, id est, dimissio, in singulari. Hæc sunt quæ favere possunt secundæ interpretationi Smaragdi, etsi prior non sit omnino repudianda, cum sua probabilitate non careat. Quidam recentior theologus, vir sane doctissimus, hunc S. Benedicti locum, et subsequentes de sacrosancto missæ sacrificio exponit. Sed hæc explicatio non mihi probatur: primo, quia nimis onerosum esset tot missas communes, seu conventuales, ut vocant, celebrare; secundo, quia vix superasset tempus ad opus manuum, et ad lectionem divinam; tertio, quia olim missa celebrabatur hora tertia, id est, nona nostra matutina, si reficiendum esset meridie, et dies a jejunio vacaret; sexta, si jejunandum esset usque ad nonam; nona in Quadragesima, si tantum refectio esset ad vesperam, ut docet Valfridus Strabo, cap. 23 de Rebus eccl.; Micrologus, lib. de Eccl. observationibus, cap. 49, et Amalarius Fortunatus, lib. III de Officiis eccl., cap. 32. Id videre est apud S. Epiphanium in synopsi Cassianum lib. III de diurnis Orat., cap. 2; Sidonium, lib. V, epist. 17; Gregorium Turonensem de Vitis Patrum de S. Nicetio; Gregorium Magnum, homil. 37 in Evangelia; Joannem Moschum, cap. 27 Prati spiritualis. In concilio Bracarensi I, cap. 16, et Bracar. II, cap. 19, nunquam vero post vesperam et completorium, quod tamen contingeret, si his regulæ locis missæ de sacrificio liturgico intelligerentur.

C

ⁱ *Oratio, id est versus.* Ita in omnibus cod. nostris mss. excepto Victor. p. in quo sic habetur: *Tertiæ vero, sextæ et nonæ eodem ordine celebretur oratio, id est versus*, etc.; apud S. Dunstanum legitur, *id est, oratio, versus*. Sed quænam sit nujusmodi oratio, et quare potius tertiæ, sextæ, et nonæ, quam aliis horis præponatur, non video? itaque lectio vulgaris retinenda est: *Oratio, id est versus*, et explicat S. Benedictus quid sit oratio; nempe versus: *Deus in adjutorium*, etc., quo Dei auxilium efflagitamus.

D

^g *Terni psalmi.* Sequitur morem priscorum Patrum, qui has tres horas ternis psalmis absolvendas putarunt. Cassianus, lib. III de diurnis Orat., cap. 3: « Itaque in Palæstinæ vel Mesopotamiæ monasteriis ac totius Orientis supra dictarum horarum (tertiæ, sextæ, et nonæ) solemnitates trinis psalmis quotidie fiuntur. » Hoc etiam institutum sequitur S. Isidorus, cap. 6 suæ Regulæ: « In tertia, sexta vel nona tres psalmi dicendi sunt. » A quibusdam olim tertia ternis psalmis, sexta senis, et nona novem decurrebantur, ut testis est Cassianus, lib. I de Nocturno Orat., cap. 1.

^h *Si vero minor in directum psalluntur.* Nempe tertia, sexta, et nona. Ratio hujus instituti est: quia minori congregationi non esset satis temporis ad

vero minor, in directum ^a psallantur. Vespertina autem synaxis quatuor psalmis cum antiphonis terminetur. Post quos psalmos ^b Apostoli lectio recitanda est. Inde responsorium, Ambrosianum, versus, canticum de Evangelio, et ^c oratio Dominica; et fiant missæ. ^d Completorium autem trium psalmodum dictione terminetur. Qui psalmi ^e directanei sine antiphona dicendi sunt; post quos hymnus ejusdem horæ, lectio una, versus: *Kyrie eleison*, ^f benedictio; ^g post missæ fiant.

APPENDIX II. — Quo ordine psalmi dicendi sunt.

(Ex eadem Regula, cap. 18.)

In primis semper diurnis horis dicatur versus: *Deus in adiutorium meum intende: Domine, ad adjuvandum me festina*, ^h etc. Inde hymnus uniuscujusque horæ. Deinde prima hora Dominica ⁱ dicenda, B quatuor capitula psalmi ^j centesimi octavi decimi ^k dicantur. Reliquis vero horis, id est, tertia, sexta, vel nona terna capitula supra scripti psalmi octavi decimi dicantur. Ad primam autem secundæ feriæ dicantur tres psalmi, id est, primus, secundus, et sextus. Et ita per singulos dies ad primam usque ^l dominicam dicantur per ordinem terni psalmi ^m usque ad nonum decimum psalmum: ita sane, ut nonus psalmus, et septimus decimus partiantur in duas glorias: et sic fiat, ⁿ ut ad vigiliis Dominica semper a vicesimo incipiatur. Ad tertiam, vero sextam, nonamque feriæ secundæ, novem capitula, quæ residua sunt de centesimo decimo octavo, ipsa terna per easdem horas dicantur. Expenso ergo psalmo centesimo octavo decimo duobus diebus, id C

opera diurna: maxime cum minoris congregationis monasteria sint etiam minoris substantiæ: ita ut necesse sit quosdam ex iis foris frugibus colligendis aut operibus puta culinæ, et similibus occupari, paucis admodum in choro remanentibus, quibus grave esset has horas solemniter cantu persolvere.

^a Psallantur. Vict. ma. Canantur.

^b Apostoli. Abest ab aliis cod. mss. nostris et S. Dunstano.

^c Oratio Dominica. Vict. p. addit: *Cum precibus*.

^d Completorium. Ita appellat hanc horam S. Isidorus, cap. 6 suæ Regulæ, sed lib. 1 de Officiis ecclesiasticis, cap. 21, appellat completas, nonnulli Patres completam: et debet dici sub noctis initium; unde a S. Columbano, cap. 7 suæ Regulæ dicitur initium noctis, et a S. Fructuoso Bracarensi, cap. 4 suæ Regulæ prima noctis hora. Et videtur esse illa synaxis quam S. Basilius ἀρχὴν, id est, petitionem appellat: in illa enim, quemadmodum in completorio, petitur a Deo noctis quies secunda et placida, ut notat S. Basilius. Quæ quidem hora in Oriente vix ante S. Basilium reperitur, nec in Occidente ante S. Benedictum. Imo post S. Basilii ætatem in multis locis Orientis non fuit, ut patet ex supra dictis de horarum diversitate.

^e Directanei. Ita in cod. nostris mss. cum S. Dunstano, vulgo legitur, *Directaneo*. Jubet S. Benedictus completorii psalmos in directum recitari, ut fratres cito eant cubitum, cum hæc hora diceretur sub initium noctis, seu prima noctis hora.

^f Benedictio. Cod. ms. Ebrul., *Et benedictio*. Vict. p., *Benedictiones*, de hac completorii benedictione hoc statuitur, in add. 1 Capitul. Lud. imp., tit. 48: *Ut benedictio post completorium a sacerdote dicatur*.

^g Et post missæ fiant. Particula post desideratur

est, Dominica et secunda feria; tertia feria jam ad tertiam, sextam vel nonam psallantur terni psalmi a centesimo nonodecimo usque ad centesimum vigesimum septimum, id est, psalmi novem. Quique psalmi semper ^o usque ad Dominicam per easdem horas ^p iidem repetantur. Hymnorum nihilominus, lectionum, vel versuum dispositione uniformi cunctis diebus servata. Et ita scilicet, ut semper Dominica a centesimo octavo decimo incipiatur. Vespera autem quotidie quatuor psalmodum modulatione canatur. Qui psalmi incipiuntur a centesimo nono usque ad centesimum quadragesimum septimum, exceptis his, qui in diversis horis ex eis sequestrantur, id est, a centesimo septimo decimo ad centesimum vigesimum septimum, et centesimo tricesimo tertio, et centesimo quadragesimo secundo. Reliqui omnes in vespera dicendi sunt. Et quia minus veniunt tres psalmi, ideo dividendi sunt, qui ex numero supra scripto ^q fortiores iaveniuntur, id est, centesimus tricesimus octavus, et centesimus quadragesimus tertius, et centesimus quadragesimus quartus. Centesimus vero sextus decimus, quia parvus est, centesimo quintodecimo jungatur. Digesto ergo ordine psalmodum vespertinorum, reliqua, id est, lectiones, responsoria, hymni, versus, vel cantica, sicut supra taxavimus, implantur. Ad completorium vero quotidie iidem psalmi repetantur, quartus, ^r nonagesimus, et centesimus trigesimus tertius. Disposito ordine psalmodum diurnæ, reliqui omnes psalmi, qui supersunt, æqualiter dividantur in septem noctium vigiliis, ^s partiendo scilicet, qui inter eos prolixiores sunt psalmi, et duode-

in aliis cod. nostris mss., nec habetur apud Turcrematam, nec in editione Colinaei, nec in veteri Parisiensi: sane superflua videtur, cum non sit in aliis horis supra explicatis.

^h Etc. S. Dunstanus cum vulgo editis habet, *Et gloria*.

ⁱ Dicenda. Vict. p. addit: *Sunt*, omittitque verbum dicantur, quemadmodum vetusta editio Parisiensis, quæ etiam pro dicenda, ponit dicendo.

^j Centesimi octavi decimi. Cod. p. Vict. addit: *Quæ sequatur hymnus de fide catholica*, id est, symbolum S. Athanasii. Sed hæc sunt additicia.

^k Dicantur. Hoc vocabulum desideratur in cod. mss. S. Germ. ma., S. Far. et Vict. p.

^l Ad dominicam. Vict. ma. addit: *Diem*.

^m Usque ad nonum decimum. Inclusive.

ⁿ Ut vigiliis. Vict. p., *Ut vigiliis Dominicæ semper a vigesimo incipiantur*. Vetus editio Parisiensis, ut ad vigiliis Dominicis.

^o Usque ad dominicam. In Vict. ma. deest *to usque*.

^p Iidem. Hæc vox desideratur etiam in Vict. ma.

^q Fortiores. Id est, majores, prolixiores, ut supra observatum est.

^r Nonagesimus. Id est, *Qui habitat*, etc.; eundem psalmum exsolvi jubet S. Basilius in suprema illa hora, quam ἀρχὴν, id est, petitionem appellat, ut supra observatum est.

^s Partiendo scilicet qui inter eos prolixiores sunt psalmi. Hanc institutionem secuta est synodus Narbonensis sub Reccaredo rege: « Hoc quoque definitum est, ut in psallendis ordinibus gloria dicatur omnipotenti Deo. Per majores vero psalmos, si fuerint prolixiores, pausationes fiant; et per quamcumque pausationem gloria Trinitatis Domino decantetur. » Pausationes autem istæ sunt psalmodum in-

§ V. — EJUSDEM (cap. 108).

Interrog. ^a Quomodo obtinebit quis ut in oratione sensus ejus non vagetur? — *Resp.* Si certus sit se assistere ante oculos Dei. Si enim quis judicem suum videns vel principem, et loquens cum eo, non sibi credit licitum esse vagari oculis et alios aspicere dum ibi loquitur, ^b quanto magis qui accedit ad Dominum nusquam debet movere oculum cordis, sed intentus esse in eum qui scrutatur renes et corda (Psal. vii), ut impleat illud quod scriptum est: *Levantes puras manus sine ira et disceptatione* (I Tim. ii).

§ VI. — ITEM IPSE (cap. 119).

Interrog. ^c Si possibile est obtinere hominem ut in omni tempore et loco non vagetur mens sua, vel quomodo id fieri potest? — *Resp.* Quia possibile est, ostendit ille qui dixit: *Oculi mei semper ad Dominum* (Psal. xxxiv). Et iterum: *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quia a dextris est mihi, ne commovear* (Psal. xv). Quomodo autem possibile sit prædiximus, id est, si non demus animæ nostræ otium, sed omni tempore de Deo, et de operibus, ac de beneficiis ejus, et de donis cogitemus, et hæc cum confessione et gratiarum actione semper volvanus in mente, sicut scriptum est.

§ VII. — EX REGULA SANCTORUM PAULI ET STEPHANI (cap. 9).

^d Somnus cum opus Dei dicitur, cum Dei auxilio omnino a nobis fugandus est. Timentes illud prophetæ: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter* (Jer. xlviij). Et illud: *Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis* (Paal. lxxv).

§ VIII. — ITEM IPSI (cap. 9).

• Nulli liceat tempore, quo opus Dei canitur, qualibet occasione sermonem contra alium fratrem proferre: nisi seniori tantum, cui sine dubio solent causæ cujuscunque rei aut ordinandæ aut corrigendæ nonnunquam emergere.

§ IX. — EX REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 9).

^f Ad vigilias ^g nullus dormiat. Si vero Dominici,

^a Quomodo obtinebit. Habetur apud sanctum Basilium interr. 201 Reg. brev., et apud Rufinum cap. 57.

^b Quanto magis qui accedit ad Dominum. Præclare idem Basilium in Ammonitionibus: « Hoc stude in vita tua, ut orationem puram offeras Deo, neque in diversa rapiatur mens tua. Memento enim te sub Dei stare conspectibus, qui occulta cordis conspiciunt, et abscondita mentium novit. »

^c Si possibile, etc. interrog. 202 Reg. brev., et Ruf. cap. 57.

^d Somnus, etc. In cod. ms. Flor. eod. cap.

^e Nulli, etc. In cod. Flor. cap. 10.

^f Ad vigilias. Supra cap. 23 citatur cap. 29 ejusdem Regulæ S. Aureliani huic simile, sed quodammodo prolixius.

^g Nullus dormiat, etc. Idem monet S. Basilium in Ammonitionibus: « Vigilanter igitur assiste in conspectu Dei; in tempore orationum vel psalmodiarum non te opprimat somnus. » Circa dormientes in synaxi divina monachos hæc statuit S. Columbanus in Penitentiali ms.: « Si quis dormierit cum oratur, si frequens, duodecim psalmos cantet; si non frequens, sex psalmos. »

^h Non vagari animo. In id omnes animi nervos in-

A aut festi dies sunt, cum somnus venerit, aliis sedentibus stet, ut possit a se somni marcorem repellere, ne in opere Dei aut tepidus inveniat aut negligens.

§ X. — ITEM IPSE (cap. 25).

Cum psallitur, studeant sanctæ animæ vestræ ^k non vagari animo, verum etiam nec operari aut loqui presumant: sed, *psallite sapienter* (Psal. xlvj), sicut dixit Propheta: *Psallam et intelligam* (Psal. c). Et illud: *Psallam spiritu, psallam et mente* (I Cor. xiv). Metuens illud: *Maledictus homo qui facit opus Dei negligenter* (Jer. xlviij).

§ XI. — TRACTATUS BEATI AUGUSTINI DE EO QUOD SCRIPTUM EST IN EVANGELIO: *Ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo.*

ⁱ Magnam nobis, fratres dilectissimi, securitatem B in Evangelio Dominus donare dignatus est dicens: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Math. xviii). Si duobus vel tribus interesse dignatur, quanto magis quando totus populus in ecclesia fideli devotione colligitur, et concurrentium societate membrorum capiti suo Christo Ecclesiæ corpus unitur. *Ubi sunt*, inquit, *duo vel tres congregati in nomine meo*. Cum ergo congregatio ad multos pertineat, videndum est quomodo sermo divinus de duobus vel tribus dicendum esse judicaverit. Ego puto quod de uno possit dici, qui in domo Dei possit congregari, id est, ut ad exorandum Dominum non solum exterioribus, sed etiam interioribus sensibus et desideriis, fide et operibus totus introeat. Nam si intra ecclesiam solo corpore, quisque ille, teneatur, et toto extra ecclesiam corde versetur, et exterior a spiritu suo divisus et separatus ingreditur: et quod est in homine pretiosius, hoc divinis obsequiis peregrinatur: dum solum in præsentia terra retinetur, anima vero per lasciva ludibria in multiplices ^k cursus captiva distrahitur. Et ideo quando quisque nostrum ante judicem suum æternam causam commendaturus assistit, non aliud appareat intus, et aliud foris sit. Nihil ab homine ^l de parte hominis obtinetur. Nam si dixit: *Ubi sunt*

tendere debent monachi, ne præter irreverentiæ noxam, quam incurunt, assiduæ seu orationis seu psalmodiæ perdant fructum, juxta illud Aggæi prophetæ cap. 1: *Nonite corda vestra super vias vestras. Seminastis multum, et intulistis parum; comedistis, et non estis satiati; bibistis, et non estis inebriati; operuistis vos, et non estis calefacti: et qui merces congregavit, misit eas in sacculum pertusum.*

ⁱ Negligenter. Ita apud Septuaginta, ἀμελῶς, id est negligenter, et apud S. Cyprianum, lib. iii Testim. ad Quirinum. In versione communi, fraudulenter.

^j Magnam nobis, etc. Huic tractatui nomen S. Augustini præfigitur, non tamen exstat inter illius Opera, nec ulla mentio fit in Retractionibus, nec recensetur in Catalogo Possidii. Quædam hujus tractatus pars exstat in brevi quodam sermone Eusebii Gallicani, cujus initium est: *Multum habent salubritatis.*

^k Cursus. Lege, discursus, ut habetur in præfato sermone Eusebii Gallicani, et quidem convenientius ad sensum.

^l De parte hominis obtinetur. Hæc nullom sensum efficiunt; sed lege, ut in sermone præfato: *De parte hominis absentet*, ut infra loquitur: *De templo Dei*

*duo vel tres congregati, quomodo probabitur congregatus, qui a semetipso cogitatione et vagatione dispersus est? Et quomodo erit in medio tui, si tecum tu ipse non fueris? a id est, illis, qui poscit, quomodo aderit ille qui poscitur? Quomodo suscitabitur iudex, si dormitaverit advocatus? Opus est itaque ut quod postulat vocis sonus, obtineat sedulitatis affectus: Revoca intus sollicitam mentem, per quam omne sacrificium offerre te convenit. De templo Dei absentare non convenit sacerdotem. Hæc ergo considerantes, fratres charissimi, quotiescunque psallimus, aut in oratione procumbimus, jugiter illud Apostoli consideremus quod ait, *orationi instantes et vigilantes in ea (Col. iv)*. Et iterum: *Psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. xiv)*. Si enim aut dum psallimus aut dum orationi insistimus, sæculares cogitationes intentionem animi nostri a sensu divinæ contemplationis averterint, faciunt nos captivis sensibus sine ullo animæ fructu huc illucque discurrere. Quam rem Christo auxiliante cito poterimus evadere, si similitudinem peccatorum nostrorum voluerimus attentius cogitare. Si enim pro peccatis nostris, id est, quæcunque male cogitavimus, quæcunque injuste diximus, cum ingenti rugitu et gemitu, sicut expedit, supplicamus, cogitationes superflue aut non veniunt, aut si se ingesserint, dum eis non præbemus assensum, cito erubescunt atque discedunt. Quid enim homo cogitare debet quando cum Deo loquitur, nisi tota intentione mentis ad illius misericordiam intentus aspiciat? Et quia difficile est ut nobis non subripiant aliquæ cogitationes, vel moras habere in nobis non permittantur. Cogitatio enim aut de cupiditate aut de luxuria veniens sic est quomodo si aliquis carbonem accensus in suis*

A manibus apprehendat: si eos statim sine mora projecerit, nocere ei ignis ille non poterit; si vero qualemcunque moram habuerit, sine vulnere jactari non poterunt. Et quia de multis negligentibus non solum nos minuta peccata vel ut circumvolantes muscæ jugiter inquietant, sed etiam nos crimina capitalia ad aliquod malum perpetrandum frequenter instigant, sicut etiam supra suggesti toto corde et toto animo, diu noctuque contra insidias inimici, de quo scriptum est (*Æn. vi*) quod ei sint

. nominis mille,
Mille nocendi artes,

pugnare fortiter studeamus. Si enim diligenter attendimus conscientias nostras, spiritales ibi pugnas fieri, et secundum apostoli Pauli sententiam (*I Cor iv*) spectaculum Deo et angelis ejus esse cognoscimus: et ^b in arena mundi hujus contra omnia peccata vel crimina, velut contra crudelissimas bestias, nos jugiter pugnare sentimus. Hæc enim qui diligenter attenderit, ipse suus aspector assistit, et quædam animæ suæ divortia inter utiles et contrarias voluntates anxius pugnas nutantes inspicit, et quid eum deceat oculo interiore considerat. Diligenter, quæso, fratres, attendite et cognoscite quia in nobismetipsis habemus amphitheatrum spiritale, ^c et illam quam ^d silva barbara in spectaculis fingunt, quotidie patimur et in ambitu cordis nostri. Ego enim, fratres, nolo quibuscunque injuriam facere, neminem profero nuncupatim. Videat unusquisque in conscientiam suam quid reperiat. ^e Nam video interdum in moribus nostris ^f iras leonum, in affectionibus sævitias ursorum, in mente, ^g varietates pardorum, in avaritia rapacitatem luporum, in concupi-

absentare non expedit sacerdotem; et sensus est, ut mens, quæ est hominis pars, non absit ab homine dum orat.

^a *Id est illis qui poscit.* Hæc corrupta sunt, nulliusque sensus. Lege ut in sermone citato: *Si deest ille qui poscit.*

^b *In arena, etc.* Perelegans sane allegoria ducta ab amphitheatro.

^c *Et illam quam silva barbara.* Lege: *Et illam silvam barbaram, quam, etc.* Appellat silvam quia sæpe in amphitheatro et circo silvæ pangebantur, in quibus omnis generis ferarum venationem exhibebant, qualis illa de qua Julius Capitolinus in Gordianis, et alia de qua Flavius Vopiscus in Probo; atque etiam historiam seu fabulam representabant, ut videre est in Amphitheatro Martialis, epigr. 21:

Quidquid in Orpheo Rodope spectasse theatro
Dicitur, exhibuit, Cæsar, arena tibi.
Reperunt scopuli, mirandaque silva curcurrit,
Quale fuisse venus creditur Hesperidum.

Adfuit immixtum pæcudum genus omne ferarum, etc.

^d *Silvam barbaram.* Ob effusionem humani sanguinis. Cassiodorus, lib. v Var. . epist. 42 ejusmodi amphitheatrales ludos et pugnas appellat ludum crudelem, sanguinariam voluptatem, religionem impiam, humanam feritatem; quam quidem belle describit S. Cyprianus epistola 4.

^e *Nam video in moribus nostris.* Eleganter et apposite admodum prosequitur suam allegoriam, diversarum naturam ferarum cum nostris vitiis industrie satis componens. Profusus sane fuit Romanorum

luxus, qui in circi seu amphitheatri munera omnis generis feras undequaque exquirebant; quem eleganter admodum describit Claudianus in Panegyrico de Mali Theodori consulatu:

Conveniunt ursi, magna quos mole ruentes
Torva Lycæoniæ Helicæ miratur in æstris,
Perlossique ruunt populo mirante leones
Quales Mygdonio curru frenasse Cybelle
Optat, et Herculei mallent fregisse lacerti.
Obvia tulimæi properant ad vulnera pardi
Semine permisto geniti: cum forte læonæ
Nobiliorum uterum viridis corruptit adulter
Hi maculis patres referunt et robore matres.
Quidquid monstriferis nutrit Getulia campis,
Alpina quidquid tegitur nive: Gallica si quid
Silva tenet, jaceat: largo disecat arena
Sanguine, consumant totos spectacula montes.

Vide Capitulinum, et Trebellium supra citatos.

^f *Iræ leonum, etc.* Ita eleganter S. Chrysostomus sermone 6 in II ad Cor.: Πῶθεν δυνήσομαι μαθεῖν ὅτι ψυχὴν ἔχεις ἀνθρώπου, ὅταν λακτιζῆς ὡς ὄνοι. ὅταν μνησικακῆς ὡς αἱ κάμηλοι. ὅταν δακνῆς ὡς αἱ ἀρκτοί, ὅταν ἀσπίδης ὡς οἱ λύκοι, ὅταν κλέπτῃς ὡς αἱ ἀλώπεκες, ὅταν δολερὸς ᾖς ὡς οἱ ὄφεις, ὅταν ἀναισχυντῆς ὡς κύων. Id est, « Unde potero discere te habere animam hominis, cum recalcitres ut asini, injuriam recorderis ut cameli, mordeas ut ursi, rapias ut lupi, fureris ut vulpes, sis dolosus ut serpentes, impudens ut canis? »

^g *Varietates pardorum.* Claudianus:

Hi maculis patres referunt.

Vide Plinium, lib. vii, cap. 17.

scientia ^a sitim onagrorum, ^b in sensibus stultitiam A vulturum, in memoria oblivionem cervorum, in mendacis fallaciam vulpium, in invidia venenum viperarum, in jejunio tar. litatem boum, in corde inscitiam vitulorum, in superbia cervices taurorum, in impudentia frontem arietum, in levitate mobilitatem capreolorum, in visceribus callum verrium, in cogitationibus volutabra porcorum, in lingua dentes aprorum, in conscientia maculas tigrinum, in iracundia tumentia colla draconum, in peccatis moles elephantorum. Unde deprecor ut, agnoscentes nos tantis periculis circumdatos, attentius pro nobis invicem Domino supplicemus. Fiant, o Benedicti fratres et adjuutores, vel conservi in Domino, fiant manus nostræ, id est, sanctæ orationes, simul cum operibus bonis ad Dominum, ut introducti in tam periculoso agone, et in theatro mundi hujus in quo nemo coronatur nisi qui legitime certaverit, lætum Deo et angelis spectaculum præbeamus, ut ipso auxiliante, devictis et prostratis adversariis, cum triumpho ad æternam patriam remeantes illam felicem et desiderabilem vocem audire mereamur: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. xviii)*. Quam rem ut obtinere cum Dei gratia mereamur, sicut supra suggestimus, quando in oratione aut caput inclinamus, aut genua flectimus, tota intentione animi, totis viribus laboremus, ne nobis cogitatio aut superflua aut iniqua subripiens mentem nostram a perfecta et compuncta possit oratione subtrahere.

^a *Sitim onagrorum.* Psal. ciii: *Expectabunt onagri in situ sua.* Onager, seu ὄνος ἄγριος, id est asinus silvestris apud Indos equi magnitudine, aliquando major, toto corpore albus, capite purpureus, oculis cæruleis. Cornu illi cubitale media procedit fronte, cujus scobs in potu data tuetur a venenis. Ejus inferior pars et fronti proxima ad duos palmos egregie candida est, suprema in acumen desinens cum summo rubore punicea est, quæ media intercedit, nigra. Qui de eo cornu, vel poculis ex eo tornatis bibunt, nec spasma, nec morbo sacro corripiuntur. Nec ulla veneni vis eis nocere potest, qui ante vel post hauritum venenum aquam aut vinum de ejusmodi cornu seu poculis biberint. Robustissimus est et velocissimus, ut nec equus, nec aliud animal illum assequi possit; ut refert Ctesias Indicorum libro apud Photium in Bibliotheca, n. 71.

^b *In sensibus stultitiam vulturum.* Lege: *In sensibus subtilitatem vulturum.* Nam hæc avis est acutissimi visus inter cætera animalia, ex longo intervallo prospiciens escas ab ortu solis in occasum, ab occasu ad ortum, inquit Orus Apollo. De vulture et altis animalibus hic enumeratis vide Plinium et *Ælianum* de animalibus.

^c *Predictæ autem, etc.* Hæc sumpta sunt ex Cassiano, lib. ii de nocturn. Oration., cap. 7. Hic autem subaudi orationes, ex capite citato.

^d *Ut finito psalmo.* Arguit morem suæ provincie Massiliensis, juxta quem monachi ad finem psalmi properantes eo nondum finito in genua procumbebant. De his genuflexionibus ad finem cujusque psalmi infra dicitur.

^e *Expansis manibus.* Mos fuit priscorum Christianorum expansis manibus orare. Tertullianus in Apologetico, cap. 5: « Illic suspicientes Christiani manibus expansis, quia innocuis: capite nudo, quia non erubescimus, denique sine monitore; quia de

Et quia quando pro peccatis nostris humiliter supplicamus, ad Dominum nos loqui cognoscimus, timere debemus ne forte si aliud quam id quod petimus cogitare poterimus, divinæ majestati, antequam stare videmur, injuriam faciamus. Certi enim esse et tota devotione confidere debemus, quod si quando aut illa psallimus aut oramus, hoc quod proferimus ex ore teanemus in corde. Et tunc oratio nostra omnis exauditur a Domino. Quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

§ XII. — EX REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 5).

^c Predictæ autem hoc modo incipiuntur atque finiuntur, ^d ut finito psalmo non continuo ad orationem inflexis genibus corruatur, sed antequam flectantur genua majorem temporis partem stantes in supplicatione expendant: et post hæc puncto brevissime procedentes in terram velut adorantes tantum divinam clementiam summa velocitate consurgant: et iterum erecti ^e expansis manibus, sicut prius stantes oraverant, modicum suis precibus immorentur. Ideo autem sic orare præceptum est, quia, dum diutius orantes in terra procumbimus, non solum cogitationibus, verum etiam somno gravius impugnamur. Nam multi, qui nesciunt, necdum bene finito psalmo in orationem procumbere festinant, et dum de lassio corporis refectione potius quam de orationis utilitate cogitant, optant incurvatione genuum diutius incurvari. Cum autem is

pectore oramus. » Et libro de Orat., cap. 13: « At qui cum modestia et humilitate adorantes magis commendamus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperate et probe elatis. » S. Fructuosus episcopus Bracarensis, cap. 3 Regule: « Sed omnes summa æqualitate consurgant, extensisque ad cælum palmis orando persistent. » Joannes Moschus in Prato spiritali, cap. 55: *Ἐστίννας τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς Θεὸν ἤψατο λέγων* id est, « Extensis manibus in cælum Deum precatus est dicens. » Et cap. 104 rationem offert S. Asterius episcopus Amaseæ enarrans hæc verba Evangelii: *Duo homines ascenderunt in templum: καὶ τὸ ὄρθιον τῆς προσαυχῆς ἐκτεταμένως προβαλλόμενος τὰς χεῖρας τὸ τοῦ σταυροῦ πάθος σχήματι ἔεικονίζε, κ. τ. λ.* Id est, « Et rectas tendere in cælum manus formam est exhibere Christi cruci affixi. Si vero vere orat, et orans placeat Deo, non modo in figura crucem representat, sed etiam affectu. Ut enim in cruce clavis affixus, sic et orans necat omnem carnis concupiscentiam, memoria expellens omnem divitiarum, gloriæ et parentum affectum. » Et præclare S. Augustinus enarratione in psal. lxxii: « Levavit ergo manus in oratione, levavit pro nobis Dominus noster in cruce; et extensæ sunt manus ejus pro nobis. Ideo extensæ sunt manus ejus in cruce, ut manus nostræ extendantur in bona opera, quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce levavit ille manus, et obtulit pro nobis sacrificium, deleta sunt omnia peccata nostra, levemus et nos manus nostras ad Deum in prece, et non confundantur manus nostræ levatæ ad Deum, si exerceantur bonis operibus. Quid enim facit qui levat manus? Unde præceptum est, ut levatis manibus oremus Deum. Apostolus enim dicit: *Levantes puras manus sine ira et disceptatione; ut cum levas manus tuas ad Deum, veniant tibi in mentem opera tua.* »

* qui præcedit, de oratione surrexerit, omnes pariter erigantur. ^b Similiter nec antequam ille ad orationem ^c inclinetur, aliquis se inclinare præsumat : ne non tam prioris conclusionem, qui precem colligit, quam suam celebrasse videatur.

§ XIII. — Ex REGULA SANCTI CÆSARII (cap. 20).

^d Cum vero psalmis et hymnis oratis Deum, id versetur in corde quod profertur in voce. Quodcumque operis feceritis, quando lectio non legitur, de divinis Scripturis aliquid ruminare. Ægrotantes vero sic tractandi sunt, ut citius convalescant. ^e Sed cum vires pristinas reparaverint, redeant ad felicioris abstinentiæ consuetudinem. ^f Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis placere vestibus, sed moribus, quod decet propositum vestrum.

§ XIV. — ^g DICTA CÆSARIE.

Beatus Cæsarius non de superficie laborum aliquid Scripturæ meditatus est; psalmum ipsum quem recitavit, si vel unus sermo eum præterit ubi sensum intelligentiæ non accommodasset, non ei la-

* Qui præcedit. Id est, qui præest.

^b Similiter nec antequam ille. S. Fructuosus episcopus, cap. citato : « Prosternantur in terram, eo scilicet ordine ut nemo prius seniore aut incurvetur, aut iterum surgat; sed omnes summa æqualitate consurgant. »

^c Inclinetur. Inclinari hoc loco est prosterni et genuflectere; nam hoc toto capite agitur de genuflexione.

^d Cum vero psalmis, etc. Hæc habentur in Regula S. Cæsarii excusa, cap. 20; sed quidem primum membrum sumptum est ex Regula S. Augustini, cap. 9.

^e Sed cum vires, etc. Ex Regula S. Augustini, cap. 17.

^f Non sit notabilis, etc. Item ex Regula sancti Augustini, cap. 18.

^g Dicta Cæsaria. Duæ sunt Cæsariæ abbatissæ monasterii quod S. Cæsarius Arelatensis antistes ædificavit prope Arelatem. Prima est S. Cæsaria, soror S. Cæsarii de qua Cyprianus lib. i Vita S. Cæsarii : « Evocataque e Massiliensi cœnobio venerabili sorore sua Cæsaria (quam idcirco eo miserat, ut disceret quod doceret; et prius esset discipula quam magistra), in præparata domicilia cum duabus aut tribus sodalibus eam introduxit. » Hujus meminit Fortunatus, lib. viii, poemate 4, de Virginitate :

Has inter comites conjuncta Cæsaria fulget

Temporibus nostris Arelatense decus,

Cæsarii monitis luci sociata perenni,

Si non martyrii, virginitatis ope.

Et infra loquens de sancta Radegunde :

Sit tibi dulce decus veneranda Cæsaria præsens

Præsule Cæsario non caritura tuo.

Illos corde sequens, mandataque corpore complens

Ut teneas flores, has miteris apes.

S. Gregorius Turonensis, lib. ix Hist., cap. 41 :

« Post hæc cum pontificis sui sæpius gratiam quæreret, nec posset adipisci, necessitate commota cum sua abbatissa, quam instituerat, Arelatensem urbem expetunt, de qua Regula S. Cæsarii atque Cæsariæ beate suscepta regis se tuitione munierunt. » Et cap. 42 in epistola S. Radegundis : « Insuper congregationi per me collectæ Regulam, sub qua sancta Cæsaria degit, quam sollicitudo beati Cæsarii antistitis Arelatensis ex institutione sanctorum Patrum convenienter collegit, ascivi. » Qui etiam ultimus locus intelligendus est de prima Cæsaria S. Cæsarii sorore, sive legatur, *degit*, sive *degit*. Nam

A boriosum fuit tot vicibus eum repetere, donec nec unus sermo eum subterfugeret, implens illud : *Psallam spiritu, psallam et mente* (I Cor. xiv). Et illud : *Psallam et intelligam* (Psal. c).

§ XV. — *Ejusdem.*

Sicut laudabilis ignis per lectionis assiduitatem acquiritur et nutritur, ^b ita iste per cogitationes malas et sordidas, seu ad Deum non pertinentes, sicut venenum serpentis et sicut gladius occidit. Qui sicut fieri non potest ut non veniant, ita, si non invitatur, tarde veniunt. Invitatio tunc fiet, quando meditatio sancta defuerit. Dominus dicit : *Invenit mentem vacuum scopis mundatam et assumit septem spiritus nequiores se, et fiunt i novissima illius pejora prioribus* (Luc. xi). Quæ si venerint, si non teneantur, cito discedunt; si non ruminantur, non urent; non delectentur, ^k non maculent; cito excutiantur et pulverem suum non relinquunt; non illis consentiatur et non vulnerant; non audiantur, ut vel in linguam procedunt, et venenum ipsorum non serpit.

verbum *dego*, habet etiam *degit* in præterito, teste Prisciano, lib. x, quæ sane jam defuncta erat sancta Radegunde superstiti, ut notum est ex poemate citato, ubi Fortunatus admonet sanctam Radegundem ut imitetur S. Cæsariam jam ad Dominum receptam. Altera est quæ successit S. Cæsariæ in regimen monasterii. Id patet ex Cypriano, libro eodem, cum agit de sanctimonialium sepulchris præparatis a sancto Cæsario : « Non multum igitur post, ipsam monasterii matrem germanam suam Cæsariam sanctam ad præmia Christi migrantem, inter has quas præmiserat, ad medium throni, juxta eam quam sibi paraverat, condiderunt sepulchram, succedente eidem quæ nunc superest, Cæsaria matre. » Ubi duæ Cæsariæ manifeste distinguuntur : prima quæ obiit ante Cæsarium, altera quæ ei superstes fuit. Hujus secundæ Cæsariæ meminit idem Cyprianus, lib. ii, cum agit de obitu S. Cæsarii : « Alloquitur itaque primam quasi more dulcedinis suæ decenter puellarum venerabilem Cæsariam matrem. » Eique dicat Vitam S. Cæsarii, ut ex locis citatis colligere est, non primæ Cæsariæ, ut quidam male arbitrantur. Secundæ hujus etiam mentio fit in testamento S. Cæsarii : « Ancillæ nostræ Cæsariæ abbatissæ mantum majorem quem de cannabe fecit, dari volo. » Et paulo post ibidem atque etiam initio. Quod vero spectat ad dicta Cæsariæ hic citata, videntur ea esse Cæsariæ secundæ, non primæ. Nam loquitur Cæsaria in præterito : quod non fecisset, si adhuc in vivis fuisset S. Cæsarius, quando hæc scripsit Cæsaria; sed in præsentii dixisset. *meditatur, D recitat, etc.*

^b Ita iste. Subaudi, *ignis vituperabilis*, seu quid simile. Est hic quoddam membrum a suo corpore avulsum.

ⁱ *Invenit mentem vacuum.* Luc. xi, ubi ita habetur : *Invenit eam scopis mundatam, domum videlicet.* S. Cæsaria posuit *mentem*, explicans nomen allegoricum per proprium. Nam domus illa scopis mundata nihil aliud est quam mens hominis a vitiiis purgata.

^j *Novissima.* Hanc vocem, quæ deorat, restituimus.

^k *Non maculent.* Locus corruptissimus, quem ita corrigendum puto : *Non maculant, si non delectant; si cito excutiantur, pulverem suum non relinquunt; si illis non consentiatur, non vulnerant; si non audiantur, ut vel in linguam procedunt, venenum ipsarum non serpit.* Quæ quidem de pravis cogitationibus intelliguntur.

§ XVI. — *Ejusdem.*

Puritas cordis omnia vitia excludit, omnes virtutes obtinet: *Lætetur cor quærentium Dominum (Psal. civ)*. Quia ibi est habitaculum Spiritus sancti ubi fuerit puritas cordis. Quam virtutem qui voluerit obtinere, ^a nihil præter quod de Deo cogitavit, aut loquitur, evidenter scimus. Quod si vel punctum horæ meditatio Dei discesserit, statim inimicus aderit. Quod valde devitandum est. Et scriptum est: *Abominatio est Domino cogitatio iniqua (Prov xv)*. Ideoque, quia omnino mens humana otiosa esse non potest, ^b talis sit meditatio, quæ non fetorem faciat, sed sit bonus odor Christi.

§ XVII. — *EX REGULA MAGISTRI (cap. 47).*

^c Tanta debet esse reverentiæ gravitas vel disciplina psallendi, ut amabilius a Domino quam a nobis dicitur, audiatur. Sicut ait Scriptura: *Exitus matutini et vespere d delectaberis (Psal. lxxiv)*. Et item: *Bene psallite ei in jubilatione, quia rectus est sermo Domini (Psal. xxxii)*. Et item: *Exsultate ei cum timore (Psal. ii)*. Et item: *Psallite Domino sapienter (Psal. xlvii)*. Ergo si sapienter et cum timore jubet psalli, oportet psallentem immobili corde, ^d inclinato corpore stare, et laudes Domino moderate canere: quippe qui ministerium suum ante Divinitatem implet, docente hoc Propheta, cum dicit: *In conspectu angelorum psallam tibi (Psal. cxxxvii)*. Nam considerare debet, qui psallit, semper, ne alibi sensus ejus demigret. Ne, cum in aliam cogitationem

^a Nihil præter quod. Lege, quod nihil præter quam de Deo cogitabit, aut loquetur, etc.

^b Talis sit meditatio, etc. Nam bona cogitatio seu meditatio est innocentie fons et scaturigo, imo ipsa innocentia, ut est in responsis Cariliphidis: *Quæ sit innocentia? Bona cogitatio.*

^c Tanta debet esse, etc. Habetur in Regula Magistri cod. Corb., cap. 47.

^d Delectaberis. Ita in Psal. Rom. Vide supra.

^e Bene psallite ei in jubilatione. Ita in Psalterio Romano. Apud S. Hieronymum, in *jubilo*. Apud Septuaginta, ἐν ἀλαλαγμῶν, id est, in jubilatione. Glossæ Cyrilli: ἀλαλαγμῶς, *jubilatio*. Versio communis habet

A sensus noster migraverit, de nobis dicat Deus: *Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isa. li, 9)*. Et item de nobis dicatur: *Ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant (Psal. lxxi)*. Ne, cum in sola lingua Deum laudamus, in sola ^b regia oris nostri Deum admittamus; intus in domum cordis introductum diabolum ⁱ colloceamus fortio-riorem. Ab introducente judicatur, qui intus ingreditur, quam qui foris exspectat. Ergo ad tantum et ad tale officium cor pariter cum lingua conveniat cum timore Domino quotidianum debitum reddere. Et notet sibi in corde qui psallit ad singula omnia testimonia quæ dicit. Qui singuli versus, si notentur, proficiunt animæ ad salutem; et in eis totum invenitur quod quæritur, quia omnia ad ædificationem loquitur psalmus, dicente Propheta: *Psallam et intelligam in via immaculata, quando venies ad me (Psal. c)*. Quod sonat in voce, ipsum sit in mente psallentis. Psallamus ergo voce et mente communiter, dicente Apostolo: *Psallam spiritu, psallam et mente (I Cor. xiv)*. Non solum vocibus, sed et corde ad Dominum clamate. Cavendum namque est, cum psallitur, ne frequens tussis aut anhelitus prolixus abundet, aut salivarum excreatus a psallente inane jactentur: sed debere fratrem post se projicere; quia angeli ante psallentes docentur stare, cum dicit Propheta: *In conspectu angelorum psallam tibi (Psal. cxxxvii)*. Cum hæc ergo omnia impedimenta psallentibus a diabolo fuerint ministrata, mox sibi, qui psallit, signet os ⁱ Christi sigillo.

in vociferatione.

^f Psallite Domino. Ita in Regula ms. cod. Corb.; sed τὸ Domino addidit Magister.

^g Inclinato corpore. Lege, *inclinato capite*, ut in cod. Corb. et apud Smaragdum.

^h Regia. Id est janua.

ⁱ Colloceamus fortio-riorem. Locus mutilus, ita restitutus ex Smaragdo: « Et intus in domum cordis nostri introductum diabolum colloceamus fortio-riorem. Fortior enim ab introducente judicatur, » etc. Et sensus clarus est.

^j Christi sigillo. Id est, signo crucis.

CAPUT XXVI.

DE REVERENTIA ORATIONIS.

§ I. — *EX REGULA SANCTI BENEDICTI.*

^a Si, cum hominibus potentibus volumus aliqua

^a Si, cum hominibus, etc. Hunc locum citat S. Eligius episcopus Noviomensis, homil. 9: « Nam cum quali devotione et reverentia sit orandum beatissimus et sanctissimus Pater Benedictus demonstrat dicens: *si cum hominibus potentibus,* » etc. Citat et Haymo Halberstatensis, lib. ii de Varietate, cap. 20. Aptâ similitudine qua reverentia sit orandum ostendit sanctus Benedictus. Eadem utitur Tertullianus, lib. de Oratione: « Si quidem irreverens est assidere sub conspectu contraque conspectum ejus quem cum maxime revereris et venereris, quanto magis sub conspectu Dei vivi angelo adhuc orationis astan-

sugerere, non præsumimus nisi cum humilitate et reverentia, quanto magis Domino Deo universorum

te: nisi exprobramus Deo quod nos oratio fatigaverit. Atqui cum modestia et humilitate adorantes magis commendamus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, ne vultu quidem in audaciam erecto. Nam ipse Publicanus, qui non tantum prece, sed et vultu humiliatus atque dejectus orabat, justificatior proceracissimo Pharisæo discessit. » Et S. Caesarius Arelatensis, serm. 121: « Si enim apud aliquam personam potentem velles aliquam causam allegare necessariam, et subito aversus ab illa, media interlocutione dirupta, aliquibus te velles scurrilitatibus occupare, qualem putas in-

cum omni humilitate et puritatis devotione supplicandum est. ^a Et non in multiloquio, sed in puritate cordis, et compunctione lacrymarum nos exaudiri

A sciamus. Et ideo brevis debet esse et pura oratio, nisi forte ex affectu ^b inspirationis divinæ gratiæ protendatur. ^c In conventu autem omnino brevietur

juriam illi personæ cum qua loquebaris inferres? aut quomodo contra te illius injuriam commoveres? Si ergo cum homine loquentes tota intentione animi laboramus ne aliud cogitantes illi cum quo loquimur injuriam facere videamur; cum Deo tamen in oratione loquentes, et ante tantam majestatem peccatorum nostrorum miserias allegantes, non nos pudet, non erubescimus capitis sensibus huc illicque discurrere, et infelicem mentem multis occupationibus a conspectu divinitatis abstrahere. ^c

^a *Et non in multiloquio.* S. Eligius legit: *Cum non in multiloquio.* Recte. Multiloquium in oratione fugiendum docet etiam S. Basilius in Ammonitionibus: *Ne longitudinem verborum protrahas ante eum, quia non in multiloquio, sed in purissima mente placabitur Deus.* Quid autem sit orare in multiloquio, et quid differant multiloquium et diuturna precatio, erudite admodum docet S. Augustinus epist. 121: *Neque enim, ut nonnulli putant, hoc est orare in multiloquio, si diutius oratur. Aliud est sermo multus, aliud est diuturnus affectus. Nam et de ipso Domino scriptum est quod pernoctaverit in orando, et quod prolixius oraverit. Ubi quid aliud pro nobis præbebat exemplum in tempore precator opportunus, cum Patre exauditor æternus?* Et paulo post: *Absit enim ab oratione nostra multa locutio, sed non desit multa precatio, si fervens perseverat. Nam multum loqui est in orando rem necessariam superfluis augere verbis. Multum enim precari est eum quem precamur diuturna et pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotium plus gemitibus quam sermonibus agitur, plus fletu quam affatu.* Est quod dicit sanctus Benedictus: *Sed in puritate cordis et compunctione lacrymarum nos exaudiri sciamus.* Multiloquium ergo est in ipsa precatioe multa eaque inutilia insulse effutire, quemadmodum Pharisæus ille qui inter orandum præclara sua facinora narrabat cæteros homines vituperans.

^b *Inspirationis divinæ gratiæ.* In cod. ms. S. Ebrul. *τὸ divinæ*, apud Smaragdum *τὸ gratiæ* desiderantur. Ex hoc loco patet orationem mentalem injungi a sancto Benedicto extra synaxes; quæ etsi brevis esset, tamen bis aut ter resumebatur quotidie.

^c *In conventu tamen omnino brevietur oratio.* Locus obscurus, ut multi alii in hac Regula, qui, ut intelligatur, duo notanda sunt. Primum est, sanctum Benedictum in sua Regula veterum Patrum instituta secutum fuisse, et maxime ea quæ a Cassiano scripta sunt. Secundum est multa a sancto Benedicto in Regula fuisse tractata fusius, quæ contractius a præcis illis, maxime a Cassiano, scripta sunt, ut de abbate ordinando, de ejus qualitate, de præposito, de decanis, de officio divino, de lectore mensæ, de hebdomadariis culinæ et similibus: quædam vero tantum veluti perstricta, et levi quodam penicillo adumbrata, quæ ab antiquis enucleatius explicata fuerant, tanquam monachis trita ac vulgaria, ut sunt maxime orationes et genuflexiones in psalmodiis interstitiis, quæ jam pridem in oratoriis monachorum aut propter eorum teporem, aut propter divinorum officiorum multipliciter et prolixitatem obsoluerunt. Locus ergo sancti Benedicti intelligendus est de brevi illa oratione quæ fiebat a monachis, maxime ad finem cuiusque psalmi (nam bis aut ter interdum fiebat, si prolixior esset psalmus), adhibita genuflexione. Sed quia ejusmodi oratio partim stando, partim genuflectendo fiebat, ideo de orationibus et genuflexionibus simul hic agendum est. Quæ quidem satis notæ sunt ex Cassiano, lib. II de

noctur. Orat., cap. 7: *Apud illos (monachos Ægypti) non item, sed antequam flectant genua, paulisper orant, et stantes supplicatione majorem temporis partem expendunt. Itaque puncto brevissimo procedentes humi, velut adorantes tantum divinam clementiam summa velocitate consurgunt. Et rursus erecti expansis manibus eodem modo, quo prius stantes oraverant, suis precibus intentius immorantur.* Et paulo post: *Cum autem is, qui orationem collecturus est e terra surrexerit, omnes pariter eriguntur.* Et cap. 10 agens de eadem oratione: *Ideoque præcipiunt eam (orationem) celeri sine concludi ne forte immorantibus nobis in ea redundantia quædam sputi seu phlegmatis interrumpat nostræ orationis excessum.* Et in fine capituli: *Quamobrem utilius censent breves quidem orationes, sed creberrimas fieri, illud quidem, ut frequentius Dominum deprecantes jugiter eidem coherere possimus.* Ex his clarum est id quod dicit sanctus Benedictus: *In conventu autem omnino brevietur oratio,* qui postea dixit, *facto signo surgant, nempe ad collectam, ad orationem persequendam, et reliquam psalmodiam, spectans illa Cassiani verba: Cum autem is qui orationem collecturus est, e terra surrexerit, omnes pariter eriguntur.* Id etiam clarum est ex S. Athanasio tractatu de Virginitate: *Ad quemlibet psalmum preces et genuum flexio cum lacrymis addatur;* S. Isidoro, cap. 61 suæ Regulæ: *Post consummationem singulorum psalmodum prostrati omnes humo pariter, celeriterque surgentes psalmi sequentes incipiant;* S. Fructuoso episcopo, cap. 3 suæ Regulæ: *Sane in omnibus singularum horarum orationibus nocturno et diurno tempore ad omnem psalmodum finem gloriam cantantes prostrantur in terram, eo scilicet ordine ut nemo prius seniore aut incurvetur, aut iterum surgat; sed omnes summa æqualitate surgant, extensisque ad cælum palmis orando persistent.* Id etiam notum est ex Regula Magistri, cap. 13, 14 et 33. *Sed et hoc semper tam in hieme quam in æstate, tam in die quam in nocte, seu in vigiliis, cum psallitur, caveatur ne psalmi aliquando combinentur, quod non licet, sed singulos debere definiri cum gloria, ut nec orationes inter ipsos agendæ perdantur, nec glorias eorum laudi Dei videamur subducere.* Unde cap. 48: *Nam ideo diximus brevem fieri orationem, ne per occasionem prolixæ orationis aut dormiant, aut forte diu jacentes diabolus eis ante oculos diversa ingerat, vel in corde aliud subministret.* Quæ sumpta sunt ex Cassiano, lib. II de noct. Orat., cap. 10, ubi causam reddit ejusmodi breviantæ orationis, cujus etiam nullam aliam habuit sanctus Benedictus. In eadem Regula Magistri, cap. 56, agitur de iisdem orationibus, quas a fratribus in via directis, stantibus, non genuflexis recitari præcipit. Et cap. 21, 33 et 36, de iisdem genuflexionibus agit Magister. Hinc capiendus articulus 126 Regulæ S. Pachonii: *Per domos singulas vesperi sex orationes psalmosque complebunt.* Sed et luculentum hujus ritus testimonium habetur in Pœnitentiali ms. S. Columbari: *In communi autem omnes fratres omnibus noctibus in tempore orationum, in fine omnium psalmodum genua in oratione, si non infirmitas corporis obfuerit, flectere æquo animo debent, sub silentio dicentes: Deus, in adiutorium meum intende, Domine, ad adjuvandum me festina; quem versiculum postquam ter in oratione decantaverint, æqualiter a flexione orationis surgant.* En quomodo brevietur oratio. Verbum *decantaverint* improprie sumitur pro *dixerint, recitaverint.*

oratio; et a facto signo a priore, omnes pariter surgant.

§ II. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 108).

Interrog. Quomodo obtinebit quis ut in oratione sensus ejus non vagetur? — *Resp.* Si certus sit se assistere ante oculos Dei, etc.

§ III. — *Item ejusdem* (cap. 109).

Interrog. Si possibile obtinere hominem, ut in omni tempore et loco non vagetur mens sua, etc.

§ IV. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 48).

b Si hominibus carnalibus nisi cum humilitate non fit precatio cum beneficia eos aliqua temporalia postulamus, quanto magis convenit ut pro peccatis nostris vel facinoribus omni, qua possumus, Christum prece rogemus. Nulla ergo dehet esse c in oratione duplicitas; non unum in ore, alterum in corde inveniatur. Non in multiloquio protrahi orationem debere, sicut ait sanctum Evangelium hypocritas eos fieri tales. d Non frequens tussis, non excreatus assiduus, non anhelitus abundet. Quia hæc omnia orationibus et psalmis ad impedimentum a diabolo ministrantur. Nam illud quod diximus superius (cap. 47) et in orationibus caveatur, ut, qui orat, si voluerit expuere, aut narium spurcitas jactare, non inante, sed post se retro projiciat propter angelos in ante stantes, demonstrante Propheta ac dicente: *In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum.* Ergo vides, quia ante Angelos ostendimur et orare, et psallere. Nam ideo diximus e brevem fieri orationem, ne per occasionem prolaxæ orationis obdormiant, aut forte diu ja-

a *Facto signo a priore surgant.* Nempe ad reliquam orationem et psalmodiam persequendam, ut supra explicatum est. Ut dicit Cassianus supra: « Omnes pariter eriguntur. » S. Fructuosus: « Sed omnes summa æqualitate consurgant: » S. Columbanus: « Æqualiter a flexione orationis surgant. » Itaque hæcurrectio non est intelligenda de exitu. Nam infra, cap. 52, dixit sanctus Pater Benedictus « Expleto opere Dei omnes cum summo silentio exeant et agatur reverentia Deo. » At hoc loco nihil simile præcipit.

b *Si hominibus, etc.* Exstat in Regula ms. cod. Corb. eod. cap. 48.

c *In oratione duplicitas.* Duplicitas orationis appellatur hoc loco a Magistro, cum quis orans aliud in ore habet, aliud in corde, nec mens voci ejus concordat. Est alia orationis duplicitas, de qua S. Antiochus agit homil. 85, quam et pusillanimitatem appellat; cum quis videlicet inter orandum fluctuat et vacillat, nec credit se postulata impetraturum, quia de Dei misericordia dubitat; idque juxta doctrinam S. Jacobi, cap. i Epist. can., ubi ait hominem hæsitantem nihil a Deo impetraturum. Et postea subjicit: *Vir duplex animo inconstans est in omnibus vis suis;* ubi Græce, διψυχος; id est duplex animo. Ille est qui in oratione fluctuat, nec Dei boni tati confidit; ac proinde duplex, quia infidelis, cum per hæsitacionem in varia distrahitur. Hanc ergo animi labem juxta mentem Apostoli recte admodum S. Antiochus appellat διψυχίαν, id est animi duplicitatem, et διεποψυχίαν, id est pusillanimitatem.

d *Non frequens tussis, non excreatus assiduus.* Item præcipit S. Ambrosius, lib. iii de Virginibus: « Et tu, in ministerio Dei virgo, gemitus, screatus, tussis, risus abstine. » Hæc notent ii qui crebris sputamentis et screatibus, raucis tussis sonitu, assi-

centes diabolus eis ante oculos diversa ingerat, vel in corde aliud subministret. Ergo oportet orare cum timore suppliciter, ut qui orat presentis Christi videatur pedes tenere. Et cum tanto debemus orare timore, ut cognoscamus quia cum Deo loquimur. Orare ergo debemus cum omni mente, sicut Apostolus ait: *Orabo simul et mente et spiritu* (I Cor. xiv).

§ V. — EX REGULA PATRUM, *De accedendo ad Deum.*

e Quanta intentione et custodia inquirendum sit qualiter ad cultum religionis tam operibus quam oratione tendatur, hortante Propheta didicimus, qui ait: *Accedite ad Deum, et illuminamini et i vultus vestri non confundentur* (Ps. xxxv). Accedendum semper est, ut accessum sequatur illuminatio. Si non accedimus, non illuminamur. Et cum eodem dicere possumus: *i Inquisivi Dominum, et exaudivit me* (Ibid.). Inquirendo etenim et omni intentione petendo exaudivit, qui se exterius a sæculi desideriiis atterit et interius cum omni cordis contritione per ardorem compunctionis pollet. *Petite, inquit, et dabitur vobis* (Luc. xi). Si omnis qui petit accipit, cur carnis ignavia præpediente et facinorum mole obstante non hoc quotidie petamus quod in æternum possideamus? beate scilicet vite præmium, æterni muneris perenne suffragium, quod sine grandi labore acquiri non potest: cum primum per desiderium et doctrinam incognitæ menti inseritur, et postmodum opus implendo sacrat; quod sine ineffabili omnipotentis Dei præsidio vel adjutorio impetrari non potest: quamvis alius riget, et alius

dua mucoris expressione divinum in choro officium inturbant. Quod quam sit Deo invisum subsequens docebit historia. Antissiodori, in monasterio S. Germani, ut refert Glaber, lib. v Hist., cap. 1. Qui lam monachus coram altari S. Mariæ multo cum gemitu et lacrymarum effusione frequenter orabat; sed nimio sputamento pavementum conspuebat: qui cura aliquando in oratione obdormisset, quidam candidissima veste indutus ad ipsum altare se in ejus conspectum dedit, et pannum candidissimum profrens conquirebat se totum ejus salivis et pituita coinquinatum esse, addens se ejus preces suscipere et in conspectum divinæ majestatis deferre. Hac visione correptus frater erratum emendavit. Quæ quidem visio hujus Magistri confirmat institutum, quo præcipitur monachis pone, non ante conspuere, propter angelos, non quod illi nostris possint maculari sputamentis, sed ob reverentiam. S. Nonna, mater S. Gregorii Nazianzeni, devotissima sane matrona, in ecclesia orans nunquam in sacrum templi expuit pavementum, ut de ea refert ipse Gregorius orat. 19. De hujusmodi sputatoribus hæc edixit S. Columbanus in Pœnitentiali ms.: « Si quis emittem sputa, et contingit altare xxiv psalmos; si parietem attingit, sex. Supple recitet.

e *Brevem fieri orationem, etc.* Hæc sumpta sunt ex Cassiano, lib. ii de nocturnis Orat., 7.

f *Orabo simul, etc.* In communione versione: *Orabo spiritu, orabo autem et mente.*

g *Quanta intentione, etc.* Hæc videntur potius ex cujusdam Patris concione sumpta quam ex aliqua Patrum Regula.

h *Accedite ad Deum.* Vulgo, *ad eum.*

i *Vultus vestri.* Juxta S. Hieronymum et Psalterium Romanum.

j *Inquisivi Dominum.* Ita in Psalterio.

plantet, Deus autem incrementum dat (I Cor. iii). Sic Salomon testatur dicens: ^a *Hominis est pręparare cor, Domini est dare consilium* (Prov. xvi). Datur ergo consilium a Domino, si obstinatę mentis aditus non denegetur. Sic per Apocalypsim dicitur (cap. iii): *Ecce ego sto ad ostium et pulso: si quis aperuerit mihi, intrabo ad illum, et cęnabo cum illo, et ille mecum*. Ad opus ergo divinę servitutis quando assistimus, tam corpore quam animo parati esse debemus, ut eum pulsantem intra mentis septa recipiamus: eaque, cor nostrum Spiritus sancti igne accensum semper cogitet, quę Creatoris misericordiam ad nostram cęnam venientem, nosque ad suam deducentem provocet: in qua quis cum venerit, inebriabitur ab ubertate domus ejus, et torrente voluptatis ejus potabitur, quia apud ipsum est fons vitę; et in lumine ejus lumen videbitur, qui prętendit misericordiam suam scientibus se, et justitiam suam his qui recto sunt corde. Ea ergo semper lingua proferat quę Conditori placeant, juxta illud Psalmographi pręconium: *Servite Domino*, inquit, *in timore, et exultate ei cum tremore* (Psal. ii). Tunc ergo Creatori timendo servitur, si opus bonum voci laudis jungitur, sicut alibi per Psalmistam dicitur: *Psallite sapienter* (Psal. xlvi). ^b Sapienter etenim psallit, qui voci laudanti noxiis operibus non contradicit; et qualiter oporteat divinę potentię famulari, sollicita cura omnique studio prosequitur. Sic ergo mens nostra intenta ad psallendum incedat, qualiter nullo prępedita salutaris desiderii obstaculo, nullo temporis fuscata vitio, sed semper intenta in cęlestibus, humilitate et puritate promptissimamque devotione ornata ad æternam pręmia pervenire contendat. Sic cordis compunctione flagret, qualiter in se Creatoris misericordiam excitet. Nec se in multiloquio quisquam, sed potius in puritate cordis et lacrymarum ubertate exauliri credat. Non enim

^a *Hominis est, etc.* Prov. xvi, ubi in vulgata versione sic habetur: *Hominis est animam pręparare, et Domini gubernare linguam*. In Hebręo est לֵב , id est cor. Sed conspirat cum vulgata versione. In Septuaginta interpretatione hic locus non reperitur.

^b *Sapienter autem quisque psallit, etc.* Idem docet S. Prosper Aquitanicus sententia 72: « Recte in Dei laudem psallit, cujus opera cum voce concordant. Nam finito carmine vox tacet: vita autem in bonis actibus permanens nunquam reticet ejus gloriam quem in se gaudet operari. »

^c *Tantum autem, etc.* Hęc sumpta sunt ex Cassiano, lib. ii de nocturn. Orat., cap. 10.

^d *Dissutis maxillis.* Apud Cassianum, *malis*. Sumptum a Persio, sat. 7:

..... Ixumque caput compage soluta
Oscitat hesternum, dissutis undique malis.

Dissutę maxillę sunt apertę, ut ipse explicat Cassianus, ex ipsa oscitatione hiantes, dijectę et pandiculate.

^e *Cum clamore orat.* Clamosa oratio ab antiquis Patribus improbat. Scite admodum Tertullianus, lib. de Oratione: « Sonos etiám vocis subjectos esse oportet. Aut quantis arteriis opus est, si pro sono audiamur. Deus autem non vocis, sed cordis auditor est, sicut conspctor. Dæmonium oraculi Pythii, et mutum, inquit, intelligo, et non loquentem exau-

longę orationis prolixitas, se.l promptę mentis intentio pietatem clementis Judicis excitat. Orandum ergo semper est, ut largiatur delinquentibus veniam, qui languenti mundo per crucis passionem infudit medicinam salus mundi æterna Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

§ VI. — Ex REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 6).

^e Tantum autem ab omnibus qui ad orandum conveniunt silentium pręberi debet, ut in ea hora pręcipue, quando curvatis genibus sit oratio, non sputum, aut excreatio obstrepat, non tussis insonet, non oscitatio somnolenta ^d dissutis et apertis trahatur maxillis, nulla suspiria, quę alium impediunt, emittantur, nulla vox absque sacerdotis, qui precem concludit, audiatur: nisi quę per excessum mentis intolerabili fervore compunctionis immittitur. Si quis autem in tepore mentis constitutus ^e cum clamore orat, aut aliquas excreationes et sputamenta, vel alia quę diximus, a pręcipitatione ^f [se] e faucibus suis emittit, peccat dupliciter: primum, quia orationis suę reus est, quod eam negligenter offerat Deo; secundum, quod aliterius, qui forsitan intentius orare potuit, indisciplinato strepitu obstrepat sensum.

§ VII. — Item ejusdem (cap. 7).

^e Ideoque ergo utiliter Patres nostri ipsam orationem celeri fine concludi jusserunt, ne forte immorantibus nobis in ea, quidam tussis vel phlegmatis aliarumque rerum interrumpat strepitus; et dum adhuc fervet oratio velut ex faucibus diaboli velociter rapiatur. Qui cum nobis semper sit infestus, tunc quam maxime assistit infestior, cum nos contra se offerre preces Domino viderit, festinas mentem nostram ab intentione orationis aut cogitationibus, aut excitatis humoribus revocare. Propterea ergo ^b breves quidem orationes, sed frequentes fieri Pa-

dio. Dei aures sonum expectant? quomodo ergo oratio Jonę de ventre cęli per tantę bestię viscera, ab ipsis abyssis per tantam æquoris molem ad cęlum potuit evadere?) S. Cyprianus, lib. de Orat. Dominica: « Placendum est divinis oculis et habitu corporis et modo vocis. Nam ut impudentis est clamoribus strepere, ita congruit verecunde modestis precibus orare. » Et paulo post: « Et quando in unum cum fratribus convenimus, et sacrificia divina cum Dei sacerdote celebramus, verecundię et disciplinę memores esse debemus; non passim ventilare preces nostras; nec petitionem commendandam modeste Deo, tumultuosa loquacitate jactare. Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus, qui cogitationes hominum videt. » Et S. Casarius Arelatensis, serm. 12: « Ante omnia igitur, fratres charissimi, quoties orationi incumbimus, cum silentio et quiete mentis et corporis supplicare debemus. Quicumque volunt cum alta voce orare, omnibus juxta se stantibus orationis fructum videntur auferre. »

^f *Se e faucibus.* Tę se redundat.

^e *Ideoque ergo, etc.* Hęc apud Cassianum exstant eodem capite 10, lib. ii, etc.

^b *Breves quidem orationes.* Item testatur de monachis Ægyptiis S. Augustinus, epist. 121, ad Probam: « Dicuntur fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas, tantum brevissi-

tres nostri jusserunt : breves, ideo ut insidias diaboli, insistentes tunc præcipue cum oramus, in ipsa brevitate vitare possimus : frequentes autem, ideo ut per ipsam frequentiam Deum precantes jugiter ei cohærere possimus. (Cap. 11 ejusdem libri.) Propter hanc frequentiam orationis, et illud utile est ut longiores psalmos non usque ad finem continuata pronuntiatione, sed æquali numero versus divisos duabus vel tribus incisionibus cum orationis intentione finiamus. Quia non in multitudine ver-

mas, et raptim quodammodo jaculatas, ne illa vigilantè ejecta, quæ oranti plurimum necessaria est, per productiones moras evanescat atque hebetetur intentio. Ac per hoc ipsi satis ostendunt hanc intentionem, sicut non est obviandam, si perdurare non potest, ita si perduraverit, non cito interrumpendam. His postremis S. Augustini verbis con-

sum, sed mentis intelligentia delectari debemus, illud virtute sectantes : *Psallam spiritum, psallam et mente* (1 Cor. xiv). Ideoque utilius decem versus cum rationabili assignatione cantare, quam totum psalmum cum confusione mentis effundere. Confusio autem mentis pro hoc generatur, quia dum residuum psalmodiarum numerum modumque consideramus, non intelligentiam mentis aut distinctionem sensuum requirimus, sed ad finem festinare tepiditate fastidio perurgemur.

formis est sancti Benedicti doctrina, cum dixit : *Nisi forte ex affectu inspirationis divinæ gratiæ pretendatur.* Hujusmodi orationes artis spiritualis doctores appellant jaculatorias, quas mens religiosa incalcescente divini amoris affectu in cælum vibrat : quæ quidem crebro versatæ sunt amoris divini fomes et incentiva.

CAPUT XXVII.

DE PRÆPOSITO MONASTERII.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

* *Sapienter quidem contingit ut per ordinationem præpositi scandala gravia in monasteriis oriantur, dum sint aliqui maligno spiritu superbici inflati, et æstimantes se secundos esse abbates, assumentes sibi tyrannidem scandala nutriunt, et dissensiones in congregatione faciunt, et maxime in illis locis ubi ab eodem sacerdote vel ab eis abbatibus qui abbatem ordinant, ab ipsis etiam et præpositus ordinatur. Quod quam sit absurdum facile advertitur, quia ab ipso initio ordinationis materia ei da-*

* *Sapienter quidem.* Hoc caput vulgo habetur sexagesimum quintum. Illud sane sanctus Benedictus postposuit capiti de decanis; nam ait : *Et, si potest fieri, per decanos ordinetur, ut ante disponimus.*

^b *Præpositi.* Glossæ Philoxeni : *Præpositus, ἐπιστάτης, προστάτης, id est prælatus, qui præest. Moschopulus περι Σχεδών. Πραιπόσιτος ἀξιωμα, id est, Præpositus, dignitatis. Satellitii regii prefectus. Theophylactus Simocatta, lib. iv, c. 15 : « Quare eunu-chium εἰς τὴν βασιλικὴν δορυφορίαν συνεταγμένων αὐτῶ τὸν κορυφαίωτον (ὃν πραιπόσιτον εἰσὶται Ῥωμαίους ἀποκαλεῖν), id est « Satellitii regii principem (quem præpositum appellare Romani solent, Martyropolium misit. » De quo Harmenopolus, lib. 1, tit. de dignitatibus : *Πραιπόσιτοι τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἔξουσίαν τοῖς γινόμενοις ἐπάρχοις πραιπορίων, id est, « Præpositi eandem habent potestatem ac præfecti prætoriorum. »* Apud Palladium in epilogo Hist. Lausiacæ Lausus dicitur *πραιπόσιτος τοῦ εὐσεβείωτου κοιτώνος, id est, præpositus sacri cubiculi.* In hoc Regule loco et in auctoribus in hac Concordia citatis præpositus non est princeps monasterii, sed alter ab abbate; et duæ olim erant hæc dignitates abbas et præpositus, ut liquet ex concilio Turonensi II, can. 17; S. Isidoro, lib. II de Offic. eccl., cap. 15; S. Gregorio papa lib. II epist. 42; lib. IX, epist. 42 : « Ideoque volumus ut Domitius presbyter abbas esse Luciani monasterii debeat, eique præpositus Lucifer monachus fiat; » lib. IV, epist. 4; lib. I Diar., cap. 2 et cap. 7, ubi S. Nonnosus præpositus appellatur, qui tamen subiciebatur abbati; S. Gregorio Turonensi de Vitis Patrum, cap. 14. Ita in*

tur superbiendi, dum ei suggeritur a cogitationibus suis exutum eum esse a potestate abbatis sui, quia ab ipsis es et tu ordinatus a quibus et abbas. Hinc suscitantur invidiæ, rixæ, detractiones, æmulationes, dissensiones, exordinationes; et dum contraria sibi abbas præpositusque sentiunt, et ipsorum necesse est sub hanc dissensionem animas periclitari; et hi qui sub ipsis sunt, dum adulantur partibus, eunt in perditionem. Cujus periculi malum illos respicit in capite, qui talibus in ordinatione se fecerunt auctores. Ideo nos videmus expedire

monasteriis sanctimonialium præposita et abbatisse seu mater monasterii distinguuntur, ut planum est ex Regula S. Casarii Arelatensis, cap. 46 : « *Mater post Deum omnes obediant, præpositæ deferant.* » Cap. 25, 28 et 33, dicuntur etiam præpositi superiores monasteriorum aliquot, quæ uni abbati subiciuntur, ut clarum est ex eodem S. Gregorio Turonensi de Vitis Patrum, cap. 18. Quibus præpositis aliquando olim episcopi dignitatem abbatiam conferrebat, præposituris in abbatias mutatis, ut constat ex fine ejusdem capituli : « *Post cuius (Ursi abbatis) obitum præpositi qui per monasteria erant, abbatum officium episcopis largientibus suscepserunt.* »

^c *Et æstimantes.* Ita apud Smaragdum, et in editione Coloniensi. Vulgo, *qui æstimantes.*

^d *Scandala.* Jurgia, rixæ.

^e *Sacerdote.* Id est, episcopo.

^f *Vel ab eis.* Apud S. Dunstanum, *vel ab eisdem.* Ubi tamen vel sumitur copulative. Non enim tantum ab abbatibus ordinabantur abbates seu præpositi, sed etiam ab episcopo et abbatibus.

^g *Ab ipsis es tu ordinatus.* Hæc ponuntur in secunda persona, quasi ipsæ cogitationes introducantur interloquentes. Vulgo tamen legitur, *quia ab ipso ordinatus est.*

^h *In capite.* Id est, præcipue.

ⁱ *Qui talibus in ordinatione se fecerunt auctores.* Ita apud Smaragdum, in ms. p. S. Germ. et in col. Vindocinensi, quasi diceret : *Qui talibus scandalis et dissensionibus se fecerunt auctores in ordinatione præpositi, id est, qui fuerunt auctores hujusmodi scandalorum et dissensionum, dum præpositum or-*

propter pacis charitatisque custodiam in abbatibus lam monasterii. Et tales præpositi eligantur, quales et ipsi abbates dignoscuntur, ut abbatum curarum onera per eos subleventur. ^f Et hoc sibi vindicent proprium abbates cibi aut vestimentis, quod ab ipsis ministratum acceperint. Et excepto adventu fratrum et languoris necessitate ^g delicatiores cibos non audeant edere abbates, nisi tales quales et fratres. ^h Omnem vero monasterii substantiam præpositi accipiant dispensandam. Et, si quispiam captivorum aliquid alimenti petierit abbatem, aut pro quacunque causa, ipse præpositus hoc provideat, ut abbas nullum laborem habeat: et exceptis quæ supra diximus omni intentione sollicitudinem gerat. ⁱ Excommunicandi tamen causam, sicut abbas, sic præpositus habeat. Et quod per singulos menses expensum fuerit, per omnium capita mensium rationem suo abbati faciat: et hoc cum tremore et simplicitate, et vera cordis humilitate tanquam redditurus Domino rationem. Et quod fecerit, semper in arbitrio pendeat abbatis. Nihil de sua temeritate præsumat, ne (quod absit) in morbum vanæ gloriæ cadat. Et non prodigus, sed discretus intra Christi familiam dispensator, piusque gubernator et optimus semper accedat, et evangelicum documentum semper observans, Domino dicente qui ait: *Quis putas fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Beatus ille servus, quem, cum venerit, inve-*

§ II. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 11).

• In potestatem habeant præpositi omnem regu-

dinarent, cum ex hujusmodi ordinatione pendeat omne malum. S. Dunstanus cum vulgatis editionibus legit, *qui talis inordinationis se fecerunt auctores.* Ms. na. S. Germ., *qui tali in ordinatione se fecerunt auctores.* Editio Coloniensis et vetusta Parisiensis legunt: *Qui talibus inordinationibus se fecerunt auctores.* Sed Concordiæ lectio prævalet, ubi talibus ponitur pro talium, datus pro genitivo. Ita loquitur S. Ambrosius epist. 25, ad Vercellensem Ecclesiam: *Et huic allegat Stoicos esse auctores sententiæ.* Vide Sixtum Senensem, lib. II Bibl., ad vocem *Chirographum.*

^a *Ut dum pluribus committitur.* Huc respicit concilium Moguntinum sub Carolo Magno, can. 12: *Deinde decrevimus, sicut sancta Regula dicit, ut monasterium, ubi fieri possit, per decanos ordinetur, quia illi præpositi sæpe in elationem incidunt.*

^b *Ordinet ipse sibi præpositum.* Sublato abusu statuit, ut ipse abbas suum ordinet præpositum. Eadem praxis videtur apud S. Gregorium papam, lib. II, ep. 42, ad Joannem abbatem: *Petiit dilectio tua ut frater Bonifacius in monasterio a te debeat ordinari præpositus. Quod ego valde miror, quia ante factum non est: quin ex quo illum tibi dari feci, jam ordinare debuisti.*

^c *Zeli.* Mali videlicet.

^d *Animam.* Ita apud Smaragdum et in editione vetusta Parisiensi. Vulgo additur, *suam.*

^e *In potestatem habeant præpositi,* etc. Hæc non exstant in Regula S. Fructuosi episcopi Bracarensis, sed videntur esse alterius Fructuosi.

^f *Et hoc sibi vindicent proprium abbates cibi,* etc. Hæc nihil aliud dicunt quam quod abbates a præpositis accipere debeant cibum, vestimentum et similia.

^g *Delicatiores cibos non audeant edere.* Optima institutio: nam qui cæteris præest, debet etiam sobrietate præcellere, eamque verbo et exemplo prædicare; alioqui periclitatur omnis cœnobii disci-

plina. Idem statuit sanctus Isidorus, cap. 9 Regule: *Abbas citra languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat: nec aliud quam ceteri, nec cultius quam quæ in communi consistunt, præparari sibi i quidpiam expetat.* Idem sancitur add. 1 Cap. Lud. imp., tit. 25: *Ut ea, quam monachi sui habent, mensura sint abbates contenti in manducando, in bibendo, in dormiendo, in vestiendo;* et tit. 17: *Ipse tamen (abbas) ea cibi potusque mensura contentus sit quam reliqui accipiunt fratres.* Idem monet S. Florentinam abbatissam S. Leander, cap. 4 lib. de Instit. virginum: *Sint tibi accepta quæ sunt comitibus tuis communia, et aliorum non sis intemperantionis causa: et quibus forma esse debes hortamento, ac bonæ vitæ documento, scandali non efficiaris occasio.*

^h *Omnem monasterii substantiam,* etc. Id olim usu receptum fuit in quibusdam monasteriis, ut omnis substantiæ temporalis cura penes præpositum esset. S. Isidorus, lib. II de Offic. eccl., cap. 15: *Præpositus autem cum magna sollicitudine omnia disponens præsto facit quidquid illorum vita propter imbecillitatem corporis postulat;* et cap. 2 Regule: *Ad præpositum autem pertinet sollicitudo monachorum, actio causarum, cura possessionum, satio agrorum, plantatio et cultura vinearum, diligentia gregum, constructio ædificiorum, opus carpentiariorum sive fabrorum.* Ita S. Libertinus præpositus monasterii Fundensis exteriora negotia administrabat, ut videre est apud S. Gregorium, lib. I Dial., cap. 2. Illis intentus erat præpositus, dum abbas animarum regimini vacaret.

ⁱ *Excommunicandi causam.* Causa hoc loco est potestas, facultas. Id patet ex S. Isidoro, cap. 18 Regule, ubi idem constituens ait: *Excommunicandi potestatem habeant Pater monasterii, sive præpositus.* Ubi quod dixit *causam* Fructuosus, S. Isidorus *potestatem* appellat.

invenerit sic facientem : amen dico vobis, super omnia bona sua constituet eum (Matth. xxiv).

§ III. — *Item ejusdem (cap. 3).*

• Præpositus sane in medio consistens ^b dormitorio quoad usque cuncti quiescant, omnibus jam cubantibus ^c circumceat silenter lecta singulorum, ne quis aut tarde ^d se jactet, aut extra Regulam occultis mussitationibus vacet; et ut plenius perscrutans ^e corda singulorum et merita, intelligat quem quomodo veneretur atque suscipiat. Similiter et aut decanus alius, aut quisquam ^e fratribus bene probatus assistat in secessu communi, quousque quieti se tradant cuncti: ne aut fabulas inter se ventilent varias, aut ridiculis studeant, aut quodlibet noxiale vitium consuescant. Quia institutum est regulariter nullum omnino monachum in secessu ^B loqui debere, sed aut psalmos recensere, si plures sunt, aut certe aliquid meditari voce, si solus est. Ita ante mediam surgentes noctem duodenos per choros recitent psalmos secundum consuetudinem. Priusquam tamen surgant cæteri, ^f a vigilucis fratribus præpositus excitetur, ut cum benedictione sua et signum moveatur et cunctorum lectula ab eo priusquam surgant strenue visitentur. Hoc quoque in omnibus nocturnis orationibus gerat ut semper prior surgat præpositus quam surgendum reliqui moveantur, ut ipse videat quis quomodo jaceat, ne aliquam lasciviam per incuriam quietionis suæ dormiens incurrat. Post pausantes paululum medium noctis persolvunt officium, ubi quatuor responsoria sub psalmorum divisione concinantur. Sic post mediam ^C noctem, si hiemis tempus est, sedentibus cunctis, unus in medio residens releget librum; et ab abbate vel a præposito disserente cæteris simplicioribus quid legitur, patefiat. Quod quidem et

^a *Præpositus sane, etc.* Hæc habentur in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracarenensis, cod. Crassensis eodem, cap. 3. Sed exscriptor hujus libri, qui in lemmate posuit *tò ejusdem*, hos duos Fructuosos non raro confundit.

^b *Dormitorio.* Dormitorium est conclave in quo multi sunt lecti. Beda, lib. iv Hist. Angl., cap. 25: « Hæc tunc in dormitorio sororum pausans. » Add. i Capitul. Lud. imp., tit. 68: « Ut dormitorium juxta oratorium constituatur. » Capitula Caroli regis, tit. 16: « Ut canonici in civitate vel monasteriis constituti in dormitorio dormiant. » Glossæ Philoxeni: « Dormitorium, ἐνοκοιμηθρον; a verbo κοιμῶ, id est dormio. Dicitur et κοιτών: Moscopulus de Schedis: κοιτών κυρίως μὲν οἶκος περιέχων κίτος πολλὰς, id est, proprie domus completens lectos multos. »

^c *Circumceat* ~~inter~~ *lectos.* Idem statuitur in novella Justiniani 133, cap. 1: « Et omnino erunt quidam dormientes inspicientes. »

^d *Se jactet.* Id est, se in lecto collocet.

^e *Corda.* In Regula ms. legitur, *Gesta*, rectius.

^f *A vigilucis.* Ita in Regula ms. cod. Crass. In Glossis Cyrilli reperitur *vigilicius*: ἀγρυπνος, *vigilicius*. Sed forte legendum, *vigilucius*; et in hoc loco Fructuosi, a *vigilucis*, ut vigilucius sit ille qui a Magistro infra dicitur *vigigallus*, seu *vigiligallus*, is qui fratres ad vigiliam excitat. In cod. Vindocinensi legitur, *Ad vigilias*.

^g *Compleant.* Id est, dicant completorium. S. Benedictus cap. 42: *Omnes ergo in unum positi com-
leant.*

æstate post vesperam conservetur, ut priusquam ^g compleant, liber legatur. Ita denique duodenis iterum cantatis psalmis adcant cubilia, paululumque quiescentes, gallicinio jam sonante, recitatis tribus psalmis ^h cum laude et benedictione sua, matutinum celebrent sacrificium. Quo peracto, quia meditationi incumbendum est, mox ad locum consuetæ meditationis pervenerint, ternos recitent psalmos, et orationem ex integro finientes meditentur usque ad ortum solis. Sane in omnibus horarum singularum orationibus nocturno ac diurno tempore ad omnem psalmorum finem gloria cantantes Deo prosternentur in terram, ⁱ eo scilicet ordine ut nemo prius seniore aut incurvetur, aut iterum surgat, sed omnes summa æqualitate consurgant, extensisque ad cælum palmis orando persistent, sicut et æqualiter ^j merguntur. Sabbatorum vero et Dominicarum noctium curricula senomissarum superadjecto officio semis etiam missis vigiliæ cum senis responsoriis celebrentur, ut resurrectionis Dominicæ solemnitas ampliori officiorum psalmodia magis honoretur. ^k Quod et præcipuarum festivitate missarum præcedenti nocte competenter officiorum genere de qualibet solemnitate semper est celebrandum.

§ IV. — *EX REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 17).*

Sub abbate personam strenuam et disciplinam valde amantem, quæ dignam curam præpositi nomenque suscipiat, decernimus pro solatio abbatis institui, ut honor illi minus sit onerosus, dum labore ^C diviso, a duobus quotidiana sollicitudo suscipitur. Et ideo æquum erit ut cum jussione abbatis ei veneratio et obedientia exhibeatur. Nam et post ipsum, quem supra diximus præpositum, qui in bonis sit forma statuimus ^l regulare reformare forma-

^h *Cum laude.* Intelligit *Alleluia*.

ⁱ *Eo scilicet ordine, etc.* Sumptum ex Cassiano, lib. ii de noct. Orat., cap. 7. Vide superiori cap. adnotata.

^j *Merguntur.* Id est, in terram procidunt, genuflectunt.

^k *Quod et præcipuarum festivitate missarum, etc.* Ita in Regula ms. cod. Crass. et cod. Vind. *Festivitate*, id est celebratione. Pro *competenter leg. competentii. De qualibet*, præpositio *de* redundat. Sensus est igitur ut qualibet solemnitate idem fiat præcedenti nocte ac sabbato ac Dominica præcipuarum ^D celebratione missarum, adhibito competenti officio.

^l *Regulare reformare formarium.* Ita in cod. Vindocinensi. Locus obscurus et corruptus, ita casigandus: *Regularem formare formarium.* Nam, ut ex hoc textu S. Ferreoli clarum est, duo hic instituantur qui post abbatem regant monasterium, nempe præpositus et alter, qui appellatur formarius, quod « sit forma in bonis, » ut loquitur S. Ferreolus. Quod clarum est ex Regula S. Cæsarii Arlatensis, ubi formaria sub abbatissa curam sanctimonialium gerit, cap. 38: « Si quis vero germanam suam vel filiam aut quamlibet parentem, aut sibi cognitam videre voluerit, præsentem formaria vel qualibet seniore ei colloqui non negetur. » Et cap. 40: « Primiceria etiam, vel formaria, adnoneo et contestor, ut vigilantissime consideretis, » etc. Dixit autem S. Ferreolus formare, id est, creare, instituire, per allusionem ad formarium.

rium, ut facilius adiutoris istis subjunctis, abbas, cui nomen Pater est, fructus metat de perfectione dulcium filiorum. Ambo tamen sub potestate abbatis cum reliquis atque inter reliquos se esse cognoscant.

§ V. — Ex REGULA TARNATENSIS (cap. 11).

^a Provisores tales oportet eligi, vel ordinari, qui alios edificare vite suæ probentur exemplo; quique eleemosynam monasterio deputatam, vel ea quæ a fratribus laborantibus colliguntur, summa cura pro Domini timore conservent. ^b Quia si creditam sibi famulorum Dei negligit servare substantiam (sicut ait quidam Patrum), lædit Deum: et dispergens eam, rationem est Domino redditurus. Quæ vero ipsis fuerint pro Dei amore donata, in oblatione monasterii a juncta omni congregationi proficiant. ^B Quia apostolicam vitam optamus eligere, cur quasi propria vindicemus quæ novimus continuo peritura?

§ VI. — Item (cap. 6).

Præposito specialiter obediatur, multo magis abbati, qui nostram omnium curam gerit. Quia qui illos spernit, spernit eum qui dixit: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit* (Luc. x). ^c Ut ergo cuncta ista serventur, et, si quid servatum non fuerit, non negligenter prætercatur, sed emendandum corrigendumque curetur, ad præpositum præcipue pertinebit ut ad abbatem, cujus est apud nos major auctoritas, ^d referat quod modum vel vires ejus excedit. Ipse vero qui vobis præest, non se æstimet et ^e potestate dominante, sed charitate serviente: ^C felici honore coram vobis ^f præclarus sit, coram Deo subditus sit pedibus vestris. Circa omnes se ipsum honorum operum præbeat exemplum. Corri-

^a *Provisores.* Provisores hic potius sunt intelligendi cellerarii quam præpositi, quia cap. seq. in eadem Regula Tarnatensi agitur de præposito. Itaque existimo hoc capitulum esse transpositum et pertinere ad caput de cellerario.

^b *Quia si. Lege, quia qui.*

^c *Ut ergo cuncta serventur.* Videtur hic deesse verbum *statuimus* aut quid simile.

^d *Referat quod modum vel vires ejus excedit.* Difficiliora, quæ non valet per se expedire præpositus, ad abbatem referre debet, juxta consilium quod suggestit Jetro sacerdos Madian Moysi genero suo, Exodi xviii. Idem præcipit Regula Orientalis: « Hæc observabit senior monasterii, qui fratribus præpositus est, referens ad abbatem omnia, vel præcipue illa quæ per se non valuerit explicare. » S. Fructuosus abbas, cap. 12 Regulæ suæ: « Et quod ipsi (decani) non valuerint emendare, præposito non morentur accusare: quod et ipsi præpositi sic districte et notabiliter agant, ut abbates suos nullo modo præsumant inquietare, exceptis quod utrique non valuerint accelerare. »

^e *Potestate dominante, etc. Lege: Potestate domini et charitate servire.*

^f *Præclarus. Lege, prælatus.*

^g *Ille autem patientiam, mansuetudinem, etc.* Ita in Concordia Vindocinensi. Videtur tamen deesse verbum *servabit* aut quid simile.

^h *Intemperantia.* Intemperantia hoc loco est excessus prælati, cum nullum in regendis subditis servare modum potest.

ⁱ *Commendatum, etc.* Hæc cum titutio iisdem ver-

biat inquietos, consoletur pusillanimes, suscipiat infirmos, patiens sit ad omnes, disciplinam libens habeat, metum imponat; et quamvis utrumque sit necessarium, tamen plus amari appetat quam timeri, semper cogitans Deo se pro vobis redditurum rationem. Unde vos magis obediendo non solum vestri, sed etiam ipsius miseremini, qui inter vos quantum in loco superiori, tantum in periculo majori versatur.

§ VII. — Ex REGULA ORIENTALI.

Ille qui secundum ordinem discipline ordinatione abbatis, et consilio et voluntate omnium fratrum fratribus præpositus est, omnem a se curam de disciplina fratrum, et diligentiam monasterii revocabit, habens potestatem abbate absente faciendi omnia quæ abbas præsens facit. ^g Ille autem patientiam, mansuetudinem, humilitatem, charitatem, æquitatem sine personarum acceptione: ita agens, ut nec abbati tedium generet, nec fratres ^h intemperantia illius laborent. Hæc observabit senior monasterii qui fratribus præpositus est, referens ad abbatem omnia, vel præcipue illa quæ per se non valuerit explicare. ⁱ Commendatum aliquid, etiam a germano fratre nullus accipiat. ^j Nihil in cella sua absque præpositi jussione quispiam habeat, nec poma quidem vilissima, et cætera hujusmodi. ^k Operantes fratres nihil loquantur sæculare; sed aut ^l meditentur ea quæ sancta sunt, aut certe silerunt.

§ VIII. — Item.

^m Præpositus non inebrietur, ⁿ non sedeat in humilioribus locis, ne rumpat vincula quæ Deus in cælo condidit ut observentur in terris. ^o Ne luceat in die festo Domini Salvatoris; dominetur carni suæ juxta

lis in Regula S. Pachonii habetur art. 62; idem statuitur a S. Orsiesio in libro de Institutis monachorum: « Hoc quoque maxime providendum est, ne quis in alteram domum et in alterius cellulam commendet aliquid. » Commendatum hoc loco est depositum. Interpres Orsiesii: « Sciat quoque ille, qui ab alio susceperit commendatum. » Et commendare est in depositum dare, ff., l. Lucius Titius. Depositum vel contra: « Centum nummos, quos hac die commendasti mihi, annumerante servo meo Sthico actore. » Et eodem titulo, l. Publica Mævia. « Publica Mævia cum proficisceretur ad maritum suum, arcam clausam cum veste et instrumentis commendavit Gaizæ Seizæ. » Et legis Alemannorum tit. 5, § 1: « Si quis res suas ad Ecclesiam commendatas habuerit. »

^j *Nihil in cella sua, etc.* Hoc decretum exstat in Regula S. Pachonii, art. 63. « Nihil in cella sua absque præpositi jussione quispiam condet, nec potum quidem. »

^k *Operantes fratres, etc.* Hæc iisdem verbis exstant in Regula S. Pachonii, art. 55.

^l *Meditentur.* Id est loquantur.

^m *Præpositus, etc.* Hæc habentur in Regula S. Pachonii, art. 128, et infra hoc capite iterum citantur a nostro auctore sub nomine S. Pachonii.

ⁿ *Non sedeat in humilioribus.* In Regula S. Pachonii additur, *juxta vasa monasterii.* Hujus institutionis meminit S. Orsiesius, de Institutis monasticis.

^o *Ne luceat in die festo Domini salvatoris.* Id est, ne jejuset in die Dominico, quo olim die interdictum

mensuram sanctorum ; * non inveniatur in excelsis cubilibus imitans morem gentilium ; non sit duplicis fidei ; non sequatur cordis sui cogitationes , sed legem Dei ; non resistat sublimioribus tumentis animo potestatibus , ^b ne refrenet neve ^c hinniatur ^d iratus super humiliores , neque transferat terminos ^e Regulae ; non sit fraudulentus , neque in cogitationibus suis verset dolos ; non negligat peccatum animae suae ; non vincatur carnis luxuria ; non ambulet negligenter ; non loquatur verbum otiosum ; non ponat scandalum ante pedes caeci ; ^f non doceat voluntatem animam suam ; non resolvatur risu stultorum ac joco ; non capiatur cor ejus ab eis qui inepta loquuntur et dulcia ; non vincatur muneribus ; ^g non parvulorum sermone ducatur ; non deficiat in tribulatione ; non timeat mortem , sed Deum ; non praevanicator sit propter imminensem timorem ; ^h non relinquat verum lumen propter modicos cibos ; non nutet ac fluctuet in operibus suis ; non mutet sententiam , sed firmus sit ac solidi decreti , justus considerans cuncta in veritate absque appetitu gloriae , manifestus Deo et hominibus ⁱ et a fraude procul . Ne ignoret conversationem sanctorum , nec ad eorum scientiam caecus ; nulli noceat per superbiam , nec sequatur concupiscentias oculorum ; veritatem nunquam praeterat ; oderit injustitiam ; secundum personam nunquam judicet pro muneribus , nec condemnet animam innocentem per superbiam . ^j Non rideat inter pueros , nec deserat veritatem timore superatus ; non fuit jejulare . Qua de re infra . Sed toto hoc capitulo legendum nec pro ne .

^a *Non inveniatur in excelsis cubilibus.* Ex instituto S. Pachomii monachi in lectis non dormiebant , sed in sella reclina et supina , ut habetur art. 5 Regulae S. Pachomii : *Non dormiat quis praeter reclinam sellam.* Et apud Palladium , cap. de Tabennesiotes : *καθευδίωσαν δὲ μὴ ἀνακλιόμενοι , ἀλλὰ θρόνους οἰκοδομητοὺς ὑπτιωτέροις πεποιηκότας , καὶ ἐνθέντες ἐκεί τὰ στρώματα ἑαυτῶν καθευδίωσαν κἀήμενοι* id est , Non vero dormiant decumbentes , sed in exstructis supinatoribus sedilibus , impositisque ibi suis stragulis dormiant sedentes .

^b *Ne refrenet.* Lege , non fremat , quemadmodum habetur in Regula S. Pachomii .

^c *Nec hinniatur.* Lege , nec irruat , ut in Regula S. Pachomii .

^d *Iratus.* Hoc vocabulum non exstat in Regula S. Pachomii .

^e *Regulae.* Neque hoc vocabulum est in Regula S. Pachomii .

^f *Non doceat voluntatem animam suam.* Lege , non doceat voluptates animam suam , ut in eadem Regula .

^g *Non parvulorum sermone ducatur.* Optima institutio . Nam pessima haec est in monasterio pestis , et unica disciplinae corruptela , cum prelatus , cui fixus est animus , clavo cupidinis procacium puerorum lenocinatur affectibus , totusque a proterva eorum lingua sycophantisque pendet . Tunc enim pueri imperant , et miser ille eorum forma incapistratus in quamvis partem voluerint illi , flectitur : eventique ei et conventui universo , quod serpenti olim , qui plus nimio caudae suae desiderio , quae praecedere affectabat , indulgens , non a capite , ut solebat , sed a cauda caeca per vepres et sentes ductus , misere cruentatus interit .

^h *Non relinquat verum lumen propter modicos cibos.* Quia nihil tam hebetat mentis aciem quam ciborum glauvies , ut omittam loqui de sancti Spiritus lumine ,

A despiciat eos qui indigent misericordia , nec deserat justitiam propter lassitudinem ; ne perdat animam suam propter verecundiam , nec respiciat dapes lautioris mensae , nec pulchra vestimenta desideret , nec se negligat , sed diducet cogitationes suas ; non inebrietur vino , sed humilitati junctam habeat veritatem . ^k Quando judicat , sequatur praecipua majorum et legem Dei , quae in toto orbe praedicata est .

§ IX. — *Item ejusdem.*

^l Hi itaque quibus disciplina , vel utilitas , vel obsequium monasterii creditur , officia sibi injuncta fideliter custodiant et impleant . Hos enim errare non decet , qui ad omnes errores emendandos praepositi sunt . Qui si vel superbia , vel negligentia , vel desidia aliqua ex his praetermiserint quae in Regula continentur , ^m per ipsos destructio esse coeperit per quos debet aedificatio crescere , omnibus ⁿ condemnationibus , quas Regula continet , subiacebit .

§ X. — *EX REGULA SANCTI PACHOMII.*

^o Si omnes fratres qui in una domo sunt , viderint praepositum nimium negligentem , aut dure increpantem fratres , mensuram monasterii excedentem , referent ad Patrem , et ab eo increpabitur . Ipse autem praepositus nihil faciet , nisi quod Pater jusserit , in re nova maxime . ^p Namque ex more servabit regulas monasterii .

Præpositus non inebrietur ; non sedeat in humilioribus locis juxta vasa monasterii , ne rumpat vincula quae Deus in caelo condidit ut observentur in terris ;

C quod penitus obsoniorum ingurgitatione offuscatur . Evagrius in Proverbiis : *Investigantis convivium exstinguit lumen ; anima autem ejus videbit tenebras.*

ⁱ *Et a fraude procul.* Ne ignoret . In Regula S. Pachomii legitur : *Elongans se a fraude non ignoret.*

^j *Non rideat inter pueros.* Quia haec est mera lascivia , non modo puerorum collisoribus , sed etiam ipsis pueris damnosa ; ac proinde districtius a S. Pachomio prohibita art. 90 : « Si deprehensus fuerit aliquis de fratribus libenter cum pueris ridere vel ludere , et habere amicitias aetatis infirmæ , tertio commonebitur , ut recedat ab eorum necessitudine , et memor sit honestatis ac timoris Dei : si non cessaverit , corripietur , ut dignus est , correptione severissima . »

^k *Quando judicat.* In Regula S. Pachomii haec referuntur ad praecedentem sententiam .

^l *Hi itaque,* etc. Haec proferuntur a nostro auctore ob ea quae S. Benedictus praecipit de praepositi correptione , submotive et expulsionem , si in superbiam incidat , et tandem in contumacia persistat .

^m *Per ipsos destructio.* Lege , et per ipsos destructio , nempe regularis observantiae .

ⁿ *Condemnationibus.* Id est , poenis .

^o *Si omnes fratres,* etc. Haec usque ad illa verba , praepositus non inebrietur , habentur in Regula excusa S. Pachomii , art. 127 , reliqua vero art. 128 .

^p *Namque ex more servabit,* etc. In nostro codice ms. apparet vestigium cujusdam vocabuli erasi inter illa duo , *more et servabit.* In Concordia Vindocinensi , et in Regula S. Pachomii edita legitur : *Nam quae ex more descendit , observabit regulas monasterii.* Sed nullus est horum verborum sensus . Itaque legendum arbitror : *Nam in ea quae ex more descendit , observabit regulas monasterii* , ut sensus sit : Nihil faciet praepositus inconsulto Patre monasterii , maxime in re nova : in ea vero quae ex more descendit , id est , qui in monasterio fieri solet , observabit statuta et regulas monasterii .

ne luceat in die festo Domini Salvatoris; dominetur A carni suæ juxta mensuram sanctorum, ^a et cætera quæ superius memoravimus.

Manifestus Deo et hominibus, et a fraude procul, ne ignoret conversationem sanctorum, nec ad eorum scientiam cæcus existat. Nulli noceat per superbiam, nec sequatur concupiscentias oculorum suorum; non cum superent incentiva vitiorum; veritatem nunquam prætereat; oderit injustitiam; secundum personam non judicet pro muneribus, nec condemnet animam innocentem per superbiam; non deserat veritatem timore superatus; non desideret alienam terram; non opprimat animam propter aliorum spolia; ne despiciat eos qui indigent misericordia; ne falsum dicat testimonium seductus lucro; ne mentiatur propter superbiam; ne contendat contra veritatem B ^b ob timorem animi; ne deserat justitiam propter lassitudinem; ne perdat animam suam propter verrecundiam; ne respiciat dapes lautioris mensæ; ne pulchra vestimenta desideret; ^c ne se negligat; ut semper diducet cogitationes suas, ne inebrietur vino, sed humilitatem junctam habeat veritati. Quando judicat, sequatur præcepta majorum, et legem Dei, quæ in toto orbe prædicata est. Si quidquam de his præterierit, ^d reddet ei mensuram juxta quam mensus est, et recipiet secundum opera sua, ^e quia mæchatus est in lingua sua, et propter lapides, et propter fulgorem auri reliquit judicium; et desiderio temporalis lucri laqueis se induit ethnicorum. Et eveniat ei contritio Heli, ^f et ramorum ejus (I Reg. iv); ^g maledictio David, quam impreca- C tus est Dohæc (Psal. LI); ^h signum quo denotatus est Cain (Gen. iv); sepultura Asini, de qua loquitur Jeremias (cap. xxii); perditio qua peccatores terræ

^a Et cætera quæ supra commemoravimus. Hæc verba sunt nostri auctoris nolentis repetere ea quæ paulo ante retulit ex Regula orientali.

^b Ob timorem animi. Lege, ob timorem animi, ut in col. Vind. et in Regula S. Pachonii excusa.

^c Ne se negligat. Ita in Regula Orientali. In Regula edita S. Pachonii, Non senes negligat.

^d Reddet ei mensuram. In Regula edita S. Pachonii, Reddetur ei mensura. Recte.

^e Quia mæchatus est in lingua sua et propter lapides. In Regula S. Pachonii excusa: Quia mæchatus est in ligno et lapide. Non ita recte, quia lectio videtur intelligi de idololatria, de qua hoc loco non agitur.

^f Et ramorum ejus. In eadem Regula edita legitur: Et filiorum ejus. Vide lib. I Regum, cap. iv.

^g Maledictio David, quam imprecatu est Dohæc. Hic locus corruptus est in Regula S. Pachonii excusa, in qua legitur: Maledictio Dei, quam imprecatu est Ca. n. Sed castigandus est ex hoc Concordiæ codice. Maledictio quam imprecatu est David Dohæc Idumæo, est psalmus quinquagesimus primus, ut constat ex ejus titulo. Historia nota est ex I Regum cap. xxi et xxii.

^h Signum quo denotatus est Cain. Est perpetuus membrorum tremor, ut explicat Alcuinus, interr. 88 super Genesim. Vide Theodoretum qu. 4 in Genesim.

ⁱ Contritio hydræ. Hæc et similia, quæ exstant cap. ultimo Ecclesiastæ, sunt mortis et judicii ænigmata.

^j Saxis fluctibus. Lege, salsis fluctibus, ut habe-

hiatu absorbit (Num. xvi); et interitus Chanaanæorum (Josue); ⁱ contritio hydræ ad fontem (Eccle. xii); et arenarum comminutio in littoribus, quæ i saxis fluctibus verberantur, et confractio virgæ gloriose (Jerem. xlvm); ^k de Isaia (cap. lxx), ut sit quasi cæcus manu palpans parietem. Hæc omnia ei evenient, quia non servavit veritatem in judicio, et inique egit in omnibus quæ ei credita sunt.

§ XI. — Item ejusdem.

¹ Qui judex est omnium peccatorum, et perversitate mentis, vel negligentia reliquerit veritatem, viginti viri sancti et timentes Deum, sive decem, et usque ad quinque, ^m de quibus omnes dent testimonium, sedebunt, et judicabunt eum et ⁿ regradabunt ^o in ultimum, donec corrigatur.

§ XII. — Item ejusdem.

^p Qui viderit de majoribus et præpositis fratrem suum in tribulatione, et noluerit causam tribulationis inquirere, eumque contempserit, quæretur causa a supra dictis judicibus. Et, si deprehenderit negligentia præpositi vel superbia coangustatum fratrem et judicasse eum non secundum veritatem, sed secundum personam, ^q regradabitur de solio suo donec corrigatur et ab injustitiæ sordibus ^r emundetur, quia non consideravit veritatem, sed personas, et servivit pravitati animi sui, et non Dei judicio.

§ XIII. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 20).

^a Ad præpositum pertinet sollicitudo monachorum, actio causarum, cura possessionum, ^b ratio agrorum, plantatio culturaque vinearum, ^c diligentia gregum, constructio ædificiorum, opus carpentiariorum sive fabrorum.

tur in Regula S. Pachonii edita.

^k De Isaia. Hæc verba non sunt in Regula excusa S. Pachonii. Auctor autem respicit ad illud Isaia, cap. lxx: Palpavimus, sicut cæci, parietem.

¹ Qui judex est, etc. Hæc habentur in Regula S. Pachonii excusa, art. 92, citanturque a nostro auctore propter decretum S. Benedicti de abdicatione præpositi.

^m De quibus omnes dent testimonium. Id est, omnes fratres testentur de eorum probitate et capacitate.

ⁿ Regradabunt. Optima lectio. Idem quod degradabunt. Sed de hoc vocabulo infra. In Regula excusa legitur, degradabunt, non ita recte.

^o In ultimum. Adde et gradum, ut in Regula excusa.

^p Qui viderit de majoribus, etc. Exstat in Regula excusa S. Pachonii, art. 94, ubi ita legitur: Qui viderit de majoribus vel præpositis fratrum suorum tribulationem. Non ita recte. Nam hic agitur de particulari fratre.

^q Regradabitur. In Regula excusa, degradabitur. Male. Sed de hoc vocabulo infra.

^r Emundetur. Recte. Nam additur, a sordibus. In Regula S. Pachonii excusa legitur, emendetur. Non ita recte.

^a Ad præpositum, etc. Hæc reperiuntur in Regula sancti Isidori edita eodem cap. 20.

^b Ratio agrorum. Lege, satio agrorum, ut in Regula excusa.

^c Diligentia gregum. In Regula edita legitur, diligentia legum. Male. Nam hic agitur de rusticis.

§ XIV. — EX REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 58).

^a Quando necessitas disciplinæ ^b minoribus coercendis dicere vos verba dura compellit, si etiam in ipsis molim vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur ^c ut eis veniam postuletis : ne apud eos quos oportet esse subjectos, dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit etiam eos, quos plus juste forte corripitis, quanta benevolentia diligatis. ^d Non autem carnalis, sed spiritalis debet esse inter vos dilectio.

§ XV. — EX REGULA SANCTI ORSIESII.

^e Vos qui secundi estis ^f singularum domorum, humilitatem sectamini et modestiam, et singula præcepta majorum vitæ communis normam putate : ut in illis conservandis vestras servetis animas, et similes sitis ei qui dixit : *Anima mea in manibus meis semper* (Psal. cxviii). Filius glorificet [*Al.*, lætificet] patrem; et lætamini in fructibus vestris, quia absque operibus et fructibus nullus Domini societate lætabitur : ut cum habueritis fructum in Domino ipso hærede, et cohærede participemini [*Al.*, potiamini]. Sed et vos, fratres, omnes, qui subjecti estis per ordinem liberæ servituti, habetote accinctos lumbos et ardentes lucernas in manibus

^a Quando necessitas, etc. Hæc habentur in Regula S. Augustini excusa, cap. 40.

^b Minoribus. Id est, inferioribus. Ita in epist. S. Augustini 109, ex qua hæc regula conflata est. Recta quidem lectio, ut ex hujus capituli contextu planum est, quamvis in Regula excusa legatur *de moribus*.

^c Ut eis veniam postuletis. In cod. Corb. et præfata epist. : *Ut ab eis veniam postuletis*. In Regula excusa legitur : *Ut a vestris subditis veniam postuletis*. Ita mutavit quidam Regulæ corrector, cum videret non posse veniam postulari a moribus, ut ipse legebat.

^d Non autem carnalis, etc. Divina plane institutio. Quid enim est aliud carnalis in monasterio dilectio quam dilectionis fraternæ dissolutio (ut omittam cætera mala quæ inde nascuntur)? dum per carnalem dilectionem non tota fratrum congregatio diligitur, sed qui sibi pulcher aut elegans, aut quoquo modo utilis videtur, amatur. Sic dum sibi quisque trahit amicum, se et illum a communi charitate divellit; nec potest ibi esse cor unum, ubi singuli proprium quærunt amasium, et *rem concordiae per discordias auspicantur*, ut loquitur S. Cyprianus lib. de idolorum Vanitate.

^e Vos qui secundi estis, etc. Per secundos singularum domorum intelligit S. Orsiesius eos qui post ejusque domus præpositos monachorum curam gerebant. Supra cap. 5 citatum est caput ubi agit S. Orsiesius de præpositis singularum domorum monasterii, hoc vero agit de secundis earumdem seu vicariis præpositorum; quorum mentio fit in Regula S. Pachonii, art. 102 : « Præpositus autem domus, et qui secundus ab eo est, hoc tantum juris habebunt. »

^f Singularum domorum. Per domos intelligit varia domicilia monasterii, in quibus plures monachi habitabant sub singulis earum præpositis, juxta instituta S. Pachonii, cujus erat discipulus S. Orsiesius. Id testatur S. Hieronymus in præfatione ad Regulam S. Pachonii : « Nostrique fratres Ægyptiorum, hoc est, Tabennensium monachorum, exempla sequerentur, qui habent per singula monasteria patres, et dispensatores, et hebdomadarios et ministros,

vestris, similes servorum qui exspectant dominiuum suum, quando revertatur a nuptiis, ut cum venerit confestim aperiant ei (*Luc. xii*). Beati servi illi quos veniens Dominus invenerit vigilantes.

§ XVI. — EX REGULA CUJUSDAM.

Præpositus monasterii non ætate senili, sed moribus constituendus est. ^a Multos enim prolixitas annorum attollit, sed dedecus torpentis vitæ ad infantiam immaturitatem tepescendo rededit. Constituendus est ergo præpositus moribus gravis, sermone solers, ingenio fortis, consideratione vigil, cursu impiger, correptione pius, disciplina moderatus, actu castus, moribus sobrius, dispensatione æquus, humilitate ornatus, patiens, mitis, non turbulentus, non iracundus, non superbæ vel arrogantiae vitio maculatus, non prodigus, non garrulus; sed omni actu et religione ornatus, qui sciat languentium moribus subvenire, et tepentium ignaviam excitare; super quem abbas requiescat : ut in nullo ab ejus præceptis deviet; ut in omnibus subditus, et in jussis senioris detentus, ^b nihilque abbatis voluntati sit contrarius, aut faciat aut ordinet faciendum, sed omnia per ejus interrogationem, juxta illud quod scriptum est : *Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi, majores tuos, et dicent tibi* (*Deut.*

et singularum domorum præpositos : ita ut in una domo quadraginta plus minusve fratres habitent, qui obediant præposito; sicutque pro numero fratrum triginta vel quadraginta domus in monasterio; et ternæ, vel quaternæ domus in unam tribum fœderentur : ut vel ad opera simul vadant, vel in hebdomadarum ministerio sibi succedant per ordinem. » Ejusmodi domos Palladius Hist. Laus., cap. de Tabennesiottis, appellat *τάγματα*, id est, ordines, classes. Harum mentio fit in Regula S. Pachonii, art. 104 : « Si quis absque conscientia duorum irerit ad alteram domum, » etc. Art. 46 : « Si quis transfertur de domo ad alteram domum, » art. 110 et art. 111. In his cellæ multæ erant, in quibus habitabant monachi, quarum mentio fit art. 7 ejusdem Regulæ : « Mane per singulas domos finitis orationibus non statim ad cellas suas revertantur. » Sed de his infra.

^a Multos prolixitas annorum attollit. Quod nempe diu in monasterio vixerint atque ideo se sanctos et perfectos esse existimant. At vitæ monachicæ perfectionem non annorum, sed sanctorum actionum multitudine metiri oportet. Non quandiu, sed quam sancte in monasterio vixeris a te exigetur in judicio. Unde præclare Eusebius Gallicanus, seu quis alius, homil. 9 ad monachos : « Solemus annos nostros, et temporum spatia, quibus nunc vivimus supputare. Non te fallat, quicumque ille es, numerus dierum, quos hic relicto corporaliter sæculo consumpsisti. Illum diem vixisse te computa, in quo voluntates proprias abnegasti, in quo malis desideriis restitisti, quem sine ulla regulæ transgressione duxisti. Illum diem te vixisse computa, quem non malitia, non invidia, non superbia maculavit, quem non mendacii, non perjurii culpa respersit, qui peccato non cessit, qui diabolo repugnavit. Illum diem vixisse te computa, qui puritatis et sanctæ meditationis habuit lucem. Illum, inquam, diem applica ad tuam vitam, cujus usus provenit ad animam tuam. » Recte. Nam dies illos tantum vivimus quibus bene vivimus. Consule S. Joan. Chrysost. serm. 15 in Epist. ad Rom.

^b Nihilque abbatis voluntati sit contrarius aut faciat. Lege, ut in cod. Vindocinensi : *Nihil quod abbatis voluntati sit contrarium, aut faciat.*

xxxii). Interrogandum semper est, ut in nullo a seniorum consilio animæ subditæ discrepent, in nullo oves a pastoris voluntate declinent. Sprevit namque seniorum consilia Roboam, juvenum secutus consilia. Quæ res qualis dispendii fuerit occasio, Scripturæ veritas attestatur; ^a qui ob missam dominationem undecim tribuum vix cum una tribu inter tot pressurarum dispendia ^b absque mortis crudelitate reliquum vitæ peregit (*III Reg. xiv et II Par. cap. ix*). Debet namque esse omnium necessitatum tam corporis quam animæ providus; et ut subsidia præsentis necessitatis porrigat, et corda subditorum ad laudem Creatoris intonandum ^c [ex] sedula admonitione excitando erigat humiles, et propter Christum subjectos honorando in sublime provehat; sese vero attollentes castigationis flagello ^B ad gradus humilitatis retrahat. Curam in rebus mo-

^a Qui ob missam. Lege, qui post amissam.

^b Absque mortis crudelitate, etc. Id est, vix inter tot calamitates potuit cruentam mortem evadere. Nam rex Ægypti Sezach Hierosolymam cum exercitu ascendit, et sublatis thesauris domus Domini et regis, abscessit: et nisi Dei misericordia servatus esset rex Roboam, cjus gladios non evasisset, ut habetur *III Regum cap. xiv, et II Paralipom. cap. ix.*

^c Ex sedula. τὸ ex redundat.

^d Et faciant. Hæc videntur redundare.

^e Sine commeatu. Id est, sine licentia, permissione. Commeatus nomen est militare; estque licentia abeundi a castris ad aliquod tempus: ἐξαιτησις ἀρθῶνα apud Hesychium et Suidam, id est, impetratio et licentia abeundi. Festus: *Remeare, redire, ut comeare ultra citroque ire. Unde commeatus dari dicitur, id est, tempus quo ire redireque possit.* Vegetius, lib. ii de Re militari, cap. 19: *Tunc enim difficile commeatus dabatur, nisi causis justissimis approbatis.* ff. l. Miles, Ex quibus causis majores, etc.: *Miles commeatu accepto, si in domo sua est reipublicæ causa, abesse non videtur.* C. l. ne cui liceat. De commeatu, l. Quicunque. De scriniis et l. Si quis sine commeatu. Eodem titulo. Et a castris translatus est vocabu-

lasterii seu vasis, seu suppellectilibus, ita habeat intentam, ut in nullo negligentæ tenebris reperiatur fuscatus: ut dum sacri laboris omnem curam adhibet, ab omnipotente fructum laboris accipiat. Omnibus sabbatis, post horam orationis nonam, tam senior quam juniores præpositi lectos omnium fratrum visitent, ^d [et faciant] propter eorum negligentias inquirendas; aut si aliquid inveniatur illicite et ^e sine commeatu retentum. Itemque ^f post completam ^g lectos omnium cum luminaribus visitent ut omnium expergescentem sensum vel tepescentem, ^h ex oratione cognoscant. Similiter ⁱ ad omnes cursus nocturnos est faciendum, ut sciant qui cum fervore vel cum tepiditate ad cursum assurgunt: et eos quos tarditate vel segnitia culpabiles repererint (prout culpa vel ætas fuerit) aut increpatione aut flagello corripiant.

lum ad Ecclesiam. Conc. Aurel. v, can. 18: « Sine commeatu concilii ipsius discedere fortasse præsumpserit. » Tandem sumitur pro licentia et permissione faciendi vel omittendi aliquid, ut in hoc cujusdam Patris loco; sæpe in hac Concordia occurrit. Id etiam videre est in concilio Aurelian. iv, can. 3: « Tamen si aliquis certa necessitate astringatur, ab episcopo postulet commeatum. » Apud Cassianum, lib. de Institutis renuntiantium, cap. 10: « Si Dominus nobis orationibus vestris dederit commeatum », id est, permiserit. Et lib. v Capitul. Car. et Lud. imp., tit. 18: « Mulier si sine commeatu viri sui velum in caput miserit. »

^f Post completam. Id est, post Completorium.

^g Lectos omnium, etc. Ita S. Fruct. Brac. capite 3 Regulæ: « Præpositus, etc. Omnibus jam cubantibus circuit silenter lectulos singulorum, etc. »

^h Ex oratione. Quia solebant monachi in lectulis suis orare.

ⁱ Ad omnes cursus nocturnos, etc. Idem statuit S. Fructuosus Bracarenensis cap. 3 Regulæ suæ: « Et cunctorum lecti ab eo (præposito) priusquam surgant, strenue visitentur. »

CAPUT XXVIII.

DE DECANIS MONASTERII.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Si major fuerit congregatio, eligantur de ipsis

^a Si major fuerit congregatio. Recte in majori congregatione creantur decani, quia tot monachis unus non potest sufficere præpositus.

^b Decani. Decanus a decem, et decuria, et decurio nomen, inquit Priscianus lib. de Pondicibus. Glossæ veteres, Δεκαρχος, Decanuz. Decanus ille est, qui decem præest militibus. Vegetius lib. ii de Re militari, cap. 8: « Erant decani decem militibus præpositi, qui nunc caput contubernii vocantur. S. Isidorus lib. iii Origin. cap. 3: « Et decani eo quod decem militibus præficiantur. » Alias decurio, ut notum est ex Prisciano, loco citato; Modesto, libello de vocabulis rei militaris; Rufo, libello de legibus militaribus, et Glossis Benedicti, Decurio, Δεκαρχος, id est, qui decaniæ seu decuriæ præest. Vocabulum a castris ad claustra transtulerunt antiqui Patres, ut decanus sit, qui præest decem monachis, ut videtur est apud S. Augustinum, lib. i de Moribus Ecclesiae, cap. 51; S. Isidorum, lib. ii de Offic. Eccl.,

fratribus boni testimonii et sanctæ conversationis, et constituantur ^b decani, qui sollicitudinem gerant

cap. 15, et Cassianum lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 7 et 10. Translatum est etiam ad iudicia. Nam decanus est iudex, consiliarius, Exodi xviii. Lib. ii Legis Wisigothorum, tit. i, l. 26: « Quingenarius, centenarius, decanus, defensor, numerarius, et qui ex regia jussione etiam ex consensu partium iudices in negotiis eliguntur. » Et Legis Longobardorum lib. i, tit. 25, l. 50. Ita et decurio. Glossæ veteres, Decurio, βουλευτής, id est consiliarius. Decani etiam olim in Ecclesia dicti sunt qui corpora defunctorum fidelium sepeliebant, ut patet ex novella Justiniani 43 et 59: « Ipsas quoque pecunias quas hactenus non habebant (sicut et ipsi nostram docuerunt potestatem) expendere circa defunctorum exsequias: ut et ex his pecuniis et ex redditibus prædiorum distributio fiat, et decanis, et ascetris, et canonicis. » Ubi canonice sunt mulieres, quæ funerum curam etiam gerant. Horum etiam mentio fit C. l., Non plures, de sacrosanctis ecclesiis.

super decanias suas in omnibus secundum mandata Dei et præcepta abbatis sui. Qui decani tales eligantur, quibus securus abbas partiat onera sua. Et a non eligantur per ordinem, sed secundum vitæ meritum et sapientiæ doctrinam. b Quique decani, si ex eis aliqua forte quis inflatus superbia repertus fuerit reprehensibilis, correptus semel et iterum, atque tertio, si emendare noluerit, dejiciatur, et alter in loco ejus, qui dignus est, c subrogetur. Et de præposito eadem constituimus.

§ II. — Ex REGULA MAGISTRI.

d Superioribus hujus Regulæ paginis, fratres, actus justitiæ nobis Dominus ordinavit, in quibus e perfectis et vita acquiratur æterna, et gehennæ restus et incendia fugiantur. Sed ne ille hostis bonorum actuum diabolus, ideo est humano generi inimicus, B

etc. : « Non plures quam nongenti quinquaginta decani sacrosanctæ hujus amplissimæ urbis deputentur ecclesiæ. » Et in pseudosynodo ad Quercum, in qua accusatur S. Joannes Chrysostomus quod Severiano calumniam struxerit, *κλήσας κατ' αὐτοῦ τοὺς δεκανοὺς*, id est, « cum suscitasset adversus illum decanos. »

a *Non per ordinem eligantur.* Nempe receptionis aut ingressus in monasterium, ne si hæbeat sola antiquitatis ratio, contingat malum præferri bono, et inutilem utili præponi. Quod olim legibus civilibus prohibitum est in abbatum electione. C. L. 46, *de episcopis et clericis*, etc. : « Sacris nostris legibus existimamus oportere, et hanc addi, quæ ex virtute, non ex temporibus religiosas abbatias seu præposituras tribuit : ita videlicet ut in piis monasteriis aut asceteriis non omni modo, mortuo abbate, vel abbatisa, is vel ea qui vel quæ tempore antiquior, aut secundus, secundave deinceps eligantur » etc. Si tamen alter ab abbate mortuo idoneus est, aliis præferendus erit, ut habetur eadem lege : « Ita ut si quidem primus post defunctum utilis sit, et monachis præesse dignus, ille aliis præferatur ; si vero qui post illum est, similiter in ipsum feratur futuri præfecti calculus. » Quod ita tamen intelligendum est, si ille qui ordine sequitur, omnium optimus atque aptissimus esse judicatur. Quod planius declarat novella 5 Justiniani, cap. 9. Et quantum fieri potest ordo temporis servandus est. *Non enim exonorandum est omnino tempus, sed ex eo ordo*, inquit ipsa Authentica.

b *Quique decani si ex eis.* Apud Smaragdum deest particula *que*. Sed his verbis, *qui que decani*, expunctis, S. Dunstanus, editio Coloniensis, vetusta Parisiensis, aliæque vulgares legunt : *Quod si ex eis*, etc. Superior tamen loquendi ratio satis familiaris est S. Benedicto, ut ejus Regulamvolvendo observare licet, et sapit Hebraismus. D

c *Subrogetur.* In cod. ma. S. Germ. et in utroque Victorino legitur, *succedat*.

d *Superioribus hujus Regulæ paginis*, etc. Exstat in Regula ms. cod. Corb. eod. cap. 11.

e *Perfectis.* Ita in Regula ms. pro, *a perfectis* ; est Hellenismus.

f *Ne venenosus.* Particula *ne* redundat.

g *Per oblivionem.* Peccata videlicet, judicii et semperiterni cruciatus. Vide supra.

h *Vicedominum.* Vicedominus est œconomus et procurator domus alicujus, seu familiae. Gallice, *vidame*. Ecclesiæ etiam suos habent vicedominos, id est, œconomos, seu procuratores. Flodoardus lib. II Hist. Eccl. Rom., cap. 13 : « Contigit itaque quondam, dum ad Sanctum Cyricum oratum venisset in Culmisciacum locutum cum œconomio Rhemensis ecclesiæ, qui aderat, rogatusque ad prandium excu-

cum non patitur ibi ascendere hominem bene agendo unde ipse per superbiam ejectus est, f [ne] venenosus actibus suis bene viventes inficiat, et diversis occasionibus suis g per oblivionem nostros quippe præoccupet sensus, ut a Deo faciat alienos. Ideoque a)jutorio Domini procuratur et constituitur ut duo electi fratres, quorum gravitas, sapientia, moderatio, vigilantia seu humilitas, vel actuum perfectorum fuerit exercitatio approbata, decem fratrum curæ præpositi ordinentur. Nam sicut scriptum est, doceant vos terrena quæ sunt cœlestia, quia sicut in hominis domo, ut securus sit de omnibus præparandis, Dominus rei ordinat majores familiae, quos vice Domini minores timeant : id est, h vicedominum, i villicum, j salutarium et k majorem domus, sic in domibus divinis, id est in ecclesiis et monasteriis, Deus

savit, ut pote missas acturus ad Sanctum Petrum. Interea mulier quædam anserem attulit vicedomino, etc. » Ubi vides eundem esse œconomum ac vicedominum. S. Gregor. papa, lib. IX Regesti, cap. 99 : « Volumus autem ut memoratus frater noster Paschasius vicedominum sibi ordinet, et majorem domus. » Paulus apothecarius monachus S. Petri in Valle apud Carnutes in lib. ms. quem apothecam appellavit, agens de Aydoino episcopo Carnotensi hæc habet : « Iste monachos exosos habuit. Comitatum Carnotensem fundavit : vicedominum sub episcopo, et vicecomitem sub comite ordinavit. » In Vita S. Mauri, cap. 4, memoratur Arderadus vicedominus episcopi Cenomanensis. Dicitur et alicujus urbis præpositus.

i *Villicum.* Villicus est gubernator villæ, inquit S. Isidorus lib. VIII Orig., cap. 4. Glossæ Philoxeni : *Villicus, δ κατ' ἀγρὸν οἰκονομῶν*, id est agri œconomus. Glossæ Cyrilli : *οἰκονόμος ἐπὶ τῆς κώμης*, villicus, id est œconomus villæ.

j *Salutarium.* Lege, *saltuarium*, ut in Regula ms. Saltuarium est quidam magistratus seu judex. Lib. I Legis Longobardorum, tit. 25, l. 50 : « Tunc decanus, aut saltarius, qui in loco ordinatus est. » In alio codice legitur, *saltuarium*. Et paulo post : « Si vero saltarius aut decanus hoc facere distulerit. » Et lib. II, tit. 38, l. 2 : « Si quis judex, aut sculdais, aut saltarius, aut decanus de loco, ubi arioli vel ariolæ fuerint, neglexerit a modo intra tres menses eos inquirere. » Sculdais autem Longobardico idiomate est rector seu judex loci. Paulus Diaconus, lib. VI Hist. Longobard., cap. 24 : « Rector loci, quem sculdais nominant. » Illi subjacebat saltarius, ut ex eadem lege notum est : « Et, si decanus, aut saltarius ipsos ariolos aut ariolas, vel suprascriptos sacrilegos invenerit, et sculdai suo manifestaverit, etc. »

k *Majorem domus.* Major domus est quidam judex qui domui alicujus principis, atque etiam episcopi, præest. S. Gregorius papa loco supra citato : « Volumus autem ut memoratus frater noster Paschasius, et vicedominum sibi ordinet et majorem domus, quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quæ eveniant, idoneus et paratus existere. » Ubi vicedominus est œconomus qui provideat hospitibus ; et major domus, qui causis præsit. Lex Ripuariorum, tit. 88 : « Et legis consuetudine super omnia jubemus ut optimates, majores domus, domestici, comites, grafones, cancellarii, vel quibuslibet gradibus sublimati, in provincia Ripuarum judicio residentes, munera ad iudicium pervertendum non recipiant. » Gundebaldus rex in præfatione legis Burgundionum : « Sciant itaque optimates, comites, consiliiarii et majores domus nostræ, etc. » Additio II legis Burgundionum, tit. 15 : « Consiliiarii et majores domus qui præsentés sunt, ipsas litteras comitis

minoribus majores præposuit, ignaris peritos, astutos simplicibus, et divinæ artis discipulis ordinavit magistros: id est, in Ecclesiis episcopos, presbyteros, diaconos quorum vice Domini imperia audiat, et timeat plebs, et notitiam salutiferæ legis ab eis addiscant. In monasteriis vero abbates et præpositi, quos pro salute animæ suæ audiant majores, et vice Dei propositi militiam timeant; quia sive sacerdotibus in Ecclesia, sive abbatibus et præpositis in monasterio hoc dixit Deus: *Qui vos audit me audit; et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x); et item dicit nobis per Isaiam prophetam: *Dabo vobis pastores et doctores secundum cor meum, et pascent vos pascentes cum disciplina* (Jer. iii). Ergo secundum illam figuram humanæ domus, quanto magis in divina domo pro causa Dei gradus doctrinæ vel timoris debent servari, ut ad purganda vitia vel peccata fratrum, cum præpositi fuerint ordinati, vel quantum abbas de animarum in se fratrum susceptorum custodiendis ratiociniis reddatur securus. Cujus ergo honoris ordinatio hæc sit. Convocatis iisdem decem fratribus ab abbate præsentem omni congregatione in oratorio susceptioe virgæ decem illis præponantur voce abbatis, Scripturæ testimonio dicentis: *Reges eos in virga, hoc est, in timoris vigore*. Item dicente Apostolo: *Quid vultis, in virga veniam ad vos, an in charitate* (I Cor. iv)? nam et Moses divina virga virtutis commisso sibi populo per profundum maris salutis viam ostendit (Exod. xiv); quo judicio virgæ causam Dei ante Pharaonem

A egisse monstratur, ut projecta de manibus in terram et mutata^d in bestiam; item de bestia reasumpta sacris virga manibus redderetur (Exod. iv). Ergo secundum hanc constitutionem, si grandis fuerit congregatio, denis fratribus binos^e debere præponi, hujus scilicet meriti ordinari^f cujus supra taxavimus. Et ideo decem non amplius ordinavimus duorum curam præpositorum debere suscipere, ut sequestrati per laboris loca fratres singulos præpositos ad custodienda vitia præsentem habeant secum, et in paucis creditis^g idoneor sit diligentia custodientis. Nam in multis quod non occurrit, præmittitur negligenter: quia in paucis fratribus commissis alterna duorum præpositorum exstat diligentior cura: et apud abbatem facilis fit ratio de paucis exacta. Cujus^h de paucitatis idoneum designat Dominus servatorem; et ejus diligentia curæ ampliatur creditum dicens: *Euge, serve bone et fidelis: quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam* (Matth. xxv). Ergo hi præpositi cum decem numero fratres sub sua cura suscipiunt, hanc in eis debent sollicitudinem exercere sive in die, sive in nocte, sive in quovis opere cum eis, ut sint primo præsentem, et cum eis operantes in quovis opere: et cum sedent, ambulant vel stant, diligenti sua observantia vel curioso intuitu diaboli ab eis debent actus compescere: sive vitia vel peccata oris, cum voluerint exercere, mox in eis monitionibus emendare, et omne in eis quod contra præceptum Domini est removere, agens illud quodⁱ sancta Eugenia, quæ ita

ipsius aspiciant. Olim in Francia, ut notum est ex Aimoino et aliis, major domus erat, qui præerat palatio regis, illiusque vice universa regni negotia administrabat. Gallice, *maire du palais*; quem Cedrenus (*Ad an. 7 Leonis Isauri*) *πρόικος*, id est præfectum, seu principem domus appellat.

^a *Majores*. Ita in Regula ms. *Leg. minores*.

^b *Dabo pastores*. Hic locus non est Isaiæ, sed Jeremiæ; citaturque juxta veterem interpretationem, qua utitur S. Cyprianus in citatione hujus loci lib. i contra Judæos, n. 14, et etiam juxta Septuaginta: *καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς ποιμῶντες μετ' ἐπιστήμης*, id est, *pascent vos pascentes scientia*. In vulgata interpretatione juxta Hebraicum: *Pascent vos scientia et doctrina*.

^c *Susceptione virgæ*. Notanda est præpositorum ordinatio per virgam, cujus tamen ipse Magister nullam in abbatis ordinatione mentionem facit cap. 93 et 94, etsi olim ea abbates uterentur, quemadmodum S. Columbanus, ut videre est in Vitis sanctorum Galli et Magnoaldi, ubi ejusmodi virga appellatur *Cambuta*, ἀπὸ τοῦ κάμπτεν, id est, curvare, quia abbatum, ut et aliorum Ecclesiæ prælatorum virgæ sunt in summitate curvæ, ad pastorum imitationem, quorum virgæ in fastigio curvæ erant; cum magistratum virgæ essent rectæ, ut notat auctor veteris Etymologici: et in antiquo Ordine Romano ex Canone S. Theodori archiepiscopi Cantuariensis abbates per virgæ susceptionem ordinantur. Ejusmodi prælatorum virgæ olim lignæ, aliquando cypressinæ fuerunt, ut videre est in epistola abbatis Sylvæ Majoris ad Stephanum episcopum Tornacensem, quæ est 253 inter epistolas ipsius Stephani: « Mittimus autem vestræ charissimæ paternitati in signum devotionis et pignoris perpetuæ servitutis munusculum indignum servitute vestra, sed officio congruum,

baculum videlicet cypressinum. » Et seq. epist. ad episcopum Aurelianensem: « Munusculum vobis mittimus, de remotis partibus nobis missum baculum pastoralem cypressinum, officio vestro et qualitate mysterii congruum. » Sane olim sceptrum Jovis cypressinum fuit; quamobrem Pythagoræ discipuli ab arca funebri cypressina abstinebant (etsi juxta Thucydidem eorum, qui pro patria mortem optulerant, corpora in arce cypressinis conderentur), ut docet Diogenes Laertius lib. viii: *Ἐπίσχορον δὲ καὶ σοφοῦ κυπρισσίνης διὰ τοῦ τοῦ Διὸς σάπτρον ἐντεῦθεν πιπίσθαι*, id est, abstinebant ab arca funebri cypressina, quod inde Jovis sceptrum fabricatum esset. De virgis prælatorum plura vide apud Rupertum, lib. iv in Regul. S. Benedicti, cap. 2, 3 et 4.

^d *In bestiam*. Id est, in serpentem. Synecdoche, genus pro specie.

^e *Debere præponi*. Ita in Reg. ms. pro *debet præponi*. Solet hic auctor sæpe ita loqui; quare nihil mulo.

^f *Cujus taxavimus*. Ita in Regula ms. pro *quod*. Est phrasid Græca, cum relativum subsequens convenit in eodem casu cum antecedente, ut Psalm. ix: *Comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant*, id est, quæ cogitant. In textu Græco: *συλλαμβάνονται ἐν διαβουλοῖς, οἷς διαλογίζονται*.

^g *Idoneor*. Ita in Regula ms. pro *magis idoneus*.

^h *De paucitatis*. Ita in Regula ms.; sed *τὸ de* redundat.

ⁱ *S. Eugenia*. Hæc est S. Eugenia virgo et martyr, quæ sexum virilem simulans præfuit mulier monachis, filia Philippi Alexandriæ Augustalis. Floruit tempore Commodi imperatoris: ejus Acta habentur in Vitis Patrum. De ea agunt Martyrologium Romanum 25 Decembris, et Menologium Græcorum 24 ejusdem mensis.

suis ^a minoribus præfuit, dicente ita ^b ibi scriptura ipsius, circa os omnium auribus erat sollicita, ^c ut nullius putaretur injuria matri verba prorumpere, vel de sermone aliquo otioso garrere; sed monebat S. Eugenia susceptos suos, et dicebat quanta reverentia debeamus Domino servire, ex præceptis ejus ostenditur, si talem nobis ante oculos personam constituamus, quæ non debeat in nullo præcepto contemni. Ideo duos decedæ diximus uni præpositos ordinari, ut si forte aliqui fratres ex eadem decada ab abbate in alio sequestrato laboris opere deputentur, uni committantur præposito sequestratis a se suis fratribus alium relinquentes. Si vero in via unus mittendus sit frater, cum præceptione diversæ vitiorum custodiæ a præposito suo monitus itineri dirigatur; sed talis mittatur de eadem decada de quo certus sit præpositus suus sua vitia posse diligenter cavere, et absentia præpositi sui Dei ^d magis præsentiam putare, et amplius debere timeri a fratre pro anima sua sollicito præsentiam Dei, qui discussor noster erit et iudex, quod hominis. Qui ergo præpositi sunt, propter quod omni hora fratribus præsentibus sunt, os eorum et gestum a peccato custodiant: et diversa in eis vitia, vel prava compescant. Id est, ^e si audierit præpositus fratrem non interrogatum loqui, moneat eum dicens: Quid agis, frater, quod Regula prohibet? habeto taciturnitatem usque ad interrogationem, dic cum Propheta Domino: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis (Psal. cxl).* Esto promptus ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Quod si datus fuerit fratri locus loquendi, custodiat eum præpositus, ne satis clamosa voce loquatur, quod sapientes non decet. Et mox moneat eum præpositus dicens: Cessa, frater, nescit sic humilitas loqui, quia scriptum est: *Vir linguosus ^f non dirigetur super terram (Psal. cxxxix).* Quod etiam et silente fuerit alio forte locutus, custodiat eum præpositus, ne verbum aliquod vanum, aut risui aptum, vel quod ad ædificationem et sanctitatem non pertinet, de ore suo emittat. Quod cum audierit, moneat eum præpositus suus dicens: Quid loqueris, frater, quod Regula vetat? quia scriptum est: *De verbo vano reddetis rationem (Matth. xii);* et item Apostolus

^a *Minoribus.* Id est, inferioribus. S. Augustinus, epist. 109: « Quando necessitas disciplinæ minoribus coercendis dicere vos verba dura compellit. »

^b *Scriptura.* Id est, libro, historia. Non enim sumitur hoc loco pro sancta Scriptura. Vide supra.

^c *Ut nullius putaretur injuria matri.* Hæc corrupta sunt; sed lege, ut in Regula ms.: *Ut nullum patere- tur in juramenti verba prorumpere.*

^d *Magis putare.* Id est, magis curare, magis attendere.

^e *Id est, si audierit præpositus.* Hæc et sequentia fusius recenset Magister, ut præpositi seu decani in promptu habeant sacræ Scripturæ locos, quibus possint fratres vel leviter a suo munere deflectentes arguere et commoneare. Optima sane notandaque institutio. Si enim præpositi seu decani ita essent ut præcipit hic Magister, fratribus in omni exercitio assidui, quanto splendore et gloria se vita religiosa atolleret.

A dicit: *Omnis sermo malus de ore vestro non procedat. Quod si quid est ad ædificationem, ^b ut detur gratia audientibus (Eph. iv).* Nam ipsa ædificatio ab abbate præbenda est, ⁱ ut magistri ministratæ doctrinæ tacitus auditus discipuli factis respondeat. Ergo moneat prava loquentem discipulum præpositus dicens: Claude os tuum, frater, a malo eloquio: bonum inde aliquid debet exire unde profers malum, ut bonum oris tui eloquium audientes admiremur, ^j quam malum tecum pariter potius audientes rideamus. Non enim utilis est, de quo rideatur. Sedeat enim super os tuum sapientia cum clave justitiæ et timoris Dei, et ipsa bonis eloquiis aperiat, et malis eloquiis claudat labia tua. Nam cum verbum vanum, frater, de ore tuo exierit, quamvis ^B per risum, tamen nostro perit auditu: quia exiens per os redire non potest: sed ratio ejus servatur usque ad præsentiam discussoris, et cum non ædificat actum, aggravat causam et vulnerat animam. Et ne de eloquiis nostris in die judicii dicatur: *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum (Psal. xi).* ^k Nam et Orienes sapiens dicit: « Melius est lapidem in vanum jactare quam verbum. » Si vero fratrem audierit mentientem, moneat veritatem, dicens: Quid mentiris, frater, cum scias scriptum: *Perdes eos qui loquuntur mendacium (Psal. v).* Et item cum scias, quia: *Universæ sunt viæ Domini misericordia et veritas (Psal. xxiv).* Si vero audierit multum fratrem jurantem, moneat eum præsentis præpositus dicens: Retine, frater, linguam tuam. Quid tandem juras, cum Scriptura præcipiat, ^C non jurare omnia, ne per Jurare nascatur causa perjurii: *sed sit sermo tuus, est, est, non, nun, crede, crede (Matth. v);* et mox credimus tibi, quodcumque dixeris. Si vero viderit irascentem fratrem fratri, moneat eum præsentis præpositus dicens: Quid agis, frater? in mansuetudine et taciturnitate, et charitate opera tua perfice, quia scriptum est: *Desine ab ira, et derelinque furorem (Psal. xxxvi).* Et item: *Qui fratrem suum odit, homicida est (I Joan. iii).* Et item: *Qui fratri suo dixerit racha, reuserit judicio (Matth. v).* Et: *Quia homo iracundus justitiam Dei non operatur (Jac. i).* Et ^l non licet unicuique nisi ante solis occasum cum inimico redire in gratiam. dicente Domino

^f *Non dirigetur super terram.* Ita in Psalterio Romano.

^g *De verbo vano.* Ita in Regula ms. Citatur locus prout occurrit memoriæ, non ut habetur in sacro textu.

^h *Ut detur gratia audientibus.* De hoc loco supra dictum est.

ⁱ *Ut magistri, etc.* Hæc intricata et ita evoluta clariora erunt: *Ut tacitus auditus discipuli respondent factis ministratæ doctrinæ magistri.*

^j *Quam malum.* In Regula ms. additur, *aut vanum.*

^k *Nam et Orienes sapiens dicit.* In Regula ms. Nam et Originis sententiam sapiens dicit. In cod. Vind. legitur, *Origenes, rectius.* Sententia tamen habetur inter sententias Sixti 144, hoc modo: *Melius est lapidem frustra jactare quam verbum.*

^l *Non licet unicuique, etc.* Ita in Regula ms. Hæc sunt obscura; sed nihil aliud intelligit auctor quam quod redeundum est in gratiam ante solis occasum.

per Apostolum : *Sol non occidat super iracundiam vestram* (Eph. iv). Si autem viderit fratrem satis promptum in risum, moneat præsens præpositus dicens : Quid agis, frater? in gravitate fac quod facis : quia conversionis nostræ tempus non est lætitiæ ad ridendum, sed pœnitentiæ tempus ad lugenda peccata, sicut scriptum est : *Procidamus ante Dominum, ploremus ante Deum, qui fecit nos* (Psal. xciv). Et item : *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent* (Luc. vi). Et item Scriptura dicit : *Beati qui temporaliter fletis, quia ipsi videbitis in æternum* (Psal. cxxv, 5). Nam *stul us in risu exaltat vocem suam* (Eccli. xxi). Si vero viderit fratrem alicum maledicentem, moneat eum præsens præpositus dicens : *Compesce os tuum, frater, a maledictione. Memorare Dominum, qui dixit per Apostolum : Benedicite, et nolite maledicere* (Rom. i). Et sicut non potest focus uno foramine aquam proferre simul amaram et dulcem, sic nec os. Cum de lingua nostra benedicimus Dominum, quomodo possumus per eandem linguam maledicere homines, qui ad imaginem et similitudinem Dei plasmati sunt? Item si viderit fratres fluxis corporibus vel resolutio sensu se aliqua levitate extollere, moneat eos præsens præpositus dicens : Cum gravitate sedete, et ambulare et state, fratres, quia oculi Domini respiciunt nos de cœlo in omni hora et quovis loco, bonos et malos, sicut dicit David : *Dominus de cœlo respicit super filios hominum, ut videat si sunt intelligentes aut requirentes Dominum* (Psal. xiii). Timeamus ergo, fratres, ne qua nos hora declinantes in malum et inutiles factos aspiciat, et non sit qui faciat hominem, non sit usque ad eum. Et quia dicit propheta : *Odisti observantem vanitatem supervacue* (Psal. xxx). Quia quidquid non est ex Deo, ex peccato est; et qui non ædificat, destruit. Qui præpositi dum hæc quotidie, die noctuque omni hora, sollicitè in commissis sibi fratribus scrutantur, et ipsi proficiunt, et alios custodiendo, cum a malis evacuunt, se omni hora occupant de bonis. Quia beatum os per quod redundant bona in alienum auditum intrantia. Ergo dum in fratribus diligenter custodit præpositus, in assignato sibi ali-

quo laboris opere ab abbate et cæteris fratribus remissius exigatur : quia quod minus corporaliter in manibus, plus sollicito sensu spiritualiter ad correctionem pro causa Dei laborat : et quod minus laborat manibus, plus mentibus operatur. Ideo etenim opus cujuslibet laboris remissius exigi præpositus diximus, ne urgens eos consignanda carnalis opera in spiritualibus custodiis occupati præpositi negligentia operetur, et causa Dei prævalescentibus vitiis abolescat : quando plus carnis sumptui curritur, quam causa spiritus laboratur. Sed fidem spe sumentes Dominum Deum credamus visibus nostris omnia necessaria ministrare, quod minus nobis poterint manus nostræ perficere, confortante nos de his omnibus Scriptura sancti Evangelii dicentis : *Nolite cogitare quid manducetis, aut bibatis, aut quid induamini : quia hæc omnia gentes cogitant, quæ Deum non cognoverunt : sed querite regnum Dei et justitiam ejus; et hæc omnia apponentur vobis. Scit enim Pater vester, qui in cælis est, quia his omnibus indigetis. Considerate volatilia cæli, quæ neque arant, neque seminant, et Pater vester cælestis pascit ea* (Matth. vi). Quanto magis suos. *Vestiaria fratrum sub cura sua præpositi contineant. Lectis eorum lecta præpositi habeant prope propter aliquam in eis vitiorum culpam in nocte emendandam.*

§ III. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI
(cap. 12).

^a *In gaudio metent.* Ita in Psalterio Romano.

^b *Fluxis corporibus.* Fluxum corpus, quod huc et illuc movetur præ levitate.

^c *Odisti observantem.* Non sequitur versionem communem.

^d *Quia quod minus corporaliter,* etc. In Regula ms. hæc contractiora sunt, hoc modo : *Quia quod minus corporaliter in manibus, plus mentibus operatur.*

^e *Ne urgens eos consignanda,* etc. Ita in Regula ms., quæ tamen corrupta sunt et ita legenda : *Ne urgente eos consignanda carnali opera, in spiritualibus custodiis negligentius operentur.* Hoc autem loco Magister vult minus operis exigi a præpositis, quia aliorum fratrum actiones observant : ne forte æquale pensum cum aliis reddere coacti remissius eorum actionibus attendent.

^f *Nolite cogitare,* etc. Hæc citantur ex Matthæi vi, sed ex memoria, non ex codice.

^g *Vestiaria.* Vestiarium est id omne quod vestitui officij necessarium, ut ff. l. cum hi, De transactionibus. Gallice, *vestiaire.*

^h Decani qui super decanias sunt constituti, tantum sollicitudinem gerant super quos delegatos habent fratres, ut nullus proprias faciat voluntates. Non loquantur, nisi sint interrogati; suo arbitrio nihil faciant, nisi mandati; alibi non pergant, nisi ordinati; seniores timeant ut dominos, ament ut parentes; faciant quicquid ab eis imperatum acceperint; credant sibi salutare quicquid illi præceperint, si hoc sine murmuratione, cum hilaritate et taciturnitate fecerint, dicente Moysè : *Audi, Israel, et tace* (Deut. xxvii). *Unus alterius onera portate* (Gal. vi). ^k Et nemo neminem judicet; nemo neminem

^h Decani, etc. Hæc non exstant in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Brac., sed videntur esse alterius Fructuosi.

ⁱ *Seniores timeant,* etc. S. Hieron. in epist. ad Rust. : « Præpositum monasterii timeat ut dominum, diligit ut parentem. »

^j *Credant sibi salutare,* etc. S. Hieron. ibidem : « Credat sibi esse salutare, quicquid ille præceperit. »

^k *Et nemo neminem judicet.* Præceptum Domini est : *Nolite judicare, et non judicabimini.* Et Pauli Apostoli : *Nolite ante tempus judicare.* Judicium Dei est, qui cuncta novit, qui vera lux est; non hominum, qui cæci sunt et fallaces : ac proinde de rebus ipsis secus ac sunt judicant. Quamobrem præclare monet S. Prosper sententia 21 : « De occultis cordis alieni temere judicare peccatum est : et cum, cujus non videntur opera, nisi bona, iniquum est ex suspitione reprehendere; cum eorum quæ homini sunt incognita, solus Deus judex sit justus, qui et inspector est verus. » Divina sane est de ejusmodi judicio vitando S. Columbæ virginis et martyris, coquoibii

detrahat, quia scriptum est : *a Omnis detractor eradicabitur.* *b* Unus ab alio quod non habet, accipiat. Unus ab alio discat humilitatem, unus ab alio charitatem, unus ab alio patientiam, unus ab alio silentium, unus ab alio mansuetudinem. Comedant sine querela quicquid eis appositum fuerit, vestiant quid acciperint. Non celent fratres decanis suis quicquid per singulos dies cogitaverint. Decani vero sint eis quasi rectores et custodes, tanquam pro ipsis rationem Domino redditori. Negligentias cunctorum ipsi praevideant, et emendandi potestatem habeant; et quid ipsi non valuerint emendare, praeposito non morentur accusare. Qui ipsi praepositi sic hoc districte et rationabiliter agant, ut abbates suos nullo modo praesumant inquietare, excepto quod utriusque non valuerint *c* accelerare. Et in hoc unus alteri tantam humilitatem habeat, ut nunquam ullus ullum offendat, sed unus in altero tanquam *d* in penso persistat. Id est, juniores in decanis, decani in praepositis, praepositi in abbatibus, unus alium portans, tanquam in muro lapides quadrati, Apostolo attestante, sicut supra : *Unus alterius onera portantes, et sic adimplebitis legem Christi (Gal. vi).*

Tabennensis prope Cordubam sanctimonialis, doctrina, quam refert S. Enlogius martyr lib. III Memorialis sanctorum, cap. 40 : « Nullum unquam peccatorem, quamvis gravioribus oppressum peccatis, sermone suo lesit; de nullius actibus iudicavit, de nullis desperavit salute, nec quemquam foedis infamatum desepit rumoribus. Scio, referebat, versutias daemonum, seu insolentiam hominum, qui interdum ipsum maledictionis subsannatione impelunt, quem probatum dignioribus meritis habet omnipotens. Multa sunt enim iudicio condemnata humano, quae divino sunt probata et sanctificata consilio. Et plerumque opinionationibus suis transgrediuntur homines divinam sententiam, dum cuius meriti apud illum quisque permaneat, nesciunt; et tamen jam quasi praesagi occultorum vel dignum praedicent, vel reprobum infament : cum utique inculpabilis, si ad se reverterentur, iudicaret : et si, quanto vel quali oneri unusquisque subiaceat, vel quo sit debito reus, intenderent, nullatenus culpabiliter de incognitis iudicare. » Hoc iudicandi vitium est superbiorum, qui se aliquos esse existimant : quo non caruit Pharisaeus ille evangelicus, cum de illo dicat S. Asterius homil. in hanc parabolam : *Μετρίωτερον δὲ φαρισαῖος ἡμάρτανεν, εἰ τὸν τελώνην ἀφῆκε τῆς παροινίας ἐλεύθερον*, id est, « Pharisaeus levius peccasset, si publicanum a contumelia liberum dimisisset. » Quam autem *D* acceptum Deo neminem iudicare subsequens historia manifestat. Quidam monachus negligenter in monasterio vixerat, ut narrat S. Anastasius Sinaita in sermone de sancta Synaxi, qui gravi morbo oppressus iam animam agere videbatur, nihilo magis de suis peccatis et negligentibus sollicitus : sed nullo mortis metu percussus summa cum gratiarum actione singularique animi alacritate vita excelebat. Id miratus unus seniorum assidentem, eum interrogavit quid causae esset ut post tot negligentias nullo mortis pavore afficeretur? Ille respondit, Equidem, reverendi Patres, negligentem admodum vixi, sed nunc hac ipsa hora attulerunt mihi angeli Dei chirographum peccatorum, quae, ex quo nuntium mundo remisit, perpetraveram, hisque lectis dixerunt an ea agnoscerem. Respondi utique me agnoscere : attamen, ex quo monachus factus sum, neque de quocquam homine me iudicasse, nec ullius injuriae

§ IV. — *Item ejusdem (cap. 13).*

e Omnes decani a suis praepositis commoneantur, ut cuncti fratres a minimo usque ad maximum diebus Dominicis in monasterio uno loco congregentur, ita ut ante missarum solemnias sollicitè ab abbate percunctentur : ne forte aliquis adversus aliquem odio livoris stimuletur, aut malitiae jaculo vulneretur; ne intestinum virus quandoque aperte in superficiem cutis prorumpat; et inter palmarum fructus myrrhae amaritudo demonstraretur. Primum ergo ipsi abbates cum suis praepositis atque decanis semetipsos discutiant, et ad instar suos juniores subditos arguant, et omne malitiae fermentum praedictis diebus radicitus evellant. Solent enim nonnulli pro suis uxoribus, atque filiis, aut etiam quibusque propinquis curam habere more pietatis. Plerique vero, qui non sunt in talibus implicati, pro alimento sunt solliciti. Alii vero tristitiae morbo interius consumuntur, et tanquam vestimentum a linea intrinsecus mentis suae aviditate *d* vorantur, et cum ipso rancoris labore dilabuntur in desperationem. Alii namque spiritu fornicationis acris inflammantur, et saepe tali stimulo carnis incitati, interiore oculo caecati captivi ducuntur vinculo perditionis ligati. Alii *f* acediae spiritu

michi factae recordatum esse, me itaque cupere, ut in me servetur verbum Christi, qui dixit : *Nolite iudicare et non iudicabimini ; et dimittite et dimittetur vobis.* Atque haec angelus dixi, e vestigio fractum est peccatorum meorum chirographum. Et ecce omni cura solutus et incredibili gaudio perfusus ad Deum abscedo : hisque dictis in pace migravit.

C *a Omnis detractor, etc.* Hic locus non exstat in Scriptura sacra; sed expressus est ex illo Prov. 12 : *Noli diligere detractorem : ne eradiceris.* Quantum quis detractiois vitium fugere debeat, patet ex Prov. 24 : *Et abominatio hominum detractor. Et infra : Et cum detractoribus ne comuniscaris, quoniam repente consurgit perditio eorum.*

b *Unus ab alio quod non habet, accipiat.* Ita S. Hieronymus in epist. ad Rusticum : « Monachus vivat in monasterio sub unius disciplina Patris consortioque multorum; ut ab alio discat humilitatem, ab alio patientiam, unus silentium, alter doceat mansuetudinem. » S. Leander, lib. de Institutione virginum, cap. 16 : « Ut in monasterio permaneat, sollicitè admoveat, multarum enim societate proficit, et virtutes aliarum videndo eris virgo virtutum. » Non secus ac apes, quae variorum florum libando succum gratissima fingunt mella. Quare S. Publius Zeugmatensis, ut refert Theodoretus de Vitis Patrum, cap. 5, monachos, quos in cellulis dispersos regebat in unum coegit cenobium, ut esset hac sancta emulatione inter eos veluti commercium communicatioque virtutum, ut unus ab alio mansuetudinem acciperet, alter humilitatem, patientiam ille, hic temperantiam : haud secus ac mercatores in nundinis, a quibus varia mercari possit.

c *Accelerare.* Id est, celeriter curare, emendare.

d *In penso.* Id est, in qualitate.

e *Omnes decani, etc.* Haec habentur in Regula Ms. S. Fructuosi episc. Brac., cap. 25, cod. Crass. monasterii.

f *Acediae spiritu.* Ἀκηδία, inquit Suidas, ἡ ψυχρὰ, ἀχθῆδων, λύπη. Δάειδ' καὶ ἡκηδίασεν ἐπ' ἐμὲ τὸ πνεῦμά μου, id est, « desidia, dolor, tristitia. David : Et anxius est super me spiritus meus. » De hoc vocabulo vide Moschopulum in Schedis, et auctorem veteris Etymologici. Hoc vitium maxime infestat monachos. Virus est, inquit Rabanus lib. III de

inflati, otio et somno vacare cupiunt, et curiosis fa- A bulis sollicitantur, et quod pejus est, a proprio monasterio se auferre disponunt. Alii vanæ gloriæ elationis telo in diversis partibus confodiuntur, et alii alia defendentes, et suas causas magnificantes, dum volunt Christi pauperibus similes esse, unusquisque in vanis istis cogitationibus elabuntur, et quasi nil a Deo acceperint, de propriis viribus extolluntur; et cum laudatores non inveniunt, ipsi sibi in suis laudibus prosiliunt. Alius de genealogia, et de gente sua fatetur esse princeps alius de parentibus, alius de germanis, alius de cognatis, alius de fratribus et consanguineis, et ^b idoneis, alius de divitiis, alius de specie juventutis, alius de belli fortitudine, alius de perlustratione terrarum, alius de sapientia, alius de artificio, alius de ^c assertionis eloquentia, alius de B taciturnitate, alius de humilitate, alius de charitate, alius de largitate munerum, alius de castitate, alius de virginitate, alius de paupertate, alius de abstinentia, alius de orationum frequentia, alius de vigilantia, alius de obedientia, alius de abrenuntiatione rerum, alius de legendo, alius de scribendo, alius de vocis modulatione. Hæc omnia, quæ supra perstrinximus unusquisque dum aliquoties talia non jussi immoderate loquuntur, toties in elationem vanæ gloriæ labuntur; et ex ipso morbo, dum quod dicunt, ^d vindicare contendunt, in superbiam præcipitantur. Propter hoc ergo jugiter jubemus in collecta fratres adesse, et non plusquam septem dies interponere, et per omnes dies Dominicos mores pristinos et vitia emendare. Et quis in quo ^e deprehensus fuerit,

Agone Christiano, per quod tepor mentis et segnities noxia oritur, quæ hominem inutilem ad omne opus bonum, et proclivem ad inertiam reddit. Hinc nascitur somnolentia, pigritia operis boni, instabilitas loci, pervagatio de loco in locum, tepiditas laborandi, tædium cordis, murmuratio et vaniloquium. Acedia juxta Cassianum est tædium et anxietas cordis, quæ infestat anachoretas et vagos in solitudine monachos, maxime circa horam diei sextam, hoc est, meridiem, in ipso solis ardore vehementissimo, quam quidam putant seniores in psal. xc dæmonium appellari meridianum. Astipulatur S. Antiochus homil. 10 : *καὶ σφόδρα βαρύντατος (δαίμων) ὅστις περὶ ὥραν ἕκτην ἐπιπίπτει τῷ μοναχῷ*, id est, gravissimus (dæmon) qui circa horam sextam impugnat monachum : quem vide ibi, et Cassianum lib. x. Et recte sane : licet enim hunc morbum partim ab ipsa corporis constitutione et humoribus, partim a D fame, partim ab æstu immodico manare certum sit, diabolus tamen, cujus præcipuum est opus hominibus juxta eorum dispositionem insultare, ejusmodi morbum et languorem non mediocriter intendere solet, humores noxios ad hujus veneni instillationem irritando. Ejus remedium optimum est divinorum librorum lectio, qua fervor devotionis paulatim excitatur. Quod olim expertus est B. Gosuinus abbas Aquicinensis, qui cum ejusmodi tæbe corroderetur, Moraliū S. Gregorii lectione hunc morbum depulit, ut ejus acta testantur. Sunt et alia remedia, ut assiduitas boni operis, desiderium præmiorum æternorum, manifestatio tentationis, stabilitas loci et propositi sui, exercitium cujuslibet artis et laboris, instantia orationis et vigiliarum, quæ recenset Rabanus loco citato.

* *A proprio monasterio se auferre disponunt.* Idem notat S. Antiochus homil. citata; ejusmodi enim

contra ipsum vitium debet pugnare, in quod se con- gnoverit certamen habere. Et quod fortasse ab aliis deprehenditur, absque verecundia debet manifestare, qui hoc patitur. Quod si minime fecerit, non se putet effugere diabolus, ^f et se existimet victorem, sed victum. Quod si manifestaverit, et se per penitentiam aut flagella emendaverit, continuo hostem in foveam præcipitabit et impellet.

§ V. — EX ⁵ REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 28).

Decani autem sollicitudo et eruditio hæc erit erga eum quem sibi ab abbate traditum susceperit, ut doceat eum primitus suas vincere voluntates; quibus eum diligenter exercens illa ei de industria imperet quæ exserit animo ejus esse contraria : quia multis experimentis doctum est nunquam posse monachum suas concupiscentias refrenare, nisi prius per obedientiam mortificare suas didicerit voluntates; nec poterit iram, aut tristitiam, aut spiritum fornicationis extinguere, nec cum fratribus humilitatem firmam perpetuamque retinere, nec in congregatione diutius permanere, qui prius voluntates suas non didicerit superare.

§ VI. — EX REGULA ORIENTALI.

In monasterio seniores sint duo, ad quos vel præ- sente abbate vel absente omnium fratrum disciplina et omnis cura monasterii pertineat, dantes sibi vi- ces per dies, et dividentes ^b unum inter se pondus ac necessitatem monasterii : ⁱ ex quibus tempore suo præsens in monasterio semper erit ad præstan- dum abbati solatium, vel obsequium advenientibus

homines sunt vagi et instabiles, atque etiam ex nimia bile

Bellerophontæis sollicitudinibus

pleni, ipsi Bellerophonti haud dissimiles. Nam post casum vere acediosus.

Ipse suum cor edens campis errabat Alæis.

Apud Tullium libr. 1 de Divinatione. Hæc instabilitas manat ex tædio acediosi, qui a rebus creatis consolationem, non a Deo emendicans, nihil quod sibi placeat, invenire potest.

^b *Idoneis.* Idonei sunt servi, sive liberti honorabiliores. Id patet ex lib. III legis Wisigothorum, tit. 3, l. 9 : « Si idoneus servus est, qui commisisse detegitur, et idoneum libertum rapuisse invenitur; si voluerit Dominus e solidis cum eo componat. » Et paulo post : « Sin autem rusticus, et vilissimus servus esse noscitur, etc. » Ubi vides distinctionem inter idoneum servum, et villissimum servum, et mentionem idonei liberti, qui necessario a communi et vili liberto distinguendus est, juxta mores Wisigothorum, inter quos vivebat hic S. Fructuosus.

^c *Assertionis.* Id est, orationis.

^d *Vindicare.* Id est, asserere, probare, confirmare.

^e *Deprehensus fuerit.* Alterius delatione.

^f *Et se existimet.* Lege, *Nec se existimet*, ut habetur in Regula ms. Non est ille victor, sed victus a diabolo, qui juste accusatus non fatetur, sed proca- citer suum defendit errorem.

^g *Regula S. Cassiani.* Lib. IV Instit., cap. 8.

^h *Unum pondus.* *τὸ unum* videtur redundare.

ⁱ *Ex quibus tempore suo.* Lege : *Ex quibus unus tempore suo.*

fratribus, vel ^a ad procedendum, ubi necessitas communis exegerit; atque diligentiam circa omnia quæ ad quotidianam custodiam et conversationem monasterii pertinent adhibendam: ut quæcunque ad obsequium usumque monasterii faciendæ sunt, sine negligentia et querela faciant. ^b Alius cum fratri-

^a *Ad procedendum.* Quia olim quibusdam in locis præpositi exteriorum negotiorum munera obibant, ut supra observatum est.

^b *Alius cum fratribus,* etc. Juxta regulam S. Pachomii præpositus ad opera cum fratribus, ut videre est art. 35 ejusdem Regulæ. « Si signum datum

abus erit tempore suo exiturus ^c cum ipsis ad omnia opera, et omnem necessitatem providens, ne qui contra disciplinam faciant. Qui considerans omnes actus singulorum, si contra rationem facta viderit, vel per se emendet, vel abbati indicet.

fuerit, ut egrediantur ad opus, præpositus antedat eos. » Sic supra in Regula Magistri statuitur, ut saltem unus ex præpositis eat ad opus cum fratribus suæ decadis propter disciplinam.

^c *Cum ipsis.* Particula, *cum,* videtur redundare.

CAPUT XXIX.

QUOMODO DORMIANT MONACHI.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Singuli per singula lecta dormiant. ^b Lectisternia pro modo conversationis secundum dispensationem abbatis sui accipiant. ^c Si potest fieri, omnes

^a *Singuli per singula lecta.* Ita in cod. ms. S. Faronis et in utroque S. Germani. Ita in vetusta editione Parisiensi, et apud Turrecrematam; nec male: nam lectum aliquando dicitur in neutro genere. Glossæ veteres: *Lectum, λιβν.*

^b *Lectisternia.* Sunt lecti. Sidonius epist. 15, lib. IV: « Epulum multiplex, et capacissima lectisternia para. » Acta S. Findani, cap. 4: « Pro lectisterniis, lapides velatos inter fratres pausans occulte corpori supposit. » Et in templis lectisternia lecti sunt, ut infra dicitur. Itaque non assentior Turrecrematæ qui per lectisternia hoc loco intelligit loca, in quibus multi lecti sunt. Nam huic explicationi hæc verba: *Pro modo conversationis,* adversantur. Quia si lectisternium hoc loco esset conclave, oporteret ut ii qui sunt ejusdem conversationis, id est, vitæ, debilitatis, ætatis, antiquitatis ac necessitatis in eodem conclavi pausarent, quod Regulæ repugnaret, quæ jubet juniorum lectos seniorum lectis esse permixtos; quod ne vix, ac ne vix quidem fieri posset, si ii qui sunt ejusdem conversationis, in eadem cella decumberent. Alia est enim conversatio senis, alia juvenis. Præterea in eadem linea secum pugnaret S. Benedictus qui juberet monachos in diversis lectisterniis seu conclavibus jacere pro modo conversationis, et mox præciperet, ut omnes in eodem loco jaceant, si sit minor congregatio, in qua tamen erunt monachi diverse conversationis.

^c *Si fieri potest, in uno loco dormiant.* Fuit hæc vetus monachorum disciplina, ut omnes in eadem cella dormiant, maxime propter custodiam castitatis et honestatis. Ita statuitur Justiniani imperatoris Authentica 4: « Volumus enim nullum monasterium sub ditione nostra constitutum sive plurimorum hominum est, sive paucorum, monachos, qui ibi sunt, ab alterutris divisos, et propriis habitationibus uti; sed communiter quidem eos comedere sancimus: dormire vero omnes in communi, unoquoque quidem in propria stratura jacente, in domo vero una collocatos: aut si forte non sufficit ad multitudinem monachorum, in duabus forsan, aut pluribus: non tamen seorsum apud semetipsos, sed in communi testes alterutris sint honestatis et castitatis. » Idem habetur Authentica 153. Suffragatur Concilium Turonense II, can. 14: « Nec liceat monachis cellulas habere communes, ubi aut bini maneant, aut peculiare reponi possint: sed schola labore communi construat, ubi omnes jaceant, aut abate, aut præposito gubernante; ut dum vel tres

in uno loco dormiant. ^d Sin autem multitudo non sinit, deni aut viceni cum senioribus suis, qui super eos solliciti sint, pausent. ^e Candela jugiter in eadem cella ardeat usque mane. ^f Vestiti dormiant, ^g et cini-

vicissim et legunt, et excubant, alii consolentur: ut non solum sit custodia corporum, sed et surgat pro lectione assidua profectus animarum. » Primum membrum obscurum est. Ad illa verba: *Aut peculiare reponi possint,* in margine cum asterisco annotatur *to singulare.* Ex quibus hanc lectionem elicio: *Aut communes, ubi bini maneant; aut peculiare, ubi singulare reponi possint.* Et sic sensus clarus est, cum prohibet concilium, ne monachi bini, aut singuli maneant, sed statuit, ut omnes in eadem schola, id est, conclavi jaceant, tribus vicissim aut legentibus propter consolationem animarum, aut excubantibus propter custodiam corporum. Id etiam probatur ex regula Teridii seu Tradii, c. 3: « Cellam peculiarem aut armariolum, vel quamlibet clausuram nullus habeat: in una schola omnes maneant. » Quæ verba mirum in modum concilii locum citatum illustrant. Confirmatur etiam S. Cæsarii auctoritate, cap. 7 Regulæ: « Nulli liceat semotam eligere mansionem, vel armariolum, aut aliquid ejusmodi, quod peculiariter claudi possit: sed omnes divisim lectulis in una maneant cellula. » Et in Recapitulatione, cap. 2: « Ut nulla cellam peculiarem habeat. » Eandem rationem secutus est S. Eugendus abbas, ut in ejus Actis habetur: « Refutato archimandritarum more omnes univit in medium: destructis namque mansionum ædiculis uno cunctos secum xenodochio quiescere fecit. » Idem videre est in Regula S. Fructuosi Braear. episc. c. 5. S. Isidori, Magistri et cujusdam Patris monachorum, qui hic a nostro auctore citatur.

^d *Sin autem multitudo non sinit,* etc. Idem statuit Justinianus Novellis supra citatis.

^e *Candela jugiter,* etc. Idem statuit S. Eugendus abbas, ut in ejus Actis supra citatis habetur: « Et quos causa vitæ reflectionis una clauderat ædícula, discretis quoque lectulis una ambiret mansio: cui lumen dici, sicut in oratorio indeficiens præbebatur; » ubi leg. *to Dei.*

^f *Vestiti dormiant,* etc. *Et ut parati sint monachi semper.* Est hyperbaton: et series orationis sensusque erunt clara, si hæc verba referantur ad illa superiora, hoc modo: *Vestiti dormiant, et cincti cingulis et sum-*

^g *Et cincti cingulis.* Idem statuit Isaias abbas, orat. 3: « Iturus cubitum (monachus) zona sua semper præcinctus sit. » Idem faciebat S. Fulgentius episcopus Ruspensis et monachus, ut in ejus Actis scribitur, c. 1: « Nec deposito saltem cingulo somnum petivit. »

eti cingulis aut funibus; et cultellos suos ad latus A suum non habeant, dum dormiunt, ne forte per somnum vulnerentur dormientes; et ut parati sint monachi semper, et facto signo absque mora surgentes festinent se praevenire ad opus Dei, cum omni tamen gravitate et modestia. Adolescentiores fratres juxta se non habeant lecta, a sed permixti cum senioribus. Surgentes vero ad opus Dei b se moderate cohortentur propter somnolentorum excusationes.

§ II. — DICTA SANCTI AUGUSTINI EX LIBRO DE CIVITATE DEI (cap. 3).

c Populus diu multumque fatigatus nova d lectisternia, quod nunquam antea fecerat, exhibenda arbitratus est. Lecti autem sternebantur in honorem deorum : unde hoc sacrum, vel potius sacrilegium B uomen accepit.

nibus, et ut parati sint monachi semper (subaudi, ad opus Dei), et facto signo absque mora surgentes festinent se invicem praevenire ad opus Dei, cum omni tamen gravitate et modestia; et cultellos ad latus non habeant, cum dormiunt, etc. Est etiam polysyndethon. Illis autem verbis causa redditur, cur monachi debeant dormire vestiti et cincti : nempe ut dato signo sint prompti et parati ad opus Dei, et festinent se jutoo praevenire. Sed nostra interpretatio clara est ex Regula Magistri, cap. 11 : « Ideo vestitos et cinctos dormire diximus fratres, ut cum hora operis Dei adveniret, et oratorii index sonuerit noctu, mox parati consurgant. » Causa hyperbati est, quia hæc verba, et cultellos ad latus, etc., æquum erat his subjungere, et cincti cingulis aut funibus.

a Sed mixti cum senioribus. Supp. Lecta habeant. In regula a S. Dunstano archiepiscopo Cantuariensi emendata legitur : Sed mixtim senioribus. C

b Se moderate cohortentur. Gestu quodam, aut nutu, non voce; ne horis nocturnis rumpatur silentium.

c Populus, etc. Hæc verba habentur lib. III de Civitate Dei, cap. 17. Nulla autem alia ratione a nostro auctore proferri video, quam quia S. Benedictus lectisterniorum mentionem facit, etsi alio sensu.

d Lectisternia. Servius in 12 Æn. : Lectisternia dicuntur, ubi homines in templo sedere consueverunt. S. Isidorus lib. xv Orig., cap. 5 : Lectisternia dicuntur, ubi homines sedere consueverunt. Sed locus castigandus est ex Servio, unde sumptus est, ut anteceden- tia, et legendum : Ubi homines in templo, etc., ubi sedere, latius sumitur. Nam in lectisterniis non sedebant, sed recumbebant. Unde in sacris Herculis ad aram maximam non fiebat lectisternium, quia epulantes sedebant, ut clarum est ex Macrobio lib. III Saturn. : « Non vacat, quod dixit, sedili. Nam propria observatio est Herculis sacris epulari sedentes. Et Cornelius Balbus Ἐργητικῶν libro XVIII, ita ait : Apud aram maximam observatum, ne lectisternium fiat. » Sunt autem in hoc S. Augustini loco lectisternia sacra quædam Romanorum quæ stratis in templo lectis in honorem quorundam deorum ad sedendam pestilentiam aliosque morbos in urbe grassantes fiebant, quorum prima origo manavit a quodam Valesio Sabino, qui in somnio admonitus per alveum Tiberis venit ad quemdam locum nomine Tarentum in campo Martio et calefactam aquam ad fumum inde erumpentem propinavit duobus filiis et filix ex peste laborantibus; qui cum sanati essent, ad aram Ditis et Proserpine subterraneam ibi forte repertam nigras hostias mactavit, ludosque et lectisternia tribus continuis noctibus fecit, ut docent Valerius Maximus lib. II, cap. 1, et Zosimus lib. I Hist. Unde Ansonius in gritho de ternario numero :

§ III. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 11).

• Singulos præcipimus, non binos per lectos dormire. Elevans se frater si lectum suum bene non cooperuerit, pœnæ nomine in sequenti refectio-
ne merum non accipiat. Cum dormient, vestiti dormiant, et cincti, id est, aut cingulis, aut retibus, aut corrigia. b Bracili fratrem in nocte uti ideo prohibemus, ne dum se regyrat per somnum oppressus, exiens per thecam mucro cultelli carni ejus figatur. In die vero cingantur bracilibus, docente de sancto Joanne Scriptura : Et i circa lumbos erat cinctus zona pellicea (Luc. v). i Et ideo vestitos ac cinctos dormire diximus fratres, ut cum hora operis Dei adveniret, et k oratorii index insonuerit noctu, mox parati consurgant, dicente de hoc Scriptura : l Et index meus in matutinis. Si dicebam, narrabo sic (Psal. LXXI). Nam ideo index nomen accepit ab eo

Trina Tarentino celebrata trinoctia ludo

Sacrum hoc primitus Romam invectum est sub tribunatu militari L. Titinii, P. Menevii Racili, C. Genutii, et L. Attilii, an. U. C. 354, ut docet Livius lib. III, cum post electionem horum tribunorum militum subjungit : « Tristem hiemem sive ex intemperie cœli rapit mutatione in contrarium facta, sive alia qua de causa gravis pestilensque omnibus animalibus æstas exceptit : cujus insanabili pernicie, quando nec causa, nec finis inveniebatur, libri Sibyllini ex senatusconsulto aditi sunt; duumviri sacris faciundis, lectisternio tunc primum in urbe Romana facto, per dies octo Apollinem, Latonamque et Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum tribus, quam amplissime tum apparari poterat, stratis lectis placavere. » Sed Valerius Maximus capitulo originem refert ad Publicolam, qui primo anno post reges exactos, grassante per urbem pestilentia, ad prædictam Ditis et Proserpine aram hostias mactavit, ludosque et lectisternia per trinoctium in campo Martio celebravit.

• Singulos præcipimus, etc. Hæc habentur in Reg. ms. Magistri cod. Corb. in fine ejusdem undecimi capituli.

i Merum non accipiat. Per merum intelligit cyathum aut calicem meri, qui initio refectiois fratribus dabatur, ut patebit ex eadem Regula infra.

b Retibus. Ita apud Smaragdum, qui hunc locum profert. Sed lege, restibus, ut habetur in Reg. ms. cod. Corb., id est, funibus, juxta S. Benedictum, quem ipse Magister sequitur : Cincti cingulis aut funibus.

b Bracili. Id est, zona, ut ex hoc loco clarum est. Apud Smaragdum legitur : Bracale, sed male. De bracili infra commodius.

i Et circa lumbos, etc. Luc. III. Sed hæc citatur ex memoria, non ex codice.

i Et ideo vestitos, etc. Prima est ratio, cur vestiti et cincti dormiant monachi.

k Oratorii index. Index hoc loco est, signum, nola, seu campana.

l Et index meus. Hæc lectio habetur apud Cassiodorum, et in his commentariis, qui vulgo S. Hieronymo tribuuntur, quæ est psalterii Romani. Quamobrem in editione Fabri male legitur : Judex. Sed forsitan error est typographicus. In Vulgata versione est : Castigatio mea. In textu Græco, ἐλαγχός μου, id est, argumentatio mea, reprehensio mea. In textu Hebraico, יְהוּרָתִי, Vetocachthi, id est, correptio mea. Sed hic Magister sequitur sensum accommodatum. Cassiodorus per indicem intelligit Christum.

quod souo suo psallendi indicet horam advenisse. A Ideo de eo Propheta dicit : *Si dicebam, narrabo sic.* Hoc est, cum indicat advenisse horam psallendi, sic narrabo laudes Domini. a Inde ergo vestiti et cincti debent fratres dormire : quia non licet fratri membra sua nuda contingere. Nam exinde b immunditiæ libidinum in animo ingeruntur. Cum membrorum nuditas tactu contingitur, feminarum illico cordis c desideria titillantur : unde per somnum coinquinantur membra d sorditate. e Et maxime ideo vestiti et cincti debent fratres dormire, ne quærentes res suas in obscuro vel cingula f [ab] ingredientibus oratorum sollicitis vel paratis fratribus, cum adhuc illi lectos suos per negligentiam in obscuro subvertendo, et dissipando revolvunt, g aliquot orationes perant aut psalmos. Lectis eorum lectos habeant prepositi B prope propter aliquam, ut diximus, vitiorum culpam

a *Inde ergo, etc.* Alteram producit rationem, cur monachi vestiti dormiant.

b *Immunditiæ.* Ita in Reg. ms. legitur, et in cod. Vind. Apud Smaragdum, *incentiva.*

c *Desideria titillantur.* Lege, ut apud Smaragdum : *Desiderio titillatur.*

d *Sorditate.* Ita in Reg. ms., apud Smaragdum legitur : *Sordide.*

e *Et maxime ideo vestiti, etc.* Tertia ratio est, cur vestiti dormiant monachi.

f *Ab ingredientibus.* Particula, *ab*, redundat.

g *Aliquot orationes perdant aut psalmos.* Cum tardius veniunt ad oratorium jam inceptis vigiliis.

h *Huic de numero.* In Reg. ms. legitur : *Huic deno numero*; legendum puto : *Hoc de deno numero*, nempe cujusque decadis, seu decaniæ.

i *Æstivo tempore, etc.* Extat in Reg. ms. ejusdem Magistri cod. Corb. cap. 29.

j *Aut in jejunio.* Locus ita intelligendus, ut die jejunii pausent post sextam fratres ante refectonem in æstate. Idem statuitur prima Add. Capitul. Lud. imp., tit. 71 : *Ut quando fratres æstivo tempore jejunant, post Sextam dormiant, nempe ante refectonem, quæ fit tantum hora nona, hoc est, tertia nostra postmeridiana.*

k *Post refectonem.* Id est, post prandium, diebus videlicet, quibus non jejunatur.

l *Breves consurgant.* Lege : *Leves consurgant.*

m *Atrio.* Atrium hoc loco pro quadam ampla aula, seu conclavi sumitur.

n *Triclinio.* A tribus lectis, ut vulgo notum est. Donatus in Heauton. Terentii : *Lectis enim stratis antiqui cœnabant, unde triclinium a tribus lectis.* Ita Servius i *Æn.* Isidorus Libr. xv Orig. cap. 3 : *Triclinium est cœnaculum a tribus lectis discumbentium dictum.* Hic tamen non pro loco convivii, sed somni sumitur.

o *Lectum abbas in medio habeat.* In quo dormiat : non enim olim abbatibus erant palatia, sed in eodem cum fratribus dormitorio pausabant : ut faciebat S. Eugendus abbas Jurensis, quemadmodum videre est in ejus actis apud Surium. 1 Jan. : *Destructis namque mansionum ædiculis uno cunctos secum xenodochio quiescere fecit.* Id decretum est in concilio Francofordiensi sub Carolo Magno, cap. 4 : *Ut abbas cum suis dormiat monachis secundum regulam sancti Benedicti.* Dixit concilium secundum regulam S. Benedicti, quia S. P. dixit : *Omnes in uno loco dormiant.* Qui dicit *omnes*, neminem excipit. Id etiam satis clarum est ex actis S. Lamberti martyris. Nec est quod quis opponat S. Benedictum et Servandum abbates in turri decubuisse, eorum discipulis in opposito habitaculo quiescentibus. Nam tunc erant extra sua monasteria : et Servandus qui-

in eis emendandam, et ut reverentius præseste Majore dormiant. Mensæ eorum præsesentes sint, ut cum eis et moderate manducent. b Huic de numero in aliquo loco si sine præcepto tam abbatis quam prepositi frater foras exierit, ab eis sollicitè requiratur.

§ IV. — EX EADEM REGULA (cap. 29).

i *Æstivo tempore, dicta Sexta, i aut in jejunio, aut k post refectonem omnes repaudent; et noctibus ipsis brevibus sobrii a somno fratres divino operi et rationi l breves consurgant.* Nam in m atrio, vel in n triclinio lecta in ordine, in circuitu ordinentur : in quo circuitu o lectum abbas in medio habeat, considerans omnium ovium suarum gregem intra unum ovile collectum quasi diligens ac sollicitus pastor attendat. In quo atrio pendeat p cicendelus, qui quotidie a cellerario factus ab hebdomadariis ad seram

dem convenerat S. Benedicto, ut patet ex ea historia; nec S. Benedictus erat in Cassino monte, ut palam est ex his verbis : *Cui tantum hoc obspescenti miraculum vir Dei per ordinem, quæ fuerant gesta, narravit, statimque in Cassinum castrum religioso viro Theoprobato mandavit, ut ad Capuanam urbem sub eadem nocte transmitteret* (S. Greg. dial. 1, cap. 25). Itaque dicendum est tunc dispensatione divina ob futurum miraculum, et alia rationabili causa, factum esse, ut hi abbates seorsum a discipulis decumberent.

p *Cicendelus.* Cicendelus ubique Magistro in sua Regula, alias cicendela, cicendelo, et cicindilis, est candela, lucerna, Glossæ Græco-Latinæ : *καυδῆλα, Cicendela.* Glossæ Isidori : *Licini, candelæ, lucernæ, cicendelia.* Glossæ Arabico-Latinæ dicæ : *Licinius quasi lucius. Est enim cicindila lucernæ,* inquit S. Greg. Turonensis l. iv Hist., c. 3 : *In sacrarium autem sub velum transiens cicindilem extinguere voluit.* Et Servius in i *Æn.* : *Alii tunalia appellant, quod in cicindula lucet : lege, cicendela.* A cicendela, quod est scarabeorum genus, quod volando lucet, de qua S. Isidorus lib. xii Orig., cap. 8 : *Cicendela scarabeorum genus est, eo quod gradiens vel volans lucet.* Festus : *Cicindela genus est muscarum, quod noctu lucet, videlicet a candore, unde etiam candelabra putantur appellata.* Sunt ergo cicendelæ lampades illæ vitreæ quæ de laqueari pendunt. Quod satis patet ex his Vitæ S. Cesarii Arelatensis verb. l. ii : *Dum cicindile concinnaret, de manibus super lapides lapsa est, quæ nec versa est, nec fracta, nec extincta.* Papias : *Cicendela species scarabeorum dicta, quod volans candet, id est, lucet, inde dicitur, cicendela, quia similiter luceat : quæ cicendelia vitreæ lampades vocamus.* Unde hoc loco magister : *In quo atrio pendeat cicendelus,* et c. 95 : *Vel intra eam cicendelum suspensum et factum incendant.* Munite erant oleo et myxo papyraceo, hoc est, junceo. S. Gregorius Turonensis in Vitæ Patrum, cap. 8 : *Gratum est illud addi miraculis, quod accensus ad lectum ejus fecerit cicindilis.* Et paulo post : *Lychni in ea jugiter accenduntur. Unus igitur ex his per quadraginta dies totidemque noctes, ut ipse æditius asseruit, absque ullius fomenti adjutorio perduravit splendens, in quo nec papyrus addita : nec gutta olei est stillantis adjecta.* Itaque cum cicendela appellatur candela, p r candelam lampas vitrea est intelligenda, quod patet ex Zacharia papa, qui in Dialogis S. Gregorii ejusmodi lampades interpretatur *καυδῆλας* lib. 1, cap. 5. *Ὅθεν τὰς καυδῆλας ὀφείλει εἶναι, cunde lampades accenderet,* et c. 7 : *Ἐν ὅσῳ ὁ σιβάσμιος ἀνὴρ καυδῆλας ἐν τῷ εὐκταρίῳ ἐπλυνεν, cum idem vir Dei lampas vitreas in oratorio lavaret.*

incendatur, ut videant diversi quomodo se collocent; **A** et postquam se omnes collocaverint, a supra dictis **a** tutetur, si forte indigentia olei in monasterio sentiat.

§ V. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 15).

b Abbatem cum fratribus pariter in congregatione commorari oportet, ut communis conversatio et testimonium bonæ vitæ et reverentiam præbeat disciplinæ. Fratres quoque omnes, si possibile est, in uno conclave commorari decet. Quod si difficile fuerit, certe vel decem, quibus unus est præponendus decanus, quasi rector et custos. Nocte, dum ad dormiendum itur, seu postquam quiescitur, alteri nemo loquatur. In nocturnis tenebris nemo loquatur fratri cui obviat. **c** Duobus in lecto jacere non liceat. Lux autem nocte dormientium locum **B** **d** illustret, ut pulsus tenebris testimonium pateat **e** singularis quietis. Monachi stratus in nulla turpi cogitatione versetur; **f** sed in sola contemplatione Dei accumbens, et requiem corporis, et quietem habeat cordis, cogitationesque pravas a se repellat, bonisque objectis turpes a se rejiciat. Nam animi motus imaginibus suis agitur, et qualis vigilanti cogitatio fuerit, talis et imago per soporem occurrit.

§ VI. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 17).

a Duo in uno lecto non jaceant, nec dormire

a Tutetur. Id est, exstinguatur, cap. 19 ejusdem Regulæ: « Candelas monasterii a cellerario facias quotidie ipsi incendant et tuteant. » Antiquus Ordo Romanus, cap. de officiis in Cœna Domini: « Lumen autem ecclesiæ apud Romanos ab initio cantus nocturni inchoatur exstingui: hoc tamen ordine, ut ab introitu ipsius ecclesiæ incipiat paulatim tutari. » Et paulo post: « Initio psalmi primi sit custos semper paratus in loco dextræ partis ecclesiæ prope lampades. At ubi audierit primam antiphonam in manu sua tutat lampadem unam, in fine vero psalmi tutat aliam sinistræ partis. Sic una ex parte alia ex alia tutentur usque ad Evangelium: in Evangelio vero ante *Benedictus* non dicatur lectio. Sed tantum versus: et statim tutatur mediana lampas. Gallice, *tuer la chandelle*.

b Abbatem cum fratribus, etc. Hæc reperire est in Regula S. Isidori excusa, cap. 15.

c Duobus in lecto uno jacere non liceat. Propter castitatis custodiam. Item S. Isidorus, cap. 17 Regulæ suæ inter gravia peccata recenset: « Si cum altero in uno lecto jaceat monachus. » Idem prohibet Magister: « Singulos præcipimus, non binos per lecta jacere. » S. Fructuosus episc. Brac. « Duo in uno lecto non jaceant. » S. Pachomius, art. 53 Regulæ suæ: « Nullus cum altero dormiat. » Concilium Thuronense II, can. 15: « Ut ergo sinistræ existimationis aditus amputetur, nullus sacerdotum ac monachorum colligere alium in suo lecto præsumat. » Quod etiam satis innuit S. P. Benedictus cum ait: « Singuli per singula lecta dormiant. »

d Illustret. In Reg. S. Isidori excusa: *Illuminet*.

e Singularis quietis. Quies singularis hic est, cum singuli monachi in singulis stratis jacent.

f Sed in sola contemplatione Dei accumbens. Hoc est etiam animæ devotæ singulare exercitium, quod præscribit virginibus sacris S. Ambrosius lib. III de Virginibus: « Sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum oratione Dominicæ frequentiter contexas vice, vel cum evigilaveris, vel antequam corpus sopor irriget;

A extra cubile proprium cuiquam licentia pateat. **b** Intervallum singulorum lectorum singulis cubitis intercedat: ne dum invicem proximant corpora, nutriant libidinis **i** incentiva. **i** In tenebris nemo loquatur alteri; nec accedat junior quilibet ad lectum alterius **k** post Completam.

§ VII. — EX REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 53).

i Ut duo quamlibet proximi, vel amici propter secretam orationem, quæ nullo teste melius ad Deum dirigitur, ut majorem licentiam orandi credat sibi mens compuncta concessam, dum neminem vigiliæ suæ testem timescit aut judicem. Vigilandum ergo, orandum atque psallendum. Curet unusquisque minimam noctis somno ducere portionem, ut non decipiatur ab inimico, **m** qui est liber otioso: quia omnino non potest cubile proprium nisi vigilans **n** vindicare. **o** Imitandum enim videtur quod Propheta nobis sub quadam admonitione decantat: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo* (Psal. VI). Et iterum: *In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum* (Psal. CXXXIII). Et illud: *Memor fui nocte nominis tui, Domine, et cus: odivi legem tuam* (Psal. CXVIII). Hoc ergo ut devotus unusquisque vocatione concessa utilius possit implere, strati sui, ut supra diximus, erit ipse solus possessor habens

ut te in ipso quietis exordio rerum sæcularium cura liberam divina meditantem somnus inveniat. **p**

q Duo in uno lecto, etc. Habetur in Reg. ms. S. Fructuosi episc. Bracar. cod. Crass. cap. 17.

r Intervallum, etc. In Reg. ms.: « Inter aulam singulorum lectorum singuli cubiti intercedant. »

s Incentiva. Glossæ Isidori: *Incentiva, aculei vitiorum*.

t In tenebris, etc. Sumpsit ex S. Isidoro: « In nocturnis tenebris nemo loquatur fratri, cui obviat. »

u Post completam. Completa est Completorium.

v Ut duo quamlibet proximi, etc. Hic locus corruptus est ob quædam verba prætermissa, quæ ex Smaragdo supplenda sunt hoc modo: *Ut duo quamlibet proximi vel amici propter secretam orationem, quæ nullo teste melius apud Deum dirigitur, uno lecto nonteneantur*. Et sensus clarus est. Nam hoc toto capite nihil aliud intendit S. Ferreolus, quam ut monachi separati in singulis lectis quiescant, ut possint liberius in ipso lecto orationi vacare. Unde in fine capituli ait: *Hoc ergo ut devotus unusquisque vacatione concessa utilius possit implere, strati sui, ut supra diximus, erit solus possessor*.

w Qui est liber otioso. Il est, qui facile otioso assidet et vacat. Otiosis enim monachis diabolus delectatur.

x Vindicare. Videntur deesse hæc verba: *A turpi cogitatione, et illusionem, vel sinilia*.

y Imitandum enim videtur quod propheta, etc. Præclare S. Ambrosius lib. III de Virginibus: « Jam illud quis non ad nostram institutionem dictum intelligat, quod ait sanctus Propheta: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo*? Nam sive lectum juxta litteram intelligas, tantam ubertatem ostendit profundi oportere lacrymarum, ut lavetur lectus, stratum rigetur fleibus obsecrantis (fletus enim præsentium, merces est futurorum; quoniam *beati qui fletis, ipsi enim ridebitis*); sive pro corpore accipiamus propheticum illud, delicta corporis penitentia lacrymis ablucamus. »

secum meliori commutatione ^a pro dormitorio fratrem Dominum vigilantem.

§ VIII. — EX REGULA CUIUSDAM (cap. 14).

Omnes, si fieri potest, una domus ad dormiendum capiat, præter si infirmitas, ^b aut senilis ætas poposcerit, aut ^c culpa damnaverit, ^d aut novitas probata

^a Pro dormitorio fratrem. Locus corruptus. Lege: Pro dormiente fratre, ut apud Smaragdum. Sensus est: Solus in strato monachus, dum orationi vacat, pro dormiente fratre Dominum habet secum vigilantem.

^b Aut senilis ætas poposcerit, etc. Indultum olim fuit senibus et infirmis habere cellas separatas ab aliorum consortio. S. Isidorus, cap. 19 Regulae: « Nullus peculiariter separatam sibi ad habitandum cellam expetat, præter eum qui fortasse morbo vel ætate defessus, et hoc ex consilio Patris monasterii promeruerit. » Concilium Agathense, can. 38: « Servandum etiam de monachis, ne eis ad solitarias cellulas liceat a congregatione discedere, nisi forte probatis post emeritos labores, aut propter infirmitatis necessitatem ab abbatibus asperior regula remittatur. Quod ita demum fiet, ut intra eadem monasterii septa manentes sub abbatis potestate separatas habere cellas permittantur. » Per probatos post emeritos labores intelligit concilium senes illos qui diuturna observantia probati, ut emeriti censendi sunt. Probatis indulgentur cellæ: nam senibus infirmitas et pueris centum annorum non adeo tutum esset eas concedere. Dabantur etiam cellæ separatæ iis qui contemplationis studio ab aliorum fratrum consortio secedebant; quos hesychastas, anachoretas, atque etiam inclusos appellabant, ut notum est ex Novella 5 Justiniani: « Nisi tamen quidam eorum in contemplatione et perfectione degentes vitam remotam habeant in hospitio; quos vocare anachoretas, et hesychastas, id est, quiescentes consueverunt, tanquam a comunione ad meliora exceptos. » Item statuitur Novella 153. Hesychastarum mentio fit in Pœnis brevibus S. Basilii ascriptis art. 33: Εἴ τις εὐρεθῆ λαλῶν εἰς τὰ κελιά ἐκτὸς τῶν ἐνοικούντων αὐτὸ ἢ τῶν ἡσυχαστῶν, etc., id est, « Si quis inventus fuerit loquens in cellis præter illos qui eas habitant, et quiescentes, privetur benedictione. » Ubi male interpres: Præter eos qui ædificant illas, et qui quietem et silentium imperant. At hi quidem infra septum cœnobii cellas habebant. Sed alii fuerunt, qui in cellis hand procul a monasterio habitabant, sive inclusi essent, sive non. Horum est auctor S. Basilii: Ἴνα μήτε τὸ φιλόσοφον ἀπεινώσῃ, μήτε τὸ πρακτικὸν ἀφίλοσοφον, id est, « ne contemplatio communicationis expers esset, nec vita practica, seu communis contemplatione careret, » ait S. Gregorius Nazianzenus, orat. 20. Eum imitatus Cassiodorus non longe a monasterio suo Vivariensi secreta montis Castelli præparavit, ad quæ monachi contemplationis cupidi secederent, ut ipse testatur cap. 29 libri de divinis Lectionibus. Hinc partim sumpserunt initium cellæ illæ, quas prioratus, obediencias seu præposituras vocant, quæ abbatibus subditæ unum aut paucos monachos complecti solent. Partim ex fama abbatum ad quos cum multi discipuli confluerent, nec eos angustia sui monasterii caperent, non longe a monasterio, atque etiam aliquando procul, cellas seu monasteriola ædificabant, ad quæ redundantes monachos sub suo tamen regimine victuros mittebant, ut planum est ex multis sanctorum abbatum actis. Partim etiam ex annexione monasteriorum, quæ aut bello diruta erant, aut quorum reditus pene exhausti, ut ditiorum monasteriorum facultatibus instaurarentur, eorumque juri cederent; ut videre est libr. viii Regesti S. Gregorii papæ, epist. 39; et libr. ix, epist. 67 et sequenti, in qua ecclesia S. Georgii accrescit monasterio Mariniani abbatis; partim ex munificentia episcoporum, regum, impe-

non fuerit, ^e ut cella separentur. Omnes vestiti dormiant. In demo qua dormitur, per totam noctem lucerna ardeat. Ad cursum vero cum festinatione ^f surgentes signum crucis Christi fronti inferant, simulque ^g sub silentio dicant: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me, festina.*

ratorum, principum et dynastarum, qui multas ecclesias monasteriis adjunxerunt, ut notum est ex libro, qui inscribitur Bibliotheca Cluniacensis, et ex libello de Abbatibus Majoris-monasterii, multisque veteribus chartis et monumentis; partim ex reformatione regularis observantiæ, ratione cuius multæ abbatie plurimas cellas et prioratus, imo et abbatias, quæ ideo in prioratus mutatae sunt, suæ ditioni subjecerunt: et Cluniacus, et Majus-monasterium prope Turones; partim ex ipsis monasteriorum prædiis, quæ cum redundarent, ex iis abbates prioratus ^B fundarunt. Horum autem prioratum sive cellarum usus concessus fuit olim abbatibus in synodo abbatum Aquisgranensi, tit. 44: « Abbatibus liceat habere cellas, in quibus monachi sint aut canonici; et abbas provideat, ne minus de monachis habitare permittat, quam sex. » Sed ut redeamus ad cellas cœnobarum, Ægyptii monachi bini in cella habitabant, ut liquet ex Cassiano libr. iv de Institutis Renuntiantium, cap. 16: « Si cum illo, qui celle suæ cohabitator non est, confabulari quantulumcumque præsumperit. » Et ejusmodi cohabitator *syncellia* appellabatur apud Cassianum, collat. 20, c. 2. Idem etiam fiebat in monasteriis Syriæ et Palestinæ, ut videre est eadem collat., cap. 1. Idem institutum secutus videtur S. Columbanus, ut notum est ex ejus Pœnitentiæ ms., ubi eadem verba profert quæ ex libr. iv de Institutis citavimus. Sed Tabennesiote monachi etiam Ægyptii ex instituto S. Pachonii tres in cella simul habitabant, ut planum est ex Palladio, cap. de Tabennesiotis: ποιήσων ἢ κέλλας διαφόρους ἐν αὐτῇ, καὶ τρεῖς κατὰ κέλλαν μὲνῶντων, id est, « fac diversas cellas in eadem domo, et tres per singulas cellas manent. » Aliquando tamen in cœnobiis Ægyptiorum soli in cellis habitabant, ut observare licet apud eundem Cassianum, lib. ii de Orationibus nocturnis, cap. 12: « Ad suam recurrens cellulam, quam aut solus, aut cum alio tantum inhabitare permittitur. » Sed locus de senibus, aut debilibus intelligendus est.

^c Culpa damnaverit. Nempe excommunicatione: nam, ut infra docebitur, excommunicati in cella separata habitabant.

^d Aut novitas, etc. Intelligit novitios, quos etiam excludit a communi dormitorio monachorum, juxta Regulam S. Benedicti.

^e Ut cella separentur. Est trajectio. Referendum ad verbum: *poposcerit.*

^f Surgentes signum crucis, etc. Ita in Memoriali qualiter in monasterio vivendum sit: « Nocturnis horis, cum ad opus divinum de lectulo surrexerit frater, primum signum sanctæ crucis sibi imprimat per invocationem sanctæ Trinitatis. » Et in concilio Wintoniensi sub S. Dunstano, cap. 1: « Ideoque omni tempore nocturnis horis, cum ad opus divinum surrexerit frater, primum sibi signum crucis imprimat. »

^g Sub silentio dicant: *Deus, in adjutorium, etc.* In citato Memoriali, præcipitur recitatio psalmi: « *Deus in adjutorium, etc.*, præmisso versiculo, *Domine, labia mea aperies, etc.* Deinde dicat versum, *Domine, labia mea aperies; inde psalmum: Deus, in adjutorium meum intende, totum cum Gloria.* Ita etiam in citato concilio Wintoniensi: « Deinde dicat versum: *Domine, labia mea aperies, deinde psalmum, Deus, in adjutorium meum intende.* » Quid vero hujus Concordiæ auctor ante vigiliis nocturnas recitandum vel faciendum statuerit, vide supra in ejus Vita.

CAPUT XXX.

DE EXCOMMUNICATIONE CULPARUM.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Si quis frater contumax, aut inobediens, aut superbus, aut murmurans, vel in aliquo contrarius existens sanctæ Regulæ, et ^b præceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit, hic secundum Domini nostri præceptum admoneatur semel, et secundo secreta a senioribus suis. Si non emendaverit, obijurgetur publice coram omnibus. Si vero neque sic correxerit, si intelligit ^c qualis pœna sit, ^d excommunicationi subjaceat. ^e Sin autem improbus est, vindictæ corporali subdatur.

§ II. — EX PRÆCEPTIS ET INSTITUTIS BEATI PACHOMII (cap. 9).

^f Qui mentitur, et odio quemquam habere fuerit deprehensus, aut plus joco quam honestum est deditus, aut otiosus, aut dure respondens, aut habens **B** consuetudinem fratribus detrahendi, vel his qui foris

^a Si quis frater, etc. Hujus loci mentionem facit Joannes Saresberiensis epist. 100; et S. Fructuosus apud Henricum Canisium, tom. V Antiquæ Lectionis.

^b Præceptis seniorum suorum, etc. Hæc ita distingue: *Vel in aliquo contrarius existens sanctæ Regulæ, et præceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit.* Ita distinguunt Smaragdus, editio Coloniensis, cod. uterque ms. S. Germ. et S. Far. Et sensus est: Si frater vitii supra enumeratis nempe contumacia, inobedientia, murmuratione, aut Regulæ ac præceptorum seniorum suorum violatione contaminatus, ea quæ salutis suæ sunt contemnere repertus fuerit, nec vitia emendare curaverit, moneatur, etc. Aliter S. Dunstanus, et vetus editio Parisiensis: *Vel in aliquo contrarius sanctæ Regulæ, et præceptis: si seniorum suorum contemptor repertus fuerit.* **C** Turcremata ita distinguit: *Vel in aliquo contrarius sanctæ Regulæ, et præceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit;* et sic exponit: « Quintus est (casus) aut si fuerit vel in aliquo contrarius existens sanctæ Regulæ, et præceptis per aliquod videlicet malum opus, quod sanctæ regulæ repugnet, et adversetur. Sextus est, si seniorum suorum contemptor repertus fuerit. » Prior tamen expositio præstare videtur: tum quia *in præceptis* referendum est ad *in seniorum*: tum quia excommunicatio maxime eorum est, qui non solum seniores, sed etiam ea quæ agenda sunt, contemnunt; ac proinde emendare nolunt. In vulgatis editionibus legitur: *Et præceptis seniorum suorum contemptor repertus fuerit.* Sed hoc tanquam solæo assidens repudiandum est. In editione Colinæi: *Et præceptorum seniorum suorum contemptor*, etc. Sed casus mutatus est ex industria.

^c Qualis pœna sit. Suppl., excommunicatio. Est autem trajectio: nam juxta communem loquendi usum, dicendum erat: *Excommunicationi subjaceat, si intelligit qualis pœna sit.*

^d Excommunicationi subjaceat. Hæc est propria excommunicatio, quam majorem vocant theologi: nam ex parte excommunicati præcedit contumacia, et contemptus, et gravitas culpæ: ex parte excommunicantis trina admonitio.

^e Sin autem improbus. Glossæ veteres: *Improbos, ἀνοῦτος*, id est impudens. Et improbitas ἀνοιδία, id

A sunt: et omnino quidquid contra regulam Scripturarum est, et monasterii disciplinam, audiet Pater monasterii, et vindicabit juxta mensuram opusque peccati.

§ III. — Item ejusdem.

^g Qui facilis ad detrahendum, dicitque quod non est, si in hoc peccato est deprehensus, monebunt eum secundo. Et, si audire contempserit, separabitur extra conventum fratrum septem diebus, et ^h panem tantum cum aqua accipiet, donec polliceatur, atque confirmet, se ab hoc vitio recessurum; et sic demittetur ei.

§ IV. — Item ejusdem.

ⁱ Qui falsum cupit probare contra alterum, ut opprimat innocentem, tertio commonebitur: et postea reus erit iniquitatis ^j sive de prioribus, sive de inferioribus. ^k Qui habet pessimam consuetudinem ut

est impudentia. Luc. xi: *Διὰ γὰρ τὴν ἀνοιδίαν αὐτοῦ*, id est, propter impudentiam ejus. Recte in versione communi: *Propter improbitatem ejus.* Improbus ergo monachus est impudens, pertinax in malitia. S. Fructuosus apud Canisium supra scribit improbum appellari a S. Benedicto contumacem, aliquando tamen improbum dici eum, qui etsi sæpe corripitur, non tamen contradicit regulari disciplinæ.

^f Qui mentitur. Reg. exc. art. 119

^g Qui facilis ad detrahendum, etc. Habetur in Regula S. Pachomii art. 84, ubi legitur: *Qui est facilis*, etc. Idem prorsus statuitur in concil. Agathensi apud Ivonem xiii parte Decreti, cap. 64: « Si quis promptus facilisque est ad detrahendum dicensque quod verum non est, septem dies in pane et aqua sequestratus a fraterno consortio pœniteat. » Sed cum hæc non existit in concilio Agathensi, credibile est ex Regula S. Pachomii sumpta, et citationem minus rectam esse.

^h Panem tantum cum aqua accipiet. Antiqua hæc multa sen pœna clericis et monachis irrogata panis et aquæ refectio. S. Isidorus, cap. 18 Regulæ: « Certe si plurimorum dierum illata fuerit excommunicationis suspensio, sola panis et aquæ in vespertinum erit adhibenda refectio. » Concilium Tarraconense I, can. 1: « Si vero religiosus vel monachus, in cella monasterii inclusus, pœnitentiæ lamentis incubat, ubi singulari afflictione panis et aquæ victum ex abbatis ordinatione percipiat. » S. Columbanus in Pœnitentiâ ms.: « Si quis ante horam nonam quarta sextaque feria manducat, nisi infirmus, duos dies in pane et aqua vivat. Si quis dixerit mendacium nesciens, L verbera; sciens et audax, in pane et aqua. Si detegatur mendacium ejus, et ille contendit, VII dies in pane et aqua. » Concil. Matisconense I, can. 5: « Quod si post hanc definitionem clericis aut cum indecenti veste, aut cum armis inventis fuerit, a seniore ita coerceatur, ut triginta dierum inclusione detentus aqua tantum et pane modico diebus singulis sustentetur. »

ⁱ Qui falsum, etc. Videre est in Regula S. Pachomii excusa, art. 86.

^j Sive de prioribus. In Regula excusa: *Sive de priori loco.*

^k Qui habet pessimam, etc. Hic incipit art. 87 ejusdem Regulæ excusæ.

fratres a suos sermone sollicitet, et pervertat b animas simpliciorum, tertio commonebitur : si contempserit, separabunt eum extra monasterium, c et verberabitur ante fores : dabuntque ei ad vescendum d foris panem et aquam, donec mundetur a sordibus. e Qui habet consuetudinem murmurandi, et quasi gravi opere se opprimi queritur, docebunt eum quinque quod sine causa murmuraret, et ostendent perspicuam veritatem. Si et post hoc inobediens fuerit, et est perfectæ ætatis, ita eum habebunt, ut unum de ægrotantibus, et ponetur in loco infirmorum, ibique f aletur otiosus, donec redeat ad veritatem. Sin autem justa est ejus querela, et a Majore inique opprimitur : qui eum scandalizaverit, eidem sententiæ subjacebit.

§ V. — *Item ejusdem.*

Si inobediens quis fuerit, aut contentiosus aut contradictor aut mendax, et est perfectæ ætatis, decies commonebitur, ut desistat a vitiis. Si audire noluerit, monasterii legibus increpabitur. h Quod si per alterius culpam ad hæc vitia i devolvuntur, et hoc fuerit comprobatum, ille qui causa exstitit, reus erit ultionis. j Si deprehensus fuerit aliquis e fratri-

a *Suos sermones. Lege, suo sermone, ut in Regula excusa.*

b *Animas. In Regula excusa, animos.*

c *Et verberabitur ante fores. Lege, ut in Regula excusa : Et verberabunt eum ante fores triginta novem. Idem habetur art. 121 ejusdem Regule : Si autem in furto fuerit deprehensus, triginta novem verberabunt eum. Et in utroque articulo subaudiendum rō plagis ; ut sensus sit : Monachi verberabunt eum plagis triginta novem, juxta antiquum Judæorum morem, qui in ipsa flagellatione non excedebant numerum novem et triginta plagarum, ut videre est II ad Cor. cap. II, ubi S. Paulus ait se quinque quadragenas una minus accepisse. Itaque ita fiebat, quia Deuteronomii cap. xxv in ipsa flagellatione quadragenarum plagarum numerum excedere prohibetur. Hunc morem etiam Ecclesia servavit, ut videre est in concilio Matisconensi I, can. 8 : Quod si quicumque clericus hoc implere distulerit, si junior fuerit, uno minus de quadraginta ictus accipiat, etc. » In Regula S. Aureliani, cap. 41 : Pro qualibet culpa si necesse est flagelli accipere disciplinam, nunquam numerus legitimus excedatur, id est, triginta et novem. » Eandem rationem secutus est S. Casarius Arelatensis, ut scribit Cyprianus in ejus Vita, lib. I : Solebat vero sanctus vir id accurate observare, ut nemo ex illis qui sibi parcerant, sive illi servi essent, sive ingenui, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius triginta novem ictibus ferirentur. » Difficultas oritur ex D. Columbano qui, in Pœnitentiali, hunc plagarum numerum sæpe excedit : aliquando enim quinquaginta, aliquando centum, aliquando ducentis verberibus in monachos animadverti jubet. « Qui solus cum sola femina sine certis personis familiariter loquitur, maneat sine cibo vel duobus diebus in pane et aqua, vel ducentis plagis. Qui præsunt facere ambascias non permittente eodem qui præsunt, libera et effrenata processione, L plagis inhibeatur. Operis peculiaris præsumptio, centum plagis. » Sed istæ plagæ simul non dabantur, sed tantum quinque et viginti, ut ipse S. Columbanus in eodem Pœnitentiali præcipit : « Et amplius viginti quinque percussiones simul non dentur. » Ita ut, exempli gratia, is qui quinquaginta plagis excipiendus esset, viginti quinque uno die acciperet, et viginti quinque altero. Quod etiam observabat S.*

bus libenter cum pueris ridere et habere amicitias ætatis infirmæ, tertio commonebitur, ut recedat ab eorum necessitudine, et memor sit honestatis et timoris Dei : si non cessaverit, k corripient eum, ut dignus est, correptione severissima.

§ VI. — *Item ejusdem.*

Qui contemnunt præcepta majorum et regulas monasterii quæ Dei præcepto constitutæ sunt, et parvi pendunt seniorum consilia, corripientur juxta ordinem constitutum, donec corrigantur.

§ VII. — *Item ejusdem.*

Pueri si n in domo fuerint dediti lusibus, et otio, et correpti non potuerint emendari, debet o præpositus usque ad dies triginta ipsos monere et corripere : si viderit in pravitate persistere, et non B nuntiaverit P Patri, et aliquod peccatum in eis fuerit deprehensum, ipse pro eis culpæ subjacebit, juxta quod peccatum fuerit inventum.

§ VIII. — *Item ejusdem.*

Qui conturbat fratrum animos, et facilis r ad loquendum est, lites ferens et jurgia, decies commonebitur. Et si non fuerit emendatus, corripietur a ordine monasterii, donec corrigatur.

Casarius Arelatensis in eos qui ob graviora delicta plusquam novem et triginta plagis cædendi erant, ut habetur in ejus Vita loco citato : « Si quis vero in gravi culpa deprehensus esset, permittebat quidem, ut post dies paucos iterum vapularet, sed paucis. »

d *Foris panem, etc. Male omittitur in Regula excusa rō foris. Nam fuit mos Ægyptiorum monachorum, ut rei aliquando manerent extra monasterium aliquot diebus ; de quo infra.*

e *Qui habet consuetudinem. Hic incipit articulus 88 Regule excusæ, ubi legitur : Qui habet pessimam consuetudinem.*

f *Aletur otiosus. Non ut laute curetur ; sed ut pudore suffundatur ob ignaviam, et pectoris angustias.*

g *Si inobediens quis fuerit, etc. Exstat art. 89 Regule excusæ S. Pachonii.*

h *Quod si per alterius culpam. In Regula excusa legitur : Quod si alterius culpa.*

i *Devolvuntur. Lege, devolvitur, ut in Regula excusa. Hic locus citatur a Burchardo, lib. xvii, cap. 57, sub nomine Isidori ; sed est sancti Pachonii.*

j *Si deprehensus fuerit. Hic incipit articulus 93 Regule excusæ. De puerorum amore infra dicitur.*

k *Corripient eum. In Regula excusa : Corripitur.*

l *Qui contemnunt. Reg. excusæ. art. 91.*

m *Pueri si in domo, etc. Exstat in Regula excusa, art. 96. Et sequenti articulo hæc de pueris qui ab officio deflectunt, statuuntur : « Omnes autem pueri qui non timent confundi pro peccato, et per impudentiam judicium Dei non cogitant, et correpti verbis non emendaverint, verberentur, quandiu disciplina accipiant et timorem. »*

n *In domo. Id est, in classe, de qua sunt.*

o *Præpositus. Domus seu classis, de qua sunt hujusmodi pueri.*

p *Patri Monasterii, id est, abbati qui universo monasterio præest.*

q *Qui conturbat, etc. Reperire est in Regula edita, art. 93.*

r *Ad loquendum. In Regula excusa legitur, ad detrahendum.*

s *Ordine monasterii. Id est, juxta ordinationes et statuta monasterii.*

§ IX. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 16).

Interrog. ^a Peccantem quomodo corripiemus, vel emendabimus? — *Resp.* Præceptum sicuti est a Domino dicente: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et argue eum inter te et ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum. Si vero non te audierit, assume tecum alium vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Quod si etiam ipse non audierit, dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut gentilis et publicanus (Matth. xviii).* Si forte increpatio hæc, quæ a pluribus fit, eveniat ei in salutem: et sicut dicit Apostolus: *Argue, increpa, ^b consolare in omni patientia (II Tim. iv).* Et rursum: *Si quis non obaudit verbo nostro per epistolam, hunc notate; et non commisceamini cum eo sine dubio ^c ad mensam (II Thess. ii).*

§ X. — Item ejusdem (cap. 22).

^d Qui pœniterit pro aliquo peccato, et rursus in hoc ipsum peccatum incidere, quid faciet? Is qui semel deliquit et iterum in peccatum incurrit, indicare de se videtur hoc primum, quod ab illo peccato priori non fuerit expurgatus, ex quo velut a radice quadam pessima eadem, quæ antea, pullularunt. Sic est enim quasi quis arborum ramos excidens, si radicem relinquit, ubi radix firma permanet, virgulta denuo ejusdem seminis germinabit, ita etiam peccatum. Quoniam non omnes qui delinquant, ex his peccatis initium sumant, sed ex aliis interdum

^a *Peccantem*, etc. Exstat apud S. Basilium interr. 3 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 17. In textu Græco additur: *ἢ μὴ ἐπιστρέφοντα πῶς ἔχουσιν Χρῆσιν*, id est, *et vel erga eum qui non convertitur, quomodo se gerere oportet?*

^b *Consolare.* Apud Rufinum: *Obsæra, consolare.* In textu Græco, *παράκλησον*, quod utrumque significat; sed unum horum sufficit, ut in versione communi, ubi est tantum, *obsæra*.

^c *Ad mensam.* In Rufino excuso: *Ad mensam participationem.* Sed textus Græcus Pauli aliter se habet: *καὶ μὴ συμμίσγασθε αὐτῷ, ἵνα ἑντραπή*, id est, *et ne commisceamini cum illo, ut confundatur.* Sed legisse videtur Rufinus, *ἐν τραπέζῃ*, id est, in mensa.

^d *Qui pœniterit*, etc. Reperitur apud S. Basilium, interr. 289 Regul. Brev., et apud Rufinum, cap. 22.

^e *Sed radicem habet ex arrogantia et cupiditate*, etc. Lege, ut apud Rufinum: *Sed radicem habet arrogantiam ex cupiditate humanæ laudis venientem.* In textu Græco: *Ἀπὸ ῥίζης τῆς φιλοδοξίας βλαστάνει*, id est, *ab radice appetitus gloriæ pullulat.*

^f *Aut contentionibus studet*, etc. Ita habetur apud Rufinum; sed parum deflectit a textu Græco: *Ἐρίζει τῷ ὑδοκμοῦντι, ἢ φθονεῖ περιυδοκμοῦντι*, id est, *et contendit adversus eum, qui est in aliqua existimatione, vel invidet ei, a quo se videt fama superari.* Recte quidem; nam imprudentes atque invidi, ut scribit S. Isidorus Pelusiota lib. v, epist. 256: *Τὸ μῖσος τρέφουσιν οὐκ ἀφ' ὧν ἠδικήθησαν (πίττον γὰρ ἂν ἦν ἰσως κακόν), ἀλλ' ἀφ' ὧν τῆς κατ' ἀρετὴν εὐλασίας ἀπολιμπάνονται*; id est, *Alunt odium non erga eos a quibus affecti sunt injuria (minus enim id malum fortasse foret), sed a quibus virtutis gloria superantur.*

^g *Si quis autem*, etc. Exstat apud S. Basilium interr. iv Regul. Brev., et apud Rufinum, cap. 18.

^h *Nihil oportet tanquam parvum sperni.* Exiguum vitium seu peccatum non spernendum, quia ser-

A delicti occasio nascitur. Necessarium ergo ei est, qui vult omni modo purgare se a peccato primas ipsius causas culpæ succidere. Verbi gratia, si ex contentione vel ex invidia fuerit, non a se sumit exordium, ^e sed radicem habet ex arrogantia, et cupiditate humanæ gloriæ venientem. Dum enim gloriam quisque quærit ab hominibus, ^f aut contentionibus studet, aut recte agentibus invidet, huic scilicet per quem videtur ipse minus in laude, vel in admiratione haberi. Si quis ergo semel notatus fuerit invidiæ vel contentionis vitio, et rursum in hoc ipsum incidere, sciat se primam illam causam, de qua supra diximus, ex qua invidia vel contentio nascitur, in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum et per contraria ^B atque adversa curari, id est, per humilitatis exercitium.

§ XI. — Item ejusdem (cap. 17).

Interrog. ^g Si quis autem in parvis delictis affligere voluerit fratres, dicens, quia debetis pœnitere per singula, ne forte et ipse immisericors videatur, et dissolvere charitatem? — *Resp.* Cum affirmavit Dominus, *Iota unum, aut unus apex non præteribit a lege usquequo omnia fiant (Matth. v)*, et rursum definierit: *Quia de omni sermone otioso, quemcunque locuti fuerint homines, reddent pro eo rationem in die judicii (Ibid. xii)*, ^h nihil oportet tanquam parvum sperni. ⁱ *Qui enim spernit minima, paulatim pendo crescit,*

viresque acquirit eundo

Ita S. Isidorus Pelusiota, epist. 17, l. v: *ἴσθη ὅτι ἔρπον τὸ δοκῶν μικρὸν παῖσμα εἶναι, εἰς μέγα ἔρπει κακόν*; id est, *scito exiguum in specie vitium serpendo grandius fieri* » Et S. Joan. Chrysostomus serm. 8 in I. Epistolam ad Corinthios: *Ὁ γὰρ μικρὸν ἀποστάς, καὶ πολὺ προῖων ἀποστήσεται*, etc., id est, *et parum enim deficiens multum in progressu deficiet. Et enim si corpus gladio vulnus accipit, corrumpitur. Ædificium si parum dehiscent, dissolvitur. Si radix parum scinditur, inutilis est. Quare hoc parum non est parum, sed propemodum totum est. Cum igitur parum deliquerimus, vel torpuerimus, vel spernamus illud parum: quoniam id quod neglectum est, magnum fit. Sic vestimentum frangi incipiens, et neglectum, tandem omnino scinditur: et tectum cum paucæ tegule ceciderunt, neglectum integram domum pessumdat. Hæc igitur considerantes nunquam parva spernamus, ne in magna dilabamur.* » Et sermone xii in Epistolam ad Romanos: *Τὰ μικρὰ φύγωμεν κακὰ, τὰ γὰρ μεγάλη ἀπὸ τούτων τίκται. Ὁ γὰρ καθ' ἕκαστον ἀμαρτήρια μαθὼν λέγειν, « οὐ ἐν παρὰ τούτο; » κατὰ μικρὸν πάντα ἀπολεῖ*, etc.; id est; *et Parva fugiamus mala, magna enim ab his gignantur. Qui enim in singulis peccatis novit dicere, Quid tum postea? brevi omnia perdet. Hoc enim malitiam introduxit, hoc portas latroni aperuit, hoc urbis muros dejecit, in singulis peccatis dicere, Quid tum postea? Sicut in corporibus maximi augentur morbi, cum parva spernantur. Illud autem, Quid tum postea? erat loquendi formula eorum, qui modica spernebant, quam videre est etiam apud S. Isidorum Pelasiotam, epist. citata.*

ⁱ *Qui enim spernit minima*, etc. In textu Græco S. Basilii non citatur hic locus Ecclesiastici, sed alius ex cap. xiii Proverborum, hoc modo: *Ὁ καταφρονῶν πλάγματος, φησί, καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ*, id est, *qui contemnit rem, inquit, contemnetur ab ea.* In versione Septuaginta, habetur, *ἐξ αὐτοῦ*, id est,

defuit (Ecc. xix). Sed et quomodo quis audebit breve dicere aut parvum delictum, cum Apostolus dicat, manifesteque definiat, quia per prævaricationem legis Deus exhonatur (Rom. ii). Sed et aculeus mortis peccatum esse dicitur: et non dixit tale peccatum, sed *omne peccatum* (I Cor. xiii). Magis ergo iminericors est qui intermittit et negligit quam ille qui arguit: sicut is qui in morsu serpentis permittit delitescere venenum, quam ille qui educit et attrahit. Sed et charitatem destruit ille qui, secundum quod scriptum est, *parcens baculo odit filium: qui autem diligit, diligenter corripit* (Prov. xiii).

§ XII. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 16).

• Si quis in aliquo levi delicto titubans oberraverit, semel atque iterum admonendus est: qui si post secundam admonitionem a vitio nequaquam fuerit emendatus, congrua facti sui animadversione coercetur. Peccantem nullus occultet: criminis est enim consensio post secundam admonitionem celare quempiam peccatorem. ^b Si quis sæpius peccantem viderit, prius hoc vel duobus demonstret fratribus, quorum testimonio possit convinci, si negaverit qui deliquit. Peccatum palam commissum palam est arguendum; ut dum manifeste peccans emendatur, hi qui eum in malo imitati sunt, corrigantur. Sicut enim unius delicto sæpe multi pereunt, ita unius emendatione plerumque multi salvantur. ^c Qui verbo in fratrem peccaverit, si saltem reminiscens ad veniam poscendum fuerit ^d inclinatus, percipiat ab eo indulgentiam, cui cognoscitur intulisse injuriam. ^e Qui autem non petit, aut non ex animo postulat, ^e in collationem deductus juxta excessum injuriæ,

ex ea. In communi: *Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat.* In quibusdam exemplaribus legitur, *regi, pro rei*, sed male. In textu Hebræo: *בר דבר יחבל לו*: *Baz ledavar iachavel lo*, id est, « qui contemnit rem, obnoxius est ei, » nempe, ut det pœnas ob contemptum. Quidam exponunt: « Qui contemnit aliquid, corrumpetur propter ipsum. »

^a *Si quis in aliquo levi*, etc. Exstat in Reg. S. Isidori edita, cap. 14.

^b *Si quis sæpius*. Hic incipit cap. 15 ejusdem Regule editæ.

^c *Qui verbo fratrem*. Hic incipit cap. 16 Regule editæ, ubi legitur: *Qui vero*. Rectius.

^d *Inclinatus*. Id est, ejus provolutus genibus.

^e *In collationem*. Collatio est consensus monachorum, in quo abbas monachos docet, et hortatur, fratrum culpæ corriguntur, et ea quæ sunt e re monasterii, tractantur. S. Isidorus cap. 7 Regule: « Ad audiendum in collatione Patrem tribus in hebdomada vicibus fratres post celebrationem Tertie dato signo ad collectam convenient; audiant dicentem seniore instrumentem cunctos salutaribus præceptis; audiant Patrem studio summo et silentio, intentionem animorum suorum suspiriis et gemitibus demonstrantes. Ipsa quoque collatio erit vel pro corrigendis vitiis instruendisque moribus, vel pro reliquis causis ad utilitatem cœnobii pertinentibus. » Idem Isidorus, libr. ii de Officiis eccl., cap. 15: « Item convenient singulis diebus interpositis, dum adhuc jejuni sunt, in collatione ad audiendum Patrem. Audiunt autem cum incredibili studio, summo silentio, affectaque animorum suorum singulis diebus interpositis. » Id est, alternis diebus, seu ter in

congruæ subjaceat disciplinæ. Qui sibi met convicia objiciunt, si iterum invicem sibi celeriter laxando ignoscunt, hi jam ab alio judicandi non sunt: quia pariter sibi veniam dare festinaverunt: si tamen excedere in semetipsos frequentius non præsumant. Qui sponte culpam confiteretur quam gessit, veniam promereri debet, quam expetit. Oretur igitur pro eo qui confessus est. Si levis culpa est, postulata indulgentia præbeatur.

§ XIII. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 17).

^f Mendacem, furem, percussorem quoque et perjurum, quod Dei servum esse non decet, corripri primum a senioribus, verbis oportet, ut recedat a vitio. Post hæc ^g si [nec sic] emendare distulerit, tertio coram fratribus convenietur; ut desistat tantisper errare. Si nec sic emendaverit, flagelletur acerrime, ^h et trium mensium spatio excommunicationis vindictam suscipiens sub pœnitentiæ districtione solus ⁱ recludatur in cella ^j de vespere in vesperi ex hordeacei panis sex uncias, et aquæ mensura parvula sustentandus. ^k Ebriosus quis si repertus in cœnobio fuerit, superiori sententiæ subjacebit; sive is qui contra permissum abbatis, sive præpositi alicubi litteras destinaverit, vel ab alio destinatas acceperit.

§ XIV. — EX REGULA ORIENTALI.

Cum vero inventa fuerit culpa, ille qui culpabilis invenitur, corripatur ab abbate secretius. Quod si non sufficit ad emendationem, corripatur a paucis senioribus. Quod si nec se emendaverit, castigetur in conspectu omnium. Quod si nec sic emendaverit, ^l excommunicetur, et ^m non manducet quidquam:

hebdomade, ut in citato loco Regule habetur.

^f *Mendacem*, etc. Habetur in Reg. ms. S. Fructuosi episcopi cod. Crass., cap. 16, et in libello cxiv Sententiarum de rectoribus Ecclesiæ. Ita in mendacem animadvertit S. Columbanus in Pœnitentiali ms.: « Si dixerit mendacium nesciens, et verbera; sciens et audeat, in pane et aqua. »

^g *Si nec sic emendare distulerit*. Ita in Reg. ms. Sed particule, *nec sic*, redundat. Apud Smaragdum legitur: *Si nec sic emendaverit*.

^h *Et trium mensium*. Olim determinatum erat excommunicationis tempus, de quo infra.

ⁱ *Recludatur in cella*. Juxta antiquum morem, de quo infra.

^j *De vespere*, etc. Ita S. Isidorus, cap. 18 Regule suæ: « Certe si plurimorum dierum illata fuerit excommunicationis suspensio, sola panis et aquæ in vespertinum erit adhibenda refectio. »

^k *Ebriosus quis*, etc. Hunc locum ex S. Fructuosi verbis sic profertur Burchardus libr. xiv, cap. 9, et Ivo Carnotensis, cap. 15. Decreti cap. 77: « Si quis ecclesiastica prædicitur ordinatione, aut monachus, repertus fuerit ebriosus, in pane et aqua, tribus mensibus pœniteat. »

^l *Excommunicetur*. Excommunicatio hæc non est illa major, quæ divinis officiis, sacramentorum usu, etc., aliquem excludit. Nam postea pernicacem et contumacem majori excommunicatione ferit. Sed est quædam excommunicatio improprie dicta, qua aliquis ad mensæ communis participationem non admittitur.

^m *Non manducet quidquam*. Nempe hora, qua fratres reficiunt: sed de his infra.

cui si nec hoc profuerit, postremus inter omnes ordine ponatur. Quod si in pravitate perseverat, etiam psallendi facultas ei auferatur. Quem si vel hæc confusio non commoverit, abstineat a conventu fratrum : ita ut nec mensæ, nec missæ intersit, neque cum eo ullus frater de junioribus colloquatur. Abstinebit autem tandiu, quandiu vel qualitas culpæ poposcerit secundum abbatis vel seniorum arbitrium, vel se ex corde pro culpa ponitens humiliaverit, et veniam erroris sui omnibus præsentibus petierit. Quod si in fratrem peccaverit, etiam ab eo fratre veniam petat, cui injuriam fecit.

§ XV. — Ex REGULA CUJUSDAM (cap. 19).

Si quis vero frater instigante diabolo contumax, vel superbus, seu inobediens, vel murmurans apparuerit; vel etiam in quocunque casu lapsus seniorum præcepta vel sanctæ Regulæ normam violaverit, hic secundum præceptum Domini secreto a senioribus semel ab his corripitur (Matth. xviii). Si emendare noluerit, tunc simul ab omni congregatione obijuratur : et si sic emendare noluerit, tunc prout culpæ magnitudo poposcerit, secundum Regulam judicetur, id est, aut excommunicationi subjaceat, si ejus antea intellectus viguit : aut si obstinatus et duræ mentis tenacitas culpæ, et improbitas perseveret, tunc corporali disciplinæ subjacebit.

§ XVI. — Ex REGULA SANCTI CÆSARII (cap. 51).

Lites nullas habeatis, secundum illud Apostoli : Serrum Dei non oportet litigare (II Tim. ii). Et illud : Abstine te a lite, et minues peccata (Eccl. ii, 8). Aut si fuerint, quam celerius minuatur, ne ira crescat in odium, et festuca convertatur in tra-

psallendi facultas ei auferatur. Id est, non imponat psalmum, aut antiphonam in choro, ut infra videtur. Nam hic non privatur officio divino : sed postea duntaxat, si ultra perseveret in malitia.

Missæ. Hoc loco missa sumitur tam pro sacrificio corporis et sanguinis Christi, quam pro cursu officii divini canonico, quibus arcetur qui majorem excommunicationem incurrit.

Quod si in fratrem peccaverit, etc. Ita S. Augustinus in epist. 109, et S. Cæsarius infra a nostro auctore citatus.

Si quis vero frater, etc. Hæc refert Smaragdus hoc capite, quæ sane sumpta sunt ex Regula S. P. Benedicti.

Semel ab his. Male, ut apud Smaragdum, apud quem legitur : Semel verbis. Sed legendum : Semel ac bis, ut in codice Vindocinensi, juxta Regulam S. Benedicti quam hic Pater sequitur; ubi habetur : Admonetur semel ac secundo secreta a senioribus suis.

Si ejus antea intellectus viguit. Id est, ut loquitur S. Benedictus. Si intelligit qualis sit pœna, nempe excommunicatio.

Culpæ. Hoc vocabulum videtur redundare. Aut leg., Et culpæ improbitas.

Lites nullas habentis, etc. Hæc habentur in Regula S. Cæsarii excusa, eodem cap. 51, et fere sumpta sunt ex epist. S. Augustini 109.

Abstine te a lite, etc. Hic textus non est in Regula S. Cæsarii edita.

Criminis objectu. Ita in epist. S. Augustini citata, et in ejus Regula. In Regula excusa S. Cæsarii legitur : Crimine objecto.

et efficiatur anima homicida. Sic enim legis : Qui odit fratrem suum homicida est (I Joan. iii). Et : Levantes sanctas manus sine ira et disceptatione (I Tim. ii). Quicumque convicio, vel maledicto, vel etiam criminis objectu læserit fratrem suum, meminerit culpam satisfactione purgare. Quod vitium si iterare presumpserit, districtione severissima feriatur, usquequo per satisfactionem recipi mereatur. Juniores præcipue senioribus deferant.

§ XVII. — Ex REGULA SANCTI COLUMBANI.

Qui peccatum pudendum alicubi exprobrat, priusquam inter semetipsum solum [o arguat,] sicut Dominus dicit (Matth. xviii), corripitur, donec exprobrato satisfaciatur; et tribus diebus in pane et aqua pœniteat.

§ XVIII. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 32).

Interrog. Si oportet peccantibus fratribus silere, et acquiescere? — Resp. Quia non oportet, manifestum est ex ipsis Domini præceptis, quibus in Veteri quidem Testamento dicit : Argue proximum tuum, et non assumes ex eo peccatum (Lev. xix). In Evangelio autem dicit : Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum, inter te et ipsum solum. Si audierit te, lucratus es fratrem tuum : si vero non audierit, assume adhuc tecum alium unum, aut duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Si autem et ipsos non audierit, dic Ecclesie. Si vero nec Ecclesiam audierit, sit tibi sicut gentilis et publicanus (Matth. xviii). Quantum sit crimen hujus peccati dignoscitur : primum quidem ex sententia Domini, quæ dicit : Quia qui incredulus filio fuerit, non habebit vitam æternam; sed ira Dei manet in eo (Joan. iii). Tunc deinde ex historiis, quæ in Veteri Testamento, sive Novo referuntur. Nam Achar ille,

Meminerit culpam satisfactione purgare. Ita in Regula S. Cæsarii excusa. In epist. S. Augustini ejusque Regula : Meminerit quantocius satisfactione curare quod fecit.

Qui peccatum, etc. Ex Pœnitentiâ ms. S. Columbani.

Alicubi. Lege, Alicui, ut in citato Pœnitentiâ cod. Flor.

Priusquam. Lege, Prius.

Arguat. Hoc verbum videtur redundare.

Si oportet, etc. Exstat apud S. Basilium inter. 47 Regul. Brev., et apud Rufinum, cap. 63.

Argue proximum tuum. Levit. xix : Ἐλογμὸν ἐλέγξεις τὸν πλησίον σου, etc., id est, correptione corripies proximum tuum. In versione communi; Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum; nec habeas super illo peccatum.

Crimen, Ita apud Rufinum. In textu Græco, χριμα, id est, iudicium; reclusus.

Quia qui incredulus. Tò quia redundat : nec exstat apud S. Basilium, nec apud Rufinum, nec in textu Evangelii.

Habebit. Ita apud Rufinum. In textu Græco S. Joannis est, ὄψεται, id est, videbit.

Vitam æternam. Ita apud Rufinum; sed in textu Græco Evangelii non est : αἰώνιον, id est, æternam.

Achar. Ita in textu Græco S. Basilii, ita apud S. Antiochum hom. 41 : Ἀχαρ παραβάτης νόμου, id est, Achar prævaricator legis, et cæteros Patres Græcos, qui sequuntur Septuaginta interpretes, apud quos habetur Ἀχαρ. Apud Rufinum, et in Vulgata interpretatione est, Achan, juxta textum Hebraicum Josu. vii : אַחָא, Ach in.

[qui] cum furatus esset regulam auream, super omnem populum, facta est ira Dei. Et quidem populus peccatum quod commiserat, ignorabat, usquequo manifestatum est : et pertulit cum omni domo sua horrendum illum et famosissimum interitum (*Jos. vii*). Sed et Heli sacerdos, et quidem cum non siluisset peccantibus filiis qui erant filii pestilentiae, imo et frequenter commonens et castigans dixit : *Nolite, filii, non bona audio de vobis, etc.* (*I Reg. ii*). Qui cum peccatum argueret, et Dei iudicium commoneret, tamen quoniam non vindicavit, neque digno zelo Dei adversus eos motus est, in tantum iracundiam Dei provocavit, ut etiam universus populus cum filiis suis exstingeretur, et arca testamenti ab alienigenis raperetur, et ipse insuper omnibus subversis miseranda morte corrueret. Quod si in populum ignorantem, vel de unius peccato, vel in patrem qui corripuerat et commonuerat filios pro peccato, tanta Dei ira incensa est, quid sperandum est de his qui cognoscunt aliorum delicta, et reticent, nec qualemcunque adhibent correptionem? Quos utique convenerat observare illud, quod Apostolus ad Corinthios dicit : *Quare non potius luctum habuistis, ut tolleretur e medio vestrum, qui hoc opus fecit* (*II Cor. v*)? et illud : *Ecce enim et hoc ipsum secundum Deum contristari quantam operatum est in nobis sollicitudinem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam* (*II Cor. vii*)? Unde et metuere debent, ne forte etiam nunc similem veteribus interitum sumant, hi qui similiter negligunt : imo et tanto gravius, quanto spernere legem Christi perniciosius est quam legem Moysis. Et his competit illud aptari quod dixit : *Septies vindicatum est de Cuin, de Lamech vero septuagies septies* (*Gen. ii*).

§ XIX. — Ex REGULA SANCTI AUGUSTINI (*cap. 24*).

^b Si post admonitionem iterum vel alio quocunque die id ipsum facere videritis, jam velut vulneratum

^a *Manifestatum est.* Ita apud Rufinum. In nostra Concordia ms. *Manifestum est*; sed lege : *Manifestatus est.* Nam in textu Græco legitur : *Μέχρις ἰπανερώθη ὁ προσηρημένος*, id est, « usque dum prædictus manifestatus est, » nempe Achar, seu Achan.

^b *Si post admonitionem, etc.* Hæc habentur in epist. S. Augustini 109, et in ejusdem Regula, quæ ex eadem epistola collecta est, cap. 23.

^c *Hanc petulantiam oculi demonstratam.* Lege : *Hanc petulantiam oculi demonstrat* : sed hæc verba : *Hanc petulantiam oculi*, sunt in præcedenti periodo tum epistolæ, tum Regulæ. Itaque in Regula edita legitur : *Prius tamen vel alteri vel tertio demonstrandum.* Hic autem S. Augustinus petulantiam et lasciviam oculorum maxime proscribit, ob mala quæ ex immoderato et lascivo aspectu manant : nani

Oculi sunt in amore duces.

Pudorque, et verecundia cito effluunt, si libera sit oculis quocunque vagandi facultas : quibus ideo natura cilia, et palpebras tanquam virginibus vela providit, ut facile pudorem suum servent, eorumque

sanandum prodant, quicumque potuerit hoc invenire, prius tamen et alteri vel tertio ^c hanc petulantiam oculi demonstratam, ut duorum vel trium possit ore convinci, et competenti [se] veritate coerceri. Nec vos iudicetis esse malevoplos, quando hoc indicatis. ^d Magis quippe innocentes non estis, si fratres vestros, quos indicando corrigere potestis, deperire permittitis. Si enim frater tuus vulnus haberet in corpore, quod vellet occultare, cum timeret ^e sanari, nonne crudeliter abs te sileretur, et misericorditer indicaretur? Quanto ergo magis debes manifestare, ne ^f perniciosius putrescat in corde. Sed antequam aliis demonstretur, per quos convincendus est, si negaverit, prius præposito debet ostendi, si admonitus neglexerit corrigi : ne forte possit secretius correptus non innotescere cæteris. Si autem negaverit, tunc ^g nescienti adhibendi sunt alii ; ut jam coram omnibus possit non ab uno teste argui, sed a duobus et tribus convinci. Convictus vero secundum præpositi, vel etiam presbyteri, ad cuius dispensationem pertinet, arbitrium, debet emendatoriam sustinere vindictam : quam si ferre non curaverit, etiamsi ipse non abscesserit, de vestra societate projiciatur. Non enim et hoc fit crudeliter, sed misericorditer, ne contagione pestifera plurimos perdat.

§ XX. — Ex REGULA PAULI ET STEPHANI (*cap. 36*).

Si quis alterum viderit illicitum quidquam vel sermone vel opere facientem, et priori distulerit publicare, cognoscat se esse nutriorem peccati, et per omnia æquale peccanti : quia et animæ suæ et illi est quem tegit durissimus inimicus. Ex hoc apud Deum, qui mala odit, et apud cunctam fraternitatem execrabilis, et infidelis habebitur : quia per abundantiam malitiæ noluit prodere, ut corrigere posset errantem : et odio disciplinæ dilexit malitiam ; et astitit omni viæ non bonæ.

pupillas Græci κόσας, id est, virgines appellarunt, ut notat S. Isidorus Pelusiota, libr. v, epist. 46 et 146 ; et S. Casarius frater S. Gregorii Nazianzeni, Dial. 4, cum ait : *Παρθενίαι οὖν χρὴ τὰς κόσας ὀφθαλμῶν ἰσωνυμίας τῶν πρῶτων τετραμύνας*, id est, « oportet igitur pupillas oculorum virgines esse, quæ idem nominis ornamentum sortitæ sunt cum virginibus. » Si qui ergo aliquam pulchritudinem conspexerint, erubescant, vela trahant, in terram veluti matrem suam aspiciant, quæ doceat eos οὐ μόνον τῶν ἡμετέρων φύσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ ὄφθην κάλλος ἔξ αὐτῆς ἠύθησε, καὶ εἰς αὐτὴν ὑποστρίψει μαρμαθισμένον, id est, « non nostram modo naturam, sed et spectatam illam venustatem ex ipsa effluxisse, et rursus marcescentem in illam redituram, » inquit idem S. Isidorus epist. 146.

^d *Magis quippe innocentes non estis.* Idem sermo supra dixit S. Basilius, interr. 40 Regul. Brev.

^e *Sanari.* Lege : *secari*, ut in epist. S. Augustini.

^f *Perniciosius.* Ita in epist. S. Augustini et apud Smaragdum. In Regula legitur, *deterius*.

^g *Nescienti.* Lege *neganti*, ut in ep. S. Augustini, Regula, et apud Smaragdum.

CAPUT XXXI.

QUALIS DEBET ESSE MODUS EXCOMMUNICATIONIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Secundum modum culpæ excommunicationis vel ^b disciplinæ debet extendi mensura. ^c Qui culpæ modus in abbatis pendet iudicio. Si quis tamen frater ^d in levioribus culpis invenitur ^e a mensæ participatione privetur. Privati autem a mensæ consortio ista erit ratio, ^f ut in oratorio psalmum aut antiphonam non imponat, neque lectionem recitet usque ad satisfactionem. Refectionem autem cibi post fratrum refectionem solus percipiat, ut ^g si, verbi gratia, fratres sexta hora, ille frater nona; ^h si fratres nona, ille frater vespera, usque dum satisfactione congrua veniam consequatur.

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 4).

ⁱ Si quis autem murmuraverit vel contentiosus

^a Secundum modum culpæ, etc. Hoc caput profertur ab Ivone Carnotensi, p. 13 Decreti, cap. 75.

^b *Disciplina*. Id est, vindictæ, pœnæ, supplicii.

^c *Qui culpæ modus in abbatis pendet iudicio*. Nam in qualibet culpa et in ejus animadversione multa sunt considerata: rei gravitas aut levitas, aliæque ejus circumstantiæ; personæ ætas et conditio; si senex, si puer, si adolescens, si juvenis, si robustus, aut debilis. Nam eadem pœna, ob idem peccatum inflictæ, juveni et robusto erit facilis et tolerabilis, quæ seni et imbecillo difficilis erit admodum et vix tolerabilis; et robustus punietur juxta modum culpæ, imbecillus vero ultra modum. Considerandum est etiam si servus, si ingenuus, si vili loco, si honesto, vel nobili natus, si levis, si petulans, si humilis aut superbus, etc.

^d *In levioribus culpis*. In Decreto Ivonis, cap. supra citato, additur *τὸ culpabilis*.

^e *A mensæ participatione privetur*. Ejusmodi exclusio a mensa ob delicta videtur etiam in Regula S. Cæsarii, cap. 11: « Quæ aliquid ex his quæ jubentur implere noluerit, a communione orationis, vel a mensa secundum qualitatem culpæ sequestrabitur. » Dicit, *secundum qualitatem culpæ*; ut sit in graviori, *a communione orationis*; in leviori, *a mensa sequestratio*. Hæc autem privatio a mensa communi (ita enim intelligendum est) in Regula S. Benedicti nullam prorsus excommunicationem involvit, ne quidem minorem illam theologorum qua quis excluditur participatione sacramentorum et quibusdam aliis, sed est tantum quædam pœna quæ ob leves culpas infligitur.

^f *Ut in oratorio psalmum vel antiphonam non imponat*. Ac proinde missam conventualem, ut vocant, non celebret. Potest tamen privatam celebrare. Quia hæc pœna non prohibet monachum sacramentorum perceptione, cum nullo modo sit excommunicatio.

^g *Si fratres hora sexta*, etc. Ita Magister in Regula ms.: « Si fratres sexta reficiant, ille ad horam nonam. »

^h *Si fratres nona*, etc. Idem statuit Magister in Regula ms.: « Si inculpabiles fratres hora nona reficiant, illius supradicti refectio protrahatur in vesperam. »

ⁱ *Si quis autem*, etc. Hæc habentur in prima Regula Patrum ms. cod. Flor., cujus initium est: *Cum resideremus in unum in nomine Domini nostri*, etc. Quæ etiam exstat in vetusto codice ms. bibliothecæ Corbeiensis, cujus titulus est, *Incipiunt statuta Patrum*

A exstiterit, aut opponens ⁱ in alio contrariam voluntatem præceptis, digne correptus tandiu ^k abstineat, quandiu vel culpæ qualitas poposcerit, vel se pœnitendo humiliaverit, vel emendaverit. Correptus autem ^l non audeat usquam recedere.

§ III. — EX PRÆCEPTIS ET INSTITUTIS SANCTI PACHOMII (cap. 8).

^m Si quis tulerit rem non suam, ponetur super humeros ejus ⁿ, et aget pœnitentiam publice ^o in collecta, stabitque ^p in vescendi loco.

§ IV. — *Item ejusdem* (art. 3).

Si inventus fuerit unus ^e fratribus aliquid per contentionem agens et contradicens majoris imperio, increpabitur juxta mensuram peccati sui.

§ V. — *Ex libro Institutionum*.

B ^p Si quis igitur ^q gillonem fictilem, quem illi

Initium vero: *Residentibus nobis in unum in nomine Domini nostri*. Hoc etiam capitulum exstat in libello cxiv Sententiarum de rectoribus Ecclesiæ edito Colonizæ.

ⁱ *In alio*. Ita in cod. Flor. Sed lege, *in aliquo*, ut in cod. Corbeiensi. In libello cxiv Sententiarum legitur, *in aliqua contraria voluntate*. Male.

^k *Abstineat*. Lege *abstineatur*, ut in cod. Flor. et Corb. et in lib. cxiv Sent., id est excommunicetur. Nam abstinere, et abstinere communicatione, idem est ac excommunicare, ut patet ex epist. Caldonii, quæ est 39 inter epist. S. Cypriani: *Item abstinuimus Sophronium*; et supra: *Abstinuimus communicatione Felicissimum*. Et excommunicatus dicitur *abstentus*. S. Cyprianus epist. 38: *ut abstentum se a nobis sciat*. Et epist. 55.

^l *Non audeat usquam procedere*. Nempe a loco sibi assignato ab abbate, ubi pœnitentiam agat. Sed lege *usquam*.

^m *Si quis tulerit*, etc. Exstat in Regula sancti Pachomii excusa, art. 121.

ⁿ *In collecta*. Collecta in Regula S. Pachomii est synaxis officii divini. Estque duplex: major, cum omnes fratres simul congregati officium divinum persolvebant in oratorio; minor, quæ in singulis classibus seu domibus a fratribus ejusdem classis seu domus in ipsis domibus fiebat. Art. 107 Regule S. Pachomii: « Sex orationes facient vespertinas juxta exemplum majoris collectæ, in qua omnes fratres pariter congregantur. » Art. 126: « Per domos singulas vesperi orationes psalmosque complebunt juxta ordinem majoris collectæ, quæ a cunctis fratribus in commune celebratur. » Sumitur etiam collecta pro collatione, de qua supra actum est. Eadem Regula, cap. 113: « Quomodo collecta fieri debeat, et fratres sint congregandi ad audiendum verbum Dei juxta præcepta majorum et doctrinam sanctarum Scripturarum. »

D ^o *In loco vescendi*. Id est, in refectorio, ut art. 2 ejusdem Regule: « Et vescendi loco, ordine corripitur. » Sed hic locus corruptus est, et legendum: *Ordine monasterii*, etc., ut art. 104, *monasterii ordine increpabitur*. Et art. 95: « Corripitur ordine monasterii, donec corrigatur. » Id est, juxta ordinationes et statuta monasterii.

^p *Si quis gillonem*, etc. Hæc sunt apud Cassianum lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 16, ex quo multa exseripsit S. Columbanus sub finem sui Pœnitentialis, et S. Isidorus cap. 47 sue Regule.

^q *Gillonem*. Gillo seu gello est aquale. Glossæ ve-

• **baucalem** nuncupant, casu aliquo fregerit, non aliter negligentiam suam quam publica diluet pœnitentia; cunctisque in synaxi fratribus congregatis tandiu prostratus in terram veniam postulabit, donec orationum consummetur solemnitas, impetratur veniam, cum jussus fuerit abbatis iudicio solo surgere. Eodem modo satisfaciat quisquis ad opus aliquod accersitus, vel ad congregationem solitam tardius accesserit, aut si decantans psalmum vel modicum titubaverit; similiter si superflue, si durius, si contumacius responderit; si vel leviter murmuraverit; si negligentius obsequia injuncta compleverit; si lectionem operi vel obedientiæ preferens, officia statuta segnius fuerit exsecutus; si dimissa synaxi non concitiam ad cellam recurrere festinauerit; si cum aliquo vel ad modicum substiterit; si ad punctum temporis uspiam recesserit; ^b si alterius manum tenuerit; si cum illo qui cellæ suæ cohabitator non est, confabulari quantulumcunque præsumperit; si oraverit cum illo qui ab oratione suspensus; si parentum quempiam vel amicorum sæcularium viderit, vel collocutus eis sine suo seniore fuerit;

teres : ποδόκλιον, *aquale, gello*. Mentio fit in glossis Isidori mox citandis, et in Catalectis.

Augustum penitus torret Phaethontus ardor
Quem recreat fessum gillo, facella, melo.

Illic gillonarii lib. II legis Wisigothorum, tit. 4, l. 4, qui gillonum curam habent.

• **Baucalem**. Glossæ Isidori : *Baucalem, gillonem*. Eadem glossæ : *Gillonem, baucalem*. Glossæ Benedicti : *Gillo, βαυκάλιον*. Mentio fit apud Joannem Moschum, cap. 19 Prati spiritualis : Δός μοι ὀλίγον ὕδωρ, κάγω ἐξενίχθας τὸ βαυκάλιόν μου δίδωκα αὐτῷ, id est, « Da mihi pauxillum aquæ. Et ego afferens baucalem meum dedi ei. »

^b *Si alterius tenuerit manum*. Optima institutio. Nam ejusmodi attractiones fomitem libidini subministrant; quas etiam vetat S. Pachomius art. 53 suæ Regulæ : « Manum alterius nemo teneat; sive ambulaverit, sive sederit, aut steterit, uno cubito distet ab altero.

^c *Familiaritas apud feminas*. Hanc cum mulieribus familiaritatem etiam inter gravia monachorum peccata recenset S. Isidorus, cap. 17 Regulæ suæ : « Graviori autem culpæ obnoxius est si temulentus quisquam fuerit, si discors, si turpiloquus, si feminarum familiaris. » Quod sane attentius considerent nonnulli monachi, qui nescio quo prætextu familiariter cum mulieribus confabulantur. Ex quo sane se omni pudore et verecundia vacuos esse manifestant. Nam, ut ait præclare Tertullianus, lib. de velandis Virginibus : « Tam sancti viri est suffundi, si virginem viderit, quam sanctæ virginis, si a viro visa est. » Quam labem monasteriis attulerit prius hanc cum mulierculis colloquendi impetigo, horrendum dictu est. Nec mirum. Nam, ut scribit S. Basilius, lib. de vera Virginitate : μάλαγμα ἡδονῆς ἀόριστον θῆλυ. Id est, « Viro mulier est voluptatis illex. » Et, ut recte monet S. Leander, lib. de Institutione virginum : « Dispar sexus in unum locatus eo titillatur instinctu, quo nascitur et naturalis movetur flamma, si incomposita attigerit. Quis colligavit ignem in sinu suo, et non comburetur? ignis et stupa sibi utraque contraria in unum redacta flammam nutriunt : viri sexus et femine diversus si conjungitur, quo lex naturæ provocat, commovetur. » Unde poeta :

Carpit enim vires paulatin, uri que videndo
Femina.

rit; si epistolam cujuscunque suscipere vel rescribere sine suo abbate tentaverit. Illicque et in hujusmodi ac similibus admissis procedit animadversio spiritalis. Residua vero apud nos indifferenter admissa a nobis quoque reprehensibilius sustententur. Id est, aperta vitia, manifesti contemptus, contradictiones tumidæ, libera et effrenata processio, familiaritas apud feminas, iræ, rixæ, simulationes et jurgia, operis peculiaris præsumptio, philargyriæ contagio, affectus atque possessio rerum superfluarum, quæ a cæteris fratribus non habentur; extraordinaria ac furtiva cibi reflectio. Hæc et his similia non illa increpatione, quam diximus, spiritali, sed vel plagis emendantur, vel expulsionione purgantur.

§ VI. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 70).

Interrog. • Si injunctum fuit aliquid fratri et contradixerit, postea autem sponte abierit, quid est? — *Resp.* In eo quod contradixit, quasi non obtemperans judicandus est, et velut cæteros ad simile concitans malum. In quo sciat se illi sententiæ obnoxium quæ dixit: ⁱ *Contradictiones suscitât omnis malus : Dominus au-*

Et sapienter admodum sanctus Antiochus, homil. 17: Ὡσπερ γὰρ τὴν τοῦ λύχνου λαμπάδα τρέρει ἔλαιον, οὕτω καὶ τὸν τῆς ἡδονῆς πύρρον ἐξάπτει ἡ γυναικὸς συντυχία. Id est, « Quemadmodum lucernæ fulgorem oleum nutrit, ita faciem libidinis accendit mulieris conversatio. » Quod si ita est, quanto periculo obicit animam is qui frequens adesse mulierum affatibus non pertimescit?

^d *Simulationes*. Lege, *simulantes*, ut apud Cassianum. Et hic est synonymia.

^e *Increpatione spiritalis*. Hoc loco increpatione spiritalis est qua monachus palam humiliatur et pudore offunditur, quod fit publica pœnitentia, prostratione, rectoris objurgatione et similibus.

^f *Expulsione purgentur*. Expulsio ista erat tantum ad certos quosdam dies, in quibus monachus cogebatur ante fores monasterii manere separatus a consortio fratrum, ad sui purgationem. Quæ quidem ad purgationem non valeret, si esset omnimoda rejectio. Id etiam planum est ex Regula S. Pachonii, art. 87 : « Qui habet pessimam consuetudinem ut fratres suos sermone sollicitet, et pervertat animas simpliciorum; tertio commonebitur: si contempserit et obstinato animo in duritia perseveraverit, separabunt eum extra monasterium, et verberabitur ante fores, dabuntque ei ad vescendum foris panem et aquam, donec mundetur a sordibus. » Juxta codicem nostræ Concordiæ, ut supra notatum est. Et art. 121 ejusdem Regulæ : « Si autem in furto fuerit deprehensus triginta novem (plagis) verberabunt eum, et foris dabunt ei edere panem et aquam tantum, » etc. Id etiam clarum est ex Pœnitentiali ms. S. Columbani : « Qui transgreditur Regulam jussionis vel disciplinæ generalis, maneat expulsus sine cibo, ut in crastinum recipiatur. » Et ita capiendi sunt duo loci ejusdem Pœnitentialis : « Qui vero præpositum suum despexerit, aut Regulam blasphemaverit, foras repellendus est, nisi ipse dicat : Pœnitent me quod feci. » Et paulo post : « Verbosusque taciturnitate damnandus est, inquietus mansuetudine, gulosus jejuniis, somnolentus vigilia, superbus carere, destitutor repulsione. »

^g *Si injunctum fuerit*, etc. Habetur apud S. Basilium interr. 38 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 42.

^h *Abierit*. Ad faciendum opus injunctum.

ⁱ *Contradictiones*, etc. Prov. xvii juxta Septu-

tem angelum immisericordem ^a immittit ei (Prov. XVII). Cum autem certum sit quia non homini obtemperat, sed Domino dicenti, *Qui audit vos, me audit; et qui vos spernit, me spernit* (Luc. x). Si compunctus est recordatione mandati, prius satisfaciat; et ita (si permittitur) impleat quod injunctum est.

§ VII. — *Item ejusdem* (cap. 71).

Interrog. ^b Si obediens quis murmuret? — *Resp.* Apostolo dicente: *Omnia facite sine murmuratione et hesitationibus* (Phil. II). ^c Alienus sit a fratrum unitate, qui murmurat; et opus ejus abjiciatur. Manifestum est enim, ille qualis est, quia infidelitate argrotat, certam futuræ spei fiduciam non gerit.

§ VIII. — *Item ejusdem* ^d (cap. 194).

Interrog. Quilibus correptionibus uti oportet inter fratres ad emendationem eorum qui delinquant? **B**

— *Resp.* Hoc sit in judicio eorum qui præsumunt, vel quali modo corripere debeant: quia et ætas et eruditio multam habere facit differentiam pœnæ. § IX. — *EX REGULA SANCTI ISIDORI EPISCOPI* (cap. 17).

^e Delicta autem levia sunt, aut gravia. Levioris culpæ reus est, qui otiosus esse dilexerit; qui ad officium vel collationem, vel ad mensam tardius venerit, ^f qui, in choro riserit, ^g fabulisque vacaverit; qui, relicto officio vel opere extra necessitatis causam, foris discesserit; qui torporem, aut somnium amaverit; qui sæpius juraverit; qui multiloquus fuerit, qui ministerium cujuslibet operis injunctum sibi sine benedictione susceperit, ac peracto opere benedictionem minime postulaverit; qui injunctum opus negligenter, vel tardius expleverit; **C**

A qui casu vas aliquod fregerit; qui damnum rei parvæ intulerit; ^b qui codice negligenter usus fuerit; qui alicubi ad momentum secesserit; qui litteras ab aliquo, vel quodlibet munus acceperit, vel epistolam suscipiens occultaverit, sine abbatis consensu rescripserit, vel quemlibet parentum seu sæcularium sine jussu senioris aut viderit, aut cum eo locutus fuerit; qui seniori inobediens fuerit; qui contumaciter seniori responderit; qui erga seniore linguam non represserit, qui lascivus in lingua fuerit; qui inhoneste incesserit; ⁱ qui jocaverit, qui satis riserit; qui cum excommunicato locutus fuerit; oraverit, comederit; qui illusionem nocturnam Patri non patefecerit. Hæc igitur et his similia triduana excommunicatione emendanda sunt.

Gravioris autem culpæ obnoxius est, si turbulentus quisque sit, si discors, si turpiloquus, si seminarum familiaris, si seminans discordias, si iracundus, si altæ et erectæ cervicis, si mente tumidus, si jactanti incesso immoderatus, si detractor, susurro, vel invidus, si præsumptor rei peculiaris, si pecuniæ contagio implicatur, si aliquid præter regularem dispensationem superfluum possideat, si fraudator rei acceptæ vel commissæ sibi, aut minus commissæ, inter hæc si se de rebus secum allatis extulerit, ^j vel de eis per inobedientiam murmuraverit, si rei majoris damnum intulerit, si furatus fuerit, si perjuraverit, si falsum dixerit, si contentiones et rixas amaverit, si manifestum convicium fratri intulerit, si personam innocentis falso crimine maculaverit, si contumaci animo seniore despe-

ginta. In versione communi paulo aliter: *Semper jurgia quaerit malus: angelus autem crudelis mittitur contra eum*, juxta textum Hebraicum.

^a *Immittit.* Ita apud S. Basilium, ἐπιπέμπει, in præsentem; apud Septuaginta ἐκπέμπει, in futuro.

^b *Si obediens,* etc. Exstat apud S. Basilium in interr. sequ. et apud Rufinum cap. eodem.

^c *Alienus sit.* Ita apud Rufinum. In textu Græco legitur, ἀπὸλλοτριώται. Sed legendum puto: ἀπελλοτριώσθω, id est, abalienetur, vel alienus sit, juxta nostram emendationem. Nam hic pœna decernitur in murmurantem, nempe a fratrum societate separatio.

^d Non exstat apud S. Basilium nec apud Rufinum.

^e *Delicta autem,* etc. Hæc reperire est in Regula edita S. Isidori, cap. 17; sed fere sumpta sunt ex capite supra citato Cassiani.

^f *Qui in choro riserit.* Hunc in choro risum ita coerendum censuit S. Pachomius art. 1 Regule suæ: « Si acciderit, ut psallendi tempore, vel orandi, aut in medio lectionis aliquis loquatur, aut rideat; solvet cingulum, et inclinata cervice, manibus ad inferiora depressis, stabit ante altare, et a principe monasterii increpabitur. Hoc idem faciet et in conventu fratrum, cum ad vescendum pariter convenerint. » Adversus eos qui in ecclesia rident, invenitur S. Joannes Chrysostomus serm. 15 in epist. ad Hebræos.

^g *Fabulisque vacaverit.* Quam sit utile in ecclesia tacere, at contra quam sit indignum omni homine Christiano et sancto vacare ibi fabulis, præclare docet S. Ambrosius, lib. III de Virginibus: « Maxima est virtus tacendi, præsertim in ecclesia. Nulla te divinarum sententia fugiet lectionum, si aurem admoveas, vocem premas; » et paulo post: « Au-

quidquam est indignius, quam oracula divina circumstrepere, ne audiantur, ne credantur, ne revelentur: circumsonari sacramenta confusis vocibus, ut impediat oratio pro salute deprompta omnium, cum gentiles idolis suis reverentiam tacendo deferant? Unde illud exemplum profudit. Alexandro sacrificante Macedonum rege, puerulum barbarum qui ei lumen accenderet, excipisse ignem brachio, atque adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prolidisse gemitu, nec tacito pœnam indicasse fletu (Val. Max. l. III, cap. 3). Tanta in puero barbaro fuit disciplina reverentiæ, ut naturam vinceret; atque ille non deos, qui nulli erant, sed regem timebat. Quid enim timeret eos, qui si idem ignis contigisset, arsissent? » Et paulo post: « Frequens sermo est cum plurima ranarum murmura religiosæ auribus plebis obstreperent, sacerdotem Dei præcepisse, ut conticescerent, ac reverentiam sacræ deferrent orationi: tunc subito circumfusos strepitus quiescisse. Silent igitur paludes, homines non silebunt? Et irrationale animal per reverentiam recognoscit quod per naturam ignorat: hominum tantam esse immodestiam, ut perique deferre nesciant mentium religioni, quod deferunt aurium voluptati? »

^h *Qui codice negligenter usus fuerit.* Ita in Regula excusa, sed apud Sinaragulum corrupte legitur: *Quæ quotidie negligenter visus fuerit.*

ⁱ *Qui jocaverit.* Joca et facetiæ monacho vitanda sunt. Oportet enim eum esse γλυκὺν ἐν ταῖς ἐμιλίαις, οὐ διὰ τῆς εὐτραπέλειας τὸ πᾶν θυρωμένον, id est, « suavem in conversatione, nec facetosis sermonibus jucunditatem venari, » inquit S. Basilium epist. ad S. Gregorium Theologum. Vide supra ad caput de Taciturnitate.

^j *Vel de eis.* Sibi ablatis.

berit, si rancorem adversus fratrem tenuerit, si peccanti in se et postea supplicanti veniam non concesserit, si cum altero in uno lecto jacuerit, si extra communem mensam privatim vel furtim quippiam sumpserit, si alicubi extra consultum præpositi vel abbatis discedens medio die, vel amplius commoratus fuerit, si, ut otiosus sit, falsum infirmitatem prætenderit. Hæc et similia juxta arbitrium Patris diuturna excommunicatione ^a purganda sunt; ut qui graviter peccare noscuntur, acriori severitate coercentur.

§ X. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 15).

^b Clamosum in locutione monachum, aut iracundum, ridiculosum, subsanatore[m] sive detractorem esse non decet. Qui ejusmodi est, et sæpe castigatus, non fuerit emendatus, flagellis verberibusque curandus est, et acriter emendandus, crebraque curiositate et industria reducendus. Lascivus, petulans et superbus sæpius suspendatur a cibo, et biduanis sive trijuanis maceretur inediis, operisque adjectione conficiatur: sermone et colloquio castigetur. Si ista perpe[ss]us sæpe, minime fuerit correctus, plagis emendetur instantius, reclusionibus diutinæ coarctetur angustiis, ^c brevissime panis et aquæ esu sustentandus, donec se spondeat a vitio recessurum. Inobedientem, murmuratorem, contradictorem, sive furtivis comestionibus atque ^d bibitionibus vacantem supra scripta coercebit sententia: et in omnibus omnino monachorum ^e excessionibus congrua animadversio adhibenda est secundum abbatis et seniorum judicium conveniens negligentiae, ætati, sive personæ. Eritque summa discretione providendum, ne gravia pro levibus inferantur; aut e contrario pro maximis levis et parva ultio erogetur. Mensura namque et pondere æquo justitiæque pia et miseratione continua Pater vel præpositus debet excellere: ut sic vulnus curet ægroti, quatenus salutem et non

^a Purganda sunt. In Regula excusa additur: *Et flagellis emendanda.*

^b Clamosum, etc. Habetur in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracaren[s]is cod. Crassensis, et in libello cxiv Sententiarum de rectoribus Ecclesiæ, usque ad illa verba: *Crebraque curiositate, etc.* Clamosum autem esse monachum turpe est admodum. Nam rusticitatis est symbolum *μεγαλη τῆ φωνῆ λαλεῖν*, id est, alta voce loqui, inquit Theophrastus, caractere de rusticitate. Unde apud Plautum initio Mostellarie clamosus sic objurgatur:

Quid tibi malum, hic ante ædes clamitatio est?

An ruri censes te esse? Abscede ab ædibus.

Abi rus, abi directe.

^c Brevissime. Ita in Regula ms., id est parcissime. Vel certe legendum, *brevissimi*?

^d Bibitionibus. Id est, potationibus. Hoc vocabulo utitur S. Cæsarius archiepiscopus Arelatensis, serm. 6. « Nam qui de choro psallentium it ad comessiones inhonestas, bibitionesque furtivas. »

^e Excessionibus. Id est, excessibus.

^f Quia sicut subditorum vitia, etc. Nota. Subditi hic a prælatis judicantur: sed prælati a Deo severius quidem, nempe in illo severissimo et districtissimo judicio judicandi sunt.

^g Culpæ modus. Id est, culpæ ratio, scilicet gravitas, aut levitas, aliæque circumstantiæ.

^h Ferventior. Id est, asperior, acrior.

A debilitatem inferat membris: ^f quia sicut subditorum vitia per præpositos, ita et præpositorum negligentias per semetipsum Deus judicabit.

§ XI. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 19).

Excommunicationis mensura qualis esse debeat, justum scientibus librare judicium ^g culpæ modus ostendit. Levioribus enim culpis levior est adhibenda ^h correctio; gravioribus vero ^h ferventior exhibenda damnatio. Proinde abbatis studio pensandum est, ut si aliquis frater in levioribus inveniatur obnoxius culpis, usque ⁱ ad indictam sibi horam mensa privateur: de gravioribus vero seu dierum vel mensium definitio in longius protracta correptione ⁱ finiatur. ^k Ea tamen Regula, ut si amplius quam septem dierum spatium excommunicationis percurrerit: quandiu pœnitentiæ sub statuto tempore ordo retentus fuerit ^l sicut a mensa suo loco privateur; ita et in ecclesia segregetur: ut ^m in loco, in quo antea fuit, nec psalmum ⁿ cantet, nec ullum ordinem teneat; usque dum satisfactione humili cum cordis contritione ab abbate vel a senioribus veniam mereatur. Excommunicatus vero frater qui culpis gravioribus existentibus aut cellula recluditur, aut consortio congregationis separatur, a nullo penitus aut ^o colloquia, aut visitationis munus fruatur: nisi tantummodo cui præceptum ab abbate fuerit. Si quis transgressus hæc regulam fuerit, regulari pœnitentiæ subjacebit.

§ XII. — EX REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 50).

Superbis inobedientibusque, et iracundiam protractentibus nunquam parcendum, donec corrigantur.

§ XIII. — EX REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 22).

Ut convitium vel maledictum ex ore monachi non procedat; neque lingua in impatientiae excitationes soluta effrenatum quid ministret ostiis laborum; sed commotus iræ (P ut est humanitatis), dicat: *Pone, Domine, custodiam ori meo, et osium cir-*

ⁱ Ad indictam sibi horam. Indicta hora est, ut si fratres sexta, ille nona, ille vespere reficiat.

^j Finiatur. Id est, determinetur.

^k Ea tamen Regula. Supp. servata. Hæc autem spectant ad leves culpas, quarum pœnam diffinit, mox de gravioribus acturus. Et sensus est: quemadmodum ob leves culpas excommunicatus suo loco in mensa privateur, ita in ecclesia segregetur, et nullum psalmum cantet: si tamen ejusmodi excommunicatio excesserit septem dierum spatium.

^l Sicut a mensa. Legendum videtur, sicut in mensa.

^m In loco in quo antea fuerat. Non tamen sequitur, ut in alio loco psalmum cantet.

ⁿ Cantet. S. Benedictus dicit, *imponat*. Ex quo patet idem esse imponere, ac cantare. Sed de hoc verbo infra.

^o Colloquia, etc. Archaismus. Nam olim verbum *fruur*, accusativo jungebatur.

^p Ut est humanitatis. Id est, ut est infirmitatis et imbecillitatis humanæ. Phædrus lib. iii Fab.:

Humanitati qui se non accommodat,

Plerumque pœnas oppetit superbiæ.

Sic *humanum*, apud Terentium in Heautontim., act. I, sc. 1:

Homo sum, humani a me nihil alienum puto. Ut humanum factum, humanus error, ex humana fragilitate manans.

cumstantiæ labiis meis (Psal. cxi). Adjungat et illud : *A Dixi, Custodiam vias meas; ut non delinquam in lingua mea (Psal. xxxviii).* Habens illud Apostoli ante oculos suos : *Quia neque maledicti regnum Dei possidebunt (Cor. vi).* Si quis diebus his indomitus mente proruperit, ^a triginta diebus ab omnium fratrum colloquio habeatur alienus, donec agnoscens se ^b tantummodo in congregatione ^c solitudinem incurrisse, veniam eligat postulare.

§ XIV. — *EJUSDEM (cap. 29).*

Ad illos qui post correctionem impugnantes judicia seniorum nituntur excusare peccatum, et non ad pœnitentiam recordatione delicti, sed ad duritiam indignationis nimium migraverint; ^d respice istam sententiam : ut ^e quandiu a proposita intentione revocentur, et ^f cum ore mentis manifesta emendatione depellant, ^B secundum arbitrium abbatis arduè omnino subiaceant disciplinæ : quia non dixerunt : *Peccatum meum ego cognosco*; sed dixerunt, quod ^g in Isaia propheta de rebellibus legitur : *Nullus est qui agat pœnitentiam super peccatum suum, dicens : Quid feci ?* Illi namque se prioribus anteponunt, et aliorum loca non erubescunt elationis vitio invadere, ac præceptis Dominicis contradicunt, quibus ita jubemur : *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister (Matth. xx)*; et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus (*Marc. x*). Abbas vel etiam reliquorum increpatione confusi ad locum proprium quem reliquerant revocentur : quos ad majorem gradum tardius decernimus

^a *Triginta diebus, etc.* Hæc fuit olim usitata a priscis illis Patribus excommunicationis ratio, quæ certo dierum, aut mensium, aut annorum numero diffinitur pro delictorum modo, et ratione S. Fructuosus episcopus Bracarenis, cap. 17 Regulæ : « Si nec sic se emendaverit, flagelletur acerrime, et trium mensium spatio excommunicationis vindictam suscipiens sub pœnitentiæ districtione solus recludatur in cella. » S. Isidorus, cap. 17 Regulæ : « Hæc igitur et his similia triduana excommunicatione emendanda sunt. » Et cap. 18 : « Si excommunicatio biduana fuerit, excommunicato nihil alimenti tribuendum est. » Concilium Epauense, can. 34 : « Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione bienni confusionem sanguinis expiabit. » Concilium Eliberitanum, can. 55 : « Sacerdotes si tantum sacrificantium coronam portant, nec sacrificant, nec de suis sumptibus aliquid idolis præstant, placuit post biennium accipere communionem. » Concilium Agathense can. 62 : « Si quis proprium servum sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione, vel pœnitentia biennii reatum emendabit. » Et can. seq. : « Triennii a communione priventur Ecclesiæ. » Aurelianense III, can. 4 : « Quod si quilibet antistitum, vel clericorum quod supra scriptum est, vitare voluerit, triennii excommunicatione multetur. » Concilium Turonense II, can. 20 : « Nam si inventus fuerit presbyter cum sua presbyteria, aut diaconus cum sua diaconissa, aut subdiaconus cum sua subdiaconissa, annum integrum excommunicatus habeatur. » Concilium Nicenum, can. 11 et multis aliis. Ancyranum, can. IV. S. Basilii, epist. 3 ad Amphiloichium, can. 58 : « *Μιχρότερος ἐν ἡμῖν ἐστὶν ἀκωνώητος ἴσται τῶν ἀγκυρῶσων*, id est, « *Mæchus quindecim annis a sacramentorum communione arcebatur.* » Et multis aliis locis.

^b *Tantummodo.* Videntur deesse hæc verba, ob id, vel similia.

promoveri, ne, addita dignitate, radicata in eis præsumptio prævaleat.

§ XV. — *Item ejusdem (ex eodem capite).*

Illos igitur monachos quos vel unius diei finis discordes invenerit, qui usque ad vesperam lites trahunt, et ante non excludunt odium quam sol eognoscat occasum (*Eph. iv*), qui ^b dicenti Apostolo per inobedientiam contradicunt, statuimus tandiu abstinentia macerandos, quandiu ad veram se concordiam ultronea satisfactione convertant. Quibus post longum ⁱ scandalum pacificare in occulto non liceat, ne aliquid fictum puritas charitatis admittat : sed sit eorum reconciliatio publica, quorum fit discordia manifesta. Fratribus ergo cunctis astantibus veniam invicem postulent, quia uterque reus diuturna similitate notatur, dum unus indulgentiam petere destitit, aut alter rogari desiderans non dimisit. Et ideo impius mansit impœnitens : hic damnandus posterum, ille post culpam. Propterea offensus iste iram in contemptu Evangelii non retineat, sed cito ad illud recurrat exemplum : *Dimittite, et dimittetur vobis (Luc. vi).* Et illud Apostoli : *Induite vos sicut electi Dei, et dilecti viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam, supportantes invicem, donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam, sicut et Dominus donavit vobis, ita et vos (Col. iii).* Ille vero qui injuriam intulit, hujuscemodi exemplo velociter terreatur : *Facit Dominus judicium injuriarum patientibus*

^c *Solitudinem.* Solitudo hoc loco est a fratrum societate separatio.

^d *Respice istum sententiam.* Legendum videtur : *Respicit ista sententia.*

^e *Quandiu.* Id est, donec. S. Cæsarius in Recapitulatione : « *Quandiu dignam pœnitentiam agens humiliter veniam petat.* »

^f *Cum ore mentis.* Locus corruptus. Lege *tumorem mentis*, ut in cod. Vindocinensi.

^g *In Isaia.* Ita in cod. Vind. Sed hic locus exstat, non in Isaia, sed Jeremiæ cap. xviii.

^h *Dicenti Apostolo.* Nempe ut *sol non occidat super iracundiam nostram*; cui non obtemperant ii qui solis occasum non præveniunt, ut cum fratribus in gratiam redeant.

ⁱ *Scandalum.* Scandalum est rixa, jurgium, dissensio, pugna, ut supra notatum est. S. Gregorius Turonensis, lib. v Hist., cap. 10 : « *Nam hi perpetrato scelere ad Burdegalensem civitatem venientes, orto scandalo, unus alterum interemit.* » Et lib. x, cap. 15, agens de illa seditione exorta inter sanctimoniales cœnobilii S. Radegundis : « *Cum autem scandalum quod serente diabolo in monasterio Pictavensi ortum, in ampliorem quotidie iniquitatem consurgeret.* » Id etiam patet ex psalmo cxviii, cap. 21, *pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.* Ubi *pax et scandalum* opponuntur. Unde Apollinarius in Metaphrasi, ubi Septuaginta scribunt *σκάνδαλον*, posuit *νείκος*, id est contentio, rixa.

....Οὐδέ τι νείκος ἔχουσι.

Id est, « *neque aliquam rixam habent.* »

^j *Exemplum.* Id est, testimonium, auctoritatem, ut etiam paulo post dixit : *hujuscemodi exemplo, etc.*

^k *Sicut electi Dei.* Omissa est vox *sancti*, quæ hæc verba sequitur.

(Psal. cxlv). Et alibi: Quo seminaverit homo, hæc A prima die confessus fuerit, 1 viginti quatuor psalmos. et metet (Gal. vi).

§ XVI. — EX PRÆCEPTIS ET INSTITUTIS SANCTI

ΓΑΧΟΜΙΙ.

^a Qui injuste judicaverit, ^b injuste ab aliis condemnabitur. ^c Si unus e fratribus, aut duo, vel tres ^d scandalizati ab aliquo recesserint ^e de domo et postea venerint, ventilabitur inter eos et scandalizantem judicium; et si reus inventus fuerit, monasterii regulis emendabitur.

§ XVII. — EX REGULA SANCTI COLUMBANI.

^f Si quis detraxerit abbatem suum, septem dies unum ^g paximatium: si fratrem suum, xxiv psalmos: si sæcularem, xii psalmos.

§ XVIII. — Item ejusdem.

^h Si quis iracundiam, vel tristitiam, vel invidiam tenet contra fratrem suum ⁱ ut tempus teneat; ita erit penitentia ejus in pane et aqua. Si vero

^a Qui injuste judicaverit, etc. Exstat in edita S. Pachomii Regula, art. 98.

^b Injuste ab aliis. Lege, *juste ab aliis*, ut in Regula excusa.

^c Si unus e fratribus, etc. Hæc non exstant in Regula S. Pachomii excusa.

^d Scandalizati. Id est, opprobriis et contumeliis affecti, aut verberati.

^e De domo. Id est, de classe sua. Vide supra.

^f Si quis, etc. Hæc habentur in Pœnitentiali ms. S. Columbiani cod. Flor.

^g Paximatium. Supple, *ei detur*. Detractori unicum paximatium datur mulctæ nomine, quia quotidie monachi, Ægyptii maxime, quos in multis ^h quitur S. Columbanus, duo quotidie paximatia virum accipiebant, ut clarum est ex Cassiano, coll. ii, cap. 9: « Præposuere cunctis illis refectionem solius panis, cujus modum in duobus paximatiis statuerunt. » Coll. xii, cap. 45, et lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 14. Paximitium, seu paxamatium, vel paxamas, atque etiam paxamades, et paxamadium (varie enim scribitur hoc nomen) est panis recoctus, bis coctus. Suidas: Παζαμάς ὁ δίπυρος ἄρτος ἔστι δὲ λέξις Ῥωμαϊκῆ. Id est, « Paxamas bis coctus panis. » Est autem vox Latina. Et alibi: δίπυρος ἄρτος πρῶτα Ῥωμαίους λεγόμενος παζαμάς, id est, « recoctus panis a Latinis dicitur paxamas. » Quidam nomen deducunt a Paxamo, rei culinariae scriptore, cujus meminere Suidas et S. Hieronymus lib. i contra Jovinianum. In Glossis Isidori dicitur. Paxamatium, panis subcinericius. δίπυρος ἄρτος est denuo coctus panis. Hesychius, δίπυροι ἄρτοι ἐκ δευτέρου ὑπτόμενοι, id est panes secundo cocti. « Athenæus, lib. iii: Οἱ δίπυροι δὲ εἰσὶ τινες ἄρτοι τρυφῶντες: id est, « Recocti vero sunt quidam panes deliciosi. » Sed hi non sunt monachorum, quia dulciariorum arte medicati. Idem quod buccellatum. Nam Palladius monachorum panem, quem alias appellat paxamatem, ut cap. de Paulo simplice, in Macario Alexandrino vocat βουκελλάτον κλάσας τὸ βουκελλάτον ὁ εἶχεν, id est, « cum fregisset buccellatum quod habebat. » Et Leo in Constitutionibus militaribus panem siccum militarem, qui vulgo dicitur buccellatum, appellat paxamadium, et paxamadem. Constit. 10, § 13: Δαπάνη εἶχεν ἡ παζαμαδίου, id est, « sumptum habere vel paxamadii. » Et Constit. 12, § 324, inter alia statuit ut miles in die belli ferat παζαμάδην ἐν τῷ σελλοπούγιω, id est, paxamatium in selke marsupio. Buccellati mentio fit Cod. leg., de erogatione militaris annonæ. Meminit Spartianus in Pescennio Nigro: « Buccellato jubens milites et omnes contentos esse. » Olympiodorus appellat ζῆρον ἄρτον, id est, panem siccum: scribitque inde milites buccellarios appellatos esse, hancque denominationem datam eis tem-

§ XIX. — Item ejusdem.

^k Qui autem rixam commiserit, septem dies peniteat. Qui vero suum præpositum despexerit, aut Regulam blasphemaverit, ^l foras repellendus est; nisi ipse dicat, Pœnitet me quod dixi. Si autem non se humiliaverit ^m quadraginta diebus peniteat, quia superbix morbo detinetur.

§ XX. — Item ejusdem.

ⁿ Si cum illo qui ^o cellæ suæ cohaborator non est, confabulari quantumcunque præsumperit, ^p superpositio.

§ XXI. — EX REGULA EJUSDEM.

Si quis seniori detraxerit, non seniori detrahit, sed Deo, ^q cui opus facit. Si vero hoc frequenter ^r facit, ^s abscindatur a fraternitate ac sollicitudine ^t fraterni corporis. Si vero peniteat, remittenda sunt peccata sua, *Detrahentem*, inquit Propheta, *secretio*

pore Honorii imperatoris, non modo Romanis militibus, sed etiam Gothicis. Sed hoc nomen maxime Galatis seu Gallogræcis militibus attributum est. Suidas: Οἱ βουκελλάριοι Ἑλληνογαλάται ἠνομάζονται, καὶ ἡ βουκελλάριον χώρα Γαλλογραυκία: id est, « Buccellarii Gallogræci nominantur, et Buccellariorum regio Gallogræcia. » Buccellariorum mentio fit Cod. leg., ult. ad legem Juliam, de vi priuata, vel, etc.

^u Si quis iracundiam. Hoc capitulum exstat in Pœnitentiali ms. S. Columbiani cod. Flor.

^v Ut tempus teneat. Nempe iracundiæ, id est, quanto tempore frater ille iracundiam servaverit.

^w Viginti quatuor psalmos. Supple *recitet*.

^x Qui autem rixam commiserit. Habetur in eodem Pœnitentiali ms. cod. Flor.

^y Foras repellendus est. Expulsio illa erat tantum ad tempus: ita ut expulsus resideret ante fores monasterii, donec revocaretur, ut supra explicatum est.

^z Quadraginta diebus peniteat. Nempe in choro prostratus coram omnibus in synaxi, cum videlicet expulsus ille revocatus fuerit ab abbate (Quæ sane nostram opinionem de repulsione ad aliquot certos dies confirmant; quia si is qui non penitet, foras expellitur, cur ei quadraginta dierum penitentia imponitur, si postea non sit revocandus?)

^{aa} Si cum illo, etc. Hic textus habetur in ms. Pœnitentiali S. Columbiani cod. Flor. emendatus a Cassiano, quem in quibusdam sequitur S. Columbanus, lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 6.

^{ab} Cellæ suæ cohaborator non est. Quia monachi S. Columbiani duo habitabant in cella juxta institutum monachorum Ægyptiorum, ut supra observatum est; et ejusdem cellæ habitator syncellita dicebatur, apud Cassianum, coll. xx, cap. 2.

^{ac} Superpositio. Supple *ei injungatur*. Intelligitur superpositio silentii. Nam in hoc S. Columbiani Pœnitentiali passim reperitur superpositiones silentii; jejunii vix repereris. Unde cum in hoc Pœnitentiali dicitur tantum *superpositio*, subaudi τὸ *silentii*. Quid sit superpositio et superponere, infra dicitur.

^{ad} Cui opus facit. Lege, *Cujus opus facit*, ut in cod. Vindociensi, nempe prælaturam. Sunt enim prælati Dei vicarii. « Qui in Christi thronum successerunt, de quo ipsi sermocinantur, de quo Christus dedit eis ministerium reconciliationis, » docet S. Joan. Chrysostomus serm. 3 in epist. ad Colossenses.

^{ae} Abscindatur a fraternitate. Id est, separetur a consortio fratrum, excommunicetur.

^{af} Fraternali corporis. Id est, fraternæ congregationis Corpus est congregatio, communitas, collegium. Ælius Lampridius in Alexandro Severo: « Corpora omnium constituit vinariorum, lupinariorum, caligariorum, et omnino omnium artium. »

proximo suo, hunc persequer. (Ps. c.) Si quis inventus fuerit in aliquo spernere seniore suum, non hominem spernit, sed Deum, et reliqua. Si quis hoc faciat, pœniteat, et reconciliabitur seniori suo : et omnia quæcumque senior præceperit, secundum mandatum Domini explenda sunt.

§ XXII. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 25).

Interrog. ^a Unde et nocturnæ phantasie inhonestæ ac turpes ascendunt ad nos? — *Resp.* ^b Veniunt quidem hæc maxime ex diurnis animæ motibus et actibus indignis et incongruis. Si enim vacet in iudiciis Dei, expurgatur anima ejus per meditationem legis divinæ, et studium verbi Dei : ibique si indesinenter curam gerat semper requirens et scrutans quid sit quod placeat Deo, ^c talia habebit etiam somnia.

§ XXIII. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 25).

Qui nocturno delusus phantasmate fuerit, tempore officii in sacratio stabit; nec audebit eodem die in ecclesiam introire, etc.

§ XXIV. — EX REGULA TARNATENSIS (cap. 18).

^d Ad convivium nuptiale fratrum nullus accedat, ne per lasciviam sæcularem quæ sunt sæculi recognoscat, ^e quod absit, ad mundi hujus vitam, etsi non corpore, animo revocetur, sicut dixit beatissimus Cyrianus (*Epist.* 1) : « Adulterium dum videtur, dicitur. » ^f Qui jocularè aliquid vel risui aptum in conventu fratrum proferre præsumperit, vel qui

^a *Unde nocturnæ, etc.* Exstat apud S. Basilium inter Regul., brev., et apud Rufinum, cap. 29.

^b *Veniunt quidem hæc maxime, etc.* Huic non absimile est id quod docet S. Leander lib. de Instit. vir., cap. 3. « Quos (juvenes) ad hoc diabolus objicit et virgineis opponit oculis, ut formas eorum, quas per diem viderit virgo, meditetur in nocte. Quod si contradicat mentis ratio, talesque imaginationes ab animo respuat, recens tamen visio et corporalis inspectio memoriæ exhibet formas quas videndo didicit. Et, si paululum talis imaginatio oblectet mentem, occurrit etiam per somnium quod viderit oculis : sic diaboli sagittis corpus virginis vulneratur, et infligitur cordi amor noxius, ut quod in nocte recordata est, cum amore velit adhuc videre in crastinum. »

^c *Talia habebit etiam somnia.* Ut S. Cæsarius archiepiscopus Arelatensis, qui cum interdum semper Deum in corde haberet, in convivio, in itinere, in colloquutione, in consensu, etiam in somno semper meditabatur, ut scribit Cyrianus lib. II de ejus Vita.

^d *Ad convivium nuptiale.* Nuptiis interesse monachis interdictum est concilio Antissiodorensi, can. 29 : « Non licet abbati, nec monacho, ad nuptias ambulare. »

^e *Quod absit. Lege, et quod absit.*

^f *Qui jocularè aliquid.* Hæc et sequentia videntur ascribenda Regulæ Orientali, ita ut illis hic titulus præfigendus sit : *Ex regula Orientali.* Nam multa hic sumuntur ex Regula S. Pachomii, quod sane, ut supra notavimus, usitatum est Regulæ Orientali, non Tarnatensi.

^g *Aut habere amicitias ætatis infirmæ.* Ætas infirma pueri sunt. In Regula S. Pachomii, art. 90 : « Si deprehensus fuerit aliquis de fratribus libenter

cum junioribus verba otiosa narrare voluerit, ^h aut habere amicitias ætatis infirmæ, increpationi, ut dignus est, subiacebit. Si quis quælibet invenerit, inventa non celet, et cognoscenda non occultet. Quod si reperta unius diei spatio convincitur retentasse, furti contagio se maculatum esse cognoscat. ⁱ Si quis eum qui distractionem monasterii non ferens, fugam meditari cognoverit, si non statim prodiderit, perditionis illius participem se esse non dubitet : et tandiu a conventu fratrum sequestrandus, quandiu ille valeat revocari. Si quis hæc non omni virtute studuerit Domino placitura servare, et semel ac secundo correptus non emendaverit, reprehensa juxta ætatis formam convenit vindicari.

§ XXV. — EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 40).

Sup rbis, vero inobedientibus, et iracundiam protrahentibus, nunquam parcendum, donec corrigantur.

§ XXVI. — EJUSDEM (cap. 41).

Pro qualibet culpa si necesse fuerit flagelli accipere, ^j disciplinam, nunquam legitimus excedatur numerus, id est, ^k triginta et novem, et quamlibet iuste disciplina teneatur; tamen secundum illud *boni aitem et disciplinam*, paternum affectum sanctus abbas circa omnes teneat, secundum Apostolum : *Tanquam si nutrix foveat ^l pullos suos.* (Ps. cxviii).

cum pueris ridere et ludere, et habere amicitias ætatis infirmæ, » etc.

^h *Si quis eum, etc.* Ex Reg. S. Pachomii, art. 124 : « Hæc est ultio in eum qui fratrem de domo prodiderit, tribus diebus aget publicam pœnitentiam. Quod si eadem hora qua fugerit, non nuntiaverit Patri, reus erit peccati. »

ⁱ *Disciplinam.* Id est, correctionem. Vide superius adnotata.

^j *Triginta et novem.* Juxta S. Pauli flagellationem, ut supra notatum est : cujus flagellationis ratio, ita describitur apud Bedam quæstione 2 libri Quæstionum variarum, ex quadam pictura de Parli a Judæis flagellatione Roma in Angliam allata : « Quod ita intelligendum, ab antiquis ita intellectum testatur etiam pictura ejusdem libri quam reverentissimus ac doctissimus Cudus (alias Chidonius) orientalium Anglorum antistes veniens a Roma secum in Britanniam detulit : in quo videlicet libro omnes pene ipsius Apostoli passionis, sive labores per loca opportuna erant depictæ. Ubi ita hic locus depictus, quasi denudatus jaceret Apostolus laceratus flagris, lacrymisque perfusus : superastaret autem ei tortor quadrifidum habens flagellum in manu, sed unam e fidibus in manu sua retentam : tres vero reliquas solum ad feriendum habens exertas. Ubi pictoris sensus facillime patet, quod ideo ternis fidibus eum fecit verberare, ut inde plagarum quadragenarium numerum non completeret. Si enim quaternis fidibus percuteret, decies percutus sexaginta (lege, quadraginta) plagas faceret ; si vero ternis tredecies feriret, inde quadraginta plagas non impleteret. » Sed tantum novem et triginta.

^k *Pullos suos.* In communi versione, *Filios suos*, ut in textu Græco, τὰ ἰαυτῶν τέκνα. Itaque lege : *Parvulos suos* (1 Thess.), ut infra c. 39.

CAPUT XXXII.

DE GRAVIORIBUS CULPIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

* Is autem frater, qui gravioris culpæ noxa tenetur, suspendatur a mensa simul, et ab oratorio. Nullus ei fratrum in ullo jungatur consortio neque in colloquio. Solus sit ad opus sibi injunctum, persistens ^b in pœnitentiæ luctu: sciens terribilem illam Apostoli sententiam dicentis: Traditum hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini (I Cor. v). Cibi autem refectionem solus percipiat, mensura vel hora, qua præviderit ei abbas competere. ^c Nec a quoquam benedicatur transeunte, ^d nec cibus, qui ei datur.

§ II. — EX REGULA PATRUM.

^e Si quis vero monachus furtum fecerit, quod potius sacrilegium dici potest, id censuimus ordinandum, ^f ut junior virgis cæsus tanti criminis reus nunquam officium clericatus excipiat. Si vero ^g jam clericus in id facinus fuerit deprehensus, nominis ipsius dignitate privetur. Cui sufficere potest pro actus sui ^h levitate impleta pœnitentiæ satisfactione ⁱ communio.

* Is autem frater, etc. Hic agitur de majori excommunicatione, quamvis omnes illius effectus non exprimentur brevitate causa. Nam excludi a mensæ participatione, ab oratorio, a consortio et colloquio hominum, ut hic manifeste habetur, sunt effectus majoris excommunicationis. Quod etiam suadent illa verba: *Sciens terribilem illam Apostoli sententiam*, etc.; ille enim proprie dicitur tradi Satanæ, qui majori excommunicatione plectitur.

^b In pœnitentiæ luctu. Concilium Tarraconense 1, can. 1, de Monacho pœnitentiæ agente: *Pœnitentiæ lamentis incubat.*

^c Nec a quoquam benedicatur transeunte. Nempe cum ipse excommunicatus alicubi solus operatur. Alioqui in cella residere debet, ut postea videbitur. Benedictio autem hæc est, quam junior a seniore transeunte petere debet. Unde Magister cap. 13: *« Pœniti benedictionem nullus respondeat: Deus. Licet tamen assurgere salutanti, caput inclinare, aut nudare humanitatis officio, vel vitandi scandali causa, ut docet Angelus in verbo, Excommunicatio; de Graffis lib. iv, p. 1, c. 12; Millardus, cap. 101; Sairus, lib. 11, cap. 11.*

^d Nec cibus qui ei datur. S. Fructuosus episc., cap. 14 Regule: *« Et hoc ab abbate exsufflatum et non sanctificatum. »* Magister, cap. 15: *« Quidquid ei porrigitur, a nullo signetur. »*

^e Si quis vero monachus, etc. Hæc habentur in secunda Regula Patrum cod. ms. Flor., cujus initium est: *Cum in nomine Domini una cum fratribus nostris convenissemus. Quamobrem titulum, qui hic desiderabatur, supplevi in hæc verba: Ex Regula Patrum: fretus etiam auctoritate Smaragdi, qui scribit: « Et alii Patres dixerunt: Si quis vero monachus, » etc. Proferuntur etiam a Burchardo, lib. 11, cap. 64, et Ivone Carnotensi, parte xii Decreti, cap. 51, ex concilio Agathensi, can. 2: « Si quis clericus aut monachus. » etc. Quæ tamen non exstant in dicto concilio. Quare arbitror citationem esse vitiosam.*

^f Ut junior virgis cæsus. Furti reos monachos indifferenter flagellationi subjicit S. Pachomius art. 121, et sanctimoniales S. Cesarius Arelatensis cap. 23 Regule.

A § III. — EX REGULA SANCTI FERREOLI EPISCOPI (cap. 39).

i Furti conscium, si adhuc vocare monachum possumus, quasi adulterum secundum flagellis subdi et magna conteri afflictione jubemus, dantes illi ^k unam cum fornicatione sententiam: quia luxuriantus est, cum furaretur. Similes enim eos non incongrue dicimus, quos in sacra lectione pariter positos invenimus. Dicit ergo Dominus per prophetam: *Non est scientia Dei ^l super terram (Ose iv);* et paulo post: *Furtum et adulterium inundaverunt (Ibid.);* et iterum in psalmo: *Si videbas furem, ^m simul currebas cum eo, ⁿ et adulteris portionem tuam ponebas (Psal. lxiix).* Legimus etiam in Evangelio Dominum ^o dixisse: *Fornicationes, furta (Math. xv).* Nec moratus addidit: *Hæc sunt quæ coinquant hominem (Ibid.).* Ex his profecto intelligere possunt horum scelorum servi quia, sicut æqualiter his dominantur vitia, æqualiter debetur et pena.

§ IV. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 16).

p Monachus q parvulorum aut adolescentium con-

^g Jam clericus. Apud Ivonem et Burchardum legitur: *Jam ordinatus.*

^h Levitate. *Lege stultitia.*

ⁱ Communio. Apud eosdem legitur: *Sola communio.*

^j Furti conscium, si, etc. Hæc habentur in libello c et xiv Sententiarum de Rectoribus, ubi S. Ferreolus appellatur presbyter.

^k Unam cum fornicatione sententiam. *Lege cum fornicante, ut in præfato libello. Unam sententiam, id est idem judicium.*

^l Super terram. In vulgata versione: *In terra.*

^m Simul currebas. Ita in Regula Magistri, cap. 13, juxta Psalterium Romanum.

ⁿ Et adulteris. *Lege: Et cum adulteris.*

^o Dixisse, Fornicationes, furta. Apud Smaragdum legitur: *« dixisse: De corde enim exeunt adulteria, fornicationes, furta, et reliqua. »*

p Monachus, etc. Hæc habentur eodem cap. 16, in Regula ms. S. Fructuosi episcopi cod. Crass. In libello 114 Sententiarum de Rectoribus, ubi post *monachus*, additur: *Vel clericus*, et apud Henricum Canisium, tom. V antiquæ lectionis, parte II. Refertur etiam a Burchardo, lib. xvii Decreti, cap. 35, ex dictis Basilii, sed non ita recte. Nam hoc capitulum nusquam repereris apud S. Basilium, sed in Regula S. Fructuosi Bracarenensis, ut ex dictis notum est: quamvis hic referatur paulo contractius, et varient quædam. Apud eundem Burchardum initium hujus capituli ita legitur: *Clericus vel monachus adolescentium vel parvulorum insectator.*

q Parvulorum aut adolescentium consecrator, etc. Ejusmodi cum junioribus familiaritates etiam aliorum Patrum Regule proscribunt; S. Pachomii art. 90: *« Si deprehensus fuerit aliquis de fratribus libenter cum pueris ridere, et ludere, et habere amicitias ætatis infirmæ, tertio commonebitur, ut recedat ab eorum necessitudine, et memor sit honestatis ac timoris Dei. Si non cessaverit, corripatur, ut dignus est, correptione severissima. »* Orientalium seu Tarnatensium cap. 14: *« Qui joculari aliquid, vel risui aptum in conventu fratrum proferre præsumperit, vel qui cum junioribus verba otiosa narrare voluerit, aut habere amicitias ætatis infirmæ,*

sectator, vel qui osculo, vel qualibet occasione turpi a reprehensus fuerit inihiare, b probata pateat per accusatores verissimos, sive testes c causa, publice verberetur; d coronam capitis, quam gestabat, amittat e decalvatusque turpiter opprobrio pateat, f omniumque sputamentis oblitus in facie, probraque æque suscipiat, vinculisque arctatus ferreis carcerali sex mensibus angustia maceretur, et tridua per hebdomades singulas refectione g panis exigui hordeacei vespertino tempore sublevetur. Post deinde, expletis his mensibus, aliis sex mensibus succedentibus sub senioris spiritualis custodia segregata h in corticula degens opere manuum et oratione continua sit i contentus, vigiliis et fletibus, et humilitate subjectus, et pœnitentiæ lamentis veniam percipiat: et sub custodia et sollicitudine duorum fratrum in monasterio ambulet, nulla privata locutione vel concilio deinceps juvenibus conjungendus.

§ V. — Ex REGULA CUJUSDAM (cap. 6).

Hi vero fratres, qui gravioribus culpis in pœnitentia detinentur, in ecclesia cum cæteris, qui comminutioni, ut dignus est, subjacebit. » S. Isidori cap. 17 Regulæ, ubi inter gravia peccata annumeratur: Si (quis) cum parvulis jocaverit, riserit, vel eos osculatus fuerit. »

a Reprehensus. Lege: Deprehensus, ut in libro cxiv Sententiarum, et apud Canisium.

b Probata. In citato libello, et apud Canisium: Comprobata.

c Causa. Ita apud Canisium, et in citato libello. Causa est culpa, crimen, noxa, offensæ, de quo infra. Apud Smaragdum male legitur: Hujus rei causa.

d Coronam capitis amittat. Si sit clericus.

e Decalvatusque, etc. Id est ad cutem rasus. Juniorum amatores S. Fruct. jubet cædi verberibus, et decalvari. Ignominiosum olim supplicii genus, raso capite, verberibus aut colaphis cædi. Cornelius Tacitus de moribus Germanorum: « Paucissima in tam numerosa gente adulterii, quorum pœna pœrens et maritis permissa. Accisis crinibus nudatam coram propinquis expellit domo maritus, ac per omnem vicum verberare agit. » S. Gregorius Turonensis lib. v Hist., cap. 39: « Et graviter verberata, incidi comam ejus capitis jubet. » Lib. i Legis Wisigothorum, tit. 1, l. 7: « Decalvatus tamen centum flagella accipiat; » et tit. 2, l. 7: « Centum accipiat ictus flagellorum, atque turpiter decalvatus, » etc.; lib. iii, tit. 3, l. 8 et 10; lib. vii Capitularium regum, tit. 335, et lib. i Legis Longobardorum tit. 17, l. 5. Adam lib. iv Hist. Bremensis, cap. 1: « Alios etiam legatos ad se pro pace directos publice verberari et decalvari jussit. » Juvenalis sat. 5:

Pulsandum vertice raso,
Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati.

Palladius in Lausiaca, cap. de Philoromo, ὃν ξυρισθῆναι ἐκέλευσεν, καὶ ὑπὸ παιδαρίων ἰκονώτατα κοσσισθῆναι, id est, e quem radi jussit, et validissime a pueris verberari colaphis. »

f Omniumque sputamentis. Olim ignominie genus faciem sputamentis conspurcare: Gregorius Turonensis, lib. iii Hist., cap. 36: « Tunc cedentes eum pugnis, sputisque perungentes, vinctis post tergum manibus, ad columnam lapidibus obruerunt. » Cedrenus ad annum 25 Constantini Caballini, ἰθὺμ-βροσεν ἐν τῷ Ἰπποδρόμῳ ἰμπτυόμενον καὶ συρόμενον, id est, e traduxit per circum sputis consputum et tractum. » Paulus Diaconus, sive quis alius, lib. PATROL. CIII.

municant, non stent, sed in alia ecclesia secrete i cursum cantent. Expleto cursu, egredientes ante fores ecclesie, in qua communicantes cursum expleant, stare præcipiantur. Et egrediente congregatione supra humum prostrati rogent pro se Dominum exorari, ut gravia commissa contritione delectantur cordis, meminentes illud: Cor contritum et humiliatum k Deus non spernit (Ps. l.). Et: In humilitate nostra memor fuit nostri Dominus (Ps. cxxxv). In oratione positus semper pœnitens dicat: Averte faciem tuam a peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele (Ps. l.). Ut ira arguentis judicis, et in proximo vindictam reddentis per piæ mentis affectum hac humili oratione sedetur.

§ VI. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 13).

l Cum suggestum fuerit a præpositis abbati m meritum inobedientis, jam non dicendus est frater, sed n hæreticus legis: jam non dicendus filius Dei, sed operarius dæmonis, qui dissipando sanctorum facta velut quædam scabies est procreata in grege. Convocet eum abbas præsentibus suis præpositis, vel coram congregatione circumstante. Et interrogati xviii Hist.: « Misit omnem inimicum ejus injuriis cumulare et conspuere illum. »

o Panis hordeacei. Fuit olim panis hordeaceus pœnitentium cibus. S. Gregorius Turonensis, lib. ix Hist., cap. 21: « Jussit omnem populum in ecclesiam convenire, et rogationes summa cum devotione celebrari, et nihil aliud in esu vescendi nisi panem hordeaceum cum aqua munda assumi. »

p In corticula. Corticula hic sumitur pro cellula. Notandus mos antiquus retrudendi monachos excommunicatos, seu sanctimoniales, in cellulis separatis, ut videre est apud alterum Fructuosum cap. 4 Regulæ: « Cum excommunicatur aliquis pro culpa, mittatur solitarius in cellam obscuram. » In concilio Tarraconensi i can. 1: « Si vero religiosus, vel monachus, in cella monasterii inclusus, pœnitentiæ lamentis incumbat. » Apud S. Gregorium Turonensem lib. ix Hist. 4: « Petit, ut se in cellulam secretam recluderet, dicens: Quia multum peccavi in dominam meam Radegundem. » In Regula Teridii cap. 25: « Qui pro aliqua culpa excommunicatus fuerit, in una cella recludatur. » In Regula cujusdam Patris cap. 19: « Excommunicatus vero frater, qui culpis gravioribus existentibus aut cellula recluditur, » etc. Hoc autem S. Fructuosi capite duplex notanda est reclusio delinquentium, una carceris, altera cellæ.

q Contentus. Ita in Regula ms. et apud Canisium. In libello cxiv Sententiarum: Intentus. Lege ergo: Operi manuum et orationi continuæ sit intentus. Quemadmodum est apud Burchardum, apud quem tamen τὸ continuæ deest.

r Cursum. Id est, opus Dei, officium divinum, de quo vocabulo infra.

s Deus non spernit. Ita in Psalterio Romano et in Regula Magistri cap. 4. Apud S. Cyprianum epist. 77 et 81: Deus non despiciet. Tertiam personam servant quidem septuaginta interpretes, sed in futuro: ὁ θεὸς οὐκ ἐξουθενώσει, id est, Deus non despiciet, juxta quos Apollinarius in Metaphrasi:

Ἦτορ ἀναξ χθαμαλὸν καὶ μαιδίων οὐκ ὀνόσαίτο. id est, e cor rex humiliatum et lene non despiciet. » In vulgata interpretatione juxta textum Hebraicum: Deus, non despiciet.

t Cum suggestum, etc. Habes in Regula ms. Magistri cod. Corb. eodem cap.

u Meritum. Id est, demeritum.

v Hæreticus dicendus est. Quia pertinax in malitia proposito, ut hæreticus in suæ opinionis et iudicii tenacitate.

ab abbate præpositi ejus, quid peccaverit, vel quoties monitus de ipso vitio non emendaverit, respondeant qui eum accusant. Quo audito vitio talem abbatibus contra se audiat vocem. O misera anima, quod responsum datura es Deo, quem per inobedientiam quotidie irritas, cum accesseris adorare eum? quare sub dominio Dei servis potius mammonæ? quid mentiris Christo, alter Judas? Ille Judas iniquitatis portio justitiam vendidit, tu Christianum nomen laceras malefactis? Ille Judas per pacem falsam Domino scandalum generavit, tu sub nomine sancti servitii Deo magis rebellis existis? Ille Judas falsus Magistrum tradidit discipulus, tu sub nomine sancto magis diabolum factis sequeris Christianus? Astare enim tibi habet in judicio nostra monitio, vel tuus spiritus, cui cum carne, a propria voluntate repugnas [b Deo] ante tribunal tremendi Judicis, dicens: *Domine, noluit intelligere ut bene ageret* (Psal. xxxv). Iniquitatem meditatus est, astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odivit, sed magis c gloriatu in ea, potens fuit in iniquitate. Cum hæc accusatus fueris in judicio post nostram simul et tremendi Judicis vocem dicentis tibi: Tu es qui odisti disciplinam, et projecisti sermones meos d post te (Psal. xlix). Si videbas furem, simul currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat delum. Sedens adversus fratrem tuum detrahebas, et ponebas scandalum. Tota die in justitiam cogitavit lingua tua, sicut novacula acuta fecisti dolum. *Dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem magis quam loqui æquitatem* (Psal. li). *Dilexisti omnia verba præcipationis e in lingua dolosa. Hæc fecisti, et tacui, et f existimasti iniquitatem, quod eram tibi similis, arguam te et g statuam illam contra faciem tuam* (Psal. xlix), ut destruat te Deus in finem; evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terra viventium. Tunc etiam et omnes

A justis de sua gloria in judicio videbunt te, cum ab eis fueris sequestratus ad sinistram inter hædos, et super te ridebunt dicentes: Ecce homo qui non posuit Deum adiutorium suum, sed prævaluit in vanitate sua, et non fuit timor Dei ante oculos ejus: quoniam dolose egit in conspectu ejus. Et dixit insipiens in corde suo, Non requiret Deus; avertit faciem suam, ne videat in finem, et ignoravit, quia inimici, qui mentiuntur Domino, h erit tempus eorum in pœnam æternam (Psal. lxxx). Quid ad hæc dicturus es Deo? quas afferre ei habes, miser, excusationes in peccatis? cum te primum impugnaverint mala, et gehenna exspectaverit, ut incendat. Post hanc increpationis vocem ante congregationem i abbatibus i statim erigi jubeatur ab oratorio, B communi mensa [et] extraneus deputetur; et cum inimicis Dei designatus non debet ex illa hora jam fratribus esse amicus. Ideoque ab hac excommunicationis hora soli posito et sequestrato ei aliqua laboris opera propter otiositatem a præposito suo consignetur: in quo labore nullo fratrum jungatur solatio, nullius eloquio soletur, tacito omnium pertranseatur aspectu: petenti benedictionem nullus respondeat, Deus: quidquid ei porrigitur, a nullo signetur: quidquid vero ultra opus assignatum peculiariter, vel ultra effecerit, dispergatur, vel dissipetur. Sit ubique solus, et ei sola culpa solatium. Quod si forte propter levitatem culpæ non ei vulerit abbas duplicare jejunia, si fratres sexta reficiunt, ille ad nonam horam de uno pulmento; et panis cibarii sibi fragmentum et aqua a præposito suo pro misericordia porrigatur. Si inculpabiles fratres nona hora reficiunt, illius supradicta refectio protrahatur in vesperam, ut sentiat quid ei malorum culpa intulit, quid per negligentiam bonorum amisit.

§ VII. — *Item ejusdem* (cap. 14).

k Cum hora divini officii exercetur, id est, l cum

a *Propria voluntate.* Lege: *Per propriam voluntatem*, ut est in Regula ms.

b *Deo.* Hæc vox redundat, nec est in Regula ms.

c *Gloriatu.* Lege, *gloriatu es*, ut in Regula ms.

d *Post te.* Ita in Psalterio Romano.

e *In lingua dolosa.* Ita in Psalterio Romano.

f *Existimasti iniquitatem.* Ita in Psalterio Romano, ad verbum ex Septuaginta: ὑπέλαβες τὴν ἀνομίαν. Quod idem sonat, pro, existimasti inique, ut habetur in Vulgata versione. Juxta quod Apollinarius in Metaphrasi dixit,

Ὅτις ἀθίμω....

id est, existimasti inique. Nam ἀθίμωτα, poetice pro ἀθίμωτος. In Hebræo tantum habetur, existimasti me futurum similem tui.

g *Statuam illam contra faciem tuam.* Ita in Regula ms. cod. Corbeiensis, et in Psalterio Romano. Sed puto legendum, *statuam illa*, ut in commentario D. Hieronymi: *Et statuam illa contra faciem tuam*: ut sic confusus damneris in morte perpetua, hoc est, per illa mandata, quæ non te custodisti, vel tua peccata, vel aliorum, quæ post te reliquisti. Huic lectioni favent septuaginta interpretes: παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἀμαρτίας σου, id est, statuam contra faciem tuam peccata tua. Quos sequitur Apollinarius in Metaphrasi.

h *Δημιλακίας στήσω σε ἑκατόν αἰὲν ἡλέγων*, id est, c peccata tua statuam contra te semper arguens. Nec potest referri ad τὸ iniquitatem, quia hoc vocabulum sumitur hic adverbialiter.

i *Erit tempus eorum in pœnam æternam.* In Psalterio Rom. et in commentario S. Hieronymi: *Erit tempus eorum in æternum.* In versione vulgata: *Erit tempus eorum in sæcula.* Sed Magister secutus est potius sensum quam verba: quia iniqui æterno supplicio plectendi sunt. Unde Cassiodorus hunc versiculum exponens scribit: c *Addit: in æternum erit tempus eorum: scilicet punitionis; quando illis dicetur, Ite in ignem æternum.* j

k *Abbatis.* Hæc vox transposita est. Et legendum: c *Post hanc increpantis abbatibus vocem ante congregationem statim,* etc.

l *Statim erigi jubeatur*, etc. Lege et distingue hoc modo: c *Statim erigi jubeatur.* Ab oratorio et communi mensa extraneus judicetur. j

k *Cum hora*, etc. Hæc reperire est in Regula ms. Magist. cod. Corb. eodem, cap. 14, cujus titulus est quomodo excommunicatus debet pœnitere?

l *Cum expleto psalmo ab omnibus orationi incumbitur.* Quia olim singulis psalmis breves orationes submissa voce interserebantur, de quibus supra.

expleto psalmo ab omnibus orationi incumbitur, tunc excommunicationis reus prostratus ante limen oratorii hæc cum lacrymis clamet : Peccavi, et peccatum meum ego agnosco : erravi, emendare polliceor ; jam de cætero non peccabo. Rogate pro me, sanctæ congregationes, a quibus quondam per meam negligentiam et diaboli suasionem separari merui. Rogate pro me, mei quondam præpositi. Ignosce mihi, pastor bone et pie pastor abbas. Relinque nonaginta novem propter unam. Veni, recollege, et porta humeris tuis me perditam ovem, sicut Dominus noster indicio passionis suæ tibi monstravit : quia non pro justis, sed pro peccatoribus venit, et mortuus est : ut cum ipso per justitiam ejus resurgeremus, qui fueramus per nostra peccata allisi, dicente ipso Domino : *Non veni, nisi propter oves perditas domus Israel* (*Matth. xv*). Et : *Non est opus sanis medicus, sed his qui male habent* (*Matth. ix*). Imitare pium magistrum apostolorum, cujus vices per doctrinam agis in monasterio : quia ipse post prophetas et apostolos posuit vos pastores et disciplinæ doctores : quia per beatum Petrum apostolum demonstravit vobis dicens : Non septies, sed septuagies septies debere peccatum fratri dimitti (*Matth. xviii*). Subleva ergo allisum salutari tuo consilio : Solve intercessione tua apud Dominum, quod in me negligentia obligavit. Quod peccavi agnosco ; quod emendem, credo quia per tuam mentionem invenio. Post hanc vocem cessantibus a psalmis per omnes orationes a reo jacente effusam, cum completum fuerit sanctum oratorii opus, et illo reo adhuc jacente ante limen exeunti abbati omnium fratrum congregatio humilietur ei pro eo ad genua, simul et a præpositi ejus. Quod cum fuerit adimpletum, si tamen propter levitatem culpæ eadem hora voluerit abbas veniæ consentire, statim erigi eum a præpositis suis præcipiat, et reprobata ei culpa, cum ille responderit se de cætero emendare, statim abbas dicat omni congregationi : Venite, fratres, unanimiter cum lacrymis pro hac ove gregis vestri, quæ peccatum suum agnoscens promittit se de cætero emendare, orantes in oratorio reconcillemus eum ante Dominum, quem per inobedientiam irritavit. Et mox ingressus abbas cum fratribus in oratorio, antequam orent tenentes ei manum dextram lævamque foris Præpositi introducant eum in Ecclesia, dicentes ambo hunc versum : *Confitemini Domino*, ^b *quoniam bonum est* (*Ps. cxvii*). Et subsequatur cætera congregatio : *Quoniam in sæculum misericordia ejus* (*Ibid.*). Ut cum præpositi foris poenitenti per hunc versum confessionem ingerunt, intus de oratorio per os respondentium fratrum, mox pius Deus misericordiam repromittat. Ergo

^a *Præpositi ejus*. Nempe decadis seu decanæ cujus est ipse frater excommunicatus. Supra vidimus in singulis decadibus seu decanis ab ipso Magistro constitui duos præpositos, qui alias decani appellantur.

^b *Quoniam bonum est*. Ita Apollinarius in Metaphrasi :

.... ἐπει τὸ δὲ καλὸν ἐύχθη.

A cum eum in oratorium introduxerint Præpositi ejus, prosternant eum pedibus altaris. Statim omnes una cum abbate se orationi pro eo prosternant. Tunc ille pro culpa prostratus cum lacrymis, his vocibus precetur ad dominum dicens : Peccavi Domino, peccavi, et iniquitatem meam ego agnosco, rogo, peto a te, dimitte mihi, ne simul trahas me cum peccatis meis, neque condemnes me in inferioribus terræ, neque in æternum imputes mihi mala : quoniam tu es Deus poenitentæ : et in me ostende bonitatem tuam secundum magnam misericordiam tuam : quia tu dixisti, Domine : *Nolo mortem peccatoris, sed convertatur et vivat* (*Ezech. cap. xxxiii*) ; quia malis nostris ad emendationem, vitam magis largiris quotidie, monstrante nobis Scriptura, quæ de pietate tua ita dicit : *Nunquid irascitur per singulos dies? nisi convertamini* (*Ps. vii*). Et apostolus tuus Paulus ita dicit : *An nescis quia patientia Dei ad poenitentiam te adducit?* (*Rom. ii*). *Gladium ergo suum Dominus vibravit, arcum suum tetendit et paravit illum : et in ipso paravit vasa mortis*. Quæ vasa, Domine, timemus, et ideo festinanter emendare promittimus : et quia dicurus es in judicio peccatori : hæc fecisti et tacui. Quid? semper tacebo? quia statues iniquitatem contra faciem nostram, ut cognoscentes eam in reatibus nostris, juste nos ipsi eam damnemus. Tu enim, Domine, mortificas, et vivificas, tu deducis ad inferos et reducis, tu levas allisos, tu solvis in cælo compositos in terra, tu ad emendandum oculos cordis nostri illuminas tua gratia, vel adjutorio tuo justorum dirigis gressus, dicente Scriptura. ^d *A Domino gressus hominis dirigitur* (*Prov. xx*). Et nisi custodieris nos, et ^e ædificaberis domum, in vanum laborant qui ædificant, et custodiunt eam. Quia velle adjacet nobis, perficere autem tum est. Et, non est volentis, neque currentis, sed miserantis Dei. Sed tamen das fiduciam sperandi de te dicens : *Petite, et accipietis; quærite, et invenietis; pulsate, et aperietur vobis : quia qui petit, accipit; qui quærit, invenit, et pulsanti aperietur* (*Matth. vii*). Et quia dixisti : *Convertimini ad me, et ego convertar ad vos* (*Zach. i*). Et : *cum clamaveris, dicam : Ecce adsum* (*Is. lviii*). Et item quasi pius et misericors in factura tua vocas nos ad gratiam tuam, licet indignos servos tuos dicens : *Venite ad me, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos* (*Matth. xi*). Unde non despicias, Domine, servum tuum, suum agnoscentem peccatum : sicut de pietate tua promittit reatu nostro Propheta dicens : *Cor contritum et humiliatum Deus non spernit* (*Ps. l*). Quia potens es de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ ; quia quod in nobis desperatio impossibile putat, tua

^c *Nisi convertamini*. Ita in Psalterio Romano.

^d *A Domino gressus hominis dirigitur*. *Prov. xx* : *A Domino diriguntur gressus viri*. Et *xvi* : *Sed Domini est dirigere gressus ejus*.

^e *Ædificaberis*. Pro *ædificaveris*; b pro v, ut antea notatum est.

gratia possibile indicat. Post hanc vocem cum lacrymis impletam statim cum manu sua abbas erigat, dicens ei : Vide, frater, jam de cætero, vide, ne pecces, et secundam ^a agas de hac vita pœnitentiam exercere. Quæ cum secundo fuerit acta in hæreticorum incidet sectam. Statim hunc versum quondam reus imponat : ^b *Erravi sicut ovis, quæ perierat*; ^c *recollige servum tuum, Domine* (Ps. cxviii). Respondentibus secum cunctis. Post hunc versum vocatis ejus præpositis, reconsignetur ab abbate eis in manu dicens : Recipite ovem vestram, reintegrate numerum, restituite mensæ : mortuus enim fuerat, et revixit; perierat, et inventus est. Eadem namque die humilitatis reparatæ indicio ^d aquam manibus fratrum intrantibus ad communionem ipse ministret : et cum dat, osculetur primo abbas, deinde singulorum fratrum manus : et petat singulos, cum ministrat ipse, pro se debere orare. Qui et ipse, mox ut ingressus oratorium fuerit, omnes clara voce readmoneat pro se debere orare : et sic exiens cum fratribus consuetam accedat ad mensam.

§ VIII. — Ex REGULA SANCTI CÆSARII (cap. 24):

^e Quamvis non solum cogitari, sed omnino nec credi debeat, quod sancti fratres duris se sermonibus vel conviciis mordeant : tamen si forte, ut se habet humana fragilitas, in tantum nefas aliqui de fratribus ausi fuerint diabolo instigante prorumpere, ut furtum faciant, aut in se invicem convicia mittant, justum est ut legitimam disciplinam accipiant, a quibus regulæ instituta violantur. Necessè

^a Agas. Lege, cogaris, ut in Regula ms.

^b *Erravi sicut ovis, quæ perierat.* Ita in Regula ms., Psalterio Romano et in commentario S. Hieronymi.

^c *Recollige.* In vulgata editione, *quære.* In Psalterio Romano et in Comm. S. Hieronymi, *require.*

^d *Aquam manibus fratrum, etc.* Mos fuit antiquus Christianorum, ut ante sumptionem eucharistice manus lavare, ut videre est in eadem regula Magistri cap. 89 : « Eodem die pro humilitatis indicio aquam manibus fratrum ad communionem intrantibus ipse ministret. » Et cap. 19 : « Ad communionem intrantibus fratribus aquam manibus ipsi ministrent, » nempe Hebdomadarii. S. Anastasius Sinaita sermone de sacra Synaxi, ubi agit de præparatione ad sumptionem eucharistice : *Non enim in Dei Ecclesia et sanctas imagines, venerandasque* ^D *crucis salutare sufficit, unde τῷ ὕδατι ἐκπλύειν τὰς χεῖρας τοῦτο καθαρῶς, id est, « neque aqua manus lavare purificatio est. » S. Dorotheus serm. 9 : « καὶ ὡς εἶδεν αὐτὸν νίπτοντα τὰς χεῖρας, ἵνα εἰσέλθῃ καὶ κοινωνήσῃ, id est, « et ut vidit eum lavantem manus, ut ingrediatur et communicet. » Quæ lauto aliquando in ipsa ecclesia fiebat, aliquando extra.*

^e *Quamvis non solum, etc.* Habetur eodem cap. 24, in Regula excusa S. Cæsarii.

^f *Per Salomonem; qui diligit filium suum.* Hic locus non est Salomonis, sed Jesu Syrach in Ecclesiastico. Sed Patres interdum citantes ex memoria attribuunt Salomoni ea quæ sunt in Ecclesiastico.

^g *In præsentia congregationis.* Aliter constituitur in add. i Capitul. Lud. imp., tit. 24 : « Ut nudi pro qualibet culpa coram fratrum aspectibus non flagellentur. »

^h *Peccantes coram omnibus corrigantur.* In Vulgata

est enim, ut in eis impleatur illud, quod de indisciplinatis filiis ^f per Salomonem dixit Spiritus sanctus : *Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella* (Eccl. iii). Et iterum : *Tu virga eum cædis, animam ejus de inferno liberabis* (Prov. xiiii). Disciplinam tamen ipsam ^g in præsentia congregationis accipiant, secundum illud Apostoli : ^h *Peccantes coram omnibus corrigantur* (1 Tim. v).

§ IX. — *Item ejusdem* (cap. 32)

ⁱ Si quis vero pro quacunque re excommunicatus fuerit, remotus ab omni congregatione, in loco, quo abbas jusserit, ^j cum uno de spiritualibus fratribus resideat. Si autem, ut fieri solet, stimulante diabolo invicem se læserint, invicem sibi veniam petere et relaxare debent ^k propter orationes, quas utique, quanto crebriores, tanto pariores habere debent. Quod si ille, cui venia petitur, indulgere fratri suo noluerit, communionem removeatur et timeat illud, quia si non dimisit, non dimittetur ei. ^l Qui autem nunquam vult petere veniam, aut non ex animo petit, aut a quo petitur, si non dimittit, sine causa in monasterio esse videtur. Proinde vobis a verbis durioribus parcite : quæ si emissæ fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre medicamenta, unde facta sunt vulnera.

§ X. — *Item ejusdem* (cap. 13).

^m Si quis contra Regulæ disciplinam inventus fuerit aliquid ex his quæ interdicta sunt facere, quasi contumax, aut prævaricator mandatorum non levis culpæ reus effectus suspicione ⁿ pravi consilii carere non poterit. Qui nullatenus cum fratribus

versione, peccantes coram omnibus argue. Sed locus citatur ex memoria, non ex codice.

ⁱ *Si vero pro quacunque re, etc.* Hæc videre est in Regula S. Cæsarii cap. 32.

^j *Cum uno de spiritualibus fratribus.* Qui illius curam gerat. S. Fructuosus episcopus cap. 16 : « Sub senioris spiritalis cura, segregata in corticula degens. » S. Aurelianus cap. 35 : « Nulli liceat loqui cum illo qui fuerit excommunicatus, præter illum quem sanctus abbas custodem dederit. »

^k *Propter orationes.* Quæ impuræ sunt cum fratri injuriarum non dimituntur. Et ideo sine fructu, ut docet Tertullianus libro de Oratione : « Quam autem temerarium est aut diem sine oratione transigere, dum cessas fratri satisfacere, aut orationem perseverante iracundia perdere. » Quæ ut fructum consequantur, Deo sine veneno iracundiæ offerendæ sunt, ut docet S. Basilius in Admonitionibus : « In tempore orationis omnem malitiam cordis projice abs te, et remitte, si quid habes adversus proximum tuum. Est denique quoddam genus serpentis, (quod) cum cœperit ire ad bibendum aquam, antequam veniat ad fontem evomit omne venenum. Imitare et tu hunc serpentem, et remitte conservo tuo centum denarios, ut tibi Dominus dimittat millia talenta. »

^l *Qui autem nunquam vult petere veniam, etc.* S. Isidorus, cap. 16 Regulæ : « Qui autem non petit (veniam) aut non ex animo poscit, in collationem deductus juxta excessum injuriæ congruæ subiaceat disciplinæ. »

^m *Si quis, etc.* Hoc caput neque in Regula, neque in recapitulatione S. Cæsarii reperitur. Itaque putò illius titulum esse falsum, et pro illo hunc esse ponendum : *Ex Regula cujusdam Patris, cap. 13.*

ⁿ *Pravi consilii.* Id est, pravæ voluntatis.

orare permittatur: nisi prius pro culpa sua publica A satisfecerit pœnitentia: aut certe, si publicare contempserit, dignam suæ prævaricationis vindictam suscipiat.

§ XI.—EX REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 25).

Turpiloquium amore pudicitiae sit monacho turpe proferre vitando verba luxuriæ quæ, ut mentem excitant, ita corpus inflammant. Ait enim Apostolus: *Deponite a malitiam blasphemiae turpem sermo-*

a *Malitiam blasphemiae.* In versione communi, *malitiam, blasphemiam*, ut in textu Græco: *κακια, βλασφημια*.

b *Damnationis.* Damnatio hoc loco est pœnæ irrogatio.

nem de ore vestro (Col. iii). Interrogo ergo, fratres, quid ille minus facit adulterio, cujus communicat lingua peccato? quid luxuria minus exercuit, qui os castum sermonis corruptione fœdavit? Et ut hanc spurcitiâ cunctis etiam cavere metus b damnationis c imponat, statuimus hujus culpæ reum communionem Dominicam d vel osculum fratrum sex anni mensibus non habere.

c *Imponat.* Id est, cogat.

d *Vel osculum fratrum.* Intelligit osculum pacis, quod datur ante sacram communionem, de quo infra. Particula *vel* hoc loco sumitur copulative.

CAPUT XXXIII.

DE HIS QUI EXCOMMUNICANTUR, QUOMODO SATISFACIANT.

§ I.—EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Qui b pro gravioribus culpis ab oratorio et a

a *Qui pro gravioribus culpis, etc.* Hoc caput vulgo locum quadragesimum quartum obtinet. Citatur in decreto Ivonis p. 14, cap. 73, et in concilio Duziacensi II, cap. 7: « Et alios tres annos secundum capitulum 49 [Lege 44] Regulæ sororibus in oratione communicet, etc.

b *Pro gravioribus culpis.* Ita in cod. mss. S. Ebr., San-Germ. ma., apud Turrecr. et Smarag. S. Dunstanus legit: *Pro gravi culpa*; editio Coloniensis et quædam alix, *Pro graviori culpa*.

c *Percelebratur.* Ita in mss. cod. S. Far., apud Smaragdum et S. Dunstanum. Vulgo, *Celebratur*.

d *Ante fores ecclesiæ prostratus jaceat.* Hic fuit antiquus mos Christianorum, ut pœnitentes pro foribus ecclesiæ in luctu pœnitentiæ jacerent, seu starent pro diverso ecclesiarum usu. Tertullianus lib. de Pudicitia: « Ad Dominum enim remissa, et illi exinde prostrata, hoc ipso magis operabitur veniam, quod eam a solo Deo exorat; quod delicto suo humanam pacem sufficere non credit; quod Ecclesiæ mavult erubescere quam communicare: assistit enim pro foribus ejus: et de notæ suæ exemplo cæteros admonet, et lacrymas fratrum sibi advocat. » S. Gregorius Neocæsariensis, epist. canonica, canone ultimo: *Fletus seu luctus est extra portam oratorii, ἔνθα ἰσθῶτα τῶν ἀμαρτάνοντα χρῆ τῶν εἰσιόντων διαβαῖν πιστῶν*, id est, « ubi oportet stantem peccatorem rogare intrantes fideles. » Erant autem quinque gradus pœnitentium, ut ipse ibi notat. Primus sistentium, qui pro foribus ecclesiæ stabant, seu prostrati erant, ut diximus. Secundus audientium, qui audiebant sacras Scripturas, *ἐνδοθὶ πύλης ἐν νάρθηκι*, inquit idem Gregorius, id est, intra januam in Narthecæ; vulgo *serulam* interpretantur, non ita recte. *Νάθηξ* locus est infimus et profundus, dictus *παρὰ ἄρδην εἶναι τοῦ ναοῦ*, quod sit infra templum, inquit D auctor veteris Etymologici. Tertius prostratorum seu substratorum, *ὑποκίπτοντες* Gregorio Nyseno epist. canonica, et dicebantur *ὑποκίπται*, seu *ὑποκίπται* locis citatis et citandis, id est substerni. Moschopolus in schedis *ὑποκίπται*, *ὑποκάτω πεισῶν*, ἢ *ὑποκαθῆναι*, id est, infra aliquem cadere, vel alicui subijci. Locus eorum erat post ambonem ecclesiæ, id est suggestum, ut scribunt Theodorus Balsamon et Zonaras, quos tamen stetitisse volunt non prosterni. Quartus consistentium, S. Basilio epist. ad Amphiloichium *οὐστάντες*. Li sunt quibus, expleto substrationis tempore, licebat orare cum fidelibus, non tamen eucharistiam sumere; nec exhibent eccle-

B mensa excommunicatur, hora, qua opus Dei in oratorio c percelebratur, d ante fores oratorii prostra-

sia cum catechumenis. Audientes vero et substrati una cum catechumenis egrediebantur, quibus non erat integrum divinis interesse mysteriis, ut scribit S. Gregorius Neocæsariensis canone citato. Quintus eorum quibus post injunctum consistendi spatium eucharistiam sumere concedebatur, qui non tam pœnitentes quam restituti sacramentis Ecclesiæ erant. Pœnitentes aliquando omnes istos gradus ascendebant, ut videre est apud S. Basilium, epist. 2, ad Amphiloichium, can. 56, 57 et seq.: aliquando minime, sed quibusdam duntaxat ascensum veniam merebantur. Nam can. 11 concilii Nicæni fidei desertores nulla ad id necessitate interveniente compulsi, omisso primo gradu, cæteris decursis, veniam consequuntur. Et can. 12, resumentes cingulum, si in gradu audientium dignos fructus pœnitentiæ ostenderunt, ommissa substratione transeunt ad gradum consistentium. Can. 4, catechumeni lapsi tribus annis cum audientibus stare coguntur, quibus evolutis cum catechumenis orare jubentur. Et can. 16 synodi Ancyranæ animalia bruta ineuntes, prætermisissis sistentium et audientium gradibus, in substratorum deinde consistentium gradu statuuntur, et can. 17 cum hiemantibus orare jubentur. Qui quidem canon cum antecedente non pugnat, ut quidam putant. Quod ut clarius sit, notandum est hiemantes seu *χειμαζομένους* esse energumenos seu dæmoniacos, ut recte exponunt Dionysius Exiguus et Fulgentius Ferrandus in Breviario, cap. 149, metaphora ducta ab hieme seu tempestate, nam *χειμῶν* utrumque significat. Etsi hæc interpretatio displiceat Balsamoni, eo quod dæmoniaci non orient. Sed hæc ratio nulla est, cum insint dæmoniacis lucida intervalla, in quibus orare possint. Putat Balsamon hos qui subant cum quadrupedibus collocari a synodo inter audientes, quia can. præcedente nulla sit mentio audientium cum de hujusmodi libidinis portentis agitur. Sed, ut supra diximus, non semper hos omnes gradus percurrebant pœnitentes. Unde synodus ejusmodi substratorum prostrationis annos multiplicat, eo quod non fuerint in gradu audientium. Ac proinde cum præcedens statuit ut ejusmodi homines orient quinque annis, recte sequens decernit cum quibus orare debeant. Nec anxie quærendum est in quo ordine seu gradu pœnitentium erant dæmoniaci. Nam hi de quibus agit canon 17 synodi Ancyranæ, non erant pœnitentes; sed ideo seorsum ab aliis fidelibus in ecclesia stabant, ne eos energumeni suis agitationibus perturbarent; in quorum

tus jaceat, nihil dicens nisi tantum posito in terra **A** stratus, quousque celebritas expleatur; cumque capite **a** stratus pronus omnium de oratorio **b** pedibus exeuntium. Et hoc tandiu faciat, usque dum abbas judicaverit satisfactum esse. Qui dum jussus ab abbate venerit **c** volvat se ipsius pedibus, deinde omnium vestigiis fratrum, **d** ut orent pro ipso: et tunc, si jusserit abbas, recipiatur **e** in choro, **f** vel ordine quo abbas decreverit; ita sane ut psalmum vel lectionem, vel aliud quid, non præsumat in oratorio imponere, nisi iterum abbas jubeat. Et omnibus horis, dum completur opus Dei, projiciat se in terra, in loco quo stat, et sic satisfaciatur, usque dum ei jubeat iterum abbas, ut quiescat jam ab hac satisfactione. Qui vero pro levibus culpis excommunicantur tantum a mensa, satisfaciatur, id est usque ad jussionem abbatis **g** hoc perficiatur, **h** usque dum **B** benedicat, et dicat: Sufficit.

§ II. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 18).

1 Satisfactio delinquentium hæc est. Fratribus in ecclesia constitutis, peracto pœnitentiæ tempore, **i** solvet statim cingulum **k** extra chorum humo pro-

statione erant ineuntes bruta animalia ob flagitii spurcitiem, cum a prostratorum ordine ad consistentium gradum transmeabant. Itaque non assentior iis qui dicunt hiemantes fuisse in ordine audientium cum catechumenis. Nec locus ex cap. 3 Eccl. Hierar., ubi dicitur Ecclesiam permittere energumenis, catechumenis et pœnitentibus, audire sacras Scripturas, illis favet: nam aliud est sacras Scripturas audire, aliud eas audire in loco pœnitentium audientium. Catechumeni quidem a Tertulliano lib. de Pœnitentia dicuntur: *Audientes et auditores*, sed alia ratione quam audientes pœnitentes. Si enim peccassent, transibant ad locum pœnitentium audientium, ut patet ex synodo Nicæna, quæ postquam can. 11 et 12 decretum fecit de fidelibus lapsis, can. 14 hoc statuit de lapsis catechumenis: « De catechumenis et qui lapsi sunt visum est sanctæ et magnæ synodo ὄντι τριῶν ἐτῶν ἀκροαμένους μόνον, id est, ut sint tres annos tantum audientes. » Postea synodus, dispensans eos a prostratione, decernit *μὲτὰ ταῦτα εὐχεσθαι μὲτὰ τῶν καταχομένων*, id est, ut postea orent cum catechumenis. Quod ideo statuit quia catechumeni, qui non aderant tremendis mysteriis, non poterant orare cum consistentibus, qui sacris mysteriis cum cæteris fidelibus intererant, nec discedebant post missam catechumenorum, ut supra ex S. Gregorio Neocæsariensi notatum est. Quare minus recte ex hoc loco colligitur a nonnullis catechumenorum gradum non distingui ab ordine substratorum. Nam substrati non dicebantur orare, sed substerni, cum ex audientibus substrati fiebant, ut clarum est ex canonibus supra citatis. Quod spectat ad prostrationem monachorum pœnitentium, de ea agunt Cassianus, lib. II de nocturnis Officiis, cap. 16; S. Isidorus, cap. 18 Regulæ; S. Fructuosus episcopus, cap. 14; Magister, cap. 13 et 14, et quidam Pater monachorum, cap. 6 Regulæ suæ.

a *Stratus pronus*. Ita in cod. ms. S. German. ma., editione Coloniensi, et apud Smaragdum. Codices SS. Ebrul. et Far. habent tantum, *pronus*; vulgati, *prostratus pronus*.

b *Pedibus exeuntium*. Vulgo additur, *se projiciat*: recte; quæ desunt in mss. SS. Ebr. et Far., ut apud Smaragdum et S. Dunstanum. Apud Ivonem legitur: *Pedibus exeuntium conculcetur*.

c *Volvat*. Ita Smaragdus et Turrecremata. At in vulgatis cum S. Dunstano, Ivone et editione Colo-

niensi, *provolvatur*, rectius.
d *Ut orent pro ipso*. Supple *petens*.
e *In choro*. Apud Smaragdum additur, *psallentium*.
f *Vel ordine*. Tò *vel* sumitur copulative.
g *Hoc perficiatur*. Ita cod. ms. S. Ebrulphi, Smaragdus et editio Coloniensis. In vulgatis cum S. Dunstano: *Hoc semper faciant*. Apud Ivonem et Turrecremata: *Hoc faciant*.
h *Usque dum benedicat*. Ita hunc locum exponit Smaragdus: « Quod autem dicit, *benedicat*, intelligitur: *dimittat tibi Dominus*. »
i *Satisfactio*. Hæc habetur in Regula S. Isidori edita, eod. cap. 18.
j *Solvat statim cingulum*. Notandus mos antiquus, qui fuit ut monachi supplices, cum veniam petebant aut increpabantur, cingulum solverent. S. Pachomius, art. I suæ Regulæ: « Si acciderit ut psallenti tempore vel orandi aut in medio lectionis aliquis loquatur, aut rideat, solvet cingulum, et inclinata cervice, manibus ad inferiora depressis, stabit ante altare, et a principe monasterii increpabitur. » Et art. 78: « Omnibus correpto ita fiet, ut discincti sint qui corripiuntur, et demissis manibus, et humiliato capite emendaturos se promittentes vitia, in quibus arguuntur, veniam deprecantur. » S. Fructuosus episcopus, cap. 14 Regulæ suæ: « Sed omnibus ad orationum studia convenientibus, ille prostratus humo cingulo aperto quoque ablato, poscet veniam negligentiae suæ. » Fructuosus alter, c. 14: « Et cingulum in manibus gestans vel fratrum pedibus cum lacrymis provolvatur. »

niensi, *provolvatur*, rectius.

d *Ut orent pro ipso*. Supple *petens*.

e *In choro*. Apud Smaragdum additur, *psallentium*.

f *Vel ordine*. Tò *vel* sumitur copulative.

g *Hoc perficiatur*. Ita cod. ms. S. Ebrulphi, Smaragdus et editio Coloniensis. In vulgatis cum S. Dunstano: *Hoc semper faciant*. Apud Ivonem et Turrecremata: *Hoc faciant*.

h *Usque dum benedicat*. Ita hunc locum exponit Smaragdus: « Quod autem dicit, *benedicat*, intelligitur: *dimittat tibi Dominus*. »

i *Satisfactio*. Hæc habetur in Regula S. Isidori edita, eod. cap. 18.

j *Solvat statim cingulum*. Notandus mos antiquus, qui fuit ut monachi supplices, cum veniam petebant aut increpabantur, cingulum solverent. S. Pachomius, art. I suæ Regulæ: « Si acciderit ut psallenti tempore vel orandi aut in medio lectionis aliquis loquatur, aut rideat, solvet cingulum, et inclinata cervice, manibus ad inferiora depressis, stabit ante altare, et a principe monasterii increpabitur. » Et art. 78: « Omnibus correpto ita fiet, ut discincti sint qui corripiuntur, et demissis manibus, et humiliato capite emendaturos se promittentes vitia, in quibus arguuntur, veniam deprecantur. » S. Fructuosus episcopus, cap. 14 Regulæ suæ: « Sed omnibus ad orationum studia convenientibus, ille prostratus humo cingulo aperto quoque ablato, poscet veniam negligentiae suæ. » Fructuosus alter, c. 14: « Et cingulum in manibus gestans vel fratrum pedibus cum lacrymis provolvatur. »

k *Extra chorum humo prostratus*. In Regula excusa: « Humique extra chorum prostratus jacebit agens pœnitentiam quoque. »

l *Rursus oret*. Hæc verba desiderantur in Regula excusa.

m *Post hæc*. Desunt etiam in Regula excusa.

n *In minori ætate*, etc. Ex S. P. Benedicto, cap. 15.
o *Cum excommunicato*, etc. Hic locus ita citatur a Burchardo, libr. II, cap. 31, et ab Ivone, p. XIV Decreti, cap. 95: « Cum excommunicato neque orare, neque loqui, nisi ea quæ ad eandem excommunicationem pertinent, neque vesci cuiquam liceat. »

p *Cujus biduana*, etc. In Regula S. Isidori edita: « Si excommunicatio biduana fuerit, excommunicato nihil alimenti tribuendum est. »

humus erit tantum sive ^a storia; amictus autem ^A tegmen rasum, aut forte ^c cilicium. Calciamentum vero ^d spartea, aut quodlibet genus ^e solearum. Excommunicandi autem potestatem habebit Pater monasterii, sive præpositus. Reliqui autem excessus monachorum in ^f collecta abbati vel præposito deferentur, ut is qui deliquisse cognoscitur competenti severitate coerceatur.

§ III. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 14).

^g Cum excommunicatur vel arguitur quisquam pro negligentia sua, exercebit humilitatem quousque percipiat ^h orationem; nec se audebit inter alios commiscere vel cuiquam occulte jungere; sed omnibus ad orationum studia convenientibus, ille prostratus humo, ⁱ cingulo opertorioque ablato, poscet veniam negligentiae suae. Hoc etiam his ^{ab} officio egredientibus exhibebit. Similiter quoque et refectiois tempore ^j coram refectorio astabit ^k vultu deposito et ^l habitu, quousque fratrum compassione solutus veniam percipiat quam deposcit.

§ IV. — EX REGULA MACISTRI (cap. 13).

^m Frater qui levem culpam habuerit, et post pri-

^a *Storia.* Alias *storea*, idem quod *matta*. Smaragdus in hoc caput S. Benedicti: « Aut certe *storea*, id est, *matta* super humum. »

^b *Tegmen rasum.* Idem statuit S. Fructuosus alter, 14: « Indutus tegmine raso, aut cilicio seminudus. » Rasum tegmen est rarioribus filis compactum, denso et crassiori oppositum. Unde *jocus Martialis* lib. II, epigr. 85:

Dona quod æstatis mihi tibi mense Decembei
Si quereris, rasam tu mihi mitte togam.

Alias *ralla*. Nonius Marcellus, cap. 14: « Ralla vestis dicta est a raritate. » Isidorus, lib. XV Orig., cap. 22: « Ralla, quæ vulgo rasilis dicitur. » Græcis neotericis *ῥάσων*, id est rasum, vestis monachorum, sed maxime novitiorum, qui ideo dicti fuere *ῥασοφόροι* et *ῥασοφοροῦντες* apud Theodorum Balsamonein in can. 5 primæ et secundæ synodi Constantinopolitanæ, et *ῥασοφορίων*, id est rasum ferre, apud eundem, in canonem 19; epist. 3 S. Basilii ad Amphilochem: *πάν γὰρ μὴ ἀποκαρῆ τις, ἀλλὰ ῥασοφορήσῃ*, id est, « etsi qui tonsus non fuerit, sed rasum ferat. »

^c *Cilicium.* Suidas *κίλικια τὰ ἐκ τριχῶν συντιθέμενα ὑφάρματα*, id est, telæ ex pilis contextæ. Cassiano cilicina vestis. A Cilicibus populis, apud quos sunt capræ et hirci densissimi pili, ex quo hujusmodi telæ seu textilia conficiuntur, ut docent Varro, l. X de Re rustica, c. 11; Suidas et auctor veteris Etymologici.

^d *Spartea.* Est calceus ex sparto confectus, Hispanis proprius, apud quos calceamenta ex sparto conficiuntur. Plinius, l. IX, cap. 2, de sparto agens: « Hinc calceamenta et pastorum vestis. »

^e *Solearum.* « Soleæ, inquit S. Isidorus lib. XIX Orig., cap. 34, sunt tantum quibus pedum plantæ teguntur, dictæ a solo pedum. » Agellius, lib. XIII, cap. 20: « Sed Castricius profecto scite atque incorrupte locutus est, omnia enim feræ id genus, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cætera prope nuda et teretibus habenis juncta sunt, soleas dixerunt. Hæc apte describunt solearum formam. Glossæ veteres: Soleas, *σανδάλια*. Sed hic sandalia non sumuntur pro comptis et concinnis illis antiquorum sandaliis.

^f *Collecta.* Est, quam supra diximus appellari collationem a S. Isidoro.

^g *Secundam et tertiam monitionem* de uno quocunque non emendaverit, a mensa excommunicetur, non ab oratorio. Quæ excommunicatio tandiu inoffensa permaneat, ^o quandiu a reo majori humilitatis satisfactio, humiliato ad genua capite, se de cætero promiserit emendari. Qui vero frater gravem culpam admiserit, ipse ab utroque excommunicetur, id est, ab oratorio et a mensa. Et non ipse ad indulgentiam majoris perveniat, nisi ante limen oratorii prostratus lacrymabili voce intervallo ^p cessantium a psalmis horarum Deo et omnibus emendatione satisfecerit repromissa: si tamen propter ^q inanitatem ponderis culpæ citius voluerit abbas consentire, quod dictante Domino sequens pagina demonstrabit. Ille vero frater qui excommunicatus a mensa, non ab oratorio fuerit, tandiu antiphonam, aut lectionem non imponat, ^r quandiu de culpa illa emendatione promissa satisfecerit, aut abbatis præsentis, aut præpositi sui ad genua incurvatus: excommunicati vero fratres, si ita superbi exstiterint, ut in superbia cordis perseverantes in tertia die, hora nona satisfacere abbati noluerint, custoditi ^s usque ad necem ^t cædantur; et, si placuerit abbati, de monasterio expellan-

^g *Cum excommunicatur, etc.* Hæc habentur in Regula ms. S. Fructuosi episcopi cod. Crass.

^h *Orationem.* Id est, benedictionem, veniam.

ⁱ *Cingulo.* Sumpsit ex S. Isidoro supra.

^j *Coram refectorio.* Id est, ad januam refectorii.

^k *Vultu deposito.* Id est, cervice inclinata, ut præcipit S. Pachomius art. 1: *Solveat cingulum, et inclinata cervice.*

^l *Habitu.* Supra, *opertorio.*

^m *Frater qui ob levem culpam, etc.* Hæc reperire est in Regula ms. cod. Corb., eod. capite sub finem.

ⁿ *De uno quocunque.* Adde, *vitio*, ut habetur in Regula ms. cod. Corb. et in libello c et XIV Sententiarum de Rectoribus Ecclesiæ.

^o *Quandiu a reo majori.* In libello citato legitur, *ab eo*. In cod. Corb. et libello citato deest *re majori*. Locus corruptus, ita, ut arbitror, castigandus: *Quandiu a reatu humili satisfactione humiliato ad genua capite se de cætero majori promiserit emendare.*

^p *Cessantium a psalmis horarum.* Ita in cod. Corb. Apud Smaragdum, *cessantium in psalmis horarum*. Legendum tamen puto, *orationem*, non *horarum*.

Nam intelligit orationes quæ fiebant in singulorum psalmodum intervallo, ut constat ex capite sequenti ejusdem Regulæ: « Cum hora divini officii in oratorio exercetur, id est, cum expleto psalmo ab omnibus orationi incumbitur, tunc excommunicationis reus prostratus ante limen oratorii hæc cum lacrymis clamet: Peccavi, etc. » Et paulo post: « Post hanc vocem cessantibus a psalmis per omnes orationes a reo jacente effusam, cum completum fuerit sanctum oratorii opus, et reo jacente adhuc ante limen exeunti abbati omnis congregatio humilietur. » Ubi vides hic legi, *orationes*, non *horas*.

^q *Inanitatem.* Id est, *levitatem*, ut habetur cap. 14: « Si tamen propter levitatem culpæ eadem hora voluerit abbas veniæ consentire. »

^r *Quandiu.* Id est, *donec*.

^s *Usque ad necem.* Ita in cod. Corb. et in libro CXIV Sententiarum. Quæ tamen verba non existant apud Smaragdum. Et sane puto esse additiâ, aut saltem dicta hyperbolice.

^t *Cædantur.* In libello citato CXIV Sent. additur *virgis*.

tur, quia ^a talis vita necessarios non habet ^b corporales, vel societas fratrum, quos in anima superba possidet mors. Nam merito ergo tales debent plagis mactati expelli, qui esse cum Christo humilitatis Domino non merentur: sed sint a perpetuis ^c promissis cum auctore suo diabolo separati, qui de cœ-

^a *Talis vita.* Monastica videlicet.

^b *Corporales.* Id est animales, carnales.

A lorum regnis propter suam superbiam projectus est. Ergo ad superiorem excommunicationum, vel satisfactionis sensum, ut cœpimus, prosequamur. Ergo hujus pœnitentiæ modum et satisfactionem Deum et abbatem credimus acceptare.

^c *Promissis.* Liber citatus addit, *Dei.*

CAPUT XXXIV.

DE HIS QUI SINE JUSSIONE ABBATIS JUNGUNTUR EXCOMMUNICATIS.

§ I. — Ex Regula sancti Benedicti.

• Si quis frater præsumpserit sine jussione abbatis fratri excommunicato quolibet modo se jungere ^b aut loqui cum eo, vel ^c mandatum dirigere, ^d similem sortiatur excommunicationis vindictam.

§ II. — Ex Regula sancti Isidori episcopi (cap. 18).

• Ad excommunicatum nulli liceat ingredi citra imperium senioris. ⁱ Cum excommunicato neque orare, neque loqui cuiquam licebit. Cura excommu-

^a *Si quis frater,* etc. Hoc capitulum profertur ab Ivone, parte xiv Decreti, cap. 34.

^b *Aut loqui cum eo.* « Quoniam depravatio bonorum allocutio est malorum, » inquit Haymo Halberstattensis in cap. xv Epist. I ad Cor.

^c *Mandatum dirigere.* Est aliquid per internuntium significare, quod Gallice dicimus, *lui mander quelque chose*, juxta versionem Gallicam Guidonis Juvenalis abbatis S. Sulpitii. Mandatum est nuntium, significatio, legatio. Phædrus lib. 1, fab. 2 :

Fortim igitur dant Mercurio mandata ad Jovem,
Afflictis ut succurrat.

Et lib. iv :

Mandata dant, legati mittuntur, statim
Adeunt.

Cæsarius Arelatensis cap. 23 Regulae: « Ut occulte a quolibet litteras, aut quælibet mandata, aut munuscula accipiat. » Glossæ Græco-Barbaræ: *μαντάτα* [Leg. *μανδάτα*] *ἀπαγγελίας, μινύματα*, nuntia. Eadem Glossæ. *μαντατοφόρος* [Leg. *μανδατοφόρος*], *πρεσβύτερος*, id est, nuntius, legatus. Apud Suidam *μανδάτωρ* *ἴδος ἀξιωματικός*, id est, species dignitatis. Apud eundem *πυθὴν πυθῆνος, μανδάτωρ*, id est, interrogator emissarii ^s, qui mittitur ad interrogandum et sciscitandum.

^d *Similem sortiatur excommunicationis vindictam.* Ita loquitur Callixtus papa, epist. 2, ad episcopos Galliae: « Quia quicumque in his vel aliis prohibitis scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem et ipse simili excommunicationi subiacebit. » Circa hunc locum S. P. Benedicti difficultas est non minima, quia qui excommunicatis communicant minorem tantum incurunt excommunicationem, exceptis quibusdam casibus. Itaque nonnulli per similem excommunicationis vindictam intelligunt minorem excommunicationem, quæ cum in genere excommunicationis conveniat cum majori, ei similis est, ut aiunt, non quidem in specie, sed in genere. Sed hæc explicatio, præterquam quod nimis extorta est, non valet. Nam concilium Aurelianense apud Burchardum lib. II, cap. 5, utitur eodem vocabulo cum ferit anathemate eos qui communicaverint cum excommunicato in operibus ejus malignis, quo in casu docent Summistæ majorem excommunicationem incurri. Ita loquitur concilium: « Et, si quis ei se sociaverit, et communicaverit operibus ejus malignis, noverit se simili percussum anathe-

B nicato nulli penitus vesci licet, nec ipsi quidem qui alimentum victui præbet.

§ III. — Ex Regula sancti Fructuosi episcopi (cap. 14).

^a Cum excommunicato nullus loquatur, neque qualibet eum compassione vel miseratione refoveat, neque ^b ad contradictionem vel superbiam confortare præsumat. ⁱ Quælibet causa ^j in conventu com-

mate. » Et Callixtus papa supra citatus. Itaque dico locum S. Benedicti de majori excommunicatione intelligendum esse juxta veterum morem, qui hæc excommunicationem communicantibus cum excommunicatis infligebant, ut videre est apud Burchardum libro citato, et Ivonem parte xiv, et in multis conciliis, maxime cum olim non esset minor excommunicatio. Sed quia modo multa relaxata sunt a summis pontificibus circa communicationem cum excommunicatis, existimo hanc legem S. Benedicti esse abrogatam, nisi forte quis communicaverit in crimine criminoso, ut loquuntur, et in aliis casibus exceptis a Summistis.

^a *Ad excommunicatum,* etc. Hæc reperire est in Regula S. Isidori excusa eodem capite 18.

ⁱ *Cum excommunicato,* etc. Hic textus habetur causa II, qu. 3, c. 18, hoc modo: « Cum excommunicato neque orare neque loqui (nisi ea quæ ad eandem excommunicationem pertinent) nec vesci liceat. » Apud Burchardum, lib. II, cap. 31: « Cum excommunicato neque orare, neque loqui (nisi ea quæ ad eandem excommunicationem pertinent) neque vesci cuique liceat. » Ubi lege, *cuiquam*, quemadmodum etiam in Decreto Ivonis p. xiv, cap. 95, ubi idem textus habetur. Sed miror cur in his tribus auctoribus habeantur hæc verba, *nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent*, cum non reperiantur in hac Concordia, neque apud Smaragdum, qui etiam hunc textum profert, neque etiam in ipsa Regula S. Isidori excusa. Quod autem citati auctores hæc etiam verba *nec vesci*, addiderint, hoc fit quia voluerunt sequentem textum, *cum excommunicato nulli penitus vesci licet*, etc., cum antecedente contrahendo conjungere.

^b *Cum excommunicato,* etc. Hæc reperiuntur in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracarenensis cod. Crassensis eodem cap. 14; proferunturque a Burchardo lib. 11, cap. 33, et ab Ivone. ⁱ parte Decreti cap. 97, ex dictis Fructuosi episcopi, usque ad illa verba: *Quælibet causa*, etc.

^b *Ad contradictionem.* Ita apud Burchardum et Ivonem locis citatis. In Regula ms. legitur, *contritionem.* Male.

ⁱ *Quælibet causa.* Hæc usque ad finem capituli habentur

^j *In conventu fratrum.* Apud Ivonem, in *conventu omnium fratrum.*

munni fratrum est ventilanda et juste ac subtiliter A perscrutanda : ne forte dolositate et malitia senioris innocens junior opprimatur a ab abbate vel præposito b juxta personarum acceptionem : non liceat judicare, neque aliquem fraudulenter vel injuste damnare, sed, ut dictum est, spiritalium et veridicorum fratrum c hujuscemodi rebus d est retinenda sententia, qui sibi Dei judicium ponentes præ oculis non permittant pessime deprimerè animam innocentis.

§ IV. — EX REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 35).

Nulli liceat loqui cum illo qui fuerit excommunicatus, præter illum quem ei sanctus abbas custodem dederit.

§ V. — EX REGULA CASSIANI (cap. 14).

• Si quis autem pro qualibet culpa fuerit ab oratione suspensus, nullus cum eo orandi habeat licentiam, antequam submissa in terra pœnitentia coram omnibus fratribus supplicanti ei venia ab abbate tribuatur. Nam qui se orationi vel confabulationi ejus, antequam f a Priore recipiatur, inconsiderata pietate sociare præsumperit, similis damnationis reus efficitur, g tradens semetipsum voluntarie fuerat deputatus. Et in hoc gravius peccat, qui se ipsi conjungit, quia solatium ei tribuens cor ejus amplius facit indurari, et non permittit pro hoc quod ab oratione fuerat segregatus, de satisfactione sua et venia cogitare, majorem superbix fomitem et contumaciam delinquentis nutrit in pejus.

habentur in decreto Ivonis, p. vi, cap. 399. Laudanda sane institutio, ne ab abbate vel præposito inferiores opprimantur, et a senioribus juniores; cui non absimilis est hæc S. Pachonii sanctio articulis 92, 94 et 112, qui vult præpositos et majores a fratribus boni testimonii judicari, ne forte illi potentia sua opprimant innocentes.

a Ab abbate vel præposito. Hæc vocabula desiderantur in Decreto Ivonis.

b Juxta personarum acceptionem. Hic locus corruptus est. Apud Ivonem legitur. *Rectori juxta personarum acceptionem*, etc. Recte. Itaque hic locus hoc modo est restituendus: *Ne forte dolositate et malitia senioris innocens junior opprimatur ab abbate vel præposito. Rectori juxta personarum acceptionem non liceat judicare.*

c Hujuscemodi rebus. Lege, in hujuscemodi rebus.

d Est retinenda sententia. Apud Ivonem corrupte legitur: *Et alia tradenda et retinenda sententia.* In D

§ VI. — EX REGULA TARNATENSIS (cap. 5).

Cum eo qui pro admissa culpa ab orationis vel mensæ consortio removetur, præter eum qui ejecti fratris amaritudinem doctrinæ et charitatis possit admixtione dulcare, nullus audeat conferre sermonem.

§ VII. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 13).

b Si quis vero frater aut palam aut absconse cum eo fuerit allocutus aut junctus, communem statim cum eo excommunicationis contrahat pœnam et ab omnibus reus sit, atque in alio laboris ipse opere sequestretur a præposito suo : et sit ipse tam ab illo reo quam ab omnibus sequestratus et solus, et mox ab omnium et ipse alienus eloquio. Nam non ad veniam i majoris et ipse pertineat, nisi pœnitentiæ similis satisfactio ab eis æqualiter fuerit operata : illius, propter quod exstitit inobediens in vitio et peccato; istius, quod mercedem consolationis tribuerit malorum artifici.

§ VIII. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 19).

Excommunicatus vero frater qui culpis gravioribus existentibus aut cellæ suæ recluditur, aut a consortio congregationis separatur, a nullo penitus aut eloquii, aut visitationis munus fruatur, nisi tantummodo cui præceptum ab abbate fuerit. Si quis transgressus hanc Regulam fuerit, regulari pœnitentiæ subiacebit.

C Regula ms. legitur reddenda. Male.

e Si quis autem, etc. Exstat apud Cassianum, lib. ii de Orationibus nocturnis, cap. 16.

f A priore. Id est, ab abbate.

g Tradens semetipsum voluntarie. Locus corruptus, ex cod. Vind., Cass. et Smaragdo sic emendandus: *Tradens semetipsum voluntarie Satanæ, cui ille, secundum Apostoli sententiam pro sui reatus emendatione fuerat deputatus.*

h Si quis vero, etc. Hæc habentur in Regula ms. Magistri cod. Corb. eodem cap. 13. Prima pars hujus capituli usque ad illa verba: *Et ab omnibus reus sit*, a Burchardo lib. xi, cap. 32, ex S. Isidoro; et a Gratiano causa 11, qu. 3, cap. 28, ex octava synodo: sed male, nam est hujus Magistri.

i Majoris. Major est abbas, ut sæpe occurrit in his Regulis, qui conc. Carthaginensi iv, cau. 13, dicitur, *major monasterii.*

CAPUT XXXV.

QUALITER DEBEAT ABBAS SOLLICITUS ESSE CIRCA EXCOMMUNICATOS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Omni sollicitudine curam gerat abbas circa delinquentes fratres : quia non est opus sanis medicus,

a Et ideo uti debet omni modo. Id est, uti debet omni ratione et industria artis spiritalis, ut sapiens medicus. In vetusta editione Parisiensi legitur: *Commodo, pro omni modo.*

b Immittere. Apud Smaragdum: *Immittere debet, verbum, debet, repetendo.* Quod, si non repetitur, saltem subaudiendum est.

sed male habentibus (*Matth. ix*). a Et ideo uti debet omni modo ut sapiens medicus : b immittere quasi occultos c consolatores. d Senpectas, id est, seniores

e Consolatores. In mss. S. Germ. et S. Faronis: *Consiliaiores*; sed vulgata lectio præstat. Nam sequitur: *Qui quasi secreta consolentur fratrem fluctuantem.*

d Senpectas. Ita codices mss. Victorini et S. Germ. min. legunt. Ms. S. Ehr., *sepectas*. Codices. Vind. et S. Germ. ma., *Sinpectas*. Smaragdus et editio

sapientes, qui quasi secreta consolentur fratrem fluctuantem, et provocent eum ad humilitatis satisfactionem, et consolentur eum, ne abundantiori tristitia absorbeatur (*I Cor. v*). Magnopere enim debet sollicitudinem gerere abbas, et omni sagacitate et industria curare, ne aliquam de ovibus sibi subjectis perdat. Noverit enim se infirmarum curam suscepisse animarum, non super sanas tyrannidem, et metuat Prophetæ cominationem, per quem dicit Deus :

^a *Quod crassum videbatis, assumebatis; ^b et quod debile erat, projiciebatis* (*Ezech. xxxiv; Luc. xvi*). Et pastoris boni pium imitetur exemplum, qui, relictis nonaginta novem ovibus in montibus, abiit unam ovem, quæ erraverat, quærere : cujus infirmitati intantum compassus est, ut eam sacris humeris suis dignaretur imponere, et sic reportare ad gregem.

§ II. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (*cap. 14*).

^c Cum excommunicatur aliquis pro culpa, mittatur solitarius in cellam obscuram in solo pane et aqua : ut in vespera post cœnam fratrum medium accipiat paximatum, et non ad satietatem aquam : et hoc ab abbate ^d exsufflatum, et ^e non sanctificatum. Absque ullo sedeat solatio, vel [in] colloquio fratrum, nisi quem abbatis vel præpositi cum eo præceperit auctoritas, ut loquatur. ^f Indutus tegmine raso aut

Coloniensis, *senipectas*. Cod. S. Far. S. Dunstanus, Turrecremata, editio Colinaei, vetusta Parisiensis et vulgate : *Senipectas*. Sed quid sit senipecta non video. Smaragdus senipectas putat esse verbum Græcum, cum ait : « *Senipectas* Græcum est nomen, non Latinum, quo secundum ipsius beati Benedicti interpretationem seniores, et sapientes fratres intelliguntur. » Quod quam verum sit, judicet doctus lector. Apud Palladium capite de Serapione lego : Συμπαικτην ἀσκητήν. Δηγοῦντο δὲ οἱ Πατέρες, ὅτι λαβὼν τινα συμπαικτην ἀσκητήν πέπρακιν ἑαυτὸν ἐν τινὶ πόλει μίμοις ἕλλησιν οὖσιν, id est, « narrant vero Patres quod assumens quendam sympætēmonachum, vendidit se in quadam civitate mimis gentilibus. » Ejusmodi ergo Συμπαικτης monachus videtur esse is qui conspirat cum abbate ad ipsum excommunicatum sapienter ludificandum, se ejus amicitie, veluti per cuniculos insinuando, ut eum ad sanam mentem revocet. Itaque cum Smaragdus dicit *senipectas* esse vocabulum Græcum, credibile est eum legisse sympætēctas, vel sinpectas, secundum minus accuratam orthographiam : quam quidem lectionem germanam esse existimo : etsi S. Pater Benedictus interpretetur hoc vocabulum *Seniores sapientes fratres*. Nam potius habuit rationem personæ, quam vocis, quod satis patet, quia hoc nomen quovis modo legatur, non potest hæc tria nomina significare. Dicit autem seniores sapientes, quia ejusmodi sympætēctæ erant senes et sapientes, non quod præcise id significet hoc vocabulum ; quod proprie collusorem significat.

^a *Quod crassum videbatis, assumebatis*. *Ezech. xxxiv*, ubi legitur : *Quod crassum erat, occidebatis*, ut habetur in textu Hebraico et Græco, quibus respondent antiquæ versiones. Itaque subaudiendum hic *puto, τὸ Ad occidendum, aut certe legendum : Assumebatis, id est devorabatis, mactabatis ad devorandum juxta sensum Prophetæ.*

^b *Et quod debile erat, projiciebatis*. In vulgata versione juxta textum Hebraicum et Græcum : *Quod infirmum fuit, non consolidastis*. Sed S. Benedictus usus est antitheto juxta prioris membri lectionem, retinens tamen sensum Prophetæ, non verba : nam qui projicit, non consolidat.

A cilicio seminudus atque discalceatus opus monasterii exerceat excommunicatus. Si biduana vel triduana fuerit excommunicatio ejus, mittat senior, qui eum excommunicavit, unum de majoribus quem probatum habet, qui eum verbis contumeliosus increpet, quod non ob religionis venerit occasionem, nec pro Christi amore, nec gehennæ pavore, sed simplicium fratrum facere disturbance. Si hæc ille patienter tulerit, et de ore ejus nulla iracundia vel murmuratione proruperit, simplicitas mentis et humilitatis apparuerit ; sic increpator absque immutatione verborum, quod in eo præviderit, abbati renuntiet. Abbas vero sollicite et prudenter tractet, ^e utrum veram, imaginariam habeat patientiam, per quam possit se ad fratrum reconciliare charitatem. Secundo ejusdem meriti senem probatum ad exprobandum eum mittat : et quod primitus audivit, non facile credat. Cumque ita tertio fecerit, et pari vitio increpatus fuerit, et in priore promissionis patientia excommunicatus perduraverit, et hoc abbas per tres testes probaverit, post hoc eum ^b ejici debeat, et sic præsentatum per se increpet coram conventu fratrum. Cum ita quarto fuerit tentatus, et in humilitate fuerit probatus, et fortis fuerit ut ferrum inventus, postmodum ecclesiam ingrediatur et ⁱ cingulum in

^c *Cum excommunicatur, etc.* Hæc non exstant in Regula S. Fructuosi episcopi Bracarenensis, sed videntur esse alterius Fructuosi.

^d *Exsufflatum*. Id est maledictum, abominatum, eo quod debeat comedi ab excommunicato et tradito Satanae, et verbum exsufflare, id est detestari, abominari. Beda lib. v hist. Angl. cap. 22 : « Quis, rogo, fidelium non statim cum ipsa magia primo detestetur et exsufflet? » Fuit quippe mos veterum Christianorum, ut id quod immundum et abominabile judicarent, exsufflatione rejicerent, Tertullianus lib. II ad uxorem : « Latebisne tu, cum lectulum tuum, cum corpusculum tuum signas, cum aliquid immundum flatu expuis? » et lib. de Idololatria : « Quo ore Christianus thurarius, si per templa transibit, aras expuget, et exsufflabit, quibus ille prospexerit? » Qui quidem mos ab antiquo baptismi ritu manavit, quo baptizandus ter Satanam exsufflat, ut videre est apud S. Dionysium Areopagitam lib. de Hierarchia ecclesiastica cap. 2, parte II : ἔμυσσσαι μὴ αὐτῷ τρις διακλύεται Σατανᾶ, id est, « Jubetur ter exsufflare Satanam. » Hac etiam utebantur exsufflatione sancti viri dæmonem abigentes tentatorem. Acta S. Pachonii : « Mox signo crucis frontem muniens exsufflavit in eum (dæmonem) moxque fugatus est : » et infra : « Et exsufflans in eum dixit : discede a me, diabole. » Severus Sulpitius dialogo tertio : Memini quodam die ad eum venisse Martinum, qui ubi secretarium ejus ingressus est, vidit post tergum ipsius dæmonem miræ magnitudinis assidentem, quem eminus (ut verbo, quia ita necesse est, parum Latino loquamur) exsufflans, Avitianus se exsufflari existimans, quid me, inquit, sancte, sic aspicias? »

^e *Non sanctificatum*. Id est non benedictum ; vide supra.

^f *Indutus tegmine raso aut cilicio*. S. Isidorus in Regula cap. 18. *Tegmen rasum, aut certe cilicio.*

^g *Utrum veram imaginariam*. *Legit : Utrum veram aut imaginariam, ut in cod. Vind.*

^b *Ejici debeat*. *Legit : Educi jubeat, nempe e cella.*

ⁱ *Cingulum in manibus*. Vide supra hoc capite annotata ad S. Isidorum.

manibus gestans abbatis vel fratrum pedibus cum lacrymis provolvatur, et cum singultu et gemitu genibus huius properando a cunctis veniam accipere mereatur, et ne talia penitendo ultra committat, et post hæc osculatus ab abbate, in suo gradu accipitur.

§ III. — EX LIBRO GREGORII NAZIANZENI.

^b Eum qui de Corintho peccatum, ^c quale nec inter gentes, ad penitentiam Paulus suscepit (*I Cor. v*): et non solum suscepit, verum etiam in eo charitatem confirmavit. Quando quidem emendationem vidit, et causam facti exposuit dicens: Ne forte ampliori tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est, correptionis scilicet nimietate prægravatus.

§ IV. — EX LIBRO SANCTI AUGUSTINI DE PASTORIBUS (*cap. 1*).

Cum præpositi ad hoc sint, ut his qui subjecti sunt, consulat: nec in eo quod præsumt omnino utilitatem suam attendant, sed eorum quibus ministrant. Quisquis tamen præpositus est, ut in eo quod præpositus est, gaudeat, honorem suum querat, et commoda sua sola respiciat, se pascit, non oves. Ad hos sermo dirigitur: audite tanquam oves Dei et videte, quemadmodum vos securos fecerit Deus, qualescunque sint qui vobis præsumt, id est qualescunque sumus: Vobis securitatem dedit, qui pascit Israel. Nam si Deus non deserit oves suas, et mali pastores debitas pœnas luent, et oves promissa percipient.

§ V. *Item ejusdem.*

^d Sanæ et crassæ oves perpaucæ sunt, id est, solidæ in cibo veritatis, utentes pascuis bene de munere Dei. Sed mali illi pastores non parcunt talibus. Parum est, quod illas languentes, et infirmas, et errantes, et perditas, non curant, etiam istas fortes et pingues necant, quantum in ipsis est. Et illi vivunt de misericordia Dei, [^e vivunt] tamen quantum ad malos pastores attinet, occidunt. Quomodo, inquis, occidunt? male vivendo, malum exemplum præbendo. Sin frustra dictum est servo Dei eminenti in membris summi pastoris: circa omnes te ipsum bonorum operum præbe exemplum, et forma esto

^a *Osculatus ab abbate.* In signum reconciliationis.

^b *Eum qui in Corintho, etc.* Hæc habentur in oratione 59 ejusdem sancti Patris, quæ inscribitur, Ad sancta lumina. Sed quoniam quæ hic citantur, paulo aliter habentur in textu Græco, quædam altius repetendo profereamus: Si prius notaverit lector S. Gregorium agere in Novitianos, qui penitentiam minime admittebant: ἡ οὐδὲ τὴν ἀπονοίας, οὐδὲ τὸν ἐν Κορίνθῳ παρανομήσαντα; Παῦλος δὲ καὶ ἀγάπην ἐκύρωσεν, id est, ^c vel neque suscipis sanguine suo consummatum, id est martyrem, id enim est etiam tuæ arrogantis, neque eum qui se Corinthi scelere contaminavit? At Paulus circa eum charitatem confirmavit. Cætera vero hic satis rite procedunt.

^c *Quale nec inter gentes.* Hæc non sunt apud sanctum Gregorium, sed ex D. Pauli textu addita.

^d *Sanæ et crassæ, etc.* Hæc habentur eodem libro de Pastoribus cap. 4, hic citata ob illa S. Benedicti: « Noverit enim se infirmarum curam suscepisse animarum, » etc.

^e *Vivunt tamen. Tò vivunt* redundat, nec est in editis S. Augustini.

fidelibus (*ad Tit. 2*). Attendendo enim ovis etiam fortis plerumque præposito suo male viventi, si declinet oculos a regulis Domini, et intendit in hominem, incipit dicere in corde suo: Si præpositus meus sic vivit, ego quid sum, qui non faciam, quod ille facit? ^f occidit ovem fortem. Jam de cæteris quid facit: qui illud, quod non ipse fortificaverat, sed forte aut robustum invenerat, male vivendo interficit? Dico charitati vestræ, iterum dico; etsi oves, etsi fortes sunt in verbo Domini, et tenent illud, quod audierunt a Domino suo: *Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite* (*Matth. xxiii*); tamen qui in conspectu populi male vivit, quantum in illo est, eum, a quo attenditur, occidit. Non sibi ergo blandiatur, quia ille non est mortuus: et ille vivit, et ille homicida est. Quomodo cum lascivus homo intendit ad mulierem ad concupiscendum, ecce illa casta est, et mæchatus est iste? Domini enim vera et aperta sententia est: *Quisquis viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo* (*Matth. v*). Non pervenit ad ejus cubiculum, et in interiori cubiculo suo volutatur. Sic omnis, qui male vivit in conspectu eorum, quibus præpositus est; quantum in ipso est, occidit et fortes. Qui imitatur, moritur: qui non imitatur, vivit. *Et quod crassum est, inquit, interfecistis, et oves meas non pascitis* (*Ezech. xxxiv*). ^g Jam audistis, quid diligant. *Quod infirmatum est, non confortastis: et quod male habuit, non corroborastis: et quod tribulatum est* (id est, quod confractum est) ^h *non colligastis: et quod errabat, non revocastis: et quod periit, non inquisistis: i et quod forte fuit, confregistis, i interfecistis, occidistis.* ^k *Infirmatur ovis, id est, l infirmum corrigit, m ut possit cedere tentationibus: incauto, et imparato supervenerit pastor negligens. Quando credit talis, non illi dicit: Fili, accedens ad servitum Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem* (*Eccl. ii*). Qui enim hoc loquitur, confortat infirmum et ex infirmo facit firmum: ut non ille, cum crediderit, prospera hujus sæculi speret. Si enim

^f *Occidit ovem fortem.* In editis S. Augustini sequitur: *Si fortem, occidit ovem.*

^g *Jam audistis.* Hic incipit caput 35 ejusdem libri in editis: *Quod contribulatum est.*

^h *Non colligastis.* Apud S. Cyprianum epist. 54: *Quod contribulatum est, non consolati estis.*

ⁱ *Et quod forte fuit confregistis.* Apud S. Augustinum legitur: *Confecistis, non: Confregistis, id est, interfecistis, ut ipse explicat. In epist. 54 S. Cypriani legitur: Confecistis labore.*

^j *Interfecistis.* Lege, ut in editis: *Id est, ininterfecistis.*

^k *Infirmatur ovis, id est.* Hæc non exstant in editis.

^l *Infirmum corrigit.* Locus corruptus, lege *Infirmum cor gerit:* in editis S. August. : *Infirmum quippe animam gerit ovis.*

^m *Ut possit cedere tentationibus, etc.* Hæc corrupta sunt, et ita ex editis castiganda: « Quando tentationes sibi futuræ non credit. Pastor negligens, quando sic credit talis infirmus, non illi dicit, » etc.

doctus fuerit sperare prospera sæculi, ^a ipsa prosperitate corrumpitur, supervenientibus adversitatibus sauciatur, aut fortassis exstinguitur. ^b Non ergo cum ædificat super petram, qui sic ædificat, ^c sed super arenam ponit. *Petra autem erat Christus* (II Cor. x). Christi passiones ^d imitandæ, non a Christianis delicæ conquirendæ. Confortatur infirmus, cum ei dicitur: Spera quidem tentationes hujus sæculi, sed ab omnibus te eruet Deus: si ab illo non recesserit cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum venit ille pati, venit ille mori, venit sputis illiniri, venit spinis coronari, venit ^e opprobria vivere, venit postremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te; tu nihil pro illo, sed pro te.

§ VI. — *Item ejusdem.*

^f Quod infirmatum est, inquit, non confortastis. Pastoribus malis dicit, pastoribus falsis, pastoribus sua quærentibus, non quæ Jesu Christi: ^g et commodo lanæ et lactis gaudentibus, oves omnino non curantibus, et quod male habuit non corroborantibus, ^h id est, infirmum, id est, non firmum. ⁱ Nam [cum] dicuntur infirmi etiam ægrotantes. Sed inter infirmum et ægrotum, id est, male habentem hoc mihi videtur interesse. Etenim ista, fratres, quæ distinguere utcumque conamur, forte et nos possumus majore diligentia melius distinguere, et alius peritior, vel lumine cordis plenior. Interim ne fraudemini, quod sentio, loquor. Infirmo ne accidat tentatio, et eum frangat, timendum est. Languens autem jam cupiditate aliqua ægrotat, et cupiditate aliqua impeditur ab intranda via Dei, a subeundo

^a *Ipsa prosperitate corrumpitur.* Metuenda prosperitas, cum sæpe in illa homo sibi non metuat, quia nimio illius splendore, et propria cupiditate obæcatus periculum non videt, quod in sola adversitate positum esse credit. Quod sapienter admodum nos docet S. Augustinus serm. 13, de verbis Domini secundum Matthæum: « Putatis tunc esse ventum contrarium, quando est hujus sæculi adversitas. Quando enim bella, quando tumultus, quando famines, quando pestilentia, quando cuique hominum, etiam singulo evenit privata calamitas, tunc putatur ventus adversus, ibi putatur invocandus Deus. Quando autem temporali felicitate sæculum arridet, quasi non est ventus contrarius. Noli hinc interrogare temporis tranquillitatem; interroga sed tuam cupiditatem: vide, si tranquillus es in te: vide, si non te subvertit ventus interior. Hoc vide, magnæ virtutis est cum felicitate luctari; ne illiciat, ne corrumpat, ne ipsa subvertat felicitas. Magnæ, inquam, virtutis est cum felicitate luctari, magnæ felicitatis est a felicitate non vinci. » His quadrat illud Virgilii x Æn.:

Nescia mens hominum fati, sortisque futuræ,
Et servare modum, rebus sublata secundis.

Et S. Isidori Pelusiote lib. v, epist. 382: « Multi itaque difficiliter existimant a rebus secundis in adversas incidentem celsum servare animum: Ἐγὼ δὲ δυσκολώτατον γινώσκω τὸ ἀπὸ δυσπραγίας εἰς εὐημερίαν ἀναδραμόντα φυλάξαι μέτριον τὸ φρόνημα, id est, « Ego vero difficillimum arbitror eum, qui ab adversis rebus ad secundas redit, moderatum custodire animum. » Et præclare Salomon ait Prov. 1: *Aversio parvulorum interficiet eos, et prosperitas stultorum perdet illos.* Quem locum exponens S. Gregorius papa homil. 12 in Ezechielem sapienter admodum dicit: « Qui enim a Deo avertitur, et prosperatur, tanto

A jugo Christi. Attendite illos homines volentes bene vivere, et minus idoneos mala pati, sicut parati sunt bona facere. Pertinet autem ad Christiani firmitatem non solum operari quæ bona sunt, sed et tolerare quæ mala sunt. Qui autem videntur fervere in operibus bonis, sed imminentes passiones tolerare nolle aut non posse, infirmi sunt. Qui vero cupiditate aliqua mala amatores mundi ab ipsis bonis operibus revocantur, languidi et ægroti jacent: quippe qui ipso languore tanquam sine ullis viribus nihil homi possunt operari.

§ VII. *Item ejusdem.*

^j Non frustra ergo cum jam dixisset superius: *Quod crassum est, interfecistis.* Hic iterum in novissimo posuit: *Et quod forte fuit, confregistis.* Ipsa est enim repetita sententia, nisi quia ex his quæ supra dixit nata est. *Quod errabat, non revocastis: et quod perierat, non quæstistis.* Hoc faciendo, *Quod forte est, interfecistis.* ^k Proinde audi quid sequatur de ista negligentia malorum, imo falsorum pastorum: *Et dispersæ sunt oves meæ, et factæ sunt in comesturam omnibus bestiis agri.* Furantur lupi insidiantes, rapiunt leones frementes, ^l cum oves adhærent pastori, nam præsens est pastor, sed male agentibus non est pastor. Et inhærent pastoribus, ^m [non] pastoribus seipsos, non oves pascentibus. Et lethalis error consequitur. Eunt in bestias deprædantes se, et de illorum morte se satiare cupientes. Tales enim sunt qui gaudent de erroribus alienis; bestię sunt pastæ ⁿ montibus.

^C perditioni sit proximus, quanto a zelo disciplinæ invenitur alienus.

^b *Non ergo cum ædificat.* Tò cum redundat, et legendum: *Non ergo ædificat super petram, qui sic ædificat.* Aut si placet retinere particulam cum, lege, *non ergo cum ædificat super petram ædificat, qui sic ædificat.* In quibusdam editionibus legitur: *eum pro cum.*

^c *Sed super arenam ponit.* Verbum: *Ponit*, non est in editis S. Aug.

^d *Imitandæ.* In editis additur *tò sunt.*

^e *Opprobria vivere.* Vivere, hæc loco ponitur pro bibere, v pro b, Vasconum more; in editis S. Aug. legitur *audire.* Sed puto legendum *bibere.* Illud enim *tò audire* non satis significat. In Concordia Vindocinensi legitur: *Sustinere.*

^f *Quod infirmatum est, etc.* Habetur apud S. Augustinum, ejusdem libri cap. 6.

^g *Et commoda.* Lege: *Ex commodo*, ut in editis.

^h *Id est infirmum, id est non firmum.* Primum, *Id est*, abest ab excusis.

ⁱ *Nam cum.* Tò cum redundat, nec est in editis.

^j *Non frustra ergo, etc.* Hæc usque ad illa verba: *Proinde audi quid sequitur*, exstant apud S. Augustinum ejusdem libri cap. 7.

^k *Proinde audi quid sequitur.* Hæc usque ad finem habentur initio cap. 8.

^l *Cum oves adhærent pastori.* Ita in Concordia codicis Vindocinensis. In excusis legitur, *Cum oves non hærent pastori.* Sed negatio videtur expungenda, cum sequatur: *Nam præsens est pastor: Sed male agentibus non est pastor, et inhærent pastoribus.*

^m *Non pastoribus.* Particula negativa expungenda est, nec est in editis.

ⁿ *Montibus.* In cod. Vind. legitur, *montibus*, recte in editis, *morsibus dispersarum.* Sed *tò dispersarum* exscriptor omisit, quod tamen necessarium est.

CAPUT XXXVI.

DE HIS QUI IN ALIIS QUIBUSLIBET REBUS DELINQUUNT.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Si quis dum in labore quovis in coquina, ^b in cellario, in ministerio, ^c in pistrino, in horto, in arte aliqua dum laborat, vel in quocunque loco, aliquid deliquerit, aut fregerit quippiam, aut perdiderit, vel aliud quid excesserit ^d ubi ubi, ^e non veniens continuo ante abbatem ^f vel congregationem ipse ultro ^g satisfecerit, et proiiderit delictum suum: dum per alium cognitum fuerit, majori subiaceat emendationi. Si animæ vero ^h peccati causa latens fuerit, tantum abbati aut spiritualibus senioribus patefaciat, ⁱ qui sciant curare et sua et aliena vulnera, non detegere et publicare.

^a Si quis, etc. Hoc caput quadragesimum sextum est in Regula S. P. Benedicti. Cujus titulus sic habetur in cod. ms. ma. S. Germ., *De his qui in levibus rebus delinquant*. Sed prior inscriptio prævalet. Non enim hic duntaxat agitur de levibus culpis, sed etiam de lethalibus. Hujus capituli meminit S. Fructuosus apud Henricum Canisium tomo quinto antiquæ Lectionis, proferturque in conc. Duziacensi II, cap. 8.

^b In Cellario. Glossæ veteres: *Cellarium*, ταμσιον, id est cella penaria, repositorium. S. Isidorus, lib. xv Orig., cap. 5. *Cellarium*, quod in eo colligantur ministeria mensarum, vel quæ necessaria victui supersunt. Aliter Servius (*In 1 Æn.*): *Cellarium* est paucorum dierum: unde et in cella dicitur importatum frumentum. *Penu* vero longi temporis. Hoc vocabulum Latinum quidem, sed Græci illud usurparunt, ut S. Basilius, interr. 147 Regularum brevium: *Ὁ περὶ τὸ ἔργον τοῦ κελλαρίου*, id est, qui cellarii curam gerit. Auctor tractatus de pœnis monasticis, qui exstat inter Opera S. Basili, art. 42: *Ἐὶ τις ἀκαίρως ἔρχεται εἰς τὸ ἐφημέριον, ἢ εἰς τὸ κελλάριον*, id est, *Si quis citra tempus opportunum venit in culinam vel cellarium.* Unde κελλάριον, illud omne quod in cellario reconditur, Palladio cap. 117. Hist. Lausiaca.

^c In pistrino. Hæc desunt in cod. ms. Vict. ma.

^d Ubi ubi. Ita vulgo. Apud Keronem, *ubi vel ubi*. Cod. S. Ebr. et Smaragdus legunt, *ubi et ubi*. Hæc autem vox geminata, *ubi ubi*, nihil aliud sonat quam ubicunque, ubivis gentium, quocunque in loco. Plautus in Casina:

Ita quocunque adveniant, ubi ubi sint, duplici damno do-
(miuus multant.

Tertullianus, lib. de Fuga in persecutione: *Ubi ubi fuero, in manu ejus sum.* Anastasius Bibliothecarius in Constantino: *ubi ubi nominatus contingeret pontifex.*

^e Non veniens continuo ante abbatem, etc. Hæc ultronea sui accusato plurimum confert monacho, idque triplici potissimum nomine. Primo, ut delictum statim sequatur emendatio, atque ita semper ab omni peccato, quantum fieri potest, monachi sit expurgata conscientia; secundo ut nulla ei desit humilitatis exercitatio; tertio, ut omnis occasio excusationi, contentioni atque mendacio præcidatur: ut qui se ultro prodere tenetur, forsitan accusatus non se cum proccacitate defendat, sed libens culpam fateatur. *Continuo*, est statim, confestim, protinus, nulla intercedente mora. Sed non puto locum intelligi de minusculis et similibus culparum quisquiliis: hoc enim grave esset fratribus, et molestum abbati.

A § II. — EX REGULA SANCTI CASSIANI (cap. 39).

ⁱ Si quis autem ^k aliquid fregerit aut perdiderit, non aliter negligentiam suam delebit, nisi coram omnibus fratribus tandiu supplicaverit Deo in terra prostratus, donec oratione solvatur abbatibus. Similiter etiam qui ad orationem tardius venerit, et qui seniori suo superflue, aut durius, aut contumeliose responderit; aut si negligentius, aut tardius obsequia injuncta compleverit; si vel leviter murmurerit, aut lectionem operi vel obedientiæ prætulit, similiter etiam qui, completis vigiliis aut quavis aliqua ratione, cum aliquo vel modicum steterit, vel ad punctum temporis alicubi secesserit; si alterius

Porro hujus rei praxis videtur in Vita S. Guidonis abbatis Pomposæ, ubi agitur de quodam ejus discipulo Sergio templi custode, qui cum lampades munderet, excidit una e manibus et fracta est: *Territus ille* (inquit auctor Vitæ) coll. git fragmenta et ante altaris crepidinem condens ea, festinans abiit ad Patrem Guidonem, ut multa ab eo propter damnum illatum ipsi irrogetur. Quod cum factum esset, illico revertit ad altare, et lampadem sanam atque integram invenit.

^f Vel ante congregationem. De hac re ita statuit S. Columbanus in Pœnitentiâ ms.: *Si non contemptu, sed casu aliquo amiserit aut fregerit, non aliter negligentiam suam, quam publica diluat pœnitentia, cunctis in synaxi fratribus congregatis, tandiu prostratus in terra veniam postulabit, donec orationum consummuerit solemnitas, impetraturus eam, cum jussus fuerit abbatibus iudicio de solo surgere.* Antiqua hujus accusationis ratio habetur in memoriali, qualiter in monasterio conversandum sit.

^g Satisfecer. Nempe, humili et publica prostratione.

^h Peccati causa. Causa hoc loco est noxa, offensa.

C S. Gregorius Turonensis, lib. iv Hist., cap. 14: *Multæ enim causæ per eum irrationabiliter gerebantur.* Et lib. vii, cap. 21: *Ideoque si rex mortem fratris desideraret ulcisci, noverit hujus causæ hunc esse signiferum.* S. Hieronymus, in epist. ad Damasum qu. 1, de Cain: *Denique respondit Domino: Major est causa mea quam ut merear absolvi.* S. Cyprianus libro de Lapsis: *Nec hoc ideo dico ut fratrum causas onerem, sed ut magis fratres ad precem satisfactionis instigem.* Accedit ratio, quia non sola peccati causa abbati retagenda est, sed ipsum peccatum. Itaque peccati causa nihil aliud est quam culpæ noxa, ut qui loquitur cap. 25 S. P. Benedictus. Vel certe dici potest *peccati* redundare, sed quia illud in omnibus codicibus, quos viderim, reperitur, id asserere nolim.

ⁱ Qui sciant curare et sua. Hunc locum tangit Helgaldus in Vita Roberti Francorum regis: *Tali quippe mandat monachorum Pater et dux confiteri peccata, qui sciret sua et aliena curare vulnera, non autem detegere et publicare.*

^j Si quis autem, etc. His similia auctor quædam supra cap. 31 citaverat ex lib. de Institutis renuntiantium; sed quæ hic citantur, sumpta sunt ex Regula Cassiani paululum immutata.

^k Aliquid fregerit aut perdiderit. S. Pachomius, art. 70 Regulæ suæ: *Si vas fictile fregerit, vel aliquam utilem rem ad usus monasterii, aget pœnitentiam.* Et art. 75: *Si aliquis aliquid perdiderit, ante altare publice corripietur.*

tenerit manum, si oraverit cum illo qui est ab oratione suspensus; si aliquem parentum vel amicorum sæcularium aut viderit, aut collocutus eis fuerit sine suo seniore; si epistolam cujusque susceperit, aut rescribere sine suo abbate tentaverit. In his omnibus et his similibus pœnitenti et coram omnibus supplicanti venia non denegetur: contemnti vero, et hæc omnia pro nihilo ducenti a spiritalis vindicta omnimodis imponatur.

§ III. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 16).

Negligentiæ culpa, quia per multos casus in multis delinquitur, abbas judicio pensanda est, id est, in refectorio, in coquina; b in dormitorio, vel qualibet utilitate aut fregerit, aut perdidit, aut negligenter dimiserit, omnia secundum suum modulum sunt pensanda, et juxta ætatem, vel teneram, vel senilem, B vel virilem, sunt corrigenda. Quia si in minimis negligentia vitiorum non corrigitur, mens vitata in minoribus culpis, in majora dilabitur delicta. Si frater qui in his casibus fuerit dilapsus, statim abbati vel præposito puram dederit confessionem, et compertum fuerit non suæ voluntatis fuisse quod casu accidit, hoc tantummodo sufficit; ut hoc quod deliquit et perpetravit, si possit fieri, non denegat et emendet cum veniæ satisfactione. Si vero non sua confessione, sed alterius prodicione cognitum fuerit, prout culpæ magnitudo poposcerit, pœnitentiæ subiacebit, quia culpam per puram confessionem non manifestavit. c Si vero et majoribus culpis, quod ad animæ majorem pertineat damnationem, hoc secretius per puram confessionem volens suo manifestet abbati: ne dum tepore animi culpam, detegere ve-

a *Spiritalis vindicta.* Legendum, *corporalis*, non, *spiritalis*, nam Cassianus lib. iv Inst., cap. 16, unde hæc sumpta sunt, leves culpas spiritali animadversione, hoc est, publica confessione, emendari solitas ait, graviores vero et contemptum corporali vindicta.

b *In dormitorio.* Lege, *Si quis in dormitorio.*

c *Si vero et majoribus culpis,* etc. Hæc mendosa quidem, sed ita restituenda ex Smaragdo. *Si vero et majoribus culpis, quod ad animæ majorem pertineat damnationem, aliquam commiserit [frater, secretius per puram confessionem,* etc.

d *Quicumque de fratribus,* etc. Hæc sumpta sunt ex Pœnitentiæ S. Columbanii, ex quo et nonnullis sanctorum Patrum Regulis hic Donatus suam collegit Regulam.

e *Oratione.* Ita in Pœnitentiæ citato. Et paulo post: *Oratione in Ecclesia emendare cogatur.*

f *Post finem cujusque psalmi,* Cum submissa voce oratur a fratribus juxta sanctionem Magistri supra a nobis explicatam, quam hic locus mirandum in modum illustrat.

g *Qui perdidit micas.* Circæ micarum in mensa collectionem valde religiosi olim fuere monachi. Vide Joannem monachum in Vita S. Odonis.

h *Judicetur.* In Pœnit. : *Ei judicetur.*

i *Quod si ex negligentia aut oblivione,* etc. In Pœnitentiæ citato corrupte legitur: *Quod si negligentia aut oblivionem, seu transgressionem securitas.* Sed legendum: *Quod si ex negligentia aut oblivione, aut transgressionis securitate.* Transgressionis securitas est cum quis facile transgreditur, quia de impunitate securus est.

j *Ad duodecimam.* Id est, ad synaxim vespertinam, in qua olim canebantur duodecim psalmi, ut supra

recundat, cum reatu culpæ faciem diaboli interius recundat.

§ IV. — EX REGULA A DONATO COLLECTA (cap. 26).

a *Quicumque de fratribus,* cui sollicitudo coquinandi vel ministrandi commissa est, quantum quid effuderit, o oratione in ecclesia post completum cursum, ita ut fratres pro eo orent, emendare statuitur. Similiter pœniteat, qui humiliationis in synaxi, id est cursu, oblitus fuerit. Hæc est humiliatio in ecclesia f post finem cujusque psalmi. Simili modo g qui perdidit micas, oratione in ecclesia emendari cogatur. Ita tamen hæc parva pœnitentia h judicetur, si parvum quid effuderit. i Quod si ex negligentia vel oblivione seu transgressionem securitatis tam in liquidis, quam in aridis amplius solito perdidit, longa venia in ecclesia, dum duodecim psalmos j ad duodecimam canunt, prostratus nullum membrum movens pœniteat. k Et qui non custodierit ordinem ad sacrificium, sex percussionebus emendetur.

§ V. — EX REGULA TARNATENSIS (cap. 8).

l *Qui cogitationum impugnationes consolationis suæ causa secretius confitetur,* non oportet eum despici, nec aliis publicari, sed quantum in ipso est blanda exhortatione fovendi. Qui aliis secreta meditatione psallentibus inconvenienter fuerit locutus, arguatur. m In quocunque ergo opere aut meditabatur quæ sancta sunt, aut certe silebunt.

§ VI. — DICTA N SANCTI BEDÆ (Comment. in cap. v Epist. D. Jacobi).

Si in peccatis sit, dimittentur ei. Multi propter

notatum est.

k *Et qui non custodierit,* etc. Idem Pœnitentiæ. (qui) *Ordinem sacrificii non custodierit ad offerendum, sex percussionebus.*

l *Qui cogitationum,* etc. Hæc proferuntur ob illa S. Benedicti verba: *Si animæ vero peccati causa,* etc., ut et sequens capitulum.

m *In quocunque ergo opere,* etc. Ex Regula S. Pachomii, art. 35: *Operantibus nihil loquantur sæculare, sed aut meditentur quæ sancta sunt, aut certe silebunt.* Meditari hoc loco est cantare.

n *Sancti Bedæ.* Nota Bedam non hic appellari venerabilem, sed sanctum. Ab Alcuino in epistola ad Virenses monachos et alibi appellatur Magister Beda; a Sangallensi in Vita Caroli Magni, doctissimus; ab Odoranno in Chron., presbyter; a Guilhelmo Malmesburiensi de Gestis regum Angliæ, Florentio Vignoniensi, Henrico Hunctidoniensi, et Rogerio Hovedem dicitur Beda sine adjuncto. Ab Haymone Halberstatensi, Commentariis in cap. iii ad Phil., beatus Beda indigitatur. Ex quibus patet Venerabilis appellationem recentiorem esse quam existimaveritis qui hos in Pauli Epistolæ Commentarios a nobis Haymoni, ab aliis Remigio Antissiodorensi attributos ascribit S. Remigio Rhemensis archiepiscopo. Refutandum locum citatum ex Beda, tum quod ab omnibus prope auctoribus etiam Bedæ æqualibus ipse Beda venerabilis appelletur (quod tamen non probat), tum quod locus citatus ex Commentario in Epist. ad Phil. apud Bedam non exstet: in quo tamen memoria lapsus videtur; nam hic locus, de quo quæstio est: *Beatus Beda locutus in quodam loco de dictis Apostoli, ubi ait: Unusquisquis in suo sensu abundet,* etc., habetur apud Bedam in libr. Quæstionum

peccata in anima facta infirmitate aut morte ple-
cuntur corporis. Unde Apostolus Corinthiis, qui
corpus Domini indigne percipere erant soliti, ait :
*Ideo inter vos multi infirmi, et imbecilles sunt, et dor-
miunt multi (I Cor. xi).* Si ergo infirmi in peccatis
sint, et hæc presbyteris in ecclesia confessi fuerint,
ac perfecto corde ea relinquere atque emendare sa-
tegerint, dimittentur eis. Neque enim sine confes-
sione emendationis peccata queunt dimitti : *Confite-*

qu. 5. Itaque non est ibi legendum : *Beatus Benedi-
ctus*, pro, *Beatus Beda*, ut vult idem auctor, cum
etiam hæc verba in Regula S. Benedicti non exsint.
Præterea, ut fusius probem hos commentarios non
esse S. Remigii Rhemensis episcopi, in iisdem Com-
mentariis in cap. 11 Epist. 11 ad Cor. citatur alter
locus Bedæ, ubi etiam beatus appellatur. In hoc
Bedæ loco describitur quædam imago a Chidonio
Anglorum episcopo Roma allata, in qua represen-
tatur S. Pauli flagellatio. Idem locus habetur apud
Bedam in eodem libr. Quæstionum, qu. 2. Præterea
citatur horum Commentariorum auctor S. Gregorius
papam, qui post mortem S. Remigii floruit, ut videre
est ad c. viii ad Rom. « Quod beatus Gregorius aliis
verbis, sed eodem sensu ita exponit dicens : Habet,
inquit, homo esse cum lapidibus, vivere cum arbo-
ribus, sentire cum animalibus, etc. » quæ verba
habentur apud S. Gregorium papam, hom. 29. Ad
cap. 11 Epist. 1 ad Timotheum : « Salvabitur mulier
per filiorum generationem, id est, per bona opera,
si habuerit charitatem, misericordiam, hospitalita-
tem, cæteraque talia, quæ beatus Gregorius intelligi
vult per filios. « Quæ habentur libr. 11 Moral. in Job.,
1 ad Corinthios citatur Vita S. Cæsarii Arelatensis :
« Sic et in Vita S. Cæsarii Arelatensis episcopi legi-
tur quod Spiritus sanctus ita sermonem ejus dis-
ponebat, ut omnium conscientias verbis suis con-
citeret, quasi sibi eas omnes auditores indicassent,
aut præ manibus haberet scriptas. » Quæ in ejus
Vita scripta a Cypriano, lib. 1, sic habentur : « Habi-
uit peculiare vir sanctus, Deo id in illo agente, ut
dum suas quibusque admonitiones proponeret, sin-
gulis ipsorum vitam omnem ob oculos statueret : ut
qui eum audirent, non solum cordium scrutatorem,
sed etiam suæ quodammodo conscientiæ testem con-
fiterentur. » Quæ quidem Vita nunquam potuit in
notitiam venire S. Remigii episcopi Rhemensis qui
anno 535 non erat amplius inter vivos, ut notum
est ex concilio Arvernensi eodem anno celebrato
P. C. Paulini junioris, hoc est, consule Belissario
juxta Chron. Marri, cui subscribitur Flavius episcopus
Rhemensis successor Romani, qui S. Remigio suc-
cessit : cum S. Cæsarius Arelatensis nono post anno
obierit, nempe post consulatum Basilii anno secundo,
ut clarum est ex epist. Vigilii papæ ad Auxanium S.
Cæsarii successorem data xv Kal. Novembr. iterum
P. C. Basilii V. C. in qua gratulatur ei de ordina-
tione sua, differtque usum pallii quoad certiores fe-
cerit imperatorem. Et ex his patet error eorum
(*Flod. lib. 11, cap. 1*) qui rejiciunt S. Remigii obitum
ad annum 548. Præcipuum contrariæ opinionis
fundamentum est, quia in nonnullis codicibus mss.

A *mini ergo alterutrum peccata vestra, et orate pro invi-
cem, ut salvemini (Jac. v).* In hac autem sententia
illa debet esse discretio, ut quotidiana levique pec-
cata alterutrum cœqualibus confiteamur, eorum-
que quotidiana credamus oratione salvari. Porro
gravioris lepræ immunditiam juxta legem sacerdoti
pandamus, atque ad ejus arbitrium qualiter et
quanto tempore jusserit, purificare curemus.

hæc explanatio in Epistolas Pauli S. Remigio epi-
scopo Rhemensi attribuitur, sed id nos minime mo-
vet, cum error ab ignaro exscriptore ad cæteros
manare potuerit. Quidam ediderunt hoc opus sub
nomine Remigii Antissiodorensis auctoritate Tritte-
mii, ut ipsi existimabant, fulti. Quod tamen falsum
est. Nam cum Trittemius libr. de Scriptoribus eccle-
siasticis illius opera recenset, nullam facit explanati-
onis seu Commentariorum in Pauli Epistolas men-
tionem. Itaque verus hujus explanationis auctor est
Haymo Halberstatensis episcopus, eique hoc opus
attribuit Trittemius libro de Scriptoribus Eccle-
siasticis, cujus hoc ponit initium : *A Corintho civi-
tate metropoli Achaïæ.* Quod habetur in editione
ejusdem Explanationis, quæ prodiit Parisiis anno
Domini 1550 sub nomine ejusdem Haymonis Hal-
berstatensis : et in codice ms. bibl. Corbeiensis hu-
jusmodi Commentarii exstant sub nomine Haymonis.
Nec nos moratur quod hic Haymo, cum fuerit mo-
nachus Benedictinus, citando Regulam S. Benedi-
cti, non appellet eum Patrem : nam ista non ita olim
scrupulose observabantur, ut hodie. Similes objec-
tiones prætermitto, quæ nullius sunt momenti.

« *Ut quotidiana levique peccata alterutrum cœ-
qualibus confiteamur, etc.* Eamdem doctrinam se-
quitur Radulphus Ardens auctor satis antiquus, con-
cione in Litania Majore : « Cui debet fieri confes-
sio? Confessio criminalium debet fieri sacerdoti, qui
solus habet potestatem ligandi atque solvendi : sicut
et lepræ judicium solis sacerdotibus in lege erat
commissum. Confessio vero venialium alterutrum et
cuilibet etiam minori potest fieri : quoniam propter
venialia non separatur homo a Deo, nisi ultra mo-
dum per incuriam excedat, sicut nec per scabiem,
vel impetiginem aliquis in lege separatur a castris.
Fit autem hæc confessio, non quod possit a peccatis
absolvere, sed quia propter propriam humiliationem,
et peccatorum nostrorum accusationem, et fratris
orationem mundamur a peccatis. Unde et non dici-
mus : *Ego dimitto tibi peccata tua*; sed dicimus
orando : *Misereatur tui omnipotens Deus*, etc. Quando
debet fieri confessio hæc? Omni tempore quo nos
peccasse cognoscimus. Sive enim domi, sive in
agro, sive in via peccavero, debeo statim dicere
fratri, qui mecum est : *Peccavi, ora pro me.* Qui si
non aderit, debeo confiteri Deo, dicens : Domine,
peccavi, miserere mei. » Hæc ille juxta usum tempo-
ris, quo vivebat. Sed ut verum fatear, locus ille S.
Jacobi : *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra*,
non est intelligendus de ejus modi confessione veni-
alium; sed hoc loco monet S. Jacobus eos, qui se
mutuo læserint, ut invicem reconcilientur, confi-
tentes se fratrem læsisse, et invicem veniam postulent.

CAPUT XXXVII.

DE HIS QUI SÆPIUS CORREPTI NON EMENDAVERINT.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

« Si quis frater correptus frequenter pro quolibet

« Si quis frater. Hujus capituli meminit S. Fructuosus apud H. Canisium, t. V, Ant. Lect.

culpa, si etiam excommunicatus non emendaverit,
acrior ei accedat b correptio : id est, ut verberum

b *Correptio.* Ita apud Smaragdum. Vulgo : *Correctio.*

vindicta in eum procedat. Quod si ^a nec ita correxerit, aut forte, quod ausit, in superbia elatus etiam defendere voluerit opera sua, tunc abbas faciat quod sapiens medicus. ^b Si exhibuit fomenta, si unguenta exhortationum, si medicamina Scripturarum divinarum, si ad ultimum unctionem excommunicationis, vel plagas virgæ, etiam si viderit nihil suam prævalere industriam: adhibeat etiam, quod majus est, suam et omnium fratrum pro eo orationem, ut Dominus, qui omnia potest, operetur salutem circa infirmum fratrem. Quod si nec isto modo sanatus fuerit, tunc jam ^c utatur abbas ferro abscissionis, ut ait Apostolus: ^d *Auferite malum ex vobis (I Cor. v)*. Et iterum: *Infidelis, si discedit, discedat (I Cor. vii)*. ^e Ne una ovis morbida totum gregem contamine.

§ II. — Ex REGULA MACARII.

^f Qui sæpius corripitur, non se emendaverit, novissimus ^g in ordine stare jubeatur. Qui ^h se nec sic quidem emendaverit, ⁱ extraneus habeatur, sicut dicit Dominus: *Sit vobis sicut ethnicus et publicanus (Matth. xviii)*.

^a *Nec ita correxerit*. Ita in mss. S. Germ. ma. et S. Far., atque etiam apud S. Dunstanum.

^b *Si exhibuit fomenta*, Apud Smaragdum: *Si exhibuit curatum fomenta*. Fomenta medicamenta, inquit Kero.

^c *Utatur abbas ferro abscissionis*. Ita placuit priscis rei monasticæ Patribus, ut, qui nulla arte emendari possunt, e monasterio ejiciantur: ut S. Basilio interr. 44 Regularum Brevium: *Ἐὰν ἐπιμένῃ ἀνασθητῶν, ἀποκαταστήσῃ, ὡς τὸ αἰσθητὸς καὶ διεφθαρμένον μέλος ἀπὸ τοῦ σώματος*, id est, si vero sine sensu permaneat, abscidatur ut putridum et corruptum membrum a corpore: S. Augustino cap. 23 Regule sue; S. Isidoro Pelusiotæ, libr. I, epist. 318, alteri Fructuoso cap. 8: *Et, si se corripere non permiserint, foras projiciantur.* Lerinensibus ex Eusebio Gallicano, Homil. 3 ad monachos: *Illis ipsis qui gravius apud nos delinquant, nullam tristiore, nullam acerbiorum possumus invenire sententiam, quam ut a corpore congregationis abscisi sine pace discedant;* ⁱ sanctissimo P. N. Urbano VIII, nuper de hujus modi incorrigibilium expulsionem bulla edita. Id denique placuit Patribus in hac Concordia citatis, excepto uno S. Isidoro Hispalensi, qui non vult hujusmodi monachos ejici monasterio, ne eis ad perditionem licentia pateat. Imo et abbas potest ejici monasterio juxta sextam synodum, cap. 12.

^d *Auferite malum ex vobis*. In communi versione additur, *ipsis*.

^e *Ne una ovis morbida, etc.* Quod usu venire solet, ut testatur Seneca, libr. de Tranquillitate animi, cap. 7: *Serpunt enim vitia, et in proximum quemque transiliunt, et contactu nocent. Itaque ut in pestilentia cavendum est, ne corruptis jam corporibus et morbo flagrantibus assideamus: quia pericula trahemus; afflatuque ipso laborabimus. Initium morbi est ægris sana miscere.* Et Juvenalis, Sat. 2:

. Dedit hæc contagio labem
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Unius scabie cadit, et porrigne porci,
Uvaeque conspecta livorem ducit ab uva.

Et præclare S. Gregorius papa, homilia 9 in Ezechielem: *Unum est pro quo debet vitari societas malorum; ne, si forte corrigi non valent, ad imitationem sui et alios trahant; et cum ipsi a sua malitia non mutantur, eos qui sibi conjuncti fuerint pervertant. Unde Paulus ait: *Corrumpunt bonos mores colloquia mala*. Et sicut per Salomonem dicitur: *Noli esse amicus homini iracundo, nec ambules cum**

§ III. — Item ejusdem.

Ex qualibet causa qui peccaverit frater, ab oratione suspendatur, et jejuniis dstringatur. Quod si coram omnibus prostratus veniam postulaverit, dimittatur ei. Nam si in sua perseverare voluerit nequitia et superbia, et dicat: *Illic ego durare non possum, sed accipiam ^k casulam meam*, ut eam ubi voluerit Dominus. Qui de fratribus hoc eum dixisse prius audierit, referat præposito et præpositus abbati. Abbas coram omnibus fratribus resideat, et cum exhiberi jubeat, et virgis purgetur, et oratio fiat; et sic ad communionem recipiatur, ut si quis sanè non emendatur doctrina, virgis purgetur. Quod si casu quis frater exire voluerit, nihil penitus accipiat, ^l nisi in notatissimo vestimento, et extra communionem infidelis discedat. Nam quieti et pacifici excelsum diripiunt regnum, et filii computantur Altissimi, et pretiosas splendidasque accipient coronas: filii autem tenebrarum in exteriora ibunt tormenta. *Super quem requiescam? dicit Dominus, nisi ^m super*

viro furioso: ne forte discas semitas ejus, et sumas scandalum animæ tuæ. Et paulo post: *Sic enim verba proximorum audiendo quotidie sumimus in mente, sicut flando atque respirando aerem trahimus corpore; et sicut malus aer assiduo flatu tractus inficit corpus, ita perversa locutio assidue audita infirmantium inficit animum, ut tabescat delectatione pravi operis assidui iniquitate sermonis.*

^f *Qui sæpius*, etc. Hoc caput non exstat in Regms. Serapionis. Paphnutii, Macarii, etc. cod. Flor.

^g *In ordine*. Id est, in officio divino, in opere Dei: nam ordo est officium divinum, cursus, synaxis, opus Dei: horæ canonicæ. Rufinus, cap. 56 de Institutis monachorum: *Et non occurrat adesse ordini psallentium.* S. Hieronymus in epist. ad Demetriadem de virginitate servanda: *Præter psallentium et orationis ordinem, quod tibi hora tertia, etc.* Concilium Narbonense can. 9: *Hoc quoque definitum est, ut in psallendis ordinibus per quemque psalmum gloria dicatur omnipotenti Deo.* S. Gregorius Turonensis de Gloria Confessorum, c. 37: *Qui cum apud alios juxta regulas monasteriorum ordini et lectioni insisteret.*

^h *Non se emendaverit*. Lege: *Et non se*, etc., in codic. Vind.

ⁱ *Extraneus*. Id est, excommunicatus.

^j *Sit vobis*. In versione communi: *Sit tibi*, ut in textu Græco. Sed suo textui accommodat locum Macarius, quasi suis fratribus loqueretur.

^k *Casulam meam*. *Casula* (inquit S. Isidorus libr. xix. Origin. cap. 24), est vestis cucullata, per diminutionem a casa; quod totum hominem tegat. Fuit hæc olim monachorum vestis. Acta S. Fulgentii Ruspensis. *Casulam pretiosam, vel superbi coloris ipse non habuit, nec monachos suos habere voluit.* Fuit etiam servorum indumentum: Procopius libr. ii de bello Vandalico: *Vestem indutus neque imperatoriam, neque alii viro militari omnino convenientem, ἀλλὰ δούλου ἢ ιδιώτη παντάπασιν κρίνον, κασούλεν αὐτὸ τῆ Λατίνων φωνῇ καλοῦσι Ῥωμαῖοι*, id est, *Servo aut vili personæ omnino convenientem, casulam Latina voce dicunt Romani.*

^l *Nisi in notatissimo vestimento*. Id est, sæculari, quo distinguitur transfuga ille a monachis.

^m *Super humilem et quietum*. Ita apud S. Cyprianum ep. 18, et Cassianum coll. 12, cap. 3, ex Septuaginta: *ταπεινὸν καὶ ἤσυχον*, id est, *humilem et quietum*. In vulgata editione: *Ad pauperculum et contritum corde.*

humilem et quietum et trementem sermones meos A (Isai. LXVI).

§ IV. — EX REGULA SANCTI ISIDORI EPISCOPI (cap. 14).

Si aliquis excommunicatus in prima interrogatione querelous vel murmurans apparuerit, et suas sententias superbe vel importune vindicaverit, et hoc senior manifestum esse cognoverit, usque in diem tertium maneat excommunicatus: ita ut nullus cum eo loquatur. Cum tertio vero die ita sciscitatus, et in superbia quam diximus, fuerit deprehensus, quousque ergastulo coarctatus perseveret, donec omnem arrogantiam superbiæ deneget. Quod si in malo perseverans perduraverit et prona voluntate pœnitentiam agere noluerit, et sæpe ac sæpe contumax murmurator patulo contra seniores vel fratres in facie perstiterit, et cum propinquis se vindicare maluerit: in collatione deductus exuatur monasterii vestibus, et induatur, quas olim adduxerat, sæcularibus, et cum confusionis nota a monasterio expellatur: ut cæteri emendentur, dum fortasse solus tali correptione ille delinquens corrigitur.

§ V. — EX REGULA SANCTI BASILII EPISCOPI (cap. 28).

Interrog. ^a Erga eum qui pro peccato non pœnitet, qualiter esse debemus? — *Resp.* Sicut Dominus præcepit dicens: *Sit tibi sicut gentilis et publicanus (Matth. XVIII).* Sicut Apostolus docuit dicens: *Subtrahite vos ab omni fratre b inquiete ambulante et non secundum traditionem, c quam tradidimus vobis (II Thess. III).*

§ VI. — *Item ejusdem (cap. 77).*

Interrog. ^d Quod si contristatur ille, qui ^e excitatur; aut etiam si irascitur, quid dignus est? — *Resp.* Interim excommunicari debet, et non ^f manducare, si forte compunctus agnoscit quantis et qualibus bonis semetipsum insipienter defraudet, et ita conversus recipiat gratiam ejus, qui dixit: *Memor fui Dei, et delectatus sum (Psal. LXXVI).* Quod si permanserit in stultitia non intelligens gratiam, abscondatur tanquam putrefactum membrum a corpore. Scriptum est enim: *Quia expedit ut pereat unum membrum, s et non omne corpus tuum mittatur in gehennam (Matth. v).*

^a *Erga eum qui, etc.* Hæc sunt apud S. Basilium interr. 9 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 24.

^b *Inquiete.* Apud Rufinum, *immoderate.* In textu Græco: ἀτάκτως, id est, inordinate, ut habet versio communis.

^c *Quam tradidimus.* Ita apud Rufinum: aliter in textu Græco: ἢν παρέλαβον παρ' ἡμῶν, id est, ut habet versio communis, *quam acceperunt a nobis.*

^d *Quod si contristatur, etc.* Exstat apud S. Basilium interr. 44 Regul. brev. et apud Rufinum, cap. 43.

^e *Excitatur.* Ad vigiliis.

^f *Non manducare.* Id est, uno aut altero die inediam pati, ut supra vidimus in his Patribus a nostro auctore citatis.

^g *Et non totum corpus tuum.* Ad verbum ex textu Græco Evangelii: καὶ μὴ ὅλον σῶμά σου. Apud Rufinum: *Quam totum corpus tuum, ut in versione communi.*

^h *Si quis habet, etc.* Reperitur apud S. Basilium

PATROL. CIII.

§ VII. — *Item ejusdem (cap. 75).*

Interrog. ^b Si quis habet aliquod vitium, quod corrigere non potest, et frequenter ⁱ notatur, et in pejus proficit, si eum expedit ⁱ intermiti? — *Resp.* Et hoc alibi jam diximus, quia oportet peccantem corripere patienter secundum eum, quem supra ostendimus, modum a Domino positum (*Matth. XVIII*). Quod si non sufficit ei ad emendationem, sicut illi Corinthio, *objurgatio hæc quæ fit a pluribus (II Cor. II)*, sicuti gentilis de reliquo et publicanus haberi debet, qui ejusmodi est (*Matth. v*). Quia ei parcere, quem Dominus condemnavit, ^k velle tuum non est; maxime cum Dominus dicat: *Quia expedit unicuique ut unum oculum, aut unum pedem perdat, et ita intret in regnum, quam, dum parcat uni ex his membris, B totum corpus mittatur in gehennam ignis: ibi erit fletus et stridor dentium (Matth. XVIII).* Sed et Apostolus de ipsis testatur dicens: *Quia modicum fermentum totam massam corrumpit (Gal. III).*

§ VIII. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 16).

^l Qui gravi vitio sæpe excommunicatus neglexerit emendare, tunc ^m damnationi subjaceat, ⁿ quousque vitia inolita deponat: ut quem semel illata animadversio non coercuit, frequens severitas censeat emendandum. Quamvis frequentium gravissimorumque vitiorum voragini sit quisque immersus, ^o non est tamen ^a monasterio projiciendus, sed juxta qualitatem delicti coercendus est: ne forte qui poterat per diurnam pœnitentiam emendari, dum projicitur, ore diaboli devoretur.

C § IX. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 15).

Clamosum in locutione monachum aut iracundum, ridiculosum, subsannatorem sive detractorem esse non decet, etc. ^p

§ X. — EX REGULA ORIENTALI.

Si fuerit aliquis tam durus, tam alienus a timore Domini, ut tot castigationibus, et tot remissionibus non emendet, projiciatur de monasterio, et veluti extraneus habeatur: ne vitio illius alii periclitentur.

§ XI. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 12).

^q In his omnibus supra dictis si quis frater contumax aut superbus, aut murmurans, aut inobediens præpositis suis frequenter exstiterit, et secundum

interr. 57: Regul. brev. et apud Rufinum cap. 84.

ⁱ *Notatur.* Id est, redarguitur, corripitur; vide supra

^j *Intermitti.* Ita apud Rufinum. In textu Græco, ἰπαρίσσει, id est, dimitti. Rectius.

^k *Velle tuum non est.* Ita apud Smaragdum. Non ita recte. Melius apud Rufinum: *Nulli tutum est.* Juxta textum Græcum, ἀσφαλές οὐδέν, quod idem sonat.

^l *Qui gravi vitio, etc.* Hæc habentur in Regula excusa S. Isidori, cap. 16.

^m *Damnationi.* Id est, correptioni. Smaragdus legit, *emendationi.*

ⁿ *Quousque.* In Regula excusa, *quisquam.* Male.

^o *Non est tamen a monasterio projiciendus.* Dissentit ab aliorum Patrum sententia, ut supra monuimus.

^p Vide cap. 31, § 10.

^q Habetur in Reg. ms. eod. eap.

dum divinam præceptionem semel, et secundo vel tertio de quovis vitio monitus et correptus non emendaverit, referatur hoc a præpositis abbati : et qui præest secundum qualitatem vel meritum culpæ perpenderit, et tali eum excommunicatione condemnet, ut sciat qui Deum contemnit quomodo dignus est judicari propter contemptum majori exhibitum, dicente Domino doctoribus nostris : *Qui vos audit, me audit ; qui vos spernit, me spernit.*

§ XII. — Ex REGULA CUJUSDAM.

^a Si quis a senioribus et abbatibus iracundus inventus fuerit, notetur, usquequo corrigatur. ^b Sive ab hoc vitio insanabilis fuerit, ^c ab imperio fratrum detrudendus est : quoniam sive juste, sive injuste, irasci non oportet.

§ XIII. — *Item ejusdem.*

^d Igitur si sæpius correptus emendare noluerit, excommunicatione pro modo culpæ corrigatur. Si nec sic aliquid proficiat increpantis correptio, verberum vindictæ subiacebit. Quod si sic emendare noluerit, sed magis in tumorem superbix elatus opera, vel actus, de quibus corrigitur, defenderit, tunc abbas ^e sententiæ regimine corrigatur : *Quia*

^a *Si quis a senioribus. Lege, si quis ex senioribus, ut patet ex sequentibus.*

^b *Sive. Lege, si vero.*

^c *Ab imperio fratrum. Id est, non debet ultra fratribus præfici ob iracundiam, quæ maximum est in rectore vitium, sive ille sit abbas, sive præpositus, sive decanus. Sed abbas abdicari debet ab episcopo.*

^d *Igitur si sæpius, etc. Hæc fere sumpta sunt ex Regula S. Benedicti.*

^e *Sententiæ. Apud Smaragdum legitur, scientiæ.*

^f *Si lethale vulnus, etc. Recte. Nam, ut præclare monet S. Cyprianus lib. De lapsis, « imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcente contrectat, et in altis recessibus viscerum virus inclusum dum servat, exaggerat. Aperiendum vulnus est, et secundum, et putraminibus amputatis medela fortiore curandum. Vociferetur et clamet licet æger impatiens per dolorem, gratias agat postmodum cum senserit sanitatem. »*

^g *Præter custodibus. Lege, præter quam a custodibus. Intelligit eos seniores qui excommunicatorum curam habebant.*

^h *Castigetur diversis increpationibus. Hæc statuuntur juxta Regulam alterius Fructuosi, cap. 14 : « Mittat senior, qui eum excommunicavit, unum de majoribus, quem probatum habet, qui eum verbis contumeliosis increpet. »*

scriptum est, qui abjicit disciplinam, infelix est (Sap. III). Moderante ergo scientia sanie medendæ cura adhibeatur. ^f Si lethale vulnus per fomenta castigationum et pietatis et lenitatis unguenta sospitati non redditur, saltem incisionibus amputetur. Et si sic sanies desecta tumorem non amiserit, tunc excommunicationis sententiam vel disciplinæ corporalis pœnam incurrat. Et si nec excommunicationis metu, nec flagelli pœna frangatur, augeatur adhuc pietatis fomes : ita ut ab omni congregatione pro eo communis Dominus orationis officio deprecetur, ut qui laqueo diaboli irretitus tenetur, Domini misericordia ac pietate curetur. Quod si nec sic corripi voluerit intra septa monasterii sub pœnitentiæ tenore ab omnibus ^g præter custodibus segregatus taudiu ^h castigetur diversis increpationibus, usque dum ejus humilitas omnibus vera credulitate patefat ⁱ, quia et invitis sæpe salus præstatur. ^j Nam ideo separandus est a congregatione, ut suo vitio non maculet innocentes. Tenera ætas, quæ ^k excommunicata vim nescit, non excommunicatione, sed flagello corrigenda est.

ⁱ *Quia et invitis sæpe salus præstatur. Hoc non ita intelligendum est quasi Deus aliquos invitos convertat juxta errorem Cassiani Coll. 13, cap. 17. Dicitur salus præstari invitis, sed sæpius correptis, juxta vulgarem loquendi modum : nisi id sponte feceris, verberibus te cogam. Qua ratione Deus peccatores sæpe castigat ; et rectores discipulos perversos, ut ad cor redeant.*

^j *Nam idem separandus est a congregatione, ut suo vitio, etc. Vitandum est malorum consortium, quia contagiosum est, ut recte monet sanctus Basilius in Admonitionibus : « Evita viros, quos erga mandata Dei videris negligentes, qui mortui sunt virtutibus, et videntur vivere passionibus, qui lætantur in prosperis voluntatibus et gaudio carent divino. Cum hujusmodi viris nulla tibi commixtio sit, neque velis cum eis sermocinari assidue, nisi valeas solummodo ab erroris eos itinere revocare. Cæterum si non vales, devota ut publicum hostem. Sæpe enim per unam ovem morbidam polluitur totus grex, et modica pars fellis magnam dulcedinem in amaritudinem vertit, et fermentum modicum totam massam corrumpit.*

^k *Excommunicata. Lege, excommunicatæ, id est, excommunicationis, ut congregata, id est, congregatio. Sed de his infra.*

CAPUT XXXVIII.

SI DEBEANT FRATRES EXEUNTES DE MONASTERIO ITERUM RECIPI.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a *Frater, qui proprio vitio egreditur, aut proficitur, de monasterio, si reverti voluerit, spondeat*

^a *Frater qui proprio vitio egreditur, etc. Hujus constitutionis mentionem faciunt S. Bernardus, Petrus Venerabilis, et Petrus Blæsensis in epistolis mox citandis.*

^b *Et sic in ultimo gradu recipiatur. Idem statuit*

^b *prius omnem emendationem vitii, pro quo egressus est : ^b et sic in ultimo gradu recipiatur ; ut ex hoc humilitas ejus comprobetur. Quod si denuo exierit,*

Fructuosus alter cap. 20. Non prima, sed ultima cathedra recipiantur. Quidam monachorum Pater : Sic tamen in extremo loco inter pœnitentes receptus. Sanctus vero Pachomius art. 79, hæc statuit : Non erit in ordine suo absque majoris imperio. »

usque tertio ita recipiatur, ^a jam postea sciens **A**
^b omnem sibi reversionis aditum denegari.

§ II. — Ex PRÆCEPTIS ET INSTITUTIS SANCTI
 PACHOMII.

^c Si quis promiserit ^d observare se Regulas monasterii, et facere cœperit, easque dimiserit : postea autem reversus egerit pœnitentiam, obtendens infirmitatem corpusculi, per quam non possit implere quod dixerat, faciant eum inter languentes commorari : et ^e pasceatur inter otiosos : donec, acta pœnitentia, impleat quod promisit.

III. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 20).

^f Cum aliquis per vitium elapsus fuerit a monasterio, ^g in aliud non recipiatur cœnobium, neque in humanitatis charitatem, neque ^h in pacis osculum : sed continuo vinculis post tergum manibus abbati **B** reducatur proprio. Quod si reversus ad sæculum fuerit, et a propinquis fretus cum eis in superbiam surrexerit, et monasterio minas intulerit, pariter et ipsi cum eo sint a laicorum concilio publice expulsi, et ab omni Christianorum conventu maneant anathematizati. Quod si et ipsi laici suo eum receperint consortio, et pariter cum eo contra monasterium

^a *Jam postea sciens.* Apud Smaragdum, et in vulgaris editionibus, *Jam vero postea sciat.*

^b *Omnem sibi reversionis aditum denegari.* Petrus Venerabilis lib. 1, epist. 18, censet fugitivum monachum toties admittendum in monasterium, quoties pœnitens regreditur, juxta Christi præceptum, quo parcendum est inimico septuagies septies, hoc est, quoties veniam deprecatur. Additque S. Benedictum non dixisse, *denegetur*, sed, *sciat sibi denegari* : et cum nullum sit in hujusmodi verbis præceptum, ei non esse denegandum introitum. In eadem est sententia Ruthardus cum ait non fuisse abbati prohibitum plusquam ter recipere fugitivum monachum, sed tantum fugitivum constrictum fuisse, cum dixit S. Pater Benedictus : *Jam sciat sibi reversionis aditum denegari.* Sed hæc subtiliora sunt. Huic sententiæ adversatur S. Bernardus epist. ad ipsum Petrum venerabilem, Magister c. 64 Regulae suæ, ubi hæc statuit explicans mentem S. Patris nostri Benedicti. « Frater si exierit frequens de monasterio, usque in tertium reversus resuscipiatur, amplius jam non suscipiatur. » Et causam addit : « quia talis apud Deum ejus cognoscitur divini servitii fides, qualis apud homines pedum stabilitas. » Et ita explicat Petrus Blaesensis epist. 88, quam scripsit ad Theoderiensem abbatem nomine Richardi archiepiscopi Cantuariensis : *Quod devote et humiliter misericordiam petit, quod omni satisfactioni secundum regulam sancti Benedicti se offerit, quod judicium a misericordia non excludit. Misericordiam, quam monastici ordinis institutor ad ternarium numerum coarctavit, Evangelicæ mansuetudo gratiæ septuagies septies ampliarit.* Nec id obstat quod fratri erranti sit septuagies septies, hoc est, semper dimittendum. Nam in hac S. Patris Nostri Benedicti lege agitur de totius conventus conservatione, qui ab uno pestilenti facile funestatur, maxime cum ejus levitas post trinam remissionem satis agnoscat, ut dictum est : non vero de private offensæ remissione, de quo locus sacre Scripturæ agit : neque hæc S. Patris Benedicti constitutio cum illo pugnat. Maxime cum possit abbas post trinam remissionem ejecto fratri charitatis officia extra monasterium exhibere. Ne autem ejusmodi monachus ejectus pereat, debet manere sub cura, et regimine episcopi, ut statuitur in concilio

exarserint, in contumeliam cuncti a nostra Ecclesia expellantur, et nullo nobiscum charitatis fœdere copulentur : quousque veritatem cognoscant ; et nobiscum stantes injurias Ecclesiæ vindicantes pari devotione consurgant. Si certe ipsi apostate ab omnibus fuerint expulsi, et huc illucque vagantes diversis locis instabiles atque vacillantes monasterio suo reverti se petierint necessitate compulsi, in conventu majorum deducantur, et ut vasa figuli in fornace probentur, et cum probati fuerint, suo monasterio ⁱ reformentur : et non prima, sed ultima cathedra recipiantur.

§ IV. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 64).

^j Frater si frequenter exierit de monasterio, ^k usque in tertium reversus resuscipiatur : amplius non jam : ^l quia talis apud Deum ejus agnoscitur divini servitii fides, qualis apud homines pedum stabilitas constituit. Et ut quid in monasterio jam opus sit, quem Deus non possidet ? Ideoque post tertiam ^m correptionem juste monasterio sit ut ethicus et publicanus.

§ V. — Ex REGULA CUJUSDAM (cap. 21).

Si illo tempore (quod absit a Christiana religione)

Meldensi, can. 59, in quo tamen astringitur abbas consulere episcopum, aut ejus vicarium, priusquam monachum ejiciat. « Ut monachus de monasterio sine consultu, et præsentia episcopi, aut vicarii ejus ab hoc regulariter deductus non ejiciatur : cujus dispositione et auctoritate de cætero vita et conversatio ejecti, ne perditus perpetuo fiat, si aliquo modo salvari potest, ordinari debet atque decerni. » ⁿ *Si quis promiserit.* Exstat in Regula excusa Sancti Pachonii, art. 9.

^d *Observare se.* ^o se redundat, nec habetur in Regula excusa.

^e *Pasceatur inter otiosos.* Ut rubore suffundatur. ^f *Cum aliquis, etc.* Hæc non exstant in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracarenensis, sed videntur esse alterius Fructuosi : quamvis a Smaragdo appelletur episcopus.

^g *In aliud non recipiatur.* De hac re infra.

^h *Neque ad pacis osculum.* Quod juxta Regulam S. Benedicti datur hospitibus.

ⁱ *Reformentur.* Id est, restituantur. Reformare enim est reddere, restituere. Sidonius, lib. iv epist. 24 : « Ob hoc ipsum publica auctoritas male valentem patremfamilias violentius ad reformandum debitum arctaret. » Conc. Aurel. ii, can. 24 : « Primum adoneatur, qui abstulit, civiliter reformare. » Conc. Turon. ii can. 26 : « Et veritate comperta res Dei servis suis dissimulaverit reformare. » Legis Wisigothorum lib. vii, tit. 3, l. 4 : *Et sic postmodum, qui plagiatus est, domino reformetur* ; et Hb. viii ejusdem legis tit. 3, l. 13, et legis Burgundionum tit. 29, § 1 : *Ita ut, si ea quæ abstulit, non potuerint inveniri, in simplum de suis facultatibus reformentur.* Inde nomen reformatio, id est, restitutio. Conc. Paris. i can. 3 : *Absque præjudicio libertatis regie integra reformatione restituat.*

^j *Frater si exierit.* Hæc habentur in Regula ms. Magistri col. Corb.

^k *Usque in tertium.* In Regula ms. *Usque tertio.*

^l *Quia talis apud Deum, etc.* Notanda ratio, cur desertor post tertiam receptionem non sit ultra admittendus : quia ex tertio lapsu, et fuga facile conjicitur hominis levitas et inconstantia in Dei cultu.

^m *Correptionem.* Il est, ejectionem, genus pro specie. Synecdoche.

frater a septis monasterii discesserit, et foras fugiens postea recordatus pristinae religionis, et aeterni iudicii percussus timore reversus fuerit, prius omnium morum emendationem polliceatur. Postea si probabilis ejus poenitentia agnoscat, tunc demum intra septa monasterii recipiatur. Et si bis aut tertio hoc fecerit, simili pietate foveatur; sic tamen, ut in extremo loco inter poenitentes receptus tandiu examinetur, usque dum probabilis ejus vita invenitur. Si vero post tertiam receptionem fugae culpa maculatus fuerit, sciat omnem reversionis aditum esse postmodum.

§ VI. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 136 d).

Qui absque commonitione fratrum recesserit, ac postea poenitentia venerit, non erit in ordine suo [Al. om. suo] absque majoris imperio.

§ VII. — Ex REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 20).

Vagari per loca monachum sicut non decet, ita non convenit: ne in quorumque vitio captus saeculi delectatione elabetur, ut redeat ad vomitum

^a Si probabilis. Id est, si recta, bona, approbata. Ita aliquando sumitur hoc vocabulum. Conc. Tolet. IV, can. 4: « Probabilis vita atque doctrina exstiterit; » et can. 35: « Presbyteros probabiles et diaconos mittat. » Conc. Valent., can. 4: « Ejusque probabilem voluntatem in effectum transmittat. »

^b Poenitentia. Apud Smaragdum legitur: *Poenitentia*.

^c Sciat sibi aditum esse postmodum. Post verbum: *Sciat*, adde, *denegandum*, ut in cod. Vindocinensi.

^d Art. 79 Regulæ.

^e In quorumque. In cod. Vind. In quorum, lege: C In quocunque.

^f Abire. Lege: *Habere*, ut in cod. Vindocinensi.

^g Sententia. Lege: *Hac sententia*, id est, edicto.

^h Aliqua contrarietate. Lege: *Sine aliqua contrarietate*.

ⁱ Fugitivum vero monachum, etc. Transfugam seu fugitivum monachum, ab abbate requiri, et suo monasterio restitui leges ecclesiasticæ sanxerunt, ut habetur concilii Aurelianensis I, can. 19; Toletani

suum: dum recidua animi voluntate mundi vetus contemptor, novus quidam amator assurgens a via salutis distortus exorbitet. Quapropter id definitivum observandum, ut præter illos, qui pro utilitate monasterii ab abbate huc illucque abire jubentur excursus, nullus egredi monasterium loco alio moraturus absque voluntate abbatis pro qualibet re vel necessitate præsumat: ne ad eum respiciat, quod Apostolus de adolescentioribus viduis scribens dicit: *Simul autem et otiosæ discunt circuire domos, non solum otiosæ, sed etiam verbosæ et curiosæ, loquentes quæ non oportet* (I Tim. v). Et ideo qui prætermissa sententia, aliqua contrarietate discesserit, intantum, ut ejus inveniat esse transgressor, spatio illo temporis, quo monasterio defuit computato, duplici dierum numero jejunet, et condemnatione multetur, cibi modum, vino quotidie abnegato, quem abbas imposuerit, habiturus. Fugitivum vero monachum deserentem disciplinam, et perdentem se, velut contemptorem placuit revocare.

IV, can. 5; synodi Constantinopolitanæ I et II, can. 3. Leges vero imperiales censuerunt hujusmodi refugam, sicubi apprehensus fuerit, ab episcopo, vel a præside provinciae nudatum primo in monasterium retrudi: si denuo fugiat, militia, aut honore quo fungebatur, spoliatum inter officiales præsidis provinciae servire, ut videre est novella S. Justiniani, cap. 7, et ejusdem novella 123, et lib. III Basilicorum. Si autem desertor monachus fuerit servilis conditionis in quacunque provincia reperiebatur, pristino domino iterum servitutus restituebatur, ut statuitur Cod., I. *Servis, de episcopis et clericis*, etc.: « Alioqui si relicta forte vita solitaria (id est monachica) ad aliam quamlibet sese conditionem transulerint, certum est eos ad servitutis jugum, quam professionis cultu evaserant, reversuros. » Idem statuitur novella 5 citata, cap. 4, ubi hæc verba notanda veniunt: « Non enim injuriam patietur tantam ad verum servitium tractus, quantum ipse injuriatus est Dei culturam refugiens. » Vide Photium in Nomocanone, tit. 9, cap. 32, text. 1 et 2, et Theodorum Balsamonem ibidem.

CAPUT XXXIX.

DE PUERIS MINORE ÆTATE, QUALITER CORRIPIANTUR.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

« Omnis ætas vel intellectus proprias debet habere mensuras. Ideoque quoties pueri, vel adole-

scientiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, »

scientiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, »

scientiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, »

scientiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, »

scientiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, »

scientiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, »

scientiores ætate, aut qui minus intelligere possunt, »

§ II. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 17).

In minori ætate non sunt coercendi sententia excommunicationis, sed pro qualitate negligentia congruis emendandi sunt plagis : ut quos ætatis infirmitas a culpa non revocat, flagelli disciplina com-pescat.

§ III. — EX REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 40).

Superbis vero, inobedientibus, et iracundiæ protrahentibus nunquam parcendum : donec corrigantur

§ IV. — Item ejusdem (cap. 41 *).

Pro qualibet culpa, si necesse fuerit flagelli accipere disciplinam, nunquam legitimus excedatur numerus, id est, triginta novem. Et quamlibet juste disciplina teneatur, tamen secundum illud : *Bonitatem et disciplinam* (Psal. cxviii), paternum affectum sanctus abbas circa omnes teneat, secundum Apostolum : *Tanquam si nutrix soveat parvulos suos*

Vita Alcuni : « Non istum verberibus, quia rudis adhuc, acris, etc., castigemus. » Ita legit S. Fructuosus apud Henricum Canisium tom. V, ant. lect. Kero in Alamanica expositione vocum Regulæ S. Benedicti habet : *Caris* ; sed puto litteras fuisse transpositas pro : *Acris*. Smaragdus et S. Dunstanus legunt : *Acribus* ; cod. ms. S. Ebrulphi : *Acrius*.

* Supra cap. 31.

^b *Infantulos*. Habetur in Regula ms. Magistri cod. Corb. eodem capite. Hic autem nittitur efficere Magister eos non esse verberare coercendos, qui annum decimum quintum attigerint : quia in illa ætate imperium mentis est, non corporis : et peccatum imperantis est, non servientis ; ac proinde mens peccans excommunicatione ferienda potius, quam cor-

A (*I Thess. 11*). Et *Omnibus omnia factus sum : ut omnes lucrifacerem* (*I Cor. 1x*).

§ V. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 14)

^b *Infantulos* usque ad 15 annos non excommunicari, sed præcipimus vapulare pro culpis. Post 15 vero annos jam non vapulare, sed excommunicari condecet. Quia jam intelligunt, quomodo pœnitere et emendare debeant de matura ætate quod male committunt. Quia merito corde debet pœnitere, qui peccat, et non pro eo corpus vapulare, ^c quia animi imperio, corporis servitio magis utimur. Ergo, cum anima imperat, et corpus servit, agnoscitur amplior esse culpa imperantis, quam servientis. Ideo propter intellectus emendationis radix cordis de spinis peccatorum excommunicatione ^d debet purgari, quam rami corporis, quibus ab invito a jussione cordis peccatum impositum est, ^e injuste pro aliena culpa alter debet pœnam sentire. Illi vero fratres post 15 annos ætatis vapulent, qui satis gravem ^f aut furti fugacis, aut criminalem aliquam culpam commiserint.

pus verberare.

^c *Quia animi imperio*, etc. Sententia est Salustii in Catilinario circa initium. Meminit S. Hieronymus libr. 11 contra Jovinianum : « Unde et Historicus : animi, inquit, imperio, corporis servitio magis utimur ; alterum nobis cum diis, alterum cum belluis commune est. »

^d *Debet purgari*. Legendum videtur : *Debet potius purgari*.

^e *Injuste pro aliena culpa alter debet pœnam sentire*. Lege : *Injuste enim pro aliena culpa alter non debet pœnam sentire*.

^f *Aut furti fugacis*. Ita in cod. Vind. et in Regula ms. Apud Smaragdum legitur : *Aut fasti fugacis*, sed ex citatis codicibus est castigandus.

CAPUT XL.

DE CELLARARIO MONASTERII, QUALIS SIT.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

* Cellararius monasterii eligatur de congregatione

* *Cellararius*. Ita apud Keronem mox citandura. Vulgo cellerarius, a cella, ut notum est : dicitur et cellarius. Plautus in Milite glorioso :

Dimisit nardini vini amphoram cellarius.

Lampridius in Heliogabalo : « Mittebat parasitis per cellarios salaria annua. » Kero in interpretatione Alamanica vocabulorum Regulæ S. Benedicti : *Cellararius, qui et cellarius* : Cyprianus. lib. 1 Vitæ S. Cæsarii : « Post breve tempus in congregationis cellarium eligitur. » Græce etiam dicitur, κελάριος. Constantinus Themate 6 : κελάριος ὁ φύλαξ ἄρτου, id est, custos panis. Ut in tractatu de Pœnis, qui vulgo S. Basilio tribuitur art. 40 : πλῆν τοῦ κελάριου, id est, excepto Cellario. Glossæ veteres : κελάριος, *penarius*. Et κελάρια, celleraria Hesychio, in voce ταμν. Dicitur et κελάριος, cellarius apud S. Do-rotheum doctrina 11. Accurate autem hic munus et dotes cellerarii describuntur, quia, cum penes enim sit totius monasterii substantia, necesse est disciplinam regularem labefactari, si ejus socordia non recte administretur. Præterea hoc caput exstat in recapitulatione S. Cæsarii mutato genere masculino in femininum, potuitque videre S. Cæsarius Regulam

sapiens, maturis moribus, ^b sobrius, non multum edax, ^c non elatus, ^d non turbulentus, ^e non injuriosus, ^f non tardus, ^g non prodigus, ^h sed timens

S. Benedicti : quia illi æqualis fuit, et in Italia aliquandiu commoratus est.

^b *Sobrius*, etc. Quia, cum omnia quæ ad victum fratrum pertinent, in potestate habeat, pronum illi est servire gulæ illecebris. Sobrius autem hoc loco est non temulentus.

^c *Non elatus*. Ob potestatem.

^d *Non turbulentus*. Quia sic universam congregationem turbaret, et omnia confunderet.

^e *Non injuriosus*. Ms. p. Vict. *Non jurgiosus*. Quæ quidem lectio haud contemnenda : nam multarum rerum administratori non deest jurgiorum occasio.

^f *Non tardus*, ad ea quæ sunt suarum partium obunda, et maxime ad suppeditandum fratribus necessaria. Ac proinde huic ministerio inepti sunt avari et quoque polypode tenaciores.

Ubi si quid poscas, ad ravim poscas prius
Quam quidquam detur.

^g *Non prodigus*. Quia ex ejus prodigalitate totius monasterii ruina manaret.

^h *Sed timens Deum*. Hoc est veluti ante dictorum corollarium, ad quod illa omnia referri debent.

Deum, ^a qui omni congregationi sit sicut pater. ^b Curam gerat de omnibus. ^c Sine jussione abbatis nihil faciat. ^d Quæ jubentur custodiat : ^e fratres non contristet. ^f Si quis ab eo forte aliqua irrationabiliter postulet, non spernendo eum contristet : sed rationabiliter cum humilitate male petenti deneget. ^g Animam suam custodiat, ^h memor semper illud apostolicum : ⁱ Quia qui bene ministraverit, gradum bonum sibi acquirit (I Tim. III). ^j Infirmorum, infantium, hospitem, pauperumque cum omni sollicitudine cu-

^a Qui omni congregationi sit sicut pater. Ut cum charitate cuncta administret, omnes fratres tanquam filios diligat, eisque necessaria affatim submitret.

^b Curam gerat de omnibus. Rebus sibi commissis videlicet. Ita quidam Pater monachorum hoc capite a nostro auctore citatus : « Curam de omnibus sibi commissis rebus habeat. »

^c Sine jussione abbatis nihil faciat. Ne quid plus nimio sibi arroget, et potestatem excedat.

^d Quæ jubentur custodiat. Quia is bene ministrat, qui bene obtemperat.

^e Fratres non contristet. Superbe aut injuriose respondendo, aut eis rationabilia denegando.

^f Si quis autem ab eo forte. S. Dunstanus : Si quis autem frater ab eo forte. Smaragdus : Si quis frater ab eo forte. Hic autem clarum est, qualis in cellario inesse debeat humilitas, qui irrationabilia etiam petentibus respondere cum humilitate teneatur.

^g Animam suam custodiat. A vitiiis et peccatis : quia, quo magis rebus exterioribus attendit eo cautius agere debet : ne anima tot negotiis intricata aliquid intertimenti percipiat.

^h Memor semper illud apostolicum. Ita in cod. Vind., in cod. ma. S. Germ. Ita apud S. Dunstanum, Keronem et Smaragdum : quia adjectivum, memor, perinde ac verbum suum potest cum accusativo construi, ut supra cap. De instrumentis notatum est. In vulgatis legitur : Memor semper illius apostolici, Cod. p. S. Germ. addit, præcepti. Sed male, nam in sententia ex Apostolo citata non præceptum proponitur, sed præmium.

ⁱ Quia, qui bene ministraverit, bonum gradum sibi acquirit. Paulo aliter in textu Apostoli I ad Timoth. III : Qui enim bene ministraverint, bonum gradum sibi acquirunt. Sed S. Benedictus textum singulari personæ adaptavit : qui tamen Verbum, acquirit, ponit in præsentii juxta Græcum textum : βαθμὸν ἑαυτοῖς καλὸν περιποιῶνται, id est, « gradum sibi bonum acquirunt. » Sibi autem bonum gradum acquirit bonus cellarius, nempe in cælo : ut olim Dietmarus monasterii Garstensis in Austria cellarius, qui etsi in vita reprehensibilis esset, tamen ob charitatem in fratres pœnas evasit post mortem. Quod manifestum fuit Adelramo abbati monasterii Chrembmunster a quadam energumena, quæ interrogata ab ipso abbate de statu prædicti Dietmari ita respondit : « Nostræ sorti deputatus fuit : sed dicente illo monacho, dum iste moreretur : Reddat tibi omnipotens Deus omnia bona quæ mihi fecisti ; et alio : Retribuat tibi Dominus prius bonum quo me frequenter sustentasti ; et aliis similia imprecantibus, dum putarem eum nostris accessisse partibus, subito raptus est, et noster esse desiit. » Ut habetur in Vita Bertholdi abbatis Garstensis, cap. 25.

^j Infirmorum, infantium, etc. Quia ii maxime ejus ope indigent, qui pro sua conditione facile spernuntur. Ideoque hæc cum interminatione a S. Benedicto præcipiuntur.

^k Quasi altaris vasa sacra, etc. Quia monasterium domus Dei est, et omnia quæ illius sunt, Dei sunt, et quæ Dei sunt, tanquam ei sacra haud dubie habenda sunt. Hæc sane est sanctorum Patrum doctrina, ut vasa monasterii ejusque substantia tan-

quam Deo sacra reputentur. Ita habetur in Regula Patrum nempe Macarii et aliorum abbatum. « Nosse jam debent fratres, quia quidquid in monasterio tractatur sive in vasis, sive in fermentis vel cætera (puto deesse vocabulum substantia), omnia esse sanctificata. » Idem docet S. Basilius inter: 143 Regularum brevium, cum ait curam gerendam esse instrumentorum ὡς Θεῷ ἱερομασθίντων καὶ ἀνατίθιντων, id est, « tanquam Deo sacrorum et dedicatorum, » et sequenti interr. ait ea esse κυρίως ἱερομασθίντα, καὶ τῷ Θεῷ ἀνατίθιντα, id est, « Domino dedicata, et Deo consecrata. » Interrog. 153, scribit lanas monasterii existimandas esse ὡς παρακαταθήκην Θεοῦ, « ut depositum Dei. » Hæc fuit etiam mens veterum Ægyptiorum Patrum, ut planum est ex Cassiano lib. IV de Institutis renuntiantium, cap. 22 : « Propter quod, si quid fuerit in monasterio semel illatum, ut sacrosanctum cum omni decernunt reverentia debere tractari. » Idem patet ex Regula Servi Dei, cap. 3 : « Vasa vel reliqua utensilia, quæ ad hospitium bajulant, ac si sacra Deo, gubernent et custodiant. » Unde præclare S. Ephræm in sermone ascetico dicit : « Quod si cœnobii librum in tua cella teneas, ne projicias eum per negligentiam ; sed studiose complicatum serva atque custodi, tanquam Dei esset. » Quæ quidem doctrina confirmatur auctoritate concilii Aurelianensis cap. 7 : « Omnia quæ Deo offeruntur, consecrata habentur in vineis, terris, sylvis, utensilibus, vestimentis, pecoribus et reliquis possessionibus, et quæ ecclesiis sine dubio Christo, qui sponsus earum est, offeruntur. » Quamobrem Macarius et alii abbates in sua Regula dicunt : « Si quis de fratribus aliquid negligenter tractaverit, partem se habere noverit cum illo rege, qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis bibebat concubinis. » Porro hic textus S. Benedicti Regulæ citatur a Joanne monacho lib. II Vitæ S. Odonis abbatis Clun.

^l Nihil ducat negligendum. Nec etiam minima ; quia ex eorum neglectu sensim bona monasterii dissipantur.

^m Neque avaritiæ studeat. Quia avaritia omnium malorum radix omnem disciplinam pervertit regularem. Hæc una est murmuriorum in monasteriis scaturigo. Væ murmurantibus ; sed væ per quem murmurium venit. Quamobrem in concilio Francofordiensi sub Carolo Magno statutum can. 4 : « Ut cellarii in monasteriis avari non eligantur, sed tales electi sint, quales Regula S. Benedicti docet. »

ⁿ Et cui non est substantia, quod tribuatur. Ita in cod. mss. S. Ebru. S. Germ. p. et Vind. Sed vulgo legitur, et cui non est substantia, quæ tribuatur. Lege tamen, ut in cod. ma. ms. S. Germ. : Et cui non est ex substantia, quod tribuatur. Ex quo apparet in codicibus mss. frustra non fuisse scriptum, quod, neutro genere.

^o Sermo responsionis bonus. Hinc patet maximam lenitatem in cellario requiri. Nec immerito : multi enim sunt meticulosi, maxime pueri et juniores fratres, qui ad morosum et iracundum cellarium vix auderent accedere, ac proinde multam rerum necessariorum penuriam ferre cogentur.

^p Sermo bonus super datum optimum. In Regula Servi Dei, cap. 4, et apud Smaragdum habetur : Nonne

quam Deo sacra reputentur. Ita habetur in Regula Patrum nempe Macarii et aliorum abbatum. « Nosse jam debent fratres, quia quidquid in monasterio tractatur sive in vasis, sive in fermentis vel cætera (puto deesse vocabulum substantia), omnia esse sanctificata. » Idem docet S. Basilius inter: 143 Regularum brevium, cum ait curam gerendam esse instrumentorum ὡς Θεῷ ἱερομασθίντων καὶ ἀνατίθιντων, id est, « tanquam Deo sacrorum et dedicatorum, » et sequenti interr. ait ea esse κυρίως ἱερομασθίντα, καὶ τῷ Θεῷ ἀνατίθιντα, id est, « Domino dedicata, et Deo consecrata. » Interrog. 153, scribit lanas monasterii existimandas esse ὡς παρακαταθήκην Θεοῦ, « ut depositum Dei. » Hæc fuit etiam mens veterum Ægyptiorum Patrum, ut planum est ex Cassiano lib. IV de Institutis renuntiantium, cap. 22 : « Propter quod, si quid fuerit in monasterio semel illatum, ut sacrosanctum cum omni decernunt reverentia debere tractari. » Idem patet ex Regula Servi Dei, cap. 3 : « Vasa vel reliqua utensilia, quæ ad hospitium bajulant, ac si sacra Deo, gubernent et custodiant. » Unde præclare S. Ephræm in sermone ascetico dicit : « Quod si cœnobii librum in tua cella teneas, ne projicias eum per negligentiam ; sed studiose complicatum serva atque custodi, tanquam Dei esset. » Quæ quidem doctrina confirmatur auctoritate concilii Aurelianensis cap. 7 : « Omnia quæ Deo offeruntur, consecrata habentur in vineis, terris, sylvis, utensilibus, vestimentis, pecoribus et reliquis possessionibus, et quæ ecclesiis sine dubio Christo, qui sponsus earum est, offeruntur. » Quamobrem Macarius et alii abbates in sua Regula dicunt : « Si quis de fratribus aliquid negligenter tractaverit, partem se habere noverit cum illo rege, qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis bibebat concubinis. » Porro hic textus S. Benedicti Regulæ citatur a Joanne monacho lib. II Vitæ S. Odonis abbatis Clun.

^l Nihil ducat negligendum. Nec etiam minima ; quia ex eorum neglectu sensim bona monasterii dissipantur.

^m Neque avaritiæ studeat. Quia avaritia omnium malorum radix omnem disciplinam pervertit regularem. Hæc una est murmuriorum in monasteriis scaturigo. Væ murmurantibus ; sed væ per quem murmurium venit. Quamobrem in concilio Francofordiensi sub Carolo Magno statutum can. 4 : « Ut cellarii in monasteriis avari non eligantur, sed tales electi sint, quales Regula S. Benedicti docet. »

ⁿ Et cui non est substantia, quod tribuatur. Ita in cod. mss. S. Ebru. S. Germ. p. et Vind. Sed vulgo legitur, et cui non est substantia, quæ tribuatur. Lege tamen, ut in cod. ma. ms. S. Germ. : Et cui non est ex substantia, quod tribuatur. Ex quo apparet in codicibus mss. frustra non fuisse scriptum, quod, neutro genere.

^o Sermo responsionis bonus. Hinc patet maximam lenitatem in cellario requiri. Nec immerito : multi enim sunt meticulosi, maxime pueri et juniores fratres, qui ad morosum et iracundum cellarium vix auderent accedere, ac proinde multam rerum necessariorum penuriam ferre cogentur.

^p Sermo bonus super datum optimum. In Regula Servi Dei, cap. 4, et apud Smaragdum habetur : Nonne

optimum (Eccl. viii). Omnia quæ ei injunxerit abbas, ipsa habeat sub cura sua, a quibus eam prohibuerit, non præsumat. Fratribus constitutam annanam sine aliqua typho, vel mora offerat: ut non scandalizentur, memor divini eloquii, quid meruerit qui scandalizaverit unum de pusillis (Matth. viii). Si congregatio major fuerit, solatia ei dentur, a quibus adjutus et ipse æquo animo impleat officium sibi commissum. Horis competentibus et dentur quæ danda sunt; et petantur quæ petenda sunt: ut nemo perturbetur, neque contristetur in domo Dei.

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 12).

c Si congregatio multa est, debet is qui præest pater disponere hebdomadarios, et d ordinem officii, quo sibi invicem succedant ad ministrandum: et discernere debet ille, quis debeat esse qui cellarium fratrum contineat. Debet e tantummodo talis eligi, qui possit in omnibus evangelico ordine fratribus suum victum gubernare, qui timeat Judæ f sententiam, qui ab initio fur fuit. Studere debet, qui huic officio deputatur, ut videat: *Quia qui bene ministraverit, gradum bonum sibi acquirit* (I Tim. iii), et animæ suæ lucrum facit. Nosse debent etiam fratres, quia quidquid in monasterio tractatur sive in vasis,

ecce verbum bonum super datum, Ecclesiastici cap. xviii: ubi sic legitur in versione communi. *Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum melius quam datum. Nonne ecce verbum super datum bonum;* quibus consensit textus Græcus. Sed sanctus Benedictus citans locum ex memoria reddidit sensum, non verba. Nec dubium est, quin in textu Ecclesiastici, in quo bis ponitur, *verbum*, subaudiendum sit, *bonum*, ut sensus hujus loci sit: *Quemadmodum ros refrigerat ardorem, sic et verbum bonum mitigat iracundiam illius cui aliquid denegatur.* Et locum explicavit S. Benedictus cum adjecit adjectivum, *bonus*, dicens, *sermo bonus*, etc. Quod sane subaudiendum est in loco Ecclesiastici hoc modo: *Sic et verbum bonum melius quam datum. Nonne ecce verbum bonum super datum bonum.* Quod satis liquet ex sententia, quæ locum citatum præcedit, in qua sic habetur. *Et in omni dato non des tristitiam verbi mali.* Et clarius quidem ex textu Græco, et accommodatius ad mentem S. Benedicti, in quo legitur, *δύσσι*, id est, inopia, quasi dicas, *et in omni inopia non des tristitiam verbi mali*, id est, cum nihil habes quod tribuas, ne contristes potentem verbo malo aut dura responsione, et causa est, quia verbum bonum super datum optimum.

* *Sine aliqua typho.* In interpretatione Alamanica Keronis, *sine aliquo typho*, id est, sine aliqua superbia, arrogantia: nam *τύφος*, *κενοδοξία*, inquit Moschopolus in schedis, id est, superbia: vel, ut ait Suidas, *τύφος ἀλαζονεία, μανία*, id est, arrogantia, furor. In aliis tamen codicibus tam editis, quam mss. quos viderim, legitur, *sine aliquo typo*. Quam quidem lectionem magis probo. Et typus est fastidium, contemptus, superbia. Quod satis patet ex Regula Pauli et Stephani, cap. 26: *Conveniente devotione et charissima humilitate, quæ necessaria sunt sine mora et fastidio jubente seniore ministrent.* Sed clarius ex D. Augustino qui, epist. 64, typum opponit alacritati: *Et oblationes pro spirituibus dormientium, quas vere aliquid adjuvare credendum est, super ipsas memorias non sint sumptuosæ: atque omnibus petentibus sine typo, et cum alacritate tribuantur.* Quæ verba mirum in modum illustrent locum S. Benedicti. Hinc typus superbiæ dicitur. S. Valerius supra cap. 3: *Crescunt typo superbiæ turgidis.* D. Gregorius Magnus lib. vi, epist. 28: *Tunc*

A sive in ferramentis, vel e cætera omnia esse sanctificata. Si quis de fratribus aliquid negligenter tractaverit, partem se habere noverit cum illo rege, qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis bibebat concubinis (I Dan. v): et qualem meruit vindictam. Custodienda sunt ista præcepta, et per singulos dies in aures fratrum recitanda sunt: ut non condemnentur in peccatis suis.

§ III. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 3).

b Ad eum qui cellario præponitur, pertinebit sollicitudo eorum quæ in promptuario sunt. Iste præbebit hebdomadariis quidquid necessarium est victui monachorum, hospitem, infirmorum. Isto præsentate dispensantur ea quæ mensis deferenda sunt. Is etiam quidquid residuum i sumptui fuerit pro pauperum usus reservabit. Huic quoque hebdomadarius expleta hebdomada vasa sibi tradita exhibebit, ad perspicendum utique, si negligenter habita non sunt. Ae denuo succedenti hebdomadario coram isto tradentur. Ad hunc quoque pertinent horrea, greges ovium et pecorum, lana, linum, i aviaria sollicitudo cibaria ad ministrandum pistoribus, jumentis, bobus, et avibus: industria quoque calciamentorum, cura pastorum et piscatorum.

enim ostensa charitas vera est, si per typum superbiæ inter nos schisma non fuerit. Et recte quidem superbiæ typus opponitur charitati. Quia charitas alacris est atque hilaris; et contra superbia morosa est et fastidiosa. Typi etiam sunt frigide febres, typi frigoretici passim apud D. Gregorium Turonensem. Et Græce *τύφος*, id est, accessio et remissio morbi apud Galenum, qui librum composuit *περὶ τύφου*, id est, de accessionibus et remissionibus morborum. Ex his notandum apud S. Benedictum et auctores citatos typum dici ad similitudinem typi frigoretici. Quemadmodum enim hoc morbo laborantes sunt tædiosi, morosi, et fastidiosi, ita et superbi.

b *Solatia.* Solatium est auxilium. Regula Tarnatensis: *Solatium ei non denegetur.* S. Gregorius papa lib. x, epist. 25: *Ut homines, qui sub eis sunt, cum bobus suis in ejus transmittere debeant solatium.* Jorandes de Rebus Gothicis; *In Mundonis solatia veniens Illyricianum exercitum demolivit.* Marculphus formula. 138: *Ipsum in suis servitiis ac solatiis juxta legis ordinem retineat.*

c *Si congregatio multa.* Hoc caput reperitur in Reg. ms. Macarii, Serapionis, etc., Cod. Flor.

d *Ordinem officii.* Officium hoc loco est officialium turba, ut supra notatum est.

e *Tantummodo talis.* Apud Smaragdum additur, *cellarius.*

f *Sententiam.* Id est, iudicium, condemnationem.

g *Vel cætera.* Ita in cod. Flor., deesse tamen videtur *τὸ substantia.*

h *Ad eum, etc.* Hæc habentur in Regula edita sancti Isidori, cap. 20.

i *Sumptui.* Hoc vocabulum desideratur in Regula excusa; nec videtur necessarium.

j *Aviaria sollicitudo, etc.* In Reg. excusa, *de area sollicitudo, cibaria ministrandi pistoribus.* Sed illud *τὸ aviaria* rectum puto, cui si opponatur duo puncta, cætera rite procedent hoc pacto: *sollicitudo cibaria administrandi pistoribus.* Aviarium autem est ædificium aptum nutriendis avibus villaticis apud Varronem lib. iii de Re Rustica cap. 3; et Columellam lib. v, cap. 8, *ἀρνιθῶνα* appellant ab *ἄρνις*, id est, avis. Hanc vocem Latine usurpat Varro cap. citato: *Nunc ornithonas dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ solent pasci.*

§ IV. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 11).

Interrog. ^a Qua mensura debet temperare potestatem dispensationis suæ is cui cellarii cura commissa est? — *Resp.* ^b Erga eum quidem, qui ei credidit hujuscemodi dispensationem ^c meminisse debet Domini dicentis : *Non possum ego a me facere quidquam* (Joan. v). ^d Ad cæteros vero sollicite scire debet, quid unusquisque opus habeat, ut compleat quod scriptum est : *Dividebatur autem unicuique, prout opus erat* (Act. iv). Eadem autem ratio observari debet ab omnibus quibuscunque aliqua ministerii vel dispensationis sollicitudo commissæ est.

§ V. — *Item ejusdem* (cap. 112).

Interrog. ^e Quæ sententia observabitur erga dispensantem, si aliquid secundum personæ acceptionem vel contentionem faciat? — *Resp.* Apostolo præcipiente quidem : ^f *Ne quid facias secundum favorem, vel in alteram partem declinando* (1 Tim. v); aliquando autem dicente : *Quia si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei* : si quis hoc facit, ^g notetur usquequo corrigatur. Verumtamen oportet cum summa diligentia et probatione discutere, et considerare ad quam partem unusquisque aptus sit vel opportunus : et ita ei injungi quodcunque illud operis vel officii, ut neque illi qui injungunt ex hoc ipso condemnentur, quod non aptum alicui officium injunxerint, et inveniuntur mali esse dispensatores sive animarum, sive mandatorum Domini : neque illi ipsi quibus injungitur occasionem peccati ex hoc habere videantur, ^h vel voluntate aliquid agere : sed ejus qui præest judicio committendum est. Unicuique, ut res vel necessitas expedit, consulat : primum omnium in his quæ animæ prosunt : deinde secundo loco etiam ut corporalibus usibus secundum voluntatem Dei moderetur.

§ VI. — *Item ejusdem* (cap. 113).

Interrog. ⁱ Si autem neglexerit dare fratri quod opus est? — *Resp.* ^j Manifesta est de hoc sententia

^a *Qua mensura*, etc. Exstat apud S. Basilium, interr. 148 Regul. Brev., et apud Rufinum cap. 53.

^b *Erga eum quidem*, etc. Hæc nihil aliud dicunt, quam quod cellarius in sua administratione non suam, sed abbatis sequi debeat voluntatem.

^c *Meminisse debet*. *Tō debet* supplevi ex Rufino et cod. Vind.

^d *Ad cæteros vero*. In textu Græco : *πρὸς δὲ τοὺς ὑποτακτικούς*, id est, ^e erga cæteros vero qui ejus curæ committuntur.

^e *Quæ sententia*, etc. Habetur apud eundem S. Basilium interr. seq. et apud Rufinum cap. eodem.

^f *Neque quid facias secundum favorem*. Hæc non habentur apud Apostolum, neque in textu Græco S. Basilii : videntur tamen posita ad alterius partis intelligentiam.

^g *Notetur*. In textu Græco : *Ἀλλότριος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ὁ τοιοῦτος γινώσκισθω*, id est, ^e si quis est ejusmodi, alienus ab Ecclesia Dei declaretur, ^h id est, excommunicetur.

^h *Vel voluntate*. Hæc usque ad finem exstant quidem apud Rufinum, sed non reperiuntur in textu Græco Basilii.

A ex ipsius verbis Domini dicentis : *Discedite a me, maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus; esurivi enim, et non dedistis mihi manducare; sitivi, et non dedistis mihi bibere* (Matth. v); et ea quæ sequuntur : *quia Maledictus omnis, qui facit opus Dei negligenter* (Jer. iv).

§ VII. — EX REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 25).

^k Hi quoque, quibus in singulis rebus custodia commissæ, convenienti devotione et charissima humilitate, quæ necessaria sunt sine mora et fastidio, jubente seniore, ministrent : nec per superbam inflationem differendo occasiones faciant querelarum, per quas murmuratio contra eos justis doloris consurgat. Et e contra injusta murmuratio contra eorum laborem, qui nobis in assignatis rebus charitate deservient, non debet excitari.

§ VIII. — EX REGULA TARNATENSIS (cap. 10).

Ad cellarium talis ordinetur abbatis judicio, vel concilio seniorum, ^l non qui voluntates aliquorum, sed necessitates omnium cum timore Domini et fratrum dilectione consideret. Cui tamen absente præposito concors obedientia præbeatur; et ubi utilitas poposcerit, ^m solatium non denegetur.

§ IX. — EX REGULA ORIENTALI.

Cellarii cura sit ut abstinentiam et sobrietatem studens illata in monasterium ad sumptus fratrum diligenter et fideliter servet, nihil suscipiens, nec quidquam tradens sine auctoritate vel consilio seniorum. Qui etiam omnia utensilia quæ in monasterio sunt, id est, vestem, vas, ferramentum, et quidquid usibus quotidianis necessarium est, custodiat : et unamquamque rem proferens, cum fuerit necessarium, ab eo iterum ad reponendum, cui utendo consignaverit, recepturus. Ad victum vero fratrum proferat ac tradat, septimanariis ad condiendos cibos det necessaria secundum quotidianæ expensæ consuetudinem, neque profuse, neque avaræ : ne vitio illius vel monasterii substantia gravetur, vel fratres patiantur injuriam. Sed et necessitatem infirmorum fratrum ac laborem considerans, nihil

ⁱ *Si autem neglexerit*, etc. Hæc habentur apud S. Basilium, interr. 150, et apud Rufinum, cap. 58.

^j *Manifesta est de hoc sententia*. Idem habet S. Basilium interr. 34 Regularum fusius disputatarum; nec immerito, quia monachi, qui se omnibus facultatibus propter Christum spoliaverunt, veri sunt pauperes, atque etiam vera Christi membra; ac proinde avari ac negligentes cellarii, qui necessaria fratribus non suppeditant, eandem perditionis aleam subibunt in die judicii, cum his qui pauperes et egenos non paverunt, et cætera misericordiæ opera neglexerunt.

^k *Hi quoque*. In cod. Floriac. cap. 26.

^l *Non qui voluntates aliquorum*. Juxta eam animi propensionem seu benevolentiam et sympathiam, quam S. Paulus *πρόσχεσιν* appellat (1 Tim. v), hoc est declinationem in alteram partem, et cellario præcipue vitandam docet S. Basilium, interr. 34 Regul. fusius disputatarum, et 150 Regul. Brev. Quod ut præstare possit, necessarium est, ut credat se Deo, non hominibus ministrare. Hæc autem sententia Tarnatensium exstat in Regula S. Casarii, cap. 28.

^m *Solatium*. Id est, auxilium, ut supra notatum est.

ægotantium desideriis neget ex his quæ habuerit, quantum illis necesse fuerit. Advenientibus fratribus escas parabit. Hæc erit cura custodis cellarii recurrens semper ad seniorum consilium, et requirens de omnibus, vel præcipue de his quæ proprio suo intellectu non poterit adimplere.

§ X. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 16).

* Fratres, omnis opera pretium habet, quia digno mercenario mercedes debentur, et *Bovi trituranti non alligabitur os* (Deut. XIII; I Tim. v). Nam labores fructuum suorum beatum faciunt manducantem, quia Dominus homini creato omnia subiecit sub pedibus ejus propter quem creavit cuncta. Ergo si injustis et inimicis Dei, id est, non credentibus paganis et hæreticis, vel diversis peccatoribus ^b diversa victualis creatura famulatur subjecta, ut universus mundus diversis deseruit, quanto magis credentibus in Deo, et bene servantibus ei juste et digne Dominus ad vitam diversam creaturam tradidit quam creavit, et quasi pignus futuræ repromissionis in præsentia hoc tempore omnia vitæ necessaria ministrando non derelinquet Dominus quærentes se: quia divites eguerunt et esurierunt; inquirentes vero Dominum non deficient omni bono, et esurientes implet bonis Dominus, et divites dimisit inanes: et, tanquam nihil habentes, et omnia possidentes. Ergo cellarius monasterii non aliunde quam ^c dispensator divinarum rerum; intantum divinarum ut Dominus in Evangelio promittat fidelibus dicens: *Nolite cogitare quid manducetis, aut quid bibatis, aut quid induamini* (Matth. vi). Simul et de crastino monet non debere quemquam esse sollicitum: sed hoc admonet dicens: ^d *Quærite regnum et justitiam Dei, et hæc omnia apponentur vobis: scit enim Pater meus, qui est in cælis, quia hæc omnia indigetis* (Ibid.). Ergo si Deo servantibus vitæ necessaria a Domino apponuntur, et scit Pater cœ-

* Fratres, omnis opera, etc. Hoc caput habetur in Reg. ms. cod. Corb. eodem cap. 16.

^b Diversa victualis. Hæc usque ad illa verba: *Quanto magis, desiderantur in Regula ms.*

^c Dispensator. Supp. sit.

^d Quærite regnum, etc. Matth. vi; sed producta sunt ex memoria, non ex codice.

^e Victualia. Quæ ad victum pertinent S. Ambrosius lib. v Hexameri cap. 21. « Invigilare quærendo victualia. »

^f Alter tamen homo. Ita in Reg. ms. hæc claudenda sunt parenthesi; ut sensus sit: Etsi tamen alter, dominus videlicet, sit homo.

^g Calciarii. Calcearium est id omne quod homini calceando aptum est. S. Gregorius libr. II, epist. 37: « Afferat ad calcearium puerorum solidos quadraginta. »

^h Quasi homo. Lege: *Quia si homo*, ut est in Reg. ms. et cod. Vind.

ⁱ Idoneus creditur. Lege: *Idoneum dominum credit.*

^j Junior sui, et senii. Ita in Psalterio Romano.

^k Nec semen ejus egens. Ita in Psalterio Romano.

^l Stricari. Ita Reg. ms. et cod. Vind. Id est, desperdi, consumi, Glossarium vetus: *Instricatum, vulneratum.*

^m Da, ne cui non dederis, etc. Hæc sententia habetur in libello S. Isidori de Norma vivendi, capite ultimo: « Omnibus da: ne forte cui non dederis ipse sit Christus. » Quam doctrinam secutus est S. Joan. patriarcha Alexandrinus, cum dixit datori: « Da ei duodecim numismata, ne forte Christus meus sit, et ten-

lestis Dominus noster quæ indigemus, et præparat: vides ergo quia et ^a victualia nostra, cum ab ipso nobis præparantur, Dominica dona sunt. Nam sicut carnalis domini servus, ^t alter tamen homo, de præbendo servitio suo solummodo est sollicitus; quia de præparandis a domino suo annonæ, vestiarii, ^g calciarii usibus est securus: quanto magis Dominus noster cœlestis necessaria vitæ nostræ juste nos non præcipit cogitare. ^h Quasi homo homini serviens ad præparandum sibi ⁱ idoneus creditur: quanto magis credentibus vel servantibus Deo, qui creavit ipsa omnia, et cuncta potens est adimplere, omnia poterunt famulari. *Qui ^j junior sui, et senii, et non vidi justum derelictum, ^k nec semen ejus egens* (Psal. xxxvi): sed magis tota die miseretur et commodat.

^B Ergo cum de solo servitio nostro in inquirendo regno et justitiam ejus fuerimus solliciti, Deum credamus omnia nobis ministrare, qui ultro se nobis necessaria omnia promittit apponere. Ergo omnia victualia monasterii, quæ in præbenda operariis suis Dominus annona distribuit, si male et fraudulenter a cellario distribuuntur et pereant, sciat se supra dictus cellarius in die judicii divinis ante tribunal ratiociniis discuti, cum annonam servorum Dominus per negligentiam viderit ^l stricari: quia quod juste Dominus dignis tradit, indigne ab eversoribus non patitur stricari. Qui cellarius sine præcepto abbatis nihil tribuat, aut eroget, aut expendat, nec infirmo in præsentia ejus extra jussum aliquid porrigat. Cellarius eleemosynam faciat cum jussu abbatis ^C in præsentia ejus: in absentia ejus liceat ei petenti pauperi eleemosynam exhibere propter præceptum Domini, quod dicit: *Omni petenti tribuite* (Luc. vi). Et item: ^m « Da: ne cui non dederis ipse sit Christus. » Quotidie cellarius cum septimanariis coram abbate in oratorio cum congregatione comunicet.

tet nos.) Et S. Reimbertus archiepiscopus Bremensis, ut refert Adam libr. I Hist. Eccl. Bremensis: « Non est, inquiens (S. Reimbertus), tardandum, ut cunctis subveniamus pauperibus: quia quis sit Christus, vel quando ad nos veniat, ignoramus. »

ⁿ Quotidie cellarius. Ex hoc loco inferri potest hujus Magistri monachos quotidie sacram eucharistiam sumere solitos: juxta cujus Regulam, cap. 21, cellarius et hebdomadarii post abbatem communicabant, et facta modica oratione recedebant. Sacra eucharistiæ fuit olim varius apud monachos usus. ^D Monachi Ægypti diebus Dominicis et sabbati sacram eucharistiam sumebant, ut docet Cassianus lib. III de Diurnis Orationibus, cap. 2: « Quamobrem exceptis vespertinis nocturnisque congregationibus, nulla apud eos per diem publica solemnitas absque die sabbati et Dominica, in quibus hora tertia sacrae communionis obtentu conveniunt. » Idem testatur de die Dominica ejusdem libri, cap. II. Magister, ut paulo ante diximus, suos discipulos quotidie sacri hujus mysterii participes esse voluit; quem secutus est S. Dunstanus, qui capite I Concordiæ ita statuit: « Post pacem fratres quotidie (nisi qui crimine se aliquo, vel carnis fragilitate reos cognoverint) regulari studio prorsus intenti eucharistiam accipere non renuant. » Quid de hac re statuerit S. Benedictus, non satis constat. Tamen ex his verbis capitis 35: *In diebus autem solemnibus usque ad missas sustineant, conjici potest diebus Dominicis et festivis communicandum esse.*

Intrantibus in hebdomadam septimanariis vasa coquinæ ipse consignet : completa hebdomada ipse recipiat aliis intrantibus consignanda. Quæ vasa monasterii si sub aliquo per negligentiam fracta fuerint, non prius qui fregit, accedat ad mensam, nisi poenitens abbati satisfecerit per humilitatem ad genua incurvatus. Ejectis vero de cellario omnibus necessariis cum congregatione ad mensam sedeat tacitus et manducet. Qui cellararius, si se levaverit aliquid adportare, usque dum redeat, omnes de mensa, in qua sedebat, ad manducandum expectent eum. Opus aliquod laboris faciendum his horis cellararius suscipiat, quando aliqua cura et diligentia, vel dispensatio cellarii minime exercetur, ut otiosus in illis horis non sit. In oratorio absens per occupationem dicente abbate pro eo fratribus, ^a ut habeatur in mente, simul et ipse cellararius, si prope oratorium cellarium fuerit, sua voce petat se debere in orationibus memorari. ^b Et tamen lente sic occupatus in facto opus Dei sibi dicat, et ipse sequendo vocem vel versum oratorii. Et merito intus in oratorio debet ab omnibus memorari, quia pro omnium sollicitudine occupatur : et quomodo ab uno communis pro omnibus utilitas procuratur, sic omnium cum uno partiat oratio. Vitia vero oris et corporis ei custodienda ab ipso abbate custodiantur : quia cellararius sub nullius decedat numero sub præposito continetur : ne forte, quomodo caro amat quæ sua sunt, propter aliquem appetitum vel subministrationem gulæ causa Dei prætermittatur, et pro cibo vel potu ^c non exacta excommunicatio carnaliter provendatur. Utensilia omnia monasterii ipse recipiat ^d ad numerum, et diversis consignet. De omnibus vero quæ sunt in monasterio, extra abbatem nullus sibi aliquid velut suum, sive quod attulit, sive quod invenit, sive quod laboravit, vel acquisivit [nullus] peculiare vindicet, aut defendat. Quia regulæ sententia est : ^e *Res monasterii et omnium, et nullius est.* Cellarius vero ipse frater ordinetur, qui probatus fuerit ab abbate fidelis et abstinens se : quem nunquam vincit aliquando aliqua desideriorum gula, vel qui non multum amat manducare aut

^a *Ut habeatur in mente.* Ita in Reg. nis. ; sed tò ut videtur redundare. Sensus est : Si cellararius non intersit divinis officiis, ipse abbas eum fratrum orationibus commendet.

^b *Et tamen lente,* etc. Sensus est : Si cellararius habens cellam juxta oratorium faciat aliquod opus quod debitam orationi attentionem minime impediatur, officium divinum per se recitabit sequendo fratrum in choro psallentium vocem. Ex quo liquet posse horas canonicas persolvere faciendo leve aliquod opus, quod debitæ attentioni non officiat. Idque vulgo docent summiste, Navarrus in Enchiridio de horis canonicis, cap. 13. Soto libr. iv de justitia et jure, q. 3, a. 5 ; et alii multi.

^c *Non exacta excommunicatio.* Ita dicitur, quia eam præpositi non exigent, ut possent inire gratiam cellarii.

^d *Ad numerum.* Gallice : *Par compte.*

^e *Res monasterii et omnium, et nullius est.* Omnium in communi, nullius in particulari.

^f *Monasterii cellararius,* etc. Maxima pars hujus capituli sumpta est ex superiori capite S. Benedicti,

bihere, ne detur locus diabolo, sicut dicit Scriptura : *Nolite dare occasionem quærentibus eam ;* et videatur gastrimargiæ gulæ voracibus vel gluttonibus fratribus provideri magis quam refrenari.

§ XI. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 4).

† Monasterii cellararius sapiens et religiosus ex omni congregatione eligendus est, qui non sibi, nec suis voluntatibus, sed toti congregationi æquanimiter et pie placeat dispensando, nec inde placere studeat unde et se in ruinam peccati, et alios per transgressionis noxam consentiendo introducat. Id est, ut nihil extra debitam mensuram pro qualibet familiaritate, ^g pro gratia meriti dispensando distribuat, sciens : quia, *Justus Deus* ^h *justitiam* ⁱ *a sæculo dilexit, æquitatem vidit vultus ejus* (Psal. 1). Sit ergo omnibus justa dispensatione gratus, sit moribus maturus, sit sobrius, non edax, non elatus, non turbulentus, non injuriosus, non tardus, non piger, sed in omnibus actibus sit compositus. Congregationi omni, id est, tam senioribus quam etiam junioribus, pro affectu et paterno ordine debet ministrare. Curam de omnibus sibi commissis rebus habeat. Nihil tamen sine ^j comœatu abbatis facere præsumat. Fratres tam seniores ætate quam juniores nullatenus conturbet. Et si aliquis fratrum ab eo irrationabiliter aliquid poposcerit, leni responsione cum voce humilitatis contra rationem petenti denegat. In infirmitate positus fratribus diligenti cura et promptissimo affectu ministret. Similiter pauperum curam gerat in omnibus timorem Domini præponens, et sciens illi inde rationem redditurum, si non pro ejus præceptis implendis hæc omnia faciat, memor semper illius, qui dixit : *Qui mihi ministrat, me sequatur* (Joan. xii). Omni ergo operi bono quod facimus, Domini timorem jungamus. Sic in omnibus curam agat, ut in nullo negligentiae damna incurrat. ^k Avaritiæ et cupiditatis pestem omnino fugiat. Similiter sicut non avarus, sic non sit prodigus : id est, sicut dona omnipotentis Dei sub avaritiæ vitio occultando subtrahere non debet, sic sine justa dispensatione nimis ^l fenerando communem substantiam non debet diripere, sed omnia per discretionem temperantem fere in omnibus hic Pater sequitur.

^g *Pro gratia meriti.* Lege, ut in cod. Vind : *Vel pro gratia meriti.*

^h *Justitiam.* Ita in Psal. Rom., psalm. 10.

ⁱ *A sæculo.* Additum ab auctore citans locum ex memoria, non ex codice.

^j *Sine comœatu.* Id est, sine permissu. Vide superius annotata.

^k *Avaritiæ et cupiditatis pestem,* etc. Præclare S. Basilius in Admonitionibus : « Cave quoque cupiditatem, nec amori pecuniarum subjicias te, sed ab omni avaritia declina, ne condemneris ut adulter et idolorum cultor. Noli amare mammona ; ne te separet a Deo. Noli diligere opes terrenas, ne amittas cælestes. Multi cupientes aliena a suis privati sunt. Alienæ sunt a nobis hujus sæculi facultates : nostra autem possessio regnum cælorum est. » Et paulo post : « Cave radicem omnium malorum cupiditatem pecuniarum : cupidus enim animam suam venalem habet. »

^l *Fenerando.* Id est, dissipando.

do pensare. Et si non habeat quod ab eo quaeritur A quod tribuat, sermone leni sine ulla asperitate in sermone procedat : ut dulcedo cordis et vocis responsione pateflat, juxta quod scriptum est : *Favus mellis sermones boni* (Prov. xvi). Et illud : *Sermo bonus super datum optimum* (Eccli. xviii). Ita sibi commissum opus ad mercedem noverit pertinere, si omnia cum humilitate et pietate studuerit agere.

^a *Favus mellis*. Prov. xvi : *Favus mellis composita verba*. In textu Græco : *λόγοι καλοί*, id est, sermones boni.

^b Et quamvis quod petitur non sit, unde tribuatur, nullatenus respondeat se non habere, sed dicat fidei voce : Dominus dabit. Ea vero quæ danda sunt, sine mora tribuantur; ne scandali occasio aut offensionis casus ex ipsa tarditate generetur, memor semper præceptorum Domini, qui ne minimum suorum patitur scandalizari (Matth. xviii).

^b Et quamvis quod petitur, etc. Ita construe : *Et quamvis non sit unde tribuatur id quod petitur*.

CAPUT XLI.

DE FERRAMENTIS ET REBUS MONASTERII.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Substantia monasterii in ferramentis vel vestibus, seu quibuslibet rebus ^b prævideat abbas ^c fratres, de quorum vita et moribus securus sit, et eis singula, ut utile judicaverit, consignet custodienda atque recolligenda. Ex quibus abbas ^d brevem teneat : ut dum sibi ^e in ipsa assignata fratres vicibus succedunt, sciat quid dat, aut quid recipit. ^f Si quis autem sordide aut negligenter res monasterii tractaverit, corripatur : si non emendaverit, disciplina regulari subiaceat.

§ II. — Ex REGULA PATRUM (cap. 12).

^a Nosse debent fratres, quia quidquid in monasterio tractatur sive in ferramentis, vel cætera omnia sanctificata esse. Si quis de fratribus aliquid negligenter tractaverit, partem se habere noverit cum

^a *Substantia*. Lege, *substantiæ*.

^b *Prævideat*. Lege, *provideat*.

^c *Fratres*. Quorum alter ferramentorum, alter vestimentorum, alter lintheaminum curam gerat. Et sic de cæteris monasterii rebus.

^d *Brevem*. Ita omnes mss. nostri cod. cum Smaragdo, S. Dunstano, Turrecremata et editione Coloniensi : quædam tamen vulgatæ legunt, *breve*. Brevis igitur, seu breve, nam utrumque dicitur, est index, inventarium, matricula, scheda, in qua quædam breviter describuntur memoriæ juvandæ causa. Flavius Vopiscus in Aureliano : « Breve nomen conscripsit. » Concilium Hispalense can. 1 : « Brevem mancipiorum Ecclesiæ, etc. » Liber v legis Wisigothorum, tit. 5, lib. iii : « Et brevem det illi qui commendata susceperat. » Cassiodorus lib. i Var., epist. 6 : « Ut secundum breve subter annexum, etc. » Dicitur et breviculus. Nomen in linguam Græcam transiit. Nam dicitur *βρίδιον*, id est, *breve*. Synodus Carthaginensis can. 37 : « *Ἐν τούτῳ τῷ βριδίῳ*, id est, in hoc brevi; et can. 97 : « *Τὸ βριδίον τῶν παραλαβῶν*, id est, breve capitum. Ad quem locum Theodorus Balsamon, *βρίδιον λήγεται ἢ κατὰ ἐπιτομὴν σύνομος γραφή*. *Βριδίον γὰρ κατὰ Λατίνους τίμνω, καὶ βριδίτα* (Leg., *βριδίτας*) ἢ *συντομία*, id est, breve dicitur compendiosa scriptura. Brevis enim Latine *scindo*, et brevisitas *consistio*.

^e *In assignata*. Nempe substantia monasterii.

^f *Si quis sordide*, etc. Hic locus profertur a Joanne monacho lib. ii Vitæ S. Odonis abbatiss Clun.

^b Hic textus habetur superiore capite.

^b *Quando revertuntur*. Illic articulus cum sequente

B illo rege, qui in vasis domus Dei sanctificatis cum suis bibebat concubinis, et qualem meruit vindictam (Dan. ii).

§ III. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 65).

^b Quando revertuntur in monasterium, nemo ex ordine remanebit. Cum ad domos suas pervenerint, ferramenta quibus opus fecerant et ⁱ gallicas tradent ei ⁱ qui secundus est post præpositum domus. et ille inferet ea vespere in cellulam separatam, ibique concludet.

§ IV. — Ejusdem (cap. 66).

Omnia autem ferramenta hebdomade completa reportabuntur in unam domum : ut rursus, qui succedunt hebdomadæ, singulis domibus noverint quid distribuant.

§ V. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 103).

Interrog. ^k Quomodo debent ii qui operantur

non est in Regula excusa S. Pachomii. In fine tamen articuli 35 hæc verba quæ hunc spectare videntur, reperiuntur : « Omnia autem ferramenta post operationem ad domum reportabuntur. »

ⁱ *Gallicas*. Gallica est calceamentum, solæ species, qua præter infimam pedis partem cætera nuda fere patebant teretibus habenis juncta. Id patet ex Agellio lib. vii, cap. 20 : « Plerique autem ex iis quæ audierant, requirebant cur soleatas dixisset. Sed Castritius profecto scite et incorrupte locutus est : omnia enim ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cætera prope nuda teretibus habenis juncta sunt, soleas dixerunt. Nonnunquam Græca voce crepidulas. Gallicas autem verbum esse omnino novum, non ante ætatem Ciceronis usurpari cœptum, etc. » Unde Tertullianus adversus senatorem Isiacum :

caligaque remota,

Gallica fit pedibus molli redimita papyro.

Sed hæc gallica comptula erat, ea vero cujus meminit S. Pachomius, rustica et militaris, operi apta, et lignea. Unde et hujusmodi gallicæ dictæ sunt calones a voce Græca, *κάλων*, id est, lignum. Glossæ Isidori : *Calones, Gallicæ militum*.

ⁱ *Ei qui secundus est*. Id est, qui post præpositum domui præsidet. Nam in monasterio S. Pachomii plures domus erant, seu classes, singulisque unus præpositus præficiébatur, cujus vicarius erat hic secundus. Ut supra notatum est.

^k *Quomodo debent*, etc. Exstat apud S. Basilium interrog. 93 Reg. Brev., et apud Rufinum cap. 55.

caram gerere ferramentorum, ^a utensilium eorum A de quibus ^b operantur? — *Resp.* Primum quidem sicut vasis Dei, vel his quæ jam Deo consecrata sunt, uti debent: deinde tanquam qui non possint sine ipsis devotionis et studii emolumenta consequi.

§ VI. — *Item ejusdem (cap. 104).*

Interrog. Quod si per negligentiam pereat aliquid ex his aut per contemptum dissipetur? — *Resp.* Is quidem, qui contemnit, velut sacrilegus judicandus est. Et qui perdidit per negligentiam, et ipse simile crimen incurrit: pro eo quod omnia quæ ad usus servorum Dei deputata sunt, Deo sine dubio consecrata sunt. (*Vide supra ad Reg. S. Bened. hoc cap.*)

§ VII. — *Item ejusdem (cap. 105).*

Interrog. ^c Quod si a seipso commodare voluerit, aut accipere ab alio? — *Resp.* Tanquam insolens et B temerarius habendus est. ^d Hæc enim eorum qui præsent et curam dispensationis gerunt, officia propria sunt.

§ VIII. — *ITEM EJUSDEM (cap. 106).*

Interrog. ^e Quod si necessitas poscat ut is qui præest requirat ab aliquo eorum vas vel ferramentum, et contradixerit? — *Resp.* Qui se ipsum et membra sua tradidit in alterius potestatem propter mandatum Domini, quomodo licebit ei de utensilibus contradicere ^f huic præcipue, cui cura commissa est?

§ IX. — *EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 20).*

^g Strumentorum custodia, ferramentorum ad unum, quem pater monachorum elegerit, pertinebit,

^a *Utensilium.* Lege, vel *utensilium*, ut apud Rufinum.

^b *Operantur.* Ita apud Rufinum. Aliter in textu Græco: πιστατοµίμων αυτοίς, id est, « quæ sibi commissa sunt. »

^c *Quod si a se ipso.* Invenire est apud S. Basilium interr. seq., et apud Rufinum eod. cap.

^d *Hæc enim eorum qui præsent.* Hæc non sunt in textu Græco. Mens autem sancti Basilii hæc est: Ut, ii soli possint commodato instrumenta seu ferramenta dare aut accipere, qui eorum curam gerunt.

^e *Quod si necessitas poscat, etc.* Habetur apud S. Basilium interr. sequ. Reg. Br. et apud Ruf. cap. eodem.

^f *Huic præcipue, etc.* Paulo aliter in Græco: τῷ προστάτῳ, ὃ καὶ τῶν σκευῶν ἢ φροντὶς ἀνήκειν, id est, « antistiti, et etiam cui cura commissa est ferramentorum. »

^g *Strumentorum custodia, etc.* Hæc habentur in Reg. excusa eod. cap. ubi legitur: *Instrumentorum et ferramentorum custodia.* Strumentorum autem, pro instrumentorum. Vide supra.

^h *A Patre monasterii.* In Regula excusa deest τὸ monasterii.

ⁱ *Ferramenta vel utensilia, etc.* Hæc reperiuntur in Reg. ms. S. Fructuosi archiepiscopi cod. Crass. eod. cap. 7.

^j *Æruginet.* Id est, æruginem contrahat, ita etiam loquitur Magister cap. 17: « Quia exinde æruginat ferramentum. »

^k *Ferramenta monasterii.* Hæc habentur in R. Ms. cod. Corh. eodem capite.

^l *A disjunctibus.* Supple se, id est, qui se ab invicem separant completo opere.

^m *De agro.* Sup. reversus.

ⁿ *Revocaverit.* Id est, reddiderit. Nam revocare aliquando significat reddere. Conc. Agathense can.

qui ea operantibus distribuat, receptaque custodiat. Et licet specialiter hæc cuncta singulis maneant distributa, omnia tamen ^b a patre monasterii ordinata ad curam præpositi pertinebunt.

§ X. — *EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 7).*

ⁱ Ferramenta vel utensilia qualibet artificum vel uno recondenda sunt conclavi, et custodia unius fratris industrii et providi. Quique segregatim illa idoneo collocans loco, prout res expetit, poscentibus ad operandum fratribus tribuat, atque ad vesperum suis ea colligens locis curam habebit; de quid de his aut pereat, aut per negligentiam ^j æruginet, vel qualibet occasione vilescat.

§ XI. — *EX REGULA MAGISTRI (cap. 17).*

^k Ferramenta monasterii in uno contineantur cubiculo, et uni fratri, cujus diligentiam abbas cognoverit, eorum conservandorum curam committat. Qui quotidie fratribus ad facienda opera consignat ad numerum, et a ^l disjunctibus similiter munda ipsa recipiat et reponat, breve de omnibus tenente abbate. Qui vero frater non mundum ferramentum a terra ^m de agro ⁿ revocaverit, accusatus ad mensam a custode ferramentorum pænæ nomine in refectione in portione panis sui unam ^o quadram minus accipiat usque ad satisfactionem, vel emendationem promissam: quia exinde æruginat ferramentum, cum mundum non fuerit positum. Simul et ipse frater consignatas habeat cotes, et spongiæ calciariorum, ^p facitergia, mappas vel ^q sabana: similiter et arcam cum rebus abbatibus, vel ar- C 27 de fugitivo monacho: « Sed ubicunque fuerit, abhati suo auctoritate canonum revocetur, » id est, reddatur.

^o *Quadram.* Quadra est frustum panis, quarta pars panis. Glossæ veteres: *Quadra, τέρας.* Lege, τόμος, id est, frustum, ut olim a doctis est emendatum. Mentio fit apud Juvenalem, Sat. 5:

Ut bona summa putes aliens vivere quadra.

Sed proverbialiter dictum. Faciebant Romani panes quadratos habentes incisuras; et unaquaque pars seu incisura dicitur quadra. Athenæus lib. 1: Βλαµίους τε ἄρτους ἰσομάκισθαι λέγει τοὺς ἔχοντας ἰσοµαίους ὁὺς Ῥωμαῖοι κοδρατοὺς λέγουσι, id est, « buccelatos panes appellari dicit, quos Romani quadratos appellant, habentes incisuras: » meminit Suidas: κοδραίος ἄρτος, id est, « quadratus panis: » ita dictus quod haberet quatuor incisuras seu quadras, ut videre est apud S. Gregorium lib. 1 Dial., c. 11, de S. Martyrio monacho provinciæ Valeriæ: « Dum quadam die fratres illius panem subcinericium fecissent, eique oblitus essent signum crucis imprimere, sicut in hac provinciâ crudi panes signo signari solent, ut per quadras partiti videantur. » Idem etiam liquet ex epist. Theodemari abbatis Casinensis ad Carolum Magnum, si modo illius sit.

^p *Facitergia.* Sunt mappullæ, sudaria tergendæ faciei idonea. S. Isidorus libr. 1x Originum cap. 26: « Facitergium et manutergium a tergendo faciem et manus vocatur. » Glossæ-Arabico-Latinæ dictæ: « Facitergium et manutergium vel a tergendo faciem vel manus vocatum. »

^q *Sabana.* Idem Isidorus c. 19: « Mappas, sabana et facitergia. » Sabanum est linteum. Glossæ-Græco-Latinæ: Σάβανον, Lintium; lege, linteum. S. Isidorus cap. citato agens de linteis ait: « Sabanum nomen Græcum. » Idem planum est ex D. Gregorio

cas diversarum decadum cum rebus fratrum, cum a clusuris præpositorum, simul etiam et arcam cum cortinis et velis, vel ornatu monasterii. Simul etiam arcam cum diversis codicibus et chartis monasterii. Simul namque et arcam cum his rebus fratrum, qui noviter b ingressi monasterium, quæ propter, quod absit, repeditionem sæculi jubentur servari, simul et universa c expensa artificum, quæ ad diem de diversis artibus laborantes consignaverint facta, ipse frater profecto recipiat et reponat; imperfecta, alia die ipse laborantibus consignet. Simul et diversarum artium ferramenta ipse a diversis artificibus sero recipiat; et mane reconsignet. Nam et arcam cum rebus fratrum intrantium noviter in monasterio per donationem collatis simul vel clusura abbatis in cubiculo conservet. Rationes omnes in nummo B monasterii expensarum ipse abbati d suggestu ero-

libr. iv. Dial. cap. 55: « Invenit quemdam incognitum virum ad suum obsequium præparatum, qui sibi de pedibus calceamenta abstraheret, vestimenta susciperet, et exeunti de canalibus sabana præberet. »

a *Cum clusuris.* Ita in Reg. ms. pro, *clusuris.* Libr. viii legis Wisigoth., tit. 3, l. 14: « Quod si de domo ejus aut clusura involaverit. » Clausura hoc loco est aliquod armarium seu arca. Est etiam clusura munimen, præsidium, quod statuitur in transitu alicujus regionis. Suidas: κλεισούραι οὕτω καλοῦνται τὰ ὄχυράματα τῶν διαβάσεων τῆ πατρίω τῶν

gationis exsolvat. Unde ipsum fratrem fide oportet divina constringi, ut timore vel testimonio Dei fideliter possit commissa implere

§ XII. — Ex REGULA CUJUSDAM (cap. 12)

Utensilia monasterii et quæcunque sunt ad commune opus necessaria, abbatis cura disponantur. Et tales in congregatione quærantur, quorum et sollicitudo animi vigeat et conscientiæ firmitas sit probata; et ipsis cura committatur, ut quæ cuique necessaria fuerint, oportunitate exigente, tribuantur. Et sic ipsa utensilia, seu quæcunque eis ab abbate commissa fuerint, cum sollicito timoris studio gubernent, ut mercedem commissæ curæ recipiant, et non iudicium damnationis incurrant, anteponeutes illud mentis oculis: *Maledictus, qui facit opus Dei negligenter* (Jer. XLVIII).

Ῥωμαίων φωνῇ, id est, « Clausuræ sic appellantur manumenta transituum patria Romanorum lingua. » Mentio fit Cod. l. *In nomine Domini.* § 4, de offic. præf. præf. Afr. Vide Glossarium τακτικῶν eruditissimi viri Nicolai Rigaltii.

b *Ingressi monasterium.* Ita in Reg. ms. Subaudi verbum. *sunt.*

c *Expensa artificum,* ita in Reg. ms. Lege tamen: *Pensa artificum,* ut colligitur ex sequentibus.

d *Suggestu erogationis.* Id est, suggerendo erogationem, quam fecit de rebus monasterii.

CAPUT XLII.

SI QUID DEBEANT MONACHI PROPRIUM HABERE.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

a Præcipue hoc b vitium radicitus c amputandum est de monasterio: Ne quis præsumat aliquid dare

a *Præcipue.* Graphice depingit hoc loco S. P. Benedictus peculiaritatis, seu, ut nunc loquuntur, proprietatis vitium.

b *Vitium.* Supp. *peculiaritatis,* et sic cohærebunt priora sequentibus.

c *Amputandum est.* Ita in cod. ms. S. Far. ut apud S. Dunstanum et Trithemium cap. 5 libri de proprietate monachorum. Vulgo: *Amputetur.*

d *Neque aliquid habere proprium.* Proprietatis in monasteriis abdicatio sanctorum conciliorum auctoritate olim cauta fuit Aurelianensis i can. 21; Autisiodorensis can. 23; Lateranensis sub Alexandro tertio apud Guillelmum Neubrigensem libr. iii de rebus Angl. can. 3; synodi Constantinopolitanæ primæ et secundæ can. 6. οἱ μοναχοὶ οὐδὲν ἴδιον ὀφείλουσιν ἔχειν, id est « monachi nihil proprium habere debent. »

Nullam omnino rem. Pro: *Neque ullam omnino rem;* supple, *habere præsumat.*

f *Neque tabulas.* Intellegit tabulas cera illitas, in quibus olim stylo characteres incidebantur, quarum meminit S. Willibaldus episcopus Eistetensis in Vita S. Bonifacii Moguntini præsulis: « Ego Willibaldus episcopus, etc. Vitam et passionem Bonifacii conscripsi in ceratis tabulis. »

g *Graphium.* S. Benedictus, cap. 55: *Bracile, eutiellus, graphium.* Meminerunt Suidas, auctor veteris etymologici: γραφίδιον, γραφεῖον. Julius Polux lib. x, cap. 14: Τῷ παιδί διὸν προσεῖναι γραφεῖον, παραγραφίδα, id est, « puero convenit habere gra-

C aut accipere sine jussione abbatis d neque aliquid habere proprium, e nullam omnino rem, neque codicem, f neque tabulas, neque g graphium, sed

phium; » et Cassianus lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 13: « Magnumque sit crimen ex ore monachi processisse codicem meum, tabulas meas, graphium meum. » Quid sit graphium explicant Glossæ veteres: γραφεῖον: *hic stylus,* quo nimirum in ceratis tabulis litteræ incidebantur. Primum stylo seu graphio ferreo usi sunt Græci, Tusci et Romani, postea osseo, ut docet S. Isidorus lib. vi Orig., cap. 8: « Græci enim et Tusci primum ferro in ceris scripserunt. Postea Romani jusserunt, ne graphium ferreum quis haberet: unde et apud scribas dicitur: Ceram ferro ne cædito. Postea institutum est, ut in cera ossibus scriberent, sicut indicat Atta in satyra dicens:

Vertamus vomerem in ceram, mucroneque aremus Osseo.

Graphium autem Græce, Latine scriptorium dicitur. Nam γραφή dicitur scriptura. » Postea tamen ad Graphium ferreum rediisse Romanos satis indicat locus Suetonii in Julio cap. 82: « Cæsar Cassii brachium arreptum graphio traiecit », id enim osseo graphio fieri non potuisset; et locus Martialis mox citandus. Fuit et graphii argentei usus. S. Bonifacius præsul Moguntinus epist. 7 ad Eadburgam abbatissam: « Parva munuscula tuæ venerandæ dilectioni transmisi, id est, unum graphium argenteum. » Inde graphiarium theca cendendis graphiis apta: Martialis libr. xiv, epigr. 21:

Hæc tibi erunt armata suo graphiaria ferro
Si puero dones, non leve manus erit

nihil omnino : ^a quippe quibus ^b nec corpora sua, A palliolum, aut epulæ lautiores, aut melior lectas, nec voluntates licet habere ^c in propria potestate : omnia vero necessaria ^d a Patre sperare monasterii. Nec quidquam liceat habere, quod abbas non dederit, aut permiserit. Omniaque omnibus sint communia : ut, sicut scriptum est (Act. iv), ^e nec quisquam suum aliquid ^f dicat, vel præsumat. Quod si quisquam ^g huic nequissimo vitio deprehensus fuerit delectari, admonitus semel et iterum, si non emendaverit, ^h correptioni subjaceat.

§ II. — EX DOCTRINA ORSIESII.

Quæ nobis occasio relicta est ut habeamus quidpiam proprium a funiculo usque ab corrigiam calcamenti, ⁱ cum habeamus præpositos qui pro nobis cum timore et tremore solliciti sunt tam in cibo quam in vestitu, et languore corpusculi, si forte ob- B venerit. At in nullo timeamus, et per occasionem carnis animæ emolumenta perdamus. Liberi sumus, jugum de cervicibus nostris mundanæ servitutis abjecimus, cur rursus volumus reverti ad vomitum nostrum, et aliquid habere, unde solliciti simus, ^j et quod perdere metuamus ? Ad quos usus superfluum

^a *Quippe quibus.* Ad quod referatur antecedens plurale illud relativum, obscurum est, cum antea numero sit usus singulari, sed dicendum est in his verbis : *Ne quis præsumat*, subaudiendum esse *et monachorum*, quasi dixisset : *Ne quis monachorum præsumat*, etc. *Quippe quibus*, etc.

^b *Nec corpora sua.* Nam sunt in prælati potestate, salvo tamen jure naturæ. Non potest enim monasterii antistes præcipere monacho, ut se mutilet, percutiat, fame enecet, et similia. Vide Cajetanum C in opusculis.

^c *In propria potestate.* In cod. mss. S. Ebrul. S. Far. et Victorino utroque legitur : *In propria voluntate.*

^d *A patre sperare monasterii.* Supple, *liceat.*

^e *Nec quisquam suum aliquid dicat.* Juxta institutionem primorum Christianorum, quorum imaginem referunt monachi. Actorum iv : *Nec quisquam eorum aliquid suum esse dicebat*, quum veteres illi Ægypti monachi religiosissime observarunt, ut planum est ex Cassiano, loco supra citato. Eadem monachis servandam edixit San. Columbanus in Pœnitentiâ ms : *Meum et tuum dixit, vi plagis ;* supple : emendetur. S. Fructuosus archipræsul cap. 4 : *Nec quisquam ex monachis suum asserens dicat.* S. Aurelianus cap. 25 regulæ : *Nullus præsumat quidquam suum dicere.* Quidam Pater monachorum in sua Regula : *Qui autem dixerit. Meum est et hoc et illud ; peccavit coram Deo : nisi tantum per subreptionem sermonis ;* supple : *dixerit.* Memoriale qualiter in monasterio conversandum sit : *Nullus ex fratribus suum aliquid dicat, aut rem quamlibet, aut membrum corporis, sed semper : nostrum.* Hoc solum oportet dicere proprium, mea culpa. ^j

^f *Dicat vel præsumat.* Præsumat est arroget.

^g *Huic nequissimo vitio.* Nequissimum sane vitium est peculiaritas. Illa enim expungit concordiam et charitatem ex monasterio, atque etiam mundi contemptum, ut præclare monet S. Gregorius Magnus epist. 22, libr. x : *Quia, si illis peculiaritas monachis debetur, nec concordia nec charitas in congregatione eadem poterit permanere. Quid est habitus monachi, nisi contemptus mundi ? Quomodo ergo mundum despiciunt, si qui in monasterio positi aurum quærunt ?* Imo nec monachus esse potest, qui peculiaritati studet juxta doctrinam S. Fulgentii Ruspensis in Africa episcopi, ut in ejus Actis habe-

cum omnia in commune sint præparata, et cruce Christi nihil ^k durius sit ? ^l [quia] juxta quam viventes patres nostri ædificaverunt nos supra fundamentum apostolorum et prophetarum, et evangeliorum disciplinam, quæ angulari lapide continetur Domino Jesu Christo, quem sequentes de mortifera ^m altitudine ad vitalem descendimus humilitatem, divitias paupertate mutantes, et delicias simplici cibo.

§ III. — EX REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 106).

Nemo ab altero accipiat quidpiam, nisi præpositus jusserit.

§ IV. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 28).

Interrog. ⁿ Si debet habere aliquid proprium, qui inter fratres est ? — *Resp.* Huic contrarium est illud testimonium, quod in Actibus apostolorum de illis, qui credebant primitus, scriptum est. Ibi enim ita dicit : *Quia nemo quidquam ex bonis suis proprium dicebat esse, sed illis erant omnia communia* (Act. iv). Si quis vero proprium sibi esse dicit aliquid, sine dubio alienum se facit ab electis Dei, et a charitate Domini, ^p qui docuit verbo, et opere complevit.

tur. *« Dicebat enim frequenter non debere, nec posse monachum judicari, cui voluntas habere privatum peculium persuaserit. Ut enim monachus lautioribus forsitan cibis utatur interdum cogit infirmitas corporis ; ut autem cupiat in quamlibet exiguis rebus juris proprii dominium vindicare superbiæ voluntatis et avaræ cupiditatis evidens testimonium est. »* Præterea peculiaritatis vitium adulterii et furti crimen est, ut recte docet S. Leander. libr. de Institutione Virginum cap. 18. *« Peculiare quod in cœnobiis pro magno habetur crimine, tu pro grandi evia contagione. Adulterium sane est, quia conscientia bonæ integritatem usurpatæ rei pravitæ maculat. Furti crimen est, quoniam, dum omnia quæ habentur in monasterio omnibus sunt communia habere latenter præsumit, quod a cæteris ignoratur ; et aliud publice cum omnibus utitur, aliud furtive abscondit. »* Quamobrem, o monache, (ut paulo post addit S. Leander), *« tantæ nequitia: malum velut gehennæ evita præcipitium, et quasi iter conduens ad infernum. »*

^h *Correptioni subjaceat.* In proprietarios monachos statuit ita animadvertendum S. Columb. in Pœnitentiâ : *« Operis peculiaris præsumptio, c plagis. Possessio alicujus rei, quam non necessitas generaliter fratribus concesserit, amissione ejusdem, et centum plagis coerceatur. »*

ⁱ *Cum habeamus præpositos.* Intelligit præpositos diversarum domorum, quæ erant in monasterio S. Pachonii.

^j *Et quod perdere.* Ita apud Trithemium cap. 5, de Proprietate monachorum. Sed *et quod abest* ab editionibus Orsiesii.

^k *Durius sit.* *et sit abest* ab editis : exstat tamen apud Trithemium capite citato.

^l *Quia juxta quam.* Ita in editis ; *et quia*, tamen redundat.

^m *Altitudine.* Id est, superbia.

ⁿ *Si debet.* Exstat apud S. Basilium interr. 35 Regul. Brev., et apud Rufinum cap. 23.

^o *Sed erant illis omnia communia.* Ita apud Rufinum, quæ tamen in textu Græco Basilii desiderantur.

^p *Qui docuit verbo*, etc. Apud Trithemium cap. 5 de Proprietate monachorum : *Qui quæ docuit*, etc. Sed ista usque ad finem capituli non assequuntur sensum textus Græci, qui est ejusmodi : *Τὸ ἰδιόκετος τῶ λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν ψυχὴν ἰαυτοῦ τιθίνα ὑπὲρ τῶν*

Et quia animam suam pro amicis dedit, quomodo A nos, etiam quæ extra animam sunt, propria vindicamus?

§ V. — *Item ejusdem (cap. 118).*

Interrog. ^a Pauperes venientes ad ostium et potentes quomodo dimittemus : et si debet unusquisque porrigere panem , vel quodcunque aliud : ^b aut oportet ad eum, qui præest, pertinere? — *Resp.* Cum Dominus dixerit : *Non est bonum tollere panem filiorum, et mittere canibus (Matth. xv; Marc. vii)*, sed et canes manducare de micis, quæ cadunt de mensa ^c puerorum, libenter accipiunt : is, cui dispensatio injuncta est, cum consideratione debet hoc facere. Si quis autem præter illius voluntatem facere hoc præsumit, tanquam inquietus et indisciplinatus ^d confundatur; usquequo discat loci sui ordinem custodire, secundum quod Apostolus dixit : *Unusquisque, in quo vocatus est, in eo permaneat. (1 Cor. vii).*

§ VI. — *Item ejusdem (cap. 109).*

Interrog. ^e Si licet unicuique veterem tunicam suam, vel calciamenta dare cui voluerit misericordiæ causa propter mandatum? — *Resp.* ^f Dare aliquid mandati gratia non est omnium, sed eorum, quibus istud officium creditum est. Sic ergo ad quem pertinet dispensatio sive novum, sive vetus, ipse det cui dare debet; et ipse suscipiat a quo suscipi debet.

§ VII. — *Item ejusdem (cap. 187).*

Interrog. ^g Quod si frater nihil habens proprium, petatur ab aliquo hoc ipsum, quod vestitus est, quid debet facere, maxime si nudus sit ille, qui petit? — *Resp.* Sive nudus, sive malus, id est, sive necessitatem patiat, sive fallit, vel si quid aliud est, semel dictum est : quia dare vel accipere non est omnium, sed solius, cui commissum est istud officium : qui utique cum omni providentia, et cautela hujusmodi dispensationem debet implere ; ut possit in eo unusquisque, in quo vocatus est, permanere (1 Cor. vii).

φιλων, οὐχ ὅτι τὰ ἐκτός, id est, « docentis verbo et opere animam suam ponere pro amicis, multo magis res externas. »

^a *Pauperes venientes.* Exstant apud S. Basilium interr. 100 Regul. brev., et apud Rufinum cap. 52.

^b *Aut si oportet ad eum, qui præest, pertinere.* Ita apud Rufinum, in textu Græco aliter : ἡ ἐνὶ χρῆσι καὶ τοῦτο ἐπιτελεῖσθαι, id est, « vel uni cuiquam hoc injungi oportet. »

^c *Puerorum.* Ita apud Rufinum juxta Marcum. In textu Græco Basilii est : νεπίων, id est, minorum, juxta Matthæum.

^d *Confundatur.* Male apud Rufinum legitur : *Confiteatur.*

^e *Si licet unicuique.* Exstat apud Basilium interrog. 87, et apud Rufinum cap. 53.

^f *Dare aliquid.* In textu Græco additur ἡ λαμβάνειν, id est, vel accipere; recte, ut ex sequentibus clarum est.

^g *Interr. 91. Si nimirum abbas et cellerarius rite officio fungantur.*

^h *Hæc sunt,* etc. Sunt ultima verba præfationis Regulæ S. Augustini : et referuntur a Frithemio lib. De proprietate monachorum cap. 5, ex cap. 14, Regulæ Tarnatensis, usque ad illa verba, *ut non dicatis.* Nec mirum, quia Regula Tarnatensis quædam sumit ex Regula S. Augustini.

§ VIII. — *EX REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 1).*

^h Hæc sunt, quæ ut observetis, præcipimus in monasterio constituti. Primum, propter quod in unum estis congregati, ut unanimes ⁱ habitetis in domo, et non dicatis aliquid proprium; sed sint vobis omnia communia, et ^j distribuatur unicuique vestrum a præposito vestro.

§ IX. — *EX REGULA SANCTORUM PAULI ET STEPHANI (Cap. 23).*

^k Nulli liceat vel instrumentum, vel calciamentum aut tabulas, vel jusque rei parvissimæ tan novum quam vetus quidquam quod alio fratri datum fuerit, prava præsumptione contingere ad utendum. Nec inter se fratribus liceat [^l ut] id quod de communi quisquam acceperit; nisi permissu prioris cum alio fratre, quasi peculiari amore ^m mutuare: ne hac occasione nascatur amor illicitus: sed unusquisque quod ei charitatis distributione datur, hoc libens, et bona voluntate accipiat, et ad utendum delectetur habere.

§ X. — *EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 6).*

ⁿ Monachi in commune viventes nihil peculiare sibi facere audeant: neque in suis cellulis quidquam quod ^o ad victum vel ad quamlibet rem aliam pertineat, sine regulari dispensatione habere vel possidere præsumant. In Pentecoste autem, qui est dies remissionis, omnes fratres sub divina professione se alligent nihil peculiare apud conscientiam suam habere.

§ XI. — *Item ejusdem (ex eodem capite).*

^p Non est præsumendum sine conscientia abbatis egenis vel quibuslibet conferre de eo quod regulari dispensatione noscitur monachus possidere. ^q Cum alio quoque fratre quippiam commutare, nisi abbas vel præpositus jusserit, nulli licebit. Nec habebit quippiam frater præter illa, quæ in communi monasterii lege concessa sunt.

ⁱ *Habitetis in domo.* In Regula S. Augustini edita et in epist. hæc sequuntur: « Et sit vobis cor unum, et anima una in Deo. »

^j *Et distribuatur unicuique vestrum.* Nempe victus et tegumentum, ut habetur in eadem Regula excusa.

^k *Nulli liceat.* Habetur in Regula ms. eorundem Pauli et Stephani cod. Flor. cap. 23, et citatur a Trithemio cap. 5. de proprietate monachorum.

^l *Ut id.* Ita apud Trithem. τὸ ut, tamen redundat.

^m *Mutuare.* Ita in cod. Vind. et in Regula ms. cod. Flor. sed apud Trithemium legitur, *commutare.* Rectius.

ⁿ *Monachi.* Hæc reperire est in Regula sancti Isidori excusa cap. 19.

^o *Vel ad victum.* In Regula exc. additur: *Vel ad habitum.* Cautum fuit olim in monasteriis, ut monachi nihil in cellis aut lectis cibi absconderent, ut videre est in Regula S. Pachonii, cap. 43: « Nullus in cella sua reponat aliquid ad vescendum. » In Regula Teridii, cap. 22: « Ad lectum suum nullus præsumat habere quod manducetur aut hibatur. »

^p *Non est præsumendum.* Subscribit doctrinæ Basilii magni supra.

^q *Cum alio quoque fratre,* etc. Ita in cod. ms. Vindocinensi, aliter in regula excusa: « Nec cum alio quoque fratre quippiam commutare, nisi abbas vel præpositus illi jusserit, ulli licebit. »

§ XII. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 6).

^a Nec quisquam ex monachis suum asserens dicat, ^b Codex mens, tabulæ meæ, vel reliqua. Quod verbum si de ore ejus effugerit, pœnitentiæ subjacebit, ne velut propria ^c quælibet in monasterio habere videatur, sed sint illis, sicut scriptum est, omnia communia (Act. iv).

§ XIII. — Item ejusdem (cap. 6).

^d Peculiare opus institutum est, ^e ut nulla his exerceat monachus, quasi sibi proprie vindicandum: aut cuilibet, cum voluerit, sua præsumptione distribuendum. Nec quodlibet opus sine præceptione et ^f conhibentia senioris suscipiendum, sive faciendum est: sed in omni re quidquid abbas vel præpositus præceperit, hoc agendum.

§ XIV. — Item ejusdem (cap. 8).

^g Peculiaritas aut in utensilibus aut in vestimentis aut quibuslibet rebus vilissimis ^b saltem et abjectis omni modo vitetur: quia abominatio monachis est ⁱ et infamium quidquam possidere ⁱ superfluum [autem] aut reservare proprium, vel occultum: quod non longe ab Ananiæ vel Saphiræ exemplo segregatur. Manus vero quodlibet sive epistolas nemo monachus accipiat: neque uspiam sine benedictione sui senioris progrediatur, nec cum laico loquatur, nec cum monacho non iussus stet, sive fabuletur, vel alium aliquem proximum videat, vel extraneum, regulari sententia præfixum est.

§ XV. — Ex REGULA SANCTI FERREOLI.

^k Illud etiam statui debere perspeximus, ut nullus

^l Nec quisquam. Habentur in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracarenensis cod. Crass. eodem 4 capite.

^b Meus codex, etc. Apud Trithem. cap. citato, et in Regula ms.: Meum codicem tabulam esse. Male.

^c Quælibet. Melius, quilibet, in Regula ms., et apud Trithemium capite citato.

^d Peculiare opus. Exstat in eodem cod. ms. cap. eodem sub finem. Sed hæc verba, peculiare opus institutum est, (ut mox videbitur) sunt transposita.

^e Ut nulla his, etc. Locus corruptus, in cod. Vind. legitur nullatenus his. Apud Smaragdum, nullus, expuncto, his. Recte. Et hoc membrum hæc verborum serie legendum est: « Institutum est, ut nullus monachus exerceat opus peculiare. » Et sic clarus est sensus.

^f Conhibentia. Ita in cod. Vind. Apud Smaragdum legitur: conscientia. In Regula ms. conviventia. Recte.

^g Peculiaritas. Habetur in eodem cap. Regulæ ms. cod. Crass. et apud Trithemium, cap. 5 de proprietate monachorum.

^h Saltem. Pro saltem, ut supra notatum est, et sæpius occurrit in veteribus codicibus mss.

ⁱ Et infamium. Ita in cod. ms. Vind. et apud Trithemium cap. citato, pro infamia.

^j Superfluum autem. Particula autem redundat, nec est in Regula ms. neque in cod. Vind., et ea expuncta omnia rite procedunt. In Regula ms. legitur: Superfluum vanum. Male. Apud Trithemium hæc verba desunt: « Superfluum aut reservare proprium, vel occultum, quod non longe ab Ananiæ et Saphiræ exemplo segregatur. »

^k Illud etiam, etc. Hæc referuntur a Trithemio cap. 5 de proprietate monachorum ex capite 10, ejusdem Regulæ S. Ferreoli, quem episcopum et martyrem appellat.

A monachorum aliquid sibi proprium absque societate fratrum [aliquid] vindicare: ita ut etiam in his, quæ sua sunt, nihil amplius credat sibi juris esse, quam cæteris. Quia cum seipsum alterius subdidit potestati, omnia secum in aliena potestate transmisit. Quidquid ergo secum rerum detulerit, expedito consortio monachorum, ^m at ubi ⁿ corpori congregationis membrum factus adhæserit, statim cognoscat omnia in communionem transisse: et hoc tantum iudicet proprium quidquid cum fratribus possederit indivisum. Nam et lectio Actuum apostolorum (Cap. iv) tempore surgentis Ecclesiæ taliter fideles Christi vixisse commemorat: Nullus (inquit) ^o de bonis suis dicebat aliquid suum, sed erant illis omnia communia.

§ XVI. — Ex REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 25).

^p Nullus præsumat quidquam suum dicere, aut suum proprium vindicare, sed secundum Actus apostolorum sint vobis omnia communia, sit vobis anima una et cor unum in Domino (Act. iv).

§ XVII. — Ex REGULA SANCTI CASSIANI.

^q Nec quidquam peculiare licet monacho possidere. Similiter et illud, qui convertitur præ omnibus erudiri debet, ut nihil ei peculiare liceat possidere: sed ita se nudatum ex omni parte cognoscat, ut præter tunicam, pallium, calciarium vel mattalam suam, nihil amplius habeat. Et nec verbo quidem audeat dicere aliquid suum, quod magnum sit crimen ex ore monachi processisse, tunicam meam, codicem meum, tabulas meas, graphium meum, et cætera his similia. Nam si hujusmodi verbum per subreptionem vel ignorantiam de ore ejus ^r effuderit

¹ Aliquid vindicare. Locus corruptus. Lege, Audeat vindicare. Expuncto pronomine, aliquid. Ut in cod. Vindocinensi et apud Trithemium.

^m At ubi. Lege, ac ubi: ut apud Trithemium.

ⁿ Ubi corpori congregationis, etc. Idem statuit S. Joannes Gerundensis episcopus in Regula monachorum apud Trithemium capite citato: « Quicumque in monasterium susceptus fuerit, non solum de substantia, quam intulit, sed nec de semetipso ab illa hora iudicabit. Nam si aliquid prius intulit fratribus, ipsi tamen non est licitum, ut aliquid habeat in sua potestate. »

^o De bonis suis, etc. Ut in textu Græco, τὶ τῶν ὑπαρχόντων. In versione communi: Eorum quæ possidebant, etc.

^p Nullus præsumat, etc. Hæc referuntur a Joanne Trithemio capite citato, qui etiam infra eodem capite profert alium textum ejusdem S. Aureliani ex Regula ad Moniales hoc modo: « Aurelianus episcopus in Regula ad Moniales capitulo tertio sic dicit: Nihil occulte accipiatis; sed si quis propinquus aut amicus aliquid in vestimento aut in auro, vel aliud quodcumque dederit aut transmiserit, in potestate sit abbatissæ. Et si illi cui transmittitur necesse fuerit tribuatur: sin vero illa non indiget, in commune reductum cui est necessarium tribuatur. » Quæ quidem habentur in Regula S. Augustini cap. 28, sed non iisdem verbis.

^q Nec quidquam. Hæc sumpta sunt ex Cassiano lib. iv de Institutis renuntiantium cap. 13, et referuntur a Trithemio, cap. 5, de proprietate monachorum.

^r Effuderit. Ita apud Trithemium; sed legendum, effugerit, ut apud Smaragdum, Cassianum loco citato, et in Regula S. Fructuosi archiepiscopi cap. 4.

digna pro hoc pœnitentia satisfaciens veniam petat A et in terra prostratus.

§ XVIII. — *Item ejusdem (cap. 34).*

• Summa et illud debet verecundia præcaveri, b ne vel pro vilibus aliquid rebus reponendi peculiam clavem monachus sub priore positus portet. Multum infirmus et inutilis est, c qui quascunque res vilissimas ita velut proprias vindicat, ut nec digito eas tangi ab alio patiat, sed tanta contra eum iracundia inflammatur, ut furorem cordis sui a conviciis et injuriis revocare vix possit.

§ XIX. — *Ex REGULA ORIENTALI.*

d Inter omnia, fratres, hoc observabitur, ut obediens senibus suis et deferentes sibi invicem habeant patientiam, moderationem, humilitatem, charitatem, pacem sine figmento et mendacio, et maledictione et verbositate et jurandi consuetudine : ita ut nemo suum quidquam vindicet, neque ullus aliquid peculiariter usurpet : sed habeant omnia communia. e Sine seniorum verbo et auctoritate nullus frater quidquam agat, neque accipiat aliquid, neque det, neque f usquam prorsus procedat.

§ XX. — *Ex REGULA CUJUSDAM.*

Nihil possidendum tanquam proprium et specialiter inter monachos : sed sint eis omnia communia. Qui autem dixerit meum est hoc, aut illud, peccavit coram Deo, nisi tantum per obreptionem sermonis : sed pro hoc ipso tamen veniam petat a Deo ; et caveat de reliquo, et ne iterare audeat. Si quis ex hoc vitio insanabilis existat, expellendus est ab universis fratribus.

§ XXI. — *Ex REGULA MAGISTRI (cap. 82).*

• Omnis homo in vita sæculi hujus, tribus rebus excitatur, laborat et studet : peregrinus in via, miles in pugna, imperator in palatio, agricola in agro, mercenarius in negotio, omnes excitantur, et laborant ut habeant, dum vivunt, unde vestiantur, calciantur b et vivant. Sed quibus Dominus servitii sui contulit donum, et ostendit eis i non satis de præsentis sæculo cogitare, quia hæc omnia petranseunt,

a Summa et illud, etc. Hæc sumpta sunt ex Casiano, lib. iv de Institutis renuntiantium cap. 15.

b Ne vel pro vilibus aliquid rebus reponendi. Lege: *Ne vel pro vilibus aliquibus rebus reponendis.*

c Qui quascunque res vilissimas, etc. Non minima hæc hominis infirmitas, ut qui in mundo multas opes et pretiosa quæque reliquerit, in claustro ad nescio quas gerras et quisquillas animum adjungat, quæ sane nos a Deo separant, cum illis affectu serviamus, non Deo; nobisque illæ dominantur, non Deus. Quomobrem antiqui illi Patres id unum maxime studebant, ut animum discipulorum ab ejusmodi rerum affectu averterent : quemadmodum fecit S. Dorotheus, qui discipulum suum Dositheum elegantis cujusdam cultelli usu prohibuit, quod animum ejus erga ejusmodi reculam prorsus videret. Ut ipse Dorotheus in ejus Vita refert.

d Inter omnia. Hæc proferuntur a Trithemio capite citato.

e Sine verbo. Id est, sine mandato, ut supra notatum est.

f Usquam. Lege, *usquam*. Idem autem statuitur in Regula secunda Patrum codicis Floriacensis.

et omnia ista quæ videmus et utimur, paucorum in nobis dierum sunt usus, et momentanea cum vitæ nostræ tempore transeunt : et per corporis mortem cæcata in nobis sæculi luce, clausis vitæ oculis, omnia quæ habemus sæculo relinquuntur : i sed [de] illa semper æterna, quæ cum venerint ulterius transire non norunt : sed in bonis vitæ æternæ justis, aut in pœnis gehennæ peccatoribus perseverant. De quibus ergo desideriis bonorum, vel timore malorum, quasi jam ibi videamur accessit mentem nostram in hac vita de supernis semper cogitationibus occupemus. Unde Dominus præcepit servis suis de necessariis vitæ hujus non debere quemquam esse sollicitum ; etiam fideles in se admonet, de crastino non cogitandum ; sed regnum et justitiam ejus solummodo desiderare, dicens in sancto Evangelio : *Nolite cogitare quid manducetis aut quid bibatis aut induamini, k sed quærite regnum et justitiam Dei, et hæc omnia apponentur vobis (Matth. xvi).* Ergo cum hæc omnia necessaria nobis a Deo præparantur, et de omnibus administrandis cum Deo solus est abbas sollicitus, quare discipulus sibi peculiariter aliquid audeat facere, aut habere, aut vindicare ? Nam ideo aliquid peculiare habere denegatur, *quia nemo serviens Deo, implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit (II Tim. ii)* : ut, cum omnibus rebus suis alieno cum se imperio subdidit [1 ut] non sit res, ubi propria ejus voluntas extollatur, quæ voluntati Dei est inimica. Nam m de peculiari Ananias et Saphira fidem ab apostolis non meruerunt percipere (Act. v), cum omnia sua ante pedes apostolorum assignarent, de peculiaribus fraudulentè subtractis iudicio subitæ mortis damnati sunt : quia fraus Deo fieri non potest ; cum nihil est occultum, quod ab eo non revelabitur. Ergo cum victum et vestitum corpori, calciamenta pedibus unicuique fratri abbas præcogitaverit, ut quid alicui sit aliquid peculiare opus habere, aut rem aliquam, aut aurum, aut nummos, aut quodvis necessarium, cum omnia emenda vel habenda Deus ei per abbatem monasterii apparat ? n Si quod ergo peculiare, aut aliquid [cum]

• Omnis homo. Hæc reperire est in Regula ms. Magistri codicis Corbeiensis eodem capite 82.

b Et vivant. Id est, comedant.

i Non satis. Ita in Regula, ms. et in cod. Vind. ; sed subaudi verbum esse.

j Sed de illa semper æterna. Ita in Regula ms. et cod. Vind. ; sed particula de redundat. Sapienter autem hæc dicta sunt a Magistro. Monacho enim non de crastino, sed de æternitate cogitandum est.

k Sed quærite regnum et justitiam Dei. Ita in Regula ms. eandem lectionem supra in hoc Magistro observavimus.

l Ut non sit res. Ita in Regula ms. ; particula ut tamen videtur redundare.

m De peculiari. Ita in cod. Vindocin. in Regula ms. de peculiare fraudis. Sed lege, de peculiaris fraude. Nam ea fuit fraus Ananias et Saphiræ retinendo aliquid peculiare de agri venditione.

n Si quod ergo peculiare. In Regula ms. : « Quod ergo peculiare aliquid cum inventum in aliquo fuerit. » Rectius apud Trithemium capite toties citato : « Si quid peculiare apud aliquem inventum fuerit. »

inventum in aliquo fuerit, grandi eum abbas et diurna excommunicatione condemnet, ut exemplo illius vindictæ nullus hoc audeat imitari. Hoc enim ne sit in aliquo frequenter omnes scrutentur a præpositis suis; et si in aliqua re visus fuerit sibi frater multum b gavisici aut plaudere, tollatur ei et alio detur; et alterius illi, c quod visus fuerit: ut propria in eo non extollatur voluntas.

§ XXII. — EX REGULA SANCTI CÆSARII EPISCOPI (cap. 15).

d Nemo sibi aliquid e judicet proprium sive in vestimento, sive f in quacunque alia re. g Nemo cum murmuratione aliquid faciat. Ne simili iudicio murmuratorum pereat secundum illud Apostoli: *Omnia facite sine murmurationibus* (Phil. 11).

§ XXIII. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 17).

h Proprii aliquid in monasterio i nihil habendum: sed potius propter nomen Domini omnia contemnenda. Quid enim proprium aliquid suum fidelis anima de rebus mundi vindicet, cui mundus crucifixus est, et ipsa mundo? Qui semel mundo mortuus cur per aliquam temporalium rerum cupiditatem, vel desiderium ærumnosum, deuo incipit vivere mundo, qui contempto mundo cœperat jam vivere Deo? Amputandum ergo est hoc vitium radicitus ab

i Illius vindictæ. Apud Trithemium non est t̄o vindictæ; est tamen in Regula ms.: hæc autem penultima periodus refertur a Trithemio sub nomine Vigilii abbatis et diaconi, capitulo 33 suæ Regulæ: ex quo efficitur hunc magistrum monachorum non esse alium ab hoc Vigilio diacono et abbate, quamvis apud Trithemium citetur capitulum 33, hic vero 82, nam ipsis arithmetice notis facile potuit error obrepere.

b Gavisici. Quidam id nostro ms. Concordiæ correxit, *gaudere*; in Regula tamen ms. legitur *gavisici*. Id est gaudere, quam lectionem retineo, quemadmodum apud Plautum in Rudente, *fruisici* pro frui.

c Quod visus fuerit. Lege, ut in Regula ms., *quodvis fuerit*. Et subintelligendum, *detur*.

d Nemo. Exstat in Regula sanctimonialium eodem cap. 15, et refertur a Trithemio capite supra citato.

e Judicet. Ita apud Trithemium in Regula excusa, et in cod. Vind. plausibilis tamen est, si legatur: *Vindicet*.

f In quacunque alia re. Apud Trithemium additur: *Magna, vel parva*.

omni monacho: ut nullam rem vel in vestimentis, vel in calciamentis, vel in quibuslibet rebus sibi vindicet, vel suum esse dicat, nisi quantum ex abbatis jussione penes se præcipitur, ac si custos alterius, non propriæ rei dominus. Et ea, quæ sibi ab abbate fuerint commendata, id est, ad necessitatem præsentem, aut in vestimento, aut in qualibet re nihil exinde aut dare aut commodare cuiquam præsumat; nisi tantum si ab abbate illi fuerit ordinatum. Quid enim de rebus mundi alteri fratri conferat, qui suas in omnibus voluntates propter Christum in abbatis tradidit potestatem? i Omnia ergo, quæ in monasterio habentur, sint omnibus communia, juxta quod in Actibus apostolorum legitur: *Et erant, inquit, eis omnia communia* (Cap. iv). Sic tamen communia sunt habenda, ut nullus dare aut accipere, nisi abbate ordinante, præsumat: ne cupiditatis aut temeritatis malum incurrens in laqueum Judæ proditoris consortio numeretur, qui solus in numero apostolorum loculos habuisse refertur, ubi commutantium aut vendentium commercia ponebantur. k Quod si huic vitio aliquis frater delectari fuerit deprehensus, et post primam, secundam vel tertiam correptionem emendare noluerit, disciplinæ regulari subiaceat.

g Nemo cum murmuratione. Hic incipit cap. 16 in Regula excusa.

h Proprii aliquid. Hæc prima periodus usque ad illa verba: *Qui semel mundo*, profertur a Trithemio capite citato ex Regula Servi Dei ad sorores, eodem capite 17. Ita ut hic Pater monachorum qui fere ultimus a nostro citatur auctore, cujusque Regula ad S. Benedicti Regulam magis, quam ceteræ hic citatæ, accedit, sit hujus Servi Dei ad sanctimonialia, qui regulam S. Patris Benedicti ad feminarum usum accommodaverit, quam tamen mutato genere feminino in masculinum quemadmodum in Regula S. Augustini et S. Cæsarii, et S. Aureliani quasi viris præscriptæ essent, auctor noster citare solet.

i Nihil habendum. Apud Trithemium: *Nihil est habendum*.

j Omnia ergo. Hæc contractius ita proferuntur a Trithemio: *Omnia ergo quæ in monasterio habentur sint omnibus communia: ut nulla dare aut accipere præsumat sine jussione abbatis*.

k Quod si huic vitio, etc. Brevius apud Trithemium: *Si quæ secus fecerit, regulari disciplinæ subiaceat*.

CAPUT XLIII.

SI OMNES ÆQUALITER DEBENT NECESSARIA ACCIPERE.

§ L. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

a Sicut scriptum est: *Dividebatur singulis, prout cuique opus erat* (Act. iv). Ubi non dicimus, ut perso-

a Sicut scriptum est, etc. Idque juxta prudentiam et discretionem optimi rectoris, ut docet S. Leander, cap. 13 de Instit. virginum: « Laudanda tamen est senior, si discrete cum singulis se gesserit, et unicuique, prout opus est, dividerit. Et ista sunt dicta de veste, cibo, potu, vel opere pro invalidis et delicatis: ut quæ durius ferre non potest, tractetur lenius. » Quæ hunc regulæ locum mirum in modum illustrant, in quo post sententiam Scripturæ subaudi verbum: *Fiat*.

D narum, quod absit, acceptio sit, sed infirmitatum consideratio. Ubi, qui minus indiget, agat Deo gratias, b et non contristetur: c qui vero plus indiget, humilie-

b Et non contristetur. Invidendo aliis, quibus ob necessitatem plura suppeditantur. Occurrit enim S. Benedictus invidiæ morbo ob ejusmodi indulgentiam circa infirmos. Cui simile est illud S. Leandri cap. 8. ejusdem libri: « Nec debet scandalizari, quæ sana est, si remissius et indulgentius, quæ infirma est, alitur; sed magis eo se meliorem sanctioremque esse consideret, quod fragilibus rebus non indiget, quibus eget infirma. »

c Qui vero plus indiget, humilietur. Statuit, ne quis

tur pro infirmitate, et non extollatur pro misericordia : et ita omnia membra erunt in pace. ^a Ante omnia ne murmurationis malum pro qualicumque causa in aliquo qualicumque verbo vel ^b significatione appareat. Quod si ^c deprehensus fuerit, districtiori disciplinae subdatur.

§ II. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 94).

^d Interrog. Si oportet eum qui plus laborat, requirere plus aliquid a consuetudine? — Resp. Si propter retributionem Dei laborem suscipit, non hic requirere debet laboris sui mercedem, vel requiem : sed pro his ad promissa Domini festinare, sciens quia sicut pro laboribus consolationes paravit Dominus, ita etiam pro angustiis mercedes. Verumtamen hi qui praesunt, observabunt regulam illam quae dicit : *Dividebatur unicuique prout opuserat* (Act. 1v). Debet enim unumquemque praeveneri, ut secundum laborem etiam solatia refectiois inveniat.

§ III. — Ex REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 2) ^e.

Victus et tegumentum non aequaliter omnibus distribuatur, quia non aequaliter valetis omnes : sed potius unicuique, sicut cuique opus fuerit. Sic enim legitis in Actibus apostolorum : *Quia erant eis omnia communia, et distribuebatur unicuique prout cuique opus erat.*

§ IV. — Item ejusdem (cap. 15).

^f Si eis qui venerunt ex moribus delicatioribus ad monasterium, aliquid alimentorum, vestimentorum,

infirmus ob indulgentiam animo sit elatior; quasi remissius et lenius secum agatur ob aliquod sui meritum. Ita S. Leander cap. citato : « Illa autem, quae infirmitatis obtentu meretur aliquid lenius, sit praeteris humilis, doleatque se non posse quae aliae possunt : et abstinentiam tempore laxatam non reputet virtuti, sed infirmitati. » Eandem plane in distribuendis necessitatibus rationem et doctrinam secutus est S. Fulgentius episcopus Ruspensis, ut in ejus Actis habetur hoc modo (Apud Sur., 1 Jan.): « Distribuere sane ipse cum summa discretionem servis Dei necessaria vitae subsidia, singulorum vires infirmitatemque considerans. Verumtamen quibuscunque plus caeteris consulebat, eos humilitatem custodire amplius admonere dicens eis : De substantia communi quisquis aliis plus accipit, omnium sit debitor, quorum est illa substantia : debitorem porro sola juvat humilitas; sic efficiebat, ne quis scandalum pateretur, quando uni propter infirmitatem plus dare videretur. »

^a Ante omnia ne murmurationis malum. S. Dunstanus legit : *Ante omnia ammonemus, ne murmurationis malum*, recte, nam si non addatur verbum, *Ammonemus*, illud saltem subaudiendum est, aut aliud simile.

^b Significatione. Apud Smaragdum legitur, *consideratione*, non ita recte.

^c Deprehensus fuerit. In mss. S. Germ. et S. Faronis, *deprehensum fuerit*.

^d Interrog. 130, Rufin. cap. 50.

^e Epistola 109, et cap. 2 Regulae excusae.

^f Si eis qui venerunt. Haec habentur in citata epistola, et cap. 15 Regulae. Quibus in locis legitur, *et si*, quemadmodum in codice Corbeiensi. Intelligit divites, qui a delicatiori consuetudine vivendi ad austeriorem transeunt.

^g Stramentorum. Hoc vocabulum exstat in epistola, et in cod. Corbeiensi, non tamen in Regulae editionis

^h stramentorum, operimentorum datur quod aliis fortioribus et felicioribus non datur, cogitare debent ⁱ quantum de sua saeculari vita illi ad istam descenderint, ^j [Qui] quamvis usque ad aliorum, qui sunt corpore firmiores, frugalitatem pervenire nequiverint, ^k Nec debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda perversitas : ut in monasterio, ubi quantum possunt, fiunt divites laboriosi, fiant pauperes delicati.

§ V. — Ex REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 7).

Ut nullius in congregatione murmur, ^l aut detractio [sit], quod familiarissimum habent monachi, contra abbatem, aut quodlibet aliud de fratribus audiatur : ne ira Dei, quae saepe ob hanc culpam miserabilem populum condemnavit, in perditionem similiter murmurantium turbae exciteur, et terram reprobationis, ^m quam nos recte accipimus locum futurae beatitudinis, perdat murmuratio propria, quae debetur sponse divinae. Sic enim damnandos hujus vitii sectatores Psalmus annuntiat : *Detrahentem adversus proximum suum occulte, hunc persequer bar* (Psal. cx). Et iterum arguens Apostolus dicit : *Susurriones, detractores, Deo odibiles* (Rom. 1). Et iterum : *Hi sunt murmuratores, querulosi, secundum desideria sua ambulantes, et os illorum loquitur superbiam* (Jud. 1).

ⁿ Coloniensis et Duacensis.

^h Quantum de sua saeculari vita. Id est, ex quam splendida saeculi vita ad humilem monasterii vitam descenderint.

ⁱ Qui quamvis. Qui, expungendum. Nec reperitur in Regula, nec in epistola citata.

^j Nec debent velle omnes, etc. Ita in Regula S. Augustini; at in epistola praefata aliter hoc modo legitur : *Nec debent illae conturbari, quod eas vident amplius*, etc. Haec autem notanda sancti Augustini doctrina : quia, ut aiunt jureconsulti, privilegium paucorum non facit legem communem.

^k Aut detractio sit. To sit redundat, nec est apud Smaragdum. In cod. Vind. haec ita leguntur : *Ut nullus in congregatione murmurator, seu detractor sit, quod familiarissimum habent monachi, contra abbatem, aut quodlibet aliud de fratribus audiatur*. Hoc autem caput citatur ob illa S. Benedicti : *Ne murmurationis malum*, etc.

^l Quam nos recte accipimus locum futurae beatitudinis. Id est, quam nos recte appellamus locum futurae beatitudinis; et ideo interpunctiones, quae habentur apud Smaragdum, delendae.

^m Detrahentem adversus, etc. Ita in Psalterio Romano.

ⁿ Querulosi. In cap. 1 Epist. S. Judae legitur, *querulosi*, quod perinde est. In textu Graeco, *μεμφιμοιροι*, quod idem sonat. *μεμφιμοιρος*, inquit Suidas, *φιλεγκλημων*, id est, criminandi studiosus. Ad verbum, qui de parte sua, aut portione, quasi caeteris deterior conquirat. Et *μεμφιμοιρια*, juxta Theophrastum, Characteres 49, est *επιτιμοσις παρα το προσηκον δεδομενη*, id est, expostulatio, seu objurgatio, et criminis objectio nullo jure. Latinis *querela*. Cornelius Fronto in differentis : « Querimonia certae rei est : querela supervacua est. Itaque prior gravitatis est, posterior levitatis. » Glosse veteres : *Querela, μεμφις ματαια*, id est, accusatio vana.

§ VI. — EX REGULA TARNATENSIS (cap. 9).

^a Hæc sunt quæ in monasterio constitutis pro Dei amore et timore convenit observare, propter quod in unum estis pro timore Domini congregati. Oportet, ut in domo Domini unanimes habitetis, et sit vobis anima una et cor unum ^b per timorem Domini pervigilans, nihilque habere vos proprium reputetis; sed sint vobis cuncta communia, quæ vobis abbatis imperio dispensentur, non æqualiter omnibus, sed sicut ratio dispensationis, aut causa infirmitatis exegerit. Unicuique tamen secundum quod opus fuerit, tribuatur, sicut in Actibus apostolorum legimus: *Quia erant illis omnia communia, et distribuebatur unicuique secundum quod cuique opus erat* (Cap. iv). ^c Qui enim aliqua habuerint in sæculo, quando expetere monasterium meruerint, libenter tradant omnibus profutura, studentes ut cum dimiserint ipsam facultatem, ipsam simul concupiscendi exuant voluntatem; et cum dimittitur possessio, abijciatur et passio. Qui autem non habuerunt, et turpe est ut quærant quæ se non recolunt reliquisse. Et non ideo æstiment se felices, quia invenerunt in monasterio quod foris invenire non poterant. Nec superbiant quia sociantur eis ad quos ante accedere pro divitiarum ubertate, aut pro natalium splendore non poterant; sed sursum cor habeant, et quæ sunt caduca vel cursu celeri peritura non quærant. ^d Ubi autem divites humiliantur, pauperes non inflentur: ne incipiant monasteria utilia plus esse divitibus, quam egenis. Nam et illi qui locupletes videbantur in sæculo fratres ad sanctam societatem ex paupertate venientes non fastidiose suscipiant; sed talium personarum societate et contubernio gratulentur. ^e Nec ob hoc extollantur, si ad juvandas fraternitatis expensas quamcunque facultatum suarum particulam

^a *Hæc sunt.* Hoc caput fere totum emendicatum est a Regula S. Augustini. Initium sub nomine ejusdem Regulae Tarnatensis profert Trithemius cap. 5 tractatus de Proprietate monachorum.

^b *Per timorem.* Apud Trithemium, in timore.

^c *Qui enim aliqua habuerint.* Eadem reperire est apud S. Cæsarium Arelatensem in Regulae cap. 49.

^d *Ubi autem divites humiliantur.* Regula S. Augustini cap. 4: « Ne incipiant monasteria divitibus utilia, non pauperibus: si divites illic humiliantur et pauperes illic inflantur. » Monasteria ergo fiunt utilia divitibus, si æquo animo propter Christum paupertatis incommoda ferant: at contra noxia pauperibus, si quas non habebant in sæculo facultates, in monasterio quærant.

^e *Nec ob hoc extollantur.* Hæc sane notanda; non leve enim impendit monasterio dispendium, si qui erant in sæculo divites, fastum et superbiam non exuerint in monasterio. Sæpe enim sua ambitione scandalis et seditionibus monasterium perturbant: ut contigit olim in monasterio S. Radegundis, in quo Chrothildis Chariberti, et Basina Chilperici regum filia sanctimoniales multas procellas et tempestates excitaverunt, multas strages ediderunt, ipsamque abbatissam leves quasdam culpas ei obijciendo multis ignominiiis affectam loco submoverunt, ut fuse narrat S. Gregorius Turonensis lib. ix Hist.

^f *Quid prodest,* etc. Recte S. Cæsarius loco citato. « Quid prodest dispergere et dando pauperibus

A contulerint; et inde postmodum cadant, unde prius ascendere cupiebant. ^f *Quid prodest opes dispergere,* et pauper fieri pauperibus erogando, si anima misera superbior efficiatur divitiis contemnendo, quam fuerat possidendo? Omnes ergo in unanimitate persistentes honorate in vobis Deum, cujus templa effici meruistis. In primis diligamus Deum tota virtute animi, deinde proximum. Ista enim vobis sunt præcepta specialiter data: Abbati postmodum impendatur honor, et reverentia reservetur; præposito, sicut Dei servos decet, plena dilectio et concors obedientia commodeatur.

§ VII. — EX EADEM REGULA (cap. 16).

Si attenuatus abstinentia frater non valuerit jejunia suscepta portare, nisi, prandii hora completa, aliquid accipere ^g iudicet indecorum. Illis vero qui incommodo detinentur, et designatas horas non possunt custodire, licite concedatur ut percipiant quomodo possunt. ^h Nec debet aliis molestiam generare, si largior illis fuerit victus impensus, qui in conversatione sæculari sumptuosius tractabantur. Atque ab hoc non beatiore æstiment se ⁱ videri, quos facit aut natalium mediocritas, aut consuetudo alia fortiores. Nec feliciores ^j iudicent quibus in infirmitate præstatur quod sanis pro observantia rigore subtrahitur; et si eis quos parentes deliciosius aluerunt victus aut vestimenta largius tribuuntur, non ob hoc commoveri debet fraternitas, quod fortioribus corpore pro constitutione regulæ donegatur, quod illis charitatis ratione tribuitur. Quia debet esse respectus quanta amore religionis contempserint, cui se abjectioni divina miseratione summiserint. Nec decet supra memorata præsumptio paucis impensa ab universitate quasi canonica reputari. Æquum namque non est, ut in beata habitatione, ubi ^k inci-

pauperem fieri, si misera anima diabolica infletur superbia. »

^g *Judicet indecorum.* Tò *indecorum* non exstat in cod. Vind., quod tamen est necessarium. Eximit a jejuniis attenuatos nimis jejuniis: ita tamen ut nihil comedant ante prandium. Nam olim jejunantes non prandebant, sed cœnabant tantum sive hora nona, id est, tertia postmeridiana, sive vespere.

^h *Nec debet aliis molestiam generare,* etc. Idem statuitur in Regula S. Augustini supra hoc capite a nostro auctore citata. Subscribit S. Leander lib. de Institutione virginum et contemptu mundi cap. 13:

« Quæ potuit honorari in mundo et dives fuit in sæculo, blandius fovenda est in monasterio; et quæ reliquit in sæculo vestem pretiosam, cultiorem in monasterio mereatur. Quæ vero sub penuria vixit, et tegumento victique eguit, grate ferat si in monasterio nec algeat, nec esuriat; nec murmuret, si ea tractatur indulgentius, quæ vixit in sæculo delicatius. Nam si prout cuique opus est non dividitur, fit superba in monasterio, quæ fuit vilis in mundo; et quæ erat potens in sæculo, humiliatur in monasterio. Sic agit qui discrete non sapit, ut superbie faciat ex vili censu conversas, et dolore stimulet honesto loco natas. »

ⁱ *Videri.* suppl., iis.

^j *Judicent.* Suppl., sani, ex Regula S. Augustini cap. 44: *Nec illos feliciores putent quia sumunt quod non sumunt ipsi.*

^k *Inclinantur.* Id est, humiliantur.

nantur divites, pauperes erigantur. Sanc^a inæqualitate constricti, ita sunt tractandi, ut vires incommoditate confectas velocius præstolatio larga roborret. Nec in infirmitate manentibus discretionem victus afferat distantia personarum. Qui tamen cum

^a *Inæqualitate*. Id est, morbo. Vide superius annotata.

CAPUT XLIV.

DE SEPTIMANARIIS COQUINÆ.

§ 1. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Fratres sibi invicem serviant, ut nullus excusetur a coquinæ officio, ^b nisi aut ægritudine, ^c aut in causa gravis utilitatis quis occupatus fuerit : quia exinde major merces et charitas acquiritur. Imbecillibus autem procurentur solatia, ut non cum tristitia hoc faciant, sed habeant omnes solatia ^d secundum modum congregationis ^e ac positionem loci. Si major fuerit congregatio, cellararius excusetur a coquina, ^f vel si qui, ut diximus, majoribus utilitatibus occupantur : cæteri sibi sub charitate invicem serviant. Egressurus de septimana sabbato ^g munditias faciat. Lintheamina cum quibus sibi fratres ^h manus aut pedes tergunt, lavet. Pedes vero tam ipse qui

^a *Fratres sibi invicem serviant*. Ita S. Dunstanus. Cod. S. Faronis non habet pronomen, *sibi*. Vulgo autem : *Fratres sic sibi invicem serviant*. Hujus loci mentio fit in Vita S. Sturmii abbatis Fuldensis. Praxis videtur in Vita S. Bathildis, Reginae Franciæ, cap. 8 : « Ita autem humilitatis magnæ forti animo omnibus ministrabat exemplum, ut ipsa quoque in officio coquinæ ministraret sororibus, ipsa munditias omnes faceret. »

^b *Nisi aut ægritudine*. Cod. Vict. p. *nisi aut ægritudo sit*.

^c *Aut in causa*. Apud sanctum Dunstanum deest præpositio, in.

^d *Secundum modum congregationis*. Id est, secundum numerum fratrum.

^e *Ac positionem loci*. Si longius quærendæ sunt aquæ, herbæ, ligna, et similia.

^f *Vel, si qui, etc.* Particula, *vel*, hoc loco sumitur copulative.

^g *Munditias faciat*. Id est, verrat monasterium. Unde Magister cap. 19 Regulæ, *munditias monasterii exercent*. Et paulo post : *munditias oratorii exhibeant*. Munditias facere est verrere. Plautus in Stichod :

Munditias volo fieri ; afferre scopas.

Neque hic locus S. P. Benedictus comprehendit vasa et lances : nam quotidie tergendæ sunt.

^h *Manus, aut pedes tergunt*. Ita vulgo habetur cum Kerone in expositione regulæ Alamanica, « *tergunt uerben*, scilicet manus ac pedes. » Cod. S. Germ. ma. *tergent*. Vict. p. *terserint*.

ⁱ *Vasa ministerii sui, etc.* Hujus loci meminit Joannes monachus lib. II Vitæ S. Odonis abbatis Cluniacensis : « Sic enim alibi septimanariis coquinæ idem ipse (S. Benedictus) præcipit, ut vasa ministerii sui munda et sana cellarario reconsignent : quæ videlicet sunt fictilia atque vilia. » Ex quibus ultimis verbis notandum est olim vasa, quibus utebantur monachi, fuisse fictilia ac proinde vilia. Idem autem ac S. Benedictus præcipit S. Isidorus cap.

egreditur, tam ille qui intraturus est, omnibus lavent. ⁱ Vasa ministerii sui munda et ^j sana cellarario reconsignet. Qui cellararius item intranti reconsignet, ut sciat ^k quod dat, aut quod recipit. Septimanarii autem ^l ante unam horam refectionis accipiant ^m super statutam annonam ⁿ singulas biberes et panem, ut hora refectionis sine murmuratione et gravi labore serviant fratribus. ^o In diebus autem solemnibus ^p usque ad missas sustineant. Intrantes et exeuntes hebdomadarii in oratorio mox matutinis finitis Dominica omnium genibus provolvantur postulantes pro se orari. Egrediens autem de septimana dicat hunc versum : « *Benedictus es, Domine Deus, quoniam adjuvisti me, et consolatus es me*. Quo

20 suæ Regulæ : « Huic (cellarario) hebdomadarii expleta hebdomada vasa sibi tradita exhibebit, ad perspicendum utique, si negligentius habita sunt, et ad denuo succedentem hebdomadarium coram isto tradentur. » Regula Magistri cap. 16 de cellarario : « Intrantibus in hebdomada septimanariis vasa coquinæ ipse consignet : completa hebdomada ab exeuntibus munda ipse recipiat, aliis intrantibus consignanda. » Per vasa intelligit lances et similia.

ⁱ *Sana*. Id est, integra.

^k *Quod dat, aut quod recipit*. Ms. S. Faronis, *quot dat, aut quot recipit*. Vulgo, *quid dat, aut quid recipit*, rectius.

^l *Ante unam horam refectionis*. Ms. Cod. S. Faronis omittit *et unam*.

^m *Super statutam annonam*. Ita ut vinum de hemina, panis de libræ statuta mensura sumantur.

ⁿ *Singulas biberes*. Vulgo, *singulos*. Apud Sosipatrum Charisium reperitur *biber*, sed est *niviv*, ut ipse interpretatur, id est, bibere : ita ut fit apocope *biber*, pro *bibere*. Biberis hoc loco est vas polorium parvulum : cujus mentio fit in Capitulis Hincmari, cap. 15 : « Et singulos biberes accipiant. » Hinc castiganda Regula Teridii cap. 22 : « In prandio liberis et in cœna accipiant, in jejunio ternas. » Sed locus corruptus ita castigandus est. *In prandio biberes duo, et in cœna accipiant, in jejunio ternas* ; id est, cum non jejunatur, accipiant duos biberes in prandio et in cœna ; cum jejunatur, tres nempe in cœna, quia tunc nullum est prandium. Hic autem locus de potu intelligendus est : nam immediate antea de ferculis egit.

^o *In diebus autem solemnibus*. Dies solemnes sunt Dominicæ et festa de præcepto.

^p *Usque ad missas sustineant*. Inclusive. Id est, usque ad missas completas expectent, maxime ob sacram communionem. Missæ hoc loco sunt sacrificium liturgicum corporis Christi.

^q *Benedictus es*. Hic versiculus sumptus est partim ex psal. cxviii, partim ex psalmo lxxxiii.

dicto tertio, ^a accepta benedictione egrediens, sub-
sequatur ingrediens et dicat : ^b *Deus in adiutorium
meum intende; Domine, ad adiuvandum me festina.*
Et hoc idem tertio repetatur ab omnibus, ^c et accepta
benedictione ingrediatur.

§ II. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 11).

^d Hebdomadarius solus ^e cibos degustet; neque
alius id audeat, ne sub occasione degustandi suæ
gulæ vel gutturi satisfaciat.

§ III. — Item ejusdem (cap. 20).

^f Ad ^g hebdomadarium pertinet cura ferulorum,
amministratio mensarum.

§ IV. — Ex REGULA CASSIANI (cap. 35) ^h.

Si quis autem de opere ac sudore proprio plus ab
aliis reditus conferet monasterio, in nullo infletur, ^B

^a *Accepta benedictione egrediens.* Ita codex ma. S. Germ. cum Smaragdo. At cod. S. Ebrulp. et Victorini cum S. Dunstano et vulgo-editis habent, *accipiat benedictionem egrediens.* Quæ lectio potior est. Codex S. Far. *accipiant benedictionem egredientes.* Unus Turrecremata legit : *Quo dicto tertio accepta benedictione egrediator.* Præterea in Victor. ms. cod. p. post *τὸ egrediens*, hæc reperiuntur : *Quæ in hunc modum ab abbate vel quopiam sacerdote inibi prosequatur. — Mirifica misericordias tuas. R. Qui salvos facis sperantes in te, a resistentibus dexteræ tuæ. — Mitte ei, Domine, auxilium de sancto. R. Et de Sion tuere eum. — Salvum fac servum tuum. R. Deus meus, sperantem in te. — Sequitur oratio. Deus, qui dixisti : Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, hunc famulum tuum ministrationum suarum præmio refice sempiterno. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat, etc.* Quamvis autem hæc benedictio seu collecta non sit ex textu Regulæ, est tamen antiquissima et olim in monasteriis usitata. Hanc enim eandem profert Smaragdus hoc loco. « Hanc egrediens, inquit, a sacerdote accipiat benedictionem : *Deus qui dixisti, Venite ad me omnes qui laboratis, etc.* » Sed utitur plurali numero : *Hos famulos tuos.*

^b *Deus in adiutorium.* Præcipit S. P. Benedictus ab ingrediente hebdomadario hunc versum recitari : quia olim ab antiquis Ægypti monachis hic versiculus omni operi præmittabatur, ut patet ex Cassiano, Collat. 10, cap. 9.

^c *Et accepta benedictione ingrediatur.* Post hæc verba in Cod. p. Vict. hæc habentur : *Quæ sequitur in hunc modum : — Faciem tuam, Domine, illumina super servum tuum. R. Et doce eum justificationes tuas. — Fiant aures tuæ intendentes. R. In orationem servi tui. — Apud Dominum misericordia. R. Et copiosa apud eum redemptio. — Adjuva, quæsumus, omnipotens Deus, famulum tuum in obsequio ministrantem fraterno, et sine murmuratione illi misericorditer propriæ ministrationis mercedem concede perpetuam. Per Dominum nostrum.* Quæ quidem formula collectæ, quamvis non videatur esse ex Regula, est etiam antiquissima, ut patet ex Smaragdo, qui etiam eandem hoc loco producit, cum ait : *Et hanc ingrediens accipiat benedictionem : Adjuva, quæsumus, Domine, hos famulos tuos in obsequio laborantes fraterno, et sine murmuratione illis perseverantiam et proprii laboris mercedem concede propositam. Per, etc.* Ubi notandum est in Victorino codice deesse illa vocabula, *perseverantiam, etc.*

^d *Hebdomadarius.* Hæc habentur in Regula S. Isidori typis mandata, capite 9.

^e *Cibos degustet.* Contrarium statuit S. Pachomius art. 21 suæ Regulæ : *Qui pulmentaria coquunt, ipsi nihil gustantes edentibus ministrabunt.*

^f *Ad hebdomadarium.* Hæc reperiuntur in Regula

nec sibi de tanto operis sui acquisito blandiatur; nec amplius sibi aut delicatis aliquid solita quotidiani victus parcitate præsumat, sed tanquam peregrinum se hujus mundi reputans arreptæ nuditatis virtutem ad finem usque perducat.

§ V. — Item ejusdem (cap. 37).

ⁱ Quotidianæ autem fratrum obsequia in coquina, seu in diversis officii ita reddantur singulis hebdomadis : ^j Alteramenta fratrum secundum ordinem ad hæc officia reddenda succedant, ita ut secundum multitudinem congregationis ministrorum quoque numerus aut minor, aut amplior deputetur, ^k suscipientes quorum ordo est septimanam dici Dominici ministraturi observent. Peracta autem cœna convenientibus in unum fratribus ad ^l hymnos commendationis, quos dormituri decantent, omnibus in

S. Isidori excusa, eodem cap. 20.

^g *Hebdomadarium.* Græci appellant, Ἀρχειδομαρίον eum qui uniuscujusque rei operæ per hebdomadem præest, ut planum est ex Pœnis monachorum delinquentium, quæ inter opera S. Basilii exstant, art. 4 : Πλην κελλαρίων. καὶ ἀρχιεδομαρίων γενίσθω ἀπευλαγίας, id est, « exceptis cellarario et archiebdomario fiat sine benedictione; » et art. sequenti : ἵνα ἐκείσται ἐφημερίας ἀρχιεδομαρίος, id est, « ut uniuscujusque diurnæ operæ archiseptimanarius, etc. »

^h Lib. IV de Inst., cap. 14.

ⁱ *Quotidianæ autem.* Hæc sumpta sunt ex cap. 19 ejusdem lib.

^j *Alteramenta.* Lege : *Ut alternamenta.* In cod. Vind. legitur : *Alterna tamen.*

^k *Suscipientes quorum ordo est.* Locus corruptus; apud Cassianum ita legitur : *Has autem septimanas unusquisque suscipiens usque ad cœnam Dominici diei ministraturus observet.* Ex quibus ita hunc locum castigabis : *Suscipientes, quorum ordo est, septimanam usque ad cœnam Dominici diei ministraturi observent.*

^l *Ad hymnos commendationis.* Semper hæc pia viguit in Ecclesia consuetudo, ut sero dormituri se Deo hymnis et orationibus commendarent. S. Athanasius in tractatu de Virginitate : « Sive cubitum vadis ad somnum capiendum, sive cubiti surgis, non absistat hymnus Dei a labiis tuis. » S. Ambrosius lib. III de Virginibus : « Certe solemnes orationes cum gratiarum actione sunt deferendæ, etc., cum denique cubitum perginus. » S. Fructuosus episcopus, cap. 5 Regulæ monachorum : « Tum demum pergentes ad cubilia, atque in unum cuncti coeuntes ad perfectionem pacis et reorum absolutionem canticis tribus psalmis juxta morem cum laude et benedictione symbolum Christianæ fidei communi omnes recitent voce, ut fidem suam puram coram Domino ostendentes, sicut non dubium est fieri vel accidere, ut nocturno quisquam tempore vocetur a corpore, commendatam jam suam fidem et expiatam ab omni scandalo conscientiam perferat ante Deum. Post deinde adeuntes cubilia summo cum silentio exhibito gressuque quieto, nec ullus se vel ultra cubiti spatium jungens ad alterutrum, vel saltem alium respicere non audens pergat ad lectulum suum : ubi tacite orationi insistens psalmosque recensens ultimo orationem suam quinquagesimi psalmi recitatione consummet. » Memoriam quomodo in monasterio conversandum sit : « Expleto eodem officio (Completorii) summum silentium custodiatur, et ore et corde fiant orationes secretæ, recordatio peccatorum cum fletu et lacrymis et gemitu seu suspirio, ut unus alium non noceat. Tunc iterum agant gratias Deo dicendo : *Gratias tibi ago, Domine sancte Pater omnipotens, qui me dignatus es in hac die custodire; per tuam sanctam misericordiam concede mihi hanc noctem mundo corde et corpore sic pertinsire, qualiter nunc*

ordinem fratribus pedes lavent, hanc ab eis benedictionem et retributionis mercedem pro labore totius septimanæ fideliter expetentes : ut complentes eos Christi mandatum generaliter ab omnibus fratribus emissa prosequatur oratio; quæ et eorum consummata officia velut pium sacrificium Deo commendet, et quicquid per ignorantiam, aut per humanam fragilitatem peccaverint, suppliciter intercedant.

§ VI. — *Item ejusdem (cap. 38).*

Acto autem Dominico ingredientibus secunda feria, aliis iterum succedentibus, hi qui egrediuntur utensilia in quibus ministraverint, et vasa consignent, quæ tanta sollicitudine curaque custodiant, ne aliquid ex eis imminuatur aut pereat, ut credant se etiam pro minimis quibusque vasculis tanquam pro sanctis et magnis rebus rationem non solum homini, sed etiam Domino reddituros, si forte ex his negligenter fuerit fractum aut perditum. Ita enim septimanarius obsequium suum fideliter peragat, ne unum quidem granum leguminis negligenter perire de suis manibus patiatur: quia omnia quæ in monasterio fuerint semel ingressa tanquam sacrosancta, et quasi jam Deo consecrata cum summa reverentia Patres nostri tractare jusserunt. Tanta ergo fide universa debet monachus agere, ut etiam pro despectis rebus ac parvis, id est, si aliquid quod non recte positum est, competentius colloca-

*surgens gratum tibi servitium exsolvere possim. Et cum magna cautela ambulent in ecclesia et dormitorio. Et cum ad proprium stratum venerit frater, dum se collocaverit, dicat psalmum: Deus, in adjutorium meum intende; et post Gloriam dicat versum: Pone, Domine, ori meo custodiam, etc. Et sicut sibi mane postulat aperiri a Domino, sic requiescens roget poni ori suo custodiam. Regula cujusdam Patris cap. 9: « Ab hora vero completionis, cum oratio ad somnum capiendum datur. » Hinc capiendi sunt loci Pœnarum Brevium apud S. Basilium, art. 15: Εἴτις ἰσπίρας μετὰ τὸ Πάτερ ἡμῶν εὐρεθῆ διὰ δὴν, ἀφορίζεσθω, id est, « si quis vesperi post Pater noster, inveniat colloquens, excommunicetur; » et art. 26: Εἴτις ἰσπίρας μὴ φθάζῃ τῷ Πάτερ ἡμῶν ἐκτὸς αἰτίας, στήκετω εἰς προσευχὴν ἕως πάντες νοιμῶσται, id est, « si quis vesperi non occurrerit ad Pater noster sine causa, stet in oratione, donec omnes decubuerint; » ex quibus liquet solitam recitari orationem Dominicam ab illis monachis antecubitum. Id etiam notum est ex Constitutionibus Apostolicis S. Clementis, lib. vii, cap. 49, ubi ponitur hæc serotinae orationis formula: Αἰνεῖτε, παῖδες, κύριον, ἀνεῖτε ὄνομα κυρίου, etc., id est, *Laudate, pueri, Dominum, laudate nomen Domini. Laudamus te, celebramus te, benedicimus te propter magnam gloriam, Domine rex. Pater Christi agni immaculati, qui tollit peccata mundi. Te decet laus, te decet hymnus, te decet gloria Deum Patrem per Filium in Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace, etc.**

Acto autem. Apud Smaragdum legitur, *peracto*; hæc autem habentur apud Cassianum capite citato.

Ne unum quidem granum leguminis. Vide eundem Cassianum capite 20 ejusdem libri. Hæc autem attentius consideret monachus, et recogitet quanto numero habenda sit vita monastica, quam sedulo leviores culpæ sint declinandæ, quanto studio anima custodienda, si tanta esse debet unius grani legumi-

averit, aut tenuem festucam de cella submoverit, mercedem a se Domino recipere tota credulitate confidat.

§ VII. — *EX REGULA MAGISTRI (cap. 17).*

Superius diximus decadam fratrum sub sua cura duos præpositos continere. Qui decem fratres in coquinæ servitio vicibus combinati septenos expleant dies. Et cum in vicibus suis unius decadæ fuerit adimpletum servitium, consignatis omnibus a cellarario utensilibus, sibi alia in exercitatione decada succedat. Qua expleta succedat singillatim per singulas septimanas. Singuli tamen ambo præpositi coquant cum solatio fratris cuius voluerint sui. Et ideo quamvis cum solatio cujuslibet fratris singulos septimanas singulas diximus præpositos coquinare, ut cum non ambo in coquinæ simul servitio occupantur, unus foris cum decada suæ remaneat fratribus, qui in eis culpas vel vitia diversa custodiat, ut et si alii fratres sequestrantur in alio laboris opere, tales sequestrentur qui Dei plus possunt presentiam timere, præoccupato in coquina præposito, cum negligentiore remanente i vacivo præposito: ut et vicibus honorem impleant emendandi, et vicibus humilitatem exercent serviendi. Ergo sic omnes explicando decada recapitent. Nam unaquaque decada tali actione septenos expleant dies. Bini fratres a præpositis suis in coquinæ servitio per hebdomadam deputentur; quibus a cellarario omnia

nis cura, de quo sit Deo etiam rationem redditurus. Lege autem: *Ut ne unum quidem.* Cap. sequenti profert exemplum cujusdam fratris, qui propter tria lenticulæ grana quæ in terram ceciderant neglecta, ab oratione suspensus est.

Pro despectis rebus. Quia minima actio ad Dei gloriam facta meritoria est: calix aquæ frigida; ob Christum datus sua mercede non carebit; nec ullus capillus de capite justi peribit.

Se Domino. Lege, *se a Domino*, ut in cod. Vind.

Superius diximus. Cap. 11 suæ Regulæ. Quæ autem hic tractantur, habentur in eadem Regula ms. codicis Corbeiensis, eodem capite.

Singuli autem præpositi coquant. Non eximit præpositos decadam a coquinæ officio: ita tamen ut nunquam duo unius decadis præpositi simul coquant, sed sigillatim assumendo unum ex suæ decadis fratribus in solatium, ut uno præposito coquinæ munus obeunte, alter remaneat qui fratrum actiones observet diligenter; et hic est sensus hujus textus.

Cujus voluerint. Pro quem voluerint, phrasid græca, ut supra notatum est.

Coquinare. Id est, coquere. Plautus in Pseudolo:

An tu coquinatum te ire quoquam postulas?

Cum negligentiore. Lege: *Cum negligentioribus*, ut in Reg. ms. sensus est: Cum alii fratres in aliquo opere sequestrantur a præpositis, soli ii sequestrantur, qui plus possunt Dei presentiam timere: ut cum unus præpositus coquinæ officio fungitur, alter qui ab hoc opere vacat, remaneat cum negligentioribus fratribus cum eis aliquid operans.

Vacivo. In Reg. Ms.: *Vacibo*; b pro v, id est, vacante, nempe a culinæ officio.

Recapitent. Id est, iterum incipiant a prima decade.

Bini fratres. Subaudi, deputantur ad coquinam.

coquinæ vasa intransibus consignentur. Et ideo bini A fratres, ut invicem se suis solatiis a jubent. Cujus ordinationis in hebdomada talis debet esse introitus.

§ VIII. — *Item ejusdem (cap. 19).*

Introituri, fratres, in hebdomadam c post Primam in oratorio dictam addueantur a præpositis suis ante abbatem, d et fiat de eis majoris suggestio dicens : Jube, domne abba, vocari universam congregationem et orari pro his fratribus qui ingrediuntur in hebdomadam coquinæ : ut mereantur commendati orationibus vestris diaboli impedimenta non timere, et congregationi Dei omnia sine culpa perficere. Post hæc verba prosternant se illi duo fratres orationi ante abbatem. Quod et retro omnis congregatio una cum abbate facere debet; et postquam se levaverint omnes, illi duo dicant hunc verum : e Custodi nos, Domine, ut pupillam oculi : sub umbra alarum tuarum protege nos. Postquam vero oratum pro eis ab omnibus fuerit, surgentes supra dicti duo fratres osculentur genua abbatis, f et pacem suis tradant præpositis, vel omni congregationi. Quibus post datam pacem præpositi sui dicant : Ite, fratres, in nomine Domini Jesu Christi, intrate in hebdomadam, g et petita benedictione omnia facite, dicentes per exercenda omnia : Benedicite; et cum benedictum fuerit quodcumque feceritis, maledictus diabolus impediendi ibi non habeat potestatem. Mox ab eodem die, si ad sextam h habent fratres reficere, dicta Tertia exeuntes cum congregatione de oratorio hebdomadarii cum cellarario i oculos ad abbatem inquirentes eum quid jubeat congregationi ad

refectionem parari : ut mox inchoantibus coquinam a tertia paratis omnibus, dicta Sexta eant ad mensas. Si vero hora nona erit refectionis præparatio, exiens abbas interrogetur ab hebdomadariis et cellarario; et statim post Sextam inchoent coquinare: ut dicta Nona omnes eant ad mensam. Quod si non forte occurrerint hebdomadarii i excommunicationis poenam suscipiant, quia lassatam congregationem utrisque operibus, id est, jejunii et laboris, sua pigritia cruciaverunt. Excommunicationis vero hæc sit sententia. Si sexta, vii; si nona, x; hoc est, si ad sextam horam k refectionem tricratam hebdomadarii offenderint, et non occurrerint, singulas quadras panis per sequentes septem refectiones perdant; l si nonam tricaverint, item singulæ quadræ per sequentes decem refectiones eis subtrahantur. Quæ sententia excommunicationis tandiu in damno annoz excommunicatis permaneat, m quandiu satisfactio in sequenti die promissa visa fuerit emendasse. Nam si grandis fuerit congregatio, vel aliqui extranei multi supervenerint, adjunctis in solatio fratribus, a Prima dicta interrogando abbatem de refectio- ne, incipiant coquinare, ut hora constituta refectio- ni occurrant. In eadem namque hebdomada ser- vitium ad mensas omnium ipsi adimpleant. Omnem diligentiam monasterii ipsi exerceant. Ipsi omnes fratres in hebdomada ipsa discalcient, adjunctis in solatio de decada sua fratribus cum quibus et discalcient, et ipsa calciaria faciant, et facto mane seden- tibus ad ordinem fratribus ipsi consignent siml; et in eadem hebdomada munditias monasterii exer- ceant, n refrigeria lavent, ligna concidant, aquam faciei tradant, o ad communionem intransibus fratri-

a Jubent. Ita in Reg. ms. pro : Juvent.

b Introituri fratres. Hæc videre est in Regula ms. Magistri cod. Corb. eodem cap. 19.

c Post Primam. Dissentit a S. Benedicto qui vult ejusmodi benedictionem seu orationem dari post Matulinos.

d Et fiat de eis majoris suggestio. Id est, major seu senior duorum horum præpositorum suggerat abbati, ut ob septimanariorum benedictionem universam congregationem accersat, etc.

e Custodi nos, Domine. Dissentit a S. Benedicto.

f Et pacem suis tradant præpositis. Id est, suos præpositos osculentur.

g Et petita benedictione. Nihil prisci illi monachi faciebant sine majoris benedictione ob rationem a Magistro prolatam. Pœnæ Breves monachorum sancto Basilio vulgo ascriptæ, art. 11 : Ἐτίς οὐκ αἰετὴ εὐλογίαν εἰς τὸν ὄρδινον αὐτοῦ γενίσθω ἀπευλογίας, id est, e qui non acceperit benedictionem ad ordinem ministerii sui, careat benedictione; h ὄρδινον, est ordo, vocabulum Græco-Barbarum. De quo vide Joannem Meursium in Glossario Græco-Barbaro. Memorabile quomodo in monasterio conversandum sit : e Cum dominus abbas aut certe alius ex senioribus alicui ex fratribus aliquod opus facere præcipit, suscipiat junior cum magna humilitate jubentis imperium : sit auris prompta ad audiendum, ac si divinitus dicatur; sint pedes directi, manus vero expeditæ ad faciendum; et humiliatus dicat : Benedicite. Expleto opere revertens cum humilitate dicat similiter : Benedicite. S. Isidorus cap. 17 Regule inter delinquentes commemorat, e qui ministerium cuiuslibet operis injunctum sine benedictione susce-

perit, aut perfecto opere benedictionem minime postulaverit. i Ex quibus ultimis locis patet benedictionem etiam perfecto opere petitam fuisse.

k Habent. Id est, debent.

l Oculos ad abbatem. Lege, ut in Regula ms.: Oculos habeant ad abbatem. Sup. conversos.

m Excommunicationis poenam suscipiant. Hæc non est proprie dicta excommunicatio : quia paulo post eam declarans jubet reum tantummodo aliquot dies una panis quadra multari.

n Refectionem tricratam offenderint. Id est, non expeditam et non paratam. Nam tricra, inquit Nonius cap. 1, sunt impedimenta et implicationes (et intricare, impedire, morari) dictæ quasi tericæ, quod pullos gallinaceos involvant, et impediunt capilli pedibus implicati. Unde et tricari in parvo morari. Glossæ Isidori : Acinari, tricari, in parvo morari.

o Si nonam tricaverint. Ita in Reg. ms.; sed legendum puto, si ad nonam tricaverint, id est, si ad nonam expedit et opportune refectionem non paraverint.

p Quandiu. Id est, donec S. Ferreolus cap. 29 Regule : e Ut, quandiu a proposita intentione recedentur, et tumorem mentis manifesta emendatione deponant, secundum arbitrium abbatis arduæ omnino subiaceant disciplinæ.

q Refrigeria. Id est Latrinas. Cap. 79 ejusdem Regule : e Ipse sibi custodes excitet, cum clavem requirit; quo præsentem incipiat ad ignotum refrigerium foras exire.

r Ad communionem intransibus. Vide supra de hac re notata capite 52, § 7.

bus aquam manibus ipsi ministrent. ^a Mappas ^b et sabana, et facitergia vel res sordidas fratrum ipsi lavent illis horis in quibus non coquent. ^c Candelas monasterii a cellarario factas quotidie ipsi incendant et ^d tulent. Mox enim in hebdomadam, ut diximus, prima die post Primam dictam intraverint, primum opus servitii sui munditias oratorii exhibeant, et ^e mattas oratorii pavimento ^f retendant. Quod in totis septem diebus hebdomadae suae post matutinos dictos opus primum servitii sui oratorio exhibeant. Cum astant vero in septimana sua, coquinam ^g intrantes ad se fratres mox petant eos pro se secum orare.

§ IX. — *Item ejusdem (cap. 23).*

^h Hebdomadarii cum servitium mensarum exercent, si forte ad ministrandum omnibus ⁱ non occurrerint, insinuent hoc ipsum suis praepositis : a quibus ordinatus de eadem decada unus frater in eorum solatio adjungatur. Quotiesque hebdomadarii in servitio mensarum negligenter mensis deserviunt, alia die hora refectionis levet se abbas, et cum uno de praepositis aut duobus, si grandis fuerit congregatio, ipsi faciant servitium ad omnes mensas, ut et doceat eos quomodo faciant quod non possunt implere : et agnoscentes omnes fratres erubescant ⁱ incommunicatura hominum vel pari servitio

^a *Mappas.* Mappa est linteum tergendis manibus aptum, Gallice *serviette*. Aimoinus lib. iv de Gestis Francorum, cap. 2 : « Austregesillus quoque Bituricensis archiepiscopus sub rege Guntranno diu quoque in palatio commoratus mappam ei ad tergendas praebere conseruaverat manus. » Meminit Martialis lib. xii, Epigram. 29 :

Attulerat mappam nemo, domi forta timentur.
Mantile a mensa surripit Herinogenes.

Ubi mappa a mantili distinguitur. Nam mappa est qua manus terguntur, quam quisque conviva afferebat : at mantile quod mensae sternitur ; et Martialis quidem tempore. Nam Varronis aetate mantile dicebatur, quo manus terguntur, ut ipse Varro docet lib. v de Lingua Latina : *Mantelium, quasi manuterium*. A mappa *mapparius*, qui mappam tergendis manibus porrigit. Acta S. Austregesilli : « Et erat sane regi gratissimus, eique manus abluenti offerebat linteum, quo eas extegeret : quo factum est, ut eum mapparium id temporis vocitarent. » Dicebatur etiam mapparius sive *μαππάριος*, is qui mappam in circum mittebat signum aurigis, quo viso e carceribus erumperent : vide Glossarium Graeco-barbarum Joan. Meursii. Mappa vox est Punica a Romanis usurpata, ut docet Fabius lib. i Instit., cap. 5 : « Et mappam quoque usitatum circo nomen Pœni sibi vindicant. »

^b *Sabana.* Vide superius annotata.

^c *Candelas.* Hoc vocabulo utitur Athenæus lib. xiii sub finem. De quo hæc habet Suidas : *κωνδήλα παρὰ καίτων δᾶλα*, id est, candelata dicta quod clarum lumen suppeditat, dum uritur. » Sed merum putum Latinum, a *candeo* deducendum. Candelæ sunt lampades, ut videre est in Dialogis Zachariæ papæ, ubi lampades passim *κωνδήλας* vertit.

^d *Tulent.* Id est, exstinguant. Vide supra.

^e *Mattas.* Quæ substernuntur monachis psallentibus, de quibus infra.

^f *Retendant.* Id est, iterum tendant, quia abstulerant eas, ut pavementum oratorii verrerent.

^g *Intrantes ad se fratres.* In Reg. ms. Hæc vocabula, *ad se*, desiderantur. Sensus est : Si qui fra-

A Dei æqualem non mereri divinæ sapientiæ gratiam cum ^k utilibus fratribus invenire.

§ X. — *Ex REGULA CUJUSDAM (cap. 12).*

Coqui vero per hebdomadas ^l coquinent. Unaquaque hebdomada tres, vel amplius, si necesse fuerit, ad coquinandum deputentur, ne impositus sine discretionē labor unde mercedem mereri debuit, inde murmurii fructum reportet. Ingredients autem pro se orari rogent omnem cœtum fratrum, orantes in oratione dicant : « *Adjuvium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum et terram (Psal. cxxiii) ; et adjuva nos, Deus salutaris noster (Psal. lxxviii).* » Exeuntes vero lavent omnium fratrum pedes, et omnia vasa quæ ad necessarium usum habuerunt lavata ^m praepositis repræsentent : similiter ⁿ pro se orari rogent, et hunc versum in oratione dicant : « *Quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me (Psal. lxxxiii).* » Propter singulas negligentias tam coqui quam cellararii xxv palmarum percussioibus quotidianis diebus emendentur : ne minimas parvipendentes culpas, in majoribus procliviores reperiantur.

§ XI. — *Ex REGULA SANCTI CÆSARII EPISCOPI (cap. 12).*

^q Qui coquunt, ^r singuli illis meri pro labore addantur. In omni ministerio corporali tam in coquina, vel quidquid quotidianus exigit usus, vicibus sibi, excepto Patre, ^s vel praeposito, succedere debent.

tres in coquinam ad hebdomadarios intrent, mox hebdomadarii petant ab eis, ut secum pro se orent.

^b *Hebdomadarii.* Hæc habentur in Reg. ms. Magistri cod. Corb. in fine ejusdem capituli 23.

ⁱ *Non occurrerint.* Id est, non potuerint occurrere. In Reg. ms. legitur, *non occurrunt.*

^j *Incommunicatura.* Id est, in communi natura.

^k *Utilibus.* Id est, bonis, piis. S. Benedictus cap. 7 : *Dicat semper utilis frater.* Ita enim legendum ibi animadversum est.

^l *Coquinent.* Id est, coquant.

^m *Adjuvium nostrum.* Hac in re non convenit cum S. Benedicto.

ⁿ *Praepositis.* Qui tamen eadem vasa cellarario consignent.

^o *Pro se orari rogent.* Completa hebdomada.

^p *Quoniam tu, Domine, adjuvisti me.* Videntur hæc verba ex Reg. ms. S. Benedicti desiderari, *Benedictus es, Domine Deus*, istis præponenda.

^q *Qui coquunt.* Hæc videre est in Regula S. Casarii excusa, quæ est sanctimonialium eodem capite 12, ubi legitur, *coquent.*

^r *Singuli illis meri.* Ita in cod. Vind. In Regula

D excusa habetur : *Singulae illis merito pro labore addantur* ; sed locus corruptus, nullumque sensum efficit. Itaque ex hoc Concordiæ codice restituendus. Sensus ergo est, ut qui, vel quæ coquunt singulos meros ad levandum laborem accipiant, nempe antequam se operi coquinæ accingant. Merus autem hoc loco substantivum est mascul. gen., estque vasculum vini, sive cyathus, sive scyphus. Magister in Regula, cap. 27 : « Mox cum sederint ad mensas fratres singulos meros accipiant. Quos meros accipientes singuli porrigunt abbati. » Et paulo post : « In suos meros quisque frater de suo ^p ne ternas sibi et non amplius buccellas intingant. » Et postea : « Post ergo primos meros æstivo tempore ad refectionem tam sextæ quam nonæ, caldelli omnibus quaterni sufficiant. »

^s *Vel praeposito.* Particula, *vel*, sumitur hoc loco copulative, non disjunctive.

CAPUT XLV.

DE INFIRMIS FRATRIBUS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Infirmitas cura ante omnia et super omnia adhibenda est : ut sicut revera Christo, ita eis serviator, quia ipse dixit : *Infirmitas sui, et visitastis me. Et : quod fecistis uni a de his minimis, mihi fecistis (Matth. xxv).* Sed et ipsi infirmi considerent in honorem Dei sibi serviri ; et non b superfluitate

a *De his minimis.* Ita apud Smaragdum. In cod. S. Germ. cum S. Dunstano, et vulgo editis. *De iis minimis meis.* In textu evangelico : *Uni de iis fratribus meis minimis.*

b *Superfluitate sua.* Petendo irrationabilia.

c *Fratres suos servientes sibi.* Si monachi sanis fratribus serviunt, æquum est etiam ut ægrotis ; et si maxima charitas et merces acquiritur ab iis qui sanis serviunt, quanta mercede cumulabuntur ii, qui ægrotos fovent. Quanta sollicitudine et cura suam operam circa infirmos fratres contulerit S. Dositheus, ejus Acta testantur. Qui toto quinquennio, quo in monasterio vixit, infirmis in nosocomio ministravit. Singulos quosque humili suo obsequio refocillabat, lectos concinne et commode sternebat, omnia munde pureque agebat. Si casu aliquid ex negligentia omisisset, aut subiratus verbum aliquod protulisset, statim dimissis omnibus cellulam ingressus in lacrymas erumpebat.

d *Sit cella.* Idem instituit S. Eugendus abbas, ut in ejus Actis apud Surium habetur : « Verum etiam propter laborem infirmitatis, donec sanitas suppeteret, præstitit sequestratum reficere vel manere. » Cella hoc loco est cubiculum. Est et cella locus in quo necessaria reponuntur. Varro lib. iv de Lingua Latina : « Ubi conditum esse volebant, a celando cellam appellabant. » Locus in templo, ubi sedes Dei erat. Idem Varro eodem libro : « Et ideo in ædibus sacris ante cellam, ubi sedes Dei sunt, Græci dicunt πρόδομον. » Et lib. v : « Hinc etiam amplius dicunt eloqui et reloqui in fanis Sabinis, e cella Dei qui loquuntur. » Nomen postea ad claustra monachorum translatum significat angustum monachi cubiculum, ut sæpe occurrit in hoc libro, et apud Cassianum, Dorotheum, Palladium, Moschum et cæteros, qui de re ascetica scripserunt, Diminutivum cellula. Unde et *cellulam* monachi a S. Sidonio Apollinare appellati sunt lib. ix, epist. 3, ubi celebre monasterium Lerinense nominat. « Senatum Lerinensium cellularum. » Sumitur etiam cella pro monasterio. S. Gregorius lib. i, epist. 54. « Festivitatibus sanctorum desiderabiliter insistentes præsentis præceptionis nostræ paginam ad experientiam tuam necesse duximus dirigendam, indicantes ei oratorium beatae Mariæ, quod nuper in cella fratrum ædificatum est, ubi Marinianus abbas præesse cognoscitur. » Idem lib. vi, epist. 10 : « Si ergo qui vos ex ordine sequitur talis est ut circa cellæ ordinationem fratrumque custodiam, etc. » Hinc capiendus locus lib. ii Dial., cap. 23 : « Cui ille respondit : Quid est quod loqueris, soror ? Manere extra cellam nullatenus possum. » Cella enim ibi sumitur pro monasterio, alioqui falsum dixisset S. Benedictus ; nam poterat in oratorio pernoctare, aut in dormitorio fratrum jacere. Sumitur etiam pro parvo monasterio, quod subest alicui majori monasterio, et vulgo dicitur prioratus seu præpositura. Lupus abbas Ferrariensis epist. 44 : « Cellam S. Judoci, quam Magnus Carolus Alcuino, etc. » Addit.

A sua contristent c fratres suos servientes sibi. Qui tamen patienter portandi sunt, quia de talibus copiosior merces acquiritur. Ergo cura maxima sit abbati, ne aliquam negligentiam patiantur. Quibus fratribus infirmis d sit cella e super se deputata, et f servitor g timens Deum, et diligens ac sollicitus. h Balnearum usus infirmis, quoties expedit, offeratur : i sanis autem, et maxime juveni-

1 Capitulum Lud. imp., tit. 44 : « Ut abbatibus liceat habere cellas in quibus aut monachi sint aut canonici. » Et abbas provideat ne minus de monachis ibi habitare permittat, quam sex. » Hoc vocabulum Græci Patres usurparunt, sanctus Basilius, Palladius, Dorotheus et alii, apud quos legitur : κελύκη et κελύον. Meminit Moschopolus in schedis Κελύον κοινῶς, παρὰ Ἀττικοῖς δωμάτιον, id est, « communiter, apud Atticos domuncula. »

* *Super se.* Ita codices S. Germ. S. Faronis et Victorini et Vind. cum Kerone, Smaragdo et editione Coloniensi. Sanctus vero Dunstanus et vulgatae editiones legunt : *Per se.* Unus Turrecremata : *Desuper.* Sed sive *per se*, sive *super se* legatur, nihil aliud est quam seorsum et separatim : ita ut non jaceant ægroti in communi fratrum cella, quam dormitorium appellant, sed in altera.

f *Et servitor.* Per servitorem intelligit aliquem monachum qui ægrotis serviat. Nam supra dixit : « Et non superfluitate sua contristent fratres suos servientes sibi, » et in fine capituli : « Cura autem maxima sit abbati, ne a cellerariis et servitoribus negligentur infirmi : quia ad ipsum respicit, quidquid a discipulis delinquitur. » Nam passim in Regula monachi discipuli appellantur, cap. 2. « Memor sit semper abbas, quia doctrinæ suæ et discipulorum obedientiæ utrarumque rerum in tremendo judicio Dei facienda erit discussio. » Et paulo post : « Et capacibus discipulis mandata Domini verbis proponat. »

g *Timens Deum.* Idem statuit S. Cæsarius in Regula sanctimon. cap. 50 : « Ægrotantium cura, sive aliqua imbecillitate laborantium uni satis fidei et compunctæ debet injungi, quæ de cellario petat quodcumque opus esse prospexerit : et talis eligi debet, quæ et monasterialem rigorem custodiat, et infirmis cum pietate deserviat. »

h *Balnearum usus.* Additio 1 Capituli Lud. imp., tit. 7 : « Balnearum usus in arbitrio Prioris consistat. » Intelligitur autem de balneis tam artificiosis quam naturalibus, tam de publicis quam domesticis, quæ quidem ad sanitatem conducant, non ad voluptatem.

i *Sanis autem, etc., tardius concedatur.* Tardius, id est, rarius. Hanc enim balnearum voluptatem, tanquam Veneris irritamentum, carnis titillationem atque enervationem sancti Patres abhorruerunt. S. Hieronymus in epistola ad Rusticum : « Balnearum fomenta non querat qui calorem corporis juniorum cupit frigore extinguere. » Sanctus Athanasius libro de Virginitate, balnearum usum virgini interdicit, dum sana erit. Eundem prohibet S. Florentinæ sorori S. Leander lib. de Institutione Virginum, cap. 10 : « Balneo non pro studio vel nitore utaris corporis, sed tantum pro remedio salutis. Utere, inquam, lavacro quando poscit infirmitas, non quando suaserit voluntas. Quod enim necesse non est, si egeris, peccabis. Scriptum est enim : Et carnis curam ne feceritis in desiderii. Cura carnis veniens ex concupiscentia habe-

l'us tardius concedatur. ^a Sed et carniū esus ^b infirmis omnino debilibus pro reparatione concedatur; at ubi meliorati fuerint ^c a carnibus more solito omnes abstineant. Curam autem maximam habeat abbas, ^d ne a cellarariis aut servitoribus negligantur infirmi: quia ad ipsum respicit quidquid a discipulis delinquitur.

§ II. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 40).

^e Quod si obtenditur infirmitas, ^f præpositus domus perget ad ministros ægotantium, et ab eis quæ necessaria sunt accipiet.

§ III. — Item ejusdem (cap. 41) ^g.

Si de ipsis ministris aliquis languerit, non habebit licentiam introeundi in coquinam vel cellarium, et sibi aliquid auferendi; sed cæteri ministri id quod ei necessarium viderint, dabunt. Nec permittatur ^B coquere sibi quod desideraverit; sed præpositi domorum quæ necessaria viderint ei ab aliis ministris accipient.

§ IV. — Item ejusdem (cap. 42).

^b Nec poterit languidus ingredi ⁱ cellam vescentur in vitio; non ea, quæ salutis recuperandæ convenit. Quamobrem non te illiciat lavare sæpius carnis voluptas, sed infirmitatis imperet necessitas: caret omni culpa, si quod necesse est egeris. ^o S. Theodericus abbas monasterii S. Huberti, nunquam balneis uti voluit, vel ægotus: dicebat enim illam carnem non indigere lavatione, quæ putredo et vermibus cibus paulo post debebat esse. S. Epiphanius episcopus Ticinensis, balneis non utebatur: « Ne nitorem animæ et interioris hominis fortitudinem balnea magis sordibus amica confringerent, » inquit S. Ennodius episcopus Ticinensis in ejus Vita. S. Georgius monachus Bethlehemiticus, martyr in Hispania sub persecutione Arabica. « A die qua monasterium petiit, et cohortibus monachorum ascitus est, usque ad coronam martyrii sui (ut ipse nobis secretius retulit) nec lotus aqua, nec balneis usus est, » inquit, S. Eulogius libr. II, cap. 10.

^a Sed et carniū esus. Idem statuit S. Cæsarius in Recapitulatione, cap. 17: « Pulli vero pro infirmis præbeantur, nam in congregatione nunquam ministrentur. Carnes vero a nulla unquam penitus in cibo sumantur: si forte aliqua in desperata infirmitate fuerit, jubente providente ablatissa accipiat. »

^b Infirmis omnino debilibus. Codex S. Faronis, Vind. Smaragdus, S. Dunstanus, Turrecremata, editio Coloniensis legunt: *Infirmis omnino debilibusque*; editio Colinaei: *Infirmis omninoque debilibus*. Optima lectio: nam cap. 39 ait: *Præter omnino debiles et ægotos*.

^c A carniibus more solito omnes abstineant. Tam quadrupedum quam volatiliū, quia idem prohibet ^D sanis quod indulsit ægotis, nempe esum carniū, nec solum quadrupedum, sed etiam volatiliū, quas nunquam prohibuit ægotis, quia hoc absurdum prorsus fuisset.

^d Ne a cellarariis et servitoribus, etc. S. Cæs. c. 40 Reg. sanctimonialium: « Cellararia vero et ea quæ infirmis servitura est, super omnem sollicitudinem cura illis et diligentia infirmarum coram Deo et angelis ejus denuntietur. »

^e Quod si obtenditur, etc. Habetur art. 18 Reg. sancti Pachomii.

^f Præpositus domus. In qua residet ille frater ægotus: nam, ut sæpius dictum est, monachi S. Pachomii in plures domos, seu ordines, divisi erant sub singulis præpositis.

^g Art. 19. Regulæ editæ.

^b Nec poterit languidus. Habetur in Regula S. Pachomii, art. 20.

tium et comedere quod desiderat, nisi a ministro qui huic rei præpositus est ducatur ad vescendum. Non ei licebit de his quæ acceperit in loco ægotantium ⁱ ferre ad cellam suam, nec pomum quidem.

§ V. — Item ejusdem (cap. 16).

^k Si aliquis eorum qui peregre mittuntur, in itinere ^l vel in navi ægotaverit, et habuerit necessitatem sive desiderium comedendi ^m liquamen de piscibus, vel aliarum rerum quæ in monasterio ⁿ comedere consueverunt, non manducabit cum fratribus cæteris, sed separatim ei dabitur a ministris ad omnem abundantiam, ne in ullo languidus contristetur.

§ VI. — Item ejusdem (cap. 47).

^o Ægotantem absque concessione Majoris nullus audeat visitare: nec propinquus quidem atque germanus sine imperio præpositi domus ministrandi habebunt potestatem.

§ VII. — Item ejusdem (cap. 129).

^p Qui est infirmus ^q in funere, ^r habebit ministrum ut eum sustentet. Et omnino ad quemcumque

ⁱ Cellam vescentium. Id est, commune refectorium fratrum.

ⁱ Ferre ad cellam. Juxta id quod in eadem Reg. cautum est art. 43: *Nullus in cella sua reponat aliquid ad vescendum, absque his quæ a dispensatore acceperit*.

^k Si aliquis eorum. Reperire est in Regula S. Pachomii capite 25.

^l Vel in navi. Ita in cod. Vind. Male in Regula excusa legitur, *vel in via*; nam antea dixit, *in itinere*: ac proinde superfluum subjungere, *vel in via*. Quod autem nostræ Concordiæ lectio recta sit, patet ex eadem Regula, in qua fit mentio navis et navigationis, ut art. 49: *Si quis ambulaverit in via, vel navigaverit*; art. 66: *In navibus similis disciplina est: Nemo a terra solvat navigii funiculum absque jussione Patris. In interiore parte navis, cæteris fratribus super transtra et tabulata quiescentibus, nullus dormiat*; et paulo post: *Vasa infirmiora cum eis non navigabunt. Accedit quod S. Pachomii monasterium situm erat in insula Nili Tabenna, in Thebaide, ut dictum est*.

^m Liquamen de piscibus. De hac re infra.

ⁿ Comedere consueverunt. Lege, ut in Regula S. Pachomii: *Comedere non consueverunt*. Non enim Pachomiani illi monachi comedebant liquamen, et multa alia quæ deliciosa erant. Unde art. 32 dicitur: *Nec vescentur, nisi iis quæ edere in monasterio consueverunt*. Soli autem ægoti edere liquamen et vinum bibere permittebantur, ut videre est cap. 22 ejusdem regulæ: *Vinum et liquamen absque loco ægotantium nullus attingat*.

^o Ægotantem. Invenitur in Regula S. Pachomii, art. 24. Optima sane institutio. Nam in cella infirmorum, dum ægotorum recreatio prætextitur, usu venire solet multa otiosa et scurrilia verba insulse effutiri.

^p Qui infirmus est, etc. Hic articulus non exstat in Reg. exc. S. Pachomii.

^q In funere. Lege: *In itinere*, ut sequentia satis indicant.

^r Habebit ministrum. Optima institutio, ut fratri laboranti in ipso itinere non desint solatia. Hinc capienda sunt illa verba regulæ S. Pachomii art. 23: « Et dabitur ei a ministris ad omnem abundantiam; ut in nullo frater languidus contristetur. » Ibi enim agitur de ægotantibus in itinere: ita ut ministri hoc loco sint illi hebdomadarii, qui ægotantibus in itinere servire debeant, juxta hunc nostræ Concordiæ textum.

locum missi fuerint fratres, habebunt de hebdomada- A
darii qui ægrotantibus seruiant, si forte in itinere
vel agro languor obreperit.

§ VIII. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 10) ^a.

Ægroti omni miseratione et compassione fovendi
sunt; eorum languores congruo revelandi sunt mi-
nisterio. Tales tamen sunt eis ministri deligendi, qui
et pulmenta strenue præparent, et devoto eis mi-
nisterio obsecundent, et de his quæ illis residua sunt,
neque fraudem faciant, neque occulte comestione
se illicita polluant.

§ IX. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 37).

Interrog. ^b Quali affectu debemus ^c infirmis fra-
tribus ministrare? — Resp. Sicut ipsi Domino offe-
rentes obsequium, qui dixit: ^d Quia cum fecistis uni
ex minimis istis fratribus meis, mihi fecistis (Matth.
xxv). Expedit autem ad conservandum huiusmodi
affectum in obsequiis, ut et hi qui obsequia a nobis
suscipiunt, tales sint ^e quibus merito deferri obse-
quium debeat. Et ideo oportet eos qui præsentur
curam gerere, et ne hi quibus ministratur tales sint
qui carni indulgeant et ventri, sed potius in amore
Dei et Christi ejus probabiles inveniantur, et per pa-
tientiam suam ac vitæ meritum fratrum mereantur
obsequia, ut habeantur ad gloriam Christi, et op-
probrium diaboli, sicut et sanctus Job.

§ X. — Ex eadem Regula (cap. 37).

Interrog. Cum quali humilitate debet quis susci-
pere a fratribus obsequium? — Resp. Sicut servus a
domino, et sicut ostendit Petrus apostolus cum ei
Dominus ministraret. In quo simul etiam pericu-
lum eorum ostendit, qui nolunt recipere obsequia
fratrum.

^a In cod. Crass. cod. cap.

^b Quali affectu. Exstat apud S. Basilium interrog.
160 Regul. Brev., et apud Rufinum, cap. 30.

^c Infirmis. Ita apud Rufinum; non exstat in textu
Græco.

^d Quia cum. Ita apud Rufinum et Smaragdum; at
in textu Evangelii: Quandiu. In textu Græco ἕως,
id est, quandiu. S. Benedictus habet: Quod.

^e Quibus merito deferri obsequium debeat. Ita apud
Rufinum et Smaragdum. Quæ tamen verba deside-
rari videntur in textu Græco.

^f Cura infirmorum. Reperitur in Regula S. Isidori
excusa, cap. 21.

^g Ut de sumptibus eorum. Ita docet S. Fructuosus
cap. 10: « Et de his quæ illis residua sunt neque
fraudem faciant, neque occulte se illicita comestione
polluant; » recte. Cavendum est enim infirmorum
ministri, ne dum ægrotis simul etiam gulæ illece-
bris serviant; et dum circa alieni corporis sanita-
tem occupantur, animæ suæ salutem negligant.
Quibus S. Dositheum imitandum propono, qui cum
infirmis serviret, lautiores cibos eorum ne primo-
ribus quidem labris degustabat, sed viles tantum re-
liquias, ut pisciculorum capita, jocinora, et insipida
quædam exsta comedebat, quemadmodum in ejus
Actis narrat sanctus Dorotheus.

^h Pro necessitate languoris. In Reg. S. Isidori ex-
cusa legitur: Propter necessitatem languoris; ad-
diturque, et nocturnam pollutionem: quæ ultima
verba hic desiderantur, ommissa forsitan ex indu-
stria.

§ XI. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 22).

^f Cura infirmorum sano sanctæque conversationis
viro committenda est, qui pro eis sollicitudinem
ferre possit, magnaque cum industria præsto faciat
quidquid imbecillitas expostulat. Ipse autem sic
ægrotis deserviat, ^g ut de sumptibus eorum vesci
non præsumat. Ægrotis delicatiora præbenda sunt
alimenta, quousque ad incolumitatem perveniant;
postquam autem salutem receperint, ad usum pristi-
num revertantur. Infirmi pro quo delicatius alun-
tur, fortiores inde nequaquam scandalizentur. Qui
enim sani sunt infirmos tolerare debent: qui autem
infirmi sunt sanos et laborantes anteponebunt sibi
non dubitent. Nullam oportet vel veram corporis
infirmiorem tacere, vel falsam prætere; sed qui
possunt gratias Deo agant, et operentur: qui vero
non possunt, manifestent suos languores et levius
humanisque tractentur. Sub prætextu infirmitatis
nihil peculiare habendum; ne lateat libido cupidi-
tatis sub languoris specie. Lavacra nulli monacho
adeunda studio lavandi corporis, nisi tantummodo
^h pro necessitate languoris. Nec differendum est pro-
pter medelam, si expedit; ⁱ nec murmurandum est:
quia non sit pro appetitu voluptatis, sed pro remedio
tantum salutis.

§ XII. — Ex REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 13).

^j Qui infirmi sunt ^k ex pristina consuetudine, si
aliter tractantur in victu, non debet aliis molestum
esse, nec injustum videri, quos facit ^l alia consue-
tudo fortiores. Nec illos feliciores putent, quia su-
munt quod non sumunt ipsi; sed sibi potius grati-
lentur, quia valent, quod non valent illi.

§ XIII. — Item ejusdem (cap. 16).

^m Sane quemadmodum ægrotantes necesse habent
ⁿ minus accipere, ne graventur, ita ^o exposita agri-

ⁱ Nec murmurandum. In Regula S. Isidori excusa
additur: Si fiat.

^j Qui infirmi. Hæc videre est in Regula S. Augu-
stini, eodem cap. 14, et in epist. 109.

^k Ex pristina consuetudine. Delicatius vivendi.

^l Alia consuetudo. Duriter et parce vivendi. Apud
Smaragdum legitur: Aliqua.

^m Sane quemadmodum, etc. Hæc habentur in
Reg. S. Augustini excusa eodem cap. 16.

ⁿ Minus accipere. Supp., Cibi. Id docent omnes
medici. Quod tamen pensandum est juxta morbi
intensionem et remissionem et vires ægroti. Cum
D morbus in suo vigore consiterit, tenuissima diæta,
seu victu utendum est, ut docet Hippocrates libr.
1 aphorismo 8. In morbis etiam peracutis, quæ cito
veniunt ad suum statum, celerrimeque suam absol-
vunt historiam, quam tenuissima diæta utendum
est, ut docet Hippocrates ejusdem libr. aphor. 7.
Hinc capienda sunt hæc verba Cornelii Celsi libr. II,
cap. 16: « Initia morborum primum famem sitim-
que desiderant. » Nam in diuturnioribus morbis, si
sub eorum initium quam tenuissima diæta præscribitur
cum ad suum vigorem effluerint, ubi quam
tenuissimo victu utendum est, vires ægroti ad sa-
nitatem recuperandam non suppetent, juxta Hippo-
cratem libr. I aphor. 10. Qua in re consilio peritissi-
mi medici stare debet ægrotus. « Neque ulla res
magis

^o Exposita. Id est, deposita. De quo vocabulo infra.

tudine ^a sic tractandi sunt, ut citius recreentur, etiam A hi qui de humillima sæculi paupertate venerunt: tanquam hoc illis contulerit recentior ægritudo, quod divitibus anterior consuetudo.

§ XIV. — *Idem ipsius (cap. 17).*

^b Sed cum vires pristinas reparaverint, redeant ad feliciorum consuetudinem suam, quæ famulos Dei tanto amplius decet, quanto minus indigent: ^c ne cibi eos teneat voluptas ^d jam vegetos, quos necessitas levaverat infirmos. ^e Illi se æstiment ditiores, qui in superanda parcitate fuerint fortiores. Melius est enim minus egere ^f quam plus agere.

§ XV. — *Item ejusdem (cap. 29).*

^a Lavacrum ^b etiam corporum, ⁱ cujus infirmitatis necessitas cogit, minime denegetur; sed fiat B sine murmure ⁱ de consilio medicinæ: ita ut etiam si nolit, jubente præposito faciat quod faciendum est pro salute. Si autem ipse velit, et forte non ex-

magis adjuvat laborantem quam tempesta abstinencia, ^o inquit Celsus eodem capite. Et ægrotus sanitatis recuperandæ studiosus non debet animo suo obsequi: ^e Cui vehementer nocet, quoties in ejus quod assumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur, ^o inquit Celsus capite citato.

^a Sic tractandi sunt, etc. Si modo lente et pedetentim recreantur, maxime si ex morbo diuturno corpus extenuatum sit, juxta illud Cornelii Celsi libr. 1, cap. 3: ^e Neque vero ex multa fame nimia satietas, neque ex nimia satietate fames idonea est. ^o Ex doctrina Hippocratis libr. II, aphor. 7: ^e Τα ἐν πολλῷ χρόνῳ λεπτονόμενα σώματα ναθρῶς ἐπινατρίφειν δεῖ, id est, ^e longo tempore extenuata corpora lente reficere oportet. ^o Quo enim diutius vacavit pars nutritioni dicata a suo officio, eo difficilius ad illud redit. Quæ vero brevi extenuata sunt, celeriter refici poterunt, ut docet idem eodem aphorismo, servata tamen moderatione debita. Nam subitaria cibi satietas admodum periculosa est ab inedia.

^b Sed cum vires pristinas, etc. Hæc reperiuntur in epist. S. Augustini 109, et in Regula excusa, eodem cap. 17.

^c Ne cibi eos teneat voluptas. Ita in cod. Corb. et in Reg. excusa. Smaragdus legit: *Nec eos ibi teneat voluptas.* In epist., *nec eas ibi teneat voluptas.* Sed prior lectio potior est, quam etiam agnoscit codex Vind.

^d Jam vegetos. Ita in cod. Corb. In epistola, *jam vegetas.* In Regula excusa et apud Smaragdum legitur, *jam vegetatos.* Rectius.

^e Illi se existiment. Ita in cod. Corb. recte; nam in epist. ad sanctimoniales legitur, *illæ.* Smaragdus legit, *illos æstiment.* In Regula excusa *illos existimet,* D non ita recte.

^f Quam plus agere. Lege, *quam plus habere.* Ita in cod. Vind. et Corb. In Regula excusa, in epistola, et apud Smaragdum.

^g Lavacrum. Habetur in Regula edita S. Augustini cap. 31. Apud Smaragdum legitur, *lavacrum infirmis.*

^h Etiam corporum. Ita in cod. ms. Corb. et in epistola D. Aug. in Regula excusa, *etiam corpori.*

ⁱ Cujus infirmitatis necessitas. Ita in mss. Vind. et Corb. Ita etiam in epistola. In qua tamen post *tò* ^e *cujus* legitur, *autem*: quia ibi incipit nova perodus ob quædam verba, quæ *tò* ^e *cujus* præcedant, quæ neque hic, neque in Regula S. Augustini exstant. In Regula excusa legitur, *cum infirmitatis,* etc. Recte. Apud Smaragdum, *si necessitas.*

^j De consilio medicinæ. Ita in cod. Corb. et in Reg. excusa; sed in epistola habetur, *De consilio medici.*

^k Non obaudiat. In epistola et in Regula edita et

apud Smaragdum legitur, *non obediatur.* In ms. cod. Corb. *non obediatur.*
^l Neque. Hæc habentur eodem cap. 50 Regule excusæ ubi legitur, *nec,* quemadmodum et in epistola.
^m Minus quam duo vel tres. Ita in Reg. ms. et excusa. In epistola vero, *minus quam tres.* Notanda antiqua institutio, ut nunquam monachus sine socio foras progrediatur. Regula cujusdam Patris, quæ S. Augustini nomine circumfertur cap. 3: ^e Si opus fuerit ad aliquam necessitatem mitti, duo eant. ^o S. Isidorus cap. 23 Regule: ^e Sed dum pro necessitate aliqua monasterii diriguntur, duo fratres spirituales ac probatissimi eliguntur. ^o Additio Ludovici imp. tit. 15: ^e Ut soli et sine alio fratre in via non dirigantur. ^o S. Pachomius in Regula cap. 21: ^e Si fuerit nuntiatum quod de propinquis quis ægrotet, janitor primus nuntiabit Patri monasterii, et ille accitum interrogabit præpositum domus. Videlunt virum, cujus fides et disciplina probata sit, et mitent cum eo, ut visitent ægrotantem. ^o Recta institutio, ut custodiatur qui forte levis esset a sapiente. Quamobrem S. Isidorus loco citato non vult juniores fratres et recens conversos foras progredi: ne forte citius non satis alte defixa avolet devotio. ^e Ne infirma ætas, inquit, carnis desiderio polluat, aut rudis conversatio ad sæculi desiderium revertatur. ^o

§ XVI. — *Item ejusdem (cap. 50).*

^l Neque eant ad balneas, sive quocunque necesse ire fuerit, ^m minus quam duo vel tres. ^a Nec ille qui habeat aliquo eundi necessitatem, cum quibus ipse voluerit, sed cum quibus præpositus jusserit, ire debet.

§ XVII. — *Item ejusdem (cap. 31).*

^o Ægrotantium cura, sive post ægritudinem reficiendorum, sive aliqua imbecillitate ^p etiam sine febribus laborantium, uni alicui debet injungi. ut ipse ^q de cellarario petat quod cuique opus esse perexerit.

apud Smaragdum legitur, *non obediatur.* In ms. cod. Corb. *non obediatur.*

^l Neque. Hæc habentur eodem cap. 50 Regule excusæ ubi legitur, *nec,* quemadmodum et in epistola.

^m Minus quam duo vel tres. Ita in Reg. ms. et excusa. In epistola vero, *minus quam tres.* Notanda antiqua institutio, ut nunquam monachus sine socio foras progrediatur. Regula cujusdam Patris, quæ S. Augustini nomine circumfertur cap. 3: ^e Si opus fuerit ad aliquam necessitatem mitti, duo eant. ^o S. Isidorus cap. 23 Regule: ^e Sed dum pro necessitate aliqua monasterii diriguntur, duo fratres spirituales ac probatissimi eliguntur. ^o Additio Ludovici imp. tit. 15: ^e Ut soli et sine alio fratre in via non dirigantur. ^o S. Pachomius in Regula cap. 21: ^e Si fuerit nuntiatum quod de propinquis quis ægrotet, janitor primus nuntiabit Patri monasterii, et ille accitum interrogabit præpositum domus. Videlunt virum, cujus fides et disciplina probata sit, et mitent cum eo, ut visitent ægrotantem. ^o Recta institutio, ut custodiatur qui forte levis esset a sapiente. Quamobrem S. Isidorus loco citato non vult juniores fratres et recens conversos foras progredi: ne forte citius non satis alte defixa avolet devotio. ^e Ne infirma ætas, inquit, carnis desiderio polluat, aut rudis conversatio ad sæculi desiderium revertatur. ^o

ⁿ Nec ille qui habet, etc. Præclara sane institutio et tanto Patre digna, qua occurritur peculiari inter monachos familiaritati, qua nihil pejus vita unquam monastica tulit. Sed de hac re infra.

^o Ægrotantium cura, etc. Habetur in Regula excusa S. Augustini, cap. 35.

^p Etiam sine febribus. Recta lectio. Nam sensus est, ut ægrotantium cura, sive eorum qui post ægritudinem reficiendi sunt, sive eorum qui aliqua imbecillitate seu morbo laborant, etsi nullo febris ardore decoquantur, alicui detur. Et hæc lectio habetur in cod. Vind. etsi a correctore appareat scriptum, *sive,* cum antea esset, *sine.* At in Regula excusa legitur, *sive aliqua imbecillitate, sive etiam febribus laborantium.* In epistola vero: *sive aliqua imbecillitate etiam; sive febribus laborantium.* Sed uterque locus corruptus est, et ex nostris codicibus mss. castigandus. Nam cum febris sit imbecillitas, quorsum repetitur, *sive etiam febribus laborantium?*

^q De cellarario. Lege de cellario. Ita in mss. cod. Corb. et Vind., in Regula excusa, in epistola, atque etiam Regula S. Cæsarii excusa capite 30, et hoc capite Concordiæ citata.

§ XVIII. — Ex REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 52). **A** abbati justum visum fuerit, etiam cellariolum suum in commune, et coquinam sequestratam habeant. Et cura illis vel studium impendatur, donec convalescant.

• Infirmis vero ita obtemperandum est, ut si sancto abbati justum visum fuerit, etiam cellariolum suum in communi, et coquinam sequestratam habeant, et cura illis vel studium impendatur, donec convalescant.

§ XIX. — Ex REGULA TARNATENSIS (cap. 21). Infirmantibus quoque; vel aliqua ^b inæqualitate laborantibus satis fidelis et strenua debet persona præponi, quæ et ægrotis cum pietate serviat, ^c et monasterialem disciplinam regulariter custodiat, et quæ convenienti infirmis, rationabiliter expendat.

§ XX. — Ex REGULA SANCTI CÆSARII EPISCOPI (cap. 28).

^d Quia solet fieri, ut cella monasterii non semper vinum bonum habeat, ad sancti abbatis curam pertinet, ut tale vinum provideat, unde aut infirmi, aut illi qui sunt delicatius nutriti, palpentur.

§ XXI. — Item ejusdem (cap. 29).

• Lavacra etiam, ^f cujus infirmitas exposcit, minime denegentur. Sed fiat sine murmuratione de consilio ^g medicinæ. Ita ut etiam sive lavari nolit ille, qui infirmus est, jubente seniore fiat, quod opus fuerit pro salute. Si autem nulla infirmitate compellitur cupiditati suæ non præbeatur assensus.

§ XXII. — Item ex eadem Regula (cap. 30).

Ægrotantium cura, sive aliqua imbecillitate laborantium, uni satis fideli et compuncto debet injungi, qui de cellario petat quodcumque opus perspexerit. Et talis eligi debeat qui monasterialem rigorem custodiat, et infirmis cum pietate deserviat. Et si hoc necessitas infirmorum exegerit, et Patri monasterii justum visum fuerit, etiam cellariolum et coquinam suam infirmi in commune habeant.

§ XXIII. — Ex REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 37).

Infirmis vero ita obtemperandum est, ut si sancto

• *Infirmis vero*, etc. Hæc sumpta videntur ex Regula S. Cæsarii, cap. 50: « Et si hoc infirmorum necessitas exegerit, et Matri monasterii justum visum fuerit, et cellariolum et coquinam suam infirmæ communem habeant. » Recta institutio, ne conventus ægrotantium multitudine turbetur, et ipsi ægrotantes negligentius habeantur.

^b *Inæqualitate*. Id est, morbo, ut toties dictum est.

^c *Et monasterialem disciplinam*. Quia in cura ægrotorum multæ sunt occasiones disciplinam regularem prævaricandi. Idem statuit S. Cæsarius capite citato, cum de infirmis agit: « Et talis eligi debet, quæ et monasterialem rigorem custodiat, et infirmis cum pietate deserviat. »

^d In Regula excusa, eodem capite.

• *Lavacra etiam*. Exstant in Regula S. Cæsarii eodem cap. 29, sumpta quidem ex Regula S. Augustini, cap. 31. Juxta hanc constitutionem S. Radegundis quæ S. Cæsarii Regule serviebat, fundatrix cœnobii sanctæ Crucis in urbe Pietavensi balneum in eodem monasterio construi jussit ad usum sanctimonialium, ut noster est ex S. Gregorio Turonensi, lib. x Hist., cap. 46.

^f *Cujus infirmitas exposcit*. Ita in reg. excusa, alias, cum infirmitas.

^g *Medicinæ*. Ita in Regula excusa. Alias, *medici*.

^b *Infirmi quolibet morbo*. Hæc non reperiuntur in

Regula S. Fructuosi episcopi Bracarenensis cod. Crass., sed videntur esse alterius Fructuosi.

§ XXIV. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 7).

^b Infirmi quolibet morbo defessi ⁱ in una jaceant domo, et unus qui aptus est deligatur; et tanto ministerio foveantur, ut nec propinquo affectus, nec urbiu[m] delicias requirant, sed quod necesse habuerint, cellarius et præpositus prævideant. ^j Ipsi vero infirmi tanta sollicitudine admoneantur, ut de ore eorum nec quantuluscunque vel levis sermo murmurationis procedat; sed in sua infirmitate cum hilari mente sine intermissione et ^k tulta murmurationis occasione, et vera cordis compunctione semper Deo gratias agant. Et ^l frater qui eis ministrat, nullo pacto offendere ^m audeat. Quod si aliquis, ut diximus, ex ore eorum murmurationis processerit scrupulus, ab abbate increpentur, et ne talia supra dicta facere præsumant, admoneantur: ita ut ille eos accuset, qui hoc ministerium injunctum habet.

§ XXV. — Ex REGULA CUJUSDAM (cap. 15).

• ⁿ Horum cura qui infirmitatibus detinentur, qualis esse debet, ^o pietas auctoris declarat, cum dicit: *Quæcumque vultis, ut vobis faciant homines, et vos facite eis* ^p *similiter* (Matth. vii). Licet hoc in omnibus sit agendum, præcipue tamen in infirmantium cura hæc præceptio est exhibenda: quia Dominus dixit, *infirmus sui, et venistis ad me* (Matth. xxv). Ita ergo cura infirmis querenda est, ac si præsentī Christo ministrare putetur. Re vera etenim quicumque pro Christo infirmis curam impendit, Christo in infirmis ministrat. Sic tamen abbatis cura sit, ut separatim cellam habeant cum omnibus opportunitatibus, ut nullum exteriorem laborem sentiat, qui

Regula S. Fructuosi episcopi Bracarenensis cod. Crass., sed videntur esse alterius Fructuosi.

ⁱ *In una domo jaceant*. In cella infirmorum ut loquitur S. Benedictus. S. Cæsarius in Regula sanctionum, cap. 7: « Quæ vero senes sunt et infirmæ, ita illis convenit obtemperari vel ordinari, ut non singulæ singulas cellas habeant, sed in una recipiantur omnes, ubi et maneant. »

^j *Ipsi vero infirmi*. Hæc statuuntur juxta sancti Benedicti mentem.

^k *Tulta*. Id est, sublata. Ἀρχαϊκός.

^l *Frater*. Hæc confirmant superiorem nostram opinionem quod monachi debeant infirmis monachis ministrare. Lege tamen τὸ *fratrem*.

^m *Audeat*. Lege, *audeant*.

ⁿ *Horum cura*, etc. Hoc caput est veluti quædam paraphrasis superioris capituli S. Benedicti. Cod. Vind. ita legit: « Horum qui in infirmitatibus detinentur, qualis debet esse pietas, auctoritas declarat. » Male.

^o *Auctoris*. Id est, principis, capituli, nempe Christi.

^p *Similiter*. Hoc vocabulum non est in textu Evangelii.

^q *Venistis ad me*. In textu evangelico habetur, *et visitastis me*. Sed ad sequens opus misericordie illa verba spectant: *In carcere eram, et venistis ad me*. Itaque videtur hic Pater hunc locum citasse ex memoria, non ex codice.

Infirma carne pœnam portat. Quod si tempus poposcerit, sicut tempus quadragesimæ, ut cæteri vitam mutant, infirmis semper ^a cedendum est, ut tam potus quam cibaria uberius ministrentur. Balnearum usus vel cura medendi summo adhibeatur studio. Sanis vero præcipue juvenculis tardius concedatur. Abbas talem curam de infirmis habeat, qualem se recipere a Domino sperat : ut nec a cellarario nec a ministro negligentiam infirmi sentiant. Decrepita vero ætate fessis talis sit cura, quatenus nulla in eis negligentia, sed juxta arbitrium abbatis, prout cuique necessarium esse viderit consideratione pia eorum imbecillitati concedatur. Non enim hi possunt Regulæ subjacere, sed potius pietatis in eis impendendus est affectus.

§ XXVI. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 28).

^b Infirmis certa jejunia resolvantur, et quando fratres ad sextam reficiunt, infirmi tertia recreentur, absque illis qui graviter ^c defessi sunt : quia illis nulla hora decernitur, in quibus timetur mortis eventus. Ideoque quomodo necessitas visa, et pro certo probata quosdam permiserit, recreentur. Si vero sani fratres nona, infirmi sexta reficiant. Sed hoc debet diligenti curiositate probare quibusdam signis, vel agnoscere abbas. Ne quis se fingat ^d propter refectionis vitium edacitatisque infirmum. Nam ideo infirmis resolvi jejunia diximus, propter fragilitatem corporis, per quam non possunt adimplere quod cupiunt dicente Scriptura, ^e *spiritus promptus, caro infirma* (Matth. xxvi).

§ XXVII. — Item ejusdem (cap. 69).

^f Fratres ægrotos qui se dixerint esse, et ad opus Dei se non levaverint, et continuo jacuerint, ad culpam non vocentur; sed in refectioe solunmodo ^g succus vel ova aut calidam aquam accipiant, quod vix possunt ^h viri tædiosi accipere : ut, si se sũgunt, vel fame compellantur levare. Si vero post

^a Cedendum. Id est permittendum.

^b Infirmis certa jejunia, etc. Hæc habentur in Regula ms. Magistri cod. Corb. eodem 28.

^c Defessi. In ms. Concordiæ, *prodefessi*. Sed, pro, apparet obliteratum. In cod. Corb. legitur, *perdefessi*, id est, multum defessi. Recta lectio.

^d Propter refectionis ritium edacitatisque. Ita in cod. Concordiæ, ubi : *Vitium et que*, apparent addita alia scriptura. Itaque lege, ut in cod. Corb. et Vind. : *Propter refectionis edacitatem*. Ita etiam legit Smaragdus, qui hunc locum citat sine auctoris nomine.

^e Spiritus promptus, caro infirma. Matth. xxvi in Vulgata versione : *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*. In textu tamen Græco non est verbum substantivum : *τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενὴς*, id est, *spiritus quidem promptus, caro autem infirma*.

^f Fratres ægrotos. Hæc habentur in Regula ms. cod. Corb. eodem cap. 69.

^g Succus. Lege : *Succum*, ut apud Smaragdum, id est, jusculum.

^h Viri tædiosi. Lege : *Veri tædiosi*, ut in Reg. ms. tædiosi, hoc loco, id est, ægroti.

ⁱ Somnique. In Reg. ms. *Somnii*, tantum; sed lege, *somni*, et textus hoc modo rite procedet : *Nam in his talibus agnoscitur diabolus per excusationem tædii somni pigrityam ministrare*; tædii autem, id est,

A diei dictum surrexerint, excommunicentur. Et ad mensam carnalem non accedant, qui ad spiritalem oratorii non adfuerunt, quia laborem fugerunt, et opus Dei contempserunt. Nam in his talibus agnoscitur diabolus per excusationem tædii ⁱ somnique pigrityam ministrare. Ideoque talem mercedem recipiant. Qui vero frater sine febris membrorum dolore lassatur, si pœnam supra dictæ [i lassitudini] excommunicationis sustinere non vult, intret tamen in oratorium consueta cum fratribus hora; et si stare non potest jaceñs in matta velut in oratione psallat. Cui a vicino fratre stante insidietur tamen, ne dormiat. Si vero postea ex toto nihil laboraverit, unam quadram panis minus in annona sua accipiat, et potiones duas subductas. Et hoc tantum, B quia vel ad opus Dei surrexit. ^k Quia nec justum est, ut otiosus frater contra laborantem fratrem, cui digni laboris merces debetur, æqualiter judicetur; et quia bovi trituranti non alligabitur os (*Deut. xxv; I Cor. ix*); sic et qui non laborat, si propter justitiam. ^l Jam si ex toto non manducat, vel pro tædii qualitate tantum manducet quantum laborans aut sanus, quia impotens, quia ad laborem proclamat se non posse, item ad manducandum judicetur non posse, quia utrumque non posse justitiæ convenit, et veram necessitatem ostendit. Si vero ad laborandum non possumus, et ad manducandum juste debere non posse. Per pigrityam enim otiosi gluttonis talis ^m agnoscitur ægritudo, cum ad laborandum suo ore præclamat se non posse, ad manducandum tacet C illud non posse. Si sua non vult dicere, aliena mox incipiat lingua audire se ad manducandum ⁿ non velle nolle non posse : quia justitia hoc, ostendit, ^o ut si in uno homine anima, venter, membra æqualiter conveniunt, sic et una necessitas in his tribus communiter debet sentiri; ut quod in sanitate tres istæ res supra dictæ communiter possunt, in neces-

morbi, ut paulo ante tædiosi ægroti.

ⁱ Lassitudini. Hoc vocabulum redundat, nec habetur in codice Corbeie.

^k Quia nec justum est, etc. Sensus est, quia injustum est, ut desidiosus frater æqualem portionem accipiat, cum eo qui laboravit.

^l Jam si. Ita in Reg. ms.; sed particula *si* redundare videtur, ut sit sensus : *Sic et qui non laborat, si propter justitiam ex toto non manducat, id est, non manducare debet, vel, id est, saltem, pro tædii, seu morbi qualitate tantum non manducet, quantum laborans, aut sanus.*

^m Agnoscitur ægritudo. Adde : *Mentiri*, ut in Reg. ms.

ⁿ Non velle nolle non posse. In Reg. ms., *velle nolle non posse*. Sed lege : *Nolle non posse*; tantum sensus est, cum est manducandum ejusmodi glutto tacet illud non posse. Id est, non dicit se non posse manducare, si non ipse profitetur sua lingua, aliena audiat lingua se ad manducandum nolle non posse, id est nolle carere desiderio et appetitu manducandi.

^o Ut si in uno homine, etc. Hac ultima capituli parte nihil aliud dicit, quod si in sanitate unum trium istorum valet, ita et cætera; sic in necessitate, id est, in morbo, cum unum istorum nihil potest facere, ita et cætera.

sitate vero communiter agnoscitur simul non posse. Nam quare uni rei non posse permittat necessitas, et alia [non] posse permittat, cum in uno hominis corpore anima, venter et membra separatim ipsam necessitatem sentire et sufferre non possunt: quia adhuc anima in nobis omnes sentit dolores, qua abscedente, quid passum fuerit mortuum corpus nescit sentire. O iniustitiæ nefas! caput torquetur doloribus propter laborem, et venter non torquetur propter dilectionem cibi, quasi in alieno corpore ipse venter sit positus.

§ XXVIII.— EX REGULA PATRUM (cap. 11).

Si quis ex fratribus pro jejuniis vel operibus manuum suarum, quæ Apostolus præcepit: *Operantes manibus nostris, ne quem vestrum gravavimus (I Thess. II; II Thess. III)*. Is qui talis est mona-

^a *Et alia non posse.* Alia pro alii, quemadmodum et, alio pro alii: ut supra notatum est. Tò non redundat, nec habetur in Codice Corbeiensi.

^b *Propter dilectionem cibi.* Apud Smaragdum legitur: *Propter cibi distentionem.*

^c *Si quis, etc.* Habetur in Regula Serapionis Macarii et cæterorum abbatum cod. Flor. et cod. Corb.

^d *Quod si infirmitas est ex animo.* Maxime ob accediam, per quam nonnulli opinione et imaginatione sunt ægroti, quemadmodum et ii, qui, plusquam parast, sanitatis conservandæ studiosi ob nescio quos leves et pene quotidianos morbos inquietantur: quos eleganter describit Petrus Blesensis cap. 1 lib. in Job: « Illud præ cæteris multis materiam doloris importat, quod hodie viri religiosi et sancti Ordinis professores de ferculorum numerositate contendunt. Si invenerit religiosus circa se pulsum velocem, aut urinam intensam aut hebetem appetitum, consulit medicos, examinat species, electuaria facit, nullis utitur salsaamentis, quæ non sint condita ex ciunnamomo garyophyllo et nuce muscata. O quam odiosum est in homine, quod qui semper de hierarchia cælesti debuerat loqui, de hiera piera et hiera Logadii disputare discit. Religiosus iste discipulus potius est Epicuri quam Christi. Hoc capiti, inquit, hoc oculis, hoc stomacho, hoc hepatis nocet. Butyrum convertibilis est naturæ, cervisia ventos facit, caules melancholici sunt, porri choleram accendunt, pisa guttam generant, faba constipat, lentes excæcant, caseus universaliter est pessimus; diu ad orationem stare nervos debilitat, jejuna cerebrum turbat, vigilare desiccant. Nunquid inveniuntur istæ differentiæ in Evangelio aut prophetis? Certe non habet hoc institutum D. Benedicti; sed miseris hoc revelat caro et sanguis. » Hæc est sane doctrina hominum, quibus plus est negotii cum Æsculapio quam cum Christo, qui plus versantur in nosocomio quam in oratorio, qui multos annos anguidi et inertes in monasterio non tam vivunt

chus est dignus in omnibus. In his si fuerit aliquis infirmitate obsessus, providendus est ab eo qui præest, qualiter ipsa infirmitas sustentetur. Quod si infirmus est animo hujusmodi frater, oportet eum frequentius operari, considerans Apostolum, qualiter corpus suum servituti redegit (I Cor. IX). Hoc autem observandum est, ut in nullo voluntatem suam faciat ille.

§ XXIX.— Item ex alia (cap. 12).

Id etiam pro custodienda fama specialiter statuimus, ut nullus monachus in infirmitate positus relicto monasterio parentum suorum studio commendetur. Quia magis eum sæcularium spectaculorum visu aut auditu pollui censuimus, quam ab ægritudine posse purgari.

quam cum anima misere colluctantur; Ase regi Juda haud dissimiles, qui, ut scribitur II Paral. cap. XVI, cum vehementissimum pedum dolore conflictaretur: *Nec in infirmitate sua quæsitit Dominum, sed magis in arte medicorum confisus est.* Itaque ejusmodi quotidiani morbi spernendi sunt, qui sæpe a dæmone excitantur, ut fervorem nostrum, si non omnino extinguere, saltem tepefacere possit; quibus si obsequi volumus, ut præclare monet S. Teresa a Jesu, vitæ religiose nuntium est remittendum. Non timendum est corpori, sed animæ. Nam, ut præclare monet S. Eucherius epist. ad Valerianum: « Major ægritudo est languere animam vitiliis quam corpus morbis. »

^e *Oportet eum frequentius operari.* Quia otiositas inimica est animæ, ait S. P. Benedictus; et e contra assiduus labor ad impugnationes diaboli retundendas plurimum confert; multumque etiam valet ad sanitatem corporis conservandam. « Si quidem ignavia corpus hebetat, labor firmat, » inquit Celsus lib. 1, cap. 10. Desidem ac torpentem monachum statim corporis invadit languor. Quare monasteriorum præfectis in id maxime incumbendum est, ut monachi, quantum vires eorum ferre possunt, semper in aliquo occupentur; credendumque est ejusmodi laboris occupationem plus eis ad sanitatem prodesse quam medicos; non secus ac militibus, de quibus hæc præclare notat Vegetius lib. II de Re Militari, cap. 2: « Rei militaris periti plus quotidiana armorum exercitia ad sanitatem militum putaverunt prodesse quam medicos. »

^f *Id etiam, etc.* Hæc habentur in tertia Reg. ms. cod. Flor. eodem cap. 12.

^g *Parentum suorum studio.* Id etiam alterius Fructuosi Regula cautum est cap. 7: « Et tanto ministerio foveantur, ut nec parentum affectus, nec urbium delicias requirant. » Id enim monacho periculosum, ut qui corporis sanitatem quæreret, animæ salutem perderet.

CAPUT XLVI.

DE SENIBUS VEL INFANTIBUS.

§ I.— EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Licet ipsa natura humana trahatur ad misericor-

^a *De senibus vel infantibus.* Hoc titulo particula vel sumitur copulative, non disjunctive, quia caput agit de utrisque.

^b *Senum.* Eorum ætas, juxta Varronem, anno sexagesimo incipit, ut Censorinus refert libro de Natali Die, cap. 14. aut sexagesimo secundo, quo vires

diam in his ætatibus, senum videlicet et infantum, tamen et Regulæ auctoritas eis prospiciat. Consider-

minui incipiunt, juxta eorum mentem qui annorum hebdomadas percurrere singulas hominis ætates numerant, ut videre est apud Macrobius, lib. I in somnium Scipionis, cap. 6.

^c *Et infantum.* Si stricte hæc vox, *infans*, sumatur, ab hac Regulæ indulgentia eos qui septimum

retur semper in eis imbecillitas, et nullatenus eis A districtio Regulæ teneatur a in alimentis; sed sit in eis pia consideratio, b et præveniant horas canonicas.

§ II. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 28).

c Infantuli d quarta, sexta et sabbato, in diebus tamen minoribus, hoc est, in hiemis tempore jejument : aliis vero diebus ad sextam reficiant horam. In ætatis vero diebus quarta, sexta et sabbato infantuli sexta hora reficiant : aliis vero diebus tertia recreentur. Quia in majoribus diebus e minor est ætas in viribus, f sicut et sustinendi sensu discreta. Sed infantes ad hanc relaxationem tales permittimus, qui g intra duodecim annos degunt ætate. Ampliori vero qui fuerit, ad formam teneatur majorum. Nam

ætatis annum transgressi sunt, excludi necesse est. Nam primam ætatem, quæ est infantum, hoc anno termino circumscriptis Hippocrates Cous medicus, quo, ut ait Macrobius capite citato, dentes, qui primi emerant, aliis aptioribus ad cibum solidum nascentibus cedunt, et plene absolvitur integritas loquendi. Idem docet Moscopulus de Schedis ex eodem Hippocrate παιδιον μὲν ἄχρις ἑτάῃ ἰτίων, ὀδόντων ἐξβολῆ, id est, « infans quidem usque ad septem annos missis dentibus. » Sed B. Pater Benedictus non ita stricte hoc vocabulum sumpsit, secutusque est Varronis sententiam, qui pueros ab infantibus non distinguit, eorumque ætatem usque ad quintum decimum annum protrahit, ut refert Censorinus loco citato. Quod manifeste patet ex cap. 70 Regulæ : « Infantibus vero usque ad quintum decimum annum ætatis disciplinæ diligentia et custodia adhibeatur ab omnibus. » Sed si velimus Regulam percurrere, liquido constabit nullum discrimen inter duo hæc nomina ab eodem Patre Benedicto statui cap. 30, ubi pueros excommunicationi subijci vetat : « Ideoque, quoties pueri vel adolescentiores ætate, aut qui minus intelligere possunt quanta poena sit excommunicationis, hi tales, dum delinquant, » etc.; quo in loco non est dubium quin loquatur etiam de infantibus. Idem patet ex capitulis 39, 59, 63. Porro de ætatibus quæ facilius difficilisque famem ferunt, hæc docet Hippocrates libro I Aphor., aphor. 13 : Γέροντες ἐφορώτατα νηστεῖν φέρουσι, δεύτερον οἱ καθυστερηότες, ἤμισα μετρίως, πάντων δὲ μάλιστα παιδία. Id est : « Senes patientissime in diem ferunt, secundo ii qui sunt constantis ætatis, postea adolescenter, minime omnium pueri. » Sed hic locus de his senibus intelligendus est quibus est cruda viridisque senectus, non de iis qui sunt senectute confecti, qui fauam minime ferunt, ut docet Cornelius Celsus libro I de Re medica, capite 3 : « Quod ad ætates vero pertinet, in diem facillime sustinent mediæ ætates, minus juvenes, minime pueri, et senectute confecti, » de quibus intelligendus est hic sancti Benedicti locus. Itaque senes vegeti, qui patientissime in diem tolerant, non sunt a jejuniis eximendi.

a In alimentis. Non quoad quantitatem, quia cap. 39 Regulæ eandem cibi et potus mensuram pueris prinde ac grandioribus distribui vetat : quia angustior eorum stomachus tot cibos concoquere non valeret; sicut nec frigidior senum stomachus, cujus calor natus nimia cibi copia extingueretur, ut docet Hippocrates aphorismo seq. Itaque hic de qualitate alimentorum questio est : ita ut succulentiores et delicatioribus cibi eis apponantur, ut stomachus recreetur; quod viliores cibi minime prætare possent, ut S. Fructuosi archiepiscopus Bracarenensis, cap. 24, præcipit de senibus : « Cibi tamen quibus reliciuntur teneri et molles ex industria ab hebdomadaris coquantur.

b Et præveniant horas canonicas. Hunc locum ita

enarrat Smaragdus : « Præveniant, dicit, horas canonicas, id est : Si fratres sexta comedunt, illi hora tertia reficiant; si fratres nona, illi sexta cibum accipiant. » Magister hic citatus idem ferme dicit, nec ullam tertiæ saltem refectionis mentionem facit, sed tantum præventionis horarum, modo sextæ, modo nonæ. Hæc quidem explicatio stricta est, et juxta horum Patrum praxim : ita tamen ut bis quod die reficiant; alioqui ejusmodi anticipatio eis parum proficeret. Sed S. Fructuosus, cap. 6 Regulæ, addit tertiam et quartam refectionem infantibus hoc modo :

« A sancto Pascha usque ad Kalendas Octobres manducant per singulos dies quatuor vices, ab octavo Kalend. Octob. usque ad Kalendas Decembres tres vices, a Kalendis Decembris usque ad sanctum Pascha, in potestate sit ipsius cellararii. »

c Infantuli, etc. Hæc habentur in Regula ms. Cod. Corb. eodem capite circa medium.

d Quarta sexta. Supple feria.

e Minor est ætas in viribus. Id est, ætas hominis minus virium habet.

f Sicut et sustinendi sensu discreta. Id est, sustinendi facultate distincta, quia omnis ætas non habet easdem sustinendi jejunia vires.

g Intra duodecim annos. Ita in Regula ms. et cod. Vind. Apud Smaragdum legitur, Intra quindecim annos. In margine, al. duodecim.

h Servum proprium. Hæc reperire est in Regula S. Cæsarii excusa in fine capituli quarti, usque ad illa verba, Et si potest fieri, a quibus incipit caput quintum ejusdem Regulæ : nec a S. Cæsarii mente abest S. Benedictus, qui nullos abbatii servos assignavit, sed in coquina abbatii et hospitium duos monachos ad annum ministrare voluit.

i Ad docendum. Hac institutione monachorum tranquillitati consulitur. Idem statuitur Addit. i Capitularis Ludovici imperatoris, tit. 45 : ut schola in monasterio non habeatur, nisi eorum qui oblati sunt.

Contrarius tamen usus videtur in epistola synodica Theodulfi episcopi Aurelianensis, n. 19 : « Si quis ex presbyteris voluerit nepotem suum aut aliquem consanguineum ad scholam mittere in ecclesia S. Crucis aut in monasterio S. Aniani, aut S. Benedicti, aut S. Liphardi, aut in cæteris iis cœnobiis quæ nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam concedimus. » In monasterio Fuldensi scholæ fuerunt, ut videre est apud Browerum, cap. 9, lib. 1, Antiq. Fuldensium; in monasterio S. Galli, ut constat ex Ekkeardo juniore libro de Casibus monasterii S. Galli, et ex Actis S. Nolkeri et S. Udalrici episcopi Augustani, et in multis aliis.

j Solent plerique. Hæc habentur quidem in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracarenensis, sed cap. 24, quod mihi dubitandi locum præbet an sit alterius Fructuosi.

k Necessitatis imbecillitatem. Paulo post legitur : Ob religionis obtentu; sed transferendo præpositio-

imbecillitatem polliceri ^a pactum, non ob religionis A obtentu. Cum tales reperti fuerint, acrius necesse est arguantur : et inter cætera ^b instrumenta, nisi ad interrogata non loquantur. Habent enim et ipsi consuetudinem mores pristinos nunquam abhorrere, et ut olim fuerunt docti, vanis fabulis evagari. Et cum forte ab aliquo fratre spiritali corriguntur, continuo in iracundiam prosiliunt, et per diuturnum tempus tristitiæ morbo stimulantur; et a rancore malitiæ penitus non desistunt. Et cum frequenter et immoderate in tali vitio dilabuntur, tristitia cum deserit, solita consuetudine in fabulis et risu frena laxantur. Proinde cum tali cautione in cœnobio introducantur, ut die noctuque non fabulis evagentur, sed singuluta et lacrymis, cinere et cilicio versentur, et retroacta peccata cum gemitu cordis pœniteant, et pœnitendo B ulterius non committant. Et quantum habuerunt in peccando pravam suæ mentis intentionem, ^c duplum habeant in lamentando plenam devotionem. ^d Quia per lxx et eo amplius annos ^e arrupte peccaverunt, et ideo congruum est ut arcta pœnitentia coercerentur. Quia et medicus tanto profundius vulnera abscedit, quantum putridas carnes videt. Tales ergo per pœnitentiam veram corrigantur ^f ut si noluerint, excommunicatione continuo emendentur. Quod si bis sexies admoniti, ab hoc vitio non fuerint emendati, deducantur in conventu majorum, et ibidem denuo discutiantur. Et si se corripere non permiserint, foras projiciantur. Eos vero senes, quos quietos, simplices et obediētes, ^g in oratione frequentes, et tam propria quam aliena peccata deplorantes et quotidie C de vita periclitantes, et Christum semper in ore habentes ^h [si] secundum vires otio non vacantes, et non suo, sed majorum arbitrio pendentes, et propinquitatis affectum perfecte deserentes, et cuncta, quæ possident non suis, sed Christi pauperibus erogantes, et nihil sibimet servantes, et dilectionem Dei et proximi tota mente et fortitudine tenentes, et die noctuque in lege Domini meditantes esse cognoscimus, pia miseratione sicut infantulos foveri, sicut patres ho-

nem ob, hic locus ita legendus est : *Ex his cognoscimus ob necessitatis imbecillitatem polliceri pactum, non religionis obtentu : necessitas hoc loco est morbus, senilis videlicet, juxta illud poetæ :*

... Subeunt morbi, tristicque senectus.

^a *Pactum.* Est monastica professio, seu votum.

^b *Instrumenta.* Id est : *instructiones.*

^c *Duplum habeant in lamentando plenam devotionem.* Hæc desunt in Regula ms.

^d *Quia per lxx annos.* Ita etiam legitur in Regula ms.; sed hoc admiratione dignum.

^e *Arrupte.* Ita etiam in Regula ms.; id est, continuo, sine interruptione.

^f *Ut si.* Id est : *Ita ut si.*

^g *In oratione frequentes.* Ita in Regula ms. Apud Smaragdum legitur : *In oratione frequenter assistentes.*

^h *Si secundum.* Tò *si* redundat.

ⁱ *Vacantur.* Ita in Regula ms. In cod. Vind., *vacent.*

^j *Absque foco.* Cum nempe erunt in templo et quæcunque quovis.

norari mandamus : ita ut a pistrino et coquinario vice excusentur, ab agro et duro labore quieti, ⁱ vacentur, excepto quod aliqua leviora opera eis injungantur, ne fessa ætas ante tempus frangatur. Cibi tamen quibus reficiuntur, teneri et molles ex industria ab hebdomadariis coquantur, et carnes et vinum propter imbecillitatem moderate eis præbeantur, et omnes ad edendum in una mensa copulentur, æqualiter cibo et potu uno reficiantur. Vestimentum vero et calceamentum sic eis præbeatur, ut ⁱ absque foco frigoris ab eis asperitas arceatur.

§ V. — *Item ex eadem Regula (cap. 6).*

^k Eligatur cellarius bonæ patientiæ probatus, quem communis elegerit ^l collatio, et ab omni excusetur monasterii servitio et ^m coquinæ officio, ita ut semper cellarium teneat propter ipsos parvulos, senes, infirmos vel hospites. Si major fuerit congregatio, junior ei detur pro ipso servitio discurrendo, qualiter ipsi infantes ab ipsius imperio ad horas congruas copulentur, et accipiant alimentum. A sancto Pascha usque ad Kalendas Octobres manducent per singulos dies quatuor vices, ⁿ ab [octavo] Kalendis Octobribus usque ad Kal. Decembres tres vices. A Kalendis Decembribus usque ad sanctum Pascha in potestate sit ipsius cellarii. Cæterum vero sic instruantur, ut absque benedictione et imperio nihil in ore suo mittere debeant. Qui et ipsi infantes suum habeant decanum, ^o qui plus de eis intelligit ^p, ut Regulam super eos observet; et ab eo semper admoneantur, ne aliquid absque regula faciant aut loquantur, ne in mendacio, furto vel perjurio deprehendantur. ^q Quod si in aliquo, quæ diximus, deprehensi fuerint, continuo ab ipso decano virga emendentur. Et ipse cellarius eis pedes et vestimenta lavet. Et qualiter in sanctitate proficiant, cum omni intentione edoceat : ut a Domino plenam remunerationem accipiat, et veritatis præcepta dicentis audiat, qui ait : *Mitto parvulos venire ad me, ^r ne prohibeatis eos, ^s talium est enim regnum cælorum (Matth. 1x; Marc. x; Luc. xviii).*

^k *Eligatur cellarius.* Hæc non existant in Regula ms. S. Fructuosi episcopi Bracarenensis cod. Crass., sed arbitror esse alterius Fructuosi.

^l *Collatio.* Id est, congregatio.

^m *Coquinæ officio.* Excusat tantum eum S. Benedictus ab hoc officio, si major est congregatio.

ⁿ *Ab octavo Kalendis Octobribus.* Tò *octavo* redundat. *Lege, a Kalendis Octobribus.* Nam paulo ante dixit, *usque ad Kalendas Octobres.*

^o *Qui plus de eis intelligit.* *Lege, intelligat,* ut in cod. Vind.; id est, qui sit magis sollicitus super eos quam cæteri monachi.

^p *Ut Regulam.* Id est, disciplinam, ut paulo post, *ne aliquid absque regula faciant.* Id est, disciplina.

^q *Quod si in aliquo quæ diximus.* *Supple, eorum.* Phrasis Græca.

^r *Ne prohibeatis eos.* *Lege, ut in textu Evangelii Marci x, Et ne prohibeatis eos.*

^s *Talium est enim regnum cælorum.* Ex Matth. xix, ubi ita legitur. Nam Marci loco citato et Lucæ xviii habetur, tam in Latino quam in Græco, *talium est enim regnum Dei.* Ita ut auctor videatur locum citasse ex memoria, non ex codice.

§ VI. — ITEM EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 13 ^a). A enim nutrirum cum omni pietatis affectu et disciplina ministerio, ne desidie vel lascivie vitio sub tenera ætate maculati ^c aut vix aut nullatenus possint postea corripi. Sit ergo in eis tanta cura, ^d ut nunquam sine seniore huc atque illuc liceat deviare; sed semper ^e ab eis disciplinae retenti, et timoris Dei ac amoris doctrina imbuti ad cultum instruantur religionis. Habeant lectionis usum, ut sub puerili ætate discant ^f quod ad perfectam deductam proficiant. In refectorio per se mensam habeant juxta seniorum mensam positam. Seniores tamen vel duo, seu amplius, de quorum religione non dubitatur, eum eis sedeant: ut semper timore anteposito sub metu seniorum nutriantur. Quibus vero horis reficiant, vel somnum capiant, abbatis arbitrio pensandum est, ut in omnibus virtutum ^g custodia discretio reperiat.

§ VII. — ITEM EX REGULA MAGISTRI ^b.

Infantuli vero intra duodecim annos non solum nullo tempore in via jejument: sed etiam nullo die jejuni de monasterio egrediantur, duntaxat si in proximo non mittuntur, unde ante tertiam in ætate, aut ante sextam in hieme expectentur, in quibus horis constitutum est eis debere reficere.

§ VIII. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 24).

Infantes in monasterio quanta cura et disciplina ^B sint nutriendi, multis didicimus documentis. Debent

^a Cap. 11 Regule excusæ.

^b Ex cap. 59 Reg. ms. cod. Corb.

^c Aut vix aut nullatenus possint postea corripri. Cum a pueritia correctioni haud assueti, grandiores facti jugum pati nesciunt, et jam in prava consuetudine obdurerunt et occalluerunt. Quamobrem, dum tenera est ætas, ad virtutem flectenda est.

Udum et molle latum es: nunc nunc properandus et fingendus sicut sine rota.... (acri

inquit Persius sat. 3.

^d Ut nunquam sine seniore. S. Fructuosus, cap. 4: Qui et ipsi infantes suum habeant decanum.

^e Ab eis disciplinae. Lege, ab ejus disciplina.

^f Quod ad perfectam deductam perficiant. Locus

corruptus, ita tamen castigandus, si legas: Quod ad perfectam ætatem deductis proficiat.

^g Custodia. Ita correxi ex codice Vind. Custodia sane virtutum discretio est, quæ ubi modum excesseris, illico pereunt. Optima ergo discretio, et modus optimus, ut monet eleganter Phocylides:

Μέτρον μὲν φαρεῖν καὶ πρῖν, καὶ μυθολογεῖν.
Πάντων μίτρον ὄριστον, ὑπερβασίᾳ δ' ἀλείπειν.

Id est, «Moderate cibum potumque sumas et loquaris. Modus autem optimus, excessus autem vitandus est.» Et Hippocrates lib. II Aphor., 4: «Ὁ πηλομονή, οὐλμός, οὐδ' ἄλλο οὐδὲν ἀγαθόν, ὅτι ἂν μάλλον τῆς φύσεως ἦ. Id est, «Neque satietas, neque abstinentia cibi; neque aliud quiddam bonum est quod supra naturam fuerit.»

CAPUT XLVII.

DE HEBDOMADARIO LECTORE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Mensis fratrum edentium lectio deesse non debet. Nec ^b fortuito casu, qui arripuerit codicem legere audeat ibi: sed lecturus tota hebdomada, Do-

^a Mensis fratrum edentium. Lectio in mensa statuitur, ut mens Dei verbo saginetur, et verba futilia, jurgia, rixæ et detractiones vitentur. Hæc semper valuit consuetudo in monasteriis, ut patet ex auctoribus hic citatis. Ejus etiam mentio fit in Regula Pauli et Stephani, cap. 19: «Resicientes cum gratiarum actione et timore Dei lectiones audiamus.» Idem decernitur in Regula S. Augustini, cap. 5: «Cum acceditis ad mensas, donec inde surgatis, quod vobis secundum consuetudinem legitur sine tumultu et contentionibus audite: ne solæ vobis faucibus sumant cibum; sed et aures percipiant Dei verbum.» In Regula Tetradii, cap. 9: «Ad mensam, dum manducant, nullus loquatur: sed unus legat quemcunque librum, ut sicut corpus reficitur tantum cibo, ita anima reficiatur Dei verbo: sic dicit Dominus: Non autem solo pane vivit homo, sed ex omni verbo Dei. Qualis est terra sine pluvia et caro sine cibo, talis est anima, si non reficiatur Dei verbo.» Et in Regula S. Cæsarii, quæ est sanctimonialium, cap. 16: «Sedentes ad mensam taceant, et animum lectioni intendant.» Id etiam fuit a clericis usitatum ex sanctorum canonum præscripto, ut statuitur in concilio Toletano V, can. 7: «In omni sacerdotali

C minica ingrediatur. Qui ingrediens post missas, et communionem petat ab omnibus pro se orari, ut avertat ab ipso Deus spiritum elationis, et dicatur hic versus in oratorio tertio ab omnibus ^c ipso ta-

convivio lectio Scripturarum divinarum misceatur. Per hoc enim animæ ædificantur ad bonum, et fabulæ non necessariæ prohibentur.» Fuit et mos antiquorum paganorum. Spartianus in Ælio Vero: «In conviviis tragedias, comædias, Attellanas, sambucas, lectores pro re semper exhibuit.»

^b Fortuito casu. Ita in utroque cod. ms. S. Germ. et S. Victoris atque etiam in cod. S. Ebrulphi cum Kerone. Optima lectio si interposita copula, quæ sane scriptorum incuria videtur intercidisse, legas, fortuito et casu, idem quod, casu et fortuito, apud Tullium lib. de Divinatione, et Auctorem ad Herennium. Fortuito, idem quod forte et fortuito, de quo Priscianus lib. xv. Vulgo legitur, fortuito casu. Sed hæc lectio ex perperita copulæ occasione nata est, cum pro fortuito scriptum fuit fortuito.

^c Ipso tamen incipiente. Ruthardus putat prius integrum versiculum dicendum esse ab ingrediente, deinde ter repetendum a choro, quia cap. 35 ita ait S. Benedictus: Subsequatur ingrediens et dicat, Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina. Et hoc idem tertio repetatur ab omnibus.» Non contemnenda expositio. Ita ut hoc loco, incipere idem sit quod prius dicere.

men incipiente: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam*; et sic accepta benedictione ingrediatur ad legendum. Summumque fiat silentium ad mensam, ^b ut nullius mussitatio vel vox, nisi solius legentis, ibi audiatur. Quæ vero necessaria sunt comedentibus et bibentibus ^c sic sibi

Annuntiabit laudem tuam. In parvo codice ms. Victorino hæc sequuntur: « Hunc versum sequuntur a priore dicendi tres versiculi. *Mittat tibi Dominus auxilium de sancto.* » *Et de Sion tueatur te. Convertere, Domine, aliquantulum.* » *Et deprecabilis esto super servum tuum. Dominus custodiat introitum tuum.* » *Et exitum tuum, ex hoc nunc et usque in sæculum.* Sequitur oratio. *Averte, quæsumus, omnipotens Deus, ab hoc famulo tuo spiritum elationis, et cor ejus divinis instrue lectionibus, quatenus te opitulante mereatur perficere officium.* » Hanc benedictionem seu collectam paulo aliter tradit Smaragdus, ^B a quæ collecta, inquit, hoc modo, si placet lectori, et sacerdoti ante altare detur missa peracta, diciturque: *Averte, quæsumus, Domine, ab hoc famulo tuo spiritum elationis, ut humiliter legens, sensum et intellectum capiat lectionis.* »

^b *Ut nullius mussitatio vel vox, etc.* Epitome (*) Ludovici imperatoris super Regulam S. Benedicti: « Et sicut dicit Regula, nullius vox ibi audiatur, nisi solius legentis. » Summum antiqui illi Patres in mensa silentium, summam in mensis modestiam requirebant, ita ut nec loqui, nec nugari, nec leve murmur edere liceret. Pœne breviores monachorum delinquentium inter scripta sancti Basilii. Art. 17: *Ἐῖ τις ἐν τραπέζῃ ἰσθίων φλυαρεῖ, ἐγγιρέσθω εἰς προσεχθίν.* Si quis in mensa comedens nugatur, surgat ad orationem. » Regula S. Pachomii ab angelo dictata apud Palladium, cap. de *Tabennesiotis*: *Ὅχι ἐστὶ λαλῆσαι ἰσθιοντα, οὐδὲ ἐπὶ τὸ πίναντος, ἢ τραπέζης ἀλλαχοῦ προσεχθίν τὸ ἰσθιαρῶ.* id est, « Non licet loqui vescentem, nec alio extra discum vel mensam oculum jactare. » Regula Tetradii, cap. 9: « Ad mensam, dum manducant, nullus loquatur. » Regula S. Cæsarii, cap. 16: « Sedentes ad mensam taceant. S. Columbanus in Pœnitentiali: « Si locutus fuerit comedens, non necessitate alicujus fratris, sex percussioibus. » Supple, *emendetur.* Et paulo post: « Qui pertunderit cultello mensam, decem percussioibus emendetur. » Et infra non procul a fine: « Qui comedens loquens, sex plagis. Et cujus vox obstrepit de mensa ad mensam, vi plagis. » Additio i Capitularis Ludovici imperatoris, tit. 41: « Ut si quis negligenter sonitu fecerit, aut aliud quid excesserit in refectorio, mox a priore veniam petat. » Unde præclare monet Regula Pauli et Stephani, cap. 19: « Non cum contentione, et murmuratione et indignatione, et clamoris vocibus et strepitu pedum et sono vasorum donum Dei, sed cum charitate et quiete et dulcissimo disciplinæ freno sumamus, nietuentes Israelitarum exempla carnalium, quibus manducantibus ad saturitatem angelorum panem et coturnicum carnibus, usque ad nauseam ore repleto, murmurantibus, ira Dei ad exterminandum dirigitur. »

^c *Sic sibi vicissim.* Ita cod. S. Faronis cum S. Dunstano, Smaragdo et editionibus Coloniensi et Coliniæ: quæ posterior non habet *τὸ sibi.* Codex S. Germ. ma. cum Victorinis legit, *vicibus.* Turrecremata cum aliquot recentioribus excusis habet, *invicem.*

^d *Sonitu cujusunque signi.* Ita vulgo habetur. Editio Coliniæ legit, *cujuspiam.* Major Codex S. Victoris habet, *sonitus alicujus signis.* Quæ quidem lectio non est contemnenda. Praxis hujus sanctionis videtur apud Ekkeardum juniorem, cap. 2 lib. de casibus monasterii S. Galli: « Milo Elewangensis (abbas)

vicissim ministrent fratres, ut nullus indigeat petere aliquid. Si quid tamen opus fuerit ^d sonitu cujusunque signi potius petatur quam voce. Nec presumat ibi aliquis de ipsa lectione aut ^e aliunde quidquam ^f requirere ^g ne detur occasio; ^h nisi forte prior pro ædificatione voluerit aliquid breviter di-

cochlearium sibi afferri signo fecit. »

^e *Aliunde.* Id est, de alia re. Familiare est S. Benedicti adverbium loco nominum ponere.

^f *Requirere.* S. Dunstanus legit, *referre.*

^g *Ne detur occasio.* Ita Smaragdus et editio Coloniensis. Cod. vero mss. S. Germ., Far. et Elrul., habent, *nec detur occasio*, ut sensus sit: nec detur occasio inquirendi de ipsa lectione. S. Dunstanus, Turrecremata, et vetus editio Coliniæ habent, *ne detur occasio maligno*, id est, dæmoni, ut excitet fratres ad confabulandum in mensa.

^h *Nisi forte prior.* Prior hoc loco abbatem significat, et omnibus Regulæ locis, ubi hæc vox singulariter et absolute, non respective ponitur. Qui etiam dicitur Pater monasterii, is videlicet, cui cæteri monachi subjiciuntur, ipse vero nulli. Cap. 6: « Et ideo, si quæquirenda sunt a priore, cum omni humilitate et subjectione reverentiæ requirantur. » Quod hic locus sit de abbate intelligendus patet ex cap. 33: « Omnia vero necessaria a Patre monasterii sperare, nec quidquam liceat habere quod abbas non dederit aut permisit. » Cap. 7: « Et ut ostendat sub priore debere nos esse, subsequitur dicens. » Cap. 13: « Oratio Dominica omnibus audientibus dicatur a priore propter scandalorum spinas. » Cap. 20: « Et factis signo a priore omnes pariter surgant. » Cap. 4: « Quod si aut loci necessitas, vel labor, aut ardor ætatis plus poposeerit, in arbitrio prioris consistat. » Quod hic locus intelligatur de abbate, liquido constat ex cap. 59: « Quod si labor forte factus fuerit major, in arbitrio et potestate abbatis erit, si expediat aliquid augere. » Cap. 43: « Et si cui offertur aliquid a priore. » Cap. 55: « Jejunium frangatur a priore propter hospites. » Unde postea subjungit: « Aquam in manibus abbas hospitibus det. Pedes autem hospitibus tam abbas quam cuncta congregatio lavet. » Et in eadem significatione sinit Lupus Ferrariensis, epist. 29: « Quod nusquam fieri aut tutius aut melius potest quam in monasterio, ubi sine libertas voluntatis propria pro Dei amore, quod est laboriosissimum, reseatur, ut ex arbitrio prioris subjectorum actio cuncta formetur. »

^C Joannes monachus, lib. ii Vitæ S. Odonis: « Cui contra Odo Pater protulit præceptum Regulæ, in quo continetur quod absque licentia prioris nihil monacho liceret facere, » ubi prior appellatur, qui cap. 67 Regulæ abbas dicitur. Sic in Regula S. Cæsarii prior sumitur pro abbatisa. Cap. 3: « Ei ergo quæ convertitur non licebit statim habitum religionis assumere, nisi antea in multis experimentis fuerit voluntas illius approbata: sed uni ex senioribus tradita annum integrum in eo, quo venit, habitu perseveret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo sit in potestate prioris, et quomodo personam vel compunctionem viderit, ita vel celerius, vel tardius temperare. » Et sane luce meridiana clarius est hic priorem sumi pro ea monasterii antisita, quam ipse Cæsarius passim in eadem Regula abbatisam appellat. His accedit quod prior sumitur pro duce, principe, sive eo qui præest. Novella 117 Justiniani, cap. 11, *ἡγίωτες ἀπέθυσσεν*, id est, priores numeri. Et priores loci appellantur alicujus terræ domini lib. ix legis Wisigothorum, tit. 1, l. 8: « Ad cujus domum venerit fugitivus, prioris loci illius villicus atque præpositus quibuscunque testatur. » Ubi præpositus subjicitur priori. Et in epistola episcoporum Gallie, quæ exstat 44 apud Lupum Ferrariensem, *Nomenoio priori gentis Britannicæ salutem.* Erat enim ille dux Britonum, et precipitum in-

(*) Hæc epitome est media pars Memorialis, quomodo in monasterio conversandum sit, in cod. us. S. Victoris.

cere. ^a Frater autem hebdomadarius ^b accipiat **A** ut de alia mensa ad aliam ^a transire debeas, in nullo mixtum, priusquam incipiat legere ^c propter communionem sanctam, ^d et ne forte grave sit ei jejunium sustinere: postea vero cum coquinæ ^e hebdomadariis et servitoribus reficiat. Fratres autem non per ordinem legant aut cantent, sed qui ædificent audientes.

§ II. — Ex REGULA PATRUM (cap. 30).

^f Ad mensam autem spècialiter nullus loquatur, ^g nisi qui præest, ^h vel qui interrogatus fuerit.

§ III. — ITEM SANCTI PACHOMII (cap. 29 i).

Cum autem ad vescendum venerint, sedebunt per ordinem statutis locis, et operient capita.

§ IV. — Item ejusdem (cap. 30).

ⁱ Statimque cum tibi a majore fuerit imperatum,

vaserat. Dicuntur etiam priores regni primates, magnates, summates illius. S. Gregorius Turon. Hist. Franc. cap. 9: « Post hæc Rauchingus conjunctus cum prioribus regni Chlotharii filii Chilperici. » Hodie tamen prior sumitur pro monasterii præposito, qui est post abbatem secundus. Et ita sumitur a Lanfranco, cap. 3 Decretorum: « Servata abbati in omnibus reverentia prior, qui Præpositus in Regula nominatur, honorabilior est reliquis ministris domus Dei. »

^a Frater autem hebdomadarius. Mss. S. Germ., S. Far. et S. Ebrul. cum S. Dunstano et Smaragdo legunt, *Frater autem lector hebdomadarius*. Ita etiam editio Colinaei, quæ tamen particulam autem omittit. In vulgatis *τὸ lector desideratur*.

^b Accipiat mixtum. Smaragdus hunc locum ita exponit: « Quod dicit accipiat mixtum panis intelligitur simul et vinum. In multis enim provinciis panis tantum et vinum quod super altare offertur, mixtum vocatur. Ita etiam explicat Ruthardus; Kero aliter: *mixtum merodsc. poculum*. Mixtum ad verbum est vinum aqua dilutum, quod mero opponitur. Jocus Martialis in Ravennam, ubi, ut cum Sidonio Apollinari loquar, ob aquas paludosas, sitiunt vivi, natant sepulti.

Callidus imposuit nuper mihi caupo Ravennæ,
Cum peterem mixtum, vendidit ille merum.

Græcis *κράσις*. Suidas: *κράσις μίξις οἴνου καὶ ὕδατος*, id est mixtio vini et aquæ. De mixtione v ni et aquæ, qua primus usus est Amphictyon rex Athenarum a Baccho edoctus, vide Athenæum, lib. II.

^c Propter communionem sanctam. Smaragdus hunc locum enarrans ait: « Propter communionem sanctam dicit, ne aliquid inde sumptum excreans projiciat in sputo. » Recte, meo quidem judicio. Quod confirmatur ex Regula Magistri, cap. 24: « Et ipse (lector) similiter suum merum propter sputum sacramenti accipiat. Sic S. Joannes Chrysostomus, ut screatum cohiberet, divinis mysteriis celebratis, cum vestibus sacris exueretur, pastillum comedere solebat; et eo nomine accusatus est ab adversariis, ut scribit Nicephorus cap. 9, lib. XIII, et hoc fuit vigesimum octavum caput accusationis ipsius, ut videre est in Bibliotheca Photii, n. 59, in synodo ad Quercum contra eum celebrata, *Εικοστὸν ἑβδομ., ὅτι ἐν θρόνῳ ἀποδύεται καὶ ἑδδύεται, καὶ πᾶσιλον τρώγει*: id est, « Vigiesimum octavum, quod in throno exiit et induit, et pastillum edit. »

^d Et ne forte grave sit ei jejunium sustinere. Duas affert causas sunendi mixti a lectore. Prima est propter sputum, secunda propter jejunium.

^e Hebdomadariis et servitoribus. Per hebdomadarios, eos qui coquant intelligit; per servitores, eos qui mensis ministrant. De quibus hæc verba sunt intelligenda, *sic sibi invicem ministrent fratres*. De servitorum refectione hæc statuuntur prima additione

ut de alia mensa ad aliam ^a transire debeas, in nullo penitus contradicens: ¹ nec audeas ante præpositum domus tuæ manum in mensam extendere, ^m nec circumspicias vescentes alios.

§ V. — ITEM EJUSDEM (cap. 31).

Unusquisque præpositorum docebit in domo sua quomodo debeant ⁿ cum disciplina, consuetudine comedere. Quod si aliquis vel locutus fuerit, vel riserit in vescendo, agat pœnitentiam, et in eodem loco protinus increpabitur, ^o stabitque, donec alius surgat de vescentibus.

§ VI. — Item ejusdem (cap. 33).

^p Si aliquid necessarium fuerit in mensa, ^q nemo audebit loqui, sed ministrantibus ^r signum sonitu dabit.

B Capitularis Ludovici imp., tit. 28: « Ut servitores non ad unam mensam sed in propriis locis post refectionem fratrum reficiantur: quibus eadem lectio, quæ fratribus, recitetur. » De lectore vero hæc in eadem additione tit. 29 constituentur: « Ut lectori nihil, nisi quod regula jubet, detur. »

^f Ad mensam autem. Hæc reperiuntur in fine secundæ Regule codicis Floriacensis, cujus initium est: *Cum resideremus in unum*, et tertia Regula ejusdem codicis circa medium, cujus initium est: *Cum in nomine Domini*; iisdem plane verbis.

^g Nisi qui præest. Ut dicat aliquid ad ædificationem.

^h Vel qui interrogatus fuerit. Ab eo qui præest.

ⁱ Art. 11.

^j Statimque. Hoc capitulum, sicut et sequens, in Regula S. Pachomii excusa conjungitur cum superiori, ita ut ex his tribus unum tantum fiat.

^k Transire debeas. Hæc sunt corrupta, et ita ex cod. Vind. et Regula S. Pachomii castiganda: *Ut de una mensa ad aliam transeas, ire debebis*.

¹ Nec audeas ante præpositum. In Regula edita S. Pachomii legitur: *Nec ante præpositum domus tuæ manum in mensa extendas*.

^m Nec circumspicias vescentes alios. In Regula S. Pachomii ab angelo dictata apud Palladium cap. de Tabennesiotis: *Ἐσθίοντες τὰς κεφαλὰς κερπίτωσαν τοῖς κοινοῦλλοις, ἵνα μὴ ἀδελφὸς ἀδελφὸν μασάμενον ἴδῃ*. Id est, « Comedentes capita operiant cucullis, ne frater fratrem comedentem videat. » Sed quid sibi velit verbum, *κερπίτωσαν*, id est, inclinet, non video. Certe legendum, *καλυπτέωσαν*, id est operiant. Idem statuit B. Isaias abbas orat. 3: « *Inter vescendum oculos tuos in proximum ne converteris.* » Idem servabat monachi Ægyptii, apud Cassianum lib. IV de Instit., cap. 17. Et sano quidem consilio. Nam qui alium comedentem respicit, aut invidet abstinenti, aut comedentem despicit.

ⁿ Cum disciplina consuetudine. In Regula excusa, legitur, *cum disciplina et consuetudine*. In cod. Vind. legitur, *et mansuetudine*. Recta lectio.

^o Stabitque donec alius surgat de vescentibus. Locus corruptus, et ita ex Regula edita castigandus: *et stabit, donec alii surgant de vescendo*. Et sensus est, qui deliquit in mensa, stet, donec conventus surgat. Supra vidimus in Regula S. Pachomii hanc mulctam irrogari monachis delinquentibus, ut ipsi in refectorio, aliis sedentibus, stent.

^p Si aliquid. Exstat in Regula S. Pachomii excusa art. 12.

^q Nemo audebit loqui. Idem statuuntur in Regula S. Pachomii ab Angelo dictata apud Palladium, capite de Tabennesiotis, *οὐκ ἔστι λαλῆσαι ἑσθιοντῶ, ἰδ. est, « vescenti loqui non licet. »*

^r Signum sonitu dabit. Recta lectio. In Regula excusa signi sonum dabit. Male. In Regula orientat-

§ VII. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 23).

^a Refectorium pariter cunctis fratribus unum erit. Ad singulas mensas deni convalescentes resideant. Reliqua turba parvulorum astent. Tempore convalescentium fratrum omnes disciplinæ gerant silentium, obtemperantes Apostoli præceptis, qui dicit: *Cum silentio operantes, suum panem manducent* (II Thess. III). Unus tamen in medio residens, ^b benedictione accepta, de Scripturis aliquid legat, cæteri vescentes tacebunt lectionem intentissime audientes ^c ut sicut corporalis cibum refectioem corpori præstat, ita mentem ^d spiritalis sermo reficiat. Nullus ad mensas clamor excitetur. Soli tantum præposito sollicitudo maneat in his, quæ sunt vescentibus necessaria. ^e Abbas citra languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat; neque aliud quam cæteri ^f neque cultius, quam ea quæ in commune consistunt, præparari sibi quippiam expetat. Sicque fiat, ut dum præsens est, omnia diligenter administrentur: et dum communia sunt, salubriter et cum charitate sumentur. Æqualia quippe erunt ^g mensarum omnium fercula, simillimisque alimentis cuncti reficiendi sunt fratres. Quidquid præsens refectio dederit omnes sine murmuratione percipiant: neque id desiderent, quod edenti voluptas appetit, sed quod naturæ necessitas quærit; scriptum est enim: *Carnis curam ne feceritis in desideriis* (II Cor. VII).

§ VIII. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 5).

^b Cum hora nona ad vescendum convenitur, dicto psalmo residentibus aliis ⁱ unus legat in medio, in cibo sit strepitus nullus. Nemo comedens loquatur. Si quid deest in mensa, is qui præest, signo

lium cap. 131, *soni signum dabit. Lege sonitu*; nam hæc sunpta sunt ex Regula S. Pachomii.

^a *Refectorium pariter.* Exstat in Regula S. Isidori excusa, cap. 9.

^b *Benedictione accepta.* Hæc benedictio lectoris in refectorio, quam ex more lector petit antequam legat; de ea hæc habet Magister cap. 29 Regulæ: « Et post omnium sessionem ad mensam petita benedictione sedeat in sella. » Memoriale qualiter in monasterio conversandum sit: « Antequam incipiant cibum sumere, petat lector benedictionem, et incipiat legere. »

^c *Ut sicut corporalis cibum refectioem corpori præstat.* In Regula S. Isidori: « Ut sicut illis corporalis cibum refectioem carnis præstat. »

^d *Spiritalis sermo.* In Regula S. Isidori *sermo desideratur.*

^e *Abbas citra languoris necessitatem.* Egregia sane institutio, qua disciplina regularis custoditur, et intempestivis abbatum commensationibus hospitalitatis prætextu ac proinde monasterii dilapidationi occurrit; sed de hoc alias.

^f *Neque cultius.* Haud impar sane institutio, quæ catillationibus abbatum medetur.

^g *Mensarum omnium fercula.* Recte. Et ex hoc loco castiganda est S. Isidori Regula, in qua corrupte legitur, *mansura omnium fercula.*

^h *Cum hora nona.* Habentur in Regula ms. S. Fructuosi Bracarenensis episcopi cod. Crass. eodem capite 5.

ⁱ *Unus legat in medio.* Nota morem antiquum de loco, ubi legitur in refectorio; quem licet etiam observare ex Regula S. Isidori cap. 9: « Unus tamen

A dato vel nutibus silenter petat, et indicet ministranti, quid inferri, vel quid auferri sit a mensa necesse. Priusquam ad mensam conveniant, præcedat oratio. Postquam a mensa surrexerint, sequatur oratio. Nec ante quisquam alicubi præsumat progredi, quam coram i altario Christo gratiarum resolverit actiones.

§ IX. — Ex REGULA SANCTI AURELIJ EPISCOPI (cap. 48 k).

Sedentes ad mensam quotidie omni tempore, dum cibum sumitur, legatur: ut uterque homo, exterior cibo, interior verbo Dei reficiatur: quia scriptum est: *Non in solo pane vivit homo: sed in omni verbo Dei* (Luc. IV).

§ X. — Ex REGULA BEATI CASSIANI (cap. 36 l).

B Reficientibus autem fratribus sanctæ lectiones ad mensam legantur præter superfluas et otiosas fabulas, et maxime contentiones, quæ frequenter solent ad mensam generari. Et nullus vel mutire sit ausus, præter illum, qui decaniæ præest. Decanus autem si quid in mensam inferri, vel de mensa auferri necesse est, sonitu potius aut aliquo signo, quam voce significet. Quantum autem alius reficiat, nullus invicem vagantibus oculis curiosius notet: sed unusquisque ante se aspiciat.

§ XI. — Ex REGULA TARNATENSI (cap. 8).

Ad mensam loqui specialiter, nisi qui interrogatus fuerit, non præsumat. Quod vero necessarium victui fuerit, præposito decet agnoscere: et quod secundum consuetudinem deest, secretius jubeat ministrari. ^m Sedentes ad mensam, lectionem quæ legitur, cum silentio audituri. Si vero defuerit persona lectoris, ad instar cibi sacrarum Scripturarum meditatio ruminetur: ne escam tantum corpus ac-

in medio residens benedictione accepta de Scripturis aliquid legat; ⁿ ex Regula Magistri cap. 29. « Deinde in medio omnium mensarum sibi ordinet sellam, et post omnium sessionem ad mensas petita benedictione sedeat ipse in sella cum codice. »

ⁱ *Altario Christo.* In Regula ms. legitur: *Altario Christi*, ex hoc loco constat gratias agi olim solitas in Ecclesia a monachis post cibi refectioem, id etiam videtur in epitome Ludovici imperatoris super regulam S. Benedicti: « Expleto cibo, finiatur et lectio. Surgentes a mensa dicto versu sinister choros exeat prior, novissimus dominus abbas psallentes psalmum quinquagesimum distincte, et non festinate, cum introierint oratorium psallentes, inclinent se, » etc. Videtur etiam in Vita S. Odonis abbatis Clun. lib. 1: ubi agitur de micis in mensa non comestis: « Clauso vero pugillo dignum esse censuit, cum post versum ab Ecclesia essent regressi, reservandos forte Patri monasterii. Factumque est, ut ab oratorio sunt regressi, mox se pedibus prostravit Patris. » Et apud Ekehardum lib. de casibus monasterii S. Galli cap. 11: « Milo Elewanganensis (abbas) cochlearium sibi afferri signo fecit; » et paulo post: « Surgitur a mensa, itur solitis benedictionum hymnis in ecclesiam. »

^k Cap. 12 Regulæ S. Casarii.

^l Ex lib. IV de Institutis remuntiantium, cap. 17.

^m *Nisi qui interrogatus fuerit.* Ita supra in Regula Patrum. Interrogatus, non a quovis, sed ab abbate vel a præposito vel a decano.

ⁿ *Sedentes ad mensam.* Videtur deesse verbum, *taceant*, aut certe legendum *Audiant pro audituri.*

cipiat; sed verbo Dei anima pascatur esuriens. ^a Orationibus vacate horis et temporibus institutis. ^b Psalmis et hymnis, cum Dominus exoratur, ea plantentur in corde, quæ proferuntur in voce.

§ XII. — ITEM EX REGULA ORIENTALIUM (cap. 131).

^c Quod si aliquis locutus fuerit, vel riserit in vescendo, increpetur et agat pœnitentiam. ^d Si quis ad manducandum tardius venerit absque majoris imperio, similiter agat pœnitentiam, aut ad cellam suam jejunos revertatur. ^e Si aliquid fuerit necessarium in mensa, nemo audebit loqui: sed ministrantibus ^f soni signum dabit. ^g Ministri vero absque his, quæ in commune fratribus parata sunt, nihil aliud comedant: nec mutatos cibos sibi audeant præparare. ^h Nemo plus alteri dabit, quam alter accepit. Quod si obtenditur infirmitas, præpositus domus perget ad ministros ægrotantium, ⁱ et his, quæ necessaria sunt, accipiet.

§ XIII. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 29).

ⁱ In ætatis vel hiemis utroque tempore, cum ad sextam vel nonam horam reficitur, singuli præpositi de singulis decadis vicibus hebdomadas singulas legendo ad mensas exerceant. Sed tunc de illa decada præpositus non legat, de qua alter præpositus in coquinæ servitio occupatur: ne dum unus legit et alter coquit, vitia suorum fratrum ad mensas non sint, qui præsens emendet. Qui præpositi singulis vicibus in legendo ad missas, cum singulas expleverint hebdomadas, singulos fratres litteratos per singulas vicibus septimanas ad legendum constituent: ut omnes possint vicibus de singulis decadis legere litterati. Et postquam omnes fratres in legendo suas expleverint septimanas, singuli recapitent ad invicem præpositi: ut nunquam desit carnali refectio escæ divina, sicut dicit Scriptura: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei* (Luc. iv). Ut dupliciter fratres reficiant, cum ore manducant, et auribus saginantur. Cujus ergo in hebdomada talis

^a Orationibus vacate. Hæc sumpta sunt ex Regula S. Augustini c. 7: « Orationibus instate horis et temporibus constitutis. »

^b Psalmis et hymnis, etc. In eadem S. Aug. Regula cap. 9: « Psalmis et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod versatur in ore. » His quadrat illud S. Cæsarii Arelatensis serm. 12: « Orantes autem, fratres charissimi, quantum possumus adjuvante Domino laboremus: ut nulla nobis extranea cogitatio subrepere possit: ne forte aliud habeamus in corde, et aliud proferamus ex ore. Ne forte dum lingua Dominum rogat, cogitatio in rebus vanis occupata ab orationis sensu discedat; et inde acquirat peccatum, unde potuit habere remedium. »

^c Quod si aliquis. Hæc sanctio sumpta est ex Regula S. Pachonii, art. 11.

^d Si quis ad manducandum. Item ista sumpta est ex eadem Regula, cap. 12.

^e Si aliquid necessarium fuerit. Hoc habetur in eadem Regula S. Pachonii art. 5; necessarium, id est, deficiens.

^f Soni. Lege sonitæ, ut in Regula Pachonii juxta codicem ms. Concordiæ hujus, in cod. Vind. legitur sonum signi.

^g Ministri vero. Hæc reperitur in eadem Regula

A debet esse introitus dominico die quo hebdomadarum coquinæ ingrediuntur in septimanam. Tunc et iste frater ad sextæ horæ refectioem post versum et orationem mensæ, cum abbas in sua cathedra sederit, antequam ^k canister cum consuetis panibus trocææ lunc descendat, tunc insinuet voce sua, is qui lecturus est dicens: Jubete, domini mei, orare pro me, quia ingredior in hebdomada lectionis mensalis. Mox surgens abbas cum omni congregatione fixis in terra genibus oret cum eo. Et cum surrexerint, dicat novus hebdomadarius hunc versum: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam* (Psal. l.). ^l Respondentibus secum cunctis, Post versum vero dictum, mox primo abbati, deinde omnibus pacem tradat. Deinde in medio omnium mensarum sibi ordinet sellam; et post omnium sessionum ad mensas petita benedictione sedeat ipse in sella cum codice. Et cum primum mensæ abbas cum omnibus acceperit merum, et ipse similiter suum merum ^m propter sputum sacramenti accipiat, et sic incipiat legere. Legat namque quotidie Regulam hanc posito ad diem signo huc usque legerit; ut sequenter quotidie tamen omnia perlegantur; ut per vices hebdomadam et finiri possit, et recapitari legendo. Qui hebdomadarius, cum septimanam suam legendo expleverit, signum sequenti successori ostendat, unde prosequatur, qui cœperit septimanam. Qui et ipse finiendi et recapitando hebdomada sua signum successori demonstrat. Legat namque disposite, non urgendo, ⁿ ut apertius occupati ea auditeres agnoscant, quæ eos factis oporteat adimplere. ^o Et ut si qua sunt ambigua aut obscura, et apertius ea non intelligunt fratres, aut interrogatus a fratribus, aut ultro aliqua abbas exponat. ^p Nam si supervenerint forte mensæ monasterii, laici propter detractionem futuram in sæculo, cum secreta Dei secularis agnoverit, si placuerit abbati, aliam lectionem

cap. 14, his simile est, quod præcipit S. Isidorus cap. 9, ut fratres similibus utantur cibis, et huic institutioni Pauli et Stephani cap. 20: « Nulli fratrum liceat, vel pomum vel quodcumque olerum, vel aliud aliquid ad usus suos, quasi peculiari apparatu in mensa sibi ad manducandum deferre. »

^h Nemo plus alteri dabit. Hæc habentur etiam in Regula S. Pachonii cap. 18, ubi male legitur *nemini pro nemo*.

ⁱ Et his. Lege et ab eis, ut in Regula S. Pachonii. ^j In ætatis vel hiemis, etc. Exstat in Regula Mag. ms. cod. Corb. cap. 24.

^k Canister. Ita in Concordia Vind. et in Regula ms. cod. Corb.

^l Respondentibus secum cunctis. Eundem versum. ^m Propter sputum sacramenti. Vide superius annotata.

ⁿ Ut apertius occupati. Adverbium *apertius* videtur transpositum et referendum ad verbum *agnoscant*.

^o Et ut. Particula *et* redundat, nec habetur apud Smaragdum.

^p Nam si. Id est: *Verum si*, et passim occurrit in his Patribus, ut particula *nam* pro *verum* ponatur.

cujuscunque codicis legat, ut secretum monasterii vel mensura vitæ sanctæ constituta in disciplinam ab irrisoribus non sciatur. Legat namque aliam lectionem, posito tamen in Regula signo. Nam si talis laicus ad mensam monasterii detineatur, de quo certus ^a sit abbas, quod non solum admirari possit constituta divina, sed etiam hujus religiositatis sit [abbas] qui in conversatione possit esse pedissequus, et ad mores possit trahi divinos, in hujus lector adventum ad mensam Regulam subsequatur. Nam illi debent Regulam audire monasterii, qui illam possunt merito observare. Ideo ad mensam hora refectionis debetur Regula legi, quia tunc omnis congregatio ad manducandum in unum ^b collecta sine excusatione tunc lectio observantæ vel emendationis ab omnibus audientibus juste poterit observari; ut omnia Regule omnes audiant, et nullum prætereat aliquid: ut quod omnes audierint, eos factis oporteat adimplere. Ipsi vero fratri in septimana sua, cum in hoc opere occupatur, septimanarii ^c de omnibus mensis mensæ suæ illatis ^d scutellas levent, servante Cellarario panis eis mensuram vel consuetum numerum potionum. Et post omnium levationem, ^e petita benedictione, et ipse reliciat. Ideo enim diximus Regulam monasterii quotidie legi ad mensas, ut nullus frater excuset se ignorantæ facientis non emendare. Nam cum quotidie in usu ipsa Regula mittitur, ex notitia melius observatur: ne forte dicat se frater nescire, quod possit per obedientiam adimplere. Nam tempore ipso refectionis cum legitur Regula, ut solliciti omnium fratrum excitentur, auditus, de singulis

^a Sit abbas. *et abbas* redundat.

^b Collecta. In Regula ms. *redacta*.

^c De omnibus mensis. Lege: *De omnibus missibus*: missus est ferculum, ut vulgo notum est.

^d Scutellas. Scutella est lanx: *Patina*, discus. Corona pretiosa apud Joannem Meursium in lexico Græco-Barbaro; *Κουτίλα Παροψίς, τροχίλον*. Mentio fit apud S. Gregorium lib. xii, ep. 30: « Scutellam quoque argenteam monasterio cuidam reliquit. » Gallice, *écuelle*.

^e Petita benedictione. Quia olim monachi cibum sumpturi benedicebantur: de qua re infra.

^f Quod lectum est abbas interroget. Nota antiquum

A mensis, quos voluerit fratres, ^f quod lectum est abbas interroget; ut cum unusquisque frater recitaverit, quod audivit, agnoscat plus lectioni intendisse illa hora, quam ventri: ut cum surdus negligens non narraverit, quod audivit, plus carnem iudicetur amasse, quam animam. Qui mox de negligentia ab abbate juste corripitur debet: ut dum unusquisque frater interrogatus timet erubescere, mentem suam alibi non faciat aberrare: sed in hoc intendat, quod legitur. ^g Qui hebdomadarius tandiu ad mensam cum fratribus (*Locus corruptus*): quibus se levantibus, posito in Regula signo, levant se et ipse cum codice, versu vel oratione ab omnibus adimpleta, respondeat cum omnibus: *Deo gratias*. Et statim residens ad mensam suam ab hebdomadariis servatam refectionem vel potionum mensuras ^h signatas aut ab abbate aut a præpositis omnia et ipse percipiat.

§ XIV. EX REGULA CUJUSDAM (cap. 9).

ⁱ Ad mensam vero nullus penitus præter abbatem, vel cui ipse præceperit pro communi necessitate fratrum loqui præsumat: sed omnes ^j intento animo gratias reddentes Creatori in cordibus suis cibi ac potus solidæ mensuræ largitione fruantur. Portarius vero qui pro variis causis eloquium expetierit ablati, loqui permittatur. Quia forsitan talis supervenit necessitas, quæ moram habere non debeat. ^k Ante mensam vero semper capitulum Regulæ unum, aut amplius, si abbati placuerit, legatur: ut cum cibus carnem reficit, lectio animam satiet. Hæc omnia cum gravitate animi et moderatione leni fiant, quatenus in his omnibus Dominus delectetur.

morem de repetenda lectione mensæ.

^g Qui hebdomadarius. Multa hic desunt verba supplenda ex Regula ms. cod. Corb.: « Qui hebdomadarius tandem ad mensam legat, quandiu abbas sederit ad mensam cum fratribus, quibus se levantibus, » etc.

^h Signatas. Id est, benedictas signo crucis.

ⁱ Ad mensam vero, etc. Hoc capitulum cum sequentibus desideratur in codice Vindocinensi.

^j Intento. Ita repositus, cum legeretur in tanto.

^k Ante mensam. Lege, *ad mensam*. Nam frustra subjungeret: *Ut cum cibus carnem reficit, lectio animam satiet*.

CAPUT XLVIII.

DE MENSURA CIBORUM.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Sufficere credimus ad refectionem quotidianam

^a Tam sextæ quam nonæ. Id est, sive non sit jejunium, et prandium fiat hora sexta, id est, meridie; sive jejunetur, et cæna fiat hora nona, id est, tertia postmeridiana.

^b Omnibus mensibus. Ita legunt mss. codices Victorini, San. Ebrulphi S. Faronis, et S. Germ. ma. cum Smaragdo, S. Dunstano, et editione Coloniensi. Quod confirmatur ex Regula Magistri cap. 26, in utroque codice Concordiæ tam Floriacensi, quam Vindocinensi. « Sufficere namque credimus ad refectionem quotidianam, tam sextæ, quam nonæ om-

D ^a tam Sextæ, quam nonæ ^b omnibus mensibus cocta duo pulmentaria propter diversorum infirmitates,

nibus mensibus, » etsi in ms. Corb. *sit et mensis*. Accedit Ruthardi auctoritas: Qui, *mensibus*, legendum esse asserit, non: *Mensis*. Turrecrematæ, cum ait: « Omnibus mensis, sive, ut alia lectio habet: Omnibus mensibus; quod melius videtur, id est, omni tempore. » Eandem lectionem agnoscit Guido Juvenalis, abbas sancti Sulpicii, in sua Regulæ versione Gallica, cum hæc verba ita exponit: *En tout temps de l'an*. Id est, omni tempore, quod perinde est, ac: *omnibus mensibus*. Eandem lectionem illustrat locus S. Isidori cap. 9 suæ Regulæ, cum ait: *Utrisque*

• ut forte qui ex uno non poterit edere, ex alio reficiatur. Ergo cocta duo ^b pulmentaria fratribus omnibus sufficiant. • Et si fuerit unde poma ^d aut nascentia leguminum, addatur et tertium. • Panis libra

temporibus refectio mensæ tribus erit pulmentis, et per utraque tempora intelligit hiemen et æstatem. In p. ms. S. Germani legitur: *Omnibus diebus*. In vulgo editis legitur: *Omnibus mensis*. Sed male, et prior lectio potior est. Nam S. Benedictus et S. Isidorus occurrunt prævæ quorundam consuetudini, qui ob calores plura fercula in æstate, quam in hieme quotidie apponi volebant.

^a *Ut forte, qui ex uno non poterit edere*. Quæritur an duopulmentaria monacho edereliceat, cum S. Benedictus ideo illa apponi jubeat, ut, qui de uno edere non possit, edat de altero. Sed puto hæc moraliter intelligenda: et ex æquo et bono multorum infirmitati tum corporis, tum animi consuli ferculorum diversitate: ut cum quis de uno plusculum degustaverit, jam illud fastidians ad alterum se convertat: præsertim cum Regula duo fercula comedere explicite non prohibeat. Quod si ita esset, male consultum esset superfluis impensis cum duplicatis pulmentariis dapes, quæ v. g. quinquaginta monachis sufficerent, pro centum essent apponendæ, maxime cum singulæ lances id continere deberent, quod ad unius monachi satietatem sufficeret; quia illi de una tantum edere liceret

^b *Pulmentaria*. Pulmentarium, quod et pulmentum dicitur, est quodlibet obsonium. Cato, de Re rustica, cap. 58: « Pulmentarium familiæ oleæ caducæ quam plurimum condito » a pulte, qua olim præci illi Romani pro pane vescabantur. Plinius libr. xvi, cap. 8: « Pulte autem, non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum; quoniam inde pulmentariæ dicuntur. » Varro lib. iv de lingua Latina: « Et placentæ, quod edebant cum pulte: ab eo pulmentum, ut Plautus: hinc pulmentarium. » Valerius Maximus lib. ii, cap. 1: « Erant autem adeo continentiæ attentis, ut frequenter apud eos (Romanos) pultis usus, quam panis esset, » etc. Sospiter Charisius lib. i: « Pulmentum et pulmentarium dicit. Nam Cato originum tertio, laserpitium pro pulmentario suo habet. In eodem: multo pulmento usi. Sed quidam putant pulmentum quasi pulmentum melius dici. Varro autem ad Ciceronem quinto: pulmentum, aut quod idem cum pulte essent, inde pulmentarium. » Ubi verbum, *essent*, id est, ederent. Ausonius in Technopœgia:

Mox ador atque adoris de polline multificum far
Instruxit mensas, quo quondam Romæ idum plebs
Hinc cibus, hinc potus, cum dilueretur a jus pultis.

Hinc præci illi Romani dicti pultiphagi. Plautus in Mostellaria:

Non enim hæc pultiphagus opifex opera fecit Barbarus.
Ubi, *Barbarus*, est Romanus, ut vulgo docent Interpretes.

^c *Et, si fuerit unde poma*. Sup. haberi possint. Ita habetur in omnibus codicibus nostris mss. cum Smaragdo, S. Dunstano, et editione Colincei. Optima lectio, quæ confirmatur ex Ald. Capitul. Lud. Imp. tit. 78: « Ut volatilia in natali Domini et in Pascha tantum octo diebus, si est unde, comedant: si vero non fuerit unde, non requiratur per debitum. » Vulgata lectio: *Et, si fuerit inde poma*. Male. Poma hoc loco sunt fructus quilibet, saltim vulgares.

^d *Aut nascentia leguminum*. Id est, nascentia legumina. Ut *ardua montium, lubrica vallium et roscida cespitum, et glebosa camporum*. Ita hunc locum explicat Ruthardus: « Nascentia leguminum intelliguntur germinantia: quia mos est illius terræ et Romanæ et aliarum provinciarum mittere legumina in aquam, et cum germinata fuerint, manducari. » Ex quo loco satis constat horum commentariorum auctorem non fuisse Paulum Diaconum monachum Casinatem; dixisset enim, *hujus terræ*, non, *illius terræ*. Bernardus Casinas, et alii nonnulli locum ex-

plicant rectius quidem de viridibus leguminibus, quæ aceto macerata in Italia comedi solent. An autem tertium illud pulmentarium seu fructuum seu leguminum debeat esse crudum, non id explicite declaravit S. Benedictus, itaque juxta Regulam debent primo apponi duo pulmentaria cocta, tertium vero an coctum vel crudum sit, non refert. Id liberum reliquit S. Benedictus ob multorum infirmitates, quorum stomacho fructus crudi et legumina cruda nocere possent.

^e *Panis libra propensa*. Controversia de hujuslibre pondere. Casinensis libra est trium et triginta unciarum et semis, ut habetur in declarationibus Casinensium ad Regulam S. Benedicti. Burdegala in monasterio S. Crucis servatur adhuc libra panis ex ære cyprico cum hac inscriptione:

MENSURA PANIS S. CRUCIS BURDEG.

Cujus pondus est octo et viginti unciarum. Sed puto ego hanc S. Benedicti libram nullam aliam esse quam Romanam seu Latinam. Nam male panis pondus libram appellasset, quæ tot uncias, ac Cassinensis, vulgarem libram excederet. Qui etiam, si per libram non intellexisset eam, quæ sua ætate erat usitata per Italiam certum pondus panis non definisset, et hunc regulæ locum valde ambiguum reliquisset, cum mensuram sine mensura, et pondus sine pondere statuisset. Nec obstat, quod libra panis olim servaretur in monasterio Casinensi, ut constat ex acis S. Mauri et Leone Ostiensi lib. i. Chr.; nam, cum sciret S. Benedictus non eandem esse libram apud omnes nationes, ejusque pondus aliquando pro hominum arbitrio mutari, voluit ejusmodi libram in suo monasterio servari: quæ tamen non amplius exstat ob varias monasterii Casinensis direptiones et incendia. Et sane monachorum temperantiæ male consulisset, quam hic multa restrictione præcipit, si tantumdem panis, quantum libra Casinensis pensat, edendum concessisset: maxime cum hujusmodi libra, ut ex præfatis declarationibus constat, plus panis pensitet, quam monachus uno die comedere possit. Libra autem Romana seu Latina est duodecim unciarum, ut docent. Epiphanius lib. de Mensuris et Ponderibus, et S. Isidorus lib. xvi Orig. cap. 24: « Uncia dicta, inquit, quod universitatem minorum ponderum sua unitate vinciat, id est, complectatur. Constat autem drachmis octo, id est, scrupulis viginti quatuor, quod proinde legitimum pondus habet; quia numerus scrupulorum ejus horas diei noctisque metitur, vel quia libram efficit, duodecies computatus 12 unciis perficitur, et inde habetur perfecti ponderis genus: quia tot constat unciis, quot mensibus annus. » Post *tò computatus*, videntur, hæc verba, *nam libra*, addenda. His subscribit Fannius Rhemnius poemate de mensuris:

Unciâ fit drachmis bis quatuor: unde putandum
Grammata dicta, quod hæc viginti quatuor in se
Uncia habet: tot enim formis vox nostra notatur,
Horis, quod mundus peragit noctemque diemque.
Unciæque in libra pars est, quod mensis in anno.

Gramma autem seu littera est scrupulus, qui continet duos obolos, ut docet idem Fannius:

Semioboli duplum est obolus, quem pondere duplo
Gramma vocant, scrupulum nostri dixere priores.

Scrupulus gramma dicitur, id est, littera, nam quemadmodum vox humana quatuor et viginti litteris formatur, sic uncia constat quatuor et viginti scrupulis. De libra vide Cassiodorum lib. i Variarum, epist. 10. Sed quia panis hæc mensura angusta est, addit S. Benedictus *propensa*, id est, quæ inclinata præpenderet; nam, *propensus* est inclinatus. Etsi Smaragdus et Ruthardus, explicent *tò propensa*, prius pensa, a præpositione Græca, *πρὸ*, id est, prius. Sed non puto ejusmodi vocabulum esse Lati-

una propensa sufficiet In die, sive una sit refectio, sive prandii, et cœnæ. Quod si cœnaturi sunt, a de eadem libra tertia pars a Cellarario reservetur reddenda cœnaturis. Quod si labor forte factus fuerit major, in arbitrio et potestate abbatis erit, si expediat, aliquid augere, remota præ omnibus crapula: et ut nunquam subripiat monacho indigeries: b quia nihil sit contrarium omni Christiano, c quomodo cran-

num. Itaque juxta nostram explicationem mensura panis erit circiter sexdecim utriusque.

a De eadem libra tertia pars. Ex his verbis satis colligitur cœnam debere esse prandii brevioris, quod etiam patebit infra ex Regula Magistri. Rutherfordus diei unicum coctum pulmentum ad cœnam dandum esse. Sed hæc pensanda sunt arbitrio superiorum.

b Quia nihil sic contrarium. Hic textus profertur a Burchardo lib. xiv, cap. 1, et abluone part. 15 Decreti, cap. 69.

c Quomodo crapula. Id est, quam crapula. Ivo addit: Et ebrietas. Quil sit crapula docet Suidas: κραπάλη ὁ ἐκ πολλῆς οἰνώσεως παλμός, id est, «Crapula ex multa potatione palpitatio.» Sed sumpsit improprie S. Benedictus.

d In crapula. Ita apud Smaragdum et in cod. Vict. p. Apud S. Dunstanum, Ivonem, Burchardum, et in Vulgatis additur: et ebrietate. Ut est in Evangelio, Luc. xxi: Attendite autem vobis, ne forte graventur corda vestra in crapula et ebrietate.

e Pueris minore ætate. Id est, qui sunt infra duodecimum annum juxta Magistri mentem hoc capite: «Minoribus vero duodecim annis minus a libra panis in die sufficiet.» Tamen juxta superiorem nostram explicationem intelliguntur ii qui sunt infra quintum decimum annum.

f Carnium vero quadrupedum omnino ab omnibus absteineatur comestio. Editio Collinæ legit, comestione. Ex hoc S. Benedictus loco quidam censuerunt usum volatiliū olim monachis fuisse permissum. Et ante D. Benedictus quidam catillones, qui tamen religiosi haberi cupiebant, ab esu quadrupedum absteinebant, et volatilia comedebant, in quo sita invehitur S. Prosper Aquitanicus lib. ii de Vita contemplativa, cap. 2: «Cæterum si a quadrupedibus abstinentes phasianis altilibus vel aliis avibus pretiosis aut piscibus perfruantur, non mihi videntur rescare delectationes sui corporis, sed mutare, nec pro abstinentia, sed velut pro nescio qua immunditia, vel certe, quod verius est pro stomachi nauseantis teneritudine delicias illas communes et viles alijicere, quo possint aliis, non solum carnibus, sed etiam delicatioribus ac pretiosioribus carnibus suas voluptates explere.» Qui ideo se a carnibus abstinere dicebant, quod esum quadrupedum ignorarent, ut planum est ex S. Hieronymo in epist. ad Silvianam de servanda Viduitate: «Procul sint a conviviiis tuis phasides aves, crassi turtures, attagen ionicus, et omnes aves, quibus amplissima patrimonia avolant. Nec ideo te carnibus vesci non putes: si suum, leporum atque cervorum et quadrupedum animantium esulentias reprobos: non enim hæc pedum numero, sed gustus suavitate judicantur.» Eaque ratione id sibi in animum inducebant, quod una sit avium et piscium ex aquis origo. Itaque minime credendum est a S. Benedicto tales institui monachos qui pedum numero delicias escarum diducant: cum ipse cap. 36 Regulæ carnis esu exceptis ægrotis monachos arceat. Nec vero inferri potest quadrupedum interdictione volatiliū esum esse permissum. Nam cum unum prohibetur, non statim alterum permitti concludendum est, maxime si jam a legislatore prohibuitur est. Ut Levit. 19, cum dicitur: Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum: Male quidem inferret aliquis ex ejusmodi legibus permitti

A pula, sicut ait Dorainus noster: Videte, ne graventur corda vestra d in crapula (Luc. xii). e Pueris vero minori ætate non eadem servetur quantitas, sed minor, quam majoribus, servata in omnibus parcitate. f Carnium vero quadrupedum omnino ab omnibus absteineatur comestio, præter omnino debiles et ægrotos.

non surdis maledicere, et videntibus ponere offendiculum. Quia potest accedere peculiaris ratio ut ejusmodi prohibitio fiat, etiam si alterum expresse non prohibeatur, ut videre est in citato loco Levitici, et in hac cautione S. Benedicti. Potest enim esse peculiaris ratio, ut quadrupedum esu prohibeatur monachis, quia cum quædam ex eis viliores sint, quis existimaret earum esum non esse monachis interdictum. Non tamen ignoro, quin aliquando concessum fuerit monachis comedere volatilia nempe in solemnitatibus Paschæ; Natalis Domini et earum octavis, ut habetur additione. I Capitul. Lud. Imp. tit. 78: «Ut volatilia in Natali Domini et in pascha tantum octo diebus, si est unde, comedant; si vero non fuerit unde, non requiratur per debitum. Si autem abbas aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit arbitrio.» Idem patet ex epistola Theodemari abbatis Casinensis ad Carolum Magnum, si tamen illius sit: sunt enim in ea multa castigatione digna. Id confirmatur ex charta Ludovici et Lotharii ad monachos S. Germani a Pratis, quæ exstat apud Aimoinum lib. v de gestis Francorum cap. 10. «Volatilia cum ovis de duobus festis, id est, Pascha et Natalis Domini.» Quod vero ultra has solemnitates non fuerit licitum monachis edere volatilia planum est ex eadem additione tit. 8: Ut volatilia intus forisve, nisi pro infirmitate nullo tempore comedant.» Et tit. seq.: «Ut nullus episcopus monachis comedere volatilia præcipiat.» Quare, cum Rabanus lib. ii de Vita clericor. cap. 27 ait: «Avium quoque esum credo inde a patribus permissum esse, eo quod ex eodem elemento, de quo et pisces, creatæ sunt. Nam in Regula monachorum non invenitur aliarum carnium esum eis interdictum esse, nisi quadrupedum. Hæc non sunt ita capienda, ita ut liceat monachis ut plurimum edere volatilia, sed si eis interdum concedatur, id non facere contra hunc expressum Regulæ textum juxta quidem Rabani explicationem, qua laxior videtur, ut ex supra dictis patet. Idem dicendum est de hoc textu, qui habetur apud eundem Rabanum lib. iii de Agone Christiano, cap. de gula: «Hæc tamen non ita dicimus, quasi non abhorretur Regulam, quæ a quadrupedum esu prohibet, vituperemus.» Sed vide Joannem monachum lib. ii Vitæ S. Odonis abbatis Cluniacensis, ubi scribit monachum quemdam in ædibus parentum diversantem ad primum volatilis morsum repentina morte interiisse. Itaque S. Odo reformator ordinis præcipuus nunquam ejusmodi esum altitium suis monachis permisit, ut constat ex lib. citato. Quod spectat ad pinguedinem, adipem seu sagimen, etiam prisci illi monachi eo usi sunt: idque ipsis indultum fuit in synodo abbatum Aquisgrauensi sub Ludovico Pio tit. 22: «Pinguedinem ad esum, excepto vi feria et xx diebus ante nativitatem Domini, et septimana illa, quæ ante quadragesimam vocatur quinquagesima.» Et tit. 77. Nec est quod quidam recentior per pinguedinem, adipem, et sagimen oleum interpretetur, cum nulla assertionis suæ testimonia proferat. Sed et contrarium constat ex actis S. Meinwerici episcopi Paderbornensis, ubi agitur de Monasterio Helinwardeshusen: cujus abbas jussit predictus episcopus dare monachis sagimen: «Et data auctoritate (inquit auctor horum actorum) quomodo Dominus Ecclesiæ claves beato Petro apostolo tradiderit: Et Ecclesia tantam habens potesta-

§ II. — Ex REGULA SANCTI COLUMBANI (cap. 8).

^a Cibus sit vilis et ^b vespertinus monachorum, satietatem fugiens; et potus ebrietatem, ut et sustineat, et non doceat. Olera, legumina, farina aquis mixta cum parvo ^c panis paximatio: ne venter oneretur, et mens suffocetur. Etenim ^d utilitati ^e et usui tantum consulendum est æterna desiderantibus præmia. Et ideo temperandus est vitæ usus, sicut temperandus est labor. Quia hæc vera discretio, ut possibilitas spiritalis profectus cum abstinentia carnem macerante ^f retentetur. ^g Si enim modum abstinentia excesserit, vitium, non virtus erit. Virtus enim multa sustinet bona et continet. Ergo quotidie jejunandum est, sicut quotidie reficiendum est. Et dum quotidie reficiendum est, vilis et parcus corpori indulgendum. Quia ideo quotidie edendum est, ^h quia quotidie reficiendum est. Sicut quotidie orandum est, quotidie laborandum est, quotidie legendum est.

§ III. — ITEM EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 11).

ⁱ Per omnem autem hebdomadam fratres viles olerum cibos et pallentia ^j utantur legumina. In

tem in generali synodo monachis, quoniam olei copiam non habent, non carni quadrupedum esum, sed caribus agnatum adipem indulserit, advocatis villicis porcos dari mandavit, de quorum adipe et sagimine cibum fratrum parari iussit. ^k S. Dunstanus in Conc. Wintoniensi, seu Concordia cap. 2: « In Adventu Domini pinguedo interdicitur scilicet lardi, nisi festivis diebus. Sed hæc mera relaxatio inducta ob multipliciter divinorum officiorum, ut satis liquet ex capite citato miraculorum S. Hugonis, qui ne quidem ad preces Petri Damiani permittere voluit, ut saltem bis in hebdomade ab sagimine sui monachi abstinerent ob laborem chori. (Vide Concordiam S. Dunstani, cap. 3; Decreta Lanfranci, § 3; librum Miraculorum S. Hugonis abbatis Cluniacensis, cap. 19; statuta Petri venerabilis, cap. 10; Visitationum monasterii Culture Cenoman. ms.)

^a Cibus sit vilis, etc. Habentur in Regula ms. S. Columbani cod. Flor. Vilis del et esse cibus monachorum; quia supervacaneum est lautitias in jejuniis querere: idem docet S. Hieronymus epist. ad Paulinum: sit utilis et vespertinus cibus (Ep. 11). Ubi sane legendum est vilis.

^b Vespertinus. Non ita stricte sumitur hoc vocabulum. Nam vespertinus cibus est, qui non solum vespere, sed etiam hora nona, id est, tertia post meridiem, cum sol ad vesperum vergere incipit, sumitur. Siquidem monachi S. Columbani feria quarta et sexta reficiebant hora nona, ut planum est ex ejus Pœnitentia ms.: « Si quis ante horam nonam quarta sextaque feria manducet, nisi infirmus, duos dies in pane et aqua. »

^c Panis. Lege pane, ut in Regula co. i. Flor. et in editione Insulæ, ut sit appositio.

^d Utilitati. Nempe spiritali.

^e Et usui. Vitæ corporalis. Quasi diceret: ita cibus temperandus est, ut animæ simul et corpori prosit.

^f Retentetur. Ita in editione Parisiensi et Insulæ. In cod. Flor. sustentetur.

^g Si enim modum abstinentia excesserit, vitium, non virtus erit. Aurea mediocritas, beata discretio, quæ virtutes fovet et auget, virtutum mater, et lux animi: cui uni primas dedit magnus Antonius. Μέτρον ἄριστον. Id est, modus optimus, inquit Cleobulus. Philosophorum quoque sententia est μέσότης ἀριστός, ὑπερβλάς κακίας εἶναι, id est, « mediocritates esse

A diebus vero sanctis ^k interdum cum oleribus ^l levissimarum carniū alimenta. Non enim erit ad saturitatem reficiendum corpus, ne forte intereat animus. ^m Nam ex plenitudine ventris cito excitatur luxuria carnis. Qui autem appetitum edacitatis reprimat, sine dubio lasciviam motus restringit. Tanta cum discretionem reficiendum est corpus, ut nec nimia abstinentia debilitetur, nec superflua edacitate per lasciviam moveatur. In utroque enim temperantia adhibenda est, scilicet ut et vitia carnis non prævaleant, et ⁿ virtus ad ministerium bonæ operationis sufficiat. Quicumque ad mensam residens a caribus et vino se abstinere voluerit, non est prohibendus. Abstinentia enim non prohibetur, sed potius collaudatur; tantum ne ex contemptu creatura Dei humanis concessa usibus exsecratur.

§ IV. — Item ex eadem (capite ipso).

^o In utrisque temporibus refectio mensæ tribus erit pulmentis, olerum scilicet et leguminum; et si quid ^p tertium fuerit, ^q pomorum. ^r Ternis quoque poculis fraterna reficienda est sitis. In observatione autem Quadragesimæ, sicut fieri solet, ^s post exple-

virtutes, excessus vitia. ^t Inquit S. Hieronymus in epist. ad Demetriadem. Unde præclare docet idem Columbanus cap. 8 Regulæ: Discretio monachis quam sit necessaria, multorum error ostendit, et aliquorum ruinæ demonstrant, qui sine discretionem incipientes et absque moderatrice scientia degentes vitam finire laudabilem non potuerunt. Quia sicut si ne via tendentibus error evenit, ita sine discretionem viventibus excessus in promptu est, qui semper virtutibus in medio inter utramque nimietatem positus contrarius est. ^u Id a Deo edocta per S. Adalricum didicit B. virgo et martyr Wiborada, quæ in monasterio S. Galli reclusa carnem jejuniis et vigiliis immoderatis opprimebat: sed ab Angelo monitus B. Adalricus ad eam venit, Deique voluntatem, ut aliquid de tam dura et aspera vitæ ratione remitteret, aperuit (Acta sanctæ Wiboradæ). Ergo noscenda est mensura sui, quid valeant humeri, quid vires ferre recusent. Nam, ut sapienter monet Seneca lib. de Tranquillitate animæ, « necesse est opprimant onera, quæ ferente majora sunt. »

^b Quia quotidie reficiendum est. Lege, proficiendum est, ut Regula ms. cod. Flor. et editione Parisiensi, et Insulæ. Sed ^v quia videtur redundare.

ⁱ Per omnem autem, etc. Hæc videre est in Regula S. Isidori excusa cap. 9.

^j Utantur. In Regula edita legitur, habeant.

^k Interdum. In Regula excusa habetur, inducant.

^l Levissimarum carniū. Quantitatem tangit, non qualitatem, ut ex sequentibus clarum est.

^m Nam ex plenitudine ventris cito excitatur luxuria carnis. Recte. Huc spectat illud Tertulliani lib. adversus Psychicos: « Per edacitatem transit salacitas. » Et paulo ante: « Monstrum scilicet haberetur libido sine gula. »

ⁿ Virtus. Id est, vires.

^o In utrisque temporibus. Videlicet æstatis, hiemis, quibus continentur ver et autumnus.

^p Tertium. Ab oleribus et leguminibus.

^q Pomorum. In Regula excusa, id est, pomorum.

^r Ternis quoque poculis. Juxta Ausonium in grapho:

Ter bibe.
Augustus imperator in castris ad Mutinam ter duntaxat bibebat, ut refert Suetonius cap. 7.

^s Post expletum jejuniū. Id est, cum hora refectiois advenerit. In Reg. excusa legitur, exemptum.

tum jejunium pane solo ^a vel aqua contenti omnes **A** et altitia cuncta in congregatione non ministrentur, erunt. Vino autem et oleo omnes abstinebunt.

§ V. — *Item ex eadem (capite ipso).*

Laici ^b ministri mensis monachorum nullatenus intererunt. Neque enim potest illis mensæ communis esse locus, quibus est diversum propositum. Monachi autem cum ^a mensis surrexerint, ad orationem omnes concurrant. ^c Quod mensæ redundaverit, omni cura servatum egentibus dispensabitur. In refectioe monachorum ^a diebus Pentecostes usque ad autumnii principium tota æstas ^d interdiana prandia invitatur.

§ VI. — EX REGULA SANCTI FERREOLI EPISCOPI (cap. 34).

Illud itaque statuimus ut ^a mensam fratribus congregatis, de his quæ apponuntur ^e nemo alterius aut præsumat aut rapiat portionem, nec frequentius cæteris manum ^f parapsidi importunus immergat, propter illud Apostoli: *Alius quidem esurit, alius autem ebrius est (I Cor. xi).* Et iterum: *Esca ventri, et venter escis, Deus autem hunc et hæc destruet (I Cor. vi).* Et iterum: *Non est regnum Dei esca et potus; sed justitia, et pax, et gaudium in Spiritu sancto (Rom. iv).* Et iterum: *Hujusmodi enim Christo Domino nostro non serriunt (Rom. xvi).* Et iterum: ^g *Quorum Deus venter, et gloria in confusione ipsorum (Phil. iii).*

§ VII. — EX REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 50).

^b Carnes in cibo nunquam sumantur. ⁱ Pulli vero

^a *Vel aqua.* Particula *vel* hoc loco sumitur copulative.

^b *Ministri.* Ita in Regula excusa. Hæc tamen vox redundare videtur, ut patet ex sequentibus.

^c *Quod mensæ redundaverit,* etc. Optima institutio. Hinc monachi facile aliquid ventri subducunt, in pauperum usus seponendum.

^d *Interdiana prandia.* Nempe cum alternis diebus sunt prandia et jejunia; quod clarius ipse Isidorus explicat cap. 41: « Secundum jejunium interdianum post Pentecostem alia die inchoatum usque ad æquinoctium autumnale protenditur, ternis scilicet diebus per singulas hebdomadas propter æstivos solis ardores jejunium celebratur. »

^e *Nemo alterius aut præsumat aut rapiat portionem.* Frequentius quam alii manum mittendo in catinum.

^f *Parapsidi.* Dicitur et *paropsis*, de quibus Hesychius: *παρὰψιδες ἢ παροψιδες τὰ μέγιστα τρυβλία*, id est, « Parapsides et paropsides magni catini. » S. Isidorus lib. xx, cap. 4: « Parapsis quadrangulum et quadrilaterum vas, id est, paribus apsidis. »

^g *Quorum Deus venter.* Deest verbum substantivum est, juxta textum Græcum: *ὃν ὁ θεὸς ἢ κοιλία, καὶ δόξα*, x. τ. λ., id est, *quorum Deus venter, et gloria*, etc., quod tamen habetur in Vulgata versione.

^b *Carnes in cibo*, etc. S. Cæsarius, cap. 17 Recapitulationis: « Carnes vero ^a nulla unquam penitus in cibo sumantur. »

ⁱ *Pulli vero*, etc. Ex eodem capite ejusdem Recapitulationis: « Pulli vero infirmis tantummodo præbeantur; nam in congregatione nunquam ministrentur. »

^j *Cibaria quotidie ad refectioem tria.* Quædam sit illa refectio, distincta a prandio et cœna, obscurum est dicere. Nam olim ter in die monacho elere piaculum erat. Itaque puto toto hoc capite refectioem

et altitia cuncta in congregatione non ministrentur, infirmis tantum præbeantur, et accipere liceat. Pisces vero certis festivitibus, aut quando sanctus abbas indulgentias facere voluerit, tunc procurentur.

§ VIII. — *Item ex eadem.*

^j Cibaria quotidie ad refectioem tria, ^k ad prandium duo, ad cœnam duo. ^l Bibere ad refectioem, id est, in æstate ^m merum et tres ⁿ caldellos, ad prandium tres tantum: ad cœnam in æstate mensibus Junio, Julio et Augusto ternos. Reliquis vero diebus ad cœnam binos bibant. In festivitibus vero et quando abbas indulgentias voluerit facere, et cibaria, quantum ipse voluerit, ^o et recentes addantur. Quotidiana vero olera caseo et oleo semper condiantur. ^p Juniores binos ad prandium, binos ad cœnam accipiant; si jejunaverint, ternos.

§ IX. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 26).

^q Sufficere namque credimus ad refectioem quotidianam, tam sextæ quam nonæ, omnibus ^r mensibus cocta duo pulmentaria, et tertium quodcumque fuerit crudum cum pomis. Medius panis pensans libram singulis fratribus in die sufficiat secundum formam divinæ dispensationis, cum medium panis ^s cælestis corvus Paulo servo Dei quotidie vescendum paraverit. Quando ergo ad sextam horam tempore æstivo vel aliis temporibus reficiunt, tertia quadrupla ipsius Dominici panis ^a cellarario subtracta sera ante illud crudum pulmentarium inferendum mensis ponatur. Et ideo in cellarario diximus eas quadras

^C sumi pro unica illa comestione quæ fit hora nona, id est, tertia postmeridiana, seu vesperi jejuniorum diebus: ac proinde S. Aurelianus auget in ea numerum ferculorum et potionum, ut S. Cæsarius, quem Aurelianus sequitur, illis diebus instituit, ut habetur cap. 16 Recapitulationis: *Cibaria omnibus diebus in jejunio tria.*

^k *Ad prandium duo, ad cœnam duo.* Diebus in quibus non jejunatur.

^l *Bibere.* Supple *concedatur*, aut quid simile.

^m *Merum.* Vide superiori cap. ad S. Cæsarium.

ⁿ *Caldellos.* Caldellus est vasculum potiorum cervicis, aut zythi; nam distinguit kaldellum a mero Magister cap. 27: « Post ergo primos meros æstivo tempore ad refectioem tam sextæ quam nonæ kaldelli omnibus quaternis sufficiant extra illum merum. » Caldelli mentio fit in Recapitulatione Cæsarii, cap. 16: « Quotidianis vero diebus ad prandium in æstate binos, ad refectioem ternos kaldellos accipient. »

^o *Et recentes.* Videtur deesse vox *panes* aut *fructus*.

^p *Juniores binos*, etc. Ex S. Cæsario, capite citato: « Juniores vero ad prandium, ad cœnam, ad refectioem binos. » Sed puto legendum: *Juniores vero ad prandium binos, ad cœnam binos, ad refectioem ternos.* Nam S. Aurelianus, qui sumpsit ex S. Cæsario, ait: *Si jejunaverint, ternos.* Et refectio hoc loco Cæsarii sumitur pro unica comestione quæ fit jejunii diebus.

^q *Sufficere credimus*, etc. Hæc habentur in Regula ms. Magistri cod. Corb. eod. cap. 26.

^r *Mensibus.* Ita habetur apud Smaragdum et in cod. Vind. Vide superius adnotata ad S. Benedictum. In cod. Corb. legitur, *mensis*, male.

^s *Cælestis.* Epitheton ad *τὸ panis*, refertur; qui cælestis dicitur, quia ^a Deo missus.

de omnium annonis ^a antecessus subtrahi, ne forte A cum integræ annonæ in mensis fuerint positæ, et forte adveniens frater novitius nesciens adhuc mensuram Regulæ putet sibi iterato ad cœnam reponi, ad prandium explicet totum, et sera cum pomis habeat nihil: aut frater multum edere amans, quamvis mensuram noverit Regulæ, cum petenti Regulæ vult satisfacere, ad horam totum eligat manducare, et ad seram putet se esse contemptum. Quæ omnes quadræ cum fuerint in cellario reservatæ, sera ^b ejectæ, et in mensa abbatis, et ab eo signatæ, sicut consuetudo ostendit, prius sibi ^c vel mensæ suæ tollat, et residuæ a cellarario levatæ per singulas mensas ponantur ^d tollentibus: ut ipsæ solæ partes cum crudo quocunque pulmentario mixto cum pomis, vel si quid de pulmentariis prandii remanserit, fratrum B cœnæ sufficiant. Nam die Dominico, vel aliis diebus festis, ^e sed et propter extraneas advenientes personas quovis die ^f quidquid abbas in cibo voluerit, ut pote majori conceditur, ^g vel dulciorum aliqua secundum testimonium quod legitur in Vitis Patrum. Ubi pro diebus festis delicatum petierunt a Domino cibum, et apparatus eis cum favo angelus. Tantum est ut consideret æqualitatem, et fugiat corruptibilem nimietatem. Minoribus vero duodecim annis minus a libra panis in die sufficiat.

^a Antecessus. Ita in Regula ms.; lege tamen, *antecessus*, id est, ante sessiones, seu antequam sedeant fratres in mensa.

^b Ejectæ. Id est, eductæ e cellario.

^c Vel mensæ suæ. Particula *vel* hoc loco est copulativa, pro *et*; nam sibi et mensæ suæ, hoc est, iis qui una accumbunt, quadras sumit abbas.

^d Tollentibus. Id est, sibi accipientibus.

^e Sed et propter extraneas advenientes personas. Monachi olim propter hospites plenius procurabantur, ut videre est add. 1 Cap. Lud. imp., tit. 29: « Si vero propter hospitem voluerit (abbas) ad solitam mensuram fratribus, sibi que augere aliquid, in (jus maneat potestate.) »

^f Quidquid. In Regula ms. sequitur, *addere*; recte.

^g Vel dulciorum aliqua. Quæ vulgo dicuntur dulciamina, quæ subinde recreationis causa dabantur monachis, maxime diebus festis, ut statuit Magister, sive solemnioribus, ut S. Cæsarius in Recapitulatione, cap. 16: « In festivitibus majoribus ad prandium et ad cœnam ferula addantur, et recedentibus de ea dulciamina addenda sunt. » Iluc spectat illud Pachomii art. 17: « Qui ante fores convivii egredientibus fratribus erogat dulciamina, intribuendo meditetur aliquid de Scripturis, » quæ verba sunt de solemnitatibus intelligenda.

^h Sufficere. Lege, *Sufferre*, ut in cod. Vind.

ⁱ Conferta. Ita in cod. Vind. pro *confertione*. Sed de ejusmodi vocabulis infra.

^j Novellæ conversionis novitas improbata. Id est, novitii nondum sufficienter probati.

^k Potus vero si siceræ. Particula *si* redundat. Quid sit siceræ docet Hesychius: Σικερα οίνος συμμυγής ᾠδύσμασι, ἢ πᾶν πόμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλου δι' σκευαστὸν συνθίτος, id est, « Siceræ vinum mixtum aromatibus, vel omnis potio gignens ebrietatem, quæ non sit composita ex fructu vitis. » Suidas: Σικερα σκευαστὸν πόμα, καὶ παρ' Ἑβραίων οὕτω λεγόμενον μέθυσμα, οίνος συμμυγής ᾠδύσμασι ἐκ τοῦ συγκειράσθαι, id est, « Siceræ potio præparata confecta, apud Hebræos sic dicta potio inebrians: vinum aromatibus conditum, ab eo quod commiscetur di-

§ X. — Ex REGULA CUJUSDAM.

Mensæ administratio vel observatio quanta æqualitate vel sobrietate percurri debeat, abbatis scientia est trutinandum, ut in omnibus, sicut decet Dei ministros, religionis vigeat fomes. Ministrandus est namque omnibus æqua libratione tam potus quam cibus, prout tempus, sive solemnitates, sive abstinentiæ, sive quotidiani usus poposcerint. Quotidianis enim diebus ^b sufficere credimus duo fercula, exceptis pomorum donis, leguminibus, vel de oleribus ⁱ conferta, seu farinæ qualibet conspersione. Omnibus etenim æqua mensura ministrandum, præter si ætas infirmior, quæ sustinere non valeat, aut ægritudo corporis, et ⁱ novellæ conversionis novitas improbata sufficere non queat; quod abbatis judicio pensandum est. ^k Potus vero [si] siceræ liquoris, ^l id est, cervisiæ, mensura solita tribuatur. ^m Si voluntas fuerit, vel labor, vel festus dies, vel ⁿ hospitibus adventus pia precatio exagitaverit, ^o vino potio augenda est. Et si duabus vicibus reficiendum sit, ^p præter vini potionem ^q similis regula servetur. Festis vero diebus, pro reverentia sanctæ solemnitatis, pluribus cibus, id est, ternis, vel quaternis sunt corpora reficienda: sic tamen ut, si plura sunt cibaria numero, sint minora: ut corpora necessario cibo reficiantur, non nimia satietate damnentur. Seden-

ctum. » Duas hic tangit etymologias, primam, quæ est Hebraica, ab inebriatione: nam שֵׁכָר, *schecar*, id est siceræ a radice שָׁכַר, *schacar*, id est inebriare; unde Tertullianus, lib. adversus Psychicos appellat ebriamem; alteram Græcam a commixtione, sed impropriam. S. Methodius lib. de Castitate, apud Photium in Bibliotheca, n. 237: Σικερα πᾶν τὸ μέθην φέροι μετὰ τὸν οἶνον τὸν ἐξ ἀμπέλου, id est, « Siceræ id omne quod infert ebrietatem, post vinum ex vite factum. » Theodorus Balsamon in canonem 3 apostolorum: Σικερα δ' ἴσται πᾶν τὸ ἀνευ οἴνου μέθην ἐμποιοῦν, id est, « Siceræ est omne id quod sine vino ebrietatem inducit. » S. Isidorus lib. xx. Orig., cap. 3: « Siceræ est omnis potio quæ extra vinum inebriare potest, cujus licet nomen Hebræum sit, tamen latinum sonat, pro eo quod ex succo frumenti et pomorum conficitur: aut palmarum fructus in liquorem exprimantur, coctisque frugibus aqua pinguior, quasi succus colatur. » Sed hæc ex S. Hieronymo, ep. 2, ad Nepotianum, apud quem male legitur: *coloratur pro colatur*. Ex his sciendum est siceram dupliciter sumi, primo pro vino ex aromatibus condito, quod posteriores vocaverunt pigmentum, secundo pro potione omni quæ extra vinum inebriare potest ex variis frugibus confecta, idemque est quod cervisia, et ita hæc loco sumitur.

^l Id est, cervisiæ. Quid sit cervisia satis liquet ex Plinio, lib. xxii, cap. ult.: « Ex iisdem (frugibus) fiunt et potus zythum, in Ægypto cœlia, et ceria in Hispania, cervisia et plura genera in Gallia. » S. Isidorus c. citato: « Cervisia a cerere, id est fruge, vocata: est enim potio ex seminibus frumenti vario modo confecta. »

^m Si voluntas. Lege: *Si vel ætas*

ⁿ Hospitibus adventus. Lege: *Hospitibus advenientis.*

^o Vino potio. In cod. Vind., *vini potio*, sed prior lectio præstat. Nam hic Pater non quotidie monachis vinum permittit.

^p Præter vini potionem. Id est, excepta vini potione.

^q Similis regula servetur. De solita mensura cervisiæ.

tes vero ad mensam fratres nullus alterum comedentem sublimatione oculorum respiciat, nec alterius mensuram cibi vel potus iniqua consideratione oculorum respiciat. Quando in mensam cibus administratur, nullus prius cibum comedat, quam signum ad benedicendum insonet. Abbas vero vigilet ut confestim, cum cibus ministratus fuerit, signum tangere procuret, et omnes, cum signum audierint, a una voce benedictionem rogent: quorum vocem abbas subsequatur dicens: *Dominus dignetur benedicere*. Hoc ad omnia fercula vel pomorum ac potus administrationem observandum est. Illud præcipue decernimus ut nullus alteri dare ex mensura sua vel accipere ab altero præsumat præter abbatem, vel præpositum, cui ab abbate commissum est. Si vero aut novitate, aut temeritate aliquis hæc quæ supra diximus fuerit transgressus, disciplina Regulæ corrigatur pro præsumptæ temeritatis audacia.

§ XI. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI.

c Carnem cuiquam nec gustandi, nec sumendi est concessa licentia. Non quod creaturam Dei iudicemus indignam, sed quod carnis abstinence utilis et apta monachis æstimetur. Servato tamen moderate pietatis erga ægrotorum necessitudines, vel longe proficiscimus qualitates: ut et volatiliu esibus d infirmi sustententur, e et longinquo itineri destinati: f sicut a principe g vel episcopo h sperantur, pro benedictione, et obedientia degustare non metuant, servantes apud se de reliquo continentiam. Quod si quis monachus voluerit, et contra sanctionem Regulæ usumque, i veterum vesci carnis præsumperit, sex mensium spatio retrusioni et pœnitentiæ subjacebit. j Vivant enim solis oleribus

a Una voce benedictionem rogent. Dicentes: *Benedicite*.

b Aut novitate. Adventus in religionem, et ideo nondum plane Regulam monasterii novit.

c Carnem cuiquam nec gustandi, etc. Habetur in Regula ms. S. Fructuosi archiepiscopi Bracar. cap. 5. Hic locus de carnis profertur de Consecratione, distinct. 5, p. 8, sed truncatus; cætera producantur a glossa.

d Infirmi. Hoc vocabulum non habetur in glossa citate distinctionis.

e Et longinquo itineri destinati. Hoc juxta æquitatis rationem instituit S. Fructuosus ob longioris itineris fatigationem, debilitatem, et morbos qui in ipso possunt occurrere. Notent multi hujus ætatis monachi, qui, ubi pedem e limine monasterii extulerint, sibi carniu esum licitum arbitrantur; et delicta opera sæpius ad sæcularium ædes convolant, ut ibi se carnis et sagina ingurgitent: quasi vero de loco et domesticis parietibus, aut non potius de gula a Deo judicandi sint.

f Sicut a principe. Lege, ut in Regula ms., Si aut, etc.; in glossa citate distinctionis legitur: Si autem.

g Vel episcopo. Contra tamen additione i Capituli. Lud. imp., tit. 9, statuitur, ut nullus episcoporum monachis volatilia comedere præcipiat. S. Goswinus abbas Aquicinctensis, episcopis et archiepiscopis, cardinalibus, ut carnes ederet præcipientibus, contrarius existit, quemadmodum ejus Acta testantur.

h Sperantur. Ita in Regula ms.; in glossa citata legitur, invitantur.

i Veterum. Ita in Regula ms. et in cod. Vind. id

et leguminibus, raroque pisciculis h fluviatilibus, vel marinis, et hoc ipsum, quoties opportunitas fructum, l vel festivitas solemnitatis dederit alicujus, servata in his vel similibus discretione majoris.

§ XII. — EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 92).

Interrog. m Qui non vult his cibis vesci, ex quibus fratres reficiunt, sed alios requirit, si recte facit? — Resp. n Specialiter hoc ipsum querere cibum, contra mandatum est Domini dicentis: *Nolite querere quid manducetis, vel bibatis* (Luc. xii). Et ut magis nos o attentos faceret ad ea quæ dicebat, addidit: *Hæc enim gentes inquirunt* (Matth. vi). Sane de ea sollicitudo esse ei qui præest, ut impleat illud quod scriptum est: *Dividebatur autem unicuique, secundum quod opus erat* (Act. iv).

§ XIII. — EX EADEM (cap. 92).

Interrog. p Qui dicit, quia lædit me hoc, et contristatur si ei alius cibus non fuerit datus? — Resp. Apparet quia hic non est fixus in spe illa quam q Eleazarus habuit. Nec de charitate ejus qui præest, et sollicitudinem tam sui quam omnium gerit, certus est. Verumtamen absolute neque de his quæ lædant, neque de his quæ prosunt, permittitur unicuique suo iudicio vel voluntate aliquid agere, sed ejus, qui præest, iudicio committendum est: ut unicuique, prout res vel necessitas expetit, consulat, tunc deinde secundo loco etiam ut in corporalibus usibus secundum Dei voluntatem moderetur.

§ XIV. — ITEM IN EADEM REGULA (cap. 93 r.).

Interrog. Si oportet eum qui plus laborat, requirere plus aliquid a consuetudine? — Resp. Si propter retributionem Dei laborem suscepit, non hic requirere debet laboris mercedem vel requiem, sed pro

est, veterem, sumiturque adjective.

j Vivant. Id est, Vescantur.

k Fluviatilibus. In Regula ms.; flumincis.

l Vel festivitas solemnitatis dederit alicujus. Non modo laici Christiani et clerici, sed etiam monachi Dominicis et festis diebus lautius epulabantur, ut constat ex S. Hieronymo, epist. ad Eustochium: c Festus solus dies, et natalis sancti Petri festivus est solito condiendus. d Ex Regula S. Isidori, cap. 9; S. Aureliani, cap. 50; S. Cæsarii, in Recapitulatione, cap. 16; cujusdam Patris monachorum, et Magistri cap. 26. Id etiam constat ex Vita S. Leutfridi abbatis, cap. 2; ex vita Apollonii, apud Palladium et Rufinum, et Vita Candide, apud eundem Palladium, et ex multis aliis Vitis Patrum.

m Qui non vult, etc. Hæc reperiuntur apud S. Basilium, interr. 131, et apud Rufinum, cap. 50.

n Specialiter hoc ipsum. Lege, specialiter querere cibum, hoc ipsum contra mandatum est Domini. In textu Græco καθόλου, id est, in universum.

o Attentos. Ita apud Rufinum, sed videtur legendum, attonitos, quia in textu Græco legitur, καταπακτικώτερον ἡνεργώτορος, id est, et ut magis obstupesceret, hoc est, attonitos faceret.

p Qui dicit, etc. Habetur apud S. Basilium, interr. 132 Reg. brev., et apud Ruf., cap. 50.

q Eleazarus. Ita in cod. Vind. In textu Græco et apud Rufinum legitur, Lazarus, sed male; nam respicit ad senem illum Eleazarum qui mori maluit quam carnes suillas edere, ut habetur II Mach. cap. 6.

r Apud sanctum Basilium, interr. 157; Rufinum, cap. 50.

his ad promissa festinare, sciens quia sicut pro laboribus mercedes paravit Dominus, etiam pro angustiis consolationes. Verumtamen hi qui præsunt, observabunt regulam illam quæ dicit : *Dividebatur unicuique, prout opus erat* (Act. iv). Debet enim unumquemque prævenire, ut secundum laborem etiam solatia refectionis inveniat.

§ XV. — *Item ejusdem Regulæ* (cap. 8).

Interrog. ^a Si oportet eum qui se piæ ac religiose vitæ dederit etiam continentiam observare? — *Resp.* Quia in omnibus necessaria sit continentia, manifestum est. Primo omnium et ex eo quod Apostolus Paulus inter fructus Spiritus sancti etiam continentiam nominat (Gal. v). Tum deinde etiam immaculatum ministerium per hanc servari posse designat, cum dicit : *In laboribus, in vigiliis, in jejuniis, in castitate* (II Cor. ii). Et iterum : *In labore et fatigatione, in vigiliis multis, in fame et siti, in jejuniis frequenter* (II Cor. vi). Et iterum : *Omnis qui in agone contendit ab omnibus continens est* (I Cor. ix). Et iterum : *Macero corpus meum, et servituti sub-jicio* (I Cor. ix). Quod utique non aliter quam per continentiam videtur impleri. Et juvenutis tumor ac fervor ætatis velut fræno restringi et reprimi per solam continentiam potest. ^b Non enim expediunt stulto deliciae, secundum Salomonem (Prov. xix). Et : *Carnis curam*, inquit Apostolus, *ne feceritis in concupiscentiis* (Rom. xiii). Et iterum : ^c *Vidua, quæ in deliciis vivit, mortua est* (I Tim. v). Sed exemplum illud divitis in deliciis viventis necessariam nobis ostendit esse continentiam, ne forte et nos audiamus quod audivit et dives : *Quia consecutus es bona in vita tua* (Luc. xvi). Quomodo autem incontinentia periculosa sit, etiam Apostolus docet, cum eam proprie illis ascribit, quos recedere a Domino dicit ; ait enim : *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa : erunt enim homines seipsos amantes* (I Tim. iii). Et cum plura malitiæ genera enumerasset, ad ultimum posuit : ^d *Comessores, incontinentes, immites*. Sed et Esau malorum suorum quasi fomitem habuit incontinentiam, qui pro uno cibo vendidit primitiva sua (Gen. xxv). Sed et illa prima prævaricatio non aliunde homini nisi per incontinentiam accidit. Omnis sanctorum vita, atque ipsius Domini in carne positi, præsentia quæ nobis alia nisi continentia proponit exempla ? Moyses quoque dum continuato quadraginta dierum jejunio astitisse indefessus dicitur Deo, et meruisse legis auxilium humano generi deferre (Exod. xxiv). Elias quoque visione Dei tunc dicitur

dignus effectus, cum et ipse simili spatio temporum a cibo se continuisse scribitur (III Reg. ix). Sed et Daniel et trium puerorum meritum apud Deum, quod de omnibus inimicis suis, et de ipso tyranno triumphum cœperunt (Dan. i), non aliunde nisi per continentiam venit. Joannis autem omnis vita continentia fuit. Ab hac etiam Dominus manifestationis suæ initia prima patefecit. Continentiam autem dicimus, non quod a cibo penitus abstinendum sit, hoc est enim violenter vitam dissolvere, sed eam qua vitæ usus non superfluous, sed necessarius constat : cum refugimus quod suave est, explemus ea quæ sola corporis necessitas exposcit : et, ut breviter dicam, omnia quæ per passibilem concupiscentiam requiruntur, ab his abstinere virtus est continentia. Et ideo ergo non solum in esu cibi et, in libidine continentia virtus agnoscitur, sed cum ab omnibus, in quibus ^e delectamur quidem, sed in anima lædimur, abstinemus. Verus ergo continens nec gloriam humanam desiderat, sed a vitiis se continet, et ab ira, et a tristitia, et omnibus quæ occupatas tenere consueverunt ineruditas animas et incautas. Pene autem in omnibus mandatis Dei hoc invenimus, quod unum alteri coheret, et separatam aliud ab alio compleri impossibile est. Id tamen præcipue in hac ipsa continentia deprehenditur, quoniam quidem humilis ille deprehenditur, vel judicatur, qui se a superbia continet ; et ille renuntiat omnibus facultatibus suis, et secundum Evangelium vendit omnia sua, et dividit, qui sine dubio continet se a pecunia et desiderio. Sed et mansuetus ille erit qui iram continet et cohibet furorem. Quid vero jam vagos oculi visus, et auris auditus, et linguæ intemperantiam, aliud quam continentia moderatur et cohibet ? Sed et intemperatos risus continentia coercet. Et ^f sicut incontinentia signum est, inordinatis et in-compositis moribus agere in risu, cum utique subridendo tantummodo lætitiæ mentis oporteat indicari. Indecorum autem est sic crepitantem cum sonitu elevare risum, quod certum est per incontinentiam mentis accidere. Solet etiam evenire invitis, quæ res gravitatem et constantiam animi emollire ac resolvere solet. Unde et apud Salomonem, ^g *Risui inquit, dixi amentiam* (Eccli. ii). Et : *Sicut vox spinarum sub olla : ita risus stultorum* (Eccli. vii) Et iterum : *Stultus in risu exaltat vocem suam : vir autem sapiens vix tacite ridebit* (Eccli. xx). Ostendit autem Dominus in semetipso necessarias quidem carnis habuisse passiones, id est, quæ virtutis, ferrent

^a Si oportet eum. Exstat apud S. Basilium, interrr. 16 Regul. fusius disputatarum, et apud Rufinum, cap. 9.

^b Non expediunt stulto deliciae. In versione communi : *Non decent stultum deliciae*.

^c Vidua quæ in deliciis vivit, mortua est. Lege, ut apud Rufinum : *Vidua, quæ in deliciis est, vivens mortua est, ut in Apostolo : Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est : καὶ σκαταλώσα ζωσα τίνονκεν*. Ubi σκαταλώσα a σκαταλώ, *delicias ago*, in glossis veteribus. Apud Hesychium, σκαταλώ, τρυφή, id est, deliciose vivit. Hinc σκατάλη, lascivia, deliciae. Male

apud Suidam σκατάλη, τροφή. Legendum enim, τρυφή, id est, deliciae.

^d Comessores. Ita apud Rufinum. In textu Græco Apostoli, διάβολοι, id est, criminosi.

^e Delectamur quidem hic. Desiderari videtur rà corpore.

^f Sicut in continentia signum, etc. Hæc habentur apud S. Basilium circa initium capituli sequentis, quod integrum non profertur.

^g Risui, inquit, dixi amentiam. Hæc sententia non reperitur in textu Græco S. Basilii, ut nec et illa : *Væ vobis*, etc.

ferias monachorum non esse super terram : « nisi modicum in adventu fratrum tanquam Christi lectior fuerit cibus gratia charitatis. Verumtamen

« Nisi in adventu fratrum. Solebant veteres illi monachi fratribus advenientibus paulo lautius epulari, ut clarum est ex Cassiano, collat. xxiv, cap.

abstinentia tegenda est, ne jactantiæ vitio decidamus in lapsum; quod præ omnibus vitiis gravissimum est.

20 et seq.; ex Vitis Patrum et ex nonnullis his Patribus hoc capite ab auctore nostro citatis.

CAPUT XLIX.

DE MENSURA POTUS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Unusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius vero sic. Et ideo cum aliqua scrupulosi-

« Heminam vini. Quid sit hemina explicant glossæ veteres : *Imina ἡμίσετον*, id est, semisextarius; ubi legendum, *Hemina*. Id colligitur ex Gellio, lib. III, cap. 13 : « Contra autem, si ex sextario hemina fusa est, dimidium, non dimidiatum sextarium, fustum dicendum est. » Idem docet Festus : « Hemina ex Græco ἡμισον, quod est dimidia pars sextarii. » Ita etiam censet S. Isidorus mox citandus et Rheginus Fannius carmine de Ponderibus et mensuris.

At cotylas (quas, si placeat, dixisse licebit Heminas) recipit geminas sextarius unus.

Ubi observandum eandem esse cotylam Græcorum cum hemina Latinorum. Quod etiam notat Hesychius, cum ait, ἡμίνα, κοτύλη. Accedit quod Cotyla Græcis sit semisextarius, ut docent S. Epiphanius, lib. de Ponderibus; Scholiastes Aristophanis in Plectum, act. II, sc. IV : Κοτύλη δὲ ἴσται εἶδος μέτρον ὀνομαζόμενον ἡμῖν ἡμίσετον, id est, « Cotyla est species mensuræ dicta a nobis semisextarius. » Et Suidas, κοτύλη, ὁ καλούμεν ἡμίσετον; id est, « Cotyla, quod vocamus semisextarium. » Ita vulgo usurpatum, nam olim, ut planum est ex Athenæo, cotyla erat alterius generis vas, quod multis modis sumitur, etiam pro hemina, ut ipse notat. Hæc autem cotyla seu hemina capit cyathos sex juxta Fannium :

At cotyle cyathos bis ternos una recipiat.

et S. Isidorum lib. XVI Originum, cap. 25 : « Cotyla hemina est habens cyathos sex. » Cyathi vero pondus est drachmarum decem, auctore Plinio, lib. XXI, cap. ultimo : « Cyathus pendet per se drachmas decem; » Fannio :

At cotyle cyathos bis ternos una recipiat,
Sed de abaco nobis id pondus sæpe notatur;
Bis quinque id faciunt drachmas, si appendere velles;

et S. Isidoro, cap. 16 citato : « Cyathi pondus decem drachmis appenditur. » Ex quo sequitur heminam sexaginta drachmis appendi. Quod etiam auctoritate Plinii capite citato confirmatur : « Cum acetabuli mensura dicitur, significat heminæ quartam partem, id est, drachmas quindecim. » Si enim acetabulum seu oxybaphus, ut alii vocant, quarta pars heminæ quindecim drachmas capit, sequitur heminam sexaginta drachmarum esse. Quare necesse est S. Isidorum errasse, cum capite citato scribit : « Hemina autem appendit libram unam, quæ geminata sextarium facit. » Qui in eodem capite sibi manifeste contradicit, cum ait cyathum decem drachmis appendi, et sex cyathos heminam componere. Quod, si ita est, sequitur cyathum appendi duabus uncias, cum in libra, ut est in confesso apud omnes, sint tantum duodecim uncie; ac proinde cyathi mensuram esse drachmas sexdecim, quod est contra ipsum Isidorum atque auctores supra citatos. Uncia enim pendet octo drachmas juxta eundem Isidorum eodem libro,

tate a nobis mensura victus aliorum constituitur. Tamen infirmorum contuentes imbellicitatem, credimus a heminam vini per singulos sufficere per diem.

cap. 24, Priscianum lib. de Ponderibus et Mensuris, cap. 3, et Fannium :

Uncia fit drachmis bis quattuor.

Itaque cum sex cyathi debeant efficere duodecim uncias juxta Isidorum, necessario cyathus pendet sexdecim drachmas, quod est contra ipsum Isidorum et omnes auctores, qui scribunt cyathum appendi duntaxat decem drachmis. Nec obstat quod Hesychius et Suidas scribant cyathum esse duarum unciarum; nam Græci grammatici in rebus Latinorum sæpius errant. Sed, ut heminæ mensura plenius cognoscatur, quanti valeat drachma videndum est. Drachma igitur juxta S. Isidorum libri citati capite 24; Priscianum, cap. 3 libri de Ponderibus et Mensuris, et Fannium, appenditur argenteis scrupulis tribus.

In scrupulo trinis drachma est, quo pondere doctis Argenti facilis signatur pondus Athenis.

Unde optime Isidorus, cap. citato. « Drachma octava pars uncie est; et denarii pondus argenti tribus constans scrupulis, id est, octodecim siliquis. » Recte sane, et juxta mentem Plinii capite citato : « Drachma Attica (fere enim Attica observatione medici utuntur), denarii argentei habet pondus : eadem sex obolos pondere efficit. » Sex autem oboli tres scrupulos pondere efficiunt; nam scrupulus constat duobus obolis, ut docet Fannius :

Semiboli duplum est obolus, quem pendere duplo Gramma vocant, scrupulum nostri dixere priores.

Quanquam Priscianus scrupulum confundat cum obolo. Quod autem dicat S. Isidorus tres scrupulos esse octodecim siliquis, id fit quia scrupulus juxta Priscianum constat sex siliquis. Ex his omnibus efficitur heminam non plus pendere quam septem uncias et semis. Nam si ex cyathis sex quos capit hemina, tollas duodecim drachmas, remanebunt sex uncie, et ex duodecim drachmis subductis unam unciam et semis efficies. Et hæc de hemina : etsi aliter sentiat Budeus S. Isidorum, qui sibi contradicit, ut ostendimus, secutus. At quispiam dicet hanc minorem esse mensuram, quam sufficit monacho per diem : sed respondeo primo monachis juxta Apostoli sententiam modico vino utendum, eoque multa aqua diluto. 2. S. Benedictum de sua patria loqui maxime, hoc est, Italia, vinorum generosorum feracissima, quæ multam aquam, remanente sufficiente sapore, et viribus, ferre possunt. Unde postea subjunxit : si loci necessitas postulet, amplius addendum : si nempe illius regionis, in qua situm est monasterium, vina debilia sunt, aut certe si est illa siticulosa natio. Adde etiam cum officia civina, cantus, ceremoniæ quadruplo fere aucta sint necessario augendam esse mensuram, ut S. P. Benedicti ejusque Regulæ discretio servetur.

Quod si aut loci necessitas, vel labor, aut ardor ætatis amplius poposcerit ^a in arbitrio prioris consistat. Considerans in omnibus ne subrepat satietas aut ebrietas. ^b Licet legamus vinum monachorum omnino non esse. Sed quia nostris temporibus id monachis persuaderi non potest, saltem vel hoc consentiamus, ut non usque ad satietatem bibamus, sed parcius. Quia vinum apostatare facit, etiam sapientes. Ubi autem necessitas loci exposcit ut nec supra scripta mensura inveniri possit, sed minus, vel ex toto nihil, benedicant Deum, qui ibi habitant, et non murmurent. Hoc autem ante omnia admonentes ut absque murmurationibus sint.

§ II. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 5).

Nec, quod absit, murmurando ea sententia pereant qua perierunt hi qui in deserto murmuraverunt, etc.

§ III. — ITEM EX REGULA ALTERIUS FRUCTUOSI (cap. 5).

^c Per dies singulos vini potionibus sustententur. Juxta tamen providentiam abbatis vel præpositi hæc ipsa potionis parcimonia temperetur, ita duntaxat ut ^d inter quatuor fratres sextarius dividatur. ^e Sabbato vero vel Dominicis diebus ad vesperam una potio adficiatur.

§ IV. — EX REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 39).

De ebrietate vero superfluum puto monachum commoveri, cum, vel si parum vini accipiat, a pro-

^a In arbitrio prioris consistat. Prior hoc loco abbas est, non præpositus, ut supra demonstratur. Unde præmittenda illa quæstio cujusdam recentioris, cur mensura vini sit penes arbitrium præpositi, et mensura cibi ex judicio abbatis pendeat. Et sane S. Ferreolus vini mensuram permittit judicio abbatis: « Quantum eis secundum vires monasterii per singulos dies jussu vel dispensatione abbatis vini offerretur, accipiant. » S. Fructuosus ponit in arbitrio abbatis vel præpositi. Nec ratio opposita valet nimirum, quod is qui vini mensuram assignat debeat vires et ingenia nosse singulorum, quæ magis perspecta sunt præposito, quam abbati, qui sæpius abest a monasterio quam præpositus. Quasi vero non teneatur abbas, qui pastor est, vultum pecoris sui agnoscere perinde ac præpositus.

^b Licet legamus vinum non esse monachorum. Locus habetur in Vitis Patrum, interprete Pelagio, lib. IV, n. 31: « Narraverunt quidam Pastori abbati de quodam monacho qui vinum non bibebat: et dixit eis, quia vinum monachorum omnino non est. » Vinum non esse monachorum docet S. Augustinus lib. de Moribus Ecclesiarum, cap. 31. Vino interdicit monachis S. Basilus orat. de exercitatione monastica. Monachi Ægyptii, exceptis senibus, vini usum ignorabant, docet S. Hieronymus lib. I, ep. 2. Monachorum S. Martini vinum nemo noverat, nisi quem infirmitas coegisset, inquit Severus Sulpitius libro de ejus Vita. Vinum prohibetur monachis S. Pachonii, ut habetur in ejus Regula, art. 20. Illius usum non probat in monachis Evagrius in Proverbiis, loco supra citato. Nitrienses tamen in Ægypto monachi vino utebantur, teste Palladio in Lausiaca. S. Ferreolus, Magister et S. Fructuosus hic citati permittunt, quemadmodum sanctionibus, S. Cæsarius cap. 28 Regule. Sed tantum ægrotis concedit S. Leander, cap. 9 libri de Institutione Virg.

^c Per dies singulos, etc. Hæc videre est in Regula ms. S. Fructuosi archiep. Brac. cod. Crass. cap. 5.

A posita corporis ^f contritione declinet. Attamen quia latere monachos non poterit, quod Apostolus Timotheo scribit dicens: *Vino modico utere propter stomachum tuum, et frequentes tuas infirmitates* (II Tim. III), quantum eis secundum vires monasterii per singulos dies jussu, vel dispensatione abbatis vini offerretur, accipiant, et amplius penitus non requirant. Hoc etiam de reliquis stipendiis statuimus observandum. Nam ebrietatem illis etiam qui sæculo vacant, ^g prophetæ testimoniis ^h approbamus, scribente Apostolo Ephesiis: *Nolite, inquit, inebriari vino, in quo est luxuria* (Ephes. V, 18). Et Prophetæ: *Væ qui fortes sunt ad bibendum vinum, et potentes ad miscendam siceram* (Isai. V). Et iterum: *Væ qui consurgunt mane, et sectantur siceram, qui exspectant vesperam, ut vino æstuent*. Et ideo monachum si ebrium (quod dici nefas est) videri aliquando contigerit, zelans illi, plenus ira præcipio, ut triginta diebus a vini potatione suspendatur: quatenus anima infusione ^k concessa digestionis hoc spatio vacuetur.

§ V. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 27).

¹ Mox cum sederint ad mensas fratres, antequam comedant, singulos ^m meros accipiant. Quos meros accipientes ⁿ singuli porrigant abbati sibi signandos, et per alias mensas suis fratribus ^o suis signent præpositi vicibus. In quibus omnibus mensis in suis meros, quisque frater de suo pane ternas non am-

^d Inter quatuor fratres sextarius dividatur. Ita ut unicuique dimidia duntaxat hemina detur. De Sextario vide quæ supra diximus.

^e Sabbato vel dominicis. Tò vel hoc loco sumitur copulative. Addit potionem ad vesperam sabbati, quemadmodum et Dominicæ, quia olim in multis locis non jejunabatur die sabbati, et hic dies profertio habebatur, atque etiam a monachis, ut videre est apud Cassianum lib. III de diurnis Orationibus, cap. 9 et 11; in Regula S. Columbani cap. 7; apud Palladium, cap. de Nitriensibus, et in Regula ejusdem S. Fructuosi, cap. 3. Et eodem die sicut et Dominico monachi sacris mysteriis communicaturi in ecclesiam conveniebant, ut passim videre est in vitis Patrum.

^f Contritione. Id est, maceratione, mortificatione.

^g Prophetæ. Puto legendum: *Scripturæ*. Nam primo citat Apostolum, dein Prophetam.

^h Approbamus, Reprobamus, apparet correctum in col. Vind., sed puto deesse *τὸ fugiendam esse*.

ⁱ Væ qui fortes sunt, etc. Juxta textum Hebraicum. In versione communi ita habetur: *Væ qui potentes estis ad bibendum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem*. Ubi pro *τὸ ebrietatem*, S. Fructuosus scripsit *siceram*, sed nomen Hebraicum שרר utrumque significat, et ebrietatem et siceram.

^j Væ qui consurgunt mane, etc. Juxta textum Hebraicum.

^k Concessa. Lege *confecta*, ut sensus sit: anima infusione vini confecta et aggravata.

¹ Mox cum sederint ad mensas, etc. Exstat in Regula ms. ejusdem Magistri eodem cap. 17.

^m Meros. Merus substantive significat calicem sive cyathum vini, ut supra notatum est.

ⁿ Singuli porrigant abbati. Qui sunt de ejus mensa.

^o Suis signent præpositi vicibus. Quisque præpositus in sua mensa. Erant autem duo in singulis mensis per singulas decadas divisio.

plius a buccellas intingant. Ideo non amplius, ne frater multum ibi panem expendens, cum in pulmentariis non habuerit voracitatis suæ causa, in panis sui mensura aliorum fratrum aspectum in se provocet detrahentem. Post ergo primos meros æstivo tempore ad refectioem tam sextæ, quam nonæ b caldelli omnibus terni sufficiant extra illum merum. In eodem vero tempore, cum ad sextam reficitur, ternæ sera omnibus sufficiant potiones. Quibus completis tam in refectioe sextæ, quam nonæ, vel cœnæ stans in medio mensarum clara voce cellararius dicat ; qui sitit, fiducialiter inlicit. Post hanc vocem qui fuerit sitiens, respondeat, benedic. Statim c temperata in uno vase d pusca calida, aut si voluerint fratres cum e jutta, quæ semper amplius propter sitiens, fieri debet f in pulmentariis fortioribus, g aut galleta, aut calices sitiens porrigantur. Nam et his æstatis diebus cum ad nonam reficitur, sera antequam compleant, binæ sufficiant omnibus potiones : ita tamen ut antequam bibant, oreat, et postquam rebiberint, reorent. Item in his æstatis diebus cum ad sextam reficitur h post dictam nonam quotidie exiens abbas de oratorio in sua sedeat cathedra, et circum astantibus ante eum in ordine omnibus, ejecto a cella-

rario vino, misceantur ab hebdomadariis in consueto vase per singulas mensarum decadas omnium singulæ potiones secundum numerum congregationis et suum. Statim surgens abbas oret cum omnibus ; et post orationem, antequam sedeat, oblatum sibi vas cum misto signet. Mox secum omnes ad mensas suas jubeat, sicut consueverunt, sedere, et bibens prius ipse, deinde singillatim mistum per mensas singulas omnibus faciat propinari. Quibus surgant, iterato et oreat. Et post orationem redeant omnes ad opera, quæ i dimiserant facientes. Ergo quisvis sitiens post nonam mox libat. Jam si introierit decima nemo bibit usque ad vesperam. Si vero frater amplius sitierit in ipsa nona, antequam veniat, ut diximus, decima, et bibere si voluerit aquam, non ab j orceo, uno haustu, sed ad calicis aut galletæ aut k caucelli bibit mensuram, quia quod extra mensuram est, hoc est nimium et injustum, et desiderii satisfactionem ad corruptelam videbitur adimplere. Nam secundum sententiam illam quæ dicit : *Ne quid nimis*, potest et nimia aqua l debriare sensum in phantasiis somniorum, et corpus m necessitatibus occupare, n id est, in venis flatus, in medullis frigus, in superciliis gravitas, in capite girus, in naribus sternutus assiduus. In hic-

a *Buccellas*. In Regula ms., *buccillos*, quod perinde est. Glossæ veteres : *Buccella*, $\psi\omega\mu\iota\omicron\nu$, id est frustulum.

b *Caldelli*. Caldellus est quoddam cyathi genus. S. Cæsarius in Recapitulatione cap. 16. « Quotidianis vero diebus ad prandium in æstate binos caldellos accipiet : ad cœnam vero bini caldelli sufficiant. »

c *Temperata*. Id est, fusa.

d *Pusca calida*. Ita in Regula ms. ; sed lege : *posca*. Celsus, libr. III, cap. 6 : *Si ille languet, vel hæc profuit, ex posca*. Quidam explicant loram, id est vinum secundum, quod sit ex maceratis aqua vinaceis, sed non ita recte ; nam posca est quod Græci vocant $\delta\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\rho\alpha\tau\omicron\nu$. Glossæ veteres : *Posca*, $\delta\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\rho\alpha\tau\omicron\nu$. Et quod Dioscorides lib. III, cap. 8, $\delta\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\rho\alpha\tau\omicron\nu$ dicit, Plinius, qui sæpe loco Dioscoridis interpretatur, lib. XXVII, cap. 4, poscam appellat. Aliter $\delta\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\rho\alpha\mu\alpha$. Apud Palladium cap. 79 Lausiace, $\tau\omicron\nu\ \delta\acute{\epsilon}\ \alpha\lambda\lambda\omicron\nu\ \pi\acute{\alpha}\nu\tau\alpha\ \chi\rho\acute{\omicron}\nu\ \delta\iota\alpha\tau\epsilon\lambda\omicron\upsilon\sigma\alpha\ \delta\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\rho\acute{\alpha}\mu\alpha\tau\omicron\ \kappa\alpha\iota\ \tau\omicron\ \eta\eta\rho\acute{\alpha}\ \epsilon\rho\kappa\omicron\upsilon\mu\acute{\epsilon}\nu\eta$. Id est, ut reddit vetus interpres Heraclidis : « Per reliquum ævi sui tempus posca et sicco pane contenta vivebat. » Est autem $\delta\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\rho\alpha\tau\omicron\nu$, seu $\delta\acute{\epsilon}\upsilon\kappa\rho\alpha\mu\alpha$, acetum aqua temperatum, ut ex medicis notum est.

e *Jutta*. In Regula ms. legitur : *Jetta*. In cod. Vind. *Juta*. In Glossis Arabico-Latinis legitur : *Jota*, *causa* ; sed quid hæc sibi velint, nescio. In glossis Isidori legitur : *Jutia lactare*. Sed legendum puto : *Jutta*, ita ut sit spissa potio ex lacte confecta : ac proinde : *Lactare*, hoc loco sit nomen neutrius generis.

f *In pu.mentariis fortioribus*. Ita correxi ex Regula ms. et cod. Vin., id est, majoribus, abundantioribus pulmentaria fortiora sunt prandia, quia hic Magister vult cœnas esse leviusculas.

g *Aut galleta*. Ita in Regula ms. cod. Corb. Est poculi genus infra : « Sed ad calicis, aut galletæ, aut caucelli bibit mensuram ; » et infra : « Colix autem aut galleta, per quem erit in diversis vicibus ministrandum, talis sit qui tertius impleat mixtam heminam. »

h *Post dictam nonam*, etc. Mos olim fuit in monasteriis, et videtur ab hujus Magistri instituto deri-

vatus, ut monachi extra tempus jejunii post nonam biberent, maxime æstatis tempore. Ekehardus, junior, libro de casibus monasterii S. Galli, cap. 11 : « Abbas invitat tandem omnes ad nonales fratrum, quibus conscripti erant, biberes, ibi tanta hilaritate usque ad vesperam jam pene sonatam commenant. » Petrus venerabilis statuto 27 : « Statutum est ut non in vasis illis vinariis, quæ justitiæ vocantur, sicut olim facere cogebantur, sed propriis scyphis unusquisque bibat eo tempore quo post nonam ad usus fratres pergere solent. » Agit autem ibi de æstivo tempore. S. Dunstanus, cap. 5 Concordiæ : « Nona vero celebrata, poculisque haustis, dicatur versus : *Deus in adjutorium*. » Ibi loquitur de æstate, mentione prius facta prandii. Sed et in hieme idem fieri instituit, cap. 2 ejusdem Concordiæ in diebus festis, exceptis his qui occurrunt inter festum S. Martini et Purificationis : « A festivitate S. Martini refectis fratribus ecclesiam intrantibus agatur signum nonæ ; quod sequatur ipsa Laus. Quam nonam non sequitur potus usque ad Purificationem sanctæ Mariæ. »

i *Dimiserant facientes. Facientes, pro facere*. Phrasia Græca, quia verba cessandi junguntur participio loco infinitivi. Act. xx : *Non cessavi monens cum lacrymis unumquemque vestrum* ; in textu Græco : $\omicron\upsilon\kappa\ \epsilon\pi\alpha\upsilon\sigma\acute{\alpha}\mu\eta\nu\ \mu\epsilon\tau\grave{\alpha}\ \delta\alpha\chi\rho\acute{\upsilon}\omega\nu\ \nu\omicron\upsilon\theta\epsilon\tau\omega\nu\ \epsilon\kappa\alpha\sigma\tau\omicron\nu$, pro non cessavi monere. *Dimiserant*, hoc loco est, cessaverant.

j *Orceo*. Id est, urceo, o pro u, ut sæpius notatum est.

k *Caucelli*. Caucellus genus poculi diminutivum a cauco, cujus meminit Spartianus in Pescennio Nigro : « Et cum milites quosdam in cauco argenteo expeditionis tempore bibere vidisset. » Trebellius Pollio in Claudio : « Item in caucos et scyphos pondo undecim. » Titulus epigrammaticus 25, apud Ennodium : *De cauco cujusdam habente Pasiphuen et taurum*. Idem habetur tit. 29. Vide notas doctissimi viri R. P. Jacobi Sirmondi societatis Jesu.

l *Debriare*. Id est, offuscare, turbare.

m *Necessitatibus*. Id est, morbis, incommodis.

n *Id est in venis flatus*. Deest verbum *sit*, vel quid simile.

nis vero tempore in sextæ et nonæ refectioe omnibus a caldi terni sufficiant, quia æstus non est, qui provocet sitim. Illis vero diebus in hieme, in quibus sexta reficiunt, sera penitus nihil cœnetur: nisi singuli caldi omnibus sufficiant: ita tamen, ut antequam bibant, orent; et postquam biberint, reorent. Post nonam vero illa potio, quæ quotidie de cellario in æstate proferebatur sitientibus in hieme non detur: quia nec sitis suppeditat: nec longe restat a refectioe in vesperam. Illis vero diebus, in quibus in hieme ad nonam reficitur, post dictam vesperam non amplius, quam singuli caldi accipiantur: ita tamen, ut antequam bibant, orent; et postquam biberint, reorent. In illis vero diebus a Pascha usque ad Pentecosten, in quibus ad sextam reficitur absque quinta feria et Dominica, aliis diebus nihil aliud ad seram nisi bini caldi propter dies accipiantur, a¹ a² que Paschæ octavarum octavis, in quibus jugiter cœnent. Nam ideo supra dictis diebus absque quinta feria, et Dominica usque in Pentecosten cœnas subduximus, ut una refectio in bis diebus custodiatur: e¹ et quamvis non sua hora, consueti tamen jejunii videantur causa servari f cum cœnæ eorum

a *Caldis.* Calidus est genus poculi, cujus diminutivum est caldellus.

b *Suppeditat.* Neutraliter sumptum, id est, suppetit, ut Phil. v, *Si rita suppeditasset.*

c *A refectioe.* Non intelligit cœnam, sed potationem, quam paulo ante instituit a seram in hieme, sublata cœna, etiamsi reficiant fratres a sextam.

d *Absque Paschæ octavarum octavis.* Tò octavarum videtur redundare; id est, præter Paschæ octavas. Id instituit Magister, propter solemnitatem octavarum Paschæ, quæ olim feriatae erant: et tota illa hebdomade populus quotidie conveniebat in ecclesiam, ut patet ex codice canonum Ecclesiæ Africanæ, can. 61, ubi statuitur ut in die Dominica et reliquis sanctorum festis non flant spectacula: *Μάλιστα δτι εν ορθοδοξία του αγίου Πάσχα οι οχλοι μαλλον εις το 'πποδριμιον, ηπερ εις εκκλησιαν συνιρχονται.* Id est, « Maxime quia in octo diebus sancti Paschæ potius in Hippodromium quam in ecclesiam conveniant. » Conc. Trull., can. 66: *Από της αγίας αναστασιμου Χριστου του Θεου ημερας μέχρι της καινης κυριακης την ολην εβδομαδα εν ταϊς αγιαϊς εκκλησιαις σχολιαζειν δεϊ απαρλειπτως τοις πιστοις εν ψαλμοις, και υμνις, και ωδαις πνευματικαις τυρρανομινους εν Χριστω, και ιορταζοντας, κ. τ. λ.* Id est, « A sancto Domini nostri Jesu Christi resurrectionis die usque ad novam Dominicam, totam hebdomadem in sanctis ecclesiis vacare fideles jugiter oportet psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, letantes in Christo et feriantes, » etc. Conc. Matisconensis II, can. 2, ubi de P. schatis solemnitate agitur, statuiturque: « Ut illis sanctissimis sex diebus nullus servile opus audeat facere. » Nominat tantum sex dies, quia de ipso die Paschæ et sequenti Dominica nihil necesse erat statuere. Nicephoro Homologeta in Canonibus: *ου δεϊ εργαζεσθαι την εβδομαδα διακαινησιμου* id est, « Non oportet operari in hebdomade diacenisimi; » ita vocabant hebdomadem Paschæ: de quo vocabulo infra. Lib. I, Cap. Caroli et Lud. imp., tit. 164, inter festivitates habentur *Paschæ dies octo.* Leges imperiales statuerunt septem dies ante et post Pascha omni strepitu forensi vacandum. C. I. *Ut in die, de feriis, l. omnes, eodem titulo.* I. *Actus omnes, eo Jem titulo.* Constantinus imperator *τριτον νόμον εγραψεν, απράκτους ειναι την τε του παθους εβδομαδα, και την του διακαινησιμου.* Inquit Alexander monachus in libro de Inventione S. Crucis, id est: « Tertium legem

mutantur in prandia. Quinta vero feria, et Dominica hoc cœnent ad seram, quod supra de cibis taxavimus: addito tamen uno pulmento quotidie in prandio, vel si Paschæ restiterit merces, e² potio cujuslibet. Calix vero et gallata per quem erit in diversis vicibus ministrandum, talis erit, qui tertius impleat mistam heminam. b Sed ejus æqualitatem mensuræ, aut duo aut tres oportet calices aut galletas mensarum ministerio deservire; ut per multa pocula universis citius erogetur. Infantuli vero intra duodecim annos agentes i in hieme binos caldos accipiant, ad seram singulos. Æstatis vero tempore ternas ad refectioem, et sero Linas accipiant potiones propter ætatis qualitatem. Nam sicut superius de cibis constituimus, ita et de potionibus permittimus. Dominica vero et diebus festis vel propter extraneas advenientes personas quicquid aptum duxerit addere abbas, ut pote majori; conceditur simul et propter charitatem et letitiam sanctorum dierum, vel amicorum adventum j addat mercis, cujus voluerit, potionem. Tantum est, ut memor sit sobrietatis, et fugiat vinolentiæ ebrietatem. Quia nisi sobrium fuerit corpus, ad opus Dei vigilare non potest, k et

tulit, ut hebdomas passionis et diacenisimi, hoc est, octavarum Paschæ sine opere transmitteretur. Emmanuel Comnenus voluit hanc ab omni opere cessationem incipere a Lazari resurrectione. Vide Photium in Nomocanone, tit. 7, cap. 1, et Theodorum Balsamonem ibidem, cujus ætate duo tantum dies post Pascha celebrabantur, ut ipse testatur in canonem citatum concilii Trullensis.

e *Et quamvis non sua hora.* Id est nona; supple Reficitur.

f *Cum cœnæ eorum mutantur in prandia.* Juxta priscorum Patrum institutum, de quo S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia virginittatis: « A Pascha ad Pentecosten cœnæ mutantur in prandia. » Sed hic Magister eximit hebdomadem Paschæ, in qua instituit prandium et cœnam.

g *Potio cujuslibet.* Speciei qua uti solent monachi.

h *Sed ejus æqualitatem mensuræ.* Lege, *Sed secundum hujus æqualitatem mensuræ.*

i *In hieme binos caldos accipiant.* Ita in Regula ms. sed videntur deesse ista vocabula, *ad refectioem*, id est ad prandium. Nam postea cum agit de ætate, dicit: « Æstatis vero tempore ternas ad refectioem, et sero binas accipiant potiones. » Sensus est igitur ut infantes hiemis tempore binos caldos accipiant ad prandium, et sero singulos caldos; quemadmodum in æstate accipiunt tres ad prandium, et sero duos.

j *Addat mercis, cujus voluerit, potionem.* Ita in Regula ms., id est, vasis, seu cadi: *merx enim est vas apud Juvenalem, sat. 4:*

... . Magna qui voce solebat.

Vendere nuicipes fracta de merce siluros.

Ubi vetus scholiastes: *Id est, fracto vase sardarum ejusdem municipii.*

k *Et anima cogitatione libidinis non carecit.* Recte, quia vinum est luxuriæ incentivum: *ενος ερωτος τροφος.* id est, vinum est nutritius amoris, inquit Achilles Tatius libro I. Leucippes, *Οινος 'Αρροδιτης γλα,* id est, « Vinum lac Veneris, » inquit Aristophanes apud Athenæum, libro x. « Luxuriam facit et nutrit vini perceptio nimia, » inquit S. Prosper Aquitanicus libro II de Vita contemplativa, cap. 22. Vinum spiritalem abigit letitiam, confusione et incendium gignit in corde, inquit Marcus Eremita.

anima cogitatione libidinis non a carescit. Jam si aliquis discipulorum de constituta mensura potus, et panis sui remanente fragmento recusare aliquantulum ad mensam voluerit, spiritum plus agnoscitur amare, quam carnem, et frenum castitatis imponit luxuriæ. Nam cum hoc ipsum recusat abstinens frater levanti cellarario dicat lente : Suscipe, et hoc quod negatum est carni, proficiat Deo. Mox semote

^a *Carescit. Pro, caret.*

^b *De indicis. In Regula ms., De intihcis, pro, enthecis, id est promptuariis, de quo vocabulo supra.*

A in uno vase a cellarario hoc ipsum mittatur Deo feliciter profuturum, et pro aliquo munere adjunctum eleemosynæ monasterii mendicanti pauperi a cellarario porrigatur in manum. Hæc omnis mensura de indicis monasterii. Nam si quid transmissum foris congregationi suæ apparaverit Dominus, gratanter suscipiatur transmissum Domini donum : et, si placuerit abbati, mensis addatur.

CAPUT L.

QUIBUS HORIS OPORTET REFICERE.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a A sancto Pascha usque ad Pentecosten ^b ad sextam reficiant fratres et sera cœnent. ^c A Pentecoste autem tota æstate, si labores agrorum non habent monachi, aut nimietas ætatis non perturbat, ^d quarta et sexta feria jejument usque ad nonam. Reliquis

^a *A Pascha usque ad Pentecosten, etc. Servat S. Benedictus antiquum Ecclesiæ morem, quo a Pascha usque ad diem Pentecostes ob reverentiam et lætitiæ resurrectionis Christi et adventus Spiritus sancti jejunium relaxatur. De quo Tertullianus libr. de Corona militis : « Die Dominico jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eadem immunitate a die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus. » Hinc capiendus est ejusdem Tertulliani locus libr. contra Psychicos : « Cur Pascha celebramus annuo circulo in mense primo? Cur quinquaginta exinde diebus omni exultatione decurrimus? » Idem docet S. Epiphanius in Synopsi sub finem. S. Augustinus epistol. 119 ad Januarium. Cassianus lib. II de Nocturnis Orationibus, cap. 18 Collat. 21, cap. 11, 12, 19 et 20. S. Isidorus libr. I de Offic. Eccl., cap. 33 et 42. In regula monachorum, cap. 10. Beda lib. III Angl., cap. 5. Haymo Halberstattensis libr. I de Varietate, cap. 14 : « Porro quinquagesimam ab ipso Dominico resurrectionis die inchoare, et gaudiis potius laudibusque divinis quam jejuniis voluerunt esse celebrem, quatenus annuis ejus festis admoneremur desiderium nostrum ad obtinenda festa, quæ non sunt annua, sed continua; non terrena, sed cœlestia, semper accendere, fixumque tenere. » Concilium Turonense II can. 18. « Ut de Pascha usque ad quinquagesimam, exceptis rogationibus, omni die fratribus prandium præparetur. »*

^b *Ad sextam reficiant. Id est, prandeant. Nam cum non jejunabant monachi, sexta hora, id est, meridie prandebant. Quod videtur apud S. Gregorium libr. III Dial., c. 15 : « Cumque vir Dei jejunare volebat ad nonam, præcipiebat urso eadem hora cum ovibus reverti; cum vero, noluisset, ad sextam. » Idque juxta morem laicorum, qui prandebant meridie. Festus : « Merendam dicebant pro prandio, quod scilicet medio die caperetur. » Athenæus libr. I enarrans Æschyli locum : Δείπνον δὲ μισσημένον, ὃ ἡμεῖς ἄριστον, id est, « Δείπνον vero (dicit) refectionem meridianam, quod nos ἄριστον, id est, prandium. »*

^c *A Pentecoste autem, etc. Binam refectionem in æstate indulget S. Benedictus, nec excipit feriam quartam et sextam, si forte nimis sit calor aut labor ob regulam discretionis, quam ubique servat. Nec id recedit a medicorum regulis, cum S. P. semel in hieme, bis in æstate cibum sumere præcipit, ut notum est ex Cornelio Celso lib. I de Re Medica, cap.*

B vero diebus ad sextam prandeant. Quæ prandii sextæ, si opera in agris habuerint, aut ætatis fervor nimius fuerit, continuanda erit, et in ablatis sit providentia. Et sic omnia temperet atque disponat, qualiter animæ salventur, et quod faciunt fratres, ^e absque justa murmuratione faciant. Ab idibus au-

3 : « Hieme plus esse convenit, » et paulo post : « Semel die cibum capere, etc. ; » et infra : « Æstate vero, et potione et cibo corpus sapius eget. Ideo praudere quoque commodum est ; » et paulo post : « Ut sapius autem cibo utendum sic exiguo est. » Idque juxta doctrinam Hippocratis libr. I, aph. 18, qui ait æstate cibum difficillime ferri, hieme facilius, quia in æstate quasi effectus languescit natus calor, et ideo sapius edendum, sed minus. In hieme vero calor natus fortior est, et somnus longior; proinde plus edendum, sed semel tantum.

^d *Quarta et sexta feria jejument usque ad nonam. Juxta antiquum Christianorum morem, qui quarta et sexta feria singularum hebdomadam jejunabant, ut videre est in canonibus S. Petri patriarchæ Alexandrini et martyris, can. 15 : Οὐκ ἐπελάττει τις ἡμῖν πορπατρονόμενοις τετράδα καὶ παρασκευὴν ἐν αἷς νηστῆειν ἡμῖν κατὰ παράδοσιν εὐλόγως προστίτακτο, id est, « Nemo reprehendet nos observantes quartam feriam et parasceven, in quibus jejunare juxta traditionem rationabiliter nobis præscriptum est. » Apud sanctum Epiphanium in synopsis : Τετράδι δὲ καὶ προσεββάτω ἐν νηστειῇς ἕως ὥρας ἑνάτης, etc., id est, « Quarta et sexta feria in jejniis usque ad nonam manere ab apostolis institutum est. » Hinc capiendus est Tertullianus libr. adversus Psychicos : « Cur stationibus quartam et sextam sabbati dicamus? » nam stationes sunt jejunia : Glossæ Arabico-Latinae dicte : *Statio, jejunium*. Id etiam notum est ex Beda libr. III Hist. Angl., cap. 5 : « Religiosi quoque viri et femine consuetudinem fecerunt excepta remissione quinquagesimæ Paschalis quarta et sexta sabbati jejunium ad nonam usque horam protelare. » Hinc decretum S. Columbani in Pœnitentiali ms : « Si quis ante horam nonam quarta sextaque feria manducat, nisi infirmus, duos dies in pane et aqua vivat. »*

^e *Absque justa murmuratione. Ita legit Ruthardus, lectionemque probat ex loco Cassiodori, in quo illud Psalmistæ : Et, si non fuerint saturati, murmurabunt, explicat de apostolis, qui juste in Judois Evangelium respuentes murmuraverunt; rursus ex loco S. Gregorii illud Job enarrantis : Si adversum me terra mea clamat, cum ait : « Terra etenim contra possessorem suum clamat, quando contra pastorem suum juste Ecclesia murmurat. » Sed hæc non est proprie murmuratione, sed justa querimonia subdito-*

tem Septembris ^a usque ad caput quadragesimæ ad
 nonam semper reficiant. In quadragesima usque ad
 Pascha ad vesperam reficiant. ^b Ipsa tamen vespera
 sic agatur, ut lumine lucernæ non indigeant refi-
 cientes, ^c sed luce adhuc diei omnia consummentur.
 Sed et omni tempore ^d sive cœnæ, ^e sive refectionis,
^f hora sic temperetur, ^g ut cum luce fiant omnia.

§ II. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 11).

^a In refectioe monachorum a diebus Penteco-
 stes ¹ usque ad autumnii principium, tota ætas ¹ in-
 terdiana prandia invitat: reliquum tempus suspen-
 dit, prandia cœnam tantum apponit.

§ III. — Item ejusdem (cap. 12).

^a Hæc sunt feriæ monachorum in quibus jejunia
 conquiescunt: in primis ¹ venerabilis dies Dominicus
 nomini Christi dicatus, qui sicut propter mysterium **B**
 resurrectionis ejus solemnus est, ita et apud omnes
 servos ejus celebritatem convivii votivo gaudio reti-
 nebit. Item a primo die Paschæ usque ad Penteco-
 sten quinquaginta scilicet continuis diebus jejunium
 a sanctis Patribus dissolutum est propter resurre-
 ctionem videlicet Christi et adventum Spiritus sancti:
 ut hi dies non in figura laboris, quod quadrage-
 simæ tempus significat, sed in quiete letitiæ laxatis
 jejuniis celebrentur. Placuit etiam Patribus a die

rum in malos pastores. Ipse tamen Ruthardus notat
 in quibusdam aliis exemplaribus legi: *Absque ulla*
nurmuratione, quemadmodum in aliis cod. nostris
miss., atque etiam editis.

^a *Usque ad caput quadragesimæ.* Id est, usque ad se-
 cundam feriam post Dominicam primam quadrage-
 simæ: ita ut quadragesima hoc loco sumatur pro je-
 junio quadragesimali.

^b *Ipsa tamen vespera sic agatur.* Tempore qua-
 dragesimæ.

^c *Sed luce diei omnia consummentur.* Quæ ad
 refectioem spectant. Ratio est, quia cum lucernæ
 lux sit subobscurior, daretur occasio maligno, præci-
 pue in amplo refectorio, instigandi fratres ad con-
 fabulationem, et quædam alia illicita.

^d *Sive cœnæ.* Cum non jejunatur: quia his refi-
 ciunt monachi.

^e *Sive refectiois.* Cum jejunatur.

^f *Sic hora temperetur.* Cibi sumendi in diebus
 brevioribus. Tamen notandum est S. P. Benedictum
 maxime huic constitutioni astringere eos qui in Ita-
 lia similibusque religionibus habitant, ubi circa sol-
 stitium brumale dies non sunt ita breves ac in re-
 gionibus Borealibus, ut in Anglia, Scotia, Dania, ex-
 trema Belgia, et similibus, in quibus ob brevitatem
 dierum hæc observari non potest institutio.

^g *Ut cum luce fiant omnia.* Quæ spectant ad re-
 fectioem; nam propter hospites, infirmos, et multa
 alia, necesse est lucernæ lumen adhiberi.

^a *In refectioe monachorum,* etc. Exstant in Reg.
 exc. S. Isidori cap. 9. ubi hæc omnia efferuntur im-
 perandi modo.

¹ *Usque ad autumnii principium.* Quod cadit octavo
 Kal. Octobris, quo incipit æquinoctium autumnale
 juxta eundem Isidorum, ut supra notatum est, qui
 infra hoc jejunium producit usque ad æquinoctium
 autumnale.

¹ *Interdiana prandia.* Id est, alterna, nempe Do-
 minica, feria tertia, quinta et septima. Nam juxta
 hanc regulam illo tempore ter jejunandum est in heb-
 domada, feria secunda, quarta et sexta.

^a *Hæc sunt feriæ monachorum,* etc. Hæc habentur
 in Regula excusa S. Isidori, cap. 10.

Natalis Domini usque ad circumcisionem **A**
 tempus efficere, licentiamque vescendi habere. Non
 aliter et dies Epiphaniæ ex veteri regula reficiendi
 licentiam consecutus est. Si quidem et dum quisque
 fratrum convertitur, aut ex aliis monasteriis fratres
 visitandi gratia concurrunt, pro charitate adinplenda
 interrumpuntur jejunia ^m si tamen non fuerint gene-
 ralia. Præter hæc alia tempora libere licenterque
 cultui jejuniorum inserviunt. ⁿ Si qui autem mona-
 chorum prædictis temporibus jejunare disponunt,
 nequaquam prohibendi sunt. Nam et multi sancto-
 rum Patrum his diebus in eremo abstinuissent, nec
 aliquando jejunia solvissent leguntur, ^o nisi diebus
 Dominicis propter resurrectionis Christi lætitiã.

§ IV. — Item ex ejusdem Regula (cap. 13).

^p Jejuniorum autem hos dies potissimum veteres
 elegerunt. Primum jejunium quadragesimæ quoti-
 dianum, in qua major abstinentiæ observantia ma-
 nebit in monachis, quando non solum a prandiis,
 sed etiam a vino et ab oleo abstinetur. Secundum
 jejunium ^q interdianum post Pentecosten alia die
 inchoatum usque ad æquinoctium autumnale proten-
 ditur: ^r ternis scilicet diebus per singulas hebdo-
 madas propter æstivum calorem. Tertium sequitur
 quotidianum jejunium ^s ab octavo [decimo] Kal. Octo-

¹ *Venerabilis dies Dominicus.* Juxta antiquum Ec-
 clesiæ morem. Tertullianus lib. de Corona militis:
 « Die Dominico jejunare nefas ducimus. »

^m *Si tamen non fuerint generalia.* Id est, ecclesia-
 stica et communia omnibus Christianis. Hæc verba
 non sunt in Regula excusa.

ⁿ *Si qui autem monachorum prædictis temporibus,*
 etc. Idem docet idem Isidorus lib. 1 de Offic. Eccl.,
 cap. 42: « Post Pascha autem usque ad Pentecosten,
 licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ vigorem pran-
 diis relaxaverit, tamen qui monachorum vel cleri-
 corum jejunare cupiunt non sunt prohibendi, quia
 Antonius et Paulus et cæteri Patres antiqui etiam his
 diebus in eremo leguntur abstinuissent, nisi tantum
 die Dominico. »

^o *Nisi diebus Dominicis.* Monachi licet valde au-
 steri, nunquam tamen jejunabant diebus Dominicis.
 Id statuitur in Regula Macarii et aliorum Patrum:
 « Debet ergo ille ordo teneri, fratres, ut nullo die,
 nisi nona reficiantur fratres, excepto Dominico die. »
 Idque faciebant ex præscripto concilii Gangrensis,
 quod can. 18 prohibet monachis jejunare die Domi-
 nico: *Εἴ τις διὰ νομιζομένων ἀσκησῆν ἐν τῇ Κυριακῇ*
νηστεύσῃ, ἀνάθεμα ἔστω, id est, « si quis propter eam,
 quæ existimatur, exercitationem (hoc est, vitam mo-
 nasticam) die Dominico jejunaverit, anathema sit. »
 Unde in Regula Tetradii seu Teridii cap. 22 dicitur:
 « Si quis die Dominico jejunaverit, peccat. » Et
 quamvis multi Ægyptiorum monachi die Dominico
 non cœnarent, et tantum pranderent, ut notat Cas-
 sianus lib. III de Diurn. Orat., cap. 12, quia tamen
 pranderant hora sexta, non jejunare censebantur.

^p *Jejuniorum autem,* etc. Hæc videre est in Regula
 excusa, cap. 11.

^q *Interdianum.* Id est, alternis diebus.

^r *Ternis scilicet diebus.* Nempe feria secunda,
 quarta et sexta.

^s *Ab octavo decimo Kal. Octobris.* Tò Decimo, vide-
 tur redundare, nec habetur in Regula excusa, recte,
 quia jejunium Pentecostes producit usque ad æqui-
 noctium autumnale, quod juxta eundem lib. v Orig.
 c. 34, et l. de Natura Rerum, c. 8, incipit ab viii
 Kal. Octob.

bris usque ad Natale Domini, in quo quotidiana A est: in qua usque ad nonam quotidie jejunandum est, et a vino penitus abstinendum. Servanda tamen abbati discretio est, ut cum hos gravi labore perspexerit onerari ad refectioem ^g singulas potiones tribuat. Ab octavo decimo Kalendas Octobris usque ad Pascha sollicite jejunandum est: et in quadragesima ^h vino et oleo penitus abstinendum.

§ V. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 18).

Jejunii ista oportet tempora observare. A Pascha usque ad Pentecosten reficiendum ad sextam est, ^c et monofogia, id est, conservanda per diem. A Pentecoste usque ad octavum decimum Kalendas Octobris ^d interdiana jejunia retinenda, ^e excepto quod una quadragesima, ^f quæ festivitatem sanctorum Justi et Pastoris præcedit, sollicite conservanda

• *Post circumcissionem.* Lege, a *Circumcissione*, quia illis temporibus, et anterioribus tenebantur jejunare Christiani Kal. Januarii, ut notum est ex concilio Toletano IV can. 10; S. Isidoro, lib. 1 de Offic. Eccl., cap. 40: « Jejunium Kalendarum Januariarum propter errorem gentilitatis instituit Ecclesia. » S. Ambrosio serm. 17: « Unde qui Kalendas Januarii colit, peccat; quoniam homini mortuo desert divinitatis obsequium; ubi, homini mortuo, id est, Jano. Et paulo post: « Observavit eum diem et mensem, qui his diebus non jejunavit, aut ad Ecclesiam non processit; » ubi particula *aut* sumitur copulative. Ex quo loco plures dies quam unum alicubi jejunatum fuisse constat. Conc. Turonense secundum tres dies jejunii statuit can. 17: « Et quia inter Natale Domini et Epiphaniam omni die festivitates sunt, itemque prandebunt. Excipitur triduum illud, quo ad calcandum gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt, privatas in Kalendis Januariis fieri Litanias. » Error ille gentilis erat, ut homines etiam Christiani feminea veste induti pagani permixti se petulantius gererent, ut videre est in sermone S. Asterii Amasere episcopi de Kalendis Januarii: Γυναίκεται ἀρσεύς, ὁ τὸν θυρὸν λουτῶδες, ὁ μετὰ τὴν ὀπίσθιν θυμαστός, ἐφθῆναι τοῖς οἰκίαις, καὶ τὸν χιτῶνα μετὰ τῶν σφυρῶν ἀψίσει, etc. id est, miles mulieris formam assumit, animo leoninus, et cum armis aspectu admirabilis, et tunicam ad talos demittit, pectus zona circumcingit, indumento muliebri utitur, et crobylum capiti imponit. » Apud S. Isidorum c. citato: « Alii femineo gestu demutati virilem vultum effeminant. » Alii idolorum formas assumebant; quos redarguit S. Petrus Chrysologus serm. 155 de Kal. Januariis: « Similitudinem perdididerunt Christi, exuti sunt indumentum, qui se simulacrorum formis sacrilegis formaverunt. » Alii ferarum et belluarum formis assumptis veluti insani per campos et plateas saltabant. S. Maximus Taurinensis homil. de Kal. Janu.: « Nunquid non universa ibi falsa sunt et insana; cum se a Deo formati homines aut in pecudes, aut in feras, aut in potentia transformant, etc. » Idem testantur S. Isidorus, cap. citato, et Alcuinus de Offic. Eccl. cap. 4. Quod prohibetur in eonc. Antisiodorensi, can. 1: « Non licet Kalendis Januarii vetula et cervolo facere. » Ubi lege, *vetulas*, et *cervolos*. Ut in sermone S. Eligii episcopi Noviomensis apud Surium in ejus Vita. *Tò vetulas* est *tò vitulas*, ut notat vir doctissimus Jac. Sirmondus in notis ad præfatum concilium. Hæc superstitio manat a Persis. Nam apud eos Mithræ (quem solem esse credunt) initia in ejus spelunca orgia sua celebrantes varias ferarum formas ut leonum, hienarum, corvorum, etc., assumebant, ut notat Porphyrius lib. de Abstinencia ab animalibus: « In Mithræ mysteris significat es communionem quam in brutis animantibus habemus, nos per animantes significare solent, ita ut eorumdem orgiorum participes leones appellent, feminas vero hienas, et ministros corvos. » Ἐπι πατέρων δὲ, ἄλλοι γὰρ καὶ ἱέραεις οὗτοι προσαγορεύονται: ὅτι τὰ λευτικὰ περιλάμψαντων περιτίθεται παντοδαπῆς ζῴων μορφῆς, id est,

est: in qua usque ad nonam quotidie jejunandum est, et a vino penitus abstinendum. Servanda tamen abbati discretio est, ut cum hos gravi labore perspexerit onerari ad refectioem ^g singulas potiones tribuat. Ab octavo decimo Kalendas Octobris usque ad Pascha sollicite jejunandum est: et in quadragesima ^h vino et oleo penitus abstinendum.

§ VI. — Ex REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 6).

Jejunium vero i a Kal. Septembris usque ad Kalendas Novembris Secunda, quarta, et sexta feria jejunandum est. ^k A Kalendis Novembris usque ad

« de patribus vero, aquilæ enim et accipitres ipsi appellantur, cum quis leontica assumens induit omnigenas animalium formas. » Hinc capiendus est Tertulliani locus lib. 1 contra Marcionem: « Sicut aridæ et ardentis naturæ sacramenta Mithræ leones philosophantur. »

^b *Jejunii enim ista oportet tempora*, etc. Hæc habentur in Reg. ms. S. Fructuosi archiepiscopi Bracar. cod. Crass.

^c *Et monofogia id est conservanda per diem.* Ita in Reg. ms. sed lege, *et monofagia, id est, unica refectio conservanda*, etc. Nam monofagia Græcum est quod unicam refectioem significat. Hæc autem institutio est juxta mentem priscorum Patrum, qui a Pascha usque ad Pentecosten cenas vebant in prandia, unica refectioe contenti, ut superiori capite ad Regulam Magistri notatum est.

^d *Interdiana jejunia.* Id est, alternis diebus, nempe secunda, quarta, et sexta feria, juxta mentem S. Isidori, a quo nonnulla S. Fructuosi emendicavit.

^e *Excepto quod una.* Reposni particulam *quod*, quæ hic desiderabatur, ut in Regula ms.

^f *Quæ festivitatem sanctorum Justi et Pastoris.* Incipiendo a 17 Junii. Nam horum dies festus sexto Augusti die notatur. Fuerunt Justus et Pastor fratres pueri, qui Compluti, in Tarraconensi regione, passi sunt, de quibus Usuardus in Martyrol. Chron. Dextri Flavii (si modo illius sit) 296: *Sancti Christi martyres Justus et Pastor.* Prudentius in Peristephano hymno 6:

Sanguinem Just!, cui Pastor hæret,
Ferculum duplex, geminumque donum.
Ferre Complutum gremio juvabit
Membra duorum.

Horum mentio fit in Vita S. Theodardi episcopi Narbonensis. Eorum reliquias divina revelatione admonitus S. Asturicus pontifex Toletanus invenit; et eorum amore ductus, relicta sede, Compluti mansit, ubi primus fuit episcopus, ut refert S. Hildephonus, cap. 2 lib. de Viris Illustribus. Hanc autem quadragesimam in horum martyrum honorem instituit S. Fructuosus, quia suum monasterium sub illorum patrocinio dedicaverat: quod quidem situm est in diœcesi Asturicensi ad radices montis Iragi, ad ripam rivuli Molinæ, in finibus Vergidi oppidi, in quo ipse natus est, ut constat ex privilegio Chindaswindi regis, quod refertur a doctissimo viro dom. Antonio d'Ypez in appendice centuriæ 2 Chron., ord. S. Benedicti ex chartulari ecclesiæ Asturicensis.

^g *Singulas potiones.* Nempe vini.

^h *Vino et oleo penitus abstinendum.* Sumpsit ex S. Isidoro supra.

ⁱ *Jejunium.* Hoc vocabulum videtur redundare et legendum, a Kal. vero.

^j *A Kalendis septembris.* Sumpsit ex Casario, qui idem statuit in Recapitulatione: « A Kalendis Septembris usque ad Kalendas Novembris secunda, quarta, et sexta feria jejunandum est. »

^k *A Kal. Novembris.* Ex eodem Casario ibidem: « A Kalendis vero Novembris usque ad Natalem Do-

Natale quotidie jejunandum est ^a absque sabbato A et Dominica. Ab Epiphania vero usque ad Pascha quotidie jejunandum est absque majoribus festiuitatibus sabbato et Dominica. Post Pascha vero usque Pentecosten sexta feria tantum jejunandum est. ^b Post Pentecosten mense Junio, Julio, et Augusto in potestate abbatis sit de jejuniis, et prandio, ^c ut sicut viderit possibilitatem fratrum, ita studeat temperare.

mini, exceptis festiuitatibus et sabbato omnibus diebus jejunari oportet.

^a *Absque sabbato et Dominico.* Eximit a jejuniis diebus Sabbati perinde ac Dominicum iuxta morem Orientalium non solum monachorum, sed etiam reliquorum Christianorum, qui hos dies feriatos habebant; ac proinde sabbato, æque ac Dominica non jejunabant. Id moris etiam fuit apud quosdam Occidentales et maxime Gothos, quippe qui fidem ab Orientalibus acceperunt. Id patet ex Recapitulatione S. Cesarii cap. 15. « A Kalendis vero Novembris usque ad Natalem Domini exceptis festiuitatibus, vel sabbato, omnibus diebus jejunari oportet. » S. Fructuosi Regula cap. 5 ubi die sabbati jejuniis relaxat: « Sabbatorum vero vel Dominicorum diebus ad vesperam una potio adjicitur. » Ex conc. Agathensi, can. 12, ubi, cum præcipiat jejuniis sabbati in quadragesima, signum est hunc diem non jejunari solitum aliis temporibus a quadragesima. Nam si extra quadragesimam illarum partium jejunassent Christiani die Sabbati, multo magis in quadragesima; ac proinde non opus fuisset ejusmodi constitutione. Immo sabbatum ne quidem jejunabatur ab omnibus qui erant sub ditione Caroli Magni, ut patet ex lib. vi Capitul., tit. 184: « Præter hæc omnia tempora jejuniis omni sexta feria propter passionem Domini jejunetur: sed et sabbati dies a plerisque propter quod in eo Christus jacuit in sepulchro, jejuniis consecratus habetur. » Ubi vides statui jejuniis ferie sextæ, non vero sabbati, quod non ab omnibus, sed a plerisque jejunabatur. Et ratio hæc est, cur S. Benedictus tempore æstivo nihil statuerit de sabbati jejuniis: tempore vero hiemali generaliter loquens nihil de eo definiit, sicut nec de die Dominico et festis, ista, ut arbitror, permittens Ecclesie consuetudini. Sed de his consule epistolas S. Augustini 86 ad Casulanum, et 119 ad Januarium, et acta S. Nili abbatis Cryptæ ferratæ.

^b *Post Pentecosten mense Junio, etc.* Ex S. Cesario in Recapitulatione: « Jejunium a Pentecoste usque ad Kal. Septembris, quomodo virtutem et possibilitatem viderit mater monasterii, sic studeat temperare. »

^c *Ut sicut.* Addidi particulam *ut*, quæ desiderabatur ad sensum.

^d *Similiter etiam, etc.* Hæc sumpta sunt ex Cassiano, lib. ii de Orat. Nocturn., cap. 18.

^e *Vespera sabbati, quæ lucescit in die Dominico.* Apud Cassianum, in diem Dominicum. Prior lectio plausibilior est. Nam vespera Sabbati quæ lucescit in die Dominico, est qua incipit dies Dominicus. Nam vespera Sabbati erat initium ipsius diei Dominici juxta morem Judæorum et Atheniensium, qui initium diei ducebant a solis occubitu, ut notat Theodorus Gaza libello de Mensibus; quos postea imitata est Ecclesia, ut notum est ex cap. 91 sextæ synodi, ubi describitur dies Dominicus, et cessatio a genuflexione a synaxi vespertina sabbati ad sequentem synaxin vespertinam Dominicæ. Locum vide supra, ubi egimus de *lucernario*. Idem de cessatione ab opere servili, et aliis operibus prohibitis statutum fuit: ita ut ejusmodi opera cessarent a vespera sabbati, et Dominicæ vespera resumerentur: quod satis patet ex lib. vi Capitul. Car. et Lud., tit. 186: « Diem Dominicum secundum reverentiam colite.

§ VII. — EX REGULA CASSIANI (cap. 9).

^d Similiter a ^e vespera sabbati, quæ lucescit in die Dominico usque ad vesperam ipsius Dominici, et totis quinquagesimæ diebus ^f nec genua curvari, nec jejuniis regulas custodiri Patrum constituta sauxerunt.

§ VIII. — EX REGULA MACISTRI (cap. 28).

^e Omni tempore in septimana duobus diebus ad sextam reficere debent, hoc est, ^b quinta feria et

Opus servile, id est, agrum, pratum, vineam, vel si qua graviora sunt, in eo non facialis; nec causas, nec calumnias inter vos dicatis, sed tantum divinis cultibus servatis. Et a vespera usque ad vesperam dies Dominicus servetur. » Et ex synodo antiqua, quæ tribuitur S. Udalrico Augustano episcopo, can. 53: « Diem Dominicum et alias festiuitates absque opere servili a vespera usque ad vesperam celebrare docete. » Ubi idem nota de festis diebus.

^f *Nec genua curvari.* Olim ex antiqua Ecclesie institutione et ab ipsis apostolis manante, die Dominico, et quinquaginta illis diebus a sancto Pascha usque ad Spiritus sancti adventum Christiani in ecclesia non genua flectebant. Ita docet S. Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27 agens de apostolicis traditionibus, καὶ ὁρθοὶ μὲν πληροῦν τὰς εὐχὰς ἐν μιᾷ σαββάτῳ, id est, « in prima sabbati erecti complemus preces. » Et infra agens de quinquagesima: « Ἐν ἡ τὸ ὄρθιον σχῆμα τῆς προσευχῆς προτιμᾶν οἱ θεσμοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἐξπαίδευσαν, id est, « in qua (quingagesima) potius erecto corpore habitu precari nos Ecclesie leges edocuerunt. » S. Petrus Alexandrinus patriarcha et martyr, can. 15: Καρμωσύνος ἡμίραν ἀγρυμνὸν διὰ τὸν ἀναστάντα ἐν αὐτῇ, ἐν ἡ οὐδὲ γόνατα κλίνειν παρελήθαμεν, id est, « lætitiæ diem (Dominicum) agimus, in quo propter Christi in eo resurrectionem neque genua flectere traditione accepimus. » S. Dorotheus doctr. 15: Πεντηκοστή γὰρ ἔστιν ἀνάστασις ψυχῆς, ὡς λέγει τις· τούτου γὰρ καὶ σύμβολόν ἐστι, τὸ μὴ κλίνειν ἡμῶν γόνα ἐν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ πάσαν τὴν Πεντηκοστήν, id est, « Est enim Pentecoste, ut quidam ait, animæ resurrectio: cujus quidem signum est, quod per totam Pentecosten (hoc est quinquagesimam) genua in ecclesia non flectimus. » Idem scribunt S. Epiphanius in Synopsi. Tertullianus lib. de Corona militis loco supra citato; S. Augustinus epist. 119 ad Januarium; Photius in Nomocanone, tit. 7, cap. 4; S. Germanus patriarcha Constantiopolitanus in mystica Theoria: Τὸ μὴ κλίνειν γόνα ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας Κυριακῆς, etc., id est, « Non genua flectere in die resurrectionis sanctæ Dominicæ significat casus nostri erectionem factam per Christi resurrectionem die tertia. Usque ad Pentecosten vero, et septem dies post Pascha διακαινησίμου, id est, renovationis, septies multiplicatas continere quadraginta novem dies, et Dominica Pentecostes addita, quinquaginta. » Ubi vides διακαινησίμου esse primam paschæ septimanam, quam Theodorus Balsamon in can. 16 Apostolorum, in supplemento appellat ἐβδομάδα διακαινησίμου. Idem statuunt conc. Nicænum can. 20, et sexta synodus loco supra citato, et S. Columbanus in Penitentiali mss.: « Exceptis diebus Dominicis, et a die primo Paschæ usque ad quinquagesimum diem, in quibus moderate se in tempore psalmodiæ humiliantes, genua non flectentes sedule Dominum orient. » Vide statuta Petri Venerabilis.

^e *Omni tempore in septimana, etc.* Hæc habentur in Reg. mss. Eodem cap. excipientia tamen est quadragesima. Nam infra excipit a jejuniis quadragesimæ solam Dominicam.

^b *Quinta feria.* Jejunium relaxat quinta feria juxta constitutionem Melchihadis papæ. De qua Anastasius Bibliothecarius in Melchiade. Alcuinus cap. 8 de

Dominica; ceteris aliis in septimana diebus ad nonam horam reficere oportet. Nam erubescamus nos, qui sumus spirituales, fugere hora nona jejunium, cum vetusta consuetudo antiquitus agnoscitur^a prandia ignorasse; ^b sed semper vesperam, hoc est, cœnam suis refectionibus ordinavit; intantum, ut annonam quæ erogabatur aut laborantibus, aut militibus, ^c ideo annona usque hodie dicitur, quia ad horam nonam diei erogatur, et ideo usque hodie annona nomen remansit. Nam ipsius Domini testimonium proferam, quem cœnasse cognovimus, ^d non legimus prandisse, cum dicit sancti Evangelii scriptura: ^e *Vespere autem facto recubuit Jesus cum duo-*

Off. Eccl. Carolus Magnus epist. ad Alcuinum, et anonymus in epist. quæ exstat 109, inter Alcuini epistolæ.

^a *Prandia ignorasse.* Veteres Romani primis reip. temporibus non prandebant, sed cœnabant tantum. S. Isidorus lib. xx Orig., cap. 2: « In usu enim non erant prandia. » S. Salvianus libr. 1 de Providentia: « Nunquid parcam illam tunc agrestemque vitam cum gemitu et dolore tolerabant, cum viles et rusticos cibos ante ipsos quibus exercebantur, focos sumerent, eosque ipsos capere nisi ad vesperam liceret? »

^b *Sed vesperam, hoc est, cœnam.* Lege: *Vesperam.* Festus: « Vesperna, quam nunc cœnam appellamus. » Idem. « Vesperna apud Plautum cœna intelligitur. » Hinc castigandus locus S. Isidori cap. c lato: « Est autem cœna vespertinus cibus, quam vespertinam antiqui dicebant; » legendum enim, *vespernam.*

^c *Ideo annona usque hodie dicitur.* Ita censet Isidorus cap. citato: « Annona tractum est a tempore quo Romani veteres ad cibos advocabantur, sicut C

Imperat excelsos frangere nona toros.
Quod adusque hodie Persæ faciunt.

^d *Non legimus prandisse.* Hæc dicuntur juxta præcisa Evangelii verba, in quo nulla prandii mentio, cum de Christo agitur. Illum tamen aliquando pran-

A decim apostolis et cœnantibus illis dixit (Matth. xxvi). Nam ideo ad nonam horam universis diebus constituta sunt solvi jejunia: ut sit aliquid prolixius, quod quadragesimæ diebus addatur, id est, usque ad vesperam, id est, post lucernariam. ^f A sexagesima vero quarta, sexta, et sabbato post lucernariam semper reficiant; ^g aliis vero diebus usque ad quadragesimam ad nonam reficiant, ut quod Dominicæ quadragesimæ de quadraginta jejuniis subtrahunt, ^h quarta sexta, et sabbato a sexagesima jejunia usque ad vesperam continuata restituant, ut quadragesima jejunia in numero compleantur.

disse satis colligitur ex Joan. cap. iv, ubi dicuntur discipuli intrasse in civitatem Sichar, et emisisse cibos, cum esset hora quasi sexta, quæ est prandii; et invenisse Dominum cum muliere colloquentem, eumque rogasse ut manducaret, quod non fecissent, si nunquam prandere statuisset.

^e *Vespere autem facto,* etc. Matth. xxvi, ubi sic versio communis: *Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis suis: et edentibus illis dixit.*

^f *A sexagesima vero quarta, sexta, et sabbato.* Ita in Reg. ms. videtur tamen deesse *et secunda.* Nam hic Magister in hebdomade sexagesimæ instituit jejunium quatuor dierum ad instar jejunii quadragesimalis, ita ut monachi reficiant tantum ad vesperam, ad supplementum sex Dominicarum, in quibus ex more antiquo Ecclesie non jejunatur. Cum igitur a prima Dominica quadragesimæ usque ad Pascha sint duo et quadragesima dies, ut numerus quadragesima dierum servetur, addit Magister quatuor in sexagesima, ut cum illis dies qui quadragesimæ numerum excedunt, suppleantur sex Dominicæ, in quibus non jejunatur. Lege ergo *secunda, quarta,* etc.

^g *Aliis vero diebus usque ad Quadragesimam ad nonam reficiant.* Juxta morem solitum juniorum regularium, in quibus reficiunt fratres ad nonam secundum instituta Magistri, non vero quadragesimalium.

^h *Quarta sexta et sabbato.* Deest *et secunda,* juxta superiorem rationem

CAPUT LI.

UT POST COMPLETORIUM NEMO LOQUATUR.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Omni tempore silentio debent studere monachi, ^a maxime tamen nocturnis horis. ^b Et ideo omni tempore sive jejunii, sive prandii, ^c si tempus fue-

^a *Maxime nocturnis horis.* Hac lege multis malis, quæ tenebrarum subsidio perpetrantur, occurrit S. Benedictus.

^b *Et ideo.* Hæc verba sunt continuationis, non consequentiæ.

^c *Si tempus fuerit prandii.* Id est, si non fuerit jejunii tempus; quia non jejunantes prandebant, jejunantes vero minime, unde prandia et jejunia opponuntur. Silonius lib. vi, epist. 12: « Ut constet indesinerent regem præsentem prandia tua; reginam laudare jejunia. »

^d *Et legat unus collationes.* Fuit olim hæc consuetudo monachorum, ut post cœnam aut vespertinam synaxim simul congregati, uno legente, audirent sacram Scripturam, vitas aut collationes Patrum. Ita statuit S. Isidorus cap. 6 Regule: « Post vespertinum autem congregatis fratribus oportet vel ali-

rit prandii, mox ut surrexerint a cœna, seleant omnes in unum, ^d et legat unus Collationes vel Vitas Patrum, aut certe aliquid quod ædificet audientes; non autem ^e Eptaticum, aut ^f Regum ^g quia

^d quid meditari, vel de aliquibus divinæ lectionis quæstionibus disputare. » Ubi meditari est legere. Bedæ lib. iii Hist. Angl., cap. 5: « Meditari debent, id est, aut legendis Scripturis, aut psalmis discendis operam dare. » Item statuit S. Fructuosus cap. 5 Regule, sed tantum ætatis tempore: « Quod qui dem ætate conservatur; ut priusquam compleant, liber legatur. »

^e *Eptaticum.* Ita in aliis mss. nostris; et apud Ruthardum, pro *Heptateucho.* Vide superius annotata. Eptaticum sen Heptateuchum complectitur quinque libros Moysis, Josue et Judicum. Nonnulli Judicum libro annectunt librum Ruth.

^f *Regum. Supp. libros.*

^g *Quia infirmis intellectibus non erit utile,* etc. Hæc non dicuntur propter obscuritatem librorum illorum, quia Prophete, Epistolæ Pauli, Evangelia,

infirmis intellectibus non erit utile illa hora hanc A scripturam audire : aliis vero horis legantur. Si autem jejunii dies fuerit, dicta vespera, parvo intervallo mox accedant ad lectionem Collationum, ut diximus, et lectis quatuor aut quinque foliis, ^a vel quantum hora permittit, ^b omnibus in unum occurrentibus per hanc moram lectionis. Si quis forte in assignato sibi commissio fuerit occupatus, occurrat. Omnes ergo in unum positi ^c compleant. Et exeuntes a completoriis ^d nulla sit licentia denuo cuiquam loqui aliquid. Quod si inventus fuerit quisquam prævaricari hanc taciturnitatis Regulam, graviore vindictæ subjaceat : excepto si necessitas hospitem supervenerit, aut forte abbas alicui aliquid jusserit; quod tamen et ipsum cum summa gravitate et moderatione honestissime fiat.

§ II. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 8).

^e Hæc enim præcepta vitalia nobis a majoribus tradita. Si acciderit, ut psallendi tempore, vel orandi, aut in medio lectionis aliquis loquatur, aut rideat, illico solvat cingulum, et inclinata cervice, manibus-

etc., sunt æque obscura : sed quia in Heptateucho, et Regum libris describuntur quædam historiae, quæ possent imperfectis monachis obscenas quasdam imaginationes secundum quietem offerre, maxime si sero legantur paulo antequam eant cubitum.

^a *Vel quantum hora permittit.* Subaudi vocabulum : *Tot, hoc modo, vel tot, quantum hora permittit.* Hora hoc loco est tempus.

^b *Omnibus in unum occurrentibus per hanc moram lectionis.* Si quis forte, etc. Locus obscurus : primo, quia quo tendant illa verba : *Et lectis quatuor aut quinque foliis,* non video; secundo quid sibi velit hæc verba : *Omnibus in unum occurrentibus per hanc moram lectionis,* obscurum est. Non enim per illa intelligi potest, quod fratres non debeant adesse initio lectionis, sed tantum dum legitur; quia antea dixit : *Mox accedant.* Et sane cur non debeant adesse initio, nulla ratio est? Sed esto, cur potius tempore jejunii quam altero? In cod. ma. ms. S. Germani deest verbum : *Occurrat,* sed tantum additur in margine alia scriptura et recentiore; et recte ad nostrum propositum; deinde in his verbis : *Omnes ergo in unum positi,* particulam, ergo, expungendam puto, quæ non exstat apud Ruthardum : ut hæc tota periodus sic a nobis interpuncta legatur, adjecta particula, *etiam,* quæ habetur in editione Colinaei : *Et lectis quatuor aut quinque foliis, vel quantum hora permittit (omnibus in unum occurrentibus, etiam per hanc moram lectionis, si quis forte in assignato sibi commissio fuerit occupatus) omnes in unum positi compleant.* Et sensus est : Ut lectis quatuor vel quinque foliis, etc., omnes in unum positi dicant Completorium, omnibus in unum occurrentibus ad hanc lectionem, etiam per moram illius, si quis forte in aliquo opere sibi commissio est occupatus : qui, cum breve sit spatium inter vespertinam synaxim et hanc lectionem, ægre adesse posset illius initio ob opus sibi injunctum.

^c *Compleant.* Id est, Completorium dicant. S. Fructuosus cap. 3 Regulæ : *Ut priusquam compleant, liber legatur.*

^d *Nulla sit licentia denuo loqui aliquid.* Hunc locum tangit Amalarius Fortunatus lib. III de Offic. Eccl. cap. 8 : « Unde et apud monachos tenetur usus ex Regula sancti Benedicti, ut ab eo officio (completorio) claustra oris muniant. » Nocturnum sane silentium omnibus expletis horis canonicis in usu semper fuit apud veteres monachos. Cassianus lib. II de Nocturnis Orationibus cap. 13 : « Finitis itaque

que ad inferiora depressis stabit ante altare, et a principe monasterii increpabitur. Hoc idem faciet, et in conventu fratrum, cum ad vescendum pariter convenerint.

§ III. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 15).

^f Nocte dum ad dormiendum itur, seu postquam quiescitur, alteri nemo loquatur. Duobus in lecto uno jacere non liceat. In nocturnis tenebris nemo loquatur fratri, cui obviat. Lux autem nocte dormientium locum illustret : ut depulsis tenebris ^g testimonium pateat singularis quietis. In nulla turpi cogitatione versetur, sed ^h in sola contemplatione Dei accubans et requiem corporis, et quietem habeat cordis, cogitationesque pravæ a se repellat, bonisque objectis turpes a se rejiciat. Nam animi motus imaginibus suis agitur; et qualis vigilanti cogitatio fuerit, talis et imago per soporem occurrit.

§ IV. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 16).

ⁱ In tenebris nemo loquatur alteri : nec accedat ullo modo junior quilibet ad lectum alterius; post Completam.

psalmis et quotidiana congregatione, sicut supra diximus, absoluta, nullus eorum vel ad modicum subsistere, aut sermocinari audeat cum altero. » Pœnæ breviores quæ tribuuntur S. Basilio, n. 15 : *Ἐὰς ἑσπέρας μετὰ Πάτερ ἡμῶν εὐρεθῆ ὀμιλῶν, ἀφορμίσθω,* id est, « si quis vespere post Pater noster inventus fuerit cum aliquo colloquens, excommunicetur. » Hoc silentium observabatur etiam extra claustra monasterii, et cum vitæ discrimine. S. Stephanus Obazinæ abbas, cum nocte se ad Dolonense monasterium conferret, interceptus a latronibus nullis minis adduci potuit ut loqueretur, etiam librato in ejus cervice ferro, a quo divinitus liberatus est, latronibus terrore panico percussis. Eadem fuit constantia Cœorum discipulorum S. Odonis abbatis Cluniacensis, qui a barbaris ligati, diuque lacessiti silentium nocturnum neutiquam violaverunt, etiam barbarorum duce, ut eorum constantiam tentaret, irruente in eos, et lancea mortis metum incutiente, ut refert Joannes monachus lib. II Vitæ S. Odonis.

^g *Hæc sunt præcepta,* etc. Hæc habentur in Regula S. Pachomii excusa art. 4. Sed quorsum ista hæc referantur, non video. Nam in hoc capite S. Benedicti agitur de lectione post cœnam et vespere, et de silentio post Completorium. At in hoc sancti Pachomii capitulo agitur de culpis in ecclesia commissis, de earum correptione et satisfactione. Itaque existimo non hunc esse locum hujus articuli, sed eum esse transferendum ad sequens caput, in quo tractatur de culpis in oratorio commissis.

^h *Nocte dum ad dormiendum itur,* etc. Hæc videre est in Regula excusa S. Isidori, cap. 3.

ⁱ *Testimonium pateat singularis quietis.* Ut cognoscatur an fratres soli in lectis suis decumbant.

^k *In sola contemplatione Dei accubans.* Præclara admonitio. Nam multum confert adversus carnis et dæmonis tentationes in lecto oratio, aut pia aliqua meditatio. Quod etiam monet S. Fructuosus episcopus cap. 17 Regulæ : « Nocturnum tempus peculiaribus orationibus, et sacris vigiliis ducendum est propter lucifugas dæmonas servorum Dei deceptores. » Et S. Pachomius art. 50 Regulæ : « Postquam obdormierit, si post somnum vigilaverit, oret. »

^l *In tenebris nemo loquatur alteri,* etc. Hæc habentur in Reg. ms. S. Fructuosi episc. Brac., cap. 17 cod. Crass. Hæc constitutio sumpta est ex S. Isidoro supra.

^m *Post completam.* Completa est completorium.

§ V. — EX REGULA ORIENTALIUM.

• Nemo alteri loquatur in tenebris; ^b in psiatho cum altero dormiat : manus alterius nemo teneat, sed sive steterit, sive ambulaverit, sive sederit, ^c uno cubito distet.

§ VI. — Item ex eadem Regula ^d.

Ad collectam et ad psallendum nullus sibi occasiones inveniat, quibus se dicat occupatum, quasi ire non possit. Etsi in monasterio, vel in agro, aut in itinere, aut in quolibet ministerio fuerit, orandi et psallendi tempus non prætermittat.

§ VII. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 50).

• Ubi omnia, cum adhuc loquendi et aliquid imperandi licentia tribuitur, fuerint adimpleta, factis Completoriis, in ultimo dicant hunc versum : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis.* Mox ingrediantur silentium, et suis se collocent lectis; et tanto silentio redigantur, ut usque ad Nocturnos putetur, nullus ibi esse de fratribus. Ideo enim post Completorios tacere debemus, ut merito in Nocturnis ^f primo dicamus Domino : *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.* Hoc est, petamus Dominum debere in Nocturnis aperire labia nostra, quæ sua custodia in Completoriis clauserat. Vides ergo, quia quidquid aperitur, agnoscitur prius fuisse clausum. Sed ne forte, cum silentium custoditur, aliqua necessitas utilitatis ad loquendum fratrem perurgeat, et frater fratri vult loqui, si lumen ^g cicendeli aut lucernæ fuerit, vel manu, vel nutu capitis, vel nutu oculorum, aut certe, si deest lumen, frater cum fratre ^h ad necessarium vadat, et quod opus fuerit, tamen ad aurem lente loquatur, ut alter tertius eum non audiat. Simul et si frater aliqua necessitate post

^a Nemo alteri loquatur in tenebris, etc. Hæc habentur etiam in Regula S. Pachonii, cap. 53.

^b In psiatho. Psiathus, ψιαθος, et ψιαθιον Græce, matta Latine est storea, in qua quis sedet aut cubat. Cassianus lib. v, cap. 35 : « Et incubantem psiathio reperisset. » Collat. 1, cap. 23 : « Adhuc nos avidos, et de suo ore pendentes degustare somnum paucis perhortatus est iisdem ipsis, quibus insidebamus, psiathiis admonens incubare. » Hesychius Illustris in Menedemo : τοῦ μὲν θέρους ψιαθος ἐπὶ τῶν κλινῶν, id est, « et in æstate psiathus in lectis. » Julius Pollux lib. x, cap. 6, inter illa, quæ lectis necessaria sunt, ψιαθον recenset. Hesychius lexicographus : ψιαθος ἡ χαμῖνον, καὶ τὸ φυτόν ἐξ οὗ πλέκεται ψιαθος, id est, « Psiathus est humile stratum seu id quod substernitur in terra decumbenti, et virgulum ex quo psiathus contextitur. » Psiathia etiam sternabantur cathedris iudicum teste eodem Hesychio, et Julio Polluce lib. viii, cap. 10; substernebantur etiam orantibus, ut liquet ex sancto Gregorio lib. ii, Dial. cap. 10 : « Præcepitque vir Dei in cella sua, in psiathio, in quo orare consueverat, projici. » Et ex S. Eulogio, lib. iii Memorialis, cap. 10 : « Adco ut subtus matta, in qua illa prostrato corpore exorabat, humectum lacrymis pavimentum ostenderetur. » Substernebantur etiam psallentibus in choro, ut notum est ex Regula Magistri, cap. 48 et 68 Fiebart autem ex scirpo, aliquando ex ramis palmarum.

^c Uno cubito distet ab altero. S. Fructuosus episc. Brac. cap. 2 Regulae : « Nec ullus se vel ultra cubiti spatium jungens ad alterum, etc. »

A somnum ante Nocturnos compellatur loqui aliquid. prius versum consuetum Nocturni dicat sibi lente, id est : *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam;* et loquatur quod opus est. Nam manducandi aliquid, aut bibendi, ⁱ vel aliquam rem operandi nullam fratri post Completorios permissionem concedimus. Si qui vero de extraneis post Completorios perfectos monasterium advenerint, a domesticis fratribus tacito ministerio recreantur, et lente eis responsum reddatur propter Regulæ constitutum, et lotis eorum pedibus ^j complentes postmodum sibi lente et ipsi peregrinorum lectis delegentur dormire : mox clausis ab ostiariis ^k regiiis, in suis et ipsi jacentes stratis per horarum silentium et noctis appetant somnum. Si quis vero frater post Completorios aut manducare, aut aliquid bibere deprehensus fuerit, hanc excommunicationis pœnam suscipiat; alia die accusatus, ^l [in] jejunio continuato, tertia die reficiat qui præsumpsit illicita. Quæ excommunicationis pœna tandiu in continuatione permaneat, quandiu per humilitatis satisfactionem de emendatione promissa ab eo, abbate præsentem, aut a præpositis venia fuerit postulata.

§ VIII. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 9).

• Regulam silentii omni tempore servandam Scripturarum series declaravit, dum per Prophetam dicitur : *Cultus justitiæ silentium et pax (Isa. xxxii).* Tacendum namque est ab otiosis et frivolis, et scurrilibus, et pravis et malitiosis fabulis : de quibus Propheta orabat dicens : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ.* Cessandum quippe est a fabulis superfluis, ne damnationis per ineffrenatæ mentis ignaviam anima fructum capiat. Qui non so-

^d Art. 81 Regulæ S. Pachonii, sed referendus est ad cap. 50 Regulæ S. Benedicti.

^e Ubi omnia, etc. Hoc capitulum est pars capitis trigesimi, ut videre est in Reg. ms. Mag.

^f Primo dicamus : *Domine, labia, etc.* Eamdem rationem incipienti Nocturnos ab hoc versiculo profert Amalarius Fortunatus lib. iii de Offic. Eccl., cap. 9 : « In nocturnali officio dicimus primo : *Domine, labia mea aperies, etc.* Deinde sequitur *Gloria.* Quando pridem in nocte conventi fuimus, commendavimus nos Deo, et conclusimus ora; atque post singuli quasi quodammodo in singulis sepulcris quievimus, et soli Domino mente astitimus : cui non sunt verba necessaria, quia cogitationes novit. At nunc, quia iterum convenimus ad constituendum Domino, precamur eum, ut sua directione labia nostra aperiat. » Hinc capiendus locus Regulæ Magistri, cap. 44 : « Oportet in Nocturnis ab abbate dici versum apertionis. » Ubi per *versum apertionis* intelligit versum : *Domine, labia, etc.*

^g Cicendeli. Vide supra.

^h Ad necessarium. Id est, ad secessum.

ⁱ Vel aliquam rem operandi. Ita restitui hunc locum ex cod. Vind.

^j Complentes. Id est, orationem seu collectam lautionis pedum dicentes.

^k Regiis. Id est, ostiis.

^l In jejunio τὸ in, redundat.

^m Silentii regulam, etc. Ita S. Columbanus cap. 2 Regulæ : « Silentii regula diligenter custodienda decernatur; quia scriptum est : *Cultus justitiæ silentium et pax.* »

lum de scurrili et injurioso sermone, sed etiam de otioso juxta Domini præceptum rationem sumus reddituri. Quid aliud debet monachus studere, quam soli Deo, in quo semel desiderium fixit, et oris sermone, et animæ desiderio vacare? Omnibus ergo horis diurnis præterquam ad mensam ^a ab hora secunda usque ad Completam quidquid utilitas sacræ Regule poposcerit, per abbatis ^b commeatum loquendum est. Ab hora vero ^c Completionis, cum oratio ad somnum capiendum datur, nullus omnino loqui præsumat, nisi grandis necessitas monasterii po-

^a *Ab hora secunda.* Matutina videlicet post Primam recitatam juxta antiquum morem numerandi horæ.

^b *Commeatum.* Id est, permissum, licentiam, ut supra notatum est.

^c *Completionis.* Id est, Complete, ut paulo ante dixit, vel, ut vulgo loquuntur, Completorii.

^d *Ut nulli liceat cum alio secretius loqui.* Optima sanctio, quæ peculiare monachorum familiaritates præscindit, per quas erga cæteros fratres charitas alget, secretæ murmuraciones abuntur, ex quibus paulatim clandestina peccata, eaque tandem extimalia nascuntur, ac denique universa regularis observatio periclitatur. Ex hisque oriuntur divisiones et schismata in congregatione, suntque improbitatis eorum qui coeunt, argumentum, inquit S. Basilius in Con-

poscerit. Cui ab abbate fuerit ordinatum, loqui studeat, vel etiam a præposito, qui curam aliorum portat.

§ IX. — EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 35).

Hoc specialius coram Deo monemus custodiri, ^d ut nulli liceat cum alio secretius loqui aut sedere, precipue vespertinis ac nocturnis horis. Si secreta inventi fuerint, tanquam si crimen admiserint, severissime dstringantur, absque illis qui probati sunt ætate et sanctitate.

stitutionibus Monasticis, cap. 29, ac proinde hæc secretioris locutionis familiaritatem omnino proseribit S. Leander cap. 2 de Institutione virginum: « Noli assumere unam ad loquendi familiaritatem, et declinare alias; sed quod scire uni utile est, sciatur ab omnibus. » Et paulo post: « Si bonum est quod loqueris, cur una tantum et non potius omnes informetur? Si turpe est, nec cogitare, nec loqui debes, quod alias erubescis scire. » Quapropter *publicum sit apud religiosos* (inquit Ennodius, *Paræn. 7*), *omne quod geritur, clandestina repudietur obscuritas: multos habeat actuum conscios, qui Deo debet innocentiam; audiant æmuli, quia qui testes adhibet vult probari: male deprehensa judicetur conversatio, quam non optat agnoscere.*

CAPUT LII.

DE HIS QUI AD OPUS DEI, VEL AD MENSAM TARDE OCCURRUNT.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Ad horam divini officii ^a mox, ut auditum fuerit ^b signum, relictis omnibus, (quælibet fuerint) in manibus, ^c summa cum festinatione curratur: cum gravitate tamen; ut non scurrilitas inveniat fomitem. Ergo nihil operi Dei præonatur. Quod si quis in nocturnis post gloriam ^d psalmi nonagesimi quarti (quem propter hoc omnino ^e subtrahendo, et morose volumus dici) occurrerit, non stet in ordine suo in choro, sed ultimus omnium stet; aut in loco, quem talibus negligentibus seorsum constituerit abbas; ut videantur ab ipso ^f vel ab omnibus; usque

^a *Mox ut auditum.* etc. Hujus institutionis meminit Joannes monachus lib. iii Vitæ S. Odonis, et S. Fructuosus apud Henricum Canisium tom. V antiquæ lectionis.

^b *Signum.* Est campana seu nola, lib. vi Capitul. Caroli et Ludovici, tit. 168: *Sacerdotes signa tangant horis canonicis.* S. Eulogius martyr in Apologetico. *Et excelsa pinnaculorum prosterneret, quæ signorum gestamina erant ad conventum canonicum quotidie Christicolis innuendum.* Gallice, *sein*: unde, *toc-sein*.

^c *Summa cum festinatione curratur.* Ita monet S. Isidorus cap. 6. Regule: *Dato enim legitimis temporibus signo ad horas canonicas festina cum prope ratione omnes ad chorum occurrant.* Hic autem S. Benedictus potius animi fervorem indicat, quam corporis impetum; nam sequentia illa verba: *Cum gravitate tamen,* temperant quodammodo præcedentia.

^d *Psalmi nonagesimi quarti.* In Vict. p. additur, *venite exultemus.*

^e *Subtrahendo.* Ita vulgo in excusis legitur, ut

C dum completo opere Dei, ^g publica satisfactione peniteat. Ideo autem eos in ultimo, aut seorsum judicavimus debere stare, ut visi ab omnibus, vel pro ipsa verecundia sua emendentur. Nam si foris oratorio remaneant, erit forte talis, qui se aut ^b recollet et dormiat, aut certe sedeat sibi foris, vel fabulis vacet: ⁱ et datur occasio maligno. Sed ingreditur intus: ut nec totum perdat, et de reliquo emendetur. ^j Diurnis autem horis qui ad opus Dei post versum et gloriam primi psalmi, ^k qui post versum dicitur, occurrerit, ^l lege qua supra diximus in ultimo stet, nec præsumat sociari choro psallentium

apud Smaragdum. Eandem lectionem agnoscit cod. Vict. p.; sed codices Vict. ma., S. Germ. ma.: S. Ebrulphi et S. Faronis cum S. Dunstano legunt, *protrahendo.* Quæ est vera et germana lectio: et supra in hac Concordia ita legitur.

^f *Vel ab omnibus.* Particula, *vel*, hoc loco est copulativa. Nam paulo post subjungit; *Ut nisi ab omnibus.*

^g *Publica satisfactione.* Se prosternendo coram omnibus.

^h *Se recollet.* Il est, iterum se colloct in lecto.

ⁱ *Et datur.* Ita apud Smaragdum, in codicibus S. Germ. utroque, Viind. Vict. ma. et in editione Coloniensi. Recte satis, ut sensus sit, *et sic datur*, etc. Vulgo legitur, *et detur.* In editione Colinei: *Et sic detur.* Optime.

^j *Diurnis autem horis.* Intelligit cæteras horas a nocturnis vigiliis.

^k *Qui post versum dicitur.* Mediate, vel immediate; hæc tamen verba non exstant in cod. mss. S. Ebrul. et S. Faronis.

^l *Lege qua.* Phrasis Græca, qua pro quam.

usque ad satisfactionem : nisi forte abbas licentiam A
 delcrit permissione sua : ^a ita tamen, ut satisfaciat
 reus ex hoc. Ad mensam autem ^b qui ante versum
 non accurrerit (ut simul omnes dicant versum et
 orent, et ^c sub uno omnes accedant ad mensam ^d qui
 per negligentiam suam aut vitium non accurrerit,
 usque secundam vicem pro hoc vitio corripiatur : si
 denuo non emendaverit, non permittatur ad mensæ
^e communionis ^f participationem : sed sequestratus
 a cōsortio omnium reficiat solus, sublata ei por-
 tione sua ^g de vino usque ad satisfactionem et
 emendationem. Similiter autem patiatur, qui ad il-
 lum versum non fuerit præsens, qui post cibum di-
 citur. Nec quisquam præsumat ante statutam horam,
 vel postea quidquam cibi, aut potus ^h præsumere.
ⁱ Sed et si cui offertur aliquid a priore, et accipere B
 reuenerit, hora, qua desideravit hoc, quod prius re-

^a Ita tamen ut satisfaciat reus ex hoc. Se nimirum
 in ipso choro prosternens in fine officii. S. Colum-
 banus vult hujusmodi negligentes prosterni tempore
 officii, donec ab abbate jubeantur surgere, ut habe-
 tur in ejus Pœnitentiali ms : « Si non contemp-
 tit, etc. Cunctis in synaxi fratribus congregatis
 tandiu prostratus in terra veniam postulat, donec
 orationum consumetur solemnitas, impetraturus
 eam cum jussus fuerit abbatibus judicio de solo sur-
 gere. Eodem modo satisfaciat, quisquis ad oratio-
 nem vel opus aliquod accersitus tardius accurrerit. »
 Et supra in eodem Pœnitentiali idem Columbanus
 pro eadem culpa mulctat suos monachos : « Si quis
 non audierit sonitus orationis, XII psalmos. » Et
 postea. Si tardius veniat orationi L, supple psalmos,
 recitet.

^b Qui ante versum. Fuit illa pia semper in Eccle-
 sia consuetudo orare ante cibum et post cibum Deo
 gratias agere ; lib. VII constitutionum Apostolicarum
 C apud Prudentium in Cathemerino duo sunt hymni,
 unus ante cibum, et alter post cibum. Luculentum
 est hujus rei testimonium apud S. Athanasium tractatu
 de virginitate. Id patet etiam ex S. Basilio in
 epist. ad S. Gregorium Theologum ; S. Ambrosio
 lib. III de Virginitate ; S. Hieronymo, epist. ad Eus-
 tochium de custodia virginitatis ; ex S. Joanne
 Chrysostomo homil. de precatione ; sancto Martino
 Bracarenensi episcopo in Collectione canonum Orienta-
 lium, can. 65 ; Cassiano, lib. III de Orat. diurn.,
 cap. 12 ; Palladio in Lausiaca cap. 28 ; S. Gregorio
 papa lib. I Dial., cap. 9 ; S. Columbano in Pœnitenti-
 ali mss. ; S. Isidoro cap. 9 Regule ; Beda lib. III
 Hist. Angl., cap. 6 ; S. Fructuoso episcopo, cap. 6
 Regule ; Magistro, cap. 38 Regule ; Additione IV
 Capitul. Lud. imp., tit. 48 ; Epitome Ludovici imp.
 super Regulam S. Benedicti ; S. Gregorio Turonensi
 mox citando, et Grimoldo abbate libro Sacramen-
 torum, ubi ponuntur orationes ante, et post cibum
 dicendæ. Nec solum cibi benedicebantur, sed
 etiam comedentes. S. Gregorius Turon. lib. VIII
 Hist. cap. 2 : « Ablutis rex manibus, accepta a sacer-
 ddotibus benedictione, ad mensam resedit ; » et
 cap. 7 : « Tunc conturbati sacerdotes de fratris
 (Palladii episcopi Sanctonum) humilitate dixerunt
 regi : Vidimus enim eum convivio tuo adesse, et de
 ejus manu te benedictionem accipere. » Joan. Mos-
 schus cap. 57, ubi quidam monachus missus, cum
 panibus comedere noluit, quia non fuerat benedictus
 ab abbate. S. Basilius in pœnis brevioribus : Εἴ τι ;
 μη λάβοι εὐλογίαν, καὶ ἐσθίου ἄνω παιδείας ὄν, ἀφορι-
 ζέσθω, id est, « Si quis non accipit benedictionem,
 et comedit sine disciplina, excommunicetur. » S.

cusavit, aut aliud omnino nihil accipiat usque ad
 emendationem congruam.

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 6).

ⁱ Ad horam vero orationis dato signo si quis non
 statim prætermissio opere quod agit (quia nihil orati-
 onis præponendum est) paratus fuerit, foras exclu-
 datur confundendus. Operam vero dabunt singuli
 fratres, ut tempore quo ^k missæ fiunt sive die, sive
 nocte, quando diutius ad orationem standum est,
 non deficiant, vel superfluo foras recedant ; quia
 scriptum est in Evangelio : *Oportet autem semper
 orare, et non deficere (Luc. XVIII)*. Et alio loco : *Non
 impediarius orare semper*. Si quis autem non neces-
 sitate, sed magis vitio ^l procedendum putaverit,
 sciat se cum deprehensus fuerit, culpabilem judican-
 dum : quia per suam negligentiam, et alios in vi-
 tium mittit. In vigiliis observandum est, quando

Columbanus in Pœnitentia ms : « Si quis comede-
 rit sine benedictione, XII percussionibus. » Supp.
 mulctetur. Eratque pœnæ genus comedere sine be-
 nedictione accepta. S. Basilius interr. 122 Regul.
 brev. in titulo : *Ἐάν τις ἐπιτιμηθεὶς εὐλογίαν μὴ λάβοι
 ἄγει, ὅτι Ἐάν μὴ λάβοι εὐλογίαν, μὴ ἐσθίου*, id est, « si
 quis animadversionis nomine benedictionem non ac-
 cipiens dicit ; non comedam, nisi prius benedictio-
 nem accepero. » Magister cap. 73. Regule : « ad
 mensæ vero antiphonam, vel versum priorem qui
 non adfuerint, semote, et non signatum, sine data
 et accepta benedictione manducant et bibant. »

^e Sub uno. Sup. momento temporis.

^d Qui per negligentiam suam et vitium non occurre-
 rit. Subaudi, inquam.

^e Communionis. Ita in Concordia Vindocinensi.
 Vulgo, communis, rectius.

^f Participationem. Sup. accedere.

^g De vino. Ita in codicibus mss. Victorinis, Vind.
 S. Germ. ma. et S. Far. cum Smaragdo, S. Dun-
 stano, et editione Colinaei. In Vulgatis legitur, vini.

^h Præsumere. Ita in cod. mss. Victorinis et Vind.
 Codices S. Faronis et S. Ebrulphi legunt percipere.
 Sed legendum est *sumere*, cum S. Dunstano, Turre-
 cremata, Smaragdo, editione, Coloniensi, vetusta
 Parisiensi, Colinaei, et Vulgatis.

ⁱ Sed et si cui offertur, etc. Ita hunc locum ex-
 ponit Smaragdus : Hyperbaton, hoc est, quod aliter
 ordinatum intelligitur ita : « Cui aliquid a priore of-
 fertur, et reuenerit accipere, hora, qua desideraverit
 subauditur, accipere, aut hoc percipiat, quod prius
 recusavit, aut aliud omnino nihil. » Tamen propter
 illa verba : *usque ad emendationem congruam*, vide-
 tur esse sensus quod nihil omnino dandum sit hu-
 jusmodi recusanti hora qua desideraverit aliquid,
 sive illud sit, quod antea recusavit sive aliud, nisi
 prius satisfecerit : et ita apud S. Basilium infra hoc
 capite, unde sumpsit S. Benedictus.

^j Ad horam vero orationis, etc. Hæc habentur in
 secunda Regula codicis Floriacensis, cujus initium
 est : *Cum resideremus*. Et in veteri cod. ms. abbatis
 Corbeiensis.

^k Missæ. Missæ hoc loco sunt horæ canonicæ, seu
 cursus divini officii, quemadmodum in conc. Aga-
 thensi can. 30 : « Et hymni matutini vel vespertini
 diebus omnibus decantentur : et in conclusione ma-
 tutinarum vel vespertinarum missarum post hymnos
 capitella de psalmis dicantur. » Ibi enim intelligun-
 tur matutini et vesperæ.

^l Procedendum. Ita in cod. mss. Vind. et Flor.
 lege tamen *secedere*, ut in cod. Corbeiensi mss. ;
 nempe a communi oratione, seu officio divino.

omnes conveniunt, quicumque gravatur somno, et A
exiit foras, non se fabulis occupet, sed statim redeat
ad opus ad quod convenitur. ^a In congregatione autem
ipsa, ubi legitur, aurem semper ad Scripturas
habeant, et silentium observent omnes.

§ III. — *Item ex Regula aliorum Patrum (cap. 6).*

^b Ad horam orationis dato signo, qui non statim
prætermisso omni opere, quod agit (quia nihil orati-
oni ^c præponendum est) ab abbate vel præposito
corripiatur: et nisi prostratus veniam petierit, ex-
communicetur.

§ IV. — *EX REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 5).*

^d Sin autem nocte signum insonuerit, ne steteris
ad focum, qui propter calefacienda corpora, et re-
pellendum frigus ex more succenditur: nec otio-
sus ^e in collecta sedebis, ^f sed funiculos in matta-
rum stamina manu celeri præparabis, absque infir-
mitate duntaxat corpusculi, cui cessandi tribuitur
venia.

§ V. — *Item ex eadem Regula (cap. 9).*

^g Quando ad collectam ^b clangor tubæ increpaverit
per diem, qui ⁱ ad unam orationem tardius venerit,
^j superioris increpationis ordine increpabitur et stabit
in loco vescendi.

§ VI. — *Item ex eadem Regula (cap. 10).*

^k Nocte vero, quia corporis infirmitati plus

^a *In congregatione.* Id est, collatione, seu con-
ventu, in quo sanctæ Scripturæ leguntur, de quo
supra.

^b *Ad horam, etc.* Habetur in tertia Regula, cod.
Flor. cujus initium est: *Cum in nomine Domini una*
cum fratribus.

^c *Præponendum est.* Adde, *paratus fuerit*, ut ha-
betur in capite superiori ex alia Regula Patrum, ex
qua initium hujus capituli sumptum est. Quæ qui-
dem verba desunt etiam in cod. Flor. et Vind.

^d *Sin autem, etc.* Hoc capitulum non exstat in
Regula S. Pachomii excusa.

^e *In collecta.* Per collectam intellige officium di-
vinum. Nam hoc vocabulum ita usurpatur in Re-
gula S. Pachomii, ut supra notatum. Et intelligen-
dum est hos funiculos, esse nectendos dum recitan-
tur lectiones in nocturnis, ne somnus obrepat, ut
supra videre est.

^f *Sed funiculos, etc.* Hæc desiderantur in cod.
Vindocinensi: funiculi ex junco, vel palmarum ra-
mis sunt quas Græci vocant *πλεκτάς* in Vitis Patrum.

^g *Quando ad collectam.* Hoc capitulum reperitur
in Regula S. Pachomii excusa art. 2. Collecta est
opus Dei, seu officium divinum passim in Regula
S. Pachomii.

^b *Clangor tubæ.* More Judæorum, qui tubis ad
synaxim populum cogebant. Syri monachi uteban-
tur cujusdam ligni crepitu. Joan. Moschus cap. 15.
λέγον ὅτι ἐν μᾶ νυκτὶ ἤγερθον ἐπ' ᾧ κρούσαι τὸ ξύλον,
ἤμην γὰρ κανονάρχης, id est, « una nocte surrexi ad
pulsandum signum: eram enim pulsator. » In Regula
excusa legitur, *tuba insonuerit.*

ⁱ *Ad unam orationem.* Lege: *una oratione*, ut in
Regula excusa: *una*, id est, prima, ut in Evangelio:
Una sabbatorum, phrasis Hebræa. Intelligit primam
orationem, quæ dicitur post primum psalmum. De
hujusmodi orationibus vide superioris adnotata.

^j *Superioris increpationis ordine.* De quo agit S.
Pachomii art. 1, citato superiori capite hujus Con-
cordiæ sub titulo capituli octavi.

^k *Nocte vero, etc.* Hic articulus in Regula S. Pa-
chomii excusa jungitur articulo secundo.

aliquid conceditur, qui ^l post tres orationes venerit,
eodem, et in collecta, et ^m in vescendo, ordine cor-
ripietur.

§ VII. — *Item ex eadem Regula (cap. 11).*

ⁿ Quando in collecta orant fratres, nemo egre-
diatur absque jussione majorum, nisi ^o interrogave-
rit concessumque ei fuerit exire pro naturæ neces-
sitate.

§ VIII. — *Item ex eadem Regula (cap. 21).*

^p Qui una oratione ^q de sex orationibus vesperti-
nis tardius venerit; vel qui mussitaverit, et locutus
fuerit ad alterum, vel subriserit in reliquis oratio-
nibus, constituto ordine agat pœnitentiam.

§ IX. — *Item ex eadem Regula (cap. 27).*

^r Si quis ad comedendum tardius venerit, exce-
pto majoris imperio, ^s similiter agat pœnitentiam,
aut ad domum jejunis revertetur.

§ X. — *EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI*
(cap. 30).

^t Signo tacto omne opus prætermittitur: et ^u sic
ut apes prudentissimæ ad alvearium, ita veloci
festinatione properare contendite. Si quis tardius
venerit, districtioni subjaceat.

§ XI. — *Item ex eadem Regula (cap. 51).*

^v Extra mensam communem nec quidquam cibi

^l *Post tres orationes.* Quæ olim dicebantur in in-
terstitiis psalmodiarum.

^m *In vescendo.* Ita in cod. Vindocinensi; lege ta-
men, ut in Regula excusa: *in vescendi loco*, id est,
in refectorio.

ⁿ *Quando in collecta, etc.* Habetur in Regula
excusa S. Pachomii, art. 4.

^o *Interrogaverit.* Id est, commeatum seu licentiam
petierit. Et interrogat ^o est licentia quæ petitur a
superiore. S. Columbanus in pœnitentiæ nus.:
« Aut extra vallum, id est, extra septem monasterii
sine interrogatione exierit. »

^p *Qui una oratione, etc.* Hæc habentur in Regula
S. Pachomii excusa art. 68. *Una*, id est, prima, ut
paulo ante observatum est.

^q *De sex orationibus vespertinis.* Hæc verba non
sunt in Regula excusa; non sunt tamen aliena a mento
S. Pachomii, qui art. 107 sex orationes vespertinas fa-
ciendas instituit.

^r *Si quis ad comedendum, etc.* Reperitur in Re-
gula S. Pachomii excusa, art. 12.

^s *Similiter agat pœnitentiam.* Id est, increpabitur
in refectorio, stabitque, donec fratres surgant a
mensa, ut statuitur art. 11 ejusdem Regulæ.

^t *Signo tacto.* Ad opus Dei, vel ad refectionem.

^u *Sicut apes prudentissimæ.* Elegans comparatio
ab apibus sumpta, quarum una cum tempus est ad
quietem proficisci, a rege jubetur somni significa-
tionem dare, qua audita statim omnes accipere
somnum pergunt, scribit Ælianus lib. v de animalibus,
cap. 11.

^v *Extra mensam communem, etc.* Notanda insti-
tutio omnino necessaria ad servandas abstinentiæ et
jejunii leges. De qua Cassianus lib. iv de Instit. re-
nunt., cap. 16, ubi inter gravia delicta recenset ex-
traordinarium etfurtivam cibi refectionem, cap. 18.
et aliis locis hic a nostro auctore citatis. S. Fructuosus episc., cap. 8 Reg.: « Nec jejunium solvat
quilibet ex monachis, nec priusquam in commune
reficiant cæteri, vel postquam refecerint cum aliis,
quidquam quod ad edendum pertinet, degustare
presumat. » S. Isidorus, cap. 9 Regulæ: « Nul-

potusque gustare liceat, absque infirmis et illis retatibus quæ adhuc perenutriti indigent.

§ XII. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 54).

• Cum advenisse divinam horam percussus in oratorio ^b index monstraverit, mox laborantes opus projiciant, artifices ferramenta dimittant, scriptores litteram non integrent, omnis fratrum manus deserat quod agebat, festinet statim [mox] cum gravitate pes ad oratorium, sensus ad Deum : ut mox ad primam orationem occurrant, tanquam apes ad mel, intransium ad oratorium ^c fratrum examen ebulliat ; ut qui tacitus erat sancti oratorii locus, statim psalmodum clamoribus impleatur, et silentium sancti loci ad relictas migret officinas et opera. Cum vero index in oratorio semper percussus fuerit, mox omnes audientes antequam currant, ^d faciant sibi crucem in fronte ^e respondententes, Deo gratias.

§ XIII. — *Item ex ejusdem Regula (cap. 73).*

^f Frater qui in nocturnis, Matutinis et lucernariis primam orationem aut psalmum perdiderit, ejectum eum ^g ab oratorio cum terrore in capite foris [eum] apud semetipsum de emendatione abbas moneat. Si secundam orationem vel psalmum perdiderit, ibi in oratorio præsentem congregationem post psalmum expletum corripitur acerbè. Si vero post tertiam orationem vel psalmum intraverit, mox una cum præpositis suis foris de oratorio excommunicatus jactetur : et non prius ad veniam revertatur, nisi humilitatis satisfactio ab eo æqualiter ante limen oratorii fuerit operata. Sed hoc, ut superiori titulo diximus, ^h de intra quinquaginta passus latitudine. In prima vero, tertia, sexta et nona, qui post signum indicis percussi ad primam orationem et

lum esus furtivi contaminatio polluat; excommunicationis enim sententiæ subjacebit, qui vel occulte, vel extra ordinariam mensam aliquid gustaverit, etc.; et cap. 47 inter graviora peccata connumerat : « Si (monachus) extra communem mensam privatim vel furtim quippiam sumpserit. » Quod olim summa restrictione observabatur. Nam S. Amnichadus, eo quod fratribus adventibus, et post cœnam se calefacientibus ab eis rogatus potum non permissus a seniore dedisset, ejusdem senioris sententia jussus est Hibernia excedere : qui inde Fuldæ veniens in magnum virum evasit, ut refert Florentius Wigorniensis ad annum 1043.

^a Cum advenisse, etc. Habentur in Regula ms. Magistri cod. Corbeiensis eodem cap. 54.

^b Index. Id est, signum, ut infra hoc capite, quo vocabulo supra usus est.

^c Fratrum examen ebulliat. Ebullire hoc loco est cum abundantia et copia erumpere, proserpere, ut apud Tertullianum, lib. de Idololatria : « Priusquam hujus monstri artifices ebullissent, sola templa et vacuæ ædes erant. » In Scorpiaco : « Tunc Gnostici erumpunt, tunc Valentiniani proserpunt, tunc omnes martyriorum refragatores ebulliunt. » Et apud eundem libro ad Scapulam ebullire vermibus est scatere pediculis : « Solusque in prætorio suo vastatus pestè cum vermibus ebullisset. »

^d Faciant sibi crucem. Corippus, libro XXI de laudibus Justiniani minoris :

Atque crucis signum faciens venerabile sedit.

• Respondentes. Id est, dicentes : de quo vocabulo infra.

A primum psalmum non accurrerit, in oratorio præsentibus omnibus acerbè corripitur ; post secundam vero orationem, vel secundum psalmum qui occurrerit, jam sic excommunicatus cum suis exeat præpositis foras. Ad mensæ vero antiphonam, vel versum priorem, qui non adfuerint, semote, et non signatum, et sine data et accepta benedictione manducant et bibant ⁱ sine alicujus hominis eloquio, usque dum se elevent. Et merito sine alicujus eloquio hominis debet reficere, quia ante refectorem cum Deo non est locutus. Qui posteriori vero versu mensæ non adfuerit Deo gratias redhibere, in sequenti refectore talem penam in sequestrato suscipiat, quam ille qui ante refectorem non est locutus cum Deo. Hæc vero correptiones vel excommunicationes duntaxat his constitutæ sunt qui sunt voluntatis negligentibus tardi, et nullis necessitatibus occupantur. ^j Qui etiamsi propria voce ad oratorium debere se ut absentes proclamant in orationibus memorari, prætermittantur a fratribus : et societate excommunicatis, quos non utilitas monasterii, sed negligentia occupavit. ^k Nam pro utilitate monasterii occupati digne absentes a præsentibus in oratorio memorantur : sic tamen occupati in eodem loco dicentes sibi opus Dei et ipsi. Nam frater qui correptus in oratorio fuerit, etsi non oratorio jubeatur exire, tamen psalmum et responsorium aut lectionem aut versum tandiu non imponat, usque dum in ipso oratorio pro culpa satisfecerit ad genua incurvatus, et in voce humili petierit pro se orari. Frater, qui pro utilitate monasterii occupatur, absens in oratorio habeatur in mente : qui per negligentiam aut tardi-

^f Frater qui in nocturnis, etc. Hæc reperire est in Regula ms. Magistri.

^g Ab oratorio cum terrore in capite. Ita in cod. Vind. At in Regula ms. cod. Corb. : *Agitato ci in oratorio in terrore capite. Lege, agitato in terrora capite.*

^h De intra quinquaginta passus latitudine. Horum verborum explicatio emendanda est ex cap. 55 ejusdem Regulæ, ubi statuitur quod si frater audito signo operis Dei quinquaginta passus abest ab oratorio laborans, non debet se ad oratorium conferre, sed posito ferramento, flexa cervice, in loco operis pensum divinum solvere.

D ⁱ Sine alicujus hominis eloquio. Si nempe ei necessarium esset loqui, vel aliquid petere. Nam aliis fratribus juxta hanc Regulam, si necessitas id postulat, loqui conceditur in mensa ; huic autem negligenti, etiam necessitate postulante, minime.

^j Qui etiamsi, etc. Hæc transposita sunt, quæ hæc serie clariora apparebunt : *Qui etiamsi propria voce ad oratorium proclamant debere se, ut absentes, in orationibus memorari, prætermittantur.*

^k Nam pro utilitate monasterii. Absentes ab oratorio pro utilitate monasterii aut alia causa legitima non minus meriti consequuntur quam præsentibus, ut olim Patri Horatico monstravit angelus quidam, qui splendida veste indutus tempore officii divini cœlesti quodam thymiamate perfundebat non solum præsentibus, sed etiam locum legitime absentium, ut scribit S. Dorotheus doctr. 11.

tatem occupantur, tacite prætermittantur, ^a quia potius peccatum acquiritur, nolentes Deum in orationibus memorare.

§ XIV. — *Item ex ejusdem Regula (cap. 23).*

^b Qui vero frater ad versum primum mensæ dicendum non adfuerit, non sedeat ad mensam cum fratribus; sed semote in scutella sine data benedictione manducet non signatum, et potio ei non signata tradatur semote mixta. Et usquedum se levant, nullus cum eo loquatur. Jam si spiritualis est, doleat ei sine Deo reficere. Qui vero ad versum posteriorem mensæ finitæ non adfuerit, in sequenti refectioe, et ipse a mensa sequestratus non signatum manducet et bibat. Quæ excommunicationes tandiu in eis permaneant, ^c quandiu in satisfactione humiliati ad genua capitis emendatio fuerit majori repromissa.

§ XV. — *EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 18).*

^d Ad mensam qui tardius venerit ^e prohibeatur a cibo. Ad orationes diurnas, qui ad primum psalmum non occurrerit, introire in oratorium cum cæteris non audeat, ^f sed pœnitentiæ delegabitur. Hoc idem sustinebit qui nocturnis orationibus usque ad tertium psalmum tardius venerit, ^g aut post tres psalmos dictos in choro se miscere conatus fuerit.

§ XVI. — *Item ejusdem (cap. 19).*

^b Ministri sive præpositus cum fratribus reficiant, ⁱ et mutatos sibi cibos præparare non audeant, nec extra communem refectioem qui ipsam edant. Hoc etiam studeat abbas agere, ^j quoties advenientes

^a *Quia potius, etc.* Ita correxi ex B. gula ms.

^b *Qui vero frater, etc.* Hæc habentur in Regula ms. cod. Corb. sub finem ejusdem capituli 23.

^c *Quandiu in satisfactione humiliati usque ad genua capitis.* Est quod ait cap. 73: « Usque dum in ipso oratorio pro culpa satisfecerit ad genua incurvatus. »

^d *Ad mensam, etc.* Exstat in Regula S. Fructuosi episc. Bracar. cod. Crass. sub finem ejusdem capituli.

^e *Prohibeatur a cibo.* Juxta Regulam S. Pachomii, art. 2: « Ad domum jejuniis revertetur. »

^f *Sed pœnitentiæ delegabitur.* Juxta Cassianum, lib. III de diurn. Orat., cap. 7, et Magistrum, cap. 73: « Foris de oratorio excommunicatus jactetur. »

^g *Aut post tres psalmos.* Juxta S. Pachomium, art. 2: « Qui post tres orationes venerit. »

^b *Ministri sive præpositus, etc.* Hæc habentur in Regula ms. S. Fructuosi eodem cap. 19.

ⁱ *Et mutatos sibi cibos.* In Regula ms. legitur, *in-usitatos*, id est, diversos ab iis quos fratres edere solent. Idem sancitur in Regula Pauli et Stephani, cap. 20: « Nulli fratrum liceat vel pomum vel quodcumque olerum, aut condimentorum, vel aliud aliquid ad usum suum quasi peculiari apparatu in mensa sibi ad manducandum deferre. »

^j *Quoties advenientes vel filii Dei, etc.* Ita in cod. Vind. et in Regula ms. Locus corruptus atque ita castigandus videtur. *Hoc etiam abbas studeat agere, ut quoties advenient fratres vel filii Ecclesiæ, occurrione ipsa non despiciat obviare.*

^k *Ætatis suæ valetudine competente.* Hæc corrupta sunt. In Regula ms. legitur: *Ætatis suæ valetudini competentem.* Sed lege, *ætatis sive valetudini competentem*, ut in cod. Vind.; nam hic agitur de ætatis debilitate et de morbo.

^l *Quilibet ex monachis, etc.* Exstat in Regula ms.

vel filii Ecclesiæ occurrione sibi non aspexerit obviare. Abbas vel præpositus fratres in furtiva passim, prout voluerint, comensione non inquinant: ni fortasse patula unumquemque aut ægritudo aut defectio instantia defatigat. Cui quidem aperte cum consensu reliquorum congruam ordinabit annonam ^k ætatis suæ valetudine competente.

§ XVII. — *Item ejusdem (cap. 5).*

^l Quilibet ex monachis jejunium solvere non præsumat, nec priusquam in commune reficiant cum cæteris vel postquam refecerint, quidquam, quod ad potandum vel edendum pertinet gustare vel contingere audeat, ^m vel occulte quodlibet peculiariter recondere, vel habere præsumat. In præcipuis solemnitatibus tria pulmentaria, et totidem potiones **B** fratribus præbeantur.

§ XVIII. — *EX REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 4).*

ⁿ Nulli liceat absque prioris permisso de opere Dei discedere, sed quem causa manifesta compulerit, oratione a prioris ^o sperata et concessa discedat.

§ XIX. — *Item ejusdem (cap. 5).*

^p Nec bini, nec terni, sed singillatim ^q exeuntes ^r orationem sperent: ita ut qui sani sunt, protinus ^s revertantur, qui vero infirmi, ^t ex permisso redeant ad cubile.

§ XX. — *Item ejusdem (ex cap. 17).*

^u Nulli liceat supra statutam ^v consuetudinem sive in potu, sive in cibo præsumere, nisi Prioris, ^x cui ordinandi ^y facultas est: ita ut in gravi operatione

C S. Fructuosi episcopi Bracarenis cod. Crass. in fine ejusdem capituli 5.

^m *Vel occulte quodlibet recondere, etc.* Ad eadem vel libendum videlicet. Idem statuit S. Pachomius art. 63: « Nih l in cella sua absque jussione præpositi quidpiam condet, nec poma quidem. » Tetradius seu Teridius cap. 22 Regula: « Ad lectam suam nemo præsumat habere, quod manducetur, aut bibatur. »

ⁿ *Nulli liceat, etc.* Hæc habentur in Regula ms. Pauli et Stephani cod. Flor.; hæc autem statuuntur juxta Regulam S. Pachomii artic. 3.

^o *Sperata.* Id est, petita; sperare aliquando idem est quod petere. Epistola Leonis episcopi Senonensis ad Childebertum regem: « Litteras celsitudinis vestræ honore, quo dignum est, me indico suscepisse: ubi sperare dignamini, ut ad ordinandum Meledonensem episcopum aut presentia nostra adesse debeat, aut consensus. » Idem videtur cap. seq.

^p *Nec bini, etc.* Reperitur in eadem Regula ms. cod. Flor. eodem cap. 5.

^q *Exeuntes.* Oratorio videlicet, pro necessitate aliqua.

^r *Orationem sperent.* Id est, licentiam petant, ut supra: *Oratione a prioris sperata*, quia licentia datur oratione seu benedictione prioris.

^s *Revertantur.* Ad oratorium.

^t *Ex permisso redeant ad cubile.* Si nimirum licentiam petierint exeundi infirmitatis causa.

^u *Nulli liceat, etc.* Habetur in Regula ms. Pauli et Stephani cod. Flor. cap. 18.

^v *Consuetudinem.* Id est, annonam solitam. Sed de hoc vocabulo infra.

^x *Cui ordinandi.* In Regula ms. sequitur: *Et considerandi.*

^y *Facultas est.* Ita in Regula ms; videtur tamen deesse *et permisso.*

fatigatis fratribus supra consuetudinem oportet quidam A
quam adjungi, annuente et permittente Patre, et non
quolibet præsumente, hoc ipsum fieri liceat.

§ XXI. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 11).

^a Tempore, quo refectionis debitum solvitur, clau-
stra monasterii obscrentur, nec ullus extraneus in-
teresse præsumat : ne quietem fraternam ^b præsen-
tia impediatur. Refectionis tempore dato signo pariter
omnes concurrant. Qui autem ad mensam tardius
venerit, ^c agat pœnitentiam, aut jejunos ad suum
opus ^d vel cubile recurat. Nemo autem ad vescen-
dum ibit, antequam ad vocandum omnes vox signi
solita sonuerit.

§ XXII. — Item ex eodem capitulo.

Nullum esus furtivi contaminatio polluat, aut im- B
pudens vel privatus extra communem mensam ap-
petitus. Excommunicationis enim sententiam sub-
ibit, qui vel occulte vel extra ordinariam mensam
aliquid degustaverit. Ante refectionis tempus nullus
comedere audeat præter eum, qui ægrotat : qui enim
edendi tempus antecesserit, subsequentibus pœnis
abstinentiæ subjacebit. Sitiienti cuiquam vel defectum
patientis ante edendi tempus consulendum est ab ab-
bate, vel præposito ordinante : non tamen palam :
ne forte sitire vel esurire videntes alios cogat. Heb-
domadarius solus cibos degustet, neque id alius au-
deat : ne sub occasione degustandi suæ gulæ vel
gutturis satisfaciatur.

§ XXIII. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 97).

Interrog. ^e Si necesse est omnes convenire ad horam C
prandii, et eum, qui remanet, quomodo transigimus? — *Resp.* Si quidem necessitate vel loci vel operis
remansit a communi ordine, qui præest, ^f probavit,
et ignoscit. Si vero cum possit, non ^g satis egit oc-
currere, fateatur culpam negligentiae suæ, et ^h sine
cibo maneat usque ad illam horam qua convenitur
ad cibum in posterum diem.

§ XXIV. — Item ex ejusdem Regula (cap. 95).

Interrog. ⁱ Quali affectu oportet accipere vesti-
mentum vel calciamentum quaecunque fuerit? —
Resp. Si quidem breve aut grande est ad mensuram
staturæ suæ, hoc indicare debet, sed cum omni vere-

^a Tempore quo, etc. Exstat in Regula S. Isidori
excusa cap. 9.

^b Præsentia. In Regula exc. additur sua.

^c Agat pœnitentiam, etc. Juxta instituta S. Pachomii,
art. 12 : « Similiter agat pœnitentiam aut ad
domum jejunos revertetur. »

^d Vel cubile. Ut ibi legat.

^e Si necesse est, etc. Habetur apud S. Basilium in-
terr. 136 Regulae brev., et apud Ruf. cap. 52.

^f Probavit et ignoscit. Apud Rufinum : *Probabit et
ignoscet*, recte.

^g Satis egit. Apud Rufinum : *Satisfecit*.

^h Sine cibo maneat. Hæc supplevi ex textu Græco,
et Rufino.

ⁱ Quali affectu, etc. Exstat apud Basilium inter.
168 Regulae brev., et apud Rufinum cap. 51. Hæc
autem interrogatio videtur hic citata ob illa verba
S. Benedicti : « Sed et si cui offertur a priore, » etc.,
ut sequens.

^j Mercede sua. Ita apud Rufinum, quemadmodum

cundia et mansuetudine. Si vero pro abjectiori vel
viliori movetur, aut quia est novum, meminerit man-
dati Domini dicentis : *Quia dignus est, non quicumque,
sed operarius i mercede sua* (Luc. x). Discutiat se-
ipsum, si digne operatus est opera Dei, et implevit
omnia quæcunque præcepta sunt : et tunc non aliud
requiret, sed de eo ipso, quod ei datur, erit sollicitus,
quia supra meritum suum excipit. ^k Hoc enim
quod de esca dictum, etiam de omni re, quæ ad usum
corporis pertinet, eadem forma servari potest.

§ XXV. — Item (cap. 116 1).

Si quis iratus nolit suscipere aliquid eorum, quæ
præbentur? — *Resp.* Iste talis dignus est, ut, etiamsi
quærat, non accipiat, usquequo probet is qui præ-
est : et cum viderit vitium animi curatum, tunc
etiam quod corporis usibus necessarium fuerit, præ-
bebit.

§ XXVI. — Ex REGULA CASSIANI (cap. 16).

^m Ad has ergo orationes cum fuerit signi sonitus
auditus, tanta celeritate debet monachus exsilire, ut
non dicam alia artificia, sed is qui opus scripture
exercet in eodem puncto, quod ad aures ejus sonus
pulsantis advenerit, ⁿ coeptam litteram non audeat
consummare.

§ XXVII. — Item (cap. 17 0).

Si quis autem antequam finitur psalmus incœ-
ptus, non occurrerit, ulterius in oratorium inter
psallentes fratres introire non audeat. Stans foris
ad januam sustineat, donec finitis psalmis congre-
gatio relaxetur : et tunc submissa in terra pœni-
tentiæ negligentiae suæ, vel tarditatis coram omnibus
ab abbate impetret veniam. Quod si contempserit
satisfacere, nullo modo inter fratres societatem
psallendi habebit. In nocturnis autem orationibus
usque ad secundum psalmum datur tardandi dilatio.
Attamen antequam finito eodem psalmo fratres in
orationes procumbant, congregationi se inserere
atque immiscere festinet. Quod si amplius vel modi-
cum retardaverit, finitis vigiliis vero humilitate sub-
missus veniam negligentiae, sicut superius diximus,
expetere non omittat

§ XXVIII. — Item (cap. 18 p).

Dominico autem, vel sabbato, seu feriatis diebus

habetur in Evangelio Luc. x, *μεθού αὐτοῦ*. In Græco
D S. Basilii legitur *τῆς τροφῆς αὐτοῦ*. Il est, cibo suo,
quod miror : ita ut locus citatus sit ex memoria, non
ex codice, aut certe corruptus.

^k Hoc enim quod de esca dictum est. Ita in textu
Græco, *τὸ γὰρ ἐπὶ τῆς τροφῆς ἀρρημίον*, quod idem
sonat. Apud Rufinum : « Hoc enim quod de vesti-
mento dictum est. » Recte. Nam hic agitur de vesti-
mento, non de cibo; et videtur hoc loco usus correc-
tione exemplari Rufinus.

^l Inter. 134, et cap. cit. Ruf.

^m Ad has ergo, etc. Hæc sumpta sunt ex Cassiano
libr. iv de Instit. cap. 12.

ⁿ Coeptam litteram non audeat consummare. Idem
statuit Magister cap. 54 Regule suæ. *Scriptores lit-
teram non integrent*. Exempla vide in Vitis Patrum.

^o Lib. iii de diurn. Orat., cap. 7.

^p Lib. iii de diurn. Orat., cap. 12.

pro vigiliarum lassitudine prandium et cœna fratribus exhibetur. Sed cum ad cœnam acceditur, psalmus non dicitur, sicut ad prandium solet fieri, aut cum post jejunium sero reficitur : sed tantummodo sive cum ad ipsam acceditur, sive cum ab ea consurgitur, sine psalmis, sed simplex tantum completur oratio. Pro hac ratione, quia inter monachos extraordinaria est ista refectio, et non omnes ad eam venire coguntur, nisi aut peregrini fratres, qui supervenerint, aut hi quos infirmitas corporis, aut quos propria voluntas invitat.

§ XXIX. — *Item ex eadem Regula (cap. 33 a).*

Unanimodis autem et hoc caveri debet, ne ante illam vel post illam horam, qua omnes fratres in commune reficiunt, extra mensam quodcumque vel modicum aliquis manducare præsumat : ut etiam poma, quæ tempore suo sub arboribus jacent, non tantum degustare, sed etiam tangere absque his quæ in commune comeduntur, sacrilegium sit.

§ XXX. — *EX REGULA TARNATENSIS (cap. 5).*

Qui signo dato ad opus Dei, vel ad quæcumque opera tardius venerit, exclusus pro reatu tanti facinoris confundatur.

§ XXXI. — *EX REGULA CUJUSDAM PATRIS.*

In abstinentia ciborum unam regulam servari oportet ab omnibus fratribus præter senes et infirmos, sive infantes : et una mensura sit [ab] omnibus, id est, ab hora nona ^b usque ad alteram a civis

^a Lib. iv de Instit. renunt., cap. 18.

^b *Usque ad alteram.* Nonam postmeridianam sequentis diei. Hic enim Pater quotidianum instituit jejunium, ac proinde unicam refectioem in die, quæ fiat hora nona post meridiem juxta priscorum Christianorum consuetudinem, quæ satis nota est ex his Patribus in hac Concordia citatis, Tertulliano libr. de jejniis contra Psychicos, Prudentio in Peristepiano de SS. Fructuoso et Augurio :

Jejunanus, ait, recuso potum.

Nondum nona diem resignat hora

^c *Communiter.* Id est, simul, ut supra notatum est.

^d *Indulgendum est.* Ita reposui, ex cod. Viind. cum legeretur : Indigendum est.

^e *Nisi infirmitas, sive differentia ætatis sive corporis.* Lege : *Nisi infirmitas corporis, sive differentia ætatis.*

^f *Aliquid coegerit.* Suppl. : indulgere ante, vel post mensam.

^g *Qui signo tacto, etc.* Habetur in Regula sanctimonialium ejusdem Cæsarii, cap. 10.

^h *Vel ad opera.* Manuum videlicet.

ⁱ *Increpationi, ut dignum est, subjacebit.* Ita Magister supra. Teridius cap. 11 Regule ejusmodi desideratae subjicit : « Qui in remoto loco est, si signo tacto ad omne opus Dei nullus tardius veniat : si tardius venerit, de ferula in manus accipiat. » Sed locus corruptus, et ita castigandus : « Præter eum, qui in remoto loco est, signo tacto ad omne opus Dei nullus tardius veniat. »

^j *A communione vel convivio.* Id est, a communione seu participatione mensæ communis juxta S. Benedictum supra.

^k *Extra mensam communem.* Supra hoc capite eadem ex ipso auctore proferuntur, paucis mutatis, ex cap. 51.

^l *Et illis qui minoris ætatis sunt.* Supra dixit :

A temperandum est : nec ante, sive post mensam, quæ ^c communiter fratribus apponitur, aliquid ori ^d indulgendum est : ^e nisi infirmitas, sive differentia ætatis sive corporis ^f aliquid coegerit. Sed neque ad saturitatem edendum est.

§ XXXII. — *EX REGULA SANCTI CÆSARII (cap. 10).*

^g Qui signo tacto tardius ad opus Dei, ^h vel ad opera venerit, ⁱ increpationi, ut dignum est, subjacet. Quod si secundo ac tertio admonitus emendare noluerit, ^j a communione, vel convivio separatur.

§ XXXIII. — *EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 35).*

^k Extra mensam communem nihil sibi potusve gustare liceat absque infirmis, ^l et illis qui minoris ætatis sunt.

§ XXXIV. — *EX REGULA CUJUSDAM (cap. 8).*

^m Quodcumque vel diurnis vel nocturnis horis ad opus divinum signum insonuerit, mox cum summa festinatione surgendum est, ac si præco regis insonet, omni opere quod in manibus habebatur postposito, ut nihil operi Dei præponatur, sed mens ad sonitum præconis intenta, et operi Dei innixa, cum omni gravitate et ⁿ mansuetudine ad intonandam gloriam majestatis ejus et pietati ejus gratias referendas festina currat. Quod si morose et segniter veniat post primi psalmi, ^o qui in cursu canitur, finem, noverit se a suo ordine, dum cursus expletur,

C « Et illis ætatibus, quæ pernutriri indigent, ubi senilem, et minorem complectitur ætatem. Hic vero senilem omittit. Itaque legendum puto : « Et illis, qui senilis et minoris ætatis sunt. »

^m *Quodcumque vel diurnis, etc.* Hæc fere nihil aliud continent quam superius caput S. Benedicti.

ⁿ *Mansuetudine.* Id est, modestia.

^o *Qui in cursu canitur.* Cursus est id quod vulgo dicitur divinum officium, horæ canonicæ, opus Dei, pensum divini officii, quod a monachis quotidie excurrunt et persolvunt. Quod vocabulum sæpe in Patribus hic citatis reperire est, S. Columbano, Regule cap. 7 ; Macario, cap. 6, et aliis. Id etiam videre est in actis mss. S. Sigolæ abbatis : « Jugiter cursum decantans discalcia peragebat vigiliis, » et in Actis mss. S. Cerenici abbatis : « In orationis autem studio tantus illum fervor accenderat, ut absque peculiari supplicatione Romanorum seu Gallicanum, et sanctorum Patrum Benedicti seu Columbani cursum horis singulis Domino decantaret. »

D In chron. ms. bibliothecæ regis : « Anno tertio Ludovici regis factum est concilium magnum in Aquisgran, in mense Augusto : et præceptum est ut monachi omnes cursum S. Benedicti cantarent ordine regulari. » In Pœnitentiali ms. S. Columbani : « Et quis subridens in synaxi, id est in cursu, sex percussionibus. » Apud S. Gregorium Turonensem, lib. v Hist., cap. 20, cum agit de Sagittario et Salonio episcopis : « Nulla prorsus de Deo erat mentio, nulla omnino cursus memoria habebatur, » et ita hic locus legendus est ; et lib. ix, cap. 6 : « Sic ingressi subitus explore cursum, nunquam tantum psallentibus nobis potuit excitari. » Apud Fortunatum lib. ii, epiqr. 10 :

Celsa Parisiaci cleri reverentia pollens
Ecclesie genius, gloria, munus, honor.
Carmine Davidico divina poemata pinguis
Cursibus assiduus dulce revolvit opus.

revocari, et in loco ultimo positum, id est, in eo loco qui talibus negligentibus fuerit deputatus, et ibi cum verecundiæ metu exspectare, et post expletum cursum proluxa venia ante cœtum fratrum egredientium satisfacere. Nam foris omnino non segregetur, ne a somno detentus dormiat, aut in aliquo maligno hosti ^a adeundi detur occasio. Intus etenim positus nec totum perdit ^b quod cœpe-

^a Adeundi. Ejusmodi fratrem, ut eum tentet.

^b Quod cœperat. Hæc verba redundant, aut certe legendum: *Quod non incœperat.*

rat; et verecundia et metu frangitur, dum ab omnibus videtur. Et quando cæteri expleto officio foras egrediuntur, ille in ecclesia pro ipsa tarditate positus duodecim psalmos supra cursum seriem cantet. Si vero ex toto cursum suum perdidit, præcipue nocturnis horis, in quibus nullum aliud opus impedit, ^c superpositione damnetur.

^c Superpositione. Supple, jejunii, de quo vocabulo infra cap. 54, § ult.

CAPUT LIII.

DE HIS QUI FALLUNTUR IN ORATORIO.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Si quis dum pronuntiat psalmum, responso-rium, antiphonam vel lectionem, fallitur, ^b nisi satisfactione ibi coram omnibus humiliatus fuerit,

^a Si quis dum pronuntiat psalmum, etc. Hic nulla fit mentio versuum, litaniarum et collectarum. Sed dicendum ista aliorum commemoratione brevitatis causa comprehendendi.

^b Nisi satisfactione ibi coram omnibus, etc. Hæc præscribuntur juxta antiquorum monachorum statuta, ut videre est apud Cassianum, lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 16. S. Pachomius vult ejusmodi delinquentes ante altare increpari, art. 5. Eos S. Columbanus in Penitentiali ms. plagis subjicit: « Qui ob tussim in exordio psalmi non bene cantaverit, sex percussionibus emendare statuat. »

^c Infantes pro tali culpa vapulent. Duplex hic culpa: una pronuntiationis, altera superbiæ. Smaragdus et Bernardus Cassinas de posteriori locum interpretantur. Videtur tamen de priori intelligendus, ita ut hæc verba sint altera hujus capituli pars, in qua specialiter agatur de infantibus qui in ejusmodi pronuntiatione erraverint, maxime cum pueri plus ducantur sensu quam humiliatione, et ita explicat Ruth. ms. cum ait: « Notandum est enim quia infantes debent petere veniam, si sefellierint; et post si viderit major quia digni sunt flagellari, tunc flagellandi sunt. » Porro quia multis capitibus S. P. Benedictus agit de pœnis delinquentium, ad eorum intelligendum quædam ex S. Fructuoso proferam quæ habentur apud Henricum Canisium, virum de re litteraria bene meritum, tom. V Antiquæ Lectionis.

« Plurimi (inquit Fructuosus), nequaquam plener intelligentes judiciorum sententias in Regula S. P. Benedicti, aliter quam præcipit judicare solent. Sciendum itaque est quatuor ibi contineri modos quibus delinquentium error corrigitur.

« Primus namque est, quem idem Pater Benedictus proprio judicio determinavit: ut est, qui per negligentiam tempore constituto ad nocturnos non pulsaverit signum, unde in oratorio satisfieri jubet; et qui ad officium divinum tarde occurrerit; et qui per negligentiam hora refectionis ad mensam: et si quis dum pronuntiat psalmum aut lectionem sefellierit; et qui pro aliqua arte extollitur.

« Secundus est de spiritualibus rebus, unde ipsi dicit: *Si quis fuerit contumax, aut inobediens, aut superbus, vel in aliquo (id est spirituali) tantum contrarius existens sanctæ Regulæ.* Qui proficiente ad septem gradus extenditur: occulta videlicet castigatio, publice corripiendo in levioribus culpis; excommunicando, in jejuniis nimis affligendo, verberibus

majori emendationi subiaceat: quippe qui noluit humilitate corrigere quod negligentia deliquit. ^c Infantes pro tali culpa vapulent.

coercendo; quo inemendato, ab omnibus orando, usque ad ultimum de monasterio expellendo.

« Tertius de rebus exterioribus, hoc est, si quis damnum per negligentiam aliquod intulerit monasterio.

« Quartus de rebus criminalibus.

« Denique per ordinem eosdem repetentes: de primo sciendum quod nullatenus aliter, nisi quod Regula jubet, fieri debet, hoc est, non aliud, sed proprium est judicium ponendum.

« De secundo considerandum quia non omnibus personis supra dicti gradus convenire poterunt, quia aliter sunt corrigendi honesti, aliter improbi. Nam Regula præcipit de contumaci, *ut secreta semel aut bis admoneatur; et alibi dicit: Si contumax fuerit, de monasterio expellatur.* Necesse est ergo ut justo moderamine utrumque decernatur, qualiter secundum Regulam et contumax secreta moneri possit et de monasterio expelli. Ille namque secreta est admonendus, qui licet aliquid a priore imperatum refutans, innox tamen increpatus emendationem promittens, qui et honestus jure dici poterit; et ille de monasterio expellendus, qui et contumax existit, et nullo unquam pacto acquiescit suscipere disciplinam, quem omnimodo contumacem Regula vocat. Unde et merito improbus est dicens: *quamquam et improbum etiam vocet, qui, licet frequenter torripiatur, disciplinæ tamen regulari non contradicit: qui honestatem quam prius, dum se emendare profertens, habere videbatur, relinquens, ad improbam duramque mentem transit; ut, unde unus medetur, inde alter perimitur.* Quapropter quorundam verberibus coercendæ sunt personæ, quorundam vero minime, de quorum qualitatibus Regula dicit: *Secundum uniuscujusque, inquit, qualitatem vel intelligentiam omnibus se conformet et aptet.* Itemque alibi: *Ut viderit cuique expedire, prudenter et cum charitate studeat ampuare vitia.* Et notandum tria inspicienda esse semper, personam videlicet, intentionem atque modum delicti: personam, utrum intellectu et modestia vigeat, vel duritia et inquietudine mentis contradictor existat: intentionem, utrum studio, an infirmitate deliquerit; modum, utrum graviter, vel certe leviter, erraverit. Unde Regula dicit: *Secundum modum culpæ, excommunicationis vel disciplinæ debet extendi mensura.* Igitur omnis spiritaliter delinquens tandiu secreta moneri debet, donec seipsum et improbum reddendo ab occulto transeat ad publicum. In qua publica correptione, si non emendaverit, ad excommunicationem

§ II. — EX REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 7). A per omnia imminet, sive protrahi, sive accelerare justo considerationis iudicio jusserit, ad ejus nutum sive etiam elevatus, sive humilior voluerit), consona tamen, quasi uno ore, voce dicatur. Nec quisquam præsumat absque prioris permissu, vel elata vocis extollentia, quæ sæpius inflationis jactantiam et arrogantiæ elationis minus cautis generat, aut turbulenta festinatione temperamenti modum excedere vel mutare. Nec prior concessam considerationis licentiam ^f in usu absque certa necessitate audeat usurpare, sciens se Domino redditurum rationem, qui dixit: *Psallite sapienter.*

leviorum culparum transibit. Ubi cum diu nequivit corrigi, nimirum jejuniorum maceratione alligatur; per quam non correptus, si persona fuerit talis, flagellorum coerceatur acedine; sin vero persone non admisit consideratio, communiter ab omnibus imploretur misericordia Omnipotentis; quod si nec isto modo fuerit sanatus, proficiatur a corpore monasterii. Et si contigerit ut per negligentiam, dum aut in occulto, aut in publico admonetur, aliquid damni monasterio intulerit, excommunicetur in levioribus culpis secundum modum culpæ: et peracta pœnitentia, iterum revertatur ad id ubi prius tenebatur: et non solum dum verbis monetur, verum etiam si aliquo ex supra dictis gradu deprimitur.

Capitula quoque istius modi noscenda sunt, quibus ordinate intelligi valeant. Primum capitulum est vigesimum tertium; ibi omnes gradus inveniri valent. Secundum capitulum est *de pueris minore ætate, qualiter corripiantur* (cap. 30); ubi patet facile quod in vigesimo tertio capite scriptum est: *Sin autem improbus est, vindictæ corporali subdatur.* In fine videlicet capituli trigesimi, ubi dicit: *Hi tales dum delinquant, aut jejuniis nimis affligantur, aut acerbis verberibus coerceantur, ut sanentur.* Hinc sequitur caput vigesimum octavum, *De his qui sapius correpti emendare noluerint*, ubi similiter septem prædicti gradus inserti sunt.

De tertio autem modo iudiciorum, sicut supra dictum est, de damno cujuslibet rei exteriori est intelligendum; ubi solummodo animadvertendum, si negligentia interveniente damnum exstiterit fratrum, tunc secundum modum delicti et personam et in-

entionem levioris culpæ iudicio subiacebit. In quo modo continetur quidquid in Regula invenitur, sive gravissime vindictæ subiaceat. Præter hoc quod in quibusdam locis invenitur, *districtiori disciplinæ subjaceat*, quod quidam ita intelligi volunt ut, si occulte aut publice verbis monebatur, in eodem gradu aerius corripatur.

Quartus quoque modus, ut prædictum est, de capitalibus criminibus constat, fornicatione videlicet, adulterio atque erietate assidua, cæterisque quæ nullo modo, nisi pœnitentia corporali, secundum auctoritatem canonicam purgantur. In quibus et modus, nec non et persona atque intentio semper inspicienda sunt: ubi pariter quoque sanctorum Patrum institutio sollicitè est perpendenda.

Hinc autem textus in quibusdam corruptus est.

Juniores et maxime, etc. Hæc habentur in capitulis 7 et 8 Regulæ ms. Pauli et Stephani cod. Flor. Statuitur autem hic ut quotidie Psalterium a junioribus per ordinem semper recitetur et pronuntietur per choros. Quod quidem extra divinum officium intelligendum est.

^b Dictent. Ita in Regula ms. cod. Flor.; id est, pronuntient, quia postea subjungit, *ut omni tempore pronuntiandi usus non desit.*

^c Psallendi quoque modus. Hic incipit caput octavum ejusdem Regulæ in citato cod. Floriacensi.

^d Servate. Lege, *servato*, ut in eod. Flor., quod scriptum adverbialiter idem est ac *excepto*.

^e Causam imminet. Ita in cod. Flor. Lege tamen, *causa imminet*, ubi causa est potestas, ut supra notatum est.

^f In usu. Psallendi videlicet.

CAPUT LIV.

DE SIGNIFICANDA HORA OPERIS DEI.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Nuntianda hora operis Dei die noctuque sit cura abbatis aut ipse nuntiare, aut tali sollicito fratri

Nuntianda hora operis Dei, etc. Variæ sunt hujus loci lectiones. Alii legunt *nuntiare*; alii, *aut ipse nuntiet*; alii, *ut ipse nuntiet*. Legendum puto, *aut ipse nuntiet*, ut in mss. S. Ebrulphi, et Vict. p., hoc modo: *Nuntianda hora operis Dei die noctuque sit cura abbatis. Aut ipse nuntiet, aut tali sollicito fratri injungat hanc curam.* Ita ut primo ponatur propositio generalis, ut nimirum nuntiantia horæ operis Dei cura penes abbatem sit; deinde specialis, tempe, aut ut ipse abbas horam divini officii significet, aut ut hanc provinciam diligenti fratri committat.

^b Quibus jussum fuit. Sive permissum: nam multi sunt qui prohibentur hoc facere, ut desides

D injungat hanc curam, ut omnia horis competentibus compleantur. Psalmos autem, vel antiphonas post abbatem ordine suo, ^b quibus jussum fuerit, ^c in-

qui tarde occurrunt ad opus Dei, excommunicati a mensa, cantus ignari, et qui recte legere nequeunt.

^e Imponant. Imponere hoc loco, et aliis est *cantare, dicere, pronuntiare*, sive id fiat cantu, seu recitatione, non vero *incipere*, ut vulgo putatur, ut et usurpatum a quibusdam, qui post S. P. Benedictum vixerunt, auctoribus, Sallengensi, et nonnullis aliis. Quo l satis liquet ex Regula cujusdam Patris in hac Concordia citata, quæ est veluti quædam paraphrasis Regulæ S. P. Benedicti, quæ ubi dixit S. Pater *imponere, canere* posuit, ut videre est cap. 22 ejusdem Regulæ: *« In cursu vero positi, prout ab abbate fuerint ordinati, ad psalmum canendum, vel ad*

ponant. * Cantare autem et legere non præsumat, nisi qui potest officium implere, ut ædificentur audientes. Quod cum gravitate, humilitate et tremore fiat, et cui jusserit abbas.

§ II. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI EPISCOPI (cap. 20).

^b Ad custodem sacrarii pertinet cura et custodia templi, signum quoque dandi in vespertinis nocturnisque officiis; vela vestesque sacræ, codices quoque, ^c instrumenta cuncta, oleum in usus sanctuarii, cera et luminaria.

§ III. — Ex REGULA FRUCTUOSI (cap. 10). *Quid debeant observare abbates.*

^d Primum horas canonicas, id est, primam, missis operariis in vineam; tertia sanctum Spiritum in apostolos descendisse; sexta Dominum in crucem ascendisse; nona spiritum emisisse; vespera David **B** cecinisse dicens: *Elevatio manuum mearum sacrifici-*

lectiones recitandas, vel etiam ad communicandum euntes suum ordinem servent.) Ubi vides locum cap. 63 S. Benedicti exponi: « Ergo secundum ordines, quos constituerit (abbas) vel quos habuerint ipsi fratres, accedant ad pacem, ad communionem, ad psalmum imponendum. » Et cap. 19 ejusdem Regule hic Pater sic loquitur: « Sicut a mensa suo loco privatur, ita et in ecclesia segregetur, ut in loco in quo antea fuit nec psalmum cantet, nec ullum ordinem teneat, usquedum satisfactione humili cum cordis contritione ab abbate, vel a senioribus veniam mereatur. » S. Benedictus cap. 24 sic loquitur: « Privati autem a mensæ consortio ista erit ratio, ut in oratorio psalmum non imponat, neque lectionem recitet, usque ad satisfactionem. » Id etiam notum est ex auctoribus infra hoc cap. ad S. Aurelium citandis, ubi agitur de ordine psallendi, qui dicunt *canere*, aut *cantare*, *dicere psalmum*, ubi S. Benedictus dixit *imponere*. Idem confirmatur ex Regula S. P. Benedicti, cap. 44: « Ita sane ut psalmum, aut lectionem, aut aliud quid non præsumat in oratorio imponere. » Ubi *τὸ imponere*, non significat incipere. Nam lectio non incipitur a lectore, ut eam chorus persequatur. *Imponere* ergo hoc loco est *dicere*, *pronuntiare*, sive id fiat cantu, sive recitatione. Id etiam manifestum est ex S. Gregorio Turonensi in Vitis Patrum, cap. 4, de S. Quintiano: « Suggesterunt ei, ut ipse antiphonam dignaretur imponere, dicentes: Si, teate Pater, devote antiphonam imposueris, confirmamus de sanctitate tua quod protinus nobis Dominus pluviam dignabitur pietate divina largiri. » Ubi non est questio de inceptione antiphonæ, sed de modulatione. Unde subiungitur: « Cumque psallere devotissime cepisset, penetravit excelso potentis aures humilis oratio confessoris. » Et ex epistola Gogi ad Petrum episcopum, ubi *impositio* sumitur pro cantu: « Saluto Sinderoco psalmorem carmina impositionis ordine modulantem. » Dixit *impositionis ordine*, quia cantores singuli per ordinem singulos psalmos cantabant, ut infra hoc capite videbitur.

^a *Cantare autem*, etc. Idem statuitur cap. 58: « Fratres autem non per ordinem legant, aut cantent, sed qui ædificant audientes. » Ubi illa verba, *non per ordinem*, minime adversantur his quæ dixit hoc capite S. Benedictus cum jubet ut post abbatem ordine suo fratres psalmos imponant et antiphonas, nam hoc præceptum non præcipit intelligitur de ordine continuo, sed de interrupto, si nimirum quidam reperiantur cantui minime idonei; tunc enim sequentes suo ordine cantare debent, minime aptis ad cantandum prætermittis.

^b *Ad custodem sacrarii*, etc. Hæc reperire est in Regula S. Isidori excusa, cap. 20. Custos sacrarii est

cius vespertinum (Psal. cxi.). Medium noctis, quia ea hora *clamor factus est*, *Ecce sponsus venit, exite obviam ei* (Matth. xxv); ut ea hora cum ad iudicium venerit, non nos dormientes, sed vigilantes veniat.

^c Gallicinium, Christum a mortuis resurrexisse. Has horas canonicas ab Oriente usque ad Occidentem catholica, id est universalis, indesinenter celebrat Ecclesia.

§ IV. — Ex REGULA CASSIANI (cap. 11).

^f Is autem cui nocturnarum orationum sollicitudo committitur, non qua hora illi libitum fuerit, fratres ad vigiliam suscitare præsumat, ut secundum opportunitatem somni et insomni ætatis suæ horas noctis temperet. Nam quamvis eum consuetudo diurna hora solita vigilare compellit, tamen sollicite et frequenter ^g stellarum constituta signa exploret, et sic totam congregationem ad officium orationis

qui vulgo sacrista. Lanfranco, cap. 6 Constitutionum, *secretarius*, unde vox Gallica *secretain*. Græcis *πριμάρχη*, thesaurarius vasorum sacrorum custos, et *πριμάρχησιον*, sacristia, locus in quo pretiosa quæque templi reconduunt, ut vasa sacræ, vestes sacræ, et similia, apud Joannem Moschum, cap. 195, S. Gregorium lib. II, epist. 49: « Res autem quæ apud eum inventæ sunt, in cimiliarchio servari modis omnibus studebis. »

^e *Instrumentaque cuncta*. Eadem custodienda a secretario instituit Lanfranco cap. citato. Instrumenta sunt chartæ fundationum, contractuum, etc., ut videre est lib. I Legum Neapolitanarum, tit. 75 et 78. Tertullianus pro libris usurpavit lib. de Spectaculis: « Nec aliunde investigandum est quam de instrumentis ethnalium litterarum. »

^d *Primum horas canonicas*, etc. Non exstat in Regula ms. S. Fructuosi episc. Bracar. Sed videtur esse alterius Fructuosi, quamvis quindecim horas canonicas instituerit, ut supra diximus, hic vero tantum septem recenseantur. Si haberemus integrum hoc caput, de hac re aliquid certi statuere possemus. Dici tamen potest eum hoc capite loqui de eo horarum numero qui communiter suo tempore ab Ecclesia receptus erat, non vero de aliis horis quas tum ipse, tum nonnulli alii addiderant.

^e *Gallicinium*. Gallicinium, juxta Censorium, lib. de Natali Die, cap. 24, et Macrobius lib. I Saturn., cap. 3, est tempus illud noctis quod sequitur illud quod dicitur *de media nocte*, hoc est, jam nocte inclinante ad diem, præcedit vero conticinium, id est, cum galli tacent: ita ut gallicinium sit nona noctis hora circiter.

^f *Is autem cui nocturnarum orationum sollicitudo committitur*. Hæc sumpta sunt ex lib. II Cassiani de nocturn. Orat., c. 17. Porro is cui cura significandi operis Dei committitur, a Cassiano lib. III de diurn. Orat., cap. 2, appellatur *compulsor*; a S. Fructuoso episcopo, cap. 3 Regule, *vigilucius*; a Magistro, cap. 50 Regule et alibi, *vigigallus* et *vigiligallus*; a Græcis *καλονάρχης*, id est, qui præest canonici seu operi Dei; apud Joannem Moschum, cap. 11: *καὶ προύσατος τοῦ καλονάρχου ἐφ' ᾧ πάντας ἀδελφούς συναχθῆναι*, id est, « pulsante compulsore ad omnes fratres congregandos, » et cap. 50. Apud S. Dorotheum, doctrina 11: *Ἰδοὺ ὁ καλονάρχης ἐξυπνιά με*; id est, « Ecce excitavit me compulsor, » et supra, eadem doctrina, idem vocabulum repetit. Quare male exponitur ab interprete *cæremoniarum magister*.

^g *Stellarum constituta signa*, etc. Id juxta morem veterum, qui cum non haberent horologia, nocte, certa quadam scientia, observato stellarum cursu, horas distinguebant. Quod faciebat quidam Drogo monachus Floriacensis et postea eremita, ut narrat

iuivet; præcavens ne in utroque inveniatur incautus, id est, ne velut oppressus somno statutam noctis transeat horam, vel eandem festinus anticipet.

§ V. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 75).

Interrog. ^a Quomodo debet quis habere eum qui ad orationem suscitatur fratres? — *Resp.* Si quis cognoscit damnum quod de somno patitur: ^b cum neque sui ipsius sensum habet, et intelligit quantum sit lucrum vigiliarum, et præcipue cum vigilatur ad glorificandum Deum in orationibus: ita debet habere eum qui ad hoc se invitat et suscitatur dormientem, tanquam eum per quem divina lucra et cœlestia dona consequitur, sive is ad orationem, sive ad aliud quodcumque mandatum Dei invitat.

§ VI. — *Item ex eadem Regula* (cap. 77 c).

Interrog. Quod si contristatur ille qui excitatur, aut etiam si irascitur, quid dignius est? — *Resp.* Interim excommunicari debet, et non manducare, si forte compunctus agnoscat quantis et qualibus bonis semetipsum insipienter defraudet; et ita conversus recipiat gratiam ejus qui dixit: *Memor sui*

Aimoinus lib. 1 de Miraculis S. Benedicti, cap. 4: « Quadam namque nocte quæ unam festivitatem excellentissimi legislatoris antecedebat Benedicti, maturius pervigil surgens eremita explorabat sub dio progressu stellarum in ortu competentis horæ adventum, in qua Domino protectori suo laudum præconia sancto solveret. » Hanc veteribus artem fuisse satis indicat machina illa quam describit Varro, lib. III de Re rustica, cap. 5: « Intrinsicus sub tholo stella lucifer interdiu, noctu Hesperus ita circum-eunt ad infimum hemisphærium, ac moventur, ut indicent quot sint horæ. »

^a *Quomodo debet, etc.* Habetur apud S. Basilium, interrog. 43 Regul. brev. Non tamen exstat apud Rufinum.

^b *Cum neque sui ipsius sensum habet.* Hinc fit quod somnus appelletur imago mortis, juxta illud Ovidii:

Stulte, quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Et germanus mortis esse videatur juxta illud Virgilii vi Æn.,

Et consanguineus lethi sopor.....

Quod satis indicavit Gorgias Leontinus, apud Ælianum lib. II de varia Hist., cap. 35; nam adversa valetudine correptus cum paulatim in somnum prolaberetur, et vitæ exitum sibi impendere prospiceret, interroganti amico ut se haberet, respondit: Jam me somnus incipit fratri suo reddere.

^c *Interr.* 36; apud Ruf., c. 43.

^d *Astantibus ergo, etc.* Hæc habentur in Regula ms. Macarii et aliorum cod. Flor.

^e *Sine præcepto, qui præest, Patris.* In cod. Corb. ms. legitur, *sine præcepto præpositi.* Idem statuitur in Regula S. Pachomii, art. 75: « Nullus ante psallat, nisi ei jussum fuerit. »

^f *Ad standum vel psallendi ordinem.* Ita in cod. Vind. In cod. Corbeiensi: *Ad standum, vel psallendum, tantum. Lege tamen, ad standi vel psallendi ordinem.*

^g *Dicente Salomone.* Ita in Regula ms. cod. Flor. et Corb., sed puto legendum, *dicente Salvatore.* Locus exstat Luc. XIV, qui hic citatur ex memoria, non ex codice; neque usquam in libris Salomonis repereris.

^h *Oportet primum in notitiam ejus deferre.* Sensus est quod si rector monasterii abest a choro, non psallendum est, sed monendus est, ut quid facto opus sit, ipse dicat.

A Dei, et delectatus sum (Psal. LXXVI). Quod si permanserit in stultitia non intelligens gratiam, abscidatur tanquam putrefactum membrum a corpore. Scriptum est enim: *Quia expedit, ut pereat unum membrorum tuorum, et non omne corpus tuum mittatur in gehennam* (Matth. v).

§ VII. — Ex REGULA MACARII (cap. 6).

^d *Astantibus ergo ad orationem nullus præsumat sine præcepto, qui præest, Patris psalmi laudem emittere.* Ordo iste teneatur, ut nullus priorem in monasterio ^f ad standum, vel psallendi ordinem præsumat præcedere, ^g dicente Salomone: *Fili, primatum concupiscere noli: neque accubueris prior in convivio, ne veniat melior te, et dicat tibi Surge, et confusione patiaris in die illa.* Et iterum dicit: *Noli altum sapere, sed time* (Rom. XI). Quod si tardat is qui præest, ^h oportet primum in notitiam ejus deferre, et secundum imperium ejus obedire convenit fratres.

§ VIII. — Ex REGULA AURELIANI EPISCOPI (cap. 22).

In omni ministerio, ⁱ sive in ordine psallendi aut

ⁱ *Sive in ordine psallendi.* Ita loquitur S. Aurelianus, quia olim monachi seu clerici non simul canebant psalmum, sed unus stans psallebat, aliis attentius auscultantibus, juxta ritum Ægyptiorum monachorum, quem videre est apud Cassianum lib. II de nocturnis Orationibus, cap. 5: « Quotidianos orationum ritus volentibus celebrare, unus in medium psalmos cantaturus exurgit: cumque sedentibus cunctis (ut est moris nunc usque in Ægypti partibus) et in psallentis verba omni cordis intentione defixis, » etc. Et cap. 10: « Tantum a cunctis silentium præbetur, ut cum in unum tam numerosa fratrum multitudo conveniat, præter illum qui consurgens psalmum decantat in medio, nullus hominum prorsus adesse credatur. » Et cap. 12: « Hunc sane canonicum, quem prædiximus, duodenarium psalmodum numerum, tali corporum quiete revolvunt, ut has eadem congregationum solemnitates ex more celebrantes, absque eo qui dicturus in medium psalmos surrexerit, cuncti sedilibus humillimis insidentes ad vocem psallentis omni cordis intentione dependeant. » Et cap. 11: « Prædictum vero duodenarium psalmodum numerum ita dividunt, ut si duo fuerint fratres, senos psallant; si tres, quaternos; si quatuor, ternos. Quo numero nunquam minus in congregatione decantant. Ac proinde quantalibet multitudo conveniat, nunquam amplius psallunt in synaxi quam quatuor fratres. »

Locus sane obscurus, et ita exponendus: Si fuerint duo fratres, nempe, qui stantes canunt in synaxi cæteris attentis, senos psalmos expediunt; si tres, singuli quaternos; si quatuor, singuli ternos; donec compleatur duodenarius psalmodum numerus. Nec hic locus Cassiani ex lib. III de diurnis Orat., capite 8, nostræ assertioni adversatur, cum dicit: « Nam humi post hæc vel sedilibus humillimis insidentes tres psalmos, uno modulante, respondent. » Nam ^o respondent hoc loco est *expediunt, persolvunt*, non quidem ore, sed animi attentione. Unde non dixit, *uni incipienti, sed, uno modulante, respondent.* Hæc disciplina monachorum Ægyptiorum in persolvendo servitutis suæ penso, quam alii secuti sunt; et si plures quam quatuor, juxta numerum psalmodum suo ordine singuli singulos psalmos canerent, exceptis his, ut diximus, qui ob aliquam causam cantare prohibebantur. Ita observabant Tellenesiote, ut liquet ex præfatione S. Hieronymi ad Regulam S. Pachomii: « Quicumque autem monasterium primus ingreditur, primus sedet, primus

^D cæteris attentis, senos psalmos expediunt; si tres, singuli quaternos; si quatuor, singuli ternos; donec compleatur duodenarius psalmodum numerus. Nec hic locus Cassiani ex lib. III de diurnis Orat., capite 8, nostræ assertioni adversatur, cum dicit: « Nam humi post hæc vel sedilibus humillimis insidentes tres psalmos, uno modulante, respondent. » Nam ^o respondent hoc loco est *expediunt, persolvunt*, non quidem ore, sed animi attentione. Unde non dixit, *uni incipienti, sed, uno modulante, respondent.* Hæc disciplina monachorum Ægyptiorum in persolvendo servitutis suæ penso, quam alii secuti sunt; et si plures quam quatuor, juxta numerum psalmodum suo ordine singuli singulos psalmos canerent, exceptis his, ut diximus, qui ob aliquam causam cantare prohibebantur. Ita observabant Tellenesiote, ut liquet ex præfatione S. Hieronymi ad Regulam S. Pachomii: « Quicumque autem monasterium primus ingreditur, primus sedet, primus

legendi, vel operandi vicibus sibi succedant, absque A § X. — EX REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 6).
sancto abbate, et nimis senibus, et parvulis infantibus, aut certe ita infirmis, a ut surgere quid non praevaleant.

§ IX. — EX REGULA PATRUM (cap. 4).

b Illud quoque observandum est ut praesente seniore, quocunque c vel praecedente in ordine psallendi, sequens non habeat facultatem loquendi vel aliquid praesumendi, nisi tantum is qui in ordine, ut dictum est, praecedere videtur. Hoc usque ad imum ante omnia in oratione, seu in opere, sive in responso dando erit servandum. Si vero simplicior fuerit, vel d impeditior sermone, et dederit locum, ita demum sequens loquatur. Omnia tamen in charitate fiant, non per contentionem et aliquam B praesumptionem.

ambulat, primus psalmum dicit. » Ex Regula Macarii et aliorum cap. 6: « Ordo iste teneatur, nullus priorem in monasterio adstandi vel psallendi ordinem praesumat praecedere. » Ex S. Hieronymo, epist. ad Rusticum: « Dicas psalmum in ordine tuo in quo non dulcedo vocis, sed mentis affectus quaeritur. » Ex Regula S. Fructuosi episcopi Braec., cap. 23: « Qui prius in monasterio conversus fuerit, etc., prior dicat psalmum in choro, prior constet. » Ex Regula cujusdam Patris, cap. 22: « In cursu vero positi prout ab abbate fuerint ordinati, vel ad psalmum canendum, vel ad lectiones recitandas, vel etiam ad communicandum euntes suum ordinem servent. » Et ita capiendi hi loci Regulae S. P. Benedicti cap. 54: « Psalmos autem, vel antiphonas post abbate ordine suo, quibus jussum fuerit, imponant. » Et cap. 63: « Ergo secundum ordines, quos constituerit (abbas) vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad pacem, ad communionem, ad psalmum imponendum. » Idem patet ex loco epistolae Gogi supra citato. In quibusdam tamen Ecclesiis aliter res se habebat, nam, uno incipiente, caeteri caneant, maxime in Ecclesia Caesariensi, ut planum est ex epistola 64 S. Basilii: « *Ἐπειτα πάλιν ἀπετρέψαντες ἐνὶ καθάρχειν τὸ μέλος, οἱ λοιποὶ ὑπάρχουσι.* Id est, « Deinde uni provinciam incipiendi concedentes, caeteri succinunt. » Idem fiebat in monasterio Pauli et Stephani, ut clarum est ex eorum Regula ms.: « Initium versuum per psallentium choros, priores qui in eis stant incipient, etc. Quibus incipientibus maxime omnes, si potest fieri, in prima aut secunda syllaba pariter, unanimiter uno ore subjungant. »

a Ut surgere quid non praevaleant. In cod. Vind.: « Ut surgere omnino non possint, non compellantur facere pro eo quod non praevalent. » Optime, si legas, qui non compellantur, etc.

b Illud quoque, etc. Haec exstant in Regula secunda ms. cod. Flor., cujus initium est: *Cum resideremus in unum in nomine Domini.* Et in cod. ms. Corbeiensi.

c Vel praecedente in ordine psallendi. Distinguit seniore ab eo qui praecedit in ordine psallendi, quia vel propter dignitatem, vel propter vitae meritum, aut aliam rationabilem causam, potest abbas juniorem in altiori gradu vel loco constituere, qui tunc praecedet seniores suos in ordine psallendi, juxta illam psallendi rationem supra a nobis observatam.

d Impeditior. Ita in cod. Flor. In Corb., *impe-*

riorior. e Initium psallentium, etc. Haec habentur in Regula ms. eorumdem Patrum cod. Floriacensis. Hic locus corruptus est. Lege, ut in cod. Flor., *initium*

§ X. — EX REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 6).

e Initium psallentium in choro priores qui in eis stant, incipient. Aut si eis adversatur infirmitas, incipient, quibus jusserit Pater. Quibus incipientibus, mox omnes, si fieri potest, in prima aut secunda syllaba pariter unanimiter et uno ore subjungant: ut non sit dissonantia cantantium, quae maxime ab inordinato initio, et quodammodo contentiosa varietate solet accidere.

§ XI. — EX REGULA CUJUSDAM (cap. 9).

Horas vero f ad cursum procurare juxta dispositionem abbatis debet, cuicumque ordinatum fuerit, id est, qui mente sollicita et impigra fuerit ad hoc opus idoneus inventus, ut opus Dei non tardetur. Si vero qualibet occasione a justo ordine deviatum B fuerit, ut non secundum ordinem suum horae custodiantur, c superpositione damnatur.

versuum per psallentium choros. Et notandum quod non dixit, *psalmodum*, sed *versuum*: quia loquitur generaliter tam de primis psalmodum versibus quam de intermediis, cum majores psalmi intersecabantur aliqua pausatione, aut oratione, ut supra notavimus, qua absoluta cantor sequentem versum incipiebat.

f Ad cursum. Cursus est opus Dei, officium divinum, ut supra notatum est.

g Superpositione damnatur. Non semel in hac Concordia, sed saepe saepius nomen *superpositio* reperitur. Pœnitentiale ms. S. Columbani superpositionibus plenum est. Vocabulum habetur in conc. Eliberitano, can. 26: « Errorem placuit corrigi, ut omni sabbati die jejuniorum superpositionem celebremus. » Et can. 23 editionis novae: « Jejuniorum superpositiones per singulos menses placuit celebrari. » Graecis *ὑπερθεσις*. Dicitur etiam superponere, Graecis *ὑπερθεῖναι*. Quidam putant superpositionem esse jejunium, et superponere, jejunare. Quod quidem concedi posset si haec vocabula simpliciter et sine adjuncto ponerentur; sed quia in citatis canonibus et in hac Concordia non semel reperitur *superpositio jejunii*, et *superponere jejunium*, ut in Regula Magistri, cap. 15, *superponatur jejunium*, et in Pœnitentiali ms. S. Columbani multae reperiuntur *superpositiones silentii*, horum vocabulorum alia est investiganda significatio. *Superpositio* igitur et *superponere* duo significant: 1. dilatio, procrastinatio, differre et procrastinare; ita ut si diceretur *superpositio cibi*, *superponere cibum*, non vero *superpositio jejunii*, aut *silentii*, *superponere jejunium*, etc., superior explicatio plausibilis esset, 2. *superpositio* est superadditio, adjectio, superadjectio. Ita accipit Stephanus Parisiensis in commentariis mss. in Regulam S. Benedicti, ad cap. 19: « De divinis officiis non est mei propositi tractare. Hoc solum dicam, utinam fiant, secundum quod discretissimus Benedictus divino spiritu dignatus est ordinare. Tamen monasteria quaedam quadam utuntur psalmodum et officiorum superpositione. » Ita et superponere est addere, superaddere, adjicere. Ita utitur Tertullianus lib. de Oratione: « Exinde aperte Dominus amplians legem iram in fratrem homicidio superponit. » Id est, addit, superaddit. Et sensus est: cum lex tantum prohiberet homicidium, Christus in Evangelio iram in proximum superadjecit. Itaque in hoc Concordiae libro *superpositio jejunii* est superadditio jejunii, et cum non additur *τὸ jejunii*, subaudiendum est: et *superponere jejunium* est superaddere jejunium: quia cum monachi certis diebus jejunare soleant ex instituto, si accedente culpa jejunii multa irrogaretur, dicebatur *superpositio jejunii*, id est, multiplicatio et superadjectio jejunii ad solita jejunia. Sic in citatis canonibus concilii Eliberitani novae

institutiones jejuniorum dicuntur *superpositiones*, id est, superadjectiones. Et ita accipienda sunt illa vocabula *ὑπερθέσις*, id est, superpositio, et *ὑπερτίθημι*, id est, superpono, in epist. Dionysii Alexandrini, can. 1, quia ibi agitur de multiplicatione et superadjectione dierum quos transmittent Christiani sine cibo in hebdomada sancta. Ἄλλ' οἱ μὲν καὶ

ἅσας ὑπερθέσις ἄσται διατίθειντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας· id est, « Alii quidem omnes dies sine cibo superponunt, alii duo, alii tres, alii quatuor. » Et paulo post : καὶ τοῖς μὲν πάντων διαπονηθεῖσιν ἐν ταῖς ὑπερθέσεσιν, id est, « Et nonnullis quidem multum laborantibus in superpositionibus. »

CAPUT LV.

DE OPERE MANUUM QUOTIDIANO.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Otiositas inimica est animæ. Et ideo certis tem-

• *Otiositas inimica est animæ.* Eandem sententiam producit Theodulphus episcopus Aurelianensis, cap. 3, Capitularis : « Sed et, si quando a lectione cessatur, debet manuum opera subsequi; quia otiositas inimica est animæ. » Et Rabanus libr. III de Agone Christiano, cap. de Acedia : « Unde scriptum est, Otiositas inimica est animæ. » Vera quidem sententia, nam otium omnibus bonis animam spoliat : *Qui sectatur otium implebitur paupertate*, inquit Sapiens Prov. cap. 28. Incultus ager vepres et tribulos parit, anima nullo excolta labore vitia, mentem otiosam malæ cogitationes circumcingunt, dilacerant atque divexant, et, ut uno verbum dicam, mens otiosa tota diaboli est. « Exercitus labore proficit, otio consenescit, » inquit Vegetius, sic et monasterium.

• *Occupari debent fratres in labore manuum.* Ecclesia exemplum apostolorum secuta (qui, et si quotidie concionando terras et maria obirent, tamen opere manuum victum sibi quærebant) laborem manuum magno numero semper habuit, et eos, qui illum tanquam homine Christiano indignum repudiarent, ut hæreticos condemnavit, quales maxime fuerunt Massaliani, qui se Euchitæ, id est, precatores appellabant, quod soli orationi, exploso labore manuum, vacandum esse crederent, quorum hæresim refutat S. Epiphanius libr. III contra hæreses, tom. II, hæc. 80; damnat synodus Sidetana apud Photium in Bibliotheca, num. 52. Quibus accedit auctoritas S. Augustini. Cum enim Carthagine cõpissent esse monasteria, orta inter monachos contentione, an e re monastica magis esset, aut animum duntaxat ad orationem et contemplationem appellere, et piorum Christianorum oblationibus vitam sustentare, juxta illud Evangelii : *Nolite solliciti esse quid manducetis aut bibatis*; aut juxta Apostolum : *Qui non laborat, non manducet*, labore manuum victum sibi comparare : Aurelius Carthagenensis antistes totam litem S. Augustini arbitrio permisit, qui obtemperans librum illum præstantissimum de opere monachorum composuit : atque ita, qui laborem manuum a monachorum disciplina removendum esse contendebant, lite ceciderunt, ut ipse testatur cap. I ejusdem libri et libr. II Retractionum, cap. 21. Sed non est, quod de hac re pluribus disputem; cum nihil notius sit apud S. Basilium, Cassianum, Theodoretum, Severum Sulpitium, Joannem Moschum, Palladium, Rufinum, et cæteros, qui de Re ascetica, Regulis monachorum et Vitis Patrum scripserunt. Verum non modo monachis, sed etiam clericis labor manuum olim injunctus est, ut planum est ex Concilio Carthagin. IV, can. 51 : « Clericus quantumlibet Dei verbo eruditus artificio victum quærat. » Illum non refugiebat olim S. Nicetius episcopus Lugdunensis, de quo S. Gregorius Turonensis in Vitis Patrum, cap. 8 : « Jam clericus in domo paterna residens cum reliquis famulis manu propria laborabat : intelligens commotiones corporeas non aliter, nisi laboribus et ærumnis comprimi

poribus ^b occupari debent fratres in labore manuum, ^c certis iterum horis in lectione divina. Ideo

posse; » et paulo post : « Ætate quoque jam tricenaria presbyterii honore præditus nequaquam se a labore operis, quod prius gessit, abstinere, sed semper manibus propriis operabatur cum famulis. » Neque S. Severus presbyter, qui accessit ad ægroti visitationem in putanda vinea occupatus repertus est, ut refert S. Gregorius in lib. I Dial., cap. 12. Neque etiam Theodosius Junior imperator (ut de clericis et monachis taceam) a labore manuum abhorrebat : nam scribendis libris sibi victum quotidianum comparabat ut eundem monacho, cui divinitus revelatum fuerat cum non aliam mercedem in cœlis quam imperatoris habiturum, fateri coactus est, quemadmodum refert Glycas parte IV Hist.

• *Certis iterum horis in divina lectione.* Iterum, hoc loco est *vicissim*. Hic pulchro ordine distinguuntur monachorum exercitia, quo tædium fallatur. Quantum autem obstringantur monachi lectioni divinæ, satis declarat S. Gregorius papa cum lib. II Regesti, cap. 42, his vehementer objurgat abbatem Joannem, eo quod ejus monachi huic pio exercitio minime vacarent. « In ipsis autem fratribus monasterii tui, quos video, non invenio eos ad lectionem vacare, unde considerare necesse est, quantum peccatum est, ut ex aliena oblatione Deus alimoniam vobis transmiserit, et vos mandata Dei discere negligatis. » Jure quidem : nam sine lectione divina, inquit S. Athanasius in exhortatione ad monachos, nemo ad Deum esse valebit intentus. Illius beneficio mens a Spiritu sancto illustratur. Nam spiritus sanctus cum legente colloquitur, eumque scientiam sanctorum docet. In oratione quidem homo cum Deo, in lectione divina Deus cum homine loquitur : « Cum oramus, inquit Smaragdus cap. 5 Diadematis, cum Deo loquimur; cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. » Oratione quidem petimus, lectione divina quid petendum sit, edocemur. Unde S. Leander lib. de Institutione Virginum, cap. 6 : « Lectio te doceat quid orando petas, postquam vero oraveris, iterum legendo inquire quid postules. » Illa denique ad meditationem confert plurimum. Mens enim per ejusmodi lectionem piis cogitationibus veluti saginata statim in ipsa oratione invenit quid cogitet, quid sapiat et gustet : nec variis cogitationibus circumagitur, quia cito reperit in quo consistat. Hæc autem lectio divina, in qua monachos S. Benedictus versari cupit, est sacra utriusque Testamenti scriptura, nec non sanctorum Patrum orthodoxorum scripta, ut liquido constat ex capite ultimo Regulæ : « Cæterum ad perfectionem qui tendit, sunt doctrine sanctorum Patrum, quarum observatio perducit hominem ad celsitudinem perfectionis. Quæ enim pagina aut quis sermo divinæ auctoritatis, Veteris ac Novi Testamenti non est rectissima norma vitæ humanæ? aut quis liber sanctorum Catholicorum Patrum hoc non resonat, ut recto cursu perveniamus ad Creatorem nostrum? » Si igitur sacræ Scripturæ et Catholicorum Patrum doctrinæ beneficio recta ad perfectionem et ad Deum tenditur, monachus procul abest

que hac dispositione credimus utraque tempora ordinari: id est, ut a Pascha usque ad Kal. Octobris a mane exeuntes a prima usque ad horam pene quartam laborent, quod necessarium fuerit. Ab hora autem quarta usque ad horam quasi sextam lectioni vacent. ^b Post sextam autem surgentes a mensa paucis in lectis suis cum silentio: aut forte qui tolerit legere ^c sic legat, ut alium non inquietet: Agatur nona temperius mediante octava hora, et iterum quod faciendum est, operentur, usque ad vesperam, si autem necessitas loci, aut paupertas exegerit, ut ad fruges colligendas per se occupentur, non contristentur, quia tunc vere monachi sunt, si labore manuum suarum vivunt, sicut et patres nostri et apostoli. Omnia tamen mensurate fiant propter pusillanimes. ^d A Kalendis autem

A Octobris usque ad caput quadragesimæ ^e usque ad horam secundam ^f plenam lectioni vacent: hora secunda agatur tertia, et usque ad nonam omnes in opus suum laborent, quod eis injungitur. Facto autem primo signo horæ nonæ disjungant se ab opere suo singuli, et sint parati dum secundum signum pulsaverit. Post refectionem autem vacent lectionibus suis aut psalmis. In quadragesimæ vero diebus, mane usque ad tertiam plenam vacent lectionibus suis: et usque ^g ad undecimam plenam operentur, quod eis injungitur. In quibus diebus quadragesimæ ^h accipiant omnes singulos codices de bibliotheca, quos per ordinem et integros legant. Qui codices in capite quadragesimæ dandi sunt. Ante omnia sane ⁱ deputentur unus aut duo seniores, ^j qui circumceant monasterium horis, quibus vacant fratres

a perfectione, qui in his assidue non versatur. Quod spectat ad paganorum libros cum de his taceat S. Pater Benedictus, signum est hanc lectionem ab eo minime probari. Eam monachis prohibet S. Isidorus cap. viii suæ regulæ, et episcopis concilium Carthaginense iv, can 10: « Ut episcopus libros gentilium non legat. »

Qui corda falsis atque vanis imbuunt,
Tantumque linguas instruant,
Nihil adferentes, ut salutem conferant,
Quod veritatem detegat.
Quid enim tenere vel bonum aut verum queant,
Qui non tenent summum caput,
Veri bonique fomitem et fontem ad Deum?
Quem nemo, nisi in Christo, videt.

Inquit S. Paulinus epist. ad Ausonium. Sed, quod pejus est, hac lectione obductæ vitiorum cicatrices recrudescunt, et spiritus improbus vehementiori impetu revertitur, et priore ignorantia cladem efficit deteriorum, ut recte monet S. Isidorus Pelusiota lib. i epistol. 63. Mens enim his addicta quodam vanitatis et superbiæ tumore inflatur, et dæmonum patet illusioni. Itaque hujusmodi librorum lectio, quantum fieri potest, monachis est vitanda, et tantum capacioribus ingeniis, idque raro, permittenda est.

^a Ad Kalendas Octobris. Kalendæ Octobris non sunt hic primus dies Octobris, sed postridianus Iduum Septembris: quia postridie Iduum dies a Kalendis sequentis mensis denominantur. Kalendæ igitur Octobris hoc loco sunt dies decimus octavus ante Kalendas Octobris: et ita hoc caput cum capite 41 conciliatur, in quo hæc habentur: « Ab Idibus Septembris usque ad caput Quadragesimæ ad nonam semper reficiant. »

^b Post sextam surgentes a mensa, etc. Permittitur monachis in æstate somnus meridianus ob nimios calores. Id videtur apud S. Gregorium cap. vi, lib. 1, Dial. « Cumque meridiano tempore cuncti fratres quiescerent, more solito fur advenit. » Ita statuit S. Fructuosus episc. cap. 6 Regulæ: « Peracto officio sextæ ab oratione pergant ad mensam refectione congrue quiescant, et fiat silentium usque ad horam nonam. » Et S. Isidorus cap. 5 Regulæ: « A tertia autem usque ad sextam lectioni vacare: dehinc usque ad nonam requiescere, » iisque locis agitur de æstivo tempore, in quo fratres ad sextam reficiunt. De somno meridiano cum fratres ad nonam reficiunt, nihil a S. Benedicto decernitur, qui tamen indulgetur monachis add. 1 Cap. Lud. imp., tit. 71: « Ut quando fratres æstivo tempore jejunant, post sextam dormiant. » Eratque ante refectionem. Fuit etiam somnus meridianus post cibum secularibus familiaris, ut videre est apud Suetonium in Augusto cap. 78; Sidonium lib. 1, ep. 2; Joannem

Moschum cap. 77, et alios.

^c Sic legat ut alium non inquietet. Quia olim hæc lectio fiebat in lecto, ut clarum est, ex Epitome Ludovici imperatoris super Regulam S. Benedicti: « Æstivo omni tempore post prandium unusquisque ad proprium eat lectum cum summa cautela, et sine alterius perturbatione aut legat, aut dormiat, » et ex add. 1 Capitul. Lud. imp., tit. 38: « Ut quando fratres post sextam dormiunt, si quis eorum voluerit legere, in ecclesia aut in lecto suo legat. »

^d A Kalendis Octobris. Id est a decimo octavo Kal. Octobr. inclusive.

^e Usque ad horam secundam. Subaudiendum est: A mane.

^f Plenam. Id est, consummatam, nam opponitur particulis, pene, quasi.

^g Ad undecimam. Apud S. Dunstanum, Smaragdum, Turrecrematam, et in omnibus codicibus quos viderim, tam editis quam mss., legitur: Ad decimam, quam lectionem libenter amplector, ut dictis vesperis circa undecimam cœnare incipiant monachi, ut lumine lucernæ non indigeant in refectione.

^h Accipiant omnes singulos codices de bibliotheca. Circa hos codices hæc decernuntur in add. 1 Capitul. Lud. imp., tit. 19: « In quadragesima libris de Bibliotheca secundum prioris dispositionem acceptis, alios, nisi prior decreverit expedire, non accipiant. »

ⁱ Deputentur unus aut duo seniores, etc. Circuitor monasterii, qui fratres desidiosos observat, appellatur: Circa, ut videre est in Concordia S. Dunstani, cap. 7: « Jam et secundum Regulæ præceptum constitui debet aliquis frater, qui ab officio circuitus sui Circa vocatur: est enim ejus officium circuire claustrum, ne forte inveniatur frater accidiosus, aut alicui vanitati deditus. » Et apud Lanfrancum c. 4 Decretorum, « Circuitores monasterii, quos alio nomine circas vocant juxta S. Benedicti præceptum certis horis circuire debent monasterii officinas observantes incurias et negligentias fratrum, et statuti ordinis prævaricationes. » A verbo circare, id est, circumire. Glossæ veteres. *Circat et circat, κυκλεύει*, id est, circumit. Hinc castigandæ Glossæ Isidori: *Circat, circumvenit*, legendum enim, *circumit*. Unde paulo post sequitur in iisdem Glossis: *Circuitorum, circumantium*. At certiores in castris non erant circumventores, sed vigillas circumibant, ut renuntiarent, si qua emersisset culpa, ut scribit Vegetius lib. iii, cap. 8. Circuitores etiam sunt quidam institores: « Quibus vestiarum, vel lintearum dant vestem circumferendam ac distrahendam, » inquit Ulpianus, ff., l. *Cuicumque igitur*, de institoria actione.

^j Qui circumceant monasterium. Ex his liquido constat fratres non simul in certo quodam loco legere solitos, sed habuisse cellas per monasterium spar-

lectioni : et videant ne forte inveniatur frater ^a accidiosus, qui vacat otio, aut fabulis, et non est intentus lectioni : et non solum sibi inutilis est, sed et jam ^b alios extollit. Hic talis si, quod absit, reperitus fuerit corripatur semel et secundo : si non emendaverit, correptioni regulari subjaceat taliter ^c ut

sas in quibus lectioni vacarent, operi, orationi peculiari. Quod satis liquet ex Beda libr. iv Hist. Angl., cap. 25, ubi agit de monasterii Coludiani incendio. « Nam et domunculæ quæ ad orandum, vel legendum factæ erant, nunc in comessionatione, potationum, fabulationum et cæterarum illecebrarum cubicula conversæ. » Ex S. Isidoro, qui quamvis cap. 12 Regulæ statuit, ut omnes fratres in uno conclavi dormiant, tamen cap. 1 cellulas fratribus assignat : « Cellule, inquit, fratribus juxta ecclesiam constituantur, ut possint properare quantocius ad officium. » Et S. Fructuoso episcopo Bracarensi, qui cap. vi Regulæ suæ statuit ut perfectæ ætatis monachi habeant celas junioribus cum suis deçanis lectioni et recitationi vacantibus, etsi velit omnes in uno loco pausare : ipse etiam S. Benedictus celam habebat in qua orabat, ut videtur lib. ii Dial. S. Greg. cap. 11 : « Præceptique vir Dei statim eum in cella sua, in psialho, quod orare solebat, projici. » Tamen postea unus receptum est, ut hæc lectio fieret in uno loco, nempe in illo peristyllo, quod vulgo claustrum appellatur. Epitome Ludovici imperatoris in Regulam S. Benedicti : « Certis iterum horis lectioni pleniter vacent ; et, si fieri potest, in uno claustrò sedeant. » Concordia S. Dunstani : cap. 5, « Tertia vero præacta, et missa subsequente celebrata, uti Regula præcipit, sedentes in claustrò vacent lectioni. Petrus Blæsenensis serm. 25 : « Inde est, quod in claustrò conventuum quatuor loca cum propriis deputantur officii, in latere claustrî occidentali est scholaris subjectio : in eo quod contingit ecclesiam lectio moralis : ac orientale in capitulo correctio materialis. » Ubi nota hæc lectionem fieri in eo latere, quod ecclesiam contingit. Cujus rei signum adhuc superest in monasterio S. Dionysii prope Lutetiam. Nam in vitreis claustrî ejusdem partis visuntur depictæ artes liberales. Per scholarum subjectio-nem intelligit novitios, qui olim sedebant in parte occidentali, cujus observantiæ quondam vestigium vidi in eodem S. Dionysii monasterio in diebus cœnæ Domini et parasceves. Clerici etiam regulares, quos canonicos vocant, in claustrò legentes sedebant : ut videre est in Actis S. Wolphangi, c. 7 : « Effecit autem apud illos (clericos) tum minis, tum suasionibus, ut, quod prius non fecerant, communi mensa et dormitorio uterentur, in claustrò sederent, et lectioni incumbere. » Sed in hieme, propter nimios imbres et frigus, non fiebat in claustrò ejusmodi lectio, sed in alio conclavi, ut ex eadem S. Dunstani Concordia, cap. 2, manifestum est. In eo certis horis dabatur copia fratribus confabulandi, alias silentium observabatur. Lanfrancus in Constitutionibus, § 3 : « Post sextam revertantur in claustrum locuturi : cum tempus fuerit, pulsatur unum de mediocribus signis, quo pulsato, statim silentium fiat in claustrò. » Constitutiones comitiarum generalium provinciæ Cantuariensis anni 1225, cap. 7 : « Ut permissis colloquiis in claustrò et alibi a turpiloquiis, et vaniloquiis et scurrilitatibus absteineatur. Nam tanta erat in servandi ordinis continua jugitate prolixitas, tanta præsertim in ecclesiasticis officiis protelabatur instantia, ut in ipso cancri sive leonis æstu, cum longiores sunt dies, vix per totum diem unus saltem vacaret horæ dimidium, quo fratribus in claustrò licuisset miscere colloquium. » Petrus Venerabilis statuto 20 : « Statutum est, ut in quadragesimali tempore, additis ad silentium tribus diebus, hoc est tertia feria, et quinta et sabbato, quibus in

A cæteri timeant. ^d Neque frater ad fratrem jungatur horis incompetentibus. Dominico die lectioni vacent omnes, exceptis his, qui variis officiis deputati sunt. Si quis vero ita negligens ad desidiosus fuerit, ut non velit, aut non possit meditari, aut legere, ^e injungatur ei opus. Fratribus infirmis, ^f aut delicatis

claustrò juxta morem pristinum locutio esse solebat, continuum per totam quadragesimam silentium teneatur. » Itaque in monasteriis creatus est prior claustrî, qui fratres aut legentes aut colloquentes observaret, ut habetur in Decretorum Lanfranci : « Prior claustrî quocunque major prior eat, si fieri potest in claustrò, vel circa claustrum debet semper esse, et ordinem claustrî in omni sollicitudine servare. » Et ne fratres inturbarentur, non dabatur copia extraneis seu clericis seu laicis ingrediendi claustrum, nisi certis de causis, ut videre est statuto 23 Petri Venerabilis : « Statutum est, ut in claustrum, vel in reliquas regulares domos nullus clericorum aut laicorum ingrediatur, nisi aut causa operis alicujus, aut videndi domos ut honesti hospites facere solent, » etc. Claustrî usns antiquus est : nam illius mentio fit in Vita S. Guil. Gellonensis, qui claruit tempore Caroli Magni : « Quamprimum concedens metitur oratorum, metitur etiam totius claustrî spatium, domum etiam infirmorum, et domum refectonis atque dormitorium, cellam novitiorum, aulam hospitum. »

^a *Accidiosus*. Ita in cod. ma. S. Germ. pro : *Accidiosus*, ut vulgo habetur, id est, piger, atque etiam qui acedia morbo laborat. Is enim vix potest animum lectioni applicare.

^b *Alios extollit*. Id est, aufert, amovet, subducit ab opere. Extollere videlicet hoc loco est auferre, amovere. Id clarum est ex Plauto in Mercatore.

C Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.

^c *Ut cæteri timeant*. Ita apud Smaragulum, et in cod. S. Ebrul. et S. Germ. ma. vulgo : *Ut cæteri metum habeant*.

^d *Neque frater ad fratrem jungatur horis incompetentibus*. Jungitur frater alteri horis incompetentibus, qui tempore operis Dei laboris manuum, lectionis, refectonis, aut alicujus exercitii regularis cum altero confabulatur injussus. Quod satis patet ex textu Regulæ. Nam cum S. Benedictus jussit acrius animadverti in eum qui dum fratres lectioni incumbunt, nugis et fabulis vacat, statim subjungit : « Ne frater ad fratrem jungatur horis incompetentibus. » Ubi recte Smaragulus ait : « Illæ enim sunt horæ incompetentes fabulis vanis, quæ sunt competentes lectionibus sacris. » Idem videre est apud Rutharum. Sed cum S. Benedictus ita distribuatur quid singulis horis faciendum sit, ut vix extra regularia exercitia aliquid temporis restet, nullæ erunt horæ competentes ; quibus aliquando fratres se possint invicem de necessariis interrogare. Itaque non puto eam fuisse S. Benedicti mentem, ut monachi tot horas in opere manum ad rigorem observent, sed instituisse tantum horas in quibus laborandum sit, et posse monachos absoluto opere quod ipsi injunctum fuit non expectato horæ præstitutæ termino, se ab opere disjungere, ut aut lectioni, aut orationi, aut aliis suis necessitatibus vacare possint.

^e *Injungatur ei opus*. Quod non sit servile, nec sibi ejusmodi diebus prohibitum : aut si servile, quod sit licitum, ut ministerium aliquod in culina, vel in domo infirmorum.

^f *Aut delicatis talis opere*, etc. Delicatus est in delicatis pastus, inquit Smaragulus. Vide superius annotata. Circa delicatis et debiles idem statuit S. Leander lib. de institutione Virginum, cap. 13 : « Et ista sint dicta de veste et cibo et potu vel opere pro invalidis : ut quæ durius ferre non potest, tractetur

talís opera aut ars injungatur, ut nec otíosi sint, nec violentia laboris opprimantur, ut effugentur : quorum imbecillitas ab abbate considerata est.

§ II. — EX REGULA SANCTI MACARII (cap. 10).

• Debent ergo fratres istum ordinem tenere. A prima usque ad horam tertiam Deo vacent fratres. A tertia vero usque ad horam nonam quicquid injunctum fuerit a Patre, sine aliqua murmuratione faciant. Meminere debent in quibus injungitur, dictum Apostoli : *Omnia quæ facitis, sine murmuratione facite* (Phil. 11). Timere debent illud dictum terribile : *Nolite murmurare; sicut quidam eorum murmuraverunt, et ab exterminatore perierunt* (II Cor. x). Debet etiam, qui præest, pater, opus, quod faciendum est, uni injungere, ut cæteri ejus præcepto, cui injunctum fuerit, fratres obediant sine querela.

§ III. — Item ejusdem (cap. 11).

• Si quis ex fratribus pro jejunió, vel operibus manuum suarum, quæ Apostolus præcipit : *Operantes manibus nostris, ne quem vestrum gravaremus* (I Thess. 11 et II, 111), is qui talis est monachus, dignus est in omnibus. In his si fuerit aliquis infirmitate obsessus, providendum est ab eo, qui præest, qualiter ipsa infirmitas sustentetur. Quod si infirmus est animo hujusmodi frater, oportet eum frequentius operari, considerans Apostolum, qualiter corpus suum servituti relligit (I Cor. 1x). Hoc autem

levius. » Et hæc est discretionis Regula. Hinc notandum noviter venientes, qui non sunt assueti labori manuum, non statim onerandos, sed paulatim assuefaciendos. « Neque ex nimio otio subitus labor sine gravi noxa est, » inquit Celsus, lib. 1, c. 3. De opere manuum plura vide apud Rupertum lib. 111 in Regulam sancti Benedicti, cap. 5 et seq.

• Debent ergo, etc. Exstat in Regula ms. Macarii, et aliorum abbatum cod. Flor. et Corb.; sed codex Cortheiensis multum differt in verbis quidem ab hac Concordia, et a cod. Flor., sed non in sensu.

• Sine aliqua murmuratione faciant. Monasteriorum est pernicies murmuratio. Estque illorum præcipue qui corpore, non animo in claustris habitant, quorum non est cor unum, nec anima una. Ut præclare docet S. Augustinus enarratione in psalmum cxxx11 : *Nam murmuratores omnes magnifice descripti sunt quodam loco Scripturarum: præcordia fatui sicut rotæ carri* (Eccli. xxx11). *Fenum portat et murmurat. Non enim potest rota carri quiescere a murmure. Sic sunt multi fratres, non habitant in unum, nisi corpore.* Similia sane sunt præcordia murmuratorum rotæ carri, qui semper cum murmuratione opus injunctum faciunt, quemadmodum rota carri quæ fert cum murmuratione fenum. Multum laborant et nihil proficiunt. Unde præclare S. Joannes Chrysostomus serm. 8 in cap. 11, ad Philippenses : *βέλτιον μὲν εἶναι ἐργάζεσθαι, ἢ μετὰ γογγυσμοῦ ἀπόδραται γὰρ καὶ αὐτὸ γινόμενον* id est, « melius est nihil facere quam cum murmuratione. Perit enim illud quod fit. » Idque juxta mentem S. Patris Benedicti cap. 5 : « Etsi impleat jussionem; tamen acceptum jam non erit Deo, qui cor respicit murmurantis. »

• In quibus injungitur. Ita in cod. Flo. Lege ii, quibus injungitur.

• Omnia quod facitis, sine murmuratione facite. In cod. Corb. additur, et hæsitatione. In versione communi : « Omnia autem facite sine murmurationibus et hæsitationibus. »

• Si quis ex fratribus, etc. Habetur capite sequenti sæpius citati codicis Floriacensis. Exstat etiam in

A observandum est, ut in nullo voluntatem suam faciat ille.

§ IV. — EX REGULA PATRUM (cap. 5).

• Cursus vero orationum vel psalmodiarum, sicut dudum statutum est, vel tempus istud meditandi, operandique servabitur. Ita meditem habeant fratres, ut usque ad horam secundam legant; si tamen nulla causa exstiterit, qua necesse sit etiam prætermissio meditem, aliquid fieri in commune. Post horam vero secundam unusquisque ad opus suum paratus sit, et usque ad horam nonam quicquid injunctum fuerit, sine murmuratione et hæsitatione perficiant, sicut docet sanctus Apostolus (Phil. 11).

§ V. — Item ex Regula Patrum (cap. 5).

• Matutino dicto fratres lectioni vacent usque ad horam secundam : si tamen nulla causa exstiterit, qua necesse sit, etiam prætermissa lectione, aliquid fieri in commune. Post horam secundam unusquisque ad opus suum paratus sit. Usque ad horam nonam quod injunctum fuerit, sine murmuratione perficiat.

§ VI. — Item ex Regula Patrum (cap. 9).

• Die autem Dominico nihil aliud agant, nisi Deo vacent : nec pro aliqua occasione se velint, aut alios excusare. Tamen contestor, fratres, nulla operatio

cod. Corb. Profertur supra cap. 45, sub nomine Regulæ Patrum. Hic autem citatur ob illa verba S. Patris Benedicti *Fratribus infirmis aut delicatis.*

• Manibus nostris. Ita in cod. Flor. et Corb. Hæc tamen verba non habentur in locis citatis Apostoli. In versione tamen Syra I ad Thess. 11 habetur : *In opere manuum nostrarum.*

• Obsessus. In cod. Corb. *oppressus.*

• Cursus vero, etc. Hoc capitulum reperitur in secunda Regula ms. cod. Flor. cujus initium est : *Cum resideremus in unum*; Habetur etiam in cod. ms. Corb.

• Meditandi. Id est, legendi. Meditari enim aliquando legere est. Unde postea subiungitur : « Ut usque ad horam secundam legant. »

• Ut usque ad horam secundam legant. Idem statuit S. Cæsarius cap. 17 Regulæ suæ : « Omni tempore duabus horis, hoc est a mane usque ad horam secundam lectioni vacent. »

• Prætermissio meditem. Ita in Regula ms. cod. Flor. In cod. Corb. *Prætermissio medite.* In Vind. *Prætermissio meditentur.* Legendum puto, *prætermissa meditatione*, id est, lectione.

• Meditem. Ita in Regula ms. cod. Flor. et Corb. et alibi in eadem Regula cod. Flor. « Sed unusquisque opus suum et meditem custodiat. » In Cod. Vind. legitur *ita tamen meditationis causam.* Quid sibi velit *meditem*, non satis video. Itaque legendum puto *meditationem*, id est, lectionem.

• Matutino dicto, etc. Hoc capitulum habetur in tertia Regula toties citati cod. Flor. cujus initium est, *Cum in nomine Domini.* Nihilque aliud complectitur, quam præcedens capitulum.

• Prætermissa lectione. In superiori capitulo juxta nostram emendationem : *Prætermissa meditatione*, ex quo confirmatur meditationem esse lectionem.

• Die autem Dominica. Hoc capitulum habetur in Regula Serapionis, Macarii, et aliorum cod. Corb. et Flor.

• Nulla operatio. Ita in cod. Flor. Smaragdus legit quod nulla operatio.

in die illa sancta comperiat, nisi tantum hymnis A suo lecto dormire: nisi forte jubente Priore^r ad et canticis spiritualibus^a dies illa transeat.

§ VII. — Ex REGULA PACHOMII (cap. 58).

^b Si signum datum fuerit ut egrediantur ad opus, Præpositus domus antecedit eos; et nullus in monasterio remanebit, nisi is cui^d Pater præceperit; et hi qui pergunt^e non interrogabunt quo vadant.

§ VIII. — Item (cap. 59).

^f Cumque universæ domus in unum fuerint congregatæ, prioris domus Præpositus antecedit; et pergunt juxta ordinem domorum et hominum singulorum, nec loquentur mutuo; sed unusquisque de Scripturis meditabitur. Si forte eis aliquis occurrerit, et voluerit cum aliquo eorum loqui, ^g janitor monasterii, qui huic operi fuerit delegatus, occurret, et respondebit ei, eoque utentur nuntio. ^h Si janitor coram non fuerit, ⁱ Præpositus domus, vel alius, cui hoc fuerit injunctum, occurrentibus respondebit.

§ IX. — Item (cap. 60).

^j Operantes nihil loquantur sæculare; sed aut ^k meditabuntur ea quæ sancta sunt, aut certe silebunt.

§ X. — Item (cap. 62¹).

Operans non sedebit sine majoris imperio

§ XI. — Item (cap. 62).

^m Nec plus operis fratres compellantur facere, sed moderatus labor omnes ad opus provocet. Sitque inter eos pax et concordia, et libenter majoribus subjiciantur sedentes, et ambulantes, ac stantes in ordine suo, et invicem de humilitate certantes. ⁿ Si quid peccatum fuerit, Patres monasterii emendare poterunt, et constituere quid sequi^o debeant.

§ XII. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 34^p).

Interrog. Unde ergo vagatur mens nostra, et cogitationes diversæ ascendunt in corda nostra, et quomodo hoc possumus emendare, etc.

§ XIII. — Ex REGULA STEPHANI (cap. 11).

^q Æstatis tempore nulli liceat meridie, præter in

^a Dies illa transeat. In cod. Corb. et apud Smaragdum, dies memorata transigatur.

^b Si signum datum fuerit, etc. Exstat in Regula excusa S. Pachomii, art. 35.

^c Præpositus domus. In Regula excusa deest vocabulum domus. Sed recte positum, et legendum Prioris domus, ut ex sequenti articulo patet.

^d Pater. Id est abbas.

^e Non interrogabunt quo vadant. Recta institutio, ut discipuli suis præpositis dempta omni curiositate obtemperent.

^f Cumque universæ domus. Hæc verba et sequentia usque ad illa, non loquentur, non exstant in Regula excusa S. Pachomii, art. 35, licet quædam sint immutata.

^g Janitor. In Regula S. Pachomii excusa legitur, præpositus; male.

^h Si janitor coram non fuerit. Hæc usque ad finem articuli non exstant in Regula excusa.

ⁱ Præpositus domus. De qua est ille quem extraneus alloqui cupit.

^j Operantes nihil loquantur, etc. Hæc videre est in Regula S. Pachomii excusa, eodem cap. 55.

^k Meditabuntur. Id est, loquentur. Ita sensus postulat, quia sequitur: Aut certe silebunt.

Tempora vero in quibus, si vacaverit, meridie dormiendum nobis est, a die Iduum Maiarum usque in diem Iduum Septembarum observemus.

§ XIV. — Item (cap. 35¹).

Magnopere autem ab omnibus cavendum est, ne aut in pistrino, aut in quacunque manuum operatione aliquis fratrum pigre, et non inter primos occurrat.

§ XV. — Item (cap. 33).

^r Nam adhortatio laborandi quæ hactenus cum tanto temperamento a nobis charitati vestræ insinuata est, ^v ab illa apostolica beati Pauli instantia tantum tepida est et remissa, quantum est differentia personarum; cum ille nos jubeat hactenus manibus laborare, ut habeamus nos tribuere possimus necessitatem patientibus (Eph. iv): nos diximus, ut, vel quod nobis sufficiat, laboremus. Ille dicit seipsum in fame et siti, in frigore et nuditate, nocte et die, suis manibus laborasse, ut sibi, et qui cum eo erant necessaria non decissent (II Cor. xi; Act. xx). Nos e contra duplicia habentes in nostris usibus vestimenta, et calciamenta, et quotidiani victus de donis Dei ad saturitatem plenissimum apparatus, hortamur ut otium non ametis, sed per sincerum unanimatis consensum unusquisque, ut prævalet, sic laboret. Ille præcepit: Qui non laborat, non manducet (II Thess. iii). Et nos fragilitatem nostram in vobis pensantes nulli vestrum, qui hactenus subdola et lubrica voluntate laborare feliciter distulistis, de necessariis rebus a fidelium fratrum^x ordine quicquam subtraximus, patienter hactenus tolerantes, ut non vinceremur a malo, sed ut vinceremus malum in bono.

¹ Eodem articulo.

^m Nec plus operis fratres compellantur facere. Supp. quam vires eorum ferre possint. Hoc capitulum exstat in regula excusa, partim art. 100, partim. 101.

ⁿ Si quid peccatum fuerit. Hic incipit art. 101 in Regula S. Pachomii excusa: ubi legitur: Si quis peccatum fecerit.

^o Debeant. In eadem Regula excusa legitur, debeat, juxta superiorem lectionem.

^p Vide supra cap. 23, § 4.

^q Æstatis tempore, etc. Hæc habentur in Regula ms. Pauli et Stephani, cap. 20.

^r Ad nubila. Id est, sub dio, sub axe.

^s Areæ. Area est locus agricolæ arte factus ad proterendum triticum. Vide Virgilium lib. primo Georg.; Columellam lib. 11, cap. 20, et S. Isidorum lib. xv, cap. 13, Orig.

^t Cap. 35 ejusdem Regulæ cod. Flor.

^v Nam adhortatio laborandi, etc. Exstat in Reg. ms. Pauli et Stephani cod. Flor., cap. 34.

^w Ab illa apostolica beati Pauli instantia. Id est, præ illa Pauli instantia, seu vehementi adhortatione qua nos hortatur et urget ad laborem manuum.

^x Ab ordine. Ordo hoc loco est quod ordinarie datur seu ad victum, seu ad vestitum.

§ XVI. — *Item ejusdem (cap. 33).*

^a Hoc scientes fratres, ^b quia otiosus corpore mopachus mente a sordidis cogitationibus nunquam poterit esse otiosus, ^c dicente Salomone: *In desiderii est omnis otiosus*; et iterum: ^d *Multa mala excogitat otiositas*: abjecto ergo a se qui hucusque talis fuit hoc vitio, promptus ad omne opus occurrat, quia scriptum est: *Non oderis opera laboriosa et rusticationem ab Altissimo creatam (Eccli. vii)*. Ut donante Domino de propriis laboribus et rebus quotidianis et necessariis abundemus; et his quos amor spiritualis ad visitandos nos invitat, possimus convenienti mediocritate occurrere, aut quos gravis urget necessitas debito ministerio valeamus de proprio labore servire: quia Dominum Redemptorem nostrum *beatius esse dare quam accipere (Act. x)* certum est ^e præcepisse.

§ XVII. — *Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 7).*

^f Monachus semper operetur manibus suis; ita ut quibuslibet et variis opificum artibus laboribusque studium suum impendat, sequens loquentem Apostolum, qui dicit: *Neque panem gratis manducavimus: sed in labore, et fatigatione nocte et die laborantes (II Thess. iii)*. Et iterum: *Qui non vult operari, non manducet (Ibid.)*. Per otium enim libidinis et noxiarum cogitationum nutrimenta concrescunt; per laboris vero exercitium vitia nihilominus elabuntur. Nequaquam debet designari monachus versari in opere aliquo monasterii usibus necessario. ^g Nam et patriarchæ greges paverunt; ^h philosophi gentiles sutores et sartores fuerunt; Joseph justus, ⁱ cui Virgo Maria desponsata exstitit, ^j faber ferra-

^a *Hoc scientes fratres, etc.* Hæc habentur in eadem Reg. ms. cod. Flor., cap. 55.

^b *Quia otiosus corpore monachus, etc.* D. Hieronymus in epist. ad Rusticum de vivendi forma: « Texantur et lina capiendis piscibus; scribantur libri, ut et manus operetur cibum, et animus lectione saturetur. *In desiderii est omnis otiosus.* Egyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum abque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem: ne vegetur perniciosus cogitationibus mens, et instar fornicantis Hierusalem omni transeunti divaricet pedes suos. »

^c *Dicente Salomone: In desiderii est omnis otiosus.* Loco citato hanc sententiam profert S. Hieronymus auctoris nomine suppresso, quam neque in Salomone, neque in tota Scriptura repereris: est tamen Prov. xxi, 25, quid simile: *Desideria occidunt pigrum, etc.*

^d *Multa mala excogitat otiositas.* Ecclesiastici. c. xxx, ubi in communi versione sic habetur: *Multum enim malitiam docuit otiositas.* Cui respondet textus Græcus.

^e *Præcepisse.* Id est, præmouisse.

^f *Monachus semper operetur, etc.* Exstat in Regula excusa S. Isidori, cap. 5.

^g *Nam et patriarchæ, etc.* Hanc totam periodum usque ad illa verba: *Qui viribus corporis, etc.* profert Haymo Halberstatensis lib. ii de Varietate, cap. 2.

^h *Et gentiles philosophi.* Qualis fuit Hippias sophista, qui Pisam veniens certamen Olympicum spectaturus, omnia sua vestimenta quibus tum indutus erat sibi consuerat, ut scribit Apuleius lib. ii Floridorum. Simon Atheniensis philosophus coriarius fuit; Menedemus Eretriensis tabernacula faciebat, ut docet

Arius fuit. Siquidem et Petrus princeps apostolorum piscatoris gessit officium, et omnes apostoli corporale opus faciebant, unde vitam corporis sustentabant. Si igitur tantæ auctoritatis homines laboribus et operibus, etiam rusticantibus inservierunt, quanto magis monachi, quibus oportet non solum vitæ suæ necessaria propriis manibus exhibere, sed etiam indigentiam aliorum laboribus suis reficere. Qui viribus corporis et integritate salutis consistunt, si in opere ostiosi sunt, dupliciter peccare noscuntur: quia non solum non laborant, sed etiam alios vitiant, et ad imitationem suam invitant. Propterea enim quisque i ad Deum convertitur, ut ei deserviens laboris habeat curam, non ut otio deditus inertia pigritiaque pascatur. Qui sic volunt vacare lectioni,

B ut non operentur, ipsi lectioni contumaces existunt, quia non faciunt quod ibi legunt. Ibi enim scriptum est: *Operantes suum panem manducant.* Et iterum: *Ipsi enim scitis, quomodo oporteat imitari nos: quia non inquieti fuimus apud vos, neque panem gratis ab aliquo manducavimus, sed in labore et fatigatione die et nocte operantes, ne quem vestrum gravaremus (II Thess. iii)*. Qui per infirmitatem corporis operari non possunt, humanius clementiusque tractandi sunt; ^k nec contra eos murmurandum est ab eis qui vires laborandi habent, sed magis consulendum est eis quos sciunt corpore infirmos. Ipsi autem qui non possunt, eos qui laborant et possunt meliores sibi felicioresque fateantur. Qui vero languidus est, et laborem operum corporalium sustinere C non potest, consulendum est illi, et ejus infirmitas temperanda est. Qui vero sani sunt, et fallunt, procul

Diogenes Laertius lib. ii, et Hesychius Illustris in Menedemo.

ⁱ *Faber ferrarius.* Controvertitur inter doctores de arte S. Josephi beatæ Virginis sponsi, aliis eum fuisse fabrum ferrarium, aliis fabrum lignarium asserentibus. Haymo Halberstatensis cap. citato S. Isidori sententiam sequitur, ejusdem verba, ut supra notavimus, proferens. In Evangelio communi et generali vocabulo dicitur τέκτων, id est, faber. Hesychius: τέκτων πᾶς τεχνίτης, id est, omnis artifex; sive, ut loquitur Suidas, τέκτων κοινὸς τεχνίτης, id est, communis artifex. Tamen proprie tribuitur hoc nomen fabri lignario, ut docet Moschopulus cap. 4 de Schedis: τέκτων πᾶς τεχνίτης. Ἴδιος δὲ τέκτωνος λέγονται οἱ ξυλουργοί. Id est, τέκτων, omnis artifex. Proprie vero τέκτωνες dicuntur fabri lignarii. Idem docent Glossæ veteres: τέκτων, *faber lignarius, faber lignarius.* Ex quo non immerito communi sententia fertur S. Josephum fuisse fabrum lignarium, cui astipulatur S. Leander cap. 14 de Institutione virginum hac in re fratri Isidoro adversatus: « Sed et Joseph, cui fuerat desponsata, cum esset justus, erat tamen et pauper, ita ut vitam et vestitum artificio quæretet, certe faber lignarius fuisse legitur.

^j *Ad Deum convertitur.* Hæc verba, *ad Deum, redundant, nec sunt in Regula excusa.* Nam qui veniebant ad monachatum, dicebantur simpliciter converti.

^k *Nec contra murmurandum est.* Vide S. Basilium cap. 52 Monasticarum Institutionum. Sed in Regula excusa hæc verba usque ad ista: *Qui vero sani sunt et fallunt, non exstant, sed ex hoc codice supplenda sunt.*

dubio dolendi atque lugendi sunt: quia non corpore, sed (quod pejus est) mente ægroti sunt, quique, etsi humanis oculis convinci non possunt, Deum tamen non fallunt. Tales igitur ferendi sunt, si ægritudo latet; aut distringendi, si sanitas patet. Monachi operantes, ^a meditari aut psallere debent, ut carminis verbique Dei delectatione consolentur ipsum laborem. ^b Si enim sæculares opifices inter ipsos labores suorum operum amatorum turpiaque cantare non desinunt, atque ita horam suam in cantibus et fabulis implicant, ut ab opere manus non subtrahant quanto magis servus Christi sic manibus operari debet, ut semper laudem Dei in ore habeat, et lingua ejus psalmis atque hymnis inserviat. Laborandum est ergo corpore, animi fixa in Deum intentione; sicque manus in opere implicanda est, ut mens non avertatur a Deo. Propriis autem temporibus oportet operari monachum, et propriis orationi lectionique incumbere. Horas enim debet habere monachus congruas, et ad singula officia deputatas. Partes autem temporum suis quibusque operibus taliter deputantur. Æstate enim a mane usque ad horam tertiam labore oportet; a tertia vero usque ad sextam lectioni vacare; dehinc usque ad nonam requiescere; post nonam autem usque ad tempus vespertinum iterum operari. Alio autem tempore, id est, hieme, autumno, sive verno a mane usque ad tertiam legendum; post celebrationem Tertie usque ad nonam laborandum est; post refectionem nonæ aut operari oportet aut legere aut sono vocis aliquid meditari. ^c Quæcunque autem operantur monachi manibus suis Præposito deferant: Præpositus autem principi monachorum, nihilque operis apud fratres remaneat, ne sollicitudinibus cura mentem ab intentione contemplationis avertat. Hortos olerum, vel apparatus ciborum propriis sibi manibus fratres exerceant. Ædificiorum autem constructio et cultus agrorum ad opus servorum pertinebunt. Nullus monachus amore privati operis illigetur; sed omnes in commune la-

borantes Patri sine murmuratione obtemperabunt. Monachi præpositis suis sine ulla murmuratione obtemperare debent, ne forte ea sententia pereant, qua perierunt hi qui in deserto murmuraverunt. Si enim illis parvulis adhuc in lege et rudibus nequaquam indultum est, quanto magis his qui perfectionis legem perceperunt non parceret, si talia gesserint.

§ XVIII. — Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 6).

^d In operando hæc ratio conservetur. ^e Verno vel æstate, dicta Prima commoneant decani a præposito suo quale opus debeant exercere: atque illi reliquos fratres. Tum demum dato signo, sumptis feramentis congregentur in unum, factaque oratione pergunt ^f recitantes ad opus usque ad horam diei tertiam: revertentesque ad ecclesiam, Tertiaque celebrata, residentes suis locis studeant lectioni vel orationi. Verum si opus tale est, quod non intermittatur, in opere ipso Tertia dicatur, et sic ^g recitando revertantur ^h ad cellam, et ⁱ consummata oratione, ^j ablutisque manibus ^k confestim ad ecclesiam conveniant. Et si reficiendum ad sextam est, peracto officio Sextæ, ab oratione pergant ad mensas; refectique congrue, iterum facta oratione, quiescant. Deinde celebrata Nona, si necesse est revertantur ad opus, quousque ^l ad duodecimæ officium conveniant. ^m Sin autem, residentes taciti per cellulas suas, hi quorum jam ætas perfecta est, et conscientia pura, meditentur eloquia Domini, vel opus quodlibet intra cellulam injunctum exercentes nusquam prorsus, excepta causa necessitatis, audeant progredi, nisi fuerint a seniore præcepti. Juniores vero coram suis residentes decanis, lectioni, vel recitationi vacent; nec se inconsulto seniore junior a sua auferat sessione, aut ad alterius decani locum audeat pergere: sed tam in sessione quam etiam in operatione semper decani a decania segregata consistant. Juniores quippe suos jugiter decanus ille commoneat, ne in aliquam negligentiam decidant; sed viros spirituales

^a *Meditari et psallere debent.* Ut labor sit rerum divinarum meditatione levior, nec mens, dum corpus operatur, maneat otiosa. Quod sane contingit, cum tota operi immergitur, aut aliud agens, vanisque cogitationibus indulgens a Deo distracta longius avolat. Idem de antiquis monachis refert ipse Isidorus lib. II de Off. Eccl., cap. 15: « Canunt autem psalmos manibus operantes, et ipsum laborem divino celeumate consolantur. » Locus sumptus est ex D. Augustini libro de Opere Monachorum, cap. 17: « Cantica vero divina cantare etiam manibus operantes facile possunt, et ipsum laborem divino celeumate consolari. » Celeuma est vox nautarum, se ipsos ad opus nauticum adhortantium. Idem locus profertur ab Haymone Halberstensi lib. II de Varietate, cap. 50.

^b *Si enim sæculares opifices,* etc. Locus sumptus est ex D. Augustino lib. de Opere Monachorum, cap. 17: « An ignoramus opifices quibus cantibus et plerumque etiam turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda et linguas suas, cum manus ab opere non recedant. » Refertur etiam ab Haymone loco citato.

^c *Quæcunque autem operantur,* etc. Idem Isidorus lib. II de Offic. eccl. cap. 15. Quid simile habet S. Augustinus lib. II de Moribus Ecclesiæ.

^d *In operando,* etc. Hæc reperire est in Reg. mis. S. Fructuosi episcopi cod. Crass., eod. c. 6.

^e *Verno vel æstate.* Particula *vel* hic sumitur copulative, sicut infra hoc capitulo.

^f *Recitantes.* Psalmos videlicet in ipso itinere, ut ex infra dictis clarum est: *Ad opera cum egressuri sunt, orationem facturi invicem conveniant; qua completa incipiat præpositus psalmum, et sic recitantes pergant ad operationem.*

^g *Recitando.* Psalmos.

^h *Ad cellam.* Id est, ad monasterium: quia egrediebantur foras ad opus. Vide superius annotata.

ⁱ *Consummata oratione.* Id est, absoluto psalmo et collecta ad finem operis.

^j *Ablutisque manibus.* Quæ sordidatæ erant propter opus.

^k *Confestim ad ecclesiam conveniant.* Sextam celebraturi, quia cum non intermitteretur opus, dicebant Tertiam in ipso operis loco; et consummato opere redibant Sextæ cursum acturi.

^l *Ad duodecimæ officium.* Id est, ad synaxim vespertinam, quæ hora duodecima, cadente sole agebatur antiquitus, ut supra notatum est.

^m *Sin autem.* Nempe nihil superest, quod necesse sit agere.

et sanctos illis semper in exemplo proferat; ut illorum contemplatione assidua ad meliora proficiant. Autumni vel hiemis tempore usque ad tertiam legant, usque ad nonam operentur, si tamen est quodlibet opus, quod fiat. Post nonam iterum usque ad duodecimam legant; a duodecima meditentur^a usque ad vesperam. Ad opera cum egressuri sunt orationem facturi invicem convenient: qua completa, incipiat præpositus psalmum, et sic recitantes pergant ad operationem. Cum operantur, non inter se fabulas vel cachinnos conserant, sive luxurientur; sed operantes intra se recitent taciti, aut psallant aliquid, aut recitent pariter, aut certe sileant.

§ XIX. — Ex REGULA SANCTI FERREOLI (cap. 26).

^b Ut usque ad horam diei tertiam omni tempore lectioni monachus tam senior quam extremus vacare procuret. Et sic demum in reliqua parte diei deputati operis cura succedat præter ægrotos tantum, quibus imponi hoc supra propriam voluntatem vel potius virtutem communis infirmitas non permittit. Nam et hi quibus fructuum colligendorum tempore fuerit ab abbate imperatum, ut matutinis horis aliquid vel laboris exercent, hac lege non tenebuntur; neque huic definitioni putabuntur existisse contrarii, cum imperata sibi utilitatis causa compleverint. Etenim moris est agricolis, ut vix reddito adhuc mane arida frumenta non nisi deciduo madida facta rore succidant, ut lætam minus segetem facilius fervoribus insecutoribus eripiant, dum in exordio diei blandi æteris temperamenta custodiunt. ^c Sæpe enim ex industria factum scio, ut ^d dubia adhuc luce priusquam, ut dicere possumus, orbe solis ardorem biberit

^a Usque ad vesperam. Hoc loco sumitur latius vespera pro ipso noctis initio: cum alias idem sit vespera ac duodecima, ut supra dictis patet.

^b Ut usque ad horam diei tertiam, etc. Regula Tetradii, seu Teridii, cap. 4: «Omni tempore usque ad tertiam legant; post tertiam unusquisque sibi injuncta opera faciat.»

^c Sæpe etenim ex industria, etc. Locus corruptus et ita emendandus: Sæpe etenim ex industria factum scio, ut dubia adhuc luce, priusquam, ut dicere possumus, orbis solis ardorem biberit, redacta in manipulos segete ignea jubaris flammis cum fructibus ejus mensura evaserit, ubi τὸ orbis, est terra, et τὸ jubaris, solis; non enim jubar hoc loco sumitur pro aurora, sed pro sole.

^d Dubia adhuc luce. Dubia lux est diluculum, ita apud tragicum in Hippolyto, act. 1:

Dum dubia lux est.....

Sic dubius dies in Oedipo:

Dum nocte pulsa dubius effulsit dies.

Græce, λυκόζωος. Homero Iliade vii: ἀμφιλόχη νόξ. Τὸ μετέχον σκότους καὶ φωτός ἀπὸ μεταφοράς τῶν τρεχόντων λύκων, id est, particeps tenebrarum et lucis, translatione sumpta a pilis luporum, inquit auctor veteris Etymologici; quia, ut scribit Demetrius Triclinius in Electram Sophoclis, lux circa initium habet lupi colorem: vel quia intempesta nocte nunquam lupus oculorum usura caret. Idem scribit Ælianus lib. x de animalibus, cap. 20, dicitur et λύκη. Macrobius lib. i Saturnal., cap. 17: «Prisci Græcorum primam lucem quæ præcedit primos exortus λύκην appellaverunt ἀπὸ τοῦ λύκου, id est tempore hodieque lycophos nominant: sed locus corruptus, et pro, id

redactam in manipulos segetem igne jubaris flammis cum fructibus mensuram ejus evaserit. Hoc ergo si etiam a monachis, qui operi insistent, ut superiores diximus, fuerit observatum, non erunt pronuntiandi pro^e compendio operis Regulæ transgressores.

§ XX. — Item (cap. 28).

Monachum absque certis solemnitatibus, vel manifesta ægritudine diem sine operatione transigentem a convivio decernimus excludendum jubente beato Apostolo: «Qui non laborat, non manducet» (II Thess. iii). Secuturas tamen excusationes inutilium prævidemus, et propterea modum ponimus otiosis. Dicturus est enim unus ex talibus: Ego non possum operari, quia amisso robore juventutis sum ad omnia senex invalidus. Alius: Neque ego possum, quia sum infirmitate jam fractus. Dicturus etiam tertius (si potuerit inveniri): Non possum etiam ego, quia laborum me assiduitas contrivit, itinerum longitudo quassavit, fortitudinem mihi abstulit sollicitudo commissa, virtutem meam actio exspoliavit imposita? Sed his quasi contrarius sermo rationis occurrat revincens eos et dicat: Ut quis non valet insistere operi, det promptius operam lectioni: quicumque agrum non excolit, Deum dupliciter colat; et inter reliquas etiam hanc querat artem, ut paginam pingat digito, qui terram non præscribit aratro; quia qui, ut supra diximus, agriculturam exercere non valet, legere, ^b scribere, quod est præcipuum opus, piscium etiam providere capturam, ^h retexere, calcementa fratribus præparare, vel reliqua, quæ similia sunt, facere atque implere potest. Quisquis ergo ex his omnibus non elegerit, quo occupetur

est tempore, lege, id temporis hodieque, etc.

^e Compendio, id est, utilitate. S. Cyrianus lib. de Zelo et Livore: Ut animam pecunia capiat, ingerit perniciosa compendia. Contrarium est dispendum.

^f Qui non laborat, non manducet. Ita etiam citatur locus in Regula Pauli et Stephani cap. 34, sed potius ex memoria, quam ex codice: nam in versione communi, quæ textui Græco omnino respondet, ita habetur: Si quis non vult operari, non manducet.

^g Scribere, quod est præcipuum opus. Antiquum et usitatissimum monachorum opus fuit libros scribere. Monachi Sancti Martini Juniores librorum scriptioni operam dabant, grandioribus contemplationi rerum divinarum incumbentibus, ut refert Severus Sulpitius in ejus Vita. S. Ephræm Parænesi 47 recensens opera monachorum hæc ait: «Pulchre et eleganter scribis.» S. Hieronymus in epist. ad Rusticum monachum de vivendi forma ei suadet, ut libros scribat: «Scribantur libri, ut et manus operentur cibum, et animus lectione saturetur.» Evagrius libros scribebat, ut refert Palladius in Lausiaca cap. 86. S. Theodoricus abbas S. Martini Sagiensis eandem operam navabat, ut a nobis notatum fuit in observationibus ad nostrum Martyrologium. Sed id testantur veteres bibliothecæ monasteriorum multis codicibus mss. adhuc refertur in quibus scribendis monachi desudantes doctrinam posteritati conservaverunt. Sed de his vide Trihenium libr. de Laude Scriptorum Manualium, cap. 5.

^h Retexere. Lege: Rete texere, ut in cod. Vind. quod opus etiam injungit monacho Rustico S. Hieronymus epistola citata: «Texantur et lina capiendis piscibus.»

opere, famem cum inproperio sustinere contentus sit.

§ XXI. — Ex REGULA CASSIANI (cap. 8).

^a Illud quoque apud Patres omni observantia custoditum est, ut ^b in responsione Alleluiae nullus dicatur psalmus, nisi ille, qui in titulo sub ^c Alleluiae inscriptione praenotetur.

§ XXII. — Item ex eadem Regula (cap. 9).

^d Cum autem fuerint orationes canonicae ex more finita, unusquisque ad suum recurrens locum, aut solus, ^e aut cum alio pro societate operis, vel disciplinatus sedere permittitur, ^f idem iterum orationum officium velut peculiare sacrificium studiosius celebrare non cesset.

§ XXIII. — Item ex eadem Regula (cap. 10).

Nec ulterius quisquam post purificationem nocturnarum vigiliarum in requiem somni iterum resolvetur, donec superveniente die nocturnae meditationi operatio diurna succedat: ne forte puritatem nostram psalmis, orationibus acquisitam invidus diabolus quadam somni illusionem contamine. Quia post illam satisfactionem confessionis, quam Deo pro negligentibus, sive ignorationibus nostris, obtulimus, invidus inimicus, si tempus quietis invenerit, maculare festinat, et tunc fiduciam nostram praecipue dejicere, atque enervare contendit, cum frequentius et purius nos orare praeviderit. Nam

^a Illud quoque apud Patres, etc. Hic textus sumptus est ex libr. II Cassiani de Nocturn. Orat. cap. 11. Sed quorsum huc referatur, non video.

^b In responsione. Responsio hoc loco cantus est, et respondere est cantare. Gregorius Turon. libr. VI Hist., cap. 4: « Quia, inquit, Gloria Patri non recte respondetis: nos dicimus: Gloria Patri per Filium. »

^c Sub Alleluiae inscriptione. Psalmi quibus inscriptio est Alleluia, sunt viginti quos solos cum Alleluia monachi Aegyptii canere solebant.

^d Cum autem, etc. Hic textus habetur cap. sequenti ejusdem libri.

^e Aut cum alio pro societate operis. Leg., Aut cum alio cum quo pro societate operis: nam duo in cella habitabant, ut supra notatum est.

^f Idem iterum officium. Id est, duodenarium psalmorum numerum, jam antea in vigiliis nocturnis persolutum, ut ex capite Cassiani citato manifestum est.

^g Ex eodem libro, cap. 1.

^h Completis autem vigiliis, etc. Haec sumpta sunt ex cap. 15 ejusdem libri.

ⁱ Ut psalmum. Olim fuit monachis usitatum semper ubique psalmos Davidicos meditari, aliisque viris sanctis, nec immerito: nam, ut ait S. Ephraem in Tractatu, quod ludicris est abstinendum: « Psalmus daemones propellit, psalmus telum in nocturnis timoribus, psalmus durnorum requies laborum, psalmus infantibus tutela, psalmus senibus consolatio, mulieribus ornamentum decentissimum. Hic festa collustrat, hic eum qui secundum Deum est, dolorem procreat. Psalmus siquidem ex lapideo licet corde lacrymas excitat. Psalmus angelorum opus, caelestis vitae ratio et institutum, spiritalis est quidam suffitus. Hic mentem illuminat, hic in caelum reducit, hic homines Deo familiares colloquio reddit, animam laetificat, otiosas colloquutiones removel, risumque exterminat, de judicio nos admonet, dissi-

multoties quos per totum noctis spatium sauciare non potuit, post completas vigiliis sub unius horae brevissimo tempore quiescentes delonestare conatur.

§ XXIV. — Item ex eadem Regula (cap. 12).

^b Completis autem vigiliis, et absoluta congregatione, nullus, vel ad modicum, stare cum altero, aut sermocinari praesumat, nisi forte necessitas alicujus operis opportuni aliquid ante deliberare compellit. Cum vero in opere fuerint fratres, nulla inter eos sermocinatio penitus conferatur; sed sic unusquisque opus exsequatur injunctum, ⁱ ut psalmum aut Scripturam quamlibet memoriter recenseat, et non solum conspirationi noxiae, vel consiliis pravis, ^B sed nec otiosis quidem fabulis aliquam unius horae partem impertiat; sed in spiritali meditatione et linguae et cordis sit jugiter occupatus. Summa namque observantia custodiri debet, ne quis cum alio praecipue vel ad punctum temporis pariter stet, aut alicubi in partes cedat, vel manus suas invicem teneant.

§ XXV. — Ex REGULA TARNATENSIS (cap. 10).

Omni tempore duabus horis die spiritali ⁱ meditationi vacabunt. Aestatis vero tempore ^k matutinis ex more completis, et prima dicta, omnes opera quae jubentur assumant. Deinde tertia celebrata, ad

dentis reconciliat. Ubi psalmus cum compunctione, ^C ibi et cum angelis suis Deus adest. » Haec ille. Sed praclare etiam Cassiodorus lib. de Institutione Divinarum Scripturarum, cap. 4: « Psalterium est quaedam caelestis sphaera, stellis densa micantibus, et, ut ita dixerim, quidam pavo pulcherrimus, qui velut oculorum orbibus et colorum multiplici et decora varietate depingitur. Para lisis animarum poema continens innumer., quibus suaviter mens humana saginata pinguescit. » Quam formidabilis sit demoni psalmus, praclare docet Marcellus abbas in Scithi, apud Joannem Moschum, cap. 152: « Credite mihi, filioli, nihil ita perturbat, et concitat, et irritat, et vulnerat, et perdit, et contristat, et contra nos commovet daemones ipsumque perditionis auctorem, sicut perpetua psalmorum meditatio. » Et paulo post. « Nam cum psalmis meditamus, partim quidem nobis ipsis Deum laudando oramus, partim vero maledictis insequimur daemones, ut cum dicimus: Miserere mei, Deus, etc. Tunc vero persequimur daemones, cum dicimus: Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus, et rursus, Vidi impium superexaltatum, etc. S. Athanasius in epist. ad Marcellinum psalmorum volumen appellat paradysum, in quo sunt omnia genera lignorum plantata, demonstratque ceteros Scripturae libros hoc uno psalmorum volumine contineri. Quam praestans sit et excellens psalmorum materia fuse declarat S. Anastasius Sinaita in oratione de sacra synaxi: « ἡ ψαλμῶν βιβλος θεοσιβειαν παιδεύει, περὶ πίστεως νομοθετεῖ, σωφροσύνην διδάσκει, etc., id est: Liber Psalmorum pietatem docet, de fide instituit, temperantiam tradit, ad timorem Dei ducit, de punitione disserit, de compunctione, de continentia, de poenitentia, de compassione, de charitate Dei, de patientia, de castitate, de longanimitate, de jejunio, de beneficentia. »

^j Meditationi. Id est lectioni, ut postea dixit.

^k Matutinis. Intelligit laudes matutinas, quae dici debent sub auroram.

expedienda quæ suscepta fuerant revertantur. ^a Nec A collocutione quarumcunque fabularum sæcularium occupentur, nisi fortasse hæc proferat sermo relatoris, quod animam ædificet audientis. A sexta quoque hora usque ad nonam vacent quieti vel etiam lectioni. Post horam vero nonam usque ad horam lucernarii ^b omnes in unum solatium commodabunt. Hiemis vero tempore, matutinis vel prima transactis, omnibus usque ad tertiam vacare conceditur lectioni. Qua consummata, gratanter quod eis injunctum fuerit implere festinent, ut jam dictum est, usque ad horam lucernarii. ^c Hi vero qui deputati esse videntur culturæ, hac observatione constringi pro operis assiduitate non possunt; sed, ut tempus exegerit, aut labor eorum opera injuncta monstraverit, sic consideratione præpositi gubernentur, binis B et ipsi horis lectioni nihilominus vacaturi. Quando messes et vindemiæ colliguntur, bis in die, id est, hora sexta et duodecima, refectionem accipiant. Quarta vero et sexta feria ita moderari opera debet, ut, si fieri potest, statuta jejunia non amittant, sed uivversa, prout utilitas aut labor exegerit, ita senioris iudicio disponantur. Nemo tamen extra monasterium manducet aut bibat; hoc enim Regulæ non recipit disciplina, ut vel poma vilia sumantur. Aquam ipsam ante refectionem legitimum bibere non præsumant.

§ XXVI. — Ex REGULA CUJUSDAM PATRIS (cap. 12).

Operandum namque est omni tempore præter dies festos, ut habeatur vel propriæ necessitatis usus, vel egenis unde detur ^d suffragium. Sic tamen C

^a Nec collocutione quarumcunque fabularum sæcularium occupentur. Idem præcipit S. Pachomius, art. 35: « Operantes nihil loquantur sæculare. »

^b Omnes in unum solatium commodabunt. Id est, simul laborabunt se mutuo adjuvando. Solatium hoc loco est auxilium.

^c Hi vero qui deputati esse videntur cultura. Agorum. Idem statuit S. Ferreolus, cap. 26 Regulæ suæ.

^d Suffragium. Suffragium hoc loco est alimonia, sustentatio. Ita in concilio Toletano III, cap. 3: « Hæc sancta synodus nulli episcoporum licentiam tribuit res alienare ecclesiæ, quoniam et antiquis canonibus hoc prohibetur. Si quid vero quod utilitatem non gravet ecclesiæ pro suffragio monachorum vel ecclesiarum ad suam parochiam pertinentium dederint, firmum maneat. »

^e Fortius. Id est, majus, difficilius.

^f In schola: Id est, in dormitorio, ut supra notatum est.

^g Ad caput fratrum lavandum. Olim monachi caput lavabant, quod apparet ex ms. S. Columbani Pœnitentiali: « Pœnitentes fratres, quamvis opera difficilia et sordida efficiant, non lavent capita, nisi in die Dominico, id est, octavo. Sin autem, nisi in quinto decimo die, aut certe propter fluentium capillorum incrementum. »

^h Vel balnearum usus per festas solemnitates. In ms. Concordiæ legitur per festas, reposui per festas, aut sane legendum per certas. Olim monachi et moniales quibusdam solemnitatibus instantibus, maxime Paschæ et natalis Domini, balneis utebantur. Concordia S. Dunstani, cap. 3: « Crucis vero veneratione peracta (loquitur de die Parasceves), quibus vacuum fuerit, ministri vel pueri se radant, et balneent, si tanta fuerit cohors societatis, ut sabbati crastini ad

operi manuum insistendum est, ut lectionis fructus non omittatur, sed statuto tempore operi detur intentio, ac deinceps lectioni divinæ vacetur. Operatio manuum ab hora secunda sumat exordium, et in horam nonam finem accipiat: ab hora vero nona lectio usitetur. Et si aliquando proprium aliquod opus faciendum aut vestimenti consuendi vel lavandi, aut quodlibet aliud opus, per abbatis, vel præpositi comeatum faciant. Et si forte opus ^e fortius supervenerit, ut maturius arripiant operari, vel propter ferventem æstum, hoc abbatis arbitrio considerandum est, ut secundum quod tempus exigit, aut fortioris laboris pondus, vel ad sextam, ut juste judicaverit, ab opere sit quiescendum, et post quietem vel refectionem usque ad vesperam sit operandum. Illud inter omnia vel abbas, si præsens fuerit, coerceat, aut præpositus, qui ejus vice relinquitur, ut nullus penitus monachus fabulis otiosis præter necessariam interrogationem vacare permittatur, sed in ipso opere manuum operis Dei recordatio teneatur. Id est, ut dum exterius per temporalem opportunitatem manus operibus occupantur, interius mens cum linguæ meditatione psalmodum ac scripturarum recordatione dulcescat. Nam si violator hujus regulæ fabulatione delectetur, silentii pœna castigetur. Focos vero ^f in schola pœnitentes (si fuerint) bini et bini per hebdomadas faciant. Similiter ^g ad caput fratrum lavandum per singula sabbata, ^h vel balnearum usus per festas solemnitates præparent; ⁱ aut si sunt alia extrema, pœnitentes faciant, ut dum mente humili et contrito corde hæc propter timorem

hoc non sufficiat dies. » Lanfrancus in Decretis, c. 1, § 2: « Vigilia tamen apostoli (Thomæ) si dies Dominicus non fuerit, radantur fratres, ut duobus diebus ante Dominicam Nativitatis sint omnes balneati. Si necesse sit, ipso apostolicæ festivitatis die balneari possunt. » Postea describitur modus in ipsis balneis tenendus; et § 4, de tempore passionis Dominicæ. « Feria tertia radendi sunt fratres in claustrum simul ipsa die, et in crastina debent esse balnea præparata. » Rituale ms. monasterii Culturæ Cenomanensis, quod usitatorum vocant: « Balnetia quinta vel quarta die peragantur omnia lucente die. » Beda libr. IV Hist. Angl., c. 19, de sancta Edildrida abbatisa: « Raroque in calidis balneis, præter iminentibus solemnibus majoribus, verbi gratia, Paschæ, Pentecostes, Epiphaniæ, lavari voluerit. » S. Wiborada martyr inclusa in monasterio S. Galli ter quotannis, de licentia abbatis sui, balneis utebatur, ut in ejus Actis habetur: forsitan istis diebus Paschæ, Pentecostes et Epiphaniæ instantibus, ut probabile est. Neque hæc Regulæ S. Benedicti adversantur, qui non omnino a sanis balneum removit, sed tardius concedendum edixit. Nec immerito, quia ad pellendum ex animo mœrorem conducit, ut notum est ex S. Augustino lib. IX Confes., cap. 12: « Visum est etiam mihi, ut irem lavatum, quod audieram inde balneis nomen inditum: quia Græci βαλνεῖον dixerint, quod anxietatem pellat ex animo. »

ⁱ Aut si sunt alia extrema facienda, pœnitentes faciant. Idem præstabant pœnitentes in monasterio S. Columbani, ut satis liquet ex ejus Pœnitentiali: « Pœnitentes fratres, quamvis opera difficilia et sordida efficiant, » etc.; extrema hoc loco, id est vilia.

Domini faciunt, ab omnipotentis Dei misericordia A celerius a suis delictis laventur. ^a Quando ad opera eundum est, istud capitulum psallatur : ^b *Sit splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige.* ^c Quando vero finitur opus, istud dicatur capitulum : *Benedicat nos Dominus Deus noster, et benedicat nos Deus, et metuant eum omnes fines terræ.*

§ XXVII. — Ex REGULA FRUCTUOSI.

^d Cum vacant ^e ab operatione fratres, ^f nullus se proprio citra permissionem decani vel præpositi movere audeat loeo, neque conferre fabulas, deambulationesque peragere inquietas et otiosas; sed resi-

^a Quando ad opera eundum est, etc. Monachis usitata fuit oratio ante opus manuum, ad poscendum Dei auxilium. S. Fructuosus, cap. 6 : « Ad opera cum egressuri sunt, orationem facturi invicem convenient. » S. Columbanus in Pœnitentiali ms. : « Ingredi vel egredi domum, aut opus facere sine oratione et signo crucis, duodecim plagis. » Supple *amendetur.* Ibid. supra : « Similiter qui orationem ante opus aut post opus oblitus fuerit, duodecim percussionibus. » Hujusmodi orationis formula habetur in Memoriali, *quemodo in monasterio conversari debemus.*

^b *Sit splendor,* etc. Nota antiquum morem canendi hunc versum pro opere manuum, qui adhuc perseverat, dicta prima.

^c Quando vero finitur opus, etc. Sic etiam fiebat

dens ^g operi manuum, sive lectioni intentus, aut in orationis contemplatione defixus, signo universali monitus surgat concitus, communi oratione vel operatione detinendus. Alias neque respicere, neque appellare alium citra permissionem sui senioris est quisquam e fratribus permittendus. In habitu quoque et gressu monachi ita definitum est, ut nulla diversitas esset, sed omnes cultu vestimentorum, non vario, sed uno et sincero manerent.

§ XXVIII.—Ex REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 13) b.

Qui infirmi sunt ex pristina consuetudine aliter tractantur in victu, etc.

oratio completo opere. Et patet ex loco citato S. Columbani, et ex Regula S. Fructuosi archiepiscopi, cap. 6 : « In ipso opere tertia dicatur, et sic recitando revertantur ad cellam, et consummata oratione ablutisque manibus confestim ad ecclesiam convenient. » Hujus orationis formula habetur in citato Memoriali.

^d *Cum vacanti,* etc. Hæc habentur in Regula ms. S. Fruc. Brac., cap. 8 cod. Crass.

^e *Ab operatione.* Communi videlicet.

^f *Nullus se proprio,* etc. Idem statuit cap. Regule suæ.

^g *Operi manuum.* Particulari videlicet, quia paulo ante locutus est de communi.

^h Vide supra, cap. 45, § 12.

CAPUT LVI.

DE QUADRAGESIMÆ OBSERVATIONE.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

Licet omni tempore vita monachi Quadragesimæ debeat observationem habere, tamen, quia paucorum est ista virtus, ideo suademus istis diebus Quadragesimæ omni puritate vitam suam custodire, omnes pariter et negligentias aliorum temporum his diebus diluere. Quod tunc digne fit, si ab omnibus vitiiis temperamus, orationi, fletibus, lectioni et compunctioni cordis, atque abstinentiæ operam damus.

^a *Licet omni tempore vita monachi,* etc. Quia monachi vita pœnitentia perpetua est. Hanc Quadragesimæ vitam duxerunt prisci illi monachi qui, excepta Dominica et aliquando sabbato, quotidie usque ad vesperam jejunabant, duobus parvis paximatis et aqua contenti : ad quæ leviuscula quædam olera vel legumina nonnulli adhibebant, ut taceam de his qui tres aut quatuor dies, aliquando hebdomadem integram, sine cibo et potu transmittabant, ut videre est apud Cassianum passim, maxime lib. iv de Institutis renuntiantium; Severum Sulpitium in Dialogis, Palladium, Joannem Moschum et in Vitis Patrum.

^b *Ergo his diebus augeamus,* etc. Idem monet S. Ambrosius, lib. iii de Virginitibus : « Debet esse aliquid, quod quadragesimæ diebus addatur. » Id videre est etiam passim in Vitis Patrum.

^c *Indictam.* Est quod cap. 35 dixit, *statutam.* Indicere enim aliquando est statuere. Verrina V : « Legem enim sibi indicunt innocentie. »

^d *Propria voluntate.* Id est spontanea; quæ, ut postea præcipit, subjicienda est abbatis judicio.

^e *Cum gaudio sancti Spiritus.* id est, cum gaudio vere spiritali, quod procedat a Spiritu sancto, non a spiritu superbie et vanæ gloriæ, juxta S. Ambro-

C ^b Ergo his diebus augeamus nobis aliquid ad solitum pensum servitutis nostræ orationes peculiare, ciborum et potus abstinentiam : unusquisque super mensuram sibi ^c indictam aliquid ^d propria voluntate ^e cum gaudio sancti Spiritus offerat Deo. Id est, ^f subtrahat corpori suo de cibo, de potu, de somno, ^g de loquacitate, de scurrilitate : et ^h cum spiritalis desiderii gaudio ⁱ sanctum Pascha expectet. Hoc ipsum tamen quod unusquisque offert, abbati suo sium loco supra citato, cum agens de hoc augmento subjungit : « Sed ita ut nihil ostentationis causa fiat, sed religionis. »

^f *Subtrahat corpori suo de cibo, de potu.* Id statuit juxta morem priscorum monachorum, qui in Quadragesima austerius et districtius vivebant, ut notum est ex Palladio in Macario Alexandrino, et ex Vitis Patrum.

^g *De loquacitate, de scurrilitate.* Non hic ita præcipitur aliquid de loquacitate et scurrilitate subtrahere, quasi ejusmodi vitia monachis permittantur, quemadmodum potus et cibus; sed hæc addit S. Benedictus propter infirmos, qui, si non possint loquacitatem et scurrilitatem ex toto amputare, saltem ex parte minuere conentur.

^h *Cum spiritalis desiderii gaudio,* etc. Ille sanctum Pascha cum spiritalis desiderii gaudio expectat, qui totam Quadragesimam in pœnitentiæ actibus traducens cum Christo in Paschate spiritaliter resurgere peroptat, in pœnitentiæ præmium hoc sacro die ejus gratia affatim cuculandus.

ⁱ *Sanctum Pascha.* Vocat sanctum Pascha ob hujus diei reverentiam. Ita hunc sacrum diem sexta synodus, can. 65, *ἀγιαν ἀνοσπιστικον ἡμεραν* appellat,

suggerat, et cum ejus fiat ^a oratione et voluntate. ^b Quia quod sine permissione Patris spiritalis fit, præsumptioni deputabitur, non mercedi. Ergo cum voluntate abbatis omnia agenda sunt.

§ II. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 88).

Interrog. ^c Si quis supra vires vult abstinere, ita etiam ut in opere mandatorum impediatur per nimiam ab continentiam, si oportet ei concedi? *Resp.* Interrogatio vestra non mihi videtur competenter adhibita. ^d Non enim continentiam in cibis solum esse diximus: ^e nam hæc ab apostolo Paulo etiam culpabilis invenitur, si non cum fide et ratione fiat, ^f cum dicit: *Abstinentes se a cibis quos Deus creavit (Col. 11)*. Sed illam diximus esse perfectam continentiam, qua se quis a prioribus suis voluptatibus continet. Quantum autem habeat periculi, qui voluntatem propriam facere vult, et non Domini, certum est ex his quæ Apostolus dicit: *Facientes voluntatem carnis et cogitationum, eramus natura filii iræ, sicut et cæteri (Eph. 11)*.

§ III. — Item (cap. 89).

Interrog. ^g Qui satis jejunit et in refectioe non

id est, sanctum resurrectionis diem; et Joan. Moschus, cap. 165, Canon. 61 Ecclesiæ Africanæ, ἀγὲν πάσχα. Quomodo et Constitutio Emmanuelis Comneni imperatoris. Conc. Carthag. v, venerabilem Paschæ diem. Sidonius, lib. iv, epist. 14, sacrum Paschæ. Concilium Matisconense 11, sanctum Paschæ. Codicis lex, ut in die, de feriis, sanctum diem Paschæ. Lex, provinciarum præsidēs, eodem titulo, venerabilem Paschæ diem.

^a Oratione. Id est, permissione, ut supra notatum est, et sequentia indicant.

^b Quia quod sine permissione Patris spiritalis fit, etc. Aurea prorsus ac divina sententia, sanctoque Benedicto digna; quam si in animo alte defixam habet monachus, facili negotio poterit diaboli strophas et præstigias eludere, ac superbie fastum calcare.

^c Si quis supra vires. Exstat apud S. Basilium, interr. 128, et apud Rufinum, cap. 50.

^d Non enim continentiam in cibis. Ita apud Rufinum. In textu Græco additur ἀλόγων, id est ratione carentibus. Sed hoc vocabulum non videtur esse ad mentem S. Basilii. Hic enim agitur tantum de abstinentia a cibis.

^e Nam hæc etiam ab apostolo Paulo culpabilis invenitur. Rectius in textu Græco: Συμβαίνει ἢ ἀπὸ τοῦ Ἀποστόλου κατηγορουμένη ἀρετὴ, id est, ex qua contigit immoderata corporis afflictatio, quæ a divo Paulo damnatur. Respicit enim ad verba Apostoli cap. 11 ad Coloss.: *Et non ad parcendum corpori*. In textu Græco, καὶ ἀρετὴ σώματος, id est in afflictatione corporis. Ἀρετὴ καρτερία, id est, tolerantia, patientia, apud Hesychium, rigor ille quo quis non sibi parcens se nimio labore aut abstinentia et similibus macerat, qualis ille Menedemus apud Terentium, qui filii fugam iniquis ferens, manum a rastris non removebat, cui proinde dicebat amicus Chremes:

..... quæso tandem aliquantulum
Tibi parce.....

^f Cum dicit, abstinentes se a cibis, etc. Ita apud Rufinum. Sed hæc non exstant in textu Græco, et recte quidem.

^g Qui satis jejunit, etc. Exstat apud S. Basilium interr. seq. et apud Rufinum capite eodem. In textu Græco legitur, πολλὰ νηστεύων, id est, qui multum jejunit, rectius.

^h Ex jussu. Ita apud Rufinum. Sed lege, ex usu. Nam in textu Græco est ἡ χρεία, id est, usus.

potest communem cibum cum omnibus sumere, quid magis eligere debet, jejunare cum fratribus et cum ipsis reficere, aut propter majora jejunia alios cibos requirere? *Resp.* Jejunii mensura non debet ex uniuscujusque voluntate pendere, sed ^b ex jussu et institutione ⁱ eorum qui communiter Deo serviunt: ⁱ sicut et illorum in omnibus unanimitas et consonantia refertur: quia in Actibus apostolorum (Cap 1v) ^k cor et animam unam ^l habuisse signantur. ^m Si quis ergo rationabiliter jejunit, etiam virtutem, ut sustinere possit, a Domino consequitur: Fidelis enim est qui repromisit (Hebr. x).

§ IV. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 43).

ⁿ Unum coctum omnibus pulmentum sufficiat; et ^o in secundum, quodcumque fuerit crudum cum pomis: panis hordeacei quadræ duæ. Ab ipso die Quadragesimæ ^p usque in tricesimam propter laborem binas ad diem fratres non amplius accipiant potiones, id est, unum merum, et unum caldum. A tricesima vero usque in vicesimam singulos meros accipiant. A vicesima vero usque ad Pascha vinum

ⁱ Eorum qui communiter Deo serviunt. Id est, monachorum qui communiter, id est, simul Deo serviunt. In textu Græco, τῶν εἰς θεοσεβίαν ἠρότων, id est, eorum qui ad Dei cultum accedunt, quod perinde est in recentiori versione, eorum quæ pertinent ad cultum Dei, non ita recte.

^o Sicut et illorum in omnibus unanimitas et consonantia refertur. Hæc desunt in textu Græco, quæ tamen ab hujus capituli intelligentiam non parum faciunt.

^k Cor et. Ita apud Ruf. Lege, cor unum et. In textu Græco generaliter Actus apostolorum citantur nullo certo loco designato. Sed hujus interrogationis sensus satis manifestat hunc locum citatum ex cap. 1v eorundem Actuum esse juxta mentem S. Basilii, non vero illum ex cap. xiii eorundem Actuum: *Jejunantes et orantes et imponentes manus Saulo et Barnabæ*, etc., ut quidam putant. Non enim agitur hic de jejuniis simpliciter, sed de conformitate jejunii inter monachos.

^l Habuisse signantur. In textu Græco sequitur: καὶ παρὰ τοῦ ἐλεγκτοῦ Δαβὶδ μανθάνομεν, id est, et ex electo David discimus. Nullo tamen certo loco citato; sed puto S. Basilium respicere ad locum psalmi XLVII: *Qui inhabitare facit unius moris in domo*. Propter eandem rationem; non vero ad illum psalmi XXIV: *Humiliabam in jejuniis animam meam*, ut quidam putant.

^m Si quis ergo rationabiliter et fideliter jejunit. In textu Græco: Ἐὰν οὖν τις κατὰ λόγον τοιοῦτον νηστεύῃ, id est, si quis igitur juxta hanc rationem jejunit. Rectius.

ⁿ Unum coctum omnibus, etc. Exstat in Reg. ms. Magistri cod. Corb., cap. 53.

^o In secundum. Lege, in secundis, ut in Reg. ms., id est, secundo loco.

^p Usque in tricesimam. Tricesima est hebdomada secunda Quadragesimæ: ea ratione qua ante Quadragesimam dicuntur Quinquagesima, Sexagesima et Septuagesima. Nam hæc tres hebdomadæ non a numero dierum nomen habent, sed quia a Quadragesima, quam præcedunt, gradatim numerantur, ut recte docet Carolus Magnus in epist. ad Alcinum; sic hoc loco illa hebdomada, quæ primam Quadragesimæ hebdomadam sequitur, appellatur tricesima; et quæ hanc hebdomadam subsequitur, vicesima, quæ est tertia Quadragesimæ; cujus etiam fit hic mentio.

omnibus subtrahatur, absque infirmis, et infantibus intra duodecim annos, et senio jam defessis. Sed hoc de infirmis consideret abbas, ne aliquis mentiatetur et singat infirmum. Firmis vero vel suo voto abstinentibus mista salibus ^a cum cimino vel apii seu vine calida aqua misceatur. Oleum non in cacabis, sed in ferculis propter abstinentes mittatur. Qui abstinentes in ipsis tamen mensis decadam suarum ^b quod in mensa quæ in suo numero fuerunt] ordinatione Majoris juxta juleantur sedere : ut abstinentes de una mensa in una comedant scutella. Ideo enim diximus inter alios fratres ^c communiter abstinentes sedere : ut erubescant voraces ^d in communi natura non posse pariter gulæ desideria refrenare, et in eligendis bonis divinam eum abstinentibus non posse gratiam premereri. Nam ipso die Quadragesimæ cum communicant, primo jejunio, antequam communi ent, detur licentia ab abbate in oratorio talis. Dicit abbas omnibus fratribus : Qui vult pro anima sua spiritaliter laborare et aliquid abstinere, ad bonum hoc opus liberam ei voluntatem concedimus. Qui vero noluerit, regulæ de hoc titulo constituta accipiet, et quadragesimæ contentus erit mensura. Jam qui de fratribus voluerint aliquid abstinere, ibi in oratorio vadant, et humilient se ad genua abbatis agentes gratias de boni actus voluntate concessa : et post impensam humilitatem simul et ore suo abbati indicent, quis quid voluerit abstinere. Nam ideo in oratorio abstinentes diximus designari, ut ad mensam cum hoc ipsum continent ad escam in Quadragesima corpori perdendam, a tepidis vel gulosi fratribus non jam hoc ipsum repræsumere, vel secum comedere suadeantur, cum non vult quis videre a se alium meliorem. Sed sint ergo hi tales testimonio oratorii de omnibus apud Deum electi etiam abstinentes designati. Merito enim de resurrectione Do-

^a *Cum cimino.* Lege, *cymino*, vel *cumino*. Cuminum herba est, de qua Plinius lib. xix, cap. 5 : « Condiementorum tamen omnium fastidiis cuminum amicissimum, etc. » duplex sativum et agrestis. Cuminum sativum ori gratum est, sed multo magis Æthiopicum, quod Hippocrates regium appellavit; secundum locum tenet Ægyptium. Excalfacit, exsiccet, astringit, etc.; colorem bibentium, aut perunctorum mutat in pallorem, ut docet Dioscorides lib. iii, cap. 57. Unde Persius sat. 5 :

..... Pallentis grana cymini.

Græce κύμινον, a quo κυμνοπρίστης, id est, cumini sector, apud Aristotelem lib. iv Ethic. Sumitur pro avaro et sordido homine, ut notat Scholiastes Aristophanis in Vespas. Et Hesychius : Κυμνοπρίστηται φειδωλοί ὁμοίως καρδαμογλύφοι, id est, avari; similiter nasturtii sectores. Cardamus herba est, quæ Latine nasturtium dicitur.

^b *Quod in mensa quæ in suo numero fuerunt.* Hæc verba redundare videntur.

^c *Communiter abstinentes sedere.* Lege, *abstinentes communiter sedere.* Ubi, *communiter* est *simul*.

^d *In communi natura.* Id est, quæ similis sit et eandem viriam.

^e *Ut quod in sexaginta diebus abstinetur.* Alibi in hoc cap. legitur, *sexaginta*. At in cod. ms. Corb. ubique legitur, *quadraginta*. Recte. Nam cum Magister hoc capite eximat tantum diem Dominicum a

A mini debent in Pascha lætari cum Christo, qui corpus suum per abstinentiam cum eo crucifixerunt in Quadragesima, dicente de tristitia Scriptura : *Qui seminant in lacrymis, in gaudio metent (Psal. cxxv)*. Et : *In paucis vexati, in multis bene disponentur (Sap. iii)*. Nam Quadragesima hujus præsentis sæculi obtinet typum, Pascha vero futuræ vite æternam lætitiæ bonis indicat : in tantum, ^e ut quod in sexaginta diebus abstinetur, ^f manducare liceat toto anno. Sic qui in præsentis vite sæculi hujus aliquid desiderii suis vel carni subduxerit, in loco sancto abundanter licet animæ de melioribus divinis deliciis in perpetuo saginari; quia in hoc parvo teapote pro Domino voluit contristari, cum eo merebitur in futuro lætari. ^g Jejunia vero Quadragesimæ protrahentur in vespem; id est, post lucernaria reficiatur omnibus ipsis sexaginta diebus. ^h Quia quinta feria jejunatur, absque Dominica. In qua Dominica sero penitus nihil cœnent, ut una sit in ipsis diebus a die relectio. Jejunium vero in Quadragesima propter supervenientes non frangatur a domesticis fratribus. Qui vero voluerint fratres ⁱ jejunium superponere, in ipso superposito die, in labore cum fratribus non spectentur, solummodo laborantibus fratri us legant : ut otiosi non sint, et pro pane verbo Dei reficiantur. Ideo enim in spiritu legendo laborent, ut, sicut scriptum est, *qui non manducat, non laboret* : nisi in illa refectione, in qua sine pane reficitur, hoc est in eloquio Dei, dicente Scriptura : *Non in pane solo vivit homo, sed in omni verbo Dei (Luc. iv)*. In ipsis vero sexaginta diebus, in monasterio fratribus ab hebdomadariis pedes non lavantur, solummodo discalciantur. Supervenientibus quibusvis laventur, propter illius mulieris testimonium, quæ lavit, et de alabastris unxit pedes Salvatori cœnanti (Joan. xii). In cœna vero Domini mittant manus pro jejunio quadragesimali, signum est non observasse Septuagesimam, quæ servabatur ab iis qui præter Dominicam in Quadragesima non jejunabant feria quinta et sabbato : ita ut escis quadragesimalibus sexaginta dies vescerentur, ut clarum est ex epistola citata Caroli Magni ad Alcuinum, et ex ipso Alcuino cap. 8 de Offic. Eccl.

^f *Manducare liceat toto anno.* Hæc dicuntur confuse et generaliter : nam excipientia sunt quedam jejunia, præter quadragesimale, per annum occurrentia.

^g *Jejunia vero Quadragesimæ, etc.* Ita statuit Silverius papa apud Burchardum lib. xiii, cap. 12.

^h *Quia feria quinta jejunatur.* Olim feria quinta non jejunabatur ex institutione Melchiadis papæ, quia pagani hac die jejunabant, ut habetur in Pontificali Damasi; et quia eodem die Christus corporis et sanguinis sui sacramentum instituit, ut docet Alcuinus capite citato : quod etiam a multis in Quadragesima observabatur; ita ut hi qui in Quadragesima non jejunabant Dominica, sabbato, et feria quinta, in supplementum Septuagesimam servarent, ut supra docuimus. Hic tamen Magister, qui supra jejunium feriarum quintæ prohibuit, illud in Quadragesima observari jubet.

ⁱ *Jejunium superponere.* Id est, aliquot dies sine cibo ducere.

^j *De alabastris.* Alabastrum est vas candentis unguentis aptum. Hesychius : Ἀλάβατρον μυροθήκη, id

benedictione ad lavandos pedes abbatis; et postea omnibus præpositis cum solatio fratrum. * Inchoando tamen abbas lavet simul et ostiariis. Ipse major lavet pedes, cum et ipse humitem se in hoc obsequio præbet, digne omnibus in honorem exaltatior judicetur. Deinde Præpositi omnibus in decada sua lavent pedes et tergant. Sexta vero feria lucescente, quæ est ante sabbatum sanctum, nocturnos solummodo faciant: ^b quia adhuc Nocturni ante pullorum cantum dicti de quinta adhuc feria sunt; ^c etiam Matutinos, vel cæteras horas vel constituta officia Dei usque ad missas Sabbati: ubi tam prolixum psalmorum silentium in ore psallentium resurrectionis Alleluia aperiat. ^d Ergo cum ad nocturnos quintæ feriæ di-

est, « theca unguentaria. » Moschopolus in schedis: *Αίχμος, καὶ ἰηκίδιον τὸ μερὶν ἄγγειον, ὃ ἀλάβαττον λέγεται, καὶ ἀλάβατον χωρὶς ῥ' Ἀττικῶς*, id est, « lecythus vas unguentarium, quod alabastrum dicitur. Attice alabastrum sine r. » Suidas: *Ἄλα'αστρον ἄγγεῖς μύρον μὴ ἔχον λαβάς λίθινον, ἢ λίθινος μυροθήκη*, id est, « alabastrum vas unguenti lapideum non habens ansas vel reconfortorium unguenti lapideum: » vel quod præ levitate teneri non possit, inquit Etymol. Vetus ex Methodio. Juxta alios; et rectius, dicitur alabastrum a lapide alabastrite, ex quo fiunt vascula unguentaria. Lapis candidus est, et interstinctus coloribus, et conservandis unguentis aptus, ut docet Plinius lib. xxxvi, cap. 8; et post eum S. Isidorus lib. xvi Orig., cap. 5. Sed et alabastrum est etiam vitreum vas, ut docet S. Epiphanius lib. de Mensuris et Ponderibus: quia cum multi non possent habere ex lapide alabastrite ejusmodi vascula, habebant vitrea, quæ nihilominus ex usu loquendi alabastra appellabant. Idem docet auctor Etymologici Veteris agens de alabastris: *Ἐναὸς τε ἔξ ὕδατος, ἢ μωροθήκη*, id est, « vas quoddam ex vitro, theca unguentaria. » Hinc fit quod mulier quæ unxit pedes Christi, fregerit alabastrum (Marc. xiv).

* Inchoando tamen abbas lavet. Ut præbeat humilitatis exemplum. Idem statuitur 1 Add. Capitulum Lud., tit. 23: « In Cœna vero Domini pedes fratrum, si valet abbas, lavet et osculetur. »

^b Quia adhuc Nocturni ante pullorum cantum, etc. Lege, qui, ut in Reg. ms. cod. Corb., et τὸ adhuc, redundat, et sensus est: Qui Nocturni ante pullorum cantum dicti, id est, ante mediam noctem, de feria quinta sunt, id est, feria quinta dicuntur post Completorium jam secundum morem Ecclesiæ lucente. Id est, exorta feria sexta, et juxta morem sæculi nondum finita feria quinta. Atque ita licet ejusmodi Nocturni incipiant post exortum feræ sextæ, sunt tamen adhuc de feria quinta, quæ juxta morem sæculi absolvitur tantum media nocte. Et hoc loco pullorum cantus ille est, qui media nocte auditur, non vero ille de quo supra dictum est.

^c Etiam matutinos, vel cæteras horas, vel constituta officia. Ita in Reg. ms.; sed videtur deesse aliquid, nempe ista: *Non faciant*, vel quid simile. Nam ex sequentibus satis manifestum est finitis Nocturnis feræ sextæ cæteras horas esse prætermittendas usque ad missas Sabbati magni.

^d Ergo ad Nocturnos. Lege Ergo a Nocturnis, ut habetur in Reg. ms.

* Usque ad missas sabbati. Inclusive; quæ dicebantur Sabbato sancto circa mediam noctem, ut docet Theodoros Balsamon in can. 90 sextæ synodi, ubi ait religiosiores Christianos toto illo sabbato in ecclesia manere solitos et sexta noctis hora, id est, media nocte divinis sacramentis communicare, et hora septima ejusdem noctis psalmodias matutinas audire. Id videtur etiam in antiquo ordine, ubi etiam jubetur non dimittendum populum ante mediam

ctos ulterius ^e usque ad missas sabbati non psallent.

^f Orationes tamen illas Quadragesimæ puras compleant, et ipso sextæ feræ die lente sibi loquantur de tristitia Dominicæ passionis; nec se supervenientes salutent. Nam extra infirmos, et infantes et senio pervinctos, ^g quicumque de sanis reficere voluerit, siquæ accepta benedictione et non signata refectione reficiat: ut a gula sua, vel a semetipsis ^h communicati erubescant cum aliis ⁱ superponentibus pro Dei speranda mercede unum diem non posse jejunium voluntarie pertransire, cum aliis ab invito interdum tridua transire jejunia indigentiae imponat necessitas. Et tum qua fronte futura octava Paschæ in Dominicæ resurrectionis victoria desi-

noctem, et in ipsa nocte matutina luce erumpente redeundum esse in ecclesiis ad nocturnas vigiliis Paschæ celebrandas. Eadem de missa hujus Sabbati sancti docet Alcuinus lib. de Offic. Eccl., cap. 18 et 19. Id etiam patet ex Collecta missæ: *Deus, qui hanc sacratissimam noctem*, etc.; ex benedictione Cerei Paschalis, quæ fit paulo ante missam sabbati, ubi dicitur: *Hæc est nox, quæ hodie per universum mundum*; et infra: *O vere beata nox*; et in benedictione etiam Cerei Paschalis apud Ennodium: *Ut principe loco fores beatæ noctis*; et infra: *In hujus ergo suscipiendæ noctis officio*.

^f Orationes tamen illas quadragesimæ puras. Intelliguntur orationes illæ, quas ipse Magister instituit in Quadragesima dicendas, ut aliquid monachi adderent supra pensum servitutis suæ, quas horis, Primæ, Tertie, etc., interserebant, quas et nocte faciebant ante lectos suos post primum accubitum abbate orationem complete, post Nocturnos in ipso gallicinio, atque inter Matutinos et Primam, ut est in Regula ejusdem Magistri, cap. 51 et 52, in quibus hæc oratio etiam pura appellatur, quia sine psalmodia fiebat.

^g Quicumque de sanis reficere voluerit, etc. Præcipit hoc loco Parasceven sanctam ob Christi passionem sine cibo et potu traduci. Quod quidem veteres non modo observabant, sed etiam sequentem diem, hoc est sabbatum magnum sine potu et cibo transmittent: ita ut ante horam Christi resurrectionis ne tantillum quidem gustarent, aliis usque ad mediam noctem, aliis usque ad gallicinium seu tertiam noctis horam circiter jejunium protrahentibus juxta diversas opiniones de hora resurrectionis Christi, ut videre est in epistola Dionysii Alexandrini ad Basilidem, apud Cassianum Collat. 21, cap. 25, qui ejusmodi jejunium sabbati affirmat produci usque ad gallicinium, et S. Dorotheum Doctr. 15 qui protendit hoc sabbati jejunium usque ad mediam noctem.

^h Communicati. In Reg. ms., *Scommunicati*. Lege, *excommunicati*.

ⁱ Superponentibus. Hoc loco superponere est diem integrum sine cibo et potu transmittere. Nam paulo ante præcipit, ut Parasceve sine cibo ducatur; unde recte subjungit, ut hi qui nolunt hanc diem sine cibo transmittere, manducent sine benedictione, et non signata refectione, ut erubescant non potuisse unum diem sine cibo ducere cum superponentibus; et supra hoc capite Magistri, superponere jejunium est aliquot dies transmittere sine cibo, ut satis ex antecedentibus et consequentibus manifestum est. Idem est *ὑπέρβεισι*, id est, superpositio, et *ὑπερβήνας*, id est, superponere in ep. Dion. Alexandrini ad Basilidem. Nam ibi agitur de diebus quos olim Christiani in hebdomade sancta sine cibo transmittabant. Itaque superponere, præterquam quod significat addere, et superadjicere jejunium, ut supra c. 54 notavimus, est etiam aliquando diem integrum vel plures sine cibo ducere.

deret epulari, qui in ^a tristitiæ causam ipsius passionis una die noluit cum Christo crucifigere carnem. Sacramenta vero altaris in ^b patena majore vitrea finiuntur : ut cum sexta feria Judæi ad passionem Christum quæsierint, sit ipso die mentibus nostris reclusus, ut sabbato nobis per resurrectionem in novo sacramento appareat. Jam qui sexta feria refecturi sunt, sine communione reficiant : ut agnoscatur jamque sexta feria injuste refici sine Christo. ^c Lotio vero rerum, vel apparatus Paschalis ipso die procuretur. In qua sexta feria ^d altaris velamen, vel universus oratorii subtrahatur ornatus; simul et lucernæ et cicendeli totum intra monasterium negetur aspectus. In nobis tristitia habeatur ipso die, cum mundo verum Domini lumen per passionem abscedit. Et in sequenti lumen lucescente sabbato per totum mundum pro lætitiæ reponatur, quando per resurrectionem Christi lætitiæ ad nos lumen revertetur. Nam omni tempore sic

^a *In tristitiæ causam.* Id est, ob tristitiam.

^b *In patena.* In Reg. ms., in *patipa*. Dixit, *finiantur*; quia vult illo die omnes hostias sumi a fratribus ob rationem allatam. Et notandus est antiquus ritus communicandi ipso die sanctæ Parasæves. Qui etiam notatur ab Alcuino cap. 18 de Offic. Eccl., cum agens de hac sexta feria scribit: « Tunc communicant omnes cum silentio. »

^c *Lotio vero rerum,* etc. Res quæ lavantur sunt altaria, templi parietes, et pavimenta. Ipsa etiam vasa sacra purificantur, juxta Magistrum quidem feria sexta; at juxta veterem Ord. Rom. et Isidorum, in Cœna Domini, l. 1 de Officiis Eccl., cap. 28, cum agit de feria quinta Majoris Hebdomadæ: « Hinc est quod eodem die altaria, templique parietes et pavi-

ornatum et mundum debet esse monasterium, ut per omnia introitorum loca munda ornata vells videatur ubique quasi una ecclesia: ut ubique ad se invicem occurrentes deceat, libeat, et delectentur orare.

§ V. — ITEM BEDÆ.

« Ecce jejunium quadragesimale, Domino auxiliante, jam plurima ex parte complevimus. Testis est unicuique conscientia sua, quia quanto districtius se sanctis his diebus Domino mancipasse meminit, tanto amplius gaudens sanctum Dominicæ resurrectionis tempus exspectet. At si quem forte adhuc conscientia minus perfecte castigata accusat, nulli dubium, quin pavidus et tremens tantæ solemnitatis præstolatur adventum. Nec tamen hic talis de salute diffidat, neque aliqua suorum numerositate vel enormitate scelerum confusus barathrum desperationis incidat, juxta illud Salomonis: *Impius cum venerit in profundum* ¹ *malorum, contemnit* (Prov. xviii).

menta lavantur, vasaque purificantur, quæ sunt Domino consecrata, » et juxta Alcuinum de Offic. Eccl. cap. 16.

^d *Altaris velamen,* etc. Hæc altaris nudatio fit hodie in Cœna Domini, quemadmodum olim tempore Alcuini, ut ex capite citato constat: « His finius, nudantur altaria jam circa noctem. »

^e *Ecce jejunium,* etc. Exstat apud Bedam homilia quadragesimali in Dominicam Palmarum; proferturque a nostro auctore ob hæc S. Benedicti verba: *Et cum spiritualis desiderii gaudio sanctum Pascha exspectet.*

¹ *Malorum.* Ut in textu Græco *κακῶν*. In versione communi: *Peccatorum.*

CAPUT LVII.

DE FRATRIBUS QUI LONGE AB ORATORIO LABORANT, AUT IN VIA SUNT.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a *Fratres,* qui omnino longe sunt in labore, et non possunt occurrere hora competenti ad oratorium, et abbas hoc perpendit quia ita est, agant ibidem opus Dei ubi operantur, cum tremore divino ^b flectentes

^a *Fratres qui omnino,* etc. Non vult omitti opus Dei ab his, qui procul ab oratorio laborant, aut in via diriguntur. Idem sanxit Regula Orientalis: « Et si in monasterio, vel in agro, aut in itinere, aut in quolibet ministerio fuerit, orandi aut psallendi tempus non prætermittat. »

^b *Flectentes genua.* Nempe in orationibus quæ sunt in psalmodum intervallis, de quibus supra; in precatione Litanicæ, oratione Dominica, et collectis: si tamen non sit dies Dominicus, aut præcipua aliqua solemnitas. Nec video rationem cur præciperet totum opus Dei in agro genibus flexis persolvere, cum in oratorio velit illud stando duntaxat fieri: alioqui plus reverentiæ in agro quam in oratorio requireret. Adde quod moris erat apud veteres psallere stando vel sedendo, orare vero genua flectendo, ut supra diximus.

^c *Sed ut possunt.* Agens hoc loco S. P. Benedictus de fratribus in via directis nullam facit mentionem genuflexionis; sed dicit: *Sed ut possunt.* Quia aut fratres sunt in navi aut in curru, aut si pedes iter

agunt, aut si equitant, forte non licet eis per itineris prolixitatem in aliquo loco consistere, de equo desilire, ut possint genua flectere: ac proinde non astringuntur ejusmodi genuflexionibus, nisi ubi est opportunum.

^d *Agant sibi.* Variant editiones et codices mss., aliis, *sibi*, aliis *ibi*, legentibus. Legendum tamen *ibi*, id est, in itinere. Nihil autem statuit S. Benedictus de his qui sunt in monasterio et non intersunt choro. Nam juxta præscriptum Regulæ hi qui in aliquo opere occupantur, simul atque signum insonat, debent omnia relinquere, et ad officium convolare nisi forte aliquando cellerarius rationabili causa dispensetur, aut hi qui coquant, qui vix possunt interesse Sextæ, aut Nonæ, aut Vesperis, quia tunc maxime detinentur ecclis parandis juxta rationem temporis sive prandii, sive jejunii: aut nosocomii ministri, et si qui sint rebus necessariis quæ vix differri possint, intenti: qui sane omnes possunt servare normam eorum qui in agro laborant.

§ II. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 142).

^a Et si ^b in navi fuerit, et in monasterio, et in agro, et in itinere, et in quolibet ministerio, ^c orandi et psallendi tempora non prætermittet.

§ III. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 107).

Interrog. ^d Si quis circa cellarium, vel coquinam, vel alia hujusmodi opera occupatus est, et non occurrat adesse ^e ordini psallentium, vel ad orationem, nihil damni patitur in anima? — *Resp.* Unusquisque in opere suo observare debet propriam regulam. Sicut membrum in corpore et damnum habebit, si neglexerit in eo quod injunctum est ei: et de communi fratrum utilitate negligens amplius periclitabitur. Et mente et devotione complere debet id quod scriptum est: *Cantantes, et psallentes in cordibus vestris Domino (Eph. LI)*. Si enim corporatim non occurrerit adesse cum cæteris ad orationis locum, in quocunque loco inventus fuerit, quod devotionis est, expleat. Oportet tamen observare, ne forte quis possit complere in tempore suo, quod complendum est, et occurrere; sed dum loqui vult, occasiones necit, tanquam in ministerii opere occu-

^a Et si in navi fuerit, etc. Hoc caput desideratur in Regula S. Pachomii excusa.

^b In navi. Hic mentio fit navis: quia S. Pachomii discipuli habitabant in insula Nili; ac proinde sæpe navigabant, ut supra notatum est.

^c Orandi et psallendi. Non solum dixit: *Psallendi*, sed etiam, *Orandi*, ob orationes illas quæ psalmodiarum intervallis interserebantur: de quibus supra.

^d Si quis circa cellarium, etc. Exstat apud S. Basilium interr. 147 Regul. Brev., et apud Rufinum cap. 56.

^e Ordini psallentium. Ita apud Rufinum. Ordo psallentium, seu ordo psalmodiarum, atque etiam ordo sine adjuncto est officium divinum, opus Dei, horæ canonicæ; de quo vocabulo supra. In textu Græco S. Basilii est, τῷ κανόνι τῆς ψαλμοδίας ubi versio recentior: *Statutio tempore modulandorum psalmodiarum*; non ita recte. Nam κανὼν apud Græcos est cursus, officium divinum, opus Dei, horæ canonicæ; Joan. Moschus cap. 27: Μετὰ γὰρ κανόνα νυκτερινὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς, id est, post canonem, seu officium nocturnum sanctæ Dominicæ; cap. 147: Ἔσθι τις κανόνα μόνον λαλῶν, ἔξωθεν δὲ τοῦ κανόνος σιωπῶν, id est, loqueris tantum in officio divino, extra officium divinum mutus eris. Theodorus Balsamon in can. 52 sextæ synodi: Πρὸ τῆς Τυροπόρου ψάλλουσι καὶ ἀναγιγνώσκουσι τοὺς κανόνας καὶ τὰ μαρτύρια τῶν κατὰ τὴν ὄλκην τεσσαρακοστῆν προσβαινοῦσάν ἑορτῶν id est, ante hebdomadem Tyrophagi psallunt et legunt officia et martyria festorum, quæ tota quadragesima cadunt. S. Antiochus in epist. ad Eustachium: Ἐκτελέσας ἐπ' αὐτοῖς τὸν συνήθη κανόνα. id est, cum persolvisset pro ipsis solitum officium, defunctorum videlicet. Rationem appellationis reddit idem Antiochus, homil. 105: Ψαλμοδία ἡμῶν κανὼν λέγεται ὡσπερ γεωργός, ἐὰν μὴ δοῖται πλήρη καὶ καλὸν τὸν κανόνα αὐτοῦ εἰς φυλακὴν ἐμβάλλεται, etc.; id est, Psalmodia nostra canon appellatur: quemadmodum colonus, nisi dederit plenam et bonam mensuram suam, in vincula conjicitur, et cruciatur: sic monachus, qui negligit suum canonem, seu mensuram, cui astrictus est, Deo quotidie persolvere, a Dei gratia excidit, et traditur inimicis suis, hoc est, diabolis. κανὼν ergo proprie est mensura quam colonus domino suo solvere tenetur. Quod vocabulum Latini in eadem

A patus. Quod qui facit, et offendiculum cæteris præstat, et ipse negligentis crimen incurrit.

§ IV. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 56).

^f Cum fratres spirituales sine laico ambulanti juncti ad se, et ^g cantantes modice de via flectant genua, et post orationem redeant in viam; mox ab omni verbo alieno a Deo tacentes propter reverentiam operis Dei, et sic ambulando petita prius benedictione impositum prorumpant in psalmum; quem cum expleverint, ^h stent modicum, et inclinato capite modice ⁱ orent; qua oratione expleta, mox inchoent viam ambulare cum psalmo; quo expleto, stantes orent; qua item expleta oratione, psalmum simul ambulando inchoent; quo expleto, iterato curvati in humilitate orent. Ergo cum omnem ipsius horæ consuetudinem expleverint, modicum ^j secedentes in partem flexis genibus orent, et ^k complentes vicibus sibi, tunc demum revertantur ad viam: et sic se ^l communibus fabulis, si voluerint, misceant. Tamen illis horis quibus opus Dei ambulando perficiunt, caveant, ne divino occupati opere in aliud inter se verbum immisceant. Si vero misti cum laicis ambulant, sequestrantes se ab eis in partes stirpium,

significatione usurpant. Cassiodorus lib. v Var., epist. 39, ubi agitur de his qui agros domus regis conducunt: Transmarinorum igitur canonem, ubi non parva fraus fieri utilitatibus publicis intimatur, vos attente jubemus inquirere, atque statutum numerum pro virium qualitate definire. Et per similitudinem officium divinum dicitur canon et mensura: quia monachi et clerici in sacris constituti tanquam Dei coloni hanc ei quotidianam mensuram solvere tenentur. Ita etiam divinum officium appellatur Latini Patres. Cassianus lib. ii de Orat. noctur., cap. 6: Ex hinc venerabilis Patrum senatus intelligens angeli magisterio congregationibus fratrum generalem canonem non sine dispensatione Domini constitutum, decrevit hunc numerum tam in vespertinis quam in nocturnis conventiculis custodiri. S. Columbanus cap. 7 Regulæ: Sed per quaternas in nocte vices hunc canonem reddunt. Conc. Turonense ii, can. 23: Licet hymnos Ambrosianos habeamus in canone, id est, in ordine seu cursu divini officii. Et hinc horæ canonicæ appellatæ.

^f Cum fratres spirituales, etc. Hæc videre est in Reg. ms. cod. Corb. eod. cap. 56.

^g Cantantes. Locus corruptus. In Reg. ms. legitur, *campantes*, pro *campantes*, id est flectentes; nam *campare* est flectere. Glossæ Isidori: *campat, flectit*; legendum ergo, *campantes*. Et sensus est: Ut fratres directi in via, si ambulent sine laicorum comitatu, de via modice flectentes, seu declinantes simul juncti genua flectant, et orent, et post orationes redeant in viam, et ambulando psalmos recitent.

^h Stent. Id est, consistant, subsistant.

ⁱ Orent. Reg. ms. *reorent*. Recte, juxta rationem loquendi Magistri.

^j Secedentes in partem. Est, quod Gallice dicimus, *se retirant à part*, id est, secedentes seorsim ab aliis in locum aliquem; nam pars locum significat. Marculphus formula 96: *Civis Romanus, portas apertis, eam pergat partem, quam voluerit ambulare*. Et formula seq.

^k Complentes vicibus sibi. Lege, *complentes vicibus ibi*, id est, in eodem loco dicentes collectas alterni.

^l Communibus fabulis. Id est, consuetis sermonibus, de sacra Scriptura et rebus piis videlicet. Nam cap. 5 Regulæ Magister tantum de rebus sanctis colloqui fratribus permittit.

^a aut, si immundus fuerit locus et latebras non præhuerit ^b eis, retro se aliquantulum faciant, et flexis genibus trium psalmodum capita dicentes mox una gloria explicent; deinde dicentes versum, et post versum modicam orationem facientes, complentes exurgant et sequantur viæ collegas. Ideo enim plus ad singula capita trium psalmodum cum una gloria a fratribus non diximus dici, ne perambulante solatio laico, cui de causa Dei cura non fuit, ^c derelicto forte fratribus spiritalibus trivio, nescientes forte fratres viam in multifariam separentur semitam per errorem, et postea amara in anima tristitia occupentur, et pœniteat forte eos in lucris animæ remorasse. Sed hoc ut sic compleant, exeuntes de monasterio fratres ab abbate aut præpositis suis debent moneri. In nubilo vero die, cum radios suos sol mundo absconderit, sive in monasterio, sive in via, sive in agro, ^d horarum transacta perpensatione fratres æstiment, et quævis hora sit, consuetum tamen compleatur officium; et sive ante, sive retro, a certa hora dictum sit, ^e consuetum horæ opus tamen Dei non

^a Aut si immundus. Lege, aut si mundus, nempe a stirpibus, ut in Reg. ms. et cod. Vind.

^b Eis, retro se aliquantulum faciant. Id est, dent operam, ut aliquantulum ab ejusmodi laicis præcedantur.

^c Derelicto forte fratribus spiritalibus trivio. Lege, derelictis forte fratribus spiritalibus in trivio.

^d Horarum transacta perpensatione. Id est, perpensatione horarum apud se tractata, æstiment, id est, judicent, quando videlicet officium divinum persolvi debeat.

^e Consuetum horæ opus tamen Dei non prætereat. Lege: Consuetum horæ tempus tamen opus Dei non prætereat.

^f Sed agatur; quia obscuritas nubium cito. Lege: Sed agatur cito, quia est obscuritas nubium, absente sole.

^g Opus Dei, etc. Exstat in Reg. ms. Pauli et Stephani cod. Flor., cap. 17.

^h Obrute. In Reg. mss. cod. Flor., abrupte.

ⁱ Ipse enim misit angelum suum, etc. Probat exemplum Davidis Deum esse simplicium exauditorem. Per angelum intelligit Samuelem. Hæc autem verba sumpta sunt ex psalmo cli qui vulgo inter Davidicos non collocatur. Reperitur tamen apud Septuaginta in quibusdam codicibus, complectens versus septem. Illius initium est. Μικρὸς ἦμην ἐν τοῖς ἀδελφοῖς μου, etc., id est, parvus eram inter fratres meos. Habetur etiam in Metaphrasi Apollinarii, in fine, sicque incipit:

Ἄμφι συγγενήτοις ἐμοῖς μάλα τυτθὸς ἐτύχθην, etc. D

prætereat, ^f sed agatur; quia obscuritas nubium cito absente sole hos religio excusat, quos culpa agentes non invenit.

§ V. — Ex REGULA STEPHANI (cap. 12).

^g Opus Dei quod per diem in quocunque loco operantes fratres per horas institutas dicent, cum disciplina et timore Dei consona voce dicatur: non prout unusquisque operis excusatione, aut occupatione voluerit ^h obrute; nec præsumendo junior ante seniore prosiat, et immatura festinatione præcedat; et divinum opus, quod cum timore agendum est, per inordinatam audaciam insipienter et non sapienter psallatur. Tali enim consuetudine jam infectæ mentes et fauces aliquorum fratrum ad consonantiam intra oratorium, nisi cum magno commotionis freno non queant retineri. Ut ergo hoc usurpationis vitium abiciatis a vobis, charitatis simplicitatem hortamur. Talium enim Deus omnium exauditor est. ⁱ Ipse enim misit angelum suum, et tulit me de ovibus Patris mei.

Id est, « inter fratres meos valde parvus eram. » De hoc Psalmo hæc habet S. Athanasius in synopsis sacrae Scripturae Veteris Instrumenti, lib. xiii: πρὸς τὸν Γολιάθ, ὁ ρ' ἄ' ἰδιόγραφος οὗτος ὁ ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ, καὶ ἔζηθεν τοῦ ἀριθμοῦ, ὅτι ἐμονομάχησε τὸν Γολιάθ. id est, « Contra Goliath cli psalmus peculiariter David, et extra numerum aliorum inscriptus est, cum singulari certamine Goliath stravisset. » Et supra inter psalmos qui habent inscriptionem, psalmus Davidis, recenset psalmum cli. Idem innuit in parva synopsis, cum ait: Ψαλτήριον Δαβιδικὸν ἔχεν ψαλμὸς ρ' ἄ', id est, « psalterium Davidicum habens psalmos cli. Locus citatus a Stephano et Paulo ita habetur in dicto psalmo: Οὗτος ἐξαπέστειλε τὸν ἄγγελον αὐτοῦ, καὶ ἤρᾳ με ἐκ τῶν προβάτων τοῦ πατρὸς μου. Et in Metaphrasi Apollinarii, hoc modo:

Αὐτὸς ἐπουρανοῦ στρατιῶς ταχὺν ἄγγελον ἔπεμψε
Ἐκ δὲ με πατρῶος ἀγέλης ἐξείλετο μάλων.

Id est, « Ipse celestis militiæ celerem angelum misit, me vero ex paterno grege assumpsit ovium. » Hic videtur Apollinarius intelligere verum angelum; sed sequentia satis indicant per angelum intelligendum esse Samuelem, cum dicitur: καὶ ἔχρισέ με τῷ ἔλαιῳ τῆς χρίσεως αὐτοῦ, id est, et unxit me oleo unctionis suæ; » et apud eundem Apollinarium ibidem:

καὶ μου πιπλῶ δέμας αὐτὸς ἔχρισεν ἔλαιῳ.

Id est, « et meum corpus pingui unxit oleo. » Samuel autem unxit David in regem, non angelus, ut videre est, lib. I Reg., cap. xvi.

CAPUT LVIII.

DE FRATRIBUS QUI LONGE SATIS PROFICISCUNTUR.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Fratres qui ^a pro quovis responso diriguntur, et eodem die ^b sperantur reverti ad monasterium,

^a *Pro quovis responso.* Responsum est negotium, quod quis tractat foris. S. Gregorius 11 Dial. cap. 12: « Quoties ad responsum egrediebantur fratres. » Idem epist. 47, lib. xi: « Ad urbem regiam pro facienda responsis transmittimus. » Inde Responsales dicti, qui mittuntur ad negotia tractanda. Idem Gregorius lib. iv Regesti, cap. 54. « Nisi quia multi apud civitatem fraternitatis vestræ Responsales sæpius fuerunt. » Lib. xi, cap. 47: « Ante hoc enim temporis Bonifacii Chartularii Responsalis mei, qui in urbe regia demoratur, vehementer me scripta turbarunt. Græce Ἀποκρισιάρχιος est Responsalis, a verbo ἀποκρίνομαι. Id est, respondeo, qui negotia sanctorum Ecclesiarum tractat, ut habetur Novella 14 Justiniani. Glossæ Isidori: *Apocristarius, minister Ecclesie Romanæ.* Nuntius, sive legatus apostolicus. Est etiam procurator monasterii apud Joan. Moschum in Prato, cap. 88. ὅτι Ἀποκρισιάρχιος κωνοβίου τῶν μέρων Ἀπαμίας, id est, « quod Apocristarius cœnobii partium Apamiæ; » et Cod. l. 29, de Episc. et Cler., etc.: « Qui in monasteriis degunt, potestatem inde exeundi non habeant, vel in civitate Antiochensi, seu in aliis quibuslibet civitatibus conversandi, ἡπαξαιρουμένων μόνων τῶν κλουμένων Ἀποκρισιάρχιων, id est, « exceptis his solis, qui Apocristarii appellantur. »

^b *Sperantur.* In Vulgatis cum mss. S. Ebr. et S. Far. *sperant.* Apud S. Dunstanum, *se sperant.*

^c *Non præsumant foris manducare.* Egregia sane institutio, quæ fuit et quorundam aliorum Patrum, ut Tarnatensium cap. 9: « Nemo tamen extra monasterium manducet, aut bibat. Hoc enim Regulæ non recipit disciplina. » S. Augustini, sive alterius cap. 3: « Nemo extra monasterium sine præcepto manducet, neque bibat. Non enim hoc ad disciplinam pertinet monasterii. » Hæc est antiqua monachorum disciplina nobis sane imitanda, ut mensas laicorum, præsertim nobilium et divitum, quantum in nobis situm erit, declinemus. Sunt enim illæ monachis perniciosæ admodum, tum propter luxum profusionem, tum propter apparatus curiosum nimis et exquisitum, tum propter archimagistorum et dulciorum condimenta varia, gulæ et Veneris languentis irritamenta. Noluit Daniel pollui dapibus regiis, nec Tobias gentilium escis. Catillationibus anima polluitur; et qui ejusmodi cupediis monachus delectatur, sine dubio contaminatur. Qui multa sagina suffertus, cibus et vino ingurgitatus, nocte importunis tentationibus undique impugnatur. Hinc carnis titillatio pungit miserum, lancinat infelicem. Hinc puellarum imagines, quibuscum inter hesternæ pocula confabulatus est, ejus phantasie importunius olversantur, ærius insultant, etiam nullo premente demone, quia jam de præda securus ad sobrios oppugnandos alio se confert. Præterea quis potest esse devotionis sensus in epulone? Quæ cogitatio sana, quæ pia meditatio in nidore crapulæ? Quod cœli lumen in mente ganearum tenebris offuscata? Quod præclare monet Evagrius in proverbii: *Investiganti contrivia extinguuntur lumen: anima autem ejus videbit tenebras.* Quamobrem prisci illi monachi extra monasterium peregre profecturi secum ferebant viaticum, panes et quæ in monasterio fas ipsis erat comedere, ne cibus laicorum gustare cogerentur, ut manifestum est ex Joannis Moschi Prati spi-

^A *non præsumant foris manducare nisi forte ab abbate suo eis præcipiatur. Quod si aliter fecerint, excommunicentur.*

ritalis, cap. 57, et ex Regula S. Pachonii, art. 32: « Quod si eis cognati vel propinqui præparaverint cibos, nec accipient omnino, nec vescentur, nisi iis quæ in monasterio edere consueverunt. Non gustabunt liquamen, nec vinum bibent, nec aliud quidpiam, quorum edendi non habent consuetudinem. » Si tamen officium aut necessitas aliqua monachum cogit divitum interesse convivii, sibi sobrietate consulere, vilioresque dapes appetere meminerit, imiteturque magnum illum monachum Dionysium Exiguum, qui, ut refert Cassiodorus lib. de divinis Lectionibus, cap. 23: « Jejunabat sine exprobratione prandentium; et ideo convivii gratanter intererat, ut inter corporales epulas inquisitis spiritalis copias semper exhiberet. Quod si tamen aliquando comederet, parvo quidem cibo, sed tamen escis communibus utebatur. Unde summum genus æstimo patientiæ inter humanas esse delicias, et abstinentiæ custodire mensuram. » Et S. Aidanum Scotorum episcopum, qui, ut ait Beda lib. iii Hist. Angl., cap. 5: « Si forte evenisset (quod tamen raro evenit) ut ad regis convivium vocaretur, intrabat cum uno clerico aut duobus; et ubi paululum reficiebatur, accelerabat ocius ad legendum cum suis, sive ad orandum egrediens. » Si igitur aliquis est in monacho vitæ regularis sensus, laicorum mensas et convivia, præsertimque magnatum cane pejus et angue, ut aiunt, oderit; citius enim ejusmodi convivii monachi fervor remittitur, sæpe violatur regulare jejunium, sensim obrepat lautitiarum cupiditas, et vilium ciborum nausea: durum est enim a rhombis et nullis ad caules redire.

Si pranderet olus patienter, regibus uti
Kollet Aristippus,

^C inquit Horatius (*Lib. i epist. ad Scævam*). Hinc familiaritas cum mulierculis, solitudinis tædium, tandemque vitæ religiosæ fastidium. Sed quam graphice depingat erroneum monachum sæcularium epulas appetentem Petrus Blæsensis (*Serm. 50*), videamus: « Quandoque enim sub obtentu sanitatis egreditur monachus ad propinquos, ad natale solum redit, ut ibi liberum et consuetum aera bibat aliquot dies, vel forte aliquam refectonem referat a fratribus, ab amicis. Quandoque sub obtentu utilitatis fratrum egreditur monachus ad principes terræ, rogatur importunus, quæstum quocunque modo factum pietatem appellat. Cum redierit, horam ingressus sui diligenter explorat; ne oporteat eum ingredi ad communem fratrum mensam, vel ad orationem communem. Et cum obtentu boni hoc se facere proponat, verior tamen causa, quoniam olera claustris semicocta fastidit et inuncta, et vinum aqua mistum, silentium, sessionem in claustro carcerem reputans. Appetit enim edere lautius, bibere sapidius, loqui licentius, cubare mollius, vigilare parcius, orare tenuius. » Hæc est vita ardelionum monachorum, qui non monasticam, sed parasiticam vitam ducunt, aliena vivere quadra appetunt, et veluti mures semper alienum rodunt panem: qui quovis hamaxobio instabiliores nil tam oderunt quam cellam; quibus solitudo carcer, oppidum paradisus.

^d *Excommunicentur.* Hæc excommunicatio est tantum comminatoria: nempe a mensa; nam si major, durum esset.

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 9^a).

Si quis vero extra conscientiam abbatis, vel Præpositi qualemcumque locum egressus gulæ, vel ebrietati se sociaverit; aut si in proximo transmissus pro sua levitate vel gulæ, non statim expedita necessitate ad cellulam redierit, ut canones docent, aut triginta diebus a communione separetur, aut virgis cæsus emendetur.

§ III. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 61).

^b Exiens frater de monasterio interroget: Quid tu jubes, domine Pater; si pro charitate ab eo ad quem mittor, aut ab alio aliquo retentus fuero ad mensam et cum juramento suasum mihi fuerit ad manducandum, ^c quid frangendum erit, aut non, jejunium? Respondeat abbas dicens: Si spiritualis frater pro adventus tui lætitia secum tamen ad manducandum te per charitatem petat, primam quidem ejus petitionem, si quarta, aut sexta feria, aut sabbatum fuerit, nega; secundæ vero iteratæ ejus petitioni pro charitate jam consenti: aliis vero diebus extra istas ferias primæ petitioni spiritualis ad manducandum effectum concede. Si vero sæcularis erit apud se reficiendi petitio, quarta, sexta feria et sabbato non permittimus te jejunium frangere; quantavis petitionibus nega usque tamen ad juramentum. Nam forte cum per aliqua divina et sancta fueris adjuratus, jam consenti in his tribus feriis: ut agnoscaris Dominum anare, cum per eum conjuratus consentis. Et quod secundæ petitioni spiritali fratri pro charitate volendo concedis, juste laico divino te nomine conjuranti, licet

A nolendo, consentis. Si vero in his tribus feriis sine adjuramento divini nominis ^d apud te erit persuasio frangendi jejunium, ^e excommunicare apud laicos non permittimus fratres; sed ad suam ^f excommunicationem ^g expectet oratorium revertentes. ^h Si vero prolixitate itineris sero erit frater reversurus, si tamen ab aliquo, ut diximus, laico in his tribus feriis sine juramento suadeatur jejunium frangere, non tamen ei se promittat rescire. Si vero ad hunc sæcularem frater mittitur, ⁱ qui in omnibus jam conversum simulantem religiosi actibus sola adhuc videatur tonsura dissimilis, hujus suasioni in tribus feriis pro jam conversi forma vel charitate post primam, ut diximus, petitionem refectionis concedatur effectus. Aliis vero feriis si apud suadentem de refectione a transmissio fratre ^j adhuc tarda fuerit agenda mora, aut sexta, aut nona aut vespera fratri manducare permittatur: ne extra horas refectionum constitutas consuetus modus sancti propositi excedatur. Jam si nulla est mora et via a fratre repedari sub die necesse est, quaqua hora festinantibus fratribus fuerit persuasum, mox consentiat, ne non sumptus monasterii habeat frater ^k et consuetam refectionis horam ^l longinquæ occurrere via, et tarde fratri per lassitudinem revertenti in preparata diversorum refectione mensa monasterii jam explicita levetur, ^m et utrumque decipiatur adveniens. Et item ideo a festinante fratre extra horam consuetam refectioni consensus conceditur, ut non petentis pro charitate hospitis animus contristetur.

monachi reversi ex itinere debent accipere benedictionem in ecclesia.

^b Si vero prolixitate itineris. Lege: Si vero a prolixitate, etc.; id est, si emensis aliquot diebus itineris.

ⁱ Qui in omnibus jam conversum simulantem, etc. Hæc sunt transposita. Lege: Si vero ad hunc sæcularem frater mittatur jam conversum, in omnibus actibus simulantem religiosi, qui sola adhuc videatur tonsura dissimilis.

^j Si adhuc tarda fuerit agendi mora. Id est, si non est eodem die in monasterium reversurus.

^k Et consuetam refectionis horam. Lege: et ad consuetam refectionis horam.

^l Longinquæ occurrere viæ. Lege: longinquitate viæ occurrere non possit.

^m Et utrumque. Tò utrumque videtur redundare.

^a Regula 3 ms. cod. Flor.

^b Exiens frater, etc. Hæc reperire est in Reg. ms. Magistri cod. Corb., eodem cap. 61.

^c Quid frangendum erit, aut non, jejunium? Ita reposui ex Reg. ms. cod. Corb.

^d Apud te erit persuasio frangendi jejunii. Id est, suadeat tibi, vel roget te frangere jejunium.

^e Excommunicare. Lege, communicare, ut in Reg. ms. id est, non permittimus communicare, hoc est, participes esse mensæ laicorum fratres. Nam communicare juxta hunc Magistrum est in communi mensa cum aliis rescire, ut cap. 72: *Fracto jejunio omnes fratres monasterii cum eis ad Sextam communicent.*

^f Excommunicationem. Lege, communicationem, ut in Reg. ms., hoc est, mensæ communis participationem.

^g Oratorium expectet revertentes. Ita loquitur, quia D

CAPUT LIX.

DE ORATORIO MONASTERII.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Oratorium hoc sit, quod dicitur: nec ibi quidquam aliud geratur et ^b contendatur. Expleto opere Dei, omnes cum summo silentio exeant, et habeatur reverentia Deo: ut frater, qui forte sibi peculiariter vult orare, non impediatur alterius improbitate. ^c Sed et si alter vult sibi forte secretius orare, ^d simpliciter intret et oret ^e non in clamosa voce, sed in lacrymis ^f et intentione cordis. Ergo qui simile opus non facit, non permittatur explicito opere Dei remorari in oratorio (sicut dictum est) ne alius impedimentum patiat.

§ II. — EX REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 8).

• In oratorio nemo ^b aliquid agat, nisi ad quod est

• *Oratorium.* Græce ἐκκλησίαν apud Photium in nomocanone, tit. 11, cap. 14, et alios? Ab εὐχόμεαι, id est, oro; ἐκκλησία οἶκος, id est, domus oratoria in concilio Laodiceno, can. 6, et Trullensi can. 59. Dicitur et οἶκος θεοῦ in conc. Gangrensi, can. 5, id est domus Dei. κυριακὸν, id est, Dominicum apud S. Athanasium in Vita S. Antonii. Ἐξελθὼν εὐθύς ἐκ τοῦ κυριακοῦ, id est egressus statim e templo, in conc. Laodiceno, can. 28; Neocæsariensi, can. 14; Ancyrano, can. 15; et sexta synodo, can. 74, et in Regula S. Pachomii, art. 52. Μαρτύριον, id est, memoria martyris, in concilio Chalcedonensi can. 6 et 8, et apud Palladium in Lusiaca, cap. 103. Dicitur et templum, basilica, memoria, et ecclesia. Sunt qui statuunt discrimen inter ecclesiam et oratorium: dicunt enim ecclesiam esse clericorum, oratorium monachorum. Hujus autem capitis prior pars refertur distinct. 42, cap. 6, a Burchardo, lib. III, cap. 81, et ab Ivone Carnotensi in parte, cap. 71, quibus locis, post verbum *condatur*, hæc sequuntur: *quam quod divinis ministeriis conveniat.* Quæ quidem verba, etsi in nullo codice seu excuso seu ms. reperire unquam potui, certum est tamen hanc regulæ sententiam esse mutilam, et hæc citata verba ei restituenda; cum a tantis viris Gratiano, Burchardo, et Ivone ei attribuantur; et ratio manifesta: nam in oratorio aliud geri necessarium est, quam id quod dicitur, id est, orationem, ut parare quæ ad sacrificium et laudes divinas spectant, ornare altaria, et parietes templi tapetibus, vertere pavimentum, etc.

^b *Contendatur.* Lege, *condatur*, ut habetur in aliis omnibus mss. nostris et editis, et etiam apud præfatos auctores. *Condatur* autem hoc loco est: recondatur, reponatur. Id patet ex his verbis concilii Turonensis cap. 3. « Si enim domus Dei domus orationis vocatur, hoc debet esse quod dicitur: nec ibi aliud debet geri, aut recondi. » Quæ quidem ex Regula S. Benedicti sumpta sunt. Et recte sane statuitur nihil esse in oratorio reponendum, quod non spectet ad divinum ministerium) ne detur occasio agendi in eo sæcularia ob res sæculares illic reconditas.

^c *Sed si alter vult sibi secretius orare.* Hæc verba intelliguntur de iis qui post laborem manuū aut lectionem, aut si quoquo modo vacat, secretioris orationis gratia se ad oratorium conferunt; non de iis, qui, expleto Dei opere, in oratorio secretius oraturi remaneant.

^d *Simpliciter.* Id est, sine fastu et ostentatione.

^e *Non in clamosa voce.* Ut fluat nostra oratio, sicut aquæ Siloe, quæ currunt cum silentio; quod

A factum, ⁱ fiat. Aut si forte etiam aliqui præter horas constitutas, si eis vacat, ^k et orare voluerint, non eis sint impedimento, qui ibi aliquid ^l agendum putaverint.

§ III. — *Item* (cap. 9).

^m Psalmis et hymnis cum oratis Deum, hoc versetur in corde, quod ⁿ profertur in voce.

§ IV. — EX REGULA TARNATENSIS (cap. 15).

^o In oratorio præter orandi et psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic et opera jugiter impensa concordent. ut si aliquis præter constitutas horas Domino supplicaturus ingreditur, votum suum occupatio aliena non tardet. ^p Nolite

B præclare monet S. Basilius in Admonitionibus: « Non in clamore vocis oraveris Deum, sed clamor cordis tui pulset aures ejus. » Vide superius annotata.

^t *Et intentione cordis.* Id est, fervore animi: ita ut cor tanquam arcus intentus fortius ac velocius orationibus veluti jaculis Deum feriat. Vel intentione cordis, id est, directione affectus ad Deum.

^u *In oratorio.* Hæc reperire est in Regula S. Augustini, cap. 8, et in ejusdem epist. 109.

^v *Aliquid.* Apud S. Isidorum, lib. v Orig., cap. 4: *aliud.*

ⁱ *Fiat.* Hoc verbum videtur redundare. Nam neque est in ep. citata, neque in Regula excusa, neque apud S. Isidorum, qui hanc eandem S. Augustini sententiam refert, cum ait: « Oratorium tantum est orationi consecratum, in quo nemo aliud agere debet, nisi ad quod est factum, unde nomen accepit. »

^j *Aut si.* Lege, *ut st*, ut in epist. Reg. ms. et excusa, et in Regula Tarnatensi.

^k *Et orare.* Ita in Reg. ms. cod. Corb.; sed particula *et*, neque in Regula excusa, neque in epistola reperitur.

^l *Agendum.* Præter opus Dei, vel id, quod ad aliud pertineat.

^m *Psalmis.* Hæc sunt in citata S. Augustini epistola, et in ejusdem Regula eodem capite 9, et in Regula S. Cæsarii Arelatensis cap. 20, hoc modo: *Cum vero psalmis et hymnis oratis Deum*, etc.

ⁿ *Profertur.* In cod. Corb., *proficitur*, prior lectio tamen potior videtur.

^o *In oratorio.* Prima hujus capituli pars usque ad hæc verba, *ut si aliquis*, citatur distinct. 42, c. 7, ex D. Augustini epist. 109; sed nec in hac epistola, neque in toto Augustino habentur. Etsi Smaragdus in hoc caput Regulæ, Burchardus p. III, cap. 80, et Ivo, etiam parte III, cap. 72, eadem ex Illo referant, nullo certo capite citato; sed ex hac Concordia discimus clare hæc verba non esse S. Augustini, sed Regulæ Tarnatensis; et citationem in his auctoribus fuisse a quibusdam corruptam, qui nescientes quid sit Regula Tarnatensis, videntesque quid simile haberi in Regula sancti Augustini, hæc verba S. Augustino attribuerunt. Sed cum viderent quidam juris canonici expositores non reperiri apud S. Augustinum, dixerunt prolatum fuisse a Gratiano sensum, non verba.

^p *Nolite cantare, nisi quod legitis esse cantandum.* Ex Regula S. Augustini, cap. 10. Ilis autem verbis videtur arcere a cantu ecclesiastico psalmos et hymnos apocryphos, de quibus supra.

cantare, nisi quod a legitis esse cantandum. b Carnem vestram mortificate per abstinentiam, domate jejuniis et vigiliis. Animam vero vestram nitore bonæ conscientie abluite.

§ V. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 68).

a Exeuntes de oratorio fratres mox taceant; nec

a Legitis. Ita in Reg. ms. S. Augustini cod. Corb. et in ejusdem epist. 109; at in Regula excusa habetur, legistis.

b Carnem vestram mortificate, per abstinentiam, domate jejuniis. In Regula excusa S. Augustini cap. seq., carnem vestram domate jejuniis et abstinentia escæ, etc.

c Exeuntes de oratorio fratres. Hæc habentur in Regula Magistri cod. Corb., eodem cap. 68, spectantque ad illa verba S. Benedicti: Expleto opere

etiam psalmos d meditando exeant: ne quod in tempore suo cum reverentia dictum est, extra tempus foris per extollentiam decantetur. Ergo exeuntes de oratorio taceant statim: quia psalmorum explicatum est tempus, et taciturnitatis inceptum est, sicut dicit Scriptura: a *Omni rei tempus* (Eccl. iii).

Dei omnes cum silentio exeant.

d Meditando. Id est, canendo, meditari enim est canere, ut Ecloga 1 Virgilii:

Sylvestrem tenui musam meditaris arena.

Et sæpe in sacra Scriptura.

e *Omni rei tempus*. Ecclesiastæ 1 in Vulgata versione: *Omnia tempus habent*. In Septua. τοῖς καιροῖς τῶν ἔργων, id est, omnibus rebus tempus.

CAPUT LX.

DE HOSPITIBUS SUSCIPIENDIS.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

a Omnes supervenientes hospites, b tanquam Christus, suscipiantur. Quia ipse dicturus est: *Hospes fui, et c suscepistis me* (Matth. xxv). Et omnibus congruus honor exhibeatur, maxime domesticis fidei et peregrinis. Ut nuntiatus fuerit hospes, occurratur ei a Priore d vel a fratribus cum omni officio charitatis; e et primitus orient, et sic sibi socientur in

a *Omnes supervenientes hospites*. Quanti ducenda sit monachis hospitalitas, docet Petrus Blæsensis epist. 29.

b *Tanquam Christus suscipiantur*. Præclara hæc est admonitio S Gregorii papæ hom. 23 in Evangelia: c *Pensate, fratres, quanta hospitalitatis virtus sit: Ad mensas vestras Christum suscipite, ut vos ab eo suscipi ad convivia æterna valeatis. Præbete modo peregrino hospitium, ut vos in iudicio non quasi peregrinos nesciat, sed ut proprios recipiat in regnum.* Ita se olim gerebant circa hospites monachi Legerenses, ut refert S. Eulogius in epist. ad Willelimum Pompelonensem episcopum: c *Exercebant alii peregrinorum et hospitem diligentius curam, et quasi declinanti Christo ad hospitia eorum omnibus adventantibus obsecrabant.*

c *Suscepistis me*. In versione communi: *Collegistis me*, juxta textum Græcum.

d *Vel a fratribus*. Non addidit, *omnibus*; quod non omisisset, si ab omnibus fratribus hospiti advenienti occurrendum voluisset; quemadmodum postea declaravit de lotionem pedum: *Pedes autem hospitibus omnibus tam abbas quam cuncta congregatio lavet.*

e *Et primitus orient*. Tamceptor quam hospes eodem vestigio loci et temporis orient ob diabolicas illusiones, ut postea dicit, quæ in ipsa oratione reteguntur. Vide Joan. Mosclur., cap. 119.

f *Inclinato capite, vel prostrato omni corpore*. Juxta personæ qualitatem.

g *Ducantur ad orationem*. Nempe ad oratorium. Duplex ergo hic oratio: prima in ipsis foribus monasterii propter illusiones diabolicas; altera cum salutatus hospes et susceptus ducitur ad oratorium gratias acturus Deo de prospero adventu, et erratorum in via veniam deprecaturus. Hujus orationis mentio fit in Actis S. Galli: c *Igitur illi recto itinere, cum ad viri Dei cellam pervenissent, nuntiati advenisse ducti sunt ad orationem.* Ita et in Actis S.

pace. Quod pacis osculum non prius offeratur, nisi oratione præmissa, propter illusiones diabolicas. In ipsa autem salutatione omnis exhibeatur humilitas. Omnibus venientibus, sive discedentibus hospitibus f inclinato capite vel prostrato omni corpore Christus in eis adoretur, qui et suscipitur. Suscepti autem hospites g ducantur ad orationem; et postea sedent cum eis Prior, h aut cui jusserit ipse. i Legatur coram hospite lex divina, ut ædificetur; j et post hæc

C Deodati Nivernensis episcopi: c *Eumque manu apprehensum ducebat ad orationem more antiquorum Patrum, et ut habet institutio beatissimi Benedicti abbatis.*

h *Aut cui jusserit ipse*. Is frater qui cum hospitibus sedere jubetur, debet esse literatus, ut sancitur additione f Capit. Lud. imp., tit. 63: c *Ut docti fratres eligantur, qui cum supervenientibus loquantur.*

i *Legatur coram hospite lex divina*. Hæc non sunt ita stricte sumenda pro solo Decalogo, aut Levitico, aut aliis Moysis legibus. Nam hoc vocabulum lex aliquando sumitur pro omnibus Veteris Instrumenti codicibus indifferenter. Unde Christus sumpsit pro Libro Psalmorum: *Ut adimpleretur sermo, qui in lege eorum scriptus est: Quia odio habuerunt me gratis* (Joan. xv); qui textus habetur Ps. xxxiv: *Qui oderunt me gratis*. Hic tamen lex divina sumitur præcipue pro utroque Testamento Novo et Vetere. Quod etiam planum est ex cap. 64 Regulæ, cum de abbate dicitur: *Oportet eum esse doctum lege divina*. Quæ verba non possunt intelligi de solo Decalogo, aut legibus Moysis, vel Instrumento Vetere, sed sane de utroque.

j *Et post hæc omnis ei exhibeatur humanitas*. Id est, perhumaniter accipiat pro ejus conditione, merito et dignitate; atque illi necessaria assatum suppeditetur, omni luxu remoto præsertim circa obsonia. Hospites enim non causa helluacionis, sed ædificationis in monasteriis diversam æquum est, et a sobriis monachis sobrietatem discere, ut præclare monet S. Basilius in Regulis fusius disputatis, in terr. 20: c *Alius venit ex sæculari vita, discat operibus quod ei ratio non persuasit; formam et exemplar vitæ frugalioris accipiat; recordetur mensæ Christianorum, et non pudenda propter Christum paupertatis.* Turpe est monachis, si in eorum monasteriis Apicii et Paxami a laicis inveniuntur, quorum cupidus illecti inde ebrii discedant, ubi sobrie-

omnis et exhibeatur humanitas. ^a Jejunium a Priore a frangatur propter hospitem : ^b nisi forte præcipuus sit dies jejunii, qui non possit violari. Fratres autem consuetudinem jejuniorum prosequantur. Aquam in manibus abbas hospitibus det. Pedes hospitibus tam abbas quam cuncta congregatio lavet. Quibus lotis, hunc versum dicant : *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam c in medio templi tui.* Pauperum et peregrinorum maxime ^d susceptioni cura sollicitè exhibeatur. ^e Nam divitum terror ipse sibi exigit honorem. Coquina abbatis et hospitem super se sit : ut incertis horis supervenientes hospites, qui nunquam desunt monasterio, non inquietent fratres. ^f In quam

tatem discere debebant. Timotheus dux Atheniensis, rei militaris gloria præstantissimus, aliquando a Platone frugali cœna acceptus postridie bene habens splendidos cœnæ apparatus vituperavit, quod die sequenti nihil voluptatis afferret (*Ælian. Var. Hist. lib. II, cap. 18*). Iniquum est et nullatenus ferendum, si in monasteriis hospites ita laute et profuse epulentur, ut vix tota nox ad crapulam exhalandam sufficiat. Quare olim pontificibus, regibus, et cæteris magnatibus pisces, olera, legumina, et similia monachorum edulia in monasteriis apponebantur, ut patet ex his versibus Caroli Magni ad Paulum Diaconum (*Leo Ostiensis, l. I, cap. 17*) :

Alma Deo chari Benedicti terra require :
Est nam certa quies fessis venientibus illic.
Hic olus hospitibus, panis, hic piscis abundat.

S. Joannes Gualbertus auctor congregationis Vallis Umbrosæ Leonem papam cum universa curia Romana hospitio excepit, eisque tantum pisces apposuit, ut in ejus Actis habetur. Parcius S. Bernardus Claravallensis abbas, qui pontifici maximo Innocentio pisciculum apposuit, cum cardinales vix haberent legumina, ut in ejus Actis fertur. Anglorum rex interdu in monasterium Lindisfarneense sub S. Colmano veniebat et communibus fratrum cibis cum eis in refectorio vescabatur, ut scribit Beda lib. III *Hist. Angl.*, cap. 26. Rex Castellæ Fernandus cum veniret ad monasterium S. Facundi cibis fratrum regularibus tantum utebatur, ut refert Rodericus lib. VI de Rebus Hispaniæ, cap. 14. Conradus rex Romanorum in die Innocentium cum duobus episcopis comedit in refectorio monasterii S. Galli una cum monachis, vilibus eorum cibis contentus : sicut et postridie fecit, solo pane et fabis crudis satiatus, ut lautius quam pridie exciperetur, ut habetur in Vita S. Notkeri, cap. 16 (*Apud Henr. Canis., t. VI, Ant. Lec.*).

^a Jejunium a Priore frangatur. A Priore, id est, ab abbate (Prior est abbas, ut supra dictum est), non a Præposito, ut quidam recentior putat. Nam : *Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit semper*, ut est in cap. 56 Regulæ, non Præpositi. *Coquina abbatis et hospitem per se sit*, ut hic habetur, non vero Præpositi ; et infra : *Abbas aquam in manibus hospitibus det*, non Præpositus. Propter hospites jejunium frangitur, ut charitatis officium impleatur : quemadmodum præclare monet S. Prosper lib. II de Vita contemplativa, cap. 24 : « Si enim quoslibet advenientes, jejunio intermisso, reficio, non solvo jejunium, sed impleo charitatis officium. » Vide exempla in Vitis Patrum.

^b Nisi forte præcipuus dies sit jejunii. Nempe ecclesiastici, quod ex Ecclesiæ præcepto sit inviolabiliter servandum ; ita S. Isidorus cap. X Regulæ : « Pro charitate adimplenda interrumpuntur jejunia, si tamen non fuerint generalia. » Eadem ratione Magister cap. 53 Regulæ non vult solvi jejunium Quadragesimæ propter hospitem : « Jejunium vero, inquit, in Quadragesima propter supervenientem

coquinam ad annum ingredientur duo fratres, qui ipsum officium bene impleant. Quibus, ^e ut indigent, solatia administrentur ; ut alsque murmuratione serviant ; et iterum, quando occupationem minorem habent, exeant, ubi eis imperatur, in opera. Et non solum ipsis, sed et omnibus ^h officiis monasterii, sit ista consideratio, ut, quando indigent, solatia accommodentur eis ; et iterum, quando vacant, obediant imperanti. Item et cellam hospitem habeat assignatam frater, cujus animam timor Dei possideat : ⁱ ubi sint lecti strati sufficienter ; ^j et domus Dei a sapientibus sapienter administretur. ^k Hospitibus autem, cui non præcipitur, nullatenus societur, non frangatur a domesticis fratribus. »

^c In medio templi tui. In cod. Vict. p. hæc sequuntur : *Sequitur oratio : Adesto, Domine, officiis nostræ servitutis, qui pedes tuorum dignatus es lavare discipulorum ; ne despicias operum manuum nostrarum, quæ nobis retinenda mandasti ; et sicut hic exteriora abluuntur inquinamenta, sic a te omnium nostrum laventur peccata.* Hæc autem verba : *In medio templi tui*, id est, in medio cordis nostri (inquit Smaragdus), quod tuum dicit Apostolus esse templum, suscipimus istius hospitis cum charitatis dulcedine adventum.

^d Susceptioni cura sollicitè exhibeatur. Ita in mss. S. Germ. Ebrul., et apud Smaragdum, recte. In vulgatis : *Susceptio omni cura sollicitè exhibeatur.*

^e Nam divitum terror ipse sibi exigit honorem. Hunc locum Regulæ producit Radulphus addens serm. de Dominica 21 post Trinitatem : « Sed quia divites facilius scandalizantur quam pauperes ; et ut ait S. Benedictus : *Ipse timor potentum sibi exigit honorem.* Sed locum citat ex memoria, non ex codice.

^f In quam coquinam ad annum ingredientur duo fratres. Non per singulas hebdomadas, ut supra statuit de hebdomadaris, etc. Nam si singulis septimanis coqui hospitem mutarentur per ordinem, cum multi occurrerent artis culinariæ non adeo periti, non satis honeste et humaniter cum hospitibus agerentur.

^g Ut indigent. Id est, quando indigent ; ut pro quando. Apud Virgilium : *Ut ventum est.* Unde paulo post dicitur : *Ut quando indigent, solatia accommodentur.*

^h Officiis. Id est, officialibus.

ⁱ Ubi sint lecti strati. Hic loquitur de lectis, non de mensa, scyphis et patinis : quod signum est ejusmodi cellam non ad edendum, sed ad cubandum assignari.

^j Ut domus Dei a sapientibus, etc. Est hyperbatio : nam hæc verba referenda sunt ad ista : *Cujus animam timor Dei possidet.* Sed ob sequelam textus, sunt postposita his verbis : *Ubi sint lecti.*

^k Hospitibus cui non præcipitur, nullatenus societur. Idem statuitur in Pœnis Brevibus S. Basilii, art. 39 : *Εἴ τις συντυχῶν ἀγάσσει τῶν ὑποστρεφόντων ζήτων, πλὴν τοῦ δοῦναι τὴν εἰρήνην, ἐκτός ἐντετυπωμένων, γινέσθω ἀπ' εὐλογίας* : id est, si quis advenientibus peregrinis colloquatur præter pacis osculum, exceptis his ad hoc deputatis, careat benedictione. Idem instituit S. Eugendus, ut habetur in ejus Actis (*Apud Surium Jan.*) : « Omni cautela juxta Patrum Regulam servans, ne se consecutui adventantium laicorum, vel propinquorum saltem injussus monachus præsentaret. » Ita S. Fructuosus archiepiscopus cap. 8 Regulæ suæ : « Ne cum laico loquatur, nec cum monacho non jussus stet, sive fabuletur, nec alium proximum videat, vel extraneum, regulari sententia præfixum est. » Similiter S. Isidorus cap. 17 Regulæ, et S. Columbanus in Pœnitentiâ ms. Idque ex monachorum Ægyptic-

neque colloquatur. Sed si obviaverit, aut viderit, A salutaris humiliter, ut diximus, et petita a benedictione, pertranseat dicens, sibi non licere colloqui cum hospite.

§ II. — EX REGULA MACARII (cap. 8).

^b Venientibus eis nullus, nisi unus, cui cura circa hospitale fuerit injuncta, responsum det. ^c Venientibus orare, vel pacem offerre nulli liceat, nisi prius jubeatur ab eo qui præest Patre: et oratione simul peracta sequatur ordinem suum pacis osculum. Nec licebit alicui fratri cum superveniente sermocinari, nisi soli qui præest, Patri, aut quibus ipse jusserit.

III. — EX REGULA PATRUM (cap. 4).

^d Adveniēti peregrino ^e nihil plus exhibeat ^f quam pacem: reliquum non sit illi cura unde venerit, pro quo venerit, vel quando ambulaturus sit; nec se B jungat ad fabulas cum illo.

§ IV. — EX REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 51).

^g Quando ad ostium monasterii aliqui venerint, si clerici fuerint, aut monachi, majori honore suscipiantur; lavabuntque pedes eorum ^h juxta Evangelii præceptum (Joan. xiii); et deducunt ad locum xenodochii, præbuntque omnia, quæ apta sunt usui monachorum. Quod si voluerint orationis tempore atque ⁱ collectæ venire ad conventum fratrum et ejusdem fidei fuerint, janitor vel minister xenodochii nuntiabit Patri monasterii; et sic deducuntur ad orandum.

§ V. — ITEM EX REGULA MACARII.

Hospitalitatem sectantes per omnia (Rom. xii), et

rum instituto, ut videre est apud Cassianum libr. xv de Institut. Renunt., cap. 16; nec sine justa ratione: quia forsā infirmus frater cum sæculari sæcularia loqueretur non sine magno animæ suæ detrimento.

^a *Benedictione.* Id est, oratione.

^b *Venientibus eis.* Hospitibus, hoc capitulum habetur in Reg. ms. Macarii, Serapionis et aliorum cod. Flor. et Corb., sed fusius et veluti periphrastice.

^c *Venientibus orare.* Præposui punctum, qui deerat in nostris codicibus. Sed tamen legendum puto: *Cum venientibus orare*, etc. Et hæc est oratio, quæ sit ad introitum hospitis, de qua supra.

^d *Adveniēti peregrino*, etc. Hoc capitulum habetur in Regula 2 cod. Flor., et in vetusto cod. ms. Corb.

^e *Nihil plus exhibeat.* Privatus monachus videlicet.

^f *Quam pacem.* Id est, osculum pacis. In Pœnis Brevibus S. Basilii, art. 39: Πλὴν τοῦ δοῦναι τὴν εἰρήνην, id est, præter pacis exhibitionem. In codicibus Flor. et Corb. legitur: *Quam occursum humilem et pacem.*

^g *Quando ad ostium monasterii*, etc. Exstat in Regula S. Pachomii excusa, art. 28. Apud Smaragdum legitur: *Quando ad hospitium monasterii*; non ita recte.

^h *Juxta Evangelii præceptum.* Ita apud Smaragdum. In Regula excusa legitur: *Servabunt Evangelii præceptum.*

ⁱ *Collectæ.* Collecta hoc loco est synaxis officii divini, ut passim in hac Regula.

^j *Hospitibus et peregrinis.* Hæc habentur in Reg. ms. S. Fructuosi archiepiscopi cod. Crass., eodem cap. 10.

^k *Et oleo perungendi.* Ad tollendam lassitudinem.

ne avertas oculos, aut inanem dimittas pauperem: ne forte Dominus in hospite aut paupere adveniat, et videat te hæsitantem, et contemneris; sed omnibus te hilarem ostende et fideliter age.

§ VI. — EX REGULA FRUCTUOSI (cap. 10).

^l Hospitibus et peregrinis fratribus cum summa reverentia charitatis et ministrationis obsequia sunt præbenda; et ad vesperum lavandi pedes. Et si ex itinere sunt confecti, ^m oleo perungendi sunt. ⁿ Lectuaria, lucerna, et stramina mollia exhibenda: ac proficiscentibus juxta posse cœnobii ^o viaticum imponendum. Ægrot omni miseratione fovendi sunt, eorumque languores congruo relevandi sunt ministerio. Tales tamen sunt eis ministri deligendi qui et pulmentaria strenue præparent, et devoto eis ministerio obsecundent; et de his quæ illis residua sunt neque fraudem faciant, neque occulte comestione se illicita polluant.

§ VII. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 25).

^p Adveniētibz hospitibus prompta et alacris susceptio adhibenda est, scientes ob hoc novissimum consequi retributionem, sicut Dominus dicit: *Qui vos recipit, me recipit; qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet; et qui potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam (Matth. x).* Et licet omnibus hospitalitatis bonum cum gratia oporteat referri, ^q uberius tamen clericis et monachis deferenda honorificentia hospitali-

C Idem faciendum statuit B. Isaias abbas oratione 3: *Si ad te in cella tua commorantem frater peregrinus accesserit, idem illi officium exhibeto, oleoque pedes ejus inungito.*

^r *Lectuaria.* Vel lectualia, quæ lectis insternuntur, stragula. Cæsarius cap. 42 Regula: *Lectualia vero simplicia sint: nam satis indecorum est, si in lecto religioso stragula sæcularia, aut etiam tapetia picta resplendant.*

^s *Viaticum imponendum.* Mos fuit olim ut recedenti hospiti daretur viaticum, ut essent hospitium fortasse non inventi in via suppetiæ. Magister cap. 1 Regula: *Mox et ipse reconsignare bisacias cogitur, quas diversorum hospitum jam panes tostii impleverant,* etc. Palladius cap. 64 Lausiace, ubi Protocomes S. Paphnutio sic loquitur: *Οὐκ ἐξῆλθε πένυς ἢ ξένος κεναῖς χερσὶ τὴν ἐμὴν ἀλλήν μὴ πρότερον ἐποδιασθεῖς κατὰ λόγον*: id est, *non egressus est domo mea pauper vel hospes manibus vacuis, cui non prius congruum viaticum imposuerim.* Ita verti clarius ad sensum. Nam ἐποδια sunt πρὸς τὴν ὁδὸν ἐπιτιθέμενα ἀναλώματα, id est, *sumptus ad viam necessarii, ut docent scholiastes Aristophanis ad Plutum, et Suidas.* Unde verbum ἐποδιασθεῖς, id est, viaticum alicui dare. (*Deut. xv*) καὶ ἐποδιασθεῖς αὐτὸν, id est, *et dabis ei viaticum.*

D ^t *Adveniētibz hospitibus*, etc. Habetur in Regula S. Isidori excusa cap. 22.

^u *Uberius clericis et monachis deferenda honorificentia hospitalitatis.* Tanquam Dei servus et ministris præcipuis. Idem jubet S. Pachomius art. 28: *Si clerici fuerint aut monachi, majori honore suscipiantur.* Idem clericis faciendum instituit Regula Macarii et aliorum: *Idemque qualiter clerici hospites suscipiendi sunt in monasterio, ut ministri altaris, non licebit nisi ipsis complere: sive ostiarius, sive minister templi Dei.* Ita etiam Magister

tatis. Præbeantur eis habitacula, laventur eorum A præpositis fratres peregrinos ex improviseo custodiant, quandiu omnes de eadem decada suis vicibus explicent septimanas; et cum de alia decada in choaverint coquere, et in diebus septimanarum suarum si supervenerint peregrini, tandiu et de eadem decada deputati a suis præpositis supervenientes ex improviseo custodiant, quandiu et ipsis alia decada succedat. Ergo sic omnes decadae explicando et ^s recapitulando omnes peregrinos advenientes semper custodiant. Ergo ipsi duo fratres quorum ad custodiam fuerint vices, cum peregrini advenierint, in eadem cella simul sibi faciant lectos, ut, si forte unus de hospitibus ad oratorium nocte voluerit ire, et alius noluerit propter lassitudinem se levare, aut forte voluerint vicibus foras exire, utri-

§ VIII. — *Item ejusdem (cap. 24).*

Nullus propinquum vel extraneum hospitem vel monachum familiarem, seu parentem, videre absque imperio audeat senioris.

§ IX. — *EX REGULA TARNATENSIS (cap. 7).*

Advenientibus quoque nihil præter humilitatis affectum et debitum famulatum junior exhibebit; et curam habere de causa qua venerit, quandoque reversurus sit, non præsumat: quia hoc seniorum sollicitudo, non juniorum præsumptio, debet requirere.

§ X. — *EX REGULA MAGISTRI (cap. 72).*

• Cum fratres monasterio extranei supervenerint, si quarta, sexta feria, et sabbatum fuerit, voce præsentis abbatis aut cellararii, si absens fuerit abbas, rogentur ad refectorem remorari ad nonam. Si autem usque ad tertiam admonitionem non usque ad nonam consenserint remorari, sed pro certo se urserint ambulare, propter charitatem adventus eorum, fracto jejunio, omnes fratres monasterii cum eis ad sextam ^b communicent. Si autem ante sextam se urserint ambulare, quævis hora fuerit festinationis inventa, jam sine domesticis fratribus ipsi soli reficiant, et jejuni de monasterio non permittantur abscedere propter viam, quia ^c in panis fractione cognita est charitas Christi: sicut ^d in Actibus apostolorum legitur fracta Eucharistia et sumpta, a ^C se apostolos discessisse Andream et Joannem.

XI. — *Item ex eadem (cap. 79).*

• Cella autem peregrinorum semote in monasterio constituatur, cum lectis stratis ubi supervenientes fratres maxime ignoti dormiant, ^f et bisacias suas ponant: in qua res monasterii, aut ferramenta, aut utensilia non sint posita: ne forte cum putantur hospites spirituales, subito in damno fures inveniantur. Nam et propter cautelam custodiendi, duo fratres de quorum decada et alii coquinam exercent, tandiu ex ipsa decada deputati vicibus a suis

mine vocantur, et Andree maxime, quibus utebatur impostor quidam Agapius, ut scribit Photius in Bibliotheca, n. 179, seu Andree, Joannis et aliorum apostolorum, de quibus Eusebius l. III, c. 19, Hist.; aut certe ex Actibus Andree et Joannis, quibus utebantur Encratitæ, quorum meminit S. Epiphanius lib. II, tom. I, hæresi 47.

^e Cella peregrinorum, etc. Hæc videre est in Regula ms. Magistri cod. Corb., cap. 79.

^f Et bisacias suas. Vide supra, cap. de generibus monachorum.

^g Recapitulando. Alias, Recapitando. Id est, a capite iterum incipiendo quo vocabulo usus est supra.

^h Nihil factum. Id est, male factum.

ⁱ Refrigerium. Id est, latrinæ; ejusdem Regulæ cap. 14: Refrigeria lavent, et cap. ultimo, machina, refrigerium.

^j Clave forensi. Id est, quæ foris ostium claudat.

^k Se in monasterio firmare. Id est, stabilitatem in monasterio promittere. Quod dicit S. Benedictus, cap. 61, Stabilitatem suam firmare.

cap. 77 Regulæ: « Sacerdotes vero cum monasterio ad refectorem tenti fuerint, ipsi omnes cibos et pocula mista signent, vel primos in mensa sua meros, et benedictionem petentibus ipsi suo responso tradant. » Et paulo post: « Clerici vero si servorum Dei mensis interfuerint, et ipsis detur locus complendi. » Recte: nam benedicere et complere orationem honorificum est.

^a Cum fratres, etc. Hæc habentur in Regula ms. Magistri cod. Corb., eodem cap. 72.

^b Communicent. Id est, communi in mensa cum fratribus reficiant, ut loquitur idem Mag. c. 71, ut supra c. 58 observatum est.

^c In panis fractione cognita est charitas Christi. Cum pavit multitudinem, Joan. vi et Marc. vii, nolens dimittere jejunant, ne deficeret in via.

^d In Actibus apostolorum, etc. Quæ hic dicuntur de Andrea et Joanne ex Actibus apostolorum, non sunt in Actibus apostolorum a S. Luca conscriptis, sed videntur sumpta ex quodam libro apocrypho, aut ex illis Actibus quæ duodecim apostolorum no-

secum cedantur. Et cum expleti fuerint constituta- rum induciarum dies, et tunc demum si placent eis probatæ vitæ vel Regulæ disciplinæ, sicut de firmandis monasterio fratribus posteriori titulo constitutum est, se monasterio usque ad mortem perseverando contradant. Quod si non se voluerint firmare, sed sic laborando quotidie cum fratribus monasterio voluerint remorari, si contenti sunt pan-

^a *Stricare*. Id est, consumere, de quo vocabulo supra.

^b *Firmis*. Id est, qui stabilitatem in monasterio

nos suos vel indumenta in alieno opere ^a uti:are, sola tamen communis mensa vel vitæ mensura eis de monasterio præbeatur, de cæteris necessariis præparatio denegetur. Quia ^b firmis debent omnia præparari, talibus vero de ^c firmitate dubiis sola monasterii mensa sufficiat: et hoc tantum quod vel laborare cum fratribus volunt remorando, a fratribus illis custoditi duntaxat die noctuque.

promiserunt.

^c *Firmitate*. Id est, stabilitate in monasterio.

CAPUT LXI.

SI DEBEAT MONACHIUS LITTERAS, EULOGIAS, VEL ALIQUID SUSCIPERE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Nullatenus liceat monacho neque a parentibus suis, neque a quoquam hominum, nec sibi invicem, ^b litteras, ^c eulogias, ^d vel quælibet munuscula accipere aut dare sine præcepto abbatis. ^e Quod si

^a *Nullatenus*, etc. Prima pars hujus capituli citatur in concilio Duziacensi II, cap. 2.

^b *Litteras*. Olim prohibitum fuit monachis litteras accipere, aut transmittere injussu abbatis. Ita cautum est in Pœnis brevibus, quæ vulgo S. Basilio tribuuntur. Art. 49: *Εἴ τις εὐμεθῆ ἰκτὸς ἀρχιμανδρίτου γράφων τινί, ἢ δεχόμενος γράμματα, ἔστω ἀφορισμένος*: id est, *Si quis inventus fuerit scribere aut accipere litteras sine archimandritæ scientia, sit excommunicatus.* In Regula Teridii, cap. 15: *Præcipue epistolas sine scientia abbatis nec accipiat, nec transmittat.* In Pœnitentiali ms. S. Columbani: *Si epistolam cujuscunque susceperit, si tribuere præsumperit sine abbate, superpositione.* Supple, *emendetur*. In Regula S. Casarii, cap. 23, et in ejus Recapitulatione, cap. 6, in Regula S. Isidori, cap. 17. Idem videre est apud Cassianum lib. IV de Institutis renuntiantium, c. 16. Nec immerito. Nam ejusmodi litteris sæpe utitur diabolus tanquam proxenetis ad animam perdendam.

^c *Eulogias*. Recta lectio, quæ habetur in cæteris codd. nostris mss., quemadmodum apud Smaragdum, Donatum c. 5, Turrecrematam, in editione Coloniensi et in concilio Duziacensi supra citato. At in vulgatis et in editione Colinaei legitur, *eulogia*, in plurali, male. Nam eulogium non dicitur in neutro, etsi reperiatur in Vita S. Ludgeri, et fortasse alibi, sed corrupte. Eulogia autem est munus ex charitate datum generaliter loquendo, Latine *benedictio*, loquendi formula ab Hebræis deducta, qui munus benedictionem appellant. I Regum, cap. xxv: *Quapropter accipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua*. In textu Hebraico est בְּרַכָּה *beracah*, id est benedictio, apud Septuaginta *εὐλογία*. Sumitur etiam eulogia pro pane illo qui ad eucharistiam consecrandam destinatur, ut videre est apud Joannem Moschum, cap. 25. Sunt et munera quæ ex reliquiis sanctorum mittuntur, apud S. Gregorium, lib. XI Regesti, cap. 47: *Eulogias vero S. Marci a beatissima fraternitate vestra transmissas, cum ea charitate qua transmissæ sunt, secundum notitiam earum suscepimus.* Quas interdum, *benedictionem* appellare solet, ut in eadem epist.: *Præterea transmisimus crucem parvulam, in qua de catenis amatorum vestrorum inserta est benedictio.* Sed communiter eulogiae panes sunt qui in ecclesia a sacerdote benedicuntur, olimque distribuiebantur tuis qui ob quoddam impedimentum die-

B etiam a parentibus suis ei quidquam directum fuerit, non præsumat suscipere illud, nisi prius indicatum fuerit abbati: quod si jusserit suscipi, in abbatis sui potestate, cui illud jubeat, dari. Et non contristetur frater, cui forte directum fuerat, ut non

bus festis et Dominicis non sumebant Eucharistiam, ex decreto Pii papæ, apud Burchardum lib. V, cap. 27. Et habetur in concilio Nannetensi, can. 9, et in Capitulis Hincmari archiepiscopi Rhemensis, cap. 7. Mittebantur etiam fidelibus in signum benevolentiae et communicationis in eadem fide. Unde in concilio Laodiceno, can. 52, statuitur, *Ὅτι οὐ δεῖ τῶν αἱρετικῶν εὐλογίας λαμβάνειν*, id est, *Quod non oportet hæreticorum eulogias accipere.* Aliquando etiam tragemata, hellaria, ut fructus, nuces, arida ficus, etc., a presbytero benedicta pro eulogiis dabantur, ut patet ex Palladio in Lausiaca, cap. de *Valente*. Nec dabantur excommunicatis. Unde S. Arsenius cum non accepisset aliquando eulogiam fratrum, gessit se pro excommunicato, ut habetur in Vitis Patrum interprete Pelagio, lib. XV, n. 8: et qui ab excommunicatione absolvebantur eulogias accipiebant, ut videre est apud Gregorium Turonensem, lib. V Hist., cap. 14; et excommunicati episcopi eulogias aliis dare prohibebantur, ut videtur apud eundem Gregorium, lib. VIII Hist., cap. 20, de Ursicino Cadurcensi episcopo excommunicato. Et de his eulogiis panis intelligendus est hic S. Benedicti locus, quas antiqui Patres sine superioris licentia dare prohibuerunt. S. Casarius cap. 25 Regulæ: *Si aliqua voluerit transmittere eulogiam panis, Matri suggerat.* Et Donatus, cap. 53 Regulæ: *Si aliquis voluerit transmittere litteras, aut eulogias panis, Patri suggerat.* Ita capiendus est locus in Pœnis brevibus S. Basili, art. 50: *Εἴ τις πέμπει τινί εὐλογίαν*, id est, *Si quis miserit eulogiam alicui.*

^d *Vel quælibet munuscula*. Item statuit S. Pachomius art. 58: *Nemo ab altero accipiat quidquam.* S. Basilius in Pœnis brevibus, art. 38: *Εἴ τις αἰὲν ἔξω τι, ἢ λαμβάνει, παρὰ γράμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, ἀφορισίθω*: id est *Si quis dederit foras aliquid aut acceperit præter voluntatem abbatis, excommunicetur.* Et S. Isidorus, cap. 17 Regulæ: *Qui occulte ab aliquo litteras vel aliquid munus accipit,* etc.

^e *Quod si etiam a parentibus suis ei quidquam directum fuerit*, etc. Id olim servabatur in monasterio S. Eugendi abbatis, ut videre est in ejus Actis: *Si quid vero cuiuscunque fuit a proximis fortassis oblatum, confestim hoc abbati vel œconomo deferens, nihil exinde absque paterno præsumpsit imperio.*

detur occasio diabolo. Qui autem aliter præsumpserit, disciplinæ regulari subiaceat.

§ II. — Ex DOCTRINA SANCTI ORSIESII.

• Si quis in domo monasterii sub præposito manens, nulla re indigens quam in monasterio habere permissum est, et habet patrem fratremque et amicum charissimum, nihil ab eis penitus accipiat, non tunicam, non palliolum, non aliam quamlibet rem. Si autem fuerit comprobatum ^b quod minus habeat de his quæ præcepta sunt, ^c culpa omnis atque correptio ad præpositum convertetur.

§ III. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 31).

Interrog. ^d Si quis debet a carnalibus propinquis accipere aliquid? — Resp. Propinquos quidem reddere quæ sua sunt iis qui ad servitium Dei accedunt, necessarium est, et nihil penitus subtrahere, ut non crimen sacrilegii incurrant. Verumtamen hæc ^e prærogari in conspectu eorum, ad quod visa sunt pertinere, et illis ipsis præstat occasionem elationis et superbiæ, et aliis fratribus ejusdem propositi pauperioribus tristitiam generat, ita ut accidat illud in quo Corinthii increpantur ab Apostolo dicente: *Quia confunditis non habentes* (1 Cor. XII). Et ideo et his qui per loca singula ecclesiis præsent, si sunt fideles et prudentes dispensatores, offerre debent, secundum imitationem eorum qui in Actibus apostolorum (Cap. IV) id fecisse præscribuntur, de quibus dicitur: *Qui offerentes pretia prædiorum suorum ponebant ante pedes apostolorum.* Cæterum, quoniam non est omnium hujusmodi dispensationes explere fideliter, illis offerre convenit qui apud omnes in hoc officio probati habentur. Verumtamen de his probabit ille qui præest, ^f per quem debeant dispensari.

• Si quis, etc. Hæc habentur in libro excuso S. Orsiesii ultra medium.

^b Quod minus habeat. Reposui *τὸ* habeat ex lib. edito.

^c Culpa omnis atque correptio ad præpositum convertetur. Is est præpositus domus de qua est ille frater qui tanquam culpæ reus ab abbate corripitur, si non suppeditaverit illi fratri quæcumque ei ex præscripto Regulæ necessaria sunt.

^d Si debet quis, etc. Apud S. Basilium, interr. 187 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 26.

^e Prærogari. In textu Græco, ἀναλίσσονται, id est, consumi.

^f Per quem debeat dispensari. In textu Græco additur, καὶ τὸ παρὰ τῶν τοιοῦτων δεδομένον, id est, et illud etiam quod ab hujusmodi hominibus datum est.

^g Quicumque autem, etc. Hæc videre est in Regula excusa S. Augustini cod. cap. 25, et in epist. ejusdem 109. Exstant etiam in Regula S. Cæsarii, cap. 23, et in Regula Donati, cap. 53.

^h Vel quælibet munuscula. Ita in cod. Corb. ms. et in epist. At in Regula excusa, vel quodlibet munus. In Regulis Cæsarii et Donati, Aut quælibet mandata, aut munuscula. Sed Donatus sumpsit ex Cæsario, non ex Augustino, nam fere eadem Cæsarii verba profert.

ⁱ Consequens ergo est, etc. Exstat in Regula S. Augustini edita, cap. 28, et in ejusdem epist. 109.

^j Qui suis, etc. Ita in Regula excusa. Male, quemadmodum et in Corb. ms., ubi *τὸ* qui deest. Legè ergo ut in epist.: Illud quod suis, vel filiis, vel

§ IV. — Ex REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 25).

^k Quicumque autem in tantum progressus fuerit malum, ut occulte ab aliquo litteras, ^h vel quælibet munuscula accipiat, si hoc ultra constitetur, illi parcat et oretr pro illo; si autem deprehenditur atque convincitur, secundum arbitrium præpositi vel presbyteri gravius emendetur.

§ V. — Item (cap. 26).

ⁱ Consequens ergo est ut etiam ^j qui suis filiis, vel aliqua necessitudine ad se pertinentibus in monasteriis constitutis aliquis vel aliqua contulerit vestimenta, sive quodlibet aliud, inter necessaria monasterii ^k deputandum est. Non accipiat, sed sit in potestate præpositi, ut in rem communem redactum, cui necessarium fuerit, præbeatur. ^l Quod si aliquis rem sibi collatam celaverit, furti iudicio condemnatur.

§ VI. — Ex REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 6).

^m Si quid a parentibus vel extraneis cuilibet monacho collatum fuerit, non erit sub jure private rei habendum, sed in potestate abbatis in commune redactum, ⁿ cum necesse est, præbeatur. Monachus enim quidquid quoquo modo acquirit, non sibi, sed monasterio acquirit. Nullus peculiariter separatam sibi ad habitandum cellulam expetat, in qua privatim a cœtu remotus vivat, præter eum qui fortasse morbo vel ætate defessus, hoc ex consulto Patris monasterii, promeruerit. Cæteri tamen quibus nec languor, nec senectus inest, in sancta societate communem vitam conversationemque retinebunt.

§ VII. — Item.

^o Non est præsumendum sine conscientia abbatis ^p egenis vel quibuslibet conferre de eo quod regulari dispensatione noscitur monachus possidere:

aliqua necessitudine ad se pertinentibus in monasterio constitutis aliquis vel aliqua contulerit, sive vestem, sive quodlibet aliud, etc. In epistola legitur, *filiabus*, quia scribitur ad sanctimoniales. Locum contraxit S. Cæsarius, cap. 41 hoc modo: Ante omnia observandum est, ut si filia suæ aliquis vel aliqua necessitudine ad se pertinenti vestimenta, vel aliquid aliud dederit, vel transmiserit, non occulte accipiat. Sed lege, ut si aliquis filia suæ, vel aliqua, etc.

^k Deputandum est. Recta lectio, si post *τὸ* est scribatur punctum. Nam parens, qui dat filia suæ vel alteri, non dat eo nomine ut inter res monasterii deputetur, sed sanctus Augustinus jubet deputari.

^l Quod si aliquis, etc. Hæc habentur cap. sequenti ejusdem Regulæ.

^m Si quid a parentibus, etc. Habentur in Regula excusa, cap. 9, ubi primum membrum hujus capituli ita legitur: Si quod a parentibus vel extraneis munus cuilibet monacho fuerit directum, in conventum fratrum redactum sit, et cui necesse erit, præbeatur.

ⁿ Cum necesse est. Lege cui, etc.

^o Non est præsumendum, etc. Hæc videre est in Regula S. Isidori excusa, cap. 49.

^p Egenis. Non vult dari elemosynam a monachis inconsulto abbate: si tamen urgeat necessitas, posse dari a monacho elemosynam docent S. Thomas 2-2, qu. 32, art. 8, et alii. Et dat nomine conventus non suo docet gloss. 16, qu. 4, cap. 5.

• cum alio quoque fratre quippiam commutare, nisi A abbas vel præpositus jusserit, nulli licebit: nec habebit quidquam, præter illa quæ in communi lege monasterii concessa sunt.

§ VIII. — *Item ex eadem Regula (cap. 24 b).*

Neque sine abbatis jussu quisque accipere epistolam, vel dare cuiquam præsumat.

§ IX. — *EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 8).*

• Munus denique quodlibet sive epistolas nemo monachus accipiat, d neque uspiam sine benedictione sui senioris progrediatur; nec cum monacho non jussus stet, sive fabuletur; vel alium proximum videat, vel extraneum, regulari sententia præfixum est.

§ X. — *EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 5).*

Nihil occulte accipiatis. Sed si quis propinquus aut amicus aliquid in vestimento aut auro, vel aliud quodcumque dederit aut transmiserit, in potestate sit abbatis. Et si cui transmiserit, necesse fuerit, tribuatur; sin vero ille nihil indiget, in commune redactum, cui est necessarium, tribuatur.

• *Cum alio quoque fratre quippiam commutare.* Quia hoc assidet peculiaritati. Quæ dantur monacho, in suum usum, non in alienum ei dantur. Idem prohibuit S. Pachomius, art. 55: « Mutare de his quæ a præposito acceperit nemo audebit. » S. Basilii in Pœnis brevibus, art. 14: « Εἴ τις ἀλλάσῃ τι μετὰ τινος παρὰ γράμην τοῦ ἀρχιμανδρίτου, γενέσθω ἀπ' εὐλογίας, id est, « Si quis permutaverit aliquid cum aliquo, et dederit præter mentem abbatis, sit sine benedictione. »

b In Regula excusa, cap. 13.

c *Munus denique, etc.* Hæc habentur in Regula ms. S. Fructuosi archiepiscopi cod. Crass., cap. eodem.

d *Neque uspiam sine benedictione sui senioris progrediatur.* Antiquus et laudabilis in monasteriis mos invaluit, ut nunquam monachus sine benedictione vel oratione sui rectoris foras progrediatur, ut hac veluti circumvallatus mundi pericula et dæmonum tela declinare possit. Id apparet ex Pœnis brevibus toties citatis: « Εἴ τις ἔξῃθαι τοῦ μόναστηριου μὴ λαβὼν εὐλογίαν, ἢ ἀπολυθείς ὑπὸ ἀρχιμανδρίτου μετὰ εὐχῆς, ἔστω ἀκοινωνήτος; id est, « Si quis egressus fuerit monasterio non accepta benedictione, vel non dimissus ab abbate cum oratione, excommunicetur. » Ex sexta synodo, can. 46: « Sed et viri qui persequuntur vitam monasticam urgente necessitate καὶ ἀνοτοὶ μετὰ εὐλογίας τοῦ τινος ἡγεμονίαν ἐμπροσθεν ἐπιπροϊόντων, id est, et ipsi cum benedictione illius qui præest, procedant. » Idem paulo ante eodem can. de sanctimonialibus præcipitur. Ex Actis sancti Columbæ, lib. III, cap. 8: « Vir sanctus Columbanus, cui emigranti benediximus, nusquam in hoc sæculo faciem videbit meam. » Ex S. Gregorio, lib. I, Dial., cap. 2: « Erat pro utilitate monasterii causa constituta. Expletis igitur hymnis matutinalibus Libertinus ad lectum abbatis venit, orationem sibi humiliter petiit. » Ex Pœnitentiali ms. S. Columbani: « Qui ministrat in die Dominico, aut in alio solemnibus ad lavacrum, aut quacumque necessitate una oratione ante exitum et introitum eget, interroget tamen. Si non procul exeat, signo crucis indiget, » etc. Cum autem plures essent domus in monasterio S. Columbani ad instar monasterii S. Pachomii, in quibus monachi veluti per classes divisi habitabant,

§ XI. — *Item (cap. 6).*

Epistolas præcipimus nec dandas, nec accipiendas sine scientia et permissu abbatis

§ XII. — *EX REGULA TARNATENSIS (cap. 18).*

Qui vero litteras vel munuscula cujuscunque accipere præsumperit, si non statim a quo accepit et quæ accepit publicaverit, districtioni severissimæ subjacebit. Illa vero quæ transmissa sunt, e peregrinis et ignotis deputabuntur, aut certe incendiis cremabuntur. f Sane si quis suis filiis vel aliqua ad se necessitudine pertinentibus aliquid contulerit, in re communi redactum cui necessarium fuerit, tribuatur. Si vero cui transmissum est abbas jusserit dare, tanquam reliqua fidelium munera cum gratia B rum actione percipiet.

§ XIII. — *EX REGULA ORIENTALI.*

• Mutare de his quæ a præposito acceperit cum altero non audebit. Nec h accipiat melius, et d alit deterius: at contrario datis melioribus et deterius i accipiens. j Nemo ab altero accipiat quippiam, k nisi præpositus jusserit.

nulli licebat domo sua egredi sine benedictione et oratione senioris sui seu præpositi, sive ille monasterio egrederetur, sive in eo remaneret, ut videre est in Vita S. Eustasii abbatis Luxoviensis, ubi hujusmodi benedictionem redarguit in synodo ejusdem monasterii monachus et desertor Agrestinus: « Ait superflua quædam et canonice institutioni contraria in eorum studiis teneri, cochleam scilicet, quam lamberent, crucis signo crebro signari, et in ingressu cujuslibet domus intra cœnobium tam introeuntem quam egredientem benedictionem postulare. » Qui locus mire illustratur ex citato Pœnitentiali. « Qui egrediens domum ad orationem poscendam non se humiliaverit, et post captam benedictionem non se signaverit, crucem non audierit [Lege, adierit], xii percussioibus emendare statuit. » Et paulo post: « Et qui egrediens domum, orationem petens non se curvaverit intra domum, xii percussioibus emendetur. » Quod spectat ad alterum crimen ab Agrestino objectum de cochleari signando, hæc habentur in eodem Pœnitentiali circa initium, « et qui non signaverit cochleare quod lambit, sex percussioibus. » Ex quibus doctorum virorum tollitur scrupulus, qui ab Agrestino objecta in Regula S. Columbani hactenus quæsierunt; non sunt enim in Regula, sed in citato Pœnitentiali ms.

D • *Peregrinis aut ignibus deputabuntur.* Nota priscorum observantiam, qui ipsas res peculiaritatis vitio possessas volebant in monasterio remanere, sed eas statim extraneis donabant, aut ignibus tradebant.

f *Sane si quis, etc.* Hoc membrum sumptum est ex Regula S. Augustini, cap. 8.

g *Mutare de his, etc.* Prima pars hujus capituli sumpta est ex Regula S. Pachomii, art. 55.

h *Accipiat. Lege accipiet.*

i *Accipiens. Lege accipiat, ut in Regula S. Pachomii.*

j *Nemo ab altero.* Hæc secunda pars sumpta est ex art. 58 Regulae S. Pachomii.

k *Nisi præpositus jusserit.* Intelligit præpositum domus, non monasterii. Nam in monasterio S. Pachomii præpositus cujusque domus administrabat necessaria monachis qui suæ domus erant, ut clarum est ex multis ejusdem Regulae locis.

§ XIV. — EX REGULA A DONATO COLLECTA (cap. 53).

^a Nullatenus liceat fratri a parentibus suis neque a quoquam hominum, nec sibi invicem litteras, eulogias, vel quælibet munuscula accipere aut dare sine præcepto abbatis. Quod si etiam a parentibus suis ei quidquam directum fuerit, non præsumat illud suscipere, nisi prius indicatum fuerit Patri. Quod si iusserit suscipi, in ipsius sit potestate, aut ei (si necesse est) aut cui illud jubeat, dare. ^b Quicumque autem (quod Deus non patiatur) in tantum progressus fuerit, ut occulte litteras ab aliquo aut quælibet mandata aut munuscula accipiat, si hoc ultro confessus fuerit, indulgentiam mereatur, et

^a Nullatenus liceat. Hæc usque ad illa, *quicumque*, etc., sumpta sunt ex cap. 54 Regulæ S. Benedicti.

^b *Quicumque autem*, etc. Hæc sumpta sunt ex Regula S. Cæsarii, cap. 23, exstantque in Regula S. Augustini, cap. 8.

^c *Simili etiam districtioni subjaceat*, etc. Hæc etiam exprompta sunt ex Regula S. Cæsarii, cap. eodem.

^d *Per posticiarios*. Posticiarius est qui curam habet recipiendi ea quæ in monasterium deportantur, et transmittendi ea quæ transmittuntur. Et posticiaria in cœnobiiis sanctimonialium, quæ idem opus exercet, ut notum est ex Regula S. Cæsarii, cap. 23. Gallice: *la tourière*, a nomine posticum; de quo

Aoretur pro eo. Si autem celans proditur, vel convincitur, secundum instituta monasterii Regulæ gravior emendetur. ^c Simili etiam districtioni subjaceat, si vel ipse cuicumque litteras aut munuscula transmittere sacrilego ausu præsumperit. Pro affectu parentum aut cujuscunque notitia si aliquis transmittere voluerit litteras aut eulogias panis, Patri suggerat. Et si ipse permiserit, ^d per posticiarios det, et ipsi de nomine ejus transmittant, cui voluerit ipse. Sine præposito aut posticiario per se nullus præsumat nec dare, nec accipere a quoquam. Quod si præsumperit, superpositionibus pœniteat.

Papias in vocabulario: « Posticum est latens ostium, dictum quod remotum sit a publico. » Reperitur in Regula S. Cæsarii, cap. 30: « Aut posticio aut lanpendio præponuntur. » Alias *posticum*, apud Horatium lib. 1, epist. 5.

Atria servantem postico falle clientem.

Et in Regula S. Isidori, cap. 1: « Monasterii autem munitio tantum januam extrinsecus habeat, unumque posticum, per quod eatur ad hortum. » Dicitur et *pseudothyrum* apud Severum Sulpitium Dial. III, cap. 16: « Vidi præterea ad pseudothyrum monasterii. »

CA. UT LXII.

• DE VESTIARIIS ET CALCEARNIS FRATRUM.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Vestimenta fratribus secundum locorum qualitatem ubi habitant, ^b vel aerum temperiem dentur:

^a *De vestiariis et calceariis*. Ita legit S. Dunstanus, cum editione Colinzæ. Vulgo legitur: *De vestimentis et calceamentis fratrum*.

Vel aerum temperiem. Ita omnes mss. nostri codices, cum Smaragdo et S. Dunstano. Vulgo legitur: *Vel aeris temperiem*.

^c *Sens abbatem est*. Ita legunt codices mss. Victorini, S. Ebrulphi, et Faronis cum Smaragdo, S. Dunstano, et editione Coloniensi. Vulgo legitur: *Sens abbatem sit*.

^d *Mediocribus locis*. Id est, temperatis: quia paulo ante dixit: *In frigidis regionibus amplius indigetur, in calidis vero minus*. Alias mediocria loca dicuntur ea, quæ sunt mediocri census, ut est in concilio Aquisgranensi sub Ludovico Pio, cap. 122.

^e *Cucullam*. Cuculla est quoddam capitis operimentum. Græce *κουκούλλον*. Sozomenus lib. III Hist. Eccl., cap. 14: *Ἐπίπεσμα κεφαλῆς, ὁ κουκούλλον καλοῦσιν*, id est, « tegumentum capitis, quod cucullam vocant. » Dicitur et *cucullio*. Julius Capitolinus in Vero: « Objecto capiti cucullione veteri. » Lampridius in Heliogabalo: « Tectus cucullione mulionico. » Etiam *cucullus* apud Sidonium infra citandum hinc bardœcucullus apud Martialem lib. IV, epigr. 128:

Gal in Santonico vestit te bardocucullo,
Cercopithecorum pennis auper erat.

Quos versus quidam vir doctus enarrans dicit esse pallium viaticum; quia, ut ille arbitratur, *βάρδος* est *via* Gallorum lingua. Sed tota via aberrat loco Hesyhii corrupto deceptus, ubi sic legitur: *Βάρδοι οἱ ἴδοι παρά Γαλάταις*, id est, « hardi viæ apud Gallos. » Sed legendum: *Βάρδοι ἀνῆδοι παρά Γαλάταις*,

C quia in frigidis regionibus amplius indiget; in calidis vero minus. Hæc ergo consideratio ^c penes abbatem est. Nos tamen ^d mediocribus locis sufficere credimus monachis per singulos ^e cucullam et tu-

id est, « bardi vates apud Gallos. » Nam bardi olim in Gallia vates erant, qui præclara illustrium virorum facinora versu celebrabant, ut clarum est ex Lucano lib. 1 de Bello Civili:

Vos quoque qui fortes animas belloque peremptas
Laudibus in longum, vates, dimittitis ævum,
Plurima securi ludistis carmina bardæ.

Et ex Festo, Strabone lib. IV. Geographiæ, Diodoro Siculo lib. V. Bibliothecæ, et aliis. Est ergo bardocucullus genus quoddam cuculli, quo utebantur bardi illi Gallorum, de quibus hic locus Martialis intelligendus est: quod etiam suadet mentio Galliæ et Santonum; non de bardæis Illyricis militibus. ^D Monachi utuntur cucullis, quod mundus ipsis crucifixus sit, et illi mundo, inquit S. Germanus patriarcha Constantinopolitanus in Theoria mystica, et quod simplicitatem et vitæ innocentiam puerorum habere debeant: quia olim pueri cucullis utebantur, ut docet Palladius in Lausiaca cap. de Tabennesiotis, Sozomenus supra citatus, Cassianus infra citandus, S. Dorotheus Doctr. 1: *Τὸ κουκούλλον δὲ ἐστὶ σημεῖον τῆς ἀκακίας, καὶ τῆς ἐν Χριστῷ νηπιότητος*, id est, « cuculla vero signum est innocentiae et puerilis simplicitatis in Christo; » et Eucleologium Græcorum in sequentia magni schematis: *Ἐνδύεται κουκούλλον τῆς ἀκακίας*, id est, « induitur cucullam innocentiae. » Sanctimoniales etiam cucullis utebantur, maxime in Orientali Ecclesia, ut notum est ex S. Athanasio tractatu de Virginitate, S. Hieronymo in epist. ad Eustochium de Custodia virginitatis, et Palladio in Lausiaca cap. citato. Forma autem cucullæ antiquorum monachorum Ægypti ita describitur a Cassiano

nicam : cucullam a in hieme villosam, in aestate b puram et vetustam ; et c scapulare d propter

opera. Indumenta pedum e pedules et f caligas. g De quarum rerum omnium colore et grossitudine

libr. i de Habitu Monachi, cap. 4. « Cucullis namque perparvis usque ad cervicis humerorumque demissis confinia, quibus tantum capita contegant, indesinenter diebus utuntur et noctibus : scilicet ut innocentiam et simplicitatem parvulorum jugiter custodire etiam institutione ipsius velaminis commoneantur. » De longitudine cuculle nihil statuit S. Benedictus ; ac proinde Benedictinis monachis varia fuit olim cuculle mensura, quibusdam etiam usque ad talos pendentibus, ut habetur in Vita S. Benedicti hujus Concordiæ auctoris. Sed tandem statutum est : « Ut mensura cuculle duobus consistat cubitis, » ut habetur 1. Add. Capitul. Lud. imp., tit. 21. Hic Benedictus noster abbas Aniane, idem iastituit vel saltem, ut usque ad genua pertingeret, ut in ejus Vita habetur : « Quamobrem vir Dei monachis instituit modum, ut non amplius a duobus cubitis excederet mensura, vel usque ad genua pertingere posset. »

a In hieme villosam. S. Sidonius libr. vii, epist. 16, agens de cuculla quam mittit Chariabaudi abbati : « Quanquam non opportune species villosa mitatur hieme finita. » Cuculla villosa hoc loco est grossioris panni, cujus adhuc villi, id est, filamenta, seu veluti flocci quemadmodum in rudiori panno, non adeo arte fallonis polito, seu coacto, et conciliato exstant, et prominent. Nam villus non solum dicitur de setis et pilis brutorum animalium, nec villosus de eorum pellibus, quæ non sunt adhuc pilis suis spoliatae, sed etiam de pannorum filis, et de ipsis pannis, qui suis pilis et flocculis nondum nudati sunt, ut videre est apud Martialem libr. xiv, ep. 147 :

Stragula purpureis lucent villosi tapeti.

Et epigr. 136 ejusdem libri.

Tempore brumali non multum levia prosunt, Calfaciunt villi pallia vestra mei.

Quæ etiam vocabula de linteis dicuntur ; apud Martialem ejusdem libri epigr. 138 :

Nobiliss villosa tegunt tibi linteæ citrum.

Ubi citrum est mensa citrea, apud Virgilium.

. . . tonsis mantilia villis.

Et Sidonium libr. v, epist. 17, dicitur : « Linteum villis onustum. » Unde villosa dicitur mantile a S. Bonifacio Moguntino epist. 8 : « Et villosam unam ad tergendos pedes. cum laveris, servorum Dei ; et epist. ii.

b Puram. Pura est tenuis, levis ; opponitur enim villosæ. Glossæ veteres : Purus, καθαρός, φίλος, id est, purus, tenuis. Eædem Glossæ, Pura : ἀγά, καθαρά, φίλη, id est, casta, pura, tenuis.

c Scapulare propter opera. Scapulare est genus vestis monachalis. Græcis κατανώτιον. Ita apud sanctum Ephraem de colenda Humilitate, cap. 88. « Arbitror conducere monacho, maxime juniore, non exire ἄτερ κατανώτιον. » Hinc castigandus locus Joannis Moschi, cap. 134, ubi male legitur κατανώχιον pro κατανώτιον. Dicitur et ἐπόμιον apud S. Athanasium tract. de Virginitate. Hesychio ἐπομάδιον ἐπ' ὤμων, id est, quod super humeros ponitur, ut in Vita S. Arsenii, et apud Macarium Chrysocephalum infra citandum. Dicitur etiam ἀνάλαβος. Michael Psellus libr. de Operatione dæmonum : « Ὑπέγραψέ μου καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸν ἀνάλαβον, id est, c subindicabat et meum habitum et analabum ; » etsi quidam vir doctus legat ἀναβολήν, sed perperam : nam ἀναβολή est rebrachiatorium, succinctorium quod duobus resticulis constat ad succingendas vestes, ut notum est ex Cassiano lib. i, cap. 6. At ἀνάλαβος est genus vestis, et verbum ἀναλαμβάνειν, unde ἀνάλαβος deducitur, ad rem vestiariam spectat : nam κοσμίως ἀναλαμβάνειν τῆν ἰσθῆτα apud Suidam est vestem ornate et decen-

ter componere. Analabi mentio fit in auctoribus mox citandis. Epomadium autem, seu scapulare, sive analabus, erat in modum crucis, ut monachus instar Christi crucem humeris gestaret. S. Dorotheus doctrina 1 : ἀνάλαβος τίθεται σταυροειδῶς ἐπὶ ταῖς ὤμοις ἡμῶν, τοῦ σταυροῦ σύμβολον ἐκσταζόμεν ἐν ταῖς ὤμοις ἡμῶν, καθὼς λέγει Ἄρον τὸν σταυρὸν σου, id est, « analabus ponitur in formam crucis super humeros nostros, hoc est, crucis symbolum gestamus super humeros nostros, juxta id quod dicit : Tolle crucem tuam. » Vita S. Arsenii : Μονώτατος καὶ ἄσκειος ἐπομάδιον τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν φέρων, id est, « solus sine vasis scapulare crucem Christi ferens. » S. Ephraem in Vita S. Juliani anachoretæ : « Cum enim deduxisset eum miser et ignavus homo in quemdam subterraneanum locum, ubi multum auri putabatur reconditum ab eis qui sacra sepulcra reparabant, Dæmon conspecto crucis signo, quo puer amictus et consignatus erat, non est ausus ei nocere : nam cum analabo adduxerat eum vir ille. Macarius Chrysocephalus de Exaltatione Crucis : Τὸν σταυρὸν ὡς ἐπομάδιον ἔχων ἐποσῆς ὑπέστη δι' ἡμᾶς θάνατον, id est, « crucem tanquam scapulare habens sponte propter nos mortem subiit. » Euchologium Græcorum in sequentia magni schematis : λαμβάνει τὸν ἀνάλαβον, etc., id est, « Assumit analabum in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, assumens crucem suam super humeros, et sequens Dominum Christum. » Hinc capiendus est locus Vitæ S. Guillelmi Gellonensis : « Veste apostolica instar crucis induitur. » Scapulare autem formam crucis refert, cum duobus pannis hinc independentibus, latius exspatiatur per humeros.

d Propter opera. Id videtur in citata Vita S. Guillelmi : « Sicque propriis manibus extra factis carbonibus, et scapulari illæso expositis cæteribus lareis aptat et temperat intromittendis panibus. » e Pedules. Hoc vocabulum reperitur in Regulis S. Isidori, S. Fructuosi, et Magistri hic citatis. Pedules per ellipsin, subintelligitur τὸ fasciæ, factumque est substantivum, ut τὸ mortales. Dicuntur et pedulia, de quibus Festus : « Pedulia quæ dicimus, πῆδῖλα Græcos appellare manifestum est, » Παρὰ περιλεισθῆναι τοῖς ποσίν, id est, « quod circumvolvuntur pedibus, » inquit Etymol. vetus ; et Glossæ Benedicti : Πεδούλα ποδῶν καλύμματα, τινεὶς ἀράρια ἠρρήνησαν, id est, « pedulia pedum operimenta, quidam ar-

teria

f Caligas. Caliga est calceamentum ex pellibus, quod ad mediam suram surgebat, de quo Horatius libr. i, sat. 6 : Nam ut quisque insanus nigris mediom impediit crus Pelibus. . . .

D Locus intelligitur de eo qui ex humili loco ad senatorium

g De quarum rerum omnium colore. Nempe vili : nam statim subjungit : et grossitudine, quæ non potest esse non vilis. Quamvis nihil de colore vestium S. P. Benedictus expresse et explicitè constituerit, tamen ejus Regule addicti nigris vestibus usi sunt. Id docet Petrus Blasensis epist. 97 : « Inter album et nigrum habitum non distinguit ille, apud quem non est distinctio Judæi et Græci. Attendit Dominus mentem, non vestem ; merita, non colorem. In monte Cassino schema monasticum, quo beatus Benedictus est usus, usque hodie, sicut dicitur, perseverat. Quis audeat tanti Patris habitum blasphemare in filiis ? » Ei autem purgat se, quia videbatur monachos albos circienses et Carthusienses prætulisse monachis nigris. Petrus Casinas in appendice ad Leonem Ostiensem,

• non caudentur monachi, sed quales inveniri pos- A sunt in provincia qua habitant, b aut quod vilis

taria interpretati sunt. » Artaria juxta Suidam sunt τῶν ποδῶν πίδα. Πίδα vero pedum sunt quædam textilia, quibus pedes involvuntur, inquit Joannes Tzetzes illud Operum et Dierum Hesiodi enarrans :

..... πίδαϊς ἐντροσθε πυκνάσας,

id est, « tegumentis intus condensans. » Auctor Etymologici veteris eundem locum enarrans : Σημαίνει, inquit, καὶ τὰ ἀρτάρια καὶ πανία. Πανία autem fascias et lacinias ex veteribus rescisus appellant Græci recentiores (Vide Joan. Meursium in Lexico Græco-barbaro). Dicitur et pedule. Glossæ veteres : Pedule, πίδαυον, ita legendum, non pedale. Quid sit ποδῶν explicat Hesychius : Πόδια ἐπιλήρηματα ποδῶν, ἤρουν, φυστίας, id est, « involucria pedum, hoc est, fascias. » Quæ quidem correctio satis patet ex Cornelio Frontone : Pedale, inquit, mensura est pedis, pedule vero sub pedibus præstat utilitatem ; » ubi τὸ sub redundat : nam pedule est singulare τοῦ pedulia, supra. B Hinc « fasciæ cruales pedulesque » Ulpiano ff. l. Argumento sunt, de auro et argento legato, et substitantivum pedules, ut supra diximus. Nostram explicationem confirmat mos antiquus involvendi pedes fasciis, qui satis patet ex Apollinari Sidonio lit. r. viii, epist. 11.

Si vestigia fasciata nudi
Per summum digiti regant citatis
Firmi ingressibus.

Et carmine 2.

Perpetuo stat planta solo, sed fascia primos
Sistitur ad digitos.

His utebatur S. Eugendus abbas, ut ex ejus Actis clarum est : « Habebat namque Eugendus beatissimus calciamenta fortia rusticaque in modum priscorum patrum, constrictus ocreis crura, fasciolisque plantas, » qui locus mirum in modum illustrat explicationem præsentem.

rium ordinem assurgit. Unde exprobrat Isiaico senatori Tertullianus in poemate sive quis alius, quod, aljecta caliga, gallica uteretur.

caligæque remota
Gallica fit p. dibus molli redimita papyro.

Caliga minus ligulis seu corrigiis constringebatur, ut ex Juvenali, sat. 3 planum :

..... habet Treblius quod rumpere sonnum
Debeat, et ligulas dimittit, se, sollicitus ne
Tota salutaris jam turba peregerit urbem.

Ad quem locum vetus Scholiastes : « Calciarii (Lege, calcearii) cum festinant, ansas caligarum prætereunt nonnullas. » Id patet etiam ex S. Gregorio, libr. iii Dial., cap. 20, de quodam Stephano Valeriæ provinciæ presbytero. « Qui quodam die mancipio suo negligenter loquens præcepit dicens : Veni, diabole, discalcea me. Mox cu perunt se caligarum corrigiæ in summa velocitate dissolvere. » Et paulo post : « Ita ut inventæ sint magna ex parte dissolutæ corrigiæ. » Imo jactantiæ gratia multiplicabantur corrigiæ. Unde S. Ferreolus cap. 22 Regulæ dicit : « Sed et hoc curandum est, ut pes sit ligamentis temperatis cumulatus, ut non in jactantiæ signum multos astrictus habeat. » Caligæ pedem tegebant ; illum enim muniebant a frigore et æstu, ut liquet ex Cassiani libr. i, cap. 10. « Calceamenta vero velut interdicta Dominico præcepto recusantes cum infirmitas corporis, vel matutinus hiemis rigor, seu meridiani æstus fervor exegerit, tantummodo caligis snos muniant pedes. » Monachos olim usos caligis fuisse præter citatum Cassiani locum notum est ex S. Gregorio lib. i. Dial., cap. 2 : « Pro amore vero ejusdem venerabilis Honorati quocumque Libertinus ibat, ejus semper caligulam in sinu portare consueverat. » Et cap. 4 ejusdem libri, cum agit de S. Equitio abate : « Tunc ecce vir Dei clavatis calceatus caligis. » Nec dicendum est caligas nihil aliud esse quam sandalia illa, quæ vulgo soleæ appellantur. Nam ex

supra dictis satis constat caligas distingui ab ejusmodi soleis rudioribus et vilioribus, quibus modo quidam monachi calceantur. Et ipse Magister, ut infra videbitur, distinguit caligas ab ejusmodi sandaliis seu soleis. Nec nos moratur illud quod profertur ex cap. 12 Actuum apostolorum : Calceate caligas tuas, ubi in textu Græco habetur, σανδάλια. Cum enim caligæ non sint sandalia, non est dubium quin nomen caligæ hoc loco improprie sumptum fuerit ab interprete, quemadmodum etiam a Papia et Glossis veteribus. Nec ullus potest cogi ita interpretari locum sancti Benedicti. Nam si proprio vocabulo non usus fuisset, reliquisset institutionem obscuram. Imo nec sandalium in textu Græco Actuum citato proprie sumitur. Nam proprie sandalium est concinnum mulierum calceamentum, ut videre est apud Julium Pollucem lib. vii Onomastic., cap. 22, habentis tenuiter sectis, insuperque aureis floribus concinnatum, qualiter describit Cephisodorus ibidem, qui illud opponit περιβαρίσι ancillarum, quod erat vile calceamentum. Unde cap. x Judith dicitur : καὶ ἔλαβε σανδάλια εἰς πόδας αὐτῆς, id est : Induitque sandalia pedibus suis. Quæ quidem sandalia non erant apostolorum, qui abhorrebant ejusmodi ornatum.

stiensem, c. 115, in disputatione adversus monachum Cistellensem coram imperatore : « Cur nigris vestimentis semper utimini ? Quia talibus Benedictus Pater usus est, ut habitu quoque mundo renuntiasset videretur. » Rupertus abbas Tuitiensis exponens cap. vii Zachariæ propheta : « Quadriga secunda, in qua erant equi nigri, penitentium est, qui ab apostolorum temporibus incipientes, in his, qui sanguinem Christi fuderant, vitam nobis cœnobiale sanxerunt, usque hodie per orbem niger tam professione quam habitu perseverat ordo monachorum. » Hinc monachi sub regula S. Benedicti militantes nigri appellati sunt, ut videre est in charta Ethelbaldi regis Merciorum pro fundatione monasterii Croilandensis, quam refert Ingulphus abbas in historia fundationis ejusdem monasterii : « Trado et concedo omnipotenti Deo, beatæ Mariæ et S. Bartholomeo de dominiis meis ad fundationem nigrorum monachorum sub norma S. Benedicti Deo famulantium totam insulam Croilandæ. » Vide epist. 17, libr. iv, Petri Venerabilis. Idque ex consuetudine priscorum monachorum, qui nigro colore sui sunt, ut planum ex S. Athanasio, tractatu de Virginitate : Ὁ ἐπιπόδους μέλας, μὴ βεβαμμένος ἐν βαφῇ ἄλλ᾽ αὐτοῦ τῆς ἰδιοχρώσεως ἢ ὄνυχίζων, id est, « amictus tuus niger nulla tinctura infectus, sed nativi coloris, et fuscus. » Synesio epist. 146 ad Joannem, qui institutum monachum arripuerat : « καὶ φαῖον τριβώσιον ἀμπέχσθαι σε φασίν, » id est, « et pallium pullum te induisse dicit. » Et paulo post : Εἰ δὲ καὶ τὸ μέλαν ἐπήνεσας, etc., id est, « Quod si nigrum colorem probasti, quod id aliorum, qui ante te sumperunt, imitatione feceris, laudo quidquid fit Dei causa. » Eodem colore usus est S. Martinus, ut constat ex Severo Sulpitio, Dial. 2 : « Sed ubi Martinum in veste hispida, nigro penduloque pallio circumtectum contingua de latere jumenta viderunt. » Vide sextam synodum, can. 42. et 45. Causam reddit Gregorius Pachymeres in cap. 6. Eccl. Hierarchiæ S. Dionysii Areopagitæ : « Monasticus ordo maxime solitarie et unice, non dupliciter, vel tripliciter, vel multipliciter conversatur. Τοῦτο γὰρ διὰ τοῦ ἀμμιανύμενον μέλαν, etc., id est : « Hoc enim ostendit nigra vestis, quæ amictus ; alii enim colores facile in alios transeunt, et omnes in nigrum, niger vero in alium colorem nunquam mutatur. »

• Non caudentur. Causari est murmurare hoc loco. b Aut quod vilis comparari potest. Subaudi verbum, accipiant.

comparari potest. Abbas autem de mensura providat, ut non sint curta ipsa vestimenta a utentibus ea, sed mensurata. Accipientes nova, vetera semper reddant in præsentem reponenda in vestiario propter pauperes. Sufficit enim monacho duas tunicas et duas cucullas habere b propter noctes et propter lavare ipsas res. Id quod supra fuerit, superfluum est: amputari debet. Et pedules, et quodcumque est vetustum reddant, dum accipiunt novum. c Femoralia hi qui in via diriguntur, de vestiario accipiant: quæ revertentes lota ibi restituant. Et cu-

a *Utentibus ea.* Ita in cod. mss. S. Germ. Ebrul. Far. et Vindl. nam verbo, *utor*, veteres accusativum dederunt. Plautus in Stichlo,

P. sticam partem magis utuntur ædium.

b *Propter noctes.* Ex his verbis manifestum est quod, etsi vestiti dormirent monachi, tamen positus diurnis vestibus, nocturnas assumebant, cum quibus dormiebant, et nocturnas vigilias celebrabant; nam surgentes a lecto eas minime deponcbant. Quia S. Benedictus ideo præcipit, ut monachi vestiti dormiant, ut sint parati atque expediti, cum ad nocturnum cursum excitantur; quod fieri non posset, si, exutis nocturnis vestibus, diurnas induere tenerentur, cum ad vigilias properant. Et ita capiendus locus Sidonii libr. vii, epist. 16, cum dat cucullam Chariabaudi abbati, qua utatur inter orandum et cubandum: « Per quos nocturnalem cucullum, quo membra connecta jejuniis inter orandum cubandumque dignanter tegere, transmisi. »

c *Femoralia.* Quæ et feminalia dicuntur et βραχια, ut apud Hesychium et Suidam; vulgo braccæ. Ita describit S. Hieronymus in epist. ad Fabiolam de veste sacerdotali: « Lineis feminalibus, quæ usque ad genua et poplites veniunt, verenda celantur, et superior pars sub umbilico vehementer astringitur. » Subscribit S. Isidorus libr. xix Orig., cap. 22. Græcis ἀναξυρίδες, apud Suidam. Hesychium citatos et Julium Pollucem libr. vii Onomast., cap. 22; quæ tamen aliquando a summis plantis ad nates pertingebant, quales gerebat Abaris Athenas veniens, ut describit Himerius sophista ad Urbicium comitem: Ἀναξυρίδες ἐκ τασῶν ἀπὸν ἄχρι τῶν γλουτῶν ἀναξυρίδωνται, id est, « à summis plantis ad nates extensæ. » Unde auctor veteris Etymologici eas appellat βραχια ὑποδήματα, id est, profunda calceamenta; et Julius Pollux cap. citato σχολίας, id est, tibialia, seu tiliarum operimenta. Porro S. P. Benedictus femoralia viatoribus solum concedit, S. vero Fruct. episcopus cap. 4 Regulæ permittit etiam his qui implicantur ministerio altaris. c Femoralium usus cuiquam est permittendus, maxime his, qui ministerio implicantur altaris. » De femoralibus vide Rupertum libr. iii in Regul. S. Benedicti, cap. 17.

d *Modice.* Ita omnes membranæ nostræ cum S. Dunstano, Smaragdo, Turrecremata, editione Coloniensi, et Colinæi, quod in vulgatis non habetur.

e *Et revertentes restituant.* Ita in mss. cod. S. Ger. et S. Faronis cum S. Dunstano, Smaragdo, et editione Coloniensi. Turrecremata legit: *Et revertentes ibi restituant;* vulgo: *Et revertentes ibi lotas restituant.*

f *Matta.* Est stratum durum, mortificationi carnis aptum, et mattarii, qui ejusmodi strato utebantur, ut clarum est ex S. Augustino l. v contra Faustum Manichæum, cap. 5. « Et quia in mattis dormiunt, mattarii appellantur, a quorum stratis longe dissimiles fuerunt plumæ Fausti, et caprinæ lodices, quæ deliciarum affluentia non solum mattarios fastidiebat. » Mattæ fit mentio apud S. Eulogium lib. iii Memorialis Sanctorum, cap. 10. Consule Joannem Savaronem in epist. 24, libr. iv Sidonii, et

A cullæ et tunicæ sint aliquanto a solito quas habent d modice meliores: quas exeuntes in via accipiant de vestiario, e et revertentes restituant. Stramenta autem lectorum sufficient, f matta, g sagum, h læna et i capitale. j Quæ tamen lecta frequenter ab abbate scrutanda sunt propter opus peculiare, ne inveniantur. Et, si cui inventum fuerit, quod ab abbate non acceperit, gravissimæ disciplinæ subjaceat. Et ut hoc vitium peculiaris radicitus amputetur, dentur ab abbate omnia quæ sunt necessaria, id est, tunica, cuculla, pedules, caligæ, k bracele, cultellum, gra-

Onomasticon Heriberti Rosweidi.

g *Sagum.* Usitatiore significatione est pallium militare quadrum de quo Nonius Marcellus cap. 3. Hoc loco est stragulum. Papias: *Sagum, stragulum, vel cooperitorium.* Glossæ veteres σάγιον, lodix, lege, σάγιον, et σάγιον apud Hesychium est σάπιασμα, id est, operimentum.

h *Læna.* Varro libr. iv de Lingua Lat.: « Læna quod de multa lana. » Est pallium crassum, meminit Persius, sat. 1:

Cui circa humeros hyacinthina lænia.

Et Juvenalis, sat. 5:

... plurima sunt quæ

Non audent homines pertusa dicere læna.

A Græco χλαίνα per aphæresin litteræ, χ, potius quam a lana; de quo vocabulo Hesychius: χλαίνα; χλαμύς, ἡ ἱμάτιον χειμῶνιν ἀπὸ τοῦ χλαίνου. ὁ ἐστὶ θερμαίνων, id est, « chlamys vel hiemale vestimentum a χλαίνου, id est, calefacere. » Item docent Suidas et auctor veteris Etymologici. Læna hoc loco est stragulum seu tegmen crassum in quo quis dormit; quæ quidem significatio satis patet ex S. Gregorio libr. xii, epist. 16, ubi læna inter stramenta lectorum connumeratur: « Filio nostro Simplicio renuntiante cognovimus lectos vel lectisternia in gerontocomio, quod illic ab Isuro constructum est, deesse, propterea misimus lænas quindecim, racanas triginta, etc. » Et ex Ennodio libr. ix, epist. 17: « Lænam et racanas, cujus volueritis coloris, rubei, vel fuscii, mihi sub celeritate dirigite. » Quid sit racana, infra dicitur. Ita etiam χλαίνα a Græcis usurpatur. Julius Pollux de lectis agens libr. x, cap. 8, ait: Τὰ δὲ στρώματα, ἐπιθλάματα, περιθλάμα, ἐπιστρίδες, χλαίνας.

i *Capitale.* Est pulvinum, cervical. Quod satis conjicitur ex Glossis veteribus. Τυλοπροσκεφάλαιον, Capitale, pilentum; et alibi, pulvinum, προσκεφάλαιον. Ita Pelagius in Vitis Patrum libr. v, n. 78: « Et modicum capitale de cartica sub caput (jus). »

j *Quæ lecta frequenter ab abbate scrutanda sunt.* Regula cujusdam Patris: « Omnibus sabbatis post horam orationis nonam tam Senior quam juniores Præpositi lectos omnium fratrum visitent, et faciant propter eorum negligentias inquirendas, aut si aliquid inveniat illicite, et sine comœatu retentum. »

k *Bracile.* Ita passim legitur tam in editis quam in aliis mss. S. Dunstanus, Papias infra citandus et lex Salica titul. 29, § 37, legunt, *Brachile.* Victor. p. *Bracille.* Quid sit bracele, docet S. Isidorus libr. xix Orig., cap. 53: « Redimiculum est, quod succinctorium, sive bracele nuncupamus, quod dividens per cervicem, et a lateribus colli divisum (Lege, demissum) utrarumque alarum sinum ambiat, atque hinc inde succingit, ut constringens latitudinem vestiatur corpus, atque conjungendo componat. Hoc vulgo bracele, quasi brachiale vocant, quamvis nunc non brachiorum, sed renum sit cingulum. » Hæc fere ex Cassiano exscripta sunt libr. i de Vita monachi, cap. 6. Subscribit S. Isidoro Papias:

phium, ^a acus, ^b mappula, tabulæ, ut omnis aufertur necessitatis excusatio. A quo tamen abbate semper consideretur illa sententia Actuum apostolorum: *Quia dabatur singulis, prout cuique opus erat* (Cap. v). Ita ergo abbas consideret infirmitates indigentium, non malam voluntatem invidentium. In omnibus tamen judiciis suis Dei retributionem cogitet.

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 3 c).

Vestimenta vero fratribus necessaria ita abbas omnibus ordinare debet, quæ monachos deceant, non diversis coloribus tincta, exceptis cucullis, quæ

« *Brachile, quod succinctorium, sive redimiculum dicimus, quod nunc non brachiorum, sed renum sit cingulum.* » Ubi brachile in secunda significatione est zona, seu renum cingulum. In qua etiam manifeste sumitur a Magistro cap. 41 Regule: « Cum dormiunt, vestiti dormient, et cincti, aut cingulis, aut restibus, aut corrigia. Bracili fratrem in nocte uti ideo prohibemus; ne dum se regit per somnum oppressus, exiens per thecam nuero cultelli carni ejus figatur. In die vero cingantur braciilibus, dicente de sancto Joanne Scriptura: *Et circa lumbos erat cinctus zona pellicea.* » Ex quo Magistri loco satis patet quid S. Benedictus per brachile intelligat; maxime cum nullam zonæ mentionem fecerit, quæ tamen necessaria.

^a *Acus.* Praxis videtur in Vita S. Eugendi abbas: « Nam usque ad acum ipsam, lanasque netas etiam suendi consuendique cuncta præbebantur in medium.

^b *Mappula.* Mappula sudarium est, seu linteum tergendæ pituitæ aptum. Alcuinus de Offic. Eccl. cap. 59: « Mappula, quæ in sinistra parte gestatur, qua pituitam oculorum et narium detergitur. Meminit S. Gregorius lib. II Dial., cap. 19: « Qui fuerat missus monachus post admonitionem factam a sanctimonialibus rogatus mappulas accepit, » ubi in textu Græco Zachariæ mappulæ exponuntur *ἑγχεῖρα*. Quid sit *ἑγχεῖριον*, explicat San. Germanus archiepiscopus Constantinopolitanus in Mystica Theoria: *Τὸ δὲ ἑγχεῖριον τὸ ἐπὶ τῆς ζώνης ἔστι τὸ ἀπομάζει τὸς χεῖρας αὐτοῦ λευκίον*, id est, « manuale vero est linteum de zona pendens ad ejus manus tergendas. »

^c Exstat in Regula Patrum tertia cod. Flor.

^d *Nemo in domo*, etc. In Regula S. Pachomii excusa, art. 41, hæc valde mutilata et contracta habentur.

^e *Id est, armatura.* Armatura hoc loco est id omne quod vestitui alicujus necessarium est.

^f *Levitonariis duobus et uno attrito.* Eadem tribuit monachis Pachomianis S. Hieronymus in præfatione ad Regulam S. Pachomii: « Et duo lebitonaria (quod Ægyptiis monachis genus vestimenti est sine manicis), et unum jam attritum ad dormiendum vel operandum. » Levitonarium autem, seu lebitonarium, apud S. Ephrem de comparanda humilitate, cap. 88, et apud Palladium in Lausiaca, cap. de Tubennesiotis, *λεβιτών*, est vestis quædam sine manicis, qua olim utebantur monachi, alias *colobium*, vel ut ait D. Hieronymus, *Ægyptiis monachis genus vestimenti sine manicis*, et quia Ægyptii monachi lebitonario utebantur lineo, ita auctores lebitonarium definire soleant. Glossæ Isidori: *Levitonarium, colobarium lineum sine manicis*. Glossæ Arabico-Latinæ, *Levitonarium est colobium lineum sine tunicis* [Lege, *manicis*]. Papias: *Levitonarium* [Lege, *levitonarium*] *colobium lineum sine manicis, qualibus monachi Ægyptii utuntur*. Quare castigandus est locus S. Isid., l. XIX Orig., c. 22: *Lebitonarium est colobium sine manicis, qualibus mona-*

A comparantur, si fuerint nigra, uti eas debere censemus.

§ III. — EX REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 81).

^d *Nemo in domo et cella sua habeat præter ea quæ in commune lege monasterii præcepta sunt: non tunicam laneam, non pallium, non pellem intonsis arietum lanis molliorem, non paucos numeros, non pulvillum quidem ad caput, aut aliud varix supellectilis: exceptis his quæ a Patre monasterii per domorum præpositos dividuntur, id est, armatura sua, f levitonariis duobus, et uno attrito ex usu, g sabano longiori, quo collum humerique*

chi Ægyptii utuntur; legendum est enim: Lebitonarium est colobium lineum, etc. Non dubium est enim quin Papias ex S. Isidoro sumpserit, ut multa alia usque fuerit exemplari correctiore. Colobia monachorum Ægyptiorum fuisse lineam etiam testatur Cassianus loco mox citando. Quare nescio quid sibi velit Suidas cum ait: *λεβιτονάριον χιτών μοναχικός ἐκ τριζών συντεθειμένος*, id est, « Lebitonarium est tunica monachica ex pilis contexta: » et, quod magis miror, cum addidit *κατὰ τὴν ἑγχεῖριον γλώτταν Προυσαίων*, id est, « juxta patriam linguam Prusænsium, » cum hoc vocabulum sit potius Ægyptiacum. Porro colobia seu levitonaria monachorum Ægyptiorum ita describit Cassianus lib. I de habitu monachi, cap. 5: « Colobis quoque lineis induti quæ vix ad cubitorum ima perlingunt nudas de reliquo circumferunt manus. » Et recte colobium describitur. Erat enim tunica sine manicis, ut satis liquet ex Servio, cum enarrat illud IX Æneidos:

Et tunicæ manicas, et habent relicula mītræ.

^e *Tunicæ vestræ habent manicas.* Quod etiam Cicero vituperat dicens: *Manicatis et talaribus tunicis*. Nam colobis utebantur antiqui. Et olim probrosum erat apud Romanos habere tunicas *χειρῶντος*, id est, manicatas: quippe quæ solis feminis et effeminatis convenirent, ut docet Agellius lib. XVII, cap. 12. Quare monachi ab iis abstinebant. Colobis autem monachorum Syrorum assutum erat signum ex purpura instar militum, ut innuerent se Christo militare, ut docet S. Dorotheus doctrina prima: *Ἐχει δὲ τὸ κόλδιον ἡμῶν σημεῖον τιμῆς πορφυροῦν*, etc. Id est, « habet vero colobium nostrum signum quoddam purpureum, » etc.

^f *Sabano longiori.* Sabanum est linteum, ut supra notatum est: Hoc loco est quod dicit S. Hieronymus præfatione citata *amicum lineum*. Sed vox *longiori* mihi suspecta est. Nam Pachomiani monachi breviori pallio amiciebantur, sicut et alii Ægyptii. Quod satis manifestat S. Orsiesius, discipulus S. Pachomii, cum assignat monachis *lineum palliolum*. Quod satis confirmatur his S. Pachomii verbis: *Quo collum humerique circumdantur*. Itaque crediderim omissam esse particulam *non*, et legendum esse *sabano non longiori*. Hoc palliolum appellatur *mafortes*, ut videre est apud Cassianum, lib. I de habitu monachi, cap. 7, et *mafortium*. Glossæ Arabico-Latinæ *Mafortium fascialis*, id est, *angustum pallium, quo utuntur monachi collum pariter et humeros tegens*. Græci *μαφόριον* dicunt. S. Athanasius in tractatu de Virginitate, *καὶ τὸ μαφόριον ἀρωσσόν*, id est, « et mafories sine simbris. » Mentio fit in Pænis brevibus S. Basillii, art. 7, et apud S. Dorotheum doctrina I, dicitur *mavortes* et *mavorte*. En etiam mulieres caput tegebant. Glossæ Isidori: *Mafortes operimentum capitis mulierum*. Consule Isidorum, lib. XIX, cap. 23. Baronius ad annum Christi 193, ex Gregorio Turonensi, cap. 16, colligit *maforte* fuisse etiam amplam mulierum vestem. Cui favent Glossæ Arabico-Latinæ: *Peplum, mavorte*. Nam *peplum* amplum erat, quippe vestimentum mulierum.

circumdantur, pellicula quæ pendet ex latere, galli-
cis et cucullis duobus, zona ^a et bacillo. Præter hæc
quidquid inveneris, absque contradictione auferes.

§ IV. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 11).

Interrog. ^b Quis est dignus, vel decens habitus
Christiani? — *Resp.* Quoniam sermo in superiori-
bus humilitatem necessariam docuit; ita ut qui vult
religiose et pie vivere, in omnibus et simplicitatem
et humilitatem requirat, id est, ea quæ parvo sum-
ptu acquiruntur, id observandum puto in corporali-
bus usibus, per quod occasiones nobis majorum oc-
cupationum minime fiant. Hoc ergo etiam in obser-
vatione indumentorum custodiendum puto. Si enim
studium nobis habendum est omnium esse minimos
et omnium nos novissimos, certum est quia et indu-
mentis omnium nos novissimos deputare debemus. **B**
Nam si hi qui gloriam ex indumentorum splendore
conquirunt, ^c satis agunt quomodo pretiosis et ma-
gnificis vestibus videantur induti, ita consequens
est eum qui de ultimis et novissimis, id est, per ni-
miam humilitatem, placere studet, eligere debere
hoc in quo omnium et ultimus et novissimus appa-
reat: ^d sicut ille ^e contrario, id est, de summis et
pretiosis, videri clarior et nobilior vult. Si enim in
publica cœna arguuntur Corinthii (*I Cor.* xi) quod
per suam abundantiam confundant eos qui non ha-
bent, certum est quia et in hoc communi et simplici
indumento, quod ad communem habitum vel usum
pertinet, et ^e si alter altero differat habitus, vel
pretiosior inveniatur, confundimus non habentes.
Sufficienter quoque etiam Apostolus hujusmodi
usibus brevi sermone regulam posuit dicens: *Haben-
tes victum et vestitum, his contenti sumus* (*I Tim.* vi).
Ostendens indumento solo quo contegamur indigere
nos, et non varietate aliqua vestis, et ornamento
ejus et decore jactari. Quæ utraque postmodum in-
troducuntur, humanæ vitæ artificis et luxuriæ in-
genio conquisita. Sed et primus ille indumenti usus
hæc eadem indicat, cum dicitur Dominum fecisse
primis hominibus pelliceas tunicas (*Gen.* iii). Suf-
ficiebat enim ad confusionem contegendam hujus-
modi indumenti usus. Verum quoniam nobis prospe-
ctum est indumentis etiam et caleferi et foveri, nec-
essarium videtur ut ad utrumque usus ipse tempe-
retur, quo et operiri nuditas videatur et vel vis **D**
frigoris, vel omne quod extrinsecus lædit, arceri.
Sed quoniam in his ipsis alia quidem sunt meliora,
alia inferiora, consequens est ea eligere quæ usum
exhibeant longiorem: ita tamen ut in nullo lædatur
regula voluntarie paupertatis, id est, ne eadem no-

Abis sint vestimenta ad procedendum præparata et
alia ad usum domesticum, et rursus alia ad aliud
tempus, vel in nocte, et alia et in die: sed oportet
illud ipsum tale esse indumentum, quod nobis suf-
ficere possit ad omnia: ut et in die honestum videat-
ur indumentum, et in nocte expleat necessitatem.
Ex hoc enim fiet ut et habitus noster communis et
similis atque unius formæ sit omnium, et Christia-
num etiam visio ipsa designet. Ea enim quæ uno
prospectu ac proposito geruntur, similia, imo eadem
in omnibus esse debent. Utile autem est etiam ex
ipsa proprietate vestis et habitus intelligere unum-
quemque et professionem suam agnoscere in ea vita,
qua secundum Deum vivit, ut sciat sibi etiam actus
consimiles esse debere; et ad eos qui nos vident se-
cundum habitum nostrum æquales etiam in actibus
apparere debemus. Non enim similiter turpe est in
quolibet alio, si inhoneste quid agat, sicut in his
qui vitam sobriam etiam in ipso habitu profitentur.
Si enim quis videat de trivio aliquem hominem cæ-
dentem alium aut vapulantem publice, vel turpiter
proclamantem, aut in tabernis aliisque locis vitam
cum dedecore ducentem, nec observabit quidem fa-
cile hujusmodi hominem, vel notabit, sciens eum
consequenter ad reliquam vitam suam gerere. Si
vero eum qui religiosam vitam proficitur, viderit
quis vel parum aliquid contra quam decet facere,
observant omnes et increpant et ad religionis oppro-
brium ducunt. Itaque velut pædagogus est infirmio-
ribus habitus iste religiosior, ut etiam invitos eos
ab opere inhonesto indecentique custodiat. Denique
et Apostolus ^f ordinatum episcopum designat, quæ
res ad habitum magis revocatur. Sed et de mulieri-
bus dicit ^g in habitu ordinato esse debere. ^h Ordina-
tus autem esse habitus Christiani dicitur is qui se-
cundum propositum et professionem ejus aptus in-
telligitur. Sicut enim proprium est aliquid militi in
habitu [vestimenti], et aliûs est habitus senatoris,
ex quo præcipue intelligitur, vel iste quod senator
est, vel ille quod miles est; ita etiam Christianus
habere aliquid proprium etiam ex ordinatione indu-
menti ipsius debet. Sed et de calceamentis eadem
ratio observabitur, ut quod simplicius est, et para-
tius, et aptum proposito, et usibus sufficiens, id as-
sumatur. Zonæ quoque usum ostendunt necessa-
rium esse etiam qui præcesserunt nos sancti. Nam
Joannes zonæ pellicea constringere lumbos suos di-
citur (*Matth.* iii); et Eliæ antea tanquam proprius
habitus ipsius designatur, cum dicitur: *Vir hirsu-
tus, et zonam pelliceam habens circa lumbos suos*

^a *Et Bacillo.* S. Orsiesius dicit monachis *caligas, pellem et virgam.* Hoc utebantur ad imitationem Patrum Veteris Testamenti, ut notat Cassianus lib. i de Habitu monachi, cap. 8: « Et baculus, quem gestat ad imitationem horum qui professionis ejus figuraverunt lineas in Veteri Testamento. »

^b *Quis est dignus, etc.* Exstat apud S. Basilium, inter. 22 et 2, Regul. fusius disputatarum, et apud Rufinum cap. 12, contractus tamen.

^c *Satis agunt.* Legge, *saturant*, ut apud Rufinum.

^d *Sicut ille e contrario, etc.* Hæc corrupta sunt, et

non exstant in textu Græco: quæ tamen ita leguntur apud Rufinum: *Sicut ille qui e contrario est, de summis et pretiosis videri clarius et nobiliter gestis.*

^e *Si alter altero differat.* Apud Rufinum, *si alter alteri præferatur; rectius et clarius.*

^f *Ordinatum.* Ita apud Rufinum. In textu Græco, *κόσμος*, id est ornatum. Ita legendum, cum sic habeatur apud Apostolum *I ad Tim.* iii.

^g *In habitu ordinato.* Legge, *in habitu ornato*, ut est in Apostolo *I ad Timoth.* ii.

^h *Ordinatus.* Legge, *ornatus.*

(III Reg. 1). Sed zona usus Petrus ostenditur, sicut A ex verbis angeli, quæ ad eum dicta sunt, recognoscimus: *Accingere, inquit, et calceare caligas tuas* (Act. xii). Sed et beatus Paulus zona usus ostenditur per Agabum prophetam dicentem: *Utrum enim, cujus est zona hæc, ita illigabunt in Hierusalem* (Act. xxi). Sed et Job audit a Deo: *Accinge sicut vir lumbos tuos* (Job xxxviii). Virtutis namque cujusdam et prompti ad opera animi signum videtur esse usus cinguli. Sed et discipulis Domini zonæ usus fuisse videtur, ex more, quibus prohibeatur a ne pecuniam habentem in zonis suis. Revera enim necessarium videtur eum ex more, qui manu opere uti in aliquo deberet, succinctum esse, et in omnibus præparatum: ac sine ullo impedimento inveniri ad omne boni operis ministerium. Unde et cingulo indiget, ut vel colligata circa corpus tunica, ex qua et magis confoveri possit, si undique constrictus sit, vel non impediri ad omnem rem quam agere parat. De numero autem indumentorum nihil possumus dicere, cum manifesta definitione perscriptum sit, in quo dicit: *Qui habet duas tunicas, det non habenti unam* (Luc. iii). Ex quo sine dubio duas habere illicitum est. Quibus ergo habere duas tunicas non licet, his quomodo aliquid de diversitate indumentorum præcipi potest?

§ V. — *Item* (cap. 142).

Interrog. ^b Quid est perperam agere? — *Resp.* ^c Quod non propter usus necessarios, sed vel maxime ornatus causa vel decoris alicujus fit, hoc est perperam agere.

§ VI. — *Item* (cap. 143 ^d).

Interrog. Quis est qui ab Apostolo dicitur habitus ordinatus (I Tim. ii)? — *Resp.* Is qui secundum propositum uniuscujusque honestus est, usus vel secundum locum, vel secundum tempus, vel secundum

^a *Ne pecuniam habentem in zonis suis.* Zonæ olim ita erant compositæ, ut in illis pecunia recondi posset, ut clarum est ex illo dicto Alexandri Severi apud Lampridium: « Miles non timet nisi vestitus, armatus, calciatus, et satur, et habens aliquid in zonula. » Oratione Gracchi apud Gellium, lib. xv, cap. 12: « Zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia vacuas retuli. » Et ex edicto Pescennii Nigri apud Spartianum: « Idem jussit ne in zonis milites ad bellum aureos vel argenteos nummos portarent, sed publice commentarent. » Hinc proverbium, *zonam perdere*, apud Horatium lib. ii, ep. 2.

Ibit eo quo vis, qui zonam perdidit, inquit.

Dicitur de homine omni censu et pecunia exhausto. Unde et decoctores et similes qui non sunt solvendo zonam ponere coguntur.

^b *Quid est perperam agere, etc.* Habetur apud S. Basilium interr. 49 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 73.

^c *Quod non propter usus necessarios, etc.* Ad hunc locum S. Basilii respexit Suidas cum scripsit: *Περπερα ὁ μὴ διὰ χρεῖαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται ὁ καὶ ἡ βλακεία καὶ προπέτεια.* Id est, « id quod non propter necessitatem, sed propter ornatum assumitur. Quod et mollities, et præcipitatio, et temeritas. » Et apud eundem et Hesychium: *Πέρπερος ὁ μετὰ βλακείας ἐπηρμένος, κ. τ. λ.,* id est, « perperam agens, qui cum mollitie inflatus est, ut

personam. Non idem usus esse hominis potest in tempore hiemis et in tempore æstatis. Non idem habitus est operantis et quiescentis: nec militis idem est et privati, neque viri idem qui mulieris.

§ VII. — *Item* (cap. 144 ^e).

Interrog. Si quis pretiosas vestes abiciat, ipsa autem indumenta viliora quibus utitur, vel calceamenta ita composite utatur, ut studeat decorem inde aliquem capere, si peccat aut vitio aliquo id facere putandus est? — *Resp.* Qui vult per decorem habitus placere hominibus, manifestum est hujus ipsius vitii aegritudine laborare, id est, hominibus placendi: et certum est mentem ejus a Deo longius evagari; sed et hoc ipsum est vitium perperam agere, cum indumentis vel calceamentis non usus B causa utitur.

§ VIII. — *Item* (cap. 45 ^f).

Interrog. Quali affectu oportet accipere vel vestimentum vel calciamentum qualecunque fuerit? — *Resp.* Siquidem breve aut grande est ad mensuram staturæ suæ, etc.

§ IX. — *EX REGULA SANCTI AUGUSTINI* (cap. 34).

^g *Vestes vestras* ^h in uno habete sub uno custode, vel duobus, vel quot sufficere potuerint ad eas cutiendas, ne a tineæ lædantur. Et sicut pascimini ab uno cellario, sic induimini ex uno vestiario. Et, si fieri potest, ⁱ non ad vos pertineat ^j quid vobis induendum pro temporis congruentia proferatur: utrum hoc recipiat unusquisque vestrum quod deposuerat, an aliud quod alter habuerat, dum tamen unicuique quod cuique opus est non negetur. ^k Si autem hinc inter vos contentiones et murmurationes oriuntur, ^l cum queritur aliquis deterius se accepisse quam prius habuerat, ^m et indignum se esse ⁿ qui ita vestiatur sicut alius frater ejus vestiatur, hinc vos probate quantum vobis desit in illo interiore

loquax, præceps, nihil cum ratione agens. » Apud auctorem veteris Etymologici: *Πέρπερος, φλύαρος*, id est, nugator; et ibidem: *Ὅθεν καὶ περπερεύεται ἀπὸ τοῦ ματαιοῦται, ἀτακτῆ, καταπαίεται μετὰ βλακείας.* Id est, « Inde et perperam agit, pro eo, qui frustra aliquid et petulanter agit, qui cum mollitie extollitur. »

^d *Interr.* 210, et cap. 73 Rufini.

^e *Interr.* 50 Regulæ brev. et Rufini cap. 73.

^f *Vide supra* cap. 72, § 22.

^g *Vestes vestras, etc.* Hæc videre est in Regula S. Augustini excusa, cap. 26, et in ejusdem epist. 109.

^h *In uno habete.* Ita in cod. ms. Corb.; in Regula excusa, *in unum habeatis.* In epistola, *in uno loco habete*, recte, ut in fine capituli hujus.

ⁱ *Non ad vos pertineat.* Id est, ne solliciti sitis.

^j *Quid vobis induendum.* Ita in cod. Corb. et in epist. Recte. At in Regula excusa, *quod vobis induendum.*

^k *Si autem hinc inter vos, etc.* Hæc habentur in Regula S. Cæsarii, cap. 26, sed quodammodo immutata.

^l *Cum queritur.* In epist., et *conqueritur.*

^m *Indignum se esse.* Id est, vilium et abjectum haberi.

ⁿ *Qui ita vestiatur.* Ita in cod. Corb. et Vind. Ad-denda tamen particula *non*, ut in Regula excusa et in epistola.

habitu * cordis, qui pro habitu corporis litigatis. Tamen si sic vestra toleratur infirmitas, ut hoc recipiatis quod posueritis, in uno tamen loco sub ^b communibus habete quod ponitis.

§ X. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 14).

^c Cultus vestium et indumentorum insignes monacho deponendi. Munitus enim debet esse monachus, non delicatus. Sicut autem non oportet in monacho esse notabilis habitus, ita nec satis abjectus. Nam pretiosa vestis animam ad lasciviam protrahit, nimis villis aut dolorem cordis parit, aut morbum vanæ gloriæ contrahit. Vestimenta non erunt æqualiter distribuenda omnibus, sed cum discretione, ut cuiusque ætas gradusque exposulat. Ita enim et apostolos fecisse legimus, sicut scriptum est: *Erant illis omnia communia, et distribuebatur unicuique, prout opus erat* (Act. iv). Uniuscujusque autem fratris ^d supplementum vel indigentia inspiciatur, ut qui habent contenti sint, et qui non habent accipiant. Porro linteo non oportet monachum indui: ^e orarium, ^f birros, ^g planetas non est fas indui, neque illa indumenta vel calceamenta quæ cætera

^a *Cordis.* In Regula ms. cod. Corb. additur, *ornatus.* Recte, ut sensus sit: Hinc probate quantum vobis desit ornatus in illo interiore habitu cordis, etsi hoc vocabulum desideretur in Regula excusa et in epistola.

^b *Communibus.* Adde, *custodibus,* ut in Regula excusa, epist. et cod. Corb. in Regula S. Cæsarii legitur, *sub communi cusode.*

^c *Cultus vestium,* etc. Exstat in Regula excusa S. Isidori, cap. 12.

^d *Supplementum.* Id est, abundantia.

^e *Orarium.* Orarium prohibet monachis S. Isidorus, juxta decretum concilii Aurelianensis primi, can. 22: « Monachum orarium in monasterio vel tanzas habere non liceat. » Orarium duo significat, primo est linteum seu textile oblongum ad mucorem excipiendum, aut sulorem ex facie tergendum. Glossæ Basilicorum: *Ὀδονάρια, καὶ ὀδονία ὑράσματα ἐπιμάκη, καὶ ὠράρια παρὰ τισὶν λέγεται, ταῦτα δὲ οἱ εἰς καλύτιον εἰσόντες συγκλητικοὶ ἐπιερόμενοι, ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπεμύττοντο καὶ ἀπέπνυον.* Id est, « odonaria et odonia textilia oblonga, quæ et oraria a quibusdam dicuntur. Hæc in palatium intrantes senatores ferentes in his mungebantur et spuebant. » De quo et Suidas, atque auctor veteris Etymologici in voce *φώσσαν* ἢ *προσώπου τε ἐμαγίον* λέγεται δὲ οὕτω καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίους καλεῖται ὠράριον, id est, « vel faciei sudarium seu tersorium. Dicitur autem sic, et quod apud Romanos appellatur orarium. » Hinc capiende Glossæ Isidori: *Manuale, orarium.* Ad cuius similitudinem secundo orarium appellatur textile illud oblongum sericum pretiosum quo ex antiquo Ecclesiæ usu utuntur pontifices, presbyteri et diaconi, quod postea stola dictum est, de quo Papias et Alcuinus de Offic. Eccl., cap. 39; concilium Toletanum iv, can. 27; concilium Laodicenum, can. 22: *Ὅτι οὐ δεῖ ὑπὲρ τὴν ὠράριον φορεῖν.* Id est, « Quod non oportet subliacuum orarium ferre, » et Liturgia S. Chrysostomi, καὶ τὸ ὠράριον ἀσπασάμενος ἐπιτίθει τῷ ἀριστερῷ ὤμῳ. id est, « et orarium osculatus imponit illud humero sinistro. » Ibi autem agitur de diacono. Putat Theodorus Balsamon in citatum canonem concilii Laodiceni orarium dici a verbo ὠρῶ, id est, custodio, quod diaconus observare debeat quando sit prolatio petitionis catechumenorum. Sed vocabulum Latinum est, ut voluit Suidas et auctor veteris Etymologici, et ab ore tergendum dictum, quia ad hunc usum orarium primo inventum est. Locus autem

monasteria abuntur. Ternis autem tunicis et binis palliis, singulisque cucullis ^h contenti erunt, nihil præter hæc in habitu præsumentes. Pedules autem utentur, quandiu hiemis coegerit violentia, sive dum fratres gradiuntur in itinere, vel proficiscuntur ad urbem. Monachi autem in monasterio palliis semper operiantur, ut et pro honestate tecti semper incedant, et in ministerio operis expediti discurrant. Sane si forte quis pallium non habet, humeris mappulam superponat. Nullus monachorum vultus curam gerat, per quod lasciviæ et petulantiae crimen incurrat. Non est enim mente castus, cuius aut corporis cultus, aut impudicis incessus. Nullus monachorum comam nutrire debet. Nam qui hoc imitantur, etsi ipsi hoc ad decipiendos homines per speciem simulationis non faciant, alios tamen scandalizant ponentes offendiculum infirmis, et sanctum propositum usque ad blasphemiam producentes. ⁱ Tondere ergo debent isti, et omnes, imo simul, ac pariter omnes. Nam reprehensibile est diversum habere cultum, ubi non est diversum propositum.

Isi ori de orario in secunda significatione intelligendus est.

^f *Birros.* Birrus plura significat. Primo est color rufus seu flavus. Glossæ veteres: *βυρρόν, ξυρρόν, καὶ πυρρόν,* id est, byrrum, flavum, et rufum. Festus: « Burrum antiqui quod nunc dicimus rufum. » Scholiastes vetus Juvenalis in sat. 3: « Quod Græci coccum, Latini teres [Lege, veteres] birrum appellant. » Glossæ Isidori, *Birrus, rufus.* 2. vestimentum. Suidas, *βυρρόν ἱμάτιον Ῥωμαίων,* id est, « Birrum vestimentum Romanum, » illudque erat crasum. Papias: « Birrus a Græco sit, vestis, amphiballus villosus, » eoque utebantur Romani instar pennulæ et lacernæ. Aliquando servi usi sunt. Codicis Theodosiani lib. xiv, l. 1. *Sine exceptione,* tit. 10, de habitu quo uti oportet intra urbem. « Servos sane omnium (quorum tamen dominos sollicitudine constat militiæ non teneri) aut birris uti permitimus, aut cucullis. » Hoc autem loco S. Isidori birrus est vestis pretiosa ac proinde monachis prohibita. Cassianus de habitu monachi lib. 1, cap. 7: « Atque ita planetarum atque birrorum pretia simul ambitionemque declinant. » Eratque episcoporum. S. Augustinus, serm. 2, de Vita clericorum: « Offeratur mihi verbi gratia birrum pretiosum, forte decet episcopum, quamvis non deceat Augustinum, id est, hominem pauperem de pauperibus natum. » Palladius, cap. 33, de S. Athanasio fugiente: *λαβὼν ἐν τῷ τυχάριον, καὶ τὸ βυρρόν, κ. τ. λ.* Id est, cum accepisset suam tunicellam et birrum. S. Gregorius Turonensis lib. ii Hist. cap. 1, de S. Bricio episcopo: *Ille autem ad satisfaciendum adhuc populo prunas ardetes in birrum suum posuit.*

^g *Planetas.* Cassianus loco citato appellat *planeticas.* Planetæ sunt vestes pretiosæ, de quibus S. Isidorus libr. xix. Orig., 24: « Sic et Græce planetas dictas, quia oris errantibus evagantur. » Idem docet Papias, in Vocabulario.

^h *Contenti erunt.* In Regula excusa additur: *Servi Christi, quibus adjicietur melotes pellicea, mappula, manicæ quoque, pedules, et caligæ.*

ⁱ *Tondere ergo debent isti et omnes.* Omni monachis totum caput tondebatur, ut videre est in Theoria S. Germani episcopi Constantinopolitani, ubi agit de monachis: *Τὸ δὲ κείρωσθαι τὴν κίραν ἀσπιδῶς, κ. τ. λ.* Id est, « tonderi vero caput ex toto. » Cum facti sunt clerici, in modum coronæ attonsi fuerunt. Unde S. Fructuosus pontifex Bracarensis, cap. 16

§ XI. — *Item (cap. 15).*

• Speciosam vel variam suppellectilem monacho habere non licet : cujus stratus erit historia et stragulum, ^b pellesque lanatæ, ^c galnabis quoque geminusque ad caput pulvillus. Per singulas hebdomadas abbas sive præpositus lectulos cunctorum prospiciat, ne quid indigeat frater seu superfluum habeat.

§ XII. — *Item (cap. 20).*

^d Qui vestiaria monasterii suscipit, ^e quique etiam fila diversa pro consuendis vestibus fratrum habebit, et quibuscumque, ut necesse est, ministrabit. Ad hunc quoque pertinebit aurum et argentum, cæteraquæ ^f facta infectaque æris ferrique metalla : ordinatio quoque linteariorum, fullonum, ^g cerariorum, atque sartorum.

§ XIII. — *EX DOCTRINA SANCTI ORSIESII.*

^b Nolite, obsecro vos, oblivisci semel arrepti propositi, et traditiones ⁱ Patris nostri scalas putemes ad cælorum regna tendentes. Ne desideretis quæ ante calcastis. Sufficit nobis habere quod homini satis, ^j duo levitonaria, et aliud attritum, et ^k palliolium lineum, ^l duos cultellos, zonam lineam, ^m gallicas, pellem, et virgam. Cui ministerium aliquod et

Regulæ : « Coronam capitis quam gestabat amittat. » Postea Græci monachi attonsi sunt in modum crucis, ut liquet ex Græcorum Euchologio, ubi in sequentia Novitii, parvi et magni schematis hæc verba ter habentur : ὁ ἱερεὺς κορυφαίει αὐτὸν σταυροειδῶς, id est, « sacerdos tondet eum in formam crucis. » Qui vero inter nos choro deputati sunt, toto capite tondentur, excepto inferiori capillorum circulo, juxta antiquam formam clericorum, quæ statuitur in concilio Toletano IV, can. 46, et in concilio Aquisgranensi sub Ludovico Pio, cap. 1, ex S. Isidoro libr. II de Offic. Eccl., cap. 4, quæ etiam videtur apud S. Gregorium Turonensem in Vitis Patrum, cap. 57 : « Nam cum partu fuisset effusus, omne caput ejus, ut est consuetudo nascentium infantium, capillis nudum quidem servabatur, in circuitu vero modicorum pilorum ordo apparuit, ut putares ab eisdem coronam clerici esse signatam. » Pontifices Græci medium dumtaxat caput attondebant, ut docet S. Germanus patriarcha Constantinopolitanus in mystica Theoria : τὸ δὲ ἔξῃσμα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἱερέως, καὶ τὸ γυροειδὲς αὐτοῦ τμήμα τὸ μίσην τῶν τριχῶν, id est, « tonsura capitis pontificis, et rotunda ipsius sectio media capillorum. » De tonsura vide Bedam, lib. V. Hist. Angl. cap. 22.

^a Speciosam vel variam suppellectilem. Hæc videre est in Regula excusa S. Isidori, cap. 15.

^b Pellesque lanatæ duæ. In Regula S. Fructuosi archiepiscopi : *duabus lanatis pellibus arietum.*

^c Galnabis. Lege, ut in Concordia ms. Vindocinensi, *galbanis*. In Regula S. Fructuosi episcopi Concordiæ Floriacensis legitur *calbanemque villatam*, *c* pro *g*, ut alibi occurrit in eodem cod., *castrimargia* pro *gastrimargia*. Galnabis ergo seu potius galbanis est læna, stragulum villosum. Ita Smaragdus, apud quem tamen male legitur, *galnapem*, ut apud Isidorum libr. XIX. Orig., cap. 26, *galnapes*. Hinc galbanatus galbane involutus apud Martialem lib. III, epigr. 40 :

Jacet occupato galbanatus in lecto.

Apud Papiam : « Galbana genera vestium a galbano colore, qui est sublucidus et subalbus cum pallore. » Hinc capiendus Juvenalis sat. 2 :

Cerulea indutus scutulata et galbana rana,

a galbus. Glossæ veteres : *Galvus* χλωρός, pro *galbus* (uam in ejusmodi glossis sæpe scribitur *v* pro *b*),

A dispensatio monasterii creditur, etsi ex ea lucrum faciat, scelus putetur et sacrilegium quidquam ex ea contingere, et in propriam vertere ^a requiem quasi despiciens eos qui non habent et felici paupertate sunt divites, ut non solum ipse perierit, sed et cæteris provocet ad pereundum. Et illi quidem qui incurvaverunt cervicem suam, et cum omni humilitate et afflictione lugentes, atque plangentes in præsentiarum placuerunt Deo, cum de corpusculo isto exierint *ducentur*, et accumbent cum sanctis Patribus omnibus.

§ XIV. — *EX REGULA SANCTI FERREOLI EPISCOPI (cap. 31).*

Ut monachus, quamlibet delicati corporis, lineæ B ad nuda corporis non utatur, quia incongruum est ut caro, quæ semper vitio naturæ superbit, mollibus foveatur indumentis, et ei quasi minus validæ blandiatur, quæ quotidie ad expugnationem animæ novus quidam præliator et fortissimus commovetur. Etenim toties reparat vires contra animam bellatura, quoties aliquid *velut* rebelle mancipium remissionis acceperit.

Id est, pallidus, non viridis. Nam χλωρός est etiam pallidus, ut manifestum est ex Hesychio : χλωρός, ὠχρός, id est, pallidus, et paulo ante, χλωρόν δίο; τὸ χλωροπαῖον, κ. τ. λ., id est, pallidus timor pallidum efficiens : ita sane explicandus hic locus, cum timor viridem hominem non efficiat. Galbana ergo sunt vestimenta subalba cum pallore in citato Juvenalis loco ; estque substantivum, non adjectivum. C Nec legendum *galbina*, nec *galbanatus* in loco Martialis, sed refinenda utrobique antiqua lectio. Quamvis in vetere scholiaste Juvenalis legatur *galbina*.

^d Qui vestiaria monasterii. Hæc habentur in Regula excusa S. Isidori eodem cap., sed aliter leguntur : *Iste a vestiarii monasterii suscipiet acus, etiam et fila diversa pro consuendis vestibus fraternis habebit*. Intelligiturque custos sacrarii, ut clarum est ex eadem Regula excusa, quæ tamen ibi videtur corrupta, et ex hoc codice emendanda.

^e Quique etiam fila. Lege, *acus etiam et fila*.

^f Facta infectaque æris. In Regula excusa, *fractaque æris*.

^g Cerariorum. In Regula excusa legitur : *calciariorum*, rectius.

^b Nolite, obsecro vos, etc. Hæc habentur in Regulis S. Orsiesii circa medium, tom. IV Bibliothecæ Patrum editionis Coloniensis.

ⁱ Patris nostri. Id est, Pachomii.

^j Duo levitonaria, et aliud attritum. S. Pachomius supra hoc capite citatus : *Levitonariis duobus et uno attrito ex usu*.

^k Palliolium lineum. Quod supra in Regula S. Pachomii dicitur *sabanum*.

^l Duos cultellos. Quorsum duo cultelli monachis conceduntur, cum unus sufficiat ? sed lege, ut in libro edito Orsiesii : *duos cucullos*, quos etiam concedit suis monachis S. Pachomius supra hoc capite.

^m Gallicas, pellem. In libro edito S. Orsiesii male legitur : *Gallicam pellem* ; quid sint Gallicæ, supra explicatum est. Pellis est melotes, quæ olim erat usui monachis Ægypti, ut notat Cassianus lib. I de habitu monachi, cap. 8 : « Ultimus est habitus eorum pellis caprina, quæ melotes et pera appellatur. »

^a Requiem. Id est, utilitatem, commoditatem, refocillationem.

§ XV. — *Item ejusdem (cap. 14).*

• Vestimenta supersufficientia monachus non requirat, quia non amplius quam ad quotidianum usum abbas necessarium viderit, consequatur, dicente Domino ad discipulos: *Neque duas tunicas habeatis (Luc. vii)*, quas duas tunicas intelligere debemus non numero, sed propter hiemes necessarias, ^b et supra usum, si reservatæ fuerint, computari. Super ergo si quid fuerit, putabitur alienum: dum quid ^c possessor avarus includit, magis utitur circa quam dominus. Quod ut vitetur, maximus nobis beatus Apostolus testis assurgit qui dicit: ^d *Habentes victum et vestitum his contenti sumus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli, et desideria multa, et inutilia, et nociva, quæ mergunt hominem in interitum et perditionem. Radix omnium malorum est cupiditas, quam appetentes erraverunt a fide et inseruerunt se doloribus multis. Tu autem, o homo Dei, hæc fuge, sectare vero justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, in qua vocatus et confessus bonam confessionem coram multis testibus, præcipio tibi coram Deo, ^e qui vivificat omnia, et Christo Jesu qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bonam confessionem, ut serves mandatum sine macula irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi (I Tim. vi).* Studete ergo, fratres, ut quod ad unum hominem, id est ad Timo-

• *Vestimenta, etc.* Hunc locum ita contractum profert Smaragdus: « Vestimenta superflua monachi non requirant. »

^b *Et supra usum, si reservatæ fuerint, computari.* Ita hunc locum emendavi ex Smaragdo.

^c *Possessor avarus.* Apud Smaragdum, *possessor alienus*, non ita recte.

^d *Habentes victum et vestitum.* In textu Græco, *σκηπέσματα*, id est, operimenta; et ita legendum contendit Cassianus lib. 1 de Habitu monachi, cap. 3: « *Habentes autem alimenta et operimenta. Operimenta*, inquit, non *vestimenta*, ut in quibusdam Latinis exemplaribus non proprie continetur: quæ corpus operiant tantum, non quæ amictus gloria blandiantur. »

^e *Qui vivificat omnia.* Ita in textu Græco, *τοῦ ζωοποιούντος τὰ πάντα*. In versione communi, *qui justificat omnia*.

^f *Temperatius.* Id est, elegantius, cultius.

^g *Ut non in jactantiæ signum multos astrictus habeat.* Diximus supra in caligis multas fuisse ligulas seu corrigias, quo^l etiam ex hoc loco S. Ferreoli confirmatur: qui tamen hanc corrigiarum multiplicitem improbat tanquam jactantiæ signum, quod proprium erat laicorum, qui cultum in calceamentis quærebant, non vero monachorum, qui simplicitatem quærentes paucas ligulas adhibebant, ita ut laxior caliga follicaret. Quem simplicem cultum suis monachis præcipit S. Ferreolus. At contra damnat S. Hieronymus in epist. ad Eustochium de custodia virginitatis: « Apud quos affectata sunt omnia, laxæ manicæ, caligæ follicantes, vestis crassior. » Sed ibi arguit quosdam pseulo-monachos, qui follicationem, hoc est, laxitatem caligarum, plusquam par erat, affectabant, ut inde aliquam sanctimonie famam sibi conciliarent, et mulierculas affectata cultus simplicitate deciperent. Et ita uterque sanctus conciliatur, cum alter follicationem calceamenti commendat, alter vero reprobatur.

A theum, scribitur, ad unam congregationem servetur.

§ XVI. — *Item ejusdem (cap. 32).*

Vestimentorum fragrantiam vel nimium propter elationem nitorem monachus non studeat habere, sed sequens melius Apostolum dicentem: *Bonus odor sumus Christi Jesu (II Cor. ii)*. Colorem etiam in his album, vel nimis rufum, per quem sæpe species corporis ad perniciem suam videntibus commendatur, vitet ac habere non ambiat: ne et jactantiæ suæ secum testimonium ferat, et (quod absit) dum corpus vestimentis cito consumendis adornare temporaliter elaborat, de animæ suæ, quæ æterna esse poterant, ornamentis non curet. Etenim ista facientes taliter Scriptura castigat: *In amictu vestimentorum ne gloriaris, et in die gloriæ noli extolli (Ecl. xi)*. De calceamentis vero reliquorum vos tenere statuimus consuetudinem monachorum. Sed et hoc curandum est, ne pes ita sit ligamenti^f temperatius vinculatus, ^g ut non jactantiæ signum multos astrictus habeat, sed sanctius vinculo laxiori follescat, ut in omnibus simplicitas commendet Deo, quem ejus amore possessum, probatum sæculi viderit contemptorem.

§ XVII. — *EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 4).*

^h Vestimenta non multa nec superflua sint. Duabus tantum cucullis, ⁱ villata, et ^j simplici, et uno palliolo, ^k ternisque tunicis, et ^l staminis duabus

^C *Vestimenta, etc.* Hæc habentur in Regula ms. S. Fructuosi Bracarenis archiepiscopi cod. Crass. eodem capite.

ⁱ *Villata.* In hieme, id est, villosa.

^j *Simplici.* In æstate, id est, pura et tenui.

^k *Ternisque tunicis.* Sumpsit ex Regula S. Isidori supra.

^l *Staminis.* Ex his patet quam sit antiquus staminearum usus in monasteriis. Stamineæ sunt camisiæ seu interule laneæ, quibus utebantur monachi pro lineis sibi interdictis, de quibus Magister cap. 80 Regule: « Habere debent fratres in hieme paralarum grossam, staminiam et tunicam aliam nocturnam. » S. Ardo in Vita S. Benedicti abbatis Indensis: « Concessit etiam necessitatis causa, præter quam regula jubet, duas scilicet stamineas et femoralia. » Guillelmus Gemmeticensis lib. ii Hist., cap. 8: « Verumtamen cucullam et staminiam ab eo extorquens secum asportavit; » et cap. 12 ejusdem libri. Sigebertus in Chron. agens de exordio or. linis Cisterciensis: « Rejicientes quidquid Regule refragatur, foricas videlicet pelliceas, estamina (*Lege*, et stamineas), caputia quoque et femoralia. » Et de his intelligendus est Arnoldus lib. ii de S. Emmerano: « Lineis camisiis utebantur seniores, qui habere poterant, ceteri laneis induebantur ob penuriam scilicet cilicinarum vestium. » Et add. 4 Capitul. Lud., tit. 22: « Alioquin hæc omnino provideat et camisiæ duas, et tunicas duas; » nam locus intelligendus de laneis camisiis, seu staminis. Camisia autem est interula, in qua dormire solent, a camis, id est, lectis appellata. S. Isidorus libr. xix, cap. 22: « Camisiæ vocamus, quod in his dormimus in canis, id est, stratis. » Hinc castigandæ Glossæ Basilicorum, *Καμισίον ὁ ἐπὶ καμάτων χιτῶν*, *lege, ὁ ἐπὶ καμάων*, id est, « Camisia tunica est qua in lectis utimur. » Quod cama lectus sit, præter S. Isidorum docent glossæ Arabico-Latinæ: *Camia, id est, lectis*. Papias aut esse lectum brevem: *Cama lectus brevis*.

ejusque necessitatis querimonia sufficiens est. In A ipsis quoque calciariis hoc videndum est, ut hieme pedules calciant, qui voluerint a die Kalendarum Novembrium ad Kalendas Maias. Reliquis æstivis mensibus caligarum tantum solatiis muniendi sunt. Femoralium usus cuiquam permittendus est, a maxime his qui ministerio implicantur altaris. b Sed hoc qui studere noluerit, reprehendendus non erit, c cum nunc usque constet pleraque hunc usum monasteria etiam d in his regionibus non habere. In stramentis competens adhibenda est disciplina, nec amplius quidquam ab aliquo requirendum est, quam unum stragulum e calbanemque, villatam f mattulam, et duas lanatas pelles arietum. Quidquid in veste vel cultu est monachorum, non peculiariter apud unumquemque habendum est, sed g sub manu unius fratris spiritualis in una cella recondendum est: quique, cum necessitas poposcerit, petenti cuique congrua staturæ mutatoria tribuet. Unde et studere idem custos debet, ut summam in his vestibus deligendis habeat solertiam, et cuique, ut dictum est, apta distribuatur. Nec quisquam hoc murmurare præsumat, cum sibi distributa aliorum conspiciat indumenta vestiri. Subulæ sane, acus et fila diversa pro consuendis, h emendandis, i sarcieudis vestibus ipsi tribuenda sunt ab abbate; et cum necessitas poposcerit, lavandi atque emendandi habeat potestatem. Quidquid in vestimentis, calciamentis vel i lectariis monachorum vetustum fuit, dum nova percipiunt, totum ab abbate detur pauperibus.

§ XVIII. — *Item ejusdem (cap. 18).*

Lectula singulorum abbas et præpositus bis in hebdomada revolvant et perscrutentur, ut videant ne quis superfluum aliquid illic vel oculum habeat.

§ XIX. — *EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 43).*

i Si quid vero superfuerit expensis aut usibus fratrum in auro aut vestibus, vel cellario, sanctus abbas per manus k provisoris, aut per quamlibet fidelem personam pauperibus, peregrinis aut captivis faciat dispensari.

§ XX. — *Item (cap. 44).*

l Vestimenta etiam, cum nova accipiunt, vetera

a Maxime his qui ministerio implicantur altaris. Juxta id quod præcipitur Exodi xxviii.

b Sed hoc qui noluerit studere. Id est: Sed et hoc qui noluerit observare.

c Cum nunc usque constet pleraque monasteria. Quæ tunc erant ordinis S. Benedicti in Hispania.

d In his regionibus. Hispanicis.

e Calbanemque. Lege, galbanemque.

f Mattulam. Id est, parvam mattam.

g Sub manu unius fratris spiritualis. Juxta Regulas SS. Augustini et Cæsarii supra.

h Emendandis. Apud Smaragdum, tantum, dandis, male.

i Lectariis. Apud Smaragdum, electariis, male. Lege, lectuariis.

j Si quid vero superfuerit expensis aut usibus. Apud Smaragdum: Si quid superfuerit ex usibus. Lege: Si quid superfuerit ex impensis aut usibus.

k Provisoris. Sæpius in Regula S. Cæsarii, unde suam sumpsit S. Aurelianus, mentio fit provisoris.

abbati refundant, m incipientibus aut pauperibus eroganda.

§ XXI. — *EX REGULA CASSIANI (cap. 50).*

n Primum de habitu monachorum donante Deo sumimus exordium. Oportet ergo primum ut talis sit vestis monachi, quæ corpus contegens tantum verecundiam nuditatis repellat, et frigoris retundat injuriam, non quæ occasionem vanitatis nutriet; quæ ita vilis sit, ut nulla coloris vel compositionis novitate inter cæteros fratres spiritales habeatur insignis: et ita ab studiosis superfluisque accurationibus aliena, ut nullus iterum per incuriam collectis aut affectatis sordibus sit deformis. Postremo sic ista vestis ab hujus mundi separetur ornatu, ut in omnium servorum Dei cultum communis sit. Nam quidquid inter famulos Dei non ab omnibus tenetur, sed ab uno vel paucis præsumitur, aut superfluum aut elatum est, et propter hoc noxium judicandum est, quod magis vero non virtutis speciem, sed vanitatis ostendit. Quamobrem o cilicinam quoque vestem vel circumspectam omnibus atque notabilem Patres nostri omnimodis refutaverunt, quia non solum nulla spiritui emolumenta confert, sed etiam elationis concipit vanitatem, et quæ ad necessarij operis exercitium quasi inhabilis pigrum semper impeditumque monachum reddat. Quod si aliquos hac veste aut quibusdam damnosis cultibus usos fuisse aut audivimus aut vidimus, non ideo antiqua Patrum decreta sunt relinquenda, quia generali omnium constitutioni paucorum non debet præponi nec præjudicare sententia. Illas enim regulas indubitanter et indiscusse per omnia servare debemus, quas non paucorum voluntas intulit, sed quas antiquitas, tantorum temporum et numerus sanctorum concordia institutione definivit. Oportet quoque monachum, quasi militem Christi in apparatione pugnae semper positum cingulum habentem accinctis lumbis die noctuque jugiter permanere, sicut Eliam, Eliseum, Joannem quoque et Paulum legitimus zonis semper fuisse accinctos: p quia lumborum accinctio castitatis indicat continentiam, quæ nihil resolutum in se habere permittitur.

Ille erat qui necessaria emebat, inferebat, exportabat, lites et cætera negotia procurabat.

q Vestimenta etiam, etc. Hæc sumpta sunt ex Regula S. Cæsarii, cap. 41: « Indumenta vero ipsa, cum nova accipiunt, si vetera necessaria non habuerint, abbatissa refundat pauperibus, aut incipientibus vel junioribus dispensanda. » Sed lege: abbatissæ refundant.

r Incipientibus. Hæc vox non exstat apud Smaragdum, sed restituenda ex his locis SS. Aureliani et Cæsarii. Incipientes sunt novitii, quos Græci ἀρχαίους vocant, id est, incipientes, ab ἀρχή, id est, initium. De qua voce infra.

s Primum de habitu, etc. Hæc sumpta sunt ex libr. 1, cap. 3, de habitu monachi.

t Cilicinam quoque vestem, etc. Idem censet S. Epiphanius in Synopsi.

u Quia lumborum accinctio castitatis indicat continentiam. S. Augustinus, serm. 39, de verbis Domini: « Ad continentiam pertinet sint lumbi vestri

§ XXII. — Ex REGULA TARNATENSIS (cap. 49). A

Observandum est etiam ne interioris animæ sordes contrahat vestis mundæ nimius appetitus. Quapropter secundum præpositi sunt ordinationem lavandæ. Quæ tam simplici erunt et nativo colore procurandæ, ne disparilitas vestium nutriat arrogantiam vitium; et ita sunt indigentibus tribuendæ, ne a per vitium avaritiæ reservatæ, providendi singulis detur audacia. Si quis vero his negligenter b expetenda putaverit, præpositi sit cura, ut c intersors rerum monasterialium corrigatur. Ante omnia procurantes, d ut lites nullas habeatis. Si autem diabolo instigante factæ fuerint, celeri satisfactione sanentur: et inde proferantur remedia, unde facta sunt vulnera: nec occidat sol super iracundiam vestram. Consuetudinem jurandi abjicite. Sit sermo vester, est, est; non, non; quia sicut Dominus ait: Quod his abundantius est, a malo est (Matth. v).

§ XXIII. — Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 67).

o Levitonarium, et quidquid in veste est, monachorum nemo lavet, f [nisi] die Dominica, g præter nautas et h pristinarios

§ XXIV. — Item ejusdem (cap. 68).

i Non vadant ad lavandum, nisi omnibus signum unum insonuerit: sequenturque præpositum suum, et lavabunt taciti cum disciplina.

accincti.) Diana virgo dicitur a Pindaro βαβύζωνος, id est, alte cincta. Olim virgines zona cingebantur, quam solvebant in nuptiis virginitatem amissuræ, docet scholiastes Callinachi in hymnum ad Dianam. C Hinc lascivi disincti appellati Persius, sat. 2:

Non pudet in morem disincti vivere Nattæ.

Disinctus Mæcenas a Seneca dicitur epist. 114: « Non oratio ejus æque soluta est, quam ille disinctus. » Et Cæsar, quod laxiori veste delicate uteretur, a Sylla per jocum male cinctus appellatus est, apud Dionem, libr. XLIII.

a Per vitium. Adjeci particulam per, quæ desideratur.

b Expetenda. Lege, utendum.

c Intersors. Id est, dissipator.

d Ut nullas lites habeatis, etc. Hæc sumpta sunt ex Regula S. Augustini, cap. 37; habentur etiam in Regula S. Cæsarii Arelatensis, cap. 31.

e Levitonarium, etc. Hic articulus non exstat in Regula S. Pachomii excusa.

f Nisi. Hæc particula videtur redundare.

g Præter nautas. Nautæ erant in monasterio S. D Pachomii, quia situm erat in Tabenna, insula Nili, de quibus vide articulum 65 ejusdem Regulæ.

h Pristinarios. Lege, pistrinarios, a pistrino, de quibus vide art. 65 ejusdem Regulæ. Permittitur autem nautis et pistrinariis die Dominico lavare vestes, quod aliis diebus non vacaret.

i Non vadant, etc. Hic quoque articulus non exstat in Regula S. Pachomii excusa. In qua tamen sunt constitutiones de privata vestimentorum lautione, nempe art. 37 et 77. Hic autem de lautione communi intelligitur, cum fratres exeunt ad lautionem vestimentorum una cum suis præpositis.

j Nemo lavet, etc. Neque hic articulus exstat in Regula excusa S. Pachomii.

k Commonebit præpositum suum. Hoc est, præpositum domus suæ, cum videlicet postea seorsim ab aliis lavare vestimentum suum cupiet, sicut statuitur art. 37 de eo qui vult lavare vestimentum suum:

§ XXV. — Item (cap. 69).

i Nemo lavet retractis in altum plusquam statutum est vestibus, cumque laverint, omnes pariter revertentur. Si quis remanserit eo tempore quo ibunt ad lavandum, vel in præsentem non fuerit, k commonebit præpositum suum, et ille mittet cum eo alterum: et sic loto vestimento l revertentur domum.

§ XXVI. — Item (cap. 93).

Nemo lavare alterum poterit aut ungere, nisi ei fuerit imperatum.

§ XXVII. — Ex REGULA STEPHANI (cap. 18).

m Vestimenta vel lectuaria nullus lavare audeat n absque oratione præmissa o prioris.

§ XXVIII. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 81).

p Habere debent fratres in hieme q paraturam grossam quotidianam stamineam et tunicam aliam nocturnam, quam post nocturnos r pudent, quia in die diversis occupantur laboribus. s Habeant enim in hieme et pallium stamineum, braccas lineas, et t fasciolas aut pedules. In æstate vero habeant u paraturam linostimam non satis grossam propter laborem: et habeant pallios linostimos v subtiles non satis propter æstus sudoris, et braccas lineas, et x fasciolas lineas vero uti Dei homines prohibemur, ut aliquid distet a clerico monachus. Et habeant singulas paraturas linostimas subtiliores, quas

« Si quis voluerit lavare vestimentum suum, commonebit præpositum suum, et ille mittet cum eo alium, et, loto veste, revertentur domum. »

l Revertentur domum. Ita loquitur, quia lavabant extra domos suas, non extra monasterium.

m Vestimenta, etc. Exstat in Regula ms. Pauli et Stephani cod. Flor., cap. 29.

n Absque oratione præmissa. Juxta antiquum morem, de quo supra.

o Prioris. Id est, abbatis. Nam sæpe in hac Regula prior usurpatur pro Patre seu principe monasterii; de quo vocabulo supra.

p Habere debent fratres, etc. In Regula Magistri hoc caput est 81.

q Paraturam. Paratura et vestimentum, ornatus. Sangallensis in Vita Caroli Magni: « Erat antiquorum ornatus vel paratura, » etc. Tertullianus de Pallio, cap. 3: « Tantam igitur paraturam materiarum ingenia quoque vestitiæ prosecuta primum tendendo homini, qua necessitas præcessit, dehinc et ornando, imo et inflando, qua ambitio successit, indumentorum formas promulgaverit. »

r Pudent. Ita in Regula ms. cod. Corb.; pudento hoc loco videtur idem esse quod exuo.

s Habeant enim. Particula enim hoc loco est vero, quemadmodum particula nam, ut sæpe occurrit in hac Magistri Regula.

t Fasciolas aut pedules. Particula aut expositio sumitur, nam hoc loco fasciolarum et pedules idem sunt. Nec nos moratur quod in add. i Capitulum Ludovici imp., tit. 22, fasciolarum distinguantur a pedulibus, nam ibi fasciolarum sunt cruales fasciæ, non pedules.

u Paraturam linostimam. S. Isidorus lib. XIX Orig., cap. 22: « Linostima vestis est ex lana linoque contexta: et linostima, quia in stamine linum, in trama lanam habet. »

v Subtiles non satis. Ita in Regula ms., sed videtur addendum tō grossos, nam paulo ante dixit, non satis grossam.

x Et fasciolas. Tō et expungendum, et leg. fasciolas vero lineas.

in diebus festis solum ^a in processionibus utantur. A Et in æstate habeant singula ^b mannariora linea propter sudores, et singula facitergia per decadam. Quas omnes res per singulas decas las singulæ arcæ contineant, tenentibus ex eis decava præpositis suis, ^c quæ positæ sunt: de cuius cellæ custode jam ^d supra diximus. Ideo enim diximus in una arca unius decadæ sub clave præpositorum omnes ^e mutandas consistere, ^f ut cum unusquisque frater in potestate peculiare aliquid abscondat, quem ordinem omnes decadæ observant. Si quis vero frater ^g in specie sua sibi visus fuerit ^h scemari, vel satis gavisci, mox a præpositis suis ei tollatur et alio detur, et alterius illi. Hoc ideo ut non extollatur propria in fratre voluntas, quia quidquid ejus anima petit ei magis dari

^a In processionibus. Id est, quando conveniunt et procedunt in ecclesiam officii divini celebrandi causa. Ita sumitur *processio* a Sidonio lib. v, epist. 17: « Conveneramus ad S. Justi sepulcrum, sed tibi infirmitas impedimento, ne tunc adesses. Processio fuerat antelucana, solemnitas anniversaria. » et S. Gregorio lib. 1 Dial., c. 10: « Processionem vero imperaret verecundia. Nempe ad dedicationem oratorii S. Sebastiani, ut ibi haberetur. Sic procedere apud Tertullianum est infirmum visitare, et ecclesiam adire lib. 11 de Cultu seminarum: « Vobis autem nulla procedendi causa non tetrica; aut imbecillus aliquis ex fratribus visitatur, aut sacrificium offertur, aut sermo Dei administratur. » Et lib. 11 ad Uxorem: « Si procedendum erit, nunquam magis familiæ occupatio obveniat. » Id est, si conveniendum est in ecclesiam. Idem patet ex S. Gregorio lib. 11 Dial., cap. 10: « Ad dedicationem prædicti oratorii fuerat processura; » et paulo post: « Ad dedicationem oratorii processit. »

^b Mannariora. In Reg. ms. cod. Corb., *Mannariola*; lege *Manuariola*. Manuariolæ est sudarium, nappula, alias manuale. Græce, *ἡχιρίδιον*.

^c Quæ positæ sunt. Hic locus mutilus est, sed ex Regula ms. ita sive integritati restituendus: « Quæ arcæ in vestario [*Lege, vestiario*] ponantur, ubi feramenta monasterii, et omnes positæ sint, » nempe arcæ.

^d Supra diximus. Cap. 17 ejusdem Regulæ.

^e Mutandas. Mutandæ sunt mutatoria S. Fructuoso episcopo: vestimenta et similia, quæ reponuntur a 1 mutandum.

^f Ut cum unusquisque frater, etc. Locus mancus est, et ita ex Regula ms. legendus: *Ut cum unusquisque frater in potestate arcam non habuerit, non habeat ubi peculiare aliquid abscondat.*

^g In specie sua. Species sunt vestimenta, ornamenta varia, supell-x, ita hoc vocabulum sepe usurpat S. Gregorius Turonensis in Hist. Franc.

^h Scemari. Ita in Regula ms. scemare est sibi placere, quasi schemate, seu gesticulatione lætitiâ præseletere, quod verbum explicare videtur Magister, cum addit, *vel gavisci*, id est gaudere. Scematio lib. 11 legis Longobardorum, tit. 15, l. 16, est corporis defiguratio: « Verumtamen non occidatur, sed ei scematio corporis fiat. » Et infra: « Non in occisione et scematione corporis. »

ⁱ Sacci sint tunice. Phrasid Græca, pro, *tunicæ sint ex sacco*. Sacci tunicæ, id est, cilicicæ. Saccus, Græce *σάκκος*, passim apud Septuaginta Interpretes est cilicium. In cod. Vind. legitur: *Sat sint tunicæ*. Male.

^j Cucullæ segestræ. In cod. Vind., *cucullæ segestræ*, satis recte. In Regula ms. Magistri, *cuculle segestri*, lege, *ex segestri*. Segestre a segete est tegumentum. Varro lib. 11 de Lingua Latina: « Nisi quod Græci dicunt *λεπτόν* lectum potius quam 1. cti-

non debet, quia contra desideria carnis spiritus sentit. Ideo spiritalis homo Dei est, non carnalis. Hebdomadariis coquinam intrantibus ⁱ sacci sunt tunicæ et ^j cucullæ segestræ. Quæ tales res, maxime intra monasterium, sine verecundia ^k omne sordicium injuriamque simul ^l caccavorum, ^m cucumæ et ⁿ hiemarum, nec non et foci calorem vel coquinæ sordes diversas sustineant. Quæ ergo res expleta hebdomada ultimo die sero lotæ hebdomadariis aliis intrantibus consignantur. De calceariis vero oportet fratres caligas habere ^o ferratas ^p viclinas non ad lulum, sed ad usum, quas debent tempore hiemis uti, ætatis vero tempore necesse reponi. Et ^q caligas omnes oportet habere ^r clavatas tam in monasterio quam in via, ut diu repositæ caligæ conserventur.

^B cam, quod involvebant, quod fere stramenta erant a segete segestria appellat, ut etiam nunc in castris: nisi a Græcis. Nam *σιγαστρον*, ubi lectus mortui fertur. » Idem lib. 1 de Vita populi Romani, apud Nonnium cap. 1: « Quod frontem lecticæ struebant, ex ea herba torta torum appellatum, hoc quod injicitur, etiam *toral* dicitur. Leticam quæ involvebant, *segestria* dicebant. » Meminit Lucilius lib. xv, apud eundem Nonnium, cap. 14.

Pænula, si quæris, canterius, servus, segestre.
Utilior ulli, quam sapiens.....

In glossis Isidori, *Segestre, teges*. Dicitur et *Segestrum*. Glossæ Benedicti: *Segestrum σιγαστρον*, id est pellis, seu operimentum pelliceum. Aliæ Glossæ, *Segestrum τασάδερμον, σιγαστρον*, id est, pellis. Nam *σιγαστρον* Græcis pellis est, et tunica pellicea. Vide Julium Pollucem, lib. x, cap. 46. Cucullæ ergo segestræ vel ex segestri sunt fere stramineæ vel pellicæ.

^C ^k Omne sordicium injuriamque. Lege ut in Regula ms., *omnem sord.um injuriam*.

^l Caccavorum. Pro *cacaborum*, de quo vocabulo supra.

^m Cucumæ. Cucuma est vas coquinarium, olla. S. Isidorus, lib. xx Orig., cap. 8: « Cacabus et cucuma a sono fervoris cognominantur. Hæc in Græcis et Latinis communia. Sed utrum Latini a Græcis, an Græci a Latinis hæc vocabula sumpserunt, incertum est. » Cucuma Græce *κουκούριον*.

ⁿ Hiemarum. In Regula ms., *gemarum*. Videtur legendum, *heminarum*.

^o Ferratas. Propter glaciem.

^p Viclinas. Ita in Regula ms. In cod. Vind., *bi-clinas*.

^q Caligas. In Regula ms legitur, *gallicas*, rectius. Nam sui jungit, *ut diu* (nempe toto ætatis tempore) *caligæ repositæ* (id est reconditæ) *conserventur*. Et Gallica aptior in æstate, quæ fere totam superiorem pedis partem nudam relinquit, ut supra observatum est.

^r Clavatas. Clavis suffixas. Sic S. Equitius abbas utebatur caligis clavatis, ut notum est ex S. Gregorio papa, lib. 1 Dial., cap 4: « Tunc vir Dei clavatis calceatus caligis falcem fenariam in collo deferens veniebat. » Idque militum more, qui caligis calceabantur clavatis ad opera diversa, et ne pes in acie titubaret. Leo, constitutione vi, § 26, agens de calceis militaribus: *Ἀναγκαῖον δὲ ὀλίγοις μικροῖς ἡλοῖς καθηλοῦσθαι αὐτά*, id est, « Necessarium est ipsos paucis parvis clavis suffigi. » Hinc capiendus Juvenalis sat. 3:

..... planta mox undique magna
Calceor et in digito clavus mihi militis hæret.

Et sat. 16, si modo illius sit:

..... offendere tot caligatos
Millia clavorum.

et pes fratris ^a in caliga refrigeretur. Ad nocturnos A vero in æstate ^b ligneos cuspus putantur ^c pelliciis, ne inquinatis pedibus ad suum revertentes stratum lectorum sagos coinquinent. In hieme vero ad nocturnos ^d pedulibus utantur pelliciis propter frigus pedum. In lectis habeant in hieme singulas mat-

erantque hi clavi præacuti, ut clarum est ex Plinio, lib. ix, cap. 18: « Squamis conspicui crebris et præacutis clavorum, caligarium effligit. »

^a *In caliga.* Lege, ut in Regula ms., *In gallicla*, id est, gallicula, juxta præfatam rationem.

^b *Ligneos cuspus putantur.* Lege, ut in Regula ms., *ligneos cuspos utantur.* Quid sit cuspus docent glossæ veteres; *Cuspus*, ξύλινον σανδάλιον, id est, ligneum sandalium.

^c *Pelliciis.* Hoc vocabulum redundat, nec habetur in Regula ms.

^d *Pedulibus utantur pelliciis.* Præter caligas quæ B superponantur.

^e *Sagos.* Ita in Regula ms. Recte: nam hoc vocabulum dicitur masculine et neutraliter. Nonnius, cap. 3: « Sagum generis neutri et plerumque masculini, » etc. Arrianus in Periplo maris Erythraei posuit masculinæ: *σάγοι ἀρσενοειτικοί γεγραμμένοι, καὶ βεβάρμυνοι*, id est, sagi ad usum virorum arte fullonis præparati et tincti.

^f *Rachinis.* In Regula ms., *rachænis.* Rachina, ra-

tas, et ^e sagos tumentatitios singulos, et lænas; in æstate vero pro lænis ^f rachinis propter æstus utantur? et ante ipsos lectos singulas pelles, ubi tergant a sordibus pedes, et sic in suos lectos ascendunt.

cana, seu rachana cum aspiratione, et rachanella est stragulum, seu lectorum operimentum. Papias: *Rachina, strata lectorum.* Vita S. Joannis Eleemosynarii: « Justum est enim et bene acceptum Deo, ut tegantur centum potius quadraginta quatuor fratres et domini tui, quam tu infelix. Venundantur enim quatuor rachanellæ numismate uno. » Et in eadem Vita: « Illic enim fieri fecerat, quasi tholos quosdam proluxos ligneis tabulis pavimento strato ad requiescendos eos, et simul cum storeis et racanis per totam hiemem. » Racana tamen seu racanella est simplex et tenuis propter hiemem, ut evidenter patet ex hoc loco Magistri, et satis colligitur ex Gregorio papa, lib. xii Regesti, epist. 16, ubi agens de lectis quos mittit ad monasterium montis Sinai, distinguit lænas a racanis: « Misimus lænas quindecim, rachanas triginta, lectos quindecim. » Et ex Ennodio, lib. ix, epist. 17: « Lænam et racanas, cum volueritis, coloris rubei aut fuscii mihi cum celeritate mittite. » Et hic locus sanus est, nec ullo medicamine indiget.

CAPUT LXIII.

DE MENSA ABBATIS.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit C semper. ^b Quoties tamen minus sunt hospites, ^c quos

^a *Mensa abbatis cum hospitibus et peregrinis sit semper.* Arnolphus lib. i de S. Emmerano hunc Regulæ locum tangit, agens de S. Romualdo abbate monasterii S. Emmerani: « Mensa illius secundum Regulam sancti Benedicti erat cum hospitibus et peregrinis. » Hospites sunt ejusdem nationis, peregrini alterius; non sunt hi hospites, qui in eadem civitate et oppido in quo situm est monasterium residentes, ultrò convivium emendicant, aut ab abbate invitantur: sunt enim potius convivæ quam hospites. Hic autem sola mentio fit mensæ, non cellæ, aut cameræ, aut palatii abbatis in quo seorsum a sua congregatione reficiat cum hospitibus et peregrinis. Ex quo efficitur ipsi abbati reficiendum esse cum peregrinis et hospitibus in ipso conventu fratrum, maxime in refectorio, vel certe alibi, si commodum. Non erit refectorium fratrum juxta rationem a nobis explicandam. Is fuit usus antiquorum Patrum quibus S. Benedictum in re tanti momenti contrarium fuisse minime credendum est. Id præcipit Regula Patrum ms.: « Illud quoque statuimus, ut abbates omni tempore cum fratribus reficiant. » S. Isidori, cap. 9: « Abbas citra languoris necessitatem cibos in conspectu pariter cum fratribus sumat. » S. Aureliani, cap. 49: « Abbas, nisi inæqualitate faciente, extra congregationem non reficiat. » S. Cæsarii, cap. 59: « Abbatissa nisi inæqualitate aut infirmitate aut occupatione impellente extra congregationem penitus non reficiat. » Ubi vides solum inæqualitatis, id est, morbi, vel occupationis casum excipi. Id etiam videtur ex S. Cæsario, epist. ad Orarium: « Et in quotidiano corporis alimento atque communi cibo par sis his, cum quibus pari in mensa uteris consensu, ut qui ad unam sedetis mensam, unum vos parque reficiat alimentum. »

vult de fratribus vocare in ipsius sit potestate. ^d Seniores tamen unum aut duos semper cum fratribus dimittendum propter disciplinam.

^b *Quoties tamen minus sunt hospites. Quam videlicet sufficiat ad explendam abbatis mensam.*

^c *Quos vult de fratribus vocare in ipsius sit potestate.* Vocantur fratres ad mensam abbatis, ut ipse abbas humilitatis recordetur: ne vel tanquam princeps, aut monarcha solus in mensa sedeat; vel, si habeat aliquot hospites, extollatur, fratresque spernat, quod solus cum hospitibus separatus a grege accumbere possit. Unde S. Eugendus, abbas (ut in ejus Actis habetur) nunquam mensam separatam a fratribus habuit. Nec dicendum est fratres vocari ad mensam abbatis, ut lautius epulentur. Nam si valent, non indigent lautioribus epulis; si infirmi sunt, aut omnino debiles, habent cellam infirmorum, in qua melius accipiantur, et procurentur, et opus est, carnes comedant, quas in refectorio comedere nefas. Nec dixit S. Benedictus debiles et infirmos, sed quos vult. Nec, cum separavit coquinam abbatis et hospitum a coquina fratrum, hoc ideo insituit ut abbatis olla ferveret, fratrum vero cacabus algeret, sed, ut *incertis horis supervenientes hospites, qui nunquam desunt monasterio, non inquietent fratres (Cap. 53 Regula).* Et si aliquid addendum est in gratiam hospitum, illud etiam fratribus indulgendum, ut supra notatum est.

^d *Seniores tamen unum aut duos semper cum fratribus dimittendum.* Optima lectio, si verbum substantivum, est, subintelligitur. Nam gerundium aliquando accusativum regit. In Concordia Vindocinensi legitur: *Seniores tamen unus, aut duo cum fratribus dimittendi.* Vulgo additur *quod procuret.* In cod. p. ms. Victorino additur, *mandamus.* Sed cum hucusque rite cuncta procedant, in his verbis totius difficultatis cardo versatur. Nam si unus aut duo seniores dimittendi sunt propter disciplinam, acta

§ II. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 82).

• Ad mensam abbatis sedeant seniores, extranei supervenientes, ^b vel vicibus ^c fratres psalterati,

mentum. » Idem faciebat S. Eugendus abbas, ut habetur in ejus Actis apud Surium: « Ille, inquam, abbas sanctus nec mensulam suam (ut facere quosdam nuper audivi), nec victum unquam exceptavit a fratribus. » His accedat constitutio abbatum in synodo Aquisgranensi sub Lu.lovico Pio imperatore, tit. 27: « Ut abbas vel quispiam fratrum ad portam monasterii cum hospitibus non reficiatur. In refectorio autem omnem eis humanitatem manducandi et bibendi exhibeat. Ipse tamen ea cibi potusque mensura contentus sit, quam reliqui fratres accipiunt. » Neque huic titulo adversatur sexagesimus secundus, in quo statuitur, « ut laicus causa manducandi et bibendi in refectorio non ducatur. » Nam hic titulus ad hospites non spectat. Nostræ sententiæ favet Magister, qui, etsi statuatur mensam abbatum ut sanctus Benedictus, tamen cap. 24, ubi agit de lectore hebdomadario, statuit quid legendum sit in refectorio, cum superveniunt extranei. Ne autem quis putet hanc novam esse interpretationem, Ruthardus antiquus scriptor hoc caput Regulæ exponens ait quosdam in ea esse opinionem: Quæritur, inquit, in hoc loco ubi debet abbas manducare, utrum in refectorio, an foris. Sunt alii, qui dicunt foris, alii vero intus. Quomodo ergo dimittere debet seniores duos, vel tres cum fratribus, si illic in refectorio debet manducare? Qui respondent dicunt: Propterea dixit S. Benedictus seniores dimittere, quia sunt talia refectoria, in quibus sedent fratres, ut propter multitudinem fratrum ab abbate non possint videri, veluti in sancto Gallo. » Hæc sententia confirmatur ex regula S. Benedicti, cap. 38: « Nec præsumat ibi aliquis de ipsa lectione, aut aliud quidquam requirere, ne detur occasio maligno: nisi forte Prior voluerit pro ædificatione aliquid breviter dicere. » Ubi Prior pro abbate usurpatur, ut supra declaratum est. Sed si abbas nunquam reficiat in conventu fratrum, quia cap. 53 dicitur nunquam hospites deesse monasterio, aut saltem raro, si locus sumatur hyperbolice, absurdum esset permittere ipsi abbati aliquid in refectorio de lectione dicere, qui nunquam, aut raro debeat interesse. Præterea si contraria sententia valet, nescio quid deterius monasterio contingere possit, cum ipsi abbati fenestram ad omnem licentiam ejusmodi institutio patefaciat: datur enim ei occasio quotidie commessandi cum sæcularibus, decoquendi, obligandi, et dilapidandi bona monasterii, ut quotidiana patet experientia: quod etiam præclare notat Petrus Venerabilis lib. 1, epist. 48. Hinc orta est omnis monasticæ vitæ corruptela, divisio illa bonorum monasterii inter abbatem et monachos, cum sibi abbates opimiorem et meliorem partem, quam occasione hujus capituli mensam abbatialem appellant, seposuerunt. Nec id me movet, quod in constitutionibus, *ne in agro Dominico, cum ad monasterium*, et in Benedictina fiat mentio cameræ abbatis, in qua possit, quos velit ex fratribus melius procurare. Non enim interpretantur Regulam summi pontifices, sed id quod dudum introductum fuerat, et ægre avelli poterat, tolerant. Cæteris difficultatibus mox satisfiet. Et hæc sententia vindicat S. Benedictum a multorum injuria, qui dicunt passim ex hoc Regule capite ruinam monasteriorum natam esse, cum data sit libertas abbatibus quotidie epulandi. Sed cum hæc libertas non clare pateat in hoc capite, sed tantum ex quibusdam verbis colligatur, satius est sequi nostram sententiam, quam tantam injuriam S. Benedicto facere.

res est (ut aiunt adversarii); nam inde clarum est abbati non reficiendum esse in eodem cum fratribus loco; sed clarior esset hæc consequentia,

PATROL. CIII.

A quos voluerit abbas præter Præpositos, qui in decadis suis ideo ad suas mensas jubentur esse præsentem, ut causam Dei, id est, taciturnitatis et gravitatis

si additum fuisset, in refectorio, vel quid simile. Itaque primo respondemus juxta superiorem responsionem ex Ruthardo allatam. Quæ clara est ex verbis Magistri, qui, cap. 82 ut sæpe alibi, optime S. Benedicti mentem interpretatur, cum ait: « Ad mensam abbatis sedeant seniores, extranei supervenientes, vel vicibus fratres psalterati quos voluerit abbas, præter Præpositos, quin in decadis suis ideo ad suas mensas jubentur esse præsentem, ut causam Dei, id est, taciturnitatis et gravitatis in susceptis suis custodiant. » Hæc clara sunt, et nullis ambagibus involuta: maxime cum extranei supervenientes juxta Magistri Regulam debeant in refectorio cum fratribus locere, ut supra notatum est. Respondeo secundo locum esse intelligendum de illis diebus in quibus abbas frangit jejunium propter hospites; cum nimirum fratres reficiunt hora nona, et abbas cum hospitibus hora sexta. Tunc enim dimittet unum aut duos ex senioribus, qui hora nona reficiant cum fratribus propter disciplinam: quia tunc abbas jam refectioe sumpta cum hospitibus non intererit refectorio. Neque his obstat quod cap. 53 fratres juniorum consuetudinem prosequi debeant. Nam hæc ita intelligenda sunt, si non vocentur ad mensam abbatis, cui potestas absoluta hoc capite conceditur quemlibet e fratribus vocandi ad mensam suam sine ullo dierum discrimine. Quidam objiciunt, quod S. Maurus Theodebertum regem convivio excepit in domo hospitum. Verum quidem est, sed non inde concluditur S. Maurum a sua congregatione separatam cum rege epulatum fuisse. Si vero non duxit regem in refectorium, id contingere potuit, quia locus minime aptus erat ad regem accipiendum cum suo comitatu. Opponunt etiam quod S. Columbanus non intrimittebat hospites sæculares in interiora monasterii. Concedo quidem, sed non inde efficitur S. Columbanus seorsum a sua congregatione cum ejusmodi hospitibus semper, aut plerumque comedisse. Opponunt etiam id valde incommodum esse fratribus, si sæpius hospites cum eis comedant. Sed contrarium quotidiana patet experientia. Et si quid incommodi inde emergit, illud minus est, quam si abbati nunquam aut raro in refectorio videntur: cum etiam ejusmodi seniores ob disciplinam relictis nunquam satis auctoritatis ad eos compescendos habituri sint.

^a Ad mensam abbatis, etc. Hæc haentur in Reg. ms. Magistri. cod. Corb. eodem capite.

^b Vel vicibus. In cod. Vind. additur, *alienis*.

^c Fratres psalterati. In cod. Vind. deest, *et psalterati*. Psalterati sunt ii, qui psalterium memoria tenent, ut satis liquet ex eadem Regula Magistri, cap. 57: « Si vero in viam longiorem dirigatur, codiculum modicum cum aliquibus lectionibus de monasterio secum portet, ut quavis hora in via repausaverit, aliquantulum tamen legat: ita tamen, si fuerit psalteratus. Si vero non fuerit, tabulas a majore superpositas psalmis (*Lege*, cum aliquibus psalmis) secum portet, ut ad refectioem prandii aut ad mansionem quando applicuerit, aliquantulum, quantum occurrerit, tamen medietur, ut quotidie Regule reddat quod suum est. » Psalterati ergo sunt, qui psalterium callent; non psalterati vero, qui illud nondum plene didicerunt: qui non admittuntur ad mensam abbatis, quia ut plerimum juniores sunt.

in susceptis suis custodiant. Ideo enim ambos diximus in mensa decedæ suæ præesse, ut decem fratres sibi commissos a vicaria sollicitudine ab universis vitiis certatim custodiant.

§ III. — EX REGULA PATRUM (cap. 8 b).

Venientibus vero fratribus ad horam refectionis, non licebit peregrino fratri cum fratribus mandu-

^a Vicaria sollicitudine. Si forte alter in coquina, aut in aliquo negotio occupatus est, vel morbo detinetur.

^b In Regula ms. Scrapionis, et aliorum cod. Flor.

^c Cum fratribus, etc. Hæc non habentur in Reg. ms. S. Fructuosi episcopi Bracarenensis, sed videntur

A care : nisi cum eo qui præest Patre, ut possit ædificare. Nulli licebit cum eo loqui.

§ IV. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI (cap. 10).

^e Cum fratribus advenientibus hospitibus et peregrinis in una mensa ^d communiter ^e vivant : quia de ipsis Dominus ait : *Hospes sui, et collegistis me* (Matth. xxv).

esse alterius Fructuosi, capite 10, quod supra citatur capite, qualis debet esse abbas.

^d Communiter. Id est, simul, ut toties explicatum est.

^e Vivant. Id est, vescantur, nempe abbates, de quibus hoc capite agitur.

CAPUT LXIV.

DE ARTIFICIBUS MONASTERII.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

Artifices si sunt in monasterio, ^a cum omni humilitate faciant ipsas artes, ^b si permiserit abbas. ^c Quod si aliquis ex eis extollitur pro scientia artis suæ, eo quod videatur aliquid conferre monasterio, ^d hic talis evellatur ab ipsa arte, et denuo per eam non transeat, nisi forte humiliato ei iterum abbas jubeat. Si quid vero ex operibus artificum venundandum est, videant ipsi per quorum manus transigenda sunt, ne aliquam fraudem præsumant inferre. Memorentur semper Ananiæ et Saphiræ : ^e ne forte mortem, quam illi in corpore pertulerunt, hanc isti, vel omnes qui aliquam fraudem de rebus monasterii fecerint, in anima patiantur. In ipsis autem preliis non subripiat avaritiæ malum, sed semper aliquantulum vilis detur quam ^f ab aliis sæcularibus ^g dari potest, ut in omnibus glorificetur Deus.

^a Cum omni humilitate. Ita in cod. ma. S. Germ. Vulgo tamen additur, et reverentia.

^b Si permiserit abbas. Ita Smaragdus, Turrecremata, et cod. ms. S. Fat., qui addunt particulam tamen. Vulgo legitur : *Si tamen jusserit abbas.*

^c Quod si aliquis ex eis extollitur, etc. Longe sane a Christi præcepto, quo jubetur ut in omnibus operibus nostris nos servos inutiles reputemus; longe etiam a perfectione monachorum Ægyptiorum, de quibus Cassianus lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 14 : « Et cum tantos unusquisque eorum quotidie de opere et sudore proprio redditus conferat monasterio, ut ex eis sustentare non solum suam valeat parcitatem, verum etiam usibus possit exuberare multorum . in nullo tamen inflatur, nec sibi de tanto operis sui quæstu ac sudore blanditur : sed præter duo paxamatia, quæ tribus vix denariis ibidem distrahantur, nihil sibi amplius unusquisque præsumit.

^d Hic talis evellatur ab ipsa arte. Hoc sapienter a S. Benedicto institutum est. Nihil enim iniquius ferre potest superbus, quam si videat se ab omnibus tanquam aliis inutilem despicere, et monasterium sua industria et labore minime indigere. Quapropter S. Columbanus circa finem sui Penitentialis dicit superbum puniendum esse despectu.

^e Ne mortem quam illi in corpore pertulerunt, etc. Ita S. Gregorius lib. 1, epist. 36, agens de Venantio vite monasticæ desertore : « Si ergo mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat nummos, Deo abs-

B § II. — EX REGULA MACARII ^b.

Illud etiam tenendum fuit ut extra monasterium artificium non faciat ullus, nisi ille cujus fides probata fuerit, qui ad utilitatem et necessitatem monasterii poterit quid facere.

§ III. — EX REGULA CASSIANI (cap. 34).

ⁱ Si quis autem de opere et sudore proprio plus ab aliis redditus confert monasterio, in nullo inflatur nec sibi de tanto operis sui acquisito blandiatur nec amplius sibi aut delicatius aliquid solita quotidiani vitæ parcitate præsumat; sed tanquam peregrinum se hujus mundi reputans arrepta ⁱ nuditatis virtutem ad finem usque perducat.

§ IV. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 85).

^k Cum unaquæque ars aliquid perfectum superva-

tulit : considera quanto periculo in divino judicio dignaberis, qui non nummos, sed te ipsum Deo omnipotenti, cui te sub monachali habitu devoveras, subtraxisti. Ex quibus colligitur Ananiam et Saphiram juxta mentem sanctorum Benedicti et Gregorii non esse damnatos, sed eorum mortem duntaxat fuisse temporalem, non æternam. In qua opinione est etiam Cassianus Coll. vi, cap. 11, qui scribit eorum culpam levem fuisse, « qui parum quid clam de substantia sua infidelitatis errore servaverant; » inquit ille.

^l Ab aliis sæcularibus. Ita in cod. S. Germ., Ebr., Far., cum Smaragdo, S. Dunstano, Turrecremata et editione Coloniensi. In vulgatis ^o aliis desideratur.

^m Dari potest. Ita apud Smaragdum et Turrecrematam. In editione Coloniensi et quibusdam vulgatis, datur. In codicibus S. Germ. et Victorinis, detur. In cod. S. Ebr., S. Far., editione Colinaei, et apud S. Dunstanum nihil horum habetur, sed verbum subintelligitur.

ⁿ In Regula ms. Scrapionis, etc., cod. Flor.

^o Si quis autem, etc. Hæc sumpta sunt ex lib. iv de Institutis Renuntiantium, cap. 14.

^p Nuditatis. Id est, paupertatis, quam S. Basilus, et nonnulli Patres Græci ἀκαταστάτους appellant, id est, possessionis carentiam. Apud Hesychium ἀπέμωσις, ἐνδεια, id est, pauper, indigens, ἀκαταστάτος, ἔνδεια, id est, indigentia.

^q Cum unaquæque ars, etc. Hæc habentur in Reg. ms. cod. Corb. cap. eodem.

canem usibus monasterii ^a *habuerit*, vel mitten- A darum ^b *Eulogiarum* abundaverit, interrogata qualitate pretii quantum a saecularibus ^c distrahi potest, tantum infra minorum minori semper distrahatur pretio: ut agnoscantur in hac parte spirituales a saecularibus ^d actorum distantia separari: cum non ^e negotii causa, quæ est inimica animæ, lucrum supra justitiam quærant ^f sed etiam ab ipsa justitia minus accipiendi pretii humanitate consentiant: ut non propter cupiditatem et avaritiam artes operari credantur, sed ne otio possit pascenda dignis sumptibus manus vacare, et horas operosi diei gratis transire. Pretium vero acceptum abbati debet ab ipsis artificibus fideliter consignari. Quæ diminutio pretii æstimatione abbatis artificibus debet constitui ut sciant item quanta ementibus summa respondeat, et accepti pretii fraudem non possint facere de ipsa quantitate jam scienti abbati.

^a *Habuerit*. Adjeci hoc verbum, quod deesse videtur.

^b *Eulogiarum*. Hoc vocabulum hic improprie sumitur. Nam turpe esset vendere eulogias.

^c *Distrahi*. Id est, vendi. Distrahere, vendere. Ulpianus. ff. 1, *Præcipiant*. De ælilitio edicto, « ut ecclesie plerique solent mancipia, quæ novitia non sunt, quasi novitia distrahere. » Cassianus lib. iv de Institutis Renuntiantium, cap. 14: « Sed præter duo paxamantia, quæ tribus vix denariis ibidem distrahuntur, nihil sibi amplius uniusquisque præsumit. » S. Leander de Institutione Virginum, cap. 1. « Viris se distrahant, simulque cum pudicitia libertatem perdunt. » Nonius c. 4: « Distrahere est vendere. »

^d *Actorum distantia*. Ita reposui ex Reg., ms. cum in Concordia legeretur, *actibus distantiaque*.

^e *Negotii*. Id est, negotiationis.

^f *Sed etiam ab ipsa justitia minus accipiendi pretii*, etc. Ita in Reg., ms.; sed hæc corrupta sunt, et videtur deesse verbum, *discedere*. Itaque legendum puto: *Sed etiam ab ipsa justitia minus accipiendo pretium discedere humanitate consentiant*. Quasi hic Magister imperaret discipulis, ut a justitia commuta-

§ V. — Ex REGULA SANCTI HIERONYMI (cap. 6).

^a Fratres ejusdem artis in unam domum sub uno Præposito congregentur, verbi gratia, ut qui lina texunt, sint pariter; qui mattas, in unam reputentur familiam; ^b sarcinatores, carpentarii, ⁱ fullones, ^j galligarii seorsum a suis Præpositis gubernentur. Et per singulas hebdomadas ratiocinia operum suorum ad Patrem monasterii referant.

§ VI. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 102).

Interrog. ^k Si oportet eos qui noverunt artificia suscipere aliquod opus absque conscientia, vel justificatione ejus qui præest et operum sollicitudinem gerit? — *Resp.* Furti reus erit ^l ejusmodi, vel similis eis qui furibus concurrunt.

§ VII. — *Item* (cap. 104). ^m

Quod si per negligentiam pereat aliquid ex his, aut per contemptum dissipetur? etc.

tiva discedant minus pretium accipiendo humanitatis gratia.

^b *Fratres ejusdem artis*. Hæc videntur esse ex præfatione D. Hieronymi ad Regulam S. Pachonii; etsi in codicibus excusis non habeantur. Nam infra cap. 70, quædam proferuntur ex D. Hieronymo, quæ habentur in eadem præfatione. Et quæ hic citantur, institutis S. Pachonii similia sunt, de quibus S. Hieronymus disserit in citata præfatione.

ⁱ *Sarcinatores*. Horum mentio fit in Vita S. Pachonii apud Palladium, cap. de Tabennesiotis.

^j *Fullones*. Horum etiam mentio fit in Vita S. Pachonii ibidem.

^k *Galligarii*. Lege, *Gallicarii*. Sunt Gallicarum auctores.

^l *Si oportet eos*, etc. Exstat apud S. Basilium, in terr. 142 Regul. Brev.; et apud Rufinum, cap. 54.

^m *Ejusmodi*. Pro hoc vocabulo in textu Græco est *ἄριστος*, id est, uterque; et additur *ὁ τὸ δίδουρ, καὶ ὁ δεχόμενος*, id est, qui dat, et qui accipit; opus videlicet.

ⁿ Vide supra cap. 91, § 6.

CAPUT LXV.

DE DISCIPLINA SUSCIPIENDORUM FRATRUM.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Noviter veniens quis ad conversionem, non ei facilis tribuatur ingressus, sed, sicut ait Apostolus, D *Probate spiritus, si ex Deo sunt* (1 Joan. iv). Ergo

^a *Noviter veniens quis*, etc. Id est, noviter venienti ad conversionem non facile tribuatur ingressus. Hæc phrasid sapit Hebraismum.

^b *Post quatuor aut quinque dies*, etc. Sic S. Antonius monasticæ vitæ princeps Paulum Simplicem quatuor dies ante fores suas perseverantem vix tandem intramisit, ut docet Palladius, cap. de Paulo Simplice.

^c *Et sit in cella hospitem paucis diebus*. Quid faciat in cella hospitem noviter veniens, non declarat S. Benedictus; sed hoc ex aliis Patribus discendum est, qui statuunt ut ejusmodi novitius serviat hospitibus. Ita statuit auctor Regulæ Tarnatensis: « Uni de senioribus deputatus tandiu jubeatur advenientibus deservire, quousque devotio ejus fuerit patientia teste monstrata. » S. Isidorus cap. 4 Regulæ: « Vitam enim uniuscujusque in hospitalitatis servi-

si veniens perseveraverit pulsans, et illatas sibi injurias et difficultatem ingressus ^b post quatuor aut quinque dies visus fuerit patienter portare et persistere petitioni suæ, annuatur ei ingressus; et sit

tio tribus mensibus considerari oportet. » S. Fructuosus archiepiscopus cap. 21 Regulæ agens de vitæ monasticæ candidato: « Hospitibus, sive peregrinis stramina comportabit aquam calefaciens pedibus. » Ita statuitur additio prima Capitularis Ludovici imperatoris tit. 34: « Ut novitio non facilis in monasterium tribuatur ingressus: et ut in cella hospitem probationis causa hospitibus serviat paucis diebus. » Idque juxta institutum Ægyptiorum monachorum; ita tamen ut prius noviter venientes veste monachica induerent, et aliquandiu probarent, quam hospitii ministerium eis imponerent, ut planum est ex Cassiano, lib. iv de Institutis Renuntiantium, cap. 7; sed S. Benedictus quædam circa prescorum institutionem immutavit, hospitii etiam servitio ad paucos dies reducto; ne a spiritalibus exercitiis novitii retardarentur.

in cella hospitem paucis diebus. ^a Postea autem sit in cella ^b novitiorum, ^c ubi meditetur et manducet, et dormiat. ^d Et senior ei talis deputetur, qui aptus sit ad lucrandas animas, qui super eum curiose omnino intendat; et sollicitus, ^e si revera Deum quærit, ^f si sollicitus est ad opus Dei, ad

^a *Postea autem sit in cella novitiorum.* Antiqua hujus rei praxis videtur in Vita S. Hermelandi abbatis: « Ubi ex more instituti monastici in cella, ut vocant, novitiorum probatus, etc. » Hujus cellæ mentio fit in Vita S. Guillelmi Gellonensis: « Quamprimum concedens metitur oratorium, metitur etiam totius claustrii ambitum. » Et paulo post: « Atque dormitorium, et cellam novitiorum. » Hæc cella ab aliis monasterii domiciliis erat separata, et in extremis locis illius sita. Id patet ex Bedæ lib. iv Hist. Angl., cap. 33, ubi agit de monasterio sanctæ Hildæ: « Erat enim hac ipsa hora cum aliis nonnullis Christi ancillis in extremis monasterii locis seorsum posita, ubi nuper venientes ad conversionem feminæ solebant probari; donec regulariter institutæ ad societatem congregationis suscipiantur. Et ex S. Fructuoso archiepiscopo, cap. 21 Regulæ: « Neque interna fratrum diversoria accedet, sed delegata in exteriori curte cella perfruetur. » Sed videtur S. Fructuosus singulis novitiis singulas cellulas assignare, quemadmodum et S. Ferreolus cap. 5 Regulæ: « Vicinam tamen monasterio cellulam, dum prænotatum tempus observat, accipiat. » Novitii autem ab aliis fratribus separabantur; ne ea quæ in monasterio geruntur in eorum notitiam venirent, et discedentes ea sæcularibus revelarent. Id etiam eorum tranquillitati maxime congruum erat ut ab omni consortio se juncti facilius contemplationi et vitiorum extirpationi studerent.

^b *Novitorium.* Novitius proprie servus novus est, noviter emptus. Glossæ veteres: *Novitius νεώντος*, id est, noviter emptus. Meminit Cicero orat. in Pisonem: *De grege novitiorum.* Juvenalis sat. 5:

Tetrumque novitius horret
Porthmæa.

Quo in loco agitur de novitio, qui in balneis serviebat. Novitius opponitur veteratori. Veterator, qui anno servivit; novitius, qui minus, communiter docent jurisconsulti. Vide titulum de edicto ædilitio. Recte igitur novitii appellantur a S. Benedicto ii qui noviter accedunt ad servitutem Dei. Sunt enim monachi servi Dei, et ita passim appellantur a sanctis Patribus; monasterium schola est divini servitii, ut loquitur S. Benedictus. Sic a Tertulliano libr. de Pœnitentia catechumeni appellantur novitii: « Sic præcipue novitiosis istis, qui cum maxime incipiunt divinis sermonibus aures rigare. » Vitæ monasticæ novitios S. Isidorus Pelusiota libr. i, epist. 258, appellat *νεοπαγείς*, id est, neophytos. Græci communiter appellant *ἀρχαρίους*, id est, incipientes. Palladius cap. 21 de B. Marco: *καὶ παρακαθίζομαι τῇ θύρᾳ τῆς κελίας αὐτοῦ, ὡς ἂν ἐγὼ ὁ ἀρχάριος ὃν νομίζον αὐτὸν ὑπὲρ ἄνθρωπων*, id est, « et assideo foribus cellæ illius, quem ego ut pote qui essem adhuc incipiens et novitius, supra hominem existimabam. » Quod vocabulum ita reddit interpret Heraclidis: *Tyro novusque monachus.* Anonymus quidam tractatu de Silentio: *καὶ σωτήριον καὶ ὠφέλιμον τοῖς ἀρχαρίοις, καὶ μέσοις, καὶ τελείοις*, id est, « res salubris est et utilis incipientibus seu novitiis, mediis seu proficientibus et perfectis. » Et Euchologium Græcorum: *Ἀκολουθία εἰς ἀρχάριον βασιλοποιούντα*, id est, sequentia seu ordo instituendi noviti ferentis rasum. » Sic quidam Patres Latini appellant novitios incipientes S. Cæsarius cap. 41, et S. Aurelianus cap. 44, supra cap. 62. S. Basilius inerr. 15 Regularum fusius disputatum appellat *εἰσαγαρούμενους*, id est, qui introducuntur. S. Isidorus cap. 4 Regulæ, et S. Fructuosus ar-

obedientiam, ad opprobria. ^g Prædicentur ei omnia dura et aspera, per quæ itur ad Deum. Et, si promiserit de stabilitatis suæ perseverantia, post duorum mensium circulum ^h legatur ei hæc Regula per ordinem. Et dicatur ei: Ecce lex sub qua militare vis, ⁱ si potes observare, ingredi; si vero

chiepiscopus cap. 21 Regulæ et 22; *conversos.*

^c *Ubi meditetur.* Meditetur, id est, legat.

^d *Et senior ei talis deputetur.* Ita S. Fructuosus cap. 21 Regulæ: « Sicque anno illo uni spiritali traditus seniori non statim commiscendus erit congregationi. » S. Cæsarius Arelatensis cap. 3 Regulæ: « Sed uni ex senioribus tradita annum integrum in habitu quo venit, perseveret. » An autem singulis novitiis singuli seniores dandi sint, non exprimitur; nec puto hanc esse mentem S. Benedicti et S. Fructuosi, qui fere sequuntur Ægyptiorum monachorum normam, juxta quam uni seniori decem juniores dantur instituendi, ut constat ex Cassiano, libr. iv de institutis cap. 7.

^e *Si revera.* Erat tantum scriptum, *si vera*; sed ex mss. nostris, Smaragdo, S. Dunstano et Turrecremata reposui, *si revera.* In vulgatis *si vere.*

^f *Si sollicitus est ad opus Dei.* Sumitur opus Dei pro officio divino, missa, et horis canonicis, ut passim alibi. Nec est minima virtus monachi, si sollicitus est ad opus Dei, sine qua vix monachi nomen et personam sustinere potest; quæ si a rectore monasterii abest, non video quomodo monasterii disciplina possit integra et salva consistere. Quatuor autem inspicienda seniori circa novitium præcipiuntur: primum, si revera Deum quærit, id est, si vera et pura intentione Deo in monasterio servire cupit; secundum, si omni sollicitudine horis canonicis et sacris liturgicis interesse cupit; tertium, si nihil charius, nihil antiquius obedientia ducit; quartum, si opprobria et injurias sibi factas æquo animo et summa alacritate sustinet; quæ si præstiterit, vere monachatu dignus est.

^g *Prædicentur ei omnia dura atque aspera, per quæ itur ad Deum.* Hunc S. Benedicti locum citat sanctus Gregorius papa in I Reg., cap. 4, cum ait: « Qui arctissimam conversationis viam imperant, noviter venientibus facile habitum non impendunt. Quare ejusdem arctissimæ vitæ magister optimus, veritatis discipulus eruditus præcipit dicens: *Probate spiritus, si ex Deo sunt.* Et iterum nuntiatur eis dura et aspera, per quæ itur ad Deum, ut sciat, ad quid intrat. »

^h *Legatur ei hæc Regula.* Idem statuit S. Cæsarius cap. 8 suæ Regulæ: « Quæcumque ad conversionem venerit, in salutatorio ei frequentius Regula relegatur; » et Regula Tarnatensis: « Deinceps omnis Regulæ constitutio relegatur. »

ⁱ *Si potes observare, ingredi.* Non est temere subeundum onus, quod viribus nostris impar sit. Tentandæ vires, cum arduum aliquid aggredimur.

Versate dio quid ferre recusant,
Quid valeant humeri,

inquit Horatius, in Arte. Quod si in aliis rebus faciendum est, id maxime cum de vita monastica amplectenda agitur, præstandum est, quod præclare docet S. Gregorius cap. citato: « Cum infirmi fortia promittunt, non est expertum robur, sed confusio discretionis quos omnes sub unius denotatione sapiens admonet, qui dicit: *Supra te onus ne levaveris.* Qui ergo in regularis vitæ forti proposito aliis præsent, tanto discretius debent ad eandem vitam conversos recipere, quanto et utilius prænosendum est, accedentium petitio ex virtute sit animi, an ex præcipitatione voluntatis. Nam qui in suis actibus faciles sunt, solent tam instantanter vitæ spiritualis appetere, ut videantur magna animi virtute quod expetunt desiderare. » Notanda doctrina his

non potes, liber discode. Si adhuc steterit, tunc ducatur in supra dictam cellam novitiorum, et iterum probetur in omni patientia. Et post sex mensium circulum relegatur ei Regula, ut sciat ad quid ingreditur. Et si adhuc stat, post quatuor menses iterum ei legatur a eadem Regula; et si habita secum deliberatione promiserit se omnia custodire, et cuncta

quorum est spiritus appetentium vitam monasticam probare.

^a *Eadem Regula.* Ita apud Smaragdum et S. Dunstanum, vulgo *τὸ eadem desideratur.*

^b *Tunc recipiatur in congregatione.* Anno videlicet evoluto, qui unicuique datur a S. Benedicto ad probationem, ut ex hoc capite notum est, cuius institutionis a S. Benedicto factæ mentio fit in rescripto Alexandri II papæ ad Udonem Trevisensem, et Theodoricum Verdunensem episcopos apud Ivonem p. vi, cap. 428, et causa 17, qu. 2, cap. 1. Item præscripsere spatium S. Cæsarius cap. 5 supra citato; S. Ferreolus cap. 5 suæ Regulæ, S. Fructuosus archiep. cap. 21, Fructuosus alter c. 18; Magister cap. 90; et Regula Tarnatensis: « Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur. » Idem statuitur in conc. Aurelian. v, cap. 19, de puellis vel quæ propria voluntate monasterium expetunt, vel a parentibus offeruntur. S. Isidorus, cap. 4 Regulæ, probationem contraxit ad trimestre spatium. Alias, maxime in Oriente, tres anni concedebantur antequam ascriberetur novitius in numerum monachorum, ut habetur C. L. Servis, § *verum.* De Episcopis et Clericis, etc. « Verum et si legitimo probatus experimento monachus efficiatur, evadet jugum servitutis. Debent enim per triennium antequam monachi efficiantur in monasterio permanere; postea vero si monachi facti fuerint, liberi erunt. » Idem statuitur Novella 5 Justiniani imperatoris, cap. 2: « Saucimus ergo sacras sequentes regulas eis qui singularem conversationem profitentur non prompte mox a reverendissimis presulibus venerabilium monasteriorum habitum percipere monachalem; sed per triennium totum, sive liberi sint, sive servi, tolerare nondum habitum monasticum promerentes. » Et paulo post: « Et dum triennio toto permanserint optimos semetipsos et tolerabiles aliis monachis demonstrantes hos monasticam promereri vestem atque tonsuram. » Idem statuit synodus Constantinopolitana prima, et secunda can. 5: « Ὅρισεν ὁὖν διὰ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος μηδὲν τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος, πρὶν ἂν τῆς τριτίας χρόνος εἰς πείραν αὐτοῖς ἀφθίσι δοκιμῶς αὐτοῦς καὶ ἀξίους τῆς ἐπικλήσεως βιοτικῆς καταστήσῃ. Id est, « Propterea igitur decrevit sancta synodus, ut nemo monachi habitu dignus putetur, priusquam triennii tempus eis ad experientiam relictum eos probatos et dignos esse tali vita ostenderit. » De eadem re agit Photius in Nomocanone, tit II, cap. 3. In conc. Aurelianensi v, can. 19, sanctimonialibus, quæ non perpetuo tenentur inclusæ, probationis triennium ante habitus assumptionem determinatur. Idem triennale spatium præscriptum fuit S. Pachomio ab angelo, ut videre est apud Palladium, cap. 38: « Τὸν μὲντοι εισελθόντα εἰς ἀπαξ συμμείναι αὐτοῖς, ἐπὶ τριτίας εἰς ἀγάνα ἀδύτων οὐ δέξῃ, ἀλλὰ ἐργαστικώτερα ἔργα ποιήσας οὕτως εἰς τὸ σταδίον ἐμβαλεῖται μετὰ τὴν τριτίαν. Id est, « Eum qui ingressus est ad semel manendum cum illis, usque ad triennium non suscipiendus ad certamen rerum secretiorum; sed cum difficiliora opera fecerit, sic post triennium cecedat ad stadium. » Quod spectat ad alios Ægypti monachos ratio alia fuit circa probationis spatium. Non enim candidati prius apud eos admittabantur in monasterium quam decem dies vel amplius excubassent pro foribus monasterii omnium fratrum ludibrio expositi, qui eos dedita opera conviciis proscindebant; quæ si æquo animo pertulissent,

A sibi imperata servare; ^b tunc recipitur in congregatione, ^c sciens se lege Regulæ constitutum, quod ex illa die non liceat egredi de monasterio, nec collum excutere de sub jugo Regulæ, quam sub tam morosa deliberatione licuit ei ^d excusare, aut suscipere. ^e Suscipiendus autem in oratorio coram omnibus ^f promittat de stabilitate sua ^g et conversione

sent, ac suis rebus perfecte renuntiassent, propriis exuti vestibus habitu monachico ab abbate coram fratribus induebantur. Si vero processu temporis eos in sancto proposito non posse perstare animadvertissent ex quadam murmuracionis vel parvæ inobedienciæ culpa, eos rebus monasticis exutos et suis indutos eiciebant; si vero nihil ejusmodi in eis deprehendissent, admittabant, eorumque vestes sæculares pauperibus erogabant. Nec tamen illis fratrum congregationi commisceri permittebant, sed eos seniori, qui non procul a monasterii vestibulo cellam habebat, et curam hospitum gerebat, tradebant, ut anno integro cum omni humilitate et patientia servirent hospitibus: quo revoluto, si quæ suarum partium erant in hospitio strenue egissent, uni ex decanis discipulis spiritalibus imbuendi committabantur, ut fuse narrat Cassianus libr. iv de Institutis Renuntiantium, capitibus 3, 4 et seq.

^c *Sciens se lege Regulæ constitutum.* Varie hoc membrum legitur. In vulgatis non est *τὸ se*, in multis aliis habetur, ex quo faciendum est verbum, *esse*, et legendum: *Sciens esse lege Regulæ constitutum.*

^d *Excusare.* Optima lectio. Ita omnes codices nostri mss. cum Kerone in expositione Alamanica vocabulorum Regulæ S. Benedicti. Smaragdo, S. Dunstano et Turcremata; et *excusare* hoc loco idem est, quod *recusare*: Glosse veteres: *παρὰ τοῦ μισοῦ, excuso, recuso.* Pontius Diaconus in Vita S. Cypriani: « Magis enim dignus efficitur, qui quod meretur, excusat, id est, recusat. » S. Gregorius Turonensis in Vitis Patrum, cap. 5: « Quod ille diversis modis excusans asserebat hoc non posse fieri. » Rufinus cap. 42 Institut. Monast: « Si autem ratio est aliqua, quæ sibi recte excusare videatur opus illud quod excusat. » Ergo in vulgatis male legitur, *recusare.*

^e *Suscipiendus in oratorio.* Recte in oratorio emittuntur vota: quia locus sacer est; et qui solennem emittit professionem Deo se consecrat. Idem statuit S. Fructuosus archiepiscopus cap. 21 Regulæ suæ: « Expleto anno probatus moribus et laboribus elimatus, percepta in ecclesia benedictione, fratrum societate donetur. »

^f *Promittat de stabilitate sua.* Stabilitas illa est in congregatione, ut alibi S. Benedictus loquitur, hoc est, in cœnobio fratrum in communitate viventium; per quam excluditur status eremiticus, qui quidem monasticus est, non tamen cœnobialis; ad quem tamen monachus in congregatione vivens traduci potest. Nec solvit prius votum: quia licet a statu minus perfecto ad perfectiorem migrare; et qui vovet, non ita se astringit, ut per ejusmodi votum impediatur, quominus ad statum perfectiorem Deo inspirante aliquando gradum faciat; alioqui votum ineptum esset. Præterea status cœnobialis ordinatur ad eremiticum, estque via ad illum, ut notum est ex capite primo Regulæ: et sic in cœnobio debent vivere monachi, ut aliquando vitæ eremiticæ digni evadant. Præterea cum Regula ejusmodi statum cœnobitis permittat et proponat, is non violat votum stabilitatis in congregatione, qui de licentia prælati a statu cœnobitico ad eremiticum traducitur. Dixi, de licentia prælati. Nam prælati est iudicare, an cœnobita sit eremiticæ vitæ idoneus, et ad illam a Deo votus: ne specie pietatis et umbra a dæmone decipiat, ut de multis legitur.

^g *Et conversione morum suorum.* Quid sit conversio morum præclare docet S. Anselmus eleganti illo

morum, et obedientia a coram Domino et sanctis A
ejus; b ut si aliquando aliter fecerit, c a Deo se
damnandum sciat quem irridet. De qua promissio-
sione sua faciat d petitionem e ad nomen sancto-
rum quorum reliquiæ ibi sunt, et abbatis præsentis.
Quam petitionem manu sua scribat, aut certe, si

carmine de contemptu mundi et vita monachorum :

Vovistis Domino vestros convertere mores :
Jam non peccetis, sit modus et vitii.
Nunc humilis vivat, qui vixerat ante superbus :
Sit castus, quisquis luxuriosus erat.
Quærebat census aliquis, captabat honores :
Hinc jam vilescant census honorque sibi.
Gaudebat dapibus, gaudebat divite mensa :
Nunc tenuem victum sobria mensa dabit.
Ipse suis lætus successibus esse solebat :
Nunc lacrymis culpas diluat ipse suas.
Ostro conspicuus, gemmis insignis et auro :
Veste modo vili squalida membra tegat.
Verbosus taceat, mitescat fervidus ira,
Invidus invidia dira venena vomat.
Cuique prius cædes placuit, placuerit rapinæ,
Nunc pius et mitis pacis amator erit.
Quisquis adulantum ventosa laudet tumebat,
Nunc hominum laudes æstimat esset nihil.
Et qui sponte malus, gratique nocere solebat
Nunc etiam latus utilis esse velit.
Ad lites fuit hic facilis, ad jurgia præceps :
Fortiter alterius nunc maledicta ferat.
Non hunc contemptus, non hunc injuria frangat,
Omnia robusto corde molesta ferat.
Pax animæque quies inter convicia durat :
Nam fortem rerum nulla procella movet.
Hæc veniam fratres conversio vera meretur :
Hæc valet offensum flectere vita Deum.

Conversio morum est qualis decet monachum, non
modo a gravioribus noxiis se abstinere, sed etiam
a levioribus culpis; oblectamenta mundi etiam licita
et honesta fugere; vitam duram et austeram am-
plecti; se a sæculi actibus alienum facere; crucem
ferre; et perfectioni evangelicæ impensius studere.
Quod autem hæc tria vota stabilitatis, conversionis
morum et obedientiæ maxime convenienti statui
monastico, sic declaratur. Quia mens humana in-
constans est, et mutationi obnoxia, convenienter
admodum institutum est votum stabilitatis, per
quod promittit monachus se perseveraturum in statu
cœnobitico, ut supra exposuimus. Quia vero non
sufficit permanere in cœnobio, sed convenienter
statui cœnobitico vivendum est, accedit secundum
votum, conversio videlicet morum, juxta rationem
a S. Anselmo, et a nobis explicatam. Quia tandem
in congregatione muliæ possunt oriri difficultates,
diversæ opinionationes et studia, ex quibus non leves
procellæ et tempestates surgere et excitari possunt
in cœnobio, et quia etiam circa perfectam vivendi
rationem multe possunt singulis monachis illusiones
obvenire, votum obedientiæ convenientissime ad-
jectum est; ut singuli et omnes monachi uni rectori
subditi summa cum securitate et tranquillitate, et
sine ulla dæmonum infestatione in ejusmodi statu
cœnobitico vivere possint.

a Coram Domino. Vulgo : Coram Deo.

b Quod si aliquando, etc. Circa hanc doctrinam
hæc verba S. Gregorii papæ cap. citato notanda ve-
niunt : « Loqui ergo ea in auribus Domini debemus,
ut ipse sponsionis verba suscipiat; qui dum verba
audit, corda discutit, et ex textu professionis usuras
exquirat robusti operis, hæc namque novitiorum men-
tes audiant, et expavescant. »

c A Deo. Ita S. Dunstanus, vulgo legitur : Ab eo.

d Petitionem. Id est, scripturam obligatoriam. Pe-
titio enim est syngrapha, chirographum, charta do-
natiouis, ut clarum est ex Cassiodoro, libr. 1 Var.,
epist. 18 : « Si Romani prædium, ex quo, Deo propi-
tius, fontis fluentia transmisimus; ubi primum Italiæ
nos suscepit imperium, sine delegatorum cujusquam

nescit litteras, alter ab eo rogatus scribat; f et illæ
novitius signum faciat, et manu sua g eam super
altare ponat. Quam dum posuerit, h incipiat ipse
novitius mox hunc versum : *Suscipe me, Domine,
secundum eloquium tuum, et vivam : et non confun-
das me ab expectatione mea.* i Quem versum om-
petitione præsumptor barbarus occupavit, id priori
domino semota dilatione restituat. » Et recta le-
ctio; nec legendum, *Pictatio*, ut quibusdam
placet.

e Ad nomen sanctorum, et præsentis abbatis. Tan-
quam testium.

f Et novitius signum faciat. Sive per se petitionem
scribat, sive per alium. Antiqua olim fuit consue-
tudo in ejusmodi petitione imprimere signum crucis;
quæ hodie perseverat, ut videre est ep. 13 Arnulphi
Lexoviensis episcopi : « Nosse si quidem debes in
eo, qui religionem professus est, inobedientiam crimi-
nen esse, ipsumque ad exactissimam diligentiam
teneri, qui obedientiam prælato suo viva voce, et
scripto juramento etiam corporaliter interveniente,
adhibita salutiferæ crucis impressione signavit. »

g Eam super altare ponat. Tanquam Deo offerens
ad majorem confirmationem; qua de re hoc cap. ad
Regul. Tarnatensem.

h Incipiat ipse novitius hunc versum, etc. Idem
præcipitur in veteri Ordine Romano, in ordine mo-
nachi : « Et inclutus ipsum melotem corpore pro-
stratus ante altare dicat hunc versum : *Suscipe
me, Domine, secundum eloquium tuum, et vivam.* »

i Quem versum omnis congregatio respondeat. Ita
in cod. Vind.; videtur tamen deesse rō tertio, id est,
ter, quod habetur tam in editis quam in cæteris cu-
dicibus nostris mss. Quod ex veteri Ordine Romano
confirmatur loco citato : « Per tres vices omnibus
eundem versum respondentibus. » Respondit, id
est, dicat : Novitius igitur semel versum dicit, cho-
rus vero ter repetit, adjungens : *Gloria Patri* : cui
Magister cap. 90 Regulæ hæc subjungenda præcipit :
« Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.
Post quem versum dictum, mox data ab omnibus
pace, compleat abbas. » Smaragus vero ait post glo-
riam, dicendam esse orationem Dominicam sub
silenzio, et subsequentem collectam ab abbate :
*Suscipe, quæsumus, Domine, hunc famulum tuum
ad te de procella sæculi hujus, laqueisque diaboli ju-
gentem : ut a te susceptus, et instanti sæculo salva-
tum, et in futuro se gaudet a te feliciter remuneratum.
Per Christum.* Vetus Ordo Romanus multas
addit orationes. Quædam etiam alia, quæ olim ob-
servabatur, notanda veniunt. Ex Ruperto libr. viii
de Spiritu sancto, cap. 8 : « Episcopus, ait B. Gre-
gorius, debet missam celebrare in ordinatione pre-
sbyteri, et abbas in consecratione monachi, et qua-
tuor orationes super caput ejus dicere; et sicut per
quatuor Evangelia docetur, ita per quatuor oratio-
nes consecratur; et ita usque ad diem tertium vela-
tum habeat caput cum silentio summo et debita
reverentia figuram gestans Dominicæ Passionis. Die
autem tertia tollat abbas capitium de capite ejus :
ut deposita tristitia veteris peccati revelata facie
gloriam Dei speculetur. Secundo ergo baptizatus
est, et emundatus ab omnibus peccatis. Et subinde
tribus diebus sunt sub silentio juxta apostolos, qui
ob metum Judæorum in conclavi residebant, usque-
dum die tertio resurgens Christus dicit : *Pax vobis* :
sic abbas det pacem monacho, et capitium de ca-
pite ejus auferat. » Hæc capitii relatio triduana
constituitur longe ante Rupertum etiam, addit. prima
Capitul. Lud. imperatoris, tit. 35 : « Ut monachus
professione facta tribus diebus coopertum habeat
caput. » Sed ut rem ab ipsa origine repetamus,
breviter perstringendum est qualiter se primæ illa
temporibus apostolorum Ecclesia gerebat. Primo,

nis congregatio respondeat, adjungentes, *Gloria Patri*. Tunc ipse frater novitius prosternatur singulorum pedibus, ut orent pro eo. Et jam ex illa die in congregatione reputetur. Res si quas habet, aut erogat prius pauperibus, aut facta solemni donatione conferat monasterio, nihil sibi reservans ex omnibus: quippe qui ex illo die nec proprii corporis potestatem se habiturum sciat. ^a Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, et induatur rebus monasterii. Illa autem vestimenta quibus exutus est reponantur in vestiario conservanda, ut si aliquando suadente diabolo ^b consenserit, ut egrediatur de monasterio (quod absit) tunc ^c exutus rebus monasterii projiciatur. Illam tamen ^d petitionem, quam desuper altari abbas tulit, non recipiat, sed in monasterio servetur.

ut tradit S. Dionysius Areopagita cap. 6 Eccl. Hierarchy, sacerdos stans ante altare orationem quæ monachum attingit, recitat, pone astante consecrando, seu initiando; qua perfecta ad initiandum conversus sacerdos eum interrogat, num abjuret non modo dividiis distinctasque vitas, id est, ut exponit vetus ejus scholastes, quæ ad mundum pertinent, et in multas partes divisæ sunt, ut sunt mercaturæ et contractus, sed etiam an renuntiet visis, id est, ut explicat idem scholastes, mentis cupiditatibus, perturbationibus, motuumque imaginibus, deinde perfectissimam ei vitam exponit. Quæ ubi omnia is qui initiatur, se facturum professus est, sacerdos eum signo crucis consignatum tundet appellans tres personas divinæ beatitudinis, omnique veste detracta illum alia induit, et cum aliis sanctis viris, qui adsunt. Ubi eum salutavit, divinorum mysteriorum facit participem. In his notandum est unicum illius temporis votum monachorum, quod non est aliud quam morum conversionis promissio, cum initiandus seu consecrandus interroganti sacerdoti promittit se ea quæ mundi sunt, atque etiam mentis cupiditates, perturbationes, motuumque imagines abjurare, seque posthac perfectissimam vitam ducturum.

^a Mox ergo in oratorio exuatur rebus propriis, etc. Ex his et sequentibus verbis: *Illam autem vestimenta, quibus exutus est, reponantur in vestiario conservanda*, etc., discendum est novitios olim toto tirocinii seu probationis tempore sæcularibus vestibus fuisse indutos, nec nisi illo expleto monachi vestem induere solitos. Id clarum est ex synodo Constantinopolitana, et Codicis lege supra citatis. Ita statuit Cæsarius Arelatensis cap. 3 Regulæ: « Sed uni ex senioribus tradita anno integro in eo quo venit, habitu, perseveret. » Conc. Aurel. v, can. 19: Quæcunque puellæ seu propria voluntate monasterium appetunt, seu a parentibus offeruntur, annum in ipsa qua intrant veste permaneant. In his vero monasteriis ubi non perpetuo tenentur inclusæ, triennium in ipsa qua intraverint veste permaneant; et postmodum secundum statuta monasterii ipsius in quo elegerint permanere, vestimenta religionis accipiant. » Sanctus Fructuosus abbas cap. 18: « Et anno integro a cunctis fratribus ex industria conviciis comprobetur et postquam probatus in cunctis obedientiis fuerit; » et paulo post: Postmodum exuatur sæcularibus vestibus, et induatur monasteriis religiosis simplicibus. » Regula Tarnatensis: « Et nisi expleto anno nullus habitum mutare permittatur. » Ita etiam Magister cap. 90. Additio 1 Capitul. Lud. imp., tit. 34: « Expleto autem probationis suæ anno, secundum quod Regula præcipit, inde faciet: ipse vero nec tondeatur, nec vestimenta pristina immutet, priusquam obedi-

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 1).

^a Quod si quis de sæculo in monasterio converti voluerit, Regula ei introcunti legatur, et omnes actus monasterii illi patefaciant. Quod si omnia apte susceperit, sic digne a fratribus ^f in cellula suscipiatur. ^g Nam si aliquam ^b in cella voluerit inferre substantiam, ⁱ in mensa ponatur coram omnibus fratribus, velut Regula continet. Quod si susceptum fuerit, non solum de substantia quam intulit, sed nec de se ipso ab illa judicabit hora.

§ III. — ITEM EX ALIORUM PATRUM REGULA (cap. 4).

ⁱ Qualiter vero examinatio erga eos qui de sæculo convertuntur teneri debeat, ostendamus. Amputantæ sunt primo ab hujusmodi divitiæ sæculi,

tiam promittat. » In Justiniani Novella 5, cap. 2, videmus eos usos aliquando tonsura et veste eorum, qui tunc laici in monasteriis appellabantur. Postea novitii apud Græcos induti sunt raso, seu raso veste, et hinc appellati *ῥασοφόροι*, id est, rasum ferentes, ut videre est apud Theodorum Balsamonem in can. 5 synodi Constantinopolitanæ supra citate, et *ῥασοφορεῖν*, id est, rasum ferre apud eundem Balsamonem in can. 19 epist. S. Basilii ad Amphilo-chium: *κἀν γὰρ μὴ ἀποκαρῆ τις, ἀλλὰ ῥασοφορεῖν*, id est, si quis non tonsus fuerit, sed rasum ferat, id etiam patet ex Euchologio Græcorum: *Ἀκολουθία εἰς ἀρχαρίον ῥασοφοροῦντα*, id est, ordo instituendi novitii rasum ferentis

^b Consenserit ut egrediatur, etc. Cap. 48 S. P. Benedicti incorrigibilem monachum ejiciendum esse decernit; hoc vero cap. statuit projiciendum esse eum qui vult exire: quod ita intelligendum est, si tentationi succumbens, sæpius rogatus ut maneat, nolit omnino Regule et abati morem gerere: quia dum invitus retineretur, totum conventum turbaret, multosque ex fratribus subverteret. Quod quidem clarius fiet ex verbis Magistri, c. 90 Regulæ: « Ne forte (quod non in consensu contingat) cum ad suos vomitus redire voluerit, et sæculi elegerit iterato repedare itinera, et nullis scripturarum, vel monitionis potuerit vinculis retineri, reddat Christo quod suum est, id est, exutus sanctis vestibus, et suis, quibus venerat, vestitus, resimilans sæculo ad suasorem diabolum revertatur. »

^c Exutus rebus monasterii. Projiciendus monasticis vestibus exiit: quia non decet aliquem veste monachica indutum cum sæcularibus habitare, aut forte vagari, ob scandalum.

^d Petitionem ejus, etc. Non est petitio reddenda projecto: quia potest illum abbas cogere, ut ad monasterium redeat, ait Smaragdus: quia etiam forsitan in militiam ascribi, aut uxorem ducere vellet, et recepta illa petitione se esse monachum negaret.

^e Quod si quis, etc., Habetur in Regula tertia cod. Flor., ubi pro his verbis scribitur: *Placuit fide.*

^f In cellula. Id est, in monasterio.

^g Nam. Id est, verum.

^b In cella. Id est, in monasterio.

ⁱ In mensa ponatur. Mensa hoc loco est communis monasterii substantia, seu possessio. Ita apud S. Gregorium Turonensem, lib. xi, cap. 3, dicitur: *Mensa canonicorum*. Acta S. Cæsarii Arel. Hist. l. 1: « Donec omnes ab ipso essent redempti eo argento quod venerabilis Eonius antecessor ejus ecclesiæ mensæ reliquerat. »

ⁱ Qualiter vero, etc. Hoc caput invenire est in Regula ms. Macarii, Serapionis et aliorum cod. Flor.

• [quod] si habet ipse divitias, quas amputare debeat, quas Spiritus sanctus ostendit ^b per Salomonem dicens: *Odii anima mea pauperem superbum, et divitem mendacem* (Eccli. xxv); et alio loco dicit: *Sicut vulneratum, superbum* (Psal. lxxxviii). Debet ergo is qui præest Pater magno studio hanc regulam tenere, ut si pauper convertitur, primo ^c exponat sarcinam superbiæ: ^d [et] quia ille debet ante omnia humiliter imbui quod magnum et Deo sacrificium acceptum est. Nam suam voluntatem non faciat unusquisque vestrum, fratres, sed ad omne opus bonum parati estote, vel quicquid acciderit, aut justum fuerit, memores esse debetis, *in tribulatione patientes* (Rom. xii), in operibus honesti. Nolite vos invicem ad iracundiam provocare; sed semper bona sectamini. Hi qui tales sunt, cum de sæculi latebris liberari voluerint, appropiantes monasterio, hebdomada pro foribus jungantur, ^e et durus sermo et laboriosus eis proponatur: si vero perseveraverint pulsantes, eis non negetur ingressus; sed is qui præest Pater hujuscemodi homines introire permittat, et qualiter vitam fratrum vel Regulam tenere possint, ostendat. Quod si dives est, habens multas divitias, et converti voluerit, debet primo Dei voluntatem implere, et consequi præceptum illius, præcipue quod adolescenti diviti dicitur: ^f *Vende omnia tua, et da pauperibus; et tolle crucem tuam, et sequere me* (Matth. xix). Deinde instruendus est ab eo, qui præest, Patre, ut nihil sibi relinquat nisi crucem Christi, quam teneat, et sequatur Dominum. Crucis vero fastigia ^g quæ tenenda sunt, ^h primo omni obedientia non suam vo-

• *Quod si habet ipse.* Ita in cod. Flor.; tamen rō quod videtur redundare.

^b *Per Salomonem.* Hic textus non est Salomonis, sed Jesu filii Sirach, Ecclesiastici cap. xxv.

^c *Exponat.* Ita cod. Flor., id est, *deponat.* Nonnius Marcellus, cap. 4, *exponere, deponere*, Virg. lib. xi:

..... socios de pupillis altis
Pontibus exponunt.....

Et *exponere veterem hominem* apud Tertullianum lib. de Resurrectione carnis, id est, *deponere.* Et *expositio*, id est, depositio, apud eundem lib. de Præscript. Hæret., *Expositionem peccatorum de lavacro repromittit.*

^d *Et quia ille.* Ita in ms. Regula. Sed copula redundat.

^e *Et sermo durus et laboriosus eis proponatur.* Ita apparet correctum in nostra Concordia. Sed lege, ut in Concordia Vindocinensi, *Et semper dura et laboriosa eis proponantur*, juxta illud S. P. Benedicti: *Prædicentur ei dura et aspera, per quæ itur ad Deum.*

^f *Vende omnia tua, etc.* Matth. xix, Marc. x, Luc. xix; in quibus tamen locis non sunt hæc verba, *et tolle crucem tuam*, sed addita ab hujus Regula auctoribus, quod facerent ad propositum

^g *Quæ tenenda sunt.* Supple ostendat.

^h *Primo omni obedientia non suam facere voluntatem, sed alterius.* Ita in Regula ms. cod. Flor., sed videntur quædam deesse.

ⁱ *Partem.* Bonorum suorum videlicet.

^j *Noverit jam non eum servum habere, etc.* Ita B. Joannes de Monte Mirabili servum quem secum

luntatem facere, sed alterius. Quod si voluerit in monasterio ⁱ partem conferre, ^j noverit quo ordine sive ipse, sive ejus oblatio suscipiatur. Et, si voluerit de suis servis secum in monasterio conducere, noverit jam non eum servum habere, sed fratrem, ut in omnibus perfectus inveniatur homo ille.

§ IV. EX REGULA SANCTI MACARII.

^k Ergo si quis voluerit ad monasterium converti, Regula ei introeunti legatur, et omnes actus monasterii illi patefiant. Quod si omnia apte sustinuerit, sic digne a fratribus suscipiatur in monasterio. Nam si aliquam in cellulam voluerit inferre substantiam, in mensa ponatur coram omnibus fratribus, velut Regula continet. Quod si ^l susceptus fuerit, non solum de substantia quam intulit, sed etiam nec de seipso ab illa judicabit hora. Nam si aliquid prius intulit fratribus, ipsi tamen non est licentia ut aliquid habeat in sua potestate. ^m Et, si ex qualibet causa scandali post tertium diem exire voluerit, nihil penitus accipiat nisi in veste qua venit. Quod si casu ⁿ transierit, nullus hæredum ejus ^o adire debeat. Quod ^p si impulsare voluerit, ^q Regula ei legatur, et confundatur turpiter, et discedat confusus, quia et illi, a quo repetit, fuerit recitata.

§ V. — EX REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 49).

^r Si quis accesserit ad ostium monasterii volens sæculo renuntiare, et fratrum ^s aggregari numero, non habebit intrandi libertatem, sed prius nuntiabitur Patri monasterii, et paucis diebus manebit foris ante januam, ac docebitur orationem Dominicam

duxerat in monasterium, non solum habebat ut fratrem, sed etiam ei serviebat.

^k *Ergo si quis, etc.* Eorum quæ hic citantur sub nomine S. Macarii, media pars supra hoc capite ex regula Patrum producta est. Quædam vero habentur in R. Ms. tertia cod. Flor. cujus initium est: *Cum in nomine Domini una cum fratribus nostris convenissemus.*

^l *Susceptus. Lege, suscepta.*

^m *Et, si ex qualibet causa scandali.* Hæc usque ad finem hujus capituli non exstant in citata Regula cod. Flor.

ⁿ *Transierit.* Id est, mortuus fuerit.

^o *Adire debeat.* Nempe hæreditatem ejus de bonis quæ monasterio intulerat.

^p *Impulsare.* Usurpat pro *pulsare*, quod est aliquem in jus vocare, agere in aliquem, citare aliquem. Conc. Aurelian. v, can. 7: « Ejusmodi quoque libertas si a quoquam pulsata fuerit, cum justitia ab ecclesiis defendatur. » Cassiodorus, lib. Var., epist. 8: « Si nihil est quod rationabiliter a pulsato possit opponi, postulas res tutiori facias sine dilatione restitui. » Lib. ii legis Longobardorum, tit. 43: Si intra quinque annos creditor pulsaverit, et debitor non habuerit unde solvat, etc. Glossæ veteres, *pulsat, aitrātai*, id est, accusat.

^q *Regula ei legatur.* Ut cognoscat pulsator seu actor non esse repetenda ea quæ a monacho collata sunt monasterio, et quod hanc legem monachus non ignoraverit.

^r *Si quis accesserit, etc.* Hæc habentur in Regula edita S. Pachomii, art. 26.

^s *Aggregari.* In Regula excusa, *congregari.* Male.

ac psalmos, ^a quantos poterit ediscere, et diligenter sui experimentum dabit, ^b ne forte mali quippiam fecerit ^c et turbatus ad horam timore discesserit, aut ^d sub aliqua potestate sit. Et utrum possit renuntiare parentibus suis, et propriam contemnere facultatem. Si enim viderint aptum ad omnia, docebitur et reliquas monasterii disciplinas, quas facere debeat, quibusque servire sive in collecta omnium fratrum, sive ^e in domo cui tradendus est, sive ^f in vescendi ordine, ut instructus atque perfectus in omni opere bono fratribus copuletur. Tunc nudabunt eum vestimentis sæcularibus, et induent habitu monachorum, tradentque ostiario, ut orationis tempore adducat eum in conspectu omnium; sedebitque in loco ubi ei præceptum fuerit. Vestimenta autem quæ secum detulerat accipiet qui huic ei rei præpositi sunt, et referent in ^g repositorium, eruntque in potestate principis ^h monasteriorum.

§ VI. — *Item (cap. 1).*

ⁱ Qui ^j rudis ^k in collectam sanctorum ingreditur, et quem per ordinem janitor ab ostio monasterii introduxerit et sedere fecerit ^l in conventu fratrum, non licebit ei sedendi locum vel ordinem mutare, ^m donec eum transferat.

§ VII. — *Ex REGULA SANCTI BASILII. (cap. 5).*

Interrog. ⁿ Si oportet eum qui servis Dei sociari vult, relinquere indifferenter propinquis suis portionem facultatum suarum, ^o Domino dicente: *Vende omnia tua, et da pauperibus, et habebis thesaurum in caelis, et veni, et sequere me (Matth. xix).* Et iterum: *Vendite omnia quæ habetis, et date eleemosynam (Luc. xii)?* *Resp.* Arbitror quidem quod is qui accedit ad Dei servitium non debeat contemnere et ut libet relinquere ea quæ sibi competunt, ^p sed temnet omnia, si fieri potest, cum summa diligentia assumpta, tantum ea quæ jam a Domino consecrata sunt, quantum fieri potest, rationabiliter dispensare, sciens quia non est absque periculo in opere Dei agere negligenter. Si vero propinqui ejus vel parentes contra fidem veniant, debet rursus meminisse Domini dicentis: *Quia non est qui reliquerit domum aut fratres, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter me, et propter Evangelium, qui non*

accipiet centuplum in præsentī tempore, et in futuro sæculo vitam æternam (Marc. x). ^q Verumtamen non oportet eum his qui sibi quæ sua sunt denegant, resistere, sed fidem facere, protestari, et denuntiare, quia sacrilegii crimen incurrunt, secundum mandatum Domini dicentis: *Quia si peccat in te frater tuus, vade et argue eum (Matth. xviii).* Et reliqua. Judicio vero experiri de his apud judices sæculi abnuit religionis auctoritas per id quod dixit Apostolus: *Audet aliquis vestrum negotium habens adversus alium judicari apud injustos, et non apud sanctos (I Cor. vi).* Et rursus: *Quia jam quidem omnino delictum est in vobis, quia judicia habetis inter vos (Ibid.).*

§ VIII. — *Ex eadem Regula (cap. 6 a).*

Interrog. Si oportet omnes qui veniunt ad nos suscipere, aut cum probatione, aut qualis ista debet esse probatio, cum Dei clementia omnes vocet, et per illam prædicationem qua dicitur: *Venite ad me, omnes, qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos (Matth. xi)?* — *Resp.* Non est absque discrimine abjicere quempiam venientem ad nos. Verumtamen neque immundis (ut aiunt) pedibus indulgendum est introire quempiam in sanctam doctrinam; sed sicut Dominus noster Jesus Christus juvenem illum qui ad se venerat, interrogavit de priore vita sua: et cum audisset quia recta ei transacta esset, quod deerat ei præcepit adimplere: et ita domum jussit eum sequi se. Ita etiam nos oportet inquirere de præterita vita et conversatione, ne forte simulata quis mente et fallaci animo accedat ad nos. Quod ita demum dignoscitur, si facile omnem laborem corporis, qui injungitur, ferat, et ad castitatem vitæ pronus inclinatur: vel si etiam delictum aliquod suum, cum interrogatus fuerit, nequaquam pronuntiare confunditur, et medelam delicti, quæ adhibita fuerit, graviter assumit: et, si ad omnem humilitatem absque ulla iracundia inclinatur, ac vilioribus et abjectioribus artificibus (si ita ratio poposcerit) tradi se non aspernatur. Cum ergo ex his singulis documentis fuerit comprobatus, quia firma mente, et stabili consilio, ac prompto animo sit, tunc suscipi eum decet. Et priusquam corpori

^a *Quantos*, Id est, quot; ut, tantos, tot, de quibus supra.

^b *Ne forte mali quippiam fecerit.* In Regula edita non est *τὸ mali*, sed restituendum est.

^c *Et turbatus ad horam timore*, etc. *Lege*, et *turbatus timore ad horam*, etc.

^d *Sub aliqua potestate.* Id est, servus.

^e *In domo cui tradendus est.* Id est, in domo in qua manere debeat: quia S. Pachomii monasterium suo continebat ambitu plures domos, in quibus habitabant fratres sub singulis domorum præpositis, ut toties dictum est.

^f *In vescendi ordine.* Id est, in refectorio, ut artic. 2 ejusdem Regulæ: *Et in vescendi ordine corripitur.*

^g *Repositorium.* Est vestiarius hoc loco.

^h *Monasteriorum.* *Lege*, *Monasterii.*

ⁱ *Qui rudis*, etc. Hoc capitulum non exstat in Regula S. Pachomii edita.

^j *Rudis.* Id est, novitius.

^k *In collectam sanctorum.* Id est, in ecclesiam.

^l *In conventu fratrum.* Sive in ecclesia, sive in refectorio.

^m *Donec eum transferat.* Janitor, ad alium locum videlicet.

ⁿ *Si oportet eum*, etc. Hæc habentur apud S. Basilium, interr. 9 Regul. fusius disputatarum, sed valde hic contracta.

^o *Domino dicente*, etc. Hæc testimonia sunt in responsione in textu Græco.

^p *Sed temnet.* *Lege*, *sed contendet.* Nam in textu Græco est, *ὀλλὰ παρῆσθαι*, id est, sed contendere; alioqui nullus est sensus.

^q *Verumtamen non oportet*, etc. Hæc ita emendavi, quia valde corrupta erant in Concordiæ codice.

^r *Quia jam quidem omnino*, etc. Illic locus non exstat in textu Græco.

^s *Interrog.* 6 Reg. fusius disp.

fraternitatis inseratur, oportet ei injungi quaedam laboriosa opera, et quæ videantur opprobria haberi a secularibus; et observari oportet si libenter hæc et libere et fiducialiter expleat, nec confusionem eorum graviter ferat; vel etiam, si in labore impiger inveniat ac promptus.

§ IX. — *Item interrogatio* * (cap. 18).

Quoniam scriptum est: *Redemptio animæ viri propriæ divitiæ ejus* (Prov. x), nobis, quibus non accidit dispergere pro animæ redemptione divitias, quid faciemus? Si quidem volumus, et non potuimus, memores simus responsionis Domini ad Petrum: cum de hac re sollicitus esset ac diceret: *Ecce nos dimisimus omnia et secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* (Matth. xix.) Respondit ei dicens: *Omnis qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, centuplum accipiet, et vitam æternam consequetur* (Ibid.). Quod si per negligentiam accidit cuiquam amisisse divitias, vel nunc adhibeat propensius studium, ut ex opere manuum largiens neglectum resarciat censum. Quod si non nunc quidem vel tempus nobis superest vel virtus ad hujuscemodi ministerium, consolatur nos Apostolus dicens: *Non quero quæ vestra, sed vos* (II Cor. xii).

§ X. — *EX REGULA SANCTI ISIDORI* (cap. 5).

Qui vero renuntians sæculo ad monasterium venerit, non statim in cœtum delegandus est monachorum. Vitam enim uniuscujusque in hospitalis servitio tribus mensibus considerari oportet, quibus peractis ad cœtum sanctæ congregationis accedere. Neque enim suscipi intus quemquam convenit, nisi

* Interr. 89 Reg. brev.

b Qui vero, etc. Hæc habentur in Regula excusa S. Isidori, cap. 4.

c Ibi scriptis suæ professionis, etc. In Regula edita Ipse scripto se sponderit permansurum.

d Sicut enim hi qui ad secularem promoventur militiam, etc. Tirones olim Romæ expleto tirocinii sui tempore, in quo multa probatione adhibita experimentum sui dabant an militiæ essent idonei, eorum nomine in matriculis scripto, dato sacramento, in legione conscribentur, ut docet Isidorus lib. vii Orig., cap. 3, et Vegetius lib. ii de Re militari, cap. 5: « Lectis junioribus, animis corporibusque præstantibus, additis etiam exercitiis quotidianis quatuor vel eo amplius mensium, jussu auspiciisque invictissimi principis legio formatur. Nam puncturis in cute punctis milites scripti, et matriculis inserti jurare solent per Deum, et per Christum, et per Spiritum, et per majestatem imperatoris, quæ secundum Deum generi humano diligenda est et colenda; » et lib. i, cap. 8: « Sed non statim punctis signorum inscribendus est tiro, verum ante exercitio prætentandus, ut utrum vere tanto operi aptus sit possit dignosci. »

e Cælesti militia sunt signandi. Metaphora ducta, a militibus, qui expleto tirocinio quibusdam puncturis in cute signabantur, ut clarum est ex citatis Vegetii locis.

f Nisi enim sobrius. Locus corruptus, et legendum ut in altero exemplari: *Nisi elapso prius*, etc., ut sensus sit, Nullum in fratrum contubernium esse admittendum, nisi post unius anni, aut saltem sex mensium curriculum.

g Certe si abbati visum fuerit aliquantulum tempe-

prius foris positus ejus humilitas sive patientia comprobetur. Qui relicto sæculo ad militiam Christi pia et salubri humilitate convertitur, omnia sua primum aut indigentibus dividant, aut monasterio conferant. Tunc enim servi Christi liberum animum divinæ militiæ offerunt, quando a se spei secularis vincula cuncta præsciunt. Qui non rigida intentione convertitur, cito aut superbiæ morbo, aut vitio luxuriæ subditur. Nequaquam ergo debet a tempore inchoare, qui mundo renuntiat, ne per ipsum tempore rursus in amorem sæculi cadat. Omnis conversus non est recipiendus in monasterio, nisi se prius e ibi scriptis suæ professionis sponderit permansurum. Sicut enim hi qui secularem promoventur ad militiam, in legionem non transeunt nisi antea in tabulas conferantur, ita hi qui in spiritualibus castris e cælesti militia sunt signandi, nisi prius professione verbi aut scripti teneantur, in numerum societatemque servorum Christi transire non possint.

§ XI. — *EX REGULA FERREOLI* (cap. 5).

Si quis veniat religionem expetens monasterium intraturus, nisi enim sobrius anni circulo e aut certe si abbati visum fuerit aliquantulum temperare, antequam sex menses dierum numero compleantur, monachorum contubernio non jungatur: ut in tanto spatio ignorantibus, qualis sit futurus, ostendat, et diurna observatione carere possit, si quid secum crudelitatis attulerit. At vero quando prius ad monasterium venit, et recipi se in numero postulat monachorum, interrogetur ab eo utrum liber sit. Hæc abbati primum cum satisfecerit responsio, adjiciat si nulla præter devotionis causam compulsos

rare, etc. Diximus supra probationis tempus olim aut trium annorum, aut unius anni spatio, ut plurimum, terminari solitum. Si tamen persona monasterium appetens religiose in mundo vixisset, aut in ea tempore probationis singularis quidam devotionis fervor eluxisset; ante præfinitum tempus ad habitum, seu professionem admittebatur. Ita statuit synodus Constantinopolitana prima et secunda, can. 5: « Ἡ σὶ μῖτρα τις εἰς ἀνὴρ εὐλαβὴς, καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμητῷ διαύλων σχήματι ἐπι γὰρ τωσούτου ἀνδρός εἰς ἀπόπειραν παντελή καὶ ὁ ἱεραρχικὸς ἀρχιεπί χροῖνος. Id est, « Vel si quis nondum sit religiosus et tamen vitam monachicam in habitu seculari peragens. Tali enim viro ad experientiam omnimodam semestre spatium sufficet. » S. Fructuosus archiepiscopus, cap. 20 Regula: « Quod si quilibet conversus bonis ac puris moribus enitens, abbatis et aliorum fratrum spiritualium fuerit iudicio comprobatus, pro merito et purificatione suæ conscientie celerius poterit fratrum consortiis misceri. » Regula Tarnensis: « Et nisi expleto annonullus mutare habitum permittatur. Sed si pœnitentis fuerit tanta compunctio ut hoc sibi supplicatione assidua exigit, non negetur. » Sanctus Casarius Arelatensis, cap. 3 Regula: « Sed uni ex senioribus tradita, annum integrum in eo quo venit habitu perseveret. De ipso tamen habitu mutando, vel lecto in schola habendo, sit in potestate prioris: et quomodo personam vel communionem viderit, ita vel celerius vel tardius studeat temperare. » Ubi nota posse differri professionem, etiam completo probationis anno. Sed sacrum Tridentinum concilium, sess. 25, cap. 15, decrevit ne quis ante expletum probationis annum ad vitæ regularis professionem admittatur.

monasterium duxerit expetendum. Post hoc monasterii Regula abbatis ei jussu legatur, ut in posterum nihil novum vel inusitatum, aut si discessurus, prætereat; aut si permansurus, agnoscat. Vicinam tamen monasterio cellulam, dum prænotatum tempus observat, accipiat. Victumque quotidianum a monasterio, si ^a inter reliquos operetur, exspectet, lectioni ante omnia et orationi dans operam, ut dignetur eum ille Omnipotens scrutator animi, cognitorque secreti, familiæ suæ meritis sanctæ conversationis adnumerare: et fiat, sicut scriptum est, *unus grex, unus pastor.*

§ XII. Ex REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 21).

^b Conversum de sæculo Patrum decreta docent non suscipiendum in monasterio, nisi experimentum sui in opere ^c et penuriam opprobrii dederit et conviciis: ^d quique decem diebus persistens ad januam cœnobii orationibus et jejuniis, patientiæ et humilitati operam dederit. Sicque anno illo uni spiritali traditus seniori non statim commiscendus erit congregationi, neque ^e interna fratrum diversoria accedet, sed delegata in exteriore corte cellula perfruetur, ubi omnem sinceriter exerceat obedientiam: hospitibus sive peregrinis stramina comportabit, aquam calefaciens pedibus, et omnia humiliter

^a *Inter reliquos operetur.* Manibus suis; alioqui se suis sumptibus alat.

^b *Conversum de sæculo, etc.* Hæc habentur in Regula ms. S. Fructuosi archiepiscopi cod. Crass.

^c *Et penuriam opprobrii.* In Regula ms. et Cod. Vind., *Et penuriam, et opprobrii;* in alio codice, *Penuria et opprobrii.* Lege, in opere et penuria, in opprobriis dederit et conviciis. Et penuria hoc loco est afflictio, maceratio, ut paulo post: *Atque ita in omni penuria et vilitate subactus.* Et cap. 17 ejusdem Regule: *Amplior et districtior animadversio, flagellorumque penuria irrogabitur.*

^d *Quique decem diebus.* Totidem dies ambientes monasterium in monasteriis Egypti pro foribus excubabant, teste Cassiano lib. iv de Inst., cap. 3.

^e *Interna.* Ita correxerit ex Regula ms., cum in nostra Concordia legeretur *integra.*

^f *Percepta in ecclesia benedictione.* Antiquus mos est benedicendi monachos professionem emittentes. Acta S. Guillelmi Gellonensis: *Die natalis apostolorum Petri et Pauli Guillelmus comes auro textis depositis vestibus per Dei gratiam solemniter benedicitur.* › Causa 20, qu. 3, cap. *presens*, ubi agitur de quodam monacho excucullando auctoritate summi pontificis: *Salomon episcopus cum quibusdam aliis absque Patris oblatione, vel abbatis percepta et benedictione eumdem Lambertum monasticum habitum induere fecit.* › *Ægidius Aureæ Vallis monachus tom. II de Episcopis Leodiensibus, cap. 2, et Abbas Theodoricus quosdam ex Malmundariensibus Malmundarii benedixit, et profiteri fecit.* ›

^g *Ob timorem consuerit.* Lege, *optimorum censerit.*

^h *Omnis conversus, etc.* Exstat in Regula ms. S. Fructuosi archiep. Bracar. eodem cap. 22, quod est de susceptione conversi.

ⁱ *An servus.* Quia nefas est admittere servum ad habitum monasticum invito domino. Unde S. Ferreolus supra: *Interrogetur ab eo, utrum liber sit.* › Et Fructuosus abbas, cap. 4 Regule: *Quod si servi sunt, non recipiantur, nisi libertatem a proprio domino præ manibus attulerint præsentandam.* › Ita sancitur can. 4 concilii Chalcedonensis, *μηδὲνα προσ-*

ministeria exercebit, fascesque lignorum suo quotidie dorso ferens hebdomadariis tribuet. Atque ita in omni penuria et vilitate subactus, expleto anno, probatus moribus et laboribus elimatus, percepta in ecclesia benedictione, fratrum societate donetur: unice decano delegetur cunctis bonorum operum exercitiis edocendus. Quod si quilibet conversus, bonis ac puris moribus enitens, abbatis vel aliorum fratrum spiritalium fuerit iudicio comprobatus, pro merito et puritate suæ conscientiæ celerius poterit fratrum consortiis misceri secundum quod abbatis vel fratrum ^g ob timorem consuerit deliberatio faciendum.

§ XIII. — *Item ipse (cap. 22).*

^h Omnis conversus ut ad cœnobium venerit, seque suscipi postulaverit, confestim in conspectu totius congregationis adductus sciscitabitur ab abbate utrum liber ⁱ an servus sit; utrum bona et spontanea voluntate, an fortasse quolibet compulsus necessitate converti voluerit. Cumque ejus spontaneam ad conversionem præviderit existere voluntatem, neque quolibet eum ^j conditionis nexu ^k afflictum esse perspexerit, accipiet pactum ejus omnem suæ professionis continens originem, ^l in quo item ita se isdem convertens alligabit, ut omnia se instituta

δέχεσθαι δοῦλον ἐπὶ τὸ μονάσαι παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου, id est, nullum servum suscipere ad vitam monasticam præter voluntatem domini sui. › Ita statuitur Cod. L. Servis, de Episc. et Clericis, etc.; novella 12 Valentiniani imperatoris, et novella 11 Leonis imperatoris, in qua statuitur, ut servi ad monasterium confugientes quacunquē de causa sive intra triennium, sive post triennium repetiti, inde aveillantur, ut dominis restituantur. S. Basil., inter 11 Regul. fus. disp., prohibet præter dominorum suorum voluntatem recipi servos in monachos, si modo non cogantur a dominis suis Dei legem violare, alioqui recipiendos censet, etiam invitis dominis. Servorum conditioni indulgentior fuit Justinianus imperator, eorum saluti simul et vitæ monasticæ dignitati consulere cupiens novella 5, cap. 2, qua statuit, ut si servi ob mores flagitiosos, simulatione, non veritate sanctimoniam, ex dominorum suorum ædibus ad monasterium fugerint, et furto aliquid forsitan sustulerint, si ita res est, intra triennium a dominis repetiti reddantur; sin autem secus sit, et compertum sit eos honeste apud dominos vixisse, sintque in monasterio mites et disciplinati, etsi nondum forte completum sit triennii tempus, in monasterio remanere debeant trahentium asperitate liberati. Si vero triennio expleto schema sumpserint monachale, ut pote digni iudicati, ut non possint inde avelli a dominis suis decernit, etsi ob furtum aliquid et proflagatos mores ad monasterium confugerint, furto tamen ablatis domino restitutis. Nam, ut ibidem ait imperator: *Si multis casibus etiam ex lege hoc sit et talis quædam libertas datur, quomodo non prævalebit divina gratia talibus eos absolvere vinculis?* › Idem constituit novella 123, cap. 35. At libro v Capitularium Caroli et Ludovici imper., tit. 227, statuitur ut servi ad monasterium convolantes, si ante triennium repellantur, dominis restituantur, si post triennium, non inde trahantur. Vide Photium in Nomocanone, tit. 1, cap. 36, et tit. 2, cap. 3, et Theodorum Balsamonem ibidem, et in citatum canonem concilii Chalcedonensis.

^j *Conditionis.* Id est, servitutis.

^k *Afflictum.* Lege, *astriatum.*

^l *In quo item se convertens alligabit.* Expleto vide-

cœnobii mente devota profiteatur implere : nec ea A ullo unquam tempore violare, neque a districtione cœnobii, quam expellit, polliceatur ullatenus evagari. Cumque hac se professione astrinxerit, subi- ciatur regulis supra scriptis, per honorum operum industriam quandoque Domino, placiturus.

§ XIV. — *Item Fructuosi (cap. 4).*

Monachi qui ob religionis obtentum monaste- rium ingredi petunt, primum ante fores tribus die- bus et noctibus excubent, et ex industria jugiter ab hebdomadariis exprobreantur. Quibus diebus per- actis, primum interrogentur utrum liberi sint an servi. Quod si servi sunt, non recipiantur, nisi liber- tatem b a proprio domino præ manibus attulerint præsentandam. Cæteri vero, sive liberi, sive servi, sive divites an pauperes, conjugati an virgines, B stulti an sapientes, incisci an artifices, infantes an senes, si quispiam horum fuerit, acrius perconten- tur utrum recte abrenuntiaverint an non; si omnia fecerint quæ in Evangelio per vocem Veritatis au- dierunt : *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possi- det, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv)*; c et illud quod dives quondam adolescens, qui omnia quæ in lege præcepta sunt se implese jactabat, ad quem Dominus ait : *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus : et veni, sequere me, habebis thesaurum in celo (Matth. xix)*. d Iterum [ad eum] Dominus loquitur : *Qui vult esse perfectus e [qui] cum apostolis patrem et matrem, releque et naviculam dimittit. Et qui omnia dixit, nihil de prop- ria facultate reservari mandavit : et non cuilibet, sed cuncta Christus pauperibus eroganda præcepit. Non enim dixit patri, non matri, non fratri, non propinquo, non consanguineo, non filio adoptivo, non uxori, f non liberis, non g Ecclesiæ, non prin- cipi terræ, non servis, exceptis libertatibus confir- mandis. Cum hæc, quæ diximus, fuerit sciscitatus,*

licet probationis anno, juxta ea quæ statuuntur capite superiori, alioqui secum pugnaret S. Fructuosus.

a *Monachi qui ob religionis obtentum, etc.* Hæc non exstant in Regula ms. S. Fructuosi arch., sed videntur esse alterius Fructuosi.

b *A proprio domino. Supple obtentam.*

c *Et illud quod dives quondam adolescens. Supple audivit.*

d *Iterum ad eum Dominus loquitur. Tò ad eum re- dundat : nam post hanc responsionem non ultra locutus est contristato adolescenti, sed apostolis. Hæc autem verba : Qui vult perfectus esse, etc., sunt prolata ex memoria, non ex codice.*

e *Qui cum apostolis. Tò qui redundat.*

f *Non liberis. Seclusa tamen legitima, quam eis tenetur dare. Id docet Photius in Nomocanone, tit. 21, cap. 1, et habetur Cod. L., Si qua mulier. Idem de filio adoptivo dicendum est.*

g *Non ecclesiæ. Nisi forte sit ei curta suppellex, et res familiaris angusta.*

h *In ultimo gradu recipiatur. Ad probationem videlicet.*

i *Quod si horum quos supra diximus. Adjeci pro- nomina, quos, quod desiderabatur.*

j *Sequacem. Id est, sectatorem. Paulus diaconus, lib. 1 Hist. Longobard., cap. 25, hymn. de S. Be- nedicto :*

postmodum b in ultimo gradu recipiatur. i *Quod si horum quos supra diximus more pietatis vel unum nummum alicui male abrenuntians reliquit, statim eum foras pelli mandamus, quia non eum in apostolorum numero, sed Ananiæ et Saphiræ i sequacem esse videmus. Sciatis enim eum non posse in monasterio ad mensuram venire monachi, neque ad paupertatem descendere Christi, neque humilitatem acquirere, neque obediens esse, neque ibidem perpetuo perdurare, sed cum aliqua occasio pro aliquo a sui abbate monasterii distringendi aut emendandi accesserit, continuo in superbiam surget, et acerbè Spiritu inflatus monasterium fugiens derelinquet.*

§ XV. — *Item ipse (cap. 18).*

Comperimus per minus cauta monasteria, qui cum facultatibus suis prius ingressi sunt, postea tepefactos, cum grandi exprobratione l repelere et sæculum, quod reliquerant, ut canes ad vomitum revocare; et cum suis propinquis, quod monasterio contulerant, hoc extorquere, et iudices sæculares requirere, et m cum sajonibus monasteria dissipare, et per unum negligentem multos simplices turbatos videmus esse. Proinde solerter providendum est, et omni intentione discernendum, ut tales non recipiantur, quia non pro amore Christi isti veniunt, n sed vicina morte perterriti, et infirmitatis angustia compulsi, non ob amorem cœlestem incitati, sed solummodo pœnam formidantes inferni, de quibus apostolus ait : o *Qui timet non est perfectus in charitate, quoniam timor pœnam habet, sed perfecta charitas foras mittit timorem (I Joan. 1).* Non sunt isti discipuli Christi, et non in Ecclesia sunt requirendi, sed in membris Antichristi inveniendi sunt : non sunt accolæ terræ repromissionis, nec veri Israelitæ, sed de longinquo advenæ et proselyti : sed neque fratribus fideles neque in pugna inventi sunt fortes. Tales enim p in Levitico Dominum cognoscimus detestasse,

Hæc inter instar nectaris
Mirando plectro claruit :
Nam piavit apte lineas
Vitæ sacræ sequacibus.

Significat etiam obedientem. Sidonius lib. vii, epist. 17, « Cujus disciplinæ si qui rebelles, ipse castiga; si qui sequaces, ipse collauda. »

k *Comperimus per minus cauta monasteria, etc.* Hæc non sunt S. Fructuosi archiepiscopi, sed alterius Fructuosi. His autem simile est illud Cassiani lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 4 : « Nam per alia minus cauta monasteria simpliciter quidam suscepti eorum quæ intulerant, quæque in Dei opere fuerant dispensata, cum ingenti post blasphemia redhibitionem poscere tentaverunt. »

l *Repelere et sæculum. Copula et transposita est. Sed lege : Repelere sæculum; et quod reliquerant, seu canes ad vomitum, revocare.*

m *Cum sajonibus. Sajones sunt lictores, de quo vocabulo supra.*

n *Sed vicina morte perterriti, etc.* Eorum qui gravi infirmitate oppressi cucullam induerunt, plenæ sunt historiæ.

o *Qui timet non est perfectus in charitate. Joan. epist. 1, cap. iv, ubi hæc sententia est aliis hujus loci posterior*

p *In Levitico. Non citavit ex codice, nam Leviticus habetur Deut., cap. xx.*

et in bello ne pergerent, prohibuisse: *Si quis, A* inquit, *in corde pavidus est, non egredietur ab bellum, vadat, et revertatur in domum suam: ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut et ipse timore perterritus est.* De talibus in Evangelio Veritas ait: *Quam difficile est, qui pecunias habent, intrare in regnum cælorum!* (Matth. xix.) Nihil enim de pristinis facultatibus suis ^a in eundem locum ubi ingredi se petit monasterium vel unus nummus recipiatur, sed ipse manu sua cuncta pauperibus eroget; et postmodum ^b quod probatus monasterio sub Regula introducatur: et anno integro a cunctis fratribus ex industria conviciis comprobetur. Et postquam probatus in cunctis obediens fuerit, et non ^c in plumbi lamina mollitus, sed acer perduraverit ut ferrum, postmodum exuatur sæcularibus vestibus, et induatur monasterii religiosis simplicibus, et adnotetur ^d in pacto, cum fratribus, et vivat inter monachos probatus et ipse monachus.

§ XVI. — *Item ipse (cap. 19).*

^e Qui gravioribus culpis se deliquisse cognoscunt, primum eos optamus Regulæ colla submittere sub probatissimo abbate, in monasterio desudare, et cuncta retroacta peccata tanquam ægrotos medico spiritali seniori manifestare, et sicut publice peccaverunt, publice pœnitere, et pœnitenda ultro non committere: timorem de supplicio, amorem de regno, spem de misericordia habere, et nunquam desperare, ^f quia in ultimo est extrema vitæ justificare aut condemnare. Scriptum est enim: *Ipse judicabit extrema terræ.* Unumquemque Dominus in fine aut ^C

^a *In eundem locum, ubi ingredi se petit monasterium.* Lege, *In eodem, ubi ingredi se petit, monasterio.*

^b *Quod probatus.* Vocabulum quod redundat.

^c *In plumbi lamina, etc.* Ex Regula S. Benedicti, cap. 1.

^d *In pacto.* Videtur legendum, *in pittacio.* Pittacium, seu pictacium, est brevis, tabella, matricula. Glossæ veteres: *πικτάκιον, pittacium, brevis.* Glossæ Isidori: *Pittacium, epistola brevis et modica.*

^e *Qui gravioribus culpis, etc.* Non mox qualescunque peccatores, sed etiam ii qui graviorum scelerum conscientia stimulantur, in monasterium admittendi sunt, si non simulata errorum pœnitentia dicuntur. Christus clamat: *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.* Laborantes sunt ii qui mediocribus vitiis affecti sunt; onerati, qui scelerum pondere premuntur, et incurvati sub fasce gemunt. Non obserandum est claustrum ei cui Deus aperit cœlum. Christus ipse publicanos et confelatos peccatores ad se vocavit. In Historiis ecclesiasticis et Vitis Patrum legitur profligatos et perditos homines, immanes parricidas et latrones, et proscripse libidinis lupas, ad Christum tandem conversos pœnitentiæ beneficio in sanctissimos evasisse. Hi sunt thesauri bonitatis, patientiæ et longanimitatis Dei, qui dives in omnes qui invocant illum, cujus manus non est abbreviata, cujus opus misericordia, cujus sane non est numerus: nam miserationes ejus super omnia opera ejus. Prestantissimi est medici deploratos curare morbos, humanissimi Salvatoris ex sentina et pollubro vitiorum peccatores extrahere; magnificentissimi regis est suscitare de terra inopem, et de stercore erigere pauperem, ut collocet eum cum principibus populi sui. Quare non est desperandum de malis. Sed pro ipsis, ut boni

justificat aut condemnat, et universorum finem ipse considerat; ut nec peccator, si fortiter ingemiscit, desperet veniam, nec justus de propria sanctitate confidat. Nihil prodest, si aliquis de regno hodie subtractus, a regni potentia exclusus, ferro constructus hodie carceri est mancipatus: ita nihil obstat, si hodie a carcere quis rapitur, et in regali honore constituitur: nullus ei sordes carceris imputat; sed hoc solum laudat quod in eo miratur. Sic nihil prodest justo bene vivere, et male vitam finire: ita magnum bonum est peccatori ad pœnitentiam redire; olim male vivere, et postmodum bene finire, a nullo retroacta peccata imputata habere. Credimus judicem, qualem in fine invenerit, talem coronare, aut certe damnare. Et quamvis sint gravia delicta, non

^B est tamen illico de Dei misericordia desperandum. Liquido ergo cognoscimus publicanos et peccatores nullo præcedente merito, qui futuri per justitiam erant damnandi, gratuita miseratione per brevem pœnitentiam esse redemptos. Sed non est in eis tam consideranda mensura temporis quam doloris. Agat ergo unusquisque dignam pœnitentiam secundum qualitates culparum, ut quis ^g in quo delicto se esse cognoscit reum, de eo delicto necesse est observare primum secundum instituta canonum, ^h In lege habetur ut quis cui quantum intulerit damnum, aut fecerit cædem, aut commoverit ultionem, iudicis dirimatur iudicio, et de numerositate solidorum ad suum reducatur arbitrium: ne fortasse persona damnet oppressum, et qui legali censura centenarium habebat incurrere damnum, tertiam reddat: ⁱ quod

fiant, studiosius supplicandum, quia numerus sanctorum de numero semper est auctus impiorum, ^j inquit S. Prosper sent. 184. Ne vero propudiosi peccatorum mores religiosam vitam vel leviter labefactare valeant, circa eorum studia qui religiosam vitam appetunt, hæc statuit S. Basilius observanda interr. 10 Regul. fusius disputatarum: Hi qui in sæculo vitam sanctam egerunt, sunt religioni maxime idonei. Hi vero qui in vitiorum situ et pœdore immersi erant, et ii qui mediam quasi vitam inter bonum et malum tenebant, sunt quidem suscipiendi; sed explorandi eorum morum et ingenia, an levitate quadam animi facile in contraria studia et consilia mutantur. Non sunt tamen ab ipso limine desperandi, quia nulla est tam inveterata peccandi consuetudo quæ Dei gratia et timore atque laboris assiduitate non pervincatur. Periculum est faciendum eos exercendo durioribus laboribus. Si quid inesse in eis constantiæ animadvertimus, admittendi sunt; sin minus, repudiandi: ne cæteri fratres eorum contagione et porrigine coinquinati contabescant.

^f *Quia in ultimo est. Lege, quia in altissimo est.*

^g *Ut quis in quo delicto, etc.* Id est, in reorum emendatione secundum delicti qualitatem observandum est quid statuatur canones.

^h *In lege habetur, etc.* Sensus est: Si quis ob cædem seu percussionem centum solidos componere et solvere debeat, clementia tamen iudicis tertiam duntaxat partem solvere cogetur: sicut cum multa Deo debeamus, ipse tamen singulari sua humanitate parva satisfactione pro tot et tantis delictis contentus est.

ⁱ *Quod de liberis continetur.* Id est, quod in lege de liberis continetur.

de liberis continetur. Certe nos cum essemus servi peccati, Deo miserante et nullo nostro merito præcedente, liberi facti sumus iustitiæ, et de innumerositate peccaminum in misericordissimi iudicis pendet arbitrio nostri peccati debitum: et pro centesimo pondere peccatorum iniquitatis a cognoscimus apponere villicum, qui de centum cadis olei octingenta, de centum coris tritici quinquaginta decurtatum quæsit debitum, statim se cognovit a proprio Domino esse laudatum (*Luc. xvi*). Ita plerique sunt in monasteria ingressi, qui ob immanitatem scelerum ^b excesserunt numerum quo sancti canones ^c foras ecclesiæ agere pœnitentiam censuerunt, ^d et nisi in fine vitæ communionem percipere negaverunt. Nos tamen misericordia Domini cooperta pusillanimes sumus consolati, ne gravi tristitia coactati pereant desperati, de multitudine annorum ad brevem recurrimus numerum, et cito reconciliamus, quam cito eum cognoverimus in patientia et humilitate fundatum. Quia et tunc medicus ab incisione suspendet ægrotum, cum eum per medicamina cognovit esse sanandum. Cibos vero tales eis præscribere mandamus, qui nec lasciviam nutriant, nec nimis corpus affligant. Carnes tamen, siceram vel vinum eis auferre mandamus. Quod si per infirmitatem, aut nimiam senectutem, aut certe aliquam necessitatem ex his imbecillitas patuerit, in arbitrio et potestate majorum ponimus. Vestimentum vero cilicinum præbere jubemus qualiter per id puncti ^e per hædos a sinistris suorum semper reminiscantur peccaminum. Lectum tamen sternere mandamus, ^f corio aut ^g psialtho, quod Latine ^h historia nuncupatur, aut certe paleis tenuibus, si ibi horum nihil habetur: exceptis infirmis et nimia senectute depressis: et ipsi arbitrio foveantur abbatis. ⁱ Per hanc quam supra notavimus, pœnitentiam dignam, et non fictam humili-

^a *Cognoscimus.* Videtur deesse *Tó minus*.

^b *Excesserunt numerum,* etc. Annorum videlicet. Nam olim pœnitentes plurimis annis pro delictorum gravitate ante fores ecclesiæ stabant, ut supra adnotatum est.

^c *Foras ecclesiæ.* Lege, *ad fores ecclesiæ.* Nam olim pœnitentes ad fores ecclesiæ stabant. Vide supra.

^d *Ut nisi in fine vitæ,* etc. Ea fuit antiquorum canonum districtio, ut atrocioris criminis rei in morte tantum reciperent communionem, ut habetur in conc. Ancyrano, can. 27; Arelatensi 1, can. 14, et nonnullis aliis.

^e *Per hædos a sinistris.* Id est, qualiter hoc vestimento cilicino, ex pilis hircinis confecto, sibi in animo inducant se tanquam hædos ad sinistram Dei stare ob peccata iudicandos.

^f *Corio.* Juxta morem antiquum. Virgilius vii *Æn.*:
Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit.

^g *Psialtho.* Id est, malta. Vide supra.

^h *Historia.* Pro *storea*, est culcita: « quod sit terra strata, » inquit S. Isidorus lib. xx *Orig.*, cap. 11.

ⁱ *Per hanc quam supra.* Ita emendavi, cum legeretur, *hæc quam supra*.

^j *Magnæ dispositionis.* Lege, *magna dispositione*.

^k *Super altare instituat.* Id est, super altare ponat. Olim eorum quæ Deo offerebantur chartæ super altare ponebantur, ut offrens magis astringeretur: *Unde*, ut hic additur, *reposci aliquid sacrilegium judi-*

tatem unumquemque ventre cognoscamus ad verum sanitatem.

§ XVII. EX REGULA TARNATENSIS (cap. 5).

Si quis fidei ardore succensus renuntians sæculo monasterium i magnæ dispositionis elegerit extendendum, non confestim licentia tribuatur intrandi, sed primum studiosius indagetur utrum voluntarie, an necessitate aliqua coactus advenerit, aut si nulla servitutis conditione obnoxius teneatur. Quod cum ad abbatis notitiam præposito nuntiante pervenerit, uni de senioribus deputatus tandiu jubeatur advenientibus deservire, quousque devotio ejus fuerit patientia teste monstrata. Atque ut informetur regulæ disciplinis, et quæ facere debeat, quibusque eum conveniat servire, cognoscat; deinceps omnis ^B regulæ constitutio relegatur, et ad comprobandam obedientiam ejus dura ei et aspera præcepta mandentur, nihil in potestate de his quæ secum attulit habiturus. Sed si ejus votum tale est ut quæ monasterii usibus conferre desideret, oblationem ejus ad integrum devotio sincera commendet: et ^k super altare instituat, unde reposci aliquid sacrilegium judicatur. Si pecora cujuslibet generis ad monasterium quo migraturus adduxerit, ab abbate pretium consequatur, cui de eodem pretio faciendo quod voluerit non negetur. Quæ si abbas noluerit comparare, cui voluerit vendere permittatur, aut quod melius est, ^l præposita venundanda committat. Pretium vero ipsum, ut jam dictum est, ^m ab eo cui res fuerant, dummodo in ejus nihil potestate resideat. Nefas est ^C enim ut qui decipulam hujus sæculi intendit evadere, reservet unde eum infestatio diabolica valeat inretire. Clientem vero et famulum aut ⁿ parentem secum exhibens, si postulet in consortium religionis admitti, simili examinatione probatum fratribus venit aggregari. Et qui ei fuerat ante in ^o servitute subje-

catur. Id patet ex cap. 58 Regulæ S. Benedicti: « *Et manu sua eam (petitionem) super altare ponat;* » ex charta Fulconis Junioris comitis Andegavensium (in *Breviculo foundationis S. Nicolai Andegavensis*): « *Ipsisque videntibus et concedentibus super altare S. Nicolai ipsam chartam porto;* » et chartam Berkeii (*Ibidem*): « *Et Berkeius cum uxore sua, donum quod fecerat, iterum abbati cum ipso missali concessit, et super altare posuit;* » ex Magistro cap. 89 Regulæ: « *Tunc ille brevis vel donatio rerum suarum Deo vel monasterio facta ipsius donatoris manu super altare ponatur.* »

^l *Præposita.* Lege, *præposito*.

^m *Ab eo cui res fuerant.* Videtur deesse verbum *accipiatur*.

ⁿ *Parentem.* Id est, propinquum, cognatum, affinem. S. Hieronymus, lib. ii contra Rufinum: « *For e parentes militari vulgarique nomine cognatos et affines nominat.* » S. Cæsarius Arelatensis, cap. 58 Regulæ: « *Si quis vero germanam suam, aut filiam, aut quamlibet parentem videre voluerit.* » S. Greg. Turon., lib. iii *Hist.*, cap. 14: « *Mundierius igitur, qui se parentem regum asserebat, elatus superbia,* » etc. Lex Burgundionum, tit. 35, § 3: « *Quod si parentes puellæ parentem suam punire noluerint, puella libenter careat.* »

^o *Servitute subjectus,* etc. Ita in Regula Macarii, Serapionis, et aliorum supra hoc capite: « *Noverit jam non eum servum habere, sed fratrem, ut in omnibus perfectus inveniat homo ille.* »

ctus, frater est in Domini positus servitio computandus, quia apud Deum, ut Apostolus docet, nulla est acceptio personarum. Ille tamen qui ex humili conditione est in germanitatis æqualitate susceptus, non aliquo elationis tumore superbiat; sed per humilitatem in eo, quæ bona sunt, convalescant: et non solum ei cui æqualis effectus est, sed omni fraternitati, ut verus famulus Christi, cum pietate et humilitate deserviat. Quia sicut is qui esse major videbatur in sæculo, per humilitatis affectum frater vocatur ex domino, ita ille sui memor conditionem suam non altiora petendo, despiciat; sed testimonio humilitatis exaltet, ut apud Deum inveniat gratiam. Et nisi expleto anno nullus mutare habitum permittatur. Sed si pœnitentis fuerit tanta compunctio, ut hoc sibi supplicatione assidua exigat, non negetur. Quod uni fideliter poscenti conceditur, non quasi licitum habeatur. Vestimenta quoque secum delata, quæ primi anni usus non valet expendere, redacta in pretium, cui abbas præceperit, tribuuntur: quia cum alia meruerit indumenta, priores a exubiæ in sua non erunt potestate, ut exterioris hominis immutatio cum interioris perfecta plena ratione conveniat. Nihil de his quæ perceperit ei sit licitum commutare, nec pro abjectione viliora, nec pro comodo meliora; sed qualiacunque fuerint attributa, cum gratiarum actione suo tantum usui vindicabit.

§ XVIII. — Ex REGULA CASSIANI (cap. 19).

^b Si quis monachus disciplinam intrare desiderat, non ante monasterium permittatur ingredi quam diebus decem seu amplius ante januas permanendo duraverit, ut indicium perseverantiæ ac desiderii sui, humilitatis etiam vel patientiæ se habere demonstret. Qui transeuntium fratrum genibus provolutus ab universis de industria ^c refutetur atque despiciatur, tanquam cui non propter religionem, sed propter aliquam necessitatem oportet monasterium introire. Insuper etiam injuriis et exprobrationibus eum afficiant, ut experimentum constantiæ, vel qualem tolerantiam in tentationibus injuriarum sit habiturus, ostendat.

§ XIX. — *Item ipse* (cap. 20).

Cumque fuerit in monasterio exploratæ mentis ardore susceptus, summa diligentia perquiritur, ne de pristinis facultatibus suis vel unum nummum reserverit sibi. Nam si in conscientia ejus quantula-

^a *Exubiæ.* Pro, *exuvia*, id est, vestimenta relicta: Virgilius IV Æn.:

Dulces exubiæ, dum fata Deusque sinebant.

^b *Si quis monachus,* etc. Ex lib. IV de Institutis renuntiantium, cap. 5.

^c *Refutetur.* Id est, respuatur, recusetur. S. Columbanus, ep. ad Sethum:

Speruit avaritiam vaunosque refutat honores.

S. Gregor. Tur. in Vitis Patrum: « Cumque ille refutaret, tandem abbas precibus super oculos domini sui signum crucis imposuit. »

^d *Si quis ex divitibus,* etc. Hoc capitulum non exstat apud Cassianum; sed puto esse ex Regula cujusdam Patris, quam dixi aliam esse a Regula Servi Dei; quæ etiam in hac Concordia suppresso auctoris

A cinque facultas pecuniæ latitaverit, nullo modo sub monasterii disciplina diuturnus poterit permanere; nec humilitatis aut obedientiæ institutum apprehendere valebit, nec in monasterii paupertate aut districtione poterit esse contentus; sed mox ut orta fuerit quælibet commotionis occasio, stipis illius quam sibi reservavit fiducia animatus, continuo de monasterio fugiturus egredietur.

§ XX. — *Item ipse* (cap. 21).

Si quid vero ab eodem pecuniæ vel quarumcunque rerum offeratur, nullo modo, qui præsent, suscipere ea in monasterii usibus acquiescant, ne confidentia hujus oblationis dedigneur pauperibus se fratribus cœquare. Aut certe si susceperint, cautius per multum tempus prudenti debent servare consilio. Nam multis experimentis frequenter perhibitum quosdam per monasteria minus cauta susceptos ea quæ secum detulerant, et quæ jam in Dei opere fuerant dispensata, tepefactos postea non sine injuria monasterii sacrilego spiritu ingenti post blasphemia repetisse.

§ XXI. — *Item ipse* (cap. 23).

^d Si quis autem ex divitibus huic mundo et facultatibus ejus renuntiat, ita necesse est eum congregationis disciplinam expetere, ut in nullo sibi ex his quæ reliquit aut intulerit monasterio, blandiatur. Qui si forsitan fortiori fuerit ætate proventus, sic ^e præparet se omnibus obedire, ut secundum sententiam Domini ^f ad simplicitatem pristinae infantiae humilitatis gratia revertatur; et nihil sibi de consideratione ætatis, vel annorum numero itate præsumat, quam in sæculo noviter consumptam perdidisse se putet; sed novitate conversationis, quam in Christi militia gerere cupit, subdere se etiam junioribus non moretur.

§ XXII. — *Item ipse* (cap. 24).

^g Cum vero receptus quis in monasterio fuerit, ita fideliter omni pristina facultate nudetur, ut ne ipsum vestimentum quo a sæculo venit indutus, habere amplius permittatur; sed in medio productus exuatur propriis, et per manus abbatis induatur monasterii vestimentis: ut per hoc non solum universis rebus suis antiquis se noverit exspoliatum, verum etiam omni superbia mundiali deposita, ad Christi paupertatem et inopiam descendisse; et nihil jam de crastino cogitans pauperibus se ^h æquanomine dicitur cujusdam Patris.

^e *Præparet se.* Addidi *se*, quod desiderabatur.

^f *Ad simplicitatem pristinae infantiae.* Hæc simplicitas, quam Christus commendat in Evangelio, summum est in religione bonum. Nam simplex neminem judicat, omnibus cedit, nulli injuriam facit nec reddit, curiositatem fugit, nihil innovat, curas superfluas a se amolitur. Sententiam suam aliis postponit: quia de se vilia, de aliis excelsa judicat. Semper verax nihil simulat, aut dissimulat, ac proinde cum Deo semper, qui est summa veritas et simplicitas, conversatur.

^g *Cum vero receptus,* etc. Hoc capitulum sumptum est ex Cassiano, cap. 5 libri citati.

^h *Æquare.* Id est, se similem et parem judicare, ut supra dixit, *cœquare*.

re, quibus ^a cognominari Christus, et quorum se A referens omnia, sicut superius scriptum est, ^b annuntians senioribus.

§ XXIII. — *Item ipse (cap. 25).*

^b Illa vero quæ deposita vestimenta ^c Præposito tradantur : quæ tandiu ab eo serventur, donec profectus conversationis ejus diversis tentationibus evidentius cognoscatur. Et si ^d transactis multis temporibus, in ipso fervore quo ingressus est persiste-rit, ipsa vestimenta quibus ingressus est pauperibus erogentur.

§ XXIV. — *Item ipse (cap. 26).*

^e Si vero aliqua murmuratio, aut inobedientia in eo fuerit deprehensa, exuatur monasterii vestibus quibus indutus fuerat, et revestitus suis antiquis, quæ a Præposito conservantur, ^f [et] foris expellatur : quia non est fas cum vestimentis monasterii quæ accepit abscedere. Nulli autem qui de monasterio exire vult, in palam discedere conceditur nisi forte sicut servus captans densissimas tenebras nocte defugiat, aut certe, sicut superius diximus, cum confusione exuatur coram omnibus fratribus, ^g et deposita monasterii veste pellatur.

§ XXV. — *EX REGULA ORIENTALI.*

^b Si quis accesserit ad ostium monasterii volens sæculo renuntiare, et fratrum aggregari numero, non habeat intrandi libertatem, sed prius nuntietur Patri monasterii ; et manebit paucis diebus foris ante januam, ac docebitur orationem Dominicam, et psalmos, quantos poterit discere. Et diligenter sui experimentum dabit : ne forte mali quidpiam fecerit, et turbatus ad horam timore discesserit, aut sub aliqua potestate sit ; et utrum possit renuntiare parentibus, et propriam contemnere facultatem. Si eum viderint aptum ad omnia, tunc docebitur et reliquis monasterii disciplinas, quas facere debeat, quibusve servire, ⁱ sive in vescendi ordine, ut instructus atque perfectus in omni opere bono fratribus copuletur. ^j Hæc observabit custos januæ,

^a *Cognominari.* Id est, idem nomen sortiri. Apud Cassianum legitur : *Connumerari.*

^b *Illam vero vestimenta, etc.* Hoc capitulum sumptum est ex cap. 6 ejusdem libr. iv.

^c *Præposito.* Apud Cassianum habetur : *Œconomus.*

^d *Transactis multis temporibus.* Apud Cassianum : *Tempore procedente.*

^e *Si aliqua murmuratio.* Ex cap. 6 ejusdem libr. iv de Institutis Renuntiantium.

^f *Et foris.* Copula et redundat.

^g *Et deposita monasterii veste pellatur.* Hæc ejectio est eorum tantum qui probantur, cum eorum vestimenta sæcularia nondum fuere pauperibus erogata ; ac proinde male a nonnullis eadem esse existimatur cum illa, de qua S. P. Benedictus loquitur cap. 26, 29 et 54. Altera habetur expulsio apud Cassianum libr. iv de Instit., cap. 16 ; sed erat solum ad tempus : cum quis confusionis gratia cogebatur manere tres aut quatuor dies extra fores monasterii, ut supra observatum est.

^b *Si quis accesserit.* Major pars hujus capituli est ex Regula S. Pachomii, art. 26.

ⁱ *Sive in vescendi ordine.* Quædam desunt, quæ ex excitato Pachomii articulo hic restituenda : *Sive in collecta omnium fratrum, sive in domo nutriendus*

referens omnia, sicut superius scriptum est, ^b annuntians senioribus.

§ XXVI. — *EX REGULA MAGISTRI (cap. 87).*

¹ Ingressi in monasterium novo fratri, ^a sive jam converso, sive adhuc laico, et hoc petenti debere in monasterium suscipi, respondeat ei hoc primo abbas non forte eum posse constituta Regulæ conservare. Cum vero ille dixerit posse se ad omnia obedire, tunc hæc monasterii Regula ei legatur. Qua Regula in lectione expleta, ^a et omnia abbatis verbis prædicta cum se responderit novus frater ad omnia factis se esse paratum, tunc abbas subsequatur et dicat : ^o Quid de tuis rebus, quas proprio arbitrio uteris ? Non enim tibi expedit te hic pro causa Dei posito res tuas alibi remanere, sed sicut B dicit Scriptura, *Ubi est thesaurus tuus, ibi erit et cor tuum (Matth. vi).* Nam ideo non expedit, ne forte titillatione diaboli a rebus tuis foris positis per desiderium earum de monasterio ^p provoceris, et relicto servitio sanctæ scholæ proprio redeas militaturus arbitrio, et sicut canis delectatus redeas ad vomitum tuum et salivas a te projectas in terram denuo cum sordibus resorbeas. ^q Sed qui perseverantiam diligit, occasionem migrandi cupit nescire. Ideoque constituimus saubre consilium, ut audias vocem Domini tibi dicentis : ^r *Vade, vende omnia, et da pauperibus ; et veni, sequere me (Matth. xix).* Quam ergo si sequi vis vocem, vende quæ habes, et omne pretium huc ante me defer, ut te præsentem a me pauperibus erogetur, ut nullum sæculo pignus tuum remaneat ad illud iterum revertendi. Ideo enim cum nondum ^s firmatam ingressionem tuam in monasterio habes, tibi de rebus tuis libera adhuc voluntas conceditur. Quia post firmatam ingressionem discipulo sive in monasterio, sive foris peculiare aliquid habere a regulæ denegatur, ut non sit ubi propria ejus voluntas extollatur. Quod [enim] si totum ^t distrahere tibi grave videtur, et sunt tales res quæ una tecum possunt monasterio deservire, nec ex pro pignore revertendi ^u sæculo ^v dimittantur, omnia fideliter tecum est, sive in vescendi ordine.

ⁱ *Hæc observabit, etc.* Hujus capituli clausula non exstat in Regula S. Pachomii.

^k *Annuntians.* Lege, *Et nuntians.*

^l *Ingressi in monasterium, etc.* Hæc reperire est in Reg. ms. Mag. cod. Corb., cap. 87.

^m *Sive jam converso.* Conversus est, qui jam monachus est.

ⁿ *Et omnia abbatis verbis prædicta.* Ita in Reg. ms. Lege : *Et omnibus abbatis verbis prædictis, id est, prædicatis.*

^o *Quid de rebus tuis.* Subaudi, *facies.*

^p *Provocaris.* Ita in Reg. ms. Supp. *exire de monasterio.*

^q *Sed qui perseverantiam diligit, etc.* In Reg. ms. : *Quia perseverantia occasionem migrandi cupit nescire.*

^r *Vade, vende.* Ita apud Fructuosum abbatem, juxta textum Græcum : *ἵταγε, πῶλον σου*, quod idem sonat. In versione communi additur copula : *Vade, et vende.*

^s *Firmatam ingressionem.* Id est, stabilitatem.

^t *Distrahere.* Id est, vendere, de quo supra.

^u *Sæculo.* Pro, ad sæculum.

^v *Dimituntur.* Supp. *monasterio.*

in monasterium defer, nihil subcelando Deo, cujus te cum omnibus rebus tuis subdis servitio; qui ubique omnia respicit, et nihil est ei occultum qui revelat absconsa. Memor esto fraudis Ananiae et Saphirae, qui de rebus suis Deo oblati exinde subcelare volentes mortem perpetuam irruerunt ^a pro fide. Mox ut hæc audierit novus frater, si ^b priori divina sententia omnibus distractis, et per manus abbatis erogatis, ^c [si] hoc pro certo habuerit votum omnia distralere, et monasterio non aliquid reservare, non cogatur, nisi ex sua voluntate voluerit. Ergo cum omnibus per manus abbatis erogatis, ^d se firmare monasterio voluerit, ^e charta ab eo perseverantiæ non petatur, quia pignus fidei ejus apud Deum omnium rerum suarum per erogatum elemosynam fuit. Nam per omnium rerum suarum erogationem expensam cognoscitur apud Deum posse fideliter permanere, qui rebus suis pro eo cupit non parcere. Solummodo hanc det fidem sibi penitus foris nihil remansisse celatum. Hanc ideo ^f voluntatem abbas ingredientibus tribuit, ut non ab introeuntibus ^g judicetur potius res hominum desiderare quam animas. Qui vero frater hoc elegerit cum rebus suis ^h monasterio tradere, et distrabendi voluntatem non habuerit, ne aliquando mutatus a diabolo vel armatus propter res suas exigendas aliquas molestias mo-

^a Pro fide. Id est, ut majorem fidem Christiani adhiberent apostolis.

^b Priori divina sententia. Quæ paulo ante prolata est ex Matth. xix.

^c Si hoc. Particula si redundat, nec habetur in Reg. ms.

^d Se firmare monasterio. Id est, stabilitatem in monasterio promittere.

^e Charta perseverantiæ. Id est, petitio, seu professio scriptis mandata.

^f Voluntatem. Dispensandi de bonis suis.

^g Judicetur potius res hominum desiderare quam animas. Hæc notanda Magistri sententia hoc miserando sæculo, in quo multi coguntur religionem Græca mercari fide, hoc est, præsentem pecuniam et prænumeratis nummis, quæ est sane turpis licitatio et nudinatio, Simonis magi opus, si fiat ex pacto pretio, antiquis conciliis prohibita, synodi vii can. 19, conc. Francofurt. sub Carolo Magno, 17; conc. Later. an. 1163, apud Guillel. Neubrigensem lib. ii de Gestis Angl. cap. 15; et altero concilio Lateranensi apud eundem lib. iii, cap. 20: « Monachi non pretio recipiantur in monasterio. » Si tamen non sunt sufficientes redditus, potest dari aliquid in alimoniam.

^h Monasterio tradere. Lege, ut in Reg. ms.: Se monasterio tradere.

ⁱ Cavens manum suam, etc. Locus mutilus, sic ex Reg. ms. restituendus: Cavens manu sua prius de stabilitate simul rerum suarum brebe (Leg. brevi) adjuncto una cum anima sua Deo et oratorio monasterii offerat. Cavens manu sua est cautionem seu chirographum manu sua faciens securitatis causa. Glossæ veteres: Cavisti, ὑποβάλλω χιρογράφησας. Id est, tutum fecisti, chirographum fecisti. Ulpianus ff. l. 1, tit. Usufructuarius quomodo caveat. « Si cujus rei usufructus legatus sit, æquissimum prætori visum est legatarium cavere. »

^j In ipsa cautione. Cautio est chirographum, charta, littere, quæ dantur securitatis, seu recordationis causa. Papias: Cautio a cavendo dicta breve, vel charta recordationis. Glossæ veteres: Cautio, ἀσφάλεια, id est, securitas. Cautiones, ἀσφάλεια. Legis Longo-

nasterio generans exigere desideret, ^l cavens manum suam Deo et oratorio monasterii per donationem offerat, totum subscribituribus religiosis testibus episcopo, presbytero et diacono, vel ipsius territorii clero; et ^m in ipsa cautione taxans hoc ⁿ quod si aliquando monasterio vel sine indulgentia peccatorum a Deo non discedat. Jam de ipsis rebus abbas in potestate sua ^o mutatis ^p quidquid necessariæ utilitati monasterii abundare viderit, pro anima fratris ipsius propter præceptum supra dictum sequendi Dominum per elemosynam distracta illa re supervacua pretium ejus pauperibus tribuat: ut quod ille imperitus frater non meruit facere, pro illo iste quasi doctus magister valeat adimplere. ^q Qui vero frater ex toto indicaverit se nihil habere, prius exquiratur a vicinis illius regionis ubi mansit; et si inventum fuerit quod certe sit ex toto ejus paupertas, tunc dato perseverantiæ fidejussore ^r sub cautione pœnæ interposita. Si tamen jam notus fuerit, ^s sic debet in monasterio suscipi, ne forte aliquibus rebus suis ad tempus foris ^t commendatis, mentita in monasterio paupertate, non solum nihil Deo per elemosynam, vel monasterio per donationem conferat, sed etiam ab ^u spectantibus eum foris rebus suis provocatus; ^v et cum quid venerit, exeat causæ. Nam cum dederit

bardorum tit. 21, l. 15: « Si quis mutuaverit cuiquam homini solidos per cautionem, » etc. Luc. xvi: Accipe cautionem tuam, in textu Græco, γράμμα, id est, litteras. Dicitur et cautum. Corippus lib. ii de Laudibus Justini minoris:

C Debita persolvit genitoris, cauta receipt.

Glossæ veteres: Cautum, ἀσφάλεια, χιρογράφων, id est, securum, chirographum.

^k Quod si aliquando. Locus mutilus, sed ita ex Reg. ms. restituendus: Quod si aliquando discedere voluerit, sine rebus suis de monasterio, vel sine indulgentia peccatorum a Deo descendat; lege, discedat.

^l Mutatis. Id est, derelictis. Nonius Marcellus, cap. 4: Mutare, derelinquere. Lucilius lib. xxvi: « Mili quidem non persuadetur, publice ut mutem meos. »

^m Quidquid necessariæ utilitati monasterii abundare viderit, etc. Notanda hominis integritas, sinceritas, simul et charitas. Quam longe abest a quorundam avaritia, aut curiositate, qui aut bona novitiorum in arca recondunt, aut ea insanis subtractionum mobilibus erigendis, similibusque vanitatibus impendunt, Christo in suis membris algente et esuriente.

ⁿ Qui vero frater. Ita in Reg. ms. Legendum tamen videtur: Si vero frater; ita sensus postulat, et tota hujus capitis constructio.

^o Sub cautione pœnæ interposita. Ita in Reg. ms. Videtur tamen deesse verbum, suscipiatur, vel quid simile. Hæc autem pœna est pecuniæ aut rerum æquivalentium, si forte monachus desertor furtum intulerit monasterio, ut ex sequentibus colligere est.

^p Sic debet in monasterio suscipi. Dato nimirum fidei jussore.

^q Commendatis. Id est, in depositum datis, commendare enim est in depositum dare. Spartianus in Pescennio Nigro: « Idem jussit, ne in zonis milites ad bellum aureos, vel argenteos nummos portarent, sed publice commendarent, recepturi post prælia quod dederant. »

^r Spectantibus. Pro, exspectantibus.

^s Et cum quid venerit, exeat causæ. Hæc transposita sunt. Lege: Et cum quid causæ venerit, exeat.

^a *cautos fidejussores cum pœna, jam tunc demum ei*
^b *pro actibus monasterii sine suspitione secure res*
monasterii aut pretia emendorum vel ^c *vectorarum*
alimonia contradantur. Si vero talis monasterio
advenit frater quem ^d *ipsa patria iguoraverit, vel*
omnibus habuerit vultum ignotum, et se ad monaste-
rii societatem ^e *firmare voluerit, cum notitia abbatis*
vel omnium exeat; et cum jam exire voluerit, prius
juret se de rebus monasterii nulla furti commissione,
aut foris ^f *antecessus commendasse, aut absconsa*
secum portasse, nisi forte ei pro misericordia volue-
rit aliquid donare abbas, ut si perjurerit, ferat in
anima quod in corpore non potuit adimplere. Res
tamen quibus indutus fuerat monasterii, vel calcea-
menta reconsignat abbati; et remanenti in perseve-
rantia fratri proficiant quæ migrantibus auferuntur;
et res monasterii ille habeat qui in monasterio habi-
tat; et juste illi retollatur, qui injuste animos suos a
perseverantia monasterii separat; nec illi dare pla-
ccant, cui ipsarum rerum ^g *displicuit disciplina. Si*
vero ita juraverit, et non se firmet, sed ad tempus
remoretur, hoc solum testetur, ut sine notitia vel
vale abbatis, vel cum furto non exeat. Etiam ex im-
proviso custodiatur et in potestate nihil habeat; et ad
laborem cum fratribus communiter impellatur, ut
laborando vivat. Si tamen nudus fuerit, et induere
eum abbas voluerit, ad tempus utatur; ut sciat se
quod habet omne reconsignaturum, cum exire volue-
rit; et velut ignotus nullam ^h *catenam fidei abbati*
de securitate intulerit: sive si nulla sacramenti fide
teneatur; cum forte incertus de firmitate frater mis-
sus fuerit cum vehiculis animalium, et emendarum
pretio rerum, mox ducatu diaboli iuventis per occa-
sionem sumptibus vel vehiculis in alienas terras de
rebus monasterii incipiat magis ordinatus migrare,
securus de se per deceptionem quotidie expectan-
das et prolongando aut tarde, aut nunquam se-
quendus.

^a *Cautos.* Id est, qui sunt solvendo, si forte ipse transfuga aliquid de rebus monasterii furto sustulerit.

^b *Pro actibus.* Id est, pro negotiis.

^c *Vectorarum.* Vecturæ hoc loco sunt jumenta, caballi, asini et similia.

^d *Ipsa patria.* Id est, regio in qua situm est monasterium.

^e *Firmare voluerit.* Post hæc verba, quædam desunt ex Regula ms. restituenda: *Sola sacramenti fides ab eo exposcatur, ut si aliquando de monasterio exire voluerit, cum notitia abbatis, etc.*

^f *Antecessus.* Glossæ veteres: *Antecessus, ἔμπροσθεν βαδίζων*, id est, ante vadens. Hic est ergo antecessus, qui prius aliquo iverit, ut nimirum res monasterii absconderet, aut in depositum daret ante fugam seu exitum a monasterio.

^g *Displicuit disciplina.* Est paronomasia. Eleganter Alcuinus epist. 79: «Disciplina Domini non debet esse cuiquam disciplina.»

^h *Catenam fidei.* Lege: *Chartam fidejussoris*, ut cap. seq.

ⁱ *Cum de omnibus supra dictis, etc.* Hæc habentur in Reg. ms. Magistri Cod. Corb., eodem cap. 20.

^j *Conventus novus frater.* Ita correxi ex Reg. ms.; sed adde τὸ fuerit.

^k *Regulæ.* In Reg. ms. legitur, *a regula, recte.*

§ XXVII. — Item (cap. 88).

^l *Cum de omnibus supra dictis, conventus novus frater* ^k *Regulæ per abbatem de stabilitate firmanda, aut per* ^l *rerum eleemosynam, aut per donationem monasterio, aut per chartam fidejussoris pœnalem, aut si ignotus per juramenti fidem, duorum tamen mensium spatium in inducias ad tractandum accipiat. Laborando tamen cum fratribus* ^m *contentus annonæ communi mensura,* ⁿ *vel regulæ disciplina et excommunicationum, ut et mores monasterii probeat, et a monasterio ipse probeatur; et secum tractet, si debeat se* ^o *ad Deum firmare, aut ad diabolum expeditius remeare. In quibus duobus mensibus sub cura illorum fratrum, qui peregrinos custodiunt, et ipse similiter ex improvviso custodiatur, et in cella peregrinorum dormiat, et ingressus illius vel exitus in monasterio custodum præsentia videatur. Et omni hora si alicubi a conventu fratrum secesserit, sollicitè a custodibus requiratur, ne forte anticipet ambulare sine vale cum furto. Quod si explicitis duobus mensibus non placabili disciplina, et idem monasterio placuerit ambulare, cum notitia abbatis, vel omnium post datam fidem nullius furti commissi, vel reconsignatis rebus monasterii, quas ad tempus forte acceperat, mox data universis pace, et accepta virga ^p et annona viatica, post factam orationem, vel dictum versum, vel redditam ei pacem, si tamen vult, ut hospes abscedat; et resuscipiat ^q vicem suam diabolus, quem nolens hospitem susceperat Christus.*

§ XXVIII. — Item (cap. 89).

^r *Cum expletæ duorum mensium ad tractandum induciæ fuerint, et placabili disciplina ab eo magis stabilitas eligatur, et perseverantiam repromissam lectæ Regulæ firmitate ei placeat adimplere, interrogatus ab abbate novus frater, quid secum in concessio induciarum spatio definisset: ^s si cum responso ejus implenda in omnibus promittatur*

^l *Rerum.* Adde, *suarum*, ut habetur in Reg. ms.

^m *Contentus annonæ communi mensura.* Ita emendavi ex Reg. ms.

ⁿ *Vel regulæ disciplina et excommunicationum.* Clarius: *Vel regulæ et excommunicationum disciplina*, ut in Reg. ms.

^o *Ad Deum firmare.* Id est, stabilitatem in monasterio Deo promittere.

^p *Et annona viatica.* Quia olim egressis hospitibus annona ad viam peragendam dabatur.

^q *Vicem suam.* Lege: *Civem suum*, ut in Reg. ms.

^r *Cum expletæ duorum mensium, etc.* Hæc videre est in Reg. ms. Magistri cod. Corb., eodem cap. 89, in quo, quemadmodum in duobus superioribus agit permixtum tam de jam conversis quam de laicis, seu de his qui ex sæculo ad monasterium accedunt. Sed ista a nobis distinguentur, ut initium hujus capituli in quo dantur tantum duorum mensium induciæ ad probationem in ipso hospitio, intelligatur de jam conversis, qui olim non tenebantur migrando ad alterum monasterium anni integri tyrocinium iterare; sed perspectis in hospitio eorum moribus, admittebantur in societatem, juxta præscriptum S. Benedicti cap. 16 Regulæ.

^s *Si cum responso ejus, etc.* Ita hunc locum correximus.

obediētia, respondeat abbas : Deo gratias. Alia die ^a post Primam dictam missas explicitas exeunti limen oratorii cum congregatione abbati flectet ad genua ejus novus frater cervicem, rogans eum vel omnem congregationem eum debere modicum in oratorio remorari, et orare pro se. A quibus mox ditissime pro eo oretur. Et completis omnibus abbas volens egredi, humiliter apprehenso ejus vestimento, novi retineatur manu discipuli, qui hęc rogando insinuet : Est quod suggeram primo Deo, et oratorio isti sancto, vel tibi et congregationi. Cum responderit abbas dicens : Et hoc placet tibi? subsequatur futurus discipulus : Hoc primo Deo, sic et mihi. Tunc dicat abbas : Vide, frater, nihil mihi promittis, sed Deo, et huic oratorio vel altari sancto. Si ad omnia obaudieris divinis præceptis, vel meis monitis, in die judicii tu coronam accipies bonorum actuum, et ego de peccatis meis indulgentiæ aliquid promerebor; qui ut diabolus cum sæculo vinceres, incitavi. Si autem nolueris mihi in aliquo obaudire, ecce ego Dominum contestor, [quia] et hęc congregatio testimonium mihi est in die judicii præbitura, quia, ut supra dixi, cum non mihi, vel congregationi in aliquo obaudieris, in judicio Dei ego solutus, tu vero pro tua anima, vel tentatione rationem restitues. Post hęc verba, ^b si cum rebus suis introierit, tunc ille brevis, vel donatio rerum suarum Deo vel monasterio facta, ipsius donatoris manu super altare ponatur, dicente ipso fratre : Ecce, Domine, cum anima mea et paupertate mea quidquid mihi donasti, tibi reconsigno et offero; et ibi volo, ut sint meæ res, ubi fuerit corpus meum et anima mea, sub potestate tamen monasterii et abbatis, quem mihi, Domine, in vice tua timendum proponis ^c cum eis dicis : *Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit.* Unde quia per eum nobis tu omnia necessaria cogitas, ideo nihil oportet peculiare habere: quia tu nobis de omnibus es idoneus, et in omnibus sufficis solus, ut jam nobis vivere et spes Christus sit, et mori lucrum. Post hęc dicta dicat ipse novus frater responsorium

^a Post primam dictam missas explicitas. Lege: *Et post primam dictam missas explicitas.* Quid sint missæ, supra diximus.

^b Si cum rebus suis, etc. Hęc sunt intelligenda de laicis, non de conversis.

^c Cum eis dicis. Nempe Ecclesiæ pastoribus.

^d *Suscipe me, Domine, secundum verbum tuum.* Ita in Reg. ms. in versione communi: *Secundum eloquium tuum, et Magister adjecit τὸ Domine.*

^e *Data omnibus pace.* Id est, dato osculo pacis, seu salutatione. Nam novitius ad societatem fratrum debet eos osculari, aut salutare, sive ut statuit S. Benedictus, eorum pedibus provolvi. Cap. 6 Eccl. Hierar. S. Dionysii Areopagitæ, in benedictione monachi hujus salutationis fit mentio, quemadmodum et in Euchologio Græcorum, in ordine parvi schematis, *καὶ γίνεται ἀσπασμός*, id est, et fit salutatio.

^f *Præpositis.* Ita correxì, cum legeretur *præposito*; quia hic Magister in unaquaque decade, seu decania instituit duos præpositos instar decanorum, ut ex superioribus notum est. Et hanc lectionem suadet pronomen, *eorum.*

A hoc: ^d *Suscipe me, Domine, secundum verbum tuum, et vivam; et non confundas me ab expectatione mea (Psal. cxviii).* Post hoc responsorium dicat abbas hunc versum: *Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.* Post quem dictum, ^e data ei ab omnibus pace, compleat abbas; et tollens brevem de super altare mox ab eo novus discipulus sub ^f præpositis ordine:ur; et in manu eorum consignatus cum aliis fratribus ^g exeat disciplinæ. Eadem namque die pro humilitatis indicio aquam manibus fratrum ad communionem intrantibus, ipse ministret, et cum dat, osculetur omnium manus, et petat singulos pro se debere orare. Breves vero donationum factos a fratribus tempore mortis suæ abbas ^h in quod usibus monasterii expensis restituerit, ⁱ testamento suo inserat, etiam nomina eorum quorum noscuntur collata: ut nullus post mortem ejus forte de monasterio exiens repetendi rerum suarum fiduciam habeat; et stabilitatem monasterio, et fidem frangat defuncti, vel dicat sine donatione aliquid suum in monasterio contineri.

§ XXIX. — *Item (cap. 90).*

^j Cum aliquis novellus ad servitium Dei in monasterium confugerit et indicaverit se velle converti, non ei credatur tam facile. Nam sicte ab abbate solo verbo, non facto, habitatio ei monasterii denegetur. Ad probationem gravia proponantur, ad obedientiam ejus inveniendam prædicentur contraria et voluntati ejus amara, quotidiana jejunia ei promittantur. Nam et hoc ex lectione Regulæ, et dicto abbatis agnoscat, quia in monasterio nulli licet dicere: Hoc volo, et hoc nolo; hoc amo, et hoc odio: ut nec propria eligatur voluntas; et sciat quia qui in monasterio conversus fuerit, quidquid ex voluntate sua voluerit, hoc magis non permittetur. Quare? *Quia sunt viæ, quæ videntur hominibus rectæ, quarum finis usque ad profundum inferni demergit.* Et quod noluerit, hoc cogitur; ut voluntas in eo propria amputetur, quæ inimica est Deo. Qui ergo cupit perfecte converti, ^k quidquid amaverit et desiderio habuerit, ei denegetur; et quidquid oderit, ei appona-

^g *Exeat disciplinæ.* Supp., *gratia*, id est cum reliquis fratribus eat ad omnia exercitia disciplinæ. Est eclipsis, phrasis Græca: ut oratione in Pisonem. *Quæ sit hominum querela frontis tuæ.* Supp. *causa.*

^h *In quod usibus monasterii expensis restituerit.* In Reg. ms. legitur: *Restiterit*, recte, lege autem, et quod usibus monasterii expensis restiterit. Id est, et quod, omnibus expensis in usus monachorum factis, erit residui ex pecuniis et aliis rebus cum chartis donationum, illud in suo testamento scribendum curet abbas moriturus.

ⁱ *Testamento suo inserat.* Non est hoc loco testamentum suprema testatoris voluntas; sed charta, instrumentum, breviculus seu inventarium, in quo abbas omnem cœnobii substantiam et expensas scribebat, de quo vocabulo supra.

^j *Cum aliquis novellus*, etc. Hęc reperire est in Reg. ms. cod. Corb., eodem cap. 90; agitur autem hic specialiter de laicis, qui in monasterio converti cupiunt.

^k *Quidquid amaverit*, etc. Hęc compendiosa ad perfectionem viam, juxta traditionem priscorum illorum Ægypti monachorum; qui ea discipulis suis

tur, dicente Domino : *Qui vult meus esse discipulus, abneget semetipsum sibi, et sequatur me* (Matth. xvi); hoc est, non suam, sed Dei faciat voluntatem. Omnia enim debet pro Domino sustinere, qui in ejus cupit militare schola. Aut quid enim digne possumus pro Domino sustinere? dicente Apostolo : *Non sunt condignæ passionibus hujus sæculi ad superventuram gloriam* (Rom. viii). Ut si ignem persecutor servo Christi inferat, ut temporalis calor finito non sentiatur dolore, non tamen talis est, qualis est ignis inextinguibilis; aut sic incendit, quomodo æterna pœna gehennæ peccatrici animæ immortaliter reservatur. Si unguis vel equulei, vel verberum pœnas ingerat, in ipsa parvi doloris tolerantia æternæ lætitiæ coronatus succedit; si carcer nos pro Deo tenebrosus reclaudat, ædificata ex margaritis et auro vel gemmis ornata nos Hierusalem exspectat. Si obscuritas clausuræ nos pro Deo obcæcet, in momento nos poterit obscurare; sed pro hac illa nos lux in æterna vita suscipiet, quæ non solis candore vel lunæ, non stellarum cœli, sed ipsius Dei perpetua majestate lucebit. Si terra ista, quam in hac vita calcamus, moriendo pro Deo meruerimus abscedere, mox super illam terram ambulare perpetuo deputamur, quæ septies argeato lucidior. Si vero quæ putantur hujus sæculi esse deliciæ, quæ inquinant potius interanea nostra quam reficiunt, pro Deo ea contempserimus, ad illa statim flumina in æternum currentia perpetuo deputamur, quæ sunt mellis, et lactis, vini et olei abundantia plena; simul et illarum fructus arborum varios et diversos duodecies in annum nascentes non cultura hominis, sed abundantia Deitatis; qui non fame delectant ad vescendum, vel esurie appetuntur ad manducandum; sed postquam oculi sanctorum ipso visu fuerint saginati, insuper hoc unicuique sapit in ore quod fuerit delectatus. Ergo digne ad parvum tempus jejuniis et abstinentia pro Domino cruciamur, ut in eis quæ præparavit bonis in perpetuum satiemur. obscuramur pro Deo a persecutore in carcere, ut in illa perpetua luce fulgeamus, tanquam scintillæ in arundinetis discurrentes: mortem momentaneam pro Deo libenter appetimus, ut in æternum a gehennæ morte perpetua liberemur. Postremo et sine persecutione in ipsa christianitatis pace in schola monasterii ideo proba-

imperabant, quæ eorum voluntati adversari videbant, ut notat Cassianus lib. iv de Institutis renuntiantium, cap. 8. *Cujus hæc erit sollicitudo et eruditio principalis, per quam junior introductus ascendere consequenter etiam culmina perfectionis summa prævaleat: ut doceat eum penitus vincere voluantes, quem studiose in his diligenter exercens hæc illi imperare de industria curabit, quæ senserit animo ejus esse contraria.*

^a *Ad superventuram gloriam.* In versione communi, ad futuram gloriam.

^b *Coronatus.* Id est, coronatio; in Reg. ms.: *Corona.*

^c *Interanea nostra.* Ita in Reg. ms. Magistri, id est, interna, quæ ad animam spectant, metaphorice: nam proprie interanea sunt exta, intestina. Glossæ veteres; *Interanea, ἔγχατα*, id est, exta. Item. *Inte-*

tionibus vel amaricationibus voluntatum sub abbatis imperio militemus, ut post peregrinationem vitæ sæculi hujus, cum Dominus noster in judicio nos accesserit suo, digna ei nostra opera consignemus, offerentes ei patientiam nostram, per quam dura omnia et diversa nobis ab abbate imperata, quæ pro nomine ejus gratanter portavimus, vel amaricationes voluntatum nostrarum diversas, quas pro nomine Dei vel salute animæ libenter magis sustinimus, dicentes Domino : *Propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis.* Et cum hæc omnia venerint super nos, oblitus non sumus te, et per observationem obedientiæ inique non egimus in testamento tuo; et a perseverantia honorum actuum vel desiderio spei futuræ non recessit retro cor nostrum: quia non declinaverunt semitæ nostræ a viis tuis, in quibus viis probasti nos, Deus, sicut examinatur argentum. Induxisti nos probationis in laqueum, posuisti amaricationum tribulationes in dorso humilitatis nostræ: ut nostram non permittemur, sed tuam eogeremur facere voluntatem. Unde imposuisti homines super capita nostra: quia ostendisti nos sub abbate doctore vel præposito disciplinæ debere esse probandos. Ergo hi tales subsequentes, Domino dicant: In illo jam sæculo transivimus per ignem et aquam, et induxisti nos in refrigerium; hoc est, transivimus per amaricationes voluntatum nostrarum et servitium sanctæ obedientiæ: ecce pervenimus ad tuæ refrigerium pietatis. Et item dicimus ei : *Delectati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti, annis in quibus vidimus mala: ut nihil habeat in nobis gehennæ ignis sibi quod vinceret, quando nihil suum in nobis incendendum ibi diabolus egit.* Ergo omnia debet pro Domino sustinere qui ejus cupit militare scholæ; et tanquam aurum lima, et malleis, et igne fornacis probeatur ad diadema Dei, et coronam Dominicam profuturus. Quia cum propriam non fecerit voluntatem aliquis, cogitur facere, cui quotidie dicimus in oratione: *Fiat voluntas tua, sicut in celo, et in terra.* ^e Terra enim est corpus nostrum, cui dicit Dominus: *Terra es, et in terram ibis* (Gen. iii). Quia omnis propria voluntas carnalis est, et a corpore descendit, ideo nos cogit illecebra et injusta committere quæ ad tempus parvum vitæ hujus carni per desideria es-

stina, interanea, exta, ἔγχατα. Lex Salica dicit: *Intrania*, tit. 19, § 5: « Si vero intra costas nullus intraverit, et usque ad intrania pervenerit. » Glossæ veteres: *entrai:les.*

^d *Subsequentes.* Id est, persequentes.

^e *Terra enim est corpus.* Ita item Magister in expositione orationis Dominicæ, quam posuit post regulæ suæ prologum. « Ita et in terra, dixit, hoc est, corporis nostri machina de limo terræ formata, cui per sententiam Dei dictum est: *Terra es, et in terram ibis.* »

^f *Illecebra.* Ita in Reg. ms. Lege: *Illecebrosa.*

^g *Quæ ad parvum tempus vitæ hujus carni, etc.* Locus corruptus. In Reg. ms. additur verbum *videtur*, recte. Sed ita lege: *Quæ ad tempus parvum vitæ hujus per carnis desideria videntur esse dulcia, amariora felle futura.*

dulcis amarior felle futura in posterum et in æternum. Ideoque enim cogitur lingua nostra juste quotidie clamare ad Dominum: Fiat voluntas tua in terra corporis nostri. Quæ voluntas cum fuerit nobis in schola monasterii a maioribus tradita, et per obedientiam a nobis fuerit adimpleta quotidie, juste nobis credamus in futuro Dominum parcere, et confidamus insuper gratia ejus posse nos coronari, quia se per ejus fecimus voluntatem, non nostram, et nunquam nos desideria carnis prætulimus amori ejus; et propter eum etiam parati sumus perdere animas nostras in præsentî tempore, ut mereamur eas in futuro invenire cum ipso. Ergo accedens ad timorem Dei aliquis in monasterio cupiens converti, vel volens esse discipulus, hoc ei pro Domino futurus magister proponat, ut supra diximus. Quia quidquid aliquando pro desiderio voluntatis suæ appetierat, sciat sibi posse negari; quidquid noluerit, audiat sibi posse imponi. ^a Antecessus ei peculiaria denegentur; Regula ei tota legalur, et factis implenda promittatur. Domum parentum de cætero sciat sibi esse extraneam, inaccessibile limen ejus ulterius habere jam credat. *Quia, nisi quis reliquerit patrem, aut matrem, aut fratres, aut domum, non potest esse Christi discipulus.* Citra jussionem majoris a monasterio fortasse non exire sciat. Cum hæc omnia ab abbate prædicta promiserit se ad omnia obaudire, et ejus, vel Regulæ monitionibus ad omnia factis esse paratum, tunc suscipiatur in monasterium. Nec tamen tam facile ^b sancti propositi habitus imponatur: ne ad horam promittens saluat in posterum, et ^c sub nomine ovis lupus ingrediatur. ^e Quia cum sæ-

^a *Antecessus ei peculiaria denegentur.* Id est, non præcedat alios.

^b *Sancti propositi habitus imponatur.* Ita correxi, cum deesset τὸ sancti, et τὸ præpositi legeretur; ex sequentibus: *Quandiu sancti propositi habitum habere mereatur.*

^c *Quia cum sæcularis erat,* etc. Notanda doctrina, ne quis incipiens se acrius a dæmone impugnari animadvertens, animo cadat. Nec solum diabolus, sed etiam ipsa caro initio conversionis vehementius insurgit, pungit, ac lancinat; et ipsa vitia, inveterata etiam peccandi consuetudo noviter conversos instantius urgent, et quæ prius amica, sunt inimica. Quod præclare docet Isidorus libr. de Conversis, cap. 3: « Quisque conversus si mox carnales stimulos calcare cupiat, et summa virtutum subire contendat, si forte adhuc aliqua adversa de carnis molestiis tolerat, non frangatur: quia dispensator bonorum novit adversitatibus reprimere vitium successione virtutum. Tunc magis gravari se quisque impulsu vitiorum agnoscit, dum ad cognitionem Dei accesserit. Sicut populus Israel graviore onere ab Ægyptiis premitur, dum per Moysen divina illa cognitio aperitur. Vitia enim ante conversionem quasi pacem in homine habent: quando autem expelluntur, acriore virtute consurgunt. Fiunt autem inimica converso, quæ peccatori prospere blandiebantur, atque item sunt blanda converso, quæ peccatori adversa exstiterunt. Multos habet conflictus Dei servus ex recordatione operum præteritorum, multique post conversionem etiam volentes motum libidinis sustinent: quod tamen ad damnationem non tolerant, sed ad probationem, scilicet ut semper habeant pro excutienda

cularis erat, eum diabolus non tentabat, cujus aperte semper voluntatem perfecit, cum ejus operarius fuit; sed ex quo se a diaboli suasionibus vel militia sæculari ad timorem Dei in servitium Christi tradidit, certissime ab ea die diabolus sibi inimicum sciat effectum, quem cum sæculo suo propter timorem Domini dereliquit. Ergo tam facile ingredienti non debet credi, nisi videatur si quod promittit verbis, factis adimplet, dicente Scriptura: *Nolite omni spiritui credere, sed prius probate (I Joan. iv).* Et iterum: *Quia multi ad vos veniunt in vestitu ovium, intus autem lupi rapaces (Matth. vii).* Vide ergo quia causam Dei caute nos jubet agere Scriptura, ut non mittatur sanctum canibus, nec margaritæ pretiosæ ante porcos; sed monens eum quotidie abbas dicat: **B** Fili, interim ^e istæ res, quibus uteris in monasterio, nihil tibi præjudicant apud nos; sed prius in divinis interanea cordis tui de sæcularibus factis cum mundaveris, jam tunc demum mutabis vestes, ut merito jam ab omnibus hoc videaris in corpore, quod a Deo possideris in mente; et juste post pectoris cæsarem mactiam tondebis et caput. Et cum hæc omnia quæ in regula monasterii continentur, in tuis adhuc vestibus perfecte impleveris, et nostrum cum susceperis habitum, sanctior permanebis. Cum ergo ex illa die omnia cum cæteris fratribus inculpabiliter in monasterio per integrum annum impleverit, tunc demum sine ulla dubitatione tondeatur, et ei [^f sancti propositi] vestes mutantur. Tondeatur enim sic. Stet ipse frater in medio oratorio curvatis genibus: ^g **C** ^g tonde te eum abbate, psallentibus in circuitu cunctis. In quo probationis anno psalmum, antiphonam,

inertia hostem, cui resistent, dummodo non consentiant. »

^d *Sed prius probate.* In versione communi: *Sed probate Spiritus, etc.*

^e *Res istæ.* Id est, vestes sæculares.

^f *Sancti propositi vestes mutantur.* Ita in Reg. ms., sed hæc vocabula: *Sancti propositi*, redundant.

^g *Tonde te eum abbate.* Olim cum monachus habitu monachico induebatur, ante altare ipse ab abbate, seu a sacerdote tondebatur. Id patet ex Actis S. Mauri, ubi Florus ante altare habitum suscipiens a S. Mauro tondeatur prius, deinde a Theodeberto rege et aliis ejus optimatibus, rogante S. Mauro; ex Actis S. Galli episcopi Arvernensis apud S. Gregorium Turonensem, cap. 6 de Vitis Patrum: « Ille assumpto secum uno puerulo monasterium Cremonense expetiit sexto situm ab Arverna urbe milliario suppliciter abbatem exorans, ut sibi comam capitis tondere dignaretur. » Joanne Moscho, cap. 143: Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀββᾶς ἰδέξατο αὐτὸν ἐνδὸν τοῦ μοναστηρίου καὶ ἀποκίρας αὐτὸν, δίδωκε αὐτῷ τὸ ἅγιον σχῆμα, id est, « His auditis abbas suscepit eum in monasterium, et cum totondisset, dedit ei sanctum habitum. » Euchologio Græcorum, ubi describitur ratio vestiendi monachi: « Ὁ ἱερεὺς κυρτεῖ αὐτὸν σταυροειδῶς, id est, « Sacerdos tondet eum in modum crucis. » Id videtur etiam apud Theodorum Balsamonem in can. 6 synodi Carthaginensis, ubi ait tonstras monachorum posse fieri a sacerdote monasterii præfecto, ab alio vero sacerdote monacho minime nisi de licentia episcopi. Antiquus sane ritus, et ab apostolicis temporibus derivatus, ut constat ex cap. 6 Hierarchiæ Ecclesiasticæ supra citatæ: Τῷ σταυροειδεὶ τύπη σφραγισάμενον αὐτὸν ὁ ἱερεὺς ἀποκίρει, ἰ.ε.

aut responsorium, vel versum non imponat, quantum sancti propositi habitum habere mereatur, nec cum abbate ausus sit manducare. Vestes vero sæculares, quas, dum mutat, exutus fuerit, diligentia repositæ conserventur: ne forte (quod non in conversis contingat) cum ad suos denuo vomitus redire voluerit, et sæculi elegerit iterato repedare itinera, et nullis scripturarum vel monitionis potuerit vinculis retineri, reddat Christo quod suum est: id est, exutus sanctis vestibus, vel habitu sacro, suis quibus venerat vestitus vestibus ^a resimilans sæculo ad suasorem diabolum revertatur, et non Christi prædatus habitus polluat in sæculo a fugaci. Recipiat talem qualem miserat sæculum: quia retulit quod suum est, indigno quod dederat Christus cum invenire in eo Dominus non potuit quod quærebat. ^b Quidquid enim in monasterio acquisivit, vel laboravit, aut contulit, ^c abscedenti ei penitus non reddatur: quia omni rei ingressæ ad Dominum in monasterio perseverantia opus est; ideo exitus licentia denegatur; solum ab invito ea res quæ liberum habet arbitrium non detinetur, id est, anima ipsa et corpus, quæ in voluntatibus et desideriis suis, ut a diabolo captivetur, libero se dicit esse constitutam arbitrio, et putat sibi licere quod malum est. Res apostatarum vel collata ideo a Patribus non jubentur a monasterio reddi, quia licet erogatæ vel consumptæ in usus sanctorum, removeri et restitui non

est, « forma crucis signatum ipsum (monachum) sacerdos tondet. » Ilanc orationem, quæ dicebatur, antequam monachus tonderetur, refert Smaragdus: *Præsta, quæsumus, omnipotens Deus, ut sicut hic famulus tuus comam amittit capitis, vitia similiter amittat corporis et cordis: ut corpore pariter innovatus et mente, tecum feliciter valeat in æternum regnare. Per Christum.* Sed hic ritus abiit in desuetudinem.

^a *Resimilans sæculo.* Ita in Reg. ms. Id est, iterum similis sæculo factus.

^b *Quidquid enim in monasterio acquisivit, vel laboravit.* Particula enim, hoc loco sumitur pro, vero, autem, ut passim occurrit in hoc auctore.

^c *Abscedenti penitus non reddatur.* Olim prohibitum fuit abscedentibus monachis bona quæ monasterio contulerant reddere. Idem videtur in Regula Magistri, supra cap. 89, et statuatur in Regula Macarii seu Patrum supra hoc cap.: « Et si ex qualibet causa scandali post tertium diem exire voluerit, nihil penitus accipiat, nisi in veste qua venit. » Quæ admodum Novella 5 Justiniani, cap. 5: « Si quis autem forte semel dedicatus, schemateque potitus, deinde a monasterio discedere voluerit, et postmodum fortasse eligere aliam vitam, ipse quidem sciat, quam pro hoc Deo dabit satisfactionem: res autem quascunque habuerat, dum in monasterium intrabat, eas esse monasterii. » Et C. L. 54, de *Episcopis et Clericis*, etc. « Quod si illi monasteria, aut ecclesias relinquunt, et mundani fiant, omne ipsorum jus ad monasterium aut ecclesiam pertinet. »

^d *Revocari.* Id est, restitui, de quo supra.

^e *Et si capit, abscedat.* In Reg. ms.: *Etsi capit, abscedit*; lege, *etsi capit, qui abscedit*; nam dixit: *Discessus restituit monasterio res.*

^f *Ad conversationem.* Lege. *Ad conversionem*, ut in cod. Viind.

^g *Regula ei in salutorio legatur.* Ita statuit S. Cæsarius in Recapitulatione, cap. 8: « Quæcumque ad conversationem venerit, in salutorio ei fre-

quentius legatur. » De salutorio supra dictum est. ^h *Legatur.* Videtur legendum: *Frequentius legatur*, quemadmodum S. Cæsarius, quem sequitur S. Aurelianus.

ⁱ *Tunc excipiat.* Anno scil. probationis evoluto.

^j *Exceptus vero usque ad mortem suam*, etc. Ita statuit S. Cæsarius cap. 4 Regule suæ: « Si qua relictis parentibus suis sæculo renuntiare et sanctum ovile voluerit introire, ut spiritualium luporum fauces Deo juvante possit evadere, usque ad mortem suam de monasterio non egredietur. » Tetradius seu Tetradius, cap. 1 Regule: « In primis si quis ad conversionem venerit, ea conditione excipiat, ut usque ad mortem suam ibi permaneat. » ^k *Vestimenta vero religiosa non accipiat*, etc. Item statuit S. Cæsarius cap. 4 Regule suæ: « Quæ autem vi luxæ aut maritis relictis, aut mutatis vestibus a monasterium veniunt, non recipiantur, nisi antea de omni facultatula sua, cui voluerint chartas aut donationes aut venditiones faciant, » etc. Lege, *aut donationis, aut venditionis*. Per viduas quæ mutatis vestibus veniunt ad monasterium, intelligit eas quæ mutatis vestibus in domibus convertuntur sive sanctimoniales fiunt, de quibus conc. Aurilian. v, can. 19. Item etiam decernit Tetradius, cap. 1 Regule: « Vestimenta vero laica non ei mutantur, nisi antea de facultate sua chartas venditionis esse sicut Dominus præcipit dicens, » etc. Sed hic locus etiam corruptus est atque etiam ita castigandus: *Chartas donationis et venditionis faciat, sicut Dominus præcipit*, etc.

^l *De capillis illius in confessione mittatur.* In probationis monasticæ testimonium. In Actis S. Guillelmi Gellonensis videmus barbam et comam depositam Deo consecrari: « Guillelmus comes auro textis depositis vestibus per Dei gratiam benedictus, totus ille in eo sacer ordo perficitur; coma nobili, barba venerabiliter deposita, et Deo consecrata. »

^m *In confessione.* Confessio est capsula seu tabernaculum ex auro, vel argento, et seu alia quævis

Quod si tonsuratus, ^a aut in habitu religioso venerit, non excipiat, nisi, ut superius diximus, chartas de eo quod proprium in sæculo habuerat, faciat, A ut nihil sibi reservet quod non a se alienet. Et id quod secum exhibuerit, totum ^b in potestatem abbatis timens exemplum Ananiae et Saphiræ.

pretiosa materia in honorem alicujus sancti fabricatum. Anastasius Bibliothecarius in Hilario papa: « Confessionem sancti Joannis Baptistæ fecit ex argento, quæ pensat libras centum. » Et paulo post: « In oratorio sanctæ Crucis fecit confessionem, ubi lignum Dominicum posuit cum cruce aurea cum gemmis, quæ pensabat pondus librarum viginti. » In Symmacho papa: « Fecit autem oratoria duo, S. Joannis Baptistæ, et sancti Joannis Evangelistæ, in quorum confessione arcus argenteos posuit pensantes libras triginta. » In Sixto tertio: « Item fecit Sixtus episcopus confessionem beati Laurentii martyris cum columnis porphyreticis, et ornavit transennam et altare, et confessionem sancti Laurentii martyris de argento purissimo; » et innumeris prope ejusdem auctoris locis.

^a Aut in habitu religioso. Si nempe monachatum ageret in ædibus suis, aut certe habitum pœnitentis suscepisset. Nam hæc verba non intelliguntur de cœnobiis, qui chartas donationum facere non poterant migrando de uno monasterio ad alterum. Quod autem nonnulli vitam monachicam in suis domibus agerent, patet ex epist. 24 Sidonii, lib. iv: « Cum surgeremus percontor astantes quod genus vitæ de tribus arripuisset ordinibus, monachum ageret, an clericum, pœnitentemne? » Ibi agitur de Maximo palatino, qui conversus vitam sanctam in suis ædibus agebat; et frustra an monachum ageret, interrogasset, nisi etiam aliqui in suis ædibus vitam tunc ducerent monachicam.

^b In potestatem abbatis. Deest verbum consignet, B vel quid simile.

CAPUT LXVI.

DE FILIIS NOBILIUM ET PAUPERUM QUI OFFERUNTUR.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Si quis forte de nobilibus offert filium suum Deo in monasterio, si ipse puer minore ætate est, ^b parentes ejus faciant petitionem, quam supra diximus,

^a Si quis forte de nobilibus offert filium suum. Hujus oblationis mentio fit in Chron. Novalegiensi, in petitione Widilonis suum filium offerentis tempore Caroli Magni: « Dum legaliter sancitum antiquitus teneatur et cautum cum oblationibus Domino parentes suos tradere filios in templo feliciter servituros, etc. »

^b Parentes. Id est, pater et mater, et non alii. Vide Petrum Blesensem, ep. 54.

^c Et cum oblatione ipsam petitionem et manum pueri, etc. Id videtur in eadem petitione Widilonis: « Idcirco ego Widilo hunc filium nostrum Ambulfum cum oblatione in manu atque petitione, altaris palla involutus ad nomen S. Petri et S. Andræ cæterorumque sanctorum, quorum reliquiæ hic continentur, et tibi Warnari presentem decano ad vicem domni Witgari episcopi, seu et Richarii præpositi trado coram testibus regulariter permansurum. » — Cum oblatione. Hæc oblatio erat hostia cum vino in calice, ut habetur in Constitutionibus Lantfranci, cap. 18: « Offerendus puer facta prius corona manibus portans hostiam et calicem cum vino, sicut mos est, » etc. Sed hic mos non ubique viguit; nam in monasterio Ereni S. Mariæ in Helvetiis puer ferebat hostiam in mappula, et vinum in ampulla, ut scribit Ruthardus ejusdem cœnobia monachus, in hoc caput: « Debet ponere in dextra manu filii sui oblatam cum mappula, in sinistra autem ampullam vini. » Et videtur Ruthardus hæc dicere juxta consuetudinem monasteriorum Germaniæ. Oblata est oblatio seu hostia, panis qui offertur in missa. Antiqua synodus, quæ videtur celebrata sub S. Udalrico episcopo Augustano, constitutione 49, « Calicem et oblatam recta cruce signate. » Grecis προσφορά. Sed locus synodi intelligitur de hostia tam consecrata quam nondum consecrata, locus S. Benedicti, ut et Lantfranci et Ruthardi, de hostia non consecrata.

^d Palla altaris. Soteris papæ decreto (Dist. 25, c. 26) prohibetur sacratis Deo feminis et monachabus sacratis pallas tangere, ac proinde minus licitum laicis, seu viris, seu mulieribus, et synodi Antissiodorensis, can. 37: « Non licet mulieri manum suam ad pallas Dominicas mittere. » Itaque cum S.

^c et cum oblatione ipsam petitionem et manum pueri involvant in ^d palla altaris, et sic cum offerant. ^e De rebus autem suis, aut in præsentis petitione promittant sub jurejurando, quia nunquam per se, nunquam

P. Benedictus permittat puero et ejus parentibus tangere pallas altaris, videtur palla altaris esse quid distinctum a sacratis seu Dominicis pallis, quæ, ut arbitror, sunt lintem illud sacratum quod corporale vulgo dictum supponitur corpori Dominico; sed palla altaris est illud velamen quo velatur altare, sive sit lineum, sive sericum; quæ quidem palle altaris distinguuntur a corporali, ut videre est in concilio Meldensi, apud Burchardum lib. iv, cap. 43: « Similiter ad corporale lavandum, et ad pallas altaris propria vasa habeantur, in quibus nihil aliud fiat; » et in synodo Arvernensi, can. 7, ubi opertorium Dominici corporis, quod est corporale, distinguitur a palla altaris: « De opertorio Dominici corporis, seu palla altaris nunquam sacerdotis corpus, dum ad tumulum evehitur, obtegatur. » Et recte corporale dici potest opertorium Dominici corporis, quia olim sacrosanctum Domini corpus illo operiebatur in altari. Rupert., lib. ii de divinis Officiis, cap. 23, « Sacrosanctum Domini corpus lineo corporali superpositum obtegatur. » Eadem differentia videtur in concilio Rhemensi apud Burchardum lib. iii, cap. 97. « Observandum est ut mensa Christi, id est, altare, ubi corpus Dominicum consecratur...

^d cum omni veneratione honoretur, et mundissimis linteis et pallis diligentissime cooperiatur. » Et apud eundem, cap. seq., in eodem concilio: « Corporale super quod sacra oblatio immolatur, ex mundissimo et purissimo linteo sit. » Huic nostræ explicationi favet Lantfrancus constitutione supra citata: « Involvant prædicti parentes manus (lege manum) pueri in palla, qua altare coopertum est, et cujus pars anterieus pendet. » Sed discrepat Ruthardus, qui scribit pallas altaris dici mappulam cum qua puer offert oblationem. Sed id probandum esset. Hujus tamen ritus rationem affert, quia pannus altaris sacratus erat; sed hoc peculiare erat huic monasterio et nonnullis aliis.

^e De rebus autem suis aut in præsentis petitione promittant, etc. Ita in citata petitione Widilonis: « Et ut hæc nostra traditio inconvulsa permanet, promitto cum jurejurando coram Deo et angelis ejus, quia nunquam per me, nunquam per suspectum...

per successam personam, nec quolibet modo, ei aliquando dent aut tribuant occasionem habendi: vel certe si hoc facere noluerint, et aliquid offerre voluerint in elemosyna monasterio pro mercede sua, fa-

personam, nec quolibet modo per rerum mearum facultates aliquando egrediendi de monasterio tribuant occasionem. »

^a *Per successam personam.* Recta lectio et habetur in codicibus mss. SS. Germani Far. et Vict., cum editione Coloniensi, S. Dunstano et Smaragdo, tam in textu quam in formula petitionis, quam profert, hancque vocem explicat: « Successa persona dicitur supposita, vel subrogata; successus dicitur in loco alterius suppositus. Favet Lanfrancus constitutione citata, cum ait: « Quo facto, praefati parentes coram Deo et sanctis eius statim promittant, quod per se, aut a se suppositam personam susceptum ordinem puer nunquam relinquet; neque se ei scienter aliquid daturus, unde puer (quod absit) perire possit. » Ubi ^{rō} successam explicavit per ^{rō} suppositam. Turcremata, Chron. Novalegiense, et vulgatae editiones legunt, *successam*, sed haec mihi valde suspecta lectio: quasi vero nihil possit dari puero, quam per suspectam personam? Successa ergo persona est vicaria supposita, subrogata. Novella 38 Theodosii: « Si propriae non compleverit onera civitatis universae, per successum redlere compellatur. »

^b *Usufructuario.* Smaragdus legit, *usu fructuum*, et ita explicat: *Usu fructuum dicit quod nos dicimus usum fructuarium.* Editio Colinaei legit, *usufructu.* Vulgo tamen legitur, *usufructuario*, id est usufructu. Ita loquitur S. Gregorius papa lib. II, epist. 9: « Retento sibi usufructuario diebus vitae suae. » Quidam legunt divisim, *usu fructuario*, alii conjunctim uno vocabulo, ut nomen sit neutrius generis; ita Ruthardus: « Ut dum ego vixero, ejus portionis usufructuarium habeam; » ab adjectivo, *usufructuarius*, factum substantivum: quo adjectivo utitur Marculphus, form. 25, « Pater facultatum filii integram usufructuario jure vindicet portionem. »

^c *Suspicio.* Facultatum, quas in saeculo esset habiturus.

^d *Per quam deceptus perire possit.* Ex his verbis satis constat pueros seu infantes oblatos a parentibus astringi perpetuo monachatu, nec posse hunc statum repudiare sive ante pubertatis annos, sive post. Et haec antiqua fuit praxis Ecclesiae et monasteriorum. Id patet ex formula petitionis apud Smaragdum: « Idcirco hunc filium nostrum N. cum oblatione in manu, atque petitione, altaris palla omnibus involutis, ad nomen sanctorum quorum hic reliquiae continentur, et abbatibus, trado coram testibus regulariter permansurum, ita ut ab hac die jam non liceat illi collum de sub jugo regulae excutere, » etc. Idem habetur in petitione Widilonis supra citata. Quae quidem verba nugatoria essent, si pueri oblato tenerentur remanere in monasterio tantum usque ad annos pubertatis. Et clarius patet ex formula petitionis quam profert Ruthardus in hoc Regulae caput, « Promitto ego ille coram Deo et sanctis ejus pro filio meo de stabilitate sua, et conversione morum, atque obedientia. » Ibi vovetur sine restrictione et conditione, quae tamen in re tam necessaria et tanti ponderis exprimenda esset: praesertim cum in voto solemniter conceptis verbis exprimendo nihil sit in animo retinendum quod ore non proferatur. Praeterea votum stabilitatis non est ad paucos annos, sed ad vitam, ut supra explicatum est. His dictis ex eodem Ruthardo postea dicebat pater: « Promitto per viventem in saecula quia nunquam do illi haereditatem suam, aut aliquid quidquam; sed exhaeredito illum ab omni mea haereditate, ut exhaeres sit in perpetuum: ita ut per nullum ingenium possit quaerere haereditatem meam. » Quae quidem verba omnem explodunt explanationem;

Atque ex rebus quas dare voluerint, monasterio donationem, reservato sibi (si ita voluerint) usufructuario. Atque ita omnia observantur, ut nulla suspicio remaneat puero, per quam deceptus perire possit

nisi dicamus patrem offerendo filium, Deo et sanctis ejus in testimonium adhibitis, coram sacro altari nugari velle, imo pejorare. Id cautum est concilii Toletani IV can. 48: « Monachum aut paterna devotio, aut propria professio facit: quidquid horum fuerit alligatum, tenebit; proinde his ad mundum revertendi intercludimus aditum, et omnes ad saeculum interdicimus regressus. » Vulgo respondetur loqui concilium de pueris qui sunt adhuc impuberes, quod tunc non liceat eis excutere jugum sibi a parentibus impositum, non vero de puberibus, qui postea possunt hoc jugum deponere. Sed haec solutio nulla est. Nam qui proprio arbitratu profectur religionem, nunquam debet in mundum regredi, ergo, nec is qui paterna devotione offertur. Probatur. Ideo qui proprio arbitrio profectur, nunquam potest in mundum regredi, quia ex praefato concilio monachus est; sed qui paterna devotione offertur, ex eodem concilio monachus est: *Monachum aut paterna devotio aut propria professio facit.* Ergo ei qui offertur a parentibus per hoc concilii decretum nunquam licebit a monasterio recedere, et jugum sibi a parentibus impositum excutere. Ita etiam statuit S. Isidorus hic citatus a nostro auctore et a Smaragdo, et relatus 20, qu. 1, c. *Quicumque*: « Quicumque a parentibus propriis monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi perpetuo permansurum. » Eadem causa, qu. 3, cap. 4, agitur de quodam Lamberto, qui invitus inter octavum et decimum annum cuculla a patre indutus fuerat, nec multo post habitum monachicum acceperat ab episcopo, etiam invitus: qui cum vellet reclamantibus fratribus adire haereditatem, papam convenit, ab eoque dispensari petiit, quod facile obtinuit, patre, qui jam nuntium mundo remiserat, sub jurejurando obestante quod eum invitum cuculla induisset, nec manum ejus palla altaris involvisset, nulla ab abbate benedictione percepta. Haec tota dispensationis causa, non minor aetas. Si igitur hic Lambertus, nullum ponens obicem, fuisset solemniter ritu a patre oblatus, manu ejus palla altaris involuta et abbatibus benedictione percepta, non fuisset dispensatus; ac proinde post pubertatis annos non potuisset legitimam dispensationem postulare. Id etiam clare constat ex conc. Tolet. II, cap. 6: « Ideoque si in qualibet minori aetate, vel religionis tonsuram, vel religioni debitam vestem in utroque sexu filii, aut unus, aut ambo parentes dederint, certe vel nolentibus, aut nescientibus esse susceptam, et non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram Ecclesia palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad saecularem reverti habitum quandoque penitus non licebit, » etc.; ubi haec posteriora verba satis indicant non licere ejusmodi pueris post pubertatem ad saeculum redire, et satis explicant mentem concilii Toletani IV supra citati. Et cap. q. 1 ejusdem causae: « Quem progenitores ad monasterium tradiderunt, et in ecclesia cepit canere et legere, nec uxorem ducere, nec monasterium deserere poterit; sed si discesserit, reducat; si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur; uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur. » Quae profecto de his qui pubertatis annos excesserunt intelligenda sunt, cum sit inusitatum pueros ante pubertatem relicto monasterio ducere uxores. Sed esto quod ejusmodi matrimonium sit ante pubertatis annos ab ejusmodi pueris contractum, tamen ex citato canone sequitur ejusmodi pueros esse religioni perpetuae astrictos, cum ejusmodi canon jubeat hoc matrimonium dirimi; quod non posset fieri, si pueri a parentibus oblato perpetuae religioni non es-

(quod absit), quod experientia didicimus. Similiter A autem et pauperiores faciant. Qui vero ex toto nihil habent, similiter petitionem faciant, et cum oblatione offerant filium suum a coram testibus.

§ II. — Ex REGULA SANCTI BASILII.

Interrog. b Ex qua ætate oportet nosmetipsos offerre Deo, vel c virginittatis professionem quando oportet firmam vel stabilem judicari? — Resp. Dicente

sent obnoxii. Probatur, quia ejusmodi oblatio minus obligaret pueros oblatos quam votum simplex religionis et castitatis; sed hæc vota etsi impediunt matrimonium contrahendum, non tamen dirimunt contractum; igitur ejusmodi oblatio, quæ juxta adversarios non astringit perpetuæ religioni, non posset dirimere contractum matrimonium, licet impediret contrahendum. Probatur major, quia prædicta vota perpetuo obligant, sed ejusmodi oblatio, juxta adversarios, non perpetuo obligat, ergo minus quam ejusmodi vota. Sed nostra assertio maxime probatur ex cap. 2, qu. 1, ejusdem causæ, ubi Gregorius III papa S. Bonifacii sciscitanti an pueri ejusmodi possint post annos pubertatis egredi monasterio, et uxorem ducere, sic respondet: « Addidisti adhuc quod si pater vel mater filium vel filiam intra septa monasterii in infantia annis sub regulari tradiderit disciplina, utrum liceat eis postquam pubertatis impleverint annos egredi et matrimonio copulari: hoc omnino evitamus, quia nefas est ut oblati a parentibus Deo filii voluptatis frena laxentur. » Ubi vides hanc solam et unicam rationem cur non debeant ejusmodi pueri ad mundum redire post pubertatis annos, quia Deo oblati sunt a parentibus, non vero, quod manendo in monasterio usque ad annum decimum quartum sine ulla ejusmodi status reclamatione pueri oblatis censeantur tacite ratam habere ejusmodi oblationem de se a parentibus factam, ut nonnulli respondent. Quod non multum favet ipsis pueris oblati: nam aut forte, ut primum ad hunc annum pervenerunt, ætatem suam nesciunt, aut non cogitant de ratificanda ipsa oblatione. Et sane dandum esset eis aliquid deliberandi spatium unius anni, aut aliquot mensium. Et durius cum illis agitur, si pridie quam attigerint decimum quartum annum nullo modo obligati perpetuo manere, postera die obligentur. Quid, si uno aut altero mense, si quindecim vel octo diebus duntaxat oblatis fuerint a parentibus ante annum ætatis decimum quartum, quomodo ratam habebunt ejusmodi oblationem, nisi tam brevi spatio temporis ad deliberandum concessio obstringi necesse erit, cum adultis annis integer concedatur?

Huc nostræ opinioni vulgo opponitur decretum Marcelli papæ, quod habetur 20, qu. 1, cap. 10, ubi permittitur pueris anno ætatis decimo quinto hujusmodi parentum oblationem aut confirmare, aut rescindere. Sed hoc decretum non adeo certum est, cui palea præfigitur, ut etiam ipse glossæ auctor testatur; et merito quidem: quia cum tunc rari essent monachi, atque illi in solitudinibus vitam durissimam agerent, non est credibile tempore hujus Marcelli papæ puerorum oblationem in usu fuisse; maxime cum nihil de ea ante tempora S. Benedicti, aut saltem S. Leonis primi, qui agit de puellis oblati a parentibus, legatur.

Objicitur etiam non esse probabile tale jus fuisse parentum in liberos, et hoc adversari sacræ Scripturæ. Sed dico hoc jus esse a naturali potestate quam habent parentes in liberos, qui possunt etiam eos vendere necessitatis causa, ergo etiam devotionis causa Deo offerre in perpetuum ejus obsequium, tam pro salute sua quam liberorum, modo id fiat pura intentione et devotione. Et hæc oblatio summæ est virtutis, quæ vincit amorem naturalem parentum in liberos, et etiam desiderium naturale propagandæ familiæ suæ, maxime cum uno oblato cæteri superstites possint sine liberis mortem obire: et etiam solatii, quod parentes possent ex ejusmodi oblati percipere, quo tamen privantur illi Deo sponte offerendo. Quapropter non est dubium quin

hæc oblatio sit Deo gratissima et acceptissima, cuius gratia tum parentes, tum liberos summis beneficiis cumulat Deus et dat; maxime liberos, ut possint onera æquo animo ferre vite monasticæ, quæ leviora sunt iugo servitutis, quod tamen possunt liberis suis parentes imponere, ut in consesso est apud omnes: Jugum enim Christi suave est et onus leve, maxime ipsis pueris, qui nullis vitiiis concitati sunt, nulla prava consuetudine corrupti, ab ineunte pueritia bonis monachorum exemplis imbuti, piis institutionibus et præceptis informati, sæculi et vanitatum ejus, ac deliciarum penitus ignari; præsertim antiquis illis temporibus, cum rara essent in urbibus monasteria, raro sæculares ad monasteria accederent, et rarius monachi suis asceteriis egrederentur. Neque his adversatur sacra Scriptura, et, si quæ testimonia proferri possunt, ea sunt de adultis, et juxta communem usum hominum intelligenda. Neque etiam obstat id quod objicitur de sponsalibus, quæ facta a parentibus nomine filii, ab eo possunt rescindi. Nam aliud est filium alicui puellæ despondere, aliud est eum Deo offerre: et status matrimonii, licet de bonis sit, non est tamen de optimis et perfectis, ut loquuntur: at status religionis est de optimis et perfectis. Deinde onus matrimonii gravius est iugo religionis: id experimento norunt qui cum mala muliere conjuncti sunt. Nec etiam cap. Firma nostræ sententiæ adversatur. Nam ibi agitur de his qui proprio voluntatis arbitrio vovent, non vero de his qui a parentibus offeruntur, ut ubi recte explicat Gratianus. Sed postea ejusmodi oblationes abrogatæ sunt cap. Cum simus, de regularibus.

a Coram testibus. In petitione nobilium et pauperum nulla sit mentio testium, sed tantum in petitione eorum qui nihil habent omnino. Tamen in antiquis petitionum formulis, quæ generaliter tam de nobilibus, quam de his qui nihil habent omnino sunt, testes adhiberi videmus, ut apud Smaragdum hoc loco: « Et ut hæc petitio firma permaneat, manu nostra eam firmamus, et testibus roborandam tradimus. » Id videtur etiam in petitione Widitoni nobilis viri: « Trado coram testibus regulariter permansurum. » Et statuitur Add. Capitul. Lud. imp., tit. 36: « Ut puerum pater et mater tempore oblationis offerant altari, et petitionem pro eorum laicis testibus faciant, et hoc decretum generale est. Et etiam constat ex Ruthardo, cum agit de ritu puerorum offerendorum indifferenter, sive illi sint nobiles, sive pauperes, aut nihil omnino habeant: « Ille debet respondere dicens: Volo tradere filium meum Deo omnipotenti ad serviendum sibi in hoc monasterio. » Et paulo post: « Deinde debet dicere abbas testibus: Auditis, fratres, et videtis, quid iste dicat; illi debent dicere: Audimus et videmus. » Itaque hæc verba, coram testibus, referuntur etiam ad nobiles et ad pauperes. Adhibentur autem testes, ne forte parentes liberos repetant aut pueri reclamant.

b Ex qua ætate, etc. Habetur apud S. Basilium, interr. 15 Regul. fusius disput., et apud Rufinum, cap. 8, sed contractum.

c Virginittatis professionem. Erat hoc unicum olim apud Græcos vite monasticæ votum *παρθενίας*. It est, virginittatis, ut vocat S. Basilium hæc interrogatione, in junioribus quidem; *ἀγαμία*, id est, cœlibatus, in his qui thoram olim experti sunt, apud eundem in epist. 2, ad Amphilochem, cau. 19: « Virorum autem professionem non novimus præter eos qui seipsos monachorum ordini adixerunt. » *Οἱ κατὰ τὸ συνωπόμενον δοκοῦσι παραδεχέσθαι τὴν*

Domino : *Sinite infantes venire ad me* (Matth. xix), A et apostolo Paulo collaudante eum qui ab infantia sacras litteras didicisset (II Tim. iii); et rursum præcipiente educari filios in doctrina et correctione Domini (Eph. vi). ^a Firma tamen tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, et ea quæ solet nuptiis apta deputari ac perfecta. Oportet tamen infantes voluntate et consensu parentum, imo ab ipsis parentibus oblatos sub testimonio plurimorum suscipi, ut omnis occasio maledicti gratia excludatur hominum pessimorum. Adhiberi autem eis oportet summam diligentiam, quo possint ad omne virtutis exercitium probabiliter institui, tam in verbo quam intellectu et opere. Quidquid in tenero et parvo quis inseruerit, firmius et tenacius in posterum conservabit. Injungenda est ergo infantium cura his qui ante omnia in virtute patientiæ documenta sui probabiliter præbuerint, qui possint pro merito delicti et ætatis singulis quibusque etiam correptionis adhibere mensuram, et qui servant eos primo omnium a sermonibus otiosis, et ab irasundia, atque ab incitamentis gulæ, et a cunctis indecentibus et inordinatis motibus. Si vero cum ætatis augmento nullus in eis deprehenditur profectus industrius, sed vaga mens et animus cassus, etiam post instituta probabilia, infructuosus permanserit, hujuscemodi abijci oportet, et maxime

ἀγαπᾶν, κ. τ. λ., id est, *Qui tacite videntur cœlibatum admisisse*, etc. Et in Admonitionibus idem Basilius mentionem facit voti virginitatis : « Si ad feminarum domus accesserit clericus aut monachus, et virgo patiatur hujuscemodi introire ad se, statim immutant pristinam dignitatem, et quod Deo polliciti sunt, sua voluntate amittunt. Nec enim poterunt hujusmodi mansionem in se Deo præparare, sed dissolvuntur ut lignum aridum. Nunquid virginitatem Dominus ab aliquo extorquet invito? »

^a Firma tamen erit professio virginitatis, etc. Hic textus profertur a Gratiano, 20, qu. 1, cap. 2, ex nona synodo; sed ibi non reperitur. S. Basilius hoc loco professionem adulta ætate faciendam esse præcipit; epist. 2, ad Amphiloichium, can. 7, ætatem professioni idoneam determinat, docetque votum virginitatis emittendum esse supra annum decimum sextum aut decimum septimum. Verum concilium Trullense, can. 40, permisit professionem fieri anno ætatis decimo, non antea : « Ἔστω τοίνυν ὁ μίλλον μοναχικὸν ὑπέρχισθαι ζυγόν, ὅχι ἤττων ἢ δεκαετῆς; id est, « Qui ergo monachicum subit jugum, non sit minor decem annis. » Agit concilium de monachica professione, atque votum non esse differendum ad ætatem a S. Basilio præscriptam, imo accelerandum, quia Ecclesia Dei firmior est et robustior. Sed utramque ætatem amplectitur novella sexta Leonis imperatoris : « Itaque quæ magnus iste et admirandus decrevit Basilius, ut videlicet qui monachicum habitum ambiunt decimo sexto primum ac decimo septimo ætatis anno digni illi habeantur, quæque sancta sexta mandat synodus anno decimo, qui ejusmodi vitam capesserent, suscipiendos esse, noveris. Hæc cum sanctissimo patriarcha Deique amantissimis metropolitanis diligenter expendentes, neutram sacrarum legum duximus esse contemnendam. Sed contra ad utrumcunque tempus religioso habitu, qui illam vitam sumere cupiunt, dignos haberi jubemus. » Videndus Theodorus Balsamon in canonem citatum. Hæc ideo instituta sunt quia bonum est viro portare jugum ab adolescentia sua.

cum juvenilis fervor rudem læcessit ætatem. Eorum vero qui ætate robusta accedunt ad servitium Dei, oportet inquirere, ut diximus, qualitatem vitæ præteritæ, et sufficere etiam hoc ipsum, si satis instanter hoc expetunt, et si verum et ardens desiderium est eorum erga opus Dei. Hujusmodi vero fieri documenta ab his oportet qui valde prudenter de his discutere poterint et probare. Cum autem fuerint suscepti, si forte propositum transgressi fuerint, nec videri eos oportet amplius, tanquam eos qui in Domino deliquerunt, ^b quod est confessionis suæ pactum, cum professi sunt. Et, si peccaverit, quis orabit pro eo (I Reg. 11)?

§ III. — EX REGULA SANCTI ISIDORI.

^c Quicumque a parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi perpetuo permansurum. Nam Anna Samuel puerum natum et ablactatum Deo ^d pietate, qua voverat, obtulit; quique in ministerio templi, quo a matre fuerat ^e functus, permansit, et ubi constitutus est, deservivit (I Reg. 1).

§ IV. — EX REGULA SANCTI AURELIANI EPISCOPI (cap. 46).

^f Qui vero minoris ætatis sunt, aut vivis parentibus in monasterio ingrediuntur, ^g chartas tunc facere compellantur, ^h quando ætate probati fue-

Flos ætatis Deo consecratus odorem spirat suaviorum. Postea statutum est ut nemo ante annum decimum quartum vitæ religiosæ professione solemniter astringeretur, ut habetur cap. *Ad nostram*, de Regularibus, etc. Sed tandem propter abusum multorum, qui avaritia ducti liberos suos monasteriis obtrudunt invitos, qui a fratrum consortio, ut verbis Majoriani imperatoris utar (Nov. 8), parricidiali quodammodo arte subtrahuntur, ne patris matrisque congrua largitione, aut eorum æqua cum reliquis filiis successione potiantur, sacrum concilium Tridentinum sanxit (Sess. 25, cap. 15) ne quis ante decimum sextum ætatis annum expletum ad professionem religiosam admittatur.

^b Quod est confessionis suæ pactum, cum professi sunt. Locus corruptus. Lege, ut apud Rufinum : *Et professionis suæ pactum transgressi sunt.*

^c Quicumque a parentibus, etc. Hæc non reperitur in Regula S. Isidori excusa. Referuntur 20, qu. 1, cap. *Quicumque*, sine ulla libri aut capitis citatione. Referuntur etiam a Smaragdo, sed ex nostro auctore sumpsit.

^d Pietate, qua voverat, obtulit. In causa citata, et apud Smaragdum legitur tantum, *cum pietate obtulit.*

^e Functus. Ita apud Smaragdum; sed in causa citata legitur, *deputatus, relictus.*

^f Qui vero, etc. Hoc capitulum desideratur in cod. Vind., quod quidem sumptum est ex Regula S. Casarii, cap. 4 : « Illæ vero quæ adhuc vivis parentibus substantiam suam in potestate habere non possunt, aut adhuc minoris ætatis sunt, chartas tunc facere non compellantur; quando res parentum in potestate habuerint, aut ad legitimam ætatem pervenerint. » Ubi lege, *sed quando*, etc. Idem præcipit Tetradius, seu Teridius cap. 1 Regulæ : « Si vero pater aut mater ejus vivat, et non habet potestatem faciendi (chartas), si migraverint, cogantur facere. »

^g Chartas. Donationum.

^h Quando atate probati fuerint. Id est, quando

rint, ^a aut res parentum in potestate habuerint. **A** sequi Christum non potest, dum non potest duobus

§ V. — *Item (cap. 47).*

^b Minori ætate non excipiantur in monasterio, nisi ab annis decem, aut duodecim; qui et nutrirī non egeant, et cavere noverint culpas.

§ VI. — *EX REGULA MAGISTRI.*

^c Cum alicujus nobilis filius propter Dei servitium in monasterium voluerit convolare, non prius suscipiatur, nisi, ut diximus, omnem a se obedientiam promiserit implendam. Deinde ^d convenient ejus parentes, ut et eorum quale sit votum agnoscatur de eo. Quod si contrarii exstiterint interim usque ad vim pro eo Domino inferendam ad claustra monasterii, vindicetur, quem potest Dominus defendere propter se: quia fortior est dextera ejus ad protegendum quam diaboli iniquitas ad lædendum. Quod si magis fuerint consentientes ejus voto parentes, convocatis eis ab abbate in monasterium, votum filii convertentis exquiratur ab eis, ut ab ipsis potius videatur devoveri vel offerri qui eum genuerunt. Cum ergo magis responderint parentes gratanter se velle adimplere quæ cupit, tunc dicat eis abbas: Equidem omnibus nobis unus ad omnia sufficit Deus; ^e sed quia accedentibus ad divinum servitium, vel intrantibus in monasterium sæculi prius amputetur spes, ^f excarricato de se suarum onere facultatum, nullis ulterius sæculi laqueis irretitus, securus pergat, et solus ad Dominum: quia *nemo serviens Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit* (II Tim. II, 4). Quia homo onustus auro

ætate competenti fuerint. Hæc constitutio non recedit a novella Leonis imperatoris sexta, qua prohibetur ne per decimum ætatis annum agens monachus factus condat testamentum ante ætatem legitimam. Hæc autem ætas erat annus decimus quartus completus. Ulpianus, ff. leg. qua ætate, tit. Qui testamenta condere possunt. Quod quidem de masculis intelligendum est, nam feminis olim concessum est condere testamentum anno duodecimo ætatis suæ completo. Ulp. ibidem. Porro ex hoc S. Aureliani decreto planum est olim monachos defunctis parentibus non fuisse legitima sua exclusos. Id clarum est ex locis Cæsarii, Teritii, et novellæ paulo ante citatis, et 20, qu. 1, cap. Non liceat, ex novella. ^c Non liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hæreditate sua repellere monachos factos, quamvis, dum laici fuerant, in causam ingratitudinis inciderunt. ^d Et Cod. l. 54, de Episcopis et Clericis, etc., statuitur ut parentes testamentum condentes necesse habeant liberos seu clericis seu monachis *quadrantem relinquere*; quod si non fecerint, locum esse ab intestato. Et Cod. Theod., lib. v, tit. 3, l. Si quis episcopus, sancitur ut, si monachus aut monacha nullo condito testamento decesserit, bona quæ ad eum pertinent, monasterio cui fuerat destinatus omnifariam scientur, si nec ei parentes, vel liberi, vel agnati, vel cognati aut uxor exstiterint. Id etiam constat ex S. Salviano Massiliensi, qui lib. IV ad Ecclesiam catholicam, fuse probat eos qui in monasteriis convertuntur, non esse a parentibus legitima sua spoliandi. Nec tamen poterant monachi pro arbitrio uti ejusmodi bonis, sed tenebantur ea factis chartis dare monasterio, aut pauperibus, aut ecclesiis. Quæ si monasterio dabant, vendebantur: et inde pecunia facta pauperibus erogabatur, paucis nummis in subsidium fratrum sepositis. Non enim

dominis servire: Ipse vero bene servit Deo, qui voluerit illum in cælis cum eo thesaurum possidere, quem non tinea comedit, neque fures effodiunt et furantur, dicente Domino in Evangelio: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest sequi me, et meus esse discipulus* (Luc. XIV, 33). Quia, ut diximus, ^h homo onustus auro sequi Christum non potest, ⁱ in tantum ut admoneat Dominus in Evangelio quemdam sua sequentem vestigia dicens ei: *Si vis perfectus esse, vende et vende omnia quæ habes; et veni, sequere me* (Math. XIX). Unde contristatus ille propter multas divitias meruit hanc Dominicæ vocis audire sententiam: *Facilius potest camelus per foramen cæci transire, quam intrare posse divitem in regnum cælorum* (Marc. X; Luc. XVIII). Quos et sua sententia damnat Apostolus dicens: *Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueos et desideria multa, quæ mergunt homines in interitum et perditionem. Radix omnium malorum est avaritia, quam quidam appetentes a fide exciderunt, et inseruerunt se doloribus multis* (I Tim. VI). Videtis ergo, quia nec sequi Deum potest qui in sæculo quæ possidet bona sua non vult relinquere, nec amare poterit Deum qui divitias suas voluerit non odire. ^k Quia non tanta, vel talia, qualia pro Deo contemnuntur, novit Deus retribuere his qui pauperes se faciunt propter eum, insuper ad fruendum in æternum ipsam vitam eis tribuit sempiternam. Non ideo Deus quærit rebus vestris vos exui, ut aliquid exinde ipse juvetur, aut vestra paupertate gaudium accumulandi possessionibus animum appellebant, alioqui ejusmodi testamentis seu chartis donationum fere universum orbem sibi comparassent.

^a Aut res, etc. Particula aut sumitur copulative.

^b Minori ætate non excipiantur nisi ab annis decem. Juxta concilium et novellam præfata. Tamen S. Cæsarius Arelatensis, cap. 5 Regulæ infantulas parvulas ab annis sex aut septem recipi permittit.

^c Cum alicujus nobilis filius, etc. Hæc habentur in Reg. ms. cod. Corb., cap. 91.

^d Convenient. In Reg. ms., *convenientur*, rectius.

^e Sed quia accedentibus. Ita in Reg. ms. Verum particula sed videtur redundare, et ^{to} quia referendum ad superiora, hoc modo: *Equidem quia omnibus nobis unus ad omnia sufficit Deus, accedentibus, etc.*

^f Excarricato. Lege: *Et excarricato*, ut in Regula ms. *Excarricare* est onus deponere; *carricare* onerare, ut supra notatum est.

^g Non potest sequi me. Ita in Reg. ms., quæ tamen non reperitur in textu evangelico; sed addita sunt potius ex Christi sensu quam ex Evangelii textu.

^h Homo onustus auro Christum sequi non potest. S. Hieronymus in epist. ad Heliodorum: *« Vociferatur ille sæpe: Si quis vult post me venire abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me; et ego onustus auro arbitror me Christum sequi. »*

ⁱ In tantum ut. Id est, ita ut.

^j Et laqueos. I ad Tim. VI. Ita in Reg. ms. In communi versione: *Et in laqueum diaboli*. In textu Græco, *καὶ πρυιδά*, tantum, id est, et laqueum.

^k Quia non tanta vel talia, etc. Sensus est: Non talia reddit Christus, qualia pro eo contemnuntur, id est, non eadem vel æqualia reddit iis quæ pro eo spernuntur; sed longe majora et præstantur; insuper et vitam æternam.

deat, vestraque indigentia gratuletur; ^a sed ut euntibus vobis ad eum ejus divitiis sempiternas desiderantes momentanea sæculi [b per] impedimenta, cum sibi vestros occupant cogitatus de anima vestra nunquam vos faciant cogitare, vel de morte, ^c ut possitis esse solliciti, ^d et post dies vestros in extremo vitæ termino per negligentiam defunctos, relicti omnibus sæculi de quibus cogitabatis, ultima mortis ratio in juicio vobis cum solis peccatis occurrat, nihil aliud nisi poenas perpetuas habituri, et tunc vos in æternum incipiat poenitere; cum ipsius prænitentiæ non poteritis merito invenire remedium. Unde nobis clamat merito Scriptura: ^e *Currite, dum licentiæ ad providendum vobis lumen habetis, ne ad discutiendam negligentiam tenebræ vobis mortis occurrant* (Joan. xii). Quid ergo si aliquis ita accedat ad Dominum, ut a divitiarum suarum avaritiâ non recedat, hos tales superius dixit Apostolus non posse in hoc ^f quod Deo cupiebant permanere, et tota facultate a se posse discedere, quibus de sæculo remanet quod amatur. Ita enim nos considerantes, ^g parentes, juste vobis secundum Deum pro vestro filio suademus, ^h ut si filium vestrum digne Deo cupitis offerre, a sæculo cum prius exiit. Quod si aliquid apud vos ei a sæculo remanserit conservandum, habebit aliquando titillationem diabolici desiderii, sicut canis ⁱ delectatur ad suum redire vomitum; ^j et posita manu super aratrum respiciens retro non sit aptus regno cælorum, ^k relicto quandoque monasterio securus de portione sua ei servata a vobis, cupiens in sæcularem domum vestram reverti, fratribus suis volens esse cohæres [k in] suarum redire incipiat sponsus et dominus facultatum, et pristinis restitutus deliciis et pompis non aliud desideraturus quam nuptias. Ergo, sicut superius diximus, si digne eum vultis Deo offerre, de auferendo prius

^a *Sed ut euntibus vobis.* Particula *ut*, hoc est *quod*.

^b *Per impedimenta.* Particula *per* redundat.

^c *Ut possitis esse solliciti.* De vestra salute videlicet. Adhuc particulam *ut*, quæ deesse videtur.

^d *Et post dies vestros.* Adjecti præpositionem *post*, quæ desiderabatur.

^e *Currite dum licentiæ ad providendum,* etc. Ita in Reg. ms.; sed legendum: *Currite dum licentiam*, etc. Locus habetur Joan. xii: *Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant.* Sed Magister potius hic paraphrasim posuit, quam textum.

^f *Quod Deo cupiebant.* Lege: *Quod de Deo cupiebant.*

^g *Ut si.* Pro *quod si*, ut supra.

^h *Delectatur.* Lege: *Qui delectatur.*

ⁱ *Et posita.* Lege: *Ut posita.*

^j *Relicto.* Lege: *Et relicto.*

^k *In suarum.* Particula *in* redundat.

^l *Permissione.* Lege: *Permissione*, ut in Reg. ms.

^m *Vos tangit de ea.* Id est, vestra res est de ea disponere.

ⁿ *Inanitatem.* Lege: *Inanitatem*, id est, quia forte timetis, ne vestræ divitiæ minuantur, si integram portionem filio vestro conceditis.

^o *Exagillario munus titulo derelinquat.* Ita in Reg. ms. et cod. Vind. Apud Smaragdum, *exagillario.* Legendum tamen videtur *exagellario*, ab *exagella*, quæ est quoddam munus, seu legatum quod morituri amicis seu servis relinquunt. Id apparet ex hoc

A impedimento ejus quam de anima cogitate. Itaque audite vocem illius Domini, quam filius vester dicit se sequi, ipso dicente: *Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et veni, sequere me, et habebis thesaurum in cælo* (Matth. xix). Sed quia portio ejus adhuc in vestra est potestate, et consensu vestro, vel ¹ promissione magis videtur Deo offerri, ² vos tangit de ea secundum Dominicam vocem, quam si vultis audire, pro filio vestro apud vos nihil remaneat in sæculo, nisi Deus. Quod si forte propter ³ immanitatem divitiarum vel amorem nutritæ domi familiæ gravis vobis et minus dulcis hæc divina præceptio convenit, audite Regulæ nostræ a Patribus salubre statutum consilium. De portione ejus tres fiant æqualiter partes: una distributa abbatis manibus pauperibus vel indigentibus erogetur; aliam vobis vel fratribus suis pergens ille ad comitatum sanctorum ⁴ exagillario munus titulo derelinquat; tertiam vero partem viatici sui utilitatem deferat secum monasterii sanctorum usibus profuturam. Quia quomodo filius vester omnibus in monasterio fratribus ad solatium vitæ portionem suam ⁵ conferat, dicente Apostolo de erogatione: *Maxime ad domesticos fidei* (Gal. vi). Ita et universi monasterii fratres suis singulis vicibus, prout quis habet, ⁶ ad hanc, ingredientes monasterium, deferunt formam filio vestro communiter cum omnibus profuturam. ⁷ Quod si utraqve vobis graves sunt, ut nec Deum audiat pauperibus erogando, et filii animam redimendo nec nostrum consilium ⁸ partibus dividendo, et auferendo ab eo sæcularem substantiam, vel nudum ac solum filium Deo ⁹ largite, ita ut iurejurando per sacrosancta Evangelia promittatis ei ulterius eum de vestra patrimonii substantia ¹⁰ nihil habere: ut firmiter jam perseverans in Domino, sciens se de sæculo nihil sperare cum se a vobis et ab eo viderit

loco Ennodii in Vita S. Epiphaniî Ticinensis: ¹ Ravennam egressus est, et per omnes Emiliæ civitates celer venit, tanquam ad sepulcri receptaculum properans: omnibus sacerdotibus in itinere potius munificus, communis, et affabilis, quasi exagellam relinquens, se ipso præstantior. ² Munus ergo exagellario titulo est quod datur nomine exagellæ, seu legati. Itaque hic puer monasterium ingressurus, mundo moriturus dividere debuisset fratribus suis partem suæ hæreditatis titulo exagellario, seu tanquam exagellam, quemadmodum S. Epiphanius sacerdotibus munificus morte impendente tanquam exagellam reliquit. Exagella videtur deduci a nomine exagium, Græce ἔξαγιον, ponderis quoddam genus, quod ol ³ m centesimam libræ partem complectebatur, postea septuagesimam secundam, ut docet Theodoros Balsamon in Canonem 17 synodi Nicænæ.

⁴ *Conferat.* Lege: *Conferat*.

⁵ *Ad hanc.* Est hyperbaton, referendum ad *quod formam*.

⁶ *Quod si utraqve vobis graves sunt.* Supp., *conditiones propositæ*.

⁷ *Partibus dividendo.* Ita in Reg. ms., id est, in partes dividendo.

⁸ *Largite.* Id est, largimini; a *largio*, pro *largior*: de quo supra.

⁹ *Nihil habere.* Id est, nihil habiturum, præsens pro futuro: est enallage. Sæpe occurrit in hac Regula, quemadmodum interdum in Regula S. Benedicti.

alienum, solummodo superna desideret. Quia hoc A expedit animæ illius, ut ^a aut ordinatus a vobis vadat ad Dominum, aut pro eo exheredatus a vobis solutus magis pergat ad Deum, clamans Deo, quem sequitur nudus: *Tu, Domine, restitues mihi hereditatem meam* (Psal. xv). ^b Tantum est ut nihil habeat de sæculo quod, vivis vobis, mortuus de vestris facultatibus jam speret. Quia ^c cum semel crucifixus est mundus, denuo adeo redelectari non debet. Nam si ex toto nihil de eo ordinare volueritis, causam ejus puto vobis divino reservari iudicio: eum vero certissime sciatis plura a Domino ^d recipere quam

^a *Ordinatus a vobis.* Nempe data ei sua legitima, aut certe aliqua ejus parte.

^b *Tantum est ut.* Id est, modo, dummodo.

^c *Cum semel.* Lege: *Cui semel*, ut in Reg. ms. et B apud Smaragdum.

^d *Recipere.* Pro receptorum.

contempsit, cum Dominum sibi fecit, quem nudus secutus est, debitorem. Recipiet enim in cælis sitius vester sine dubio, multa promittente ei Domino, dicens: *Qui reliquerit aurum, argentum, aut possessiones, aut domos propter me, centuplum accipiet, et regnum Dei, insuper et vitam æternam* (Matth. xix). Hæc audiens filius vester paratus est (si vultis) relinquere vobis totum ut apud Deum centuplum invenire valeat, quia de omnibus Dominus noster est nobis ^f idoneus. ^g Nam illi sufficit, cui ipse Dominus non sufficit.

^e *Qui reliquerit aurum.* Hæc omnia vocabula non sunt in Evangelio, sed proferuntur expositæ et paraphr.:sive.

^f *Idoneus.* Id est, sufficiens.

^g *Nam illi sufficit, etc.* Lege, ut in Reg. ms.: *Nam quid illi sufficit.*

CAPUT LXVII.

DE SACERDOTIBUS QUI FORTE VOLUERINT IN MONASTERIO HABITARE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Si quis de ordine sacerdotum in monasterio se suscipi rogaverit, non quidem citius ei assentiat. ^b Tamen si omnino perseveriter in hac supplicatione, sciat se omnem Regulæ disciplinam servaturum. • Nec aliquid ei relaxabitur, ut sit sicut scriptum

^a *Si quis de ordine sacerdotum,* etc. Quamvis sacerdotium longe præcellat monachatu, sacerdotibus tamen perfectioris vitæ aut penitentia cupidis patuere semper claustra monachorum, ut præclare disputat Lupus abbas Ferrariensis, qui hunc Regulæ locum profert epist. 129: « Verum ne nos magnum facere vi eamur, B. Gregorius, cujus tanta in Ecclesia resplendet auctoritas, Patrem nostrum Benedictum commendat: *Scri, sit monachorum Regulam discretionem præcipuam, sermone luculentam.* Sanctus autem Benedictus sacerdotes suscipi in monasterium posse, et debere, ostendit, cum (quamquam non facilem) tamen eis promittit ingressum, et retinendi officii ex jussione abbatis præbet auctoritatem. Quod nullo modo faceret, si soli admittendi essent criminiosi. Nam et eos interdum, sed difficillime, et vehementer compunctos recipimus. Venit enim homines quærere et salvare quod perierat. Cum autem B. Gregorius Regulam S. Benedicti approbat, eadem autem Regula sacerdotes cum officio suscipiendos docet, nisi qui contentioso spiritu laboret, et susceptos jam inde ab initio non tri ordinis et esse integræ vitæ sacerdotes in monasterio minime dubitat. » Id eis etiam per sacras synodos mox citandas licitum fuit. Rupertus libr. iii in Regulam S. Benedicti hunc locum de episcopis interpretatur, potest etiam intelligi de presbyteris, imo et præcipue de illis.

^b *Tamen si omnino perseveriter,* etc. Hic nulla mentio est annui tyronii seu novitatus; quemadmodum etiam nec paulo post, cum agitur de clericis: quia olim eo non indigebant, quippe qui viri maturi et gravitate morum conspicui essent. Et eorum ingenia et mores hospitalitatis tempore, aut duorum, vel sex ad summum mensium spatio satis explorari poterant. Vide superioris annotata.

^c *Nec aliquid ei relaxabitur.* Nempe de regulæ restrictione, non de novitiatu. Illis ita indicant præcedentia: *Et sciat se omnem Regulæ disciplinam servaturum.* Unde bene sequitur: *Nec aliquid ei relaxabi-*

est: *Amice, ad quid venisti* (Matth. xxi)? Concedatur tamen ei ^d post abbatem stare, et benedicere, et ^e missas tenere, si tamen jusserit abbas: siu alias, nullatenus ^f aliqua præsumat, sciens se disciplinæ regulari sublitum, et magis humilitatis exempla omnibus det. ^g Et, si forte ordinationis, aut alicujus

^c *tur; nempe de Regulæ disciplina, quoad vixerit in monasterio, non vero in novitatu.* Quia insulsum esset aliquem astringere Regulæ disciplinæ tantum pro eo tempore.

^d *Post abbatem stare.* Ac proinde ante Præpositum et decanos, si non sint sacerdotes.

^e *Missas tenere.* Ita in omnibus codicibus inss. et apud Rupertum loco supra citato, Ruthardum, et Smaragdum, qui hanc lectionem servat etiam in Commentario. *Huic rite conceditur et post abbatem stare, et benedicere, et missas tenere.* Missas tenere est facere, celebrare, vulgo canere. Concilium Agathense can. 21: « Clerici vero, si qui in festivitibus quas supra diximus, in oratoriis, nisi jubente aut permittente episcopo, missas facere aut tenere voluerint, a communione pellantur. » Dixit concilium *de clericis*, quia complectitur unico decreto tam sacerdotes quam ministros. Unde in Arvernensi, can. 14, dicuntur presbyteri et diaconi divina celebrare mysteria: « Si quis ex presbyteris, aut diaconis, qui neque in civitate, neque in parochiis canonicus esse dignoscitur: sed in villis habitans, in oratorio deserviens celebret divina mysteria. » Presbyter offerendo, diaconus ministrando. Missas tenere est etiam eis interesset, eas audire, ut clarum est ex eodem conc. Agathensi can. 47: « Missas die Dominico sæcularibus totas tenere speciali ordine præcipimus. » Et conc. Braccarensi primo, can. 16: « Si quis feria quinta Paschali, quæ vocatur Cæna Domini, hora legitima post nonam jejunus in ecclesia missas non tenet, etc. » Sit ergo hæc indubitata lectio; quamvis, apud S. Dunstanum Turrecrenatam et in vulgatis editionibus legatur: *Missas canere*: quod vix usitatum ante et circa tempora S. Benedicti repereris.

^f *Aliqua præsumat.* Supp., *facere*, quæ videlicet ad munus sacerdotale spectant.

^g *Et, si forte ordinationis, aut alicujus rei causa fuerit in monasterio.* Subaudi, *exaltatus.*

rei causa fuerit in monasterio, illum locum attendat, ^a quando ingressus est monasterium; non illum qui pro reverentia sacerdotii concessus est. ^b Clericorum autem si quis eodem desiderio monasterio voluerit sociari, loco mediocri collocetur; et ipse tamen si promittat de observatione Regulæ, vel propria stabilitate.

§ II. — Ex REGULA MAGISTRI (cap. 83).

^c Peregrinorum loco habeantur sacerdotes, maxime quorum primatus et honor in Ecclesia continentur et militat. Qui si elegerint ut pro amore Dei vel propter disciplinam et mensuram sanctæ vitæ monasteriis habitent, in ^d solo [enim] nomine patres monasterii nuncupentur; et nihil aliud in monasteriis liceat, nisi orationes colligere et ^e signare. Aliud vero nihil aut præsumant, aut eis liceat; vel aliquid ordinationis, aut dominationis, aut dispensationis vindicent; sed omnem formam licentiæ, vel ordinandæ dominationis monasterii abbas, qui super gregem universum est ordinatus, cum Regula vindicet, vel defendat. Nam solo honoris nomine ideo statuimus eos patres monasterii appellare propter sacrationem sacerdotii aut ordinationem. Et ne ipso

^a Quando ingressus est. Apud Ruthardum legitur: *Quem habuerat, quando ingressus est, recte. Quæ priora verba, quem habuerit, si non sunt ex S. Benedicti textu, saltem subaudienda sunt.*

^b Clericorum autem si quis, etc. Posse clericos in monachos recipi clarum est ex concilio Toletano IV, can. 49: « Clericis qui monachorum propositum appetunt, quia meliorem vitam sequi cupiunt, liberos ab episcopo in monasterio largiri oportet ingressus, etc. » Ubi concilium intelligit tam presbyteros quam cæteros clericos; at S. Benedictus intelligit eos qui sunt inferioris gradus a presbyteris. Idem statuitur in concilio Augustano celebrato anno 952, can. 7, ubi mentio fit decreti concilii Toletani.

^c Peregrinorum loco, etc. Hæc habentur in Reg. ms. Magistri cod. Corb., eodem cap. 83. Hic autem Magister statuit, ut sacerdotes, qui voluerint in monasterio habitare, habeantur peregrinorum loco, nec voveant stabilitatem.

^d Solo enim. Tò enim redundat.

^e Signare. Id est, benedicere. Ita correxi ex Reg. ms. et cod. Vind., cum legeretur, *saginare*.

^f Nam et propter cautelam. Hæc non exstant in Reg. ms. et certe redundat, quæ si deleantur sensus clarus erit.

^g Non gratis panem vestrum manducavimus. In versione communi: *Neque gratis panem manducavimus ab aliquo.*

^h Laboravimus manibus nostris. Citat ex memoria, non ex cod., nam in Apostolo legitur: *Nocte et die operantes, ne quem vestrum gravaremus.*

ⁱ Conventi. Apud Smaragdum legitur, *convicti*.

A obtentu honoris de ratiociniis, vel dominatione, ut pote laici, abbates excludant. Nam si ipsi sacerdotes victum aut vestitum monasterii uti magis eligant, et operari communiter secundum præceptum apostolicum fratribus debent, non imperative satis coacti ab abbate, sed cum reverentia admoniti. Nam si spirituales sunt, ipsi sibi imperent, [nam et propter cautelam] quod poterant ab aliis cogi; memores semper Apostoli Pauli formam ostendentis de se et dicentis: ^g *Non gratis panem vestrum manducavimus (II Thess. III).* Et item dicit: ^h *Laboravimus manibus nostris, ne quem vestrum gravaremus.* Et item ipse dicit: *Qui non laborat, non manducet.* Ergo quod si diutissime otiosi labore manuum suarum quærere victum noluerint, cum reverentia per multorum religiosorum testimonia ⁱ conventi ab abbate in ecclesiis revertantur. Si vero, quod absit, non pacifice, sed magis per ^k scandalum exire voluerint, tenti et exuti rebus monasterii duntaxat sine gravi injuria, clausa ^l regia excludantur. Quia magis ipsi amplius agere debent, quod aliis prædicant generaliter a Deo esse præceptum otiosis debere laborantium panes negari.

ⁱ Ecclesiis revertantur. Lege, ut apud Smaragdum, *ecclesiis reddantur.*

^k Scandalum. Id est, rixa, jurgium, contentio, et hic recte opponuntur *tò non pacifice, et tò per scandalum.* Vide superius annotata.

^l Regia. Id est, janua. Idem Magister cap. 4 Regulæ: « In sola regia oris nostri, id est, janua; cap. 30: « Mox clausis ab ostiariis regis; » cap. 92: « Duobus fratribus ætate decrepitis cella intra regias monasterii construatur. » Et paulo post: « Omnia vero necessaria intus intra regias esse oportet; » et sæpius in eodem capite. S. Ennodius in lemmate epigrammatis 17: « Super regiam triclina in domo. » S. Gregorius Turonensis lib. IV Hist., cap. 13: « Ad regias ædis sacræ, quæ tunc reseratæ fuerant, appropinquant. » Acta S. Mariæ Ægyptiacæ: « Manu atrii regiam pulsavit; » infra: « Hisque peractis monasterii aperiebantur regie. » Joann. Monachus lib. II Vitæ S. Odonis abbatis Cluniacensis: « Ut ingrediendi aditus a quovis concederetur, prædictas regias diutius pulsavit. » Anastasius Biliothecarius in Honorio est castigandus. « Investivit regias januas in ingressu ecclesiæ majores, quæ appellantur medianæ, ex argento. » Nam *tò januas* redundat, estque glossema quod irrepsit ex margine in textum. Antiquus Ordo Romanus: « His ita compositis, invitante ad regiam secretarii præfato diacono scholam, etc. » Chronicon cænobii Novaliciensis in valle Segusiana: « Et si veniret ad ecclesiam S. Michaelis, vel S. Syri seu cæteras alias, aperiebantur statim regie divinitus ante suum conspectum. »

CAPUT LXVIII.

DE MONACHIS PEREGRINIS, QUALITER SUSCIPIANTUR.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

Si quis monachus peregrinus de longinquis pro-

^a *Consuetudine.* Id est, victus mensura et qualitate solitis. Id enim sonat nonnunquam hoc vocabulum. Tertullianus de Jejuniis adversus Psychicos: « Plane vestrum est in carcere popinas exhibere

vinciis supervenerit, si pro hospite voluerit habitare in monasterio, et contentus fuerit ^a consuetudine

martyribus incertis, ne consuetudinem quærant, ne tædeat vitæ; ne nova abstinentiæ disciplina scandalizentur. » S. Fructuosus Bracarensis cap. 20 Regulæ suæ: « Exquisitas epulas mensæ lautioris,

loci quam invenerit, et non superfluitate sua perturbat monasterium; sed simpliciter a contentus est quod invenerit, suscipiatur, quanto tempore cupit.

consuetudinemque contemnat. Regula Pauli et Steph. c. 17: «Supra statutum consuetudinem sive in potu, etc.»

^a *Contentus est quod invenerit.* Id est, contentus est eo quod invenerit: phrasis Græca. Interdum enim Græci pronomina antecedentia, *ἐπι τοῦ αὐτοῦ*, supprimunt per ellipsin.

^b *Ne forte pro hoc ipsum.* Ita apud Ruthardum, et in ms. p. S. Germ. Aliae editiones variant.

^c *Si forte voluerit stabilitatem suam firmare.* Quæstio est an expediat monacho in aliud monasterium migrare, ut ibi firmet stabilitatem de consensu pristini abbatis, si nulli congregationi, ordini, aut societati sit obnoxium; vel an ei conveniat de suo ordine in alium traduci. Sed illam monasterii, seu ordinis, mutationem tanquam levis animi notam suspectam habent sancti Patres, omninoque improbant; et si vitæ durioris et cum Deo conjunctioris præferant rationem. Quia ejusmodi voluntas sæpe ex dæmonis impulsu nascitur, qui vitæ religiosæ odium in monacho parere non valens, tamen vitæ, in qua dudum militat, tædium generare conatur; et quamvis eum de vita monachica ejuranda minime sollicitet, imo quodammodo ut in ea perseveret assentiri videatur, nihilominus, quia in tali palæstra decertare cœpit sub hoc abbate, cum his fratribus, tali exercitatione, non cessat diabolus inquietare et perturbare parum cauti minimeque prudentis monachi mentem; cum ejus motu et suasionem ipsi non sapit bonum, quod in ipso Deus singulari sua misericordia incepit. Hinc fit ut miser ille aut nullo modo, aut parum in virtute procedat: aut quod acquisierat, amittat, aut sine fructu in claustrum maneat; et dum mentem alio migrandi cogitatione pascit, in virtutis studio proficere minus curat. Hæc et similia docet vir diu multumque in claustrali palæstra exercitatus S. Anselmus, cum epist. 29, libr. 1, Lausonem monachum ab ejusmodi voluntate deducere conatur. In eadem sententia est S. Bernardus, summum illud vitæ monachicæ lumen, libr. de Præcepto et Dispensatione, cap. 20, idque tribus potissimum causis. Prima, quia eos a quibus discedimus pudore suffundimus tanquam nostra conversatione indignos ob eorum vitia. Secunda, quia dum certa tenemus, incerta venari minime tutum est: cum fortassis unam vitæ rationem sectari facile erit, aliam non item; quam postmodum a nostris moribus et ingenio discrepare sentiemus. Tertia, quia deplorandæ levitatis est, per quam olim inexperta desideramus, quæ vix apprehensa fastidimus; uno momento eadem volumus et nolumus; probamus et reprobamus non minori inconstantia quam socordia. His accedit quod facilius ad progressum munitur via in ea qua incepimus religione quam in aliena, quam hactenus ignoramus, cujus statutis summa cum difficultate vix unquam assuescere poterimus. Majora et perfectiora appetere facile est, assequi perdifficile. Austerior quidem vita plerumque desideratur; sed quam sit amara experimento discitur. Dulce bellum inexpertis. Dicit aliquis: In hoc ordine vel monasterio, vita spiritalis non ducitur, disciplina regularis remissior est, devotio tepet. «Atque, inquit S. Anselmus epist. citata, aliorum mores, aut loci consuetudines si contra præcepta divina non sunt, etiamsi inutiliter videantur, dijudicare refugiat. Quod si sibi videtur majora quædam et utiliora spiritali fervore appetere quam illi prioris monasterii institutionibus liceat, æstimet aut falli se sive præferendo paria paribus, vel minora majoribus, sive præsumendo se posse, quod non possit; aut credat se non meruisse quod desiderat. Sed quod attentius considerandum est, in nobis sæpe, non in loco vitium est. Ager animus omnia fastidit et frustra lo-

A Si quæ sane rationabiliter et cum humilitate reprehendit, aut ostendit, tractet abbas prudenter, b ne forte pro hoc ipsum Dominus direxerit. c Si vero

cum mutat, alios fugit, qui nec se, nec morbum effugit.

In causa est animus, qui se non effugit unquam, inquit Horatius. Et præclare Seneca lib. de Tranquillitate vitæ: «Inde peregrinationes suscipiuntur vagæ, et littora percurreuntur; et modo mari se, modo terra experitur, semper presentibus infesta levitas.» Et paulo post. «Et ut ait Lucretius:

Hoc se quisque modo semper fugit.

Sed quid prodest, si non effugit: sequitur seipse, et urget gravissimus comes. Itaque scire debemus non locorum esse vitium, quo laboramus, sed nostrum.» Ægrotus quocumque vadat, secum morbum vehit. Οὐ τόπος, ἀλλὰ τρόπος, inquit S. Chrysostomus, id est, non locus, sed mores. Et præclare S. Gregorius lib. 1, hom. 9 in Ezechielem: «Sæpe vero cum de vita proximorum querimus, mutare locum conamur, secretum vitæ remotioris eligere, videlicet ignorantes, quia, si desit spiritus, non adjuvat locus.» Job in terra Hus, in terra paganorum justus inventus est; Adam in ipso paradisi voluptatis meditullio peccavit; Loth Sodomæ flammam effugit, vini ac libidinis extra Sodomam arsurus incendio. Quis novit præterea quas in loco, vel ordine, quem appetimus, insidias nobis moliturus est veterator ille ac versipellis cacodæmon? Scit enim ille peccandi occasiones sibi ad nos tentandum opportunas; quas in hoc, vel tali loco nacturi sumus, quæ in quo residemus loco, non suppetunt: qui propterea nos importunus de migratione sollicitat specie majoris boni decepturus. His et similibus rationibus, quæ proferri possent, inducti sancti Patres ejusmodi mutationem ordinis, seu monasterii minime probarunt; nisi gravi et urgente necessitate, ut monet S. Anselmus epist. citata, ut si quis in suo monasterio male agere cogeretur. «Quapropter, inquit, quicumque cœnobitarum forte propositum aggreditur, expedit ei in quocumque monasterio professus fuerit, nisi tale fuerit, ut ibi malum invidius facere cogatur, tota mentis intentione amoris radicibus ibi radicare.» Astipulatur S. Bernardus cap. citato: «Nam si hæc (conversio morum et obedientia) pro improbitate nimirum atque irreligiositate cōhabitantium obtineri nequiverint, duce spiritu libertatis indubitanter suadeo transire ad alium locum, ubi non impediatur homo reddere vota sua, quæ distinxerunt labia sua.» Et epist. 7 ad Adam monachum: «Hac ratione illos suscipimus: quoniam non putamus esse malum, si vota labiorum suorum, quæ in locis suis potuerunt quidem promittere, sed nequaquam persolvere Deo, qui ubique est, ubicunque reddant.» His accedit auctoritas Lanfranci, quam producit S. Anselmus in fine carminis de contemptu mundi: «Si ego Lanfrancus manu propria me de aliquo monasterio non recessurum jurassem, et viderem in hoc, quod animam meam salvare non possem, exirem, nec perjurii crimen incurrerem. Qui enim Deo propter Deum alligatur, non ab ipso, nisi contra eum solvitur. Porro ab ipso contra ipsum non solvitur, qui propter amorem ejus, ut ei bene placeat, a filiis superbæ et diffidentis, a filiis discordiæ et, ut apertius dicam, a filiis diaboli migravit ad filios pacis, spei, et humilitatis, imo filios Dei. Qui enim sic transit, nonne fugit a sede diaboli ad sedem Dei? Tria autem statuit S. Anselmus epist. citata, ob quæ potest quis locum mutare: «Tria, inquit, capitula, quibus mutare liceat loca in quibus se stabiles esse promiserunt religiosi. Primum, nimia paupertas; secundum, persecutio nimia; tertium, irreligiositas. Nam stabilitas in loco non promittitur, nisi propter regulam servandam.» His addam doctorem Ange-

postea voluerit stabilitatem suam firmare, non re-
nuatur ei talis voluntas; et maxime, quia tempore
hospitalitatis potuit ejus vita dignosci. Quod si su-
perfluum inventus fuerit tempore hospitalitatis, non
solum non debet sociari corpori monasterii, verum
etiam dicatur ei honeste ut discedat, ne ejus ^a mi-
seria etiam alii vitentur. Quod si non fuerit talis qui
mereatur projici, non solum, si petierit, suscipiatur
congregationi sociandus, verum etiam suadeatur,
ut ^b stet: ut ejus exemplo alii erudiantur, ^c et quia
in omni loco uni Domino servitur, uni regi milita-
tur. ^d Quem si etiam talem esse perspexerit abbas,
liceat cum in superiore aliquantulum constituere
loco: non solum autem monachum, sed etiam de

licium, qui docet ejusmodi migrationem, nisi summae
utilitatis, aut necessitatis causa non esse permitten-
dam. Quod spectat ad necessitatem, clara est; quod
vero ad utilitatem, quorundam sanctorum habemus
exempla, S. Hugonis episcopi Lincolnensis, qui a
Canonicis Regularibus ad Carthusianos monachos
transiit; S. Antonii Pataviensis, qui etiam a Cano-
nicis Regularibus ad Franciscanos traductus est;
S. Lutgardis, quae a Nigris sanctimonialibus ad
Cistercienses migravit; quorum justam fuisse migra-
tionem patefecit eventus. Haec autem utilitas serio
pensanda est, ne forte fucata in ruinam animarum
ceat. Quamobrem etsi B. Benedictus peregrinos
monachos suscipi permittat, si petierint, vel, si non
petierint, rogari, ut maneant, tamen non prius
quam probe notos et spectatos.

^a Miseria. Id est, vitio, perversitate.

^b Stet. Id est, stabilitatem suam firmet.

^c Et quia in omni loco uni Domino servitur. Duas
rationes proponit, unam pro monacho qui admittitur;
qui fortassis opponeret se non perinde in illo ac in
suo monasterio Deo serviturum. Ac proinde additur
copula, ut posterior ratio jungatur priori.

^d Quem si etiam talem perspexerit abbas. Nempe
ut mereatur promoveri ad alioem locum. Ex his
patet monachum peregrinum in ultimo loco esse
statuendum, non in eo quem habuerat in pristino
suo monasterio. Id etiam patet ex sequentibus: Non
solum autem monachum, sed etiam ex supra dictis
gradibus sacerdotum et clericorum stabilire potest
abbas in majore quam ingreditur loco. Atque inde
hujus monachi profatur humilitas.

^e Et clericorum. Supp. aliquem.

^f Ingreditur. Optima lectio. Quia supplenda est
vox, aliquem, post *et clericorum*, ut diximus. Quare
in editione Colonienesi et vulgatis male legitur, *in-
grediuntur*.

^g Caveat autem abbas, etc. Antiqua concilia vetant
suscipi monachum alienum sine abbatis sui consensu;
Agathense can. 27; Augustodunense sub S. Leo. ega-
rio c. n. 10. Synodus vii can. 21: *προλαμβάνεσθαι
ἀνευ γράμματος τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ οὐ προσήκει*, id est,
recipi sine abbatis sui voluntate non convenit. Id
etiam prohibet S. Gregorius papa I. Regesti, ep. 40
et Fructuosus alter c. 20 Regulae suae. Quae tamen
videntur capienda juxta mentem S. Benedicti, si vi-
deat isti monachi non sint de ignotis monasteriis.
Solebant enim monachi antiquitus devotionis causa
ad loca sancta peregrinari, ita ut ad propria non re-
mearent; sed in alieno monasterio, cujus districtio-
nem tempore hospitalitatis perspectam habuerant,
se suscipi rogabant. Hanc enim libertatem habebant
sancti illi viri,

Magnanimi heroes nati mellioribus annis,

qui non levi quadam animi inductione, sed pura in-
tentione monasteria mutabant; ut de S. Saba in
ejus Vita legitur, et de multis aliis in Vita Patrum:

A supra dictis gradibus sacerdotum ^e vel clericorum,
stabilire potest abbas in majore quam ^f ingreditur
loco, si ejus talem perspexerit vitam esse. ^g Caveat
autem abbas, ne aliquando de alio noto monasterio
monachum ad habitandum suscipiat sine consensu
abbatis ejus, ^h aut litteris commendatiis: quia
scriptum est: ⁱ *Quod tibi non vis, alteri ne feceris*.

§ II. — EX REGULA PATRUM (cap. 15).

ⁱ Non licebit de alio monasterio sine voluntate Patris
fratres recipere: non solum recipere, sed nec videre
oportet, dicente Apostolo: *Quia qui ^k primam fidem ir-
ritam fecit*, etc. (I Tim. v). Quod si preceus fuerit ab
eo qui praest Patre, ut in alio monasterio ingredia-
tur, commendetur ab eo ei qui praest, ubi esse de-

B maxime quia tunc stabilitatem non volebant. Pro-
pterea loci citati intelliguntur de monachis vagis et
fugitivis, de quibus non agit S. P. Benedictus cum
ejusmodi hominum mores facile sit tempore hospi-
talis internoscere. Cur autem quis de ignoto seu
remoto veniens monasterio possit recipi sine litteris
commendatiis, aut sine abbatis licentia, hanc dat
rationem S. Bernardus, lib. de Praecepto et Dispen-
satione, cap. 20: Porro de vicino prohibet, quod
jubet de peregrino; ne vicinitas inter monasteria
fomes scandali et rixae materia sit, si alterutrum
recipere monachos acieverint absque mutuo du-
taxat assensu. Si autem inter abbatibus duorum mo-
nasteriorum quaedam aut per litteras, aut quoquo
modo consuetudo interesset, aut familiaritas, non
esset aliquis ex his monasteriis sine abbatis licentia
recipiendus: quia ejusmodi monasteria pro notis
habenda sunt. Nec propterea violatur stabilitatis
votum a monacho in alienum coenobium migrante:
siquidem hoc fit secundum Regulam quae ejusmodi
C in aliena monasteria migrationem permittit, servatis
tamen his quae supra dicta sunt.

^h Aut litteris commendatiis. Litterae commenda-
ticiae Graecis *συστακτικαί*, a verbo *συσταττω*, id est,
commendo dicuntur et *ἀπολυτικαί*, id est, dimissoriae,
quae ostendunt clericum a suo episcopo in aliam
ecclesiam dimitti, ut docet Theodorus Balsamon in
can. 13 concilii Chalcedonensis.

ⁱ Quod tibi non vis, alii ne feceris. Post verbum,
vis, omittitur *et fieri*, ut etiam a S. Ferreolo citato
infra hoc capite: habetur tamen, cap. *De instrumen-
tis bonorum operum*: *Et quod tibi quis fieri non
vult. Locus exstat Tobiae iv: Quod ab alio oderis
fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias*. Sed ci-
atur locus ex memoria, et profertur potius sensus quam
verba. Hanc sententiam his versibus exprimit S. Co-
lumbanus in monasticis:

Quod tibi vis fieri, hoc alii praestare memento:
Quod tibi non optes, alii non feceris ulli.

Vide annotata in cap. 7. Haec autem a S. P. Bene-
dicto sententia prolata confirmat nostram superio-
rem opinionem de suscipiendis monachis ignoti et
remoti monasterii sine litteris commendatiis. Nam
si hoc passim licitum non fuisset ex more, in hanc
sententiam, quae est commune charitatis vinculum,
peccaret, qui de ignoto monasterio sine abbatis con-
sensu reciperet, et extra rem haec sententia a S. Be-
nedito citaretur.

^j Non licebit, etc. Hoc caput reperitur in Regula
ms. Macarii, Serapionis et aliorum cod. Flor.

^k Primam fidem irritam fecit. I ad Tim. v: *Fidem
negavit, et est infideli deterior*; et paulo post: *Quia
primam fidem irritam fecerunt*; se. l. citatur locus ex
in memoria, non ex codice; et ex duobus locis unus
constatur.

siderat; et sic suscipiatur. Nam sine ^a voluntate ejus qui præesse videtur in monasterio, nullatenus recipiatur frater. Quod si ^b præsumperit talia facere, noverit se in synodo episcoporum, aut in conventu fratrum suorum in audientiam venire. ^c Et tunc recedat tanquam junior suus, donec ab eo cui injuriam fecit veniam petat, ut non per ipsius vitium alii despiciantur ^d Patres. ^e Ille vero monachus ^f quantos fratres in alio invenerit, ^g tantos ^h se noverit habere priores. Sed nec attendendum est quod fuit antea; sed probandum est qualis esse cœperit. Susceptus vero si habere videtur aliquid sive in rebus, sive in codicibus, ultra ei possidere non licebit: ut possit esse perfectus, ⁱ quia alibi non potuit esse senex. Residentibus vero fratribus, si fuerit aliqua de Scripturis collatio, et fuerit ^j ex his talis scitus, ^k non licebit ei aliquid dicere, nisi præceptum fuerit a Patre.

§ III. — Ex REGULA PATRUM (cap. 14).

^k Monachum nisi abbatis sui ^l aut permissu, aut voluntate, ^m ad alterum monasterium commigrantem nullus abbas ⁿ ad suscipere, aut retinere præsumat. Quod si ad districtiorem Regulam non pro actus sui levitate tendentem abbas suus ipsum ad alterum monasterium transire permiserit, ut inde postea sub aliqua occasione egredi præsumat, nulla ratione permittimus.

§ IV. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 87).

Interrog. ^o Si dicat quis: Volo apud vos parum aliquid temporis facere, ut proficiam ex vobis: si oportet eum suscipi? — *Resp.* Domino pronuntiante: *Quia venientem ad me non ejiciam foras (Joan. ix);* et *Apostolo nihilominus dicente: Propter subintroductos, aut falsos fratres, qui subintroierunt explorare li-*

^a *Voluntate ejus. Addidi τὸ ejus, quod deerat.*

^b *Præsumperit. Abbas alterius monasterii.*

^c *Et tunc recedat tanquam junior suus. Hic locus non exstat in duobus codicibus bibliothecæ Corbeiensis, estque corruptissimus.*

^d *Patres. Monasteriorum videlicet, id est, abbatibus.*

^e *Ille vero monachus. Qui transit ad illud monasterium.*

^f *Quantos. Id est, quot, Luc. xv: Quanti mercenarii in domo Patris mei, id est, quot.*

^g *Tantos. Id est, tot. Joan. ult. Et cum tanti essent, non est scissum rete; in Græco, τοσούτοι, id est, tanti. Marculphus form. 31: « Ministretis veredos sive paraveredos tantos, etc., » id est, tot.*

^h *Se noverit habere priores. Hæc constitutio confirmat nostram sententiam, quod videlicet ii, qui in aliud migrant monasterium, stabilitatem suam ibi firmaturi, debeant ultimum tenere locum, nisi altius ab abbate promoveantur.*

ⁱ *Quia alibi. Lege: Qui, etc.*

^j *Ex his. Scripturis: et τὸ scitus, est doctus. Quæ omnia satis clara sunt ex alia lectione codicis Corbeiensis: Et si forsitan is, qui susceptus est, habet scientiam Scripturarum.*

^k *Monachum nisi, etc. Hoc capitulum reperire est in regula tertia ms. cod. Flor. quæ incipit: Cum in nomine Domini. Ejus etiam prior pars usque ad illa verba Quod si ad districtiorem, exstat in concilio Agathensi, can. 27.*

^l *Aut permissu. Particula, aut, non est in citato concilio.*

bertatem nostram, quam habuimus in Christo Jesu: quibus nec ad horam cessimus subjectioni, ut veritas Evangelii permaneat apud vos (Gal. ii). Concedere quidem ei convenit ingressum propter incertos exitus rerum. Interea enim potest fieri, ut per tempus proficiat, et delectetur sanctitate vitæ, et permaneat cœptis sicut et frequenter factum scimus. Sed ut manifestetur veritas ^p institutionum nostrarum, ^q de quibus fortassis homines aliter opinantur: oportet tamen circa eum cautius agi, et diligentius, ^r ut sive in veritate permaueat, vel proficiat, sive institutionum nostrarum veritas explorabitur, probabilis inveniatur et pura. Ita namque et nos Deo placebimus, et ille aut proficiet, aut, si simulator est, ^s erubescet.

§ V. — Ex REGULA FERREOLI (cap. 11).

^t Monachum omnino, sive ^u clericum alterius [^v loci] monasterii recipi sub qualibet causa nolumus, interdicimus, prohibemus, prospicientes talia studio charitatis, ne novum aliquod forte ^x scandalum ^y surgentes inducant. Dicit enim Scriptura: *Quidquid tibi non vis, alii ne feceris (Tob. iv).* Hinc enim plerumque non tantum inter abbates, sed etiam inter monasteria lites insanabiles oriuntur: dum unus nititur defendere quem recipit, alter revocare quem perdidit. Et ad extremum nisi reddatur isti petitori petitus, et istius restauratio recepti placaverit injuriam acceptam; sit ut non secundum Apostolum vincant in bono malum (Rom. xii), sed utriusque mali vincantur uno malo. Atamen nec illud prætereundum censuimus, ut si forte alterius loci, ut supra dixi, monachus, sive clericus scripta abbatibus ^z vel episcopis deferat, in quibus manifeste probetur non propter vitia curanda, sed propter chari-

^m *Ad alterum. Reposui præpositionem, ad, ex dicto concilio, et R. ms.*

ⁿ *Aut suscipere. Similiter particula, aut, non habetur in præfato concilio.*

^o *Si dicat quis, etc. Exstat apud S. Basilium in terr. 97 Regulæ Brevium, et apud Rufinum cap. 49.*

^p *Institutionum nostrarum. In textu Græco: τῶ; ἐν ἡμῶν ἀρεθείας, id est, exactæ observantiæ nostræ.*

^q *De quibus fortassis homines aliter opinantur. In textu Græco: Ἀλλοιοτέρως ἴσως περὶ ἡμῶν ὑποψίας ἔχοντε, id est, qui fortasse aliter de vobis suspicatur.*

^r *Ut sive in veritate permaneat, etc. Aliter in textu Græco: Ἴνα ἢ τε ἀλήθεια φανερωθῆ, καὶ ἡ ὑποψία πάσης ἀδιαφορίας ἀκυρωθῆ, id est, et ut veritas illustretur, et suspicio negligentiae omnis tollatur.*

^s *Erubescet. In textu Græco, ἐλεγχθήσεται, id est, convincetur.*

^t *Monachum omnino. Hoc capitulum in cod. Vind. falso ascribitur S. Basilio.*

^u *Clericum. Qui sit monachus.*

^v *Loci. Redundat.*

^x *Scandalum inducant. Inter abbates, vel monasteria, vel episcopos. Scandalum est rixa, lis, jurgium, ut ex sequentibus patet, et supra toties notatum est.*

^y *Surgentes. Lege: Fugientes.*

^z *Vel episcopi. Quia clerici qui monachi erant olim peculiari quodam modo ad episcopum spectabant, ut capite sequenti tractabitur, et ideo non sine litteris sui episcopi hac constitutione eis permittitur migrare in aliud monasterium. Quod tamen ita intelligendum est, si monasterium illud ad quod*

tatem missus, ipse tantum socius fieri congregatio- A suo quemquam velle exspoliari, et alium sua nuditate nis obtineat. Si tamen credi ullo modo potest bono vestiri.

migrare vellent esset alterius diocesis, ut canones statuant de aliis clericis, adhibitis etiam abbatis sui litteris commendatitiis; si autem monasterium ad

quod migrandum est sit ejusdem diocesis, sufficienti solæ abbatis commendatitiæ, quia tunc nulla sit iniuria episcopo.

CAPUT LXIX.

DE SACERDOTIBUS MONASTERII.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Si quis abbas sibi presbyterum, ^b vel diaconum ordinari petierit, de suis eligat qui dignus sit sacerdotio fungi. Ordinatus autem ^c caveat elationem, ^d aut superbiam: ^e nec quidem præsumat, nisi quod ei ab abbate suo ^f præcipiatur; sciens se multo magis disciplinæ regulari subditum. Nec occasione sacerdotii obliviscatur Regulæ obedientiam et disci-

^a Si quis abbas sibi presbyterum, etc. Additur particula, sibi, id est pro suæ ecclesiæ, non alienæ, ministerio. Nam olim duplici nomine monachi ordinabantur sacerdotes, vel pro monasteriis suis, ut ex hoc capite constat, vel pro ecclesiis sæcularibus, seu parochiis, ut habetur 16 qu. 1 cap. Si quis; cap. In parochia tua. cap. Cum pro utilitate Ecclesiæ; cap. Monachi, et cap. Ne pro cuiuslibet. Hinc explicatur locus S. Gregorii epist. 18, libr. vii Regesti: « Quisquis autem ex prædicto monasterio ad ecclesiasticum ordinem pervenerit, ulterius illic nec aliquam potestatem, nec licentiam habeat manendi. » Non enim ibi agit S. Gregorius de monachis qui pro suis monasteriis ordinantur, sed de iis qui ab episcopo e monasterio tollebantur, permittente abbate ad officium ecclesiasticum administrandum. Sic enim supra in eadem epistola beatissimus papa scribit: « Pariter autem custodiendum est, ut invito ejusdem monasterii abbate, aut ad ordinis clericatus officium tolli exi-^{le} monachi non debeant; sed si abundantes fuerint, et ad celebrandas Deo laudes vel utilitates monasteriorum complendas sufficient, abbas cum devotione de iis qui superfuerint, offerat quos dignos coram Deo putaverit. » Ex his autem clarum est monachos olim fuisse sacerdotes, qui et omnia sacerdotii munia obire poterant, ut manifestum est eadem causa et qu. cap. Doctos; cap. Si monachus; cap. Moderamine; cap. Ex auctoritate. In quo dicuntur monachi sacerdotes apostolorum figuram tenere; et cap. Nonnulli, in quo hæc S. Bonifacii verba notanda veniunt: « Neque enim B. Benedictus monachorum præceptor almificus hujus rei aliquo modo fuit interdictor. » S. Augustinus Eudoxium abbatem ejusque monachos Caprariæ insulæ hortatur ad Ecclesiæ munia obeunda, epist. 81.

^b Vel diaconum. Ita in omnibus codicibus quos viderim tam editis quam mss.; sed quo tendant hæc verba, difficultas est non minima: nam statim subjungit S. Benedictus: *Qui dignus sit sacerdotio fungi*, quæ diacono minime conveniunt. Sed notandum est sacerdotii nomen aliquando diaconis attribui; nam diaconatus est quidam ordo sacerdotii, qui tertius appellatur, et presbyteratus secundus, ut patet ex Optato Milevitano, lib. ii contra Parmenianum: « Quid (commemorem) diacones in tertio, quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos; » ac proinde recte dici potest, *diaconus dignus sacerdotio fungi*, quia sacerdotium non modo de episcopatu et presbyteratu, sed etiam de diaconatu dicitur. Postea vero loquitur S. Benedictus tantum de presbyteris, non de diaconis et aliis clericis: quia id quod de presbyteris dicit, facile de aliis concludi potest, ducto argumento a majori ad minus.

plinam; sed magis ac magis in Deum proficiat. Locum vero illum semper attendat, ^e quando ingressus est in monasterium, præter officium altaris: et, si forte electio congregationis, et voluntas abbatis pro vitæ merito eum promovere voluerint. Qui tamen ^b Regulam a decanis vel præpositis constitutam sibi servare sciatur. Quod si aliter præsumperit, ⁱ non sacerdos, sed rebellio judicetur. Et sæpe ad-

^c Caveat elationem. Id est, aliis non se præferat, nec eos qui sunt inferioris gradus, despiciat.

^d Aut superbiam. Id est, neque aspiret ad superiorem gradum; nam superbiæ est altiora quæque appetere, dicitur enim a *super habendos*. Cornelius Fronto: « Superbia est a *super habendo*. »

^e Nec quidem præsumat. Sup., facere.

^f Præcipiatur. Ita in Victor. p. Vulgo: *Præcipitur*.

^g Quando ingressus. Ita in Concord. Vind. et cod. ma. S. Germ. recta lectio et subaudienda hæc verba: *Quem habuerit*, hoc modo: *Locum vero illum semper attendat, quem habuerit, quando ingressus est in monasterium*. Vulgo legitur: *quo ingressus est*.

^h Regulam a decanis vel præpositis constitutam sibi servare sciatur. Varie legitur hic locus; lege tamen et distingue, ut apud Smaragdum: *Regulam a decanis vel præpositis constitutam sibi, servare sciatur*; quæ nihil aliud sonant, quam quod debeat sacerdos suis decanis et præpositis obtemperare. Regula hoc loco est lex, disciplina. Ita passim loquitur S. Gregorius lib. i, epist. 40: « Sub abbatis sui regula; » et ii Dial., cap. 1: « Sub Theodati patris regula. »

ⁱ Non sacerdos, sed rebellio. Recta lectio. Ita apud Keronem, Smaragdum et S. Dunstanum; ita in editione Colinaei; quemadmodum in utroque codice S. Germani, S. Victoris, Vindocinensi et S. Ebrul. Apud Turrecrematam legitur: *Sed rebellio, et rebellis*; sed illa verba, et *rebellis*, sunt glossema. In vulgatis, et in cod. S. Faronis: *Non ut sacerdos, sed ut rebellis*; sed hæc manant a cujusdam correctoris officina. Rebellio autem idem est ac rebellis. Epistola Faustinae ad Marcum philosophum (*Vulcatius Gallicanus in Avidio Cassio*): « Tamen jam hortor, ut si amas liberos tuos, istos rebelliones acerrime persequaris. » Marcellinus comes, in Chron.: « Plinta comes idemque rebellio apud Palestinam provinciam deletus est. » Jornandes de Rebus Geticis: « Gothi vero tam regis sui mortem, quam suam injuriam a rebellionibus exigentes, ita præliati sunt, etc. Joannes VIII papa Neopolitanus apud Ivonem, p. xi, cap. 90: « Cum enim regis rebellionibus quocumque participio conjungantur, pari sententia condemnantur. » Ekerhardus junior de Casibus monasterii S. Galli cap. 7: « Victor autem rebellio factus inter convicia illum insilire parans alapan minatur. » Glossæ veteres: ἀνάρτης, *rebellio, perduellio*; ubi etiam perduellio pro perduelle sumitur. Glossæ veteres: *Perduelliones, οἱ κατὰ δῆμον τῶν Ῥωμαίων βουλευόμενοι, ἢ κατὰ βασιλέων*, id est, « contra populum Romanum consilium dantes, vel contra reges. » Rebellio ergo est etiam rebellis; ut perduellio perduellis; et ἀνάρτης est rebellio, ab ἀντί et ἀρω-

monitus si non correxerit, etiam a episcopo adhibeatur in testimonium. Quod si nec sic emendaverit, clarescentibus culpis, projiciatur de monasterio; si tamen talis fuerit ejus contumacia, ut subdi aut obedire Regulæ nolit.

§ II. — EX REGULA SANCTI AURELII (cap. 44).

Nullus honorem presbyterii aut diaconatus accipiat præter abbatem : si voluerit ordinari presbyterum, et unum diaconum, vel subdiaconem; quos ipse voluerit, ordinandi habeat potestatem. Si vero Deo propitio ita profeceritis, ut aliquis ex vobis ad episcopatum petatur, ipse solus egrediatur.

ad verbum, qui in aliquem insurgit, ut est rebellio, seu rebellis, qui rebellat.

a *Episcopus adhibeatur in testimonium.* Nempe contumaciæ, ut postea ejici possit. Hoc statuit S. Benedictus de solis sacerdotibus, non de aliis monachis, idque ob dignitatem et reverentiam sacerdotii; et quia presbyteri peculiari ratione ad curam episcopi pertinent, ob gradum quem obtinent in Ecclesia: sunt enim secundi ab episcopo. Eadem ratione neque illos flagellis, aut excommunicationi subijcit, sed statuit ut judicentur ut rebelles; deinde, si non emendaverint, sæpius admonentur; si nec sic correxerint, episcopus adhibeatur in testimonium; tandem clarescentibus culpis, id est manifestis et manifestis, ita ut propter dignitatem presbyteratus sint aliis scandalo, projiciantur. Itaque olim ejusmodi presbyteri monasteriorum non solum erant sub abbate, sed etiam sub episcopo, ut patet ex epistola Friderici archiepiscopi Coloniensis ad Adelberonem episcopum Leodiensem ex hoc S. Benedicti loco (Apud Ruperium, lib. IV, in Reg. S. Benedicti, cap. 2): « Neque a solo abbate, inquit, super monachum presbyterum judicium est diffinendum, nisi episcopus adhibeatur in testimonium juxta ipsius B. Benedicti institutum sanum ac legitimum. » Qui supra in eadem epistola omnes sacris ordinibus initiatos aut sub cura esse tum episcopi, tum abbatis. Concilium Arelatense tertium omnes clericos monasterii Lirinensis subijcit episcopo, laicos vero abbati (Tom. I Concil. Galliæ): « Hoc enim et rationis et religionis plenum est, ut clerici ad ordinationem episcopi debita subjectione respiciant; laici vero omnis monasterii congregatio ad solam ac liberam abbatis proprii, quam sibi ipse elegerit, ordinationem dispositionemque pertineat. » Sed modo propter exemptiones alio jure vivitur. Et sane olim hoc tolerabile erat, cum pauci essent in monasteriis

§ III. — EX DICTIS SANCTI HIERONYMI.

b Si in monasterio vivens clericus esse desideras, ita te exhibe, ut vitæ meritum consequaris. Id est, adolescentiam tuam nulla libidinis sorde commacules; ut ad altare Domini quasi de thalamo virgo procedas, et habeas deforis bonum testimonium. c *Feminae, quæ nomen tuum noverint, vultum nesciant.* Multo tempore disce quod doceas. Ne credas laudatoribus tuis: imo irrisoribus aurem ne libenter accommodes.

sacerdotes seu clerici.

b *Aurelii.* Lege: *Aureliani*, ut supra monuimus.

c *Nullus honorem presbyterii*, etc. Ex hoc capite satis constat S. Aureliam duas composuisse Regulas, ut supra monuimus: unam monachorum, ad quam pertinet hoc caput; alteram sanctimonialium: sed de hac re supra.

d *Præter abbatem.* Id est, præter abbatis voluntatem.

e *Subdiaconem.* Quo modo dicimus *diaconem*, sæpius tamen *diaconum*. Non enim solum dicitur *diaconus*; sed etiam *diacon*; genit. *diaconis*, a Græco δίακων, διάκονος. Vide Lexicon Græco-barbarum Joannis Meursii.

f *Ordinandi habeat potestatem.* Non per se, sed per episcopum.

g *Ipsæ solus egrediatur.* Nempe monasterio ad habitandum in sua diocesi; nec ducat secum monachum habitacionis socium.

h *Si in monasterio vivens*, etc. Hæc habentur in epistola S. Hieronymi ad Rusticum de forma vivendi.

i *Feminae quæ nomen tuum noverint, vultum nesciant.* In epist. excusa S. Hieronymi hic locus ita legitur: « Feminaeque nomen tuum noverint, vultum nesciant. » Sed rectius in nostra Concordia. Hinc autem discat monachus vitare familiaritatem mulierum: quæ quam periculosa sit, ita præclare docet S. Cæsarius Arelatensis in epistola ad quosdam germanos: « Attende omnia sancta; diligenter intellige quanta mala de inordinata familiaritate nascantur. Familiaritas enim cujuslibet feminae, si frequens esse cœperit, non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, libidinem concipit, ignominiam parat, porrigit furiam, lasciviam pascit, petulantiam nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat, etc. »

CAPUT LXX.

DE ORDINE CONGREGATIONIS.

I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

a Ordines suos in monasterio ita conservent, ut conversionis tempus et vitæ meritum discernit atque abbas constituerit. Qui abbas b non conturbet gregem sibi commissum, c nec quasi libera utens

a *Ordines suos in monasterio ita conservent*, etc. Idem in Vita S. Fulgentii episcopi Ruspensis statutum legitur, ut monachi videlicet tempus inter se conversionis ordinemque servent.

b *Non conturbet gregem sibi commissum.* Alios extollendo, alios deprimendo, præferendo, vel postponendo sine rationabili causa.

c *Nec quasi utens libera potestate.* Quod ne quidem reges deceat, qui bene regnant, si cum ratione

D potestate injuste disponat aliquid; sed semper cogitet quia de omnibus judiciis et operibus suis redditurus est Deo rationem. Ergo secundum ordines quos constituerit, vel quos habuerint ipsi fratres, sic accedant ad pacem, ad psalmum imponendum imperant. Vide supra c. 5.

d *Sic accedant ad pacem.* Id est, ad osculum pacis. Idque dupliciter intelligitur: primo, cum adventibus hospitibus occurritur, quibus cum salutantur, datur osculum pacis; secundo, cum fratres ante sumptionem eucharistiæ se mutuo osculantur juxta antiquum Ecclesiæ morem, quem videre est apud Dionysium Areopagitam in Hierarchia ecclesiastica, πρὸς αὐτὸν ὁ θεὸς ἐπαρχὸς εὐχὴν ἑστῶτα,

choro standum. Et in omnibus omnino locis ætas **A** non discernat ordines nec præjudicet, quia ^b Samuel et Daniel pueri presbyteros judicaverunt. Ergo exceptis his quos, ut diximus, altiori consilio abbas prætulit, vel degradaverit certis ex causis, reliqui omnes, ut convertuntur, ita sint: ut verbi gratia, qui secunda hora diei venerit in monasterio, juniorem se noverit illius esse qui prima hora venit diei, cujuslibet ætatis aut dignitatis sit. Pueris vero

per omnia ab omnibus disciplina teneatur. Juniores igitur priores suos honorent, priores juniores suos diligant. In ipsa autem appellatione nominum ^c nulli liceat alium puro nomine appellare: sed priores juniores suos ^d fratrum nomine; juniores priores suos ^e nonnos vocent, quod intelligitur paterna reverentia. Abbas vero, quia vices Christi agere videtur, ^f dominus et abbas vocetur, non sua assum-

την ἀγίαν εἰρήνην ἅπασι διαγγέλλει, καὶ ἀσπασαμένων ἀλλήλους. κ. τ. λ. « Postea divinus pontifex orationem sacram perficit, et sanctam pacem omnibus annuntiat, et posteaquam omnes se invicem osculati sunt, mysterium sacrarum plicarum peragitur. » Apud Tertullianum, lib. de Oratione, ubi arguit eos qui cum jejunabant, osculum pacis omittebant: « Alia jam consuetudo invaluit, jejunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, quod est signaculum orationis. Quando autem magis conferenda cum fratribus pax est, nisi cum oratione commendabilior ascendit, ut ipsi de nostra operatione participes jam audeant de sua pace fratri transigere? quæ oratio cum divortio sancti osculi integra, quam Domino officium facientem impedit pax? quale sacrificium est a quo sine pace receditur? » In Actis S. Marie Ægyptiacæ: « Et expleto, *Pater noster*, qui *es in caelis*, sicut mos est, pacis osculum obtulit seniori, et sic vivifica mysteriorum sanctorum suscipiens dona, » etc. Apud S. Gregorium, lib. iii Dial., cap. 37, ubi agit de Maximiano abbate et fratribus in mari Adriatico periclitantibus: « Tunc jam in navi residentes non jam de morte vicina, sed de ipsa ejus presentia et visione turbati omnes sibiomet pacem dederunt, corpus et sanguinem Redemptoris acceperunt. » Et apud S. Ferreolum, cap. 23, Regulae suæ: « Statuimus hujus culpæ **C** nonni communionem Dominicam et osculum fratrum sex anni mensibus non habere. » Hinc capiendus est canon 12 concilii Antissiodorensis: « Non decet mortuis nec eucharistiam, nec osculum tradi. » Quia qui dabant eucharistiam mortuis, id faciebant osculo præmisso.

^a Non discernat ordines. Ita apud Smaragdum et in Viet. p.; vulgo legitur, *Non discernatur in ordine*. Quamvis autem ætas non discernatur in ordine quem debeant tenere monachi, si tamen abbas præponat senes pueris et adolescentibus, id fiet rationabili causa.

^b Samuel et Daniel pueri presbyteros judicaverunt. De Daniele clarum est, de Samuele non ita; qui nihilominus dici potest judicasse Heli presbyterum lib. I Reg. cap. ii, cum ei judicium patefecit quod de eo et domo ejus statuerat Deus.

^c Nulli liceat alium puro nomine appellare. Sic S. Fulgentius Ruspensis episcopus in Africa neminem fratrum puro nomine appellabat, ut habetur in ejus Actis apud Surium: « Alias autem circa singulos ita mansuetus fuit, ut neminem fratrum puro nomine clamaret. » Ex quo loco nota neminem puro nomine esse appellandum mansuetudinis causa.

^d Fratrum nomine. Subaudi, *appellent*. Vulgo legitur, *Fratres nominent*, quod est plausibilis.

^e Nonnos vocent. Nonnus, vox satis vulgaris est, nondum tamen bene nota. Nonnus vulgo monachum significat, et ita interpretantur glossæ veteres; nonna monacham, ut videre est in visione Flotildis, quæ exstat ad calcem Supplementi Floardi: « Audivit quod fieri nonna deberet. » Sed non est hæc propria horum vocabulorum significatio, nata ex eo quod monachi se nonnos, et monachæ nonnas appellant. Nam si nonnus monachum significaret, omnes sine discrimine jussisset S. Benedictus nonnos appellari, cum juniores æque sint monachi ac prio-

res et seniores sui. Deinde non adeo magnus honor esset, si juniores seniores suos nominarent nonnos, id est monachos, cum hoc nomen esset omnibus monachis commune. Aliam sane significationem ei attribuit Joan. Xiphilinus in Domitiano: Πόλλους καὶ τοὺς ἀγῶνας νύκτωρ ποιεῖ, καὶ ἔστι ὅτι νόνας συνέβαλε, καὶ γυναῖκας; id est, « sæpe etiam certamina nocte edidit, et interdum nonnas et mulieres commisit. » Qui videtur in hunc locum Suetonii in Domitiano, cap. 4, respicere: « Nam venationes (commisit) gladiatoresque et noctibus ad Lychnuchos, nec virorum modo pugnas, sed et feminarum. » Non enim nonnæ hoc loco sunt monachæ, vel sanctimoniales: undenam has habuisset Domitianus? Quis credat tantam fuisse tunc Ecclesie corruptionem, ut monachæ gladiatorum more decertarent? Hæc dico propter eos qui hoc Xiphilini loco putant nonnas significare monachas. Itaque dico nonnum proprie significare Patrem, majorem, seniorem: quod plane indicant hæc S. P. Benedicti verba, *quod intelligitur paterna reverentia*, id est, *Pater*. Unde Add. i Capitul. Lud. imp., tit. 54: « Ut qui præponunt, nonni vocentur, id est paterna reverentia. » Ita enim Papias: « Nonnos vocamus majores ob reverentiam. Nam intelligitur paterna reverentia. » Et Glossæ Arabico-Latinæ dictæ, *Nonnus, major*. Id plane colligitur ex epist. S. Hieronymi ad Eustochium de servanda virginitate: « Quia maritorum expertæ dominatum viduitatis præferunt libertatem, castæ vocantur et nonnæ. » Castæ ergo, quia viduæ et continentis sunt; nonnæ, quia majores: quippe quæ matrefamilias fuere, et viduitatis libertate gaudentes, junioribus præferunt. Et in hac significatione videtur sumpsisse hoc vocabulum supra citatus Xiphilinus, et interpretatum esse addendo καὶ γυναῖκας, id est, et mulieres, non quidem virgines, sed matrefamilias ac matronas. Et ita interpretandus supra citatus Suetonius, cum τὸ *feminas* dixit, non τὸ *virgines*. Quod sane notasset; quemadmodum infra eodem capite: *In stadio vero, cursu etiam virgines*. Et sane τὸ *nonnus* est nomen honoris. Arnobius in psal. cv: « Si ille qui sanctus vocatur et nonnus sic agit, ego quis aut quotus sum ut non agam? » Et psal. cxl: « Væ autem mihi et mei similibus, quia invicem nobis oleo capita impinguamus, et adulantes nobis invicem in presenti positi sanctos nos vocamus et nonnos; absentes vero nos ita mordemus et percutimus, ut recte canibus comparemur. » Nonnus aliquando est nomen proprium. Moschopulus in schedis, *Νόννος ὄνομα κύριον* id est, « Nonnus nomen proprium, » ut S. Nonnus pontifex Edessenus, qui S. Petagiam ad fidem adduxit, et Nonnus Panopolitanus poeta, qui Dionysiaca et Evangelium Joannis metricè scripsit. Ita et Nonna. Idem Moschopulus, *Νόννα κύριον*, id est, « Nonna nomen proprium: » quod nomen sortita est mater S. Gregorii Nazianzeni, ut clarum est ex ejus oratione de laudibus Gorgoniæ, ac proinde male arguitur Moschopulus a quodam viro docto.

^f Dominus. Ita in Victorinis mss. Huic lectioni favet Vita S. Mechthildis Diezzensis, cap. 10: « Soror Mechthildis contendit appellari sine domine adjunctione; alium omne contempsit in nomine: sed usus exegit domus, et monasterii Regula, ut domina ro-

ptione, sed honore et amore Christi. ^a Ipse autem A cogitet, etsic se exhibeat ut dignus sit tali honore. Ubiunque autem sibi obviant fratres, junior a priore ^b benedictionem petat: transeunte majore minor surgat, ^c et det ei locum sedendi; nec præsumat junior consedere, nisi ei præcipiat senior suus, ut fiat quod scriptum est: *honore invicem prævenientes*. ^d Pueri parvi ^e vel adolescentes in oratorio vel ad mensas cum disciplina ^f ordines suos consequantur. Foris autem, vel ^g ubi et ubi custodiam habeant et disciplinam, usque dum ad intelligibilem ætatem perveniant.

§ II. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 10).

Interrog. ^h Quomodo oporteat observare nos circa cathedras et accubitus, cum tempus poposcerit, quoniam Domini habemus præceptum quod nos in B omnibus informat ad humilitatem; in quo etiam de hoc pronuntiat, ut cum ad convivium imus discum-

caretur et abbatissa.) In aliis tamen cod. mss. nostris atque etiam editis omnibus, quos viderim, legitur, *domnus*. Et rectius. Nam τὸ *dominus* est nomen regium et imperatorium, quod etiam Augustus imperator recusavit. Sed postea a scriptoribus, ut vocabulo humiliori uterentur, ex vocabulo, *dominus*, factum est, *domnus*, per syncopen. Quo vocabulo olim sanctos viros, episcopos aliasque honorabiles personas appellarunt. Severus Sulpitius, epist. 2, « Domnum Martinum obitisse nuntiant. » Epist. 3, « Domnus Martinus. » Idem videtur in charta S. Germani episcopi Parisiensis; in subscriptionibus conc. Arelatensis IV; concilii Aurelianensis III; in epistola Pappoli episcopi Carnotensis ad episcopos in concilio Parisiensi congregatos; lib. IV Gregorii papæ, epist. 45; in epistola Constantii et Dadonis episcoporum ad Desiderium episcopum Cadurcensem, et passim in epistolis ipsius Desiderii episcopi Cadurcensis; in epistola S. Radegundis ad episcopos, apud S. Gregorium Turonensem, lib. IX Hist., cap. 42; S. Ennodii, lib. III, epist. 4; et passim alibi. Eadem ratione dicitur, *domna*, pro *domina*, ut patet ex epist. 29 Ennodii, lib. IX: « Bene fecisti, domna Agnella, » et alibi passim: epist. citata S. Radegundis, epist. 27 S. Gregorii papæ, lib. VI: « Gloriosissimas autem filias meas domnam Dominicam et domnam Eudochium mea vicè salutate. »

A Græcis recentioribus pro τὸ κύριος, id est dominus, dicitur κυρός, etiam per syncopen. Ita apud Theodorum Balsamonem in can. 55 sextæ synodi: Μὲχρι τῆς ἡμετέρας τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Μιχαήλ, id est, « usque ad tempora sanctissimi patriarchæ domni Michaelis; » et in 4 can. synodi primæ et secundæ Constantinopolitanæ: Ἐπὶ τῆς ἡμετέρας τοῦ ἁγιωτάτου κυροῦ Λουκά; id est, « tempore sanctissimi domni Lucæ; » et infra in eundem canonem: Διὰ τοῦτο καὶ ὁ αὐτὸς ἁγιώτατος κυρός Λουκάς ἐπέτρεψε τῷ μοναχῷ, καὶ ἔπει ἐκείνῳ κυρῷ Μακαρίῳ τῷ Ἱεροσολυμίτῳ, id est, « Idcirco ipse sanctissimus dominus Lucas permisit monacho et sacerdoti illi domno Macario Hierosolymitano. » Hoc vocabulo utitur Theorianus in legatione Armenorum: καὶ χαίρειάσαντες τὸν καθολικὸν τῆς Ἀρμενίας κυρὸν Ναρσεσίον, ita in editione Parisiensi, nam quidam legunt κύρον, id est, « Salutato universali Armeniæ domno Narsesio. » Dicitur et κύριος. Joannes Moschus Prati spiritalis cap. 76: κύρι ἀδελφε, οὐκ οἶδας, id est, « Domne frater, nescis. » Ita et femininum κυρά vel κυρή pro κυρία. In Chron. Constantinopolitano: κυρή τῆς Ανατολῆς, id est, « domna Orientis. » Velut sane vocabulum; nam Cnidii olim ita Cererem indigitarunt. Auctor veteris Etymologici: κυρή παρὰ κνιδίας Δημήτηρ· παρὰ τὸ κυρία εἶναι τοῦ ζῆν. Ὀρος,

bendi locum novissimum requiramus (Luc XIV), et non occupemus locum priorem? — Resp. Illud nos scire oportet quia ubi omnes eodem prospectu et proposito convenimus, maxime si in multis et in majoribus humilitatis documenta dedimus, cupere quidem ⁱ prævenire unumquemque inferiorem locum secundum mandatum Domini condecens est. Sed rursus, ^j si res ad contentionem venit de hoc et unus alium detrudere velut de loco inferiori conatur, valde est improbable. Causa enim ex hoc perturbationis et inquietudinis nascitur, si incipiet nemo alteri cedere; et si pro hoc certamina moveantur, similiter erit tanquam si de primatibus contendatur. Propter quod oportet etiam in hoc considerantius providere, vel quid unicuique nostrum competat, vel certe indulgere ei cui cura commissa est, et in cæteris et in recumbendo custodire ordinem, et obtemperare ei, ut impleatur in

id est, « Kure apud Cnidios Ceres: ab eo quod sit vitæ domina. Horus. »

^a Ipse autem cogitet. Supple quod dicitur, ut supra cap. 2 Regulæ, *Meminisse debet quod dicitur*, id est, quale nomen sortitur, ut facta respondeant huic nomini.

^b *Benedictionem petat*. Hæc inter se mutuo conversantes, sibi que occurrentes sequæ salutantes benedicendi ratio veterum Christianorum fuit, ut liquet ex Tertulliano, lib. de Testimonio animæ, cap. 2: « Et quod penes Deum bonitatis et benignitatis omnis benedictio inter nos summum sit disciplina et conversationis sacramentum, Benedicat te Deus, tam facile pronuntias quam Christiano necesse est. » Se ergo mutuo salutantes Christiani dicebant, *Benedicat te Deus*. Cum monachi sibi occursabant, junior dicebat, *Benedicite*, ut statuitur in epitome Ludovici imp. super Regulam S. Benedicti: « Cum vero sibi obviant fratres, ubique junior dicat priori, inclinato capite, *Benedicite*. » Senior vero respondeat, *Deus*, ut clarum est ex cap. 13 Regulæ Magistri, ubi agitur de excommunicato: « Petenti benedictionem nullus respondeat, *Deus*. » Et hæc quidem salutatio maxime facit ad devotionem, charitatem, gravitatem mutuanque observantiam et reverentiam, ablegatque insulsam et scurrilem nescio quam familiaritatem.

^c *Et det ei locum sedendi*. Si ibi consistat senior.

^d *Pueri parvi*. Ita in utroque cod. ms. S. Germ. Apud Smaragdum vero, et S. Dunstanum, et in vulgatis legitur, *pueri parvuli*. Pueri parvi sunt infantes.

^e *Vel adolescentes*. Particula *vel* hoc loco sumitur copulative, non disjunctive, ut sæpe in hoc opere, quemadmodum toties monuimus.

^f *Ordines suos consequantur*. Juxta tempus ingressionis suæ in monasterium, non solum inter se, sed etiam inter alios monachos, quia ætas non debet discerni, nec præjudicare in ordine, ut supra dixit, nisi forte abbas rationabili causa velit aliquem eis præferre.

^g *Ubi et ubi*. Lege, *ubi ubi*, expuncta copula, ut supra cap. 36 dicitur: *Vel aliud quid excesserit, ubi ubi*.

^h *Quomodo oporteat observare*, etc. Hæc habentur apud S. Basilium in rr. 21 Regularum fusius disputatum, et apud Rufinum ms., cap. 11, qui hoc caput, ut multa alia, contraxit.

ⁱ *Prævenire*. Legendum videtur, *præoccupare*, ut in textu Græco, προκαταλαμβάνειν.

^j *Si res ad contentionem*. Adjeci particulam *si*, que desiderabatur.

nobis illud quod dictum est : *Omnia vestra honeste a seniori et reverentiam, ut condecet, competenter exhibeat.*

§ III. — SANCTI HIERONYMI (cap. 3).

^a Quicumque autem monasterium primus ingreditur, ^b primus sedet, primus ambulat, ^c primus psalmum dicit, primus in mensa extendit manum, prior in ecclesia communicat : nec ætas inter eos requiritur, ^d sed professio.

§ IV. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 5).

^e Qui in monasterium prior ingreditur, primus erit in cunctis gradu vel ordine. ^f Non querendum est si dives sit aut pauper, servus an liber, juvenis an senex, rusticus an eruditus. In monachis enim nec ætas, nec conditio queritur, ^g quia inter servi et liberi animam nulla apud Deum est differentia.

§ V. — EX REGULA SANCTI FRUCTUOSI (cap. 12).

^b Cautela, et moderatio, et pudicitia, fides et sinceritas, ornant habitum monachi. ⁱ Duplex enim nullo modo esse debet famulus Christi, sed veridicus et ^j simplex, ^k superciliosi fastus carens effigie. Coram senioribus suis prior nullus ambulet, neque non jussus sedeat vel loquatur, sed honorem fratri

^a *Quicumque autem, etc.* Hæc sumpta sunt ex epist. S. Hieronymi, quæ præfixa est Regulæ S. Pachomii, quæ in codice Vindocinensi, non ita recte, per imperativum enuntiantur.

^b *Primus sedet, etc.* Hæc et similia non habentur in Regula S. Pachomii, quæ exstat apud Palladium cap. de *Tabennesiotis*, et apud Sozomenum libr. III Hist. Eccl., cap. 13, neque in majori Regula S. Pachomii. Quare dicendum est, aut Regulas S. Pachomii non esse integras, aut S. Hieronymum hoc loco narrare tantum quasdam traditiones non scriptas, quas de more tantum servarent discipuli S. Pachomii.

^c *Primus psalmum dicit.* Non dicit, incipiat, quod confirmat opinionem a nobis supra tractatam de ordine canendorum psalmorum a singulis fratribus.

^d *Sed professio.* Id est, tempus, quo quis vitæ monachicæ professionem inire cœpit.

^e *Qui in monasterium, etc.* Hæc reperire est in Regula edita S. Isidori, cap. 4.

^f *Non querendum est si dives sit aut pauper.* Præclare S. Hieronymus in epist. ad Celantiam : « Nulli te unquam de generis nobilitate præponas, neque obscuriores quasque et humiliore loco natas te inferiores putes. Nescit religio nostra personas accipere, nec condiciones hominum, sed animos inspicit singulorum : servum et nobilem de moribus pronuntiat. »

^g *Quia inter servi et liberi animam nulla apud Deum est differentia.* Nam, ut ibidem ait D. Hieronymus, « Sola apud Deum libertas est, non servire peccatis ; summa apud Deum est nobilitas clarum esse virtutibus. »

^h *Cautela et moderatio, etc.* Hæc videre est in Regula ms. S. Fructuosi archiepiscopi Bracarenensis cod. Crass., eodem cap. 12.

ⁱ *Duplex enim nullo modo esse debet famulus Christi.* Duplex ille est qui non sincere coram Deo et hominibus ambulat, qui non pure Deum querit, sed duabus viis graditur, ut explicat S. Gregorius lib. I *Moral.*, cap. 11 : « Sunt namque nonnulli qui in his bonis quæ faciunt simplices non sunt, dum non in his retributionem interius, sed exterius favorem querunt. Unde bene per quemdam sapientem dicitur : *Væ peccatori terram ingredienti duabus viis.* Duabus viis peccator quippe terram ingreditur, quando et Dei est quod opere exhibet, et mundi quod per cogitationem querit. » Quapropter ejus-

§ VI. — *Item (cap. 13).*

¹ Qui prius in monasterio conversus fuerit, primus ambulet, primus sedeat, primus eulogiam accipiat, primus communicet in ecclesia, prior loquatur cum interrogantur fratres pro aliqua quæstione, prior psalmum dicat, in choro prior constet, ² hebdomadam prior faciat, manum in mensam primus extendat : nec ætas sola inter fratres requirenda, sed conversio est et laboris studii que propositum. Unde et hæc discretio senioris est præstolanda, ut quem quomodo erga Dei amorem cultumque ferventem viderit, sic honoret. Non enim generis dignitas, aut rerum opulentia, quam quisque habuit in sæculo, vel ætatis grandævitas exquirenda, sed vitæ rectitudo, et ardentissimæ fidei merita debent esse pensanda. Ille enim potior, qui Deo proximior, judicandus est. Monachi in monasterio sancte, et pudice atque honeste viventes persistent ; ³ laici foris abbatibus, vel præpositi mandata peragant.

modi hominibus maledicit Scriptura : *Væ duplici corde et labiis scelestis (Eccl. 11).*

ⁱ *Et simplex.* Verus ille monachus qui simplex est, qui nunquam ingrediatur regnum cælorum nisi efficiatur sicut parvulus ; et hoc est Christi oraculum. Sed quomodo sit eximia simplicitas declarat sanctus Ambrosius in Exhortatione ad virginem : « Bonæ enim divitiæ sunt innocentie atque simplicitatis, quibus peccatum non imputatur, quia nulla in iis doli fraudisque versutia est. Omnis enim simplex obtrectare non novit, nescit invidere, suo contentus est, aliena non querit : et si egeat, sibi dives videtur, si suppetat quod alimento est satis. Denique pulchre apostolus : *Et profunda, inquit, paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum.* » Et libro de obitu Satyri fratris de eadem agens : « Ea est quedam morum temperantia et sobrietas. » Et paulo post : « Anima benedicta omnis simplex. »

^k *Superciliosi fastus carens effigie.* Ita correxi ex Regula ms., cum in codice nostro corrupte legeretur, *supercilio fastus carens effigiem.*

¹ *Qui prius in monasterio, etc.* Hæc habentur in Regula ms. S. Fructuosi archiep. Brac. cod. Crass., eodem cap. 13, partim sumpta ex Institutis S. Pachomii, ut videre est in epist. citata S. Hieronymi, partim ex Regula sancti Patris Benedicti.

² *Hebdomadam faciat.* In culina.

³ *Laici.* Ejusmodi laici erant veluti quidam servi seu famuli monasteriorum ad negotia secularia deputati, ut ex hoc S. Fructuosi loco patet, et ex Regula S. Isidori, cap. 20. « Ars autem pistoria ad laicos pertinebit. » Meminit Justinianus novella 5, ex qua apparet fuisse distinctos a monachis tonsura et veste, ubi agens de novitiis statuit eos *κουρὰ καὶ ἐσθῆτι τῶν καλουμένων χρισθῶν λαϊκῶν*, id est, « uti tonsura et veste eorum qui laici vocantur. » In conc. Arclatensi III, in quo controversia inter Theolorum episcopum et Faustum abbatem Lerinensem componitur, fit mentio laicæ multitudinis et congregationis in monasterio, quæ subjicitur abbati, et clericorum monasterii qui episcopo : sed ejusmodi laici seu laica congregatio erant vere monachi, atque ita appellantur, quod non essent clericali tonsura insigniti, quamvis improprie. Non sunt enim monachi laici, sed medii inter clericos et laicos, ut docet S. Dionysius Areopagita (Cap. 6 *Eccl. Hier.*). Postea tamen illi monachi, qui ad chorum non sunt deputati, laici appellati sunt, atque etiam conversi, Robertus Antissiodorensis in

§ VII. — EX REGULA CUIUSDAM (cap. 46).

Quanto se affectu vel charitatis ministerio in monasterio animæ positæ debeant diligere, sanctorum Patrum instituta sanxerunt. Sed in quibus sit actibus vel officiis demonstrandum, a nobis ^a pro parte indicandum est. Habet denique latissimum virtutum copia ambitum, quo circumsepta facile hostem sibi superet adversantem. Sunt etenim nonnulla quæ in actu videntur exigua, et tamen vel custodita, vel neglecta, ^b aut tepescente, aut fervente animi motu demonstrantur: ut est humiliatio capitis, et sermone affabilis salutatio, quæ aut rigidæ mentis vel in corde, ^c aut [si] certe piæ purissimum patefacient affectum. Servandum est ergo famulis vel famulabus Christi, ut semper intra mentis statum ea nutriant quæ a vera humilitate ac charitate non discedant, quibus summa constat virtutum. Nam sicut nunquam sine vera humilitate vera manet charitas, ita nunquam absque vera charitate vera manet humilitas. Arripiamus ergo instruere fundamentum, ut ad culmen perveniamus virtutum. Sic prius humilitas monstranda tam in actu quam in affectu, ut post charitatis copia ædificetur. Et quando sibi ^d mutuatum in via, vel in quocunque loco occurrerint, omni humilitate ab invicem ^e flectentes benedictionem rogent. Et si unus ex eis senior fuerit, prius junior benedictionem postulet. Tunc demum senior prosequatur. ^f In cursu vero positi, prout ab abbate fuerint ordinati, vel ^g ad psalmum canendum, vel ad lectiones recitandas, vel etiam ad communicandum euntes, suum ordinem custodiant: nec constitutum sibi locum transilientes, in ambitionis vel arrogantiae vitio demergantur. Abbati vero studendum est ut per ordinem, sicut conversi in monasterio fuerint, ita in suo ordine

Chron: « Cum quidam Cisterciensis ordinis abbas provectæ ætatis, miræ simplicitatis cum suo monacho et converso pro quibusdam negotiis iter ageret. » Petrus de Vallibus Sarnay, cap. 3 Hist. Albigenisium. « Abbati triginta sex, converso vero viginti quatuor plagas infligens, » etc. Omnes tamen monachi olim conversi appellabantur, ut supra observatum est.

^a Pro parte. Id est, aliqua ex parte.

^b Aut tepescente, aut fervente animi motu demonstrantur. Lege: aut tepescentem, aut ferventem animi motum demonstrant.

^c Aut si certe. Particula si redundat.

^d Mutuatim. Id est, mutuo.

^e Flectentes. Apud Smaragdum additur, genua. Et in margine adnotatur cum asterisco *τὸ capita*.

^f In cursu. Id est, in opere Dei, in officio divino, in horis canonicis, nam cursus id significat. S. Gregorius Turonensis de Gloria confessorum, cap. 37: « Nam post expletum in oratorio cursum elevabatur a presentia fratrum. » Et lib. x Hist., cap. ult. « De cursibus etiam ecclesiasticis unum librum edidi. » S. Bonifacius archiepiscopus Moguntinus, epist. 17: « Wigbertus presbyter et Megingordus diaconus Regulam vestram vobis insinuant, et speciales horas, et cursum ecclesiæ custodiant. » Sed de his supra fusius actum est.

^g Ad psalmum canendum. Ita loquitur idem Pater cap. 19 sue Regulæ: « Ut in loco in quo antea fuit, nec psalmum cantet, nec ullum ordinem teneat. »

A constituentur, præter si uberis conversatio religionis meruerit ut ^h inantea promoveatur: vel si gravis culpa exegerit ut retro ⁱ regradetur: sive aliquis e fratribus agnoscatur seniore affectare locum, cum verecunda castigatione refellatur: quia non debiti honoris locum præsumpsit; nec religionis committerit, sed ambitionis honorem indebitum conatus est arripere. In consessu fratrum, si alius supervenerit, qui juniores sunt ordine assurgant, et seniori locum præbeant. Juniores vero senioribus nullatenus superbiendo contradicant, sed cum omni humilitate vel interrogati vel correpti respondeant. Si labentem in quodlibet delictum junior seniore aspexerit, ^j non exprobrando ad confitendum abbati vel præposito dirigat. Similiter senior juniore faciat. Ad confessionem veniens prius prostratus supra humum suam culpam esse dicat: sic priusquam surgere jubeatur, suam confessionem manifestet. Quando ad aliquod opus fieri ^k commeatus rogatur, ^l venia prius petatur, et sic de opere quod faciendum est, commeatus rogetur. Quando ad abbatem venit, cum omni humilitate veniam petendo accedatur. Similiter quando egreditur, cum veniæ petitione benedictio quaeratur. Nullus monachorum per semetipsum de propria necessitate abbati suggerat; sed omnes per præpositum, quidquid necessitatum fuerit, abbati studeant intimare. Si sacerdos ^m vel quilibet religiosus venerit, ut eis per abbatis commeatum sit occurrendum, a longe adstantes cum omni humilitate flectentes genu sub silenti voce ⁿ benedictionem rogent. Et si ordinatum fuerit ab abbate ut cum his aliquis fratrum loquatur, cum omni humilitate, et modestia, ac sobrietate loquendum est, ut in omnibus his virtus humilitatis et sobrietatis inveniantur.

Ubi vides, *psalmum canere*, idem esse quod dicit S. P. Benedictus *psalmum imponere*. Sed de his supra.

^h Inantea promoveatur. Id est, in superiori ordine collocatur.

ⁱ Regradetur. Id est, degradetur. Nam particula *re* in compositione sæpe destruit, ut, *refigo, retego, recludo, resero*, quemadmodum vulgo docent grammatici. Idem vocabulum videre est in Regula S. Pachomii, art. 92: « Et regradabunt in ultimum, donec corrigatur. » Et art. 94: « Regradabitur de solio suo, donec corrigatur. » Ita legitur in Regula ms. Floriacensi, et in conc. Vindocinensi, etsi in Regula S. Pachomii excusa legatur, *degradabunt et degradabitur*. Sed ejusmodi lectiones manant a quodam correctore. Hoc vocabulo utitur concilium Aurelianense iv, can. 10: « Illi vero qui illicite promoti sunt, regradentur. » Hinc *regradatio*, id est, degradatio. Concil. Aurel. iii, can. 4, « in regradatio honorum, priorum statuta servantur. »

^j Non exprobrando ad confitendum. Lege, ut apud Smaragdum, *Non exprobrando, sed magis dolendo ad confitendum*.

^k Commeatus. Id est, licentia, ut supra notatum est.

^l Venia. Culparum videlicet.

^m Vel quilibet religiosus. Sive clericus, sive monachus.

ⁿ Benedictionem rogent. Illum religiosum videlicet.

CAPUT LXXI.

• DE OSTIARIIS MONASTERII.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

b Ad portam monasterii ponatur c senex sapiens, qui sciatis d accipere e vel reddere responsum; cujus maturitas eum non sinat vagari. Qui portarius celam debet habere juxta portam, ut venientes semper præsentem inveniant, a quo responsum accipiant. Et mox ut aliquis pulsaverit, aut pauper clamaverit, f Deo gratias respondeat, g aut Benedic : et h cum

a De ostiariis. Ita in utroque cod. S. Germ. et apud Smaragdum; recte, quia hic ponit duos ostiarios, nempe alterum senem, et alterum juvenem. At in vulgatis et in Regula a S. Dunstano emendata habetur, de ostiario.

b Ad portam monasterii, etc. Hoc caput exstat etiam in Recapitulatione S. Cæsarii Arelatensis, capite ultimo, masculino genere in femininum mutato, quia scribit sanctimonialibus.

c Senex sapiens. Senis portarii sapientia ob duo potissimum requiritur; primo, ut advenientibus prudenter satisfaciatur; secundo, ut animam suam custodiat, ne vagandi ei libertas subrepat. Qui non solum moribus, sed etiam ætate senex esse debet: nam statim subjungit dandum esse ei juniorem fratrem in solatium, qui licet junior sit ætate, tamen debet esse senex moribus.

d Accipere responsum. Id est, concipere advenientis voluntatem, quam ab eo sciscitatus fuerit.

e Vel reddere. Particula vel hoc loco sumitur copulative: nam non modo horum unum præstare debet janitor, sed utrumque, nempe bene accipere, et reddere responsum.

f Deo gratias respondeat. Deo gratias est antiqua Deo gratias agendi formula, qua olim Christiani utebantur in occurribus et congressionibus. S. Augustinus in psal. cxxxii: « Hi etiam insultare nobis audent, quia fratres, cum vident homines, Deo gratias dicunt. Quid est, inquit, Deo gratias? Itane surdus es, ut nescias quid sit Deo gratias? Qui dicit Deo gratias, gratias agit Deo. Vide si non debet frater Deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Num enim non est locus gratulationis, quando se invicem vident, qui habitant in Christo? » Optatus Milevitanus, lib. II contra Parmenianum: « Tunc Secundus dixit, Sedete omnes. Tunc dictum est ab omnibus: Deo gratias, et sederunt. »

g Aut benedic. Ita in Concordia ms. Vindocinensi et in cod. S. Germ. ma. Vulgo tamen legitur, benedicat, ut apud Smaragdum. Sed textus Regulæ apud eum vitiosus est, et legendum est: Benedic, non benedicat. Quod plane indicant ejus adnotata in hunc locum: « Eleganter hic duas venientium beatus posuit Benedictus personas, unam potentis: qui si januam monasterii invenerit clausam, manu vel fuste pulsatur eam: aliam vero pauperis posuit, qui non pulsatur, sed tantum humiliter ad januam clamat. Quibus et satis apta a portario respondenda composita responsa: videlicet ut voce pauperis audita, Deo gratias agat: potenti vero occurrentis obviam humiliter ab eo benedictionem petat. » Si ergo juxta Smaragdum janitor a divite benedictionem petere debet, necessarium est legisse Smaragdum τὸ benedic, non τὸ benedicat. Itaque legendum est, benedic. Ita ut janitor benedictionem ab hospite petere debeat: quia monachi humilitati magis consentaneum est petere benedictionem, quam benedicere, magisque ad S. P. Benedicti mentem accedit, qui cap. 53 vult ut monachi ab hospite obvio benedictionem petant, cum nullum hac in re discrimen inter ingressum et occursum intercedat. Quæ qui-

A omni mansuetudine timoris Dei reddat responsum i festinanter cum fervore charitatis. Qui portarius, si indiget solatio, juniorem fratrem accipiat. Monasterium autem (si fieri potest) ita debet constitui, ut omnia necessaria, id est, aqua, molendinum, hortus, pistrinum, vel artes diversæ infra monasterium exerceantur, k ut non sit necessitas monachis vagandi foras, quia omnino non expedit animabus

dem benedictio, ut plurimum, est precatoria.

h Cum omni mansuetudine timoris Dei. Id est, cum mansuetudine quæ timorem Dei spectet, non vanam et aulicam adulationem, cum Christus sit in hospite suscipiendus, sive ille sit dives, sive pauper.

i Festinanter cum fervore charitatis. Duas S. Benedictus requirit in reddendo responso virtutes: mansuetudinem, quæ ex timore Dei, et diligentiam, quæ ex charitate procedat, quia spiritali viro omnia spiritaliter agere convenit.

k Monasterium autem, si fieri potest, etc. Idem habet concilium Moguntinum sub Carolo Magno, cap. 20, idque ex auctoritate Regulæ, et liber v Capitul. imp., tit. 78, ubi præcipitur ut missi regis simul cum episcopis uniuscujusque diocæsis perspiciant loca monasteriorum, i si in apto et congruo loco sint posita, ubi commodum ac necessarium possit acquiri, quod ad utilitatem pertinet monasteriorum, sicut in sancta Regula dicitur. Monasterium autem ita debet constitui, ut omnia necessaria infra monasterium exerceantur: ut non sit necessitas monachis vel clericis vagandi foras, quia non expedit animabus eorum. j Ubi addita sunt illa verba, vel clericis, propter canonicos.

l Ut non sit necessitas monachis vagandi foras, etc. Optima constitutio, et monachorum mentibus altius defigenda, si eos vite perfectæ sensus aliquis tenet stimulatque desiderium. In mundo enim alget pietas, C torpet devotio. Mundi pestilens aer est, qui citius monachos sua contagione fusteat. Mundus retibus et plagis redundat, quæ statim monachum involvunt et irretiunt. Οἱ βρόχοι, καὶ παγίδες τοῖς ἰδιουσι σαθῆναι αἱ τῶν κοσμικῶν συντυχίαι, id est, « Mundanorum congressus et frequentationes bis qui volunt salvari laquei sunt, » inquit S. Antiochus hom. 3. Ita sentiebat olim S. Nonnosus præpositus monasterii Soractis montis. Cum enim in eo monasterie olei penuria esset, jam parati erant monachi per vicos et oppida oleum quærere: id non tulit S. Nonnosus; sed magna humilitate, ut abbas jussa revocaret, effecit: ne fratres monasterio exeuntes, dum olei lucra quærerent, animarum damna paterentur. Itaque paucas olivas, quæ in arboribus remanserant, in prelum mitti jussit, et quantum olei exprimi posset, sibi deferri. His ita perfectis, vasculum oleo impletum ante altare posuit, et dimissis arbitris oravit; et postea ex hoc oleo parumper in omnia vasa monasterii diffundi jussit, quæ continuo claudi jussa, altera die aperta omnia plena reperta sunt, ut refert S. Gregorius lib. I Dial., cap. 7. Idque olim sacris humanisque legibus cautum fuit, ne monachi urbes aut pagos obambulant, sed ut in monasteriis manerent inclusi, ut habetur can. 4 synodi Chalcedonensis, et can. 46 synodi Trullensis, et Cod. I. 29, de Episc. et Cler., etc.: Οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις διακρίθοντες μὴ ἔχρωσαν ἕξουσιαν ἐξέλκει τῶν μοναστηρίων, id est, « Qui in monasteriis degunt, potestatem in exeundi non habeant; vel in civitate Antiochensi, seu in aliis quibuslibet civitatibus conversandi, exceptis duntaxat iis qui vocantur apocrisiarii, quibus licentiam

eorum. Hanc autem Regulam sæpius volumus in congregatione legi, ne quis fratrum se de ignorantia excuset

§ II. — EX REGULA ORIENTALI.

^a Quando ad ostium monasterii aliqui venerint, si clerici fuerint aut monachi, majori honore suscipiantur: lavabuntque pedes eorum, juxta Evangelii præceptum, et præbebunt eis omnia quæ apta sunt usui monachorum. ^b Si quis ad ostium monasterii venerit dicens velle se videre fratrem suum vel propinquum, janitor nuntiabit abbati: et permittente, ^c eum accipiet comitem, cujus fides probata est; et sic mittetur ad fratrem videndum vel proximum. ^d Si propinquus alicujus mortuus fuerit, prosequendi funus non habebit licentiam, nisi Pater monasterii præceperit. ^e Nullus de horto tollat olera, nisi ab hortulano acceperit.

§ III. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 95).

^f Duobus fratribus ^g ætate decrepitis cella intra ^h regias monasterii prope constituatur: qui deputati ibi et claudant monasterium omni hora post exeuntes, aperiant ingredientibus, et advenientes

damus volentibus ad sola responsa necessaria exire. ⁱ Consule Photium in Nomocanone tit. II, cap. 4. Idem statuitur Cod. Theod. l. 1 et 2, *De monachis*, nisi forte de judiciariis injuriis agatur. Nec se ita inclusum doleat monachus. Nam si vel minimo religionis amore tenetur, se ipsa inclusione in libertatem assertum putabit. Vera utique libertas est hujus mundi carcere liberari. Veris monachis cellæ amatoribus id dicam quod olim Tertullianus sanctis martyribus in carcere vinculis scribebat: « Nec vos hoc contristet quod segregati estis de mundo. Si enim recogitaverimus ipsum magis mundum carcerem esse, exisse vos e carcere quam in carcerem introisse intelligemus. » Vere mundus carcer est, in quo homines vitiorum vinculis colligati detinentur inclusi. Felix monachus, qui tam tetro carcere solutus est, et potest dicere cum David: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*. Si igitur in monasterio sedet inclusus, mentem rerum humanarum cupiditate solutam per hanc universitatem mirabilia divinæ bonitatis opera considerando evagari sinat: Deumque laudet et benedicat in omnibus. Mens omni sollicitudine libera per immensam illam cælorum regiam exspatiatur, sedesque illas beatorum suspiciat, nunc choros angelorum perlustret, nunc se patriarcharum et prophetarum cœtibus adjungat, nunc martyribus consocietur, nunc virginibus assideat. Hinc Deum adoret, admiretur et stupeat. Hæc vera libertas, sed illius qui unius cellæ inclusus angustiis latitudine fruitur paradisi. Hæc optanda monachis evagatio, dum in cella sedent inclusi. Nam ^c etsi (inquit Tertullianus) caro detinetur, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spatium spiritu; et non stadia opaca et porticus longas proponens tibi, sed illam viam quæ ad Deum ducit. Quoties eam spiritu deambulaveris, toties in carcere non eris. »

^a Quando ad ostium monasterii, etc. Hæc habentur in Regula edita S. Pachomii, art. 28, non tamen articulus integer producitur.

^b Si quis ad ostium, etc. Secunda hujus capituli pars exstat etiam in Regula excusa S. Pachomii, art. 30, etsi quædam hic desiderantur quæ apud S. Pachomium reperire est.

^c Eum accipiet comitem, etc. Nota disciplinam antiquam illorum Patrum, qui non permittebant mo-

nuntiant abbati. Nam et hoc observare debent ipsi duo fratres quotidie, ut horis quibus oportet in monasterio legere seratis regiis se jungant, ⁱ et legentes audiant: et cum ad opus divinum oratorii i index sonaverit, seratis item regiis oratorio præsententur. Ad opus laboris hoc quærat quod possunt pro ætatis possibilitate implere, id est, aut si artes sciunt, aut certe, si nesciunt, in quo possunt quotidie adjuvent septimanarios. Tamen labori alio non quærantur, si propter opus aperiendi et claudendi omni hora occupentur. Annonam canum a cellarario ipsi accipiant, et eis cum aqua vel culinæ remanente juscello ministrent. Animalium intra monasterium curas adjuncto in septimana illorum hebdomadiorum solatio ipsi impleant, et regie munditias ipsi exerceant: vel intra eam ^k cicindelum suspensum et factum incendant quotidie, ut noctu foris cujusque cognoscatur ingressus. Qui senes, ut superius diximus, pro honore ætatis cum abbate manducent secundum formam præfatæ humilitatis, ^l ut sancta evangelica demonstrat, quæ dixit nec ipsis se superiorem velle ostendere. Nam talibus dicit Scriptura perfectis: ^m *Quanto magnus es, tanto humilia te: et*

nacho soli cum extraneo colloqui, sed dabant ei comitem et sermonum testem, non quemvis de trivio, sed probatum moribus, ne forte daretur occasio maligno.

^d Si propinquus, etc. Hæc tertia pars etiam reperitur in Regula S. Pachomii, art. 33, paucis verbis immutatis, servato tamen eodem sensu.

^e Nullus de horto, etc. Hæc quarta hujus capituli pars continetur etiam in Regula S. Pachomii, art. 38.

^f Duobus fratribus, etc. Hæc habentur in Regula ms. Magistri cod. Corb., eodem cap. 93.

^g Ætate decrepitis. Id est, senibus, hæc voce latius sumpta; nam decrepiti huic officio minus essent idonei. Decrepitus est cujus vita præ senectute in dubio est. Nonnius Marcellus, cap. 4: « Crepera res proprie dicitur dubia, et crepusculum dicitur lux dubia, et senes decrepiti dicti in dubio vitæ constituti. »

^h Regias. Id est, januas. Vide supra.

ⁱ Et legentes audiant. Quia hic magister non vult ut seorsum fratres legant, sed ut congregati per decadas legentem audiant, ut habetur cap. 50 ejusdem Regulæ: « A prima usque ad tertiam segregatæ a se per loca diversa decade, ne in uno redacta omnis congregatio, suis sibi invicem vocibus obstrepent, id est, lectionibus vacent, unus de decem per loca ^D legat, et residui suo numero audiant. »

^j Index. Id est, signum, campana, ut supra notatum est.

^k Cicindelum suspensum. Vide supra.

^l Ut sancta evangelica demonstrat. In Regula ms. legitur: *In sancta Eugenia demonstrat*. Lege, ut in cod. Vind., *ut sancta Eugenia demonstrat*. Probat humilitatem quæ in abbate requiritur ab exemplo S. Eugeniæ martyris, quæ dissimulato sexu tandem in abbatem electa cæteris fratribus humilitate præluxit, ut in ejus Vita habetur, cujus textum, quia lumen affert huic loco, alioqui satis obscuro, proferam: « Ipsa tamen ante omnes opus monasterii, quod infima solebat exercere persona, suscepit. » Et paulo post: « Aquam portare, ligna concidere, munditias adhibere: in eodemque loco habitare sibi elegit, ubi ostiarius monasterii manebat ne vel ipso se superiorem ostenderet. »

^m Quanto magnus es, tanto humilia te. Ut in textu

apud Deum ^a et homines invenies gratiam (Eccli. III). Omnia vero necessaria intus intra regias esse oportet, id est, furnum, ^b macinæ, ^c refrigerium, hortus, vel omnia necessaria, ut non sit frequens occasio propter quam fratres nulloties foras egressi, sæcularibus mixti, forte a religiosorum oculis visi ad damnationem potius nostram ab eis pro angelis adoremur, et ^d Benedicite nobis non meritis indigne dicatur: cum forte sancti putemur esse, quod non sumus: aut magis per irrisionem quorundam infidelium vilescat in publico vel plateis sanctus habitus in ambulando. Cum ergo hæc omnia intus fuerint constituta, clausa sit semper monasterii regia, ut intus clausi cum Domino fratres veluti a sæculo sint jam ^e clausa Dei in caelestibus separati. Quæ regia monasterii ^f circellum habeat ferreum in ^g fimella, quo ab adventante concusso, cujuslibet supervenientis intus indicetur adventus.

§ IV. — EX REGULA CUIUSDAM (cap. 3).

^h Portarii seu ostiarii tales esse debent ⁱ qui omnium mercedem simul ædificant: ætate senili, ^j quibus mundus sequi jam ex præsentibus pompis nihil desiderant, sed toto cordis affectu Creatori inhærentes singuli dicant: *Mihi autem adherere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam* (Psal. LXXII). Quid enim ex præsentibus phalaræmentis desiderant, quia perfunctoriis contemptis Christum amare cœperunt, in quo summum bonum contemplatione mentis manere conspexerunt? Sint

Græco: Ὅσα μέγας εἶ, τοσούτω ταπεινῶ σκάντον. At in versione communi: *Quanto magnus es, humiliter in omnibus.*

^a Et homines. Hæc non sunt in textu Græco et in versione communi.

^b Macinæ. Ita in Regula ms. et in cod. Vind. pro τὸ μηχανῆ, quia in vetustis illis cod. mss. saepe omittuntur aspirationes. Sunt molendina, prela et similia.

^c Refrigerium. Id est, latrinæ.

^d Et Benedicite, nobis non meritis indigne dicatur. Is olim honor monachis deferabatur a sæcularibus, ut cum eis occurrerent, benedictionem peterent, ut videre est in Vita S. Hilarionis apud S. Hieronymum: « Igitur audito quod S. Hilarion præteriret (multos enim Saracenorum arreptos a dæmone frequenter curaverat), gregatim ei cum uxoribus et liberis obviam processere, submittentés colla, et voce Syra barach, id est, benedic, clamantes. » Idem clarum est ex Beda lib. III Hist. Angl., cap. 26: « Unde et in magna erat veneratione tempore illo religionis habitus: ut ubicunque clericus aliquis aut monachus adveniret, gaudenter ab omnibus tanquam Dei famulus exciperetur: et etiam si in itinere pergens inveniretur, occurrebant, et flexa cervice vel manu signari, vel ore illius benedici gaudebant. Verbis quoque horum exhortatoriis diligenter auditum præbebant. » Id etiam scribit de Wallensibus Giraldus in descriptione Cambriæ, cap. 8.

^e Clausa Dei. Lege, causa Dei, ut in Regula ms.

^f Circellum habeat ferreum. Circellum est annulus fimellæ januæ insertus, quem movet is qui sibi vult januam aperiri. Glossæ Benedicti Circellum, κρικιον: diminutivum a κρικος, a quo et κρικιλλιον, id est, annulus, παρὰ τὸ κλειω. ὁπάντοθεν περικεκλεισμένος, id est, undique clausus, inquit auctor veteris Etymologici, seu potius a strepitu quem edit.

^g In fimella. Fimella, seu femella est ferrum januæ affixum per quod circellum ei insertum ducitur,

ut ad ejus strepitum janitor fores aperiat, quod in Gothia Gallica dicitur *semelle*: Glossæ Benedicti, cap. de Ferramentis: *semella, ἀμπίδρος*, quod utroque capite seu parte infigatur januæ, ab ἀμπί et δρῦμι.

^h Portarii seu ostiarii. Ita correxi ex cod. Vind. cum legeretur: *Portarius seu ostiarius*. Apud Smaragdum legitur: *portarius*, tantum.

ⁱ Qui omnium mercedem simul ædificant. Id est, qui ita sint exemplo supervenientibus, ut ex eorum moribus, quales sint reliqui fratres, judicetur.

^j Quibus mundus sequi jam, etc. Apud Smaragdum, quibus mundus si qui jam. Legendum puto, quibus mundus senuerit jam, et ex præsentibus pompis nihil desiderant. In cod. Vind., *Ætate senili, qui jam ex præsentibus pompis nihil desiderant.*

^k Vivifica nos. Vulgo, vivifica me. Psal. cxviii.

^l Coram omnibus hominibus. Matth. v., in vulgata versione, coram hominibus.

^m Et intus a consodalibus suis. Apud Smaragdum, *Et intus cum sodalibus suis*. Lege, et intus consodalibus suis, id est, et pro fratribus qui intus sunt adventantes ædificant, ut ex eorum moribus alii cognoscantur.

ⁿ Nunquam singuli vel bini attollentes. Locus corruptus: Lege, ut in cod. Vindocinensi: *Nunquam singuli vel bini sine tertio teste loquantur, nunquam oculos in sublime attollentes.*

^o His minimis fecistis. Matth. xxv; in editione vulgata: *Quandiu fecistis uni de his fratribus meis minimis.*

^p Quam ante oratorium deferentes. Lege, quam ante ad oratorium deferentes. Optima institutio: neque enim tarde gratia beneficii est rependeuda.

^q Fabulis. Egregia institutio. Nam si portarii quibuslibet rumusculis et sermonibus adventantium sæcularium aurem commodarent, cito a virtute recederent, totumque conventum labefactarent, si eaque audiunt, fratribus renuntiarent.

diximus, transgressi fuerint, regulari poenitentia castigentur. Si humili satisfactione patefaciant, prout humilitas contentis cernitur, ita delinquentis culpa iudicetur. Si vero contumaciæ crimen incurrit, et modum poenitentiae augebit. Claves ostiorum vel portæ nullo modo penes se retineant; sed ad abbatem nocte deferentes præsentent, et mane ^a post secundam recipiant. ^b Idipsum et cellararii, et pistores, et coqui implere studeant: et ab occasu solis, vel cum fuerit opus necessitate perfectum, ^c usque ad secundam abbas claves retineat; nisi necessitas evenerit, ut per comæatum abbatis nocte retineantur, et post secundam denuo tribuantur. A signo vespertino usque ad secundam impletam nullatenus portarum fores aperiantur, neque ullus a foris introitus pateat; sed si necessitas talis advenerit, ut ^B post vesperam sit ^d deliberandum, per fenestram, quæ in eadem porta fuerit, totum deliberetur. ^e Si talis necessitas hospitium vel peregrinorum advenerit, ut hora refectionis cum fratribus esse non possint, post cum coquis vel ministris, vel cum reficiendi spatium habuerint, reficiant. Vasa vel reliqua utensilia, quæ ad hospitium bajulant, ac si sacra Deo, gubernet atque custodiant: ne per ipsorum neglectum ab ipso mercedem non recipiant, cujus res diripiendo non servant. Intra septa monasterii vel ostia nullum virorum omnino vel feminarum edere, vel bibere permittant; sed ^f de omnibus advenientibus foris in hospitale, prout honor exigit, per abbatis ordinationem ministrent; intus vero tantummodo, qui sacram Deo voverint religionem, et immunitate ^C obedientiæ sub una Regula sunt ligati, edere vel bibere censemus. Sic semper ostiarii agant, ut in omnibus zelum Dei habentes Regulæ tenorem conservent, ut pro studii sui vel culturæ labore incorruptam recipiant mercedem.

§ V. — *Item ex eadem Regula (cap. 12).*

Pistores vero alternatim per vices opus commune faciant. Nec tamen [ut] minus tribus non sint pro-

^a *Post secundam.* Horam matulinam, quæ est octava nostra, nempe prima dicta.

^b *Idipsum et cellararii et pistores et coqui implere studeant.* Id est, claves officinarum suarum nocte consignent, ne videlicet aliqui de nocte surgentes comessentur.

^c *Usque ad secundam.* Vespertinam, quæ est nostra octava. Itaque cum paulo ante dixit, *ab occasu solis*, hæc verba paulo latius sumenda sunt pro initio noctis.

^d *Deliberandum.* Id est, colloquendum.

^e *Si talis necessitas hospitium.* Hic locus intelligitur tantum de hospitibus vel peregrinis monachis. Nam paulo post prohibet ne quis virorum vel feminarum intra monasterii septa comedat, præter eos qui sacram religionem Deo voverint.

^f *De omnibus.* Nempe ad victum necessariis, atque etiam ad capiendam somnum.

^g *Ut omni custodia tuti.* Est hyperbaton: nam his verbis, *qui et loquendi licentiam habeat*, subjungendum erat hoc membrum, ut referatur ad pistores.

^h *In brachisitorium.* Ita in cod. Vind., lege tam in bratiatorio, vel bratiario: cujus mentio est in libello supplicii monachorum Fuldensium ad Carolum in-

per loquendi necessitatem. Et si necesse fuerit ut ibidem maneat, minus quatuor non sint, et unus ex eis senior sit præpositus, cujus religioni credatur: qui et loquendi licentiam habeat, et panem, quem faciunt per vices, senior qui ex eis est, cellarario repræsentet, ^g ut omni custodia tuti in nullo reprehensibiles reperiantur. Similiter et qui in ^h brachisitorium ad cervisiam faciendam inhabitaverint, unus ex eis senior [ⁱ sit] præpositus secundum regulam pistoris omnia custodiat.

§ VI. — *EX REGULA ORIENTALI.*

Ostiario cura sit ut omnes advenientes intra januas recipiat, dans eis responsum honestum cum humilitate et reverentia; ac statim nuntiet vel abbati vel senioribus quis venerit et quid petierit: nec ullus extraneorum patiatur injuriam, neque habeat cum aliquo de fratribus necessitatem ac facultatem loquendi absque conscientia abbatis vel seniorum: mandatumque quod fuerit, nihil ad ipsum perveniat, priusquam abbati vel senioribus indicetur. Ante omnia ostiarius monasterii hæc observabit, ne quem de fratribus foris januam exire permittat.

§ VII. — *EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 19).*

ⁱ Ad janitorem pertinebit cura hospitum, denuntiatio advenientium, custodia ^k exterorum claustrorum. ^l Item cura peregrinorum vel pauperum elemosyna pertinebit ad eum cui dispensationis potestas commissa est. Iste quod habet distribuat, communicet ^m in quod potest, non ex tristitia aut necessitate: *Hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix)*. Item, ^C Ars autem pistoria ⁿ ad laicos pertinebit. Ipsi enim triticum purgent. Ipsi ex more molant. Massam tantumdem monachi conficiant, et panem sibi manibus propriis ipsi faciant. Porro pro hospitibus et infirmis laici faciant panes.

§ VIII. — *Item ejusdem (cap. 12).*

Hortulus sane intra monasterium sit inclusus, quatenus, dum iqtus monachi operantur, nulla occasione exterius evagentur.

peratorem, supplicatione 16: « Ut ipsa monasterii ministeria per fratres ordinentur, id est, pistrinum, hortus, bratiarium, coquina, agricultura. » Bratiarium, seu bratiatorium, aut braxiatorium, quod nos Franci occidentales vocamus, *brasserie*, est officina, in qua cervisia seu zythum conficitur, a nomine, *bratium*, seu, *brasium*, quod veteri Germanorum lingua significat hordeum de madido torrefactum. Vide Christophorum Browerum, lib. III Antiquitatum Fuldensium, c. 12.

ⁱ *Sit præpositus.* Tò sit redundat.

^j *Ad janitorem pertinebit.* Hæc habentur in Regula excusa S. Isidori, cap. 20.

^k *Exterorum.* Lege, *exteriorum*, ut in Regula excusa. Claustra exteriora sunt officinæ vel domus, quæ sunt extra septa monasterii.

^l *Item cura peregrinorum.* Hæc usque ad illa verba, *ars autem pistoria*, habentur in fine capituli in Regula excusa.

^m *In quod.* Lege, *in quantum*, ut in Regula excusa.

ⁿ *Ad laicos pertinebit.* De laicis vide quæ supra adnotata sunt hoc capite ad sanctum Fructuosum.

§ IX. — *Item (cap. 19 a).*

Ad hortulanum pertinebit munitio custodiaque hortorum, alvearia apum, cura seminum diversorum, ac denuntiatio quid, quando oporteat in hortis seri aut plantari.

§ X. — *Ex REGULA SANCTI AUGUSTINI (cap. 40).*

^b Ut autem vos in hoc libello tanquam in speculo possitis inspicere, ne per oblivionem aliquid negligatis, semel in septimana vobis legatur : et ubi vos inveneritis, quæ scripta sunt, facientes, agite gratias Domini bonorum largitori. Ubi autem sibi quicumque vestrum videt aliquid deesse, doleat de præterito, caveat de futuro, ^c orans ut sibi et debitum dimittatur, et in tentationem non inducatur.

§ XI. — *Ex REGULA AURELI EPISCOPI (cap. 54).*

Et vos, sancta congregatio, ut omnia quæ in hac **B** Regula pro remedio animæ nostræ, et pro animarum vestrarum salute statuimus, integra et illibata custodiatis, et ne per oblivionem aliquid negligatis, semel ea in triginta diebus relegite, id est in Kalendis.

§ XII. — *Ex REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 68).*

Levitonarium et quidquid in veste est monachorum, nemo lavet [nisi] die Dominica, præter nautas et pistrinarios.

§ XIII. — *Item (cap. 116).*

^d Quando farinam conspergunt aqua, et massam subigunt, nemo loquatur alteri. Mane quando tabulas ad furnum vel ad clibanos deportant panes, si-

^a Cap. 20 Regulæ excusæ.

^b *Ut autem.* Habetur in Regula S. Augustini, cap. 43, quod est ultimum; et in fine epistola 109 ejusdem S. Augustini.

^c *Orans ut sibi.* Illud, *sibi*, non exstat in Regula excusa, nec in cod. ms. Corb., nec in epistola citata.

^d *Quando farinam.* Exstat in Regula S. Pachomii excusa, art. 65.

^e *Decantabunt.* In Regula S. Pachomii excusa legitur, *meditabuntur*, quod perinde est.

^f *Sed signum dabunt.* In eadem Regula excusa, *sed signum dent.*

^g *Quando ad miscendam farinam.* In Regula S. Pachomii excusa hic articulus non separatur a præcedente; et puto in titulo deesse notam, c, ut secun-

A mile habebunt silentium, et tantum de psalmis et de Scripturis aliquid ^e decantabunt, donec opus impleant. Si quid necessarium habuerint, non loquentur, ^f sed signum dabunt his qui possunt afferre quibus indigent.

§ XIV. — *Item (cap. 17).*

^e Quando ad miscendum farinam vocati fuerint, nullus resideat in loco panes coquentium; exceptis his qui coctioni sufficient et quibus jussum fuerit, ^b nemo residebit.

§ XV. — *Ex REGULA PAULI ET STEPHANI (cap. 32 i).*

Magnopere autem ab omnibus est cavendum ne aut in pistrino, aut in quacunque manuum operatione aliquis fratrum pigre et non inter primos occurrat.

§ XVI. — *Ex REGULA TARNATENSIS (cap. 10).*

Quando panes faciunt, ⁱ vel in omni monasterio ^k corporalem laborem suum mutuo relevabunt: et quamlibet cuicumque operi esse videantur intenti, orandi et psallendi tempora non omitant: ut dum escas eligunt præparare carnales, spiritualiter verbo Dei et bonæ conscientie meditatione pascantur. De quo tamen opere nullum deesse conveit, nisi quem retentat infirmitas, aut quem præpositus in alia ^l causa præceperit occupari.

§ XVII. — *Ex REGULA PACHOMII.*

^m Nullus de horto tollat olera, nisi ab hortulano acceperit.

C dum nostrum auctorem hic articulus sit cxvii, cum superior, cui in Regula excusa annexus est, sit juxta nostrum auctorem cxvi, et ambo ad eandem materiam spectent.

^b *Nemo residebit.* Verba hæc non exstant in Regula S. Pachomii edita, quæ sane videntur superflua.

ⁱ In Regula ms. cod. Flor., c. 33.

^l *Vel in omni monasterio.* Legendum puto, *vel in omni ministerio.*

^k *Corporalem laborem suum mutuo relevabunt.* Id est, in corporali labore suo sibi invicem succedent.

^l *Causa.* Id est, opere.

^m *Nullus de horto.* Exstat in Regula edita S. Pachomii, art. 38, et refertur supra hoc capite ex Regula Orientali. Citatur autem a nostro auctore, quia S. Benedictus hoc capite horti mentionem facit.

CAPUT LXXII.

DE FRATRIBUS IN VIA DIRECTIS.

§ I. — *Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.*

Dirigendi fratres ^a in via ^b omnium fratrum vel

^a *In via.* S. Dunstanus, Smaragdus et mss. S. Ebr. et Vict. p., legunt: *in viam.*

^b *Omnium fratrum vel abbas se orationi commendent.* Particula *vel* sumitur hoc loco copulative. Fratres autem in via dirigendi, se olim ante altare prosternebant, ut docet Smaragdus, qui et preces dicendas profert: « His vero fratribus in viam dirigendis et ante altare prostratis, et ab omnibus orationem poscentibus dicat sacerdos hos versus, ipso incipiente et aliis respondentibus. *Salvos fac servos tuos: Deus meus, sperantes in te. Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea.*

D abbas se orationi commendent, et semper ad orationem ultimam operis Dei ^c commemoratio omnium

Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine, et lumen semitis meis. Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis. Tunc sacerdos orationis dicat collectam: Angelus Domini bonus committetur vobiscum, ut, peracto obedientie cursu, ad nos iterum revertamini cum gaudio. Per Christum. S. Benedictus loquitur in plurali, *dirigendi fratres*, quia nunquam solus monachus, sed duo vel tres in via dirigendi sunt ob mutuam custodiam animi præsertim, ut supra notatum est.

^c *Commemoratio omnium absentium fiat.* In ms. p. Vict. hæc sequuntur. « *Et sic oratur pro cis: Salvos*

absentium fiat. Revertentes autem de via fratres, A ipso die quo redeunt, per omnes canonicas horas, dum expletur opus Dei, prostrati solo oratorii ab omnibus petant orationem propter excessus, a ne qui forte subripuerint in via visus aut auditiis malæ rei, b aut otiosi sermonis. c Nec quisquam præsumat referre alio quæcunque foris monasterii viderit, aut audierit, quia plurima destructio est. Quod si quis præsumpserit, vindictæ regulari subiaceat. Similiter et qui præsumpserit claustra monasterii egredi; d vel quocunque ire, e vel quippiam, quamvis parvum, sine jussione abbatis facere.

§ II.—EX REGULA PATRUM (cap. 58).

f Ad necessaria quærenda g in cellula bini egredientur vel terni fratres; h et ita illi quibus creditur, non qui verborum aut gulam sectantur.

fac cervos tuos. h Deum meum, sperantes in te. Mitte eis auxilium de sancto. h Et de Sion tuere eos. Nihil proliat inimicus in eis. h Et filius iniquitatis non apponat nocere eis. Domine, exaudi orationem meam. h Et clamor meus ad te veniat. ORATIO. Deus, qui diligentibus te misericordiam tuam semper impendis, et servientibus tibi in nulla es regione longinquus, dirige viam famulorum tuorum omniumque tibi adherentium in voluntate tua, ut te protectore et te præduce per justitiam semitas sine offensione gradientur. Per Dominum. » Ejusmodi orationis hanc tradit formulam Smaragdus : « Hoc in loco priusquam quinquagesimus inchoetur psalmus, a sacerdote dicatur : Oremus pro fratribus nostris absentibus, fratribus respondentibus : Salvos fac servos tuos, Deus meus, sperantes in te. Prosequatur sacerdos et dicat : Mitte eis, Domine, auxilium de sancto ; fratresque respondeant : Et de Sion tuere eos. Item sacerdos dicat : Domine, exaudi orationem meam ; respondeant fratres : Et clamor meus ad te veniat. Et tunc subsequatur quinquagesimus psalmus ab omnibus decantandus. » Porro per ultimam orationem operis Dei intelligit collectam completorii, post quam orandum est pro omnibus absentibus ; non vero ultimam orationem seu collectam ejusque horæ canonicæ, quod sane expressisset, si ita ejus mens fuisset, quemadmodum explicite de revertentibus significavit, cum præcipit ut ad finem cujusque horæ canonicæ pro eis oretur. Itaque ex antithesi et oppositione utriusque sententiæ hujus loci manifesta est interpretatio.

a Ne qui forte subripuerint in via visus, etc. Recta lectio. Vulgo tamen legitur : Ne quid forte subripuerit, etc.

b Aut otiosi sermonis. In cod. Vict. p. hæc sequuntur : « Et his verbis pro reduntibus fratribus de via vel itinere placuit ab omnibus orari : Oculi Domini super justos. h Et aures ejus ad preces eorum. Si iniquitates observaveris. h Domine, Domine, quis sustinebit? Apud Dominum misericordia. h Et copiosa apud eum redemptio. ORATIO. Omnipotens sempiterna Deus, nostrorum temporum, vitæque dispositio, famulis tuis continuè tranquillitatis largire subsidium ; ut quos incolumes propriis laboribus reddidisti, tua facias protectione securos. Per Dominum. » Sui temporis consuetudinem notat hoc loco Smaragdus : Revertentibus autem de via et solo oratorii prostratis, orationemque petentibus, hanc eis collectam sacerdos dicat : Quæsumus, omnipotens Deus, ut his famulis tuis, quos ad nos incolumes de via redire fecisti, quicquid illis impediens fragilitate deliquerunt, tu propitiatus dimittas. Per Christum. »

c Nec quisquam præsumat referre. Hoc intelligitur de vanis et inutilibus, aliusque ejusmodi quæ animæ puritatem contaminare possunt : nam si quid viderit

§ III.—EX REGULA SANCTI PACHOMII (cap. 56 i). Nullus solus foras mittatur ad aliquod negotium, nisi juncto ei altero.

§ IV.—Item (cap. 57 i)

Quando autem reversi fuerint in monasterium, si ante ostium viderint quærentem aliquem suorum affinium de his qui in monasterio commorantur, non audebunt ire ad eum, et nuntiare, vel vocare : et omnino quicquid foris gesserint et audierint, in monasterio narrare non poterunt.

§ V.—Item (cap. 46).

Si quis eorum qui peregre mittuntur, in itinere vel in navi ægrotaverit, et habuerit necessitatem sive desiderium comedendi l liquamen de piscibus, vel aliarum rerum quæ in monasterio comedere consueverunt, non manducabit cum cæteris fratribus,

vel audierit quæ ad animæ ædificationem conferre possint, non prohibetur ea referre.

d Vel quocunque ire. Hoc intelligitur de his qui in via diriguntur, ut tantum ad locum ad quem missi sunt, nec declinando ad dexteram vel ad sinistram, recta se conferant.

e Vel quippiam quamvis parvum. Hoc sumptum est ex antiquorum monachorum disciplina, ut videre est apud Cassianum infra citatum. Cum tamen S. Benedictus loquatur generaliter, puto locum intelligendum de iis quæ extraordinarie fiunt. Id nos exemplo docuit S. Odo postea abbas Cluniacensis, qui episcopo roganti exscribere librum noluit injussu abbatis, textum Regulæ allegans, ut refert Joannes monachus lib. II Vitæ S. Odonis.

f Ad necessaria quærenda. Hoc capitulum exstat in Regula tertia cod. Flor., cujus initium est : Cum in nomine Domini, una cum fratribus, etc. Sed notandum est in Concordiæ codice ms. male scriptum fuisse LVIII. Itaque puto notam esse delendam, ut remaneat numerus VIII, quia in Regula citata cod. Flor. hoc caput est tantum VIII, hæcque Regula quatuordecim duntaxat capita complectitur.

g In cellula. Id est pro cella : et cellula hoc loco sumitur pro monasterio.

h Et ita illi quibus creditur. Id est, illi quibus obstrictam observantiam abbas confidit.

i Art. 34 Regulæ.

j Eodem articulo.

k Si quis eorum. Habetur in Regula S. Pachonii excusa, art. 23.

l Liguamen de piscibus. Liguamen, vel liquamen de piscibus, est liquor ex piscibus in salsamento solutis manans seu expressus. S. Isidorus lib. XX Orig., cap. 3 : « Liguamen dictum ab eo quod soluti in salsamento pisces eundem humorem liquant ; cujus liquor appellatur salsugo vel muria. » Quod etiam garum dicitur. S. Isidorus ibidem : « Garum est liquor piscium salsus, qui olim conficiebatur ex pisce, quem Græci γάρου vocabant : et quamvis nunc ex infinito genere piscium fiat, nomen tamen pristinum retinet a quo initium sumpsit. » Glossarium vetus : γάρου, liquamen. Æschylus, apud Athenæum lib. V, dixit τὸν ἰχθύων γάρου, id est, ex piscibus garum, ex quo loco probat Athenæus hoc nomen esse etiam masculini generis; meminit Plato, apud eundem loco citato : « Ἐν σαρκῶ γάρου βύπτοντες ἀποπνιξοσὶ μὲν, id est, in putido garo mergentes suffocantur me. » Marculphus formulæ 35, gari libras tantas. Meminit et Martialis lib. XIII. epigr. 3 :

Exspirantis adhuc s'ombri de sanguine primo

Accipe saccosum munera cura garum ;

et epigrammate sequenti, quod inscribitur Muria :

Antipolitan, fateor, sum illa thyngui,

Essem si scombri, non tibi misca forem.

sed separatim ei dabitur a ministris ad omnem abundantiam, ne in nullo frater languidus contristetur.

§ VI. — *Item (cap. 84).*

^a Nullus neque exeundi in agrum, neque ^b ambulandi in monasterio, neque extra murum monasterii procedendi foras habeat facultatem, nisi interrogaverit præpositum domus, et ille concesserit.

• § VII. — *Item (cap. 85).*

Cavendum ne quis de domo in alteram domum verba transferat, nec de monasterio in monasterium, nec de monasterio in agrum, nec de agro in monasterium.

§ VIII. — *Item (cap. 86).*

^d Si quis ambulaverit ^e via, vel ^f navigaverit, aut operatus fuerit foris, non loquatur in monasterio quæ ibi geri viderit.

§ IX. — *Item (cap. 104).*

^g Galliculas, et si quid aliud ^h jungendum est, vel componendum, ⁱ absque eo cui hoc ministerium delegatur et præposito domus facere nullus audebit.

§ X. — *Item (cap. 89).*

^j Cellulam alterius, nisi prius ad ostium percusserit, intrare illicitum est. ^k Ad cibum non pergant, nisi generali sonitu convocentur.

§ XI. — *Item (cap. 123).*

^l Nemo juncos infusus aqua sibi tollet ad operandum, nisi minister hebdomadis ei dederit.

Recte ergo muria seu garum filia thynni sive scombri ex horum piscium liquore. Antipolitani thynni ab Antipoli dicti, quæ est urbs Deciationum apud Ptolemæum in ora Massiliensi, non procul a Varo fluvio, qui Galliam separat ab Italia, ut patet ex Plinio, lib. III, cap. 4 : « At in ora oppidum Latinum ; Antipolis, regio Deciatium, amnis Varus. » Gallice dicitur *Antibes*. Muria etiam dicitur aqua sale mixta, teste Isidoro loco citato, Gallice, *saumure*, quasi muria salsa. Festo muries : « Muries est, quemadmodum Veranius docet, ea quæ fit ex sale sordido in pila pinsato. Et Paulo Diacono, ex eodem Festo : « Muries dicebatur sal in pila tunsum, et in ollam sicilem conjectum, et in furno percoctum, quo dehinc in aquam misso Vestales virgines utebantur in sacrificio. » Liquamen autem Gallice dicitur : *Gelée de poisson*.

^a Nullus exeundi. Exstat in Regula S. Pachomii excusa, art. 47, in quo hæc verba, *Exeundi in agrum*, desiderantur. Idem præcipitur articulo 72.

^b Neque ambulandi in monasterio. Extra domum suam.

^c Art. 48 Regulæ editæ.

^d Si quis ambulaverit. Habetur in Regula S. Pachomii excusa, art. 49, qui eo sensu intelligendus est quo superior.

^e Via. Lege, in via, ut Regula excusa.

^f Navigaverit. Sepe enim navigabant monachi Tabennesiotæ, quia monasterium S. Pachomii situm erat in insula Nili, ut supra notatum est.

^g Galliculas. Hic articulus non invenitur in Regula sancti Pachomii excusa. *Gallicula*, inquit Papias, *calceamenta pastorum*, diminutivum a gallica. Vide superius adnotata.

^h Jungendum est. Id est, suendum est.

ⁱ Absque eo. Id est, absque licentia ejus.

^j Cellulam alterius. Hic etiam articulus non habetur in Regula S. Pachomii edita, quamvis articulo 61 hæc reperire liceat, *Ad alterius cellam intrare aullus audebit*, nam diversa præcepta sunt.

^k Ad cibum cum pergant. Hæc verba, licet supe-

§ XII. — *Item ex eadem Regula (cap. 15 =).*

Nullus in domo quidquam faciet, nisi quod præpositus jussuerit.

§ XIII. — *Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 68 =).*

Interrog. Si quis industrius sit et promptus ad implenda mandata, agat autem non quod ei injungitur, sed quod ipse vult, quam mercedem habet? — *Resp.* Merces ejus illa ipsa est, quod sibi placet. Cum Apostolus dicat : *Unusquisque ut in proximo suo placeat in bono ad ædificationem (Rom. xv)*. Et, ut amplius inclinaret et constringeret audientes addidit dicens : *Quia ipse non sibi placuit (Ibid.)*. Scire debet unusquisque periculum esse in eo quod vult sibi placere ; simul enim et inobediens invenitur.

§ XIV. — *Item (cap. 80).*

Interrog. ^o Si oportet ire quocunque, non communito eo qui præest? — *Resp.* Cum Dominus dicat : *Non veni, ut a me faciam quidquam, sed ab illo qui me misit (Joan. vii)*, quanto magis unusquisque vestrum sibi permittere nihil debet. Qui enim sua auctoritate aliquid agit, manifestissimæ superbiz morbo detinetur, et subjectus est illi sententiæ quæ dicit : *Quod in omnibus superbum est, abominatio est in conspectu Dei (Luc. xvi)* ; sed in omnibus sua sponte vel auctoritate aliqua agere culpabile est.

§ XV. — *Item (cap. 101).*

Interrog. ^p Si debent peregrini intrare ad illa loca

rioribus sint annexa, nihilominus tamen sejungenda : nam videntur efficere articulum alium, cum sint rei diversæ. Signi autem ad vescendum mentionem facit S. Pachomius art. 18, *Qui percutit ad vescendum*, etc.

¹ *Nemo juncos.* Hic etiam articulus non exstat in Regula S. Pachomii excusa ; nihilominus quid simile habetur art. 39 : *Palmarum folia ; unde texuntur sportæ, nemo jure suo tollet, absque eo cui palmæ sunt creditæ*. Intelliguntur hic junci Nilotici, quos monachi aquis madefactos consuebant ad conficiendas mattas seu psiathos, quemadmodum etiam folia palmarum aqua infundebant ad conficiendas sportas : ut videre est apud Palladium cap. de Macario Alexandrino, οὗτος βρέξας θάλλους τοῖς ἐκ φοινίκων εἰς πλῆθος : id est, « cum ipse madefecisset multitudinem foliorum ex palmis. » Erat autem tunc hic Macarius in monasterio sancti Pachomii :

^m Non exstat in Regula excusa.

ⁿ Interrog. 118 Regulæ ; Rufin., cap. 42.

^o Si oportet ire. Exstat apud S. Basilium, interrog. 120 Reg. brev., et apud Rufinum, cap. 46.

^p *Non veni ut a me faciam quidquam.* Ita apud Rufinum. In textu Græco, οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἑμαυτοῦ ἐλάλυθα, id est, *Non enim a meipso veni, ex Joannis cap. vii*, ubi sic habetur, καὶ ἐπ' ἑμαυτοῦ οὐκ ἐλάλυθα, id est, *et a me ipso non veni.*

^q *Sed ab illo qui me misit.* Apud Rufinum : *Sed ille qui me misit, ipse facit.* Aliter in textu Græco S. Basilii : ἀλλ' ἐκείνος μ' ἀπέστειλε, id est, *sed ille me misit.* Sed discedit a textu Græco Joannis, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πῖμπας με, id est, *sed est verax, qui misit me.* Itaque citatur locus ex memoria.

^r *Quod in omnibus superbum est.* Lege : *Quod in hominibus superbum est.* Luc xvi, *Quod hominibus altum est.* In textu Græco τὸ ἐν ἀνθρώποις ὑψηλόν. Apud Rufinum, quoniam in hominibus superbiensibus.

^s *Si debent peregrini.* Habetur apud S. Basilium, interrog. 141 Regul. brev., et apud Rufinum cap. 54.

ubi fratres operantur, vel etiam si alii de eodem A monasterio debent, relictis suis locis, intrare ad alia, præter illum cui creditum est requirere operantes, id est, ad quem opus pertinet et dispensatio? — *Resp.* Si quis inventus fuerit hoc faciens, tanquam inturbans disciplinam et ordinem fratrum, a communi conventu excludatur, et omnino b a licitis progressibus inhibeat; et sedens in uno loco, in quo judicaverit is qui præest, apto ad correctionem et vindictam, nusquam prorsus permittatur abscedere, sed urgeatur in opere multo plus quam est consuetudo, et quotidie exigatur, usquequo discat implere hoc quod Apostolus dixit: *Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat* (I Cor. vii).

§ XVI. — *Item* (cap. 102).

Interrog. c Si oportet eos qui noverunt artificia, suscipere ab aliquo opus absque conscientia vel iussione ejus qui præest, et operum sollicitudinem gerit? — *Resp.* d Furti reus erit ejusmodi, vel similis eis qui furibus concurrunt.

§ XVII. — *Ex REGULA SANCTI STEPHANI* (cap. 26).

e Nulli liceat tam in cellario quam in singulis officinis artificum improba atque importuna absque senioris jussu audacia introire. Quia et communi utilitati valde impedit hæc præsumptio, et ipsis artificibus rancorem animorum ex superflua hac importunitate impingit.

§ XVIII. — *Ex REGULA FERREOLI* (cap. 20 f).

Vagari per loca monachum, sicut non decet, ita non convenit, etc.

• A communi conventu excludatur. Hæc non sunt in textu Græco.

b A licitis progressibus. Id est, a concessu egressu.

c Si oportet eos. Habetur apud S. Basilium sequenti interrogatione, et apud Rufinum eodem capite.

d Furti reus erit. Ita apud Rufinum, sed aliter in textu Græco: τῷ κρίματι τοῦ κλέπτου, ἢ τοῦ συντρέχοντος τῷ κλέπτῳ ὑποκαίτω ἰκάτερος, ὃ τὸ διδοῦς καὶ ὃ δεχόμενος, id est, a iudicio furis, et ejus qui cum fure concurrat, subjiciatur uterque et dans et suscipiens opus, videlicet absque conscientia ejus qui præest operibus.

e Nulli liceat. Invenire est in Regula ms. Pauli et Stephani cod. Flor. cap. 27. Refertur autem hoc caput, quia S. Benedictus prohibet aliquid facere injussu rectoris: ac proinde non intrandum in cellarium et in artificum officinas sine ejus permissu. Quæ quidem institutio optima est propter rationes allatas, tum quia confusionem ipsis artificibus affert, atque etiam artificibus ejusmodi promiscuus in eorum officinas ingressus: etiam non sine jactura instrumentorum, cum passim ab omnibus sine discrimine tractantur. Idem statuitur in Pœnis brevibus, quæ S. Basilio ascribuntur, art. 42: Εἴ τις ἀκαίρως ἔρχεται εἰς ἐψητήριον, ἢ εἰς κελάριον ἐκτός τῶν ἐνταυπωμένων, ἢ τῶν προνοηζόντων τῆς εὐταξίας, μείσθω ἀπ' εὐλογίας; id est, c Si quis importune ingreditur in culinam et vel cellarium exceptis designatis, aut his qui curam gerunt ordinationis et disciplinæ, careat benedictione. e Eadem est mens S. Pachonii, cum id solis præpositis permittit, art. 6: c Ad officinas diversarum artium soli, pergunt præpositi ut accipiant quod necessarium est. e Idem videre est in Regula Tarnatensi hoc capite: c Et ubi artifices operantur absque supra scriptis personis (abbate et

§ XIX. — *Ex REGULA CASSIANI* (cap. 30).

f Tanta autem obedientia Regulæ debet junior imbuui ut absque senioris sui scientia vel permissu non solum de cella exire, sed ne communi ac naturali necessitati satisfacere sua auctoritate præsumat: h nec illa etiam quæ utilia sunt, id est, aut cellam mundare, aut aquam deferre, aut si quid aliud opportunum est, sine conscientia et ordinatione sui senioris usurpet.

§ XX. — *Ex REGULA TARNATENSI* (cap. 7).

i Meditantibus etiam fratribus nulli liceat rebus se aliis implicare, nec liberum judicet ab i schola vel ubi meditantur fratres discedere. Qui vero in hac præsumptione proruperit, excommunicationi, ut dignus est, subjacebit. k Cellulam alterius præter B abbatem et præpositum, nisi dato signo, est licitum introire, quia ipsis tantum conceditur fratrum secreta cognoscere, et l qualiter [se] unusquisque agat, occulta inspectione perquirere: m et ubi artifices operantur n absque superscriptis personis nullus præsumat accedere. o Advenientibus quoque nihil præter humilitatis affectum et debitum famulatum junior exhibebit: et curam habere de causa qua venerit, quandoque reversurus sit, non præsumat: quia hæc seniorum sollicitudo, non juniorum præsumptio, debet inquirere.

§ XXI. — *Ex REGULA ORIENTALI.*

p Nullus mittatur foras ob aliquod negotium. Missi vero non singuli, sed bini vel terni ambulant, ut dum se invicem custodiant et consolantur, et seniores eorum de honesta eorum conversatione securi præposito) nullus præsumat accedere.)

f Vide supra c. 38, § 7.

g Tanta autem. Hæc sumpta sunt ex cap. 10 lib. iv de Institutis renuntiantium.

h Nec etiam illa quæ utilia sunt. Hæc non exstant apud Cassianum.

i Meditantibus. Id est, legentibus, discitentibus. Regula Pauli et Stephani, cap. 32: c Sed neque ad meditandas litteras vel psalmos aut lectiones quisquam ex sua quasi potestate præsumat. e Beda lib. iii Hist. Angl., cap. 5: c Ut omnes qui cum eo incedebant, sive attonsi, sive laici, meditari deberent. Id est, aut legendis Scripturis aut psalmis discendis operam dare.)

j Schola. Schola est conclave ingens, in quo monachi legebant et dormiebant, ut supra notatum est.

k Cellulam alterius. Idem præcipit S. Pachomius hoc capite supra citatus: c Cellulam alterius, nisi prius ad ostium percusserit, intrare illicitum est.)

l Qualiter se unusquisque agat. Pronomen se redundat.

m Et ubi artifices operantur. Idem præcipitur in Regula Pauli et Stephani supra hoc capite.

n Absque. Id est sine permissu.

o Advenientibus quoque. Idem statuitur in Regula Patrum ms., quæ est secunda cod. Flor., unde hic locus videtur esse emendicatus: c Advenienti peregrino nihil plus exhibeat quam occursum humilem et pacem. Reliquum non sit illi cura unde venerit, pro quo venerit, vel quando ambulaturus sit, nec se jungat ad fabulas cum illo.)

p Nullus mittatur foras. Ex Regula S. Pachonii, art. 34: c Nullus solus mittatur foras ad aliquod negotium, nisi juncto ei altero.)

sint, et illi non periclitentur. Observantes tamen **A** aliud monasterium mittitur visitandum, quandiu hoc ^a ut non se invicem fabulis inanibus destruant, neque negligentia cedant locum destructionis, sed unusquisque in actu suo attentus sit, prout tempus fuerit. ^b Quando autem reversi fuerint in monasterium, si ante ostium viderint aliquem quærentem suorum affinium de his qui in monasterio commorantur, non valebunt ire ad eum et nuntiare vel evocare. Et omnino quidquid foris gesserint, in monasterio narrare non præsumant.

§ XXII.—EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 24).

^c Nullus monachorum inconsulto abbate audeat uspiam progredi, nec aliquid ^d præsumere sine imperio ejus seu præpositi. Si quando abbas ^e vel præpositus alicubi proficiscuntur, ille ferat fratrum sollicitudinem, qui est post præpositum secundus in ordine. Quando fratres foris proficiscuntur vel redeunt congregatis omnibus in unum in ecclesia, benedictionem accipiant. Eodemque modo hebdomadarii ^f vel quarumlibet rerum dispensatores, sive dum promoventur, sive dum recedunt. Propter necessitatem aliquam monasterii duo fratres spirituales comprobatissimi eligantur, qui ad urbem ^g vel ad possessionem mittantur. ^h Adolescentuli autem, vel nuper conversi a tali ministerio removendi: ne aut infirma ætas carnis desiderio polluat, aut rudis conversio ad sæculi desideria revertatur. Monachus dum ad

^a *Ut non se invicem fabulis inanibus destruant.* Recte sane, quia maxima est monachorum destructio loqui inania, futilia et secularia, quorum relatione monachi fervor cito remittitur et torpet, **C** ut præclare monet S. Antiochus, homil. 102: *κὴ χαροῦται ὁ νοῦς καὶ καταργεῖται ἐκ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας, καὶ ἐκλύεται πρὸς τὸν τῆς ἀσκήσεως τόνον* id est, *« Mens monachi remittitur, ab operatione spiritali desidet, enervis resolvitur ad servandum exercitationis monasticæ vigorem. »* Nec mirum sane; quia ejusmodi confabulationes mentem a Deo avertunt, eamque obtenebrant et sterilem efficiunt, ut præclare docet Hesychius presbyter centur. II, n. 25: *« τὴν καὶ τὰ ὁ νοῦς σκοτίζεται, καὶ ἀκαρπὸς γίνεται, ἥνικα ἂν ἡ λόγους κοσμητικὸς λαλήσῃ, ἢ κατὰ διάνοιαν καταδιέξιμνος προσομιλήσῃ αὐτοῖς.* Id est, *« Tunc mens obtenebratur et sine fructu manet, quando sæculares sermones loquitur, aut cum illis ab intellectu susceptis confabulatur. »* Quomobrem vitæ religiosæ institutores ejusmodi verba proscrisperunt, sancta sola et divina monachis permittentes. S. Pachomius, art. 35: *« Operantes nihil loquantur sæculare, sed aut meditentur quæ sancta sunt, aut certe silebunt. »* Serapion et alii abbates in sua Regula: *« Nec alicujus audiat sermo, nisi divinus, qui ex pagina (sacra) proferatur. »* Si quis ergo loquitur, inquit Apostolus, quasi sermones Dei.

^b *Quando autem reversi fuerint.* Reliqua hujus capituli sumpta sunt ex Regula S. Pachomii, art. 34.

^c *Nullus monachorum.* Exstat in Regula excusa S. Isidori, cap. 23.

^d *Præsumere.* Id est, ex suo arbitrio facere.

^e *Vel præpositus.* Particula *vel* hoc loco sumitur copulative.

^f *Vel quarumlibet rerum dispensatores.* Optima institutio, ut non solum hebdomadarii, sed etiam præpositi, decani, cellerarii aliique officarii, data in ecclesia benedictione, promoveantur.

^g *Vel ad possessionem.* Possessio est villa, curtis,

aliud monasterium mittitur visitandum, quandiu cum eis fuerit ad quos destinatus est, ita cum ibi oportet vivere sicut reliquum cœtum sanctorum videt, ⁱ propter scandalum scilicet et perturbationem infirmorum.

§ XXIII.—EX REGULA MAGISTRI (cap. 28).

ⁱ Nam et fratres in via dirigendi hoc præceptum abbatis vel præpositorum suorum accipiant. Quarta, sexta et sabbato in diebus majoribus, id est, a Pascha usque VIII Kalend. Octobr., quod est æquinoctium hiemale, ut non in via jejument propter æstum et sitim; deinde ab æquinoctio hiemali usque ad Pascha, quia breviores sunt dies, ambulantium fratrum in quarta, sexta et sabbato, jejunia protrahantur in vespem, ^k ne occupati fratres nona hora per refectionem in via accelerata brevitatis diei fratribus ^l mansionem protendant, aut, ut est lucrum sæculi totum ^m vernale, cum jam ad seram finiti cum jejunio diei inclinata jam secunda relectio, ⁿ [cum] nihil sibi emendum mansionem promiserit, propter nullum ^o distractionis adquestum, ^p dejejunatum jam fratrem non vellet taberna suscipere, et propter susceptionem ^q a nullis lucris fratribus denegatam, cogantur fratres propter hospitalitatem iterato de sumptibus suis expensare, et per secundam refectionem, quæ non licet, jejunium violare.

vicus. Lex Salica, tit. 56, § 4: *« Si quis per malum ingenium in curtem alterius, vel in casam vel ubicunque miserit aliquid, quod furatum est, neciente domino, cujus possessio est. »* Et lib. v Capitul., tit. 169: *« Qui in vicis vel possessionibus chorepiscopi mittuntur. »*

^h *Adolescentuli autem et nuper conversi.* Optima institutio, et valde notanda propter rationes allatas: tum etiam, ut semper intersint communibus exercitiis, ne cito desuescant, et tandem torpescant.

ⁱ *Propter scandalum scilicet et perturbationem infirmorum.* Quæ suboriri possent ex remissiori vita peregrinorum monachorum.

^j *Nam et fratres.* Hæc sumpta sunt ex eodem capite 28 Regule Magistri, cui titulus est: *De diebus jejuniorum vel hora refectionis*, paulo post medium, ut apparet ex eadem Regula cod. Corb.

^k *Ne occupati fratres.* Est nominativus absolutus loco ablativi absoluti.

^l *Mansionem præterdat.* Id est, anticipet tempus mansionis, ut non possint ante lucis defectum ad illam pervenire.

^m *Vernale.* In Regula ms. *binale*, pro *vinale*, id est, *venale*, ut supra vidunt, pro *vendunt*. Itaque legendum puto, *venale*, ut in cod. Vind.

ⁿ *Cum nihil sibi.* Ita in Regula ms.; sed particula cum redundat, et legendum, *cibi pro sibi*.

^o *Distractionis ad questum.* Id est, venditionis questum; adquestum pro questu. Gallice, *acquêt*.

^p *Dejejunatum jam fratrem.* Id est: *Qui jam refecisset.* Gallice: *Qui aurait déjà déjeuné.* Sensus autem omnium horum verborum est: Si ad seram, finito cum jejunio die, nulla relectio superest monachis, ac propterea nihil lucri ab eis speraret caupo, nollet eos suscipere; ac proinde ut susciperentur, iterum reficere cogentur, et sic jejunii legem violarent.

^q *A nullis lucris.* Lege, *Nullius lucri*, præpositione expuncta.

• Aliis vero diebus extra quarta, sexta et sabbato, in diebus minoribus, sexta hora ad refectionem, in via ^b repausat et sera cœnent propter viam laborem. A Pascha vero usque Pentecosten, exceptis missis in longinqua via, in monasterio vel ubi vis sexta semper hora reficiant, et cœnas suas mutant in prandiis, dicente sancta Scriptura : ^c *Non licet vobis jejunare cum sponsus vobiscum est*, et non cœnent, nisi quinta feria et Dominica. Nam ideo omni tempore ^d quinta feria non licet jejunare, quia ^e ascensa Domini ipso die omni tempore occurrit. Dominica vero die non licet jejunare, quia resurrectio Domini imputatur, quod in libris suis fieri prohibet S. Sylvester. Nam ideo a Pascha usque Pentecosten non licet jejunare, quia sabbatum Paschæ claudit tristitiæ jejunia et aperit lætitiæ alleluia, et sabbatum Pentecostes claudit alleluia et aperit jejunia. Sed ^f ecclesiis clauditur alleluia. Nam monasterio, quasi in peculiari servitio Dei alleluia usque ad Epiphaniam per ^g modum psalmodiarum constitutum ^h aperta a servis Dei psallitur Domino.

§ XXIV. — *Item (cap. 57).*

ⁱ Frater qui ^j pro actibus monasterii mane missus fuerit, et qui propter occupationem viæ ^k a prima usque ad tertiam in hieme, sive a nona usque ad vesperam in æstate, legerit; si sub eodem die monasterium reversus fuerit, quavis hora re-

• Aliis vero diebus extra quarta, sexta et sabbato. Ita in Regula ms. et isti ablativi sumuntur veluti adverbialiter.

^b *Repausant.* Id est, reficiant. Sumitur active a Cassiano coll. xviii, c. 14.

^c *Non licet vobis jejunare, cum sponsus vobiscum est.* Matth. ix, Marc. ii, Luc. v. Profert autem sensum Scripturæ hic Magister, non verba. Dicit autem sponsum esse nobiscum in his diebus quinquagesimæ Paschalis, quia Christus post resurrectionem illis diebus conversatus est cum apostolis, licet non integris ob ascensionem, quæ facta est die quadragesimo. Sed hic sumitur major pars pro toto.

^d *Feria quinta non licet jejunare.* Ex institutione Melchiadis papæ, ut supra notatum est. Sic beata Genovefa tota hebdomada jejunabat, exceptis Dominica et feria quinta, ut in Actis ejus habetur.

^e *Ascensa Domini.* Ita in cod. Vind. Ascensa est ascensio, ut in Sacramento S. Gregorii, *In Ascensa Domini*, et paulo post, *Dominica prima post Ascensam Domini*. Ita etiam in Aimonis sermone ms. bibl. S. Germ. a Pratis; *In Ascensa Domini*, etc. Sic *missa pro missio, remissa pro remissio*. Tertullianus, lib. iv contra Marcionem, cap. 18: « Diximus de remissa peccatorum. » S. Cyprianus, epist. 10: « Qui blasphemaverit Spiritum sanctum, non habet remissam. » Et epist. 59: Gravissimis delictoribus et in Deum multum ante peccantibus, cum postea crederint, remissa peccatorum datur. » Sic defensa est defensio, id est, vindicta. Tertullianus, lib. ii contra Marcionem: « Ut quia durissimo et infideli in Deum populo longum vel etiam incredibile videretur a Deo expectare defensam elicendam postea per prophetam: *Mihi defensam, et ego defendam, dicit Dominus.* » Sic resona est resonatio: Glossæ veteres, *Resona*, ἠχώ, id est, echo. Mina, minatio. Glossæ Arabico-Latinæ dictæ: *Mima, mimatio bestiarum*; lege *mina, minatio*. Unde subjungitur, *minabamur*, id est, *minabamur*. Proba, probatio. Cod. Theod. lib. vi, tit. 31: « ut ab stratoribus unus tantum solidus probæ nomine peteretur. »

PATROL. CIII.

A dierit, prandeat; aliquantulum tamen legat ^l aut meditetur, ut Regulam ipso die videatur implere. Si vero in viam longiorem dirigatur codiculum modicum cum aliquibus lectionibus de monasterio secum portet, ut quavis hora in via ^m repausaverit, aliquantulum tamen legat: ita tamen si fuerit ⁿ psalteratus. Si vero non fuerit, ^o tabulas a majore superpositas psalmis secum portet, ut ad refectionem prandii, aut ^p ad mansionem cum applicaverit, aliquantulum, ^q quantum occurrerit, tamen meditetur, ut quotidie Regulæ reddat quod suum est. Ita et frater qui adhuc litteras discit, tabulas superpositas a majore de monasterio secum portet; ut si cum litterato vadit, ipse cum se ad refectionem aut mansionem applicaverit, cum eo tamen, aut solus ^r aliquantulum, quantum occurrerit, meditetur, ut supra diximus, aut ad prandium aut mansionem aliquantulum tamen meditetur, ut videatur quotidie consuetam regulam adimplere. Item frater qui pro actibus monasterii aut noluerit ire, aut certe ambulans murmuraverit, vel cum aliqua tarditate exire voluerit, si placuerit abbati, jam non mittatur, et statim excommunicationis pœnam suscipiat, et sciat se adeptum superbiam præcepcioni repugnare divinæ; ideo divinæ, quia dicit Dominus doctoribus nostris: ^s *Qui vos spernit, me spernit (Luc. x)*. Applicantes vero in via ad mansionem fratres tali loco

^t *Sed ecclesiis*, etc. Clericorum et canonicorum videlicet. Nam ecclesiæ sunt clericorum et canonicorum proprie, oratoria monachorum.

^u *Modum.* Id est, numerum. Ita in eadem Regula, cap. 35, in lemmate *de modo psalmodiarum, vel numero*, et postea in eodem capite quot psalmi singulis horis decantandi sint, instituitur. In Cod. Theod. i. supra citata: « Quos etiam fisco certo solidorum modo obnoxios facimus. »

^v *Aperta.* Ita in Regula ms. Magistri cod. Corb. Refertur ad *alleluia* (quod vocabulum Magister hoc loco femininum facit) et opponitur verbo *clauditur*.

^w *Frater qui.* Habetur in Regula ms. ejusdem Magistri cod. Corb., eodem cap. 57.

^x *Pro actibus.* Id est, pro negotiis.

^y *A prima usque ad tertiam in hieme.* Quia juxta hujus Magistri Regulam in hieme fratres legunt a prima ad tertiam, in æstate a nona ad vesperam, ut habetur cap. 50 ejusdem Regulæ.

^z *Aut meditetur.* Meditari hoc loco est legere, idemque significat toto hoc capite. Nam hic agitur tantum de lectione sive in mensa sive extra mensam, non de oratione mentali. Vult enim hic Magister ut fratres in via directi legant, et ferant codicillos seu tabulas, ut videantur quotidie Regulam implere.

^{aa} *Repausaverit.* Id est, refectionem sumpserit.

^{ab} *Psalteratus.* Qui Psalterium didicit, litteratus.

Vide quæ supra de hoc vocabulo notata sunt.

^{ac} *Tabulas psalmis superpositas.* Id est, codicillum in quo sint psalmi, ut illiteratus ille, et nondum psalteratus, aliquid meditetur de Psalterio.

^{ad} *Ad mansionem.* Id est, diversorium. Lex Burgundionum, tit. 38, § 3: « De legatis vero extraneorum gentium ut dictum est, id volumus custodiri, ut ubicunque eos mansio contulerit. » Sic et mansiones militares Plin., lib. vi, cap. 25: « A Copto camelis itur aquationum ratione mansionibus dispositis. »

^{ae} *Quantum occurrerit.* Id est, quantum licuerit.

^{af} *Qui vos spernit, me spernit.* In resp. ms., *qui vos expernit, me expernit.*

lectum sibi eligant facere, qui sit semotus et mundus; ubi digne super stratum leniter in nocte Deum memorentur. Nam et hoc præceptum abbatis vel præpositorum exeuntes in viam fratres accipiant, ut quotiescunque fratres spirituales positos visitent; et cum eorum introierint cellas aut oratoria, orantes dicant hunc versum: *Introivimus in tabernaculum ejus, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus (Psal. cxxx).* Exeuntes exinde orantes similiter dicant hunc versum semper: *Vias tuas, Domine, notas fac mihi, et semitas tuas edoce me; dirige me in veritate tua (Psal. xxiv).* Aut forte alium versum pro isto, si voluerint dicere: *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea (Psal. cxviii).* Ergo cum cæperint a monasteriis et cellulis spiritualium fratres nostri exire, prius oratorio valefaciant, et item peculiariter pro egressu, quos in monasteriis suis vel cellulis derelinquant, se debere in sequenti Dei opere memorari, et sic ambulent. Cum vero ecclesias nostri fratres intraverint, post orationem humilitatis Deo incurvati, erecti dicant hunc versum: *Exsultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis (Psal. cxlix).* Et modice incurvati [in] orationem complentes sibi, sic exeant foras.

§ XXV. — *Item (cap. 54).*

• Ambulantes longo itinere fratres quarta, sexta, sabbato in hieme, hoc est, ab æquinocio autumnali, quod est octavo Kal. Octob. usque in Pascha, in via ambulantes fratres ad vesperam reficiant. Nulla ratione hæc frangant jejunia. Ideo enim ad vesperam diximus, quia si nona volunt in die reficere, occupati in refectioe brevibus horis prolongata, mansio eis clauso parvo die subducitur. Sed qui tamen hæc in hieme non frangant jejunia, si caricati in dorsis suis gravibus operibus non vadunt. Nam tunc abbas fratres faciat reficere, considerata propensione aut temporis, aut necessitatis, sive in hieme, sive in æstate, si gravia gelicidia camporum, aut ferventes æstus viarum, aut montes excelsos subire, aut grave sarcinarum pondus existimaverit, vel imbecillitates quorundam impossi-

• *Introivimus. Pro introibimus, v pro b.*

• *Notas fac mihi, Domine. Ita in Psalterio Romano.*

• *Et item peculiariter pro egressu. Hic desunt nonnulla, sed hoc modo supplenda ex Regula ms.:* Et item peculiariter pro egressu suo foris orent, et exeuntes ab eis nostri peregrini petant omnes quos in monasteriis, etc. Sensus est: Cum fratres foras exeunt, orent, et petant ab eis quos derelinquunt ut sui memoriam faciant in sequenti opere Dei, seu officio canonico.

• *Cum vero ecclesias. Nempe canonicorum aut clericorum, quas distinguit ab oratoriis monachorum.*

• *Ambulantes longo itinere. Reposui titulum omis- sum, ex Regula ms. cod. Corb.*

• *Sed qui tamen. Lege, sed ita tamen, ut in Regula ms.*

• *Carricati. Id est, onusti.*

• *Gelicidia. Id est, gelu.*

• *Subire. Pro subituros; cnallage.*

• *Temperatos. Id est, potos.*

• *Considerans abbas. Habetur in Regula ms. eo-*

litatis fratrum consideraverit: tunc refectos aliquid faciat de monasterio properare. In hiemis gravi algore calefactos, in ferventi æstate temperatos in viam debet fratres dirigere.

§ XXVI. — *Item (cap. 60).*

• Considerans abbas fratrum debitum quotidianæ mensuræ, necnon et longinquitatem itineris, vel moras agendi actus, et perpensans substantiæ monasterii quantitatem in nummis et in his quæ cruda possunt portari, sufficientibus consuetæ mensuræ sumptibus aliquantulum probare itineris magis, propter adjuncti forte in via collegæ vel socii charitatem quantum abbas voluerit, panis aut vini seu et aliarum rerum vel nummorum jungat mensuræ.

§ XXVII. — *Item (cap. 63).*

• Fratres spirituales in via quando a se abscedunt, si vale sibi non faciant, vel orationem communem offerant Domino, vel pacem sibi tradant, sciant se a charitate excommunicatos discedere, usque dum se revideant, et charitatis inter se vinculum nectant; sicut in Vitas legitur Patrum: abscedens unus frater de partibus Orientis, veniens in partes Occidentis, rememoratus quod uni fratri vale non fecerat, prætermisæ charitatis repedavit itinera, ut quod minus complevit in fratre perficeret. Unde debent ad hanc charitatem fratrum fratres esse solliciti.

§ XXVIII. — *Item (cap. 66).*

• Exeuntes in via fratres petant pro se orari, dicentes versum: *Vias tuas, Domine, notas fac mihi, et semitas tuas edoce me (Psal. xxiv).* Aut si voluerint, alium: *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea (Psal. xvi).* Semper enim versum quando exeunt, sive quando ingrediuntur, cum gloria explicent. Similiter et revertentes petant pro se orari dicentes hunc versum: *Introivimus in tabernaculum ejus, adoravimus in loco ubi steterunt pedes ejus (Psal. cxxx).* Cum gloria. Vel quotiescunque limen forum ultimarum monaste-

dem cap. 6.

• *Quotidianæ mensuræ. Quæ singulis fratribus quotidie datur.*

• *Actus. Id est, negotii.*

• *Probare. Lege, pro labore, ut in Regula ms. et cod. Vind.*

• *Fratres spirituales. Hæc habentur in Regula ms. cod. Corb., eodem capite 63.*

• *In via. Ita in Regula ms.; sed subaudiendum videtur, directi.*

• *Vel orationem communem offerant. Ita in Regula ms.; sed supplenda est particula non.*

• *Excommunicatos. Id est, separatos.*

• *In Vitas Patrum, Ita in Regula ms. quia hoc nomen, vias, hac forma indeclinabile est, ut supra notatum est.*

• *Prætermisæ charitatis. Supple causa, gratia. Hellenismus.*

• *Exeuntes in via fratres. Exstat in Regula ms., eodem cap. 66.*

• *Limen forum ultimarum. In Regula ms., limen forense ultimæ regiæ. Ubi forense est a foribus, non a foro.*

rii a egressus ingressusque frater fuerit, sine versu A tamen petat pro se orari semper.

§ XXIX. — *Item (cap. 77).*

b Fratres quovis horæ tempore de via reversi ad monasterium fuerint, et fratres psallentes in oratorio invenerint, orantes mox psallant cum ipsis; et c post psalmum expletum a psallentibus pariter voce universos petant pro se orari debere, ut videantur

a *Egressus ingressusque frater fuerit.* In Regula ms. deest *ò egressus*, non ita recte. Qui locus ita intelligitur, ut frater petat orationem, nullum verum proferens sive egrediatur, sive ingrediatur limen januæ ultimæ monasterii. Quod non repugnat initio hujus capituli, in quo præcipitur, ut exeuntes et ingredientes fratres dicant verum, nam hoc intelligitur, cum petunt orationem in ipso oratorio, sive B pro egressu vel ingressu.

b *Fratres quovis horæ tempore.* Reperire est in Regula ms., eodem capite 67.

c *Post psalmum expletum.* Non dicit, post horam

de ingresso limine forensi exterioris regie monasterii in petenda oratione Regulam adimplere. Et post d missas operis sancti in oratorio primo abbatem, deinde præpositos suos e vel omnes post regressum viae ad pacem f accipiant.

§ XXX. — *EX REGULA SANCTI CÆSARII (cap. 6).*

e Nemo sibi aliquid operis vel artificii pro suo libito eligat faciendum, sed in arbitrio senioris erit quod utile prospexerit, imperandum.

expletam, ex quo intelligitur ad finem cujusque psalmi, cum fratres in oratione prosternuntur, ejusmodi orationem a reversis fratribus esse petendam.

d *Missas.* Id est, collectas, seu expletum officium.

e *Vel omnes.* Particula *vel* hoc loco sumitur copulative.

f *Accipiant.* Id est, excipiant.

g *Nemo sibi aliquid operis.* Exstat in Regula S. Cæsarii eod. cap. 6. Hoc autem capitulum hic citatur ob illa S. Benedicti verba: *Vel quippiam quamvis parvum, sine jussione abbatis facere.*

CAPUT LXXIII.

SI FRATRI IMPOSSIBILIA INJUNGANTUR.

§ I. — *EX REGULA SANCTI BENEDICTI.*

Si cui fratri aliqua forte gravia aut a impossibilia injunguntur, suscipiat quidem jubentis imperium cum omni mansuetudine et obedientia. Quod si omnino virium suarum mensuram viderit b pondus oneris excedere, impossibilitatis suæ causas ei qui sibi præest, patienter et opportune suggerat, non superbiendo aut resistendo vel contradicendo. Quod si post suggestionem suam, in sua sententia c prioris imperium perduraverit, sciat junior ita sibi expedire, d et ex charitate confidens de adjutorio Dei obediat.

§ II. — *EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 63).*

Interrog. e Si licet alicui excusare opus, quod ei injungitur et aliud quærere. — *Resp.* Cum definitum sit mensuram obedientiæ usque ad mortem esse, qui devitat hoc quod ei injungitur, et aliud quærit, primum omnium obedientiæ reus est, et manifeste ostenditur

a *Impossibilia.* Id est, admodum difficilia. Hæc enim non physice, sed moraliter capiendia sunt. Quæ quidem perfectam requirunt obedientiam, qualem suis discipulis optat S. Benedictus cujus beneficio onus quod ultra vires esse videbatur, Deo opitulante leve erit. In hoc maxime enituit obedientia monachorum Legerentium, quam ita describit sanctus Eulogius in epistola ad Willisindum Pampilonensem episcopum: c Sic quoque in aliquos principatum suum obedientia, quæ omnium virtutum magistra est, vindicans, suos non patiebatur executores degenerare, sed supra vires grandia exercere compellebat, quoscunque munere suo illustraverat. d Neque est quod ex hoc loco suæ tyrannidi indulgendum censeant quidam rectores monasteriorum. Nam ejusmodi impossibilia rarius, probationis aut necessitatis causa tantum, imperanda sunt.

b *Pondus oneris.* Ita omnes mss. nostri, uno excepto. Ita S. Dunstanus, Turrecremata, et editio Coloniensis. In vulgatis *ò oneris* deest. In ms. S. Germ. p. et apud Smaragdum legitur, *operis.*

quia nondum negavit semetipsum. Deinde malorum multorum causa efficitur tam sibi quam etiam cæteris, quia auditum contradictionis pluribus aperit, et seipsum ad contradictionem insuescit; et cum non possint singuli discernere quod melius est et eligere, potest fieri, si talis est licentia ut aliquid deterius eligat. Tunc deinde etiam suspicionem dabit fratribus, quod passione aliqua, f vel ad opus illud eligit, adstringatur, vel certe erga eos cum quibus id necesse est operari. Itaque omnimodo non obedire multorum malorum causa est et radix. Si autem ratio est aliqua, qua sibi recte excusare videatur opus illud quod excusat, exponat hanc ipsam causam huic qui præest; et relinquat ejus iudicio, ut ipse probet, si g excusatione dignum est quod allegat.

§ III. — *Item ipse (cap. 82).*

Interrog. h Si licet unicuique vitare opus, quod

c *Prioris imperium.* Per Priorem hoc loco intelligit seniores, quem juniore opponit, cum ait: *Sciat junior sibi expedire.*

d *Et ex charitate confidens de adjutorio Dei obediat.* In cod. Vict. p. præpositio *ex* desideratur. In ms. S. Germ. ma. legitur: *Et de charitate confidens et de adjutorio Dei.* Vulgata nihilominus lectio prævalet, ut quis obediat ex charitate, id est, Dei amore impulsus de Dei auxilio confidens, non de sua charitate: nam qui de sua charitate consideret, præsumptionis notam non evaderet.

e *Si licet alicui excusare.* Exstat apud S. Basilium inter. 119 Reg. brev., et apud Ruf. cap. 42. *Excusare* hoc loco est recusare, ut supra notatum est.

f *Vel ad opus illud eligit.* Apud Rufinum, *vel ad opus quod eligit.* Lege, *vel ad opus illud, quod eligit.*

g *Excusatione.* Id est, recusatione.

h *Si licet unicuique.* Habetur apud S. Basilium inter. Reg. brev. 122, et apud Rufinum cap. 46.

gravius videtur? — *Resp.* Qui fideliter et puriter Deum diligit, et certus est ^a de tribulatione Domini, nec sufficere sibi putat ea quæ sibi injunguntur, sed semper augmenta operis quærit, et majora quam injunguntur desiderat et exoptat etiamsi supra vires videatur esse quod facit; nec aliquando securus est, tanquam opere non expleto, sed e contrario sollicitus est et anxius, tanquam qui nihil dignum præceptis evangelicis egerit, memor illius Domini sermonis dicentis: *Cum autem feceritis omnia quæ præcepta sunt quæcunque præcipio vobis, tunc dicetis: Servi inutilis sumus; quod debuimus facere, fecimus (Luc. xvii).* Sed et imitabimur Apostolum, cui cum mundus esset crucifixus, et ipse mundo, non erubescit dicere: *Quia ego meipsum nondum æstimo ^b apprehendere. Unum autem ea quidem quæ retro sunt obliuiscens, ad ea autem ^c quæ inante sunt me extendens secundum propositum sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Jesu (Philipp. iii).* Et qui cum haberet potestatem, ut Evangelium annuntians, de Evangelio viveret. *Magis in labore et fatigatione,*

^a De tribulatione. Lege: De retributione; ita apud Rufinum, et textus Græcus postulat. *Τῆς παρὰ τοῦ κυρίου μισθοποδοσίας*, id est, de remuneratione Domini.

^b Apprehendere. Ad Philippenses iii. Ita apud Rufinum, in Vulgata interpretatione, *comprehendisse*; textus Græcus idem sonat, *κατελθόντα*.

^c Quæ inante. Inante, id est, antea, ut apud Rufinum legitur; in Vulgata editione: *Quæ sunt priora*.

^d Operans vixi. Ita apud Rufinum. In Vulgata editione, *operantes*, ut in textu Græco Apostoli, *ἐργαζόμενοι*, quemadmodum etiam in textu S. Basilii; at illud, *vixi*, non reperitur.

^e Cum in hoc quod mensura poscit. Præpositio in redundare videtur. Apud Rufinum: *Cum hanc quoque mensuram*, etc. Sed hoc ultimum membrum in

inquit, *nocte ac die ^d operans vixi (I Cor. vii).* *Nam quia non habemus potestatem, sed ut nos formam daremus vobis ad imitandum nos (II Thess. iii).* Quæ cum ita sint, quis ita stultus est, vel infidelis, ut putet se majoribus quam debet, oneribus pergruari ^e cum in hoc, quod mensura poscit, nondum possit implere?

§ IV. — EX REGULA CASSIANI (cap. 31).

^f Illa enim vera obedientia est, quæ quamvis aliquid difficile ei imperetur, ^g nihil tamen discutens sine aliqua cordis hæsitacione perficere nititur et consummare quod jussum est, et pro reverentia senioris nihil de impossibilitate aut stultitia præcepti dijudicat, sed plena fide ac devotione quidquid dictum fuerit, non tanquam ab homine, sed tanquam a Deo sibi suscipit imperatum. Ita enim omnibus virtutibus præferre debet obedientiam, ut huic omnia postponantur, et universa dispendia monachus subire contentus sit, dummodo hoc bonum in nullo violare videatur.

textu Græco desideratur.

^f Illa enim vera obedientia est. Hæc sumpta sunt ex capite 10, libr. iv, de Institutis Renuntiantium.

^g Nihil discutens. Quia obedientia simplex et caeca esse debet nihil dijudicando, sed mandatum simpliciter et humiliter amplectendo. Idem Cassianus collat. 18, cap. 3: « Cæterum nunquam rationem veritatis intrabit, quisquis a discussione coeperit erudiri: quia videns eum inimicus suo potius quam Patrum iudicio confidentem, facile in id usque propellit ut etiam illa, quæ maxime utilia atque saluberrima sunt, superflua ei videantur et noxia. » Unde B. Antiochus, homil. 59, ita obedientiam præclare definit *ὑπακοή οὖν ἐστὶν ἀδιάκριτος πειθὴς*, id est, « obedientia est sine dijudicatione persuasio. »

CAPUT LXXIV.

UT IN MONASTERIO NON PRÆSUMAT ALTER ALTERUM DEFENDERE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Præcavendum est, ^b ne quavis occasione præsumat alter alterum defendere monachum in monasterio, ^c aut quasi tueri: ^d etiamsi quavis consanguinitatis propinquitate jungantur. Nec quolibet modo **D**

^a Præcavendum est. Ita in nostris mss. et apud Smaragdum; in cod. Vict. p., *Cavendum est*; in vulgatis cum S. Dunstano: *Summopere præcavendum est*.

^b Ne quavis. Vict. p., *ne qualicunque*.

^c Aut quasi tueri. Ita loquitur quia plus est tueri quam defendere; nam tueri est servare, custodire. Nonius, cap. 4, in tutelam accipere a curando et tutela. Varro libr. vi de Ling. Lat.: at defendere non item, etsi interdum hæc duo verba confundantur. Particula *quasi* abest a ms. S. Germ., quemadmodum et hæc verba, *in monasterio*. Hæc autem defensio ita capienda est, si nempe injusta sit, et contra veritatem: alioqui potest quis innocentem defendere, humiliter tamen et non proterve.

^d Eti msi quavis. Ita vulgo habetur. At in cod. S.

id a monachis præsumatur: quia exinde gravissima occasio ^e scandalorum oriri potest. Quod si quis hæc transgressus fuerit, acrius coerceatur.

§ II. — EX PRÆCEPTIS SANCTI PACHOMII.

^f Qui consentit peccantibus, et defendit alium

Far. Ebr. Vict. ma. ut apud Smaragdum et S. Dunstanum legitur, *qualibet*.

^e Scandalorum. Id est, jurgiorum, rixarum, contentionum. Hoc autem malum defensionis mutæ in monasteriis præcipue manat a clandestina illa quorumdam monachorum familiaritate, quæ, ut supra monuimus, universam pessumdat disciplinam et observantiam.

^f Qui consentit. Hic minime notatur numerus articuli: nihilominus hic habetur textus in Regula S. Pachonii excusa, art. 909; hic autem locus, usque ad illa verba *quod si per ignorantiam*, habetur in decreto Ivonis p. 14, cap. 110, et apud Burcardum libr. ii, cap. 4, sub nomine S. Basilii, et 11, qu. 3, cap. 6, sub nomine S. Isidori; sed male.

§ IV. EX REGULA SANCTI BASILII (cap. 28). A

Interrog. ^a Quale iudicium esse debet de his qui peccantes defendunt? — *Resp.* Ut mihi videtur, gravius ab illo, quod dixit Dominus : *Quia expedit illi, ut suspendatur mola asinaria ad collum ejus, et, ^b præcipitetur in mare, quam scandalizet unum de minimis istis (Matth. xviii; Luc. xvii).* Non enim iam correptionem ad emendationem, sed defensionem ad confirmandum peccatum suum suscipit qui delinquit. Sed et alios ad simile provocat malum : ^c ita ut conveniat ei, qui peccantes defendit, illud quod dictum est : *Quia si non ostenderit fructus dignos pœnitentiæ, excidemini, et in ignem mittemini (Luc. iiii).* Vel rursum, quod a Domino dictum est : *Quia si oculus tuus dexter scandalizat te, eijce eum, et projice abs te : expedit enim, ut pereat unum membrorum tuorum, et non omne corpus tuum mittatur ^d in gehennam (Matth. xv).*

§ V. — Item ipse (cap. 120).

Interrog. ^e Si is qui facit voluntatem alicujus, ^f etiam particeps est, vel socius? — *Resp.* ^g Scire debemus Domino dicente : *Quia qui facit peccatum, servus est peccati, et iterum : Vos ex patre diabolo estis, et desideria patris vestri facere vultis (Joan. viii).* Scimus quia non solum socium et participem, sed dominum sibi ac patrem ascribit eum, cujus opus facit. Testatur autem de his Apostolus dicens : *Aut nescitis, quia cui exhibuistis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obedistis, sive peccati in mortem, sive obedientiæ ad justitiam (Rom. vi).*

^a *Quale iudicium esse debet.* Exstat apud S. Basilium *interrog. 7 Reg. Brev., et apud Rufinum cap. 24.*

^b *Præcipitetur in mare.* Ut supra apud S. Orsiesium. In Græco textu ἔρριπται εἰς τὸν θάλασσαν, quod idem sonat ; quæ quidem verba sumpta sunt ex cap. xvii Luc., cætera vero ex Matth. xviii.

^c *Ita ut conveniat illi quod dictum est.* Ita apud Rufinum, sed aliter in textu Græco, qui ita sonat apud S. Basilium : *Ex quo fit, ut nisi fructus dignos pœnitentiæ ostenderit, qui alium defendit in eum conveniat illud, quod a Domino dictum est : Quod si oculus tuus, etc.*

^d *In gehennam.* Apud Rufinum additur : *Ignis ardentis.*

^e *Si quis facit voluntatem.* Reperire est apud S. Basilium *interr. 283; et apud Rufinum, cap. 62.*

^f *Etiam particeps est.* Lege per interrogationem, *Nunquid est etiam particeps?* ut apud Rufinum.

^g *Scire debemus Domino dicente.* In textu Græco aliter. *Εἰ πωτέροισιν τῷ κυρίῳ λέγοντι,* id est, *si cresumus Domino dicenti.*

^h *Interrog. 46 Reg. brev., Rufinus, cap. cit.*

ⁱ *Si quis errori.* Hic textus producitur a Smaragdo, qui illum attribuit cuidam Patri anonymo. in eodice Vindocinensi jungitur superiori capiti S. Basilii, non ita recte, quia non exstat apud S. Basilium; habetur etiam apud Burchardum libr. xi, cap. 46, et Ivonem in Decreto parte iv, cap. 110, ex dictis S. Basilii, et quidem contractius, hoc modo : *« Hinc et quidam sanctissimus Pater ait : Si quis errori alterius consenserit, sciat se cum illo simili modo culpabilem judicandum et excommunicandum. »* Et qu. xi, cap. 3, *Qui consensit,* ex S. Isidoro, in fine. Sed non exstat apud S. Isidorum. Ex quibus patet restituendam esse hanc sententiam Regulæ

§ VI. — Item (cap. 120^b). —

Interrog. Si is qui consensit alterius peccato, si etiam ipse peccati reus est? — *Resp.* Hæc sententia manifesta est ex verbis in quibus ait ad Pilatum dicens : *Qui tradidit me tibi, majus peccatum habet (Joan. xv).* Manifestum namque est ex hoc, quia et Pilatus acquiescens his qui tradiderunt Dominum peccatum habebat, licet minus quam illi. Ostenditur etiam hoc in eo, quod Adam acquiescit Evæ vel consentit, quæ acieverat serpenti. Nullus enim ex ipsis aut innocens judicatus est, aut impunitus abscessit. Sed et ipsa Dei indignatio, quæ adversus eos habita est, hoc ipsum indicat. Cum enim Adam pro excusatione sua objecisset : *Quia mulier quam dedisti mihi, ipsa mihi dedit, et manducavi. Quia audisti, inquit Deus, vocem mulieris tuæ, et manducasti de ligno, de quo præceperam tibi, ne manducares, maledicta terra erit in operibus tuis (Gen. cxi).*

§ VII. — EX REGULA ORIENTALIUM.

ⁱ Si quis errori ^j ejus consenserit, et ^k secundum duritiam illius magis consilium dederit, ut se tardius humiliet, sciat se, ^l cum in hoc errore fuerit deprehensus, simili modo culpabilem judicandum.

§ VIII. — Item, ex eadem Regula.

^m Qui consensit ⁿ peccatis et defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum et homines, et corripietur increpatione severissima.

§ IX. — EX REGULA PATRUM (cap. 5).

^o Si quis vero de fratribus, ^p vel qui in oratorio sunt, vel qui in cellis consistunt, ^q errori fratris consenserit, culpabilis erit atque excommunicatione dignissimus.

Orientalium, ut in hac Concordia habetur.

ⁱ *Ejus.* Apud Smaragdum, Burchardum et Ivonem legitur, *alterius;* quæ quidem lectio videtur plausibilior.

^k *Secundum duritiam illius.* Hæc verba non sunt apud Smaragdum.

^l *Cum in hoc errore fuerit deprehensus.* Hæc verba non exstant in causa citata.

^m *Qui consensit.* Hic textus habetur etiam in Regula S. Pachonii excusa, art. 99. Producitur etiam a Smaragdo hoc capite, et apud Burchardum et Ivonem citatis capitibus : ex Basilii dictis, sed non exstat apud sanctum Basilium. In causa citata producitur ex S. Isidoro : sed non exstat apud illum. Est igitur ex Regula Orientalium et S. Pachonii.

ⁿ *Peccatis.* Lege, *peccantibus,* ut apud S. Pachonium, tum in Regula excusa, tum in citata supra hoc capite; et etiam apud Smaragdum, Burchardum, Ivonem et causam eandem. Ubi hæc sequuntur, quæ huc referri possunt : *Hinc et alius Pater ait : Si quis peccantem defendit, acrius quam ille qui peccavit coerceatur.*

^o *Si quis vero de fratribus.* Hæc reperiuntur in secunda Regula ms. cod. Flor. cujus initium est : *Cum resideremus in unum.*

^p *Vel qui in oratorio sunt,* etc. Per eos qui in oratorio sunt intelligit eos monachos qui simul habitant et conversantur. Ita loquitur, quia fuit olim quorundam monachorum mos, ut dormirent in oratorio. In Pœnis Brevibus S. Basilii ascriptis, art. 16 : *Εἰ τις τῶν ὕμνασόντων ἔξω πον κοιμάται τοῦ ὠρηρίου,* etc., id est, *« si quis ex sanis dormiat extra oratorium, excommunicetur. »* Per eos autem qui in cellis consistunt, intelligit reclusos.

^q *Errori fratris consenserit.* In Reg. ms. legitur :

§ X. — EX REGULA SANCTI COLUMBANI (cap. 33).

^a Defendere proximum vel consanguineum in monasterio nullo modo ^b permitti censemus. ^c Quid enim alium defendat, qui jam sibi non vivit, sed Christo, quem imitatus, manet crucifixus; qui propriam animam, ut uberius salutem jungeret, perdidit? Qui vero proprias perdidit voluntates, ut Christi in se voluntatem implet, cur aliorum dicta defendat, qui propria crucifixit? Et si in veritate crucifixit, et non modo etiam, sed Christo vivit, cur in mundi

Ejus errori consenserit, refertur ad antecedentia: Correctus autem non audeat.

^a *Defendere proximum.* Hoc caput non exstat in Concordia ms. cod. S. Arnulphi Metensis; nec in Regula S. Columbani, quam habemus manuscriptam in codice Floriacensi; neque in edita quæ exiit ex bibliotheca cœnobii Bobiensis; neque in ea quæ prodiit ex bibliotheca S. Galli opera Melchioris Haiminsfeldii Goldasti. Et quidem in Regula quæ ex Bobiensi cœnobio exiit, et ea quæ exstat in dicto codice Floriacensi sunt tantum novem capita, non computato Pœnitentiali, qui in codice Floriacensi habetur. In ea vero quæ edita est ex cœnobio S. Galli, sunt quidem quatuordecim capita; sed ea, nonnullis capitibus in alia divisio, non est aliis prolixior, imo contractior: quia in ea caput de oratione desideratur, ut taceam de Pœnitentiali, qui neque in ea exstat. Quamobrem mirum est hic citari caput trigesimum tertium Regulæ S. Columbani. Quod

A facinoribus labentes pro qualibet familiaritate defendat? Sit ergo ei æquus amor tam in consanguineo quam in ^d cætero fratre, qui ei sanguinis affinitate non jungitur. Maneat ergo in omnibus amor corde clausus: nec quemquam sub disciplinæ moderamine positum tueri studeat, ^e ne vitium defendendi in aliis dimittat. Sit ergo in arbitrio corrigentis, ut quos corrigat ^f sub amoris studio, ^g non propria implenda voluntate, sed vitia corrigendo inferat disciplinam.

autem hujus capituli titulus quoad nomen S. Columbani, verus sit liquet ex Smaragdo, qui hoc totum fere caput citat sub nomine S. Columbani. Quoad numerum tamen capituli suspicor mendum esse, et hoc caput esse decimum ejusdem Regulæ, etsi in cod. Vind. idem sit numerus trigesimus tertius.

^b *Permitti censemus.* Apud Smaragdum: *Permittimus.*

^c *Quid enim. Lege: Ut quid enim,* ita apud Smaragdum.

^d *Cætero.* Id est, alio.

^e *Ne vitium defendendi.* Apud Smaragdum: *Ne vitium defendendo.* Sed retineo *defendendi*; ut sensus sit: Ne hoc alterius defendendi vitium malo suo exemplo in alios fratres traducat.

^f *Sub amoris studio.* In cod. Vind., *Sub amaro studio.*

^g *Non propria implenda voluntate. Lege: Non propriam implendo voluntatem.*

CAPUT LXXV.

UT NON PRÆSUMAT PASSIM QUISQUAM ALIUM CÆDERE.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.¹

^a Vetetur in monasterio omnis præsumptionis occasio. Ordinamus atque constituimus, ut nulli liceat quemquam fratrum suorum excommunicare aut cedere, nisi cui potestas ab abbate data fuerit. ^b Peccantes autem coram omnibus arguantur, ut cæteri metum habeant. ^c Infantum vero usque quindecim annorum ætates disciplinæ ^d diligentia adhibeatur ab omnibus, et custodia sit. Sed et hoc cum omni mensura et ratione. ^e Nam in fortiori ætate, qui

^a *Vetetur.* Ita in omnibus mss. nostris, et apud Smaragdum, Ruthardum, S. Dunstanum, Turcrematam; ita in vetusta editione Parisiensi, Coloniensi, et Colinazi. Itaque illud membrum: *Vetetur in monasterio omnis præsumptionis occasio*, est quoddam generale edictum ad sequenda stabilienda. In vulgatis legitur: *Ut vitetur.*

^b *Peccantes coram omnibus arguantur.* Cum prius bis aut ter ab ipso rectore secreto admoniti fuerint, ut habetur cap. 23 Regulæ.

^c *Infantum vero usque ad quindecim annorum ætatis disciplinæ diligentia adhibeatur.* Ita in cod. Vind. et apud Smaragdum; id est, *disciplinæ infantum adhibeatur diligentia*, etc.; in aliis tamen nostris mss. atque etiam editis, item apud S. Dunstanum et Turcrematam legitur: *Infantibus vero usque ad quintum decimum annum ætatis disciplinæ diligentia*; etc. ms. S. Farodis et editio Colinazi legunt, *ætatis sue.*

^d *Diligentia adhibeatur ab omnibus et custodia sit.* In vetusta editione Parisiensi: *Diligentia sit, et custodia adhibeatur ab omnibus.* Cum dicitur, *ab omnibus*, hoc de præpositis, decanis, sacerdotibus, dia-

C præsumperit aliquatenus sine præcepto abbatis, vel in ipsis infantibus sine discretionem exarserit, disciplinæ regulari subjaceat, quia scriptum est: *Quod tibi non vis fieri, alio ne feceris.*

§ II. — EX REGULA FERREOLI (cap. 21).

Ut monachus in monachum ira inflammatus, quod est turpissimum, manus injicere non præsumat; præter illos ad quos pertinet correctionis vel nosse modum vel tenere iudicium: ne uno peccante cæteris præsumendi crescat audacia, et ita disciplinæ

conis, senioribus, aliisque intelligitur, qui ad eam ætatis maturitatem pervenerint, ut tempus rationem et modum discretæ correctionis cognoscere valeant; vel, ut loquitur S. Ferreolus: « Ad quos pertinet correctionis vel nosse modum, vel tenere iudicium. » Nec puto fuisse unquam permissum iis, qui decimum septimum aut decimum sextum, imo et vigesimum ætatis annum vix attigerunt, passim pueros cedere. Hanc autem custodiam usque ad decimum quintum ætatis annum definit S. Benedictus, quia tunc pueri incipiunt duci ac regi ratione. Per infantes autem intelligit pueros, et infantes proprie dictos.

^e *Nam in fortiori ætate, qui præsumperit.* In editione Colinazi legitur: *Nam in fortiori ætate qui aliquatenus hæc præsumperit.* Sed hæc editio multa addit Regulæ, quæ non habentur in codicibus mss. et excusis. Sensus autem hujus loci est ejusmodi: nam in majori ætate constitutos, qui aliquo modo præsumperit cedere, etc.

^f *Alio ne feceris.* Ita in ms. S. Germ. ma. *Alio, pro alii*, ut supra observatum. In veteri editione Parisiensi, *alii ne feceris.*

ordine confuso irruptaque lege vivendi ipsius sacræ religionis per singulos jura perdantur. Quapropter quisquis taliter incontinens manibus invenitur, ita ut nesciat ab illicitis temperare, manus illæ, quas erexit in proximum, per longum tempus non solum jejunio, sed etiam operis assiduitate lassentur: ut deinceps ad Deum levantur in oratione, non cum furore extendantur in fratrem. Dandam tamen veniam decernimus, juxta ut abbas moderari voluerit, postulanti, si pœnitentia præmissa, etiam dum deprecatur, reatus sui, faciem lacrymarum effusione rigaverit.

§ III. — EX REGULA SANCTI AURELIANI (cap. 13).

^a Frater in fratrem si ausus fuerit manum mittere, legitimam disciplinam accipiat

§ IV. — EX REGULA ORIENTALI.

^b Qui minister est, habeat studium ne quid operis pereat in monasterio. In qualicumque omnino arte quæ exercetur a fratribus, si quid perierit, et per

^a Frater in fratrem. Eadem verba citat Ivo Carnot. p. vi Decreti, cap. 292, ex concil. Herdensi, cap. 7. Idem statuit S. Cæsarius cap. 24 Regulæ: « Tamen si forte, ut se habet humana fragilitas, in tantum nefas aliquæ de sororibus ausæ fuerint, diabolo instigante, prorumpere aut ut furtum faciant, aut in se invicem manum mittant, justum est ut legitimam disciplinam accipiant. » Disciplina autem in utroque loco S. Aureliani et S. Cæsarii est flagellatio, ut supra notatum est.

^b Qui minister est. Operum videlicet quæ sunt quotidie in monasterio, id est, qui præest operibus monasterii.

^c Principis. Nempe monasterii, id est, abbatis; nam in Regula S. Pachomii, ex qua hæc Orientalis fere sumpta est, abbas passim appellatur princeps monasterii.

^d Vide supra, cap. 39, § 6.

A negligentiam fuerit dissipatum, increpetur a Patre minister operum, et ipse iterum increpet alium, qui opus perdiderit, duntaxat juxta voluntatem et præscientiam ^a principis: absque quo nullus increpandi habebit potestatem.

§ V. — EX REGULA MAGISTRI (cap. 14) ^d.

Infantulos vero usque quindecim annorum non excommunicari, sed præcipimus vapulare pro culpis, etc.

§ VII. — EX REGULA SANCTI CÆSARII (cap. 5) ^e.

Si potest fieri, aut difficile, aut nullus unquam in monasterio infantulus parvulus, etc.

§ VI. — EX REGULA SANCTI ISIDORI (cap. 20).

^f Cura nutriendorum parvulorum pertinebit ad B virum quem elegerit Pater, sanctum sapientemque, atque ætate gravem, informantem parvulos non solum ^g studiis litterarum, sed etiam documentis magisterioque virtutum.

^e Vide supra, cap. 46, § 3.

^f Cura nutriendorum parvulorum. Hæc habentur in Regula S. Isidori excusa, eodem cap. 20.

^g Studiis litterarum. Ergo pueri monachi sunt litteris imbuendi. Unde S. Cæsarius paulo ante citatus non vult suscipi in monasterium pueros, nisi qui litteras ediscere valeant. Horum Patrum neglecta doctrina propter operosam olim in monasteriis cantus, cæremoniarum et officiorum divinarum multipliciter, puerorum ingenia excoli desierunt, quia tempus et otium ad id non suppetebant: atque inde ignorantia, vitiorum mater et nutrix, atque etiam animorum ærugo acedia, ex ejusmodi rerum fastidio nata, universam monasteriorum disciplinam radicibus extirparunt.

CAPUT LXXVI.

UT OBEDIENTES SIBI SINT INVICEM FRATRES.

§ I. — EX REGULA SANCTI BENEDICTI.

^a Obedienciæ bonum non solum abbati exhibendum est ab omnibus, ^b sed etiam sibi invicem ita obediant fratres, scientes per hanc obedienciæ

^a Obedienciæ bonum. Hoc caput multum confert ad observantiam, quia continet summam obedienciam et honorem.

^b Sed etiam sibi invicem ita obediant fratres. Quod etiam præclare monet Haymo Halberstattensis lib. II de Varietate, cap. 47: « Invicem obedire debemus, sicut servi dominis, secundum quod præcepit Dominus, quia Qui vult in vobis esse magnus, fiat omnium novissimus et omnium servus; quibus addit, ut magis nos inclinet ad humilitatem: Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare: sed et illud quod ab Apostolo dictum est, Per charitatem spiritus servite invicem. » Epitome Ludovici imperatoris super Regulam S. Benedicti: « Oportet omnino ut obediencies sibi sint invicem, et ipsa obediencia, si recto corde ostendatur, Deo offertur. Ipsa est via quæ ducit ad vitam. Citius enim exauditur una oratio obediencies, quam decem millia contemnencies. »

^c Ut præpositorum. In omnibus editis et mss. nostris legitur, aut præpositorum; optima tamen lectio

viam se ituros ad Deum. Præmisso ergo abbatis, ^e ut præpositorum, qui ab eo constituantur, imperio, ^d cui non permittimus ^e privata imperia præponi, de cætero omnes juniores ^f prioribus

nostræ Concordiæ, nam rectum sensum efficit: per præpositos hoc loco intelliguntur tam præpositus quam decani.

^d Cui non permittimus. In ms. S. Germ. ma., quibus non permittimus, male.

^e Privata imperia. Id est, privatorum monachorum imperia, qui nullam præposituram seu magisterium habent in monasterio; nam privatus proprie ille est qui nullum gerit magistratum. S. Isidorus lib. VIII Orig., cap. 4: « Privati sunt extranei ab officiis publicis. » Cornelius Fronto: « Privatam, non publicam, quia privatus non gerit personam publicam. » Apud Athenienses ἰδιώτης, qui nullum gerit magistratum, qui non est persona publica, ut videre est passim apud Demosthenem et Isocratem.

^f Prioribus. Id est, senioribus, antiquioribus, præcedentibus dignitate vel officio, ut sunt presbyteri, diaconi, etc. Dicuntur etiam priores, qui ob vitæ meritum in altiori gradu et loco ab ipso abbate constituuntur. Degradati tamen, hoc est,

suis ^a omni charitate et sollicitudine obediant. A rans exstitit cognato suo Jethro (*Exod. xviii*), Quod si quis contentiosus ^b reperitur, corripatur. ^c Si quis autem frater pro quavis minima ^d causa ab abbate vel a quocunque priore suo corripitur quolibet modo, vel si leviter senserit ^e animos prioris cujuscunque contra se iratos vel commotos, quamvis modice, mox sine mora tandiu prostratus in terra ante pedes ejus jaceat satisfaciens, usquedum ^f benedictione sanetur ^g illa commotio. Quod qui contempserit facere, aut corporali vindictæ subiaceat, aut, si contumax fuerit, de monasterio ^h expellatur.

§ II. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 64).

Interrog. ⁱ Quomodo invicem obaudire debemus? — *Resp.* Sicut servi dominis, secundum quod præcipit Dominus : *Quia qui vult in vobis esse i magnus, fiat omnium novissimus, et omnium servus (Marc. x).* Quibus addit, ut magis nos inclinet ad humilitatem : *Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare (Matth. xx).* Sed et illud quod ab Apostolo dictum est : *Per charitatem spiritus servite invicem (Gal. v).*

§ III. — Item (cap. 13).

Interrog. ^k Si oportet omnibus vel quibuscunque obedire? — *Resp.* Eorum quidem qui imperant differentia vel diversitas non debet ^l impedire obedientium proposito; ^m quia neque Moyses intemperat qui ob vitium suum in ultimum seu inferiorem locum deturbantur, non possunt dici priores eorum a quibus præceduntur.

^a *Omni charitate.* In Vict. Ma., *Cum omni charitate.*

^b *Reperitur.* In Vict. p., *Fuerit reperta.*

^c *Si quis autem frater.* Circa hanc prostrationem hæc statuuntur ⁱ Add. Capitul. Lud. imp., tit. 13 : *« Ut cum a quocunque priore suo increpatus quis eorum fuerit, mea culpa primo dicat; deinde prosternens se illius pedibus cum cappa, si habuerit, veniam petat, et tunc jubente priore surgat, et unde interrogatus fuerit, rationem humiliter reddat. »* Nota quia se non debet excusare junior, nisi rationem errati petat prior seu senior. Item in Epitome Ludovici imperatoris super Regulam S. Benedicti : *« Si frater increpatur a majore priore qualicunque, aut ab alio quolibet, aut certe a juniore reprehenditur pro alia qualibet re, cum summa velocitate cadens veniam postulet : quia hæc eadem humilitas Deo exhibetur, non homini, et si ex corde fuerit, cito indulgentiam merebitur. »* Ubi observa hoc decreto statui ut etiam prior seu senior a juniore reprehensus in terram prosternatur, quod tamen a Regula non præscribitur. Porro non modo frater ab abbate suo aut præposito, sed etiam a quibuscunque prioribus et senioribus suis objurgatus se ejus pedibus provolvere debet, ut ex verbis Regulæ liquido constat : *Vel a quocunque priore suo corripitur quolibet modo, vel leviter senserit animos prioris cujuscunque contra se iratos.* Neque enim hæc de præposito, qui vulgo dicitur prior, possunt intelligi. Hæc autem præclara est institutio, quia juniorum petulantiam comprimit, qui ubi seniores spernere cœperunt, cito a vita religiosa deficient.

^d *Causa.* Id est, culpa. Vide superius notata.

^e *Animos.* Ita in cod. S. Germ. ma., vulgo in singulari.

^f *Benedictione.* Id est, bona precatione, ut si dicit senior : *Benedicat te Deus,* vel quod simile.

^g *Illam commotio.* In cod. Vict. p. deest *to illa.*

^h *Expellatur.* Adhibitis omnibus iis quæ supra statuta sunt.

cum utilia moneret et justa. ⁿ Commotionum sane non parva est diversitas. Aliæ namque contrariæ videntur esse mandatis Dei, aliæ vero interrumpere mandatum vel contaminare illud videntur, aliæ vero ad explendum id atque ædificandum veniunt. Necessarium ergo est meminisse apostolici præcepti dicentis : *Prophetias nolite spernere; omnia probate, quod bonum est retinete : ab omni specie mala abstinete vos (II Thess. v).* Et iterum : *Cogitationes purgantes vel destruentes et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivantes omnem intellectum ad obediendam Christo (I Cor. x).* Si quid ergo est quod conveniat cum mandato Dei et animæ expediat, et hoc nobis ab aliquo fuerit imperatum, velut voluntatem Dei prompte ac libenter debemus accipere et explorare, quod dictum est : ^o *Obtemperantes invicem in charitate Christi (Ephes. iv).* Sin autem contrarium aliquid mandatis Dei, vel quod ea corrumpere videatur aut contaminare, facere jubemur ^p aliquo, tempus est nos dicere : *Obtemperare oportet Deo magis quam hominibus (Act. v).* Et rursum meminisse Domini dicentis : ^q *Alieni autem vocem non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quoniam nesciunt alienorum vocem (Joan. x).* Sed et sancti apostoli memores esse debemus, qui ad nostram cautelam au-

ⁱ *Quomodo invicem.* Habetur apud S. Basilium, interr. 115 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 42.

^j *Magnus.* Ut apud Haymonem Halberstatiensem loco supra citato, et in textu Græco Evangelii, *μῆγας*, in vulgata interpretatione, *major*, hic autem locus contracte citatur a S. Basilio.

^k *Si oportet.* Habetur apud S. Basilium, interr. 114 Reg. brev., et apud Rufinum, cap. 14. Hic autem titulus contractior est quam apud S. Basilium.

^l *Impedite obedientium proposito.* *Impedire*, id est, nocere, unde in textu Græco legitur *ὀφείλει παραβλάπτειν*, id est, debet nocere.

^m *Quia neque Moyses intemperans.* Ita apud Rufinum. Sed lege : *Inobtemperans*; id textus Græcus *παρήκουσε*, quod idem sonat, et historia postulant. Et notanda est summa Moysis humilitas, qui, etiamsi cum Deo facie ad faciem loqueretur, non tamen hominis peregrini consilium aspernatum est; ut discant rectores suorum consilia inferiorum non spernere.

ⁿ *Commotionum.* Lege, *commonitionum*, ut apud Rufinum.

^o *Obtemperantes invicem in charitate.* Ad Eph. iv. Ita apud Rufinum. Nihilominus in versione communi, *Supportantes invicem in charitate*, juxta textum Græcum Apostoli : *ἀνεχώμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ.*

^p *Aliquo.* Lege, *ab aliquo.*

^q *Alieni autem vocem non sequuntur.* Ita apud Ruf.; nam in vulgata interpretatione Joan. x : *Alienum autem non sequuntur.* His autem locis docet S. Basilium non esse obtemperandum præcipientibus ea quæ cum lege divina pugnant. Itaque si videat inferior mandatum superioris manifeste legi divinæ adversari, nec tenetur, nec debet obtemperare : neque etiam talia imperari debent. Etsi Mutio imperatum legamus ut filium, et alteri ut se in ardentem clibanum projicerent, ipsos vero sine mora obtemperasse (*Cass. lib. iv de Instit.*, c. 27; *Severus Sulp. l. i Dial.*, cap. 13), et quædam alia similia; hæc tamen potius admiranda quam imitanda, nec facienda nisi ex peculiari motu Spiritus sancti, qui ne sequeretur homicidium, miracula edidit : aliorum homicidium nec imperandum, nec faciendum.

sus est ne angelis quidem parcere dicens : *Etiamsi A angelus de caelo evangelizaverit vobis, præterquam quod evangelizans vobis, anathema sit (Gal. 1)*. Ex quo edocemur ut etiamsi valde vobis charus sit aliquis, etiamsi magnificus habeatur, et in admiratione sit positus, qui prohibet nos facere quod a Domino præceptum est : vel rursus imperat fieri quod Dominus prohibuit, execrabilis debet esse qui ejusmodi est omnibus qui diligunt Dominum.

§ IV. — *Item (cap. 23) a.*

Quali affectu vel quali sensu oportet increpare eum qui increpat, etc.

§ V. — *Item (cap. 24) b.*

Quali affectu quis debet suscipere correptionem, etc.

§ VI. — *Item (cap. 25).*

Interrog. ° Qui tristatur adversus eum qui se increpat, qualis est? — *Resp.* Neque periculum peccati agnovit iste, maxime ad Deum, neque lucrum pœnitentiæ; nec credidit illi qui dixit : *Quia, d qui diligit, diligenter corripit (Prov. xiii)*; sed se ipsum alienum facit ab illa utilitate, dicens : *Corripiet me justus in misericordia, et increpabit me (Psal. x)*; sed et ad læsionem cæterorum iste talis permanet inter fratres, resolvit enim et impedit animos eorum qui possunt proficere.

§ VII. — *Item (cap. 15).*

Interrog. ° Pœnitentem ex corde quomodo oportet suscipi? — *Resp.* Sicut Dominus ostendit, cum dicit : *Quia convocat amicos et vicinos dicens : Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quam C perdideram (Luc. xv)*.

§ VIII. — *Item (cap. 72).*

Interrog. † Si frater fratrem contristaverit, quomodo debet emendari? — *Resp.* Si quidem contristaverit, sicut Apostolus dicit, † *Contristati enim estis, ut in nullo detrimentum b pateremini ex nobis (II Cor. vii)*. Non ille qui contristavit emendari debet, sed ille qui contristatus est, † [et] indicia ejus tristitiæ quæ secundum Dominum est, debet ostendere. Si

^a Vide supra c. 5, § 22.

^b Vide supra, c. 5, § 23.

^c *Qui tristatur.* Reperitur apud S. Basilium, *interrog.* 159 Regul. brev., et apud Rufinum eodem cap. 23.

^d *Qui diligit, diligenter corripit.* Prov. xiii. *Qui parcat virgæ, odit filium suum; qui non diligit illum, diligenter erudit.* In parvis Bibliis mss. S. Germ., *instanter erudit.*

^e *Pœnitentem ex corde.* Invenire est apud S. Basilium, *inter.* 8 Reg. brev., et apud Rufinum, cap. 24, apud quem est, *pœnientes.* Sed in ms. legitur, *pœnitentem*, ut in textu Græco *μετανοούντα.*

^f *Si frater fratrem contristaverit.* Habetur apud S. Basilium, *interr.* 40 Regul., et apud Rufinum, cap. 43.

^g *Contristati enim estis.* Ita apud Rufinum : sequitur tamen in textu Græco Apostoli : *κατὰ Θεόν*, id est, *secundum Deum.*

^h *Pateremini.* Lege, *patiamini*, ita apud Rufinum, et interpretatione vulgata.

ⁱ *Et indicia.* Particula et redundat.

^j *Et vade prius reconciliari.* Ita apud Rufinum, sed lege et distingue : *Et vade prius, reconciliare*; ita in

vero indifferenter contristavit, id est, non secundum Deum, memor sit is qui contristavit Apostoli dicentis : *Si autem propter escam frater tuus contristatur, jam non secundum charitatem ambulat (Rom. xiv)*. Et cum conoverit tale delictum esse suum, impleat illud quod a Domino dictum est : *Si offers munus tuum ad altare, et recordatus fueris ibi quia frater tuus habet aliquid adversus te, relinque ibi munus tuum ante altare, i et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens k offeres munus tuum (Matth. v)*.

§ IX. — *Item (cap. 69).*

Interrog. Quod si non acquiescit, ut satisfaciatur? — *Resp.* Implere debemus in eo quod a Domino dictum est de eo qui peccavit et non egit pœnitentiam, cum dixit : *Si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut gentilis et publicanus (Matth. xviii)*.

§ X. — *Item (cap. 74).*

Interrog. Quod si, satisfaciente eo qui contristavit, noluerit reconciliari is qui contristatus est? — *Resp.* Manifesta est de hoc Domini sententia, quæ refertur in illa parabola de servo qui rogatus est a conservo suo, et noluit patienter agere : *Et videntes, inquit, conservi renuntiaverunt domino suo (Matth. xviii)*. Iratus autem dominus revocavit omnem gratiam quam concesserat debiti, et tradidit eum tortoribus usquequo redderet omne debitum.

§ XI. — *Item (cap. 84).*

Interrog. † Cum quali affectu obedire oportet ei qui nos ad opus mandati cohortatur? — *Resp.* Eo affectu quo esuriens parvulus nutrici obtemperat ad ubera invitanti; vel quo affectu m omnis homo suscipit ab aliquo ea quæ ad vitam pertinent : imo n et si quid amplius, pro eo quod multo est pretiosior futura vita quam præsens, sicut Dominus dicit : ° *Quia mandata mea vita æterna sunt (Joan. xii)*. Sicut ergo præsens constat in cibo panis, ita æterna vita constat in opere mandati, sicut ipse Dominus iterum dicit : *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus, qui me misit, Patris (Joan. iv)*.

versione communi, ut in textu Græco : *καὶ ὑπαγε, διαλλάγηθε*, quod idem significat.

^k *Offeres.* Ita apud Rufinum et in vulgata versione Matthæi; sed in textu Græco, etiam apud S. Basilium, imperativo, *πρόσφερε*, id est, *offer*.

^l *Cum quali affectu.* Habetur apud S. Basilium, *interr.* 166 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 46.

^m *Omnis homo.* Ita apud Rufinum. In textu Græco sequitur : *ἀνθρωπίνου του ζην*, id est, *« cui vita chara est. »*

ⁿ *Et si quid amplius.* Ita apud Rufinum. In textu Græco : *μᾶλλον δὲ καὶ πολλὰ πλείον*, id est, *« imo et multo amplius. »*

^o *Quia mandata mea vita æterna sunt.* In textu Græco S. Basilii : *Ἡ γὰρ ἐντολή τοῦ Θεοῦ, φρονὶ ὁ κύριος, ζωὴ αἰώνιος ἐστίν*, id est, *« Mandatum enim Dei, inquit Dominus, vita æterna est. »* Sed paulo aliter in textu Evangelii : *Ὅτι ἡ ἐντολή αὐτοῦ ζωὴ αἰώνιος ἐστίν*, id est, ut in versione communi : *Quia mandatum ejus vita æterna est*; mandatum ejus est Patris sui, de quo ibi loquitur Christus. Itaque locum citavit S. Basilium ex memoria.

§ XII. — Ex REGULA PATRUM (cap. 7).

A

^a Hoc etiam addendum fuit, ut frater qui pro qualibet culpa arguitur vel increpatur ^b patientiam habeat ^c et non respondeat arguenti, sed humiliet se in omnibus secundum præceptum ^d Domini dicentis : *Quia Deus humilibus dat gratiam, superbis autem resistit* (I Petr. v); et, *Qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv).

§ XIII. — Ex REGULA CUJUSDAM.

Ad primum verbum ^e discussionis senioris sive ^f œconomi, sive alicujus fratris, ^g venia petenda est, et tandiu in terra prostratus, donec senior discussionem consummaverit. Si autem senior discussionem iteraverit, et ipse ^h veniam iterare debet. Si quis ⁱ tardior ad veniam inventus fuerit, sive aliqua ^B verba religioni contraria sive pro excusatione dilecti sui protulerit, mittendus est in carcerem ; et pœniteat secundum quod judicaverit senior, usquequo corrigatur. Si autem obstinatus invenitur, separandus est a fratribus.

^a Hoc etiam addendum fuit. Hic textus habetur in Regula secunda ms. cod. Flor., cujus initium est : *Cum resideremus in unum in nomine Domini*. In cod. Vind. male scribitur in titulo : *Item capitulo quarto*.

^b *Patientiam habeat*. In libello de rectoribus, Coloniae edito, legitur : *Pœnitentiam habet* ; male in codice Corbeiensi : *Patienter habeat*.

^c *Et non respondeat arguenti*. Se excusando nimirum, quod etiam vetat S. Columbanus in Pœnitentiali ms., *Excusans ad veniam, l. percussionibus.* Et infra : *Cæterum, qui se excusaverit, non filius Dei spiritualis, sed filius Adam carnalis judicetur.* Et infra : *Si quis veniam non petit, aut dicit excusationem, duos dies unum paximatum et aqua.* Aut etiam contradicendo, quod etiam prohibet idem Columbanus ibidem : *Qui non cito ad portum requiei humilitatis Dominicæ confugerit, nimirum contradictionis aditum aliis aperiens in superbix verbo persistens, de libertate sanctæ Ecclesiæ in cellula ob pœnitentiam agendam separatur : usque dum bona ejus voluntas cognoscatur, atque per humilitatem denuo sanctæ congregationi inseratur.* Id etiam prohibetur in Pœnis brevibus, quæ vulgo S. Basilio tribuuntur. Art. 18 : *Εἰ τις γένηται ἀπ' εὐλογίας, λυπηθῆς ἀνεκπαίδευσει, τὸν παιδεύσαντα, ἢ ἀντιλέγων μὴ καταδέχεται, ἀφορίζεσθω*. Id est : Si quis carnerit benedictione, et contristatus castigationem se rursus castigaverit, aut contradicens non susceperit, excommunicetur.

^d *Domini dicentis : Quia Deus humilibus dat gratiam*. Ita in Regula ms. tam Floriacensis, tam Corbeiensis codicis. Sed puto hos locos esse transpositos, et legendum : *Domini dicentis : Qui se humiliat, exaltabitur* ; et, *quia Deus humilibus dat gratiam, superbis autem resistit* ; ita ut hic ultimus locus, qui est I Petri cap. v, non referendus sit ad illa verba, *Domini dicentis*, qui etiam est transposito membrorum ordine citatus : *Quia Dominus superbis resistit ; humilibus autem dat gratiam*. Ita in vulgata editione ; in textu Græco est, *θεός*, id est Deus, ut in codice Concordiæ et citatis Regulis mss.

^e *Discussionis*. Id est, redargutionis, reprehensionis, correptionis.

^f *Œconomi*. Œconomus est qui bonorum et reddituum familiæ alicujus curam gerit, eaque pro necessitate et dignitate singulis distribuit et administrat. S. Isidorus Pelusiota lib. v, epist. 301 : *Εἰ οικονομὸς εἴρηται παρὰ τὸ ἕκαστον τὸ οἰκίον νίμειν, ἢ*

§ XIV. — Item ex eadem.

Virtus obedientiæ expetenda est, et secundum uniuscujusque vires exercenda est : et ad primum verbum senioris omnes qui audierint ex fratribus, assurgere oportet ; et qui non surrexerit, veniam petat et pœniteat quantum judicaverit senior, et impleat quod jussum est, licet durum videatur. Obedientia usque ad mortem facienda, secundum exemplum Domini, qui factus est obediens Patri usque ad mortem. Et unumquemque oportet fratri suo servire sicut abbati proprio vel patri. Sicut Apostolus dicit : *Servite invicem in timore Christi* (Eph. v). Et iterum : *Omnia vestra cum charitate fiant* (I Cor. xvi).

§ XV. — Ex REGULA FRUCTUOSI (cap. 17).

¹ Quisquis frater pro qualibet negligentia vel reatu arguitur, vel excommunicatur, et tamen ^m humiliter veniam petit, vel confitetur lacrymabiliter, congrua ei remissionis et indulgentiæ medela tribuetur. Procaci autem et persistenti, atque per superbiam vel

παρὰ τὸ ἕκαστον τὸν ἐν τῷ οἴκῳ τὸ πρὸς ἀξίαν νίμειν, κ. τ. λ. Id est, *Si œconomus dictus est ab eo quod singulis id quod proprium est dividat, vel quod singulis qui in domo sunt pro dignitate distribuat,* etc. Œconomus monasterii est cellerarius. Ecclesiæ etiam suum habebat œconomum, cujus officium sic describit S. Isidorus in epist. ad Leudefredum episcopum Cordubensem : *Ad œconomum pertinet separatio [Lege, reparatio] basilicarum atque constructio, actiones ecclesiæ in iudiciis vel in profendo vel in respondendo ; tributis quoque accepta et rationes eorum quæ inferuntur : cura et agrorum et culture vinearum, causa possessionum et servitorum, stipendia clericorum, viduarum et devotarum pauperum, dispensatio vestimenti et victus domesticorum clericorum, servitorum quoque et artificum ; quæ omnia cum jussu et arbitrio episcopi ab eo implentur.* Erant autem plures œconomi, et qui eis præsidebat, magnus œconomus dicebatur. De quo vide Joannem Meursium in Lexico Græco-Barbaro. In monasteriis etiam major fuit œconomus. S. Columbanus in Pœnitentiali : *Si quid præceperit abbas vel œconomus major.* Œconomus dicitur etiam vicedomus, de quo supra.

^g *Venia petenda est*. Circa hoc notanda est doctrina beati Isaïæ abbatis orat. 3 : *Si quis te durius compellarit, ne extollas adversus illum cor tuum : sed operam da, ut illi satisfacias antequam animus tuus indignetur : ira enim ex studio provenit. Si aliqua in re, vel jure vel injuria ab aliquo reprehensus fueris, ne perturberis, sed pœnitentiam age : Ignosce, inquires, mihi, non faciam amplius.*

^h *Veniam iterare*. Id est, iterum petere.

ⁱ *Tardior ad veniam*. Supple *petendam*.

^j *Servite invicem in timore Christi*. Ad Eph. v, ubi in vulgata editione legitur : *Subjecti invicem*, etc., ut in textu Græco, *ὑποτασσόμενοι ἀλλήλοις*, quod idem significat.

^k *Cum charitate fiant*. I Cor. xvi, ubi in vulgata lectione juxta textum Græcum legitur : *In charitate fiant*.

¹ *Quisquis frater*. Habetur in Regula ms. S. Fructuosi archiepiscopi Bracarenensis cod. grass. eodem cap. 17. In cod. Vind. male in lemmata ponitur, *Ex eadem Regula*.

^m *Humiliter veniam petit*. S. Isidorus, cap. 16 Regulæ : *Qui sponte culpam confitetur quam gessit, veniam promereri debet quam expetit.*

controversiam deneganti, amplior et districtior animadversio a flagellorumque penuria irrogabitur.

§ XVI. — b EX REGULA FERREOLI (cap. 59).

Ad illos vero qui post correctionem impugnantes judicia seniorum nituntur excusare peccatum, et non ad pœnitentiam recordatione delicti, sed ad duritiam indignationis nimium migraverint, respicit ista e sententia : d ut quoad a proposita intentione revocentur et o cum ore mentis manifesta emendatione deponant, secundum arbitrium abbatis arduæ omnino subiaceant f disciplinæ, quia non dixerunt, Peccatum meum ego cognosco; sed dixerunt quod e in Isaia propheta de rebellibus dicitur : *Nullus est qui agat pœnitentiam h super peccatum suum dicens : Quid feci (Jer. viii)?*

§ XVII. — EX REGULA AURELIANI (cap. 38).

i Si quis pro qualibet culpa aut transgressione Regulæ increpatur, aut i disciplinam accipit, arguenti respondere non præsumat, quia peccatum quod hic k distinguitur l in æterna examinatione non punitur. Et sic debetis animæ m curam excipere, quomodo æger curam medici, tenentes illud sacræ Scripturæ : *Qui abjicit disciplinam, infelix est (Sap. iii); et illud : Ego in flagella paratus sum (Psal. xxxvii).*

a *Flagellorumque penuria.* Ita in Regula ms. et eodem capite supra citato : ita ut penuria hoc loco severitatem atque acerbitatem significet.

b *Ex Regula S. Ferreoli.* In cod. Vind. legitur, *Ex Regula S. Fructuosi*, cap. 17, male.

c *Sententia.* Id est, iudicium, condemnatio.

d *Ut quoad.* Id est, ut donec, ut supra notatum est.

e *Cum ore mentis.* Locus corruptus, lege, *tumorem mentis*; sensus clarus est, et *tumorem mentis manifesta emendatione deponant*, ut in cod. Vindocinensi.

f *Disciplinæ.* Id est, flagellationis, ut supra notatum est.

g *In Isaia.* Aut lapsus memoriæ, aut error exscriptoris qui scripserit : *In Isaia pro in Jeremia*; nam locus habetur Jeremiæ octavo capite.

h *Super peccatum suum.* In versione communi, *super peccato suo*.

i *Si quis pro qualibet culpa.* Idem statuit S. Cæsaricus Arelatensis cap. 11 : « Quæ pro qualibet culpa admonetur, castigatur, corripitur, respondere penitus non præsumat. » Hoc capitulum in cod. Vind. nullum habet titulum.

j *Disciplinam accipit.* Id est, flagellatur.

k *Distinguitur.* Id est, punitur, coercetur; hinc districtio, animadversio, coercitio, districtus, severus, rigidus, districtum examen. Et districtus, territorium in quo quis districtiois jus habet. II de Feudis, tit. 54 : « Ad hoc quod allodium vendiderit, districtum et jurisdictionem imperatoris vendere non præsumat. »

l *In æterna examinatione.* Examinatio hoc loco est supplicium, pœna, damnatio.

m *Curam.* Id est, curationem.

n *Pro qualibet etiam culpa.* Lege : *Pro qualibet etiam culpa qui qualibet aspera fuerit increpatione correptus.* Quanta autem disciplina et correptione faciendâ

§ XVIII. — EX REGULA TARNATENSIS (cap. 5).

o Pro qualibet etiam culpa qualibet aspera fuerit increpatione correptus, respondere nefas iudicet arguenti. Sed humiliando se emendationem delicti doceat secururam; quia Deus humilibus daturum se gratiam repromisit (I Petr. iii).

§ XIX. — Item (cap. 8).

o Increpare junior non audeat seniore : sed si extra Regulam p aliquid fieri aut factum esse cognoscit, abbati est aut præposito reservandum, ut correptione regulari quod reprehenditur, corrigatur. Quæcunque ab aliquo q absque testibus r ammittuntur, si ad abbatis notitiam s pervenerit, secretius emendetur. Si omnibus innotuerit, coram omnibus est reus t amissi criminis arguendus.

§ XX. — EX REGULA SANCTI COLUMBANI.

u Si cui injunxerit abbas aut præpositus de fratribus iter agere, ita observandum est, ut seniori junior obediat; si tamen rectum fuerit quod ei indicaverit, observare studeat. v Si quid præceperit abbas vel x œconomus major, et alius humilior iteraverit œconomus, ipse obedire debet, indicans tamen in silentio quod præceperit alius major. Infra monasterium vero y nullus tamen alio imperio præcellente imperet, nisi qui præest.

sit, lege tractatum S. Cypriani de Disciplina, et sermonem S. Valeriani episcopi Cemeliensis de Bono disciplinæ. In cod. Vind. hoc capitulum attribuitur Aureliano. Male.

o *Increpare junior non audeat seniore.* Optima institutio, ut non detur licentia junioribus spernendi seniores.

p *Aliquid fieri aut factum esse.* A seniore videlicet.

q *Absque testibus.* Id est, secreto, nullis videntibus. Rutilius in itineralio :

Quod soli nullo vivere teste volant.

r *Ammittuntur.* Recta lectio, pro *admittuntur*, ut *ammirari pro admirari, ammonere pro admonere*, ut supra notatum est.

s *Pervenerit.* Nempe ille qui in Regulam peccavit.

t *Amisiss.* Lege, *ammissi*, id est, *admissi*.

u *Si cui injunxerit abbas.* Hæc videre est in Pœnitentiali ins. S. Columbani cod. Flor.

v *Si quid præceperit abbas vel œconomus major.* Sensus est : Si abbas vel œconomus major præceperit aliquid, et alter œconomus infirmior iteraverit, id est, rursus aliud imperaverit fratri, ipse frater debet majori obedire, indicans illi submissa voce sibi aliquid imperatum fuisse ab abbate vel majore œconomus.

x *œconomus major.* Per œconomum majorem hic videtur intelligi præpositus monasterii, qui secundus est ab abbate. Olim enim præpositi, ut supra notatum est, in multis monasteriis negotia exteriora tractabant tanquam œconomi, et necessaria monachis distribuabant.

y *Nullus tamen alio imperio præcellente imperet.* Id est, nullus ita imperet, ut velit mandatam suam abbatis imperio anteponi.

CAPUT LXXVII.

DE ZELO BONO QUEM DEBENT MONACHI HABERE.

§ I. — Ex REGULA SANCTI BENEDICTI.

• Sicut est zelus amaritudinis malus, qui separat a Deo et ducit ad infernum, ita est zelus bonus, qui separat a vitio et ducit ad Deum et ad vitam æternam. Hunc ergo zelum ferventissimo amore exercent monachi. ^b Id est, ut honore se invicem præveniant, ^c infirmitates suas, sive corporum, sive morum, patientissime tolerent : ^d obedientiam sibi

• Sicut est zelus amaritudinis. Quia inter eos qui simul vivunt invidia facile obrepere potest, ideo hoc ultimo eam capite fugiendam monet S. Benedictus; proponit ergo duplicem zelum, unum malum, alterum bonum. Illic vero notandum zelum proprie apud veteres invidiam significare. Etymologici veteris auctor : Ζῆλος ὁ φθόνος, id est, ^e zelus invidia. ^b Dicitur παρά τὸ ζῆω καὶ λῆν. θερμὸς γὰρ ἴσται λῆν. Id est, ^e a verbo ζῆω, id est ferveo, et λῆν, id est nimis, est enim invidia calida nimis, vel quod faciat animam ardere intus. ^b ἢ ἀπὸ τοῦ ζῆλον ζῆλος καὶ ζῆλος. ὁ γὰρ ζῆλος ζῆλον ἐμβάλλει εἰς τὸν ἄνθρωπον ^c vel a ζῆλον, id est tempestas : nam invidia homini tempestatem immittit, ^b docet idem Etymologici auctor. Et recte sane quia invidus, semper furiarum facibus inflammatus, nunquam quiescit. Unde præclare S. Cyprianus eleganti illa oratione de zelo et livore : *Zelo excæcante sensus nostros atque in diuionem suam mentis arcana redigente Dei timor spernitur, magisterium Christi negligitur, iudicii dies non providetur : instat superbia, exacerbatur sævitia, perfidia prævaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira fervescit.* Nihilominus zelus in sacra Scriptura et sanctis Patribus est nomen indifferens, modo bonæ, modo adversæ significationis : bonæ, ut psal. LXXVIII : *Zelus domus tuæ comedit me*; adversæ, I Cor. III : *Cum sit inter vos zelus et contentio.* Bonus zelus a S. Ambrosio lib. II de Officiis cap. 3, zelus Dei dicitur, malus vero humanus : *Sit ergo inter vos, inquit, Dei zelus, non iste humanus, quem invidia general.* ^b Ubi distinguit zelum humanum ab invidia, ita ut iste zelus addat aliquid invidiæ, sitque vehemens quidam animi motus, quo quis inardescit adversus proximi bonum : quem S. Benedictus vocat zelum amaritudinis S. Jacobum secutus, qui in sua Epist., cap. 3, appellat, *zelum amarum.* Vulgo tamen ista vocabula confunduntur.

^b Id est, ut invicem se honore præveniant. Octo enumerat effectus boni zeli, quibus docte explicatur in quo consistat ejusmodi zelus. Primus ergo est, ut fratres se invicem honore præveniant, quia invidus proximi sui honore maxime cruciatur.

^c Infirmitates suas sive corporum sive morum patientissime tolerent. Quia invidus, etsi semper male letetur alieno, tamen ex illo occasiones contentionum et rixarum quærit, nec unquam pacem habet cum proximo. ^c Hinc vultus minax, torvus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor, stridor in dentibus, verba rabida, effrenata convicia, manus ad cædis violentiam furpta, etiam si a gladio interim vacua, odio tamen furiatæ mentis arinata, ^b inquit S. Cyprianus oratione citata. Sed qualis sit ejusmodi zelus satis declarat S. Jacobus capite citato : *Ubi enim zelus et contentio, ibi inconstantia et omne opus pravum.* At contra, juxta Apostolum : *Charitas omnia suffert, omnia sustinet,* et ex aliorum infirmitate proficit; quod præclare docet S. Leander, cap. 16 libri de Institutione virginum : *Etsi interdum pro varietate voluntatum oriatur quædam congregationi similtas, et nonnunquam murmuris carnalium tristen-*

^a certatim impendant. ^e Nullus quod sibi utile judicaverit, sequatur, sed quod ^f magis alio; charitatem fraternitatis casto impendant amore : Deum timeant : ^g abbatem suum sincera et humili charitate diligant : ^h Christo omnino nihil præponant, qui ad vitam æternam perducatur. ⁱ Amen.

§ II. — Ex REGULA SANCTI BASILII (cap. 38) 1.

Interrog. Qualem debemus habere charitatem ad

tnr spiritales, non tamen deerunt, quas in actibus bonis imiteris. Et certe tolerare carnales probatæ virtutis est, imitari vero spiritales spei est maximæ. Erudiunt carnales spiritualium patientiam : et dant, quæ sanctæ sunt, bonarum documenta virtutum : ac sic animæ proficienti utræque sunt utiles, et quas patienter tolerat, et quas imitatur suaviter. *Libenter,* inquit Apostolus, *sustinetis insipientes, dum sitis sapientes (I Cor. XI).* Et ipse idem dicit : *Debetis enim vos, qui firmiores estis, imbecillitates infirmorum sustinere, et non vobis placere. Unusquisque autem proximo suo placeat in bonum ad ædificationem (Rom. XIII).* ^b At contra invidus nihil ex aliorum virtute proficit, qui etiam ut ei virtus aliena multum officiat, efficit; alterius meritum in sui tormentum, medicamentum in venenum convertens, ut præclare docet S. Cyprianus oratione citata : *Qualis vero est animæ tinea, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo, zelare in altero vel virtutem ejus, vel felicitatem, id est, odisse in eo vel merita propria, vel beneficia divina; in malum proprium bona aliena convertere; illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam; velut quosdam pectori admoveere carnifices, cogitationibus et sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta malevolentia unguis pulsant.* ^c Et Prosper Aquitanicus lib. III de Vita contemplativa, cap. 5 : *Quis facile potest quale sit hoc malum verbis exprimere, quo invidus odio hominis persequitur divinum munus in homine; cum potius amari homo debeat pro sui meriti sanctitate? Tantos invidus habet pœna justa tortores, quantos invidiosus habuerit laudatores.*

^d Obedientiam sibi certatim. Ut cap. 17.

^e Nullus quod sibi utile judicaverit sequatur. Quia charitas non quærit quæ sua sunt, inquit Apostolus, ac proinde non appetit aliena; nec alienæ invidet prosperitati, quæ non suam sed alterius quærit utilitatem.

^f Magis alio. Ita in cod. S. German. ma.

^g Abbatem suum sincera et humili charitate diligant. Quod non facit invidus, qui eo difficilius alteri subjicitur, quo magis alterius invidet honori : *Hinc vinculum pacis rumpitur, inquit S. Cyprianus oratione citata, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, unitas scinditur, ad hæreses atque ad schismata prosilitur, dum obtrectatur sacerdotibus, dum episcopis invidetur, dum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo superbus, de æmulatione perversus, animositate et livore non hominis, sed honoris inimicus.* ^c Sincera autem charitas est verba non facta [verbo ac facto?] humilis, quæ cum timore conjuncta est, ut non degeneret in insulsam familiaritatem.

^h Christo omnino nihil præponant. Quia malo zelo ^c magisterium Christi negligitur, ^b inquit S. Cyprianus supra.

ⁱ Amen. Deest in cod. S. German. ma.

^j Interrog. 162 Regulæ; Rufin., cap. 34.

lucicem? — *Resp.* Qualem Dominus ostendit et docuit dicens : *Diligite invicem, sicut et ego dilexi vos, majorem autem charitatem nemo habet quam ut quis animam suam ponat pro amicis suis (Joan. xv).* Si autem et animam poni oportet, quanto magis in aliis votum et studium debet ostendi, sine dubio non secundum humanas voluntates, sed secundum illum prospectum, in quo est commune omnium propositum placendi Deo.

§ III. — *Item (cap. 39).*

Interrog. ^a Quomodo poterit quis implere charitatem erga proximum? — *Resp.* Primum quidem metuens iudicium prævaricantis mandatum Domini, quia ipse dixit : *Qui non crediderit Filio, b non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum (Joan. iii).* Tunc deinde velut cupiens ad æternam vitam pervenire, *Quia mandatum ejus vita æterna est. Primum autem et magnum mandatum est : Diliges Dominum tuum ex toto corde tuo et ex tota mente tua, c et ex tota anima tua (Luc. x); secundum vero simile illi : Diliges proximum tuum sicut teipsum (Matth. xxii).* Et si quis desiderat similis effici Domino dicenti : *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut et dilexi vos (Joan. xiii).* Sed ex communi consensu sentire hoc debemus, quasi beneficium consequamur a fratre; in eo quod diligimus fratrem,

Quomodo poterit quis. Habetur apud S. Basilium, interr. 163 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 31.

^b *Non habebit vitam.* Apud S. Cyprianum, lib. ii contra Judæos, legitur, *Non habet vitam;* in textu Græco tamen, *ὄχι ἔσται τὸν ζῶν,* id est, ut in Vut gata editione : *Non videbit vitam.*

^c *Et ex tota anima tua.* Luc. x. Hæc non sunt in textu Græco Basilii, sed *ex toto corde tuo, ex tota mente tua, καὶ ἐξ ἁπλῆς τῆς ἰσχύος σου,* id est, *ex tota fortitudine tua.* Sed ex locis Lucæ, Matthæi et Deuteronomii vi, unam confecit sententiam, citans ex memoria, non ex codice.

debitores ei efficiamur, ut eo merito diligamus quod etiam inter gentiles observari solet, sicut Dominus in Evangelio dicit : *Si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? quia et peccatores et gentiles diligentes se diligunt (Luc. vi).* Si autem in aliquo vel lædit nos vel adversetur quis, hunc non solum propter mandatum, sed et propter hoc ipsum quod plus nobis præstat in quo lædit, diligere debemus. Si quidem credimus Domino dicenti : *Beati estis, cum exprobrabunt vos, et persequentur, et dicent omne malum adversum vos mentientes propter me : gaudete et exultate, quia merces vestra magna est in cælis (Matth. v).*

§ IV. — *Item (cap. 40).*

Interrog. ^d Quomodo intelligitur quis si zelo Dei moveatur adversus fratrem, aut a propria iracundia? — *Resp.* Si ad omne peccatum fratris, patitur illud quod scriptum est : *Consumpsit me zelus domus tuæ, quoniam oblitus sum verborum tuorum inimici.* Manifestus est enim in hoc Dei zelus. Verumtamen etiam in his oportet ^e prudenter omnia dispensari. Si ergo hunc affectum etiam antea non habuit in animo suo, motus suos sciat magis ex passione quam ex Deo descendere, et in nullo posse officium pietatis implere.

^d *Quomodo intelligitur.* Habetur apud S. Basilium, interrog. 165 Regul. brev., et apud Rufinum, cap. 45. Nullus autem titulus erat in codice, sed reposui, juxta rationem quam auctor Concordiæ persequitur, in serie capitulorum S. Basilii.

^e *Consumpsit me zelus domus tuæ.* Aliter in textu Græco, *ἔτερεξί με ὁ ζῆλος σου,* id est, *tabescere me fecit zelus meus.* Psal. cxviii. Sed Rufinus initium hujus versiculi sumpsit ex psalmo lxxviii. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me.*

^f *Prudenter dispensari.* Ita etiam apud Rufinum; sed in textu Græco additur, *πρὸς οἰκοδομὴν πίστεως,* id est, *ad ædificationem fidei.*

S. BENEDICTI ANIANENSIS EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

AD MONACHOS ANIANENSES.

Scripta in extremis.

[Mabill., Act. ord. S. Bened., sæc. iv, pag. 216.]

Summæ in Domino beatitudinis ac felicitatis Georgio monasterii Aniani abbati, et cunctis filiis ac fratribus nostris bene et vigilanter sub norma Patris degentibus Benedicti, ultimus omnium abbatum Benedictus optat jam in extremis positus salutem.

Super omnibus igitur quæ meum ardent animum, et præ cunctis curam inquirunt rebus, hoc est quod de vestro maxime sollicitor vitæ regularis ordine. Nempe nequaquam ullo modo ignoro vos nobiliter desudare, et nostri fidelissime fore memores, neque ullo indigere adhortationis verbo. Verumtamen in ultimis constitutus, ignorans utrum jam vos videre queam, urgenti erga vos charitate animum, non-

nulla tam per fideles verba amicos quamque per epistolas curavi dirigere. Denique ipsi nostis qualiter totis quantum valui nisibus, quandiu potui, et vitæ et exhortationis exempla monstravi sollicitus vobis. Nunc, filii mi [Al., Filium Dei], precor, et per ipsum teator Deum, ut unanimis in charitatis nexu idem sitis sapientes, neque ullos, quos vel mecum adduxi, vel alicubi propter aliquod exemplum aut pro aliqua re misi, quasi habeatis extraneos : sed quicumque ad vos iterum ex illis reverti voluerit, et regulariter vobiscum versari, pie benigneque velut fratres recipite, ut decet. Deo enim gratias, non deerit vobis corporale subsidium. Omnibus autem generaliter, maxime vero illis quos nobis in amicitia junctos nostis, diligentissimum semper attendite affectum, et ut potestis, aliis pauperioribus quæ supersunt vobis necessaria monasteriis ministrare. Abbati quoque Modario de monaste-